

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM

TÂNİN GAZETESİ'NİN
41-63 NÜSHÂLARININ TRANSKRİPSİYONU ve
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSMAİL KARAKUZU
Tez Danışmanı: Doç.Dr.Hamza ALTIN

KİLİS
EKİM 2016

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

TÂNİN GAZETESİ'NİN
41-63 NÜSHÂLARININ TRANSKRİPSİYONU ve DEĞERLENDİRİLMESİ

İSMAİL KARAKUZU

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Doç. Dr. Hamza ALTIN (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Halil ÖZŞAVLI

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR

İmzası

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

SBE Müdürü

Doç. Dr. Metin AKİS

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu ve bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.(...../...../2016)

İsmail KARAKUZU

ÖZET

TANİN GAZETESİ'NİN

41- 63 NÜSHALARININ TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

KARAKUZU, İsmail

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç.Dr.Hamza ALTIN

Ekim 2016, 1032 Sayfa

Osmanlı Devletinde basın ve yayın faaliyetlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi, incelenen ilgili dönemin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel atmosferinin daha iyi anlaşılması açısından çok önemlidir. Basın faaliyetleri toplumu oluşturan bireylerin hem kendi aralarında ve hem de siyasi iktidarla olan iletişimleri bakımından önemli bir araç olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyetinin siyasi yayın organı olan Tânin Gazetesi'nin 24 Temmuz 1908 II.Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı Devleti içinde oluşan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ortamı birinci elden kaynak olarak yansıtmaları bakımından önemli süreli yayınlar arasındadır. Tânin Gazetesi'nin 28 Ağustos 1908 - 20 Eylül 1908 tarihleri arasında basılan 41. ve 63. nüshaları üzerinde yapılan çalışmada Osmanlı Devletinin 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başındaki iç ve dış siyaseti, izlediği politika, yapılan antlaşmalar, Şark Meselesi, Avrupa Devletlerinin Siyasi Yapısı, Dahili ve Harici Telgraflar, İstanbul Galata Borsası, o dönemde Osmanlı Devleti başkentinde yapılan balolar, törenler, ziyafetler hakkında önemli bilgilere rastlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tânin, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Devleti, Şark Meselesi, Bulgaristan İmaretleri.

ABSTRACT**TÂNIN NEWSPAPER 41-63 TRANSKIRIPSIYON TO PROVIDE COPIES
AND EVALUATION****KARAKUZU, İsmail****Master's Thesis, Department of History****Supervisor: Associate Professor.Hamza ALTIN****October 2016, The Page 1032**

Examination of the press and publication activities in the Ottoman Empire and evaluation, examined about the political, economic, it is very important for a better understanding of the social and cultural atmosphere. Press activities of individuals forming the community has been an important tool both in terms of communication both among themselves and with political power. After the Union and the Progress with the political organ of the Tânin newspaper of July 24, 1908 Second Constitution Declaration political occurring within the Ottoman Empire, economic, social and cultural environment publishes important period in terms of reflecting as primary sources. Tânin Newspaper of August 28, 1908 - September 20, 1908 between printed 41 and 63 copies of the 19th of the Ottoman Empire in the study of the 20th century, the century of domestic and foreign policy at the beginning, policies, made treaties, Eastern Question, Political Structure of European States, internal and External telegraph, Istanbul Galata Stock Exchange, the ball made it the capital of the Ottoman Empire period, ceremonies, were uncovered important information about banquets.

Keywords: Tânin, the Committee of Union and Progress, the Ottoman Empire, the Eastern Question, Bulgaria Imareti

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ.....	vi
SÖZLÜK.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.41.ve 51.NÜSHÂLARIN TRANSKRİPSİYONU.....	5
1.1.1.41.Nüşhânın Transkripsiyonu :	5
1.1.2.42.Nüşhânın Transkripsiyonu :	27
1.1.3.43.Nüşhânın Transkripsiyonu :	49
1.1.4.44. Nüşhânın Transkripsiyonu :	71
1.1.5.45. Nüşhânın Transkripsiyonu :	93
1.1.6.46. Nüşhânın Transkripsiyonu :	115
1.1.7.47. Nüşhânın Transkripsiyonu :	137
1.1.8.48. Nüşhânın Transkripsiyonu :	183
1.1.9.49. Nüşhânın Transkripsiyonu :	224
1.1.10.50. Nüşhânın Transkripsiyonu :	264
1.1.11.51. Nüşhânın Transkripsiyonu :	303

İKİNCİ BÖLÜM

2.2.52. ve 63. NÜSHÂLARIN TRANSKRİPSİYONU.....	344
2.2.1.52 Nüşhânın Transkripsiyonu:	344
2.2.2.53 Nüşhânın Transkripsiyonu:	383
2.2.3.54 Nüşhânın Transkripsiyonu :	425
2.2.4.55 Nüşhânın Transkripsiyonu :	467
2.2.5.56. Nüşhânın Transkripsiyonu :	508
2.2.6.57. Nüşhânın Transkripsiyonu :	550

2.2.7.58. Nüshânın Transkripsiyonu :	593
2.2.8.59. Nüshânın Transkripsiyonu :	634
2.2.9.60. Nüshânın Transkripsiyonu :	674
2.2.10.61. Nüshânın Transkripsiyonu :	717
2.2.11.62. Nüshânın Transkripsiyonu :	758
2.2.12.63. Nüshânın Transkripsiyonu :	801

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.3.41. ve 63. NÜSHÂLARIN DEĞERLENDİRMESİ.....	845
--	-----

3.3.1.41. Nüshânın Değerlendirmesi :	845
3.3.2.42. Nüshânın Değerlendirmesi :	850
3.3.3.43. Nüshânın Değerlendirmesi :	856
3.3.4.44. Nüshânın Değerlendirmesi :	864
3.3.5.45. Nüshânın Değerlendirmesi :	873
3.3.6.46. Nüshânın Değerlendirmesi :	877
3.3.7.47. Nüshânın Değerlendirmesi :	882
3.3.8.48. Nüshânın Değerlendirmesi :	891
3.3.9.49. Nüshânın Değerlendirmesi :	902
3.3.10.50. Nüshânın Değerlendirmesi :	911
3.3.11.51. Nüshânın Değerlendirmesi :	921
3.3.12.52. Nüshânın Değerlendirmesi :	932
3.3.13.53. Nüshânın Değerlendirmesi :	940
3.3.14.54. Nüshânın Değerlendirmesi :	952
3.3.15.55. Nüshânın Değerlendirmesi :	961
3.3.16.56. Nüshânın Değerlendirmesi :	969
3.3.17.57. Nüshânın Değerlendirmesi :	975
3.3.18.58. Nüshânın Değerlendirmesi :	984
3.3.19.59. Nüshânın Değerlendirmesi :	990
3.3.20.60. Nüshânın Değerlendirmesi :	998
3.3.21.61. Nüshânın Değerlendirmesi :	1004
3.3.22.62. Nüshânın Değerlendirmesi :	1011
3.3.23.63 Nüshânın Değerlendirmesi:	1022

KAYNAKÇA	1030
----------------	------

ÖZGEÇMİŞ	1032
VITAE	1032

ÖNSÖZ

İstanbul'da başlayan, Selanik'de gelişen örgütlenmenin Hareket Ordusu bünyesinde kendisini göstermesi ile Osmanlı Padişahı II.Abdülhamit Han'a Meşrutiyeti ikinci kez 24 Temmuz 1908 yılında ilan ettirmek zorunda bırakmıştır. II.Meşrutiyet'in ilanı Osmanlı Tarihinin Anayasal düzene geçiş denemelerinde önemli bir mihenk taşı olma özelliği teşkil eder.

Bu çalışmanın amacı II.Meşrutiyet döneminde yayın hayatına başlayan ilk siyasal gazeteden biri olan Tânin, özellikle 19.yy ilk yarısından başlamak üzere 1908 yılına kadar olan süreçte Osmanlı Devletinin iç ve dış politikası, yabancı devletlerle olan siyasi, kültürel, sosyo-ekonomik ilişkileri, yabancı devletlerin Osmanlı İmparatorluğuna karşı izledikleri politika, o dönemde dünyada meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomi ve kültürel gelişmeler hakkında birinci elden kaynak olarak çok önemli bilgiler vermektedir.

Tez çalışmamıza ilk başlarda Tânin Gazetesi'nin 41.-80. nüshaların transkripsiyonu ile başladık. Kapsamın giderek genişlemesi sebebiyle 63. nüshada transkripsiyonu ve değerlendirmeyi bırakmayı uygun gördük. Gazetenin nüshalarına İstanbul Hakkı Tarık Us Kütüphanesi ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin internet sayfalarında bulunan dijital ortam üzerinden ulaştık. Nüshaların zaman zaman okunamaması nedeniyle nüshalar üzerinde karşılaştırma yapılarak çalışılmıştır. Uzun ve zahmetli bir çalışmanın ardından ileride Tarih araştırmacılarının faydalanabileceği önemli bir eser ortaya koymaya çalıştık.

Tez çalışmamda bana bilgi ve deneyimi ile yol gösteren değerli danışman hocam Doç.Dr.Hamza ALTIN'a teşekkür ederim.

Tez çalışmamda desteğini esirgemeyen kıymetli eşim Tarih Öğretmeni Özge KARAKUZU'ya teşekkür ederim.

Kaynakları dijital ortama aktararak, bu önemli kaynaklara ulaşılmasını sağlayan İstanbul Hakkı Tarık Us Kütüphanesine, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine teşekkür ederim.

Tecrübelerinden ve bilgilerinden yararlandığım hocalarım Yrd.Doç.Dr. Halil ÖZŞAVLI ile Yrd.Doç.Dr.Murat ÇELİKDEMİR'e teşekkür ederim.

İsmail KARAKUZU
Ekim 2016

SÖZLÜK

A'mâk: اعماق (umk'un c.) derinlikler

A'mâl-i Erbaa: اعمال اربعة mat. Dört işlem. [toplama, çıkarma, çarpma, bölme]

Adâvet : düşmanlık, yağılık

Add: 1. Sayma, sayılma. 2. İtibâr etme, edilme

Adem-i Emniyet: Güvensizlik

Adem-i Merkeziyyet: عدم مركزيت Bir merkezden değil her teşekkülün kendi kendini idare etmesi.

Âguş: آغوش ("gu" uzun okunur. f.i) : kucak

Ağmaz: اغماض (gamz'in c.): Göz yummalar, göz kırpmalar.

Ahfâd: احفاد (hafid'in c.) 1. Oğul oğulları, torunlar. 2. Yardımcılar, hizmetkârlar.

Âhûn : delik, yarık, lâğım

Ahvâl-i Sıhhiyye: احوال صحیه Sağlık durumu.

Akvâm: اقوام (kavm'in c.) milletler, uluslar.

Ale-l-amyâ: على العمياء Körü körüne, körlemeden. [aslı ale-l-ımyâdır]

Ale-l-ıtlak: على الاطلاق Umûmiyetle, genel olarak, mutlaka, nasıl olursa olsun, rastgele.

Ale-l-umûm: على العموم Umûmiyet üzere, *genel olarak.

Alîl: عليل 1. Kör 2. Sakat 3. Hasta

Âlûde: آوده Bulaşmış, bulaşık

Âlûde: آلوده Bulaşmış, bulaşık.

Âmed-şüd: آمدشُد Geliş-gidiş; varıp-gelme; geldi-gitti.

Ammâl: 1.yapıcılar. 2.devlet idâre adamları.

Anâsır: عناصر (unsur'un c.) Elemanlar, öğeler

Asga: اصفا 1.Çarpık yüzlü. 2. Öğrenmeye çok hevesli.

Asr-dîde : عصر دیده “asır görmüş” yüzyıllık.

Avâm-pesend-âne: عوام پسندانہ Herkesin, halkın beğeneceği gibi olan.

Ba'de-mâ: بعدما Bundan sonra, bundan böyle,

Ba'de-zîn: بعد ازین Bundan sonra,

Behme: بهمه (bühüm, bihâm; c. c. : bihâmât) 1. Kuzu. 2. Oğlak. 3. Buzağı. 4. keçi otu.

Be-mehe-hâl: بهمه حال Her halde, elbette, nasıl olursa olsun, mutlaka

Ber-vech-i âtî : بروجه آتی Aşağıda olduğu gibi.

Beşûş: بشوش Güleryüzlü, şen.

Bey ü şira: بیع و شرا Alım, satım.

Beyâbân: بیابان Kır, çöl

Beyân-ı Efkâr : Fikirleri söyleme

Beyn-el-milel: بین الملل Milletlerarası.

Beytütet: بیتوتت (beyt'den) Geceleme, gece kalma.

Bezl: بزل Bol bol verme, saçma.

Bi-hakkın: بحق Hakkıyla, tamamıyla.

Bil-akis: بالعکس aksine, tam tersi, tersine olarak

Bî-magz: بی مغز Beyinsiz, akılsız; hoppa.

Bî-mahall : yersiz

Câlib-i dikkat : جالب دقت Dikkat çeken.

Cârih: جارح (cerh'den) 1. Cerheden, yaralayan. 2. Çürüten

Cây-i Süâl: جای سؤال Sorulacak şey.

Ceber: insanın cüz'î irâdesini (*elindeliğini) kabûl etmeyip, her hareketi bir cebir altında yaptığına inanan târikat ve bu târikata inanmış olan kimse

Cerh: جرح 1.Yaralama; yaralanma. 2. Çürütme; mec. Kabul etmeme

Cerîha-dâr : جرحی دار Yaralı,

Cevelân-gâh : Dolaşılan yer, dönüp dolaşma yeri; koşu, savaş yeri

Cibâyet: جباییت Vergilerin ve başkaca devlet gelirlerinin tahsîli, câbîlik.

Cidâl: جدال Karşılıklı kavga, savaş.

Cihet : 1. Yan, yön, taraf. 2.yüz, yer. 3. Sebep, vesîle, bahâne, ilgi. 4. Vazîfe, hizmet. 5. Evkaf maaşı

Cürm-i Meşhûd: جرم مشهود göz önünde işlenen suç, *suçüstü.

Çâre-sâz: چاره ساز Çâre bulan.

Çâr-nâ-çâr : Çâresiz, ister istemez.

Çûş: جوش 1.çoşma, kaynama

Dâr'ül-muallimîne: دارالمعلمین Erkek Öğretmen okulu. [1848 de Sultan Mecit devrinde, İstanbul'da Fâtih civârında kurulmuştur.]

Deâvî: دعاوی (da'vâ'nın c.) Mahkemeye başvurular, müdâfaa edilen fikirler, meseleler, dâvâlar.

Debbâğ-hâne: دباغخانه Hayvan derilerinin terbiye olunduğu yer, sepilendiği yer.

Dehâz: دهاز Nâre, feryat.

Denâet-kârâne: دانشکارانه Alçakça, alçakçasına.

Der-âğuş: دراغوش Kucaklama, sarma,

Der-akab: درعقب Hemen arkasından.

Dereke: درکه (dereke'nin c.) 1.Aşağı inilecek basamak 2. En aşağı kat.

Der-miyân : ortada, arada.

Dest-res: دسترس Elirme, kuvvet ve zenginlik.

Devaîr: دوائر Dâireler

Dil-gir: دلگیر Gönül tutan, kalbe sıkıntı veren; gücenik, kırgın.

Dil-hûn: دلخون İçi kan ağlayan.

Dûn: دون 1. Aşağı, aşağılık 2. Alçak, soysuz kimse 3. Altta, aşağıda

Dûr: دور Uzak.

Dûrâ-dûr: دورادور Uzak uzak, uzaktan uzağa; uzun uzadıya.

Düvel : Devletler

Ef'âl: افعال (fi'l'in c.) işler, ameller.

Efkâr-ı Mütezâdde: افکار متضاده Birbirine zıt düşünceler.

Ehven: اهنون 1. En zararsız 2. Pek ucuz. 3. Daha hafif; kolay

Ekâzib: اكاذيب (aüzkûbe'nin c.) asılsız, yalan, uydurma sözler.

Ekrâd: اكرد (kürd'ün c.) Kürtler.

El-amân: الامان Yardım ve şikâyet edâtı olarak “aman, medet” mânâsınadır; “bıktım artık, illallah!, usandım, kâfî, yeter, sus” gibi mânâlarda da kullanılır.

Elfâz: الفاظ (lafz'ın c.): Kelimeler, sözler.

El-yevm: اليوم Bugün, bugünkü günde; hâlâ, henüz, şimdi, şu anda, şimdiki zamanda.

Endâht: انداخت 1. Atma, atış; atılma, 2. Silâh atma, boşaltma.

Esmâ': اسماع (sem'in c.) : Kulaklar, kulak işitmeleri

Ezvâk: اذواق (zevk'in c.) Tatlar, neşeler, lezzetler, hazlar.

Farzâ: فرضا Farzedelim ki, diyelim ki, turalım ki, ola ki

Fâsid: فاسد (fesâd'dan. c.: fesede) 1. Kötü, fenâ; yanlış, bozuk. 2. Münâfik, fesat çıkarıcı.

Felekiyye: فَلَكِيَّة 1.Feleğe, gök bilgisine mensup. 2. Astronomik

Fevz: فَوْز Galiplik, zafer, üstünlük; selâmet, kurtuluş.

Feyyâz: فَيَاض Feyyiz, berekte, ve bolluk veren; Allah.

Fi'len: فِعْلًا Hakîkaten, gerçekten, işleyerek.

Filâhat: فِلَاحَت Ekincilik, çiftçilik.

Fî-mâba'd : فَيَابَعَد Bundan sonra, bundan böyle, bir daha.

Fuâdî: فُؤَادِي Kalple, gönülle ilgili,

Fürûht: فُرُوحَت Satma, satım, satış.

Füşhat: فُشْحَت Genişlik, açıklık.

Fütûr: فُتُور 1.Zayıflık, gevşeklik, bezginlik, usanma, usanç, bıkma. 2. Keder, ümitsizlik.

Gavâil: غَوَائِل (gaile'nin c.): Dertler, sıkıntılar, felâketler, musîbetler, belâlar,

Gavâmız: غَوَامِيز (gamız ve gamıza'nın c.) 1. anlaşılmaz şeyler, güç şeyler, kanşık ve kapalı sözler. 2. sırlar, gizli tutulan şeyler.

Gaybûbet: غَيْبُوبَت Kaybolma, yokluk, bulunmayı, gözününde olmayış.

Gayûr: غَيُور (gayret'den. c.: gayûrân) 1.Gayretli, çok çalışkan. [Allah'ın adlarından biridir.] 2. Kıskanç. 3.Hamiyetli 4.Dayanıklı.

Gayz ü gazab: غَيْظٌ وَغَضَبٌ Kızgınlık ve hiddet

Hacâlet: حَجَالَت Utanma, utangaçlıkla şaşırma.

Hadîd: حَدِيد Öfkeli, hiddetli, şiddetli, titiz.

Hadşe: حَدَشَة (hadeşât) Manevî rahatsızlık, vesvese, merak, ürküntü.

Hafî : خَفِي (hafâ'dan c.: hafıyyât) : Gizli, saklı.

Hâk-ı pâk: خَاكٍ پَاك Temiz toprak.

Hakk-Gûyâne: حڪويانه Doğru söyleyene yakışacak sûrette.

Hâl-i pür-melâl : Kederli, keder verici bir durum.

Hâmiş: هامش Mektubun altına ilâve edilen yazı.

Handâ: خنده 1.Sürekli, devamlı gülme. 2. Sürekli devamlı gülen.

Hârika: خارقه (havârik) imkânların üstünde olup, insanda hayret uyandıran şey.

Hârik-ül-âde: Âdetin üstünde, hâricinde.

Harîk-zede-gân: حريقزدگانی (harik-zede'nin c.) Yangına uğramış kimseler, yangından zarar görmüşler.

Hasâis: خصائص (hâssiyyet'in c.) Bir şeye, birine has olan keyfiyetler;*nitelik

Haşyet: خشيت Korku, korkma.

Hâtime: خاتمه Son, nihâyet.

Havâss: خواص (hass ve hassa'nın c.) 1.Hassalar, keyfiyetler 2. Muhterem, saygın olanlar.

Hâzik: حاذق (huzzak) Hazâkatli, işinin ehli, usta, eli uz. [dilimizde, en çok doktorlar hakkında kullanılır.]

Hezm: 1. sıkma, sıkıştırma. 2. bozma, bozguna uğratma.

Hitâm-pezîr: ختامپذير Nihâyete, sona eren,

Hulm: حلم 1.Rüyâlar, huylâlar, uykuda görülen şeyler. [Hulm Arapçada akıl mânâsına da gelir] 2. Açık saçık rüyâlar. 3. Düşü azmalar

Hulûs-i niyyet: خلوص نيت Niyet temizliği.

Hurûf-i Hecâ: حروف هجا 1) Elifbe (alfabe) sırasına göre dizilmiş harfler; 2) Kelimelerdeki harfleri seslendiren (elif, vav, he, ye) harfler

Hutuvât: خطوات (hutve'nin c.) : Şeytan aldatmaları.

Hüccet: حجت 1.Senet, vesîka, delil. [eskiden, şerîat mahkemesinde verilen bir hak veyâ bir sâhiplik gösteren resmî vesika (*belge) 2.Seçkin âlimlere verilen unvan.

Hürr: حر Esîrolmayan, karışanı görüşeni olmayan, serbest.

İsfirâr: اصفرار (sufret'den) Sarı olma, sararma.

Itrâd: اطراد Biriyle bahse girişme.

Iztırâr: اضطرار (zarûret'den): Mecbûriyet, çâresizlik, ihtiyaç.

İ'tidâl: Orta oluş, ortalama, aşırı olmama hâli, ölçülülük.

İ'tidâl-cû: اعتدالجو İtidâl, yavaşlık, yumuşaklık, ölçülülük arayan,

İ'tisâf: (asf'dan. c.: i'tisâfât) Doğru yoldan sapma, yolsuzluk etme.

İ'tisâfât: (o.i. i'tisâf'ın c.) doğru yoldan çıkmalar, sapmalar, yolsuzluk etmeler.

İ'tizâr: اعتذار (özl'den. c.: i'tizârât) özür dileme.

İ'vicâc: اهوجاج (i'vicâcât) 1. Eğri büğrü olma, eğrilme. 2. Doğru hareket etmeme

İbreten li-s-sâirîn: عبرة لـلـآـرـن Başkalarına ibret olmak üzere,

İbtidâr: ابتدار Bir işe sür'atle, çabuklukla başlama.

İbtisâm: ابتسام Tebüssüm etme, hafif gülme, gülümseme.

İfsâdât: افسادات (ifsâd'ın c.): Düzensizlik meydana getirmeler, kargaşalıklar.

İftân: افتان 1. Fitneye uğratma. 2. Ayartma.

İftikar: ("ka" uzun okunur. a.i. fakr'den) 1. Fakirlik gösterme. 2. Büyük, çok ihtiyâcı olma. 3. Alçakgönüllülük

İftirâs: افتراس Avlayıp parçalama, yırtıp paralama; zorla yere yıkma.

İgtisâbât: اغتصاب (gasb'dan. c.: igtisâbât) gasbetme, zorla alma.

İgzâb: اغصاب (gazab'dan) gazeplendirme, gazebe getirme, kızdırma, kızdırılma.

İhâta: احاطه 1. Bir şeyin etrâfını çevirme, sarma, kuşatma, etrâfi çevrilme, kuşatılma, sarılma. 2. Tam kavrayış, anlayış, geniş bilgi.

İhâta-i Nazar: احاطة نظر *Gengörü

İhrâk: احراق (hark'dan) 1. Yakma, yakılma.

İhsâs: احساس (hiss'den. c.: ihsâsât) Üstü kapalı anlatma, duyurma, sezdirme.

İkame : (“ka” uzun okunur. a.i. kıyâm'dan) 1.oturma. 2.kaldırma; ayakta durdurma. 3.meydana koyma

İkame-i da'vâ: huk. Dâva açma

İktizâ : (kazâ'dan): 1.lâzım gelme, gerekme. 2. lâzım getirme, gerektirme. 3. ihtiyaç, gereklilik. 4. işe yarama

İllahlah : الإله “yeter, kâfi, bıktık artık” gibi usanç ve bezginlik anlatır.

İlzâm: الزام (ilzâmât) Cevap veremez hale getirme, susturma.

İmtiyâzât : (a.i. imtiyâz'ın çoğulu c.) imtiyazlar, müsâadeler, izinler.

İnhidâm: انهدام (hedm'den. c.: inhidâmât) Yıkılma, harap ve vîran olma.

İnkıraz: انقراض Bir kalabalıktan, bir bütünden tek kişi kalmayacak şekilde tükenme, bitme

İntişâr: انتشار (neşr'den) 1. Neşrolunma, yayılma, dağılma. 2. Üreme. 3. Gizli bir şeyin ağızdan ağıza yayılması. 4. Umûmîleşme. 5. Fiz. Ayrılma, fr. Dispersion. 6. Kim. *dağılım, *yayınma.

İnzimâm: انضمام (zamm'dan): Zam olunma, katılma.

Îrâs: (airs'den) 1.verme, verilme. 2.sebebolma, îcâb etme, gerekme. 3. getirme

İrcâ': ارجاع (rücû'dan): 1. Eski hâline çevirme, çevrilme. 2. Geri Döndürme 3. kim. Redüksiyon.

İrcâ-i Nazar: ارجاع نظر Bakışı geriye, geçmişe döndürme,

İrticâc: ارتجاج Çalkınma, taşıp kabarma.

İsâl : إيصال (vüsûl'den) Vusul buldurma, buldurulma; vardırma, vardiırılma, ulaştırma, ulaştırılma.

İsmâ': اسماع (sem'den) İştirtirme, dinletme.

İsti'tâf: استعطاف (atf'dan. c.: isti'tâfât) Yardım ve merhâmet dilemeler.

İsticlâb: استجلاب (celb'den) 1. Celbetme, çekme, çekilme. 2.fels. uyandırma.

İstid'â-nâme: استدانامه Bir resmî makama dilekçe olarak yazılan, damgalı, pullu yazı, arzuhâl.

İstidlâl: استدلال (delâlet'den c.: istidlâlât) Bir delîle dayanarak bir şeyden bir netîce çıkarma, delil ile anlama.

İstifsâr: استفسار (fesr'den) Sorma, sorulma.

İstihfâf: استخفاف (hiffet'den) hafifseme, ehemmiyet vermeme, küçük görme.

İstikşâf: استكشاف (keşf'den. c.: istikşâfât) Keşfetmeye çalışma, ne olup bittiğini öğrenmek için araştırmada bulunma.

İstimâ' : استماع (sem'den. c.: istimâât) 1.Dinleme, dinlenilme, işitme, işitilme. 2.Dinleyip kabul etme. 3. Kulak verip dinleme.

İstîmân: استيمان (emân'dan) 1.Aman dileme 2. Sığınma

İstînâf: استيناف 1.Yeniden başlama. 2.Bidâyet mahkemesinden verilen hükmün bir üst mahkemeye başvurarak feshini isteme. 3.gr. sözün başlangıcı, söz başı.

İstintâk : (anutk'dan. c. : istintâk) 1.nutka getirme, birini söyletmek isteme 2.huk.sorguya çekme

İstîzâh: استيضاح (vuzûh'dan. c. istîzâhât) 1. Bir şeyin açık olarak bildirilmesini isteme, açıklama isteme. 2. Meclis'teki *gensoru.

İş'âr-ı ahîr'e kadar: اشعار اخيره قدر Bildirilecek en son habere kadar.

İşmi'zâz: اشمزاز 1.Yüzünü buruşturma, yüzünü ekşitme 2. Can sıkma 3. Titreyip ürperme

İşrâb: اشراب (şürb'den) 1. İçirme, içirilme. 2. Bir maksadı, kapalı olarak anlatma.

İşrâf : 1.yüksek yere çıkma; yüksek yerden bakıp anlama. 2.hasta, ölmeye yüz tutma

İtmâm: اتمام (tamâm'dan) Tamamlama, bitirme, tamam etme, edilme.

İttiba' : tâbî olma, uyma, ardı sıra gitme.

İtyân: اتيان 1.Getirme, getirilme 2. Söyleme, bildirme 3. İsbat

İzâle: **ازاله** (zevâl'den) Giderme, giderilme; yok etme.

Kabâil: **قبائل** (Kabîle'nin c.) Kabîleler, boylar.

Kabîh: **قبیح** Çirkin, yakışsız, fenâ, ayıp [şey]

Kâr-gen: **كارك** 1. İş yapan, iş işleyen, işleyici. 2. Te'sirli, nüfuzlu.

Kâr-ger: **كاركر** 1. İş yapan, iş işleyen, işleyici. 2. Te'sirli, nüfuzlu.

Katâr: **قطار** 1. Birbiri ardınca sıralanmış hayvan sürüsü, dizisi. 2. Bir lokomotifin arkasında bulunan vagonların hepsi tren. [kelimenin aslı: "kıtâr"dır]

Katre Katre: **قطره قطره** Damla, damla.

Kavâid : (kaide'nin c.) 1. kaideler, usuller (*kurallar)

Kemâ-kân: eskisi gibi, evvelden olduğu gibi.

Kemmiyyet: **كيت** (kemmiyyât) 1. Sayı 2. Nicelik 3. gr. müfred hâli (*tekillik) veyâ cemi hâli (*çoğulluk)

Kerre: **كره** Defâ, kez.

Kesel: **كسل** Gevşeklik, tenbellik, uyuşukluk.

Keşâkeş: **كشاكش** 1. Çekişme, münâkaşa. 2. İki kişinin, bir şeyi birer ucundan tutup her birinin kendine doğru çekmesi. 3. Pehlivanların birbiriyle savaşıması. 4. Gam, keder, tasa, kaygı. 5. Felâket

Kuvve-i İcrâiyye: **قوة اجرائيه** **Huk.** Devlet idaresiyle ilgili, umûmî icrâât ile zâbita kanun ve nizamlarının ve mahkemelerden çıkan hüküm ve ilâmların yerine getirilmesiyle mükellef bulunan kuvvet.

Lâ-akall: **لا اقل** En azından, daha aşağı olmaz.

Lâbis: **لابس** Giyen, giymiş.

Lâ-yetegayyer: **لا يتغير** Değişmez, bozulmaz.

Lede-l-hâce: **لدى الحاجة** Hacet, ihtiyaç görüldüğü zaman,

Lemeân: لمان Parlama, parıldama.

Lenger-endâz: لنگر انداز 1. Lenger atan, demir atan. 2. (limanda) demir atmış olan [gemi]

Lerziş: لرزش Titreme, titreyiş.

Leyte laalle: ليت لامل “Bakalım, bugün, yarın” gibi sözlerle vakit geçirme, işi sürüncemede bırakma, savsaklama.

Ma'delet-perver: معدتبرور Adâletli, doğru, insafılı,

Ma'kad: معقد :Akdedilecek yer.

Ma'kule: معقوله (“ku” uzun okunur. a.s. akl’dan) Akıllıca, akla uygun, akıllıca iş gören, anlayışlı, mantıklı.

Ma'kule: معقوله (“ku” uzun okunur. a.s. akl’dan) Akıllıca, akla uygun, akıllıca iş gören, anlayışlı, mantıklı.

Mâ-adâ: ما عدا -den başka

Maa-hazâ: مع هذا Böyle iken, bununla beraber.

Maa-l-esef : esefle [söylüyorum], yazık ki.

Maa-mâ-fih: مع ما فيه Bununla beraber, böyle iken, böyle ise de.

Mahâfil: محافل (mahfil’in c.) 1. Oturulacak, görüşülecek yerler, toplantı yerleri 2. Büyük câmilerde hükümdarlara veyâ müezzinlere ayrılmış ve etrâfi parmaklıkla çevrilmiş olan yerler.

Mahdûd: (a.s.hadd’den) 1.tahdîd edilmiş, sınırlanmış. 2.sınırlı. 3.belirli

Mahk: محق tas. Abdin vücûdunun zâtı hakkında fenâsı.

Mahzâ: محضا 1. Ancak, yalnız, tek, sâde. 2. Hâlis, katkısız tam.

Maîşet: معيشة (ayş’dan c. : maâyîş) 1.Yaşama, yaşayış. 2. Geçinme, geçiniş, dirlik, geçinmek için lüzumlu olan şey. 3.İlmiye tarîkinin başlangıcınan bulunanlara verilen tahsîsat.

Makasid: مقاصد (‘ka’ uzun okunur. a.i. maksad’ın c.) Maksatlar, niyetler; arzular, istekler.

Mâ-lâ-mâl: مالا مال Çok dolu, dopdolu.

Manzûr: منظور (a.s. nazar’dan) 1. Nazar olunan, bakılan, bakılmış, görünen, görülmüş. 2. Gözde olan, beğenilen.

Mârrîn ve Âbirîn: مارين وعابرينو Gelip geçenler, gelen giden.

Masûn: مصون (savn’dan) 1.Saklanmış, 2. Sıyânet olunmuş, korunmuş, korunan. 3. Sâlim, sağlam.

Mebde’: مبدأ (mebâdî) 1.Evvel, başlangıç, prensip, ilk unsur; ilmin ilk kısmı. 2. tas. Bir sâlikin Tanrı gerçeğine erişmek için hareket ettiği başlangıç noktası.

Mecmâ’: مجمع (mecâmi’) 1. Toplanılacak yer. 2. Kavuşulan yer, nokta.

Meded-cû: مددجو Medet, yardım arayan.

Medh: مدح Övme, birinin iyi şeylerini söyleme.

Medîd, medîde: (medd’den): çekilmiş, uzatılmış, uzun, çok uzun süren.

Mefsedet : (fesâd’dan. c.: mefâsid) fesatlık münafıklık, bozgunculuk.

Mehâlik: مهلك (mehleke’nin c.) Helâk olacak yerle, tehlikeli yerler veyâ işler.

Mehcûr: مهجور (hicr’dan) 1. Hecrolunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş. 2. Uzaklaşmış, ayrılmış.

Mehd-i Zuhûr: مهدظهور Meydana çıkma beşiği.

Mehmâ: olduğu kadar.

Mekrûh: مكروه (kerh’dan. c.: mekrûhât) 1.İğrenç, tiksinti veren. 2.Yapılması şeraîfçe hoş görülmeyen hal.

Mel’anet: ملانتي (lâ’n’dan. c.: melâin) mel’unluk, lânete sebep olan, lânet edilmeye değer iş, hareket

Melekât-ı Akliyye: ملكات عقليه Akıl melekeleri.

Melhûz: ملحوظ (Mülâhaza edilen, düşünülebilin, hatıra gelen; olabilen.

Mellâh: ملاح (Mellehân, mellâhîn ve mellâhun) gemici, kaptan, denizci.

Menâfi': (menfaat'in c.): menfaatler, yararlar çıkarlar.

Menâzi': منازع (minza'in c.) Niza, kavga edilecek yer.

Menba': منبع 1.Kaynak 2. Pınar,

Menfehim: منفعهم (fehm'den) İnfihâm eden, anlaşılan, kavranılan.

Mensî: منسى (nisyân'dan) Unutulmuş.

Mer'iy-ül-hâtir: مرعى الخاطر Hatırlı, îtibarlı, sözü geçer.

Merbût: مربوط (rabt'dan) 1. Raptolunmuş, bağlanmış, bağlı. 2. Ulaşmış, bitişmiş, bitişik. 3. İliştirilmiş, eklenmiş. 4. Bağlı

Merdûd: (redd'den) 1. Redd olunmuş, kovulmuş. 2. Geri döndürülmüş, geri çevrilmiş.

Merhûn: مرهون (rehn'den) : 1. Rehin edilmiş, ödünç alınan bir şeye karşı, garanti olarak verilen şey. 2. Muayyen zaman, bir şeye bağlı.

Mes'adet: مسـعدت (sa'd'den): Saâdet, bahtiyarlık, kutluluk.

Mes'ûd : (sa'd'den) saâdetli, bahtlı, bahtiyar, kutlu

Mesmû: مسـوع (sem'den) 1. İşitilmiş, duyulmuş, haber alınmış. 2. Dinlenen, işitilen.

Mesrûk: مسروق (sirkat'den) Sirkat olunmuş, çalınmış.

Mestî-Bahş: مستى بخش Bayıltıcı, şarhoşluk veren,

Meş'ûm: (meşâim) Uğursuz

Meşâhir: مشاهير (meşher'den) teşhîr olunacak yerler, sergiler.

Meşbû' : (şib', şiba'dan) 1. doymuş, tok. 2. ağızına kadar dolu; hâl-i işbâa gelmiş.

Mevâdd: مواد (madde'nin c.) 1.Fezâda, boşlukta yer dolduran varlıklar, cisimler. 2. İşler, hususlar. 3. Kanunlar, nizamlar, hususlar. 4. Kanun, lûgat gibi metinlerde her biri, başlı başına bir hüküm veyâ bir mevzû (*konu) bildiren kısımlar. 5.Maddeler.

Mevâid: مواعيد (mev'id'in c.) Söz verilen yerler, vaidler, söz vermeler.

Mevzû'î Bahs: موضوع بحث Bahis konusu, kendisinden bahsedilen.

Mevzûn: موزون (vezn'den) 1.Vezinli, tartılı, tartılmış 2. Vezinli, vezinle yazılmış olan.

Mez: مزاج Katma, karıştırma.

Min-el-kadîm: من القديم Eskiden beri, çok evvelden.

Miyâh : مياه Sular.

Miyâh-ı Râkide: مياه راكده Durgun Sular.

Mu'teber, Mu'tebere: (a.s. ubûr'dan. c. : mu'teberân): 1. İtibarlı, hatırı sayılır, saygın. 2. İnanılır, güvenilir. 3.yürürlükte olan, geçer. 4. Kadın adı

Mu'teberân: معتبران (Mu'teber'in c.) 1. İtibarlı, şerefli, haysiyetli kimseler. 2. Bir yerin, bir mesleğin bir sınıfın ileri gelenleri.

Muâheze: مؤاخذه (ahz'dan c.: muâhezât) 1. Azarlama, paylama, çıkışma, darılma 2. Tenkîd.

Muâriz: معارض (arz'dan) Muâraza eden, karşı gelen.

Muâsî: معاصى (isyân'dan) İtaatsiz, isyan eden, başkaldıran.

Muâşeret: معاشرت Birlikte yaşayıp iyi geçinme.

Muattal: معطل (atal'dan) 1.Tâtil edilmiş, bırakılmış; kullanılmaz, battal. 2. Boş, işsiz.

Muattar: معطر (itr'dan) 1. İtirlî, güzel kokulu, 2.i. Kadın adı. 3.i. Meşhur bir çeşit lâle

Muâvenet : (avn'den. c. Muâvenât) yardım, yardım etme, yardımcılık.

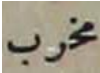
Muavvec: (Avec, ivec'den) Ta'vîc edilmiş, eğilmiş, eğik, eğri, kemerli.

Mûcib, mûcibe: (vücûb'dan) 1.Îcâbeden, lâzımgelen, gereken, gerektiren. 2. Sebep, vesîle

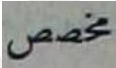
Mufassal: (fasl'dan): Tafsilli, tafsîlâtılı, uzun uzadıya anlatılan.

Muğayir : ("ga" uzun okunur. a.i. gayr'den) aykırılık, uymazlık, başkalık.

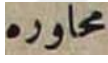
Muhakkem: (hükm'den) 1.tahkîm edilmiş, sağlam kılınmış, sağlam, berk, sağlamaştırılmış, kuvvetli. 2.huk. değiştirilmesi mümkün olmayan yazı söz.

Muharrib: (harab'dan. c.: muharrîbîn) Harâbeden, yıkan, yok eden.

Muharrir: (a.s. ve i.c.: muharrîrîn) 1.Tahrîr eden, yazı yazan, kâtib, yazar, bir mevzu (*konu) yu yazı ile anlatan. 2.Te'lif eser sahibi.

Muhassas: (a.s. husûs ve hâss'dan. c.: muhassasât) Tahsîs olunmuş, tâyin edilmiş, ayrılmış [birine]

Muhât: 1.Îhâta olunmuş, etrâfî çevrilmiş, kuşatılmış. 2.Bir şeyin içinde bulunan

Muhavere: (c: Muhâverât) : Konuşma [İki kişi karşılıklı olarak]

Muhterik: (hark'dan) İhtirâk eden, tutuşup yanan, yanmış, uyanık.

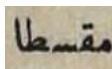
Muhtezir: Sakınan, çekinen.

Mukaddime : (kıdem'den. c. : mukaddimât) 1.öne geçen, önde giden. 2. Başlangıç, giriş, önsöz

Mukarin: ("ka" uzun okunur. a.s. karn'dan) Bitişik, ulaşılmış, erişmiş, yaklaşmış, bir yere gelmiş.

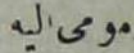
Mukarrerât : (mukarrer'in c.) kararlaştırılan şeyler; kararlar

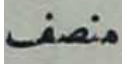
Mukaseme: ("ka" uzun okunur. a.s. kısım'dan): Taksîm etme, paylaşma, bölüşme.

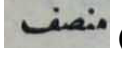
Mukassatan: Taksitle, taksitli olarak.

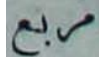

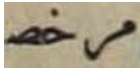
Mukatil: (“ka” uzun okunur. a.s. katl’den): birbiriyle vuruşan, birbirini öldüren.

Mûmâ-ileyhâ: Îmâ edilenler, adı geçenler yukarıda anılan [kadın, kız]

Munsif: (Nasafet’den) 1. İnsâf eden, insafılı 2. Kötülükte ileri gitmeyen.

Munsif: (nasafet’den) 1. İnsâf eden, insafılı. 2. Kötülükte ileri gitmeyen.

Murabba’: (a.s. rub’dan) 1. Terbi’ olunmuş dörde çıkarılmış. 2. Dörtlü, dört şeyden olma. 3. Dört köşeli. 4. İ. Geo. Kare, fr.carre

Murahhas: (Ruhsat’dan) 1.Ruhsatlı, izinli. 2. Delege, devlet veya bir teşekkül, bir kurum adına salâhiyetli olarak bir yere, biriin makamına gönderilen kimse,

Musarrah: (sarâhat’den) Tasrîh olunmuş, açık söylenmiş, belirtilmiş, apaçık.

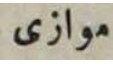
Mutâlebât: (taleb’den. Mutâlebe’nin c.) istenilen şeyler, istekler.

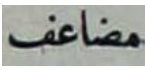
Mutasavver : (sûret’den) 1. tasavvur edilmiş, tasarlanmış, düşünülmüş. 2. akla gelebilir, olabilir.

Mutmain: (tam’an’dan): Gönlü kanmış, içi rahat, şüphesi yok [kimse]

Muttasif: (vasf’dan) : ittisâf eden, vasıflanan, kendisinde bir hal, bir sıfat, bir vasıf bulunan.

Muttasıl: (vasl’dan): 1. İttisâl eden, ulaşan, kavuşan, bitişen 2. Aralıksız, hiç durmadan, biteviye.

Muvâzî: Geo. Paralel.

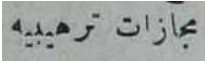

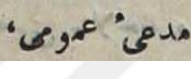

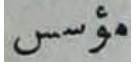

Muzâaf: (zıf’dan) İki kat, kat kat, katmerli.

Muzırr : (zarar’dan) zararlı, zarar veren, zarara sokan

Mübâreze : (bürûz’dan) cenk, kavga, uğraşma.

Mübâyaa: (bey’den. c. : mübâyaât) Satın alma.

Mübhem: (behm’dan) 1.İbhâm olunmuş, belirsiz, bellisiz, örtülü, kapalı, anlaşılmaz. 2.gr.*belgesiz.

- Mübrem:** Kaçınılmaz, vazgeçilmez, önlemenez.
- Mübrim:** (ibrâm'den) 1. İbrâm eden, zorlayan, zorlayıcı. 2. Mânâsız sözlerle can sıkıcı [adam].
- Mücânebet:** (cenb'den) Bir şeyden sakınma, çekinme, çekilme, uzak durma.
- Mücâzât:** (cezâ'dan) 1. Karşılık. 2. Bir suçta karşı cezâ çektirme.
- Mücâzât-ı Terhîbiye:** Huk. İdam, kürek, kalebenlik, müebbet sürgün, rütbe ve me'murluktan mahrûmiyet, medenî hukuktan ıskat gibi cezâlar.
- Mücmel:** (cümle'den) İcmâl olunmuş, kısa ve az sözle anlatılmış, öz.
- Mücmelen:** Mücmel, kısa olarak, kısaltarak, az sözle.
- Müddeî-i Umumi:** Huk. *Savcı, umumi haklar adına dava açan hâkim.
- Müdekkik:** (dikkat'den. c. : müdekkikîn) Tetkik eden, inceden inceye araştıran; en ufak gizli şeyleri gören.
- Müellim:** (elem'den): Elem veren, inciten; ağrıtan, sızlatan. [yapma kelimelerdendir.]
- Müessesât:** (esâs'dan. müessese'nin c.) 1. Yapılmış binâlar. 2. dâireler.
- Müessir:** (eser'den) 1. te'sir yapan, iz bırakan. 2. işleyen, hükmünü yürüten. 3. çok hissedilen, içe işleyen. 4. dokunan, dokunaklı. 5. eser sahibi
- Müessis:** (esâs'dan, müessis'in c.) 1. Te'sis eden, kuran, temel atan. 2. Kuran, kurucu.
- Müfid:** (feyd'den) 1. İfâde eden, anlatan, mânâlı. 2. faydalı 3. i. Erkek adı.
- Mülâkî:** (lika'dan) Buluşan, kavuşan; görüşen.
- Mümânaat:** (men'den) Menetme, engel olma, önleme.
- Mümtedd:** (medd'den) : İmtidâdeden, uzayan, uzanan, süren; sürekli.

Münâsefeten: **منافسة** Yarı yarıya bölüşmek sûretiyle, yarı yarıya olarak.

Münâvebe : **مناوبه** (nevbet'den) Nöbetleşme, nöbetle iş görme, nöbetleşe.

Münâzaât: **منازعات** (münâzaa'nın c.): Ağız kavgaları, çekişmeler.

Münevver : **منور** (nûr'dan) 1.Tenvîr edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış; ışıklı. 2.*aydın [kimse]. 3. i. Kadın adı

Münhasıran: **منحصراً** Hususî olarak (*özellikle), sâdece, yalnız olarak.

Müntahib-i Sâni: **منتخب ثانی** İki dereceli seçimde müntahib-i evvellerin seçtikleri kimse,

Müntekim-âne: **منتقمانه** Öc alırcasına,

Müreffehen: **مرفهاً** refâh, rahat ve bolluk içinde olarak,

Müressil: **مرسل** Tersil eden, güzel, yavaş ve ihtiyatla okuyan.

Mürettebât: **مرتبات** 1. Bir yer için ayrılmış, düzenlenmiş kimseler. 2. Gemi tâifesi, gemi personeli.

Müsâg: **مساغ** (sevg'den) İsâga olunmuş, boğazdan kolaylıkla geçirilmiş, kolay yutulmuş.

Müsâlemet: **مسالمت** Barış içinde olma, barışlık, barışıklık.

Müsâraat: **مسارعت** (sür'at'den) 1. Sür'at ve acele etme 2. Teşebbüs, girişme.

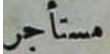
Müsâvât: **مساوات** (seviyy'den) : müsâvilik, *eşitlik, aynı halde ve derecede olma.

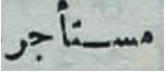
Müsâvî: **مساوی** (seviyy'den) 1. *eşit, denk, birinin ötekinden farksız olanı, aynı halde ve derecede bulunan. 2. mat. *eşit (=) işareti.

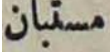
Müsta'cel: **مستعجل** (acele'den) Acele, tez, Hemen yapılması gereken [şey]

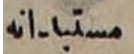
Müstagnî: **مستغنی** (ganî'den) 1. Doygun, gönlü tok. 2. Çekingen, nazlı [davranan] 3. Lüzumlu, gerekli bulmayan.

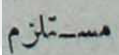
Müstaid: (uddet'den c. : müstaidân) 1. İstîfadlı, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan. 2. Akıllı, anlayışlı.

Müste'cer: (ecr'den) : isticar edilen, kirâ ile tutulan.

Müste'cir: (ecr'den. c. : Müste'cirîn) 1.İstîcar eden, kirâ ile tutan [bir şeyi] 2.Kirâcı,

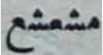
Müstebân: (beyân'dan) 1. Meydanda, açık [olan] 2. Açık olraak anlaşılan.

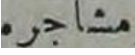
Müstebidd-âne: Müstebitçe, istibdat yaparak, hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve hareket serbestliği vermeyerek.

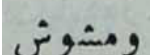
Müstelzim: (lüzûm'dan) İstilizâm eden, gerektiren; gereken,

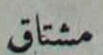
Müstesnâ: (seny'den) 1. İstisnâ edilen, kural dışı bırakılan, bırakılmış, 2. Üstün. 3. ayrı tutulan, *ayrık. 4. Benzerlerinden baskın.

Müş'ir: (Şuûr'dan) : İş'âr eden, haber veren, bildiren [yazı ile]

Müşâ'sa: (şa'saa'dan) 1. Şa'saalı, parlak, parlayan, parıldayan. 2. Debdebeli, tantanalı, gösterişli.

Müşâcere: (şecer'den c.: müşâcerât) 1.Kavga etme, çekişme 2.Ağaç ile birbirine vurma.

Müşevves: (şevâş'den) Teşvîr edilmiş, belirsiz, karışık, düzensiz, karmakarışık.

Müştâk: (a.s. şevk'den. c.: müştâkîn) 1.İştîyaklı, özleyen, göreceği gelen, can atan. 2. Erkek adı.

Mütabi': (teba'dan. c. : mutâbiîn) tâbî olan, uyan.

Mütâlaa : (a.i.tulû'dan. c. : mütâlaât) . 1. Okuma 2. Tetkik 3. Düşünce

Mütebessim: (besm'den): Tebessüm eden, gülümseyen, gülen.

Mütecâvir: (civâr'dan) bir civarda olan komşu.

Müfessih: (tefessüh'den) Tefessüh etmiş, çürümüş, bozulmuş, kokmuş.

Mütehaddir: متحدر (Yokuş aşağı giden, hızla aşağı doğru inen, yuvarlanan

Mütehâşî: متحاشى (huşû'dan) Haşyet gösteren, korkup çekinen.

Müteheyyc : (heyecân'dan) teheyüceden, heyecâna gelen, çoşan, çoşkun.

Mütelâşî: متلاشى Telâş eden, acele eden, aceleci.

Mütemâyil: متمايل (meyl'den) 1. Temâyül eden, meyillenen, istekli görünen, gönlü yatmış. 2. Tarafdar görünen, yönelen.

Mütemevvic: متموج (mevc'den) 1. Temevvüceden, dalgalanan, dalgalı. 2. Kararsız, bir kararda durmayan, hercâî tabîatlı.

Müteneffir: متنفّر (nefret'den) : Nefret eden, iğrenen, tiksinen.

Mütenekkiren: متكبرا Mütenekkir olarak, kıyâfet değiştirip kendini tanıtmayarak.

Mütenezzil: متزلزل (nüzûl'den. c. : mütenezzilîn) : 1. Tenezzül eden, aşağı inen; alçalan. 2. Gönül alçaklığı gösteren, alçak gönüllü.

Müterâkim: تراكم (rekm'den) Terâkim eden, biriken, birikmiş, toplanmış, yığılmış.

Müterakkıb: مترقب (rükub'dan) Terakkubeden, bekleyen, gözleyen, uman.

Mütesâviyen: متساوياً Birbirine eş değerde.

Mütevâlî: متوالى (vely'den) Tevâlî eden, birbiri ardınca giden; art arda gelen, üstüste, bir düziye olan.

Mütevellid: (vilâdet'den) 1. tevellüden, doğan, dünyâya gelen. 2. meydana gelmiş, doğmuş. 3. ilerigelmiş.

Müteverri-âne: متورعانه Müteverri' olana, dînine sınıksız bağlı kalana yaraşır sûrette.

Müteyakkız: متيقظ (yakaza'dan) 1. Teyakkuz eden, uyanık bulunan, uyanmış, tetikte 2. Gözü açık olan.

Mütezâdde: متضاده (zıdd'dan) Birbirine zıt olan, birbirinin zıddı olan.

Mütezelzil: (zelzele'den) tezelzül eden, titreyen, ırgalanan, sarsılan, sallanan, oynayan, zingirdayan.

Müttehîd: İttihâdetmiş, birleşmiş, birlik olmuş, birleşik.

Müzâkerât: (müzâkere'nin c.) müzâkereler.

Nâfi': (nefy'den) Menfaatlı, faydalı, kârlı.

Nâkıs, Nâkîsa : (naks'dan) 1.noksan, eksi; tam olmayan. 2. kusûru olan, kursurlu.

Nakîza: (nakaîz) birbirine karşı, zıt olan şey, iş.

Nâ-şinîde: İşitilmemiş, duyulmamış.

Necâh: 1.İsteğine ulaşma, 2.Kurtulma.

Necîb: (encâb, necâib, nücebâ): 1.Soyu soppu temiz, nesli pâk olan kimse. 2. Erkek adı.

Nefs-ül-emr: Aslına bakılırsa, gerçekte.

Nekais : ("ka" uzun okunur. a.s. nakîsa'nın c.) noksanlar, eksiklikler.

Neş ü nemâ: Yetişip büyüme, sürüp çıkma.

Nev': (envâ) 1.Çeşit, türlü. 2. Cins. 3.Sınıf.

Nevâziş: Okşama, gönül alma, iltifat.

Nevâziş-gâr: Okşayan, gönül alan, iltifat eden.

Nevha: (nevhât) Ölüye sesle ağlama.

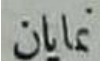
Nevhât: (nevha'nın c.) Ölüye yüksek sesle ağlamalar.

Nevmîd : (f.s. : "nâ-ümîd'den): ümitsiz, ümîdi kırık.

Nev-zâd : Yeni doğmuş, yeni doğan.

Nizâ': (nez'den) çekişme, kavga.

Nussâh: (nâsih'in c.) Nasîhat edenler, öğüt verenler.

Nümâyân: Görünücü, görünen; meydanda.

Pâde: باده Hergele, eşek ve sığır sürüsü.

Pâ-mâl: پامال Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

Pejmürde: پژمرده 1. Eski püskü, yırtık. 2. Dağınık. 3. Süflî, perîşan. 4. Solgun, solmuş.

Pîrâyîş: پیرایش 1. Tertip, düzen. 2. Süs

Pîşvâ: پیشوا Reis, başkan,

Pûyân: پویان 1. Koşan. [en çok insan hakkında] 2. mec. Dalmış, kendini kaptırmış.

Ra'd: رعد Gök gürlemesi,

Ra'se: رعشه Titreme, titreyiş. [Korku veyâ soğuktan] ürkme.

Rahne-dâr: رخنه‌دار 1. Gediği, yıkığı olan. 2. Eksiği, bozuğu olan. 3. Zarara uğramış.

Râkide: راکده (a.s. rûkûd'dan) hareketsiz durgun.

Re's-ül-mâl: رأس المال Ana para. fr. Capital

Re'y-el-ayn: رأى العين Kendi gözüyle görerek, 2. Fikir, düşünce

Rehâ-yâb: ره‌ایب Kurtulan, kurtulucu; yolcu olan.

Reh-güzâr: رهگذار geçit, geçecek yol,

Reîs-i Vükelâ: (Vekillerin başı) Başvekil (*başbakan)

Rekz-i Hiyâm: رکز خيام Çadır kurma.

Remz: رمز 1. İşâret, işâretle anlatma, 2. Gizli ve kapalı bir sûrette söyleme. 3. Müz. Müzikte pedlererin veyâ aralıkların yerine, onları anlatmak üzere kullanılan işâretler.

Revâbit: روابط (a.i. râbîta'nın c.) 1. Bağlar. 2. Münâbetler, ilgiler. 3. Bağlılıklar. 4. Tertipler, sıralar, usuller, düzenler.

Riyâziyyat: ریاضیات Matematik bilgisi.

Rüchân: رجحانی 1.Üstünlük, üstün olma.

Sâbit-kadem: ثابتقدم 1.Değişmez, devamlı 2. Ayağına sağlam. 3. Yerinde veyâ sözünde duran

Sadâ : 1. Ses 2. Yankı.

Sadak: صدق 1.Doğruluk, doğru olma. 2. Tasdik edilen, *onaylanan şey.

Safvet : 1.safalık, hâlislik, temizlik, paklık, arılık. 2. erkek adı.

Sahâ' : (a.s.) cömertlik, elaçıklığı

Sahâbet : 1.sâhip çıkmak 2. koruma, arka olma, yardım etme.

Salâhiyyet : 1. Yetki, bir işe karışmaya veyâ vazîfe icâbı bir iş yapmaya, bir harekette bulunmaya haklı olma. 2. Bir dâvâyâ bakabilme.

Sâlif-ül-beyân: سالف البيان Beyânı geçmiş, bildirilmiş.

Sandûk-kâr: صندوقکار 1.Veznedar, kasiyer. 2. Sandıkçı, karagöz ustalarının ikinci yardımcısı olup işleri, resimleri sandıktan çıkarmak ve değneklere geçiriş özel bir işle sıralamaktır.

Sarâhat: صراحت Açıklık, ibârede açıklık.

Sarf ü Nahv: صرف ونحو *dilbilgisi

Sebbâb: سبب Sövmek, sövüp sayma.

Sehâb: سحاب 1.Bulut 2. Karanlık 3. Bulut gibi uçuşan böcekler.

Sekr: سكر Şarhoşluk,

Sem': سمع 1. İşitme, işitiş. 2. Dinleme, kulak verme.

Semere-dâr: ثمره دار 1.Yemiş veren 2. Verimli, kârlı.

Ser-â-pâ: سراپا Baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün hep.

Seyyiât: سيات (seyyie'nin c.) 1. Fenâlıklar, kötülükler. 2. Suçlar, günahlar. 3. Kötülüğe karşılık çekilen sıkıntılar.

Sezâ-vâr: سزاوار Münâsip, uygun, yaraşır.

Sirkat: سرقت Hırsızlık, çalma, çalınma.

Siyâsiyyûn: سياسيون Diplomatlar, politikacılar.

Surre-i Hümayûn: صرة هياون Hac münâsebetiyle haremyn'e gönderilen para ve hediyeler.

Sükût: سكوت Susma, söz söylememe.

Sülüs: ثلث 1.Üçte bir 2.Sikkenin üçte bir değerindeki madenî para.

Şebâb: شباب Gençlik, tâzelik, civanlık.

Şecîa: شجاع (şecâat'den. c. : şicâ', şüceâ, şüc'ân) Cesur, yürekli, yiğit.

Şehâmet: شهامت 1.Zekâ ve akıllıkla berâber olan cesâret, yiğitlik. 2. Îrân şâhının bir ünvanı.

Şeh-bâl: شهبال 1.Kuş kanadının en uzun tüyü. 2.Hüseyin saadettin tarafından İstanbul'da yayımlanmış on beş günlük bir gazete 3. i. Kadın adı.

Şeh-râh-ı terakkî: شهر راه ترقية Terakkînin, ilerilemenin büyük yolu.

Şeh-zâdegân: شهزادگان (Şeh-zâde'nin c.) Şehzâdeler, pâdişah, hükümdar oğulları, prensler.

Şekvâ: شکوى Şikâyet, sızıltı, hoşnutsuzluk.

Şenî': شنيع (şenâat'den) Fenâ, kötü, ayıp, utanılacak.

Şeref-sâdır: شرف صادر Şerefle çıkan [pâdişah emri]. ("olan" yardımcı fiili ile kullanılır.)

Şeref-sudûr: شرفء دور Şerefle çıkan [pâdişah emri]. ("olan" yardımcı fiili ile kullanılır.)

Şettâ: شتا (şerît'in c.) 1.değişik, çeşitli, türlü [şeyler].

Şinâver: شناور Suda yüzen, yüzgeç.

Ta'dâd: تعداد (aded'den) 1. Sayma; sayı. 2. Birer birer söyleme, sayıp dökme; sayım.

Ta'mîd: تعمید Vaftiz etme,

Ta'mîk : (umk'dan. c. : ta'mîkat) 1. Derinleştirme, derin kazma. 2. Esâsına varacak şekilde araştırma, inceleme.

Ta'yîb: تعيب (ayb'dan c. : tayîbât) Ayıblama

Ta'zîm: تعظيم (a.i. azm'den. c. : ta'zîmât) 1.Büyükleme, ululama, büyük sayma. 2. Saygı gösterme, ikrâm etme.

Taab: تعب 1. Yorgunluk. 2. Sıkıntı, zahmet, meşakkat, eziyet. 3. Hek. Sinirlerin zayıflığı dolayısıyla adalelelerde ve başka yerlerde duyulan şiddetli sancı.

Taaccüb: تعجب (a.i. aceb'den) Şaşakalma.

Taalluk: تعلق (alak'dan. c.: taallukat) 1. Asılı olma, asılma 2. İlişği, ilgisi olma. 3. Sevme. 4. Âit olma. 5. Tas. Dünyâ ilgisi.

Tâât: طاعات İbadetler.

Tafra-furûşâne: طفره فروشانه Yukarıdan atıp tutan.

Tagyîr: تغير (gayr'den. c. : tagyîrât) Başkalaştırma; değiştirme; bozma.

Tahaddüs: تحدث (hads ve hudûs'dan) 1. psik. Sezgi, 2. Yok iken peydâ olma, ortaya çıkma, meydana çıkma.

Tahallûf: تخلف (hilâf'dan) 1.Geride kalma, arkada bırakılma 2. Uygun gelmeme.

Tahammül-fersâ: تحمل فرسا Tahammülü yıpratın.

Taharrî: تحري (hary'den. c. : taharriyyât) 1. Arama, araştırma, araştırılma, aratma 2. Sivil polis, taharrî memuru.

Tahassun: **تحصن** (hısn'dan): 1.Kale ve hisara kapanma, istihkâma çekilme.

Tahattî: **تخطى** (hatve'den c.: tahattîât) 1.Bir şeyi atlayıp geçme, bir şey atlanıp geçilme; sınırı aşma 2. Saldırış.

Tahattur: **تخطر** (Tahatturât) : Hatırlama, hatıra getirme, getirilme; unutulduktan sonra hatırlanan şey,

Tahavvül: **تحول** (a.i. hâl'den. c. : tahavvülât) değişme, dönme, bir halden bir şekilden, başka bir hâle, şekle girme.

Tahavvül: **تحول** (hâl'den. c. : tahavvülât) Değişme, dönme, bir halden bir şekilden, başka bir hâle, şekle girme.

Tahdîd: **تحديد** (hadd'den. c.: tahdîdât) Hudut tâyîn etme, sınır çizme, sınırlama,

Tahkir: **تحقير** (tahrikât) 1. Hakaret etme 2. Hor görme, küçük görme.

Tahlîf: (half'den. c. : tahlîfât) Yemin ettirme, yemin verme, ant içme, içirilme.

Takdîr-hân: **تقدير خوان** Takdir eden, beğenen.

Tarassud: **ترصد** (rasad'dan. c. : tarassudât) Gözetme, bekleme, dikkatle bakma, gözleme.

Tasavvur: **تصور** (sûret'den. c.: tasavvurât) 1.zihinde şekillendirme, kurma. 2.göz önüne getirme [zihinde] 3. İstek, arzu

Tâyf: **طيف** (a.i.c. tuyûf) 1.Uykuda görünen hayal. 2. Korkudan karanlıkta görünen hayâlet.

Tazarru': **أضرع** (zurû'dan c.: tazarruât) Kendini alçaltarak yalvarma.

Te'vîlât: **تاويلات** (te'vîl'in c.): Sözü çevirmeler, ayrı mânâ vermeye kalkışmalar.

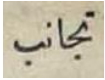
Teâlli: **تعالى** (ulüvv'den. c. : tealliyât) yükselme, yüksek olma.

Teberru': **تبرع** (burû'dan c.: teberruât) Bağış ve bağışlama.

Tebeyyün: **بين** (beyân'dan) Belli olma, anlaşılma, meydana çıkma.

Tebî': 1.Yardımcı, yordak. 2.Sığır yavrusu; mal

Tebriye-i Zimmet: Aklanıp temize çıkma.

Tecânüb: Sakınma, çekinme,

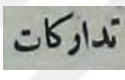
Tecârib: (tecribe ve tecrübe'nin c.) denemeler, deneyişler.

Tecâvüz : (cevâz'dan. c. : tecâvüzât) 1. ötesine geçme, sınırı aşma, atlama. 2. saldırma, sataşma, sarkıntılık. 3. el uzatma, başkasının hakkına dokunma. 4.huk. kullanılacak bir hakkın üçüncü bi kişi tarafından zorlaştırılması.

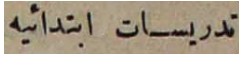
Tecellî: (celâ ve celv'den. c. : tecelliyât) 1. Görünme; belirme. 2. Kader, tâlih. 3. Allah'ın lûtfuna nâil olma. 4. tas. Hak nûrunun tesîriyle makbul kulların kalbinde ilâhî sırların ayân olması hali.

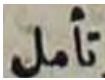
Tecemmu': (cem'den. c.: tecemmuât) Toplanma, yığılma, birikme.

Tecvîz: (cevâz'dan. c.: tecvîzât) câiz görmeler, görülmeler, izin vermeler, verilmeler.

Tedârükât: Hazırlık[lar]

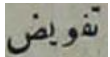
Tedrîsât-ı Âliyye: Yüksek Öğretim.

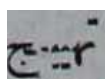
Tedrîsât-ı İbtidâiyye: İlköğretim.

Teemmül : (emel'den c.: teemmülât) İyice, etraflıca düşünme.

Teessür: (esr ve esâret'den c.: teessürât) 1.Kederli ve üzüntülü olarak hislenme, içlenme 2. Bir şeyin te'sîrini duyma. 3. Acı, keder duyma.

Teferruk: Ayrılma, dağılma.

Tefvîz: 1. İhâle, sipâriş etme, edilme. 2. Dağıtım 3. Bir gayri menkulü, bilinen bedeli karşılığında, bir kimsenin üstüne bırakma. 4. tas. Her şeyi Allah'tan bekleme.

Teheyyüc: (heyecân'dan. c. : teheyyücât) Heyecanlanma, çoşma.

Tekmîl: (kemâl'den. c. : tekmilât) 1.kemâle erdirme. 2.bitirme, bitirilme, tamamlama, tamamlanma. 3. s. Tam, eksiksiz, bütün, hep.

Telâkki: تَلَاكِي (lika'dan) Biribirine karşı gelip buluşma, karşılaşma, birbirine ulaşma, birleşme.

Temessük: تَمَسُّك (mesk'den. c.: temessükât) 1. Tutunma, sarılma, 2. Borç senedi.

Tenâkuz: (nakz'dan. c. : tenâkuzât) çelişme, insanın bir sözü ötekisini çürütmesi, bir sözü ötekisine uymaması, *karşıtlık, zıddiyet.

Teneffuh: تَنْفِخ (nefh'den) 1. Şişme, kabarma 2. Üflenerek şişme 3. Uurlanma.

Tenevvür: (a.i. nûr'dan) nurlanma, parlaması, ışıltama, aydınlık olma

Tensîkat: تَنْسِيقَات (‘ka’ uzun okunur. A.i. tensîk’in c.) 1.Düzen verme[ler]. 2. Fazla memuru işten çıkarma.

Terekküb: تَرْكِب (rükûb'dan c.: terekkübât) 1.Karışıp birleşme, meydana gelme [bir şey bir şeyle-] 2.fels., kim. *bileşim, fr.composition.

Terennüm-sâz: تَرْنَمَاز Terennüm eden, şarkı söyleyen.

Tervîh: تَرْوِج (tervîhât) 1.Râyıha, koku verme, verilme, kokusunu artırma. 2. Rahatlandırma, rahatlandırılma.

Tes'îd: تَسْعِيد (sa'd'den): Tebrîk etme, kutlama.

Tesâül: تَسْأَل (suâl'den) Birbirine sorma, soruşturma.

Tesâvî: تَسَاوِي (sevî'den) 1. Bir ve müsâvî (*eşit) olma, berâber ve bir derecede bulunma, 2. Sosy. *eşitlik

Teselsül : تَسْلِسُل (silsile'den. c.: teselsülât) Zincirleme, zincirleme gitme

Teslîhât: تَسْلِيحَات (teslîh'in c.): Silâhlândırmalar, silâhlândırılmalar.

Teşâbüh: تَشَابُه (şibh'den. c.:teşâbühât) 1.Birbirine benzeme, benzeşme. 2.fels. benzerlik. 3.mat.homologi.

Teşahhus: تَشَاهُص (şahs'dan. c.: teşahhusât) : 1.Şahıslanma 2.Birinin şahsını hâtıra getirme, birinin şahsı hâtıra getirilme. 3.Taayyün etme, tanıma

Teşcî': **تشجيع** (şecâat'den. c.: teşcîât): Şecâatlendirme, şecât ve cesâret verme, verilme, gayrete getirme, getirilme.

Teşekkî: **تشكى** (şekvâ'dan) Şikâyet etme, sızlanma.

Teşevvüş: **تشوش** (seveşe. c.: teşevvüşât) Karışma, karmakarışık olma, karışıklık.

Teşevvüş: **تشوش** (şevk'den) Şevklenme; arzu etme, istek gösterme, heveslenme.

Tetebbuât: **تتبعات** (tetebbu'un c.) tetebbu'lar, tetkikler, *incelemeler, araştırmalar.

Tevaffuk: **توفيق** (vefk'den. c.: tevâfukat) Uyuma, uygun gelme,

Tevârüs: **توارث** (verâset'den. c. : tevârüsât) 1. Mirâsa konma. 2. Birinden, diğernie irsen geçme.

Teveccu': **توجه** (veca'dan. c. : teveccuât) vecâllanma, ağrıma,

Tevesül: **توسل** (vesîle'den. c.: tevesülât) 1.Sarılma. 2. İnanma. 3. Sebep tutma. 4. başvurma, girişme.

Tevsî-i Me'zûniyyet: **توسيع ماذونيت** Huk. *Yetki genişliği.

Tezebzüb: **تذبذب** (zebzebe'den. c.: tezebzübât) 1.kararsızlık. 2.Karışıklık

Tezvîr : (zevr'den. c. : tezvîrât) 1.yalan dolan. 2. Ara bozmak ve bilhassa fenâlık kasdıyla yapılan kovuculuk

Tıfl-âne: **طفلانه** Çocukca, çocuk gibi.

Tüfeyliye: **طفيلية** 1.Dalkavuk, çanakyalıcı. 2. Ekti, sığıntı

Umûr: (emr'in c.) 1. İşler, hususlar 2.maddeler, şeyler

Urûk: **عروق** Irklar, kökler, damarlar.

Vâki', Vâkıa: (vuku'dan): 1.vuku' bulan, olan, düşen; olagelen, rastlayan. 2.geçen, geçmiş olan.

Varak-ı Mihr-ü Vefâ : **ورق مهر وفاي** Sevgi ve vefâ, yânî, sözde sevgide sadâkatin kâğıdı.

Vâreste: **وارسته** 1.Kurtulmuş 2.Serbest, rahat 3.İlişiksiz

Vârid: وارد (vürûd'dan. c.vâridîn) Gelen, vâsıl olan, erişen.

Vasatî: وسطی Orta; ortalama, iki ortası, orta halde,

Vâye-dâr: وایه‌دار Nasîbi olan, kısmetli.

Vaz'-ı Haml : وضع حمل 1. Doğurma 2. Duruş, tavır, hareket.

Vâzih: واضح Açık meydanda, belli, kapalı olmayan [söz, cümle]

Velâdet: ولادت Doğurma

Vesâyâ: وصایا (Vasiyyet'in c.) Vasiyetler, bir kimsenin, öldükten sonra yapılmasını istediği şeyler.

Vüs'at: وسعت 1. Genişlik, bolluk. 2. para durumu. 3. Boş meydan, fırsat

Ye's: یأس (a.i.c.: yüûs) Ümitsizlik, elem, keder.

Yeğân: یگان Birler, tekler.

Yek-nesak: یکنساق Tek düzen, biteviye, değişmez.

Yevmen fe yevmen : يوماً فیوماً Günden güne, gittikçe

Zâhib: ذاهب (zehâb'dan) 1.Gidici, giden. 2.Bir fikir veyâ zanne uyan, kapılan.

Zâil: زائل (zevl ve zevâl'den) 1. Sona eren, devamlı olmayan. 2. Geçen, geçmiş olan.

Zarbân: ضربان zool. Kertenkeleye musallat olan, kedi büyüklüğünde yırtıcı bir havyan.

Zayf: ضعیف (zifân, zuyûf) Misâfir, konuk.

Zebhiyye: زبخیه Kasablardan kestikleri hayvanlar için alınan vergi.

Zebûn: zayıf, gücsüz, âciz.

GİRİŞ

Haberdar olma, hatta haberdar etme işiyakı fitridir ve doğal olarak ilk çağlardan itibaren vardır. Nil boylarında bulunan eski Mısır'a ait bir tablette güncel önemli olayların yazıldığı ve bu nesnenin elden ele dolaştırıldığı anlaşılmıştır. Benzer tabletlerin Sümerlerde de mevcut olduğu anlaşılıyor. Eski Yunan'da önemli günlük olaylar tellâllar aracılığı ile agoralarda halka bildirilirdi. Roma'da rahipler yıllık önemli hadiseleri bir levhaya yazarak evlerinin duvarlarına asarlardı. Fransızca gazete manasına gelen jurnal kelimesi Latince "diyurna" kelimesinden alınmıştır.¹

Gazetenin öncüsü olarak Avrupa'da 1450'lerde "Haber Yaprakları" belirmiş, 17. Yüzyılın ilk yıllarında "sürelî (muntazam) yayın –ki genelde "Gazete" adıyla anılmıştır– ve 1660'da ise ilk günlük yayın ortaya çıkmıştır. Bu gelişmenin gerçekleşmesinde başrolü, 1440'larda Avrupa'da beliren ve hızla bütün kıt'aya yayılan basımevi (matbaa) oynamıştır. Bizde ise bir "Haber Yaprağı" dönemi yaşanmış, ilk gazeteler 1820'de belirmiştir. Özetle 400 yıla yakın bir gecikme bahis konusudur. Bunda en önemli etken basımevinin geç benimsenmesi olmuştur.²

1493'de İspanya'dan kaçıp Osmanlı ülkesine sığınan Yahudilerin basımevi kurup kitap basmalarına karşı çıkılmamıştır. Aynı şekilde 1567 Ermeniler, 1610'da Maruni Araplar, 1627'de Rumlar da basım evleriyle kitap üretimine girişmişlerdir. Ancak dikkati çeken, sosyo/ekonomik yapının izin vermemesi sebebiyle hiçbir gazete türü yayına yönelmemiş ve hemen hepsi kendini kuruluşlarının güdümünde olduklarından, çoğunlukla o alanda yayın yapmışlardır. Bu dönemde Arap harfli kitap yayını yapmak üzere Avrupa'da durmadan basımevleri açılmaktaydı. 16. yüzyılda sayıları 4 iken 17'de 16, 18'de ise 25 olmuştur. Sadece Arapça olarak 16'da dört, 17'de 94 ve 18'de 95 adet kitap basmışlardır. Hedeflerinin İslam dünyası piyasalarını ele geçirmek olduğu açıktır. Osmanlı Devleti'nin bu girişime de karşı çıkmadığının en belirgin kanıtı, 1594 yılında Sultan III.Murat zamanında verilen bir fermanıdır. Geçmiş çağın en ünlü matematikçilerinden Euklides'in Roma'da basılan "Kitabı Tahriri Usul-ül Üklides" eserinin başına konan fermanı "Frengistan'dan gelen Türkçe, Arapça, Farsça kitapların alım ve satımına engel olunmaması emrediliyor" bu talimat Arap nüfusu çoğunluklu vilayetlere de ulaştırılmıştır. Yasak

---

¹ Altın, Hamza, *II.Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basını*, Ankara, Grafiker Yayınları, 2014, s.13

² Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2013, s.11

ise sadece İslam dinine ait kitapların yayınlanması ile ilgiliydi, zira din uzmanlarının onayından geçmemiş eserlerin büyük yanlışlar içermesi olasıydı. Nitekim 17. Yüzyılda İngiltere’den gönderilen bir gemi dolusu Kur’an baskısı Marmara Denizi’ne dökülerek tahrip edilmiştir.³

Matbaanın Osmanlı ülkesinde kurulması için 1729 yılını beklemek gerekti. Matbaanın kurucusu İbrahim Müteferrika bu iş için iki yıl çalışmıştır. İbrahim Müteferrika, aslen Macar’dı. On sekiz yaşında esir olarak İstanbul’a geldi, burada Müslüman oldu, Türkçe okuma yazmayı öğrendi. Maişetini temin için klişecilik mesleğine girdi. Şimşir ağacından yaptığı klişeler ile haritalar basıp satmaya başladı. Bu şekilde basın hayatına ilk adımını atmış oluyordu. Matbaayı kuranlardan Yirmisekiz Çelebi Said Mehmet Efendi, babası ile birlikte Paris’te bulunmuş ve dönüşte bir matbaa kurmayı aklına koymuştu. Netice itibari ile bu iki idealist insan işbirliği yaparak ülkenin ilk matbaasının kurulmasını sağladılar.⁴

Türkiye’de ilk gazete İstanbul’da 1795’te “Bulletin des Nouvelles” (Haber Bülteni) adıyla, Fransızca olarak ve Fransa Büyükelçiliği tarafından yayımlandı.⁵

Çok yakın tarihlere kadar ilk Türkçe gazetenin 1831’de yayınlanan Takvim-i Vakayi olduğu sanılır ve “Türk Basın Tarihi” bu gazeteyle başlatılırdı. Oysa değerli araştırmacı Orhan Koloğlu ilk Türkçe gazetenin Takvim-i Vakayi’den üç yıl önce 1828’de Mısır’da yayınlanan Vakayi-i Mısriye olduğunu kanıtladı.⁶

1876 yılına kadar siyasi literatürde pek kullanılmayan meşrutiyet kavramı Arapça bir kelimedir ve “şart” kökünden gelen “meşrut” sözcüğünden türetilmiştir. Osmanlı siyasi tarihinde sultan ile birlikte meclisin de işlevini yürüttüğü döneme verilen isimdir. Kânun-u Esâsi’nin ilan edildiği 23 Aralık 1876’dan, Osmanlı – Rus harbi sebebiyle, Meclis-i Mebusan’ın geçici suretle kapatıldığı 13 Şubat 1878 tarihine kadarki döneme I.Meşrutiyet dönemi denilmekteydi.⁷

Abdülhamit II.devrine gelinceye kadar, basın gelişmiş bulunmasına rağmen, hürlüğü ve güvenliğini sağlayan sağlam bir nizamnameye sahip değildir. Abdülhamit II.devri basını, tâbi bulunduğu nizam yönünden üçü bölünebilir. Birinci

³ Koloğlu, Orhan, *a.g.e.*, s.13-14

⁴ Altın, Hamza, *a.g.e.*, s.18-19

⁵ Tokmakçioğlu, Erhan, *Türk Basın Tarihi*, Ankara, İsim Yayınları, 2011, s.41

⁶ Topuz, Hıfzı, *II.Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2012, s.13

⁷ Altın, Hamza, *a.g.e.*, s.54

bölüm, çok kısa sürmüş olur, Meşrutiyet devrine inhisar eder. Bu devirde hürriyet içinde çalışan bir basın nizamı yaratılmasına çalışılmıştır. İkinci bölüm, istibdat devrine rastlar. Bu devirde de basın hürlüğü tamamen kaldırılmış ve sıkı bir sansüre tâbi olmuştur. Üçüncü bölüm ise, Abdülhamit II.'nin tahttan indirilmesine kadar sürmüş olan ikinci meşrutiyet devridir. Bu devirde basın tekrar geçici olmak üzere bir hürriyet devresi tanımıştır.⁸

24 Temmuz 1908'de İstanbul gazetelerinde çıkan dört satırlık bir resmî bildiri, Meşrutiyet'in yeniden ilân edildiğini ve 1876 Anayasası'na göre seçimlerin yapılacağını açıklıyordu. Bu haber büyük bir coşku yarattı İstanbul'da. Gazeteciler Sirkeci Garı'nın karşısındaki bir lokantanın bahçesinde toplandılar. 33 yıldan beri ilk defa böyle bir toplantı yapılıyordu. Gazeteciler derhal kendi aralarında bir dernek kurmaya karar verdiler. "Osmanlı Matbuat Cemiyeti" adlı bir derneğin temelleri o toplantıda atıldı.⁹ Meşrutiyet ilan edildiğinde II.Abdülhamid devrinde çıkan Ahmet Cevdet Bey'in çıkardığı, "İkdam", Miran Efendi'nin çıkardığı "Sabah", Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı "Tercüman-ı Hakikat", Ahmet Fethi Efendi'nin çıkardığı "Saadet" gibi gazeteler yayını sürdürmekteydi. II.Meşrutiyet'in ilanı birlikte, hâlihazırda yayınlanan gazeteler kendi aralarında anlaşarak sansür memurlarını gazetelere sokmadılar böylece sansür fiili olarak kalktı. Meşrutiyet ilan edildikten sonra, Yeni Gazete ve Tanin yayınlanmaya başladı. Diğer bir deyişle adı geçen gazeteler, II.Meşrutiyet devrinin ilk iki siyasi gazetesi oldu.¹⁰

Tez araştırmamıza konu olan Tanin (çınlama)¹¹: Hüseyin Cahit (Yalçın), Tevfik Fikret, Hüseyin Kazım Kadri tarafından çıkarılmaya başlandı (2 Ağustos 1908). 31 Mart Vak'ası'nda saldırıya uğrayarak önemli ölçüde zarar gördü. Sıkıyönetim tarafından sık sık kapatıldığından yayını Senin, Cenin, Renin gibi adlarla sürdürdü. Balkan Savaşları sırasında gazetenin imtiyazı İttihatçılar tarafından satın alındı. Hüseyin Cahit, Malta sürgününden dönüşünde (1922) gazeteyi aynı adla çıkardı. Hilafeti savunduğundan mahkemeye verilip aklandı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın yarı resmi organı durumuna geldiğinden İstiklal Mahkemesine verildi kapatıldı.

⁸ Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, c.VIII, s.406-407

⁹ Topuz, Hıfzı, *a.g.e.*, s.83

¹⁰ Altın,Hamza, *a.g.e.*, s.60-61

¹¹ Topuz, Hıfzı, *a.g.e.*, s.83

Tanin: Hüseyin Cahit Yalçın tarafından 1943'te çıkarıldı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Müttefikler'i destekledi. Daha sonra CHP iktidarından yana bir politika izledi. 1947'de kapandı.

Tanin: İhsan Ada'nın genel yayın yönetmeliğinde Kasım Gülek'in desteğiyle çıkarıldı (1 Mart 1961). Gazetenin kadrosunda Aziz Nesin, Melih Cevdet Anday, Yaşar Kemal, Sabahattin Eyüpoğlu gibi sol eğilimli yazarlar yer aldı. Aziz Nesin ve İhsan Ada askeri yönetimce üç ay kadar gözaltında tutulup serbest bırakıldılar. Gazete 1962'te kapandı.¹²

---

¹² Tokmakçioğlu, Erdoğan, *a.g.e.*, s.201-202

BİRİNCİ BÖLÜM

41. ve 51. NÜSHALARIN TRANSKRİPSİYONU

1.1.41.Nüşânın Transkripsiyonu :

Nüşası 10 Para **TÂNİN** Pençşembe Nüşası 10 Para

Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 41
Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tevfik Fikret – Hüseyin Câhid
Mahalli İdare :
Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûse
Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş

14 Şa'ban : 1326   28 Ağustos : 1324
Müdür Mes'ul : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid
İhtâr-ı Mâhsus :
Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz
Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş

SİYASİYÂT

Dâhili

Rumların Programı

Selanik Rum Cemaâti tarafından kendi programlarını mebnî olmak üzere Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyetine verilen beyannâmede “İmtiyazât mezheblerini ve bundan neş'et eden hukuki” muhafaza edecekleri dahi muharrir idi. Bundan evvelki bir icmalde bu programdan cihet ettiğimiz sırada eğer bu imtiyazât

ve hukuk Kanûn-i Esasî Ahkâmı Daîresinde ise programda ayrı bir nokta suretinde gösterilmesi bi lüzûm olduğunu, Kanûn-u Esasî ahkâmında hariç ise Rum vatandaşlarımızın Osmanlı vatanında aramıza, Bulgar, Musevi, Türk anasırlarından fazla bir imtiyaz talep etmeleri müsâvât, için, adalet esaslarına mugâyir bulunacağı anlatmak istemişdik.

İhtimal üzerine beyân-ı mütâlâa ederek arada suî tefhim hasıl edebilecek neşriyatda bulunmaktan ise hakikatı anlayarak ona göre bir meslek ittihazı münasib olacağını düşündüğümden dün Rum Patriği Ovakim Efendi Hazretlerini ziyaret ederek “imtiyazât-ı mezhibe ve bundan neş’et eden hukuk” tabiriyle ne kasd etdiklerini sordum.

Patrik Efendi ol emirde bu mülâkatda söyleyeceği sözleri sırf kendi mütâlâa-i zâtıyesi olup bir mahiye-i resmîyeyi hâiz bulunmadığı asıl Patrikhane nâmına beyân-ı efkâr etmek salâhiyyeti rûhani ve cîhani meclislerin müzâkerâtına vasıta olduğu ve mâ-mafiye o meclislerdeki müzâkerât neticesinde der-miyân edilecek mütâlâatında söyleceklerinden pek farklı zuhur edemeyeceğini anlattıktan sonra İttihad ve Terakki Cemiyetinin, Patrikhâneye on yedi on sekiz maddeden ibaret bir program tebliğ ettiğini, patrikhanece asker, lisan, mekteb gibi muhtaç tetkik ve müzâkere görünen birkaç esas istisna edilirse diğerlerinin kabul edilebileceğini söyledi.

Bu mukaddimeden sonra bahşımız imtiyâzât-ı mezhebiyenin neşri ve istîzâhâtına intikal etti.

Her dinin kendisine aid birtakım emirleri, nahileri (3) vardır ki o din münasebetleri bunlara riâyet mecburdurlar. Sırf umûr-u ahruyeye tâlik etmeyub de nikah, vasıta-i saire gibi muâmelat-ı diniyeye aid olan bazı hususâtda ahkâm-ı diniye cümlesinden add edilmiş olduğu cihetle Patrikhâne bu cihetlere dokunulmasını istemiyor.

Nikah Hıristiyanlarca sırf umûr-u diniyedendir. Vâkıa Avrupa’nın bazı memleketlerinde nikah müdde-i usulu kabul edilerek belediye dairesine zevc ve zevce ile şahidlerin müracaât ve keyfiyetin sicile (1.Sütunun Sonu) kaydı ile kanunen nikah müneakid olursada bu usûl-u anasır hıristiyanıye Osmanıyeye teklif etmek aklımızdan geçmez.

Ahkâm-ı Şerî’yeyi İslâmiyece şeleş (4) maldan mu’teber olan ve vesayetin akâid-i hıristiyanınca tekâmül emvâl ve emlâk üzerinden haiz olabileceği de Patrik Efendinin cümle-i beyânındandır.

Kanûn-i Esâsi Osmaniyenin on birinci maddesi mûcibince “Cemaât-ı Mezhebiyeye evvelce verilmiş olan imtiyâzât-ı mezhebiyenin kemâ-kân ceryânı” taht-ı tem’îne alınmış olduğu cihetle sırf levâzım-ı diniyeden olan ahkâma riâyet-i hususunda bizce hiçbir ihtilaf çıkarılmak tâbîdir.

Ancak bu “İmtiyâzât-ı Mezhebiye” tâbiri ne suretle tefsîr edilecek ve hududu ne kadar vasi’ gösterilecek?

Bu noktaları anlamak için vuku’ bulan istizâhâtım üzerine Patrik Efendi Patrikhane seynud meclisin hak kazasından cihet etmek lüzûmu his etdi.

Papas, despot, apiskopos gibi me’murun ruhanîyenin sırf umûr-u ruhanîyeden dolayı icra-i hâkimeleri icâb ettiği zaman davanın Patrikhâne rûiyyet edilmesi tâbîdir. Ancak Patrikhane umûr-u hukukiye cezaiyede de ale’l-umûr rahibinin Patrikhanece muhakeme olunması icabât-ı mezhebiyeden olduğunu beyan etmektedir.

1325¹³ tarih miladistanda inâ’akad eden “sinod ogumanın” namındaki büyük bir meclis-i ruhaniyede bir apiskoposun icrayı muhakemesi lazım gelince bunu ancak on iki apiskoposdan sonra bir he’yetin rûiyyet edebileceğine karar verilmiştir. Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri İstanbul’u feth ettiği zamanda Patrikhane bu imtiyaza malik olup mişarünileyh hazretleri Patrikhânenin imtiyazât-ı kâdimesini ibka buyurmuşdur.

İşte Patrikhâne buna istinâd ederek despotların, apiskoposların terk-i umûru hakîkiyesinden gerek hukuk-u umumiyeden dolayı icrây-ı muhakemeleri icâb ettikçe derdi Patrikhânedeki sinod ve derdi meclis muhtelit azasından mürekkeb bir he’yet huzurunda rivayet-i davaları lazım geleceğini beyân etmektedir. Birde taşralardaki ruûsa ruhanîyeden biri aleyhinde ikâme edilecek hukuk ve ceza davalarının be mahâl der saâdetde rûiyyeti iktiza edeceğinden Patrikhâne metropolidlere men’ül kadim verilegelmekte olan beratlarda mevcut sarahte istinaden talep etmektedir.

Ancak hukuk davaları için pek ısrar edilmeyeceği, bunların mahalince ruuiyyeti için müşkülât çıkarılmayacağı da Patrik Efendinin cümle-i beyanındandır.

Patrikhâne yalnız adi papaslara aid da’vaydı (2.Sütunun Sonu) celb pusulaları Patrikhane vasıtasıyla tebliğ edilmek şartıyla lede-l-icâb onların muhakkeme-i nizâmiyede icrâyı muhâkemelerine ses çıkarılmayacağını söylüyor.

Şu halde Patrikhânenin mutâlebâtını hülâsa etmek istenecek deriz ki:

¹³ Milâdi 1907

Adi bir rahib hakkında bir da'vâ-i ikâme olunduğu zaman bu da'vâ-ı umûr-u hukûkiyeden ise Patrikhâne muhâkeme-i nizâmiyeden ruiyyetine bir şey demeyecek.

Da'vâ-i hukuk-u umûmiyeye aid ise – celb pusulası Patrikhâne vasıtasıyla teblîğ edilmek üzere - muhâkeme-i nizâmiyede ruiyyetine yine bir şey diyemeyecek.

Despot, apiskopos gibi ru-i sayı ruhaniye hakkında bir da'vâ-i ikame olursa hukuk-u adiyeye da'vâları için bî-mahall dersaâdete kadar gelinmesine talep etmeyecek.

Hukûk-u Umûmîye Da'vâları için da'vây-ı bî-mahall Der-saâdet de ve Patrikhânece ruiyyet edilecek, Patrikhâne ne karar verirse hükümet onu mecburi icrâ-i add edecek.

Patrik Efendi şu mütâlebâtı der-miyân edince bunun muhâkkem-i nizâmiyeye adem-i emniyetten mi neş'et ettiğini sordu ve idâre-i muhâkkem tamamen düzmelere düvelî ecnebiye kapitilasyonların bahş ettiği hukuk-u muğayir adalet görerek terk edilirse Patrikhânenin yine bu mutâlebât ısrar edüb etmeyeceğini anlamak istedim. Mişârün-ileyh bu talep ademi emniyetten neş'et etmeyüb 1325 tarihinde inâkâd ettiğini söylediğimiz “sinu da'va gömenin” ki cümle-i mukarrerât mezhebiyesinden olduğunu te'mîn etti ve riyaset-i ruhaniyenin gayet mühim ve nazik olduğunu, bir me'mur ruhani ufak bir şübhe ve isnad üzerine taht-ı istintâk ve muhâkemeye alınırsa neticede berâat etse bile bu halin haysiyet –i ruhaniyesine nakîza îrâs edeceğinden artık öyle bir zatın ifâ-i vâzifede devam edemeyeceğini beyan etti.

Patrik Efendi Hazretleri ile bundan sonra bahşımız askerinin cihetine intikâl etmiştir. Bu bahşı icâb eden noktalarda ta'mîk etmeden ortaya koymağı faidesiz gördüğümden atîye tâlik ediyorum.

Hüseyin Cahid

•
••

Me'bûsân İntihâbı Esnasında Dikkat Edilecek Bir Nokta

Bir kanûn ve nizâmın nekayısı, muhtevi olduğu tenâkuzları layıkıyla takdir etmek için o kanûnun tatbikâtını intizâr icab ediyor, nasıl ki bir çok şahsiyetler ise başına geçmeden birer kapalı kutu mütâbesinde oldukları halde reis kare geçince

inkîşâf edebiliyorlar. İş adamları muhâkim olduğu gibi tatbikatda kavanîn ve nizâmâtın tecrübe meydanıdır. (3.Sütunun Sonu)

İşte bizim intihâb mebûsân kanûnunda böyle. Bu kanûna göre intihâbât daha defâ olarak vaki' oluyor. Kanûn daha ilk defa olarak sahte-i tecbüre ve imtihana atılıyor. Fakat daha bu ilk hutuvâtında ayağını sürçmekte ve pek taşlık bir vadiden gitmekte olduğu nazire çarpıyor. Bu kusurların ba'zısı o derece nazire çarpdı ki meclis-i vükel'a bile bunun tatkebâtında mahzur, mahzur değil adeta adem-i imkân görerek selahiyyet-i kanûniyesi fevkinde – fakat zaruri - tefsirât ve tâdilât icra etti.

Zaten biraz temel mülâhâza olunca görülür ki bununda hakiki bir şekli kanûnu yok. Meşrûtiyet Kanûn-u Esâsî kavâidine tevkif-i hareket etmek lâzım gelse bunun evvela Meclis-i Mebûsanda, sonra ayândan geçmesi ve nihayet İrade-i Seniyyeye aktaran etmesi iktizâ eder. Hâlbûki bu yalnız Mebûsândan geçmiş, binâen aleyhe şeraîti nâkıs kalarak kanûndan tahrir etmiştir. Devr-i keyfi' sâbika göre bir kanûn farz etsek yine doğru değil, çünkü devr-i sâbika yalnız İdâre-i Seniyye kanûn-u hükümetde idi, Meclis-i Mebûsândan geçmesi şöyle dursun, hatta bazen Şûrây-ı Devlete, Meclis-i Vükelâya uğraması zevaîdden add olunurdu. Örf-ü teâmül böyle idi. Görülüyor ki intihâb mebûsân kanûnuna şekli sâbika ve ne şekli hazıra göre bi hâk kanûn ismi ve ünvanını almağa layık değil. Adeta deve kuşu gibi ne deveden, ne kuşdur. Fakat her halde bir şeydir. Bunu da inkâr etmeyelim.

Bu sebeble intihâb mebûsân kanûnu gerek esâsen şekli kanûniye hâiz olub olmamak ve gerek kâideli ve maksad intihâba muvaffak suretde tetkike imkan bulunup bulunamamak nikât nazarınca kusurlarla ma-la-mâl olduğumuz halde yine âhûn add etmesin ve çâr-nâ-çâr bunu memsin ittihâz ederek şimdilik ilk intihâbatımızda buna ittiba' eylemek zaruret katîye tahtındadır. Elverir ki kanûnı tatbike me'mur olanlar – ister me'murun devletten ister ahâliden olsun – hın-ı intihâbda meşrutiyet-i idârenin rûheti temâmahâ takdir etsinler. İntihâbât kanûnunun neşri ve ilân ve tatbikatdan maksad hakiki milletin her dürlü lemeden, gölgeden azada bir abinesesi olacak meclis-i mebûsanın teşkilini te'mîndir. Beşeriyet ve hattı bütün alem hilâfet için adeta mutlaka mutasavver olmayacağı milletin hakkıyla, tamamıyla mahsulası demeğe layık hiçbir meclis-i mebûsanda mevcut değildir ve olamaz. Vekâlet-i Milliyeyi hâiz olan bu meclisler maa-l-esef hiçbir zaman la-bi-nicelerin Rusların tehil eyledikleri derece-i kosava'i memleketi bulamaz. Bu hileler nihayet birer gaye, birer gaye-i amel olur. Beşeriyetin maksadı bu mezheb ve mes'ûd

gayelere takribdir; beşeriyette mümkün-ül-icra olan adalet tevzi' ve tatbik olunsa beşeriyet-i mes'ûd (4. Sütunun sonu)

Sâhife 2

Tanin

Pençsenbe – 28 Ağustos

ve şâyân-ı tebrik sayılır. Kezâlik me'bûsân meclisleri de vekalet-i milliye sıfatını alı vecih-ül-saha ihrâze ne derece yaklaşırsa milletin idaresi o derece hukûk-u tâbî' yeye adile ve hakkaniyete muvaffak olur. Şu halde hangi memlekette intihâb-ı kanûnu muntazam, düzgün tatbikâtı su'î istimâlât ve müdâhelâte gayri müsâid ise o memleketin meclis-i mebûsanı "millet meclisi" nam-ı mebcâmî taşımağa üstünde şâyân olur.

Her halde muhakkak bir nokta var ki o da vazı' hakiki kanûn tâ'bir diğerle milletin bir millet meclisi vucuda getirmekten maksadı temyiz ve intihâb edilecek mebûsların cidden vekâlet-i milliye saffını intisâb eylemeleridir. Binâen aliye bizde kanûnumuzun nekaisi ile beraber bu gayeye mehmâ-i imkan takrîb edecek suretde tâtbik ve meskûn kalan cihât ve nekâtı hep mevsî' suretde tefsir etmeliyiz. Ahalimiz de bu hususda mümkün mertebe kasr-ı nazardan ve mahdudiyet fikriyeden tecrid ile o yolda itâyı re'ye meseraât etmeleridir.

Farza ahalimizin fikrinde kökleşmiş bir nokta var, bir türlü sökülüp atılamıyor. Bu da intihâbanın cemaât cemaât icrâsıdır. Yani bugün bi-l-fârz, bir Türk bir Rum için, bir Rum bir Türk veya Ermeni için, bir Ermeni bir Bulgar veya Rum için re'y vermeğe fikren kâil olsa bile bir türlü kalben razı olamıyor. Te'sir-i muhit, icâbât arşıye ve terbiye-i milliye fikrimizi o kadar sıkı bir his ve tazyik altında bulunduruyor ki bir türlü yeni şeylere, yeni icâbâta alışamıyoruz.

Fakat buna alışmalı; bir Ermeninin, bir Rum'un bir Bulgarın da – hakkında lazım gelen mâlumatı istihsâle ettikten, namus ve hissiyatına, hamiyetine, vatanperverliğine itimâd-ı hâsıl olduktan sonra – onların da bizim gibi bu mübarek vatanı müdafaâ edebileceğine inanmalıyız. Onlarda Türkler, Arablar, Kürdler, Lazlar vesaîre hakkında aynı fikri perverde etmeliler. İntihâb kanûnumuz buna müsâiddir. Birinci derece müntahıblar ikinci derece müntahıblar üçüncü re'y verdikleri zaman onları bu şerâ'ite riâyet etmeğe icbâr etmeli, onlar için bu şartla re'y vermeli, ve bu suretle ilk vekilleri üzerinde bir nevi tasdik, bir tazyik mânevi ve nâfi icra eylemeliler.

Namı olunacak diğere bir noktada taşra intihâbâtına aiddir. Taşrada intihâbların sancak-ı itibârıyla icrâ edileceği mâlumdur. Bir sancakdaki nüfusun mukaddârı ne olabilir? Yüz bin, iki yüz bin nihayet üç yüz bin. Bu üç yüz bin kişiye ancak altı me'bûs isâbet eder. Kanûn mûcibince bu altı me'bûs ikinci derece mûntahıblar ekseriyet ile te'mîn edecek. İkinci derece mûntahıblara gelince bunlar me'bûsan-ı kanûnesine göre az çok vergü verenler tarafından beş yüzde bir nisbetinde [madde 71] olacak. Bir sancak da az çok vergü verenler adedi beş on bin kişiyi tecâvüz edemeyeceğinden ikinci derece hak intihâba nâil olanlar, yani asıl me'busları intihâb edenler on kişi, yirmi kişi kadar kalil bir mukaddârdan ibaret olur.

Şimdi bir sancak merkezinde bulunan bu yirmi kişilik - îzâmı mukaddârı nazar-ı dikkate alıyoruz, - he'yetin hal ve mevki'ini düşünelim. Tesur edebilir miyiz ki bu yirmi kişi me'mûrların, eşrâfin, mütegaliblerin nüfuzundan azade olsun? Diğere taraftan yine bu yirmi kişinin arasında hased, rekabet (1.Sütunun Sonu) adâvet gibi ne kadar hisleri mevcut olduğu takdir etmek pek kolaydır. Küçük yerlerde sahâ'i nâzır daha mahdûd olduğu için herkes birbirinin cestecû'î ma'yi ile meşgul ve işrâf ve müthizânın ammâl harizanesi en yakınlarında bulunanların tahrib menâfi'ne maâtufdur. Taşralarda ki dedikoduların, tezvîri müfessidlerin esbâb-ı hakikiyesini en ziyade o gibi şeylerde aramak lazımdır. Şimdi bu gibi hissiyanın taht-ı te'sirinde bulunan bu he'yet-i sâîrenin vereceği ya doğrudan doğruya kendi aralarından birisine, yahud şehir ve kasabada sakin olub o yirmi kişi arasına nasılsa dahil olamamış işrâf ve muâteberatdan birisine yahud çoktan beri memleket de sakin olmayub yine memleketin evladı olmak hesabıyla oraya irtibat-i şedidi bulunan sancak haricindeki bir zatın anâtaf edebilir. Her üç şakdede su'î istiâmele vaki' olabilirse de bu su'î istiâmele şübhe yok ki derece derecedir. En az su'î istiâmele intihâb edilmesi mümkün olan biri varsa o da o memleket ahalisinden ve o memleketde bir iki sene ikâmet edüb de farza İstanbul, İzmir, Selanik gibi bi-l-nesebe daha mâmur yerlerde tahsil etmiş, fikri açılmış, kerem ve serd rüzgarı tutmuş kimsedir. Bâ husus bu adem-i mahiyyet mefsedet ve tezvîrden mühimma imkan-ı uzak olduğu için bi tarafılığı hakkında ki delaîl daha kutludur. Ekseriyâ memleketinden tahsil için çıkmış olduğu ve bazen de Avrupa'ya kadar gitmiş bulunduğu için suye'i irfânında bi-l-nesebe yoksundur. Konyalı veya Kastamonulu olub da İstanbulda ikmâle tahsil etmiş olan bir zatın asıl memleketine, musakkat re'isine olan farz-ı muhabbet ve şiddet milli bu hicrândan dolayı mütezelzil olmadıktan maâda kuvvet u resuh peydâ eder. Köylülerin, çiftçilerin hâl-i pür-

melâlini bilmek, ziraâtın mükteziyâtına vakıf olmak için mutlaka köylü olmak şart değildir. Köylü veya nasılsa teheyyuz etmiş bir kimse bazı teferruât-ı zirâiyeyi tâbiyesidir ki mekteb-i rihalelerinde uzan uzadıya dirsın çürütmüş olan kimselerden daha iyi anlayabilir. Fakat bu köylü de nazariyât yok, ulûm ve irfân yok; bâ husus siyasiyate, nazariyât siyasiyeye, ihtiyâcât-ı umûmiye-i memlekete vukuf yok. Zira bir me'bûs kendi köyünü düşünmekle beraber bütün memleketi de düşünmeli, hattı daha ziyade düşünmelidir. Me'bûs yalnız köyün, nahiyenin, sancağın değil bütün milletin, memleketin vekilidir. Onun için kendi köyünden kendi sancak veya vilayetinden bahş ederken teferruâta müteâllik hususâtta biraz noksanı olsada devletin selâmetine, memleketin menâfi' umumiyesine - ki bunlar her şeyden mukaddem tutulmak icab eder, - müteâllik hususâtta bu noksanını bâlien mâni' ceber ve telâfiye muktedirdir. Birinci meclis me'bûsan ise şübhe yokdur ki vakit darlığı hesabıyla menafi' hususiyeyi düşünmeğe vakit bulamayacak, gayet muhim bir takım mesaîl-i umûmiye ile uğraşacaktır. Bunun için ulûm, tahsil, telâfat, el-sene'i ecnebiyeye muhimma imkan-ı vukuf, nâzariyât-ı sebebiyeden behredâr olmak gibi meziyât lazım. Taşrada bu meziyâtı hâiz zevât bulunursa intihâbında tereddüd edilmemeli. Fakat bulunamazsa mutlaka taşralı diye bazı cühelayı göndermek meclis-i me'bûsanın doğrusu hissiyâtını ihlâl eder. Onun için kanûnun mesâidesini nazar-ı dikkate alarak yine o memleketin ahalisinden (2.Sütunun Sonu) olmak üzere mümkün mertebe İstanbul, Selanik, İzmir, Beyrut, Şam gibi ahalisinin fikri açılmış yerlerde bulunmuş taşralılardan meb'ûs gönderilmesini ahalimize halâsâne tevsiye ederiz.

İsmail Hakkı

AÇIK SÖZLER

Bir Dost Çehresi Etrafında

- Amerikan Koleji -

Memleketi keşif sisler örttüğü karanlık günlerde, bütün kalblerin pür-fütür, pür-endişe, mahkum ve me'bûs ezildiği felaket devirlerinde gözlerimin maâtuf olduğu âli bina :

Meziyet ve insaniyeti en ince noktaları, en vasi' hakayıkı ile Türkiye'nin mazlum ufuklarına tefhîm eden müessesese:

Ya siz, muhterem kadınlar..! ya siz kendi memleketiniz kendi cinsiniz olmayan bu mahrum harita, bu bi nasib ziya köşenin tenevvür ve teâlîs için hayatınızın en güzel senelerini hebâ eden beşeriyet fedâîleri muâlemeler...! Osmanlı toprağı, Osmanlı medeniyetini aydınlatmağa cihed eden ulûm ve irfân mücahideleri! Sizi Osmanlı matbuâtında selamlamak için bana selâhiyet veren bugünü takdis ederim.

Türkiyeye kapalı olan geniş fikirleri, büyük hisleri bana keşâd eden dershânelerinize beni bir insan, bir medeni insan, bir insaniyetkâr insan gibi baştan kütüphanenize; bana cins ü arakın, mesâlik ve mezhebin insanları ayıramayacağını, insanların yalnız büyük hisler, alîcenâb fikirler kendi cinsinin bekâsına hizmet edecek gayretlerle var olacağı tarz-ı hayatlarıyla telkin eden kadınlarınıza; hepsine; hepinize karşı şükranımı yine ancak sizin öğrettiğiniz esaslara tevfikten yaşamağa çalışmakla ifâ edebilirim.

Severim, bu güzel beyaz binâyı; bu yeşil ağaçlı muntazam yollu, bu ilk amellerime ye'îslerimle aşınâ olan toprağını severim, severim o keşâde nasiyeli profesörleri, o mütevazi' sadık hizmetçi çehrelerini, her köşeyi, her koridoru, senelerce küçük beyaz yatağı barındıran uzun koğuşu, vefâkâr arkadaşları hepsini her biri severim, severim, severim!

Fakat bunların içinde bir simâ, ruhumun en münze köşelerini seçerek orada hıfz ettiğim bir simâ, vasi' ruhlu, bir çocuk kadar temiz düşünüşlü, bütün varlığını genç şen hayatın feyzinden lezcin ederek bütün geçtiği yerlere neşât ve sıhât-ı serin bir simâ vardır! Sekiz dokuz yaşında iken bana elini uzadup senelerce, bütün edvar-ı felaket ve neşâtında benimle beraber yaşayan his eden, ağlayan dostum, bu kim bilir ne kadar bana benzerlere elini uzatan, insanlığı rencide eden fenâlıkları, sefâletleri afv edüb gömen insanların iyi istiâdadlarına daha ziyade inanarak dostlarına yaşamak için ümid veren çehre!

Seni bu çok sevdiğim mekteb içinde en çok tehbil eder, en çok severim. Çünkü sen benim hiç ümid ve emanetim olmadığı zamanlarda bu millete benim milletime itimâd etdik.

O uzun senelerde Osmanlıların iyiliğe, insanlığa hâdim bir kavim olacağını kabulden hâli kalmadık....(3.Sütunun Sonu) fakat senin safvetine karşı içimde merhamete benzer bir şeyi, senin bu ümidler ki artık inanmayan ruhumda senin gibi

düşünmekden mütevellid bir hareket vardı. Bugün senin haklı beyanın göre haklı olduğunu görüyorum.

Onun için hürriyet. Kanatlarını açarak Türkiye'nin açık etkilerinde seyrane başladığı gün sana yazmağa başladım. Bu memleket için taşıdığım tapınılmak derhesindeki aşkın bütün safahât-ı tekâmülüne sen vakıfsın. Geçende “hezm-i adabı” isminde bir Amerika risâlesini okurken “Sultanın mevki’-i hakikiyesi” diye başlayan bütün bütün hakikate muğayir bir makaleye tesâdüf etmişdim. Buna bir cevap karaladığım sırada senden bir kalem-i tebrik alamamakdan mütevellid bir ye’îs beni rencide ediyordu. Boğaç içinin ma’i sularında dolaşırken bu Memleketin bekâ bulacağını ilerileyeceğini kayıkçılara bile anlatmağa kalkışan bir Osmanlı muhabbi nasıl olurda eski dostuna bu bugün bir şeyi yazamaz!

Fakat dün akşam birkaç elde süründükten sonra elime geçen mektubu ağlayarak okudum. Memlekete aid olan parçalarını sana sormadan neşr ediyorum. Bunu afv et; bir Amerikalı kadının millete tebriğini minnete tebliğden kendimi alamadım. Diyorsun ki :

“Türkiye için, hususuyla sevgiyle Türkler için gönlüm saâdet ve meserretle manidar..! bu necib ve büyük inkılâb ne hürriyet-i bahş bir sekinetle vukûâ getirildi. Ne ve cediti arar meserret! Fakat ne i’tidâl! Hiçbir yerde hiçbir inkılâb yoktur. Kuvveyi, yoktur akıl, insâniyetkâr, bununla beraber yoktur güzel olmamıştır. Hekes ibtidâ bundan bahş ederken, bunu yazarken adem-i muvaffakiyet korkusuyla titreyerek bekledim. Bununla beraber parlamento veya hûn Kanûn-i Esasisinin iâdesine maâtuf her teşbiş faîdeden olamazdı. Ve bunu herkese karşı idâme ediyordum. Fakat burada Efkâr-ı Umûmiye Sultanın Avrupalılara mâ ki dünyadan el çekdirmek için Kanûn-u Esasi verdiğini ve mâ ki dünya meselesi sukunet bulunca İdâre-i Mesnebdenin daha müdhiş suretde ibtidâ edeceğini zan ediyor. Fakat Cenâb-ı Hâk böyle bir şeye müsaâde etmeyecektir. Çünkü Türkler çok uzun, çok fazla eziyet çekdiler!

“Ağustos, 5 – Bugünkü Cum’a ertesi günü senin o medîd-i feryâd-ı meserretin geldi... bu bana hiçbir gazetenin öğretmediğini öğretti; ihtisâsat-ı hakiyemizi gösterdi. Sevday-ı hürriyetle hiçbir vakit eski müsâvi ve i’tisâfâte avdet etmeyecek kadar; mesbû’ olduğumuzu görüyorum. Hele bütün rüyâları hakikate tebdil eden Türk anasırı olması... işte bu meselenin en iyi ciheti olduğu gibi hürriyetimizin devamı hakikatını da kâfildir. Ben o kadar müteheyyic, o kadar bahtıyarım ki... mektubunu bütün aileme okudum. Hepsi sevinçlerinden ağladılar.

“...Efkâr-ı Umûmiyeyi tashih için bu mektubu neşr etdireceğim uzun uzadıya bahşdan sonra devam ediyorum.

“... En çok sevindiğim şeylerden biri de zavallı menafilerin avdetidir. Hele artık mektebimize o kadar sevdiğimiz Türk kızları gelebileceklerdir. Bu müteheyyic ve maâzim zamanda aranızda bulunmak için can atıyordum. Ne hârik-ül-âde ne necib hareket...! Cenab-ı Hâk bu işin üzerinden sahâbet ve muâvenetini (2. Sayfa Sonu)

Sâhife 3

Tânin

Pençşenbe – 28 Ağustos

eksik etmeyesin; Türkiye daîma hakikat ve adaletle me’ûs büyük devletlerden maâduf olunsun!

İnsanı me’bûs edince, en medeni milletlerin asırlardan beri çalışubda hal edemeyeceği bazı müdhiş ve büyük mesâil vardır ki sizin karşınızda çıkacaktır. Kederlenmeyiniz; sizin cesaretiniz gibi cesaretin her şiddede karşı koyacağını his ediyorum. Senin mektubun bana daîma inandığım bir şeyi isbat etdi; Türkiye büyüyecek ve tekâmül edecek memleketlerdendir.”

İmza : İzabel Dad

- Burgaz : 24 Ağustos 1324 -

Hâlîde Sâlih

•
••

Temennilerimizden:

Osmanlı Seyr-i Sefâin Şirketi

İhtimâl bu satırları okuyanlar beni vukufsuzlukla, ihtiyâcât-ı hazıramızın suret-i tesviye hakkında doğru bir mütalaâdan mahrumiyetle ihtimâm edeceklerdir. “Evet” bizde biliriz, memleketimizde yapılacak pek çok şeyler vardır. Avrupa ve Amerika’daki okumanın bugün işgâl ettiği nokta-i bülend terkiye yükselbilmek için bizde bir çok anâsır-ı medineyeyi memleketimize idhâl etmek, onları kabiliyet-i tebî’ye ve şurut-u milliyemize göre kullanmak, menâfi’ sanaâtı araşdırup bulmak mecburiyetindeyiz. Mübâreze’i hayatda kuvvetle zebûni olmamak, mevcudiyetimizi muhâfaza ederek bir anasır müstakil ve müessir vazifesini ifâ edebilmek için bizim de saîr akvâm-ı mütemeddine gibi bazar-ı medeniyetde bir mevkî’ mahsusamız

bulunmalıdır. Fakat biraz nefes alalım, biraz başımız değinsin; muvazene-i milliyemizi mi tanzim edelim; istikbâle aîd hesablarımızı yeni kafâlarla, yeni his ve itimâdlarla yapalım; eski zararlardan sonra olmazda kalan sermayeyi anlayalım. Ondan sonra...” diyeceklerin belki ekseriyetini teşkil edeceğini tahmin ediyorum. Fakat beni bu satırları yazdırmağasuk ve icbâr eden his o gibi mülâhazatı geride bırakacak kadar âliyedir. Vakaâ hissiyât-ı beşeriye çok defeâ aldanır; çünkü hissin başladığı yerde kuvve-i muhâkemeye durgunluk, uyuşukluk gelir. Hisse kapılan aklın sadâ-yı Hâk ve itidâlını doyamaz. Fakat bu hakikate şimdi benim yazmak istediklerimi cerh edemez. Zirâ hiss-i hamiyet ve vatanperveri sevgiyle söylenen bu sözler akıl ve mantığın da kabul edeceği şeylerdir. Hepimiz tâ çocukluğumuzdan, mekteb rahlelerinden ilk coğrafya dersleri almağa başladığımız günden beri işitmişizdir: Devlet-i Aliye Avrupa Hükümeti içinde en ziyâde sahile malik olan bir kıtaâda bulunuyor. Haritaya bakarak: bahr-i siyahda Trabzondan başlayarak Adana kadar giden, Rumeli-i şarkiyeden bedd’i ile Karadağ hududuna müntehi olan şarki Arabi iki sahil, bunların arasında Karadağımız, Marmara Denizi, Akdeniz, Adriyatik Denizi, Bâhr-i Ahmer gibi ticaret-i aleme en çok cevân-gâh olan behsâr mütemeddine, Trablusgarb’da Basra körfezinde en muâtina parçaları...Osmanlı ülkesinin vazîfei ticâriyesine göre en münasib noktalarda, denizlerin te’sirât-ı muhtelifesine karşı en mahfûz mevkîlerde intihâb edilmiş iskeleler, limanlar...

Bugün düşünüyorum da bu güzel sahillerin sanki hiç bizim değilmiş, sanki biz burada başka bir milletin muvaffakiyet ve ganimetini alkışlamağa me’mûr imiş gibi kasd-ı bir ihmâl ile şöyle bir köşeye atılmış olması hakikatına karşı bütün hissiyât-ı kalbiyem isyân ediyor; bahri muhitin per çûş ve huruşâtılarıyla müsâdeme ederek gayz ü gazab anâsıra göğüsleriyle mukâvemet eden, tabiâtın her dürlü feyzinden mahrum bir topraktan milyonlarca halkın en mühim esbâb-ı saâdetini çıkaran insanların bu müstesnâ mebzûliyet vesâit içinde nokta-i ruzmerelerini bile tedarik edemeyen bizlerden olduğuna inanamayacağım geliyor. Basra Körfezinde, Bâhri Ahmerde Adriyatik denizinde değil tâsvir-i açıkda, şu mavi suları Ayastefenos efkârını okşayan Marmara Denizinde bile bizden bir eser hayat görememek sabah, akşam Marmara havzasını mücadele gâh akvâm eden ticâretin bizde değil bir arzuyu teşebbüs, hattı bir temenni kalbi bile uyandıramamış olduğunu anlamak insanı kan ağlatıcı bir nevmîdi içine atıyor.

İşte bu hakâyık elime bugün beni şu satırları yazmağa sevk etdi. Osmanlı sevâhilinde Osmanlı Sancağına kimse rekâbet edememelidir. İstikbâl-i ticâretimizin

fâide-i esâsiyesi bu olacaktır. Limanlarımızda eşyayı ticâreyemiz Osmanlı gemilerini aramalı, yabancılar hiç olmazsa Osmanlı Limanlarında bizim barınağımıza karşı terk-i mevki' rekâbet etmelidir. Bu sözleri belki bir handâi istihfâf ile taliki edenler bulunur. Fakat akvâm içinde menfaâtlerini en iyi takdir eden, en doğru ve müessir tedbirler bulan İngilizlerde itiraf ediyor ki bundan yirmi beş sene mukaddim İngiltere'nin kuvve'i ticâriyesi Avrupa'da yüzde altmış sekiz nisbetinde iken genç eleman kovmanın hârika nemâ bir himmetle ortaya atılmış bu mikdarı yüzde altmış bire indirmiş, elemanların yirmi beş sene içinde gösterdikleri eser-i terki İngilizleri düşündürmeğe başlamıştır.

Bu hakikat her gün gözümüz önünde iken bizim atıyyeden katî ümid etmişcesine hareketsiz durmamıza tecvîz edecek bir vicdan-ı tasavvur olunamaz. Vakaâ pek büyük sermâyelere, pek ciddi ve esâslı tettebbuât ve maâlumata ihtiyâc gösteren büyük vapur şirketlerinin teşkili şimdiden hâlde hem gayri kâbil, hem gayri muvaffakdır. Ancak sevâhillerimizin bâzı nokta-i mühimmesi vardır ki burada Osmanlı bandırasının, Osmanlı tüccâr vapurlarının görünmesi zaruridir.

Memleketimizde şimdiye kadar bir çok te'sîrât ü tezimate tâbian meydana çıkarılmamış, gâh beceriksizlik, gâh cesaretsizlik sevkiyle nâfi bir yolda istiâmâli cihetine gidilmemiş, bir çok sermâyelerimiz, ihtiyâcâtımızı esâslı bir surette takdir edebilen bir çok sermâyedarlarımız, müteşebbislerimiz vardır. Bugüne kadar ihtiyât ve basireti maâzur gösteren ahvâl artık büsbütün ortadan kalkmış olduğu için bundan sonra serd edilecek maâzeretler şâyan-ı kabul değildir. Bâ husus ne Avrupa'da, ne bizde Hükümetin hiçbir zaman tüccârlık, simsârlık, vapurculuk, şimendüfercilik edemeyeceğini tecârib-i adide isbât ediyor. Akvâmda teşebbüs-ü şahsi en büyük âmele terk-i medeniyyet olduğu vakâyi' hâzurenin delâlet ve izhasıyla anlaşıldı. Bu hakikatın Dâireyi şumulundan bizde kurtulamayız. Sermâyelerimizi akim bırakmamak, kuvvâyî akliye ve vucudiyemizi en nâfi yolda kullanmak bir lüzum, bir ihtiyâçtır.

Sevâhil-i Osmaniye'nin muhât bulunduğu denizlerde (2.Sütunun Sonu) tedricen te'mîn-i mevki' edebilmek üzere şimdilik – küçük kanunaj nâmı verilen – sevâhil-i mütecâvire ve karibe ticâretini elde etmeğe ve mesela bugün Yunan sefâin ticâriyesine ihsâr ettirdiğini pek acı bir mecburiyetle gördüğümüz Marmara Havzasında kavanin-i ticâriyeyi mahalliyenin müsaâdat-ı mahsusesinden de bi-l-istifâde zebun rekâbet kalmayacak bir seyir sefâin şirketi te'sîs etmeğe lüzum-u kat'i vardır.

Böyle bir şirketin te'mîn edeceği fevâid-i mâdiye ve mâneviye hakkında uzun uzadıya söz söylemek mâlumâtferuşluk tarzında tefsîr olunur mülâhazasıyla sukut ediyorum. Çünkü peşimizde, zenginlerimiz, tüccarımız arasında bu hakikate beynane bir ferd bulunabileceğini tasavvur edemem. Bu yolda bir şirket seri-ül-seyir beş on vapurla Marmara Denizini behâk bir Osmanlı Gölü haline ifrâğ etmeğe kâfidir. Vatanın refah ve saâdetine aid bir teşebbüsde uhdelere düşen hususayı kemâl zuhur ile kabul edeceklerinde şübhe edilemeyen Osmanlı sermâyedârları evkâf bir himmetle bu şirketi vücûda getirirlerse büyük bir hizmet etmiş olurlar.

Biz, her Osmanlıların mecmûa-i mefâ hürriyete:

Osmanlı Seyr-i Sefâin Şirketi

Nâmıyla kayd edilecek olan bu nev-zâd hürriyeti istikbâl-i ticâretimizin mağlûb edilmez bir kahramanı saffetıyla alkışlayacağımız; bu sahîfeler o şirketten hâdim icraâtı olacak, Osmanlı Tâcirleri, Osmanlı mütehasılları bu şirkete koşmağa da davet edilecek ve artık hayatından bir ye'îs elim ile katî ümid ettiğimiz İdâre-i Mahsûsenin köhne, bi tâb u tevan vapurlarına bedel yeni kuvvetli Osmanlı ticâret vapurları denizlerin gâlgâle-i emvacında hâla meşâid ikbâli duyulan mâzi-i şân ve şerefimizi selâmlayarak bi muhâbâ İngilizlere açılacaktır.

-28, Ağustos 1324-

Müşâk

SON

Maâş-ı Umûmi

Mâliye Nazâretinin bu sene her ay maâş vereceğini aldığımız te'mînâta binâen geçen gün yazmışdık. Bu te'mînâtı te'yid eder bir havadis olmak üzere bir havadis olmak üzere birkaç güne kadar umûmi bir maâş itâ edileceğini beyan eyleriz.

Vükelâ Ne İle Uğraşıyor?

Vükelâ ne ile mi uğraşiyor...? şu sırada en mühim vazife olan te'mîn-i asâyiş ile, nüfuz-u hükümeti takviye ile, taşraya valiler, mutasarrıflar, kâim-makâmlar tâyini ile, meclis-i me'bûsana verilecek lahiyeleri hazırlamakla, hasılı memleketi islâh ihyâ edecek tedabiri düşünmekle...bu cevaba karşı "belki!"

diyeceğiniz. Çünkü şimdi de nezâretlerde yaşanan şeyler kabâhat imiş gibi gizli tutuluyor.

Yalnız ali tutulan, muhakkak olarak bilinen bir icraât var, o da bundan sonra meclis hâssa dahil olan nâzırların isgâl ettikleri nezâretlere hep “nezâret-i celile” demesinin usul ittihâz edilmiş olmasıdır. Artık istikbâl-i vatan hakkında müsterih olabiliriz. Memleketin muhtaç (3.Sütunun Sonu) olduğu şey bu değil miydi? Başka yapacak bir şey kaldımı idi? Sebhân men tahrifi sanâyi-l-akul!

Bitlis He'yet-i Teftişiyesi

Dersim eşkıyasının te'dibi için yirmi iki tâburluk bir kuvve-i askireyye tertib ve mesârif-i keşire ihtiyar olduğu halde henüz bir netice-i katîyye hâsıl olamaması câleb-i nazar ve müttekarib-ül-hulûl olan mevsim şettâde oralarda harekât-ı askeriyye icrası kesb müşkülât edeceği cihetle elzâm-ı müsâraât ve faâliyet ile işrânın mevsim-i mezkûrun halûlundan evvel te'dibi ve emr ü asâyiş-i mahâlliyeenin takrirî ehem ve elzem olduğundan maksada bir an evvel vusul için ne gibi tedabir ittihazı muktezi bulunduğu mahalinde bi-l-tedkik esbabına salahiyet vasî' ve sirâet-i mümkünâ ile tevsil olunmak üzere oraların ahvâline vâkıf ve evsâf matluba ile muttasıf olan ve evvelce refî' edilen rütbesinin iâdesi Harbiye Nezâretinin iş'ârı ü'lerine taraf-ı sadarettten ahyâra arz ve istizan olunan Ferik Ali Paşa ile Şûray-ı Devlet azâsından Mustafa Bey'in serîan Dersim'e izâmı Meclis-i Vükelâca kararlaştırılmış ve lede-l-arz irâde-i seniyyesi şer fesâdır olmuştur.

Bomba Hâdisesi

Bundan üç sene evvel bir selâmlık günü Yıldız Sarayı civarında bir bomba atılmışdı. Bu fa'âlde zemidhal olanlardan, müteâddid nâmlarla maâruf olub hakikat hâlde karşı – Vahân nâmını taşıyan adam İstanbul'a gelmesi üzerine Zabtiye Nezâretinden tevkif edilmiş - İstintâk Daîresi azâsından birinin irsâli adliyyeye yazılmışdı.

İstînâf-ı Müddeî Umûmiyesinin Mütalaâtı

İstînâf-ı Müdde-i Umûmiyesi Kanûn-u Esâsinin tatbiki üzerine ilân edilen afv-ı umûmi evvelce ikâa olunan fa'âle meşruiyyet-i kesb etdirmiş olduğundan karşı

– Vahân hakkında mâziye aîd olan okumadan dolayı tâkibât-ı kanûniyye icrâsına imkân olmadığını, binâen aliyye tahliyesi lazım geldiğini beyân etmiştir.

Meclis-i Vükâlada

Karyesi – Vahân meselesi Meclis-i Vükelâda da mevzû’i bahs olmuş, Zabtiye Nâzırı Sâmi Paşa Meclis-i Vükelâya dâvet edilerek icrâ olunacak muâmele hakkında müzakere edilmiştir. Karyesi – Vahân anârşist midir, değil midir?

İdâre-i Müstebde zamanında hürriyet arzusuyla hükümete karşı kıyâm eden kimselere anârşist diyorlardı. Hâlbuki asıl anârşistlerle bunlar arasında dağlar kadar fark vardır. Anârşistler Avrupa’da hususi bir Zâbitaya tâbî tutulur, kayıtları vardır. Vahân Avrupa’da da anârşist nazariyesiyle telakki olunuyor, yoksa Ermeni Vatanperverlerinden biri saffetiyle mi bilinmiştir?

Karyesi – Vahân yalnız bomba vakâsından – dolayı me’sûl ise afv-ı umûmi ile cürüm ortadan kaldırılmış olduğundan Zabtiye Nezâretinde bi-l-tabî mevkûf tutulmak icâb eder.

Eğer hakkında anârşist ise hiç kimse bir cürüme teşebbüsden evvel, mahzâ-i perverde ettidiği efkârdan dolayı taht-ı tevkife alınamaz. Her halde karyesi – Vahânın tahliyesi lazım geliyor. Yalnız tebâ’î ecnebiyyeden mazur biri saffetiyle hududdan hârice çıkarılmak acaba caîz midir.

İstînâf-ı müdde-i umûmiyesi tabîi Osmaniyeden (3.Sayfa Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Pençsenbe – 28 Ağustos

biri müfettişle gıyâben muhâkeme ve mahkum edilmiş olan bir adamı hududdan ihracı caîz olamayacağını mütalaâsındadır.

İşte Meclis-i Vükelâ da bu noktalar te’mil edilmiştir.

Bulgar Kapu Kethüdalığı

Bulgar Kapu Kethüdalığı tarafından karyesi Vahânın imâret-i tabîisinden olduğu, anârşistlikle münâsebeti bulunmadığı ve binaen aliyye afv-ı umûmiyyeden müstefid olması lazım geleceği beyânıyla Zabtiye Nezâretine müracâat edilmiş ve cevaben Meclis-i Hâss-ı Müzâkeratının neticesine intizâr olunması lüzumu tebliğ kılınmıştır.

Bâb-ı Âli Hukuk Müşâvirleri

Dahiliyye Nâzırı Hakkı Beyle Ticâret ve Nâfia Nâzırı Gâbril Efendiden açılan hukuk müşâvirliklerine nâmus ve kefâbetleri, iktidar ve vazife-i şinaslıkları mesellem olan Ticâret ve Nafia Nezâreti hukuk müşâviri Şâdan ve Bâb-ı Âli istişâre odası mümeyyizi Herad Abru Beyler ta'yîn edilmiştir, tebrik ederiz.

Mâliye Tensikâtı

Mâliye Nezâretinde tensikât-ı icrasını müzakere eden he'yet-i hiç kimseyi açıkda bırakmayub yalnız vazifelerin tefrik ve tevzî' mes'elesini güzelce icra ederek işlerin günü gününe ve muntazam suretde görülmesini te'mîn etmek daha münasib olacağını kararlaştırmıştır.

Şirket-i Hayriye

Bir müddetten biri mâlumat-ı umûmiyesinde esef-ankız bir hâl-i tezebzüb görülmekte olan Şirket-i Hayriyenin ıslâhı esbâbını tezkir etmek üzere bu kere teşkil eden Meclis-i İdârenin yakınlarında birkaç ictimâî bi-l-hassa bu işe hasır edeceğini karşı gazeteleri yazıyor. Şirket-i Hayriye evvelleri dest-i igtisâbâde idi. Ses çıkarılamıyordu. Sonraları idi aciz ve hemâle geçdi. Şirket birincilerin keyfi mâlumâlatından, ikincilerin zaâf ve tesisinden zarar gördü. Bakalım, bu üçüncüler ne yapacak?

İzzetin Emlâkı

Ferâri İzzetin Şamdaki emlâkının müterâkim-i bedel icârı olan mubâlağ-ı hükümetçe kabz u mâl sandukuna teslim olunarak ashâbına birer makbûz îtâsı makâm-ı sadâretçe lazım gelenlere tebliğ edilmiştir.

İkâme-i Da'vâyı

Ser asker sâbık Rızâ Paşa bundan on sene evvel Beşiktaş'da Yeni Mahâlleda müceddeden inşâ etdirdiği konağına lüzumu olan somâki mermerleri bilecek somâki madeni müteahhidi Parsih Ohâniyân Efendiden alarak bedeli olan beş yüz seksân altı lirayı vermemişdi. Mûmâ-ileyhe bundan dolayı bu kere muhâkeme-i âîdesine müracaâtla ikâme-i da'vâyı etmiştir.

Tantârızâde Hâlid Beyin “Ankara” nâmındaki vapuru Hicâz temur yoluna aîd eşyâyı hâmila buradan hareket edecek. Rodos’a uğrayarak oradaki min meşâhini alub Hayfa’ya çıkaracak, oradan Hicâz Vali Kumândanı Kâzım Paşayı Ciddeye götürecektir, avdedde Ratıb Paşâyı İstanbula getirecektir. Ba’zı gazetelerde bu yolda yazılmış olan havadisın doğrusu budur.

Fehimin Teryâsı

Levânet her aldığımız şeyi fehimin en mühim vasıta-i mel’aneti olan teryânın Dersaâte geldiğini ve kendisi (1.Sütunun Sonu) yüzünden mahv ve perişân olmuş bir çok biçârelerin mahkemeye müracaâtla ikâme-i da’vâyı etdiklerini yazıyor. Teryâ – Fehimin ikbâli edbâre yüz tuttuğu, Almanya sefâreti Alman teb’âsının vakâye’i hukuki zamanında ayâğa kalkarak İstanbul’dan teb’âidini musarren taleb ettiği sırada bir suret Luismanede elde etmiş olduğu paraları müstehcen Fransa’ya firar etmişti. Bir müddet ses çıkmadı, adetâ unutuldu. Fakat günün birinde meselenin kadim denâet-kârânesine devam etmek amiliyle Pâris sefir-i sâbık-ı Münir Pâşa hulûl etdi. İki birlikde arz-ı hizmete (!) başladılar. Hatta bir zamanlar Münir Pâşanın bu adamı resmi bir saffetle sefârethâneye alarak bir çok tahkikât işlerinde kullandığı da işidilmişdi. İşte Teryâ ahiren Berline gitmişti, şimdi de İstanbul’a gelmiş. Zâbitanın nazar-ı dikkati celb ederiz.

Şimendüferlerde Ta’tîl-i İşgâl

Selanik iltisâk hattı müstehdiminin ta’tîl-i işgalleri alan-ı devam ettiği cihetle posta mevâridatı sektedâr oluyor. Ta’tîl-i işgâl dahâ uzayacaksa bâri postaların sevk-i bahren irsâli çâresi bulunsa. Çünkü tüccârlarda şikâyet ediyor. İbrâz edilmesi lâzım gelen poliçelerin kaldığını söylüyorlar.

İzmir’e giden harb gemilerinin ahvâlı hakkında tahkikâtden bulunmak üzere Ümerây-ı Bahriyeden Mîr Alay Hâfız Mehmed Beyin riyâseti altında bir he’yet gönderilmiştir.

“Veçernâ Posta” gazetesinin rivâyetine göre: Bulgaristan Reîsi Nezârî Mâlinuf Efendi bâzı mesaîl-i mühimmeye daîr müzakerâtda bulunmak üzere - Seyâhete Avrupa’da bulunan – Bulgaristan Prensini nezdine azimet etmiştir. Mâlinuf Efendi Prens ile mülâkatı müteâkib Avrupa bankalarını ziyâret ederek ileride akd olunacak istikrâzlar hakkında müzâkerâta girişecektir.

Eylülün ikisinde Romanya’da büyük bir mânevra yapılacağından Dobruca’da süvârî askerinin tehşid edildiğini mezkûr “Veçernâ Postâ” gazetesi yazıyor.

“Reç” Gazetesinden:

Mâkedonyâ Bulgarlarının Selânîk’de bir Bulgar daralığının te’sisi ve keşâd etmek teşebbüsâtında buldukları Sofya gazetelerinde görülmüştür.

Bulgaristan’da eylülde mânevralar yapılacağı cihetiyle Divân-ı Hârb He’yetinin ta’tîl-i iştigâl etmesi Harbiye Nezâretinden emr alınmıştır.

Belediye Vâridâtı

Vilâyet-i Belediye Kanûnun vâridâtı belediyeye müteâllik dördüncü fasılının on dokuzuncu mâddesinin bir fıkrasında kantâr, çeki, kile, konturatu zebhiyye rusumuyla hayvan alım satmayandan alınan rusum ihtisâbanın belediyeler vâridâtından add itibâr edildiği gösterilmiştir. Bu vâridâtdan zebhiyye, kile, kantar ve hayvan rusûmunun menâsafeten belediye ve mâl sanduklarınca tahsil-i takrir ederek üç yüz dört senesinden itibaren o yolda muâmele-i icrâ edildikde idi. He’yet-i Vükelânın neşr olunan per ü gramında bâzı nizâmât-ı sâbıkanın me’bûsan-ı ahâlîce ta’dîlini beklemek mümkün olmayub çünkü idâreyi sâbık zamanında (2.Sütunun Sonu) ittihâz olunan kavâid-i mukarrerât el-yevm kâbil-i tatbik olmadığından bunların kâide-i ta’dîllerine kadar icrâlarını Kanûn-u Esasî metin ve ruhanın icâbâtına tevkif etmek tabî’ bulunmuş ve işbu metin ve ruha mugâyir olarak şekli Kanûniyi gayr-i hâiz ne kadar o emri tenbihât varsa kâîn lemiken add edilerek Meclis-i Me’bûsana aîd mesâîl kanûniye semeredâr oluncaya kadar umûr-u musâlah-ı memleketin efkâr-ı sâbıkadan ticâriyeden ceryân etdirilmesi kararlaştırılmış ve binâen

aliye muvazene-i umûmiyeye dâhil rusûm-u erbâa nısfının muvazeneden ihracıyla belediyelere terk-i hususu derdest-i müzâkere bulunmuşdur.

Fransa'da şenâyider fâbricasına sipâriş olunub kısmen teslim edilmiş olan gânbutlardan mütebâkısının da inşaatı hitâm bulmuş, olduğu ve yakında muâmele-i teslimâtları icrâ olunarak Dersaâdete müteveccihen yola çıkacakları haber alınmışdır.

Resmî

Haddisatında Gâncıra Hâkimi olup lâ-cel-ül-siyâha Dersaâdetde bulunan Seyyid Ahmed nevâb hâne birinci Osmanlı ve haremine rütbe'î mezkûreden saffet nişânları îtâ,

Bu mebâ-i baş şebendarlığına Vaşington sefâret-i seniyyesi Baş Kâtibi Celal Bey ta'yîn buyurmuşlardır.

Tâpu kâtibleri âîdatla müstehdim oldukları sırada Ziraât Bankasından para alan çiftçiler emvâl-i gayri menkulelerini terhin etdikleri ve sonra rehini kurtardıkları zaman birer guruş ücret verirlerdi. Şimdi tâbu kâtiblerine maâş-ı tahsis olundu. Bunun üzerine evvelki birer guruş ücretin hâla alınub alınmayacağı taşralardan sorulmuş, verilen cevâbda icratın ahzına mahal yoksa da terhin edilecek emvâl-i arazi ve emlâk olduğunu görememiş ve üç guruş kaydiye alınub deftere idhâl edilmesi tebliğ olunmuşdur. Evvelce muâmele bâşına bir guruş veren zirâî şimdi merhunâtın her parçası için beşer üçer guruş kaydiye vermeğe mecbûr tutulacaktır. Bu gündeliklerin mağduriyyetini mucib olacağı kavaniyeden aldığımız bir mektubda bildiriliyor.

Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti İstanbul Merkezinden

Milletin, Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyetine

Ettiği îâne:

Guruş

1080

Zâhire Tüccârı Aristodim Kozme Efendi Tarafından

3240

Hâvyar Hânesinde tüccârdan Patrikisâdis Hermelebus Efendi
Tarafından

43200

Rûmeli Şimendüferi İdaresi tarafından

10800

Sabah Gazetesi sâhibi imtiyâzı Muherrân Efendi Tarafından

58320

174437

Evvelce ilân olunân

232757

Bulgaristan ve Romanya'ya Seyâhat

Şehrimizi ziyâret eden Bulgaristanlı ve Romanyalı dostlarımıza iâde-i ziyâretle münâsebât-ı dostânemizi birkat daha tahkim ve takviye etmek üzere Mekteb-i Aliyye ve Mekteb-i Sultânî me'zûnlarından mürekkeb iki yüz kişilik bir he'yetin Varna ve Köstenceye azimetleri kararlaştırılmışdır.

İdâre-i Mahsûsanın Marmara vapuru bu seyâhete tahsis kılınmıştır. Bu vapurda bir bando askeri muzıkası bulunacaktır. Avdet ve azimet vapur ücreti ve yemekde dâhil olduğu halde iki liradan ibaretdir.(3.Sütunun Sonu)

Vapur gelecek pençsenbe günü saat altıda Galata Rıhtımından hareket-i vapur ertesi günü avdet edilecektir.

Biletler yazın okuldan sonra Mekteb-i Mülkiye dâhilinde mahal mahsûsunda tevzi' ve ferruhet edilecektir.

TELGRAFLAR

Perâg, 8 Eylül. – Beyn-el-milel ticâret odaları kongresi bugün kapanmıştır. Gelecek kongre Londra'da 1919 tarihinde inâkad edecektir.

Paris, 8 Eylül. – Abdülâziz maîyyetinde beş bin kişi olduğu halde “bu dünya” dan “Coruf” daki askeri üzerine yürümüş, vuku' bulan müsâdemede müfreze tamâmiyle perişân olarak Abdülâziz Çoruf mevki'ini istilâ etmiştir.

Petersburg, 8 Eylül. – Tolstoyun ahvâl-i sahiyesi kesb-i sâlah etmiştir.

Nevyorak, 8 Eylül. – Mösyö “Rozvelet”in “Üsteribi”deki safiyesine gelen bir dalı taht-ı tevkîfe alınmıştır. Merkûm Boston şehrinde bâzı yağmâkarlıklar vukû' bulduğunu ve bunlara karşı askeri sevk-i lâzimedden olduğunu söylemek maksadıyla Mösyö Rozveleti görmeğe gelmişti. Mösyö Rozvelete silâh atıldığına dâir havadisın katîyen aslı ve esâsı olmadığını beyân olunuyor.

Kopenag, 8 Eylül. – Sâbık Adliye Nâzırı Mösyö Alberti zâbitaca icrâ kılınân isticevabında büyük sâhte-i kârlıklarda bulunduğu; Mâliye Nezâretine, banka

nâsyonâle ve hususi bir bankaya aîd muâmelâtta ihtilâsa ceraît etmiş olduğunu itirâf etmiştir.

İhtilâsât vakîanın mukaddârı otuz milyon kuron raddesinde imiş. Maa-mâ-fih zarar ve ziyan kâmela tesviye edilmiştir.

Paris, 8 Eylül. – Bugün “Rambuye” de inâkâd eden Meclis-i Vükelâda Hâriciye Nâzırı Mösyö “Pişun” fese aîd notanın mendircâtı hakkında Fransa ile İspanya arasında itilâf-ı nâm mevcûd olduğunu söylemiştir.

Kopenâg, 8 Eylül. - Rusya İmparatoru Hâzretlerinin vâlidesi, Grandüş (Kaseniya) Grandük (Aleksandır) ve İngiltere Kraliçesi Hâzreti buraya vâsıl olmuş, Hânedan kralı erkân-ı tarafından istikbâl edilmiştir.

Viyana, 8 Eylül.- Fransa Nâzırı sâbıkasında Mösyö (Nurguvan) Viyâna karibinde kâîn (Roşnav) kasabasında vefât etmiştir. Müteveffi Selânîk Bankası Meclis-i İdaresi riyâsetinde bir çok mer’sât-ı mâliye meclis idaresi âzâlıklarında bulunmakta idi.

Roma, 8 Eylül – Çevirinin İtalya gazetesinin izâm ettiği muhâbir-i mahsûs Mösyö Valeh, Hâmîdi Beyinde hazır bulunduğu hâlde Ali Haydar Midhat Beyin ile mülâkât etmiştir. Haydar Beyin kariben vukûen gelecek intihâbâtında bahş ederek İttihâd ve Terakki Cemîyetinin programı kendi programı olacağını beyân etmiştir. Mûmâ-ileyh Kanûn-u Esâsinin yüz on üçüncü maddesinin ilgâsı hususunda Meclis-i Meb’ûsânın müttehidlerey olacağı ve intihâbât için pek şiddetli münâkaşalar vukûâ geleceği fikrindedir. Maa-mâ-fih münâkâşatın mesâîl-i mezhebiye ve mâliyeyi uyandırmayacağı zannında bulunuyor. İşte Devlet-i Osmaniye en ziyâde bu noktada âlemi hürriyete ilkâ edecektir. Haydar Bey üç komite arasında itilâf-ı nâm mevcûd olduğunu ve bu programın Kanûn-u Esâsiyenin tahakkümünden ve memleketin tetsikinden ibâret olacağını söylemiştir. Mûmâ-ileyh İtalyayı medh ve şanâ-u devlet Osmaniyyeye karşı bu memleketin beslediği muhabbetden memnun olduğunu beyân etmiştir.

Mösyö Jöl Fork İdaresinde

Beyoğlunda ve Mudade Fransız Lisesi

Sene-i cedide derslerine Eylülün 8/21 inci günü başlayacaktır.

18

1.2.42.Nüşânın Transkripsiyonu :

TÂNİN

Nüşası 10 Para Cum'a Nüşası 10 Para

Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 42
Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid
Mahalli İdare :
Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîrey-i Mahsûse
Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş

15 Şa'ban : 1326 **29 Ağustos : 1324**
Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid
İhtâr-ı Mâhsus :
Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz
Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş

Leyâlî Mübeccel Berâtı

Leyâlen mübârekemiz arasında bir hüccet-ü nevâzî fevz ve necâh olan bu leyâlî mübârekeyi ihyâ amel-i müteverri-ânesiyle umumen mü'minin ve mü'minât-ı mebânî alevîyeyi diniyemizde icrây-ı tâât ve isticlâb feyuz ve meşevbât etmişlerdir.

SİYASET**Türkler ve Fransızlar**

İstanbul refikamız “Revu Dodomond” da Yeni Türkiyâ nâmıyla neşr edilen bir makâleyi mevzû-u bahs ettiği sırada mütâlaatına şu fikra ile hâtıme veriyor:

“Türkler ile Fransızlar, o kadar müşterek mesâîlerin, hâtıraların birbirine takrib ettiği bu iki millet arasında mübhem müşâbihetlerden, dûrâ-dûr temâyillerinden dahâ kuvvi, dahâ iyi bir şey vardır. Buda tevâfuk-u amâl, teşâbüh-i ihlâf gibi hususândır ki her iki milleti de aynı yollardan aynı gayeye doğru sevk ediyor.”

İstanbul refikamızın şu mütâlaası hakikat hale cidden pek muvaffaktır. Bâzı taraflardan itrâza uğrayacağımdan korkmasam “Türkler şarkın Fransızlarıdır” demeğe kadar varacağım. Bugün Fransızcanın şarkda bu kadar tāmami, bâzı Fransız kanûnlarının memlekete bu kadar uyuşu bir tâkım te’sîrât-ı siyâsiyeye atf edilmek mümkün olsa bile her hâlde bu zâhiri esbâb altında iki meftun hürriyet milletin amâl necibâneleri, kâbiliyet-i rûhiyeleri arasında bir tevâfuk-u fitrî mevcudiyeti gibi esâslı bir sebebe mevcud olduğunu unutmamalıdır.

Bugün memleketimizin zümre-i güzide-i mütefekkirini göz önünde alınsın; hepsi Fransızca bilirler. Askerlerimizin Almanca, İngilizce tahsil ettikleri halde bu lisânlarla beraber Fransızca’yda aynı derecede severler. Hele siviller vatandâşlarımız arasında en çok minnet-şer olan lisân Fransızcadır.

Kemâllerin ateş hamiyetiyle tutuşan eserleri ile terbiye gören gençliğimizi sonra ancak Fransız eserleri memnun edebiliyordu. İdâre-i müstebde memâlikinde hayât-ı fikriyeyi mahv etmek için evvela serbestî matbûâtı mahv etmişti. Bir taraftan kemâl gibi hamiyet ve hürriyet mürebbîleri artık neşr-i asâr edemiyor. Diğer taraftan da evvelden yazılmış olan eserler ortadan kaldırılıyordu. Bunun için Cezmiyi evrâk-ı perişân, vatani, ve sâîreyi def’âilerle okuyub bitirmiş gençler çoşuş hamiyetle kendilerinden geçecek kadar gâliyâne geldikleri (1.Sütunun Sonu) zaman vatana, insanlığa daîr bir söz işitmek isteyince kalblerinden tâşan ihtiyacı ancak Fransız eserlerinden bulabilirdi.

Mekteblerimizin tahsili yolunda değildi. Programdaki Fransızca eskiden beri alışılmış bir şeydi. Birden bire kaldıramamak mes’elin atılının neticesi olarak duruyordu. Dersten istifâde edilmesi beklenemiyordu. Fakat Fransız lisânında Kemâlin verdiği ilk derslerde öyle bir feyz öyle bir ihtiyaç-ı hürriyet ve adalet vardır ki nâkıs Fransızcamız ile o kitablara âdetâ hücum ederdik; anlamazdık; yine okurduk; bir “vatan” kelimesine, “hürriyet” kelimesine rast gelmek için anlamadığımız halde sâhifelerce eser okumağa katlanırdık.

İşte memleketimizin gençleri Fransızcaya böyle alışdılar. Fransızca demek bugün gençlerimiz demektir; bizim hayâtta nâsıl adam olacağımızı suret-i kat’iyede kararlaştıran, bizi tarık-ı hayr ve insaniyete ananmenci demektir. Hüviyet ve mâneviyetimiz üzerinde bu kadar icrâ-i te’sîr eden bir lisân bizim için ebediyen muazzez sayılır.

Russolar, Volterler, Diderolar...bunlar bizim hevacelerimiz oldu; sonra eski, yeni Fransız edebileri, müverrihleri, münkadleri, Fransız gazeteleri bize

dünyayı tanıtdı. Fransız kitâbları, Fransız Gazeteleri olmasa idi biz dünyadan bi haber kalacaktık. Zâlim ve istidâd karanlıkları içinde boğulmuş Türkiye'nin tenhâ köşelerinde lûtf-i kader olarak fikirleri uyânmış zavallı gençler vardı. Bunlar kalblerinin ceryân-ı umûmi medeniyete tebâen zarbân ettidiğini his ederlerdi. Fakat birkaç asırlık rabitalar, zincirlerle muhitlerine bağlı, zâlim ve cühâlet elinde esir edilir. Onlara yalnız Fransız kitâbları hürriyetden, insâniyetden, adaletden bahs ederlerdi.

Bugün bilâ-tereddüd îtirâf ederiz ki gördüğümüz münevver-ül-efkâr gençler terbiye-i fikriyelerini Fransızlara medyundurlar. Türk eserleri memnû', muzır idi. Çocuklarımıza, küçük kardeşlerimize okuyacak kitablarımız ortadan kaldırılmışdı. Onlara biz Fransız kitâbı verir idik.

İdare-i Müstebde zamânında bâzen ecnebi postalarının kaldırılması mevzû-u bahs olurdu. O zaman kalblerimiz derin bir korku ile bulunurdu. Acaba muvaffak olabilecekler mi? Korkunç dalgaları arasında pençeleşdiğimiz amân-ı istibdâd içinde bize yagâne ümid-i bahş olan ecnebi eserlerini, gazetelerini de elimizden alırlarsa ne yapacaktık?

Bu korkular arasında kaç kere: "Kâşki hiç bir şeyi okumadık! Kâşki bizde dünyayı bizim sânsürlü gazeteler sütunlarında gördüğümüz gibi zânn etse idik!" demiş, câhil ve gâfil yaşamadığımızı esepler etmişdik. Hiç olmazsa o zaman karnımız doyunca me'sûd olacaktık. Doymak bilmez bir (2.Sütunun Sonu) ihtiyâçtan, okumak, öğrenmek, medeniyete karışmak, bütün manasıyla bir yirminci asır adamı olmak, vatanımızı inkırazdan kurtarmak ihtiyâcından vâreste olacaktır.

Bugün mevkî-i iktidârında bulunân, yâhud geçebilecek olan Osmanlı gençleri işte böyle yetişmişlerdi. Fransızlar bu hakikatleri bilmezler. Onlar bir çok muharrerleri hükümet-i müstebdenin politikası Almanya'ya meyil etdikçe Hükümet-i müstebdeye karşı gösterecekleri asâr-ı agberar ve husumeti Osmanlı kavminde teşmil ediyorlardı. Yine Fransızlara kârşu bu kadar muhabbet ile, bu kadar derin, gayr-i kâbil tagyîr bir his dostu ile merbut iken onlardan bâzılarının Türklüğe karşı yazdıkları satırları bizi dil-hûn ederdi. Bizi bilmedikleri için medeniyetden bi nasib, kâbiliyetsiz bir kavim zann ederlerdi. Zâhiren hakları vardı, Türkiye'de gizli gizli kesb-i ehemmiyet eden hayât-ı fikriyeden, tecdiden ne haberler olacaktı!

Artık bu sûî tefhimlere nihâyet geleceğini ümid ederiz. Fransız muharrirlerinden bâzılarının yânlış mâlumât almak yüzünden kendi edebiyâtlarına, eserlerine bu kadar derin bir his mevdetle merbût bulunan Türkleri dil-hûn edecek

neşriyâta meydan vermeyecekleri şübhesizdir. Türkler Fransızların sâhihen dostudurlar. Türkler İngilizleri severler, meziyetlerine hürmet ederler. Almânların gayret ve faâliyetine takdîr-hân olurlar, fakat Fransızlara da asr-dîde bir tâkım revâbit dostane ile mütemâyil olduklarını gençliklerini besleyen, gençliklerinin ya'esli karanlık uğraşmalarına bir nûr-u teselliyet getiren Fransız muharrirlerini, Avrupâsız dostlarını unutmazlar.

Hüseyin Câhid

•
••

Tânin Bir Makâle-i Hakk-Gûyânesi

–Nâum Pâşânın Pârise Muvasalatı Münasebetiyle –

Paris Sefir-i Cedidi Nâum Pâşa'nın Pârise muvasalatı münâsebetiyle gazeteler tarafından hakkında beyân-ı muhabbet ve teveccu' edildiği telgraf-ı havâdis olarak mücmelen yazılmış idi. Tânet gazetesinin beyân-ı hoş-âmedî sadedinde yazdığı bir makâle nâmuslu bir sefir ile serseri bir sefir arasındaki farkın derecesini, bunun nüfûz ve sükût hâriciye-i devletde ki te'sirini tâ'yîne medâr olduğundan ber-vech-î âtî nakil ve iktibâs ediyoruz:

Fransa Efkâr-ı Umûmiyesi Nâum Pâşa'ya iki cihetden beyân-ı hoş-âmedî etmelidir. Evvelâ bu zâtın şahsi hürmet-i umûmiyeye lâyük ve bu hürmeti be-temâmihe câlibdir. Vakîâ saffet-i diplomatikaya bâzı sefirânın zaâf-i fikri ve ahlâkısını setr ve ihfâya kifâyet eder iddiâsında bulunanlar vardır. Fakat ecnebi bir devletin temâşâli olan zevâte kârşî beslemesi iktizâ (3.Sütunun Sonu) eden his-i hürmet ne olur ise olsun yine kendilerinde me'mûriyet-i saffetinin fevkinde bir insanlık saffeti görülürse başka bir mahzûziyet hâsıl olur. İşe Nâum Paşa'yı selâmlarken bozarak ve hazzı duymaktayız. Nâum Pâşâ kendini gönderen memleket kadar onu kabul eden memleket için de bâdî-i şereftir. Tecrübe dide, fatin, rekât-ı efkâre mâlik ve nâmuskâr olan bu zat Mösyö Pol Fânyo'nun vaktiyle bir sarı kitâbda "sözlerine hiçbir itîmâd-ı câiz değildir." diye tezyif ettiği diplomâtlar kerrû-hane mensûb değildir [*] bil-akis afet ve istikâmet-i meşhusâdır. Bu sefir zâbita işleriyle değil, politika ile iştigâl edecektir. (ya'ni hafiyelik ve câsusluk etmeyecektir.)

Fransa Hükümeti Nâum Pâşa hakkında ihtiramât-ı mahsûsa ibrâz etmekle kendisine ne kadar ehemmiyet verdiğini ve müşâr-ül-ileyhi tâ'yin etdiğinden dolayı Kâmil Pâşâ'ya ne derece minnetdâr olduğunu İrane etmişdir.

Ahmed Rıza'nın gazetesi bi-l-hâssa son nüshâlarında Fransa matbûâtının bir kısmını Türk aleyhdârı olduğundan dolayı muâheze eyliyor idi. Bu muâheze muhakkak değil idi. Bi-l-hâssa kendimize, yâni Tân gazetesinin mesleğine nakil kalem ve ircâ' nazar edelim: Memâlik-i Osmaniye'de ceryân eden menfûr hareketlerden müşteki olduğumuz zamân bu kadar yigit, bu kadar çâlışkân ve bu kadar ihtirâme şâyân olan Türk kavmini aslâ kasd etmez idik. Fakat resmi Türkiyâ'nın bu menfûr vukûâtı kezb ile âlûde notalarla neşr etdiğini, bir kısım matbûâta ser-mâyen fesâd ve irtişâ olan âtûnları dağıtdığını, katl-i âmelleri sâhte haberlerle sâhîh göstermeğe çalışıldığını görünce bu mekrûh efâlin kalbimizde uyandırdığı his takbîhi – diğer pek çok refikâmızla beraber – izhârdan kendimizi alamâzdık, fakat hürriyetperver Türkiyâ bu usul-u idâreye bir azîm kuvve-i ile hâtîme verdi ve derhâl ricâl-i devletde tebdilât-ı mühimme icrâ etdi. Şu halde şimdiye kadar bâr-ı istibdâd altında bile bükülmüş kalmış olan Türk kavmi için derrîg etmeğe mecbur olduğumuz hissiyâtdan bundan sonra gerek devlet ve gerek hükümet-i Osmaniye'yi, müstefid etmemize hiçbir mânî kalmıyor. Temmuz inkılâbı Devlet-i Osmaniye'nin yalnız müddeten rehâ-yâb edilmesini değil, belki zamandâra umûriyenin hâtt-î-yeti

---

[*] El-yevm Fransa'nın Londra Sefiri bulunân Mösyö Pol Kânbon Ermeni vukûâtı esâsında mensûb olduğunu Hâriciye Nezâretine Münir Beyin sözüne îtimâd-ı hâiz olmadığını resmen bildirmiş ve bu telgrafı muhtevî sârı kitâb Fransa Parlementosunda alenen kırâât olunduğu sırada sefra mahalinde oturan Münir Bey – hicâbından? – sırtmış idi. İşte sefiramızın ve şeref ve haysiyet-i Hâriciyemizin o ve kani hâli bu idi. Tân bu fıkrasında şüphesiz bunu kasd ediyor? (1.Sayfa Sonu)

Cum'a – 29 Ağustos

Tânin

Sâhife 2

---

yüzünden yuhulanmış olduğunu kayd-ü mâneviyeden de kurtulamamasını te'mîn etmişdir.

Zaten el-yevm Türklerin geçirmekte oldukları vukûât-ı sebebiyeyi vaktiyle görmüş geçirmiş olan Avrupa akvâmının bu mâide-i hürriyete en son yetişenler

hakkında bir hiss-i hürmet ve necîb beslemeleri icâb etmiyeler mi....? Osmanlı İnkîlâbı müverrihler nazarında hulûs-i niyyet ile icrâ edilmiş bir inkîlâb-ı mâhiyeti hâiz olmak üzere kayd u zabt olunacaktır.

Bu inkîlâbın vukûu esnâsında ef'âl-i şiddet ve hiddet pek az yer bulabilmiştir. Bir çok seneler fa'âl ve hareketlerini sükût içinde hâzırlayarak sebâtlarının derecesini isbât etmiş olan genç Türkler ihrâz-ı munakit etdikten sonra îtidâl ve metânetlerini gaîb etmemişlerdir. Genç Türkler o kadar seneden beri – ister umûr-u idâre ile, ister umûr-u diplomâtikaya ile iştigâl etsinler – buldukları işler de Devlet-i Osmaniye tahmil hacâlet eden mukarribine karşı bî-rahmâne davranmışlar, bir gün evvelki cellâdlarının hürriyetperverâne ifâdelerine aldanmâmışlardır. Bunlar masnû' he'yet-i fesâdiyeler tertib ve katli-âmeler ihzâr etmekde berât-ı ihtirâ-î ihrâz edecek derecede isnâd olan fesâd âmelerinin birer birer terennüm-sâz oldukları hevâi hürriyete inânmayacak derecede irâe-i asâr-ı basiret etmişlerdir. Genç Türkler bu kerre erâzil-i bir tavır istihkar-ı kârâne ile başlarından savdıktan sonra mücrimlere zâhiren bir rânın mağduriyet îtâ edebilmesi melhûz olan mukâbele bâlmisal gibi muâmelatdan ictâb etmişler ve hâsımlarını tezyîf ile iktifâ' ederek inkîlâba işte bir mâhiyet-i tezyîfiye vermişlerdir. Zâten başlarından sâvmak istedikleri kötü çobanlara karşı ancak bu suretle hareket yakışık alır idi.

Uzun müddetden beri Der-saâdetde ikâmet ederek her şeyi görüp anlamağa kesb-i iknâdâr etmiş ahhâmızdan bir zât henüz yeni re's-kâre geçen ve bütün meşguleleri Devlet-i Osmaniye'nin feth ettiği iklim-i hürriyete lâayık olduğunu Avrupa nâzırında isbâta mâtuf olan zevâtın şevk ve havâhişini ve şâyân-ı takdir basiret ve hükümeti bize izâh ve iş'âr ediyor idi. Şüphe yok ki Osmanlı Milleti zemâm-ı musâlehi ele alınca İdâre-i Hükümetin müşkülâtını anlayacaklardır. Fakat kendilerinin şimdiye kadar yaptıkları âtiyen yapacaklarından pek çok şeyi beklenebileceğini gösteriyor. İnkîlab-ı Umûrundan ilk hatâları en az bahâ-lîye oturanlardır. Şimdi bu hatâlara düşülmedi muvaffakiyet-i âtiye için en güzel zamân budur. Şimdiden programlar tanzim ediliyor. Efkâr-ı sâika-i sarâhat peydâ ediyor, ferdâ düşünülüyor. Ve ilk parlamentonun – zirâ 1876 parlamentosunun Hürriyet-i Osmaniye tarihinde yeri yokdur – ifâ edeceği vazifeye lâayık olması arzu ediliyor.

İşte bu pek parlak bir başlangıçtır. Bunâ bu parlâk şekli îtâye muvaffak olanlar için pek geniş bir îtibâr kaptır.

Nâum Pâşâ minkale-ül-vecû' muhabbetimiz müstelzim olan bu ahvâl-ı cedidenin temâşâl ve vekil-i muhteremidir. Birkaç hefteden beri Türkiye'yi kendisine

dehâz pâde yaklaşmış his eden Fransız toprağına – ki fi-mâba'd o toprağın misâfiridir – vaz'-ı kadim etdiğinden kendisine beyân-ı hoş âmedîye mesâraât ederiz.

& Nâum Pâşa Paris'de teşrifât-ı müdür muâveni Mösyö Bek Dofokiyer tarafından muvakkıfde istikbâl (1.Sütunun Sonu) edilmiştir. 1866 da Devlet-i Âliye ile Fransa arasında akd edilen bir îtilâf neticesi olan bu usûl-u teşrifât Münir Beyin Pâris sefiri olduğu zaman tatbik olunmuş idi.

Şikayetlerimiz

Sadr-ı a'zam fehâmetlü devletlü Kâmil Pâşâ Hâzretlerine Fransız gazetelerinden Puti Pâriziyye gazetesinin muhâberine beyân-ı fikir etmeden dolayı taraf-ı sâmilelerinden izâm olunan mektubcu beyin muâheze yollu taassubu beyânâtsiz bildirmesi nâsıl bir salâhiyet ve mukaddes Kanûn-u Esâsimizin hângi bendine müstenid bulunduğunu anlayamadım.

Hareket-i vukuâları Kanûn-u Esâsiye'nin dokuzuncu ve onuncu maddeleriyle kâbil-i te'lif olub olmadığını ve kanûnumuzun hângi bendinde tevaffuk ettiklerini suâl ederim.

Kanûnumuzun karşısında kendimi efrâd-ı millettenden hiçbir veçihle müstesnâ bilemediğimizden ve Kanûn-u Esâsi'si'nin altıncı maddesinde hukuk-u hürriyemizin tekafül-ü umûmi tahtında bulunduğu musarraha olduğundan eger bizim için ni'met-i hürriyetden mahrumiyete ve sizin için vak'a olan tarzda müdâhaleye vesile olacak mevâdd-ı hâlâ mevcut ise umûmen anlayacağı surette alelen izâh buyurduğumuzu ricâ ederim. Eger zât-ı sâmileleri Kanûn-u Esâsiye'nin te'mîn ettiği hak hürriyeti müdafaâ yerine böyle musâmmaha ederlerse bilmelidirler ki hukuk-u hürriyemin istinâd-gehim olan bütün millet-i Osmaniye tarafından müdafaâ olunacağından eminim ve bununla müftehirim.

Abd-ül-mecid

Ben Abd-ül-azîz Hân

NELER BİLMELİYİZ

Okumuyoruz, okumuyoruz.

Zâruri Olan Hürriyetler

Efrâdın, cem'iyetlerin terki ve tekmil etmesi için elzem olan hürriyetlere Fransız meşâhir siyâsiyyûnundan teyyer “zâruri hürriyetler” nâmını vermiştir.

Hürriyet-i hâkka, yahûd dahâ umûmi bir ta'bîr ile kanûna Muğayir olmayan her şeyi yapabilmek iktidârıdır.

Hürriyeti şahsiye tabîrinde her nev' hürriyet dâhildir. Fakat umûmiyetle bu tâbirden maksud olan ma'nâ bir adamın hiç muâmeleyi keyfiyeden korkmadan hukukun ta'yîn ettiği İdâre-i Dâhilinde istediği gibi hürriyet edebilmesidir. 1893 tarihinde Fransızların yaptıkları Kanûn-u Esâside:

“Hürriyet-i mülkâtını istediği gibi istiâmâle eylemek için her şahısa âid bir iktidârıdır. Bunun kâidesi adalet, hududu gayrin hukuki, esâsi tabiât, muhâfazı kanûndur.”

Denilmişdi. Bilâ-cebkâ Kanûn-u Esâsisi ise bu te'mînâtı ber-vech-i âtî hülâsa etmiştir:

“Yedinci madde – Hürriyet-i şahsiye taârruzdan masûndur. Hiç kimse kanunun tâyin ettiği sebep ve suretten mâ-adâ bir bahâne ile mücâzât olunamaz. Cürm-i meşhûd müstesnâ olmak şartıyla hiç kimse hâkim tarafından ısdâr edilmiş tevkif müzekkeresi olmaksızın taht-ı tevkife alınamaz. Bu müzekkere hîn-i tevkifde yâhud bunu tâkib eden yirmi (2.Sütunun Sonu) dört sâat tarafında tebliğ edilmek şarttır.

“Sâkin taârruzdan masûndur. Kanûnun tâyin ettiği ahvâlden mâ-adâ bir sebep ve suretle kimsenin meskenine girilemez.” Benjamen Konutsan buna daîr gayet güzel bir bahş yazmıştır.

“Her cem'iyet beşeriyeden maksad-ı hürriyet şahsiyedir. Umûmi ve husûsi kavâid-i ahlâkiye bütün hürriyet üzerine mebnidir. Zâyi'en hesâbatı bile ona ibtinâ eder. Hürriyet olmazsa insânlar için ne sâlih; ne şeref ve hissiyet, ne saâdet-i kâbil tasavvurdur. İdârey-i keyfiye hoşuna gitmeyen kimseleri karîbân-ı i'tisâf etmeğe başladığı zamân bundan zarar gören yalnız bir şahıs değildir, bundan milletin şân-ı hissiyetine leke sürülmüş demektir. Tâûn ve vebâ vucud üzerinde ne te'sîr-i icrâ ederse zâlim ve istibdâda ahlâk üzerinde aynı te'sîri icrâ eyler. Bir kimse mücerremiyeti sâbit olmadan mücâzât olunursa herkes kendini taht-ı tehdid ve

tehlikede görebilir, bunda hakkı da vardır. Te'mînât-ı hürriyet münakkat' olunca mübâdelet-i ticâriye de helâldâr olur. Artık her şeyi hûvf ve dehşetde ileriler,”

İngilizler: “Evim ka'lasıdır.” derler. Lord Çetem bu mes'eleye dâîr diyorki:

“Herkesin evi neden bir kal'a hükmündedir? Etrafında duvâr, sur olduğu için mü? Hâyır; bir İngilizin kulübesi bile bir kal'adır; içine yağmur, rüzgâr girebilir, fakat kral ayağı giremez.”

Hürriyet-i şahsiye en ziyâde Amerikada taht-ı te'mîne alınmıştır. Müessesât-ı siyâsiyede en ziyâde nazar-ı ehemmiyete alınması icâb eden nokta yalnız kuvve-i merkeziyenin nüfuzunu tahdîd etmek değil ahâliye zarûri hürriyetlerden istifâde çârelerini suret-i kat'îye de te'mîn etmektedir.

Garibdir ki istibdâdı kökünden sökmek için Fransızlar o kadar fedâkârlık etmiş oldukları halde herkesin hukuki hükümet-i me'mûrlarının tecâvüzü altında kalabilir. Hürriyet-i kelâm, hürriyet-i matbûât, hürriyet-i tedris, hürriyet-i ictimâ' o kadar çok mevâni' ile işgal edilmiştir ki hürriyet de kalmamak elden gelmez.

Hürriyeti hîn-i hâcetde adâletin muâmeley-i şedideye tevessül etmesine mani' değildir. Yalnız zâbitanın bir cürmün vukû'undan evvel, böyle şeylere mani' olmak şartıyla, müdafaâsına meydan vermez. Hâlbuki Fransızlar son zamanlara gelinceye kadar noktayı hakkıyla deren edememişlerdir.

İngiltere'de ise hukuk-u umûmiye muhâkim-i adliye mukareratı ile te'sis etmiştir. Amerika'da birbirinden müstakil olan muhtelif kuvvetler arasında itilâf ve ahengi kuvve-i adliye te'mîn edilmiştir. Kuvve-i icrâiyyenin keyfi muâmelâtına hâtime vermek için İngilizler gibi hareket etmelidir. Bâzı me'mûrları o lîv âmirlerinden emir almak suretiyle hareket etsinler. Muğayir kanûn olan muâmelelerinden dolayı sûâl tutmalıdır. İngiltere de muâmele-i keyfiyeye karşı müdâfaâ ve mukâvemet haber ve şiddet rengini alsa da meşrûadır. Neticesi mukatileye varsa bile yine müdafaâ-i meşrûaye kabîlinden add olunur. Kanun-u muvaffak olmayarak hareket eden me'mûr mahkûm edilir. Amirimden böyle emir aldım diye kendisine mâzur gösteremez.

Bu usulünde mahzûrlarını vardır. Fakat hür yaşamak isteyen bir memleket için en fenâ şey (3.Sütunun Sonu) hükümetin muâmeley-i keyfiyesi altında kalmamaktır.

Zâruri olan hürriyetleri şübhe ve tereddüden azâde bir suretde birkaç satırla ilân etmeli, sonra, kanûna riâyet etmeyin her me'mûru ef'âl ve icraâtından dolayı

mes'ûl tutub müsâade-i mahsuseye hâcet olmaksızın mâhkeme huzuruna çıkârak bilmeli. İşte hürriyet bu suretle te'mîn edilebilir.

Hürriyeti Kanûn-u Esâsilerde parlak kelimelerle ilândan bir şeyi çıkmâz, o hürriyeti te'mîn-i muhâfaza etmek icâb eder.

Bunu te'mîn için, dediğimiz gibi mülki, askeri her me'mûrun bilâ-istisnâ, suret-i katîyede me'sûl tutulacakları esâsını kabul etmelidir. O zaman hürriyeti mahkemeler muhâfaza eder.

Hangi hak kendisini muhâfaza etmek yolunu bulursa ona riâyet olunur.

AÇIK SÖZLER

Bazı Endişeler

Kanûn-u Esâsi ilk ilân olunduğu gün büyük bir endişem vardı. “Yâ halk hürriyeti savâik-i telâkki ederse?” diyordum. Hürriyeti savâik-i telâkki eden halk hürriyete lâyük olmayan, binâen aliyye aralarında hürriyet-i pâyidâr olâmayanlardır. Bu endişem ikdâmın cuma' ertesini ve pazar günkü makâlenin okumakla zâil oldu. Halkın hürriyeti ölümüne mahkûmların bağışlanan canları gibi kabul ettiklerini görünce hürriyete sevindiğim kadar ahâlimizin uyânıklığını da sevinmişdim.

Sonra devam eden nümâyişler arasında ikinci bir endişe başladı. Halk hürriyetden istifâde etmezse faâliyetini nesebten lüzûmsuz ceryânlara kapdırır, fikri teşebbüsü, kifâyet-i şahsiyesi olmadığını gösterirlerse! Bu endişe büyüye büyüye bugün bir korku derecesine geldi.

On yaşında idim. Beni mektebe götüren bir Ahmed Ağamız vardı. Okumak yazmak bilir her şey hakkında husûsu bir fikri beyan ederdi. Bu kurnâz prâtik ekinnelinin bana uzun uzadıya bahş ettiği şeyler, ez cümle hakmızını istiâdâdına, memleketimizin siyâsiyâtına aîd fikirleri tekâmül-ü zihniyemde acaba bir rol oynâmışdı. Ben müteşekkirim, çünkü Amerikalılar bile bana bu kadar hürriyet muhabbeti öğretmişlerdir. Onun idâre-i müstebde aleyhine [o zaman istibdâd son senelerdeki kudurmuş zâlim şeklini almışdı.] o kadar ateşin, o kadar şedid bir gayzı vardı ki... fakat bizimde bir gün Avrupalılar gibi hür ve hürriyetimizden müsnefid olub olamayacağımızı sorduğum zamanlar gözlerinde fütûrlu bir ifâde ile düşünür; hâyır, hâyır, bu millet tenbeldir; cennetmekân zamanda hürriyet vardı; ne yâpdılar? zevk ve safâ ile vakitlerini geçirdiler.” derdi.

Hürriyet ilân edildiği günden beri bu cümleyi bütün felsefesiyle his ediyorum. Halkımız ne yapıyor?. Böyle toprağı münabet, mâdenleri ormanları zengin, ticâret ve sanâîyi hiç başlamamış, bir az teşebbüs, bir az sû-i vukufu her cihette serveti, bir kâtını dökmeğe hâzır bu memleketde ne yapılır..? teşkil ettikleri cemâitlerin birkaç parlakça noktadan fazla bir şımarması görülmedi. Hele hâlk konser, tiyatro vermekden başka bir şey yapmıyorlar. Gerçi bunların iâne-i milliye menfaâtine verilmesi bir kâideyi mûcib (4.Sütunun Sonu)

Sâhife 3

Tânin

Cum'a – 29 Ağustos

olur; fakat münâfi-i hakikiyemiz düşünen her vatanperver “iâne-i milliyenin yekünü bir az aşağı kalsa da halk-ı cedit, belki mizâc, fakat milletin zengin, terk-i perişan bir millet olduğunu gösterecek, bunâ hizmet edecek teşebbüslerde bulunsun!” demekden kendini alamıyor.

İsmail Hakkı Beyin Pazar günü Tânin'deki mahk, acı feryâdı, ikdâmının Pazarertesi günkü topallıyan imzalı makâlâye mütalâaya a'mâk-ı ruhumda o kadar derin sızılar, o kadar parçalayıcı akisler uyandırdı ki...

Ticâret ve sanâî'de hiç tecrübem, vukufum olmadığı halde ben bile gözlerimi kapayınca şöyle göze çarpan yapılacak neler görüyorum. Acabâ cidden mütehasıs olanlar neler görmez!

Bakınız, hemân bedâyitde kabataslak yapılacak teşebbüsler; Üsküdârdan başlıyorum. Çocukluğumuzdan biri Üsküdâr da bir elektrikli tramvayı işlemek projesi işidiriz. Meselâ iskeleden posta yolu vasıtasıyla Çamlıca'ya ve Tophâneli oğlundan, Acı Bâdem'den geçerek Kâzı köyüne kadar inen bir hât, yine iskeleden imrahôr, Doğancılar, Selimiye tarîkiyle Haydar Pâşâ şimendüferine giden diğer bir hât; lüzûmu takdirinde büyük mahallelerde ayrılacak küçük hatlar; bunun için bir elektrikli tramvay şirketi... Şemsi Pâşa yâhud Kandilli akıntısından istifâde ederek Üsküdarı, Kâzı köyünü ve boğaz içinin Anadolu sahilini tenvîr edecek bir elektrik tenvîriye kumpânyası...Üsküdar elektrik tramvayı şirketine merbût veyâ gayri merbût Üsküdar'dan Kanlıcaya, yâhud dahâ ötelere kadar temdîd edilmiş bir elektrik tramvay hâttını daha...bu hât Şirket-i Hayriye ile rekâbet edeceğinden şirketinde hâttın da ücret-i nakliyeleri tabîi hadd-ı mef'ûlu geçemeyecek, ahâli bundan istifâde edecek, menâkalat-ı kolaylaşacak, mâddi mânevi faâliyeti artacak; en iyisi bu kumpânyaların kullanacağı yazıcı, kâtib, mühendis, kondoktör vesaîre hep ahâli

arasından alınacağı için maîşet belâsıyla devaîr kapılarında sürüklenen biçârelerde refâha nâîl olacak, şikâyetler kesilecek; gîzler sunacak; meşrûtiyetin bu küçük feyzinden müstefid olan ona bütün mevcûdiyetleriyle sarılacak...Ötede Beşiktaş, İstanbul ciheti elektirik tramvayları; Adalarla İstanbul arasında adam akıllı bir Seyr-i Sefâin Şirketi; Anadolu Rumeli kıyılarını birbirine rabt eden birbiriyle birleşdirilen asma köprüler; sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerinde ziraât memleketi olan bu toprağı işlemek için muhtelif numûne çiftlikleri; ve mektebler...mektebler!

Şimdiye kadar mektebsizlikten şikâyet ediliyordu; tahsile; tahsile, maâruf İdârey-i müstebde manî' idi. Bugün her Osmanlı tedarikte tedarikte hardır. Hâneye büyük mektebler açmak için aksiyonlu büyük bir şirket-i milliye...? Daha ne vakte kadar ekmeği hükümetden bekleyeceğiz...? Bu tesisler zihnimden geçerken Hendese-i Mülkiye ile Dâr-ül-şafaka me'zunlarını düşünüyorum. Hususiyle Dâr-ül-şafaka talebesi anâsı babası millet olan bu gençler; bu memleketde biraz fenni; biraz âmeli bir meselenin evladımı bunlar başda görmeğe alışığımız. Hendese-i Mülkiye me'zûnları en ziyâde teşebbüs-ü şahsi ile nefred etmişlerdir. Bugün bir çok işler onların himmetine, teşebbüsüne müterakibdir. (1.Sütunun Sonu)

Yâ kadınların tahsili...! bu hem hizmet hem maîşet noktasından şâyân-ı zikiridir. Bugün İstanbul'da beş husus kız rüşdiyesi çocuk bağçesi tarzında on, on beş küçük çocuklar mektebi, bir iki adedi, şimdi Fransızların da kabul ve tatbik başladıkları İngiliz usulünde açılacak bu mektepleri de diğer büyük bir kumpânyaya der uhde edemez mi?

Bütün bu teşebbüsler devaîr-i devletin, kapılarını aşındıran işsizlerin, tensikât ile açıkda kalanların bir kısmına ciddi bir maîşet-i te'mîn edecektir. Hele mektebler, hele bu kız mektepleri! Düşününüz, İstanbul halkı ne kadar mennuniyetle çocuklarını bu mekteblere göndereceklerdir. İstanbul'da bir milyon nüfus tasavvur etsek ve her aîle de bir kız olsa bugün bu bir milyon kız için hiç hakiki bir vasitâ-i tedarik olmadığını itirâfa mecburuz. Demekki Maârif Nezâreti ne kadar himmet etse, ne kadar mekteb açsa yine büyük bir kumpânyaya için yapılacak muhim, muâzzez bir vazife, kazanılacak büyük bir servet vardır.

Bugün şu makâleyi yazarken "selâmet-i umûmiye" kalubunun programını gözden geçirdim. Müesseselerini tebrik ederim. Nazariyâtı büyük; fakat bu nazariyâtı tatbik için biraz daha mahdûd bir sahâ icraâtda başlamak lazımdır, zannındayım. Kalubun ez cümle bir teşebbüsü varki buna gözlerim yaşararak müteşekkik oldum. Bu benim bu memleketde ilk ve en tâtili rüyâlarım idi: gice dersleri avâmın

tenvir-i efkârına hizmet edecek bu mukaddes, bu büyük teşebbüs için ruhum en samimi temennilerle titrer!

Kalubun nazariyât-ı ticâriyesi de şâyân-ı tebrikdir. Fakat bu he'yetde hür ve cühela pây-dâr olmak, memleket için hayırlı işler görmek istiâdadını haber veren ulvi bir teşebbüs var:

Programlarının dördüncü maddesine göre hukuk-u neseviyyeye son derece riâyet etmek ve ettirmek, adâb-ı hiysiyet-i milliye nâmına devamı gayr-i kâbil tecvîz her dürlü ahvâl-ı seniyyeyi men' için müdde-i umûmiliğe ihbârâtda bulunmak kalubun cümle-i vazîfendendir.

Artık kadınlar ile erkekler el ele çalışmak zamanı geliyor!

-Burgâz: 25 Ağustos 1324-

Hâlîde Sâlih

Hâmiş: Gice derslerinde tahsil görmüşlere de mütehasıslar tarafından konferanslar ilâve edilse gençlerin ve emsâli masraflı, sefâhetli yerlere geçirecekleri boş zamanları şâyân-ı istifâde bir suretde hüsn-ü istiâmâl edilmiş olur zan ederim.

H . S.

SON

Dâhiliye Nezâretine Bir Müşteşârın

Tâ'yîni Lüzûmu

Vaktiyle me'mûriyetler için adam aranmaz, adam için me'mûriyet aranır idi. Bir çok zâid me'mûriyetlerin el-yevm inzâr-ı te'sire çarpması bundandır. Bazende bunun aksi olur idi. Bir adamın şahsına olan nefret-i zât me'mûriyete sirâyet ederek o adam ile beraber o me'mûriyet de kaldırılıyor idi. İşte Dâhiliye Müşteşârlığının birkaç seneden beri hâlâ münhal durması bundan ileri gelir.(2.Sütunun Sonu) Dâhiliye Nâzırı sâbıkı müşteşârı sâbık fuâdî bi-hakkın me'mûriyetden ihrâç etmiş idi. Zirâ müşteşâr sâbık müşteşârlık değil, tenzifât me'mûrlüğünü bile emniyet etmek câiz değil idi. Ancak müşteşâr olanların nâzırlığa göz degecekleri mülâhâze-i sakîmesine binâen o tarihten beri işte müşteşârlık mülgâ kaldı müşteşâr sâbık ile beraber bu me'mûriyet de batdı. Ama müşteşâr sâbık Şûray-ı Devlete âzâ olmuş, mühim bir vilâyete vâli olmuş; ne be'is vardı. Sanki Dâhiliye

Nezâreti Devlet-i Aliye'nin bir idaresi de Şûray-ı Devlet veyâ Kastamonu vilâyeti düşman bir devlet idaresi idi... müsteşâr belki İdâre-i sâbıkada lüzumsuz idi. Fakat şimdi Nâzır Beyin, mektubcu beyin başlarını kaşımağa vakitleri olmadığı şu sırada böyle bir me'mûriyete lüzûm vardır. Bugün en vâsî nezâret dâhiliye nezâretidir. Posta ve telgraf, zabtiye, şehir-i emâneti ve dahâ diğer bâzı devaîr dâhiliyeye mülhaktır. Bütün vilayetlerle beraber bu daîreler umûr-u muâlemelâtının da mercî' olan bir nezâret elbette müsteşârdan müsteâni olamaz. Dâhiliye Nâzır-ı bey eğer biraz daha rahat etmek ve külliyyât-ı umûra dahâ ihâtalı ve şûmullu bir nazır-ı atıf buyurmuş isterlerse kendilerine bir müsteşâr tâyini ile gayret ve tecrübesinden istifâde etmelidir.

Bu müsteşârın bi-l-hâssa taşraya ve taşra me'mûrlarının ahvâline bi-l-tecrübe vukuf nâmı bulunmak şarttır. Zirâ nâzır bey efendi fert-i zekileriyle beraber taşra me'mûrlarını o derece tanımaktan mâzurdurlar.

İntihâb-ı Me'bûsân-ı Hakkı

İntihâb-ı Me'bûsân Kanûnunun on birinci maddesindeki birinci derecede müntehâblara mâhsus olan az çok vergi ile mükellefiyet kaydının emlâk ve temettu' vergilerine hasr-ı müntehâbların adedini taklîl edeceği cihetle aşâr ve resm-i ağnâm veren ferâd-ı milletin de birinci derece de intihâb hakkını hâiz mükellefinden add olunması kararlaştırılmıştı,

Bir gün emlâk ve akâr vesaîre vergisi olmayub da yalnız bedel-i askeri ve tarîk-i bedelât-ı nakdiyesi verilenlerin intihâb-ı me'bûsân hakkını hâiz olub olmayacağı hüdâvendigâr ve Selânik vilâyetlerinden istifsâr edilmesi üzerine bedelât-ı askeriye ile tarîk-i bedelât-ı mükellefiyet bedeniye mukâbil olub vergiden mâdud olmadığı cihetle mükellefiyetini intihâb me'bûsân hakkını hâiz olamayacaklarından ona göre muâmele olunmasını mezkûr vilâyetlere cevâben vesâir vilâyât ile evliye-i gayr-i mülhakeye ve şehri emânetine tebliği Meclis-i Mahsûca bi-l-tensîb-i Dâhiliye Nezâretine emr olunmuştur.

İdâre-i Mahsûsa Vapurları

İdâre-i Mahsûsanın vapurları zaten tahammül-fersâ iken şimdi büsbütün çorba oldu, o derecedeki evveleri yolcular yalnız intizâmsızlıktan, geç gidüb gelmekden şikâyet etdikleri hâlde şimdi hayâtlarını tehlikede görüyorlar. Evvelki akşam heybeli vapurun adaya doğru postasını yapan (20) numaralı vapurun ser-keşt

alımı işte buna delildir. Zaten birkaç günden beri bu vapurun dumanı bozulmuş, pusulası şaşmış idi. Kapudan işi ser me'mûra haber vermiş. Fakat varak-ı mihr-ü vefâyı kim okur kim dinler: nihâyet evvelki akşam kapudan da, vapurda, dümende (3.Sütunun Sonu) hepsi illallah deyub artık setvir etmişler. Kapudan vasî' ve tâkat-ı fevkinden sarf ettiği gayret ve mahârete rağmen bir dürlü Saray Burnuna kadar olan mesâfeyi söndürememiş; turnistan turnâhîd diyerek bûyîne piyâsa etmiş, nihâyet ne ileri ne geri gidemeyecek bir hâle gelerek tabîi olduğu yerde kala kalmış. Ahâlinin heycânını, feryâd-ı vakaâtını tasvir mümkün değildir. Bereket versin vapurda bulunân bilmem hâangi romorkör kumpânyası müdürü o sırada kumpânyasına mensûb romorkörlerden birini görerek durdurdu; kapudâna umûmen muvâcehesinde "işte bir romorkör, yirmi numarayı yedki alub yine iskeleye gönderecek. Korkmayın, para verilecek değil. Zirâ romorkör benim, mecânen vapuru çektireceğim." der. Ahâlinin tasdiki üzerine ve sûret-i tesviyeye karar verilir ve vapur aheste aheste çekilerek mevkî'i asliyesine avdet eder. Bu keşâkeş hemân bir sâat sürdüğünden müşterilerin 11 buçuk vapuruna bindirilmesi tensib edilmiş ise de bu vapurun yolcuları zaten haddinden pek efzûn olduğu ahâli gişelere hücum ile paralarının iâdesini talep ederek ve hatta birkaç cam kırarlar. Nihâyet yine ahâlinin tensibi ile Haydar Paşaya giden vapurlardan biri ada postasını da icrâyâ me'mûr edilir. Bu vapur Haydar Paşaya yolcu bıraktıktan sonra adaya gider. Garibdir ki Haydar Paşa yolcularından bir kaçı hakikatden haberdâr olmadıkları için galeyânın çıkışında biz sonra çıkâruz diye rahat neşin intizâr oldukları esnâda vapur adaya doğru pâlâmarları çözer. Haydar Paşa yolcularıda adayı boylarlar. Teşekkür olunurki vapur kapudânı insâf eder de Haydar Paşa yolcularını esnâyı avdetde yine iskelelerine çıkarır. Vapur adaya gider iken galeyâne gelen yolcular yarımşar lira vereceklerini taâhhüdle fî-mâba'd sabah akşâm adaya gidüb gelmek üzere Şirket-i Hayriye'den bir vapur tahsis etdirmeğe karar verirler.

Patırdı gürültü çoğaldığı için iş pek mübâlâğalı olarak Zabtiye Nezâretine ve hatta makâm-ı sadârete aks etmiş ve kim bilir ne var zannıyla sabaha karşı Zâbıtâ Me'mûrlarıyla mâl-â-mâl bir istambot adaya gönderilmiştir. Sabahlayan gözleri açan ada yolcuları adaya bir istilâ-i zâbıtâ altında görünce şaşırılmışlar ve sebebini bir dürlü tâ'yin edememişler, daha doğrusu bunu adadaki misâfirlere karşı ittihâz olunmuş bir tedbir zan etmişler...

Her halde ada ahâlisi ne bir mutasarrıflık ne kaîmmakamlık ihdâsını, ne de böyle bir işgâl-i inzibât taburu altında alınmasını icâb etdirecek derecede isyân ve

şekâvet ile mâ'luf degildi. Umûmen pek mûti' pek sâkin, ve pek muhâfazakârdır. Vaktiyle bir tek polis, birkaç jandarma – şimdi bu derece tevhiş-i mûcib olan – kos koca adayı idareye kâfi gelur idi. Maa-mâ-fi, kim bilir, İdâre-i Mahsûsanın verdiği asabiyet midir nedir, ada ahâlisi de pek hadîd-ül-mizâç ve înatçı olmuşlar ki dün sabah bu müdhiş nûmâyiş-i inzibâtiye, parıl parıl parlayan düğmelere rağmen büyük vapurlardan birini program haricinde cebren maltepeye götürmüşler. İdaresiz idarenin bu aciz bu meskeneti nihâyet herkes mellâh ve gemici yapacak!" (4. Sütunun Sonu)

Cum'a – 29 Ağustos

Tânin

Sâhife 4

& Maltepeye işlemekte olan Cânik vapuruda artık el-amân diyor. Kapudân, Mâltepeye yanaşdikça vapuru oturtmak tehlikesine mârûz. Orasının be-mâhâl temizlenmesi, vapur mürettebât ve müstehdiminin selâmet-i umûmiye nâmına biraz dinlendirilmesi lazım.

İstikrâz

Nuye Feraye Perese Gazetesinde Okunmuşdur:

Bank-ı Osmani Mâliye Nâzırı ile muvafakat bir istikrâz mukâvele nâmesi yapmışdır. Bu mukâvele nâme Meclis-i Mebûsânın tasvibine arz olunacaktır.

Bank-ı Osmani mukavelenâme mûcibince Hükümete yüzde dört fâizle...3,600,000 lira verecektir. Divân-ı Umûmiyenin 60,000 lira fazlâ-i varidâtı ile 120,000 lira gümrük fazlası karşılık gösterilmiştir. Bu istikrâz Bâb-ı Âlîyece icrâ edilecek islâhâtda kullanılacaktır. Mâliye Nezâreti için Avrupa'dan bir müşâvir getirmekden şimdilik sarf-ı nâzar edilmiştir.

Yıldız Sarayı Hümâyunu elektirik makinesinde müstehdim zâbitan-ı bahriyeden kâim-mekâm Osman Bey ile Kol Ağâsı Zühdü ve Yüzbaşı Derviş ve İsmâil ve Mülâzim Hayri Efendilerin me'mûriyet-i asliyelerine iâdeleri hususuna İrâde-i Seniyye şeref-sâdır olmuştur.

Şurây-ı Devlet-i Mülkiye Dâiresi halkâsından olub tensikât hasebiyle açıkda kalan Saîb Bey dün Bâb-ı Âlî dehlizlerinde dolaşırken cebinde bulunan rovlor bir

rivâyete göre kazâen ateş alarak çıkan kurşun yere saplanmışdır. Diğer bir rivâyete göre silâh nûmâyiş kasdıyle atılmışdır.

Her halde birden bire mes'elenin mâhiyeti anlaşılamadığından telâş edilmişse de ehemmiyetden ârı olduğu tahkik edince telâş-ı zâil olmuşdur.

Bir müddetten beri İzmir'de bulunan Abdah Efendi şehrimize gelmiştir.

& Abdah Efendinin İzmir ahâlisi tarafından vukû bulan tavsiye ve taleb üzerine ismi me'bûsân nâmzedleri cedveline idhâl edildiği memnuniyetle haber alınmışdır.

Van'dan ve Erzurum'dan yazıldığına göre Ermeni komitecileri her yerde hükümet-i Osmaniyeye dehâlet etmektedirler.

Ferâri Aznin biraderi olup Musul Valiğinden azl edilmiş olan Mustafa Bey Hâlebde ikâmete müsaâde edilmesini istidaâ etmişdir.

Nazar-ı Dikkate

İslâm ve Bulgar vatandaşlarımızı ziyâret etmek üzere Eylül'ün dördüncü pençşenbe günü İstanbul'dan Filibe ve Sofya'ya bir katâr mahsûsu hareket etdirileceği tercümânı hakikat-ı refikamızda görüldü. Bu katâr Sofya'ya eylülün altısında muvâsalat edecek demek oluyor. Filibe'de bir müddet ârâm edilse bile her halde buradan gidecek he'yet Eylül altısında Bulgaristan'da veya Rumeli-i şarkiyede bulunacak demektir. Hâlbuki eylülün altısı Rumeli şarkı ile Bulgaristan'ın yevm-i ittihâdiyenin mesâdif olduğundan büyük şenlikler yapılır. Bu sırada İstanbul zevarının Bulgaristan'da bulunması münâsebet alamaz. Onun için mutasavvur olan seyâhetin te'hîrini tavsiye eyleriz. (1.Sütunun Sonu)

Ecnebi Jandarma Zâbitânı

Dersâdetden (Frankefor Tercâyitonug). İşâr edildiğine göre Salezburg mülâkatının ilk semeresi bil-cümle Avusturya ve İtalya zâbitâlarının geri alınmasından ibâret olmuşdur. Şimdiki hâlde bu karar gayr-i maîn müddetle bir me'zûniyet-i şeklini hâizdir. Zâten Avusturya zâbitalarından bir kısmına me'zûniyet verilmiş idi.

“Berliner Tâgbelât” gazetesi Hidiv Mısır Dersaâdetden azimet etdikden sonra Mısır ahrârının kendisinden Kanûn-u Esâsiyi ilân etmesini tâleb edeceklerini yazıyor.

Dersaâdetdeki cemiyet tarafından şimdilik bundan vaz geçmeleri tavsiye ve zamânın müsâid olmadığını ifhâm edildiği de ilâve olunmaktadır.

İş’âr-ı ahîr’e kadar Diyarbekir’de kalacak olan Musul Valî-i Sâbıkı Mustafa Beyin mahalli ikâmeti Halebe tahvil edilmiş ve hareket eylemiştir.

Üç yüz nüfusu mütecâviz Sivas’dan telgraf-ı - mahbusun habishânedan çıkmağa cür’et etmeleriyle muhâfazalarında buldurulan asâkir tarafından silâh-ı istiamâl edilerek içlerinde îdâm cezâsına mahkum ve en şerir olanlarından on bir kişi maktûl ve beş kişi mecrûh olarak cümlesi tekrâr koğuşlarına çekilmişlerdir.

Dört yüz kadar debbâğ-hâne amelesi Bâb-ı Âlîye gelerek ücretlerinin tezyidini istihâm eylemişlerdir.

Koklun Kâdenin Tecenûni

Mösyö Dofle ve Kâyyâvet tarafından “Aşk-ı Neghebân” namındaki piyes Pâris’de mevki’ temâşâyeye konduğu isnâda meşhûr Koklun Kâde rahib rolünü icra edecek idi. Fakat Koklun tâm sahne-i temâşâyeye çıkacağı sırada sokağa fırlamış ve ahvâlinde asâr-ı cihet görülmüştür. Bunun üzerine zavallı sanâatkâr dâr’ül-şifânın birine tevdi’ edilerek müdâveline ibtidâr olunmuşdur. Metin gazetesinin rivateyine göre biçârenin ahvâl-i sıhhiyesi gittikçe iyileşiyor imiş.

Envâr-ı Ulûm

İhbaren bu ünvan ile Sâtî bey tarafından bir risâle-i fenniye neşr edilmiştir. Fünûndan iktidârı mâlûm olan Sâtî Bey biraderimizin muvaffakiyetini temti ederiz.

Aynen:

Mukeddemâ üçüncü dâîre-i belediye nâmıyla yad olunup bu defâa dördüncü dâîre yâni samâtiye dâîre-i beledyesinin âzâ intihâbı için vurud eden defterler üzerine icra kılınan tedkikât ve müddet-i itirâz hitâm bulmağla cumâ ertesi günü

intihâba mübâşeret olunacaktır. Her mahallenin müntehâbları hâangi gün dâîreye vurûd edeceği ayruca matbuû varaka ile her mahalleden ilân ve ihbâr edilmiş olduğunu ağustosun otuzuncu cumâ ertesi gününden itibâren eylülün üçüncü cehâreşanba günü akşamına kadar vurûd edecek intihâbı pusulalarının kabul olunacağı ve andan sonra vurûd edecekleri hükmi olamıyacağı ilân olunur.

İâne-i Maliye

Guruş

737

İkinci Orduy-u Hümâyun Birinci Avcı Alayında Mülâzım-
ı Evvel Ahmed Efendi

650

Refik Bey

400

Vefâ Meydanında Abdâh ve Hükümet Efendiler
Tarafından Tertib Edilen Müsâmere Hâsılatı

1787

1480483 20

Evvelki Yekün

1482270 20

(2.Sütunun Sonu)

“Lokâl Ancâyekir” gazetesini yakında Yıldız Saray-ı Hümâyun bağçesinde büyük bir konser verileceğini beyân ediyor.

Tepebaşu Bahçesinde

Tepebaşu Bağçesi tiyatrosunda icrây-ı hez eden dünyanı bu akşam son def’a olarak kendi menfaâtine bir oyun verecektir.

Hâriciye

İran Ahvâli

Tahrân’dan telgrafla haber verildiğine göre oradaki İngiltere ve Rusya sefirleri İran Şâhına müteahhid am’el bir nota vererek vilâyetdeki ve bi-l-hâssa Tebriz’deki iğeşâşât hakkında nazar-ı dikkatini celb etmişlerdir. Çünkü Tebriz’de ecnebilerin cânı tehlikede bulunmaktadır. Notada me’bûsân’ın muvaâved olduğu

üzere ictimaâda davet edilmesini ve teşrin-i şani evâsıtında parlamentonun keşâdını tevziye eylemişlerdir.

İngiltere ve Rusya sefirleri arasında Osmanlı sefirinin de bulunmaması esefimizi mûcib oldu.

•
••

Tebriz İhtilâli

Tamis gazetesinin Tebriz muhâbiri tarafından verilen maâlûmâne göre Tebrizde ki Şâh aleyhdârlarını vakî' olan talebi üzerine şehir-i mezkûredeki İngiltere ve baş konsolosu Milletpervâran fırkası rüesâsından birkaç zât ile ayn-el-düvelenin bir murahhası arasında mülâkat-ı zemini ihzâra muvaffak olmuştur. Mülâkat dahil-i şehride vukuâ' gelmiş ve milletperverler mutalebelerini suret-i kâtî'yede teâdâd etmişlerdir. Bu mülâkâtın sâlihperverâne bir neticeye aktaran edüb etmeyeceğini söylemek güçdür. Fakat müzâkerât devam edecektir. Her iki tarafda bir neticeye vâsıl olmağa sabırsız lafla müntezirdir. Mâ-mâfiye tarafın yekdiğerinden son derece şübhe etmektedirler. Geçen hafta zarfında sokaklar da bir muated pek çok masâddemeler vukûâ gelmiştir. Şâh aleyhdârları, Şâh tarafdârı olan mahallede bir dereceye kadar muvaffakiyete nâil olmuşlar ve en genç müctehidlerden birinin hânesini yağmâ etmişlerdir. Müzâkerât esnasında hiçbir hareket-i husumetkârâne icrâ edileceğine dâir ayn-el-düvele tarafından verilen te'mînâte rağmen müctehidler mahallesinde ki eshâs şehrin cesim kârbânsarayını yağmâ etmişlerdir. Bu hareket Şâh aleyhdârı olan fırkayı igzâb eylemiş ve öğleden akşama kadar bu mübâredmân devam etmiştir. Zirâ Şâh aleyhdârları asker üzerine bomba etmişler idi.

Tahran'dan Dehili Tegrâf gazetesine çekilen bir telgrafnâmeye göre Şâh intihâbât-ı cedideye müteâllik sûr-u tesviyenin şimdi hitâm-pezîr olduğunu ve bu bâbdaki lâhiyenin gelecek hafta neşr edileceğini Rusya sefirine ihbâr etmiştir. İntihâbât eylül nihâyetinde icrâ ve meclis teşrin-i sâninin birinde inaâkâd edecektir. Şâhın hâssasını teşkil eden ve eşkıyâ çetesinden farkı kalmamış olan âlayın bu hafta terhis-i muâmelesi icrâ edilecektir. He'yet-i Vükelâcada tebdilât vukûâna intizâr ediliyor. (3.Sütunun Sonu)

TELGRAFLAR

Van vilâyetinde Kastamonu valiliğine tâyin olunan Ali Rıza Efendinin bâzı ahvâl-i gayr-i lâyikesinden şekâbeti ve fîrar-ı tarikiyle Van'dan sâvuşduğunu hâvi Hakkari mutasarrıflığından vukû' bulmasıyla keyfiyet telgrâfla Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir.

Petersburg, 9 Eylül – “Petersburgur Zaytunuğ” Dâr'ül-fünûnların âtîsi hakkında bir makâle neşr edildiğinden dolayı (2000) ruble cezâ-i nakdiye mahkûm olmuştur. Mezkûr gazete dâr'ül-fünûn tâlebâtı hakkında maârif nezâreti tarafından ithâz edilen tedâbiri mevki' bahs ve münâkaşaya koymuş idi. Bu makâlede talebenin tensikâtına vakâde, fırkasına mensûb birkaç muâllimin tasavvur etdikleri tedbire karşı da bâzı îtirazât serd edilmiş idi.

Sereh gazetesi de bu makâleyi iktibâs ettiğinden dolayı aynı cezâyâ duçâr olmuştur. Meclis-i Vükelâ bil-cümle mekâtib-i idâdiyede coğrafya ve tarih derslerinin münhasıran Rusca olarak Rus muâllimleri tarafından tedris edilmesini emr etmiştir. Bu emre muhâlif-i hareket vukûunda tedâbir-i şedide ithâz olunacaktır. Çâr Hâzretleri bu bâbda ki emir nâmeyi tasdik eylemiştir.

Madrid, 9 Eylül – Sofyada bulunan Reîs-i Vükelâ Mösyö Mâevrâ Bahran vükelanın önünü almak için bağıtaten Madrîde avdet etmiştir. Mösyö Sânşezdehel Kâstillo istîfâ için ısrar ediyor.

Paris, 9 Eylül – Mâten gazetesi Beşir müfrezesinin mâh-ı hâlin birinci günü vâkî olan muhârebesinde Fâsılardan 1500 kişi maktûl ve mecrûh olduğunu istihabâr ediyor.

Paris. 9 Eylül – gazetelerin ifâdesine nazaran Paris civarında bir mâden îmâlâtı fâbrikasında casusluğa müteâllik bâzı teşkilât-ı zâhire çıkartmıştır. Birçok kimselere taht-ı tevkife alınmıştır. Mâtin gazetesi Suever mevkinde bir Almân casusunun derdest edildiğini istihâcâr ediyor. Bu câsus muhtelif top gunnelerini elde etmeğe uğraşıyor imiş.

Roma, 9 Eylül – Hâriciye Nâzırı Mösyö Titonu avdet etmiştir.

Atina, 9 Eylül – [Atina Telgraf Ajansının Telgrafnâmesi] Selânik'den işâr edildiğine göre Kâracâ Keyes karibinde Siröz sıcağından bir Rûm Çobânı katl olunmuştur. Bu cinâyeti Bulgar komiteleri mensûblarına isnâd ediyorlar.

Atina, 9 Eylül – Selâh Atina davet olunan dördüncü sınıfa mensûb ihtiyât-ı askeri mânevrelere icrâ etmek üzere mensûb oldukları kol ordulara iltihâk etmişlerdir. Davet olunan asâkir-i ihtiyâtiye Yunan ordusunun ihbaren teslim edildiği mânlehir

tüfengini istiâmâl için tâlimler icrâ edeceklerdir. Asâkir-i ihtiyâtiyeden dört sınıf geçen sene bu tüfenk ile tâlim edilmiş olduklarında şimdi dört sınıf dahâ bu tüfenk ile tâlim etdiriliyor. Gelecek sene tâlim edilmek üzere iki sınıf dahâ katıyor. Tâlimler muhtelif üç mânevra meydanında yâni Tesâlyâda Çatalca mevkînde Atina civarında Kifisyâ Vene'lusesi mevkînde ve Misolonki civarında Ağrını ve Kâravasârı arasında icrâ edilecektir. Velâhd ile diğêr Yunan Prensleri tâlim esnâsında hâzır bulunacaklardır.

Alman Erkânı Hârbiye Zâbitanından ve Devlet-i Osmaniye Atâşemiliteri ile Fransız Atâşemiliteri de harekât-ı askeriyei tâkib edeceklerdir.

Mekteb-i Hukuk-u Şâhâneye imtihân için kayd olunan efendilerin Ağustosun otuzuncu Cuma ertesi günü saat dörtde Mahmud Pâşa Kahvesine gelmeleri ricâ olunuyor.

Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye mâlum ve talebelerinin Selânik'e seyâhetleri Cumâertesi günü sâat onda İstanbul Gümrüğü rıhtımında bu Nisân Sâmun nâm vapuru mahsûs ile icrâ olunacağı cihetle yevm-i mezkûrda sâat ona kadar biletleri hâmil olan zevatdan vapuru teşrifleri ilân olunur.

Mösyö Jöl Fork İdaresinde

Beyoğlunda ve Mudade Fransız Lisesi

Sene-i cedide derslerine Eylülün 8/21 nci günü başlayacaktır.

1.3.43.Nüşânın Transkripsiyonu :

TÂNİN

Nüşası 10 Para

Cum'a ertesi

Nüşası 10 Para

Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 43

Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid

Mahalli İdare :

Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa

Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.

16 Şa'ban : 1326

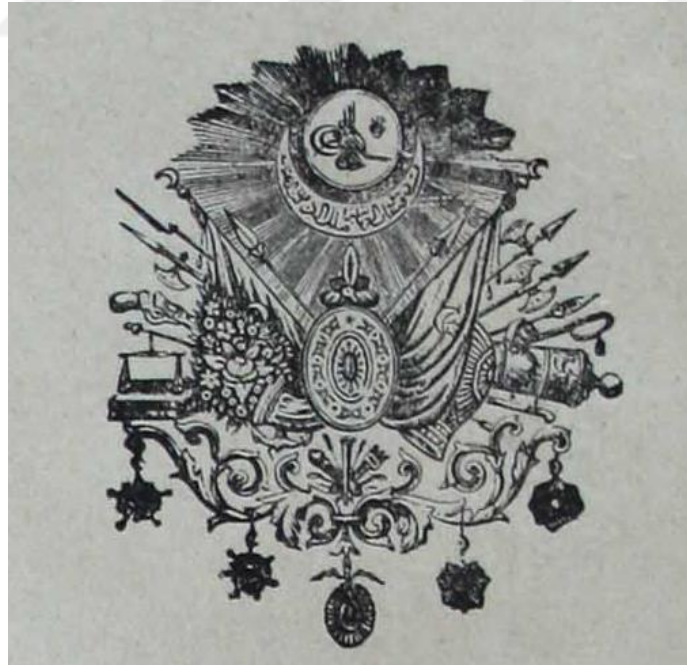
30 Ağustos : 1324

Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid

İhtâr-ı Mâhsus :

Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz

Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş

DEVLET-İ HÜMÂYUN HÂZRETİ PADIŞÂH

Bugün zâtı hâzreti pâdişahının iltimâs sekizinci sene-i devriye-i velâdetlerine musâdif olmak münâsebetiyle yalnız Sarây-ı Hümâyunuda bir muâtâd

İfâyı resm-i tebrikât olunacak, gice amâken resmiye ve hususiye tenvir olunarak şehri âyin icrâ kılınacaktır.

•
••

Resmi

Velâdet bâhr'ül-meymenet Hâzret-i Hilâfetpenâhı rûz-u mes'adet efrûziyenin sârf-ı halûlune binâen resmi tebrik ve şehri âyinin yevmi ve suret ifâsı ve muvâkkâdan top and ahtı lede-l-istizân resmi tebrikât cumâ ertesi günü Yıldız Sarayı Şevket ihtiva'-i âlîyyesinde sâat beşde ifâsı ve ber veçhi ârz ve istizân-ı şehri âyinin icrâsı ve muvâkkâdan top and ahtı hususuna İrâde-i Seniyye Hâzret-i Pâdişâhı şeref-sudûr buyurulmuşdur.

SİYÂSİYÂT

Dâhili

Cemîyet-i Matbuât-ı Osmaniye

Dâhiliye Nâzırı Hakkı Bey inkîlab-ı hazarın ilk zamanlarında Tân Gazetesi muhâbiri ile mülâkât ettiği sırada:

“Biz hürriyet üzerine me'ûs bir idare isteriz ve bi-l-hâssa hürriyet-i matbuât isteriz. Bunun bil-cümle fenâlıklarına katlanıriz, çünkü bu zâruri bir fenâlıktır. Hükümet ekseriyâ matbûâtın beyânâtı irşâd ve tenvir eder.”

Demişdi. İşte Cemiyet-i Matbuât-ı Osmaniye serbesti matbuât-ı usulde zâruri olarak görülecek bâzı mahzurları mümkün olduğu derecede tahdîd etmek amâliyle teşkil olunmuşdur.

Naîl olduğumuz hürriyetin dahâ ilk günlerinde, hatta ilk dakikalarında gazeteciler kendilerine teveccüh eden me'sûliyet-i mâneviyeyi azîmeyi his ederler. Selâmet-i umûmiye, mülâhazasını nazardan dûr tutmamak lüzûmunu teslim etmeşler, aralarında bir meselin kararlaştırılmakla beraber bir taraftan da bir cemiyet-i matbuât teşkili için lâzım gelen esbâba teşiş edilmişlerdi. (1.Sütunun Sonu)

Temmuzun on birinci günü gazeteler dûr-u hürriyete lâyük bir suretde intişâr edebilmek, mâ-mâfiye hürriyetde sû-i'istiâmâl etmemek için makâlelerini birbirlerini gösterecek kadar muhâzîn-kârâne hareket etdiler, 13, 14 Temmuz tarihlerinde ortada me'ûs hiçbir hükümet kalmamış gibi görüldüğü telâşlı zamanlarda, Bâb-ı Âlî nümâyişler ile inlerken, umûmi halk bir meşi' pür heyecân içinde çırpınırken ortada mümkün olduğu kadar kendisini şâşırmamak isteyen yâlnız

bir kuvvet vardı: Matbuât. Herkesin infîâl ve heyecânı son derece-i şiddeti bulmuşdu. Fakat gazetelerin lisânı kara'ellerin hissiyâtını aynı şiddetle ifâde etmiyordu. Bu îtidâl ise bâzı efrâtperverân tarafından ihânet suretinde telakki edilecek kadar efkâr ve muhâkemâne şedet ve asâbiyet gelmişti. Hatta hulm tab'aları nezâketleri mâlum olan bâzı zevât bile o kadar mütehhiç ederler ki îtidâl-kârâne istiâmâl lisân eden gazetecileri ölüm ile tehdid derecesinde bir hırs ve gazaba mağlûb oluyorlardı.

Matbûât bu ilk buhranlı günlerinde vazifesini be-hak ifâ etmiş olmağla müftehirdir. Bugün bu hakikatın tahattur edilmesine lüzum görülmesi muhâfil-i resmiyede matbuât aleyhinde beslenen amellerin menfaât-i hakikiye-i vatan ile gayr-i kâbil te'lîf olduğunu, matbuât-ı Osmaniye hiçbir zaman selâmet vatanı te'mîne gayret mesleğinden ayrılmayacağını anlatmak içündür.

“Serbesti' Matbuât” bütün bütün mahzûrdan selâm add edilemez. Fakat bu mahzûr yâlnız hürriyet-i matbuâta değil, âlî alâ-talâk her hürriyete mükemmeliyet-i mutallâkayı hâiz bulunamaz. Her iyinin mutallâka fenâ bir tarafıda olur. Yâlnız dikkat edilecek nokta hasenâtın seyyiâte gâlib olmasıdır. İşte vaktiyle Hakkı Beyin Avrupa nazariyât-ı hukukiyesiyle perverde olmak sâyesinde “zâruri fenâlıklar” tâbiriyle anladıkları mahzûrlar hürriyet-i matbuâtın hasenâtına nisbetle pek dün kalan seyyiâttır.

Maa-mâ-fih hadsiz, kontrolsüz kalan her kuvvet sû'i-istiâmâle müsâiddir. İstibdâda meyillidir. Hürriyet-i matbuâtı bu mazrûadiye dönülmekden men' edecek hadd acabâ ne olabilir? Bir kere kanûn. Fakat her kanûn gibi bu da adilâne olmalı, matbuâtta hazûr kanûn gelmeden cürmü sâbit olmuş bir günahkâr saffetiyile telakki edilerek ona göre, hemân mahkûm edilecek tarzda tertib olunmamalı.

Böyle olmakla beraber, “Hürriyet-i Matbuât” esâsı helaldâr edilmeden tertib olunacak bir matbuât kanûnu gazetelerin o azim, o dehşet-i âver nüfuz ve te'sirlerine mukâbil edebilecek kuvvet ve mahiyeti hâiz olamaz. Bunun içündür ki matbûata kârşu ancak efkâr-ı umûmiye müessir bir kontrol vazifesini ifâ edebilir. İşte Cemîyet-i Matbuâtı Osmaniye bu vazifeyi kendisi der-ûhde ediyor. (2.Sütunun Sonu)

Matbuâtın hürriyeti zamânında korkulacak noktalarından biri ahlâk ve adâb-i umûmiyeye muğayir suretde tecâvüzât-ı şahsiyede bulunmasıdır. Cemiyet-i Matbuâtı Osmaniye ahlâk ve adâb-u umûmiyenin nekhebân müteyakkızı halde bulunacak, gazetelerin birinde bu yolda neşriyât vukûa' gelirse âdetâ gayri resmi bir muhâkeme hâlini iktisâb edecektir. Ahlâk ve adâb-ı umûmiye hâricinde tecâvüzâtda

bulunan muharrer cemîyet-i matbuât âzâsından ise meclis-i idarede hakkında verilecek karara tab'aîne mecbûr kalacaktır. Bu kararda terziye vermek, kendi neşriyatını kendi ağzeble cerh etmek gibi cezalı dâhîl olabildiği gibi bâ-plân hareketin derece-i şiddete göre muharrerin bütün bütün cemîyetden çıkarılması da musammemdir.

Cemîyete mensûb olmayan gazeteler tarafından hilâf edeb vukûa gelecek neşriyâtda cemîyetde mevzû' bahs edilecek, icâb ederse bir karar ta'yîb îtâ olunarak gazetelerle keyfiyet-i ilân olunacaktır. Hâsıl-ı Cemîyyet-i Matbuât-ı Osmaniye Osmanlı terbiye ve nezâhetinin, hâsîyeti matbuânın muhâfızı olmak vazifesini derûhde ediyor. Cemîyetin ifâ edebileceği bu hizmeti kanûndan beklemek hatâ olur. Çünkü hakikatde şâyân-ı ta'yîb ve nukabbih olduğu halde bi-l-zarûre hükm-ü kanûn haricinde kalacak bir çok ufak tefek ceraîm vardır ki bunlara kanûnen bir şey yapılamaz; fakat muhâkeme-i vücûddan matbuâtta ta'yîb olunabilir. Cemîyet tarafından ta'yîb edilen neşriyât ise bi-l-tabî ehemmiyet-i gâîb eder. Yazan makdûh ve ma'yûb olur.

Cemîyet-i Matbuât-ı Osmaniye ahlâk ve adâb-ı umûmiyeye verdiği ehemmiyet kadar neşriyât-ı siyâsiye ve ictimâîyeyi de göz önünde bulunduracaktır. Gâyet hüsn-ü idare edilerek birbirlerine gitdikçe ısındırılmağa muhtâç olan âsr-ı Osmaniye arasında hâsmâne ve ihtilâf-ı efkârı, münâfereti olacak neşriyât da cemîyetin nazar-ı tedkikandan kaçmayacaktır. Ecnebi devletlerinden birinin haysiyetini mahâl-i sûretde yazılabilecek makâlelerde cemîyetin nazar-ı ta'yîbine uğrayacaktır. Bu hâlde bir tâkım gazetelerin, dürlü dürlü makaside kapılarak tahrikât ve efsâdâtta bulunmasının dahâ doğrusu neşriyât-ı mısralarının önü alınmış olacaktır. Çünkü Cemîyet-i Matbuât-ı Osmaniye derhâl adem-i tasvib, adem-i iştirâk kararı îtâ edince bir gazetenin neşriyatı Umûmi Millet-i Osmaniyenin zebedde-i efkâr ve ihtisâsı suretinde telakki edilmeyecek, âcâneb ve siyâsiyât üzerinde hiç bi te'sir-i hâîz olmayacaktır.

Bir gazetenin münferiden vukû' bulacak neşriyatından münâsebât-ı hâriciyenin müteessir olması ihtimâli yokdur. Hürriyet-i matbuâta mâlik her memleketinde her gazete istediğini yazmayabilir. Bu yazılan şeylerin münâsebât-ı hâriciyeye te'sir edebilmesi efkâr-ı umûmiyeyi (3.Sütunun Sonu) millete tercümân olması sâyesinde kâbil olur. Hâlbûki Cemîyet-i Matbuât-ı Osmaniye o neşriyâta karşı "Adem-i Tasvîb" beyân ederse umûmi Osmanlı milleti me'sûliyet altında kalmış olmaz.

İşte yapılacak matbuât kanûnunda bu noktadan hiç te'siri olamayacağı hâlde Cemîyet-i Matbuât-ı Osmaniyenin büyük hizmeti görülecektir.

Osmanlı matbuâtının dâhilen ve hâricen şeref ve hissiyatını muhâfaza etmeği düşünen cemîyet-i tâkib edeceği program arasında matbuât-ı cerâ'iminin hînn-ı muhâkemesinde "he'yet-i adüvel; usûlunun ve zâni ve Cemiyet-i Meclis idaresinde he'yet-i adüvel olmasını te'mîn etmeğe çalışmağa da idhâl etmiştir"

Bir fi'l yapıldığı zaman bunu muhâkeme etmek için evvela o fi'lin bir "cürüm" teşkil edüb etmeyeceğine bakmak sonra o cürüm ile mütenâsib bir cezâ tatbîk etmek lâzımdır. İşte bu hükümet mebni he'yet-i adüvel usûlu vâz' olunmuştur. Bu he'yet-i fi'lin cürüm add edilüb edilmeyeceğine karar verir, sonra asla hâkimler o cürüme cezâ tâyin ederler. Matbuât vasıtasıyla yapıldığı iddiâ edilen fi'lin cürüm teşkil edüb etmediğini en iyi kim tefrik ve temyiz edebilir? Bi-l-tabî' işin içinde bulunânların, yâni matbuât müntesibleri. Eskiden istibdâd zamanında bâzı kelimeler mısraâda edilirdi. Hâlbûki kelime-i mısra olmaz, maksad, fikri mısra olur. Fakat mısrat ile adem-i mısrat birbirinden o kadar ince, nâzik fâsılalarla ayrılmıştır ki tefrîk ve temyizini be-mâhâl ehl-i habereye terk etmek lüzûmu aşıkârdır. İşte cemiyet, matbuât-ı cerâ'iminin muhâkemesinde bir ehl-i habere vazifesini görerek muhâkimin vazifesini teshil etmeğide he'yet-i matbuâtı vakâye nokta-i nazardan çalışmağı vazife bilmiştir.

Hüseyin Câhid

ŞİKAYETLERİMİZ

Bir Hile....Meşrutiyet

Lağv edilen sefire kalemi müstehidimlerinden iki zâtın münâsib birer hizmetle kayırılmalarına – âlî rivâyeten – irâde-i seniye şeref-sâdur olur. Bu, o zaman sâdr-ı a'zam bulunan Saîd Paşaya tebliğ edilir. Saîd Paşa hareketinin kavânin meşrutiyet ile ne derece kâbil te'lîf olduğunu düşünmeğe telâş içinde vakit bulamıyarak mûmâ-ileyhâdan birinin arsuzu vecihle rusumâtda istihdâmı için tezkere yazar diğerini de dâhiliyeye gönderir. Dâhiliye işi başından atmak ister. Sâdarete yazar, işlerin keseretinden olacak ki meşrutiyet yine pek düşünülemez, ısrâr olunur. Fakat Dâhiliye Nezâreti gazeteleri düşünmeğe bir lüzûm görür. Nihâyet bir hile...meşrutiyet bulunur. Kayırılması matlûb olan zâta umûr-u devletde istihdâm (1. Safyanın Sonu)

edilmek arzunda bulunduğuna dâîr bir istid'â-nâme verdiririlir, taltif ve teserrîrine işte bu istid'â-nâme mebde' olur, arzusu is'âf edilir.

Bu kadar istidâ-i akim kaldığı halde bâzısı eşti böyle bir tılsıma uğrayarak çâr çâbuk müşemmer oluveriyor.

NELER BİLMELİYİZ

Okumuyoruz, Okumuyoruz.

Hürriyet-i Matbûât

Hürriyet-i Matbûât İdâre-i meşrutiyetin te'sisiyle efrâd-ı millete intikâl eden hakk-ı hâkimiyetin mütemmim zârurisidir. Efrâd-ı milletin her şeyden haberdâr olması lazımdır; çünkü ancak bu sâyede vakfâne beyân-ı re'y ve mütalaâ edebilir.

Hürriyet-i matbûât sâyesinde sû-i istiâmâller meydâna konur, me'mûrin hükümetin harekâtı nazar-ı teftiş altında tutulur. Hürriyet-i matbûâtı mevcûd olmayan memleketlerdeki ihtilâs ve irtişâyı, irtikâb ve sû-i istiâmâlatı göz önüne getirmek hürriyet-i matbûâtın fâidesini takdir için kâfidir. Hürriyet-i matbûât olmazsa hükümet irtikâb edilen mezâlimden, irtişâdan haberdâr olamaz. Hükümet bu hususda ne yapabilir? Bir tâkım müfettişler tâyin eder, değil mi? Fakat ya bu müfettişler mürekkeb adamlar olacak olursa, ahâlinin zârarı iki kâtlı olur.

Hürriyet-i Matbûât-ı İdâre-i Meşrutiyetin mütemmim zârurisidir, hürriyet-i umûmiyenin en birinci müdâfi ve istinâd-ı kâhidir.

Efkâr-ı umûmiyeyi teşkil eden, intihâbâtı hâzırlayan gazetedir. Bunun içündür ki matbûâta “dördüncü kuvvet” nâmını bi-hâk vermişlerdir. Hürriyet-i matbûâtın zârarından korkmamalıdır. Bir gazete haksız taâruzât-ı şedîdeye kalkacak olursa te'sir ve nüfûzunu gâib eder. Gazeteler pek çoğalırsa her birinin kuvveti o nisbetde azalır. Matbûâtın efkâr-ı umûmiye üzerinde en az icrâ-i te'sir etmesi Amerika'da vakâdır.

Fransa'da gazeteler imtiyâzlı bir teşebbüs-ü ticârî ve siyâsi suretinde telakki edilerek adedleri tahdîd olunduğu zaman halk üzerinde büyük bir te'siri hâiz bulunuyordu. Dehbâ gazetesinin bir makâlesiyle bir nâzar-ı mevkî iktidârdan

düşüyordu, kraliyet titriyordu, bu gün Fransa’da gazeteler çoğaldı, kuvvetleri de o nisbet de düşdü.

Hürriyet-i matbûâtı te’min eden Belçika Kânun esâsisinin on sekizinci maddesi her zamân hâtırda tutulmağa şâyândır:

“Matbûât hürdür. Sânsür hiçbir zaman iade ve te’sis edilemez. Muharrirlerden, tâbî veyâ tâşralardan te’minât akçesi nâmıyla bir meblağ talep olunamaz.”

AÇIK SÖZLER

Maârif Nezâretinde...Mîlli Tedennî

Gözlerimizin önünden bir an içinde sıyrılıp çekilen perde-i gafletle beraber milletin kalb-i hûninini sıkân gaşây-ı istibdâda kaldığı zamân nazırlarımız öyle elim bir munzara karşısında bulunuyordu, bu zavallı kalb-i muhtezdede öyle yaralar, öyle yer yer (1.Sütunun Sonu) donmuş kân parçaları vardı ki insân bunları görünce nâsıl olub da bu kalbin durmadığına şaşmamâk mümkün değildi. He’yet-i ictîmâîyeye dahâ dün dâhil olan milletler bile istikbâlde kendilerine siyâsi, ictîmâî bir mevkî mümtâz hazırlamağa çalışırken altı asrın hoşunet mândanesiyle kara bir dumân içinde mütekâ-i medeniyet olacak bütün müessesâtı iterek, çiğneyerek geçen şu kos koca devletin arkada bıraktığı kitle’i zâyîâtı velû satıhı bir nazarla olsun tedkik etmek kalbe bir lerziş hissiyet verir !... bu yaraları, bu hale te’sîr-i sukutuyla toz tabakaları kalkan enkâzı teşrih etmek istemem. Bunu herkes bilir, herkesin bunlar hakkında ayrı ayrı mutalâaları, ayrı ayrı kanâatleri vardır. Yalnız efkâr-ı âmenin ittihâd ettiği nokta var: fakdan-ı mâruf.

Bütün fenâlıkların bundan tevellüd ettiği şübhe yokdur. O kadar ki son zamanlarda feryâd-ı şikâyeti boğuk bir nevha, bir inleti kuvvetini geçemeyen şu millet-i mazlûme ensesine çöken bâr-ı istibdâdı atınca terâkim etmiş ihtiyaçlarının, tazyîk görmüş amellerinin evvelince savlet-i mevâni’ segnânesiyle feryâd etdi; o koruyan boğazlar, o toprak doldurulan gözler açıldı. Herkes hep bir ağızdan “maârif!” dedi. Otuz iki senenin acı ve felâketnemun tecrübelerinden sonra bu feryâda ne devlet banâne kalabilir, ne halk cevâbsız dururdu. Herkes bunâ aç idi. Milyonlarca halk, çiftçisinden mirâs yedisine kadar, simsiyâh bir cühela içinde kalmış; hey’et mütemmedine arasına girebilmek hakkını gâîb etmişdi. Bizi insandan saymıyorlardı.

İnsan olmak, insaniyet bütün hukuk ve imtiyâzâtını kazanmak, tahsil görmüş bir cemâât âzîme halinde varlığımıza hürmet ettirmek zamânı gelmiş, geçiyordu. Harâb olan tarlalarımıza, ismi unudulan sanaâtlarımıza, ceryân-ı havâdise teslim menfaât etmiş tüccârlarımıza, şehâdetnâmesine îtibâr edilmeyen gençlerimize, askerlerimize, me'mûrlarımıza, istikbâlin vâlidelerine, hülâsa herkese yeni bir hayat vermek, bütün efrâd-ı millete hakkını, vazifesini, âmâlını istikbâlini, bâyrağını, ilerleyen milletleri, geri kalmanın musâibini, kuvvetlilere zâyıfları yediren kânun-u tekâmülü öğretmek lazımdı; ve bunlar hep maârif sâye-i emniyetinde olacaktı. Otuz haneli bir köy mektebinde bir dar'ül-fünûna kadar bütün müessesât-ı ilmiyenin bundan ayrı ayrı vazifeleri vardı. Herkes bu hakikate vâkıfdı, o kadar ki zaman-ı hükümet Kâmil Paşa kâbinesinin yedd-i idâresine geçdiği zamân bütün nazarlar memleketin umûr-u maârifini idâre edecek hey'ete inâtâf etmişti. İdâreye memleketin ihtiyâcına göre tahsil terbiyemizi tanzim edecek adamların gelmesine intizâr olunuyordu. Hakkı Bey ehliyet ve kifâyete gösterilen îtimâd ve emniyetle milletin alkışları arasında mevkî-i nezârete geldi. Memleketin maârifinde bir silsile-i terk-i ve teâli açılacağı îtikâdıyla inzâr-ı dikkat yeni nâzarın ilk icraâtına inâtâf etmişti: evvela meclis-i maârif, sonra encümen teftişi ve maâyine, tedkik-i müellafât komisyonu kaldırıldı; bunlar icraâtdan sâyılamazdı; Çünkü pek tabîî şeylerdi. Kânun-u Esâsi bunların vücûduna mâniydi. Maârifin kâpısı önünde birer mâniya gibi duran bu mevzûâtı kaldırmadan (2.Sütunun Sonu) içeri girmek mümkün değildi. Asıl tedâbir-i musîbe bundan sonra başlayacaktır. Maârif-i memleket-i memâlik mütemeddinde tâkib edilen usûle ve ihtiyâcât-ı ictimâîyemize göre tanzim ve tetsik etmek, idâre-i müstebdenin kalem tahriri altında mevzûuna hîdmet mâhiyetinden çıkararak rahle başlarında zavallı gençlerin en güzide ve zinde senelerini mahv etmekden başka bir şey'e yaramayan programlara bir şekl-i mâkul ve kanı vermek, memleketimizin en hücri köşelerine uzatılan bir nazarla hakâyık-ı musîbetimizi görerek bu histe göğüs için en müessir bir nefhe-i otuz senelik bir ihtiyâç ile kavru lan boğâzlara - ah, pek çok değil – şimdilik hiç olmazsa bu sille-i havâdis önünde dermânsızlıktan düşmeyecek kadar su serpmek lazımdır.

Hakkı Bey o kadar ağır, öyle me'sûliyetli bir vazife karşısında bulunuyordu ki vicdandan başka hiçbir tazyik ve te'sir bilmeyen bu meydân-ı teşebbüsde ufak bir hatâ insânı tarihin lisân-ı muvâhhezesine düşürürdü. Hakkı Bey bu hakikatı pek iyi takdir etti. Memleketimizde seviye-i îlmiyesi yüksek olanlar arasında bir he'yet-i

İlmiye vücuda getirdi. Bütün muvassat-ı tahsiliyemiz bunların eline verildi; istifâlik mebnâyı îrfânı bunların atacağı ilk taşların üstüne kurulacaktı.

Herkes müntezirdi. Vâkâ maârif her yerde en ağır terakki eden, en güç semere veren te'sisândan olduğu için medeniyete asırlarca göz koyduktan sonra bir gün içinde istediğimiz derece-i teâllibe çıkılamamak tabîi olduğunu bizde biliyorduk. Bir program ihtiyaca en münâsib bir şekle girebilmek için uzun uzun tecrübeler, senelerce tedkikâne muhtâçdır. Vapurdan, şimendüferden, hattı yollardan evvel mekteblerin vücûdu zâruri olduğunu teslim etmekle beraber bunun istilzâm edeceği fedâkârlığa ehemmiyetini herkes takdir eder. Binâen aliyye abes ve gayr-i kâbil tatbik-i icrâatı beklemiyorduk; yalnız asrımızın her dürlü ihtiyâcatını anlamış, uzun tecrübelerden, müşekkil me'mûriyetlerden geniş bir nasîb îrfân almış bir zâtı nezâret-i mâsusu başında, meziyet-i ilmiyeleri setâyîş-i âmeyi kazanmış bir he'yet-i muhteremeyi mâruf-u memleketin nâzım-ı mukâdderatı saffetinde gören gözüler hiç olmazsa aldanmamalıdır.

Doğrusunu söyleyelim; hayât memleketi tevdî' ettiğimiz bu ellerin en ulvî bir safvet ve ferâgatla çalışacağına halk o kadar itîmâd ediyordu ki Bâb-ı Âlî tereddüd içinde çırpınırken, he'yet-i devlet her gün bir taşı, bir tahtası yıkılan mebnâyı idâre karşısında bir çocuk acz ve hayretiyle titreyen hepimizin nazar-ı hürmet ve atma'nanı maâriife teveccüh etmişti.

Maârif Nezâreti bu emniyet-i mâsumâneyi beş on gün sükut ile karşıladı. Nihâyet günün birinde bilmem nereden başlayân bir şâyâ-ı İstanbul'un akâfında dalgalandı: maârifde tensîkât varmış. Halkın, matbûâtının sîmâ-i îtîmâdına fırlatılan bu cevab öyle nâ-keh-zühûr, o kadar garib idi ki ilk önce mânâsını kimse anlayamadı tensîkât ne demekdi?

Memâlik-i Osmaniyenin dört köşesinden akın akın gelen gençler ellerinde birer hüccet-i muğafele gibi duran şehâdetnâmeleriyle emniyet-i bahş bir cevâb isterken, zaman keşâdı hulûl eden mekteblerin kâpıları (3.Sütunun Sonu) sabırsızlanmağa başlayan omuzların hamleleriyle gıcırdârken maârif nezâreti bütün he'yet-i muhtereme-i tâlimiye ve idaresiyle on on beş günlük sükût-u filesofânedan sonra buna mı karar verdi.

Mekteb-i Mülkiyeye bakıyorsunuz: müsâbaka imtîhânı... reh-güzâr tahsile uzâtlmak istenilen bu mânâ resmen gazetelerle ilân ediliyor; gençler hep birden bu kaydın kaldırılmasını istidâ ediyor; Nezâretin bu ilk hâtâsını ihtâre lüzûm görüyor; yaklaşık pür-tedbir ittîhâz ettiğini anlayân nezâret ilk üçe kayd müddetini temdîd

etmek, sonra müsâbakayı kaldırmak suretiyle hâtâsını tâmire muvaffak olur gibi iken îtidât-ı kadîmeden ayrılamamakda zevk bulan bir he'yet hâtâsından vazgeçemiyor; çünkü hâtâda bir meslektir; müsâbâka yine ibkâ ediliyor; ikinci bir feryâd nezâretin duyurularına çarpıyor, milletin en güzide gençlerinden mürekkeb bir he'yet-i mektebe yalnız tahsil için girmek istediklerini; me'muriyet istidâsından bulunmayacaklarını, mekteb sınıfları mevcûdî istiâyâ kâfi değilse açılacak birkaç şûbenin mesârifine mukâbil kendilerinden duhûliye alınmasını, fakat elle âşikane mekteb-i kapılarının kapanmamasını söylüyor, yalvarıyor...nihâyet müsâbâka katîyen kalkıyor.

Dâr-ül-muallimîne bakıyorsunuz; eski müdürün kalkmasına lüzûm görülerek yerine biri tâyin olunuyor. Bu zât vazifesine başlıyor, hayır başlayamıyor; çünkü tabîî maârif he'yetinden daha iyi takdir-i hakâyık etdiğini anlatan bir lisân-ı şikâyetiyle teşrîî ahvâl edince nezâret müdürün ehliyet ve liyâkatı olmadığını makâm-ı i'tizârda serd ederek bu müdürü kaldırıyor ve bu hâliyle anlatıyor ki onlar ehliyete değil; açık yer bırakmamağa bakıyorlar.

İdadî mekteplerine bakıyorsunuz: nâsıl bir meslek tâkib edeceğini bilmeyen he'yet-i idâre daha talebe kaydına başlamamış; hepsi müdhiş bir keşmekeşin âkıbetine intizâr edenler ihtiyâtıyla uzakdan bu ahvâle bâkıyor, gelen gidiyor, giden gelmekte tereddüd ediyor. Milletin idrâk ve irfânı bir mahşer-i meziyete uğramış gibi câmid, mütehhir...mekteb kapıları açılmak için bir kuvvei muâceze ister gibi me'yûs ve mesdûd...

Böyle buhranlı zamanlarda yakışacak bir metânetle ortaya çıkarak bize izâhât verecek, "işte mektebler açıldı, buyurunuz...siz derslerinizle meşgûl olunuz, biz programlarınıza bakacağız; yetişirse bu sene tatbik ederiz." diyecek, dün emniyet ve îtimâdıyla koşub gelirken bugün aldandığına zâhib olan, alkışlamak için kaldırdığını eller ye's ve hiddetle yanlarına düşen bu sebbâb-ı îrfânı tatmin edecek zaman hale geldiği? Daha beş on gün te'hîri bütün he'yet-i maârifi emniyetden mahrûm edecek olan bu mesele dururken hatta bir iki ay te'hîrinde bir mahzûr olmayân tensîkât işiyle kos koca bir nezâretin günlerce iştigâl etmesi bizi âtfi için korkunç ihtimâllere sevk etmez mi?

Belki aldaniyoruz; fakat öyle zân ediyoruz ki masası başında bulunmayan bir nâzır, içtimâ etmekden çekinen bir he'yet ile bir maârif nezâreti idâre olunsa bile talebesiz mekteplerle bir milletin maârifi ilerileyemez, tedennî eder.

Müştak
(2.Sayfanın Sonu)

Cum'a ertesini – 30 Ağustos

Tânin

Sâhife 3

SON

Surre-i Hümâyûn

Evvelcede yazdığımız vecihle mâbeyn-ü hümâyun-u malûkâneye takdim edilen Surre-i Hümâyûn kişileri taraf-ı şâhânedan tehtim buyurularak usûl ve emsâli vecihle bir alâyı medîdiyle dün sâât dokuz raddelerinde hûzuru mûtâd olan zevât maârifetiyle Sarây-ı Hümâyûndan Beşiktâş iskelesine indirilmiştir. Güzergâhda bir çok halk hazır bulunuyordu. Piyâde süvâri polis me'murları, belediye çâvuşları emr-i inzibâta bakmakta idi. Surre-i Hümâyûn iskelede bekleyen vapura vâz' edilerek Üsküdâra çıkârlmış ve orada istikâle me'mûr olan zevât tarafından merâsim-i lâzime-i ahterâmiye paşa kapusunda mevkî mahsusuna isâl edilmiştir.

Va'd-ı Hümâyûn

Zât-ı hâzret-i pâdişâhı dün camî selâmlığından sonra hâssa orduyu hümâyûnu kumândanı birinci firka Mahmûd Muhtâr Paşaya Asâkir-i Şâhânelerinin tâlim ve terbiyesi hususunda orduda görülen faâliyetden, icrâ edilen mânevrelere ve rabit ve zâbitin te'sis ve tekmil sınıfında vakî olan teşebbüsâtdan dolayı mâhzuziyet-i seniyelerini beyân ve bundan böyle vukû bulacak mânevrelere inşâ' ah bi-l-zât hâzır bulunarak orduyu hümâyunlarının asâr-ı tekmilini re'y-el-ayn müşâhede buyuracaklarını va'd ve fermân buyurmuşlardır.

Hürriyet-i Hâssa Uhdesindeki Mâdenler

Emlâk-ı Şâhânedan senevi dörtyüz bin lira kadar varidât getiren bir kısmen mâliyeye terk buyurulduğu geçen gün yazmışdık. Zât-ı hâzret-i pâdişâhının vatan mazurlarına karşı perverdir. Buyurdukları hissiyât-ı himmet ve fedâkârinin büyüklüğünü bir kat daha isbât edecek delaîl-i cümlesinden olmak üzere hazine-i hâssa uhdesinde bulunan mâdenlerinde terk edileceğini memnûniyetle haber aldık. Hâzine-i hâssaca bu mâdenlerin defteri tanzîm olunmaktadır.

Mâliyeye Terk Olunan Emlâk-ı Şâhâne

Mâliyeye terk olunân emlâk-ı hümâyûnun varidâtı seneviyesi dört yüz bin lira mikdârında tahmin olunuyorsa da Mâliye Nezâretinde ayrıca kırk elli bin lira daha bir istifâdesi olacaktır. Çünkü âşâr nâmıyla ale-l-umûm alınmakta olan resm-i emlâk-ı şâhânedan istifâ edilen vergü tesbitine tecâvüz ettiği ve hâlbuki bundan sonra bi-l-tabî mütesâviyen vergü cibâyet edeceği için bu yüzden de varidât-ı hazinenin tezayidi tabîdir.

İstihâl ettiğimiz mâlûmâta nazaran emlâk-ı hümâyûn idâresinin varidât-ı umûmiyesi senevi altı yüz elli bin liradır. Bunun dört yüz bin lirası mâliyeye terk edilince (250) bin lira kalıyor. Elli dört bin lirası da masrafa çıkarılırsa ba'de-mâ emlâk-ı hümâyûn hâsılatı sâfiyesi 196 bin lira kalmak icâb eder. Bundan âşâr ve ağnam resmi içinde hassa tefrik olunca her hâlde hâzine-i hâssaca da tasarrufât icrâsı zaruri bir hale gelecektir.

Evkâf-ı Mahlûle

Şehzâdegân hâzretlerinden bâzılarıyla harem-i hümâyûn (1.Sütunun Sonu) mensûbâtından bir tâkımlarına evvelce ihsân buyurulmuş olan ve yekünü kırk elli bin râddesinde bulunan evkâf-ı mahlûlanının hâzine-i erkâna redd-i muâmelesi ahiren icrâ edilmiş, bu me'seleyede bu suretle katî bir nihâyet verilmiştir.

Ziyâret

Dün cennetmekân Sultan Murâd Hâmis Hâzretlerinin zevce ve kerime-i muhteremeleri Sultânlar Hâzreti merhûm müşârûn-ileyhin merkadını ziyâretle işâr-ı demevî etmişlerdir.

“Cemîyet-i Matbûât-ı Osmaniye” meclis idâresinde dün vukûa gelen ictimâinde Abdûllah Zühdü Beyin re'is intihâb olunmuşdur. Abdûllah Zühdü Bey senelerden beri matbûâta vakıf vücûd etmiş gayûre müktedir bir refik tahrir olduğunu cihetle kendisini tebrik eder ve böyle bir re'isin himmeti altında cemîyetin vatana hidmât bir güzide te'mîn edeceğini ümid ederiz.

Davâ' Vekilleri Cemîyet-i Dâîmesi âzâsının istifâsı üzerine Davâ' Vekilleri He'yet-i Umûmiyesi dün toplanarak yeniden icrâ edilen intihâbât neticesinde

mâniyâsı zâde Refik Beyi re'îs-i evvel Yusuf Kemâl Beyi Re'îs-i sâni ve Sâdâldin, Necâti Beylerle Girkor Zehrabeyân, Sinâpeyân Efendiler âzâ tâyin edilmişlerdir.

Türkiye İnkîlâbının Netâyici

Dün alınan Tân Gazetesinde İstanbul mûhâbiri mahsûsanın bir mektubunu okudum. Mûhâbir bunda inkîlab-ı hâzırın devr-i kahramân-ânesi hitâm bulunduğunu söyledikten sonra netâyicini mûhâkeme ederek diyorki:

“İdâre-i meşrûtiyetin te'sis ettiği usûl teftişi seniyesinde eski sû'î-istimâlât nihâyet buldu. Bu cümleden olarak me'mûrın mülkiye ve askeriyenin muntâzaman tesviye-i maâşatı esbâbı taht-ı te'mîne alındı. İdâre-i sâbıkanın en ziyâde şâyan-ı dikkat olan ihvâlından biri maâşanın ancak kısmen te'diye olunabilmesiydi; çünkü Sarây-ı varidât memleketin reb'ânı munhâsiren kendine çekmişti. Ordunun ahvâli bu sebûnun başka idi. Askerler mâyenât ile bir ibresinde ancak altı aylık alabilir, kusûru yüzü otuz hesâbıyla zengin sarrâflar eline geçerek bunlarla ser askerler arasında taksim olunurdu. Bu hâl az çok diğer nezâretlerde de câri idi. Binaen aliye mâkul bir idâreye geçen Türklerin hayatında vukûâ gelecek tebdilin ehemmiyetini izâha bunlar kâfidir. Eski yolda ve birkaç kişinin menfaâtine tevkîfen tanzim edilmiş bir usûl ile idâre olunan bir cemîyetin herkesin ihtiyâcına göre tâdil olunmuş bir idâreye birden bire geçmiş birkaç asırlık mesâfeyi birden atlamak demekdi.

Memleketin ahlâk ve âdatı de bu inkîlâbdan müteessir olacaktır. Evvelce o kadar şiddetle memnû' olan şeylere şimdi halkın kemâl-i tehâllikle mîl ve inhimân edeceği tabîdir. İ'tibâdât-ı kadime idâre-i kadimenin en emin ve sâit mevcûdiyetine teşkil ettiği için devr-i istibdâd da bunlar kemâl-i dikkatle muhâfaza olunurdu. Şimdi bu mütâlâa onların bir an evvel kaldırılmasına medâr olacaktır. Bu yüzden vukûâ gelen tâdilât pek esâslı olmakla beraber o kadar şiddete lüzûm görülmezsizin ifâ edilecektir. Zâten böyle olmasa hem herekât-ı siyâsiye ve hâdisât-ı tabîyeyi idâre eden.(2.Sütunun Sonu) kanûn-u muvâzenetin mûhnel olması hem de Türkiye ahâlinde gayr-i tabîi ahvâl vukûâ bulması lâzım gelir. Zâten kanûn-u esâsinin ilânını tâkib eden günlerde ki ahvâl bunu gösterdi. Bide bir hürriyetini istihsâl eden halkın hâl-i asker-i âlûdı kerçe sekûn içinde geçdi; fakat görünüyordu ki o zaman halk hürriyetin tahdîdine asla kâil değildir. Sarâyâ, Bâb-ı Âliye, bâğçelere, tiyatrolara, girilmesi mümkün olan veya para ile girilebilen her yere halk zorla giriyordu. Herkes istediği gibi yaşıyor, istediğini söylüyor ve bunda sabâh akşam, gece gündüz

demiyordu. Zâbıtlar kışlalarını terk ederek Selânik'e İstanbul'a gidiyordu. Hatta bir defâsında bir tren dolusu asker pâ-y-i tâhtı görmek maksadıyla buraya gelmişti.

İşte bundan dolayı İdârey-i Cedîd temâmen te'sis ve takrir edinceye kadar bâzı teşevvüş ve temevvüclere intizâr-ı lâzımdır. Bâ hûsus Osmanlıların kısm-ı avâmı, ekseriyet-i azîmesi böyle bir tebeddül azîm için hâzırlanmamış olduğundan buna intizâr-ı zarûridir. Fî-l-hâkika bu ahâlinin mahiyet-i teneffüsü, mahiyet-i ihlâfî ve mâneviyesi birden bire tağyir olundu. Ahâli bu usûl-u cedîdeden pek çok istifâde te'mîn etmekle beraber işin daha mebd'inde olduğu için bir azda baş dönmesi his ediyor. Hâsıl-ı zûhur-u yafte olan şeyi her şey'in nev ammâ gününden kalî' gibi bir şeydir ki ahâlinin rûhu üzerine ister istemez bi te'sir merzî icrâ eder. Hükümet bile henüz teşekkül etmeden hâsl olan her dürlü grevler bu hâl muhakki' intizâ müşekkenâneni bi îlâmat-ı münkeşifesidir. Buda hükümet-i meşrûtenin ne gibi müşkülât karşısında bulunacağını gösterir. İnkılâbın mûcib teessüf diğêr bâzı inâkâsatı olacaktır. Zaten bi-l-cümle akvâm-ı mütemeddinenin hayat-ı siyâsiyesi mutlaka bu gibi ahvâle mukârren olur.

Biz Fransızlarda bu fenâlığı ve bunun hâvi olduğu tehîn zaâfi biliriz; fakat evvelki sû-î istimâlâtı nazaran bu mahzûrun ne ehemmiyeti var? Eski sû-î istimâlât o derece korkunç idi ki ağası ne kadar behâliye otursa azdır. Her işin bir aks-ı ciheti olduğu gibi bu işin de bi-l-zâruri bu gibi aks-ı cihetleri olur. Bu küçük mahzûrlar vücûd bulacak menâfî bi nihâye ile bâ-lağın meblağ-ı telakki edilecektir. Evvelce memnû' olan bi-l-cümle tarık-ı faâliyet şimdi açılacak uzun müddet süren bir devre-i atâletde terâkkim etmiş olan kuvvet ve gayret hazineleri zâhire çıkacaktır. Memleketin servet-i tabîisine nazaran ticârib ve sanâyî bir sür'at-i hârik-ül-âde ile terakki edecektir. Ahâli her dürlü asâr-ı terakkiye teşnedir. Bir otomobil geçenlerde sokâkdan geçe iken bir temâşâl-ı medeniyet ve sanaât olduğu için şiddetle alkışlanmış idi. Otomobili memleketde pek çok kimse görmemiş idi. Elektrikte İstanbul'da şiddetle memnû' idi. Şimdi bu memnû'iyetler hep kalkmış ve sâhâ-i gayret önünde nihâyetsiz ümidler teccsüm etmiştir."

Tân gazetesi edebiyat ve fûnûnun Memâlik-i Osmaniyede ki istikbâlınden de bahş etdikten sonra umûr-u askeriyye ve mûnâsebât hâriciyye nakl-i kelâm ederek diyor ki: "Devlet-i Osmaniye bütün düvel-i muâzzamanın taht-ı vesâyetinde kalacağına Avrupada ki infâkât-ı düveliyeden birinde bir mevkî'-i mühim işğâlinde kusûr etmeyecektir. Türkiye'nin hangi ittifâka dâhil olacağını şimdiden (3.Sütunun Sonu) kesdiremez isem de her hâlde muhakkak olarak şurasını beyân ederim ki – en

muhtelif zevât ile vakî olan muhaverelerim neticesinde İngiltere ve bi-l-hâssa Fransa hakkında pek samimi muhabbetler mevcûd olduğunu müşâhede etdim. İşte şarkda bundan dolayı - bir az mahâret gösterir isek – yevmen fe yevmen mütezâyid bir mevkî’ mühim ihrâz edeceğimizi me’ mûl ederim. Henüz medeniyete keşâde olan bu memleketde rekâbet-i ecnebiye bir kat daha istidâd edeceğinden bu ciheti hâssaten düşünmeliyiz.

Bu inkîlab-ı siyasi sebebiyle pek müşkil mevkîde kalmış olan Almanya kendini toplamakda dûçar-ı te’hîr olmadı ve der-âkıb o da inkîlab-ı cedidi tâkib eyledi. prens bulunan “Norderney” de Ahmed Rızâ Beyle mülâkatı buna delildir.”

Almanya’da Goliç Paşa’nın idâresinde birinci ve on yedinci kol orduları tarafından icrâ kılınacak son bahar mânevreslerinde hâzır bulunmak üzere mişâr-ün ileyhin dâvet-i mâhsusası ve harbiye nezâretinin tensibi ile Erkân-ı Harbiye Dâfresi dördüncü şû’besine me’ mûr Erkân-ı Harbiye Mîr-livâsı Ziyâ Paşa ve mukaddemâ Goliç Paşa’nın dersâadete vukû’ bulan seyâhatinde mihmândârlığında bulunmuş olan Binbâşı Necib Bey Berlin’e müteveccihen hareket etmişlerdir.

Nü’fûs Me’ mûrları

Ba’de-mâ livâ ve kazâlar nüfus me’ mûr ve kâtibleri ile nüfus Nezâreti kitabesinin hükm-ü nizâme tevfi ken mahallelerince ittihâb ve tâ’yinleriyle tasdîk me’ mûriyetlerinin buraya işârından sırf nazar edilmesi Dâhiliye Nezâretinden tebliğ edilmiştir.

Bâhriyede

Mekteb-i Bahriye Nezâretine erikli mâdeni nâzır sâbıkı Mîr Alây Mümtâz Bey tâyin edilmiştir.

•
••

Fesh Edilecek Gemiler

Tersânede işe yaramayan zırhlı, zırhsız, büyük küçük kırk gemi ile yirmi torpidonun feshi tekerrür etmiştir. Bunların feruhâtından hâsıl olacak para ile köprü tâmir edilecek ve bu sene bahriye bûdjesindeki bâzı mesârif-i müberreme te’ mîn olunacaktır.

•
••

Zırhlı Mesûdiye sefinesinin kazanları fâyrab edilerek sefineyi tahrike mâhsus olan iki büyük mâkine ile vinç, dümen ve sâîr gibi küçük makinelerinde tecrübesi yapılmış, matlûbe muvaffak oldukları anlaşılmışdır. Sefinenin hârici telvinâtı da bitmiştir.

& Osmanlı limanlarında dolaşmak üzere Hâliçden çıkması tekerrür eden üç zırhlı korovetde havuza girüb tethîr olunmuşlardır.

•
••

Asâr-ı Tevfik zırhlısına yirmi bir santimetrelik dört kıtâ' top konulacağı bâzı gazeteler tarafından yazılmışsa da bu havadis yanlışdır. Vaktiyle kal'elerde kullanılmak için böyle büyük dört top getirtilmişti. Toplar tersânededen tophâneye teslim olunacağı sırada jurnâl edildiğinden geri kalmışdı. İşte şimdi bu kıymetli topların buldukları yerde çürümesine meydan verilmemesi, getirtildikleri yerlere konulması için Bahriye Nezâretinden Tophâneye (3. Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Cum'a-ertesi – 30 Ağustos

yazılmışdır. Asâr-ı tevfiğe top konacak havâdisi bundan galatdır.

İdâre-i Mahsûsa

Büyük Ada ahâlisi artık canlandı. Çoktan beri İdâre-i Mahsûsanın istibdâd-ı taktişkenânesine tahammül etdikleri hâlde nihâyet şimdi bu meskenet canlarına talik diyerek idârenin ele alıbdâ kurbânı olub gitmeyeceklerini diyek diyek söylemeğe başladılar. Evvelki gün ahâli-i cezire bir cemîyet-i teşkil etmişler: evvela almanda Cânik vapurunun mâliyyeye işletdirilmesini taht-ı karara almışlar. Bu kararları derakab icrâ olunmuş. Dün romorkör tahsis edilmiş. Fakat acaba bu romorkör Cânik'den Hâliçe mi? Orası mâlum değil, Ada ahâlisi tarafından teşkil edilen cemîyet-i idâre-i mahsûsaya bir he'yet-i mâhsusa îzâm etmiş. Giden zevât idâre reîsi Mümtâz Beyle görüşmüşler. Anadolu Şimendüfer Kumpânyası kapu kâhyâsı Giryako Efendi ile görüşmek lüzûmu his olunmuş. Haydar Paşaya tahsis edilen beyaz vapurlardan birinin Ada yolcularına uğraması rica edilmiş. Kapu kâhyâsından kaçamaklı bir cevâb alınmış. Bi-l-zât Mösyö Hukenen ile müzâkere olunmuş. Oda üç beyaz

vapurdan biri tâmirde olduğundan bahisle vapur tahsis edemeyeceğini anlatmış. Şirket-i Hayriye ile pazarlığa girişilmiş. Bu İdârede topu topu bir vapur olduğunu onuda ancak cumâ ertesi günü adalara tahsis edebileceğini tefhim etmiş. Hâsılı bir çok keşmekeşlerden sonra yine Mösyö Hukenenin himmetine arz-ı iftikar edilmiş. Bu defâ her gün Haydar Paşaya işleyen “Bağdad” vapurunu adalara tahsise rıza gösterilmiş. Bakalım, yeni tertibat ne netice verecek. Devaîr-i devlet kaht-ı ricâlden idâre-i mahsûsa ise kaht-ı sefâinden müşteki. Acaba furtınaya tutulmuş bu gemisiz ne vakit selamete ayıracak?...

Levanet Herald gazetesi Haliç vapurları imtiyazının fûrûht edildiğine daîr şâyî olan haberleri tekzib ediyor. Bu münasebetle söyleyecek bir şeyi varsa o da artık bu vapurların katfıyen terkiyle yeniden muntazam, serî’ ve hâllicede âmideşde elverişli vapurlar mübâyâsı, pek çirkin bir munzara arz eden iskelelerin tecdididir. Zirâ günahdır, böyle pejmürde vapurlara o kadar ibâd-ullah’ın hayati tevdî’ edilmez.

Ermeni gazetelerinin verdiği mâlûmata göre Mâdmuazel Tuyuzân ve Serupeyân tarafından hasılatı genç ermeni kızlar tarafından Orduy-u Hümâyûn için işlenecek ipek bayraklara mahsûs olmak üzere bir iâne defteri açılmıştır.

Edremid’den Bezci Hâcı Edhem imzâsıyla aldığımız mektubda devr-i sâbıkda müsâdere olunan barut ve emsâli şeyler her taraftan mevki’ feruhete çıkarılırsa oldukça mühim bir pare elde edileceği, farzâ yalnız Edremid’de mahfûz bulunan iki yüz okka barut birer mecdiyeden dört bin guruş para tutacağı yazılıyor.

Bu münasebetle hatırımıza devr-i sâbıkda müsâdere edilerek güya tophaneye teslim edilen kaçak rovlor vesaîre gibi esliha geldi. Acaba bunlar nerededir? Mahfûz mu, yoksa çalınmış mı, yoksa başka bir yere mi tevdî’ olunmuş?

(1.Sütunun Sonu)

“Mısır çarşısından Sâlih” imzasıyla bir varaka aldık. Harbiye Nezâreti meydanında verilecek konser ve tiyatro için ihtiyar edilen mesârifden şikâyet ediliyor. Gerçi vâridatın bu mesârif koruyacağı şübhesiz ise de celb-i iâne için daha masrafsız bir tarik-i ihtiyâr edilmesi münasib olacağı söyleniyor.

Polislerin Elbisesi

Dersaâdet Polisi ikinci merkez bölüğünün elbise ölçüleri müteâhhidi yağcı hânında Koçuya verilmiştir. Haftada yüz elli kat elbise yetiştirilmesi konturatu ihkâmındandır.

Bir Ricâ

Vaktiyle Dersaâdetden nefi edilmiş olan muhâcirin idaresi kitabesinden Kıbrıslı Derviş Efendi ile Bahriye binbaşlarından Zenci Mahmûd Efendinin hissiyat ve memâtlarına dâir bir haber alınmadığı gibi menfâleri de mechûl bulunduğundan bilenlerin izâh-ı keyfiyet etmeleri insaniyet namına ricâ olunuyor.

Devlet-i Âliye – Rusya Hudûdu

Korsipondanes politik gazetesinde okunmuştur:

Rusya hükümetinin Bâyezıd ve Pâsinler civarında askeri tahşid ettirdiği bâ-telgraf Bâb-ı Âliye işâr olunmuş ise de müvehheren yine Petersburg'dan çekilen bir telgrafnâmede bu tahşidâtın havâli-i mezkûrede icrâsı mu'tâd olan Askeri manevralarından başka bir sebebi olmadığı bildirilmiştir.

Dün sabah sis olmak münâsebetiyle limanımızda işleyen küçük vapurları açibe sakineti çekmişlerdir. Adalardan gelen şahin vapurundan bir yolcu sandala atlarken denize düşmüş, liman dahilinde bir sandal devrilmiştir.

Rütbe-i askeriyeyi hâiz olan erkân ve ümerânın salâhiyet-i kanuniye dâiresinde icrâsına me'zûn oldukları hususâtı doğrudan doğruya icrâ etmeleri Ordûyu Hümayûnlara tebliğ edildiği cihetle umera ve zabitanın terfi' ve rütbe vee nakil me'mûriyet ve me'zûniyet nev'inden müstediyâtları için me'zûniyet-i kanûniyeyi hâiz zevâta ve silsele-i merâtibe riâyet suretiyle mürâcaât etmeleri tebliğ olunmuştur.

Aynen

Yarınki Pazar günü saat yedi buçukda “Hınçak” kumpanyasının taht-ı himâyesinde olarak Beyoğlunda balık pazarında kâin ermeni kilisesinde bir konferans verilecek İttihâd ve Terakki Cemîyeti muhteremesi âzâsından bir zât tarafından “İttihâd-i Vâhut Osmanî” ve ahrâr-ı ümidde diğer bir zât tarafından

Hınçâk Kumpanyasının programına daîr Türkçe nutuklar irâd olunacaktır. Cümle evlâd-ı vatan davet olunur.

Vukûât-ı Zâbita

Evvelki gün Ayâsofya Câmi Şerifi havalisinde incir ağacına çıkan bir çocuk kazâen düşerek başı ve elleri kırılmış ve nîm merde bir halde kaldırılarak garbay-ı müslümin hastanesine götürülmüştür. Hayatından ümid yoktur.

.

..

Karagümrükde polis komiserlerinden Mustafa Efendi damadı terlikci esnâfından Osmani balmenazâ hamal olduğu pâlâ ile cerh ve katl etmiş, katil (2.Sütunun Sonu) zabıtaca der-dest edilerek esbâb-ı menâzâe hakkında tahkikatle mübâşeret olunmuştur.

.

..

İsmail Bin Hacı Azîz nâm şahsı şehzâde başında beytûtet ettiği odada ustura ile boğazını kesmiş, zâbita vukûâdan haberdâr olarak merkûmu hastaneye nakil etmiştir.

.

..

Kaba Sakalda kahveci Kinli Mehmed'in yanında beytûtet eden küfeci Kangırılı Hüseyin Bin Sâdık kahvede oturmakta iken Kastamonulu manav Mehmed bin Abdah tarafından kama ile göbeğinden cerh edilmiş, carh der-dest olunmuştur.

Osmanlı İttihâd Ve Terakki Cemîyeti İstanbul Merkezinden Milletin, Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemîyetine Etdiği İâne:

Guruş

3200

Ahmed Ziyâ Efendi İkinci Ordu Vakâî Topçu Alâyı
Tahsildârı

20280

Kınalı Adasından verilen konser hâsılatı

1257 10

Hâlici oğlunda verilen tiyatro"

25650

Müferri Köyünde" Konser"

1000	Vize Sarayında Bâlçık Panayırı bezaz esnâfi tarafından
11550	Kâzı köyünde iâne-i menfiâtına verilen tiyatro hâsılatı
<u>100</u>	Mâliye Aşâr-ı Müdür Muâvinlerinden Ahmed Ali Bey
63037 10	Yekün
<u>1482270 20</u>	Evvelki Yekün
1545307020	Yekün

=====

Guruş

400	Sâdr-ı Esbak Ferid Paşa Hâzretlerinin Biraderi Nâmık Bey tarafından
1080	Kersene tüccârı Köse oğlu Anastas Efendi tarafından
40	Ada pazarında mülâzım-ı evvel Vasıf Bey tarafından
<u>6170</u>	Dâvaî Vekil Filibeli Kemâl Efendi tarafından
3680 00	Yekün
<u>232757</u>	Evvelce ilân olunan
236437	Cemîan Yekün

TELGRAFLAR

Roma, 9 Eylül - Benâdir valisi tarafından gönderilen telgrâfnâmelere göre İtalyanlar Sebeli şehri sâhilinde mevkî' müstahkime işgâl eylemişlerdir. Pek sekûnperver olan ahâli-i mahalliye kendilerini istikbâl etmişdir. İşgâl devam ediyor.

Paris, 9 Eylül – Baş vekil Mösyö Kalamansu ve Cezayir Vâlisi Mösyö Jonar bugün cenûbi oranda zûhur eden vukûât hakkında tâlimat-ı efkâr etmişlerdir.

Paris, 9 Eylül – Hârbiye Nâzırı “Budineb” mevkînde galib gelen Fransız askerlerini tebrik etmişdir.

Paris, 9 Eylül – Petersburgda birkaç kişi koleraya uğramışdır.

Paris, 9 Eylül – Fas'a gitmiş olan Alman tercümanı Mösyö Alminyanın Molla Hafize müzâheret etmekde bulunduğu söylemişdir.

Belgrad, 9 Eylül – Sırbistan Vali uhdiyenin yevm-i mahsûs-u münâsebetiyle şenlikler icrâ edilmiş ve mişâr-ül-ileyhin rütbesi yüzbaşılığa terfî olunmuşdur.

Berlin, 10 Eylül – Lokâl Ançâyker gazetesi İmparator Hâzretlerinin Türkiye'nin Berlin sefiri sabıkı Ahmed Tevfik Paşa'ya Merit Dolakuron Dobrus Nişânı ahda eylediğini yazıyor.

Budâpeşte, 10 Eylül – Bulgaristan Prensi ve Prensesi Hâzret-i İmpâtor Hâzretlerini ziyâret etmek üzere buraya gelecektir.

Kâhire, 10 Eylül – Mısır fırkâ-i mâliyesi Hidivin muvâsalat edeceği pazar ertesi günü Kânun-u Esâsi lehinde büyük bir numâyiş icrâsına hazırlanmaktadır.

Paris, 10 Eylül – Ajans hâvalisinden iş'âr (3. Sütunun Sonu) olunuyor: “Mollâ Hafızın tasdik-i imâreti için devletlerce kendisinden talep olunacak te'mînata âid Fransız – İspânyol notasının metni hakkında iki hükümet beyanında itilâf-ı hâsıl olmuştur. Mezkûr nota licel-tatbik bu akşamki posta ile Mâdrid ve sin Sebâstiyane gönderilecek ve bunu müteâkib devletlere tebliğ olunacaktır.”

Paris, 10 Eylül – Geçen haziranın dördüncü günü zevlânın bakayâyı azâmı Pânteneun Kilisesine nakil olunduğu sırada Derifose katl-i kasdıyle taârruz etmiş olan Jorji nâm şahsı aleyhine ikâme edilen dâvânın muhâkemesine başlanmışdır. Jorji hareketine menâ'sif olduğu, o gibi bir fırsat zûhurunda tekrârından çekinmeyeceğini itirâf etmiştir. Mütehhim yüzbaşı Lobrûn Renuye 1895 tarihinde Derifosenin beyânatı hakkında ifây-ı şehâdet idüb etmeyeceğini sormak istemiş ise de muhakkem-i re'îs Derifos mes'elesi kapanmış olduğu beyanı ile taleb-i vakîa red almıştır.

Amsterdam, 10 Eylül Ajans Royter şirketine “Ayleduren” deki muhâbirinden varid olan telgrafnâme de Kraliçe Hâzretlerinin vaktinden evvel vaz'-ı haml eylediği bildiriliyor. İkinci bir telgrafa göre vaz'-ı haml cum'artesi akşamı vakî olmuştur. Maa-mâ-fih kraliçenin ahvâl-i sıhhiyesi yerindedir.

Portesrud 10 Eylül – “Sân ve Nisân” nâm İngiliz zırhlısı bugün denize indirilmiştir. Mezkûr zırhlı “Deredenâvet” sistemindeki zırhlıların en büyüğüdür.

Amerikan Korosunda

Evvelcede yazdığımız vecihle çer çer harîk-zede-gânı iâne komisyonunun taht-ı nezâretinde ve Prens Sabâh'üldin Bey Efendinin riyâset-i fahriyesinde olarak yarınki yazar günü saat yedide Amerikan korusunda “Amerikan – Boyacı Köyü İttihad Kulübü” tarafından “vatan” tiyatrosu oynatılacak oyun hüngâr sanaât bâzı erbâb mârifetinden mürekkeb olarak tophaneye, tabîi vesaîr mahallelerde icrây-ı lâbiyât etmiş olan kumpânya tarafından Bahriye Ertuğrul Musikesinin inzihâm

mâlumatıyla suret-i mükemmelede mevkî' temâşâyeye konulacaktır. Mûhdırât vatan için mahalli mahsûs tefrik edilmiştir.

Tiyatro, Balo ve Konserler

Eylülün dördüncü pençsenben günü akşamı fenâr bağçesinde “**Balvo**” oteliyle Mösyö Râlyenin bağçesinde hasılatı cemiyetle îâne-i mâliyeye verilmek üzere büyük, gayet mükemmel bir balo tertib edilmiştir.

Baloyı tertib eden komite Bahriye ve Tophâne Nazırları Paşalarla bir çok mu'teberân Osmaniye ve ecnebiyeden mürekkebirdir.

Biletler Balık-ı Osmaniye ve Galatada Bahtiyar Hanında Mösyö Râli nezdinde satılmaktadır.

Modada icrâ edilecek büyük kayık yarışlarında Şeh-zâdegân Hâzretinden bâzıları da hazır bulunacaklardır.

Tophâne-i Âmîre Meclisinden:

Tophâne-i Âmîrede matlubi bulunan kesânın bir buçuk aya kadar Tophâne-i Âmîre muhasebe kalemine müracaât ederek alacakları mikdârı defter-i mahsûsuna kayd ettirmeleri ilân olunur.

Ağustosun 31 inci günü Kuş Dili çayırında firari ve menfilerin menfaâtine İttihâd ve Terakki Cemiyetinin Nezâreti tahtında oynanacak oyunun gelecek hafta pazar gününe te'hîr olunduğu ilân olunur.

Biletler Bâb-ı Âlî caddesinde İbrahim Nazif icrâhanesinde Eren Köyüne Kirokin Hostekyân Efendi icrâhanesinde Köprübaşında Kâni Efendi mağazasında satılır.

1.4.44. Nüshânın Transkripsiyonu :

TÂNİN

Nüshası 10 Para Pazar Nüshası 10 Para

Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 44
Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid
Mahalli İdare :
Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa
Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.

17 Şa'ban : 1326   31 Ağustos : 1324
Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid
İhtâr-ı Mâhsus :
Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz
Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş

SİYÂSİYÂT

Dâhili**Kânun Teklifi**

İdâre-i meşrûte demek milletin hakk-ı hâkimiyeti mâlik olması demektir. Meşrûtiyet usuliyile idâre olunan memleketlerde millet kendisinin terakkisini, saâdetini kendi yaptığı kânunlardan bekler, bir şahıs ve ahde yahud bir zümre-i mümtâzeye mahkûm ve esir olmakdan korkulur. Bu halde İdâre-i Meşrûtiyetin ruhi milletin kânun yapabilmesi demektir. Millet de ve binâen aliyye, milletin vekilleri demek olan meb'usânda kânun yapabilmek hakkı bulunmazsa meşrûtiyet idârenin ancak lafzî murad bir koşturuş demek olacağı aşikârdır. Meclis-i Meb'ûsânın bu hakkı ne kadar tekattid ve tahdid edilirse meşrûtiyet idârenin ruhundan o kadar tebâad edilmiş olur.

Bizim Kânun-u Esâsimizde Millet-i Osmaniye ye bu hak ne dereceye kadar verilmiştir?

Kânun-u Esâsinin elli üçüncü maddesinde: “Müceddeden kânun tânzimi ve kavânin mevcûdeden birinin tâdili teklifi He'yet-i Vükelâya aîd olduğu gibi He'yet-i

Ayân ve He'yet-i Meb'ûsânın “kendü vâzife-i muayeneleri dâ'îresinde bulunan mevâdd için” kanun tanzimini veyahûd kavânin-i mevcûdeden birinin tâdilini istidaâya salâhiyetleri” olduğu beyan ediliyor.

Şu hale nazaran He'yet-i Vükelânın kânun tanzimini, mevcûd kânunların tâdilini Meclis-i Meb'ûsâna teklif etmeğe hakları olduğu aşikâr. Meclisi Meb'ûsânda böyle bir hak var mı? He'yet-i Vükelânın hakkı belâ-yı tekiyyed zikir edildiği halde He'yet-i Ayân ve He'yet-i Meb'ûsân için “kendü vazife'i muayyeneleri dâ'îresinde bulunan” kaydı ilâve edilmiştir. Binâen aliyye evvela emirde He'yet-i Ayân ile He'yet-i Meb'ûsânın “vazife-i muayyeneleri” ni bilem ki ihtiyaç hâsıl oluyor.

Bu vazifenin neden ibaret olduğunu anlamak için kırk beşinci madde ile başlayan “Meclis-i Umûmi” faslını karışdırıyorum. Elli üçüncü maddeye kadar olan mevâdd Meclis-i Umûmiyenin münkesim olduğu he'yetlere, bu he'yetlerin nasıl keşâd edileceğine, âzâların ne suretle re'y vereceklerine daîr tefsîlâtı hâvidir. Yalnız elli üçüncü maddede He'yet-i Ayân ile He'yet-i Meb'ûsânın vazife-i muayyeneleri dâ'îresinde bulunan mevâdd için kânun tanzimini, tadîlini istidâya selâhiyetleri olduğu bildiriliyor. Bunu tâkib eden maddede Şurây-ı Devletinde bi-l-müzâkere tanzim olunacak kavânin lâhiyeleri He'yet-i Meb'ûsânda bâde He'yet-i Ayânda tedkik ve kabul olunduktan sonra icrâ-i ahkâmına İrade-i Seniyye-i Hâzret-i Pâdişahı müteallik buyurulursa destûr-ül-âmel olur.” Kaydı bulunuyorsa da bu da bir lâhiyenin kânunu iktisab etmesi için (1. Sütunun Sonu) ne yolda hareket edileceğini göstermeğe hizmet ediyor. Asıl kânun vaz'ı teklifinde Meclis-i Meb'ûsânın ne dereceye kadar hâiz salâhiyet olduğuna dâir bir fikir vermiyor.

He'yet-i Ayân faslı altmışıncı madde ile başlıyor. Şâyân-ı dikkatdir ki bu fasılda da He'yet-i Ayânın “Vazife-i Muayenesi” gösterilmemiştir. Yalnız altmış dördüncü maddede “He'yet-i Meb'ûsândan verilen mûvazene lâhiyelerini terfîk ile” kabul ettiklerini tasdik ve sadârete arz eyleyeceği, kabul etmediklerini ya katîyen yahûd tadîl ve tashih olunmak üzere He'yet-i Meb'ûsâna iâde edeceği beyân ediliyor. İşte He'yet-i Ayânın vazifesine dâir Kânun-u Esâside bu kadar bir salâhiyet görüyoruz. Binaen aliyye He'yet-i Ayânın ne gibi kânunların tanzimini, ne gibi kânunların tadîlini talep edebileceği meşkun kalıyor; adeta hiçbir şey anlaşılıyor.

Altmış beşinci madde ile başlayan He'yet-i Meb'ûsân fâsılda da Meclis-i Meb'ûsânın vazifesine dâir bir sarâhat-ı kafiye yokdur. Yalnız seksanıncı maddede: “He'yet-i Meb'ûsân kendiye havâle olunacak kavânin lâhiyelerini müzâkere ile bunlardan umûr-i mâliyye ve Kânun-u Esâsiye taâlluk eden maddeleri redd veya

kabûl veyâhud tâdil eder.” deniliyor; yâni Meclis-i Meb’ûsânın vazifesi sırf başka taraftan kendisine havâle edilen kânun lâhiyelerini müzâkere etmekden ibaret gibi gösteriliyor.

Halbûki elli üçüncü maddede Meclis-i Meb’ûsânda ve Meclis-i Ayânda kânun teklifi etmek, mevcut kânunların tâdilini istemek hakkı bulunduğu gösteriliyor. Eğer o maddede bu hak böyle ale-l-ıtlak tâyin edilmiş olsa idi pek âlâ idi; milletin hakk-ı hâkimiyeti te’yid olunmuş, bu hâkimiyetin istiâmal yolu hazırlanmış demektir. Fakat “vazife-i muayeneleri dâîresinde” kayd ile hakk-ı tahdid edilmiştir. Sonra “vazife-i muayyene”nin neden ibaret olduğu tasrih olunmuştur. Bu yüzden işe bir de mühimmiyet karışmıştır. Seksâncı maddeden şimdi nakl ettiğimiz fıkrada da başka bir noktada nazar-ı dikkati celbe şâyândır:

He’yet-i Meb’ûsânın kendisine havâle olunacak kavânin lâhiyelerini müzâkere ile bunlardan “Umûr-i Mâliyye ve Kânun-u Esâsiye taâlluk eden maddeleri redd veya kabul veyahûd tâdil” edecek...peki; ya umûr-u adliyye, umûr-u maârife, umûr-u evkâfa vesâireye dâir olan lâhiyeleri ne yapacak?

Meclis-i Meb’ûsânın yalnız umûr-u mâliyye ve Kânun-u Esâsiye taâlluk eder maddeler mi verilecek? Buna evet, denemez. Çünkü “kendiye havâle edilecek kavânin-i lâhiyelerini müzâkere ile bunlardan..” denilişine nazaran her nevî kavânin-i lâhiyesi beh-mehâl Meclis-i Meb’ûsâna verilecektir. Meclis-i Meb’ûsânın bu hakkı teslim olunduktan sonra müzâkere neticesinde (2.Sütunun Sonu) vereceği redd, kabul veya tâdil-i kararlarının yalnız umûr-u mâliyye ve Kânun-u Esâsiye taâlluk eder mevâdde hasr edilmesi mânâsız bir harekettir.

Kânun-u Esâsimiz bir çok noktada nâkısdır, muhtâç-ı tashîhdir. O noktalardan biri de işte bu “Teklif-i Kânun” salâhiyetinin suret ve izâhede Meclis-i Meb’ûsâna verilmemiş olmasıdır. Meb’ûs intihâb edilirse Kânun-u Esâside tashîh olunmasını talep edeceğim noktalar içinde biri de budur.

Bu cihetle selâmet-i vatan te’min-i istikbâl noktasından ehemmiyet-i azîmesi vardır. Meclis-i Meb’ûsân istediği kânunları teklif edemezde teklifin sırf hükümetden vukûâ gelmesini beklerse müşmir ve müffid bir iş göremez. Çünkü, ya hükümet teklifde bulunamayacak olursa? O halde azâlar ellerini kovuşdurup parlamentoda – eski Meclis-i Hâssada olduğu gibi – havadan, yiyecek içecekden bahş etmekden ve arada bir der koşmaktan başka bir şeyi yapmağa imkân bulunamayacaklardır. O halde Meclis-i Meb’ûsân bir gösteriş derekesine düşecek,

sırf boş lâkırdılarla vakit geçecek ve Efkâr-ı nâsda işte Meclis-i Meb'ûsân! Ne iş görebildi ki?" gibi bir iştiyâd peydâ olacaktır.

Binâen aliyye memleketimizde meşrûtiyeti te'sîs etmek, Meclis-i Meb'ûsândan memlekete nâfi' eserler beklemek için ol emirde teklif-i kânun salâhiyetini her dürlü kayıddan azâde olarak meclise te'mîn etmek ve bu salâhiyeti mümkün olduğu kadar vasi' tutmak vecibe-i hamiiyettir.

Kânun-u Esâsimizin teklif-i kavâninin hakkında Meclis-i Meb'ûsâna bahş ettiği hukuku gördük. Şimdi bu hakkın Avrupa düvel-i meşrûtesinde ne suretle te'mîn edilmiş olduğuna bakalım da onlardan bir fikir alalım.

İngiltere'de memleketin ahvâl-ı umûmiyesine müteâllik olan kânunları be-mehe-hâl Avam, yahûd Lordlar Kamârası azâsından biri teklif eder. Esâsen her iki meclis azâsının lâhiye-i kânuniye teklifine salâhiyetleri vardır. Bu salâhiyet mevcut olmakla beraber tatbikânda teklif he'yet-i vükelâ tarafından vukuâ gelir.

Belçika'da da gerek Meclis-i Meb'ûsâna gerek Senato Meclisi azâlarına yeniden kânun vazî' yahûd mevcut kânunlardan birinin tâdili teklifine bir hak verilmiştir. Hatta İngiltere usûl-u idâresinde istiâre edilmiş bir hak olmak üzere umûr-i mâliyyeye ve askeriyeye aîd kânunların evvela Bavel Meclis-i Meb'ûsânda müzâkere edileceği şart kılınmıştır.

İtalya'da Meclis-i Meb'ûsân azâlarının kânun teklifine salâhiyetleri gayet vasi' bir surette kabul olunmuştur. Bizde olduğu gibi teklifin evvelce sadârete arzı filan gibi kayud yokdur. Bir kânun teklif eden meb'ûs bu lâhiyesinin doğrudan (3.Sütunun sonu) doğruya Meclis-i Meb'ûsân tarafından hemân müzâkeresine ibtidâr edilmesini istemeğe bile hâiz salâhiyettir. Böyle bir teklif vukûa bulursa lehinde ve aleyhinde idâre-i kelâm edebilmek için azâdan birer kişinin hakkı vardır. Kısa bir müzâkere neticesinde teklifin kabulüne karar verilirse heman müzâkereye başlanır.

Başka memleketlerden misâl getirmeğe hâcet yok. Avrupanın her memleketlerinde câri olan usûl hür yaşamak isteyen Türkiya için de şâyân-ı imtisâl olmalıdır.

Hüseyin Câhid

.

..

Cebel-ü Lübnân Ahâlisi ve İmtiyazâtı

Cebel-ü Lübnân mutasarrıflığı merkezi olan Beytü'l-dinde Cülûs-u Hümâyuna musâdîf günde bir arabda zühûr etdiğini gazeteler yazdı. İşin neden ibaret olduğunu tahkik etdik. Şu neticeye vâsıl olduk:

O gün bir mu'tâd şenlikler icrâ etmek üzere civardan binlerce halk merkez livâyâ gitmiş idi. Oranın adetinden olduğu vecihle cirid oyunu tertib edilmiş idi. Kânun-u Esâsinin ilânı münâsebetiyle zâten hâl alayında bulunan efkâr o gün anlaşılan büsbütün şımararak cirid oyunu şâyân-ı teessüf bir nizâ' ve cüdâle münkalib olmuş ve Dürzilerden, Mârunilerden ikişer kişi maktûl ve beş on kişi mecrûh olmuşdur. Esâsen bu mukâtele muhtelif efkâr ve ağras besleyen bâzı kimselerin eser-i teşvik neticesi add olunduğundan hükümet-i mahalliye hemân müsibilerin en ileri geleni yâni jandarma binbaşısını ve daha diğer bâzı mahrukeleri der-dest etmiş ve bu surekte vaki' olan galyânın tevsi'ne meydan verilmeksizin teşkin ezhâne-i muvaffakiyet hâsıl olmuşdur.

Cebel-ü Lübnân ahâlisi arasında zühûr eden bu mücadele ve müşacerenin sebab-i asliyesi Kânun-u Esâsinin iâdesinden beri cebel-ü sekânı arasında zühûr eden bâzı efkâr-ı mütezâddenin te'sir-i müessefidir. Ahâli-i cebelünün bir kısmı Kânun-u Esâsinin bilâ kayd ü şart kabulüyle umûmi cebele teslimini, diğer kısmı ise cebelin ahûd ile muayyen imtiyâzâtının muhâfazasıyla beraber Kânun-u Esâsinin te'mîn etdiği hukuk ve menâfaâdan istifâde edilmesini talep ediyorlar. Bir nicelerin ihâta-i nazar ve vüs'at amel-i sâhibi oldukları ve temâmen muntafî bir meselin tâkib ettikleri, ikincilerin ise ağrâz ve menâfi' mahdûdeye farz-ı inhimâl ile Kânun-u Esâsinin fevkine çıkmak ve bu kânunun te'mîn etdiği hukuk-u hüsn-ü telakki ile beraber tahmil eylediği vezâîfden kaçınmak istedikleri tezâhur ediyor. Her hâlde mes'ele-i hâiz ehemmiyet-i mahsûsa olduğu için bu bâbda birkaç söz söylemeğe lüzûm görüyoruz:

Kânun-u Esâsi hukuk-u âdemiyyetin zebdesi olduğundan hadd-ı zâtında her dürlü musavâtsızlığın (1. Sayfanın Sonu)

düşmanı, mâhîyesidir. Bu kânun livâ-i adl ve hakkâniyet altında ictimâî eden efrâd ve akvâm için bir şeref ve imtiyâz-ı mahsûs mutasavver değildir. Kânun nazarında herkes ve her cemaât ve her kesim halk aynı mevki’i hâizdir; birinin diğerine ve cihânı bu kânun-u husule getirdiği ahenk-i adaleti şiddetle sarsar. Devr-i sâbıkda bu musâvâtsizlikler iken gibi göze batmakta idi. Zâhiren kânun bir olmakla beraber bende-gân ile bende-gân bende-gânın birer imtiyâzı var idi. Örfî teâmülü olan bi had ve hesâb-ı imtiyâzların fevkinde birde ahdı, tarihi bâzı imtiyâzları, istisnâlar mevcûd bulunmakta idi. Acânebin imtiyâzâtı, Hıristiyanların taâhhüd Mehmed Hâniden beri nâil oldukları muâfiyât, Sisâm ceziresine, Cebel-ü Lübnân ahâlisine, Girid Ceziresine verilen imtiyâzât işte bu cümleden idi. Bunlardan müstefid olanlar bir tâkım hukuk-u müktesibe-i tarihiyeye malik olmuş farz edildiklerinden tabîî olanlardan bu hukuk-u muâfiyânın nizâ’nın ne hükümet, ne de menür’ül-fikir ahâli düşünemez idi. Bâ husûs bu uhûdun hînn-ı tanziminde hakk-ı gayr, hakk-ı düvel taâllik etmiş idi.

Fakat hiçbir uhde, hiçbir hakk müstenid olmayan diğer kısım-ı muâfiyât yâni teâmülü müstesneyât o kadar çirkin bir manzara teşkil etmekte idi ki kânun-u Esâsinin şa’şaa-i adâleti bunları hemân buz gibi eritüb bitirdi. Farzâ Der-saâdet ahâlisinin, Cezâyir-i Bahri-sefid ahâlisinin askerlik hizmet-i mukaddesesinden muâfiyeti bu cümledendir. Bunlar şimdi artık kalkacak nazar-ı kânunda herkes müsâvî olacaktır. Müsâvât olan memleketde başka dürlü suret-i hâl mutasavver değildir.

Hükümet içinde hükümet bulunması tecviz olunamayacağı gibi kânun içinde kânun da muhâzîrden sâlim değildir.

Fârza Rûm vatandaşlarımız hem Kânun-u Esâsinin bahş ettiği hukukdan, hem de asırdan beri devâm eden bâzı imtiyâzlardan istifâde etmek istiyorlar. Bunun doğru olduğu “Tânin”in geçen makâlelerinden birinde temâmen izâh edildi.

Aynı îtirâz Cebel-ü Lübnân ahâlisi hakkında da variddir. Cebel-ü Lübnân ahâlisinin ahd-ı ile sâbit olan imtiyâzâtı Kânun-u Esâsi ahkâmına ya dahildir ya değildir. Birinci takdirde Kânun-u Esâsi zaten bu imtiyâzâtı ihâta istiâb edeceğinden bu bâbda beyân-ı mütalaâyâ zaîddir; zirâ matlub olan şey itâ edilen şeyde zaten dahildir. İmtiyâzât Kânun-u Esâside dahil değil ise haricde kalan bu kısmı ya Kânun-u Esâsi ile kabil te’lîf ve tevhidir, ya değildir. Kâbil te’lîf ve tevhid olan kısmı için beyân mütalaâ yine zâiddir; kabil te’lîf değil ise o halde Kânun-u Esâside bahs etmek

abes olur. Ahûdun bahs ettiği bu imtiyâzât-ı zâideden müstefid olanlar “fırsat budur!” diye birde Kânun-u Esâsinin bahs ettiği hukuka sarılmış olurlar ki bunda bir hüsn-ü niyet eseri görülemeyeceğini beyâna hâcet görmez. Kânun-u Esâsi bir küllidir, Memâlik-i Osmaniye gibi o da tezci ve inkisâm-ı kabul etmez. İşe gelen kısmı kabul ile işe gelmeyen kısmı kabul etmemek, bir şeyin te’minatı kabul edüb külfetini reddetmek kadar mantıksızlıktır.

Cebel-ü Lübnân sancağı Meclis-i Umûmiyesi ahiren işte böyle gayri mâkul bir karar vererek Kânun-u Esâsi ile beraber gayr-i kabil te’lif olan hukuk ve imtiyâzâtın ibkâsını merci’ aîdinden talep etmiş. Bâb-ı Âlî bu bâbdaki (1. Sütunun Sonu) mutâlebi bir re’y istişâri verilmek üzere dâîre-i îadesinde havâle eylemiş. Ümid ederiz ki verilecek re’y ve mütalâa târif ettiğimiz merkezde olacaktır.

Mâlum olduğu üzere Cebel-ü Lübnân 1278¹⁴ senesinde teşkil edilerek 1281¹⁵ tarihinde tanzim edilen bir nizâm-nâme ile hukuk ve vezâîfi tâyin edilmiş. Oraya tâyin edilen mutasarrıfın Katolik olması, düvel-i muâzzama sefâresinin re’yleriyle nasb olunması muvâhheren usûl-u ittihâz olunmuştur. Bir kere mutasarrıfın keyfiyet-i tâ’yîni ve hâiz olduğu hukuk ve salâhiyet vâsia Kânun-u Esâsinin lafz ve mânâsıyla kabil-i tedkik değildir. Ahâli-i cebelin asker vermemeleri, bir çok vergülerden muâf bulunmaları da Kânun-u Esâsiyi ihlâl eder. Ahâli-i cebel bu haklardan vazgeçerler? Vazgeçiyorlarsa Kânun-u Esâsi tabîiyetle haklarında merî’ olur. Zaten Kânun-u Esâsinin bahs ettiği hukuku zânn etmez ki uhûd-u düveliye te’min edebilesin. Her halde Kânun-u Esâsi bin dürlü nüfuz mütezâdde ve keşmekeş neticesinde istihsâl edilen hukukdan daha hâlisâne bir surette ahâli için te’min-i refah eder. Ahâli cebel kendilerinden hukuk imtiyâzatından sarf-ı nazar ve Kânun-u Esâsinin Ağuş himâyetine bilâ-kayd’ül-necâ ederlerse hem kendi menfaâtlerine hizmet etmiş hem vahdet-i memleket uğurunda bir himmet-i meskûre sarf eylemiş olurlar. Devletlerin Cebel-ü Lübnân mutasarrıfı tâyin hususundaki hak müdâheleleri esâsen ahâli-i cebelin te’min-i hukuk ve menâfi’ maksadına mâtuf olduğundan ahâlinin imtiyâzlarından sarf-ı nazar etmeleri üzerine sefîranın ahâleden ziyâde ahâliye tarafdâr ve himâyekâr olmayacakları tabîidir.

İsmail Hakkı

¹⁴ Milâdi 1862

¹⁵ Milâdi 1865

NELER BİLMELİYİZ

Me'mûrların Mes'ûliyeti

Me'mûrların mes'ûliyeti gâyet mühim bir noktadır. Kuvve-i icrâ'ine me'mûrlarının kâffesi, tâ baş vekilden başlayarak bir kır bekçisine varıncaya kadar, Kânuna tecavüz ederse bilâ müşkülât, bilâ musarrıf, bilâ istizân muhâkim-i âdiye huzurunda tâkibane mâruz bulunabilmelidirler. Bunun için Şurây-ı Devletlere, Divân-ı Âlilere, yahûd daha başka hususi mahkemelere gitmeğe hâcet kalınmalıdır.

Bir me'mûr dâî' mes'ûliyet bir halde bulunduğu zaman ümerâdan böyle emr aldım diye kabâhati kânunen mâfukine yükletebilmek iktidârından mahrûm bulundurulmalıdır. Kim kânuna mugâyir bir hareketde bulduysa cezâyı o görmelidir. Çünkü men'âne çalışacağımız şey mugâyir kânun-u harekettir. Böyle bir harekete cezâ vermek için kademe kademe yükselmek lâzım gelse ekseriyâ bir nazara kadar çıkmâğa ihtiyâç görülür. Bu nazarı mahkeme huzuruna çıkarmak ise kolay değildir. Çünkü memleketine göre ya parlamentonun müsaâdesini istihsâl etmek, bâ husus bir mahkemeye gitmek, yahûd bir bahrân nazara meydan açmak iktizâ eder.

Fakat bir me'mûr kânuna Muğayir hareket ettiği zaman bundan dolayı hiçbir emre köknemeyerek be-mehe-hâl kendisinin cezâ dide edileceğini bilirse öyle bir hareketde bulunmakta tereddüd gösterir. Bu suretle kuvve-i icraiye ahâlinin hakkına tecavüz etmek istese bile buna alet, vasita bulamaz. (2.Sütunun Sonu)

Robert Pil hatıratını yazdığı sırada İngiltere hükümetinin İrlanda'da icrâ etmek istediği Muğayir kânun harekattan mahzâ bunları icrâ edecek me'mûr bulamamak endişesinden dolayı ferâgat etmiş olduğunu söylüyor, çünkü bu me'mûrlar sonra bir he'yet-i adüvvel hazûrine çıkarılarak mahkûm edileceklerini biliyorlardı.

Her me'mûrların böyle doğrudan doğruya me'sul ve muâtab tutulacağı esâsı kabul ve tatbik edilirse bu, her memleketde hükümetin muğayir kânun-u teşebbüsâtına karşı te'minat yerini tutar. Her gayr-i meşrû' harekete mukâvemet müsağ verilmiştir. Fakat mes'ûliyeti kâmilen mukâvemet eden kimseye âfd olmak şartıyla bunda da kararı muhâkim-i âdiye verir.

Bu noktada Belçika Ceza Kanununda şu sarâhat vardır:

“151 inci madde – Kânun-u Esâsı ile te'mîn edilen hürriyetlere ve haklara karşı mütecâvizâne vukûâ gelen her hareket-i keyfiye bir me'mûr resmi veyâ

mâhiyet-i resmîyeyi hâiz bir zât tarafından icrâ veyâ emr olunursa on beş günden bir seneye kadar habs edilir.”

AÇIK SÖZLER

Tânin Gazetesi İdârehânesinde

Kâr Resmi Câhide

Keçeçizâde İzzet Paşa'nın dolayısıyla babam aleyhinde bir takım müfterîbât ve ekâzibi ve hiçbir münasebeti olmadığı halde Zeki Paşa'nın ismiyle babamın ismini karışdırmak gibi sırf bir eser hıyânet ve arzı hâvi olarak biri Servet-i Fünûnun 21 Temmuz 1324¹⁶, diğeri Millet Gazetesinin 18 Ağustos tarihli nüshâlarına derç etirdiği mektub ve makâle ile Ziyâ Hâlid Bey veyâ paşanın sadr-ı sâbık Seyyîd Paşa Hâzretlerinin bir hâtası tarihlerini behâk tashîh ile başlayarak sonra babamın bilmem ne münasebetle Ahmet Eyüb Paşa'nın hasmî cânı eddüğünü bir keşf-i tarihi gayretiyle ortaya atan ve bu keşf-i fevk-al-âdeyi tenvir edecek hiçbir delil serd edemedikleri cihetle bi-l-zât kendilerinin yine bilmem ne sebeble babamın hasmây-i cânından bulunmuş olduklarını isbât eden bir makâlesini göndermişler; üçününde okudum. Bu mektub ve makâlelerin tarih-i neşirleri îtibâriyle aradan hayli zamân geçmiş ve biz böyle diyâr-ı gurbetde bulunarak derhâl cevâb vermek imkânından mahrûm oldukça bu zevâtın meydanı boş bularak taarruz ve tehâcümde devam edecekleri ve mektuba ve maârûza ile, esâslı bir adâvete müstenid olan silsele-i taârruzâtta ardı arası mümkün değil kesilemeyeceği, mülâhaza kılınmış olduğundan yakında babamın ilâveten Ceride-i Askeriyede an-ı kasden neşr olunmayan Divân-ı Hârbdeki son müdâfâa-nâmesini neşr etmek suretiyle tarihi ve mufassal bir cevâb itâsına karar verdim. Şimdilik şu kadar söyleyim ki İzzet Paşa'yı babam aleyhine tahrik eden ve o ruh-i mâzlumunu otuz iki seneden beri evvelen salonlarda isbât-ı ehliyet askeriye sevdâsıyla nutken ve son zamanlarda da isimlerini ihbaren haber aldığım bir iki kitâb ile tahriren çekişdire çekişdire hâla teskin-i gayz edemeyen ve galiba bu devr-i hürriyetde ve başka bir şekilde tecdid-i hücumât ile yine başka bir tarzda henüz o yanan efkâr-ı umûmiyeye karşı seyyiât-ı sâbıkayı acaleten

¹⁶ Milâdi 1906

unutdurmak gayretiyle düşüren (3.Sütunun Sonu) esbâb, İzzet Paşa ile Mehmed Ali Paşa'yı ve bunların bazısı olan ve bâzısı henüz diri kalan yaran mesleğini bilenler ve tanıyanlarca mâlumdur. Rahmed olsun ki Rusya mühabere-i zâilesini idrâk ve bu muhârebede bulunarak bir çok felâkete iştirak etmiş ve kahr ve temdir zamana karşı yaşamak ümera ve zâbitân-ı askerimizde henüz pek çokdur. Rusya muhârebe-i zâilesi bugün bütün gavâmız ve hakâyıkıyla tarihe geçmiştir. Tarihin hiçbir hükmü, hiçbir hakikatı ne izzet-i pânâlerin ve nede Ziyâ Hâlid Bey veya paşaların mukavelat ve tezvirât-ı şahsiyesiyle tağyir ve tahavvül etmez. Bu zevâtın bilmem nasıl bir gafletle oyuyor gibi veyahud olmuş gibi farz etdikleri bir çok hakikat tarihiye, bir çok ve şikâr-ı semiyeye müstenid olarak, hiç olmadıkları bir mebzûliyetle, pek yakın veyahud pek uzak bir zamanda birden bire meydana çıkacak, ve bilmem nereden cür'et alarak bir münekıd askeri saffetiyle meydan-ı taârruz ve tecâvüzde şimdilik bi pervâat oynatan bu gazanferân alem-i askeri o hakâyıka karşı yine birden bire pek zavallı ve pek yayan kalacaktır.

Ricâ ederim, Câhid, şu mektubumu neşr etmek suretiyle bu zevâta söyle ki, otuz üç seneden beri bütün gayretiyle bütün himmetleriyle öldürüldü zânn etdikleri bu milletde, hiçbir şeyi olmamış, öldürmeğe çalışıldıkça her şeyi daha büyük bir feyz-i hayat ile yaşamamış, ve bi-l-hassa tarih hiçbir şâibe ile hiçbir kin ile bozulmayarak bütün hakikatı, bütün sıhhati ile zinde ve taze kalmıştır. Tarihin bu hayat-ı muzafferânesinden İzzet Paşayla hem-müsligaları, daha bir zaman için, İrane-i alem ve fazilete devam suretiyle, zâhiren müteessir görünmeleri bile, erbâb-ı insâf ve vicdanın, pek yakın bir atıye bekleyerek, Rusya muhârebesine ve o muhârebede pek büyük bir vazife ifâ eden ve fakat – yalnız vefât edenleri saymak üzere – Mehmed Ali Paşalar, Necib Paşalar, Şâkir Paşalar, gibi kumandanların nâ kabil ta'dâd olan hataları ve Fosfor Mustafa Paşa ile diğerlerinin bilir bilmez müdâhaleleri ve ordunun hayat-ı madiyesi itibâriyle de erzâk ve mühimmât-ı harbiyenin âdeta mekdânı neticesi olarak, her hareketinde muvaffak olamayan, ve garib bir teselli olmak üzere İzzet Paşalarla emsâli tarafından dâima tehitte edilen halde Plevne muhârebesinde Şarel Doromaninin mâiyetinde bulunan Rus Cenerâli Cenerâl Toklebin tarafından Rus harbine dâir yazılan kitâbda fevk-al-âde şenâ edilen babama dâir yazılacak şeylere, o yakında intisâr edecek hakâyık-ı tarihiye ile mukâyese ve muhakeme etmeden inâkâd ve itimâd etmeyecekleri ve binâen aliyye babam hakkında yanlış bir fikre saymak istemeyecekleri tabîidir, ki nice bu ümid

muvakkaten her taarruza ve her tecâvüze tahammül için kifâyet eder. Hak ve hakikat olmaz, öldürülemez ve yaşar, değerli kardeşim?

-Rodos: 25 Ağustos, 1324 -

Süleyman Paşa Zâde

Sa'

·
·

Hârbiye Nezâreti Meydanında “Vatan” Oyunu ve Konser

Dâire-i askeriye'nin kalbde tabî bir hiss-i hürmet uyandıran mualla ve vakur müdâhili erzakdan nûrânî bir neşide-i dâvetle nazırları cezb ederken düne (2. Sayfanın Sonu)

Pazar – 31 Ağustos

Tânin

Sâhife 3

kadar ördüğü çirkinliklerin aks-ı hacâbiyle bir nâsiye-i siyâh muâsî gibi mensîd duran kapılardan şimdi akın akın insanlar mültefit ve beşuş simâlar arasında geçüb giriyordu. Ve böyle emin ve müsterih giderken kalbimizin en hücri serâir-gâh samimiyetinde küskün senelerin arkasına ilticâ etmiş ne hatıralar histe bir çehre ile doğrulmak isteyen ne me'yûs menfâil amelleri oynuyordu! Çocukluğumda ne zaman önünden geçsem gözlerim ona teveccüh eder kalırdı. Onun demir parmaklıkları kenarında hiç değışdirmediğim bir nokta vardı ki orası benim gerisi temâşam idi. Mânasını anlamayarak zevk duyduğum bu istiğrak içinde saatlerin nasıl geçdiğini bilmezdim. Sonra araya bir çok seneler giriyor, bir çok hatıraların tehacümcü içinde mâzinin o sevimli ve temiz hatavât elvânı gâîb oluyor, demirden bir el bir demir zarbesiyle bu meydanda bir çok şeyleri ezerek dağıtıyor; üzerinden bir musibetin sehâb-ı siyâhı dolaşan koyu esmer bir evve ara sıra felâketden kaçmak için hissiyetle koşar gibi yürüyen bir kaç heyûlâ, daha sonra tâ ötede her gün cebhesine saran kara ve kirlî dumanlar arasında ufak istikbâle bir heyet-i me'yûsâne ile bakar bir binâ-i muazzam...en sonra seneler...hâin vakur bir savletle, doymak bilmeyen bir açlıkla saldıran, oran, deviren, kayıran, yıkan şeyler; artık söylemeyeceğim geçiyorum...

He'yet-i Askeriye'nin olanca şevk-i şehâmet ve cemiyetini bezl ederek en ufak teferruâtını bile ihmâl etmediği bu müsamere pek parlak oldu. Sağdaki tiribünde

Hânedân Saltanatının bi çok erkânı, soldakinde Fransa ve İspanya sefirleri ve bütün sefârât me'mûrunu. He'yet-i Vükelâ, Ümerây-ı Askeriye, me'mûrun hükümet, genç, ihtiyar on bini mütecaviz halk, pek güzel tenvir edilen bir dâîre içinde sükût ve hürmetle bekliyordu.

Bir köşeye çekildim. İki Osmanlı bayrağının kucaklandığı sâhifede şimdi mâzinin bir sâhife-i şerifini okumağa hazırlanan bu binlerce ve binlerce insanları seyrediyordum. Bir zaman geldi ki geç kalanların telaşlı adımlarından çıkan gürültüden başka hiçbir ses işidilmez oldu. Sanki göğüsler bir tazyik altında, kalbler zerbânı şaşırmişti. Herkesde bir hürmet-i dindârâne vardı. Vatanın istikbaldeki kahramanlarını yetiştirecek olan yine bu yerde mazinin neşâîd-i hamâseti dinlemek, maziden atıye bir hatıra, atiden maziye bir tuhfe-i selâm ve ihtirâm göndermek fikriyle tertib olunan bu müsâmere bir müsâmere-i tarihiye idi. Dalgın dalgın bakıyordum. Beynimde top sesleri, boru sesleri, insan sesleri, bir biricik sadâ-ı sukûtı, bir ordunun âvâze-i hüçûmu vardı. Hak ve zülm, kan ve bayrak, süngü ve göğüs birbirine girmişdi. Nazar-ı hayalim önünden kara bi bulut geçiyordu.

Perde ağır ağır açılmağa başladı. Sanki mazi âğuş-ı sıyanetinde sakladığı gencîne-i müfâhiri gözlerimizin önüne dökmekden çekiniyordu. Çünkü o çok acı çekmişti. Çok acı tecrübeler geçirmişti. Birde müdhiş, hür ve şân bir alkışdır kopdu. Tuğyâne benzeyen bir hamle içinde bütün bu binlerce halk mütehadd ve mâtekad köklerle hep bir ağızdan bağırды: Yaşa...! ve o vakit piyes-i tehilimde bir başka sâhife açıldı, derinliğinden şânlı (1.Sütunun Sonu) ve temiz bir el, senelerin fâsıla-i hüsrânını aşarak karanlıkları yazan bi nûr gibi göründü. Karşı ufukdan başka bir el, zâyıf, şeffâf ve pek temiz bir çocuk eli de mütereddid ve muhteriz uzanıyordu. Bu iki el, bu mâzi ve istikbâl elleri, aşağıda gizli bir kerîh-i teheyyücle ağlayan milletin fevk-i serinde otuz iki senelik iştiyâkın bütün hüsrânlarıyla titreyerek birleşdi.

Yanımda genç bir zâbit kolumu dürttü. Döndüm.

- Yukarı bakın; dedi.

Bulutlar arasında ağır ağır sıyrılan kamerîn safha-i beyazı bu der-âğuş samimiye tes'îd ediyor, bu kamerden istikbal-i milletin şeh-râh ikbaline katre katre, hayır yığm yığm nurlu dökülüyordu.

Müştak

SON

Şehr-i Ayin

Dün gece Delâdet-i Hümâyûn Malûkâne yevm-i mahsûs olmak münasebetiyle bi-l-cümle imkan-ı emiriye ve mebâni hususiye tenvir edilmişdi.

Sarây-ı Hümâyûn civarı ve tâlim hâne meydanı Tophane-i Âmire Sanâyî Alâyı marifetiyle müşâ'şa' bir suretde tenvir edilmiş fabrika-i hümâyûnlara me'mûr Ferik Refik Paşa'nın Nezâreti elinde el-âb nariye icrâ kılınmıştır. Tâlimhâne civarında mahall-i mahsûsunda iki bando musike icrâ-i ahnen etmiştir.

Mâbeyne Çekilen Telgrâflar

Zâbitan ve Efrâd-ı Askeriye tarafından Mâbeyn-i Hümâyûn çekilmek üzere telgrâfhânelere alan bâzı telgrâfnâmeler tevdi edilmekte olduğundan bunlar hakkında ne muamele yapılacağını posta ve telgrâf nezâreti Dâhiliye Nezâretinden sormuşdu. Dâhiliye Nezâretinin verdiği cevabda Mâbeyn-i Hümâyûn malûkânenin tasdiâtından vekayesi ve müracaât-ı kâidesinin muhâfaza-i merîyyeti için o telgrâfnâmelerin Hârbiye Nezâretine irsâli münâsib olacağı bildirilmiştir.

Divân-ı Muhâsebat Riyâseti

Divân-ı Muhasebât Riyâseti Abidin Paşa Zâde Râsih Bey geçen gün Türkçe gazetelerin birine gönderdiği mektubda Kânun-u Esâsi mûcibince lâ-yen-azl olduğundan makâm-ı sadâretin kendisini azîle salâhiyetdâr olmadığı makâm-ı şikâyetde beyan ve meziyet ve iktidâr-ı zâtisinden, umûr-u mâliyede ki vukûf ve tecrübesinden bahs etmiş idi. Dünkü gazetelerin verdiği malûmane göre Râsih Bey azlinden dolayı yalnız protesto etmekle kalmamış, makâm-ı riyâsete âid mühr-ü resmiye-i iâde etmemek hususunda adeta tand ediyormuş...garibdir ki bu zât temessük ettiği delilik kendi aleyhinde bir bir hân katî olduğunu unutuyor. Madem ki Kânun-u Esâsi mûcibince Divân-ı Muhâsebat Re'îsi kabil azl değil imiş; o halde bu hükm-ü Kânun-u bağır hak hakkından mahrûm edilmiş ve ahîren bu hukuk-u mağsubesi kendisine iade edilmiş olan Zühdi Beye râcî olmak lazım gelmez mi? Madem ki Zühdi Bey lâ-yen-azl edilmiş; o halde Râsih Beyin oraya tâyin füzûli ve Kânun-u Esasiye muhâlif add edilmek iktizâ etmez mi...?(2.Sütunun Sonu) Kânun kendi lehine o kadar hüsn-ü tefsir eden bir zât başkasınında hukukuna o nisbetde

riâyetkâr olmak icâb eder. Râsih Beyin lâ-yen-azl olduğu farz edilse bile artık bir amir tarafından verilen emri asga etmeyüb mühr-ü resm-iyi zabt etme derecesinde ileri gitmesi hakikaten nâ-şinîde bir şeydir. Makâm-ı Sadâret kendisini nâ hakk bir yere azl etmiş olsada bu zâtın yine kendi mali olmayan bu mühr-ü öyle gasb edercesine alikoymaması ve haksızlığa uğramışsa mühr-ü teslimden sonra icâb eden mercîî müracaâtıyla ahkâk-ı hak etmiş lazım gelir idi. Zirâ lâ-yen-azl demek her şeyi yapmak demek olmadığını pek nazariyat şinâs görünen Râsih Bey de elbette bilir. El-hâsıl kendi iddiâsı hilâfına olarak Divân-ı Muhâbatda pek az tecrübesi olan bu zâtın hareket ahiresi hem o kadar istinâd ve ittikâ ettirdiği ruh ve maksad Kânun ye hem de bi-l-cümle düvel-i mütmedinede câri olan usûle muğayirdir. Evvela mühr-ü red etsin ondan sonra ne yapacaksa yapsın.

Osman Nizâmi Paşanın Berlin sefâretine tâyini üzerine açılan Piyâde Dâiresi riyâsetine birinci fırka kumandanı Ferik Ferid Paşa, Birinci Fırka Kumandânlığına İkinci Orduya mensûb Yirmi Birinci Nizâmiye Fırkası kumandânı Ferik Yâver Paşa intihâb olunmuş ve tasdik me'mûriyetleri Bâb-ı Âliden arz edilmiştir.

Merkez kumandânlığına bir münasibi intihâb ve tâyin olununcaya bu kumandânlığın da vekâleten Ferid Paşa tarafından idâresi mukarrerdir.

Türkiye ve Yunanistan

Atina ajansı şirketi Yunanistan muhâfil siyâsiyesinden bâzılarının tesbiti üzerine eylül efrencînin yirmi ikinci günü der-saâdete bir seyâhat tertib edilmekte olduğunu, Ceneral Yâni Kosta ile bazı zâbitânın ekâbir me'mûrin ve meb'ûsânın azâsından birkaç zâtın bâzı gazete muharrirlerinin bu seyâhete iştirâk edeceklerini, seyâheti tertib eden komitenin riyâsetinde meb'ûsândan Papa Mikolobos nâm zâtın bulunduğu yazıyor. Tesâlyâdan da bu seyâhate iştirak etmek isteyenler için Yenişehir de bir şû'be teşkil etmiştir.

Mustafa Zihni Paşa

Bazı ketb-i siyâsiye-i İslâmiye te'lîf etmesinden ve Kastamonu Vâlisi merhûm Hâlid Beye karâbetinden dolayı hayli vertelere dûçâr ve Kastamonu'da ikâmete me'mûr edilüb bâlâ-hire Memâlik-i Osmaniyenin cihât-ı erbaâsını teşkil eden Gümüşhane, Kerbela, Maraş ve nihâyet Burdur gibi yerlere bilâ-ârâm atılmış

olan en kıdemli mutasarrıflardan Mustafa Zihni Paşa bugün Hıdıviyyenin Osmaniye varpuruyla avdet edecektir.

Devlet-i Osmaniyece icrâ edilecek ıslâhat için bir müşâvere lüzûm görüldüğünden İngiltere Hükümetince münâsib birinin gönderilmesine Londra kabinesinden ricâ etmesi Bâb-ı Alîden Londra sefiri beye emr olunduğunu Nâye Ferâye Perese yazıyor.

Polisin Vezâif-i Mücmelesi

Birinci Madde: Polis komiser ve me'mûrları – cadde ve sokaklarda emniyet-i umûmiyeyi muhâfaza ve asâyişin devam ve istikrârını te'mîn-i vazifesiyle mükellef olduklarından muâmelât-ı inzibâtiye de efrâd-ı ahâliye bilâ sebep zecer ve şiddet dâiresinde muâmele veya kavâin ve nizâmât-ı mevsûâ (3.Sütunun Sonu) hilâfında müsaâde edemeyecek ve vazife üzerinde dâima metânet ve îtidâl-ı muhâfaza edilecektir.

İkinci Madde: Hilafe fikr-i istirâhat vermek için polis komiser ve me'mûrları gece ve gündüz hall-i faâliyetde bulunarak efrâd-ı ahâlinin can ve ırz ve malı aleyhine hiçbir taraftan tecavüz ve taâdi vukûa gelmemesine ale-l-devâm def't edecek ve her gûnâ uygunsuzluğa karşı tedâbir manâyı ittihâz ve icrâ eyleyecektir.

Üçüncü Madde: Ahâlinin menâfi mâneviye ve tehziyeyini te'mîne polisin nâmus ve vicdanı kâfil olduğundan memleketde asâyiş ve ahlâk kâfidelere muğayir olacak her gunâ hâletle meydan vermeyecek ve cadde ve sokaklarda şemâit ve rezâlet ve emsâli harekâtı men' edecektir.

Dördüncü Madde: Kânun-u Esâsi ile muâyyen olduğu vecihle herkesin hukuk-u hürriyesi âhre tecavüz itilmekle mukayyed ve meşrûâdır. Binaen aliyye menâfi umûmiye ve şahsiyeye tâdibi tazmin edecek if'âl ve harekâtı mefdûh olmağla mütecâsiri zâbitaca derhâl men' olunur.

Beşinci Madde: Mücâzât-ı terhîbiye ve te'dibiyeyi müstelzim yâni cinâyât ve cenheye müteâllik olan efâlik-i mürtekiplerini polisler derhâl der-destle mercîlerine îsâl ve teslim ve kânunun târif ettiği vecihle evrâk-ı lâzimesini tertib ve tanzim edeceklerdir.

Altıncı Madde: Kânunen cezâsı hafif ve ehven olan cenîhelerde ve ale-l-umûm kabâhat-i nev'inde bulunan cerâimde polisler cürmün fâillerine ber-vech-i âtî muâmele yapacaklardır. Şöyle ki: âdî zırb ve hakaret gibi bi-l-nesebe ehven ve cezâsı

hafif olan cerâîmden dolayı meznûna der-destleri lazım gelenlerden zâbitaca şahsi mâruf ve memleketde alâka ve râbitası sâbit olanlar Kânun-u Devlete itâât ve sayasiyle polis meclis veya merkezlerine dâvet olunacak ve imtinâl ve itâât etmezlerse ol vakit der-dest ve isâl olunacaktır. Karar veya gaybûbet etmeleri muhtemel görülen ve serseri bulunan maznûnlar hakkında böyle bir müsaâde-i usûlu zâbitaca tatbik olunamaz.

Yedinci Madde: Cinayetle mahkûm olubda kânunen iâde-i hukuk memnûaye nâil olamayanların ve cerh ve sirkat ve dolandırıcılık ve kasden harbik ve me'mûrun zâbitaya memânaât ve adem-i itâât ve hakâret gibi if'âl ile mükerreren mahkûm olanlarla zaten ve hükmen taht-ı hacz ve vesâyitde bulunanların ve mezene-i sû' takımının ahvâl ve harekâtı zâbitaca taht-ı nezâret ve tecessüde tutulacak ve bunların yedinde bulunacak her nev' esliha zabt ve müsâdere edilecektir.

Sekizinci Madde: Polisler mâ-fevkine itaâtle mükellef ve amirlerinden alacakları emri temâmen infâz ve icrâyâ mecburdurlar.

Mâ-mâfiye vazifenin tevzî ve ehline tevdîinde tayin edecek mübâlat ve muvaffakiyetsizlik amir olan komiseri dahi mes'ûl edecektir.

Dokuzuncu Madde: Polis komiser ve me'mûrları caddelerde veya nokta ve devriye hizmetde buldukları esnâda Hânedan-ı Saltanat-ı Seniyyeye ve Erkân-ı Hükümetle düvel-i muhtelif ru'sa sefirâsına ve bahri ve berri kumândanlara ve Râyet-i Osmaniyeyi hamil olan askeri fırka ve müfrezelerine ve cenaze alâylarına ihtirâm ve selâm resmini ifâ ile mükellefdir. Ve mâ-fevklerine mülâkî olan polis me'mûr ve komiserleri dahi yekdiğerine aynı merasim ifâ ederler.

Onuncu Madde: Polis komiser ve me'mûrları cadde ve sokaklarda lâabali evzâ' ve harekatden silkin haysiyet ve vakârını mahal olacak her güne muâmelatdan mes'ûldür. Binaen aliye me'mûrun zâbitanın işaret etmeleri ve kahvehane ve gazino ve emsâli mahallerde tavla ve iskambil gibi şeylerle iştigâl eylemeleri ve haysiyet me'mûriyetlerini ihlâl edecek suretde fes ve kundura ve elbisesi kirli veya yırtık ve göğüs açık dolaşmaları ve nokta-i mahallerinde ve devriye ve kol hizmetlerinde vesâir vezâif-i resmiyenin ifâsı esnasında sigara içmek ve taâm etmek ve ötede berude oturmak ve bilâ lüzûm şunun bunun ile konuşmak gibi hal ve hareketde bulunmaları ve bir mâzeret-i meşruâsı olubda amirlerinden ruhsat almadıkça vazifeleri başından ayrılmaları memnû' olduğundan hareketleri tekrar edenler azl ve ihrâç olunacaklardır.

On Birinci Madde: Polis komiser ve me'mûrlarına hanelerine gitmek ve umûr-u zâtiyelerini görmek için haftada otuz altı saati tecâvüz etmemek üzere merkez komiseri tarafından me'zûniyet-i itâ olunabilecek ve me'zûniyetlerini havi amirleri tarafından yedlerine bir pusula verilecektir.

Polis evkât-ı sâirede de gece ve gündüz dâire-i me'mûriyetlerinden infikâk edemeyecektir.

Esâsen polis neferi iken açıktan komiser (3.Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Pazar – 31 Ağustos

---

ta'yîn edilmiş olanlar ba'de mâ sınıf-ı aslileri olan polis neferliğine mahsûs elbiseyi iktisâ etmeleri zımnında Zâbtiye Nezâretince o emri lâzime itâ olunmuşdur.

On günden beri terk-i işgâl etmiş olan Kâzlı Dabâğhanesi amelesinin yevmiyelerine yüzde yirmi beş zam edildiğinden evvelki gün işe başlamışlardır.

Kundâk

Evvelki gece Beykozda yalı karyesinde Gâzi Yunus Sokağında bahriye mülâzımlarından Hacı Sadık Efendinin hanesine kundâk konmuş ise de hanede bulunanlar tarafından görülerek basdırılmışdır. Zâbitaca mütecâsiri tahrî olunmaktadır.

Resmi

Geçen Cum'a günü Huzûr-u Hümâyûn Hâzret-i Pâdişahide nâil-i şeref mesûl olan Rusya sefiri hâzretleri Rusya İmparatoru Hâzretleri cânibinden zât-ı şevketsemât şehriyâriye ihdâ olunan gâyetle mazî' bir gümüş çekmeceyi bi-l-zât takdim edilmişdir.

“İstanbul” Gazetesi habishâne kaçığını bazı eşhâsın her sabah alâ-frânga saat altı ile dokuz raddelerinde ve akşam dört ile altı arasında bir çok mârrîn ve âbîrinin kise, saat vesâiresini aşımakda olduklarını bi-l-beyân murahhî aîdiyenin nazar-ı dikkatini celb ediyor.

İstanbul Refikamızdan:

Önümüzdeki cum'a günü Kol Ağası Selim Sırrı Bey tarafından Tepe Başı yazlık tiyatrosunda menâfi kariben mîr mûmâ-ileyhâ tarafından keşâd olunacak idmân mektebine mâhsus olmak üzere konferanslar, oyunlar tertib olunacaktır. Tertibât ber-vech-i âfîdir:

Selim Sırrı Bey tarafından cimnastik hakkında bir konferans; Romalı Profösör Sârtori ile Selim Sırrı Bey arasında kılıç ile talim; İngiltere boksı hakkında Mösyö Joneri tarafından bir konferans; Mösyö Joneri ile Selim Sırrı Bey arasında bir boks; Alâ-frânga güreş ile alâ-turka güreş arasındaki farklar hakkında doktor Rıza Tevfik Bey bir konferans; Profosör Sârtori ile Selim Sırrı Bey arasında menç tâlimi, gerek Selim Sırrı Beyin ve gerek Rıza Tevfik Beyin ispor ve idmân işlerinde ihtisâsları mâlûmdur. Memleketimizde şimdiye kadar maa-l-te'sif cimnastik vesâir riyâziyat-ı bedeniye ve idmâna müsaâde edildiği yok idi. Sıhhat-i umûmiye ve metanet-i ahlâkiyeye en mühim hizmet demek olan isporları, idmânları ihyâye muvaffak olmasını kariben mekteb-i keşâd edecek olan Selim Sırrı Beyin himmetinden bekleriz.

HÂRİCİ

İngiltere, Rusya ve Şâh İran

Tâmis gazetesinde okunmuştur:

Bu sabah Tâhrandan mühim haberler alıyoruz. Dün İngiltere ve Rusya sefirleri Şâh İrana mütehatt'ül-mâz ve şâyân-ı dikkat bir nota vermişlerdir. Velâyâtadaki iğtişâş ve bi-l-hâssa Tebrizdeki icânebin mâl ve cânının mâruz bulunduğu tehlike nazar-ı dikkate alınarak Meclis-i Meb'ûsanı yeniden ictimââ-i dâvet edeceğine dâir mesbûk olan va'din bir an evvel incâzı Şâh İrandan talep ediliyor. Bu hareket (1.Sütunun sonu) Kânun-u Esâsiyi muhâfaza edeceğine dâir ahâliye kanaât-ı bahş olunacağı beyân edildiğinden sonra parlamentonun teşrîn-i sâni evâsıtına doğru toplaması da söylenmiştir.

Bu haberi bize tebliğ eden muhâbirimiz hareket-i vakâanın gerek Tahranda gerek Velâyâtda gayet iyi bir te'sir husule getireceğini te'mîn ediyor. Bu tahminin doğru çıkmasını arzu ederiz. Şâhın verdiği va'din incâz edilmesi hem kendisinin hem Hânedân-ı Hükümetin hem de İran tebâsının menâfi iktizâsındandır.

Meclis-i Milliye dağıtdıktan birkaç gün sonra yâni iki eylül tarihinde Şâh İran bir beyânname neşr ederek Kânun-u Esâsiyi muhâfaza etmek ve üç ay sonra parlamentoyu toplamak emeline olduğunu ilân etmişdi. Petersburg muhabirimizden aldığımız mektub da İran parlamentosunun Teşrîn-i Evvel ibtidâsında toplanması ma'mûl olduğunu bildirilmişdi. Hâlbuki vakit geçdi, Şâh Hâzretlerinin o kadar yeminlerle gösterdiği Kânun-u Esâsi tarafdarlığına, parlamentonun dâvet edildiğine dâir hiçbir haber alamaz olduk idi.

Petersburg muhâbirimize o haberi gönderdiği gün İran muhâbirimizde Velâdet Hâzret-i Ali yevm-i mahsûs münasebetiyle icrâ edilen merâsimde İran Şâhının memleketi “Erbâb-ı Küfr” den tethir etdiğini kemâl-i memnûniyetle beyân edileceğini yazıyordu. Azâde-i beyândır ki “Erbâb-ı Küfr” tâbiriyle Şâh İran meşrûtiyet-i idâre tarafdarlarını kasd ediyordu.

Onun için Şâh İran'a va'dini nezâket fakat metânetle ihtâr etmenin ve icânebin mâruz bulunduğu ihvâle nazar-ı dikkatini celb etmenin tam zamanı idi.

İngiltere ile Rusyanın İranda menâfî mühime ticâriyesi vardır. İran kıtâsının mârûz bulunduğu kargaşalık bu menâfî helaldâr ediyor. İranın her tarafında Rus ve İngiliz tebâsı var, bunların hayati, emvâli tehlike altında bulunuyor. Birde gerek İngiltere gerek Rusya hükümetleri İran ile hem hudûd bulduklarından İranda ki karışıklık bu cihetcede ayrıca bir tehlike teşkil etmektedir.

İşte iki hükümet bu gibi noktaları düşünerek bi-l-müzâkere müşterek bir nota vermek lüzûmunu his eylemişlerdir. Bu notada Şâha gayr-i kabil kabul bir teklif der-miyân etmiyorlar, ondan yalnız kendi verdiği va'di tutmasını istiyorlar. Hatta bu teklif serd için istâcâl de etmeyerek şâhın verdiği va'denin hitâmına üç hafta kalıncaya kadar sabr etdiler. İranda bir dereceye kadar iade-i aşâyış ve inzibât için yegane çâre parlamentoyu çar çabuk toplamaktan ibaret kalmamışdır. Tebriz'deki muhâbirimiz orada bulunan İngiltere tebâsının tehlikeye mâruz bulduklarını yazıyordu. Tebriz'deki te'mîn-i hürriyet için uğraşan ahrâr-ı amellerine muvaffak olamazlarsa müdahâle-i ecnebiyeyi dâvet ederek hiç olmazsa o suretle nafl-i maksad olmak için ecnebi konsolatolarından birisini tahribe karar verdikleri de söyleniyor.

Tebriz muhâbirimiz bu kararın mevkî' icrâya vaz' edilmesi pek muhtemel olduğunu da te'mîn etmektedir. Şübhesiz ki bunun için de İngiltere konsoloshânesini tercih edeceklerdir. Şimdiki halde Tahran Hükümeti Tebriz'de iğtişâsı teskinine gayri kadirdir. Burada Şâh tarafdarları ile hürriyet (2. Sütunun Sonu) tarafdarları birbirlerine suret-i kâtiyede te'mîn-i galebe edemiyorlar. Şehir ve hâvi

olduğu iki yüz bin nüfus bu yüzden mütezerrid olub duruyor, ecnebilerin mâruf olduğu tehlikede günden güne artıyor.

Son notanın verilmesi Tebriz ahvâlini ihtimal ki teskin edebilir, Şâh İran intihâbate başlanması için hemân emr verirse Tebriz de ihtilâl biter. İran ahrârına bir şey yapabilmeyeceğine dâir İngiltere hükümetinin verebileceği te'mînât da erbâb-ı kıyâmı teskine kifâyet eder. Eğer Şâh, akıllı ise yeni parlamento âzâlarına bir şey yapamayacağını te'mîn eyler, afv-ı umûmi ilân eder, Tebriz'den asâkiri çıkar.

İngiltere ve Rusya hükümetleri muhârebe-i dâhiliyeye yarayacak bir parayı İrane-i akrâz etmekden ictâb eylemişlerdi. Böyle olduğu halde ecnebi hükümetlerin Şâhı teşcî' etdiklerine dâir bâzı rivâyat-ı durân ediyordu. Son nota bu rivâyetleride tekzibe hidmet eyleyecektir.

İlk Meclis-i Meb'ûsân bu tesbitin ibrâze muvaffakiyetle neticelenememesi pek az vakit içinde pek çok şey yapmak arzusundan neş'et etmişti. Onun için yeni parlamentonun îtidâl-ı fikre mâlik zevâtden mürekkebe olması ve bunların aldıkları ders göz önünde bulundurmaları şâyân-ı temindir.

TELGRAFLAR

Petersburg, 11 Eylül – Kont Tolstoy'un ahvâl-i sâhifesi iyidir. Rusyanın her taraftan, hatta Sibiryanın en hücri köşelerinden, tebriği mütezmin bir çok telgraflar geliyor.

Tolstoy'un şerefine bir takım nümâyişler icrâ ediliyor. Ancak zâbitaca ittihâz olunan tedâbirden dolayı bu nümâyişler hususunda dâiresinden çıkarılamıyor. Maa-mâ-fih me'mûrun zâbitanın buna karşı yapacağı muâmele tâyin değildir. Gazetelerin ekseriyesinde meşhûr muharrirler Tolstoy hakkında medîha-kârâne bendler yazmışlardır.

Paris, 11 Eylül – Almanya husumeti imparator hâzretlerinin şimâli Alsâs kıtâsında keşt ü güzâr ettiği sırada otomobiliyle Fransa toprağına da girmek arzusunda bulunduğu Fransa'nın Berlin Sefirine tebliğ etmiş olduğu hakde şâyî olan havadisi gazeteler te'yid ediyor. Fransa hudûdunca te'yid-i inzibât olunması hakkında lazım gelenlere emr verilmiştir.

Paris 11 Eylül – Peti Pariziyen gazetesinin iş'ârına nazaran Fransa gümrük me'mûrları Almanya İmparatoru Hâzretlerinin rakib olduğu otomobilin Atinbergde kâin Şeluhet geçidinden murûrine müsaâde etmeleri hakkında emr almışlardır.

İmparator hâzretleri Şeluhet geçidine muvâsalatında yarım saat kadar tevâfuk ederek o havalinin manzarasını temâşâ etmiş. Bâde Altınberg oteline nâzil olmuştur. İmparator hâzretleri “Hûnik” dağına ziyâret için Fransız me’mûrları tarafından vukû bulan dâvete icâbet edememiştir.

Paris, 11 Eylül – Matbûât sendikası hasılatı İstanbul’daki harîk-zede-gân vermek üzere bir tiyatro oyunu, yâhud umûmi bir eğlence tertibini kararlaştırılmış olduğundan Paris’deki Osmanlı sefiri cedidi sendika re’îsine bir mektub göndererek yeni Türkiye’ye karşı Fransa matbûâtının (3.Sütunun Sonu) gösterdiği eser-i müddetden dolayı beyân-ı teşekkür etmiştir.

Tebriz, 11 Eylül – Sârdâne gönderilen süvariler köyü ateşe tutarak ihrâk etmişlerdir. Pür-nes ayn-ül-düveleye kavzâ-l-zuhr olmak üzere zuhr eden üç bin kişi gelmiştir. Şehre bir taârruz vukû’ûna istizâr olunuyor.

Seyra Göze; 11 Eylül – Jân Miliç isminde ve yirmi iki yaşında bir delikanlı tevkif olunmuştur. Merkûm Parselonde Rambelâ Felâriş sokağına bu mebâyı vaz’ eden kendisi olduğunu itirâf etmiştir.

Riyo Dojâneyro, 11 Eylül – Separçen Periyennes isminde bir İngiliz vapuru Se Ara sahilinde bir diğer vapurla müsâdeme ederek gark olmuştur. Tâîfeden on dört kişi meydanda yokdur.

Roma, 11 Eylül. – Trablus garbindan alınan haberlere göre Trablus-u garbde İtalyanların arazi mübâyaa etmelerine müteâllik olan kaffe-i mesâil hakkında me’mûrun Osmaniye ile İtalyan konsolosu arasında itflâf-ı hâsıl olmuştur.

Neşriyât-ı Cedide:

Âşiyân

“Âşiyân” nâm dilenişiniyle adâbı, ilmî, ahlâkı haftalık bir mecmûanın intişâre başladığını bu kere idarehânemize gönderilen ilk nüshâsından anladık. Bir îtinay-ı zerâfetle tertib ve tabî edilen bu mecmuânın edebiyatımıza pek güzel hizmetler edeceğini ümid ve muvaffakiyetini temini ederiz.

Romanya ve Bulgaristan Seyâhati

Romanya ve Bulgaristanın mahal-i muhtelifinden gelen zevâr-ı muhteremeye iâde-i ziyâret maksadıyla mekâtib-i aliye me’zûnları tarafından teşkil olunan iki yüz kişiden mürekkeb bir he’yet-i müntahabanın eylülün dördüncü pençşenbe günü Köstenceye mütevecihen “Marmara” vapuruyla hareketi mukarrer

olub bundan bi-l-istifâde Galata'da Havyar Hanında 11 numaralı idârehânedede de mezkûr seyâhet için bilet satılmakta olduğu "İkdâm" gazetesinde ilân olunmuş ise de mezkûr idarehânenin ne mekâtib-i aliye me'zûnları tarafından tertib olunan işbu seyâhet ile ve ne de Mekteb-i Mülkiye de satılan biletlerle katîyen münâsebeti olmadığı gibi "Marmara" vapuru evvelce Mekatib-i Aliye me'zûnları tarafından isticâr olub ve bahriye musikisi de bu he'yete tahsis kılınmış ve diğerk ilânın kimler tarafından neşr edildiği meçhûl bulunmuş olmasına mebni yanlışlığa mahal kalmamak üzere seyâhet-i mezkûreye iştirâk arzusunda bulunan mekâtib-i aliye me'zûnlarının isimlerini kayd ettirmek ve biletlerini almak üzere Mekteb-i Mülkiyeye müracaât etmelerini ihbâre lüzûm görüldü.

Atbây-ı Mülkiye-i Osmaniyyeden:

Atbây-ı Mülkiye-i Osmaniyye he'yet-i idâre-i mukatasınca tanzim edilen projeler tabî bu aralık matbuâtın kesret-i iştigâlatına binâen mümkün olamadığından tanzim edilen proje lûceleri Beyoğlunda Tepe Başında kışlık tiyatrodâ tâlik edilmiştir. Âzâmi mevcude ile yeniden iltihâk edecek zevâtın pazar ertesi günü saat beşde tiyatroya gelerek projeleri bâd-el-mütalaâ itirâzlarını bildirmek üzere yevm-i mezkûrda saat beşde vukûa bulacak ictimâ-i umûmiyyeden hazır bulunmaları ricâ olunur.

Dersââdetden Selanik'e azimet ve üç gün kaldıktan sonra avdet eylemek üzere tertib olunan Tenze katârının eylülün ikisine musâdif önümüzdeki salı günü gündüz saat dokuz buçukda Sirkeci istasyonundan hareket edeceği ve binaen aliye yolcuların vakt-i mâinde hazır bulunmaları lazım geldiği beyan ve ilan olunur.

Hasılat-ı iâne-i mâliyyeye terk ve terbî maksadıyla tertib edilmiş olan konserin icrâsına müteâllik müzâkerâtda bulunulmak üzere bi-l-umûm Mekâtib-i Mülkiye ve idâdiye me'zunun ve müdâvimizinin eylülün birinci Pazar ertesi günü saat dörtde Üsküdar İdadî-i Mülkiyesine gelmeleri ricâ olunur.

1.5.45. Nüshânın Transkripsiyonu :**TANİN****Nüshası 10 Para****Pazarertesi****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 45****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tevfik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa.****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****18 Şa'ban : 1326****01 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****İHTÂR**

Gazetemiz çehârşanba gününden itibâren sekiz Sâhife olarak intişâr edecektir. Memleketin her şeyden mahrûm olduğu gibi hürriyet zamanının âtî ihtiyaçlarına kifâyet edecek vesâit-i tabîyeye de malik olmaması bizi bu emellerimizi icrâdan şimdiye kadar mahrûm bıraktı. Makinemizin vürûduna, matbuâmızın hazırlanmasına daha ziyâde itizâr etmeyerek her hâlde kar'ellerimizin vekâyî hâriciyeden de haberdâr etmek ve bir iki teferruke derç eylemek suretiyle hizmetimizin dâiresini genişletmeği vazifeden bildik.

Gazetemizde şimdiye kadar imzaları görülen refekây-ı tahririyemizden başka: Hâlid Ziyâ, Cenâb Şâhâb-el-din, Salih Zeki Beylerinde muâvenet tahririyeleri te'mîn edilmiş olduğu gibi erkân-ı muktedire-i askeriyemizden bir zât tarafından yazılacak makalât-ı mahsûsa ve zirâî-i tabi bendler ayrıca istifâde-i bahş olacaktır.

“Tânin” böyle güzide ve kıymetdâr muâvinin tahririye ile dâire-i hidmetini tevsî' etdikten başka Rus müşahir muharririnden Maksim Gorki tarafından

ANA

Namında Rus vakâyî ihtilâliyesini bütün dehşet ve fecâatiyle, ledinyâtıyla gösterecek suretde kaleme alınmış, Rusya'da tabîne müsâade-i istihsâl edilemediği için ancak hürriyet-i matbûâta malik memleketlerde mevki' intişâre vaz' olunabilmiş mükemmel bir romanı teferruke edecek; fakat yalnız kar'ellerinin zevk edinse hizmetle iktifâ etmeyerek memleketimizin mâruz bulunduğu muhâllik siyâsiyeyi de İrane ile şâyan-ı vatanın ve hususuyla me'mûrlarımızın tenvir ve tevsî' efkârına hâdim olmak üzere

Avrupa ve Şark Mes'lesi

nâmındaki bir eseri de tercümeyle başlayacaktır.

SİYASİYÂT

Dâhili

Sadr-ı a'zam Paşa Hâzretlerinin Beyânâtı

Avrupa'da vükelâ münâsib bir fırsat buldukça, hatta bâzen gördükleri lüzûmu mebni fırsatlar icâd ederek dâhili, hârici siyâsiyât hakkında nutuklar verirler. İdâre-i meşrûte ahlâkı henüz memleketimizde te'sis etmediğinden, ihtimâl ki He'yet-i Vükelâca'da bir lüzûm his olunmadığından şimdiye kadar böyle bir nutka, izâhâte nâil olamamışdık.

Bâzi mâkûs icrâat ile sabırsızlanmağa başlayan efkâr-ı nâsı tatmin, he'yet-i vükelâyâ karşı bidâyet-i teşekküllerinde umûm tarafından gösterilen emniyet ve itimâdı takviye için her halde izâhât-ı îtasıyla bir yekün su'i tefhimleri izâleye ihtiyaç vardı. (1.Sütunun Sonu) Sadr-ı a'zam Paşa Hâzretlerinin geçen gün yeni gazete muharrirlerinden birine vukûa bulan beyânâtı eysetenin izâhat-ı dereceye kadar îtâ etmiş add olunabilir.

Sadr-ı Azam Paşa Hâzretleri icrâatdan eser görülmediğinden dolayı bâzi gazetelerde görülen şikâyetleri sabırsızlığa hâmil ile sıkılan eski idârenin bu kadar az bir zaman içinde yapılamayacağını söylüyorlar. Bunda ki haklarını teslim etmeyecek kimse tasavvur edemeyiz. Biz tanzim-i idâreyi değil bir ay, bir sene içinde on sene içinde te'mîn ile şu buhrândan kurtulabilirsek kendimizi bahtiyâr sayarız. Yalnız sabırsızlık eseri göstererek şikâyet eden gazetecilerin hakkını vermelidir.

Şimdi eskisi gibi gizli kapaklı iş görülecek sıra değildir. Hükümetin bir maksad-ı ıslâh ve terkiye doğru yürüdüğü mâlum olduğdan sonra bu amele doğru

atılan hâtveler kemâl-i memnûniyetle ilân edilebilir, sû'î tefhim peydâ olmasına meydan bırakmaz; zirâ olanları izâle edebilir, bundan amâl ve mesâî hem ahenk bir halde matlûb olan gâyeye doğru yürür. Böyle olmadığı içündür ki he'yet-i vükelâ matbûatda, ve efkâr-ı nâsede o sabırsızlığı tevlid etmiştir.

Vilâyetin her tarafından muntazam bir suretde işleyen idâre mâkinesinin faâliyet-i meşrûya delâlet edecek ahenkdâr gürültüsü samîi memnuniyete aks edecek birde bozuk bir gıcırta tutulacak olur, bir taraftan da he'yet-i vükelânın hâricde manzûr olan yegâne icrââtı merkezdeki küçük kitabları açıkda bırakmak, Şûrây-ı Devlet azâlarına rüesây-ı me'mûruna büyük paylar çıkarmak gibi şâyân-ı muâheze-i harekâtdan ibâret görülürse susmak kabil olur mu? Belki He'yet-i Vükelâ bu ahvâle çâre-sâz olmağı düşünüyordu. Fakat memleketin mârûz bulunduğu tehlike-i iğtişâş karşısında millet belki?" diye müteselli ve müsterih olamaz; He'yet-i Vükelâyı "Lâyihâtı" add ederek körü körüne itîmâd ve intizâr gösteremez. Meşrûtiyet-i İdâre perde arkasında gizli gizli İdâre-i Hükümet etmek fikriyle gayri kabil te'lîfidir. Hayat ziyâden ayrılamaz.

Gazetelerin zâhiren ancak atâlet suretinde tefsir edilecek şu sükûte karşı sabırsızlanmakta ne kadar hakları olduğu bi-l-zât Sadr-ı Azam Paşanın ifâdesinden dolayısıyla menfehim oluyor.

Sadr-ı Azam Paşa Hâzretleri: Dört milyon liralık bir istikrâz akdi için Bank-ı Osmani ile müzâkerâta girişilmiş, fakat şerâî ağırca görülmesinden dolayı Avrupa sermâyedâranına mürâcaâtda bulunulmuş ise de "İstanbul gazetelerinin neşriyâtından irtifâ' almakta olan Avrupa borsaları" Memâlik-i Osmaniyede bir aks'ül-amel tahdişi ihtimâlından endişe ile âsâyîşin tekerrürüne emniyet edemedikleri cihetle (2. Sütun Sonu) ihtiyâte riâyeten devlete para ikrâzına teşebbüs edememekde olduklarını söyleyerek matbûâtı büyük bir me'sûliyet altında bırakmışlardır. Hakikat halde bu me'sûliyet sırf He'yet-i Vükelâyâ aîddir. Çünkü memleketde asâyîşin tekerrürü me'selesi kendi vazifeleridir. Onlar bu vazifede kusur ederek Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesine kanaât ve emniyet verememişlerse kabâhat kendilerindedir. Bunda adım-ı muvaffakiyetlerini matbûâta isnâd etmeleri garib olduğu kadar şâyân-ı dikkatdir.

Matbûâtın neşriyâtına bu kadar ehemmiyet ve nüfuz-u atf eden He'yet-i Vükelâ bi-l-tabî o te'sir ve nüfûzdan kendisi de hissesini almak icâb eder. Matbûâtın ne diyeceğini demek ki He'yet-i Vükelâ düşünüyor. Düşündüğü halde nasb ve tâyin,

açığa ihrâç, tâhsis-i maâş gibi icrââtde kabil muâheze gûnâ –gûn harekâta meydan verilerse düşünselerdi ne olacaktı!” sûâlini sormağa hakkımız olmaz mı?

Eğer Sadr-ı Azam Paşa Hâzretlerinin dediği gibi Matbûât-ı He’yet-i Vükelâ üzerinde bir te’sîr icrâ etmişse kendilerini kâide-i meşrûtiyet dâîresinde ifâ-i vâzifeye mecbûr etmek suretiyle tecellî edilmiştir.

He’yet-i Vükelâ henüz buna tahammül edebilmeği zihnine pek sığdıramadığı için muâhezeden sıkılıyor. Fakat yaşamak isteyen mahiyete uymalıdır. Yeni İdâre yeni muhâkim ister. Eski He’yet-i Vükelâ imtiyâzât ve muâfiyatını unutmaya, İdâre-i Meşrûtiyet adamı olmağa mecburdur. Bu tahvilin ilk delili Mülkiye me’mûrlarından rütbelerin kaldırılması olacaktır. Eski devrin memleketimize en muzır bir yâdigâr seyyiâtı olan rütbeler mansıblara hasr edilmezse memleket çok zaman Umûr-u İdâre için adam bulamayacaktır. Hâlbûki He’yet-i Vükelâ bugün müsâvât üzerine müessis olan İdâre-i Osmaniye’nin mülkiye rütbelerinden müstagnî kalması lazım geleceğine dâîr bir lâhiye-i kânuniye tertib etmediği gibi yeni tâyin istediği bâzı me’mûrlara yeniden rütbe inhâ etmek derecesinden eski fikirlilikde inâd ve ısrâr göstermiştir.

Geçen gün “Vükelâ ve Matbûât” ser-levhasıyla yazılan makâlede mahâfil-i resmîyede matbûât aleyhine fikirler beslendiği, Mahâfil-i Vükelâya mensûb kimselerin - ihtimâl ki mülhem olarak – Matbûât aleyhinde lekâ-âtda buldukları söylenmiş idi. Sadr-ı Azam Paşa Hâzretlerinin beyânatı istihcârımızın sıhhatini isbât ediyor.

Sadr-ı Azam Paşa matbûât-ı dâhiliyemizin muhtaç ıslâh olduğunu bunun için tashîcan tehisse-i olunacak nizâmnamenin Meclis-i Meb’ûsâne verileceğini haber verdikten sonra bunun akîbinde matbûâtı devletin îtibâr-ı mâlîsine helâldâr etmek gibi büyük bir cerm-i mânevi ile ithâm edilmiş olmasına nazaran hazırladıkları nizâmnamenin ne kadar kayûd-u tâhdîdiyeyi (3. Sütunun Sonu) hâvi olacağı pek âlâ anlaşılıyor. Fakat şimdiden şunu söylemeliyim ki hürriyet-i matbûât-ı aleyhinde atılacak ilk adım hürriyet-i millete karşı bir sûî-kasd olacaktır. Bunu elbette Osmanlı milleti anlayacak ve bu dâme düşmeyecektir.

He’yet-i Vükelâ lüzûmu derecede gayret ve metanet, arz ve ikdâm, fedâkârlık gösterememekden mütevellid tezebzübü matbûâta isnâd edeceği yerde her şeyden evvel gazetelerin istediği gibi lâzım gelen vali ve mutasarrıfları vesâîr me’mûrları tâyin ile iştigâl etse idi ve çerh-i idârenin dönmeğe başladığı gazete muharririne lâf ile te’mîn etmek suretiyle değil faâliyatle İrane etmek tarîkiyle

herkese anlatsa idi Avrupa sermâyedârının bugün maa-l-te'sef gösterdikleri tereddüd hiç meydan açılmamış olurdu.

Kâmil Paşa Hâzretlerinin beyânâtında şâyân-ı memnûniyet bir cihet görüyoruz. O da Avrupa'dan mütehâssıs ve muktedir zâtlar celb edileceğinden te'mîn olunmuşdur. Fakat bunda bile ne kadar tereddüd-ü eser var. Sadr-ı Azam Paşa gelecek erbâb-ı ihtisâsın usûl-u idâre-i mâliye ile gümrük idârelerini ıslâh ve tanzim edeceklerini, umûr-u nâfia için de Avrupa'dan mütehassıs mühendisler getirileceğini beyân ediyordu. Askeri mütehassıslardan, orman fenni mütehâssıslarından, zâbıtâ teşkilâtını yapacak erbâb-ı vukûfdan hiç bahs-ı yok. Hâlbuki gazeteler bahriyenin ıslâhı için İngiltere Ümerây-ı Bahriyesinden bir zâtın celbi esbâbına teşebbüs olduğunu yazmışlardı. Bu cihetle hep meskût geçilmiş. Sahîhimi, yanlış mı? Bunlar da yapılacak mı yapılmayacak mı? meçhûl. Bu kadar izâhat arasına bir iki katfî, sarh cümlede karışamaz mıydı? İstiyorlar ki gazeteciler: “ne verseler ona memnun, ne kılsalar ona şâd! Hükmüne fermân bir itâat olsunlar...hayır!

Hüseyin Câhid

ŞİKAYETLER

400 Bin Lira

Sultan Murâd Hâmsin tahsisâtından mütedâhil meblâğ ile Çırağın Sarâyının muhâfazasında müstahdem jandarmalara Hazine-i Hâssadan birer maâş nisbetinde verilen zemâimin yekünü hesâb edilmiş, dört yüz bin lirâyı tecâvüz ettiği anlaşılmış. Bu paranın Hazine-i Mâliyeden istifâ edilmesi büyük bir kâr demek olacağı mülâhazasına mebni bundan takriben bir sene evvel, o zaman Hâzine-i Hâssa müsteşârı bulunan Hâlas Efendinin tertibât-ı mâhİransiyle, Mâliye Hazinesi tâm tâkır bir halde iken, bu dört yüz bin lirayı mütecâviz paranın mâliyeden ve hilede alınmasına imkân bulunmuş. (1. Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Pazarertesi – 1 Eylül

Bu paranın tahsisât-ı mütedâhileyi teşkil eden kısmı vereseye verilmiş, kısım-ı diğeri de Hâzine-i Hâssa'da alıkonulmuş zân edilir. Büyük hüsn-ü zân. Çünkü

veresenin hakkı verilmediği gibi paranın ne olduğunu Hâlas Efendiden başka bilen yok diyorlar.

Mâliye gelince bir aralık bu hesâbat bir şike-i katîyeye rabit edilmeğe çalışılmış ise de bu sırada bir rütbe-i mütemâyizeye nasılsa ziyâdece meftûn ve meclûb olan bir sahib-i maârifet ve kemâl tarafından evrâk ortadan kaldırılmış.

Şimdi ne olacak...? Jandarmalar fazla verilmesine lüzûm görülerek senelerden beri te'diye edilmiş olan maâşâtı mâliyeden istirdâd etmeğe Hâzine-i Hâssa müsteşârının ne sâlâhiyeti vardı?

Vereseye aîd olan mübâlağa gelince eminiz ki bu da ya mâliye yâhud îâne-i maliye verilir. Fakat o Hâlas Efendinin cûlus-u kalb ile evvela hesâb, sonra para vermesi lazım.

AÇIK SÖZLER

Zirâatımız

1

Te'sîr-i zülâl istibdâd ile bir birimizi aldatmağa uğraşdığımız, hakikatden bahs etmeğe korkduğumuz sıralarda zirâate dâîr ne vakit bir şeyi yazılmış olsa, mutlakâ “feyyâz-ı kudretin Memâlik-i Osmaniyeye bahşâyîş-i alehissi olan kuvve-i nâmiye...” gibi sözlere tesâdüf eder ve füyûz gûnâ-gûn halkte müstağrak olan bu koca memleketde zirâatin sefâletden başka bir şey'e hizmet etmediğini, tarlalarını, çiftliklerini bırakub bir iş bulmak ameliyle uzak yakın köylerden akın şehirlere dökülüb gelen binlerce, yüz binlerce insanların böyle gaîlelerinden, me'lûf oldukları yerlerden devr ve mehcûr, her dürlü mahrûmiyete, hâtır ve hayale gelmeyen sefâletlere ne için katlanmak istediklerini anlamak hatırımıza bile gelmezdi.

Evet, Rumeli'den başka Anadolu'nun pek az yerleri istisnâ edilecek olursa memleketimizde evsâf ve şerâit-i tabîye-i zirâiyenin yüzümüzü güldürecek bir halde olmadığını itirâf etmek lazım gelir.

Bir iki şimendüfer hattı ve bir hayli şose yolları civâr vilâyât ile pay-ı taht arasında münâkalât ve muvasâlatı az çok te'mîn etmiş iken yine Romanyadan, Rusyanın cenûb-u eyâletlerinden Bulgaristandan, Fransadan memleketimize hubûbât ve un gönderilmemiş olsa şu bir milyondan ziyâde halkın temin-i hayât hususunda pek büyük müşkülâte mârûz kalacaklarından şübhe yoktur.

İstanbul'a taşralardan gelen yüz binlerce halka iş bulur, yüz ve ellileri yarı aç yarı tok geçindiriyor. Karadenizden gelen vapurlara bakmış olsanız küme küme adamlara tesâdüf edersiniz; bu mütevekkil, sabûr kitle-i mahrûmiyet karşısında kalbinizin şiddetle hareket ettiğini, a'sâbenizin kırıldığını duyarsınız. Bu insan sürüsü ellisi altmışı bir arada kocaman bir sandala bindirilüb gümrüğü sevk edilir, orada kendilerini bekleyen birkaç hemşehrinin kefâletiyle, onlar için kumpânyalara karşı kefâlet eden, vapur ücretlerini yüzde on beş yirmi (1.Sütunun sonu) eksiğine ödeyen adamların ellerinden kurtulur. Bundan sonra da bu bi-çâre adamlar için daha büyük bir hayat sefilâne başlar. Borçları ödemek, bir sanâat "tutunmak" için şuraya buraya baş ormak, bu mübâreze-i hayatta eskimiş verilmiş kuvvetlere, menfâatlere mağlûb olmak, bu yüzden bir çok sefâlet ve mahrûmiyete katlanmak, en sonra da Anadolu'nun en hücri bir köşesinde, sefil bir köyde, en acı ve müellim şedâid ve ıztırâbât hayata tahammül gösteren felâketzede bir gâileye, tûl bir vâlideye, birkaç önseze beş on para yetiştirmek, köyün imâmını, muhtârını her gün bir sûretle tazâyık eden, zabtiyelerle haftanın bir iki defâ köye uğrayub ortalığa dehşetler püsküren tahsildârada para ulaştırmak; ve ancak bu sayede fakir bir gâilenin yeğane medâr-ı mâîşeti olan bir âyin ile bir iki kırık çömleğe daha bir müddet "sâlyâneci" nin elinden kurtulmak derd ve endişesi yüz gösterir. İstanbul, İzmir, Selânik gibi büyük şehirlere tâ Anadolu içlerinden der gelüb gelen bu halkdan başka, Romanya, Bulgaristan gibi yerlere de Karadeniz sevâhili ahâlisinden her sene yüz binlerce adamlar, memleketlerindeki toprakların kendilerine te'mîn edemediği hayatı oralarda kazanmak için giderler. İşte bundan sonra her zirâatden bahs etdikçe kuvve-i kâtrenin hâk-ı pâk vatana bahşâyış ezlisi bulunan – kuvve-i inbâtiyyeyi pîş-i mübâhâtımıza alarak kendimizi aldatmamalıyız. Her şeyde geri kalmış olan bir memleketin şerâit-i zirâiyesi de her şey gibi, hatta daha fenâ bir halde olmak lazım geleceğini tasdik de kimse tereddüd edemez. Çünkü: zirâat-i siyâsiyâtden, harb ve sulhdan, usul-u idâre-i hükümetden, gümrük muâhedelerinden, yollardan, şimendüferlerden, komşularımızın hâsılat-ı araziyemize karşı tatbik etmek istedikleri usul-u himâyeden, rekâbet-i ticâriyeden, memleketin itibâr-ı mâliyesinden, mahkemelerin adaletinden, evsâf-ı ictimâiye ve ahvâl-ı iktisâdiyeden te'sîrât-ı tabîiye ve hadisât-ı cevbeyle varıncaya kadar her şeyden müteessir olur. Her hangi memleket de zirâatin şerâit-i hususiye ve umûmiyesini aramak o memleketin evsâf-ı umûmiye-i hayâniyesini anlamak demektir. Bâ husûs sanâyin henüz pek ibtidâ-i bir halde bulunduğu yerlerde en mühim menâbî servet-i zirâat ile sanâyî zirâiyedir. Zülm ve

îtisâf ile alûde ve azerde bir toprak da her şey'e karşı gösterilen sûî niyet ve müşkülâtın asâr-ı en evvel ahvâl-i zirâiyede kendini gösterir.

“En az masrafla en çok hâsılat almak fen ve sanâtı” olan zirâatin tekmili şey'in tekmiline vâ-bestedir. Şu halde “zirâatımız pek ziyade muhtâç ıslâhıdır.” Diyecek olursak bunu tasdik ve îtirâfda hiç kimse duçâr tereddüd olmamak lazım gelir. Sanâyîde, ticâret de bizlerden pek ileri giden okuma karşı bir rekâbet hayâtîye de bulunabilmeği şimdilik bir yana koyarak en evvel memleketimizde usûl-u zirâatin ıslâhı ve hâsılat-ı arâziyenin tenvî ve teksiri için ne gibi şeylere ihtiyâcımız olduğunu öğrenmeliyiz.

Rumeli taraflarının şerâit-i zirâiyesi şübhe yokdur ki Anadoludan daha iyidir; Atina ve Bağdâd havâlisi gibi vaktiyle on on beş milyon nüfus-u kemâle refâh ve saadetle geçindiren arazi-i vasâyi bugün Seyhan ve Ceyhan nehirleriyle Dicle (2. Sütunun Sonu) ve Fırat sularında istifâde etmek ve Asûrlardan Abbâsiler devrine ve belki daha sonralara kadar kullanılmış iken hükümet-i Osmaniye İdâresinde yüz üstü bırakılan cedvellerin, suların feyzânına manî olan sedlerin yeniden vücûda getirilmesiyle eski mâmuriyetine iâde etmek imkânı her vakit mevcûd oldukça bundan sonra kemâl-i ciddiyetle teşebbüs edilecek ıslâhât-ı zirâiyenin pek büyük ve nâfi neticeler vereceğinde şübhe yokdur.

Şuraya, Haleb gibi Arabistandan sayılacak bir iki vilâyete aîd mâlûmat ve mütalaât-ı zirâiyeyi âtiye bırakmak şartıyla, İran hududundan Akdenize kadar imtidâd eden koca Anadolu kıtâ'sını zirâat noktâ-i nazardan üç büyük mıntıkâya ayırabiliriz:

1. – Seviye-i bahriden pek az yükselen ovalar, ki zirâat en ziyade salih olan ve az çok hâsılât veren yerler buralarıdır. Bağçılık, ipekçilik gibi memleketin yüzünü güldüren sanâyî-i zirâiyede buralarda ta'mîm edilebilir. Ekseriyetle arâziy-i resubiyeden müteşekkil olan bu yerler her dürlü zirâete elverişli ise de şerâit-i aklîmeleri dâima fenâ bir haldedir. Bazen olur ki aylarca bir katre yağmur düşmez, mâhsûlât kavrulub yanar. Diğer bir senede ardı arası kesilmeyen yağmurlardan tekmil-i hâsılât arâziyenin çürüyüb mahv olduğu, bağçelerde, bağlarda bir çok amrâz-ı tüfeyliyenin zühûre geldiği görülür. Çamurdan, kurakdan tarlalar sürülmez, hayvânât açlıktan ölür, koyun sürüleri bir takım sarı aletler kırar geçirir. İklimin bu itrâdsızlığı, bu karârsızlığı bâzen senelerce aynı halde devam eder; ümidleri her vakit âtiye mâtûf kalır, herkes ertesi sene için daha iyi bir mahsûle intizâr eder... yazık ki her gelen sene giden yılın bıraktığı sefâlet ve mahrûmiyete bir şey daha ilâve eder.

Bu yerlerde şerâit-i iklimiyenin itrâdsızlığı bâîs olan esbâb pek müteâddid ve metnuâdır. Nehr-i sahillerindeki arazi çok vakit suların feyzânından daha büyük zârar görür. Hâlbuki derelerin mecrâları tathîr, suların etrâfa yayılmaması çareleri te'mîn edilmiş olsa, kurak yerlerde her taraftan eksik olmayan bu sulardan pek büyük istifâdeler elde edilebilir. Ekseriyetle ovaları kuşadan dağlardaki ağaçlar köylerin eser-i cehâleti olarak kesilüb yakılmış olduğu için hâdisât-ı cüyede dâîma bir intizâmsızlık görülüyor; eğer kuraklık aylarca devam etmezse, yağmurlar çıblak dağların sırtlarından şiddetle derelere iniyor; ve zaten mecrâları dolmuş kapanmış olan ırmakların, nehirlerin yanakları bu selleri istîab edemediğinden sular etrâfdaki arâziye yayılıb tarlâları, mahsûlâtı bozub çürüdüyor.

Sath-ı bahirden bin beş yüz iki bin metrû irtifâa kadar vâsıl olan sırtlar, ki hemân umûmiyetle demirli topraklardan müteşekkil olub dâîma çok yağmura, matrûd evsâf-ı iklimiye ve şerâit-i cüyeye muhtâcdır. Heva bu yüksek yerlerde çok vakit zîrâate dahâ ziyade müsâid bulunuyor; bu hal toprakların fakrinden, kuvvetsizliğinden ileri gelen nekaisi dâîma tazmin eder ve en iyi hasılât arâziye yine buralardan alınır. Yalnız bu yüksek yerlerde yaz pek geç, kış pek erken geldiğinden toprağın vaktinde işlenmesi, tohumların zamanında toprağa atılması dâîma nasb olan saâdetlerden (3. Sütunun sonu) olmadığı gibi mevsiminden beri az evvel başlayan yağmurlarda çok vakit hârman yerlerinde hâsılâtın çürüyüp mahv olmasına sebebiyet verir. Zîrâat-i meyhâninyeye en çok mühtâç olan yerler buralardır. Hârman mâkineleri en ziyade buralarda işe yarar. Tohumlar kalbûr mâkinelerinde temizlenmiş, tarlalar pulluklarla sürülüb hâzırlanmış olmak şartıyla en iyi hâsılât yine bu mıntika dâhilinde ki arâziden alınabilir. Afyon, buğday, arpa, mısır, fasulye gibi hâsılât ile şarablık ve ispirotluk üzüm yetiştiren bağlar; palâmut, ceviz gibi faîdeli ağaçlar; memleketin en mühim menâbî servetinden olan ormanlar, çayırlar, merâlar hep bu mıntika dahilindedir.

3- Zirâate pek az kabiliyeti olan ve iki bin metruden ziyâde irtifâ' bulunan yerler ki kısmen ormanlarla mestûr olduğu halde çok tarafları yaz mevsiminin birkaç ayında koyun, keçi gibi hayvanlara otlak hizmetini görür. Anadolu'nun bağları bu yüksek yerlerde yapılır; Yörükler aşiretler hep bu sırtlardan gelüb geçerler; ve şurada burada buldukları su başlarına konub eğlenirler.

Havran, Atina, El-Cezire gibi birkaç yer istisnâ edilecek olursa Anadolu'nun Karadeniz ve Adalar Denizi havzasına tesâdüf eden yerlerinde ve Konya Ankara, Sivas vilâyetlerinde ve en müsâid senelerde hasılât-ı arâziye bire altı veya yediden

ziyâde değildir. Dağlık yerlerde yağmur sularının bayır ve yamaçlar üzerindeki ince toprakları sürüp derelere ve çukur yerlere indirmesine, tarlaların hiçbir zaman lâyıkıyla sürülüb işlenmediğini, hâsılâtın mütemâdiyen yerden alub kaldırdığını mevâd-ı gadâiye ve inbâtiyenin iâdesi için bir çok taraflarda tarlaları gübrelemek gibi en basit ve ibtidâi bir usûle bile riâyet edilmediğini ilâve edecek olursak Anadolu'nun ekseri yerlerinde zîrâat-i âdiyenin pek az bir istifâde te'mîn etmesindeki esbâbı kolayca anlamış oluruz.

Bugün hükümet-i meşrûtenin en büyük vâzifesi zirâatin esbâb-ı terkisini hazırlamaktır? Ancak bu sayede te'mîn-i hâyat edebiliriz; Memleketimizin şerâit-i ticâriye ve iktisâdiyesi ancak bununla kesb-i salâh ve intizâm eder, bugün yalnız kırk elli milyon hektolitre buğdayı yetiştirebilen Anadolu her sene yüz elli milyon hektolitre buğdayı veren Fransa'dan un getirmek ihtiyacından vareste olur; artık yerli unlarından yapılan ekmeklerin şerâit-i gadâiyeleri noksan olduğundan şikâyete kimsenin hakkı kalmaz; ve Kastamonu'da bir âşâr-ı mülteziminin yine âşâr-ı mâlından kendi değirmenlerinde öğüdüb İstanbul'a gönderdiği unların gümrük kimyâgerlerince galutundan ârı olduğu iâdesiyle geldiği yere iâdesine lüzûm gösterilmez.

Bizde zîrâati terki etdirebilmek için her şeyden evvel usûl-ü idâre hükümeti düzletmek, memleketin şerâit-i iktisâdiyesini, itibâr-ı mâliyesini tanzim etmek, zirâa- e pek az bir fâizle para bulmak bilmeliyiz, zirâat işte o zaman yüzümüzü güldürür ve her sene yüz binlerce halkın İstanbul'a ve Memâlik-i mütecâvreye gitmelerini ihtiyâç kalmaz; herkes vatanında, aîlesinin yanında tok yaşayabilir.

Eğer bugün ikinci belki üçüncü derecede (2.Sayfanın Sonu)

Pazartesi – 1 Eylül

Tânin

Sâhife 3

Bir hükümet olan Belçika'daki usûl-u zîrâat memleketimizde ta'mîm etmiş ve sanâyî-i zîrâiye Avrupa'nın bâzı taraflarındaki kadar ilerilemiş olsa hükümete senevi birkaç milyon liradan ziyâde bir para getirmeyen hâsılât-ı mütenevvi' arâziden alınacak vâridât en az kırk elli milyon liraya bâliğ olur ve memleket-i iktisâb mâmûriyetle halk-ı sefâlet ve ihtiyâçdan vâreste kalırdı.

Gelecek makâlelerimizde zîrâtın bütün ihtiyâclarını yazacak ve esbâb-ı terakkisini söyleyeceğiz.

Hüseyin Kâzım

•
••

Ufâk Mülâhazalar

Nakîsa-cûluk insanlarda tabîi bir meyildir. İnsanlar hiçbir vakit bunun te'sîrinden kurtulamamış, en aşağı tabakada bulunanlardan en büleml-seviye-i îlmiyeye yükselmiş olanlara kadar bütün efrâd-ı beşer az çok bu meyile tabîyetden kendini alamamıştır. Şâhsiyât bundan haricidir. Şahsi ve gazez gözedilerek söyleyen bir söz hiçbir vakt-i dâîre-i hûsusiyetden çıkamayacağı için bunlarda halk için, memleket için bir fâide aranmaz. Bû hûsus esasen mazmûm olan tarafgirliğin sevkiyle söylenmiş olmasına nazaran bir kıymet-ı ahlâkiyeyi de hâiz değildir. Hâlbuki böyle bir şâibeden azâde olarak vakî olacak tenkidât velev pek ehemmiyetsiz olsun mûcib fâidedir. Vakîa insanlar tabîen yekdiğerine mütehâlef oldukları için eşyânın sınıf-u beşer üzerindeki te'sîrâtında – ki biz buna tarz-ı tâlik diyoruz – birbirine benzemez; binâen aliyye gördüğümüz, işitdiğimiz, okuduğumuz şeylerden her birimiz ayrı yolda müteessir, ayrı ayrı muhâkemât ve netâyice tâbi oluruz. Ancak bu mübâyenet enzâr-ı kısmen de birbirimizin tarz-ı telakkisinden bi haber olmamızdandır. En doğru düşünmek kabiliyetini iktisâb etmiş olanlar bâzen mecrâ-i muhâkemâtına his edemediği bir arızanın hulûliyle yaklaşmış neticeler çıkarabilir, başlangıçta yaklaşmış düşünölmüş bir mes'ele bazı te'sîrât-ı mahsûsanın inzimâmıyla bir dâîre-i selâmete girerek doğru bir netice verdiği gibi. Şu halde nazarımızı celb eden ahvâl ve vekâyîn hiçbir maksad-ı şahsi ve hâfi gözedilmeksizin ortaya atılmasında – etrafına bir çok mülâhazât ve mütalaât dâvet edeceği, bu muhtelif mülâhazâların tekâbül ve tesâdimi bizi hakikate az çok yaklaştıracığı cihetle – fâide-i âzime vardır.

İşte bu mülâhazanın sevkiyle şu satırları yazıyorum. Mülâhazâtımda kâtî' bir isâbet, aldanmaz bir hakikat olduğunu idâme edecek kadar sathı nazar değilim. Hatta pek doğru ve zarûri olmak üzere telakki ettiğim şeylerin benim nazarımdan kaçmış bâzı hakâyık-ı zühûruyla pek yanlış ve zâid olduğunu anlamak ihtimali de vardır. Fakat bu netice ancak böyle düşünölen, nazar-ı celb eden şeylerin bi pervâ ortaya konulmasıyla meydana çıkar. Birde “ufâk mülâhâzalar” ünvanı altında devam etmek istediğim silsile-i neşriyât – isminin delâletinden de anlaşılıyor ki – ufak tefek

hadisâtı, ihmâl edilmiş mini mini hakâyıkı, ağmaz ve müsâmahaya uğraması revâ olmayan ahvâli ihtivâ edecektir.

Tekrar ediyorum: bunlar hiçbir maksad-ı şâhsı gözedilmeksizin, hiçbir te'sîre tabîyet (1.Sütunun Sonu) edilmeksizin yazılıyor. Etrafımızda ceryan eden ahvâlin hepsini görebilmek, ihâta etmek iddiâî tafrâ furûşânesinden de – çok şükür – azâdeyiz. Maksâd-ı hakikate hidmetdir. Binâen aliyye şahıs ve garez-i kast edilmeyerek hâricden – imzâlı imzâsız – vakî olacak ihtârâtda bu sûtûnlarda bir cây kabul ve hürmet olacaktır.

•
••

Dün Mısır'dan bir mektub aldık sâhib-i mektub Osmanlıların akvâm-ı mütemeddine meyânına girmek için pek ziyâde çalışmak, yâni vakit kazanmak mecbûriyetinde bulduklarını söyledikten sonra bu bâbda en ziyâde ehemmiyet verilecek cihet-i milletin mâneviyâtı olduğunu iddiâ ediyor. Bu mütalaâ hakikaten pek musîbedir. Çünkü insanlar yapacakları veyâ yapmak mecbûriyetinde buldukları işlerde mâneviyâtın iyi veyâ fenâ te'sîrlerine tabîdirler. Vezâif-i beytiyesi hakkında iyi bir fikir edinmemiş bir peder, masası başında uhdesinde düşen işe vicdanı hazırlamamış bir me'mûr, cemîyeti içindeki mevkiîni takdir edememiş bir adam iyi hizmet edemez. Bunda bi-l-hâssa halkın harekât-ı hâzıra-i müddeniyeyi doğrudan doğruya tâkib edemeyen kısmına ehemmiyet verilür. Artık bir mektubda tedrisâtı tâkib edemeyecek, bu müellifât-ı ilmiyeden istihrâc-ı hakikat eylemeyecek ne kadar adamlar vardır ki mâneviyâtı muhtâc tashih ve tenmiyedir.

Bâ-husûs bizde bu sınıf hâlk henüz mugallak ve müşevveş te'sîrâta kapılmamış, hemân hemân şekli ibtidâisini muhâfaza etmiş olduğundan hakikat üzerine me'us beyânâtın bu gibilerde hâsıl edeceği te'sîr-i inkâr olunamaz. Sâhib-i mektûb bu hususda câmi' "hutbe" lerinden büyük bir hizmet bekliyor. Hakikaten dikkat olunsun. Cami' günleri minberde hutbenin - bir ahenk-i mahsûs ile – irâd ettiği hûtbenin mânâsını anlayacak cemâat içinde kaç kişi vardır? Halbûki yüzünü minbere tutarak o mevki-i bülenden dökülen ulvî hitâbları dinleyenlerin hal ve vâz'ında öyle bir vâz'-ı hürmet vardır ki uzakdan bakılanlar hutbenin ağzından dökülen hakâyık-ı diniyyeyi kaçırmak için halkın ser-â-pâ dikkat kesilmiş olduğunu zâhib olurlar. Hutbede halka o emr-i alehiyye, sinen nebeviyye, ahkâm-ı şerîye tefhim olunuyor; adlî ile, ihsân ile muâmele olunması, menhiyyâtından ictinâb, o emre imtinâl edilmesi bildiriliyor, fezâil ahlâkiye tâlim ediliyor. Demek ki hutbe bir

ders dini, bir ders ahlâkı bir ders ictimâîyedir. Aradaki fark şimdi hutbelerin baştan aşağı arabca, yâni bizim halkımızın - maa-t-teessüf – anlayamadıkları bir lisânla okunmasından ibâret kalıyor. Fazla olarak bu suret maksadı fevt etmek, yâni hutbeden muntazır olan faîdeyi kısmen akim bırakmak yolunda yaklaşmış bir neticede hâsıl ediyor. İşte Mısır'dan gönderilen mektubda buna bir çâre bulunması temini olunuyor; ve deniliyor ki: mesela minberde hatib efendiler asırlardan biri aynı kelâmât ile aynı ahenk gözeterek okudukları hutbenin hitâm karâ'etini müteâkıb zemin ve zamana, halkın ihtiyâcât-ı hayatiyesine, derece-i idrâk ve kabûlune göre hazırlanmış Türkçe bir hutbe ile mesela bir defâsında çocukların tâlim ve terbiyesinde pederlerin, hükümetlerin, milletlerin ne dereceye kadar dâhili olduğunu, bunu muhsinâtını tâkib edilecek (2. Sütunun Sonu) usulleri; bir defâsında açığının, kamârın, hayat-ı cemîyetinde ki te'sîratını; sıhate, servete, ahlâka nasıl mazeretleri iras edebileceğini; bir diğer defâsında kuvvet-i İslâmi, onun hizmetlerini, nerelere çıkmış, sonra ne gibi esbâbdan müteessir olmuş ve nereye kadar inmiş olduğunu; muhabbet-i vataniyeyi, aîle hayatını, vazife ve mes'uliyet fikirlerini, hülâsa insanların mârûz ve mahkûm oldukları ahvâl ve şerâite karşı vazîyetlerini, hatta hareketlerini tekerrür etmek, umûmen anlayacağı, hazm edebileceği bir lisanla hakikati söylemek aynı zamanda dine, şerâitede hizmet etmek demektir. İlmây-i din bu nokta-i mühimmeyi nazar-ı dikkat alacak olursa bu günkü sâha-i müsâfide uhdelere tertib eden vazifenin kudsiyyet ve ehemmiyetiyle mütenâsib bir hareketde bulunmuş olurlar.

İhtimâl bâzı fikirlere bu mütalaât bir az ağır gelir; kim bilir, belki de dine karşı mübâlânsızlık yolunda bir sûî telakkiye kapılanlarıyla olur. Fakat biz şeh-râh-ı terakkîde atılacak adımlara ahkâm-ı şerîyenin her şeyden ziyâde zühûr ve meşûk olacağı itikâdındayız; zaten hulâsa-i maksadımız halkın şimdiye kadar anlayamadığı ahkâm-ı diniyeyi bundan sonra anlayabileceği bir lisân ile kendisine anlatmaktır.

- 1 Eylül 324 -

Müştak

SON

Bulgaristan Kapu Kethüdâhğı Mes'alesi

Velâdet-i Hâzret-i Pâdişâhının sene-i devriyesi olmak münâsebetiyle icrâ edilen donanma gecesinde Sadr-ı Azam Paşa Hâzretleri nâmına Hâriciye Nâzırı

tarafından kendi konağında bir ziyâfet-i keşide edilmiş ve buna düvel-i ecnebiye sefirleri davet edilmişti.

Bulgaristan imâretinin Der-saâdet kapu kethüdâsı Keşûf Efendi kendisinin bu ziyâfete davet edilmesi için teşebbüsâtda bulunursa da ziyâfet münhâsiren ecnebi devletleri sefirlerine keşide olunduğu ve Bulgaristan imâreti ile metbûa bulunan Hükümet-i Osmaniye arasında ayrılık gayrılık olamayacağı cihetle sırf ecnebi devlet sefirlerine mahsûs bir ziyâfete bi-l-tabî davet edilemez.

Keşûf Efendi bundan menfâl olarak Sadr-ı Azam Paşa Hâzretlerine müracaât eder ve Paşa Hâzretlerinden kendisi Bulgaristan Prensi ve Rumeli Şarki Vâlisi bulunan zâtın Der-saâdetde bir misâl meşhusı add edilemeyeceği, düvel-i ecnebiye sefirâsı gibi telakki olunamayacağı yolunda cevap alır, bundan bütün bütün menfâl olur. Der-saâdetde bulunan düvel-i ecnebiye sefirlerine müracaâtle şikayetde bulunursa da hiçbirisi Devlet-i Osmaniyenin pek aşikâr olan hak sarâcına karşı işe karışmağı muvaffak-ı hükümet ve siyâset göremeyerek arzusuna mümâşât etmez. Bunun üzerine Keşûf Efendi dahi Der-Saâdeti terk ederek Sofya'ya gitmiştir.

•
••

Bulgaristan Hâriciye Nezâreti Müsteşârı tarafından Sofya'da bulunan Bulgaristan Komiserliğine müracaât edilerek Keşûf Efendinin Düvel-i Ecnebiye sefirâsıyla birlikte ziyâfete davet edilememesi sût te'sir hâsıl edeceğini ve mes'elenin inâkata' münasebâte kadar varacağı (3. Sütunun Sonu) beyân eder. Komiserlik tarafından makâm-ı sâdarete vukû bulan müracaâta dahi mes'elenin böyle bir ehemmiyeti hâiz olmayub sırf ecnebi devletleri sefirâsına keşide edilen bir ziyâfete Bulgaristan İmâreti Kapu Kethüdâsının davet edilmesinde bir münasebet görülemediği yolunda cevap verilmiştir.

•
••

Sadr-ı Azam Paşa Hâzretleriyle Mülâkât

Bu mes'ele hakkında Sadr-ı Azam Paşa Hâzretlerinin mütalaâlarını istifsâr etmek üzere dün ser muharririmiz Bâb-ı Âlîye azimetle zât-ı sâmi sadâretpenâhı ile mülâkât eylemiştir.

Sadr-ı Azam Paşa Hâzretleri mes'ele hakkında şimdi verilen izâhâtı te'yiden sonra fi-l-hakika Keşûf Efendinin kendilerine müracaâtle ziyâfete davet edilememesinden dolayı beyan-ı şikâyet etdiğini, fakat düvel-i ecnebiye sefirleri

arasında hakk-ı hâkimiyet-i Osmaniye altında bulunan Bulgaristan İmâreti Kapu Kethüdâsının bulunması sefirâ hâzıratının hukukunu mahâl olarak telakki edilebileceği cihetle sûî tefsirâte meydan açacağını düşünüldüğü yolunda mukâbele edildiğini, diğer taraftan Mısır Kapu Kethüdâsı daha davet edilmemiş olduğunu ve ricâl-i siyâsiye ve Osmaniye için müşterek bir ziyâfet veya resm-i kabul tertib edilirse o zaman kendisinin dahi davet edileceğini söylediğini beyân eylemiştir.

Keşûf Efendi bu mes'ele Bulgaristan ile Devlet-i Osmaniye münasebâtına sûî te'sir hâsıl edebileceğini işrâb etmesi üzerine Sadr-ı Azam Paşa "darılırsak bizi barıştıracak dostlar bulunur" tarzında mukâbele eylemişlerdir.

Bulgaristan İmâreti Kapu Kethüdâsı Keşûf Efendinin çıkardığı sûî mes'ele idâre-i sâbikanın netâyic-i muzirresinden biridir. Çünkü eskiden bir sızlatı çıkarmamak, idâre-i maslâhat etmek gibi sıkım, haysiyeti devleti mahâl bir politika tâkib edilegelmiş olduğundan devletin en sarh hukuku bile ayaklar altında kalıyordu. Bulgaristan Kapu Kethüdâlığında İstanbul'da bir ecnebi devleti sefiri gibi muâmele görmeğe işte bundan dolayı kendisinde bir selâhiyyet tevhim etmeğe başlamıştı. Fakat şimdi mes'elenin rengi değişiyor, herkes mevkî hakikiyesinde bulunmak lüzûmı tahakkuk ediyor.

Bir Mısır Kapû Kethüdâsı Hükümet-i Osmaniye nezdinde ne ise Bulgaristan Kapû Kethüdâsının da ondan pek çok farkı yokdur. Hele Bulgaristan Kapû Kethüdâsı hiçbir zaman ecnebi değildir, sefir değildir. Kânun-u Esâsinin ilânıyla ahvâle gelen tebdili Kesuf Efendi hakkıyla takdir etmiş olsa idi mes'eleyi bu kadar îzâm etmez ve nihâyetde kendisi için bir muvaffakiyetsizlik teşkil edecek olan böyle afrâ taprurâne bir hareket de bulunmazdı.

Bulgaristan İmâretinin aklına bir politikaya tabîen idâre edildiğini bildiğimiz cihetle İmâret-i Erkânının mes'eleyi daha itidâl dem ile telakki ederek hakkına râzı olacağını ümid ederiz.

Evkâfda Tevzî' Vezâif

İdâre hânemize gelen bir zât Evkâf Nezâretinde vakıf odasına vazifelerini almak için müracaât eden sahâb-ı istihkâkın bir çok müşkülât ve keşmekeş hedef olduklarını, mâîşeti evkâf hâzinesinden (3. Sayfanın Sonu)

muhassas birkaç guruşa münhâsır bir adamın defaâtle nezârete gelüb gitdikden sonra üstü başı yırtık, me'yûs döndüğünü bir lisân süzüşle anlatdı. İdâre-i sâbika zamanında bile bu derece görülmeyen karışıklık evkâf dâiresinde hâlâ idâre ve intizâm te'sîs edemediğini gösteriyor. Gözümüzün önünde Evkâf Nezâretinden birkaç yüz hâtve ötede bir askeri tekâid sandığı var. Bu idârenin de senede on iki ay maâş vermeğe istitâati olmadığı halde – hele bi-l-hâssa maâşâtın suret-i tesviyesi yüzünden – hiçbir sızlatı çıkmadığını işitmedik. Müdür me'mûrun evkâf, bir az etraflarına baksalar fena olmaz.

Tekâid sandığı ne yapıyor? Meselâ gelecek hafta temmuz mââşını te'diyeye karar veriyor. Ashâb-ı istihkâk maâşlarının mikdârı itibâriyle birkaç sınıfa ayrılarak maâşları en cüz'î olan sınıf en evvel almak şartıyla bunlara birer gün tâyin olunuyor, izdihâmi de men' etmek için te'diyât-ı Fâtih'de, Üsküdâr'da, Kasım Paşa'da, Sultan Ahmed'de yani dört muhtelif şu'bede icrâ ediliyor. Ashâb-ı maâş oraya gidiyor. Gürültüsüz patırdısız paralarını alıyor. Ne sandık rahatsız ediliyor, ne halk bi huzûr oluyor. O vakit herkes mütesâviyen maâşın alacağını bilerek ilân-ı vaktinden evvel sandığa gitmiyor. Bu usulün bir fâidesi de sandık me'mûrlarının musâleh âmeyi huzûr-u fikir ile ruîyyet edebilmelerine zaman ve imkân kalmasıdır.

İşte Evkâf Nezâretinden beklenen tedbir budur. Ama denecek ki evkâf öyle alışmış, öyle gidecek; buda mı şart-ı vâkîf?

Telefon

İdâre-i Sâbika kim bilir nasıl bir fikr-i sekime kapılarak telefonu memleketde yasak etmişti. Şimdi böyle terkiye, medeniyete muğayir fikirler yasak olduğu için elbette bundan sonra bizde de telefonlar te'sis edilecek; bu vâsita-i teshîliyeden bizde de istifâdeye başlanılacaktır. Hatta Posta ve Telgrâf Nezâretince tertib olunan kâdroya telefon idâresinin de idhâl edildiğini haber alıyoruz. Yeni Posta ve Telgrâfhane binası kâfi olmadığı için Nezâretin mâlî olan bir arsaya bir telefon idaresi yapılacak imiş. Diğer taraftan Ticâret ve Nâfiâ Nezâretinin de Avrupa ya bazı siparişler verdiği işidiliyor. Eskiden her nezâretin kendi kendisine iş görmesi, kimsenin kimseden haberdâr olmaması tabîi ve zâruri idi. Fakat şimdi bi-l-tâbî bu hal devam edemez. Onun için ne yapılacaksa, telefon idâresi hangi nezârete tâbî

tutulacak ise kararlaştırılarak ona göre çalışılması, beyhûde ve yanlış emek sarf edilmemesi şâyân-ı temenidir.

İntihâbât

İntihâbâtın ikinci devresine geldiğimiz halde henüz bir çok yerlerde mecâlis-i belediye âzâlarının intihâb edilmediğini haber alıyoruz. Şimdiye kadar intihâb encümenlerine riyâset eden eski belediye müdürlerinden şikayet ediyorduk; bundan sonra da intihâb hakkını hâiz olan zevâtın gösterdikleri kayıdsızlıktan, ihmâl ve tekâsülden şikayete mecbûr olacağız.

Herkes belediye me'mûrlarının rehâvetlerinden kendilerine mevdû' olan vezâif-i mühimmeyi hakkıyla (1.Sütunun Sonu) ifâ etmelerinden basit şekvâ ederdi. Artık İstanbul'da yirmi yerde teşkil edilecek devâir-i belediye hişitleri, şimdiye kadar şehir-i emânetiyle devâir-i kadîme-i belediyeden yüz üstü bırakmış olduğu işleri ikmâl ile mahallâtın; sokakların tanzimi ve keşâdından "fukara ve muhtaciyenin tedâvisi ve işe güce muketdâr olmayan erbâb-ı ihtiyâcın iâşesi zımında hasta hâne, gurebâ-hâne, sanâyî mektepleri teşkiline ve bu vesile ile zâl suâlin men'âne" kadar her işi göreceklendir. İstanbul halkı bu vezâifin derece-i ehemmiyetini pek iyi bilir. Bugün kendilerinin intihâb etdikleri adamların yarın bu işerli ifâde-i aciz ve ihmâlleri görülecek olursa kimden şikâyet edecekler? Kendilerinden değil mi?... işte bunu anlayan zevâte, der-ûhde edecekleri vazîfenin ehemmiyetiyle mütenâsib bir iktidâra malik olan kimseleri intihâb lazım geleceğini bir daha tavsiye ederiz. Devâir-i belediye teşkilâtından sonra meb'ûsları intihâb edecek olan müntahib-i sâniler intihâb olunacaktır. Şimdiden mahallâtteki imâmlarla ru'esâyı rûhaniyenin bu müntahib-i sânileri intihâb hakkını hâiz olanların defterlerini tanzime başlamaları ve bu defterleri birkaç gün zarfında ikmâl etmeleri lazımdır.

İdâdî mekteplerinden şehâdetnâme alan gençlerin Bulgaristan Mekâtibi Aliyesine ve Bulgar İdâdîyesi şehâdetnâmeleriyle müracaât edeceklerin de Osmanlı Mekâtib-i Aliyesine kabul edilmeleri kararlaştırılmıştır.

Bulgaristan ve Filibe'ye gitmek üzere Eylülün dördünde Der-saâdetden hareket etmesi musammem olan Tenze Kâtârının vukû bulan tavsiyemiz vechle altı eylülde hareket edeceği haber veriliyor.

Der-saâdet ve taşraya komiser ve polis intihâbı zımında Zabtiye Nâzırı Paşa Hâzretlerinin riyâseti tahtında teşekkül etmekte olan komisyon dünkü gün dahi ictimâ etmiştir.

Osmanlı İttihâd Ve Terâkki Cemîyeti İstanbul Merkezinden

Milletin Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cemîyetine etdiği iâne

10800	Kont Vitâli tarafından
27000	Kasaba ve Şâm ve Dede Ağaç Selânik Demiryolu Re'îsi saffetıyla Kont Vitâli tarafından
27000	Kasaba ve Şâm ve Dede Ağaç Selânik Demiryolu şirketleri nâmına
5400	Osmanlı Sigorta Kumpânyası
10800	Erikli Şirketi
10800	Tetbâ Kû İdâresi
10800	Hârbiye Nezâreti Mûteâhidlerinden Arslan Fereseke Efendi Tarafından
02160	Kibâr Ali Zâde Ticârethânesinden
00540	Kemâl Ömer Ticârethânesi
105400	Yekün
236437	Evvelce ilân olunan
341737	Cemian Yekün

Vârid olan varakadır:

Dünkü nüshâmızda Kıbrıslı Derviş Beyin hayat ve memânete dâîr bir haber alınamadığından ve menfâsı da meçhûl bulunduğundan bahisle bilenlerin izâh-ı keyfiyet etmeleri lüzûmu bildiriliyordu.

Kıbrıslı Hâfız Derviş Bey Diyârbekir'e nef'î edilmiş idi. 22 Temmuzda Diyârbekir'den birlikde hareket etdik. Beyrut'a kadar beraber idik. Beyrut'dan ailesiyle birlikde Kıbrıs'a gitdi. “ On beş gün kadar husûsât-ı zâtiyemi tesviye edüb Der-saâdete gelirim” demişdi. Bir mâh oldu, henüz gelmedi. (2.Sütunun Sonu) bize de bir işârda bulunmadı. Fakat hayatdadır. Gelememesinden işlerini henüz tesviye etmemiş olduğu anlaşılıyor.

Diyarbakir Menfilerinden

İbn'ül-Mahmûd Âsım
ve Refikâsı

•
••

“Fuad” imzasıyla alınmıştır:

Cum'a ertesi günkü neşr olunan “Tânin” de...Bâhriye Binbaşlılarından Zenci Mahmûd Efendi'nin nerede bulunduğu bilenler tarafından ihbâr olunması ihtâr edilmişti. Mûmâ-ileyhâ Mahmûd Efendi ile yedi mâh mukaddem Basra'da görüşülmüş olduğundan keyfiyetin beyânına mübâderet kılındı.

TELGRAFLAR

Viyana 12 Eylül – Bugün Velâdet-i Hümâyûn-u Malûkâneye musâdif yevm-i mahsûs olmak münâsebetiyle sefârethâne de maslâhât-güzâr tarafından tebâ'ı Osmaniyyeye bir resm-i kabul icrâ edilecektir.

Kolmar, 12 Eylül – İmparator Kilyevm Hâzretleri şimâli Alsâs taraflarında otomobil ile vukû bulan seyâhati esnasında ahâli tarafından pek ziyade alkışlanmışdır. Müşâr-ün ileyh akşam üstü Kolmara muvâsalat ederek hakkında meserret-kârâne bir resm-i kabul icrâ ve şehir bayraklarla tezbin edilmiştir. Mutasarrıf, Belediye Re'îsi vesaîr ricâl hükümet İmparator Hâzretlerini belediye dâîresine götürerek orada belediye idâresi me'mûrun mahalliye ve rûhbân tarafından selamlanmıştır. Dâîre civarına tecemmu' eden halk İmparator Hâzretlerini alkışlamış, müşâr-ün ileyhâ balkona çıkarak haliye beyân-ı teşekkür etmiştir. İmparator Hâzretleri bir müddet sonra “Vildpârk”a mütevecihen hareket eylemiştir.

Paris, 12 Eylül - “Peti Parizbiyen” Gazetesi Almanya İmparatoru Hâzretlerinin Fransız komiseriyle “Şuluhet” de vukû' bulan mülakâtda vaktin adım müsâîdesi hesabıyla Fransa Hükümetinin kendisine karşı ifâ ettiği merâsim-i mühimmanenvaziden istifâde edemediğinden dolayı pek ziyâde müteessif olduğunu söylediğini ve neticede “ihtimâl, bir ikinci fırsât daha düşer.” dediğini yazıyor.

Paris, 12 Eylül – Sefirâ-i ecnebiye ile icrâ-i müzâkereye me'zun olduğuna dâîr Molla Hafızın Almanya'ya gönderdiği emir-nâme vurûd etdi. Molla Hafızın esasen El-Cezire ahidnâmesi ahkâmını kabul ile beraber polis tensikâtı hakkında salihen bazı tadilât icrâ etdirebileceğini ümid etmekte ve Fransa'nın mutâleb hususiyesi hakkında bir suret-i tesviye istihsâline çalışmaktadır.

Paris, 12 Eylül – Fransız – İspanyol notasının bugün devletler nezdinde Fransız sefirlerine gönderileceğini ve pazar ertesi günü kâbinelere tevdi’ edileceğini gazeteler yazıyor.

Atina, 12 Eylül – Manastırdan iş’âr olduğuna göre Mâkedonya’daki Rûm Ahâli hissiyât-ı samimiyelerinin bir nişâne-i nev’inini izhâr maksadıyla teslim-i salâh ederek eski mücâdelete bedel şimdi bir meslek-i i’tilâf ve nesyane tevessül etmiş olduğu halde Moroye nâhiyesinde müsellâh Bulgar komitecileri Rûm ahâliyi tehdid ve Patrikhaneden ferâgate icbâr etmekte ve Bulgar köylerine tüfenk, rovlor cebhâne tevzî edilmektedir.

Berlin, 12 Eylül – Almanya İmparatoru Hâzretleri bugün yeni sarayda Osmanlı sefir-i sâbık Ahmed Tevfik Paşayı kabul etmiştir. Tevfik Paşa bâde İmparatoriçe Hâzretleri tarafından kabul edilmiştir.

Kolonya, 12 Eylül – “Gazet Dokoloni” Almanya’nın bu kere tevkif olunan Kâid Remini lehine müdahâle ettiği dâir Tâmis Gazetesi tarafından neşr edilen havadisın bi asıl ve esas olduğuna, zâten o adamın Alman mahmisi olmayub Fransa mahmilerinden bulunduğunu yazıyor. Ve diyor ki : “bu adamın tevkifi Fransa me’mûr-u siyâsiyenin te’sîr ve teşvikiyle vukû bulmuştur. Remiğinin mahdûmi Almanya himâyesindedir. Eger Fransız Gazetelerinin iddiâsı vecihle remiği irtikâb-ı cürm ettiği tahakkuk eder ise ifâ eylediği hidmât-ı mühime ile beraber Molla Hafızın mühab-ı adalet olduğunu göstermek için merkûmi tevkif etmesi muvaffaktır.

Almanya’nın Fasda te’sis-i himâye etmek arzusunda bulunduğuna dâir Figâro Gazetesinin neşr ettiği havâdis gayr-i sahiheye gelince “Gazet Dokoloni” bu bâbda şu (3. Sütunun Sonu) mütalaâta bulunuyor; “ bizim Fas’da işitdiğimiz şey El-Cezire ahîdnâmesi ahkâmının harfiyen ve temâmen tatbiki ve Fas’ın el-yevm içinde bulunduğu hâll-i keşmekeşden çıkarılmasıdır. İşte bizim bütün amâlimiz bu noktadadır.”

Viyana, 12 Eylül – Avusturya’nın Petersburg sefiri Mösyö Bertold tarafından vukû’ bulan dâvete binâen Rusya Hâriciye Nâzırı Mösyö İzvoleski kaplıcalardan, sonra mâh cârinin on beşinde “Buklo” ya gidecek aynı günde Avusturya Hâriciye Nâzırı da oraya muvâsalât edecektir.

Kopenhâg : 12 Eylül – Hâriciye Nâzırı istîfâ vermiştir. Kral Hâzretleri ahvâl-i hâzre hakkında baş vekil ile görüşmüştür. Bu mülâkât neticesinde teknil-i kâbine istîfâ etmiştir. Baş vekil parlamentonun kâriben vukû bulacak inâkâdına kadar idâre-i umûr edeceğini va’d eylemiştir.

Büyük Millet Bağçesinde

Büyük Millet Bağçesinde Eylül'ün beşinci cum'a günü saat sekizde Ertuğrul Musikası tarafından büyük bir konser verileceği gibi, Prens Sabâh-ül-din Bey Efendi tarafından bir nutuk irâd edilecektir.

Hâsılâtının yüzde seksân menfâlardan avdet eden evlâd-ı vatanın tevhin zarûretlerine, mütebâkisi Arnavud Köyü harîk-zede-gânın te'mîn-i ihtiyâcâtına tahsis edilecektir. Biletler: Galâtada Pikmâliyonda, Beyoğlunda Tokatlıyan da, ve İstanbul'da Kâni İpekçi Mağazasında satılmaktadır.

Konser ve Tiyatro

Hâsılâtı İttihâd ve Terâkki Cemiyetiyle çer çer harîk-zede-gânı menâfi'ne mahsûs olmak üzere Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn ve Hendese-i Mülkiye Şâkirdânı tarafından Eylül'ün ikinci Salı günü kadınlara mahsûs olmak üzere Kâzı Köyünde Jambâ Oğlu Bağçesinde ve üçüncü cehârşanba günü akşamı erkeklere mahsûs olmak üzere Darphâne-i Amire Meydanında Kemâl-i merhumun "Kal Nihâl" eseriyle sevgili üstâd nâmında bir perde komedi sahne-i temâşâyeye vâz' edilecek ve "Sis Rucû" manzumesi tablo suretinde İrane-i ve inşâd olunacaktır.

Boğaziçi, Kazı Köy, Ayâstefânos, Eyüb semtlerinden gelüb gidecek zevâta birer vapur tahsis olunduğu gibi Pendik'e kadar da Haydar Paşa'dan bir tren azimet edecektir.

İtbây-i Mülkiye-i Osmaniye Cemiyetinden:

Eylül'ün birine müsâdif olan Pazar ertesi günü bi-l-cümle itâ-i mülkiyenin sâat altıda Tepebaşî tiyatrosunda hâzır bulunmaları temini ve yevm-i mezkûrede muvakkat komisyonun tânzim edildiği istânonun müzâkere olunacağı ve dâîmi he'yet-i idârenin tâyini zımında Aray-ı Umûmiye ye müracaât olunacağı ilân olunur.

Aynen:

Şurây-ı Devletin bu defâ ki tebdilâtı esnâsında münşâ, kadim, hizmet itibâriyle bihâkkın mağdur olan âzây-i kirâmın işbu Eylül'ün üçüncü cehârşanba günü sâat beşde Katırcı Oğlu Çarşusunda üst katda 45 numaralı odayı teşrifleri müktezidir.

..

**Mektûb-u Hukûka Duhûl-u İmtihânına Tabî ve Mukayyed Olan
Efendilere :**

Hukukumuzun muhâfazasına aîd müzâkerât için bugün sâat dokuzda Mahmûd Paşa kahvesine gelmeleri ricâ olunur.

.
..

“Mekteb-i Mülkiye İttihâd ve Teâvün” Cemiyeti He’yet-i İdâre azâsının bâzı müzâkerâtda bulunmak üzere yarın sâat üçde Mekteb-i Mülkiyede bulunmaları ricâ olunur.

Osmanlı Mîmâr ve Mühendis Cemiyeti:

Bir “Osmanlı Mühendis ve Mîmâr Cemiyeti” teşkili hakkında müzâkerâtda bulunmak üzere Ağustosun on beşinci cum’a günü Sirkeci İstasyon Bağçesinde ictimâ eden mühendis ve mîmâr efendilerin muvakkaten intihâb etmiş oldukları he’yetin tanzim ettiği mukarrerât ve nizâmât-ı esâsiyeye dâîr mâlûmât almak üzere Eylül’ün beşinci günü sabahı ala-turka sâat iki buçukda Taksim bağçesi dahilindeki dâîre de ictimâları ricâ olunur.

He’yet-i Muvakkate Nâmına

Mîmâr Kemâleddin

Eylül rûminin üçüncü cehârşanba günü Mercân İdâdisi müdâvemesini sâat üç râddelerinde bazı müzâkerâtda bulunmak üzere mektebde isbât-ı vücûd etmeleri ricâ olunur.

1.6.46. Nüshânın Transkripsiyonu :**TANIN****Nüshası 10 Para****Salı****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 46****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa.****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****19 Şa'ban : 1326****02 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SİYASİYÂT****Dâhili****Devlet-i Osmaniye ve Bulgaristan**

Bulgaristan Kapû Kethüdâsı Keşûf Efendinin Hâriciye Nâzırı Paşanın konağında Düvel-i Ecnebiye sefirlerine çekilen ziyâfete davet edilmemiş olduğu için bunu kendisine ve Bulgaristan İmâretine karşı bi eser-i hakâret suretinde telakki ederek Der-saâdeti terk ile Sofya'ya âzimet ettiği mâlûmdur.

Birden bire büyük bir ehemmiyeti hâiz gibi görünen şu hâdisenin bu aralık zühûru her ne kadar şâyân-ı temenni değil idiyse de Bulgaristan İmâreti ve Rûmeli Şârki Vâliliği ile metbûa bulunan Hükümet-i Osmaniyenin yekdiğere karşı hâiz buldukları mevki-i sûret-i kâtiye de, bir daha sû'i tefhim meydan bırakmayacak surette tâyini hizmet edeceği cihetle bu yüzden bâ vâsita fâideli add edilebileceği de kabil-i inkâr değildir.

Balkan şu'be ceziresindeki ahvâl-i siyâsiye Berlin Muâhedenâmesiyle tekrar etmiştir. Onun için bugün bi mes'eleyi esâsinden muhâkeme ve tedkik edersek

Berlin Ahidnâmesini karışdırmağa mecbûruz. Berlin Muâhedenâmesinin birinci maddesi Bulgaristan'a dâîrdir.

Bu maddede Bulgaristan'ın zât-ı Hâzret-i Pâdişâhının hakk-ı hâkimiyetleri altında olmak, vergü vermek üzere muhtâriyet-i idâreye nâil olacağı te'mîn edilmiştir. İşte bu madde Bulgaristan'ın Osmanlı Hükümetine karşı ne mevkîde bulunduğunu gayet sarîh, katî, şübheden âzâde bir suretde gösteriyor. Şübhesiz ki Bulgaristan ricâlinden bâzılarının besledikleri emellerle Berlin Muâhedenâmesinin ilk maddesi arasında büyük bir adım tevâfuk vardır. Fakat amel başka hak başkadır. Bugün Keşûf Efendi katî münâsebet derecesine kadar varabileceği beyan olunan bir hareket aculâneyi mâzur göstermek için ancak bir hakka istinâd edebilmelidir. Hâlbûki meydanda Bulgâristan Kapû Kethûdasından kendisini Düvel-i Ecnebi sefirâsıyla hem ayar etmesini tasvib etdirece hiçbir hak mevcûd değildir.

Eski idâre zamanında tâkib olunan “İdâre-i Maslâhat” politikası icâbâtından olarak Bulgaristan'ın hilâf-ı hukuk bâzı mütâlebât ve harekâtına müsâmaha edilmesi hiçbir zaman bir “hak” teşkil etmez. Hatta Keşûf Efendi Velâdet-i Hümâyûn Hâzret-i Pâdişâhiye mesâdif olan günde Sarây-ı Hümâyûna azimet ederek sefirâ-i ecnebiye ile birlikde sârf- mesûle nâil olduğu kendisinin sefirâ-i ecnebiye gibi muâmele görmesi için bir hak olmak üzere der-meyân etmek istemiştir ki böyle teşrifâtçının hâtasına mahmûl olacak bir hareket devletçe hak suretinde tanınamayacağı aşikârdır.(1.Sütunun Sonu)

Berlin muâhade-nâmesinin 12 nci maddesinin fıkra-i ahiresinde Memâlik-i Osmaniye'nin aksâm-ı sâîesinde Bulgaristan ahâlisinin seyâhat-i ve ikâmetleri müddetince Kavânin-i Osmaniye'ye tevkif hareket edecekleri musarrah olduğunu da unutulmamalıdır.

Gerek bu maddelerde gerek Berlin muâhede-nâmesinde tekmil-i rûh ve metî Bulgaristân imâretinin Osmanlı tâbîyeti altında olduğunu, bir ecnebi devleti şeklini hiçbir zaman hâiz olamayacağını pek güzel ifhâm etmektedir. Ecnebi devlet tabîası dürlü dürlü ahâlisine bu olda zerre kadar bir salâhiyet veilmemiştir.

Bulgaristan imâretinin metbû ile idâme edeceği münâsebâtde de zerre kadar bir ecnebilik şemesi mevcûd değildir. Hatta şâyân dikkatdir ki Bulgaristan Der-sâadetde bir vekil umûr bulunduracağı yolunda muâhede-nâmede sarâhat bile yokdur. Berlin Muâhedenâmesinde böyle bir sarâhat olmadığı gibi bizim için daha ağır ve Bulgaristan için son derece nâfi şerâitle akd edilen Ayastefanos muâhe-nâmesinde de böyle bir kayda tesâdüf olunamaz.

Şu kadar ki Kapû Kethüdâlığının fâidesi olacağı sonradan te'mîl edildiği cihetle İstanbul'da diğer muhtâriyet-i idâreye mâlik eyâlet-i mümtâz kapû kethüdâlığı hukûkuna mâlik bir me'mûriyet ihdâs edilmiştir. Mısır Hidivviyâtının da İstanbul da böyle bi me'mûru var. Fakat hiçbir zaman bu kapû kethüdâlığı kendisinde sefâret saffetinde iddiâ etmemiştir.

Osmanlı Hükümetinin Bulgaristan Kapû Kethüdâsına karşı sefir-i ecnebi suretinde muâmele edememesi ihtimâl ki tarafgirliğe hamil olunabilir. Halbûki Avrupa devletleri de Bulgaristanı Devlet-i Osmaniye'nin hakk-ı hâkimiyetinde tabî, istiklâle gayri mâlik bir imâret olmak üzere telakki ederler. Hatta lâhiyede inâkâd eden ilk sulh konferansında Bulgaristan murahhısları hurûf-i hecâ sırasıyla ahz-ı mevkî etmek için mütâlebâtda buldukları halde konferans he'yet-i Bulgaristanın müstakil bir devlet olmayub Hükümet-i Osmaniye'nin taht-ı tabîyetinde bulunduğu beyân ederek Bulgar murahhıslarına en son sandalyeleri tahsis etmişlerdi.

İkinci sulh konferânsında ise idâre-i sâbikanın fenâlığı cümlesinden olarak bizim murahhıslar nâm vaktinde konferânsa yetişemedikleri için bi-l-tabî Bulgar muahhısları bunu fırsat bilerek kendilerine ayrı bir yer ta'yin ettirmişlerdi.

Mes'elenin isbâta muhtâç bir noktası olmadığı için bahsi daha ziyade uzatmak lüzûmsuz buluruz. Yalnız Bulgaristanın son yirmi sene zarfında kuvve-i askeriyesini tezyid ve tahkim için sarf ettiği gayret ve ehemmiyete istinâd ederek matlûb-u istiklâ-l-cûyâne tâkib etmesi lazım geldiğine dâir bâzı mahâfilde suret-i husûsiye'de olarak serd edilen müdde'iyâtın (2.Sütunun Sonu) imâret-i zemmâmdâran umûrunca bundan sonra ne suretle telakki edileceği çây-i mülâhazedir.

Bulgaristan ahalisi eski Osmanlı idâresinin ki ve şenliğinden istifâdeyi o derece ilerletmişlerdir ki İstanbul'da bu haziranın 23 ncü günü Şişli Bulgar mektubunda icrâ edildiği zaman mekteb talebesinden biri kapû kethüdâsına "Bulgaristan Hükümetinin Der-saâdet Sefiri" diye hitâb etmişti. Bulgarlar Düvel-i Ecnebiye nezdinde bulundurdukları politika me'mûrlarına "Postlantik" "Peresetâvitel" nâmlarını verirler ki sefir-i kebire orta elçi tâbirlerine muâdildir.

Bugün bu hûlyâlara artık nihâyet vermek zamanı geliyor. Her hûylânın sukûtu gibi bu da Bulgar dostlarımıza birden bire şübhesiz acı gelecektir. Fakat bizim hakkında başka bir şey istemediğimiz, kendilerine karışa hissiyât-ı hayr hevâhâne ve dostaneden başka bir şey beslemediğimizi düşünerek mukâbeleten

onlarda bizim hakkımızda riâyet etmeği vecibeden add ederlerse aramızdaki dostluk daha müesses daha hakiki olur.

Hüseyin Câhid

AÇIK SÖZLER

Harbiye, Mühendishâne ve Hendese-i Mülkiye

Türkçe, Mühendishâne-i Mülkiyenin Topkapu Sarâyında ki sâbık tabî mektebine nakil edileceğini yazmış ve bâzı mütalaât-ı serd etmiş idi. Bu münasâbetle bizde gerek bu mekteb ve gerek hârbiye ve mühendishâne mektepleri hakkında varid hâtırımıza olan bazı mülâhazâtı söyleyelim:

Devr-i sâbıkda üç kişinin bir arada toplanmasına imkân yok iken altı ordu merkezinden gönderilen îdâdi askeri me'zûnlarının en hâkim ve nâzır bir tepede pek sâbıkalı ve lekeli add edilen bir mekteb binâsında tecemmu' etmesi gayr-i tûrân erbâb-ı tezvîrin urûk-u sadâkatını tâhrik eylemiş; böyle bir mekteb, bu kadar bin talebe, hem de asker talebe bir arada...bu,...mümkün değil, o sâhte sadakatın husûle-i tezvîrine bir dürlü sığamamış idi. O halde mektebi dağıtmak, mektebe tehim-i nefer ki zâten ilgâ edilmiş ise de buna resmi bir de taksim ve tecziye zım ve ilâve etmek, yâni Memâlik-i Osmaniye'nin müteâddid noktalarında Hârbiye Mektepleri esîs ederek buranın hâric ile olsun bu ihtilât-ı askeri ve fikrisini kesmek icâb etdi. Bu fikrin merrec ser ifrâzı olan İsmail Paşa'nın bir aralık tecemmu' ikbâle efûl ile yerinde Rıza Paşa'nın şemsi muvaffakâtını şânâgan olduğu sıralarda bu fikrin tatbikine mahal kalmamış ve yalnız mekteb dahilinde en şenî' tezyikât ve mazlûm icrâsıyla muzırret melhûze ve mevhûmenin önüne sed çekilmek istenilmiş idi. (3.Sütunun Sonu) vaktâki İsmail Paşa'nın nüfûzu miyâh-ı râkide üzerine çıkan mezherfât gibi tekrar neşr-i tas'idât-ı muzırreye başlayarak Rıza Paşa hasm-ı bi amânne teslim-i inân etdi. Taşrada hârbiye mektepleri te'sîs-i tasvirâtı tekrar meydan aldı. İsmail Paşa bu defâ nefis-i mütekellim ve hidde geldiğinden öteden beri desâis-i teferruke cûyânesini okşayan bu fikri bütün kuvvet ve nüfûzunu sarf ederek tervih etdirdi ve bu sûretle Mekteb-i Hârbiyenin ve hiddeti kırılarak vilâyât-ı muhtelifede yeni Hârbiyeler açıldı; ve hârbiyenin mevcûdu bi-l-tâbî tenâkus-u külliye uğradı. Vakâ bu tertibât-ı hâinaneyi icrâ edenler sûret-i hâkda görünmekden hiçbir vakit hâli kalmıyorlar ve farzâ mekteblerin tezyîd ve mukaddârı emr-i tedrisâtı tehebbel edeceğini, bâ hûsus İstanbul'da bir dürlü lâkıyle icrâ edilmeyen nişân tâlimleri, esliha

isti'mâli gibi ruh askerini teşkil eden husûsâtın taşrada kolaylıkla ve vâsî mukayaselerde tatbîk olunabileceğini, bâ husûs mektebin ve mekteblerin dağılması tabikât-ı aliyenin emniyet ve rahat-ı kalbiye ve fikriyesini te'mîn etmekle beraber memleket de aynı zamanda bir hizmet olabileceğini söylüyordu. Fakat "inmâ-al-amâle bâ niyât"; bir fikri kasıd ile yapılan icrâatda muvaffakiyet tasavvur olunamaz. Bu fikrin mürûcları her şeyden evvel mektebin ve hiddetini kırmak, talebesinin mukaddârını azaltmak, kendi hesâblarına mevhûm olan muhâtrelerini bir taraf etmek ve müesseseyi "Sâbika-i Mükerrere" ashabından etmek için tervîh ve icrâ etdirmişler idi.

Maa-mâ-fih şimdi olan oldu. Esasen mektebler çoğalınca talebenin mukaddârı azalacağından az-şâkirde ders vermek, tâlim ve terbiyesine itfâ etmek daha âsân olacağından şübhe yoktur. Fakat İstanbul için mukaddemâ varid olan mahzûr – ki talebeye lâyıkıyla tâlim, mânevîre yaptırılmamak gibi şeyler idi, - bugün ber taraf oldu. İstanbul Hârbiyesi de fi-mâba'd nişân tâlimi yapacak, tüfenk ne olduğunu yalnız şekli ve resminde öğrenmeyecek, kurşun sesini mehîl safir-i hayâliden ibâret fârz etmeyecektir.

Hülâsa, hal-i hâzır men-i cihet-ül nedvis bâzı kavâid-i te'mîn ediyor demektir. Bâ husûs taşralar da açılan mektepleri şimdi ilgâ ile mürettebâtını tekrâr İstanbul Hârbiyesinde cem' etmek belki biraz fazla masraf ve külfeti dâî olur. Şu halde hiç olmazsa İstanbul'daki mekâtib-i askeriye böyle müteferrik bir halde, biri müşerrakda diğeri mağribde bırakılmasa...

Maksadım Mühendis-hâneyi Berrî-i Hümâyûndan bahs etmektir. Memleketimizdeki mekâtibin en kıdemlisi olan bu müessese-i îlmiye ve askeriye sûî tâlîmidir, nedir, tâ körlediği günden beri hep garbtezde, hep kenâr şehirde bulunduruluyor. Sultan Selim sâlis (1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Salı – 2 Eylül

zamanda yeniçerilerin Nizâm-ı Cedide tesellit ve ta'didleri mülâhaze-i ma'kulesine binâen mektebin hücrâ bir köşede te'sis-i muvaffak görülmüş, bu tedbir-i ihtiyâti mektebi sıyâneten ve müdâfâten ittihâz olunmuş idi. Devr-i sâbıkda mektebin bilmem hangi mevhûm-u tesellit ve ta'disinden güyâ emin ve masûn kılınmak için koca bir he'yet-i askeriye orada, o hevâ-i mütefessih içinde pençe-i tâhrib nesyâne terk edildi. Şu kadar var ki Mühendishâne-i Berrî'nin böyle metrûk ve mensî kalması

bir nokta-i nazardan menfaât ve selâmeti hayli te'mîn etmiştir. Zirâ jurnâlhiler Hâliç'in o miskin vapurlarına bitûb o hücrâ köşeye kadar ihtiyâr-i seyâhet külfetini ve bu müessesenin etrafda başkalarında olduğu gibi kral kral dolaşmağı gözlerine kesdiremiyorlar, onu orada bir az kendi haline bırakıyorlardı. Maa-mâ-fih son senede artık jurnâl edilecek, tahrib edilecek başka bir şey kalmayınca haşerât-ı mûzırre bu mektubu da zehirleriyle doldurmağa başlamışlardı. İsmail Paşa o meş'ûm ellerini oraya da uzatdı; tedrisâtı mahv etdi, şâkirdânı, muâllimleri, amirleri hakkında ihbâr ede – öyle ihcâr etdiki mühürlü taraflar içinde doğruca zât-ı sadâkat-semât atûfilerine ref' ve takdim olunurdu, - bulunmağa icbâr etdi. Zaten nâtıkaları kesr edilmiş olan muâllimleri büsbütün lâl ve ibkem bıraktı. Fikrimce mektubun gerek hafz-ül-sıhha ve gerek mükemmeliyet tedrisi nokta-i nazarından olduğu yerde bekâsı câiz değildir. Tedrisâtda ve hiddet-i şerîtesinde gözedilebilmesi, silâh arkadaşlığı fikrinin talebede kökleştirilmesi için sınıf-u selâse-i askeriyenin bir ara da tahsil görmesi lazımdır. Zâten yukarıda söylemiş olduğumuz vecihle mekteb-i hârbiyenin kısm-ı izâmı boşalmış, boşalınılmamış olduğu için orada bu şey hayli yerler bulunmak iktizâ eder. Vaktiyle mühendislerin oradan alınması münasebetiyle mühendis-hâne tesmiye edilmiş olan topçu mektebinin hârbiyeye nakli her halde bir çok kavâid te'mîn edecektir.

Bahsi buraya gelince kara “Hendese-i Mülkiye”nin ne münasebetle ser nâmemize sıkıştırılmış, müessesât-ı mülkiyeden olan bu mektebin iki asker mektubuna neden terdif edilmiş olduğunu elbette cây-i sülâl görür. Bu merakı izâle edelim: Mühendis-hânenin isminde “Ber-Mühendis”lik varya; işte bu lâfz-ı mülâbesesi “Hendese-i Mülkiye” mektebinin de “Mühendis-hâne”ye rabit edilmesini ve bu suretle sivil ile askerinin – arada ki farka rağmen – birbirine karışmasını intâc etmiştir.

Şâyân-ı dikkatdir ki bu mektubun tahsisâtını nâfiâ verir, sarfiyâtına Tophâne Nezâreti karışır, umûr-u tedrisiyesine Mekâtib-i Askeriye nâzırı bakar ne karışıklık! Hâlbûki mâ'kûl düşünülünce hemân hüküm olunur ki mektebin merbût olması lazım gelen Nezâreti Maârif Nezâretidir. İşte te'mîn menâfi' ve ağraz için elfâz ve kelimetân şeklinde istifâde eden idâre-i sâbık erkânın sebebiyet verdikleri gülünç hallerden biri de budur.

Vakâ mekteb hakkındaki bu kâhr-ı garibde kendisi için aynı lâfz ve ni'met olmuş buda devr-i sâbıkda pek köşeye atılarak mühimmâ-i imkân tedrisâtının intizâmı muhâfaza etmiş, ve zân olan bâr cehli ve gayzdan diğer mekteblere nazaran

daha çok mesûn kalmış, daha az rahnedâr olmuşdur. Fakat şimdi ye kadar mârûz bulunduğu (1.Sütunun Sonu) mıntikasızlığından da artık kurtulur, zân ederiz. Sivil bir mekteb sivil olmalı, sivil bir idâreye tabî bulunmalıdır. Bunun için Hendese-i Mülkiyeyi – Nâffa ile münâsebeti olmağla berâber – Maârif Nezâretine tabî kılmak icâb eder; çünkü Nâffa Nezâretine ilhâk edersek Mülkiyey-i Dâhiliye ye, Hukuk-u Adliye ye vermemiz lâzım gelir.

Hendese-i Mülkiyenin askerliğinden Fenn-i Râbitasıyla beraber tedrisâtını tevsi' ve ıslâh etmek de elzendir. El-yevm bu mektebden yol ve köprü mühendisleri çıkar, mî'mâr da yetişir; fakat mektebin maksad-ı aslı te'sisi tarîk mühendisi yetiştirmekdir. Hâlbûki zamanımızda sanâyi' çoğalmış, faâliyet-i beşeriyenin sâhası pek genişlemiştir. Yalnız yollar için, binâlar için değil ma'denler için, elektrik için, makinistlik için de mühendis lazım. Mekteb şimdiki haliyle memleketimizin pek mübrim olan bu ihtiyâcât metnuvâsını te'mîne kâfi değildir. Bu sebeble ma'den ve elektrik mühendisleri yetiştirecek şu'beler ilâvesi terkiyât-ı âtiye-i memleket için elzendir.

Maârif Nezâretinin bu bâbda icrâ-i teşebbüsât ile iktizâ eden muâllimler celb etmesi, diğer taraftan elektrik ve ma'den mühendisi yetiştirmek için Avrupa'ya müsteîd şâkirdler îzâm edilmesi en müsta'cel yapılacak şeylerdendir.

Mektebinde behmâ hâl bulunduğu yerden kaldırılarak hevâsi sâf ve cîd, civârı ameliyât-ı fenniye ve keşifiyât icrâsına müsâîd bir yere nakil olunmuş icâb eder. Devr-i sâbıkın mühendis-hânede yapırdığı bir çok mebâniye gelince bunları depo, anbâr gibi kullânmak pek mümkündür; zirâ orası mektebinden başka her şeyi olâbilir.

İsmail Hakkı

•
••

Ufak Mülâhazalar

Bu sabah, gazeteleri – ah, hele bu son günlerde şaşkın ve beceriksiz sermayelerini bitiren bu gazeteler o kadar çoğaldı, o kadar çoğaldı ki insan bunların hepsini okumak değil, saymağa vakit bulamıyor! – evet; bu sabah gazeteleri elime aldığım zaman yine kim bilir ne çirkin ta'riflere, ne adi ve sönük kelime oyuncaklarına tesâdüf edeceğimi düşünerek kalbim titriyordu. İnsanın bâzı asabi

zamanı vardır ki ufâk bir hatayı bile afv olunmayacak bir kabâhet kadar büyük görür; ben, her vakit böyle hırçın bir asabiyet içinde bulunduğumdan olacak, ne zaman gazetelerimizde o yolda bir hata – bakınız hata diyorum, çünkü öyle yazarların eline kalemin düşmesi de bir hatadır – görsem derhâl sinirlerim bozulur, ahlâkın simâ-i nezâhetine fırlatılan bu müstehcenât kalbimi rencide eder. Haftalardan beri gitdikçe artan bir şiddetle hemân her gün tesâdüf ettiğim bu hallerin nihâyet bende “kâîle bakma, kula bak!” hükmüne rağmen gazete sütunlarında yazılan makalelerin en evvel imzasına bakmak adetini hasıl etdi. Bu belki yanlış bir tarz-ı telakkidir; belki bu aralık müstefid olabileceğim bir çok şeylerde nazarımdan kaçmış bulunuyor. Fakat ne yaparım, tabîyete güç tahakküm olunur.

Bu sabah yine gazete sütunlarında okunacak makaleler araştırırken Servet-i Fünûnun üçüncü sâhifesinde “Atıfet Celâl” imzasını gördüm. (2.Sütunun Sonu) tereddüde mahal yokdu; çünkü makale bir hanımın idi, çünkü ben hanımlarımıza milliyetin yalnız validesi değil, terbiye-i ahlâkiyemizin esâslı birer hâdimi olmak saffetiyle hürmet ettiğim için bir kadının kaleminden ancak kadınlığının ulviyeti vazifesiyle mütenâsib şeyler çıkabileceğini farz ederim. Hele bizde kadınların en ufak ve ehemmiyetsiz vezaîf-i beytiyesi bile meskûn kaldığı şu sırada yazı yazan, yâni okuduğunu, gördüğünü, düşündüğünü kalemiyle anlatan bir hanıma tesâdüf etmek pek kıymetdâr bir şey olduğu için bunları fikrimin bütün takdir ve ihtiyâcıyla okurum.

Atıfet Celâl Hânımın makalesini dikkatle okudum. Evvela böyle düşünen ve yazan bir hânımın şâyân-ı tebrik olduğunu söylemek isterim. Sonra kadınlık bir hüsn; bir şa’r, insaniyetin lâyük mukadderâtında açılmış bir şeh-bâl-i teselliyettir. Biz kadınlıkda en refik ne neziye kemâleti görmek, kadınlarını alçalınan alçalmış Miletlerden olmamak isteriz. Atıfet Hânım bu arzuyu sâmimi ve mütehassır bir lisân ile bize söylüyor:

“...Çünkü biz zavallı kadınlar hâla insandan add olunmuyoruz. Erkekler nazarında evvelden olduğu gibi şimdi de fâidesiz bir ziynetden, adı ev işlerinden başka bir şey değiliz.

“Bazı zevât bize üç okuyub bir yazmak tavsiye ediyorlar. Peki beş okuyup bir yazalım, hatta isterlerse hiç yazmayalım! Fakat kendileri lütf etsinler.

“Bizde kendimizi insan add ediyoruz. Bu cihetle bulunduğumuz he’yet-i ictimâîye de bir hissemiz, bir mevkîmiz, bir vâzifemiz bulunmasını arzu ediyoruz.”

Atıfet Hânım ve Atıfet Hânım gibi doğru düşünen ne kadar hanımlarımız varsa emin olsunlar; onların hassâ-i terakkisi büyüktür, yalnız terakkimizden değil, biz mazhâr-ı terakki oldukça bunun şân ve şerefinden de hanımlarımızın büyük bir hissesi olacaktır. Faziletinden, insaniyetinden, hüsn-ü mâliden büyük mukâyâse nasîb-dâr olan Osmanlıların kadınları artık bundan sonra şâyân-ı ihmâl birer vücûd, “erkân-ı minderine uzanmış bir eline sigarasını öteki elinde kahvesini içmekle meşgûl” bir sınıf olmayacak. Hem ne hâcet: bu bir ihtiyâcdır ki ihmâl olunamaz, milletlerin kavâî münferidesi kadınlığın aguş-u sıyânetinde yetişir, hükümâtı idâre eden kulları kadın büyütür; “Kadınlık mukâyâses-i medeniyettir”; “Beşiği sallayan el dünyaya hükm eder.”

Biz bu ihtiyâca yalnız gazetelerle, kitaplara değil faâliyat ile cevâb vereceğiz. Asıl müşkül olanı da budur. Çünkü zamana, paraya, mukadder muâllimlere muhtâcdır. Hem bunda lüzûmundan fazla isti’câl etmekle netice değişmez. Müessesât-ı beşeriye içinde en geç te’sis ve terakki eden maârifdir. Bunu sağlam, feyzli esâslar üzerine kurmak, zaman geçdikçe dâîre-i şûmûlüne tevsi’ etmek pek çok mesâî ile mümkün olabilir. Biz bu bâbda te’ni ve ihtiyât ile hareket eder, başka milletlerin tecrübelerinden istifâde cihetine unutmuyarak yürürsek muvaffak oluruz.

Matbûât uhdesine düşen vazifede kusur etmiyor. Her gün gazete sütunlarında kadınlarımız için bir mevki’ mahsûs bulunduğunu görüyoruz; hatta Atıfet Hanım “Tânin”in evvelki nüshâlarını (3.Sütunun Sonu) okurlarsa hanımlarımız için yazılmış makalelere, fıkralara da tesâdüf ederler ve edeceklerdir.

..

Şimdi ticâret mesleğinde bir kusûr, belki hadd-ı zâtında ufâk, fakat neticesi îtibar ile şâyân-ı dikkat bir kusûr. Bu her gün nazarıma çar çar ve her def’asında bende fenâ bir te’sir hasıl eder bâzı tüccârlarımız var ki ticâretin arz ve talep fâîdesine tâbi’ olduğunu unutarak emitia-i ticâriyeyi müşterinin nazarına arz ederken sânkî bir angaryaya mahkûm imişler gibi savruk, müstegini, adeta müşterinin ne yapacaksa yapup bir an evvel dükkandan çıkmasını temenni eden bir tavır ile hareket ediyorlar; sonra gelen müşteri gördüğü malları bakınmayub çıkmağa teşebbüs ederse benim tahkiri andıran bir bakışla, “Mademki almayacaksın, neye bunları çıkartdık?” demek ister gibi bir halle ticaretin en esâslı kâîdesini bozuyorlar...ticâret demek ticâret edebilmek demektir. Rekâbete karşı durmağa, malını bakındırmağa muvaffak

olamayanlar pek çabuk mağlub olurlar. Bugün ticâret öyle bir teşekkül olmuştur ki Avrupa'da müstahsiller yalnız gönderilen mâlî satın alacak kadar para olub olmadığını, yâni mâhreclerin derece-i servetini düşünüyorlar. Para bulduktan sonra mâl satamamak onlar için gayr-i kâbidir. Satmanın, mizâc ve ihtiyâca göre müşteriye kazanmanın yolunu bilirler; ve muvâffak olurlar. Biz bu kâideden hâric kalamayız. Yan yana dizilerek yoldan geçenlerin inzâr-ı ihtiyâcına arz-ı mutâ'eden dükkanlarda bir köşe minderine oturmuş, fesini, câketini, lâabâliyâne atmış, kahvesini, sigarasını içmekle meşgul bir tâcirin ve hele kapıdan içeri giren bir müşteriye adeta "kimi arıyorsun?" demek isteyen bir nazarla bakan dükkancaların dükkanları evvela terbiye-i ictimâîyeye pek riâyet etmeyen, sâniyen komşunun rekâbetine göğüs geremeyecek olan dükkanlardır. Hem böyle haller bir milletde ticârete karşı mevcûd olan mîl ve istiadâd fenâ fikirler, fenâ hükümler hasıl eder.

- 2 Eylül 324 -

Müştak

SON

Yeni Matbûât Nizâmnâmesi

Sadr-ı Azam Kâmil Paşa Hâzretleri Yeni Gazete muharrirlerinden birine matbûât için nizâmnâme tehiye-i edildiğini ve Meclis-i Meb'ûsâna verilmesi mukarrer bulunduğu söylemişdi. Bu nizâmnâmenin matbûâta bir sânsür vâz' suretiyle hürriyet-i matbûâtı tahdid ve tekâbit edecek yolda yapıldığına dâir duran eden şâyîâtın ne dereceye kadar mukarin sıhhat olduğunu anlamak için Sadr-ı Azam Paşa Hâzretlerine müracaât etdik.

Sadr-ı Azam Paşa Hâzretleri matbûâta sânsür-ü vaz' fikrinin katiyen aslı ve esâsı olmadığını te'mîn eyledikten sonra yalnız adâb ve ahlâk-ı umûmiye ve ciddiyet-i cihetine ehemmiyet verildiğini beyân eylemiştir.

Matbûât-ı cerâîmin muhâkemesinde he'yet-i adûl usulunun kabul edilmesi Cemîyet-i Matbûât-ı Osmaniyenin mutâlebenden birini teşkil ettiği cihetle bu usulun (2. Sayfanın Sonu)

yeni kânun-u vâz' kâbil olub olamayacağını da Sadr-ı Azam Paşa Hâzretlerinden sû'âl edildi. Müşârün-ileyh ehl-i hâbereye müracaât etmek esâsen mâkul ve muvaffak şer'-i şerif olduğunu cevâben beyan ettikleri cihetle matbûât-ı kânunun bu suretle hukuk-u hürriyeti te'mîn edebilecek yalnız hukuk-u gayre ve adâb-ı umûmiyeye muhâlif hareket edenleri cezâyâ çarpaçak suretde tertib edileceğini ümid eyleriz.

Evkâf Tensîkatı

Evkâf-ı tensîk komisyonundan her kalemin bir müdürü, bir mümeyyizi ve re'y hakkı suretiyle o kalem efendileri tarafından tâyin edilen bir meb'ûs hâzır bulunduruluyor. Bu vecihle evvela cihât idâresinden başlanılmış ve kalem-i mezkûre aîd tensîkat hitâm bulmuştur. Dün de sicil kalemine tensîkatına başlanılmışdır. Duâ-gû efendilere Evkâf Nezâretince verilen fevdüle tahsisâtın lağv edileceği haber alınmıştır.

Anadolu Şimendüferi

Anadolu şimendüfer kûmpânyasında müstehdim âmile dün sabah tâtil-i işgâl eylemişlerdir. Bunların cemîyeti tarafından makâm-ı sadârete verilen arz-u hâlde mes'uliyet-i kûmpânyaya ve hükûmete tahmil olunur. Dün sabah trenler amed-şüd edememiştir.

Kûmpânya ve müstehâdimin ve amelesinin mutâlabı şu suretle hülâsa olunabilir: Nizâm-nâme dahilinin tâdil, maâşların ve yevmiyelerin tezyîdi, tekâid sandığı nizâmenin ıslâhı. Kûmpânyaya on senelik me'mûrlara yüzde kırk ve beş senelik me'mûrlara yüzde otuz zemâim-i teklif etmiş ise de kabul edilmemiş, bunun üzerine vakîâyı Berlin'deki merkezine bildirmişti. Şimdi cevâbına intizâr ediyor.

Kûmpânya me'mûrlarının bir şikâyeti de İstanbullu ve bi-l-hâssa Türk me'mûrlara müsâvete muhtelif muâmelede bulunduğu imiş. Kûmpânya yerli me'mûrlara: “siz biftek yemeğe şampanya içmeğe alışmamışsınız” ihtiyacâtınız azdırmak peynir ile geçinebilirsiniz. Binâen aliyye tevâlüt masrafınız yokdur. Avrupa me'mûrları kadar maâşa müstehâk değilsiniz. Der imiş. Yüksek maâşlı me'mûriyetler münhâl oldu zaman mutlaka Avrupa'dan me'mûr celb edilerek yerliler kayırılmaz imiş.

Bu me'selenin sür'ât-i mümkününe ile hali lüzûmunu tezkâre hâcet görmeyiz. Zirâ hayat-ı memleket sekte-i ta'tîle uğrar; bundan hasıl olacak maddi ma'nevî ziyanların yaparı yoktur.

Me'mûrunun mutâlebi içinde muhâk olanlar elbette nazar-ı dikkate alınacaktır. Hâsılı kûmpânyadan dirâyet ve fedâkârlık, me'mûrun ve müstâhdiminden de hâmiyet ve uysâllık bekleriz.

Da'vet-i Hümâyûn

Lokâl Ancâyegir Gazetesi zât-ı Hâzret-i Pâdişâhının Yunânistan Kralını Der-saâdete da'vet buyurmuş olduklarını haber veriyor. Bu haberin kayd-ı ihtiyâtle telakkisi lazım geleceğini beyâne hâcet yoktur.

Terziye

Nezâd Vatan Gazetesinin 16 Ağustos sene 324 tarihli nüshâsıyla ve Ömer Razi imzâsıyla neşr olunan makâlede Kabataş İdadîsi müdürü Lütfü Bey hakkında yazdığı fikrayı Mumâ-ileyh Lütfü Beyin haysiyet ve iffetinden **(1.Sütunun sonu)** vicdanen hiçbir şübhe olduğunu cihetle mezkûr fikranın dercinden dolayı nâdim olduğumu ve mûmâ-ileyhin afvını talep eylediğimi beyan eylerim.

Maârif Nezâreti mektubu kalemi hilâfesinden

Zeyn'el-abidin

İşbu varaka hâzır olduğumuz halde tanzim ve Lütfü Beye îtâ kılınmıştır.

Selânik'de yadigâr terakki Perzerin mutasarrıf Mekteb-i Mülkiye Müdürü

Mektebi Müdürü

Sâbıkı

Celâl

Mehmed Tevfik

Ali Haydar

Vekilim izzetlü Selim Hüsni Bey Efendiye

Maârif Nezâreti mektubu kalemi hilâfesinden Zeyn'el-abidin efendinin hakkımda ki isnâdâtından dolayı vicdanen nâdim olarak ber-veche bâla afvını talep etmesine binâen aleyhinde ikâme etmiş olduğum da'vanın ta'kibine lüzûm görmediğimi arz ederim ve ihtirâmât-ı fâikemi takdim eylerim efendim.

Kabataş İdadîsi

Müdürü

Lütfü

Emirgân Korosundan

Emirgân Korosu...bir zamanlar en i'tinâkâr ellerin nekayid-i nezihî altında pîrâyîş yezir olan muntazam hâyabâtları, dilenşin tarhları, sâyedâr neş'imenleri ile Boğaziçi'nde – birkaç hususu bahçe ve koro istişâ edildiği halde – bir misâli daha mevcut olmayan Emirgân Millet Bağçesi on, on beş seneden beri bu metrûkiyet-i elimenin bütün hasârât ve tahribâtına amaç olarak yolları bozulmuş, tarhları çiğnenmiş, çayırları çürümüş, dalları kırılmış, havuzları kuru, kasekâdları çökük, adetâ bir hârâbe, bir bahâr hârâbesi...bununla beraber yine sine-i sizin esrârengizine ilticâdân hâz alınır bir perîzâr hûlyâ şekli hazinini almıştır.

Daha üç ay evvel şurasında burasında tek tük bir insan hayâline ancak tesâdüf edilen bu vahşetgâh sekûn iki gün evvel sehâre-i hürriyetin hâr-keza bir zorbâ-i asâsıyla birden değiştirmiş, o vahşet, o tenhâlık cuvâl ve cûşân bir galebeliğe, o sekûn ve sükût, perân ve râhşân bir faâliyet ve şetârete terk-i mevki' etmiş idi. “Vatan” oynanacaktı... “Vatan” oynandı.

Cehûl meş'ûm bir zorbâ-i menfaât orada evvelden mevcûd olan zarif tiyatroyu yıkmış, yerinde dikenli bu kurtulanların örttüğü dört köşe bir çukur bırakmıştı. Şimdi oraya muntazam yer sahne komuşlar, ashâb-ı temâşâ için kısm-ı mevkîler yerler ayırmışlar. Hânımlara da sıkışmıyarak sıklamıyarak seyr edebilecek bir yer hazırlamışlardı. İhtârâtımın müteâmâtından olmak üzere bir köşede temiz, beyaz, pırl pırl yer yoksa nazar-ı rağbeti cezb ediyordu.

Da'vetliler, seyirciler arasında necib ve mümtâz pek çok simâlar vardı.

“Vatan” bidâyet inkîlâbdan biri tûvâli eden tecrübeler, mümâreseler sâyesinde rollerini daha güzel korumuş san'atkârlar tarafından mümkün olduğu kadar kıvrâk, güzel oynandı. Hele “Resm-i Geçid” etrâfından anılan zarif çiçek demetleriyle, her yandan yükselen alkışlarla oyuna cidden parlak bir ahenk-i şehâmet verdi.

Bu eğlencede, hâsılı, her şey mükemmeldi. Tertibâta nezâret ve himmet eden “Emirgân – Boyacı Köyü İttihâd Kalûbi” nin kadın erkânı âzâsı hakikaten şâyâl-ı tebrik ve teşekkür derler.

Der-saâdet polisi müdürü me'mûriyet sâbıkası olan istinâf mahkemesi âzâlığı için adliye (2.Sütunun Sonu) Nezâretine mürâcaât etmiş olup şâyed kabul olunursa polis müdürüyetinden istifâ edecekdir. Bâzı refikâlarımızın yazdığı gibi henüz müdürüyetden istifâ etmemiştir.

Evvelki gün Zabtiye Nezâretinde teşekkül eden komisyon taşraya lüzûmî olan ikinci ve üçüncü komiserleri ta'yin etmiştir.

Zâbtiye Nezâretinden Nâzır Paşanın riyâseti altında on zâtdan mürekkeb bir komisyon teşekkül ederek polis nizâmnâmesinin ta'dîli tezekkür etmektedir.

İki üç güne kadar Maârif Nezâretince ağustos maâşî itâ edilecektir.

“Güleniçe Çaytunuğ” Gazetesinden :

Der-saâdetden mektub: 9 Eylül, 1908

Hâiz-i iktidâr ve nüfûz olan Jön Türklerin Almanya, Almanya politikası ve umûm-u Almanları hakkında beslemekte oldukları efkârdan bi-l-defaât bahs edilmiştir. Osmanlı zâbitânının, hususıyla el-yevm re'îs-i idârede bulunub kendilerinden fevk-al-âde hidmât beklenen zevâtın Almanya hakkında hüsn-ü zân ve tevcihi olduğuna şübhe yoktur. Ancak asker olmayan jönlerin efkâr-ı aynı şekilde değildir.

Bunlardan bazılarının iddiâsınca resmi Almanya ve bazen de Almanya matbûâtı sarayı Devlet-i Aliyye hükmünde tutmuş, oraya müzâheret göstermiştir. Almanya'nın şu ceryân-ı efkârdan haberdâr olması her halde fâide den halli değildir. Jön Türkler meyânında bir çok zeki zevât mevcûddur, hatta cümlesi zekidir. Bunlar madem ki zât-ı şâhâne hükümdâr mutallak idi. Devlet-i Aliyenin bakâ ve kuvvetini cidden arzu eden Almanya hükümetinin zât-ı şâhâne ile münâsebet-i dostânede bulunmak ve resmi Almanya ile tabî'i Devlet-i Aliyle arasında ceryân edecek olan muâmelâta delâlet etmek vazifesini zât-ı şâhâneye terk etmek mecbûriyetinde bulunmuş olduğu tasdik edeceklerdir. Almanya devletinin İstanbul'daki sefirinin vazifesi on seneden ziyâde bir zamandan beri son derece müşküldür: bir taraftan Devlet-i Aliyye'yi bir takım buralardan muhâfaza ederek kendisine ve menşei Almanya'da bulunan teşebbüsât-ı husususiyyede bir sekun tam vermek arzusu, diğer taraftan Türkiye umûrundan dolayı diğer devletler ile Almanya için tehlikeli ve Devlet-i Aliyye için fâidesiz ihtilâflara sebebiyet vermemek maksadı mevcûd idi. Bu sebebe mebni Almanya politikası Avrupa'nın müdâhelesini beklemeksizin bi-l-zât ıslâhât-ı icrâsını hükümet-i seniyyeye tekrar bi-tekrâr tavsiye etmiş, Alman matbûâtı ise devletin kendi nüfûz ve iktidârıyla vucûda gelen ıslâhat yapılacak ıslâhatın en

mükemmel olduğunu beyândan fariğ olmamışdı. Nihayet bu nasihat gerek Osmanlılar tarafından ve gerek Osmanlılarca maksûd olan Kânun-u Esâsiyi tasdik buyurân zât-ı pâdişâhı tarafından kabul ve tatbik edildi. Vakâyi' hâzire ile Almanya politikası pek ziyâde sadeleşmiştir. Evvelce bazı taraflardan Almanya dokunulmakta ve Almanya dostluğunun pek de kıymeti olmadığı isbât maksadıyla Devlet-i Aliyye müşkülâta düşürülmekte idi. Fi-l-hakika ahvâl o suretle ceryân ediyordu ki Türkler Almanya'dan ne gibi ümidleri olduğunu su'ale mecbûriyet görüyorlardı.

Aldıkları cevâb ise dâima nakıs idi. El-yevm halk – Devlet-i Aliyye ile İngiltere arasında hasıl olan münâsebât-ı dostâne sayesinde (3.Sütunun sonu) ber taraf edilmiş olduğu memnuniyetle görülüyor. Bu dostlukta Almanya için bir tehlike görmek hatadır. Memâlik-i Osmaniye gayet geniştir. Arazisi üzerinde herkes için yer vardır. Memleketin terki ve teâlisine çalışıldığı, memlekete ecnebi sermayesi girdiği kadar ecnebi devletlerince Türkiye'nin bakây-i mevcûdiyetine hizmet etmek sâlâh-ı muhâfaza eylemek arzusu kesb-i kuvvet ve vus'at edecektir. Binaen aliye hûd binliğe kapılarak Devlet-i Aliye ile İngiltere arasında tehâssul eden münâsebet-i samimiyeden dolayı telâş etmeyelim, bi-l-âkis bunu sulh için yeni bir delil olarak telakki edelim. Devlet-i Aliye ile Almanya şarkın sulh-u ittifâkında üçüncü müttefik olarak İngiltere'yi memnuniyetle kabul edebilir. Bundan dolayı Almanya politikasının tebdiline lüzûm yoktur. İngiltere bize iltihâk eder.

Sadr-ı Azâm Kâmil Paşa ihbaren bu fikrimi tasdik ile beraber Almanya dostluğunun araya sâir devletler dühûl ve iltihâkıyla daha ziyâde kesb-i kıyâmet edileceğini beyân etmiştir.

Fransa Bahriye Nâzırı esbakı olub âhiren şehrimizi de ziyâret etmiş bulunan Mösyö Kâmil Paşanın Yunanistan Umûr-u Bahriyesinden bahs eder iken kendisinin de mukaddemâ Fransa da gerek nazır ve gerek gazeteci sıfatıyla küçük sefâin-i hârbiye tarafdârı bulunduğu söylemiş ve fakat esmâ' merâm edememiş olduğundan bahs ediyor. Mûmâ-ileyhâ Fransa'da küçük gemiler tarafdârı olduğu halde Yunanistan'a şu nasâyihî vermiştir; “Yunanistan her dürlü ihtimale karşı mâhya bulunacak suretde bâhriyesini tanzim eylemelidir.”

Tarihi Çek

Meclis-i Meb'ûsân dâîresinde bulunan eski bir çekin Malîye Nezaretine tevdi', oradan da keyfiyetin bankadan istîzâh edildiğini yazmışdık. Osmanlı Bankası mâliyenin iş'ârına şu cevabı vermiştir:

Meclis Meb'ûsân dâîresindeki evrak-ı âtîke meyanında zuhûr eden bir kıt'a çekin beldele olan 829 lira Sterlin 16 Şilin 10 Pensin Hazine-i Celileye te'diyesini emr-i tezkerey-i aliyyeleri vasıl dest ta'zim oldu. İş bu çek bu mübâyede kâîn Ağra Bank tarafından Londra'da Ağra Bank ve Bank-ı Osmani üzerine ve Bank-ı Osmani emrine 18 Haziran, 1880 tarihinde keşide olunub zuhûrunda hiçbir ciroyu hâvi olmayan bir kıt'a çekin nüshâ-i sâniyesi olduğundan asla kıyameti olmayan böyle bir varakdan Hazine-i Celilece istifâde olunamayacağı beyan eyleriz.

Rusya'da Mekâtib-i Husûsiye

Bulgar gazetelerinden birinin istihbârına göre kabinenin bir kararı mûcibince Rusya dahilindeki mekâtib-i hususiyede tarih ve coğrafya dersleri ders-i lisânî üzerine tedris olunacak ve bu derslerin mûâllimleri de ders olacaktır. Şâyed bu karara inbag etmeyecekleri bulunursa haklarında ta'kibât-ı kânunuye icrâ olunacaktır.

Feyzânde menfî bulunan elli kadar Bulgar ve Rûmun mesârif-i sefiriye ve ücret-i mekâriyelerinin îtâsıyla müreffehen Trablusgarba gönderilmeleri mahâline tebliğ olunmuştur.

Bulgaristan Rûmeli Şârkiyeden Selânik'i ziyâret etmek üzere gelen üç yüzü mütecâviz misâfire (3. Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Salı – 2 Eylül

son derece eser-i hüsn-ü kabul gösterilmiştir. Rûm garsonlar lokantaları, kazinoları terk etmek suretiyle bu hüsn-ü istikbâli helâldâr etmek istemişlerse de belediye ve cem'iyetince ittihâz edilen tedâbir neticesinde resm-i istikbâl gayet şa'saali olmuştur. Selânik şehri nâmına belediye re'îsi, ve cem'iyet nâmına Mehmed Câvid Bey nutukları irâd etmişler ve mesârifleri tarafından mukâbele görmüşlerdir.

Bulgar zevârı Selânik'den sonra Mânastıra gideceklerdir.

Paris Gazetesi Der-sâadetdeki Rûmların Sisâm Beyi Kopâsis Efendinin azlini talep maksadıyla mühim bir miting akdi tasavvurunda bulunklarını söylüyor. Sisâm ahâlisinin ekseriyeti beyin tarafdârı oldukları halde böyle bir mitinge ne lüzûm var?...

Resmi

Girik sancağı muhâsebeciliğine sâbık amâre-i muhâsecisi Ahmed Hamdi Efendi ta'yin buyurulmuştur.

Yemen vilâyeti dahilinde Hacûr kazası kaim-mekâmlığı Ziydiye kazası Kâim-mekâmı Râget Efendiye

Zideye kazâsı Kâim-mekâmı Hâce Kâzası Kâim-mekâmı Hâled Beye

İzmid sancağı dahilinde Yalova Kâzası Kâim-mekâmlığı Mekteb-i Mülkiye Şâhâne me'zunlarından vekâletinde bulunan Ali Osman Efendiye tefvîz buyurulmuştur.

Meclis intihâb-ı hükkâm azâlığı meclis idâre-i emvâl-i itâm azâlığından faziletlü muhtâr ve berûse nâîb fâziletlü Selâmi Efendilere

Muallimhâne-i nevâb-ı müdüriyeti? Muallimhâne-i mezkûr fıkıh muallimi mükrimetlü Mahmut Hamdi Efendiye

Meclis müşâih kitâbeti mihâlic nâîb sâbıkı fâziletlü Ali Atur Efendiye tefvîz buyurulmuştur.

•
••

Merhûm Midhât Paşazâde Ali Haydar Bey Efendi bu def'a intihâbı mükerrer olan Meclis-i Meb'ûsân azâlığına nâmzedliklerini bâverke vaz' eylemiş ve müşârün-ileyh meb'ûs intihâb olunmak için iktizâ eden evsâf-ı kânuniyeyi hâiz zevât-ı ma'rufeden bulunmuş olmağla keyfiyet şehr-i emânet aliyesinin şîârı üzerine ilân olunur.

Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye

Birinci madde – Cemiyet-i Matbûâtı Osmaniye teşekkül etmiştir.

İkinci Madde – Cemiyet-i Matbûâtı Osmaniyenin emr-i te'sis ile meşgul olan azâsı hurûf-i hecâ tertibiyle şunlardır:

Ahmet Cevdet Bey (İkdâm Gazetesi Sahibi)

İsmail Hakkı Bey (Tânin Gazetesi Muharrirlerinden)
 Pozânet Efendi (Pozantiyon Gazetesi Baş Muharriri)
 Tevfik Efendi (Selânikli) (Sabah Gazetesi Muhârrirlerinden)
 Cenâb Şehâb'el-din bey (Servet-i Fünûn Muhârrirlerinden)
 Hüseyin Hâmdi Bey (Tânin Gazetesi Baş Muharri)
 Sâmi Bey (İttifâk Gazetesi Baş Muharriri)
 Abdâh Zühdi Bey (Yeni Gazete Sâhibi)
 Feresko Efendi (Altiyemepu Gazetesi Baş Muharriri)
 Mahmud Sâdık Bey (Servet-i Fünûn Gazetesi Baş Muhârriri)
 Murâd Bey (Mizân Gazetesi Sâhibi)
 Mehrân Efendi (Sabah Gazetesi Sâhibi)
 Nikolayidi Efendi (Konstantinopolis Gazetesi Sâhibi)

Sûret-i Kabul

Üçüncü Madde – Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye'ye kabul edilecek zâtlar azâdan ikisinin tavsiye ve delâletiyle takdim olunarak re'y hafiye müracaât edilecek ve umûm azâsı asliyenin selâsen ekseriyeti ile cemîyete kabul olunacaktır. Cemiyete kabul için vuku' bulunacak tavsiye ile intihâb için re'y toplanması arasında üç gün vakit bırakılacaktır. Kabulü zımnında bir kere tekâlif vaki' olub da kabul edilemeyen zât için bir sene geçmeden ikinci bir tekâlif mesmû' olamaz. (1.Sütunun Sonu)

Cemiyet Azâsı

Dördüncü Madde – Cemiyet Azâsı iki kısımdır: Azâyı asliye, azâyı fahrîye, azâyı asliyenin tâbiyyeti Osmaniye'yi hâiz bulunmaları meşrûtdur. Azâyı fahrîye gazeteciler arasında sırf te'sis râbita-i muhâzenet maksâdıyla kabul edileceklerinden tâbiyyet-i Osmaniye'yi hâiz bulunmaları lâzım değildir. Bunlar cemiyetin müzâkerât dahiliyesine, intihâbâtına iştirâk etmezler.

Beşinci Madde – Cemiyete dâhil olan azâ kabul anından itibâren sâîr azânın kâffe-i hukukuna mâlikdir.

Hakk-ı İştirâk

Altıncı Madde – Cemiyet mesârifine karşılık olmak üzere bir def'aya mahsûs olarak beşyüz guruş ve her ay elli guruş te'dîye edeceklerdir. Azâsı fahrîye yalnız şehri elli guruş azâsıyla mükellefdirler.

Cemiyet Teşkilâtı

Yedinci Madde – Cemiyetin bir re’isi, bir meclis idâresi ve bir sandûk-kâr ile şimdilik bir kitabı olacaktır. Re’is ile sandûk-kâr fâhri olarak ifâyı hizmet eder. Kâtibe münâsib bir maâş verilecektir. Kâtib-i dâhiliye müdüriyeti vazifesini de ifâ edecektir.

Sekizinci Madde – Re’is altı ayda bir kere meclis idare tarafından ve meclis idare azâları arasında rey hakkı sûretiyle intihâb edilir. Re’isin tekrâr intihâbı câizdir. Sandûk-kâr ile kitâb meclis idâre tarafından ta’yin olunur.

Dokuzuncu Madde – Meclis İdâre bir re’is ile on iki azâsından mürekkebe olub ilk seneye mahsûs olmak üzere müesseselerden ibâret bulunacaktır. Bir sene hitâmında umûm-u azây-i asliye meyânından ekseriyet ara ile ve intihâb hakkı usuliye teşkil edecektir.

Onuncu Madde – Re’is veya meclis idare azâları hesab-ül-icâb ettikleri takdirde yerlerine cemiyet azâsından birini tevkîl edeceklerdir.

Cemiyet Esbâb-ı Teşkili

Onbirinci Madde – Cemiyetin Esbâb-ı teşkili ber vech-i atidir:

- 1 – Cemiyet-i Matbûâtı Osmaniyeyi hükümete resmen tanıtmak,
- 2 – Matbûât-ı Cerâimin muhâkemesine he’yet-i adüvvel usûlünün meriyyetini ve matbûât-ı Osmaniye Meclis idâresinin he’yet-i adüvvel olarak tanınması hükümete kabul etdirilmek,
- 3 – Matbûât-ı Osmaniye’nin Serbesti Efkâr ve Matbûâta helâl gelmemek üzere menafî’ vatani ve adâb-ı umûmiyeyi te’min hâdim bir tarîk ta’kib etmeleri ve “Selâmet-i Vatan” fikri mukaddesi etrafında ittihâd eylemeleri esbâbını te’min etmek,
- 4 – Avrupadaki matbûât cemiyetleriyle münâsebâtda bulunarak revâbit dostane peydâsına çalışmak,
- 5 – Cemiyet Azâsı arasında ihvet ve muâvenet-i müteakabile esâslarını hazırlamak ve bu yolda bir nizâmnâme tertib eylemek,
- 6 – Cemiyet azâsının Avrupa’da olduğu gibi vesâit nakliye ve muhâbere ile tiyatrolardan vesâit kaffe-i müessesât sanaât-kârâne ve esbâb-ı medineyeden mümtâz bir suretde istifâdelerini te’min etmek, (2.Sütunun Sonu)
- 7 – Matbûât-ı Osmaniye’nin dahilen ve haricen şeref ve haysiyetini muhâfaza etmek.

Vezâif

Onikinci Madde – Re'îs, hükümete hârice karşı cemiyetin vekilidir. Meclis-i idâreye riyâset eder, tesâvî ara vuku'unda re'yi galebe add edilir.

Onüçüncü Madde – Meclis-i İdâre haftada iki defa' ve icâbına göre daha ziyâde toplanır. Meclis-i idârenin vezâîfi şunlardır:

1 – Cemiyetin esbâb-ı teşkilini te'mîne çalışmak,

2 – İcâbında Meclis-i Umûmiyeyi toplamak,

3 – Cemiyet azâları arasında zuhûr edecek hükm olmak gazeteler arasında zuhûr edebilecek ihtilâfâtın çirkin bir vadiye dökülmesini men' için hükm ve vazifesini icrâ etmek,

4 – Cemiyete aîd kâffe-i husûsâtı tezkere etmek.

Ondördüncü Madde – Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye'ye dahil olan gazeteler atideki vezâîfle mükellef bulunacaktır:

Evvela – Gazeteler şantaj yapmayacaktır.

Sâniyen – Gazeteler kabîh-i elfâz ve imâdan ve adâb-ı umûmiyeye menâfi münderecâtından mücânebet edecektir.

Sânisen – Ecnebi devletlerden veya Anâsır-ı Osmaniye'den birinin haysiyetini kesr ve izzet-i nefsinin cerîha-dâr edecek yolda neşriyatda bulunmayacaktır.

Onaltıncı Madde – Gazetelerden biri bir şahıs hakkında ahlâki helaldâr edecek surette mütecâvizâne neşriyâtda bulunduğu takdirde vuku' bulan şikâyet veya ihbâr üzerine meclis-i idâre teşekkül ederek keyfiyeti tedkik ile tecâvüzün adâb-ı umûmiyeye mugâyir bir surette icrâ edildiğine kanaât-i hâsıl ederse bunu yazan muharrir Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye'ye mensub olduğu takdirde hakkında cemiyetce verilecek karara ta'yin edecektir. Cemiyette mensub olmayan muharrirler tarafından vukua gelecek tecâvüzât üzerine cemiyetin bir karar ta'yin itâsıyla gazetelere tebliği cümle-i vezâîfindendir.

Onaltıncı Madde – Üç kere terziye vermeğe mecbûr olan muharrir-i cemiyet azâsından bulunduğu takdirde cemiyetden ihrâc edilecektir. Azâdan birinin neşriyât-ı mütecâvizânesi pek muhâlîf-i edeb olursa meclis-i idâre azâsından üçünün vuku' bulan teklifi üzerine cemiyet-i ictima' ederek işi müzâkere edecektir.

Mevâdd-ı Müteferrika

On Yedinci Madde – Cemiyet azâları Kânun-u Esâsi ahkamına riâyete tahlîf edilecektir.

On Sekizinci Madde – Cemiyette kumâr oynanmayacaktır.

On Dokuzuncu Madde – Cemiyet azâsının ictima’i için münâsib bir mahall tutulacaktır. İctima’ umûmiyenin gayri zamanlarda bu devâîre cemiyet-i azâsının birbirleriyle teâtî efkâr ve tahsisât etmelerine etmelerine ve birlikde hoş bir zaman geçirmelerine hâdim bir ictimâ’-agâh ihvet teşkil edecektir.

Yirminci Madde – Cemiyet-i senede birkaç defa’ umûm-u tenezzühler tertib eyleyecektir.

Yirmibirinci Madde – Gazeteler ve risâil arasında hakk-ı neşriyâta riâyet olunmak esâsını te’min için gazeteler atideki noktalara dikkat etmekle mükellefdirler.(3.Sütunun Sonu)

Evvela – Bir makale muharrinin ve neşr edildiği gazete sahibinin müsaâdesi istihsâl edilmeden kâmil nakl ve iktibâs olunmayacak,

Sâniyen – Havâdis ittibâsı câiz ise de menbi’ tesrî’ edilecek,

Sâlesen – Bir gazete veya risâlenin tercümeyle başlayacağını ilân ettiği bir eseri diğer biri tercüme etmeyecektir. Şu kadar ki evvelce tercümeyle başlayan gazete neşriyatını ikmâl veyâ ta’til ettikten sonra diğerlerinin tercümeyle salâhiyetini olacaktır.

Yirmi ikinci Madde – Azâyı fâhriyenin gazeteci olmaları meşrûtdur. Bu gazeteciler Der-saâdetde münteşir olanlara mensûb iseler azâyı-ı asliyenin usûl-u kabulleri dâîresinde cemiyete kabul olunacaktır.

Memâlik Ecnebiyede münteşir gazete muhâbirleri mensûb oldukları gazetelerin beyânnâmeleri yahûd memleketlerinde mevcûd matbûât-ı cemiyetlerine mensûbiyetlerini müş’ir varakaları üzerine kabul olunur.

Yirmi üçüncü Madde – Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniyyeye kendilerini kayd veya kabul ettirmeyen muhâbirin ihtibânın Hükümet-i Osmaniye nezdinde muhabir sıfatıyla tanınmaması icab eder.

TELGRAFLAR

Viyana, 13 Eylül – Nuye Ferâye Perese Gazatesi gayet mevsûk bir menba’ diplomâtikadan vaki’ olan istihâbâratına nazaran diyor ki: Rusya Hâriciye Nâzırı Mösyö Dizovleski Avusturya Hâriciye Nâzırı Baron Derentâl arasında vuku’ gelecek

mülâkat esnasında Fas mes'alesi de mevzû-i bahs edilecektir. Maa-mâ-fih El-cezire konferansının mütememmi olmak üzere diğer bir konferans akdi hakkında ihbaren der-meyân olunan efkâr-ı tarafdâr bulmalıdır bu iki nâzır arasında ki muhâvere de ta'kib edilecek başlıca maksad-ı devlet-i Osmaniye de zuhûr eden ahvâl-ı cedide neticesi olarak Balkanlar da vucûda gelen hal ve mevki'n tedkikinden ibâret olacaktır.

Tunca, 13 Eylül - Mollay-ı Hâfızın hey'et-i sefirâya bir mektub göndererek selefi tarafından kabul edilen taâhhüdâtı ve ez-cümle El-Cezire Ahîdnâmesini tasdik edeceğini bildirmiştir. Müşârün-ileyh buna mukâbele mevki' hükümdârîsenin devletler tasdik edilmesini talep ve El-Cezire Ahidnâmesinde muharrer ahkâmın mevki' tatbiki ve zımmi emrinde devletlerin muzâheretine itîmâdi olduğunu beyân etmiştir.

Berlin, 13 Eylül – Berlin Sefiri sâbıkı Tevfik Paşa dün Almanya İmparatoru ve İmparatoriçesi Hâzreti tarafından verilen bir öğle taâmı ziyâfetinde hazır bulunmuştur.

Atina, 13 Eylül - Hilâfkırân Fırkası Re'îsi Mösyö Râli Gulusa gitmiştir. Mûmâ-ileyhe usûl-u meşrûtiyetin te'sîsi üzerine Makedonyâ'da tahaddüs eden ahvâli tedkik etmek üzere oradan Selânik, Manâstır ve Siroze gidecek ve Der-sââdeti de ziyâret eyleyecektir.

Tunca, 12 Eylül – Hâkimin me'mur-u mahsûsu geçen gece vefât etmiştir. İspanya'nın "İmparador Beşinci Karlus Karvâzuri Tunca'ya gelmiştir.

Petersburg, 12 Eylül – Tiflis'de kolerâdan yedi musâb vardı. Dün Petersburg'da yeniden seksân altı kişi bu illetle musâb olmuş ve yirmi altısı vefât etmiştir. Petersburg'da ki musâbinin mukaddârı yüz altmış altıdır. Geçen hafta bütün Rusya'da iki bin iki yüz doksan dört musâb ve bin yirmi altı vefât vukua gelmiştir.

Lumborg, 13 Eylül – Tartopol mevki'inde kolera musâbı vardır.

Washington, 13 Eylül – Baloncu Rayet 74 dakika 24 saniye mütemâdiyen havada icra-i seyâhet etmiştir.

Peşte, 13 Eylül – Katoliklerin sokakda icrâ ettikleri bir ayin-i ruhâniye diğer bir katolik he'yeti müdâhele ederek muzârebe ve müsâdeme vukua gelmiş; müteâddid kimseler mecrûh olmuş, ba'zı kimseler taht-ı tevkife alınmıştır.

1.7.47. Nüshânın Transkripsiyonu :**TANİN****Nüshası 10 Para****Çehârşanba****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 47****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa.****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****20 Şa'ban : 1326****03 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SİYÂSİYÂT****Dâhili****Yapılacak Kânunlar**

Bir memleket kânun ile idâre olunur, şu halde kânunlar memleketin ihtiyâcına ne kadar iyi tevâfuk eder, ne kadar iyi tatbik ve icrâ edilirse memleket saâdet ve selâmete doğru o kadar emniyetle yürüyor demektir.

Bizde kânun yok değil, eskiden sû-i idâreden şikâyet edileceği zamanlarda “Eldeki kânunlar hakkıyla tatbik edilse memleket nispetle pek mes’ûd olurdu” deniliyordu. Şimdi idâre-i meşrûtiyete nâil olduğumuz cihetle bu kadar kanaatkâr davranamayacağız. Eski kânunların ihtiyac memlekete göre ta’dilini istediğimiz gibi yeniden kânunların yapılmasını da menâfi’ vatan icâbâtında add edeceğiz.

Bir hükümetin kânun kuvvetini iktisâb etmesi için behe-me-hâl Meclis-i Meb’ûsanda müzâkere edilmesi, sonra Meclis-i Ayândan geçerek idâre-i seniyyeye aktaran eylemesi lâzımdır. Meclis-i Meb’ûsâna uğramayan lâhiya-i kânuniyeler ancak muvaffaketen kânun hükmünü hâiz olabilirler. Hatta Meclis-i Meb’ûsan

dağıldıktan sonra ilk zamanlarda yapılan kânunlar “Meclis-i Meb’ûsânın ictimâinde kânuniyeti teklif edilmek üzere...” gibi bir kaydı hâri olurlardı. Sonraları bu hakda ortadan kaldırılmışdı.

Meclis-i Meb’ûsânımızdan geçmiş olan kânunlarımız pek azdır. Binaen aliyye devletin tekmili kavânini ilk açılacak meb’ûsâna tedkik edilmek üzere tevdi’ olunmak zârûridir. Bir taraftan da bu kadar senedir hiç tanzim edilmemiş bir bûdce gürültüsü var ki yalnız başına Meclis-i Meb’ûsânı işgâl etmeğe kafidir.

Bütün bu meşâgalin fevkinde olmak üzere Kânun-u Esâsinin tanzimi ve aded ve te’min edildiği bir takım kânunlar vardır ki her şeye takdimen bunların lâhiyelerinin tanzim edilerek Meclis-i Meb’ûsâna tevdi’ olunması muktezidir. Çünkü Kânun-u Esaside tanzim edilecekleri ve add olunan kânunların elbette gayri mevud kânunlara bir hakk rûchânı olmak icâb eder.

Kânun-u Esâsi bize ne gibi kânunlar va’ d ediyor.

1 – Matbûât-ı Kânunı, Kânun-i Esâsinin on ikinci maddesinde matbûât “Kânun-u Dâiresinde” serbestdir denildiği için ol emirde bir matbûât-ı kânuni yapmak lâzımdır. Çünkü ortada kânun bulunmazsa Kânun-i Esâsinin bu maddesi ma’nâsız bir cümleden ibaret kalır. (1.Sütunun Sonu)

Hükümet Matbûât-ı Kânuni lâhiyasını hazırlıyor. Bunda hürriyet-i esâsine muğayir bir cihet bulunmadığı te’min edildi. Matbûât-ı cerâiminin muhâkemesinde he’yet-i adüvel usuli de kabul olunursa adalet ve hakkaniyet imkanı te’mini bir kat daha kuvvetle tehyişe eylemiş olur.

Matbûâtın haysiyeti vekâye için ba’zı kimseler gazete sahib-i imtiyâzlarının mekâtib-i aliyye me’zunlarından olmaması luzûmuna dâir bir kayd-ı ilâvesi fikrinde bulunuyorlarsa da hürriyetin ale-l-ıtlak tehdidinden husule gelecek mazeret fâidesine her halde fâik olacağından hürriyeti kelâm gibi hürriyet tahrirlerinde temâmiyle te’min edilmesi münâsib olur zân ederim. Her şeyi kânundan beklemeyelim, birazda kendimiz hâkim olarak hissiyatını unutan gazetecileri efkâr-ı umûmiyenin bâr ta’yibi altında ezelim. Efkâr-ı Umumiyyede böyle bir terbiye husule getirmeğe çalışalım. Adâb ve ahlak-ı umumiyye-i unutan gazeteciler o zaman duçar olacakları nefret ve istikrahde cezâlarını bulurlar.

2 – Onüçüncü maddede tabien Osmaniye Nizâm ve Kânun Dâiresinde ticaret ve san’at ve felâhat için her nevi şirketler teşkiline me’zundur denildiğine nazaran şirket teşkili için de hürriyet ve meşrutiyet esaslarını tevâfuk eder suretde kânun tanzim etmek icâb eder. Bu yolda mevcûd kânunlarımız hiçbir zaman

ihtiyâcat-ı medineye ile mütenâsib değildir. Şirketlerin bir şahsiyet-i ma'neviye add edilebilmeleri derece-i vücûbdadır. Buraları düşünölmeli ve Şu asr-ı medeniyete yakışır bir kânun hazırlamalıdır.

3 – On beşinci maddede ta'yin olan kânun ta'yin şartıyla Osmanlı Umûmi ve husûsi tedrise mezundur deniliyor. Şu halde umûmi ve husûsi icrâ-i tedris edileceği zaman tevkif-i hareket eylemek üzere bir kânun tanzimi icâb ediyor.

Maârif Nezâreti mekâtib-i ilmiye, idâdiye, rüştiye programlarıyla iştigâl ediyor. Dâirey-i ilmiye azâsından her biri derecât-ı tedrisâtıdan biri hakkında tedkikât icrâ ederek neticesini dâireye bildirecek, bunların hepsi iyi, lazım. Fakat ol emirde Kânun-u Esâsinin lüzûm gösterdiği umûmi kânunlar yapmak icâb eder. Bugün bir kimse husûsi mekteb açmak istese Maârif Nezâreti ne cevap verecek? Hangi kânun tevfi ken muâmele yapacak? İdâre-i sâbıkanın son zamanlarında husûsi mektebler için bir takım nizâm-nâmeler karalamışlardı. Fakat hepsi yazıca-i ağraz olub kaldı idi. Binaen aliyye Maârif Nezâretinin bu noktaya da nazar-ı ehemmiyetini atıf etmesi elzemdir. (2.Sütunun Sonu)

4 – Onaltıncı maddede tabien Osmaniyenin terbiyesi bir sâbık ittihâd ve intizâm üzere olmak için iktizâ eden esbâba teşebbüs olunacağı musarra h olunduğundan Meclis-i Meb'usanda Maârif Nezâretine karşı ilk irâd edilecek suâllerin biri de: bu maksadı ne dereceye kadar te'mîn edeceğinden? Hani hazırladığımız lâhiye-i kânuniye? olacaktır. Binaen aliyye bu taâhhüdde hatırdan çıkarılmamalı.

5 – Yirmi üçüncü madde usûl-u muhâkeme kânunun ileride yapılacağından bahs ediliyor. Fi-l-hâkika bu kânun yapılmasa da Meclis-i Meb'ûsandan geçmiştir. Binaen aliyye Meclis-i Meb'ûsanca yapılmış demektir. Eldeki kânunu hâlbuki Meclis tevdi' etmek ise bir fâide vermez. Bunun noksânı idâre-i sâbıkda bile anlaşılaraq icrâ-i müzâkere için ıslâh-ı kavânin komisyonu nâmı altında bir komisyon teşkil olunmuşdu. Her hâlde bu kânunlarda icrâ edilecek ta'dilat ehli vukûfun inzimâm re'yiyle vuku' bulmak icâb eder.

6 - Otuz ikinci maddede vükelâdan ithâm olunanların usûl-u muhâkemeleri kânun-u mahsus ile ta'yin edileceği tasrih edildiğinden buna dâir bir usul muhâkeme kânun hazırlanmak zaruridir. Bu kânunu tatbik için hiçbir vesile zûhur etmemesine temenni ederiz. Fakat ne olur ne olmaz elde bulunsun diyenlerde belki olur.

7 – Otuz dokuzuncu maddede bi-l-cümle me'murun nizâmen ta'yin olunacak Şerâit üzere ehli ve müstehâk oldukları me'muriyetlere intihâb olunacak

tarzında zemâm-dârân umurun belki de canlarını sıkacak bir fikre maa-l-teessüf mevcûd! Kânun-u Esâsiden bu maddeyi kaldırarak “bi-l-cümle me’murun reîs-i idârede bulunanlar tarafından iltimâs ve intisâb dâiresinde ehli ve müstehâk olup olmadıkları me’muriyetlere keyfe göre intihâb olunacaktır” fikresi ilâve olunacaya kadar me’mûriyetin suret-i ta’yîni keyfiyetide bir kâide-i sâlimeye rabt etmek vecibeden görülür.

8 – Bir kânuna müstenid olmadıkça vergü ve rusumât nâmıyla ve nâm-ı âhirle hiç kimseden bir akça alınamıyacağı yirmi beşinci madde iktizâsından olmasına ve doksan yedinci maddede tekâlif-i devletin vaz’ ve tevzi’ ve tahsili emrinde müstenid olacağı kânun bûdceden ibâret bulunacağı musarrah bulunmasına mebni bûdceden tanzimi ve doksan dokuzuncu madde mûcibince Meclis-i Umûmiyenin keşâdını müteâllik Meclis-i Meb’usânın verilmesi şarttır.

Bunlardan başka muhâkeme âid bâzı kânunların daha tanzim edilmesi lazım geldiği Kânun-u Esâsinin muhâkim faziletinden anlaşılmalıdır. (3. Sütunun Sonu)

İş çok, vazife ağır. Ümid ederiz hüsnîyetde bu nisbetde çok olur; şu tecrübeye alınımızın akıyla çıkarız.

Hüseyin Cahid

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Bulgaristan Hâdisesi

Levaned Herâld gazetesi Filibe’den aldığı haberlere nazaran oradaki Bulgarların Osmanlılar aleyhinde numâyişlere başladıklarını Keşûf Efendinin Dersââdetden azimetinden dolayı husume gelen infiâl üzerine Osmanlı sancağını yırtıklarını yazıyor.

Proevedos gazetesi Devlet-i Hümâyuna muâdif olan senelik gecesi Osmanlı Sancaklarıyla donatılan ama kendi sancakların koparılacağını ve Keşûf Efendinin add-ı da’vetinden dolayı Bulgaristan İmâreti tarafından Bâb-ı Aliye karşı şiddetle protesto edildiğini yazıyor.

Me’selenin ehemmiyetine mebni Bâb-ı Aliyede tahkikât icrâ etdi. Mervî olan bu hâdisе hakkında dün akşam geç vakte kadar Bâb-ı Aliyede hiçbir haber yokdu. Bulgaristan komiserliğine hemân telgrâf çekilerek hakikatın neden ibâret olduğu sorulmuşdur.

Refiklerimizin verdikleri bu haberleri bir kayd-ı ihtiyâta telakki ederiz. Bir kere, iki haber birbirini tutmuyor. Keşûf Efendinin azimetinden menfaâl olan ba'zı kimselerin bu küstâhene bir harekete cür'et etmelerine zâhiren bir sedd-i varesede donanma gecesi Osmanlı sancağına hakaret edilmesine meydanda hiçbir sebep yok idi.

Rivâyet vakıa sâhîh ise Bulgaristan büyük bir mes'uliyet altında kalıyor demektir. Osmanlı milleti herkesle hoş geçinmek ister. Fakat bu arzuyu hiçbir zaman hakârete tahammül derecesine vordırmaz. Bulgaristan be-heme-hâl mütecâsirileri te'dib etmek ve metbu' mefhimine terziye vermek mecburiyetinde kalacaktır.

Bulgaristan imâretinin protestosu mes'elesine gelince Bâb-ı Aliyede icrâ ettiğimiz tahkikât da aslı olmadığı anlaşılmıştır.

•
••

Son Havadis

Sofya ile Filibe arasında telgraf hattı bozulmuş olacağı için te'hîr etmiş olan şu telgraf dün gece geç vakit tebliğ edilmiştir:

Sofya, 14 Eylül – Hâriciye Nezâreti Tevfik Paşa tarafından he'yet-i sefireye keşide edilen ziyâfete Keşûf Efendinin adem-i da'veti kendisinin o meyâne adem-i kabulü efkâr-ı umûmiye pek derin bir suret de müteessir etmiştir. Keşûf hadisesi umumiyetle Bulgaristan imâretine karşı bir hakaret olmak üzere telakki ediliyor. Keşûf Efendinin Sofya'ya muvasâlatından sonra neşr edilen tafsilât-ı mütememme ilk hasıl olan bu tarz telakkiyi ancak pek ehemmiyetsiz bir suret de ta'dîl edebilmiştir.

Gazetelerin kâffesi hâdisenin ne gibi netâyic tevlid edebileceğini kesdirememekle beraber şiddetle mütâlaât der-meyân

---

Küçük Hamâle

Muhariri : Aşâki Zâde Hâlid Ziya Üçüncü Sâhifede

---

istiyorlar, benim resmi add edilen “Veremiye” gazetesi Genç Türkler muhâfilinin hâdiseyi Bulgaristan İmâreti için şâyân-ı memnûniyet bir suret de netice-pezîr edecek yolda ittihâz-ı tedbir edecekleri ümidini izhâr ediyor.

Sofya muhâfil îadesi mes’eleyi daha sekûn ile telâkkiye meyâle gibi görünüyorlar, ağıleb ihtimâle göre pek musir-âne hareket etmeyeceklerdir.

.

*

* *

Bulgar Efkâr-ı Umumiyesinin mes’eleden dolayı galeyâne gelmesi tabîdir. Çünkü eski idarede hükümet-i seniye'nin hukukuna tecâvüz etmeğe ve buna mukâbele görmemeğe alışgın edilir. Hâlbuki meşrûtiyet ile idâre olunan hür Türkiye kendisi başkalarının hakkına riâyet ettiği kadar başkalarının da kendi hakkına riâyet etmesini ister. Bulgaristan Kapû Kethüdâsı hiçbir zaman bir ecnebi sefiri gibi muâmele göremez. Sofya mahâfil resmiyenin mes’eleyi sekûn ile telâkki etmesi pek tabî ve zâruridir. Çünkü bu mes’ele de ecnebi devletlerinde hiçbirisine kendisine zûhur olamayacaktır.

Hükümet-i Seniye ve Karadağ

İstanbul Gazetesinde Görülmüştür:

İstanbul’dan Korsipondânes gazetesi bildirdiğine göre Karadağ imâretinin Der-saâdet maslâhatgüzârı Mösyö Garegoviç Arnavudlar tarafından Yezeru Tepesinde inşâ olunan kalelerin hedmi hakkında geçen sene vaki’ olan taâhhüdâtın ifâ edilememiş ve Mevkûre çayırliklarından dolayı her sene itâsı mu’tad olan (600) liralık tazminâtın bu sene henüz verilmemiş olmasından ve Arnavudların Zâreyeçe Mevkii civarında yeniden bir kale inşâsı fikrinde olduklarından bahisle Bâb-ı Âli nezdinde teşebbüsât-ı şedide de bulunmuştur. Mösyö Garegoviç hükümet-i metbuâsının mutâleb vakıası serîan nazar-ı dikkat alınmayacak olur ise Der-saâdeti terk edeceğini bildirmiştir.

Tânin

İstanbul gazetesinde gördüğümüz balâdaki telgrâfnâmeyi kayd-ı ihtiyât ile derc ediyoruz. Karadağ imâreti ile hükümet-i seniye beyninde mevcûd olan ittihâd-ı menâfi’ hesâbıyla imâretin böyle bir politika ta’kibinden ihtirâz edeceğini ümid

eyliyoruz. Ve bundan kendimizi haklı bulmuyoruz. Yezeru tepesindeki kalelerin bizim arazimiz üzerinde Karadağlıların inşâ ettikleri kalelerle birlikde ve aynı zamanda hemdi vaktiyle kararlaştırılmışdı. Hükümet-i Sâbıkanın eser-i cibâlatı olarak bir sefir-i kebirimizin nezâket-i düveliye hilâfında adetâ istişkâl edilircesine atıf ve şiddet görerek neticelendirdiği veyâ neticelenmiş zân olduğu bu mes'ele esâsen şâyân-ı tedkikdir. Karadağ İmâreti Arnavudların Karadağ arazisine tecâvüz ederek orada inşâ ettikleri kalelerin hedmini daha o vakit talep edince hükümet-i yine Karadağlılar tarafından Osmanlı toprağında bi-l-tecâvüz inşâ olunan kalelerinde kaldırılmasını teklif etmişdi.

Mes'ele hadd-ı zâtında şâyân-ı izâm değildi. Terfîn me'murlarından teşekkül edecek bir muhtelit komisyon-u hudede âid varâk ve vesâika göre işi çâr çâbuk hal ve tesviye edebilirdi. Bâb-ı Âlinin mâlumâtından mümkün olduğu kadar uzak tutulan bu mes'ele bi-l-ahire nasıl bir şekle girmiş, yıkılacak bir iki taş barâkanın etrafından ne gibi amâl ve mutâleb toplanmışdı ki bir sefir-i kebirin Çetine'ye kadar fevk-al-âde sefâretle izâmına, Turhân Paşanın Lâhey Konferansından avdetinde Çetineye uğrayup Prens Hâzretleriyle görüşmesi hakkında müşârün-ileyhe Turhân Paşaya emr-ü me'zuniyet verilmesine kadar gidilmiş ve sonra (1.Sütunun Sonu) her nedense bu seyâhat geri kalmışdı. Hâriciye Nezâretinin bu mes'eleyi esâslı bir suretde tedkik edeceğini, Mevkûre çayırılarından dolayı devletin her sene verdiği paranın bir hükmi, yoksa bir cerimemi olduğunu meydana çıkaracağını ümid ederiz.

Karadağ İmâretine gelince hak ve hakikatden ayrılmaz bir hükümet karşısında bulunduğu için muhâk ve meşru' olan mutâlebenin tervic edileceğine ve haksız da'valarının kabulünde hükümet-i seniyyenin ma'zûr olduğu en nazik bir lisân resmiyle kendisine tefhim olunacağına emin olmalıdır.

Yemen Mes'elesi

Suret-i Tesviye

Hükümeti senelerden biri işgâl eden, hemân her on iki senede bir kere az çok mühim birer isyânla şark ve garbden bütün enzâr-ı dikkati kendine celb eyleyen Yemen mes'elesi hakkında bu son günlerde gazetelerde bir çok şeyler yazıldı, Yahyî mücadâledinin bir mektubu, buna ahvâl-i mahalliyeye vâkıf bir zâtın cevabı görüldü. Ancak bunlar münâkaşât-ı kalemiyeden başka bir şeyi değildir. Bir çok şeyler yazılmış, hattı bir çok doğru mütaâllalar serd edilmiş olmak mes'elenin mâhiyetini,

âtîdeki ihtimâlâtı değişdiremez. İşe he'yet-i devletçe bir çâre bulmak lazımdır. Hatt-ı yemânîye bugün asâyiş ve adalete o derece muhtaçdır ki kuvve-i hayâtiyesi hakikaten acınacak derecede azalan bu mübârek ve feyyâz toprağı, bu metbu' ve faâli ahâliyi biraz daha ihmâl etmekle Yemen kıt'âsını bu subûtun elden kaçırmak tehlikesine ma'rûz bulunuyoruz. Evvela şurası muhakkaktır ki Hükümet-i Osmaniye Yemen kıt'âsının Zeydi sâkin olan şimâli aksâmında hususi bir tarz idârenin teşekkülünü, ba'zı imtiyâzât-ı mahâlliyenin te'sisini kabul etmekde muzırretedir. Bu ıztırâr hem oraların ba'de-mâ hükümete gavâil ihdâsından ictinâb edecek bir hale ifrâğı, hem memâlik-i sâireyi isyâna me'luf olanlar te'sirâtından kurturacak bir devre-i sekûn ve asâyiş te'mîni noktalarınca öteden beri mevcûd idi. Fakat Yemen isyânının devâmında menfaâtdâr olanlarca bu tarz idâre asla tervic olunmuyordu. Ne zaman böyle bir tedbir mevzû-i bahs olsa ortaya bir müşkülât çıkarılırdı. Hatta o kadar ki bir def'asında bunun husulu tesir nemâ olmuşken vicdân ve cemiyyeti ayaklar altına alarak vaki' olan teşvik ve müdâhale ile iş yine bozulmuşdu.

“Pamuk ipliğiyle bağlamak”... İşte Yemen mes'elesinde şimdiye kadar ta' kib olunan mesâlik bundan başka bir şey değildi. Büyük fedâkârlıklar, büyük kuvvetlerle elde edilen sekûn muvâffakat her def'asında şâyân-ı takdir bir muvaffakiyet suretinde telakki olunur, kazanılan şey'in, mahv olan şeylere nisbetle pek cüz'i olduğu düşünölmeyerek her def'asında aldatıcı bir netice ile iktifâ edilirdi.

Tabî bu hal, bâ-husûs bu zamanda, şâyân-ı kabul ve musâmaha olamaz. İşte He'yet-i Vükelâ bu hakikatı takdir ederek Yemen mes'elesinin esâslı bir sûretde faslı ve tesviyesi ve Yemen'de sekûn ve asâyişin takriri esbâbını tezkere başlamış, Zeydilerin re'îs tanıdıkları zâtın zâten şimdiye kadar idâreden hariç kalan Cebel Saâde kısmında ba'zı hukuk ve imtiyâzâta naîliyeti ve aksâm-ı sâirenin sâir (2.Sütunun Sonu) kıtaâtı Osmaniye gibi doğrudan doğruya zîr-i idârey-i hükümetde bulunması esâsları üzerine sağlam bir tedbir ittihâzına karar vermişdir. He'yet-i Vükelânın karar-ı vaki' şâyân-ı memnuniyettir. Hele bi-l-hâssa Yemen çullarını Anadolu askerinin korkunç bir mezârlığı haline getiren isyânların arkası bu def'a suret-i katiyede alınacak olursa Kâmil Paşa kâbinesinin şu muvaffakiyeti her zaman takdir ile yâd olunacaktır.

Zeydi re'îsinin amâl-ı makâsadını, şerâît-i inkıyâd ve mutâvi'atını anlamak, hükümet-i Osmaniyenin makâsad-ı aliyye ma'delet-perverisini, devam eden isyânlardan tevlidi tabî olan hâsârâtın derecesini anlamak için bi-l-tabî' re'îsin îtimâd etdiği adamlardan bir kaçının der-saâdetden getirilmesi zarûridir. Fakat Bâb-ı

Âli şûrasını iyi bilmelidir ki pek akıllı ve devr-i endiş Yahya Hamid'üldin Yemen Hükümet-i Mahalliyesi şimdiki rüesâyı idâre elinde bırakıldıkça, mâziyi o kadar kanla âlûde eden hâtırât ortadan kalkmadıkça Bâb-ı devletden vaki' olan teklifâtı kabul etmeyecek, Yemen mes'elesi yine bitmiş olmayacaktır. Her vakit herkesin tekrar ettiği hakikatlardandır: Yemen'de ki isyânlar, iğtişâşlar, katiller adâlete, asâyîşe, muâmele-i rahim ve şefakete susamış bir halkın zaruri olan kıyâmları neticesidir. Re'îs-kâre bulunan me'murlar zalimden, isyândan, karışıklıktan zarar görmemiş, fâide bulmuş, zengin olmuştur. Halk – en büyüğünden en küçüğüne kadar – onların mâhiyet-i hakikiyelerine temâmiyle vâkıf; İstanbul ile Sinâ arasındaki mesâfe yine o mesâfe. Me'murlar ve hele re'îs-kârı işgâl edenler yine o me'murlar olduktan sonra hiçbir tedbir fâide vermez. Zeydi Re'îsinin bu cihetleri nazar-ı dikkatden devr-i tutunmayacak kadar akıllı bir adam olduğunu Bâb-ı Âli dâima der-hâtır etmeli. Öyle me'murların Yemen gibi hususiyet-i mevki'yesi aşikâr bulunan mahallerde hala ibkâ edilmedikde olmasına hayretle bakan efkâr-ı umûmiyeyi bu endişeden kurtarmalıdır. Birde İstanbul'da ba'zı zevât vardır ki mühim memuriyetlerle birkaç def'alar Yemen'e gitmiş, Yemen'de külâh kapmak için değil, hizmet edebilmek için çalışmış, tetbiâtından iyi neticeler çıkarmıştır. He'yet-i Vükelâ Yemen mes'elesinin tedkik tefrîânından bu gibi zevâtı istihdâm eder ve Zeydi Re'îsinin göndereceği adamlarla esnây-i müzâkerâtda onları da bulundurursa elbette daha doğru bir netice istihsâl etmiş olur.

TELGRAFLAR

Viyana; 14 Eylül – Politise Korsepondic diyorki: Avusturya ve Macaristan Hâriciye Nezâreti Bâron Derentâl ile Rusya Hâriciye Nâzırını Mösyö İzoveleski arasında karibâ vukua gelecek ve Avusturya Hâriciye Nâzırının Düvel-i Muâzzama ricâli muhtelifesiyle vaki' olan müteaddid mülakatlarına hâtime verecek olan mülakat Avusturya – Macaristan muhâfil siyâsiyesinde pek ziyâde memnuniyet ve ehemmiyetle telâkki olunmaktadır. Sıra ile vâki' olan bu mülâkatların birincisini Paris devpolunun geçen ilk bahârda vukûa gelen mülâkatı teşkil etmiş idi.

Bâron Derentâl ile Mösyö İzoveleski arasında geçen mülâkat her şeyden evvel Rusya ile Avusturya beynindeki eski itilâfin zâid olanın yerine bir bir avdet kâim olduğuna daîr bu günlerde şâyi' olan haberlerin aslı olduğunu isbât etmektedir. Esasen bu itilâfin mübeddil ihtilâf tefrike olmadığı fikrini ortaya koyanlar Avusturya ile Rusya arasındaki münasebetin pek ziyâde soğumasını arzu eden muhâfildir.

(3.Sütunun Sonu) Hâlbuki iki devlet arasında câri olan münâsebât mütekalible hakikiyenin kati'yen böyle bir mâhiyet-i ihtilâfcuyânesi yoktur.

Her ikisi de Devlet-i Osmaniye'nin komşusu bulunan Rusya ve Avusturya ya nazaran bir temâs-ı dostâne ve Devlet-i Aliyyeye müteâllik-i mesâîlin tezkirinde müsterkân bir itilâf husûlu bu iki devlet politikasının netice-i muntikîyesi add olunmak icâb eder. Mösyö İzoveleski ile Mösyö Derentâl arasında vukûa gelecek son mülâkât tarafınca bu ahengin bekâ ve devamı arzu edilmekte olduğunu suret-i sârihi de meydana çıkarmıştır. Bu ahengin devamı ise bütün Avrupa için ehemmiyetden azâde görülemez.

Viyana, 14 Eylül – Fremdnebelât Gazetesi de Mösyö İzoveleski ile Mösyö Derentâl arasında ki mülâkâtdan bahs ediyor bu münasabetle Rusya ve Avusturya tarafından Makedonya da müşterek ta'kib edilen ıslâhât politikasını tezkâr ve iki devletin de usûl-u idâre-i meşrûtiyete karşı ta'kib etdikleri mesâlikin yekdiğerine müşâbe çıktığını atiyân eyliyor. Avusturya Hâriciye Nezâretinin vâsita-i neşr-i efkârı olan mezkûr gazete makâlesine ber-vech-i âti devam ediyor: “Şark-ı Umûrî için her iki devletin maksad ve nokta-i nazarı arasında görülen müsâbahet ve muvâzât iki devletin, hem ahenk olarak müştereken hareket etmelerini istilzâm eder. Diğer taraftan Memâlik-i Osmaniye de pek yeni olarak zühûr eden ahvâl-i âhyere henüz netâyic-i kâti'yeye aktaran etmediğinden bu cihette iki devletin pek ahenk bir mesâlik ta'kib etmelerini icâb eyler. Bu iki devletin itilâf ve ahengi vak'â son senelerde ne kadar fâide-i bahs olduğunu isbât etmiş ise de bugün bu itilâf yine ta'kib edilecek en muhak musîb bir usûldur. Bu usûl yalnız iki devletin menâfi' husûsiyesine değil, salih ve mesâliminin bekâsında hizmet edecektir.”

Londra, 14 Eylül – Setândard Gazetesinin muhâbiri ihbâren Almanya Baş Vekili Prens Bolov ile mülâkât etmiştir. Prens Bolov Memâlik-i Osmaniye de zühûr eden ahvâl-ı ahirenin yevmen fe yevmen ahz etmekte olduğunu işgalden bahs ettiği sırada Devlet-i Aliyyenin kuvvetli bir idâre altında serbest ve hür olarak terkisi Almanyanın matlubı olduğunu beyân etmiş. Ba'de şu sözleri söylemiştir: zât-ı Hâzret-i Pâdişahının usûl-u idâre-i sâbıkası için Almanyadan nasihat işitdiği haberi doğru değildir. Almanya Hükümeti bilâ-sâlehdem yoktur. Mûcib-i memnuniyet bir surette vukua gelen tahvilatdan dolayı teveccühât-ı muhabbetkârânesini izhâr hususunda te'hîr etmekte.

Paris, 14 Eylül – Fransa ve İspanyanın Fas'a müteâllik müşterek notaları bugün El-Cezire ahîdnâmesine vaz' imzâ eden devletlere tebliğ olunmuştur. Mezkûr

notada deniliyor ki: “Molla Hafızın tasdik-i hakimiyeti mes’alesi El-Cezire konferansından biri Fas mes’alesi hakkında devletler arasında husule gelen itilâf esâsı nazar-ı dikkate alınarak hâl olunmuştur. Fransa İspanya Fasdaki menâfi’ husûsiyeleri hükümât-ı sâîreye teklifât der-meyân etmek imtiyâzını kendilerine bahs etmiş olduğunu ve bu teklifâtı der-meyân etdikleri esnâda hâkim-i cedidin tasdiki keyfiyetini bi-l-cümle menâfi’ ecnebiye için te’mînât-ı istihsâlına ta’lik etmek gibi bir esâs ve kâîdeye ta’lik eylediklerini beyân ediyorlar. Te’mînât ber-vech-i âti olacaktır: El-Cezire Ahidnâmesinin tasdik ve te’kidi ve bu âhidnâme ahkâmının mevki’ icrâya vaz’ı için tedâbir-i ittihâzı, Fas hükümetinin hükümât-ı ecnebiye ye karşı bi-l-cümle muâhedât ve taâhhüdâtının te’kid ve tasdiki; he’yet-i sefirâyâ ve efrâd-ı icânebe karşı der-uhde edilen bi-l-cümle hususâtın ibkâ ve idâmesi, Fas hükümdârının divanı için mes’uliyet-i kabulü; hükümdâr-ı cedid dâr-ül-beyzâdaki zarar ve ziyanın tesviyesini der-uhde ve ol bâbdaki mes’uliyeti kabul eylediği cihetle mahall-i mezkuredeki tazminât komisyonunun tasdik-i selâhiyeti; limanlar civarında ve dahile giden başluca yollarda husul-u emniyet için lâzım gelen mektubların irsâliyle cihâd aleyhinde resmen ve suret-i kat’iyede neşriyâtda bulunması.

İşte bu te’mînât-ı istiâl edildikten sonra Molla Hafız resmen tasdik olunabilir. Devletler menâfi’ mahsûsalarına ta’lik eden mesâlik-i hal tesviyesini doğrudan doğruya hükümdârı cedidden talep ve dava’ etmek salâhiyetini bi-l-tabî’ muhâfaza edeceklerdir. Ez-cümle Fransa ve İspanya ahiren ihtiyar etmiş oldukları mesârif-i askeriyenin tesviyesini ve tabî’lerinden itilâf edilenler için tazminât verilmesini isteyebileceklerdir. Bundan maâda hükümdâr-ı cedidin Molla Abd-ül-azizin şân ve şerefiyle münâsib bir maâş vermesi şâyân-ı arzudur. Kezâlik Molla Abd-ül-azizin me’mûrları da Molla Hafızın nazar-ı insâf-ı merhametine tavsiye edilir. (4.Sütunun 2. Sayfanın Sonu)

Hikaye

Küçük Hâmâl

Ona Galata’dan İstanbul’a geçerken tesâdüf etdim. Yağmurla kar arasında ancak mahsus, ince bir sepkın yağın bir kış gününde; ara sıra güneşin ziyâları şimşek rengine benzer bir iltima’ ile görünüp gaîb oluyordu. Köprüyü geçerken o sol tarafın

yaya kısmını ta' kib ederek, galabalığın içinden kâh ilişüb kalan, kâh acul ve mütelâfi adımlarla pejmerde ve ıslak kıyafetine yol açarak ilerleyordu.

Evvela anlamadım; sonra fark etdim ki elinde güzel şemsiyesiyle, başında kibârâne şapkasıyla, arkasında uzun kışlık paltosuyla bir madamın arkasından gidiyor; şimânın sarı bir kadının, nemesi yâhûd selâv, hissin ve vakûr bir kadının peşini ta' kib ediyordu. Aralarında, bilinemez neden, bir ihtilâf vardı: bir işmi görmüş, bir yük mü taşımış idi? Galiba ücretini alamamış idi; ve ifade-i haline yetişemeyen lisânıyla küçük kalbinin şikayetlerini tercümeyle kanamayarak ellerinin etrafından istimdâd eden perişan evzâ' iyle, ba' zen sendeleyerek, ba' zen böyle koşmakdan yorgun beş saniye mekş ederek sekirtiyordu.

Birden ruhumun tâ amâkında sızlayan bir şeyle bu küçük hamâla bu ağlayarak koşan kanımın yürüsene tekid etdim; ve ben de biraz daha sıklaşan adımlarla bu sahneyi ta' kibe başladım.

Onun başında püskülsüz eski bir fesi, fesinin üzerinde renksiz soluk bir yemenisi vardı; köprüünün üzerini dolduran kürd çocuklarından değildi; henüz ya Ankara'dan, ya Kastomunudan gelmiş, bu kişi Üsküdâr hanlarını dolduran Anadolunun muhâcirin fakiresinden bir çocukdu. Üzerinde her şey, sarı ile kırmızı yollu yırtık mintanı, eski mâni bizden şalvarı, şerhe şerhe yırtılmış bir şâl eskisine benzer kuşâğı, bir ayağında parmaklarını yarisına kadar dışarıda bırakan çarıkları, bütün bu zelil ve sefil kıyafeti onun İstanbul'a yabancılığına şehâdet ediyordu.

Yüzünü gördüm; güzeldi, ancak on yaşlarında çocuk safvetiyle simâsında birden kalbi teshir edecek bir hoşluk vardı, yüzünden, gözünden akan yaşlarla, salyalarla, şakaklarına yapışan ıslak kumrâl saçlarından damlayan yağmurlarla bulunmuş simâsı, fakr u sefâletine rağmen, pâk-ı vukû' bir kanın lemeân ahmerârıyla kayb-ı kırmızı idi. Ablâk zinde bir çehresi, zeki ve azimdâr gözleri, fütûr getirmeyerek ara sıra küçük tokuflardan sonra kendisini bularak ilerleyen metin ve mukavim hâtveleri vardı. Ve hep öyle ağlayarak; anlaşılmayan, dinlenmeyen lisânına dürlü şikâyetler koyarak; yüzünden, gözünden akan başlarıyla, ellerinin, kollarının meded-cû işâretleriyle, yağmurun altında, lakayd halkın arasında, itilüb kakılarak, fakat dâîma yol bularak, dâîma şuradan buradan kayub bir iz tedârik ederek; iri sarı kadının arkasından koşuyor, ketm edilen bilir kaç paralık hakkını bağıriyordu.

Köprüünün bütün hamâlları ona uzakdan gülüyordu. Halk lâ-kayd ve bi fütûr gecub gidiyor; ve madam, müteazzım, uzun paltosunun içinde mes'ûd ve asûde yürüyordu. (1.Sütunun Sonu)

Karşıdan arabalar, üzerlerinde uşaklarıyla bu uzanan çocuk ellerini görmeyerek galabalığı yarub geçiyordu.

Köprünün öbür ucunda, Ziraât Bankasının keşide edilecek kirâsı büyük ikramiyesini bağırarak Mösyö Delâl çocuğa sordu; o tevakkuf ederek, bu eser-i tekidden cesâret alarak, belki bir kuvvet, bir muâvenet bulmak ümidiyle derdini anlattı. Öyle ağlayarak söylüyor, ağzında elfâz ve ibârât öyle mühim asvât-ı şikayetle boğulub karışıyordu ki galiba bir şey anlayamadı. Delâl yine kürsüyle halkın sımac-ı iştihâsına kazanılacak ikramiyenin mikdâr-ı delferidini atdı.

O galabalığın içinde şimdi ilerleyen, iyice uzaklaşan kadını görmeğe çalışarak, hep o feryâd şekvâsıyla, koşdu; bağçe kapısına doğru dönerken Bulgar manav merak etdi. Orada da durdu; ona da anlatmağa, derd-i derûnunu bu köşecikde, elmalarını silüb kurulayan manava da sızlayarak tevdi' etdi. Manav pek iyi anlamayarak fakat bu ağlayan çocuğun ketm edilmiş bir hakkı olduğuna derdini bir atmenan ile kanarak başını salladı; yine elmalarına avdet etdi.

O buradan da ayrıldı, artık temâmiyle gâib etmekten korkarak koşuyordu. Ben ba'zen önde bulunuyor, ba'zen arka da kalıyordum. Gümrük kapısının önünde yetişdi; tekrar fazla bir fevrenle taşan nidâ-i şikayetini ismâ' etmek istedi. Onun böyle her hamle-i istikâsı bi fütûr bir azimetin kenarına gelüb çarparak cevap alamıyordu. İleride köşeyi bükülürken, döner kebab mangalına ertesı sabah için kömür yerleşdiren Ermeni aşçı çocuğa sordu; ona da söyledi, böyle her sûâl-i tekide tesâdüf etdikçe daha ziyâde taşan te'siriyle elemi ona da izâh etdi. Yine yürüdü; sebilin önünde sâkız leblebici Rumunda sûâline cevap verdi, kırmızı yumruğunu uzatub ileride giden kadını göstererek anlattı. İşte böyle yağmurun altında ıslanarak, çamurların içinde yuvarlanarak küçük hakkını istemek, bi-çâre sâdây-ı mutâlebesini işitirmek için koşduğunu söyledi. Leblebicinin de mantığı onu anlıyordu. O da dudaklarını uzatub beyân-ı te'sir etdi; fakat ne yapılabilir, ne dinebilirdi?.. ocağını karışdırarak, leblebilerin arasından çıkan bacasını tütürdü.

O, yine koşdu; artık ümidi azalıyor, bacakları yoruluyor, hatveleri ağırlaşıyordu. Güzergâhında imdad bulamayan İstanbulun bu garib averesi, Anadolunun bu fakir çocuğu artık bağırmağa, haykırmağa da lüzum görmeyerek sâde, güya derunu bir ıztırâb ile, sızlıyordu. Yemenisi çözüldü, onu bağlayarak yine ileriledi; kuşağı sarkdı, daha iyi dolamağa çalışarak yine yürüdü; gitdikçe süzülen çarığından şimdi parmakları temamiyle çıkıyordu; durub onu düzeltmeğe uğraşarak yine koşdu. Artık istasyona geliyordu. Kadın merdivenleri çıkarken fıstıkcı acem de

derdini sordu, ona da iki kelime fırlatdı. Vakti yokdu, kadın içeri giriyordu; artık ona yetişmek mümkün olmayacaktı. Bu binanın bir azimet cebhesi onu ürkütmüş idi. Merdivenlerden çıkamıyordu. Son bir tağyan feryâd ve bana ile bir defa' daha bağırdı. (2.Sütunun Sonu)

O zaman sarı kadın hışım ile döndü tehdidkâr bir va'ziyetle şemsiyesini havale ederek gösterdi; ve birden dönerek, onu orada bed-baht ve perişan, hakkının üzerinden geçen bu hutuvât-ı istihkârın altında güya ezilmiş bir izmihlâl içinde bırakarak içeri girdi, gâib oldu.

O zaman küçük hamâl, azim bir ümitsizliğin bâr-merâreti altında oracığa, boza satan Arnavud yanına çökerek, başını iki elinin içine aldı; daha samimi bir elin ile ruhunun daha derin yerlerinden gelen yaşlarla yeniden, ve bu sefer başka bir hicrân ile ağlamağa başladı. Onun bu melûl levha-i mâtemi beni sarsmış idi.

Ne yapmalı? Diyordum, çıkarub kırk para, beş guruş vermek kâfimi? Kalbimde elim bir burkuluşla bütün hissiyât-ı hamiyet ve merhametimin akdelenişine tahammül edemiyordum; gidüb onu kaldırmak: “ne oldu, bakayım, oğlum? Bir de bana söyle, hiçbir fâide için değil; sadece, icâb ederse beraber ağlamak için bir de ben dinleyeyim...!” demek istiyordum. Fakat dinlenecek ne vardı? Daha muhtâc ilâve bir şey kalmışdı...?

Birden, orada nasıl peydâ olduğu anlayamadığım bir asker ileriledi; ağlayan bu Türk çocuğunu elinden tutub kaldırdı; yavaş sesle sordu. O da başka dürlü bir tekidle söyleyen sese başka dürlü bir sesle cevap verdi. Anlaşdılar, dikleşdiler. Sonra asker uzun uzun, güyâ bir ders verdi; cebinden çıkarub eline bir şey tutuşdurdu, daha sonra kendi elindeki mendiliyle, kırmızılı beyazlı bir mendille, çocuğun yüzünü, gözünü sildi; mendili de vererek: -Al, fakat bir daha ağlamayacaksın, anladın mı? dedi,

Türk çocuğu birden güyâ kendisini diriltten bir nefesle canlanarak arnebude, aceme gülümsedi ve koşarak gitti. Hâyalen onu ta' kib etdim; güzârgâhında leblebici Ruma, kebabcı Ermeniye, manav Bulgara, Delâl Museviye gülerek selamlar verdiğini gördüm.

HAFTALIK VAKAYİ' SİYÂPEYİ

Almanya'da

Teslihât Meselesi

Berlinde pazar günü Pan-Cermen [yani umum Cermenlerin tevhidî] kongresi açıldı. Kongreye Mösyö Kalas riyâset ediyordu. Nutkun şu fıkrası şâyan-ı dikkatdir:

“Biz İngiliz kavmine hürmet ve riâyet ederiz. İngilizlerin bir çok nokta-i nazardan bize numune-i imtisâl olabileceklerini teslim eyeriz. Fakat cemiyyetimiz İngilizlerle Almanya İmparatorluğunun istiklaline bir hâtime çıkabilecek bir münâsebet-i dostâneye gireşemez. İmparatorun Istrazburg'da irâd ettiği nutukdan Almanya'nın hiçbir tarafda İngilizlerle teslihât-ı bahriye meselesinde bir mukâvele akdi iltizâm edilmediği ma'nası çıktığı cihetle pek memnun ve bahtiyarız.”

Pan-cermen kongresi İngiltere ile Fransanın Almanya ile bir muhârebeye girişmek fikrinde olmadığına kani' bulunmakla beraber şayed bu iki devlet Almanyaya karşı bir maksad-ı harbi-cûyâne besleyecek olurlarsa bütün Almanya kavminin nâmus-u mâlibi muhâfaza için tedafî' bir muhârebeye kemâl-i metânetle girişecekleri muhakkak olduğunu beyan etmiştir.

Umûr-u Mâliye

“Nuret Cermen Gazet” Ceridesi Alman (3.Sütunun Sonu) Umûr-u Mâliyesi hakkında gayet mühim bir makâle neşr eylemiştir. Bunda Umûr-u Mâliyenin tanzimi lazım olduğu söylendiğinden sonra mevcut divân-ı umûmiyenin imhâsı ve memleketde tevlid servet etmeyecek sârfiyât için yeniden istikrâz akdinden sarf-ı nazar olunması tavsiye ediliyor. Bu fikirle yeni vergüler ve zam teklif olunuyor. Memleketin servet-i umûmiyesi tezâyed etmiş olduğu cihetle sarf-yât-ı umûmiyeye dahil olan mevâde ağırca vergüler vâz'na tahammül-ü kabil olacağı iddiâ edilmektedir.

Rusya'da

Sinod Meclis ve Tolstoy

Rus müşâhir muharrerinin Tolstoy'un seksanuncu sene-i devriye-i velâdeti olmak münâsebetiyle icrâ edilecek şenliklere Ortodoks mezhebi salıklarının iştirâkden ictinâb etmelerine dâir Sinod meclisinden sâdır olan bir emir Rusyanın

bütün kiliselerinden okunmuştur. Hatta Moskova valisi belediye meclisinin Kont Tolstoy namına bir kütüphane te'sis etmesi fikrine bile mümânaat edecek kadar istibdâdi ileriye vardiymiştir.

Maa-mâ-fih Petersburg Ulûm ve Fünûn ve Sanâyi' Nefise Encümen-i Dâniş ile Meb'ûsân Meclisi Tolstoy'a beyân-ı tebriği hâvi birer telgrafnâme çekmişlerdir. Baş vekil Mösyö Setolipin bile Tolstoy'a karşı Sinod Meclisi tarafından gösterilen bu muâmele-i nârveye memnun değil imiş. Fakat taassub o kadar ziyâde ki Baş Vekil bile bir şey yapamıyor.

Matbûât-ı Tazyik

Matbûât şiddetle tazyik ediliyor. Reç ve Sen Petersburg Çâytoneg Gazeteleri Maârif Nâzırını şiddetle tenkid etdikleri için üç yüz lira ceza-i nakdiye mahkum olmuşlardır. Fikr-i Ahrarane sahibi olan ba'zı muâllimlerin azli Mekteb-i Şakirdânı arasında şikayete, kıyame sebep olacağı tahmin ediliyor. İstibdâd-ı İdâre ile hürriyet-i matbûât hiçbir zaman itilâf edemez. İstibdâd tarafdârları ibtida-i Matbûâtı tazyik etmeğe çalışırlar. Ortada matbûât olmazsa istedikleri gibi zulm edebileceklerine emindirler.

Avusturyada

İmparatorun Seyahati

Avusturya İmparatoru Fransuva Jozef hâzretleri ışıl kaplıcalarını terk ile Macaristanın pay-i tahtı olan Budapeşte şehrine gitmiştir. Macarlar çokdan beri kendi krallarını kendi pay-i tahtlarında görmemişlerdi.

He'yet-i Vükelâ

Avusturya ile Sırbistan arasında akd olunan ticaret muâhedenâmesine karşı itiraz edildiği cihetle Ziraât Nâzırını istifasını vermişsede İmparator kabul etmemiştir.

Bohemyada Karışıklık

Bohemya Rayhenşetayin şehrinde Alman – Bohem cemiyeti sokaklarda nümâyiş icrâ etdikleri sırada vali tarafından verilen emr üzerine nümâyişçiler kuvve-i askeriye ile dağıtılmışdır. Ba'zı kimseler mühellik suretde yaralanmıştır. Almanlar telgraf çekerek şikayet etmişlerdir.

Almanya'da**Papa ve Fransa**

Geçen Pazar ertesi günü Papa Hâzretleri 800 (3. Sayfanın sonu 4. Sütunun sonu)

Sâhife 4**Tânin****Çehârşanba – 3 Eylül**

Fransız zairini kabul ettiği sırada Fransanın ahvâl-ı hazresine dâir uzun bir nutuk irâd eylemiştir. Nutkun en mühim fıkrası şudur:

Hiçbir zaman Fransada kiliselerin tahrib edilerek dinin mahv olacağı bir gün gelmeyecektir. Protestan İngiltere de bile ba'zı Katolik ayinine hürmet edilirken Fransada memleketi mahv edecek bir hareket olmak üzere hürriyet-i mezhebiyeye tecâvüz ediliyor.

Yunanistan'da**Yenişehir Şimendüferinin Keşâdı**

Pireden hudud-u Osmaniye muntehi olmak üzere inşâ edilecek şimendüferin Yenişehire kadar olan kısmı geçen mayıs ayında itmâm edilmişti. Bu kısmın resmi keşâdı icrâ olunmuştur. Atina'dan Pazar günü hareket eden tren on iki buçuk saatde Yenişehire vâsıl olmuştur. Osmanlı hududuna şimendüferin vasıl olması için ancak (45) kitlu metruluk bir mesâfe kalmıştır. İnşâatın Kanûn-u Sâniye kadar itmâmı ümid olunmaktadır. Memâlik-i Osmaniye de idâre-i Meşrûtiyetin te'sisinden sonra Osmanlı ve Yunan hatlarının birleştirilmesine dâir olan müzâkerâte devam edilmediği cihetle müzâkerât ilerileyememişse de bu bâbda mümânaate tesâdüf olunmayacağı Atina'da ümid ediliyor.

Fas'da**Abd-ül-azîz**

Fas'da Fransız askeri kumandanı bulunan Ceneral Damat tarafından çekilen bir telgrafnâmede Abd-ül-azîzin Kazablanka şehrinden dört mil mesafede "Rapona" mevki'inde bulunduğu bildiriliyor. Abd-ül-azîz kendisinin hal ve mevki'ne bir karar-ı kat'i verilinceye kadar orada kalmak fikrinde imiş.

Fransa Politikası ve Almanlar

Berlinde bulunan Fransa maslahatgüzârı Almanya Hâriciye Nezâretine vuku' bulan tebligatında Fransa Hükümetinin Molla Hafızı Fas hakimi sıfatıyla tanımağa mehiya olduğunu beyan etmiştir, Fransa ve İspanya hükümetleri Molla Hafızı hakim sıfatıyla kabul ettikleri zaman kendisinden ne gibi te'mînât talep edilmesini bile müzâkereye girmişlerdir. Bu te'mînât El-Cezire muâhedenâmesine vaz'-ı imza olan (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) devletlere de tebliğ edilecek teâti efkâr olunacaktır.

Almanya hükümeti Fransanın bu tebligatını hüsn-ü suretle telâkki etmiştir. İspanyada çıkan Epoka gazetesinin Parisden vuku' bulan isticarâtına nazaran Almanya hükümeti Fransa ve İspanya tarafından verilecek notaya karşı müşkülât çıkarmayacak, yalnız Almanya menafânın uğradığı zarar ve ziyanın tazminini te'mîn hususunda Fransa hükümetinin izhâr-ı hüsn-ü niyet edeceğinden ümidvâr olduğunu beyan eyleyecektir.

Tan gazetesi "İttifak Meselesi ve Fas" ünvanıyla neşr ettiği bir icmâlîne sözlerle hâtime vermiştir.

Almanya, Fransa'ya karşı hâsmâne bir hareket-i ittihâz etmeyeceği umûmen ümid olunuyor. Yalnız görünüyor ki Almanya bir nasihat vermek, daha doğrusu münasib gördüğü bir fikri ileriye sormak amelindedir. "Koloni Gazet" ceridesi Almanya'nın hareketinde fevk-al-âde yahûd mütecâvizâne bir şey bulunmadığını te'mîn ediyor. Her halde bu nasihatı vermek için daha münasib bir yol bulunabilirdi. Maa-mâ-fih en evvel lazım olan şey hüsn-ü niyet ve merdâne-i hareket olub nezâket ve mahâret ikinci derecede kalacağından mes'elenin o kadar ehemmiyeti yoktur.

Avrupa Devletlerinin Müessesât-ı Siyasiyesi

-1 -

İngiltere

İdâre-i Meşrûtiyetin mehd-i zuhûru İngilteredir. Böyle olmakla beraber İngiltere ve İrlandanın ne gibi kavâid ve esasları binaen idâre edildiğini gösterecek sarc bir metin kanûnu ortada yokdu. İngiltere hukuk-u umûmiyesi bir takım ana'nâtden, kavanininden, hatta kraliyeden tereküb eder. İngilterede Kanûn-u Esâsinin menşe-i leyli tarihi içinde gâib olur, o kadar eskidir.

İngilizler, Normanların istilasından sonra, gâib ettikleri hukuk-u hürriyeti istirdâd için son derecede uğraşdılar, 1215 tarih milâdiyesinde istihsâl ettikleri fermân-ı te'mîn mutâlebde atılmış ilk adım demektir. İbtidâları yalnız ekâbir ruhânîye ile başlıca asilzâdegâne mahsûs olan meclise Üçüncü Hanri zamanında (1.Kısım 2. Sütunun sonu) taşra ahali namına asilzâdegânın gayri olan zatlarda kabul edildi. Birinci Edward lordları kamarasıyla Avâm Kamârasının muvaffakiyeti olmaksızın bir vergü vaz' edilememesine razı oldu. Üçüncü Edward ise ale-l-ıtlak kanûn yapabilmek için Avâm Kamarasının muvaffakiyeti istihsâl edilmesini kabul etti. Kilyevm Doranjen cülusundan sonra neşr edilen hukuk-u kanunuyla hürriyet-i şahsiyeyi te'mîn eden "Hâbiyesi Korpus" kanûnu İngilterenin sırf kendisine has olan Kanûn-u Esâsisini ikmâl etmiştir. İşte bu mütevâlî kanûnlar sayesinde İngiliz milleti asırlardan beri hürriyetden müstefid olmaktadır.

İngiltere hukuk-u esâsiyesinin nazaryatıyla iştigâl eden hakima bu hukuku iki esâsa istinâd ettirmektedirler:

- 1 – Hakk-ı hakimiyetin birbirinden ayrı ve müstakil birkaç he'yetine tevdi',
- 2 – Bir fiil kanûniyenin muteber olması için bu he'yetlerden her birinin muvaffakiyeti zarûri bulunması.

İngilterenin idâresine üç dürlü kuvvet iştirâk eder, Kraliyet, Lordlar Kamarası, Avâm Kamarası. Bu üç kuvvet arasında zâhiren bir muvâzene nümâyân olmakla beraber ehemmiyet müttekâbileleri ve münasebetleri pek çok tahvilata uğramıştır.

Nazariyatde teknil-i imtiyazât kraliyetdir. Fakat hakikatde krallık makamı umûr-u devletin ceryanı üzerinde son derece mahdûd bir te'sir eder. Vazifesi sarf-ı zâhirdir. Avâm halkın mahilesi üzerinde büyük bir nüfûz göstermeğe mahsûsdur. Krallık makamı İngiliz kavminin haşmetini bir şekli harici ve maddi altında tecessüm ettirmeğe yarar. Kral re'is-i hükümetdir; teknil-i şan ve şeref ve münâsibin menba'dır; hakk-ı kazada kraldan menba'adır. Milleti akvâm-ı hâriciye nezdinde teşhis etdiren kraldır. Harbi o ilan eder, sâhi o akd eder, sefirleri o kabul eyler. Erbâb-ı hukukun ifadesine göre kral parlamentonun baş, esâsı, gayesidir. İsteddiği kimseleri, istediği mikdarda bir "Ayan Azâsı" yapmağa hakkı olduğu için parlamentonun teşkilinde iştirâk eyler. Meclisleri toplar, dağıtır, fesh eder. Bir kanûn kralın (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) iradesine iftîran etmedikce mecbûri elintabik hale gelmez.

Fakat bütün bu mühim imtiyazâtı kral ancak nazırlar vasıtasıyla istiâmâl edebilir. Nazırlarda ta'birât-ı resmiyeye göre “Zât-ı Hâzret-i Kralının Bendeleri” iselerde hakikatde parlamento huzurunda mes'uldurlar, parlamentonun muvaffakiyeti olmadıkça bir şey yapamazlar.

Lordlar Meclisi azâları iki kısımdır. Biri ruhânî, diğeri cismânîdir. Ruhânî azalar Angilikan Mezhebine mensub piskoposlarla baş piskoposlardan ibaretdir. Bu azâların kimisi irsi bir hakka istinaden meclisde azâdırlar. Kimisi de İrlanda ve İskoçya asilzâdegânı tarafından ya kayd-ı hayat şartıyla, ya bir devre-i kanûniye imtidadinca nasb ve ta'yin olunurlar.

Esasen Lordlar Meclisi Avâm Meclisi kadar hukuka nâildir. Fakat tatbikâtda Lordlar Kamarasının kanûn teklif etmek hakkı sakat olmuş gibidir. Münâsebât-ı hariciyenin kontrol altında bulundurulması ciheti istisna edilirse Lordlar Kamarası ceryan-ı umûr siyâsiyeye pek şâyân-ı dikkat derece de iştirâk etmez. En esaslı imtiyazâtı İngilterinin en büyük mahkemesi olmakdan ibâretdir.

Üçüncü kuvvet ya'ni Avam Kamarası en ziyâde hâiz nüfuzdur. Gitdikçe kesb-i kuvvet eden bu nüfuzun ehemmiyeti başlıca iki sebebden neşet ediyor:

- 1 – Avam Kamarası vergü vaz'ına muvaffakat etmezse hiçbir vergü tarh olunamayacağından bu hakdan suret-i mahİranede istifâde yolunu bulmuşlardır.
- 2 – İntihabat kanununu tedricen ıslah etdiler, hakk-ı intihabı teşmil eylediler, bu suretle, İngiltere de hayat-ı siyâsiye gitdikçe kesb-i ehemmiyet etdikçe Avâm Kamarasının da nüfuzu artdı.

İngiltere hukuku esâsiyesinde kabul edilmiş bir muvazza'ıye göre kral hâiz-i kemâl namdır, hiçbir fenâlık yapamaz. Eğer memleketde fena bir şey yapılmasına müsaâde ederse kendisine fenâ yolda telakkinânde bulunduğuna hamil olunur, parlamento fenâ nasihat alan bu kraldan iyi haberdâr olan krala müracaâtda bulunabilir. İşte bu muvazza'e neticesinde nazırlar, (1.Kısım 4.Sütun 4. Sayfanın Sonu)

(2.Kısım)

1 [Tânin] in Tefrikası

ANA

Muharriri : Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

Fabrikanın düdüğü her sabah amele mahallesinin ağır ve dumanlı havasını keskin bir feryâd ile çalkayınca asaleti henüz rehâvetden kurtulamamış, abus bir takım çehreler ufacık siyah evlerden çıkarak korkudan kaçışan bucaklar gibi seri' adımlarla koşmağa başlar; sabahın o sönüğünde dar sokaklardan geçerek murabba' nâ-metahi gözlerden çıkan sarı ziyâ ile çamurlu şoseyi tenvir eden fabrikanın bir vaz'-ı emniyetle bekleyen yüksek duvarlarına doğru giderlerdi. Yürüdükçe ayaklarının altında çamurlar şakırdar, henüz yükün te'sîrinden (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) kurtulamayan sesler boğuk sihalere halinde işidilir. Galiz kefirler hevâ-i mahiyyetiği yırtardı. Tâ ötede makinelerin ağır ağır işlemeden, baharın hâmurdâr gibi çıkardığı sesden mürekkebe bir inleti ameleyi karşılar, kalın birer dikenin gibi siyah bacalar mezalim ve abus birer nekhîbân halinde bütün mahalleye hakim dururdu.

Akşam güneş garub edüb de ziyâ-i ateşini evlerin pencerelerini yaldızladığı zaman fabrika bütün bu insanları tabikât-ı arzdan fırlayan cerûf ma'deni gibi dışarı döker, ve onlar, dumandan simsiyah kesilmiş yüzleriyle o işçiler geçtikleri yerlere ratıp bir yağ kokusu serpererek, açlıktan parlayan dişleriyle sokağa yayılırdı. Artık o zaman seslerden bir hayat, bir meserret duyulurdu; çünkü o mesâ-i şakka birkaç saat için nihayet bulur, evde kendilerini yemek ve rahat beklerdi. Fabrika onların bütün günlerini mahv ediyor; makineler vücudlarını lazım olan bütün kava-i azliyeyi, nesg-i hayatı emiyor, bitiriyordu. Günler arkada hiçbir iz bırakmadan hayatlarından siliniyordu. Her gün geçdikçe farkına varmadan (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) mezâde bir adım daha takrib etmiş bulunuyordu. Bununla beraber onlar yine memnun idiler: çünkü hiç olmazsa akşamları huzur ve rahat ağıuş hazvesine, hiç olmazsa bir meyhanenin ezvâk-ı sefilesine teslim-i nefes edebiliyorlardı.

Yortu günleri sabahın önüne kadar uyku uyurlardı; uyanınca mütehil ve ciddi adımlar en iyi elbiselerini giyerek, gençleri din hususundaki mübalatsızlıkları

içün takbih ederek kilisaye giderler; avdetden biraz börk yedikten sonra tekrar akşama kadar yatarlardı.

Uzun seneler mütaâb metrakemesi iştilahlarını keşmişdi; yemek yiyebilmek için çok acıkmak, güşeyin maâdeleri ispirtonun te'sir-i mahrikiyle tehbic etmek lazımdır.

Akşam oldu mu, sokaklarda tenbel tenbel gezmeğe koyulurlardı. Bir çift lastiği olanlar hava kuru olsa bile giyilir, bir şemsiyesi bulunanlar ortalık güneşli olsa da taşırldı. Vaka' bir çift lastik, bir şemsiye sahibi olmak herkese müyesser olur şeylerden değildir; maa-hazâ herkes (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) komşusuna nasıl olursa olsun tefâvuk etmek dâîyesindedir.

Sokakta tesâdüf olunursa durulub fabrikadan, makinelerden bahs olunur, usta başları çekişdirilirdi. Mülâhazalar, muhâvereler işe müteâllik şeylerden harice çıkamazdı, beceriksiz, acizenâleri hayatın ceryân-ı mutarridiyetine tek tük bir şerâre, zayf bir ziya serpişirdi.

Erkekler evlerine geldikleri zaman birer vesile bularak karılarıyla gavga eder, çok defa' acımaksızın onları döverlerdi. Delikanlılar ya bir meyhanede sızar kalır; ya içlerinden birinin evinde küçük müsâmereler tertib eder; Armonik çalar; kaba, çirkin şarkılarla raks ederek, geriye müstehcen hikayeler söyleyerek ve bi arâm içerek vakit geçirirlerdi. Çalışmaktan bitâb düşen bu adamlar pek çabuk sarhoş olurlar, bu göğüslerin içinde çırpınan anlaşılmaz, merzi bir heyecan mutlaka dışarı çıkmak ihtiyacıyla ve ufak bir sebeble bu adamlar hayvanat müfterse gibi birbirinin üstüne saldırır, o vakit bir takım kanlar münâzaât vukû' bulur. (2.Kısım 4. Sütun 4. Sayfa Sonu)

Çehârşanba – 3 Eylül

Tânin

Sâhife 5

kralın müşâvirleri olmak sıfatıyla parlamento huzurunda mes'ûl tutulmuşlardır. Bunun içündür ki nazırlar Avâm Kamarasında ekseriyetin itimâdını ahrâz ve muhâfaza edemedikçe mevki' nezâretde kalamazlar.

Avâm Kamarası yalnız bütceyi tedkik ve kabul etmek, bir taraftan da Lordlar Kamarası ile birlikte kanûn yapmak gibi mahdûd bir iktidâra malik olsa idi. Ehemmiyetce âdi bir kuvvet şeklinde bulunurdu. Nasıl ki Prusya'da ve Avusturya'da öyledir. Fakat He'yet-i Vükelâ'nın ancak Meclis-i Meb'ûsânın itimâdını hâiz bulunmak şartıyla makâm-ı iktidârda kalabilecekleri esasını kabul etdirmeğe

muvaffak oldukları için kral parlamentoda ekseriyet kazanan firkadan nazırları intihâba mecbûr olur. İngiltere de makâm kralı hükümeti bütün bütün He'yet-i Vükelâ'ya terk etmiştir. Hakikat halde kralın namı altında ve nazırların vasıtasıyla memleketi idâre eden kuvvet Meclis-i Meb'ûsândır.

Meclis-i Meb'ûsânın ehemmiyeti arttıkça hakk-ı intihâb salâhiyetinin tevsi' edilmesi de tabî idi.

On dokuzuncu asır ibtidâsına kadar Avâm Kamarası azaları üç nev' heyet-i mahalliye tarafından intihâb olunurdu. Bunların biri vilâyât meclisleri olup 186 meb'ûs intihâb ederlerdi. Diğerleri şehirlerde ki esnâf he'yetleri olup 467 meb'ûs intihâb etmeğe hakları vardı. Üçüncüsü de dar'ül-fünûn he'yeti idi. Bu beş me'bûs intihâb ederdi.

Görülüyor ki meb'ûsları intihâb için dâireler tefrik olunmuş, nüfûs-u memleketle, vas'at arazi ile hiçbir münasebeti olmayan bir takım imtiyâzlı hey'etlere bu hak verilmişti. Pirmenigam, Liverpool, Mançester gibi ehemmiyet azime-i ticâriyeyi hâiz büyük şehirlerden hiçbir meb'ûs intihâb edilmediği halde ancak yirmi otuz müntahibe malik olan ba'zı küçük kasabalar parlamentoya bir iki azâ gönderirlerdi.

Avâm Kamarası zengin asilzâdelerin, milyonlardan terekküb ederdi, asıl milletin vekili sıfatını hâiz olamazdı. Yalnız zenginlerin vekili halinde bulunurdu.

Karun vasıttan biri devam eden bu usûlun ta'dil edilmesi lüzûmu tahakkuk ediyordu. 1832, (1.Kısım, 1. Sütun Sonu) 1867, 1884 tarihinde usûl-u intihâb ta'dili ve ıslâh olundu. Bir taraftan yeni ehemmiyet alan şehirlerin de meb'ûs göndermeleri esbâbı te'mîn olduğu gibi diğer taraftan salâhiyet-i intihâb tevsi' ve intihâbatın hüsn-ü suretle, hürriyet dâiresinde icrâsı da te'mîn edildi.

1884 kanununun tatbiki sayesinde hakk-ı intihâba malik olanların mikdarı üç milyondan beş milyona çıktı. Galadeston:

“Adem-i kabiliyet-i şahsiyeden yahûd bir tehlike-i siyâsiyeden dolayı istisnâ edilmesi lazım gelenlerden mâ-adâ herkes memleketin idâre ve hükümetine iştirâk etmek hakkına malikdir.” diyordu.

Bu ıslâhât ile Avâm halkıda hakk-ı hakimiyete teşrik edilince tenvir-i efkâr ve ez-hâne-i ihtimâm etmek bir vecibe-i zimmet oluyordu. Bunun içündür ki İngiltere de tedrisât-ı ibtidâîyye mecbûri olduğu ilân olundu. Ta'mîm-i maârifte çalışıldı; intişâr-ı maârif ile matbûât-ı ehemmiyet kazandı, efkâr-ı umûmiyeyi sevk ve idâre eden büyük bir kuvvet halini aldı. İngiltere de matbûât gâyet hürdür. Gazeteler gâyet

ucuz satılır. Bütün dünyanın hayat-ı siyâsiye ve iktizâdiyesinden kariatlarını haberdâr ederler. Ahâli üzerindeki nüfuzları da pek büyüktür. İngilizlerin zâhiren kraliyetin bütün hukuk ve nüfuzunu muhâfaza eder gibi görünmekle beraber hakikatde hakk-ı hakimiyet ahali tarafından intihâb edilmiş bir meclisedir.

Ahalinin hakk-ı intihâba malik olması İngilterenin hayat-ı siyâsiyenin şerâîtinin kâmilen değiştirmiş, taşralara aîd olan müessaâtda ba'zı mertebe değişiklikleri görülmüştür.

On dokuzuncu asra kadar İngilizlerin “Kendi Kendini İdâre” namını verdikleri usûl-u hakikat halde memleketi asilzâdelerin idâre etmesi demekdi. Ba'zı imtiyâzlı şehirler, kasabalar ırsen kendilerine intikâl eden bir hakka istinâd ederek intihâbât-ı icrâ eden ba'zı kimselerin intihâb etdikleri belediye he'yetleri tarafından idâre olunurdu. Fakat böyle kadim bir maziye malik olmayan kasabalar, şehirler kendilerini idâre etmek hakkına malik değiller. Şimdi bunlar değişmiştir.

İngiltere, Kanûn-u Esâsi sathı bir suretde (1. Kısım 2. Sütunun Sonu) tedkik edilirse bir çok köhne usullerin pâyidâr kaldığı, asırlardan biri hiçbir şeyin değişmediği zan olunur. Hâlbuki hakikatde İngiltere usul-u idaresinde hiç gürültüsüz, patırdısız gayet derin bir inkılâb vukûa gelmiştir. İngiltere de kraliyet alan pâyidardır. Kraliyete karşı son derece hürmet ve ta'zîm-i hissiyâtı beslenir. Böyle olmakla beraber kraliyet kanûnların tanziminde pek sathı bir te'sir icrâ eder, hükümete adeta hiç karışmaz. Lordlar Kamarası imtiyâzât-ı âtîkesini muhâfaza ediyordu; fakat bu da bir hatıra-i mefâhir tarafındadır. Yegane emr ü hakim Avâm Kamarasıdır. Şimdiki kamara intihâbât kanûnlarının ıslâhı sayesinde artık bir zümre-i kalile-i mümtâzanın değil, bütün milletin vekilidir. Asırlardan beri İngiltere hürriyet memleketi idi. Lord Çeşem: “Bir İngiliz amelesinin kulübesine yağmur ve fırtına girebilir. Kral giremez” diyordu. Fakat buna mukâbil amelede hükümete giremezdi. 19 uncu asır bu adem-i müsâvâtı izâle etmiştir.

ZİRÂAT VE SANÂİYİ-İ ZİRÂİYYE

Sermâye

Bundan evvel bir makalemizde, zirâatin – en az masrafla en çok hâsılat almak – fen ve sana'tı olduğu söylemiş idik. Bu ta'rifden zirâat için sermâyeye lüzûm olmadığı anlaşılabilir. Eski çiftçilerden biri oğluna nasihat verdiği sırada: “Ne kadar az masraf edebilirsek kâr-gen ona münhâsır kalacağını hatırından çıkarma”

diyordu. Bu sözleri işidenler derhâl bu hükmün pek doğru ve muvâffak olduğunu tasdik etdiler; bunlar “En az masrafla en çok hasilât almak” usûlü ile “Ne kadar az masraf edebilirsek kârın ona münhâsır kalır.” Ta’rif-i arasındaki fark bilinmek lazım geleceğini unuttuyorlardı. Birinci sözden mümkün olduğu kadar ziyâde hasilât alabilmek için az çok bir para sarfina lüzûm olduğu anlaşılıyor: hâlbuki ihtiyâr çiftçinin felsefesine nazaran zirâatte para kazanmak için – hiç para sarf etmemek – adeta sermâyesiz işe girişivermek lüzûmuna kâil olacağız.(1.Kısım 3. Sütunun Sonu) aradaki muhâlîfin izâhı güc bir şey değildi.

Bir çok esbab-ı siyâsiye ve ictimâiyeden sû-i idâreden dolayı zirâatle beraber bütün sanayi’n ducâr-ı inkırâz olduğu, erbâbının kuvvet-ül-lâymut geçindiği bir yerde ve ale-l-hûsus zirâat gibi her şeyden pek çabuk müteessir olur bir san’atda ne kadar az olursa olsun sermâyenin hiç kâr bırakmadığı ve fâîzinin bile çıkarılması imkânı olmadığı aşikârdır. Şu hakikat bize “En az masrafla” ta’rif-i fennisi ile “Ne kadar az masraf edebilirsek” hükmü arasındaki tesâdüfün esbâbını anlatmağa kifâyet eder. Bizi böyle en vâzıh hakikatlerde tezâd ve tenâkuza düşüren memleketimizin şerâî ve evsâf-ı ictimâiyesidir. Dünyanın başka taraflarında, meselâ Arjantinde her dürlü sanâyi’ zirâiyeyi cami’ bir çiftlik işletmek için insan nereden olsa kendisine lazım olan sermâyeyi mebzûlen bulur ve birkaç sene çalışmak sayesinde borcunu fâîziyle beraber ödemeğe muvaffak olur. Öyle memleketde “Ne kadar az masraf edebilirsek” yolunda insanı tereddüd ve endişeye düşürecek hükümlere lüzûm görülmeyeceği gibi bir çiftlik-i idâresiyle bir fabrika veya vapur kumpanyası teşkili arasında hiçbir fark olamayacağından bir çiftlik sahibi de ileride en çok hâsılat almak ümidiyle lüzûmî olan sermâyeyi tedârikden korkmaz.

Bir hayli zaman evvel bizde de çiftlik sahiplerine bi-l-hâssa küçük rençberlere para ikrâz etmek için bir “Zirâat Bankası” te’sis olunmuş fakat zirâat-i âdiye ve sanâyi’-i zirâiyeye şimdeniyye kadar az çok bir sermâye tedârik edilmek esbâbı düşünülmemiştir. Bu şu’be-i ihtiyâc ile Zirâat Bankasının muâmelâtı arasında pek çok fark vardır. Diğer taraftan şerâî-i tabîye zirâiye ve iktisâdiyenin fenalığından ikrâz-ı muâmelâtında gösterilen müşkülâtdan, zirâatin tedennî ve inkırâzına hizmet eden esbâbın ta’did ve tevâlîsinden dolayı bu müesseseden intizâr edilen menafi’ şu ana kadar temâmiyle vücûda gelemedi. Hala bir takım muhtekirlerden yoksun fâîzlerle para istikrâzına mecbûriyyet gören köylerin ellerindeki tarlalar, bağlar, bağçeler, dutluklar günün birinde o muhtekirlerin eyâdî gasb ve ahtekârına geçdiği (1. Kısım 4. Sütun 4. Sayfanın Sonu)

Bir fırsata müterakkıb olan bu hiss-i husumet bütün amelenin münasebetinde hakimdi. Kavâi azliyelerindeki yorgunluk gibi bu husumet de onlarda kökleşmişti. Onlar babalarından tevârüs etdikleri bu merz-i ruhu ile doğarlar. Bu hastalık bir siyah gölge gibi yanlarından ayrılmayarak onlarla beraber ta mezara kadar gider, bi lüzûm bir vahşetle onları en çirkin harekâta sevk ederdi.

Yorzi günleri delikanlılar geç vakit eve döndükleri zaman elbiseleri parçalanmış, üstleri başları çamur, toprağa batmış, yüzleri gözleri zedelenmiş bulunurdu. Herkes arkadaşlarıyla ettiği gavgada ne kadar dayak atıldığını anlatmakla iftihar eder. Kimisi yediği dayaklardan kudurarak hiddetinden ağlardı, hepsi acınacak derecede ser-hoş, istikrâh olunacak kadar bed-baht idi. Ya'ni defa' bu gençler ya bir sokak ortasında, yahûd bir meyhânede bir ölü gibi sızarlar; o vakit babaları anaları gelüb bunları alır, rakının kâh teheyüç, kâh behîmiyyete tenzil ettiği bu zavallıları dökerek, sökerek eve götürürler, (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) az çok ihtiyatla yataklarına yatırılır sonra sabah olub da fabrikanın düdüğü hava-i mahiyetiye ilk feryadı fırlatınca uyandırılırdı.

Babalar çocuklarını böyle döküp sökmekle beraber o gavgalar, ser-hoşluklar onlara tabîi gibi gelirdi; çünkü onlarda gençliklerinde içmişler, dögüşmüşlerdi; onları da anaları da babaları böyle te'dib etmişti. Hayat hep böyle idi. Çamurlu bir su gibi beti ve muntazam bir ceryân ile bilenemez nasıl bir macerâdan geçüb gidiyordu.

Ba'zı defa' mahalleye yabancı simâlar gelirdi: bunlar yabancı oldukları için ibtidâ-i dikkati celb ederlerdi; fakat vakit geçdikçe hasıl olan itilâf ile nihâyet göze ilişmezlerdi bile, bunlar anlatırlardı: her tarafda amele hayatı burası gibi imiş. O halde oturubda yine bu hayattan bahs etmek neye yarardı?..

Maa-mâ-fih ba'zı defa' bu yabancılardan biri o vakte kadar mahallenin bilmediği yeni yeni bir takım şeyler anlatırdı. Bunu kimse münâkaşa etmez. İnanmak isteyen bir kulakla dinlenen bu garib sözler ba'zısında körü körüne bir hiddet, ba'zısında (2.Kısım 2.Sütunun Sonu) endişeye benzer bir şey uyandırır, bir takımı da mühim bir ümid ile zihinleri bulanarak bu heyecânı def' etmek için mu'tâddan fazla içerdi.

Ba'zen yabancı haddi aşarak fevk-al-âde ahvâl-i izhâr edecek olursa herkes buna muhâlefet eder, herkes bu cûdiyyet-ı hıyâniyelerinin ceryân-ı elim ve sâkinini bu yabancıların harekâtı ihlâl edeceği korkusuyla ve bir sevk-i tabîi ile ona karşı nefret gösterirdi. Hayatlarını tazyik elinde görmeğe alışmış olan bu adamlar muhtemel olan

her tahavvül ve tebeddülün boyunlarına geçen bar tegallîbi bir kat daha ağırlaştıracağı îtikâdında bulunuyorlardı.

Herkes mutîa ve mütevekkil, herkes o garib sözleri söyleyenlerden müctenib idi. O vakit o yabancılar ya nereye gitdikleri bilinmeyerek kaçarlardı, yahûd fabrikada kalacak olurlarsa hep birbirine benzeyen bu amele sınıfına karışmayarak herkesden ayrı yaşarlardı.

Böylece bir adam elli sene bu mahiyette yaşar, nihâyet günün birinde ölür giderdi.

Çilingir Mihâil ve Lasuf böyle yaşayanlardan (2. Kısım 3. Sütunun Sonu) biri idi. Magsum haliyle, kalın kirpikler altında duran ufak gözlerinin mütereddid ve fena bakışlarıyla bu adam fabrikanın en iyi çilingiri, mahallenin en kahraman adamı idi. Fakat büyüklerine karşı dâima kabalık ederdi. Onun için az para kazanır, her pazar arkadaşlarından birini döger, herkes ondan korkar, kimse onu sevmezdi. Bir çok defa'lar onu dögmek istemişlerdi de muvaffak olamamışlardı. O böyle bir tecâvüz göreceğini his eder etmez eline bir taş, bir tahta, bir demir parçası alır ve bacaklarını ayırarak bir vaz'-ı metânîyle düşmanını sâketâne beklerdi. Gözlerinin kenarından boynuna kadar bütün simâsını örten kıllarla, tüylü elleriyle herkese iras-ı dehşet etmeşti, onun en ziyâde sivri bir demir gibi kalbi delen keskin ve nâfiz nazarlarından korkulurdu; bu nazara tesâdüf edenler kendilerini korkubilmez, vahşi, insafsız, mâhyâ-i hüçûm bir kuvvetle karşısında zan ederlerdi.

O homurdanır gibi bir sesle:

-Mâ-ba'dı var-

Sâhife 6

Tânin

Çehârşanba – 3 Eylül

halde Zirâat Bankalarının te'sîsinden biri oraya terhin edilen yerler bu bankaların nâm u hesâbına olarak müzâyedeye çıkarılmakda ve çok defa' alacak adam çıkmayarak bu yüzden de başkaca müşkülât çıkılmaktadır.

Bir aralık şunun bunun üzerinde kalan paraları toplayabilmek için istikrâz-ı müddetlerinin temdidi çaresi düşünöldü, buna benzer daha ba'zı tedbirler bulundu. Fakat asıl fenâlık memleketin şerâit-i iktisâdiye ve ahvâl-ı umûmiyesi neticesi olduğundan böyle ufak tefek tedbirlerden beklenen fâide bi-l-tabi' vücûda gelemedi. Her şeye fenâ nazarıyla bakan, her iyilikde kendisi için bir su-i fikir gören bir idâre-i müstebde Zirâat bankalarında az çok bir paranın birikmesi kendi

endişesiyle te'lif edemediğinden sermâye olarak bir dûziye bankanın şu'belerine dökülüb gelen paraları maksad-ı te'sise asla tevâfuk etmeyen yerlere dağıtmış ve mâaş verileceği sırada maliye hazinesine gönderilen paralarla mevcûd sermâye itibarı bir şekil almış idi.

Zirâatin terakkisi her şeyden, hatta sermâyeden evvel takrîr-i sekûn ve asâyişe, halkın maliye tasarruf edebilmesine, ovaların, dağların, yolların hırsızlardan, reh-zenlerden, gasblardan azâde kalmasına muhtaçdır; o zaman sermâyede meydana çıkar ve herkes kendisine lüzûmu olan parayı tedârikden çekinmez.

Yalnız istihsâl-i servetde değil en ibtidâ-i bir fîl ve teşebbüde bile böyle bir sermâyenin pek büyük kıymet ve ehemmiyeti olduğunu âlim bilir; cemiyât-ı ibtidâiyeden en yeni teşkilât ve ictimaât-ı kavmiyeye varıncaya kadar sermâyeden husule gelen muvaffakiyet ve terakkiyâta nihâyet-i tasavvur edilemez. Çiftlikde sermâyenin enva'-i muhtelifesini alet ve edevât-ı zirâiye ile çiftlik ebniyesi, tohumluk zahire gibi şeyler teşkil eder. Zirâat hal ve hasete nazaran bedâvet-i ilmimin bi eser tekâmülüdür; bunun için zirâatde de, diğer sanâyi'de olduğu gibi fikr-i ihtiyâtın, arzuy-u icâd ve tekâmülün sevkiyle bir sermâye ya'ni bir "sâi' müterâkim" mevcûd olmak lazım gelir, ve sai' ile ba'zı ahvâlde yine bunun bir şekil mahsus olan sermâyenin ittihâd-ı zirâatden beklenen menâfii' te'mîn eder.

Memleketimizde şerâit ve ahvâl-i iktisâdiyenin müsâadesizliği çiftçilikde mütedâvil bir sermâyenin sehvelinle tedârikine mâni' oluyor ve iktisâd ve tasarruf gibi sermâyenin teşekkülüne hizmet eden vesâitden de lâyıkıyla istifâde olunamıyor. Bütün sene çalışub çabalayub sene nihâyetinde tohumluğu da elden çıkarmaktan başka bir istifâde te'mîn edemeyen çiftçilerimizin bi-l-tabi' tasarrufu "Ne kadar az masraf edebilirsek gerek ona münhâsır kalacağı" yolunda tefsire mecbûriyyet görüyorlar. Sermâyesizlik halkımızın tasarrufa böyle ma'na vermelerine ve bu tarz tefsir-i zirâatde sermâyenin adem-i lüzûmuna dâir bir fikir husûlune badi oluyor. Burada eser ile müesser birleşiyor.

Çiftlik ebniyesini, alet ve edevât-ı zirâiyyeyi, tohumluk zehâiri sabit sermâyeden add edecek olursak ale-l-eser zirâatde mütedâvil sermâyenin lüzûmuna henüz kâil olmayan pek çok kimseleri karşımızda buluruz. Bu itfâk evvelce dediğimiz gibi bir çok esbâb-ı iktisâdiyeden, usûl-u idâre-i hükümetden mütevellid müşkülât-ı azîmeden dolayı haricân istikrâz edilen bir paranın on on beş (1.Sütunun Sonu) sene zarfında bile iâde ve imhâsı kabil olamamasından ileri gelür ve bu tarzda alınan bir para çiftçilerin bütün bütün sefâlet ve perişanilerine baâş oluyor.

Sermâye-i ma'nevî bahşine gelince, hadisât-ı cûye ve felekiyyenin te'sirâtına ma'rûz olan bir san'atda ma'lumât ve mükettesebât-ı şahsiyenin, kabiliyyet ve ihtisâsın pek büyük dahili olmamak lazım gelir.

Maksadımız ma'nevi sermâyenin zirâatde fâidesi olmadığını söylemek değil, zirâatin usûl-u fenniye ve ma'kulesi memleketemizde henüz intişâr etmemiş iken erbâb-ı ihtisâsdan, kavâ-i zâtiye-i müktesebeden şimdilik fazla şeyler beklemek doğru olamayacağını anlatmaktır. Tahsil ve terbiye-i fikriye zirâatimizde ma'nevi bir sermâye olabilmek için daha pek çok zamanlar geçirmemiz lazımdır. Zaten bir iki zirâat mektebi birkaç numûne tarlası arzu ettiğimiz terbiye-i zirâiye-i te'mîne kâfi olamaz.

Hüseyin Kâzım

ŞARK MES'ELESİ

Birinci Fâsıl

Şark Mes'elesinin Tekâmülü Ahîri

[1853 – 1908]

Şark mes'elesini teşkil eden esbâb ve anâsır. – Avrupa siyâsiyâtında şark mes'elesinin ehemmiyeti.

1 – İki politika : “Müdâhele Politikası”, “Temâmiyet-i Mülkiye Politikası” : Ta'rifât. – Menfaât politikası. Türkiye ve Avrupa hukuk-u düveli – İslahât Politikası.

2 – Avrupa'nın şarkda başlıca menâfi'. – Birinci Nikola ile Hâmilton Seymorek mülâkatı (1853) – Rus menâfi', İngiliz menâfi'. – Alman menâfi'nin müdâhelesi. – Selanik ve İstanbul.

3 – İngiltere tarafından müdâfaa edilen temâmiyet-i mülkiye esâsi. – Paris Muâhedesinin Berlin Kongresine kadar şark mes'elesinin safahât-ı tekâmülü. – Râyıştâd mülâkat ve mukâvelesi. – Gorcakof ve Lord Derbi: İngiliz ve Rus nokta-i nazarları. – Kont Şovâlofun me'mûriyeti. – 4 Temmuz mukâvelesi ve Kıbrısın işgâli. – Rusya için muhârebenin ve Berlin Kongresinin netâyici. – Berlin Kongresinde Bismark. – Şarkda Alman menâfi': Şarka doğru ileri!. – Berlin Kongresinin Avrupa siyâsiyâtına olan te'siri. – İttifâk meselesi ve ittifâk-ı meşeni [Fransa – Rusya İttifâkı].

4 – 1885 Buhranı. – Şarkî Rûm İlinin Bulgaristana ilhâkı. – Düvel-i muâzzamanın vaz' ve mesleği. – Rusyanın Berlin muâhedesini İngiltereye karşı müdâfaası: Diplomaside bir köşe kapmaca. – Alman nüfûzunun tezâdı.

5 – Ermeni mes'elesi (1895 – 1897). – Berlin muâhedesinin 61 inci maddesi. – İngilizlerin Ermenistan hakkındaki nazarileri. – Fransa – Rusya politikası. – İngiltere şark mes'elesini meydana çıkarmak istiyor. – Lord Salesborinin tehdid amiz nutukları. – sû-i kâsd ve katiller. – 20 Teşrin-i Evvel muhtırası ve Mösyö Hânotunun 3 Teşrin-i Sâniideki nutuku. – Avrupa Macarının ber taraf edilmesi. – Çâr ile Bulgaristan Prens arasında itilâf. – İngiltere politikasının adem-i muvaffakiyeti. – Ermenistan işleri ve Fransız politikası. – Almanyanın rolü. – Girid ve Yunan hadiseleri.

6 – Almanya ve Hükümet-i Osmaniye. – Almanya'nın şarkdaki terkiyâtına karşı İngilterenin vaz' ve hareketi. – Umûmi Mülâhazat.

Balkan Şu'be Ceziresinde veya Anadolu'da vahim igtisâşane bâas olacak ve Avrupada bir çok ihtilâfatın hudûsunu müstelzim bir inkiât' muvâzeneti intâc edebilecek esbâb-ı husûsiye ve mevkî'iyenin menşe'ni millet-i hâkime olan Türklerle eskiden beri ta'biyyet-i Osmaniye'de iken bugün ya temâmiyle nâil-i hukuk olmak veyahûd iktisâb-ı istiklâl için (2. Sütunun Sonu) henüz çalışmakta bulunmuş olan – Akvâm arasında asırlardan beri devam edüb gelen münâzaât dâima ve mütevelliyede aramak lazımdır. İşte şark mes'elesinin esa'ül-aslını bu münâzaât teşkil eder.

Hükümet-i Osmaniye'den ayrılan Balkan Hükümetleri, hâla Türklerin taht-ı tabî'yetinde kalmış olan akvâma bir misâl olarak bu milletlerde istiklâl fikr ü sevdâsını uyandırdığından pek uzun süren sekût ve inkîyâd ile Sâhife-i tarihten silmiş zân olunur akvâm'da sahne-i siyâsiyatda kendilerini göstermeğe başlamışlardır. Bu suretle el-yevm Balkanlarda bir Arnavudluk mes'elesinin iltihâkıyla daha ziyâde teşevvüş etmiş bir Makedonya mes'elesi; Adalar Denizinde bir Girid mes'elesi; Asya'da bir Ermeni mes'elesi mevcûd olduğu gibi, harekât-ı kıyâm ve ihtilâl-i akvâm-ı İslâmiye arasında intişâr etmekte ve Garb-ı Asyanın henüz zulâme âlud olan âmâkında bir de Garb Mes'elesi baş göstermektedir. Kendini arayan bir kavim, akibet, bulur; ve komşularından derhâl temiz edüb başlamağa başlar.

Bir taraftan padişâh ile hükümeti ve Türkler, diğer taraftan Hükümet-i Osmaniye idâresinden bir çâre-i istihlâs arayan akvâmın, mukteziyât ve müsaâdât-ı zamana göre az çok kesb-i şiddet eden mesâ-i dâimeleri...işte şark mes'elesinin en

basit ve ibtidâ-i anâsırı. Bu iki anâsırın birbirine nisbeti pek basit ise de, müâdeleye bir anâsır-ı ihtilâf ve tereddüd idhâl eden üçüncü bir had vardır ki o da Avrupa hükümât-ı muâzzamasının müdâhelesidir. Suret-i umûmiye de ve tarihten istişhâden denilebilir ki, şark mes'elesinin büyük buhranları, Osmanlı ülkesinde dâima olan esbâb-ı igtisâş ve ihtilâf el-cây menfaâtiyle ve bir maksad-ı muayyen sevk ve isâl için Avrupa hükümât-ı muâzzamasından bir veya bir kaçının teşdid ve te'yid etmeleri neticesidir.

Bugün Gârbi Avrupa'da milletlerin vas'-ı vukû bir mahiyetde teşekkül ve te'sirleri bu taraflarca geniş mukâyesede teşebbüsâta imkân bırakmadığından Avrupanın muâzzam devletleri henüz bir şekl-i mahsûs Almanya ve hududları kati' bir sûretde fasl ve tefrik edilemeyen şarka, ya'ni Balkan Şu'be Ceziresine ve bi-l-hâssa te'sirât-ı siyâsiye ve teşebbüsât-ı iktisâdiyeye pek yeni ve vas' bir sahe-i icrâat ve müdâhalat-ı arz ederse Anadoluya tevciye enzâr-ı rekabet etmektedir. Şurasını hatırdan çıkramamalı ki Süveyş, Çanakkale, Karadeniz Boğazları gibi dünyanın en büyük deniz yollarına hakim ve denizlerde te'mîn-i hâkimiyet, siyâsiyâde te'yid-i nüfûz ve kudret için elde bulunması meşrû olan nokta-i askeriyenin sahib-i meşrû hükümet-i seniyyedir.

Hindistana giden yolların kâffesi Hükümet-i Osmaniye ye âîd araziden ve denizlerden geçer. Bu sebebledir ki bir asırdan beri Avrupada vücûda gelen en mühim itilâf ve ittifâkların merkezi şark mes'eleli olmuş, her ittifâk yine bu mes'eleden dolayı akd veya fesh edilmiştir. Bunlardaki amâl ve makasadı hakkıyla anlatmak için bütün bu muâhedât-ı düveliyeyi, ittifâkları yine bu şark mes'elesine göre mütalaâ etmek lazım gelir.

Vakıâ bunda diğer bir çok ahvâlin dahil ve te'siri de kabil-i inkâr değildir, fakat Hükümet-i Osmaniye ye karşı ta'kib edilecek politikada mütehâdden hareket, Avrupa'nın bütün tedâbir ve teşebbüsâtda en mühim bir şart-ı muvaffakiyet ve devamdır. (3.Sütunun Sonu) Albersoberel, Fransa İhtilâline karşı ittihâd eden hükümdârların, On Beşinci Lûi'nin intikâmını almakdan ziyâde Polonya ihtilâlcileri ve Türkiyenin istikbâli ile meşgûl olduklarını pek güzel göstermiştir.

On dokuzuncu asır içinde de aynı mâhiyyeti hâiz bir mecmûâ-i hâdisâta tesâdüf edebiliriz. Gerek Fransaya ve gerek kendi kendilerini idâre etmek isteyen akvâmın bu hak ve arzularına karşı bir tecâvüz demek olan "Frankfort Muâhede"si Almanya için bir müdtecen müzafferiyâtı te'mîn ve te'yid etmek lüzûmunu vücûda getirdi ki bir hayli zamanlar Avrupa'nın kaffe-i tasavvurât ve teşebbüsâtında bu

ihtiyâcın bütün eseri görülmüştür. Bundan başka bir zamanlar ve belki hala üç imparatorlar ittifâkı, ittifâk meselesi, ittifâk-ı meşni gibi tabirât ile anılan ve az çok devamlı, az çok samimi olan ittifâk-ı siyâsiyenin menşe'lerini, tekâmül ve inkırâzlarını, şarka mahsûs bir şekil ve sûret altında olarak ve bi-l-hassa Balkan hâdisâtı piş dikkate alınarak mütalâa etmek lazım geleceğinin daha birkaç misâline tesâdüf edeceğiz. Osmanlı hükümetine karşı Avrupa düvel-i muâzzamanın ittihâz edeceği meslekler ikiye ircâ'olunabilir: bunlardan biri – enkazından birkaç parçayı yakalayabilmek için – Türkiyenin seri' bir zevâl ve inkîrazından menfaât-dâr olan devletlerin, diğeri – kendilerine bir nüfûz ve tevafûk-u te'mîn eylemek veya rakiblerini ber taraf edebilmek emeliyle - Padişâhın idâme-i hakimiyeti ve Hükümet-i Osmaniye'nin temâmiyyet-i mülkiyesini tercih eyleyen hükümetlerin mesleğidir. Fakat bu maksada sâik olan menâfâ'ın kararsızlığı ve ahvâl ve el-cânın tebeddül-ü tesâdüfîyesi neticesi olarak bu oyunda aynı rolleri –aynı aktörler oynamaz; mübârizler mübârizenin harâreti arasında, münâzâiyye-i fasıla vermeksizin, ellerindeki silâhları mübadele ederler. Biz burada şark mes'elesinin tekâmülünü takibaten şu tebâdil-in menşe ve esbâbını izâh etmek istiyor, ve tedkikâtımız.

1877 muhârebesi ile Berlin Kongresini esâs-ı ittihâz ediyoruz. Hükümet-i Osmaniye'nin kendi tabi'yetinde bulunan akvâm ile ve bi-l-hassa Avrupa Hükûmât-ı muâzzemesiyle olan münasebâtında bu iki hâdisenin ehemmiyet-i azimesi bulunduğu kimse inkâr edemez. Biri birini müteâkib zühûra gelen buhrânlarda bu iki hâdiseyi azimenin netâyici – ba'zen onlara istedikleri yolda bir şekil ve suret vermek arzu eden ve bunun için envâ' desâyise mürâcaâtdan geri durmayan – siyâsiyunun zan ve tahminlerinden ne kadar aldandıklarını gösterecek ve “Şark Mes'elesi” ünvanı altında cem' ve yâd edilen mesâil-i siyâsiye-i muhtelifenin neden ibâret olduğunu tefsilâtıyla anlatacaktır.

- 1 -

Şarkın igtişâsât ve ihtilâfatı arasında hakikati temâmiyle görebilmek için Avrupa'nın Türkiye'ye karşı ta'kib ettiği politikada ve Hükümet-i Osmaniye'nin istikbâline âid mesâilde iki mütehâlif fikir ve mesleğin mevcûd olduğunu hatırdan çıkarmamak lazımdır. Bunların biri “Müdâhele Politikası” diğeri Türkiye'nin “Temâmiyyet-i Mülkiyesi” esâsına müstenid olan politikadır.

-Mâ-ba'dı var-

[Matbûât-ı Âmire]

(6.Sayfanın Sonu)

Çehârşanba – 3 Eylül**Tânin****Sâhife 7****SON****He'yet-i Vükelâ**

Şimendüfer kumpânyaları müstehdimleri ile diğer ba'zı şirketler müstehdimlerinin terk-i işgâl etmelerinden dolayı He'yet-i Vükelânın mevki' mütezellezil olduğuna dâir dün ba'zı ecnebi gazeteleri muhâbirleri tarafından mensub oldukları gazetelere çekilen telgrâfnâmelerin mündericâtı mukaren sıhhat olmadığı beyan ederiz.

Arz-ı Teşekkür

Zât-ı Hâzreti Padişâhının emlâk-ı hümayunlarından kısm-ı mühimini ihtiyacât-ı memlekete sarf edilmek üzere mâliye hazinesine terk buyurulmaları üzerine Meclis-i Hâss-ı Umûmât-ı Osmaniyenin saâdet-i padişâhiye karşı hissiyât şükranını arz ve tebliğ için bir mazbata tanzim ederek huzur-u şahâneye arz ve takdim eylemiştir.

İstihbârâtımıza nazaran bu mazbatada Hazine-i Hâssanın Tesviye-i Duyûnu için akd edilecek istikrâzına bu terk edilen emlak ve irâdatından elli bin lirası karşılık gösterilmesi kifâyet edeceği beyânıyla müzâkerâte girişilmek üzere müsâade talep edilmiştir.

Fıruncılar

Umûmi fırunlardaki işçiler terk-i işgâl ettikleri cihetle ekmek çıkarılmayacağına dâir dün bir şayi'a devrân etdi. Bunun ne dereceye kadar sahih olduğunu tahkik için lazım gelen muhâfele-i müracaât etdik.

Geçenlerde fırunlardaki hâmirkârlar ve pişiriciler yevmiyelerinin tezyidi için şehr-emânetine ve Zabtiye Nezâretine müracaât etmişlerdi. Ustalar çağırılmış, işçilerin yevmiyelerini tezyid edecekleri hakkında kendilerinden sened alınmıştı.

Fıruncılar şimdi haricden daha ucuz amele bularak eski hâmirkârlara ve pişiricilere izin vermişler. Dün şehr-i emânetince heyâzan-ı cemiyete adem gönderilirse de cemiyet azâsından hiç biri meydanda görünmez, mes'elenin halli bugüne kalır.

Ekmek çıkarılmayacağı rivâyeti yanlıştır. Ekmek çıkarılmışdır.

Şâyan-ı Esef Bir Vakıa

Donanma akşamı Kum Kapuda Mugerredcin meyhânesinde sâbıkalı geruhendan Yunanlı Todori nâm diğerkupla Ermeni milletinden Talomibeci Ağyayı bıçakla arkasından cerh etmiş, bundan Muğayir olan fescinin oğlu demekle ma'rûf Ermeni Pereşon nâm şahsı yirmi Rum'a bir Ermeni kifâyet eder yolunda bi takım meyânda bulunmagla merkûm Zabtiye Nezâretine izâm olunmuş idi. Evvelki gön saat sekiz buçuk kararlarında iskele civarında Çınar Handa kunduracılık ettiği haber verilir Yunan tabeâsından Dimitrinin elinde yalnız bıçak olduğu halde Ermenilere ve Patriklerine sebb ve sitem ettiğini gören bir takım Ermeniler merkûmun üzerine hücum etmiş mücadele azıtmaga başlamış ise de kul ve nokta-i me'murları yetişerek fenâlığa meydan verilmeksizin ellerinden bıçaklar alub Dimitri karakolhâneye teslim ve oradan Zabtiye Nezâretine izâm edilmişdir. Alınan malûmata göre Ermeniler ba'zı kimselere haber göndererek taleb-i muâvaza etdikleri gibi Rûmlar tarafından da tatanule Rûmlarına mürâcaât olunmuş, bunun üzerine mahalinden mikdâr-ı kâfi polis, jandarma (1.Sütunun Sonu) izâmı taleb edilüb polis müdüriyetincede lazım gelen kuvvet gönderilmişdir. Böyle şâyan-ı esef vakiâlara meydan verilmemesi için Patrikhânelerde icrâ-i nasihat edilse fenâ olmaz zân ederiz. Ermeni ve Rumlar arasında arbeye zühûru her iki cemâat için de şâyan-ı iftihâr bir hadise teşkil etmez.

Ermeni Kilisâsinde

Evvelki akşam Gedik Paşa'da kâin Ermeni kilisâsinde ahalinin toplandığı haber alınmışdı. Tahkikât ifâsı için gönderilen muhabirimizin verdiği malûmat bervechi atidir:

Bir takım Ermeni gençlerinin ötede beride lakaydâne dolaşmakda olduklarını gören mezkûr kilisâ râhibi tarafından gençlerin tahsil ve terbiyelerini te'mîn için kütüphane tarzında ba'zı müessesât vücûda getirilmesi fâideli olacağından bahisle vaka' olan da'vet üzerine kilisâyeye ba'zı Ermeni vatandaşlarımız vurud etmiş ve bu sırada ba'zı gazete muhabirleri oraya gelerek teşkil etmekte

oldukları cemiyetin nâmını tervic ettirmek istemişler, bu taleplerini esâf etmek Patrikhânenin inzâmam-ı muvaffakiyetine mütevekkuf olduğu kendilerine ifâde olunması üzerine aralarında bir münakaşa zühûra gelmiş ise de Hınçak Komitesi azâsından beyânât-ı lazimedden bulunularak ihtilâf-ı ber- taraf edilmiş ve herkes yerli yerine dağılmıştır.

İdâre-i Mahsûsa

İdâre-i Mahsûsa müstehdimini İdâre-i Mahsûsa Ahvâli ıslâh edilmezse pencşenbe gününden itibaren ta'til-i işgâl edeceklerini makam-ı sadârete haber vermişlerdir. Dün Dâire-i Sadâretde Bahriye, Nafia, Adliye ve Dâhiliye Nazırlarından mürekkebe bir komisyon teşekkül ederek bu işi müzâkere etmiştir. Ta'til-i iştigâle meydan verilmeyeceği te'mîn olunuyor.

Anadolu Şimendüferleri

Anadolu demir yolu müevvin müstehdimininden icâb edenleri dün gece Mösyö Hevkin tarafından kabul edilerek maaş hakkındaki mütâlebe arzuları vecihle kabul olunduğu kendülerine tebliğ edilmiş ise de diğer mütalib hakkında henüz bir netice hasıl olmamıştır.

Konya'dan telgraf: 2 Eylül, 1324¹⁷. – Tüccâr ve esnaf mallarının istasyonlarda kalmasından dolayı sızlanmakta olduklarını terk-i vazife eden şimendüfer me'murlarının bir an evvel hizmetleri başına iâde ve sevki zımında hükümetce tedâbir-i mükteziye icrâsı lazımdır.

Tramvaylar

Dün tramvay müstehdimini dahi ta'til-i işgal etmişlerse de ittihâz olunan karar üzerine yine çalışmalarını te'mîn olunmuştur.

Tersenâ Amele-i Sâikası

Tersaneden açığa çıkarılan yetmiş kadar amele Dâhiliye nezâretine mürâcaât ederek kendilerinin kemâfi el-sâbık tersânece istihdâmlarını niyâz etmişlerdir. Merkûmların is'af-ı müsted'îaları zarûri görülerek bu bâbda Bahriye Nezâretine icrâ-i tebligât olunmuştur.

---

¹⁷ Milâdi 1906

Mahkûmin Ecnebiye

Tebâ'i ecnebiyeden cinayetle mahkûm olanların tebâ'i Devlet-i Aliye gibi müddet-i mahkûmiyetlerini bizim habishâlerde ikmâl etmeleri zımında icâb hâlin icrâsı Zabtiye Nezâretinden Bâb-ı Aliye yazılmışdır.

Mâkedonya'da

Lukâl Açaryeker Gazetesi 12 Eylül sene tarihli akşam nüshâsında diyorki:

Mâkedonya'da artık kan dökülmeyeceği, cinâyât icrâ edilmeyeceği hakkında ba'zı Bulgar rüesâsı tarafından verilen te'mînâtın doğru olmadığı maa-l-teessüf görünüyor, geçenlerde birkaç Rum yine Bulgarlar tarafından katl edilmişdir. Bu sebeble galeyân itdikçe kesb-i mes'at etmektedir. ahz ettiğimiz husûs-u mâlumata nazaran Bulgar ve Rumlar arasındaki (2.Sütunun Sonu) husûmet pek vahim bir tarz ve şekil iktisâb ediyor. Tabiidirki Bulgar Komitesi tarafından Sirozde sakin Bulgar ahalisine eslihâ tevzi' edildiğine dâir şayi' olan havâdis ve Dersaâdetçe pek büyük telâşı mûcib olacaktır.

Belediye Dâireleri

İntihâb-ı muâmeleri biterek düne kadar teşekkül eden devâir-i belediye he'yetleri şunlardır:

Üçüncü Dâire-i Belediye

Yani Efendi	Kasab ve Ekmekci
İbrahim Lütfi Bey	Ümerâ-i Çerâkeseden
Artin Efendi	
Hacı Arif Efendi	Mir-gün Rüşdiye Muâllim-i Evveli
Kâstaki Paris"	Ashâbı Emlakdan
Nikoli Veled Atnaş	Bakkal
İstifâni Efendi	"
Corci Simon Efendi	Yazmacı
Kesti Efendi Yani	Muhtar
Ali Bey	Şurây-ı Devlet Fihrist Kalemi
	Hülefâsından
Mısırlı Prens Sâid Paşa	...
Kâsten Efendi Babeyn	Bin Bir Çeşid Mağazası Sahibi

On Birinci Dâire-i Belediye (Tarabya)

Hariton Efendi
 Zâhârya”
 Sarandı”
 Yorgi”
 Aleko”
 Dimitri”
 Kâsti” Veled Yorgi
 Kâsti” Veled Dimitri

On İkinci Dâire-i Belediye

Selim Sâbit Efendi
 Kara Güzyân Onik Bey
 Ali Sâmi Efendi
 Hacı Ömer “
 Kâstâki “
 Ali Bey
 Sabih Bey
 Rıfat Efendi
 Yorgi Manda Poli Efendi
 Yani Mâvrigidi “
 Eczâcı Dimestokali “
 Kemaleddin Bey

On Üçüncü Dâire-i Belediye

Kadri Bey	Davâ Vekili
Hacı Mustafa Bey	...
Hacı Ahmed Efendi	Kerâsteci
Niyâzi Efendi	Kapûdan
Hiristâki Efendi	Sarraf
Mehmet Remzi Bey	...
Ahmet Muhtar Bey	Amedi Hülefâsından
Ahmet Midhat Efendi	Meclis-i Sıhhiye Reis Sânisî

Sahab Menâla Bey	Şûrây-ı Devlet Reisi Sânilerinden
Kigurak Keşişan Efendi	Ekmekci
Abdulrahman Paşa	Mütekâaddiyenden
Hâfız İbrahim Efendi	Amâm

On Dördüncü Dâire-i Belediye

Hacı Şefik Bey	Tüccâr
İsmail Cenâni Bey	Der-saâdet Reji Nazırı
Kemal Bey	Doktor
Halil “	Müze Müdürü Muâvini
Hacı Ahmet Hayri Bey	
Hacı İsmail Hakkı Efendi	
Es’ad Bey	Sabık Şûrây-ı Devlet Azâsından
Refik Bey	Bâb-ı Ali Tercüme Odası Evrâk Müdürü Muâvini
Salun Kazânu Efendi	Tüccar
Sâkib Bey	Mütekaadiyenden
Mahmut Ziya Aleddin Bey	
Kemal Bey	Kayseri Mutasarrıfı Sâbıkı

On Altıncı Dâire-i Belediye

Hacı Mehmed Cemâl Bey	Manifatura Tüccârından (3.Sütunun Sonu)
“ Şevki Bey	İstinâf-ı Ticâret Muhâkemesi Azâsından
Mahsun Bey	İdâre-i Mahsûsa Muhâsebecisi
Hacı Cemil Bey	Hârbiye Nezâreti Mümeyyizlerinden
Reşâd Bey	Şûrây-ı Devlet Azâsından
Sami Bey	Reşâd Efendi Hâzretlerinin Agalarından
Tevfik Bey	Hârbiye Nezâreti Mümeyyizlerinden
Hacı Ahmed Efendi	Mekteb-i Muâllimlerinden
Hafız Cemâl “	İdâre-i Mahsûsa Mümeyyizlerinden
Ali “	Bedestenli
Neşet “	Mekteb-i Tabya Muâllimlerinden
Hırstâki “	Sarraf

On Yedinci Dâîre-i Belediye

Za'ah Efendi	Emniyet Sanduku Müdürü Sâbıkı
Ahmed Celâlledin Efendi	Müşâyihden
Tantavi-zâde Halid Bey	Tüccârdan
Hacı Arif İshâk Bey	“
Hüseyin Şakir Bey	Doktor
Osman Efendi	Hâtb-i Ticaretden
Mehmed Fehmi Efendi	Dersiâm
Hayyab Bey	Altuni-zâde Mütevellisi
Şemşeddin Bey	Mısır Çarşusu Tüccârlarından
Hacı Cemâl Bey	Hırkâ-i Saâdet Hademesinden
Hacı Abdah Efendi	Tüccar
Ahmed Zeynelabidin Bey	Tüccar

Meclis-i Meb'ûsan dâîresinin önündeki şosenin parke taşlarıyla tefrişi kararlaştırılarak keşf-i defteri tanzimi edilmiştir. Yüz seksân beş bin guruş sarfıyla oraların muntazam bir hale konulabileceği anlaşılıyor.

Meclis-i Meb'ûsan Dâîresinin şan-ı milletle mütenâsib bir surette tefriş için Nârlıyan fabrikasına keşf-i defteri yaptırılmaktadır.

Matbûât cemiyetleri arada sırada büyük pâ-yi tahtlarda umûmi kongreler akd ederler. Bu seneki kongre Berlin şehrinde keşâd edilecektir. Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye gelecek kongrenin Der-saâdetde inâkadı için refiklerini da'vet etme kararı vermiştir.

Zabtiye Nâzırı Paşanın riyâseti altında dâîre-i nezâretde bir bûdce komisyonu teşekkül etmiştir.

Zirâatin terkisi, umûr-u baytariyenin ıslâhı ve bunlara müteferri' ba'zı muâmelâtın tedkiki için Mülkiye Baytar Mektebi Müdürü Mir-Alay Mehmet Ali ve Selânik Zirâat Müdürü Nesib Bey, Halkalı Zirâat Mektebi Müdürü İstırâtı Efendi ile zevât-ı sâireden mürekkeb olmak üzere bir komisyon teşekkül etmiştir. Komisyon her gün inâkad ile icrâ-i müzâkerât etmektedir.

Efrençi eylülün on altı ve on yedinci günleri İngiltere de Gavey şehrinde inâkad edecek olan sanayi' kongresine Devlet-i Aliyyece de iştirâk edilmesi İngiltere Hükümeti tarafından iltimâs olunmasıyla Londra baş şehbenderi Refit Beyin delege sıfatıyla mezkûr kongrede hazır bulunması Bâb-1 Aliyyece kararlaştırılmışdır.

Roma sefâret-i seniyyesine Ticâret ve Nafia Nâzırı Sâbık Ziya Paşanın ta'yini İtalya Hükümetinden istemzec olunmuşdu. Hükümeti müşârün-ileyhâdan cevab-1 muvaffakiyet vurûd etmesiyle Ziya Paşanın tasdik-i me'mûriyeti Bâb-1 Aliyyeden arz ve istibzân kılınmışdır.

Piyade Dâîresi Re'isi Ferid Paşa tarafından vekaleten ifâ olunmakta olan merkez kumandanlığı muâmelâtının birinci fırka-i hümâyun kumândanı Ferik Yaver Paşa tarafından yine vekaleten rueyyet olunması tensib edilmişdir.

Mülâkat

Almanya sefiri Avusturya sefiri, Fransa (7.Sayfanın Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Çehârşanbe – 3 Eylül

sefiri, Belçika sefiri, Flemenk sefiri, Karadağ maslahatgüzârı dün Bâb-1 Aliye gelerek Sadr-1 Azam Paşa Hâzretlerini ziyâret etmişlerdir.

Bir Fâcia-i İstibdâd

İstibdâd-1 devriyenin akıllara hayret verecek bir fâciası:

Hayfa Limanı Reisi Bahriye zâbitanlarından Sâmi Efendi Avrupada ve Mısırdâ Ahrârân Osmaniye tarafından neşr edilen evrâk-1 müfideyi Hayfadaki ecnebi postasına “Ali Baba” nâm müsteâri altında getirterek Suriye havalisine neşr ile vazife-i hamiyeti ifâ ederken haber alınır, tutulur, İstanbula getirilerek iki sene Taş Kışlada ihtilâtdan mahrûm bir halde bulundurulduktan sonra Fizâne nefi edilmek üzere zabtiyeye teslim edilir. Zabtiyede iki ay kadar kaldıktan sonra diğeri bir bi-çâre ile birlikde ayaklarına birer zincir örülerek yan yana bağlanır. Bu zavallıları Sirkeçide Bâhr-i Cedid vapurunun anbarına atarak otuz altı gün orada bırakırlar. Nihayet bin dürlü ıztırâbatdan sonra Sâmi Efendi Fizâna vasıl olur. Bir gün olub

firara muvaffak olmak emeliyle çalışır, etraftaki kabilelerle münâsebâta girişir, mekteb açar, iş görür, nihayet geçen şubatda yanında on arkadaşı ve menkâde tevellüd eden eden küçücük oğlu “Yadigar” olduğu halde firar ederler.

Fizândan firâr; adeta mezardan geri gelmek yani zor, mahal bir iş. Bunun için bütün Afrika'nın müdhiş çöllarından geçmek lazım. Hayatlarından zaten nevmîd olan bu on bi çâre ile azıcık başında mini mini bir ma'sûm, işte memât ile niçeleşmek demek olan bu müşkil seyâhete çıkarlar. Yollarda muhârebâta mecbur olurlar. İçlerinden iki bi çâre Osmanlı, eşkıyanın kurşununa hedef olarak terk sebât ederler. Kurtulanlar aç, susuz kalır. Çıyan deve atları yemeğe mecbûr olurlar, bin dürlü akla ve hayâle gelmez felâketlerden, mahrumiyetlerden sonra Neşer Nehri mansıbında “Berevtu” kasabasına vâsıl olurlar. Orada insaniyetli bir İngiliz kendilerine muâvenet-i nakdiyed bulunur. Avrupa'ya müteveccihen bir vapura binerler. Altun sahilinde Siyerâlşonaya muvâsalat olurlar. İndikleri zaman gelen telgrâfnâmeler sayesinde Rumelindeki Osmanlı kahramanlarının harekât-ı fedâkâranelerini istikbal eden muvaffakiyetden, Osmanlı ülkesinde zülûm ve istibdâdın zevâliyle yerine adalet ve hürriyet kaîm olduğundan haberdâr olurlar. Aynı zamanda hem kendileri kurtulmuş oluyordu. Hem zavallı vatan halâs buluyordu.

İngiltere de bu fedekâr, gayûr genç Türkler bu cesur, müstesnâ seyyâhler son derecede hüsn-ü kabul görürler. Hatta Londra'da misâfir oldukları evvela sahibi otelininin ismini “Genç Türk Oteli” ne değiştirir.

İşte bu vatanın şu felâketide evladları dün şehrimize muvâsalat etdiler. Mini mini “Yadigar” da çekilen felâketlerin bir hâtıra-i mütebessimi halinde İstanbula kavuşdu.

Sâmi Efendi İstanbulda iki hemşire ile bir vâlide bırakmışdı. Hemşirelerinden birinin vefâtı haberini alır. Vâlidesinin aguşunda tesellitiyâb olmak ister. Vâlideside yok. Hemşirelerinden birisinin yalıya telgrâf müdürü Mustafa Bey nâmında (1.Sütunun Sonu) bir zât ile te'hîl etmiş olduğunu haber alır. Vâlidesi de beraber imiş. Afrika çöllarını kâh yayan, kâh deve ile aylarca dolaşan bu zavallı seyyâh şimdi de Osmanlı vatanında vâlidesini aramak için dolaşacaktır. Fakat yanında mini mini “Yâdigar” var ki artık bitâb; bu kadar yorgunluğa tahammülü yok. Menfâdan avdet eden biçârelere muâvenet için toplanan hamiyetli Osmanlı hânımlarından biri acaba bu çocuğu muvâffaketen misâfir edemez mi? Bu küçük yaşda istibdâd-ı devriyenin her dürlü acısını çekmiş bu menfâ yavrusunu bir müddet

muvakkata için bagrına basacak bir hamiyetli Osmanlı kadını yok mu? Biçâre baba hiç olmazsa yavrusunu emin bir aguşda bilsunde vâlidesini araya bilsun.

Mâ'mûret-ül-azîz valisi Mahmud Arif Paşa eylülün birinde mahal me'mûriyetine vâsıl olarak ifây-ı vazifeye itidâr etmiştir.

Mahalât muhtarlarından ba'zılarının zühûr eden ve mahal-i tahsili bulunamayan zimmetlerinin terkin-i kaydı lüzûmu mâliyeden sadârete yazılan tezkerede iş'âr edilmiş ve bundan sonra bu gibi zemamın vakt ü zamanıyla tahsil edilerek hukuk-u hazinenin ziyâane sebebiyyet verilememesi lazım geleceğinden ona göre ifây-ı muktezâsı zımında ta'mimen tebligât-ı icrâsı bâlâ-istizân şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye icâbindan olarak mâliyyeye tebliğ kılınmıştır.

Lokomotiflerin bacasından çıkan kışılcamlardan yâhud yolcular tarafından atılan sigaralardan hatta boylerden ara sıra harik vukûa gelmekte bulunmuş ve temur yollarının usul-u zâbitasına dâir olan nizâmnamenin on ikinci maddesinde temur yolun tarafından yirmi arşun mesâfe dâhilinde ve temur yolu bu bende vaki' olub lokomotiflerden intişâr eden şerârelerden kurak günlerde derhâl iştiâl ile harik-i zühûrina sebep olan ot ve sâîrenin gerek ashâb-ı emlâk gerek şirketler tarafından ref' ve izâlesi muharrir olarak bu bâbda temur yolları hududu dâhilindeki otların kalemi zımında şirketlere ve sâyâ ifâ kılınmış olmasına mebni yol hâricindeki otların da ashâb-ı arâzi tarafından yolunub kaldırılması lüzûmı Dâhiliye Nezâretinden ta'mimen izbâr edilmiştir.

Yangın

Dün saat dokuz buçukda Yedikulede İlyas Bey mahallesinde terzi Andonun oturduğu ev ile ikinci Mardirosun evi arasından yangın çıkmış, istasyon caddesi, hamam sokağı İmam Hasan Efendi sokağı taraflarına sirâyet etmiş 160 hane 16 dükkan 3 birâhane yanmış, saat bir buçuğa doğru söndürülmüştür.

Musul'da

Rumelindeki İttihâd ve Terakkî Cemiyetini takliden taşralarda hûd be hûd teşekkül eden şu'benin Umûr-u Hükûmete müdâhâlelerini red ile her tarafca kemal kân ifâ-i vazifeye devâm ve men' müdâhalât zımında lede-l-hâce cihet-i

askeriyeden muâvenet ifâsı için kumandanlıklara ta'limât itâsı Harbiye Nezâret-i Celilesine iş'ar olunduğundan inzibât ve intizâm-ı idâreye îtina olunması hakkında makam-ı sadâretten valilere tebligat icrâ olunduğu sırada Musul vilâyetinede tebliğ-i keyfiyet edilmiş ve bunun üzerine taraf-ı vilâyetden der-akab orada teşekkül eden cemiyetlere dağılmaları için emir verilmiştir. Buna dâîr Musuldan aldığımız telgrafnâmede valinin bu emirinden şekâbet ediliyor. Vali eger cemiyetlerin teşekkülüne muhâlefet etmiş ise o vakit kanûna muhâlefet etmiş olacağından verdiği emir tabii yolsuzdur. Yok eger cemiyetlerin Umûr-u Hükûmete müdâhelesini kati' maksadıyla emir vermiş ise isâbet etmiş olur. Zirâ Terakki ve İttihâd Cemiyeti Umûr-u Hükûmete müdâheleden katiyyen ictinâb etdiği halde taşrada hûd be hûd teşekkül eden cemiyetlerin me'mûrun hükûmete karışmaları felâni isterer felâni istemyiz dimeleri ulviyetle kabil-i tecviz olmaz.

Ta'yîn

Karahisâr sahib sancağı mutasarrıflığına Musul Mektubi Esbâkı Remzi Bey
Hamid Abâd Sancağı mutasarrıflığına Bayburd kaîm-mekâm esbâkı Ahmed
Reşid Bey

Şhriemâneti mektubculuğuna Şûrây-ı Devlet İstinâf Mahkemesi Baş
Muâvini Süleyman Faîk Bey

Şhriemâneti Muhâsebeciliğine Birinci Dâire Belediye Muhâsebecisi Sâîm
Bey

Kosova vilâyeti mektubculuğuna Yemen vilâyeti mektûb-i sâbıkı Receb
Efendi

Madrid Sefirliğine Berlin Sefâreti Müsteşârı İhsân Bey

Berlin Sefâreti Müsteşârlığına Viyâna Sefâreti Müsteşârı Reşâd Hikmet Bey
ve anın yerine Petersburg Sefâreti Müsteşârı Fahreldin Bey

Petersburg Sefâreti Müsteşârlığına Madrid Sefâreti Sefâreti Baş Katibi İrşâd
Bey ve anın yerine Waşington Sefâreti Başkatibi Reşid Bey ta'yin olunmuştur.

Waşington Sefâreti Baş Kitâbetine Madrid Sefâreti İkinci Katibi Ahmed
Rauf Bey, Bürüksel Sefâreti Baş Kitâbetine Viyana Sefâreti İkinci Kâtibi Feved Bey,
Lahey Sefâreti Baş Kitâbetine Petersburg Sefâreti İkinci Katibi Halil Bey, Madrid
Sefâreti İkinci Katibliğine Paris Sefâreti Sâbık Kâtiblerinden Abdullah Halas Bey,
Viyana Sefâreti Üçüncü Kâtibliğine Paris Sefâreti Üçüncü Kâtib Sâbıkı Ceil Bey,

Musâvi Ahvalindinnaşı taht-ı muhâkemeye alınmasına bila-istizân irâde-i seniyye serf-sudûr etmiş olan Haymana kâim-mekâmı Hamdi Efendinin azliyle yerine kesriye kâim-mekâmı Remzi Efendi ta'yin edilmişlerdir.

Mâliye Nazırı Sâbık Ragıb Beye şehri idi bin beşyüz gurus ma'zûliyyet maaş tahsis edilmiştir.

Cenova 14 Eylül – Bugün Avrupa'da mukim Mısırlılar cemiyyetleri tarafından gönderilen murahhıslar bir meclis akd etmişlerdir.

Meclis şu kararları ittihâz eylemiştir.

Evvela İngiltere Hâriciye Nâzırı Sir Edwârd Gareye Mısırın İngiltere tarafından işgaline karşı protestoyu mützemin bir telgrafnâme irsâl edilecek ve hatta Mısıriyenin hemân tahliyesi talep olunacaktır.

Sâniyâ Hidiv Mısırdan Kanûn-u Esâsiyi iâde etmesi için kendisine telgrâf çekilecektir.

Hâzine-i Hâssa müsteşâr sâbıkı Hâlas Efendi tarafından vârid olmuştur:

Aynen

Çırağan Dâiresi mahsûsât-ı müterâkemesinden Hâzine-i Hâssaca alınan dört yüz bin lira hakkında gazetenizde mûnderic makâle görüldü bu madde hakkında verilen karar Hâzine-i Hâssa da me'mûr olmadığım musâdif olduğu gibi Hâzine-i Maliyeden Hâzine-i Hâssaya irsâl olunan mebâlagın sûtret-i ahz u sârfi Hâzine-i Mâliye ile Hâzine-i Hassaca ma'lûm ve mukayyed olduğundan şahsı âcizâneme aîd bir mes'ele olmadığı cihetle beyân-ı hakikat hale mübâderet olunur.

Hâlas

Ayna Varaka

Tânin Ceridesine :

Divân-ı muhâsebât riyâseti ser-levhâsı altında muteber ceridelerinde acizlerine dâir yazılan fıkrayı okudum. Layta'zelik hakkında temessük etdiğim Kanûn-u Esâsinin yüz altınca maddesi ve ana müstenid olan Divân-ı Muhâsebât karnâmesinin üçüncü maddeleri kendi aleyhimde bir bir hân (3.Sütunun Sonu) değildir. Çünkü Kanûn-u Esâsinin tatbik edildiği bir zamanda riyâsetde bulunub Zor

mutasarrıflığına ta'yin buyurulan ve orada bir buçuk sene ifâ-i vazife etdikten sonra ahâli tarafından vuku' bulan şikâyet üzerine Şûrây-ı Devletden gönderilen esbâk-ı me'mûrun mülkiye komisyonu baş katibi Nizâmi Bey nâmında bir zâtın tahkikâtı üzerine mutasarrıflıktan azl edilmiş ve el-yevm cevâz-ı istihdâmına dâir bir karar ittihâz edilmiş olan Zühdi Beyin acizleri gibi madde-i mezkûreye istinâd ile lâ-ya'nîzelik iddia edememesi tâbîdir. Kaldığı Kanûn-u Esâsi tatbik edildiği bir zamanda kanûn-u mezkûre tevfiken lâ-ya'nîzelik iddia edilebilirse o halde Zühdi Beyin selefi olan Hacı Akif Paşa rızâsı hilâfında olvakit mâliye müsteşârlığına ta'yin buyurulmuş olduğundan Zühdi Beyin esâsen riyâseti gayr-i sahih olması iktizâ eder. Her halde riyâsete kimin hakkı olduğunu ve kimin infisâli lazım geldiğini ta'yin etmek Kanûn-u Esâsi ahkâm-ı sarihası mûcibince münhâsiren Meclis-i Meb'ûsana âid bir vazife olmasına binâen her hangi tarafından olursa olsun meclis-i mezkûrun salâhiyetine bi-l-tecâvüz vuku' bulacak icrââtı kabul etmekte bir müktezây-ı hamiyet-i katiyyen ma'zurum. Mühür-ü resmiyeye gelince mezkûr mühri sadr-ı azâm paşa hâzretleri acizlerinden resmen talep ettiği ve müşârün-ileyhe cevâb red verdiği gayr-i sahihtir. Maa-hazâ müşârün-ileyh hâzretleri tarafından talep edilmiş ve tarafımdan verilmemiş olsa bile bu husus bir itâatsizlik gibi telâkki edilemez. Zirâ Kanûn-u Esâsinin 41 inci maddesinde (Me'mûrun emrinde hürmet ve riâyeti lâzımeden ise de kanûnun ta'yin ettiği dâîreye mahsûsdur. Hilâf-ı kanûn olan umûrda emre itâat mes'ûliyetden kurtulmağa medâr olmaz) buyurulmuşdur. Bu işde nokta-i nazarım Kanûn-u Esâsi ahkâmının iskât edilmesine meydan verilmemesi maksâd-ı hamiyetkârânesine müstenid olup menâfi' şahsiyemi kati'yen nazar-ı itibâra almadığıma ahkâk-ı hak edince riyâsetden isti'fâ edeceğimi evvelce gazetelerle neşr olunan mektubumda der-meyân etmiş olmaklığımla da müsbettir. Tecrübeye gelene bundan maksad netâyicinden devletce müstefid olmak ise zaman riyâsetimde bi-l-cümle eslâfımdan on beş misli fazla iş görüldüğü ve müterâkim bir çok hesâbatın tedkikine muvaffakiyet elverdiği kayudersimiye ile meydandadır.

Divân-ı Muhesebât Re'îsi

Rasih

Zabtiye Nezâretinden :

Hidiv Mısır Paşa Hâzretlerinin amuca zâdesi Aziz Paşa Hâzretlerinin dâîre-i zabtiyeye azimetle dün gece Fatihde Karagümrükde vukua buluna harikde hanemeleri muhterik olanlara bir muâvenet olmak ve nezâretce sûret-i mahsûsada

tevzi' etdirilmek üzere yüz on aded liray-i Osmani itâ etmiş ve müşârün-ileyhin bu bâbda ibrâz ettiği hamiyet insâniyetkârâne şâyân-ı teşekkür bulunmuş olduğu ilân olunur.

Köstence Bükreş Seyâheti

Kanûn-u Esâsimizi tebrik ve aydımlıya iştirâk arzusuyla Romanyadan gelen zevât-ı muhteremeye iâde-i ziyâret etmek üzere der-sâadetden pençşenbe günü hareket edecek olan iki hey'et programlarını birleştirmişlerdir. Seyâhete iştirâk edecek zevâtın bilet almak ve programları görmek üzere Mekteb-i Mülkiyeye, Galatada havyar hânende 11 numarolu yazıhâneye ve Bâb-ı Ali caddesinde İbrahim Nazif icrâ hanesine mürâcâat etmeleri ilân olunur. Birinci sınıf bilet üç ikinci sınıf iki liray-ı Osmanidir.

“Beluv” Balosu

Hasılâtının nısfı İttihâd ve Terâkki Cemiyetine, nısf-ı diğeri Mecriye-i Osmaniye'ye teberru' edilmek üzere Fenârbagçede “Beluv” otelinde tertib edilmekte olduğu evvelce ilân edilmiş olan balo Eylülün dördüncü pençşenbe günü akşamı mezkûr otelde icrâ olunacaktır.

Biletler Köprübaşında ipekci Kâni Efendinin Mağazasından feruhet edilmektedir. Bilet gönderilen zevâtdan bunların esmânını Yançırı Bey ile Mösyö Aleksandır Râliye ve Bank-ı Osmani veznesine teslim etmeleri ricâ olunur.

Dar'ül-fünûn fünûn şu'besi me'zûnun ve müdâvimini önümüzdeki pençşenbe günü saat yedide ictimâa da'vet olunuyor.

Yarınki pençşenbe günü Umûm-u Tabîye-i Mülkiye talebesinin saat beşde mektebde bulunmaları lüzûmu kalub tarafından beyan olunuyor.

1.8.48. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Pençsenbe****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 48****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa.****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****21 Şa'ban : 1326****04 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SİYÂSİYÂT****Dâhili****Mâarif Salâhati**

Mâarif tensikât gürültüsü sekûn buldu, artık iş görmeğe başlıyorlar. Dâire-i ilmiye azâsından ba'zıları ibtidâîye ve rüşdiye, ba'zıları aliyye tedrisâtı tedkik, icrâsı lazım gelen ıslâhatı ta'yin ederek meclise tebliğ edecek, kararlaşacak, Şûrây-ı Devlete gönderilecek, ve nihâyet lâhiye-i kânuniye şeklini alarak Meclis-i Meb'ûsânın karşısına çıkacak.

Fakat bütün bunlar zamana muhtaç şeyler, meclisin teşrin-i sâni ibtidâsında açılacağını farz etsek bile bûdce gürültüsünden, belki de Kanûn-u Esâsi ta'dilatı müzâkeresinden kurtularak mâarif tensikât ve ıslâhatı ile uğraşmağa vakit buluncaya kadar mart gelecek, meclis dağılmadan bu mühim ve müsteacel kanûnlara bakılsa da tatbiki ancak gelecek sene-i dersiye ibtidâsından ya'ni eylülünden itibaren kabil olacak.

O halde ne kadar gayret etsek gelecek seneden evvel bir şey yapamayız. Bir sene daha mekteblerimizi muvakkat program ve usûl ile idâre etmeğe mecbûruz.

Binaen aliye mâarif ıslâhatı hakkında söyleyecek sözler esâsı teşkilâta veya muvakkat suretde bu sene tatbik edilecek mukarrerâta aîd olmak üzere ikiye ayrılabilir.

Maârif Nezâretinin hazırladığı kanûn lâhiyeleri hakkında henüz ma'lûmat alınamadığından, daha doğrusu ortada daha kararlaştırmış hiçbir şey bulunmadığından buna dâîr bir şey söylenemez. Yalnız esâse taalluk eder birkaç mülâhaza akla geliyor.

Meşrûtiyetin ilk zamanlarında mâarif teşkilâtı hakkında tedkikâtda bulunmak üzere Avrupa'ya bir he'yet gönderilmesi lazım olduğundan bahs etmişdik. Bugün şu hakikatı hatırdan çıkarmamalı ki akıllara hayret verecek terkiyatı ile temyiz eden kanûniya ıslahata teşebbüs edeceği zaman bir kere Avrupa'ya bakmışdır. Bizde re'is-i umûrda bulunan zatlardan tâ efrâd-ı millete varıncaya kadar herkese her gün tekrar ederek anlatmalı biz ki önümüzde bir numûne olmadan sırf kendi ictimâdımızla yürüyecek olursak kabil-i ictinâb bir takım hatalara düşmemizin ihtimali vardı. Önümüzde bu kadar kavimlerin bu kadar senenin tecrübeleri var. Bu tecrübeler sayesinde vâsıl oldukları netice-i (1.Sütunun Sonu) meydanda duruyor. Bunlardan niye istifâde etmeyelim!

Ayrıca ihtisâs-ı vukûfa tevakkuf eden cihetlerde Avrupa'dan birer mütehassis müşâvir celbi lazım olduğuna dâî vukûa gelen neşriyatımızın tasvib edildiğini Bahriye, Nâfiâ, Gümrük için Avrupa'dan erbâb-ı vukûf celbi teşebbüsâtında bulunulmasından anlıyoruz. Mâarif için müşâvir celbine hacet yoktur. Fakat hiç olmazsa Alman, Fransız, İngiliz, hatta Amerika mekteblerini en ufak tefriâtlarına varıncaya kadar tedkik; teşkilât maâifi istiknâh için küçük bir he'yet izâmı derece-i vücûdadır. Nizâmname, program getirtmekle hiçbir şey te'mîn edilemez. Avusturya da bu kadar ihtilâf-ı ark ve mezheb varken mekteblerin nasıl idâre edildiğini gelecek izâhanâmelerden anlayamayız. Yapığımız şey esâsız olur. Meclis-i Meb'ûsâna ağız kapamamak için ale-l-acele bir şey yetiştirmege mecbûriyetimiz yok. Tedkik ile, esâslı bir eser vücûda getirelim.

Mâarif teşkilâtında en ziyâde hâiz ehemmiyet olan cihetlerden biri de muâllim mes'elesidir. Dünyanın en iyi programı, en kusursuz usûl tdrisi kabiliyetsiz bir muâllim elinde hiçbir fâide hasıl etmez. Dar'ül-muâllimiyemizden, dar'ül-fünûnumuzdan yetişmiş müste'ad efendiler arasında bir müsâbaka açarak beş onunu avdetlerinde mekteb müdürlüğü etmek şartıyla Avrupaya göndermek, orada bunlara muâllimlik, mekteb müdürlüğü için ne gibi evsâf ve ma'lumâne malik olmak lazım geldiğini öğrenmek lazımdır. Bu gençler avdet ettikleri zaman muhtelif vilayetlerde

birer dar'ül-muâlimin te'sis ederler, vazife şinâs, muktedir, usûl-u tedrise aşına muâlimler yetişdirirler. Bir taraftan da Avrupa'ya her sene talebe göndermekde devam edilir. Beş on sene içinde muktedir, ihtiyac zamane muvaffak bir he'yet-i ta'limiye vücûd bulur.

Muvaffaketen tatbik edilecek programa gelince, bunda telâş ile ba'zı tezâdlar yaptığı görülüyor. Meclis-i Mâarif Dâire-i İlmiye ve idâre ile ikiye ayrılmadan evvel, ya'ni meşrûtiyet-i idârenin ilk zamanlarda ale-l-acele bir muvakkat-ı idâdi programı yapılarak bu sene için düstûr-ül-amel olmak üzere mekteblere tebliğ edilmişti.

Mekteb müdürleri bu programın ihtiyaca muvaffak olmadığını gördüklerinden kendi aralarında icrâ-i ta'dilât için müzâkere ile meşgul oldukları sırada dâire-i ilmiye bunun farkında olmadığı o da bir taraftan bu sene için ta' kib **(2.Sütunun Sonu)** olunacak programları kararlaştırmakla meşgul. Hâlbuki nezâreti muvakkat programı kararlaştırdı, tab' etdirdi, mekteblere tevzi' eyledi.

Düşüncü vakit kalmadan eski program üzerine ufak ta'limât icrâsıyla hemân yapılmış olan programda – dediğimiz gibi – mekteb müdürlerinin nazar-ı dikkatine çarpan ba'zı noktalar var.

İdâdi mekteplerinin üçüncü ve dördüncü senelerinde “Kavânin” nâmıyla bir ders okunurdu. Bu şimdi kaldırılmış. Tabi' böyle olacak. Çünkü pek çok yeri değişecek kanûnları çocuklara belletem ki hayat yok. Fakat bunun yerine muhtasır bir hukûk-u esâsiye veyâ idâre ders-i ikâme edüb müntehi sınıfta bulunanlara meşrûtiyet-i idâre hakkında mücmel bir fikir verilmeli. Gelecek sene çıkacak olanlar tabî bu hukuk derslerinden müstefid olacaklar. Bu senekiler mahrûm kalmasınlar.

Aynı fikirle son sınıfa tarih dersi de ilâve edilmek lazımdır. Bunlara hiç olmazsa karûn-u âhireye ve bi-l-hâssa on dokuzuncu asır ahvâline dâir muhtasır bir fikir verilmeli, gözlerini açmalı.

Tarih dersinden bahs edilirken muâllimleri düşünmemek kabil olmuyor. Tarih-i umûmiyi kim okutacak? Muâllimler Türkçe tarih-i umûmi kitabı görmediler ki mevcûd olan bir kitabın nüshaları nerede kaldı? Muâllimler ancak ecnebi insanına aşinâ iseler tarih-i umûmiye hakkıyla vakıf olabilmişlerdir. Binaen aliye bugün mekteplerimizde lazım olacak miktarda tarih-i umûmi muâllimi bulamayız.

Havâce bulsak da talebe nereden ders ta' kib edecek? İdâdi mekteplerinde kitaba ihtiyac vardır. Not usûlu maksadı te'mîn edemez. Derhal kitab basdırmakda

matbûâların ma'lum olan halinden dolayı kabil değil. Her halde mekteb-i idâreleri eyice büyük müşkülâtın karşısında kalacaktır.

Hüseyin Câhid

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Keşûf Mes'elesi

Bulgaristan İmâretini der-saâdet Kapû Kethüdâsının Sofya'ya azimetinden mütevellid ihtilâf hakkında dün ajans telgrafnâmeleri zirde ki ma'lûmatı vermişlerdir:

Sofya 10 Eylül – Devlet-i Aliye ile Bulgaristan arasında tahaddüş eden ihtilâf efkâr-ı umûmiye ve matbûâtı işgal etmekte bir devamdır. Matbûât-ı imâreti Gospodes Keşûfi bir me'zûniyet vermek bahanesiyle geri almak için ittihâz ettiği tedbir-i umûmen tasvib ediyor ve Bulgaristan İmâreti vukûa gelen hakâret (3.Sütunun Sonu) için terziye talep ve istihsâl edeceğine kanaâtleri ber kemâl olduğunu beyan eyliyorlar.

Hukuk müstahsâleden ferâgat etmek niyeti asla mevcûd olduğu ve yeddi hukukun arâs ve taâmülât-ı kadime ile müekked bulunduğu, bâb-ı aliyyeden terziye nâme talep edilmek arzu olunduğu muhâfil-i resmiyede beyan ediliyor. Muhâfil-i mezkûrede şimdye kadar der-saâdet kapû kethüdâsının işgâl ettiği mevki'in îadesi ayrıca talep edilmektedir. Meclis nazaran bugün buna dâir bir karar ittihâz edeceği rivâyet olunuyor.

Bu bâbda husûl-u itilâf-ı müşekkel olmağla beraber hâdisenin kariben sûret-i dostânede fasîlizir olacağı muhâfil-i mezkûrede add olunmaktadır.

Kavlonya 10 Eylül – Berlin'de Kolnişe Çaytonug gazetesine çekilüb Keşûf Efendinin azimetine müteâllik bulunan bir telgrâfnamede deniliyor ki:

Osmanlıların Bulgaristanı ecnebi bir devlet add etmekden imtina' hususunda haklı buldukları hukuk-u siyâsiye nazırında kati' ve sarihdir. Osmanlıların sefirây-ı ecnebiyenin hâiz olduğu hukuk ve imtiyâzâtı Bulgaristan me'mûrları için de mevcûd farz etmeğe mecbûr değildir. Maa-mâ-fih Devlet-i Osmaniye'nin Bulgaristanın bu müsavât diplomatika mes'elesini bu sırada meydana çıkarması ancak bir suretle kabil-i tefsir olabilir; şöyle ki: Devlet-i Osmaniye bu

hâdiseden tevellüd edebilecek berudatı teskin edecek derecede kendinde kuvvet-i his ediyor.

Roma 15 Eylül – Bulgaristanın Romadaki politika me'mûru Keşûf hâdisesinin ehemmiyetsiz olduğunu bir gazete muhâbirine söylemiştir. Bulgaristan Devlet-i Osmaniyenin haraçgüzârı olduğundan Der-saâdetdeki Bulgar Kapû Kethüdâsı bir ecnebi sefiri add edilemez.

Milli Aşireti Mes'elesi

Kanûn-u Esâsinin îade-i ilânından beri dâhilen tahaddüş eden bir gâîle varsa o da Milli Aşiret Re'îsi İbrahim Paşanın isyânı ve mühimce bir kuvve-i askeriyemizin işgalidir. Evvela bu mes'elenin mahiyeti neden ibâretidir? Bu isyân ile Girid kavminin hissiyât-ı umûmiyesi arasında ne derece irtibat ve münâsebet vardır? İbrahim Paşa havl-i can ile, müdâfaa nefis kasdıyla mı silah-ı mukavemete sarıldı, yoksa memleketimizde ahvâl-i cedide siyâsiye zühûrunu fırsat-ı ittihâz ederek bir hareket-i umûmiye kavmiye icrâsına mı kalkmışdı? Bu cihetle birde isyânın alabileceği eşgal ve ahvâl hakkında burada birkaç söz söylemek icâb ediyor.

Bir kere İbrahim Paşa kimdir?..İbrahim Paşa devr-i sâbık icrâat menhûsesinden. En mühimini teşkil eden ve dördüncü ordu Müşiri Zeki Paşa tarafından bu mülk ve millete bir bela olmak üzere tesellit edilen alay-ı teşkilâtının bir bir güzâr-ı lî'met medârıdır.

Esâsen küçük bir gayreti ile Vîranşehirde mukîm olan İbrahim Ağa Kürdistanda birinci ikinci değil, hatta üçüncü dördüncü derecede bile hâiz-i ehemmiyet değil iken ibtidâz ki Paşadan daha sonra saray ricâlinden gördüğü himâye neticesinde yevmen fe yevmen tezyid-i nüfuz ve teksîr-i avne etmiş, maîyyetiyle hükümeti nüfûz-u hükümetle maîyyetini ve civârdaki kabâeli tehdid ede ede büyüdükçe büyümüş ve nihâyet işte el-yevm kuvve-i askeriye ve muntazime-i Osmaniyeye ile çarpışmaga cür'et edecek askeri Vîranşehirde muhâsara edebilecek bir kuvvet ve setût-u iktisâb eylemiştir. Bunun nüfûzu bedâyeten yalnız Vîranşehre mühhasır iken bi-l-ahire Urfa, Zor

---

Çiftliğe Doğru

Muharriri : Hüseyin Kâzım

Üçüncü Sâhifede

Sancaklarıyla Musul vilâyetinin bir kısmına, Diyarbekir, Haleb vilâyetlerine isâl dest-i hisâr edecek raddeye çıkmış bir aralık Diyarbekir’i muhâsara ve memleketi yağma etmek istiadâdını bile göstermiş idi. Gerek taşradaki valiler, gerek merkez hükümetdeki zemâmdâran umûr-u devri sâbıkın mahur icrâatını teşkil eden “İdâre-i Maslahat” etmek “sızlatıya meydan vermemek” kaîdelerini betemâmha İbrahim Paşa ve avnesi hakkında tatbik etmiş olduğundan koca Diyarbekir’i alt üste eden bu şâkiye karşı yine bir tedbir-i ittihâz edememiş nihâyet Erzincan mutasarrıfı bulunmak hesabıyla Zeki Paşanın mahmillerinden olması zarûri olan Mehmed Arif Paşa’nın Diyarbekir’e vali ta’yin olunması ve Ta’lat Paşa maîyyetinde bir komisyonun Diyarbekir’e izâm olunarak tahkikate me’ûr edilmesi üzerine iş pamuk ipliğine bağlanub bırakılmış idi. Hâlbuki o sırada ateş saçağa sarmış ve İbrahim Paşa cehâleti, amilikiyle beraber mahzâ-i hükümet içinde bir hükümet teşkil etmiş idi.

Zir tahkimine aldığı Kürd köylerinden vergü tahsil eder, tahaddüş eden dâvay-ı fasl ve rü’yet eyler, ağnam-ı resmi alır, devlete vergü verdirmez idi, kuvveti gitdikçe büyüyen İbrahim Paşa yalnız o civar eğer adına mesellet olmağla kalmayarak en mühim Arabân-ı Aşâyırından olub Arâk ve Dir civarında hıyemeneşin bulunan Şemer-i Aşâyirinin kısmı mühimmilede çarpışmış ve hürriyet-i ender hürriyet! – Asâkir-i Osmaniye’nin muâvenetinden bi-l-istifâde bu aşiretleri mağlub ettikten sonra onu da cebren dâire-i ittifâkına daha doğrusu zir itâatine almışdır.

Devlet artık bu çıbanı ezmek, bu asiye te’dib etmek, hakkında en son şiddeti göstermek aşd-ı lüzûm-u tahtına girdiği vukuca bir kati’ Osmaniye’nin, Kürdistanın ittifakâ gene meydan vermemek için bir tedbir acele ittihâzına mecbûriyyet hasıl olduğu halde devlet yine asırlardan beri iliklerine işlemiş olan “a’mâl-ı letâif-ül-hiyel” politikasından vaz geçmeyerek hakimâne, âfalane, basiretkârâne, maslahat-ı endişâne bir tedbir olmak üzere İbrahim Paşayı maîyyetindeki haşerât ile beraber Hicâz hattını muhâfazaya ve oradaki Araban ile çarpışmağa me’mur imiş idi. Fakat düşünülmedi ki nihâyet-ül-nihâye gaddâr ve hûn-havâr bir şaki olan böyle bir adamı tavsiye ve itimâdı müttezemin, ma’tenâ bir me’ûriyyet tavsiye olunması Kürdistan’daki hays ve şiddetini dû-bâlâ edecek idi. Denildi ki İbrahim Paşa Hicâz’a giderse hem memleket onun vücûdundan temizlenir, hem Hicâz Arabânı te’dib edilmiş olur. Neticede ne Arabân te’dib olundu, ne Kürdistan temizlenüb kurtuldu bi-l-âkis İbrahim Paşa eskisinden daha kuvvetli, daha menfez, tarafdârı daha çok olarak

avdet etdi. Hükümet-i sâbıkanın en fâhiş, en fâsid en son hatası bu adama öyle nazik bir vazifeyi tevdi' ederek kendisini büsbütün şımartması olmuşdur. Bâri bir desise bir politika gidiyor, hiç olmazsa İbrahim Paşa Şam civarında, es'ül-hâr katında uzakda iken beşinci ordu kuvvetle teşkil edilmeli idi. Fakat edilemedi, zirâ burada onun hüdâyasıyla perverde olan zemâmdâran umûrun sonra ekmeği, yağı kesilecek idi. Onun için bir şey yapılamadı, yapılamadıkdan mâ-adâ beşinci ordu müşiriyetinden maîyetine son sistemde yüzlerce mavezer tûfengi tevzi' edildi – buna hamâkatmı, cinayetmi demek icâb edeceğini kesdiremeyiz!.. her halde şurası muhakkaktır ki bu muâmele ile tezyid-i setûtne bi kere daha hizmet edilmiş oldu.

İbrahim Paşa me'lûf olduğu derebeyliği idâre-i keyfiyesinin şimdiki kanûn-u adalet ile kabil Tevfik olduğunu takdir ettiği ve bu defa' sûret-i ciddiyede te'dib olunacağını anladığı için açıktan açığa adeta havl-i cân ile ref' livây-ı isyan etmiştir. Bidâyet halinde bir hiç olan bu adam sivriye sivriye işte bu hali buldu. Asâkir-i Osmaniyeyi adeta işgal ediyor. Ba'zı yerlerde hezimete uğrattıyor. Buna karşı vaka' devletce tedâbir-i askeriye ittihâzında kusur edildiği yok; fakat bir taraftan seyf-i himmet neyâm-ı gayretten çıkarılmakla beraber diğer taraftan hüsn-ü tedbir ve siyâset lazım. Zirâ şurası muhakkaktır ki Kanûn-u Esâsi Kürdistanın hemân her tarafına yayılmış olan bi had ve hesâb bekler, beycikler, alay paşaları ve agaların hiç gelmez bunların cümlesine müstevili olacak korku ve muhâfaza-i menfaât hevesi ahvâl-i cedideden gayri memnun olanların tezâyid-i mukaddârını intâc edebilir. İsyân sarı bir (1.Sütunun Sonu) hastalık gibidir. Müsâîd bir zemin neşv ü nemâ bulursa hemân yayılır. Sonra yangın büyür, itfâsı güçleşir.

İbrahim Paşa mes'alesi ile hiçbir münâsebeti olmayan Dersim vukûâtı da. Bu nokta-i nazardan câlib-i dikkat görülmek lazım gelir. Binaen aliyye tedâbir-i sâibe-i siyâsiye ittihâzıyla ol emirde yangın dâiresinin kasr ve tahdidine diğer, kabâil ve aşâirin tatminine acilen çâre örülecek zorbaları şiddetle ve sür'atle örmelidir.

İbrahim Paşanın bu kadar nüfûza mâlikiyyet-i hükümetin yüz vermesinden ilerü gelmiş idi. Şimdi aynı hükümet bütün Kürdistan'a bu isyânın hârc az kanûn olduğunu ilân ederse mevki' dehşetli suretde sarsılacağı şübhesizdir. Zirâ istibdâd daîma çürük direkler üzerine itkâ eder. Ufacık bir hamle o direkleri devirir, onlara istinâd eden kuvveti yere yıkar. Fikr-i hak ve adaletin ne derece nâfiz ve müesser olduğunu beyane hâcet yoktur. Hâlus ve hakkâniyyet dâiresinde vakı' olan icrâat ve teşebbüşât elbette hayale ve tezvire müstenid-i ta' kibâtdan daha ziyâde müşmir olur. Diğer taraftan İbrahim Paşa'nın müttelikleri, maîyyetleri şübhe yoktur ki hepsi

kendisinden az çok dil-gîr olanlardır. Bunlar taraf-ı devletden te'mîn ve yalnız İbrahim Paşa'nın ile geçirilmesi matlûb olduğu ilân edilirse derhâl kuvve-i isyânın şîrâze-i intizâmı bozulur. Hele Şemer aşîretinin fen irtibâtına bakmak pek mühimdir. Fakat bunun için gerek aşâyir-i ekrâd ve gerek kabâil-i arabân üzerinde hakikaten hâiz nüfûz ve itibâr-ı zevâtın te'sir-i makal nesâyihinden istifâde etmelidir. Yoksa oralarca hiç ma'ruf olmayan me'mûrlardan birinin vereceği en makbul nasihatın kârger olabilmesi şübhelidir. Hâsılı Kürdistanda eski celâlinin mes'elesinin ihyâsı arzu olunmuyorsa en mühim vesâit ma'neviyeden ve farzâ nüfûz-u ali hilâfetinden istifâde etmelidir. Zirâ Kürdler salâbet-i diniyyeleri hesabıyla makam-ı hilâfetce hakikaten ve cidden merdûd olduğuna kani' oldukları bir şahsa artık tabîyyet etmezler.

TELGRAFLAR

Dâhili

Berlin 15 Eylül – Atâşe militer Nazif Beyin geri alındığı haberi resmisi imparator Vilhelim hâzretlerine işâr olunmuşdur.

Paris 10 Eylül – Fransa re'îs-i cumhuru bi-l-hâssa Naum Paşa'yı kabul için Rambuviye'den Parise gelmişdir. Naûm Paşa saat dörtde Alize sarayında kabul olunarak Mösyö Falyer hâzretlerine itimâd nâmesini takdim etmişdir. Merâsim-i mezkûrede Hâriciye Nâzırı Mösyö Pişon hazır bulunuyordu. Bir tabur piyâde ve bir askeri musikesi resm-i ihtirâmı ifâ etmişdir.

Naûm Paşa itimâd nâmesini takdim ettiği sırada Zir'de mûnderic nutku irâd etmişdü:

“Zât-ı Hâzret-i Padişahı ve Devlet-i Osmaniye Fransa'nın dostluğunu pek kıymetdâr add etdikleri cihetle min-el-devletin mevcûd olan münâsebât-ı samimiyyeyi muhâfaza ve teşdid etmek arzusundadırlar. Bütün müsâim bu maksada ma'tûf olacaktır. Bu gayretim Fransa hükümetinin hissiyâtına o derece muvaffakdır ki bu bâbda Fransanın muâvenet lütûfkârânesine mazhâr olacağına eminim. İdâre-i hâzirenin te'sisi saresinde İstanbulda Fransa lehine icrâ olunan numâyişlerin buradaki te'sirâtı hissesinden cesâretiyâb olarak bunu görmekle cidden iktisâb-ı bahtiyârı ediyorum.”

Naum Paşa nutkunun hanesinde Fransa Hükümetinin şân ve şerefi ve Mösyö Falyerin devam-ı saâdeti hakkında tematiyâtda bulunmuşdur.

Re'îs-i cûmhur Mösyö Galiyer hâzretlerinin nutku:

Zât-ı aliyenizin Fransa nezdinde Devlet-i Osmaniye sefir-i kebiri ta'yin olduğunuzu mabeyn olan itimâd nâmesi kemâl-i mahzuziyetle alıyorum. Yeni idâre-i meşrûte hükümet-i seniyye ile Fransa arasında asırlardan berin mevcûd olan münâsebât-ı meveddetkârâneyi bi kat daha te'yid edecektir. Zât-ı hâzret-i pâdişahı nâmına ifây-ı sefâret etmeğe intihâb olunmanız kez Fransa Hükümetinin ve Fransa re'îs-i cumhûrunun hissiyâtına temâmiyle mutabık olacak olan vazife-i me'mûriyetinizin ifâsınca zât-ı aliyeniz kemâl-i memnûniyetle muâvenet edilmesine vesile-i hasena teşkil ediyor.

Mösyö Falyer Hazretleri Naum Paşanın temenniyâtına teşekkür ettikten sonra şu sözleri söylemiştir: (2.Sütunun Sonu)

“Bizde Devlet-i Osmaniye refah ve saâdeti ve müessesat-ı cedidesinin mezher-i hüsn-i tekâmül olması ve zât-ı şevketsemât padişahının mes'udiyeti hakkında ifây-ı temenniyât ederiz.”

Hârici

Sen Sebastiyeden 15 Eylül – İspanyanın Fasdaki sefiri Molla Hafızın tasdik-i imâreti hakkında ta'limât alarak Tanceye gitmiştir.

Paris 15 Eylül – Avrupa matbûatı İspanya ve Fransa tarafından Fas hakkında tebliğ edilen notayı müsaid bir lisanla tefsir etmektedir. Alman gazetelerinin ekseriyesi fazla mutâlaât der-meyân etmekte imsâk ediyor. Ne Almanya ne de Avusturya tarafından bir itirâz vuku' bulmayacağı umûmen zân olunuyor.

Roma 15 Eylül – Almanya hükümetinin kendi mütalaâtını birkaç günden evvel bildirmeyeceği zan olunuyor.

Viyana 15 Eylül – Mösyö Milovânoviç Baron Derentali ziyaret ederek müşâr-ün ileyh mülâkat etmiştir.

Çayet Gazetesi muharrirlerinden biriyle vukû' bulan mülakatında Mösyö Milovânoviç Baron ile mülakatında ba'zı esbâb-ı hususiyeye müstenid olduğu Avusturya ve Macaristan hükümeti ile daîma hüsn-ü münâsebâtta bulunacağını beyan etmiştir. Mûmâ-ileyh Sırb ittihâdı için vakâ' olan harekâtdan bahs ettiği sırada bu harekâte bir ehemmiyyet-i mahsûsa atıf edilememesi lazım geleceğini söylemiş ve bu sene ve Hersek'deki birkaç sırbın kıyamı Sırbistan hükümetinin hakiki bir muâvenetine istinâd edemeyeceği te'mîn eylemiştir.

Roma 15 Eylül – Mösyö Titoni Rakunçiya giderek İspanya Kralı hâzretleri tarafından kabul edilmiştir.

Sen Sebâstiyân 15 – İspanya Hâriciye Nezâretine Fransa – İspanya notası için müteâddid devletlerden cevabnâmeleri gelmiştir. Hükümetlerin bir kaç kabullerini – iş’ar diğerleri ve ez – cümle Almanya notayı tedkik eyleyeceğini beyân etmişlerdir.

Paris 15 – Fransa – İspanya notasının devletlere tevdi’ine dâir Parise vurûd eden haberler muhtelif Hâriciye Nezâretlerinde bu notanın tevdi’inden hâsıl olan te’sirâtın pek ziyâde mûcib memnûniyet olduğu merkezindedir.

Viyana 15 – Bugün he’yet-i şînâslar konferansı keşâd edilmiştir.

Petersburg 15 – Baron Derentâl ile Mösyö İzovleski arasında vukûa gelen mülakatdan dolayı memnun olduklarını söylüyorlar ve bunun neticesinde Avusturya ile Rusya arasında daha samimi münâsebât vukûa geleceğini keşf ü tahmin ediyor. Gazeteler bu iki devlet arasında Balkan Umûruna müteâllik olmak üzere icâb eden itilâfın hasıl olacağından ümid – vârdırlar.

Ongarişi Hararişi (Muvâyada) 15 – Baron Derental’i bugün öğleden sonra buraya vâsıl olmuş. Arane ile Boşlâve gitmişti. Müşârün-ileyh Prag’dan gelmiş olan Mösyö İzoleskiye orada mülâkî olacaktır. Her iki nâzır akşam Viyanaya azimet eyleyeceklerdir.

Vehsirim 15 – İmparator – Kral Fransuva Josef Hâzretleri Mânuremler mahaline vâsıl olmuşdur. Müşâr-ün ileyh kemâl-i memnuniyetle istikbâl edilmiştir.

Kolomb Beşâr 15 Eylül – Harekât-ı askeriyeye hitâm bulması nazarıyla bakılabilir. Fransa askeri kademe kademe ve eylülün yirmi ikisi ile yirmi altısı arasında Kolomb Beşâr mevki’ine vâsıl olacaklardır.

Lahey 15 – Parlamento kraliçe nâmına idâre-i kelâm eden Dâhiliye Nâzeritine nutk-u iftitâ hissiyle keşâd olunmuşdur. Kraliçe bi-l-zât gelüb irâd-ı nutku edemediğinden dolayı izhâr-ı teessüf eylemiştir.

Petersburg 15 – Son haberlere göre son 24 saat zarfında koleradan 240 kişi daha musâb olmuş, bunlardan 60 kişi vefât etmiştir hastanelerde bulunan mevrânın mecmûa-i beşyüz on beşe balıdır.

Petersburg 15 – Rusya’nın kısm-ı izâmı velâyatı koleranın taht-ı tehdidindedir.

Berlin 15 – Bugün “Parise Vâl” balonu havaya çıkmış ve hareket-i sa’vediyeye tecrübesi muvaffakatiye karin olmuşdur. Balon baloncunun arzusuna

teba' en bilâ mani' 200 eli 600 metru irtifâ' arasında seyr-ü sefer etmiş (3.Sütunun Sonu) ve negâl mevki'inde yere inmiştir. Havadaki seyâhat 11 saat bir çârik sürmüştür.

Tiflis 15 – Burhûm ve Aşâlezini' tariki üzerinde bir eşkıya çetesi nukûdî hâmil olan posta arabasına hücum etmiştir. Araba yedi kazâkale iki polis me'mûrunun taht-ı muhâfazasında idi. Mütecâvizler üç bomba atmışlar ve tüfenk kurşunu endâht etmişlerdir. Üç Kazak telef ve biri mecrûh olmuştur. Maa-mâ-fih eşkıya firâra mecbûr olmuşlar ve parayı gönderememişlerdir. Fazla olarak mahall vaki'ada birkaç mecrûh bırakmışlardır. Bir bölük piyâde ve bir bölük kazak askeri eşkıyayı ta'kîb emrini almıştır.

SON

Dâhili

Ziyâfet-i Seniyye

İngiltere Hükümetinin Der-saâdet sefirine ta'yin olunub geçenlerde huzûr-u hümâyûn-u malûkâneye resmen kabul buyurularak itimâd-nâmesini takdim etmiş olan asâletlü Sir Jerârdlavzer hâzretlerine mu'tâd olan ziyâfet evvelki akşam suret-i resmiyede keşide olunmuştur.

Sefir hâzretleri Istâbl-ı Amireden tahsis olunan arabalarla ve merâsim-i mu'tâde-i ihtirâma ile saat on bir buçuk raddelerinde Sarây-ı Hümâyûna giderek doğruca merâsim dâire kâhresine azimet ve bir müddet istirâhat etmiş, ba'de Huzûr-u Hümâyûn Malûkâneye kabul buyurularak sefâret erkânı ve maiyyet vapuru zâbitanı zât-ı hâzreti padişâhiye takdim eylemiştir. Bunu müteâkib ziyâfet-i seniyye salonuna gidilerek marş-ı hâmidî ve İngiltere marş-ı kemâl-ı hürmetle istima' olunduktan sonra ziyâfete başlanmıştır. Sefirde İngiltere sefâreti ve erkân-ı me'mûrunu temâmen ve sefâret maiyyetine me'mûr vapur-u zâbitanından icâb eden zevât, Sadr-ı Azâm Paşa hâzretleri, Heyet-i Vûkelâ, Müşir Ahmed Muhtâr, Kalihufer, Edhem Ömer Rüşdi Paşalar Mâbeyn-i Hümâyûn Erkânı hazır bulunuyordu.

İki saat imtidâd eden ziyâfetden sonra salona geçilerek orada sefir hâzretleriyle Sadr-ı Azâm ve Hâriciye Nâzırı paşalar hazırâtı uzun mülâkat etmişlerdir. Bu mülâkatdan sefâret baş tercümânı Mösyö Feyç Moris de hazır bulunuyordu. Bi-l-ahire zât-ı hâzret-i padişâhı salona teşrif buyurularak sefir hâzretlerini suret-i husûsiyede kabul ile Kâmil ve Tefvik Paşalarda hazır oldukları halde bir buçuk saat kadar mülâkat ve müsâhat buyurmuşlardır.

Zât-ı hâzret-i padişâhı sefir hâzretleri hakkında pek ziyâde asâr-ı iltifât ve ikrâm irâd etmiş ve iki devlet beyninde senelerden beri takrîr-i bezir olan münâsebât-ı sâmiye dostânenin icâbat-ı tabî'yesinden olan şu muâmele-i cemileye kadar şâsi sefir hâzretlerini pek ziyâde minnetdâr etdiğinden müşâr-ün ileyh tarafından bi-l-defaât arzı teşekkürât olunmuşdur.

Mülakât-ı seniyye saat dörde doğru nihâyet bulub sefir hâzretleri ve maîyyetleri erkânı aynı merâsim-i ihtirâmiye ile avdet eylemişlerdir. (2. Sayfanın Sonu)

Pençşenbe – 4 Eylül

Tânin

Sâhife 3

Çiftliğe Doğru!

Devreden hoş gelir avâz dehil...evet, anlıyorum, pîr ve lule, şu hây hüvi hayatdan usandınız, birazda sekûn tabiâtdan hissedâr olmak kendinizi dinlemek istiyorsunuz. Bir fûshat râr sekûn arayorsunuz ki gözleriniz burada bî-pâyân, mütemevvic yeşil bir deniz, daha ötede acı nevhât teşekkî ile inleyen bir nehir hârûşânın köpüklü sularına, daha ileride tabîatın fezây-ı hayâl-ı perveri içinde semâvâte yükselmiş müteâzim, vakûr, ser-âzâde cibâle musâdif olsun. Tek tük gördüğünüz ağaçların zıllâl ra'ş'e dârenden, serâir lilden bir ma'na çıkarmak istiyorsunuz. Ruhunuzda dinlenmek ihtiyacını buluyorsanız, zân ediyorsunuz ki aradığınız hayat bî-melâl ve taab, sizi her gün, her dakika bir suretle müteellim ve muztârib eden insanlardan uzak bir yerde, mesela bir çiftlik aleminde bulunabilir.

Hakikat-ı hayâl ile alûde olunca, kendinizi parlak emeller, ümidler arasında bulursunuz. Artık düşünmege ne lüzûm var?... heman yerinizden kalkar ve o gün hareket eden vapura atlayub sizi ezen ve öldüren şu hayat-ı sefilânedan şu müellim ihtiyaç-ı tehâlikden uzaklaşırsınız. Hep o müsâraat sizi vâsıl olduğunuz şehirden daha uzaklara sevk eder, en seri' vasıtalarla aradığınız huzûr ve sekûte koşarsınız. İşte tabîatın fezây-ı sekûn ve samimiyeti...Asmân güller, dereler, ovalar, dağlar pîş-i inşirâhınızda serpilir... her şey size ibtisâm eder gibi görünür. İşte aradığınız saâdet-i ebediye. Ne duruyorsunuz? Şimdiye kadar tehil etdiğiniz alem-i sekûn ve huzûr işte; haydi dalınız...Artık her emelden, belki her elemenden uzakdasınız. Vicdanınızı paralayan fikrinizi târ u mâr eden hiçbir fenâlık buralara kadar gelemmez.

Siz bu tahsilat içinde pûyân iken akşam olmuş...yolcular bir dakika evvel yurtlarına yetişmek için istiacâl ediyorlar. Tabîi sizde bir arabaya

atlayorsunuz..Arabacının sürdüğü bir iki kamçı zârbesinin tahrik ettiği iki yorgun, lager hayvanın mutarredmiş ve hareketleri içinde iki büklüm oturmağa mecbûr olduğunuz tabîî yaysız, döşemesiz bir araba gayr-i muntazam bir yol üzerinde sürüklenmeğe başlar. Adımda bir şosedden fırlayub çıkan taşlara tekerleklerin çarpması sizi yerinizden fırladır; arabada kendinizi bırakub sallıyormuş iseniz mutlaka başınız tavana birkaç defa' çarpacaktır. Fakat yavaş yavaş alışı gibi olursunuz. Biraz sonra böğrünüzden şiddetli bir sancı duyar ve feryada başlarsınız...teşekkür ettiğiniz ki size refâkat eden bir yolcu bu alemde sizden daha tecrübekâr olduğu için arabada yay hizmetini görebilmek üzere üstüne oturduğunu bir saman çuvâlinin yarısını size ikrâm eder. Araba yine sıçramakda bir devamdır. O sıçradıkca sizde çuvalın üzerinde sıçrarsınız.(1.Sütunun Sonu)

Müellim bir yorgunluk bütün vücûdunuzu kaplar, fakat “böyle intizamsızlıklara, mahrûmiyetlere katlanmalı” dersiniz. “Hala bir kere köye varalım, elbette orada rahat edeceğiz.” gibi tesellileriyle araba yolunda devam ettikçe arabacının bozuk bir ses, bozuk bir ahenkle tutturduğu bir şarkı, atlara fırlattığı bir iki kamçı veya küfür arasında yavaş yavaş zîmetlere yürüyen ovanın tozlu yollarında sürükleyüb, itilüb kakılıb gidersiniz. Târ u nâm içinde büyümüş, şedâit hayatı görmemiş iseniz ilk neş'eler yavaş yavaş azalır, vücûdunuzun yorgunluğu daha ziyâde duyulmağa başlar, arabacı köyün “işte şurada; şu tepenin arkasında” olduğunu söyledikçe şevk ve gayretiniz kırılır; çünkü köylerin “Şurada” diye gösterdikleri yere vâsıl olmak için yürümek, daha pek çok yürümek lazım geleceğini o “şurada” ların tekrarından anlamış olursunuz. Biraz sonra araba durur.

Bilmem, hangi dereyi zamanında yapılmış iken afv olunmaz bir kayıdsızlıktan, anlaşılmaz bir ihmal ve tekâsülden dolayı korkulukları yerinden düşmüş, kimleri yıkmış bir köprü harebesinin üzerinden arabanın geçmesini tehlikeden hâli göremiyerek arabacının ihtârını kabul eder ve buradan yayan geçmeğe razı olursunuz. Ama arabadan iner inmez ayaklarınızı dâîma bir vaziyetde hareketsiz kalmış olmakdan size itaâtı unuttuğunu his edersiniz; artık köprüyü iftân ve hizân geçeceğinizde şübhe yoktur. Arabada o korkunç yerden sarsılıb atılarak geçer; ma'hûd saman çuvalı, eşya'nızın bir kısmı da dışarıya fırlar. Bunları arkadan toplayub arabaya getirmek için sizde arkadaşlarınıza yardım etmeğe muvâffak-ı insaniyet bulursunuz. Umûmi bir yardımla eşyâ'lar yerine konulur. Sizde ma'hûd saman çuvalının üzerine oturursunuz.

Birkaç dakika sonra arabanız bir köprünün başında durur; fakat bu sudan size bir fâide yoktur, kurumuş dudaklarınızı, kavrulan damagınızı ıslatmağa muvaffak olamazsınız. Zavallı hayvanlarada su verilemez. Çünkü daha o sabah civardan geçen çingane alâyı ovada her rast geldikleri eşyâyı çalub götürürken kuyunun başına bir sahib-i hayr tarafından bırakılmış kovayıda alub götürmüştür. Bunu arabacı hiddetler, küfürlerle size anlatır. Sonra ilfet etmediğiniz bir aleme müteâllik bir çok hikâyât ve rivâyet ile zihniniz dolmağa başlar. Arabacıya arkadaşınıza karşı çaresiz bu sözlere atıf-ı dikkat etmeğe, hatta onların istedikleri ve sizden bekledikleri yolda cevaplar vermeğe mecbûr olursunuz. Kaç saatden beri bir hayli yol aldığınız halde had ve pâyanı olmayan şu ovada bir adım bile tesâdüf etmediğinizden ürker, fakat bunu ihsâs edemezsiniz. İki gün evvel insanlardan kaçdığınız halde şimdi onları görmediğiniz için yalnızlıktan müteessir olmağa başlarsınız. Ruhunuzun bu sekûn hadşe-perveri arasında (2.Sütunun Sonu) ıSSIZ, tehnâ ovanın sekûnunu ba'zen müdeyyed bir ses, bir inleti ihlâl eder; bu mahûf sadâdan tüyeleriniz ürperir...bunun ne olduğunu sormağa korkarsınız.

Akşamın karanlığında mütehâşî nazır gezen önünden korkunç gölgeler geçmeğe başlar. Eşyâ' hep renksiz, şekilsiz görünüyor. Biraz sonra arabanın sarsıntısından, arabacının zavallı hayvanlara şaklatdığı kamçısından başka bir şey his etmez olursanız; yalnız bir sekûn mûhib içinde vücûdunuzun sürüklenüb gitdiğini duyarsınız... o kadar. Her taraf karanlık; zıllâm lilden çıkardığınız ma'na endişe, şübhedir. Bir aralık kendi kendinizi levm ve takbîha başlarsınız. Biraz zehr-i alûd olsada yine İstanbulun havasına, suyuna alışmış idiniz. Azacık sabr u tahammül ile her iş yoluna girerdi. İnsan kendi nefsinden fedâkârlık edebildiğinden ve bir çok fenâlıklara musâdif olmamak için evinde kapanub oturmağa alıştıktan sonra başka şeyin ne ehemmiyeti olabilirdi...? Hasılı bu sefâlet ve mahrûmiyete düşmemek ve medeniyetin bütün esbâb-ı huzûr ve saâdetden ile-l-ebed mehcûr kalmamak için biraz daha tahammül etmeli idi...Böyle ma'kûs tefekkürler, endişeler, bir düzibe sarsılan, yorulan vücûdunuzu bütün bütün uyuşdurur. Nihayet kendinizden geçmek üzere iken bir iki köpük sesi köye yaklaştığınızı size ihtâr eder. Çamurlu, tozlu bir yoldan araba taşlara çarparak ilerledikten sonra, on on beş seneden beri haliyle bırakılmış olduğu için duvarları yıkılmış, damları göçmüş bir çiftlik ibniyesinin önünde durur. Tanımadığınız bir iki çehrenin istiskalden farkı olmayan selam ve nevâzişi arasında arabanızdan iner ve eşyanızın olduğunu sormağa vakit bulamadan köyün misafirlere mahsûs odasına düşersiniz. Hoş geldiye gelen komşulara kırık

dökük bir iki sözle ancak cevap verir; sonra arkadaşınızın delâletiyle hazırlanan yanağa uzanırsınız. Nerede olduğunuzu bile düşünmeğe haliniz yoktur, kendinizi uykunun aguş sekûn ve huzuruna terk edersiniz. Yeni, zinde emellerle, ümidlerle sabaha dahil olursunuz. Bir gün evvelki yorgunluğun, kabûsun eserini köyün havası sâf ve muattarı, köy güneşinin ilk şîâ' hâr ve mûnisi mecv edüb bitirmiştir. Artık sizde “emsiyed-i gardiyan ısbahat-ı arbeyân” tevsîkine göre dün bir şehirli iken bugün bir köylü olduğunuzu his eder ve bu alemin bütün ezvâk-ı mâhyelesini düşünerek arkanızda bırakub kaçtığınız şehrin ca'lî, sahte ve saâdet güzâr hayatdan kurtulduğunuzdan dolayı ruhunuz leb-rîz-i server olur. Sizde bu sadeki maîşet içinde bir köylü gibi yürür, bir köylü gibi düşünürsünüz...

Fakat bitmedi...Bir başka musâhebede bu alemin bütün alemini, zehirlerini, ruhumun en derin yerlerinde his etdiğim acılarını söylüyorum.

Hüseyin Kâzım

(3.Sütunun Sonu)

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ SİYÂSİYE

Fransa – İspanya Notası

Fas mes'elesi yeni bir safhaya giriyor. Şimdiye kadar bir dürlü Molla Hafız tasdik etmek istemeyen Fransa nihayet İspanya'nın reyini aldıktan sonra bu tasdik-i muâmelesine rû-i rıza gösteriyor. Fakat ne ağır şartlarla...bu günkü telgraf kısmımızda muharrer olduğu vecihle bu şerâîtin bir kısmı zâten câ-i tereddüd olmayub Fas Hükümeti tarafından der-akıb kabul ve tasdik edilmek iktizâ eder. Fakat diğer kısımların Molla Hafız'ın ne raddelere kadar sem' kabulüne vâsıl olacağı ve Almanya hükümetinin bunlara ne derece mümâşat göstereceği doğrusu kesdirilemez.

El-Cezire muâhedenâmesiyle Fas Hükümetinin mukeddemâ devletlerle akd etmiş olduğu muâhedânın ve hâiz olduğu taâhhüdâtın te'kiden merâfiyyetini ve Molla Hafız'ın tasdik-i hâkimiyetin bu te'kide ve ebsete kılınmasını talep etmek esâsen muhak olmakla beraber hasılı tahsil kâbilindedir. Zirâ hiçbir hükümdâr tasvir olunamaz ki devletinin selefi zamanında taâhhüd etmiş olduğu hususâtdan ictinâb etsin. Hukuk-u düvel-i kavâidinin elif-bâsına vâkıf olanlarca musaddık olduğu üzere devlet bir şahsi ma'nevîdir ki hayatı hiçbir zaman hayat-ı beşer ile kabil kıyâs değildir. Bundan dolayıdır ki bir memleketin hükümdârı tebeddül etmekle beraber

sâbık ve esbâk bütün hükümdârlar zamanındaki ahûd-u şahsi hükümdâriye değil, şahıs ma'nevi olan devlete izâfeten bir devam olmak icâb eder. Molla Hafız birâderine karşı ibtidâr-ı merâkeşde ve sonra Fas'da ilân-ı hakimiyet ettiği zaman Fransa bu kavâideyi kabul etmek istememiş, El-Cezîre ahîdnâmesi Molla Abd-ül-aziz ile akd edildiği için bu zât sağ oldukça Fransanın başka hükümdâr tanımayacağını işrâb etmiş idi. O suretde Molla Hafız ile hiçbir münâsebetde bulunmadı. Bu zâtın Avrupa'ya gönderdiği murahhasları kendi kabul etmediği gibi ma'nevi bir tasdik icrâ ederek Almanyaya da kabul ettirmedi. Fakat el-cây vekâyi' en inadcıların bile nihâyet gözünü açar. Molla Abd-ül-aziz son gayretinide sarf ederek külliye mağlub ve perişan olunca ve Tunca'da Almanbehi ma'rifetiyle Molla Hafız'ın hâkimiyeti ilân edilince öteden beri her şeye katlanarak seyircilikle iktifâ eden Almanya tekrar sâhne-i Fas'da korkunç bir çehre ile arz-ı vücûd etdi. İmparator Wilhem'in üç sene mukaddem Tunca'da irâd etmiş olduğu tehdid amiz nokta-i nazire olarak Almanya'nın Fas Konsolosu Mösyö Vâsel ale-l-acele Tunca'dan merkez hükümete izâm ve Molla Hafız'ın diğer devletler tarafından tasdikine intizâr edilmeksizin onunla münâsebât-ı te'mîn olundu. Bu halin Fransada husûle getirdiği müteessiri ta'rife hacet yokdur. Fransanın izzet-i nefesine bir kere daha dokunulmuş oldu. Yine mahûf haberler, mevheş şâyi'ler devran etmeğe başladı. Nihâyet Fransanın da Molla Hafız'ı tasdik edeceği ve fakat bunun için ba'zı te'mînat ve şerâit (4. Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Pençşenbe - 4 Eylül

Der-meyân eyleyeceği ilân olundu. En ziyâde Fransa ile İspanya Fas umûrunda alâkadar olduklarından bu iki devletin müşterek bir nota tanzim ederek alâkadâr olan diğer devletlere teblig etmeleri lazım geleceği anlaşıldı. Bir çok müzâkerelerden, muhâberelerden sonra bu nota nihâyet tanzim ve teblig edildi.

Fransa – İspanya notasının bir kısmını Molla Hafız dediğimiz gibi kabul edecektir. Fakat farza cihâd aleyhinde mektublarla neşribatda bulunmağa zân etmezki rûy-i rıza gösterebilir. Notanın tarz-ı tahririnde bir garabet var. Cihâdın takbihi denilecek yerde icâneb ile akd-ı salih ederek artık Avrupalılar aleyhinde silâh istiâmâl edilmemesi için vesâyâde bulunması tavsiye edilse idi, kabil-i icrâ bir şey talep edilmiş olurdu.

Bu suretle Fransa Molla Hafızın tasdikini adeta mahale ta'lik etmiş oluyor ki bu da hâla Molla Abd-ül-aziz'den mevhûm ba'zı şeyler beklemekte olduğunu gösterir.

Vaka' Molla Abd-ül-aziz'in kumândanlarından Almatovcu Merâkeşe harben ve inadeten girmiş ise de efendisi köşklük ve rehâveti bir dürlü terk edemediğinden birbirinin olsun eserini iftikâ edemediler hâlâ Dar-ül-beyzâda Fransızların süngüsüne itkâ eyliyor. Böyle artık Abd-ül-aziz'in nazariyasında katî'yen ehemmiyyet ve nüfûzu kalmamış olduğunu itirâfdan başka çâre kalmıyor; ve Fransanın beyhude yere bu za'f-ül-kalb “ ceybin, felenizde hükümdârdan ümid beklememesi icâb ediyor. Zirâ mâdemki Fransa – diğer devletler gibi – Fasın temâmiyyet-i mülkiyesini taahhüd etmiştir, artık böyle yer bî taht ve baht hükümdârı bazçe-i amâl etmesini ilân etmekde olduğu hulûs-i niyet ve efkâr-ı medeniyet ile te'lîf bir az güçdür.

Binaen aliyye Fransa Hükümetinin böyle bir maksad-ı hakkı beslediğine inanamaz. (1.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Kabulünde müşkülâta tesâdüf olunacak mutalibden biri de Dar-ül-beyza vukûâtı vesâîreden dolayı aranılan tazminatdır. Fransa zırhlılarından atılan mermilerin tazminatını Faslılara tahmil etmek hangi kanûn-u insâfa sığacağı bir dürlü kesdirilemez. Vaktiyle İngiltere bile İskenderiyeyi topa tuttuğu zaman tazmini lazım gelen menâfi' ecnebiyeyi muhtelit bir komisyon ile ta'yin etmiş ve sekine-i belediye bu tazminatı tahmil eylemiş idi. Telegat hesabında Faslıların Fransızlara tafavvuk edecekleri beyâne hâcet yokdur. Fransız gülleleri binlerce yerliyi tama'e ateş helâk etmiştir. Kendi memleketlerine vaki' olan hücûmu tecâvüzü ber taraf etmekden başka maksad-ı meşrû' beslemeyen bu zavallıların diyetini kim kimden istemeli?

Musârif-i harbiyede kâmilen Fas'a tazmin etdirilecek, Fas harb açmadı, asker göndermedi, asâkir-i ecnebiyeyi da'vet etmedi, ihtiyâr olunacak mesârif-i hârbiye bûdcesine tanzim eylemedi. Bedâyetde Dar-ül-beyzada nihâyet birkaç amele itilâf edilmiş idi. Bu amelenin diyeti istenilseydi neyse. Fakat bu amele itilâf olunduktan sonra bunların intikâmı izâf-ı muzâafesiyle alındı. Bir Fransıza karşı belki yüz Faslı mütevâri hâk fenâ oldu. Bu kadar parlak bir teşfi kâfi değilmi ki şimdi Faslıların sebep-i mûti olan kurşun ve güllelerin parası yine Faslılara, telef olan Faslıların veresesine yüklediliyor. Ve bu sûretle zâten bir çok cihetlerce kayd-ı esârete dûçâr olan memleket bir kayd-ı cedid ma'nevi ve iktisâdi altına sokuluyor.

Mollay-ı Hafız'ın bu parayı te'diyyeye takâtı varmı ki Fransanın arzusunu yine getirsin.

El-Cezire Muâhedenâmesini imzâ eden devletlerden her biri hiçbir müdafâi olmayan bed-baht Fasın etrafında bir menfaât-i mahsûsa için dolaşiyor. Bunların teşkil edecekleri he'yet-i adüvel Fransa ve İspanyanın bu müddeiyyatına bakalım nasıl bir his (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) insâf ve adalet ile tedkik edecek?...

İsmail Hakkı

AVRUPA MÜESSESÂT-I SİYÂSİYESİ

-2-

İngiltere'de Hükümet

İngiltere'de kuvve-i icrâiyye hükümdâra aîddir. Hükümdâr bu hakkını nazırları vâsıtâ ile istiâmâl eder. Kraliyyet ekber evlada intikâl etmek üzere ırsidir. Aynı derecede karâbi hanez iki varisden biri erkek diğeri kız olursa erkek kıza tercih olunur.

İngiltere kralının Anglikan mezhebine mensûb olması lazımdır. Hükümdâr tahtına cülûs etdiği zaman ketr-i biri baş piskoposu tarafından tahlif edilir. Piskopos kendisine derki:

İngiliz kavmiyle nevâ ya'ni parlamento nizâmlarıyla kavânin ve adât dâîresinde idare etmege va'd ve ilânen yemin ediyormusunuz?

İlânen yemin ediyorum.

Kuvvet ve nüfûzunu kanûn ve adalet dâîresinde istiâmâl edecekmişiniz? Kâffe-i muhâkemâtınızı kanûn-u hakkaniyete tevfik eyleyecekmişiniz?

Evet.

Kanûn ile müesses protestan reformu mezhebini idâme için istiâmâl nüfûz edecekmişiniz? Kraliyetin piskoposlarıyla ruhiyatını ve onlara mevdu' kiliseleri, kezâlik kanûnun kendilerine bahş etdiği hukuk ve imtiyazâtı hîmâye edecekmişiniz?

Bunların kâffesini va'd ederim. Va'd etdiğim şeyleri yapacağım. Cenâb-ı Hak muayyim olsun.

İngiltere krallarına 1876 tarihinden beri Hindistan İmparatoru ünvanı da ilâveten verilmektedir.

İngilterede nüfûz ve kuvvet-i siyâsiye, nüfûz ve kuvvet-i ruhâniye, her ikisi de kralda ictima' eder. Fakat kraliyet nazariyâtında gayet vasi' ve dehşetli gibi görünen bu imtiyâzâtının (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) ehemmiyeti hemân hiçe etdirecek bir kâide kabul olunmuşdur. O da kralın nazırlarından aldığı rey ve mütalaâ eseresinde hareket etmesinden ve nazırların bâlâ-mentû huzurunda mes'ûl olmasından ibarettir. İngilterede kralın hâzine-i hâssası için yüksek bir tahsisât almakdan [senevi dört yüz seksân bir bin iki yüz elli Fransız lirası] mükellef bir saray-ı idâre etmekden başka vazifesi kalmamış gibidir. Hatta nazırları kralın ta'yin ettiği iddia etmek bile doğru değildir. Çünkü kral riyâset-i vükelâyı parlamentoda ekseriyet kazanmış olan fırkanın re'ise terk etmeğe mecbûrdur. Diğer nazırları bu re'is-i vükelâ intihâb eder. Nazırlar hakikat halde parlamentoda ekseriyetin me'mûrlarıdır, kralın umûrları değildirler böyle olmakla beraber kral kanûn-u esâsi çerhinin en yaşlı bir parçası gibi telakki olunur. Behrak diyor: "Bir ordu bayrağı etrafında nasıl toplanırsa millet de kralın etrafında öyle müctemi' ve mütehaddir. Bu hiss-i necib gayet şiddetli bir muhabbet ve fedâkarlık derecesini bulmuşdur."

İngiltere hukuk-u asliyesine göre kraliyetin hukuku taalluk eder kaffe-i harekât Meclis-i Husûsiyede karar-gir olmak lazımdır. Kral tebâ'sına karşı neşr edeceği beyân-nâmeleri, parlamentonun da'veti ve kısmını onamaları, ilân harbi akd-ı muâhedeyi...elh. hep kendi husûsi meclisinde kararlaştırır.

Bu Meclis-i Husûsi kral hanedanına mensûb prenslerle, ekâbir-i merbin-i ruhâniyeden, adedleri seksân dokuza balig olan cismâni "per"lerden [ya'ni ayân azalarından], nazırlardan, sâbık nazırlardan, avâm kamârası re'isinden, ekâbir me'mûrun adliye ve askeriyeden mürekkeb eder. Bu meclisin riyâsetinde bir lord bulunur. Bu re'is ekseriyâ vükelâdan biridir.

Nazariyâtında Meclis-i Husûsi kraliyetin yegane meşrû' ve mes'ûl meclisidir. Fakat tatbikatda, (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

Gözleri bir ok gibi acı bir manâyı istihzâ ile parladı; biraz sonra başını havaya kaldırarak kızdırıcı bir tavır ile düşmanlarını ta'kib eder ve ara sıra:

- İçinizde hanginiz olmak ister...derdi.

Bi-l-tabî' hiç kimse istemezdi.

Evin az lakırdı söylüyordu. En çok kullandığını, en beğendiğini söz "edebsizler" kelimesi idi. Fabrikadaki amirleri, polis me'mûrlarını bu saffetle tevsif eder, karyesine hitâb ederken bu kelimeyi kullanırdı. (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

- Görmüyormusun edebsiz, pantolonum yırtılmış.

Oğlu (Pavel) on dört yaşına geldikten sonra bir gün Velâsof bunu saçlarından yakalamak istedi. Fakat çocuk eline kocaman bir çekiç alarak sert bir sesle:

- Çek elini dedi:

Velâsof – bir fıdanın üzerine inen ağır bir gölge gibi – iyice ve mevzûn endâmıyla karşısına duran delikanlının üstüne doğru ilerleyerek:

- Ne dedik? Dedi.

Pâvel cevap verdi:

- Elverir artık; bundan sonra kendime.. iri siyah gözleri gitdikçe büyüyor, bir eliyle de çekici sallayordu.

Velâsof Tevilo ellerini arkasına götürerek oglana bakdı; meshezyâne gülerek:

- Yeni...dedi. Ve derin bir nefes aldıktan sonra ilâve etdi.

- Eh dinsiz! (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) o ....karyesini gördü.

- Bak sana bir şey söyleyeyim; bundan sonra ne kendinin için; ne Pâvel için benden para istemeyeceksin.

- Bütün kazandığımı içkiye mi vereceksin?

Yumruğuyla masaya vurarak bağırđı:

- O senin bileceğin iş değil. A densiz! Kendime bir metres tutacağım! Vakâ' metres tutmadı; fakat o dakikadan itibaren ta oluncaya kadar, hemân ikisine, oğlunun ne yüzüne bakdı, ne bir defa' olsun ona bir çift söz söyledi.

Velâsofun kendisi gibi tüylü, büyük bir köpeği vardı. Köpek her sabah onunla fabrikanın kapısına kadar gelir. Akşamları kapının önünde onu beklerdi. Yortu günleri Velâsof meyhâneye giderdi. Yolda hiç lakırdı etmeden, sanki bir şey arayormuş gibi rast geldiği adamları nazarlarıyla tırmalayarak yürürdü. Köpek iri tüylü kuyruğu birde bütün gün sahibinin arkasından ayrılmazdı. Akşam eve dönüb de (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) yemeğe oturunca köpeği de kendi tabağında yiyecek yedirirdi. Köpeğini hiç dövmezdi, hiç azarlamazdı; okşamazdı. Yemekden sonra karşı sofranın örtüsünü vaktinde kaldırmazsa tabakları yere savurur, önüne bir rakı şişesi alır, arkasını duvara dayayarak ağzı açık, gözleri kapalı boğuk bir sesle gamlı bir şarkı tutdururdu. Hanginiz nağmeler bıyıklarının arasında çarpışdıkca ekmek kırıntıları yere dökülür; o kalın parmaklarıyla hem sakalının kıllarını düzeltir, hem şarkı söylerdi. Şarkının güftesi anlaşılmaz miz'ac, nagmesi tabiki kışın kurtların sesini andırırdı. O şişedeki rakı bitinceye kadar içer. Nihâyet ya tahta kanepenin üstüne uzanarak, yâhud başını masaya dayayarak ta fabrikanın düdüğü çalincaya kadar uyurdu. Köpek de yani başında yatardı.

Kasığı yarılarak uzun bir devr-i ihtizâr geçirdikten sonra öldü. Beş gün agrılar içinde sim siyah kesilmiş, gözleri kapalı (2. Kısım 4. Sütunun Sonu)

Pençsenbe – 4 Eylül

Tânin

Sâhife 5

gayet mühim haller istisnâ edilmek şartıyla, bunun yerine hey'et-i vükelâ kâîmdir.

Kraliyetin bütün kuvve-i icrâîyesi hey'et-i vükelâda toplanmıştır.

Hey'et-i Vükelâ mahdûd ve muayyen mukaddârda nazırlardan terekküb etmez. İngiltere de nazır vazifesini ifâ eden zevâtın kâffesi nazır nâmıyla yâd edilmezler. Bunların ünvanları pek muhtelifdir. Riyâset-i Vükelâya geçecek zât he'yet-i vükelânın kaç nazırdan terekküb edeceğini kral ile bi-l-müzâkere ta'yin eder.

Maa-mâ-fih örf ü teâmüle nazaran atideki zevâtın be-heme-hâl hey'et-i vükelâya dâhil olmaları icâb edeceği tesellüm olunmaktadır:

Hazine Birinci Bordu – ekseriyâ baş vekil bu vazifeyi ifâ eder. Mâliye Nâzırı (Chancelier l'echiquier) ; Adliye Nâzırı Lord Haut Chancelier; Bahriye Nâzırı

le premier lordde l'Amiraute Meclis-i Husûsiye riyâset eden lord ile Dâhiliye Hâriciye Hârbiye, müstemlekât ve Hindistan nâzırları secretares d'etat

Bu on tane baş vekil – ekseriyâ Hey'et-i Vükelânın müzâkerâtına ya dâîmi suretde yâhud mensûb oldukları şu'beye taalluk eden husûsatda iştirak etmek üzere – parlamentodaki ekseriyet arasında bir mikdar ricâl-i hükümetde terfik eder. Hey'et-i Vükelâ istifa etdiği zaman bunlarda çekilirler.

İşte İngiltere kuvve-i icrâiyyesi baş vekilin riyâseti altında olarak bu zâtların elindedir. Hey'et-i Vükelâyı toplayan, ona riyâset eden baş vekildir. Baş vekil parlamento huzûrunda hükümetin vekilidir. Musâlîh umûmiyenin ceryânına o nezâret eder. Nâzırların ayrı ayrı gördükleri vazifeler baş vekil vasıtasıyla bir merkezde toplanır.

İngiltere de baş vekilin hakikaten şâyân-ı dikkat ve mevki' vardır. Bir kere Meclis-i Meb'ûsânda (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ekseriyeti kazanan fırkanın re'îsi olmak itibâriyle milletin vekilidir, parlamentonun re'îsi olmak itibâriyle kuvve-i kanûniyenin vekilidir; kraliyetin birinci müşâviri olmak itibâriyle hükümdârın vekilidir: hülâsa idârenin re'îsi, kare-i icrâiyyenin hâmilidir.

Birazda nezâretlerin idâresine dâîr tafsilât verelim:

Nezâretler içinde en mühimi mâliyedir. Vaktiyle bu nezâretin re'îs-i idâresinde baş hazinedâr (Haut Tresorier) nâmıyla bir büyük me'mûr bulunurdu. Kral Birinci Jorj zamanında beri bu nâzırların vazifesi beş zâtdan mürekkebe bir meclise, hazine lordları meclisine tevdi' olunmuşdur. Umûmiyetle baş vekil bu meclisin birinci lordu vazifesinde ifâ eder. Maa-mâ-fih bu adete tabîyet edildiği de vaka'dır. Salesborinin baş vekâleti zamanında hazine birinci lordluğu Mösyö Balfor uhdesinden idi.

Asıl mâliye nâzırı ikinci hazine lordudur ki buna (Chancelier de l'Echiquier) dirler. Parlamento huzurunda umûr-u mâliyeden mes'ûl olan odur. Bûdceyi o hazırlar, bütün kraliyetin umûr-u mâliyesini o idâre eder. Bu lord dâîma avâm kamârası azâları arasından intihâb edilmek lazımdır.

Hazine meclisi dâhil olan diğer lordların ehemmiyeti bu kadar. Bunlar istikbalin hükümet adamlarıdır, orada bulunarak kesb-i tecrübe ederler.

Mâliye idâresinde üç müsteşâr vardır. Bunların ikisi avâm kamârası azâsından olup hey'et-i vükelâ ile birlikde çekilirler. Biri sırf siyâsiyât ile, diğeri sırf umûr-u mâliye ile meşgul olur. Üçüncüsü dâîmi müsteşârdır. Umûr-u idâreye bakar.

Adliye umûru (Haut Chancelier) denilen lordun elindedir. Hakimleri o ta'yin eder. Bu lordun vazifesi pek metnuadır. Bir kere mühr-ü hükümet bu zâtın yedindedir. Diğer taraftan (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) Londra mahkeme-i aliyesinin re'îsi olmak saffetiyle İngiltere kralının en büyük adliye me'mûru demektir. Fazla olarak lordlar kamârasına riyâset etmek hakkınada mâlikdir.

Bu zâtın mevkî' biraz garibdir. Hâkim olmak haysiyetiyle lâ-ya'nîzel bulunmak icâb eder. Fakat hey'et-i vükelâya dâhil olduğu için hey'et çekildiği zaman onun da istifâ etmesi vecibedendir. Lordlar Kamârası re'îsi olmak haysiyetiyle bu kamara tarafından intihâb edilmesi ve hiçbir fırkaya mensûb olmaması icâb ederdi; hâlbuki he'yet ü vükelâya dahil olduğundan kendisini kral ta'yin ediyor. Ve bi-l-tabî' bir fırkaya mensûb bulunuyor demektir.

Adliye Nâzırının mâfiyyetinde bir müddeî-i umûmi bir de müddeî-i umûmi muâvini vardır. Bunlar mahkemelerinizden de hükümdarın vekilleri, hükümetinde hukûk müşâvirleridir. Avâm Kamarasının en meşhûr erbâb-ı hukuku arasından intihâb edilir; kraliyete aîd olmayan hususâtta kendi hesaplarına da'va vekâleti edebilmek hakkını da muhafaza ederler.

İngiltere için bir mes'ele-i hayatıyla olan bahriye umûru vaktiyle haut amiral nâmı altında bir lorda tevdi' edilmişdi. Bu vazifede sonraları Mâliye Nâzırı gibi bir meclise terk olunmuşdur. Bâhriye meclisi bir birinci lord ile diğer beş lordtan tereküb eder. Bu beş lordtan dördü bahriyeye mensûbdur; askerdir; biri sivil olub parlamento azâları arasında intihâb olunur.

Bahriye meclisinin birinci lordu dâima hey'et-i vükelâya dâhildir, refikâsı üzerinde sâhib-i emir ve nüfûzdur. Bahriye ümerası arasından değil, avam veya lordlar kamarası azâları meyânından intihâb olunur. Tekmil-i bahriye me'mûrları kendisinin zir idâresindedir. Fakat buna mukâbil kendisi de Hârbiye Nezâretine tabî' bulunur.

Bahriye birinci lorduna bahriye nezâreti vazifesini hîn-i ifâda iki müsteşâr muâvenet (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) eder. Bunların biri dâîmdir. Diğer parlamento azâlarındandır.

Dâhiliye, hâriciye, harbiye, müstemlekât, Hindistan umûru nâzırlar vâsıtasıyla idâre olunur. Bunlara (Secretaires d'Etat) derler. İngiltere Dâhiliye Nezâretinde farza Fransanın dâhiliye nâzırı kadar salâhiyyet yokdur. Bir kere taşraların nüfûz ve salâhiyyeti pek vasi' olduğundan merkezin salâhiyyeti bi-l-tabî' mahdûd kalır. Diğer taraftan taşra umûru "hükümet mâliye meclisi" nâmıyla başkaca

bir idâreye mevduâdır. İnzibât ve asâyîşin muhâfazası vazifesi de ayrı bir idâreye verilmiştir.

İngiltere Hâriciye Nezâreti münâsebât-ı düveliye ile iştigâl eder; muâhede-nâmeleri tezkere-i me'mûrun siyâsiye ve konsolosları idâre eyler. Kıbrıs Adası ve zengibâr-ı umûru da Hâriciye Nezâretine tevdi' olunmuşdur. İngiltere de Hâriciye Nezâretini lordlar kamârası azâsından en ileri gelene virmek adeta hakimine girmiştir.

Hârbiye Nezâreti teşkilâtına o kadar ehemmiyet verilmiyordu. Fakat Teranseval Muhârebesi bu teşkilatın noksanlarını meydana çıkardığından ıslâhına çalışılıyor.

Müstemlekât Umûru ikiye ayrılmıştır. Biri bütün müstemlekeler, diğeri Hindistan müstemlekat nâzırı İngiltere müstemlekâtının he'yet-i umûmiyesini nazar-ı teftişe bulundurur. Valilerin intihâbına bakar. Müstemlekât parlamentoları tarafından kabul edilen kanûnların kabul veya reddine karışır.

İngilizler her müstemlekeyi oraya en ziyâde münâsebet alan usûl ve kavaîd dâîresinde idâre meslegini ihtiyar eylemiştir. İngiltere müstemlekelerinde tam kırk dürlü usûl-u idâre kabul edilmiştir.

Hindistan Nâzırı münhâsıran bu cisim imparatorluğun işleriyle uğraşır. Hindistana bir vali-i umûmi gönderilir. Valinin yanında beş azâdan mürekkep bir meclis vardır. Hindistanda (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

dişlerini gıcırdatarak yanağında muttasıl çarpınmışdı. Arada bir karısına:

Bana biraz arsenin ver; beni zehirle artık! Diyordu. Zavallı kadın tâbib getirdi. Doktor lâpa tavsiye etdi. Ameliyâta kati'yen lüzûm olduğu; hastanın hemân o gün hastahâneye gönderilmesini söyledi.

Velâsof red etdi:

Haydi def' ol oradan...a densiz herif! Ben burada yalnız başıma olabilirim. Kimseye ihtiyacım yok.

Doktor gitdikten sonra karısına ağlayarak yalvardı. Ameliyâta razı etmeğe çalışdı. Fakat o yumruğuyla bî-çâreyi tehdid ederek:

Uğraşma, karı...diyordu; iyi olur kalkarsam bilâ-ki bulursun. Nihâyet bir sabah fabrikanın düdüğü ameleyi iş başına çağırırken Velâsof öldü. Onu tabutuna yatırdılar; kaşları çatık, ağzı açıkdı. Karısı, oğlu, köpeği, fabrikadan koğulmuş habersiz, takımından ihtiyar bir adam; (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) Danilvom

Sofçikof, mahallenin sefil ve fakir adamlarından bir kaçı bu ölüyü Hevâbegah abidisine götürdüler. Karısı bir az ağladı. Pavelin gözleri kub kuru idi, yolda cenazeye rast gelenler durarak haç çıkarırken bir taraftan da:

Şübhesiz Pelage kocasının öldüğüne çok sevinmiştir; diyorlardı.

Öteden biri tashîh etdi:

O ölmedi, çatladı. Tabut mezara indirildikten sonra herkes döndü. Fakat köpeği dönmedi:

Taze toprağın üstüne uzanarak uzun uzun kokladı. Birkaç gün sonra, bilinemez kimin tarafından zavallı hayvanı orada öldürülmüş buldular.

Babasının vefatından on beş gün sonra bir Pazar günüydü; Pâvel eve sarhoş geldi. Sallanarak odadan içeri girdi babasının yaptığı gibi yumruğunu masaya vurarak bağırdı:

Yemek? (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Pelage oğluna yaklaştı, yanına oturdu, onu kucaklayarak başını göğsüne çekti. O koluyla anasının omuzlarını eterek:

Hadi çabuk anne! dedi.

Kadın melûl ve nevâziş-gâr bir sesle:

Eh yaramaz. Cevabını verdi.

Pavel ağırlaşan dili güçlkle uyanarak mırıldandı:

Bende tütün içeceğim. Babamın piposunu ver bana...

İlk defa' ölmek üzere ser-hôş olmuşdu. İspirto vücuduna za'f vermiş, fakat vicdânını söndürmemişdi. Kendi kendine söyleniyordu:

Ben ser-hoş ha? Acaba ser-hôş muyum? Annesinin nevâzişleri onu sıkıyor. Kederli valide nazarları vaktini tahrik ediyor, ağlamak istiyordu; bu arzuyu yıkmak için kendini olduğundan fazla ser-hoş göstermeğe çalışıyordu.

Annesi oğlunun terler içinde kalmış, karışmış saçlarını okşayarak hâlim ve sakin bir sesle! (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Böyle yapmamalıydın, oğlum, diyordu. Bulantılar başlamışdı. Nihâhet bir çok istifraglardan sonra validesi onu yatağına yatırdı, sararmış alnına ıslâk bir havlu koydu. Pavele biraz kendine gelmişdi. Fakat başının üstünde, ayaklarının altında her şey dönüyor. Göz kapakları ağırlaşıyordu; ağzından acı, müstekre bir tat vardı, validesinin yüzüne bakıyor, fikirlerinin arkası gelmiyordu.

Daha benim içecek zamanım değil...başkaları içiyorda hasta olmuyor; benim gönlüm bulandı.

Validesinin tatlı sesi sanki uzakdan geliyormuş gibi kulaklarına çarpıyordu:

Sen böyle içecek olursan beni nasıl besleyebilirsin?

Çocuk gözlerini kapayarak cevap verdi:

Herkes içiyor...

Pelage derin bir şehîka ile içini çekti. Çocuğun hakkı vardı. Erkeklerin meyhâneden başka eğlence yerleri, ispirotodan başka zevkleri olmadığını o da biliyordu. Bununla beraber yine cevap verdi: -Mâ-ba'dı var-

(2.Kısım 4. Sütün 5. Sayfanın sonu)

Sâhife 6

Tânin

Pençsenbe 4 Eylül

parlamento yokdur. Hükümet Hindlilere hukûk-u siyâsiye vermege tehlikeli görmüşdür.

İngilterede zirâat, ticâret, mâarif işleri meclis-i husûsinin komitelerine tevdi' olunmuşdur. Bu komitelerin re'isleri hakikat halde birer nâzır vazifesi ifâ ediyorlar demekdir.

1870 tarihine kadar tedrîsât-ı ibtidâiyye efrâdın teşebbüsât-ı husûsiyelerine terk edilmişdi. 1870 tarihinde devletin resmi mekâtib-i ibtidâiye açmış; beşden on üç yaşına kadar çocukların mektebe devamları mecbûri add olunmuşdur.

Tedrîsât-ı âliyye dar'ül-fünûnlarda verilir. Bunlar kendi kendilerine idâre olunurlar.

İngiltere hükümdârı İngiliz Milli Angilikân Kilisâsının re'îsi olmakla beraber İngiltere de bir Mezâhib Nezâreti yokdur. Kilisâ mesâîlinde me'mûrun mülkiye bakarlar.

Angilikan Kilisâsının teşkilatı hükümet içinde hükümet tarzındadır. Gayet çok vâridâtı olmakla beraber iki dürlü vergü alır.

İskoçya'ya ve İrlanda'ya aîd işleri kısmen husûsi nezâretlerde görürler. 1885 tarihinden beri İskoçya Umûru için bir nâzır ta'yin olunmuşdur.

İşte İngiltere de kuvve-i icrâîyenin teşkilâtı muhtasiran şu ta'rîf etdiğimiz gibidir. İngiliz çerh idâresinin nasıl işlediği anlaşılmaq istenirse görülür ki her fırka-i siyâsiye re'îs-i umûru gelince me'mûriyetlere kendi adamlarını getiriyor; me'mûrun siyâsiye böyle sık sık tebeddül etmekle beraber idâre işlerine hiç sekte gelmiyor..

Bu, nâzırların iş adamı olmakdan ziyâde devlet adamı olmaklarından neş'et eder. Onlar bütün faâliyetlerini parlamentoya tahsis ederler, kendi nezâretlerine aîd

umûr ile pek uğraşmazlar. Bu işleri müsteşârlara terk etmişlerdir. Her nâzır maîyyetine parlamento azâsından siyâsi bir müsteşâr alır. Kendisi Avâm Kamârasına mensûb ise bu müsteşârı Lordlar Kamârasına mensûb ise Avâm Kamârasından intihâb eder. Bu da nezâret işlerinin her iki meclisde de hakkıyla rû'yet edilmesini te'mîn içündür. Çünkü bir nâzır veyâ müsteşâr hangi kamâyaya mensub ise yalnız onun müzâkerâtında hazır bulunabilir. Nâzırlar idâre işlerinin dâimi müsteşârlara terk ederler. Bunlar mütehâssıs, politika işlerinden alâkasız, muketder zâtlardır, usûl ve adâtı muhâfaza eylerler. Maiyyetlerinde teselsül fâîdesine gayet dikkat edilerek tensik olunmuş me'mûrlar vardır. İşte bu sayede bir nâzır neferât umûra karışmak külfetinden azâde bulunur. Bunun içündirki İngilizler nezâretlere mütehâssıs kimseler getirmege o kadar ehemmiyet vermezler. Farzâ Hârbiye Nezâretine bir asker, Bahriyeye bir amirâl gelmez. Hâriciye Nâzırlarının çekirdekden yetişmiş bir diplomat olması bile nâdirdir.

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmülü Ahîri

-Mâ-ba'd-

Ba'zen – 1877, 1984 – 1895 ya vekâyi' (1.Sütunun Sonu) facia'sında olduğu gibi – kendisinin de tabi'ası için adâte Medineye pek muvaffak olmamakla beraber yine bir usûl-u idâresi mevcûd olduğunu Avrupa'ya göstermek istediği vaki' olmuşdur. Türkiye'nin Avrupa hukûk-u umûmiyesine göre mevki' vakâ' bir takım muâhedât ile taht-ı te'mîniye alınmışsa da kendisine karşı en resmi taâhhüdâtın bile tav'an ihlâline nazır müsâmaha ile bakıldığı, hatta böyle bir hareketin tasvib olunduğu kesir el-vukûâdır. Elverir ki bu hareketin neticesi tebâ-i Osmaniye içinde istihsâl-i hukûka muvaffak olan ahâlinin menfaâtine hâdim olsun. 1856 tarihinde Paris Muâhede-nâmesiyle üç devlet hükümet-i Osmaniyenin temâmiyet-i mülkiyesini silâhla müdaâfaya kadar gitmiş iken 1877 de Devlet-i Aliyyeye vukû' bulan tecâvüzde kimse yerinden kımdanamadı. Bir çok ahvâlde Türklerin hakkı teslim ve tasdik olunmamasına yegane sebep, bunların başlıca kabahatleri Türk olmalarıdır.

İşte devletlerin hal ve zamana münasib bir sûret-i tesviye istihsâline lüzûm gördükleri vakit müdâhele ve temâmiyet-i mülkiye politikasını yekdigeriyle böylece te'lîf ediyorlar. Fransa politikası birinci Fransuva zamanında biri kendisine bu iki

politika arasında mütevellat bir had bulmuşdu: Memâlik-i Osmaniyyede ki Hıristiyanların menfaâtine olarak tedâbir hîmâyekârane ittihâzına istihsal muvaaffakiyyet için Fransa Türklerin dostluğundan istifâde mesleğine tutunmuş, diğer taraftan Türklerin zir-i inkîyadında bulunan akvâm-ı Hıristiyanîyenin hîmayesi maddesi devletlerin şark mesâiline müdahalesi için bir sebep dâîmi, bir vesile-i nüfûz haline gelmişti. Fazla olarak muâhedâta hıristiyan tebâ-i Osmaniye lehinde ba'zı maddeler tahrir u dercide nazar-ı dikkatden uzak tutulmuyordu: meselâ Paris muâhede-nâmesinin dokuzuncu maddesi, Berlin muâhede-nâmesinin yirmi üçüncü ve altmış birinci maddeleri. Bunlar lastikli maddeler, öyle her tarafa çekilebilir muâhede-nâmelerdi ki tatbikine lüzûm görülmediği zaman sekvet ile geçiştirilmek, bir vesile-i müdâhele arandığı zaman müracâat edilmek mümkündü. Bu keyfi usûl bi-l-ahîre fâide haline girdi. Serseriyaneye bir müdâhele politikasıyla adi bir menfaât politikası arasında bir sûret-i tesviye demek olan bu ıslâhat politikası şâyân-ı hîndadır, Türkiye'nin hâl-i hazırındaki ıslâhatı aldâtıcı bir hadiseden başka bir şey değildir, maa-mâ-fih ağır ağır muvaaffakiyyetler de istihsâl olunmadı değil.

Bir de mâdem ki Hükümet-i Osmaniye'nin temâmiyyet-i mülkiyesi ve zât-ı hâzret-i padişâhının muhâfaza-i nüfûz ve iktidârı şimdi ye kadar Avrupa'da sulh ve asâyişin muhâfazası için zâruri el-vücûd bir zaman ve te'mînât olmak üzere telakki olunmuşdur, hadd-ı zâtında ne kadar hayâli olursa olsun yine yegâne kabil tatbik olan politika ıslâhat politikası değildir? Hayâl ve hakikat arasında nokta-i itilâf bundan başka bir şey olabilir mi?

2

Şarkda Avrupa Düvel-i Muâzzamasının politikası öyle azim menâfâ' merbûtdur ki bu menâfi' terk, hud bunlara müsamaha etmek o devletler için (2.Sütunun Sonu) şarkdan katîyen ferâgatı ve heybeti istilzâm eder: bu menâfi' coğrafi, tarihi bir takım şerâit ta'yin ediyor. Bu menâfâ'nın esbâb-ı devâmını o şerâitde aramalıdır. Bunu daha vâz' ve katî' suretde anlamak için Rusya İmparatoru Birinci Nikola ile İngilterenin Petersburg sefiri Hamilton Seymour arasında vukû' bulan o meşhur muhâvereleri nazar-ı dikkate almak lazımdır ki bunlar Kırım muhârebesinin mukaddemasını teşkil etmektedir. Bu muhâvereler ne kadar ma'lûm olursa olsun yine tekrâra şâyândır. Çünkü şark mes'elesinin tekâmül-ü hâzırın tedkik etmek için bu muhâverelere müracâat lazımdır.

1853 senesi kanûn-u sânisinin dokuzunda Grandüş Eline tarafından tertib olunan bir müsâmerede İmparator Nikola İngiliz sefiri bir tarafa çekilerek:

“Bakınız, diyor; bu gün bizim kullarımız arasında hasta, amâ pek hasta bir adam var; fikrimi açık söyleyeyim, eger günün birinde bu hasta adam elimizden kaçarsa, ba-husûs bizim tarafımızdan lazım gelen tertibât-ı ittihâz olunamadan evvel bu hastayı elimizden alırlarsa büyük bir felâket olur.”

Birkaç gün sonra, kanûn-u sâninin yirmi birinde ikinci bir mülâkat fakat bu sefer İmparatorun ifâdâtı daha kati’:

“Meselâ ba’zı ahvâl varki bunlara asla razı olamam! Evvelen bize aîd olan kısımda, bi-l-farz İstanbul’un suret-i mede bizim tarafımızdan işgalini arzu etmem; fakat ne İngiliz, ne Fransız, ne de diğer düvel-i muâzzamadan birinin işgalini kaîl değilim, fazla olarak ne yeniden bir Bizans İmparatorluğu te’sisine, ne Yunanistan arazisini tevsi’ ile kuvvetli bir hükümet haline gelmeine müsâade edemem. Türkiyenin ufak ufak bir takım cumhuriyetlere ayrılarak Türkiye içinde ufak ufak merâkez ihtilâl teşekkülünü de istemem. Bu halleri görmekten ise harb etmeği ve son neferle son tûfenge kadar harbi bırakmamağı tercih ederim. Haksız yere bir kimseyi ithâm etmekden Allaha sınıırım. Fakat bu gün İstanbul’da, Karadağda öyle bir takım vekâyi’ ceryân ediyor ki bi-l-zarûre celb-i şübhe oluyor. Bunlara bakılınca Fransa hükümetinin daha kolayca nâil-i maksad olmak ve meselâ Tunus taht-ı temlikine almak için şark mesâilini karışdırmak istediğine zâhib olmak lazım geliyor...”

Sonra sefirin bir suâline cevâben İmparator beyânat-ı atıyyede bulunuyor:

“Şunu iyi biliniz; ben Rusya deyince Avusturyayı birlikte kasd ediyorum, bu iki hükümetden birinin işine gelen ötekinin de işine gelir. Türkiye bahsinde menâfamız son derece mütehâddir...

“Mısırda gelince, bunun İngiltere için ne derece mühim bir kati’ olduğunu ben de takdim ederim. Bu bâbda fikrim şu ki hükümet-i Osmaniyenin inkîrâz ve mukâsemesi sırasında sizin Mısırda zir-i tasrifinize almanıza hiç itirâz etmem. Girid hakkında da fikrim bu merkezdedir. Yuvata mevki’ icâbınca (3. Sütunun sonu) sizin işinize pek muvaffak gelir, hem bunun neden dolayı İngiliz memâliki meyânında idhâl olunamayacağı anlayamıyorum...”

Bunun üzerine Sir Hamilton şu cevâbı vermişti:

“İngiltere’nin Mısır’da aradığı şey İngiltere ile Hindistan arasındaki münâsebâtı en kısa ve serbest suretde te’min edebilmektir.”

İşte Avrupa hükümetinin menâfi’ azîme ve dâimesi bu muhâverelerde hülâsa olunuyor. Çar o vakit şarkda İngiltere ile Rusya arasında bir itilaf ve

mukasemeye imkân olunduğu zan etmekte aldaniyordu. Bu hata bunu Kırım muhârebesine, Paris muâhede-nâmesine sevk etdi, ve bunların neticesinde Rusya İstanbul'dan, Akdenizden uzaklaştırılarak Karadeniz'de İngiltere'nin kontrolü altına konulmuş bulundu. İngiltere'nin şark mes'elesindeki menfâati - o vakit Çar Nikolanın pek iyi görmüş olduğu vecihle - Mısır'da ve Bahr-i Sefid'in cihed-i şarkiyesinde, yâhud Sir Hamilton Seymorun dediği gibi Hindistan yollarını te'mîn serbestisinde idi. Hindistan İngilterenin serveti, nüfûz-u bahri ve iktisâdiyesinin şartu alâmetidir. Daha doğrusu, - Debezraeli ve ihtilâfının tasavvurları gibi - Hindistan bil-zât İngiltere İmparatorluğu demektir.

Süveyş Kanalı'nın keşâdından evvel yâhud sonra İstanbul ile Akdeniz boğazına hakim ve adalar denizinde serbest bir mahrece malik bulunan, yâhud Kafkasya yollarını ele geçirerek oradan İran tarıkıyla Arâk kıta'sına ve Basra Körfezine inebilecek olan kuvvetli bir devlet Hindistan'a ve şark ticâret-gâhlarına giden biri bahri yollar için ayrı tehlike-i dâîmedir. Hâtta Basrayı etrafındaki çöller; Süveyş Kanalı lüzûmü kadar müdafâa edemez. Zaten İskender-i Kebir zamanından beri Asya'dan gelen cihângirler, berren Mısır'a tecavüzle orasını feth edebilmişlerdir. Napolyon Bonapart'ın ordusu Nil'den hareket ederek Suriyeyi istilâ etdi. İbrahim Paşanın ordusu Mısır'dan gelerek iki defa' İstanbulu tehdid eyledi. Şu haller gösteriyor ki çöl bir istilâ ordusuna karşı mana' teşkil edemez. Bu tehlike Sir Hamilton Seymor ve Debezraeli zamanında mümkün idi? Fakat bir taraftan Asyayı ve Suriye içinden geçen şimendüferler, diğer taraftan Ermeni ve Arab ahâlinden görülecek muâvenet sayesinde bugün öyle bir ordunun Mısır'a inmesi pek kolaydır.

İstanbul'da, Suriye'de, yâhud İran'da kuvvetli bir devletin te'sis etmemesi İngiltere için Hindistanı zir-i temlikine aldığı günden beri şâyân-ı ehemmiyet bir mes'ele idi. Şimdi bu ehemmiyet kat kat artmışdır. Bugün Türkiye bile gerek kendi kuvvetiyle, gerek Avrupalı bir devletin muâvenetiyle ortaya şâyân-ı ehemmiyet bir ordu çıkaracak olursa Mısır için, Süveyş Kanalı için, Hindistan yolları için İngiltere'nin korktuğu tehlike yine vücûd bulmuş olur. İşte Şark Mes'elesinin tabii olduğu safahât-ı tekâmülü en ziyâde bu hakâyık-ı coğrafya ve tarihiye izâh eder.

Mâ-ba'dı var (4.Sütun 6. Sayfanın Sonu)

Mâaşı Umûmi

Mâaşı Umûmi îtâsı için üç milyon kûsür liranın Bank-ı Osmani'den istikrâz suretiyle tedâriki dün Meclis-i Vûkelâca tekerrür etmiştir.

Hîdiv ve İngiltere

Nuye Ferâye Perâsa Gazetesinin Londra'dan ahz ettiği ma'lûmata nazaran Hîdiv Mısır Abbas Paşa ile İngiltere Hükümeti arasında Hîdivin Der-Sâadetde bulunduğu esnâda ceryân etmiş olan ba'zı mesâil neticesi olarak bir bervedet husûle gelmiştir. Başlıca ihtilâf Mısırlıların kanûn-u mutâlebâtından tevellüd ediyor. Londra Muhâfil resmiyesi buna kati'yen muhâlif bulunuyorlar.

Dünkü İstanbul refikamız Hakkı Beyin Dâhiliye Nezâretinden istifâ etmiş olduğu şayi'asından bahs ediyor. Yanlıştır.

Mâliye Müşâviri

Hükümet-i Osmaniye Mâliye Nezâretine Fransa'dan bir müşâvir celbi için müracâatda bulunmuşdu. Fransa Mâliye Nâzırı Mösyö Fâbu bu me'mûriyeti kabul edüb etmeyeceğini Fransa Divân-ı Muhâsebât re'îsi Mösyö Lorândan işmizâç etmiştir.

Mânevra

Süvari, piyâde ve topçudan mürekkeb bir müfreze-i askeriye tarafından İstanbul civarında yapılacak ehemmiyetli bir mânevra için arâziyi tedkik ile yer intihâb etmek üzere dün İmhûf ve Diyekoret Paşalarla beraber Erkân-ı Harbiye zâbitanından müteşekkil bir hey'et-i askeriyenin lazım gelen teftişâtı ifâ ettikleri haber alınmıştır.

İntihâbat Hakkında

Me'mûrin ve Zâbitan hakk-ı intihâba malik olduklarını buldukları yerde nasıl isbat edecekleri? Yemen vilayeti valiliğinden bu cihet sorulmuş. Dün Meclis-i Hâssada müzâkere edildi. Bunların hakk-ı intihâba nâilistlerini yanlarında buldukları yahûd mahallerinden celb ve İrane edebilecekleri makbûz, koçan

vesâîre gibi ve sâîk yahûd iş'âr-ı resm-i ile isbât edebilmeleri ve me'mûrun ve zâbitanından ayrıca alem ve haber aranmaması kararlaştırılmış, ona göre her tarafa keyfiyet yazılmıştır.

Ziya Paşa'nın İfadâtı

Mâlîye Nâzırı Ziya Paşa Ajans Enformasyon muhâbirine ifadât-ı atîde bulunmuştur. Ajansın bu bâbdaki telgrâfi şudur:

Der-Sâadet 7 Eylül – Devleti Aliyeden Ahvâl-ı Mâlîyesi ile Divân-ı Umûmiye ve Bânk-ı Osmani müesseseleri hakkında Mâlîye Nâzırı bana izâhât-ı muhimme itâ etmiştir.

Maliye Nâzırına dedimki :

Usûl-u idâre-i cedidenin te'sisinden biri Eshâm-ı Osmaniye birkaç gün ehemmiyetli bir tenzile uğradı bu divân-ı umûmiye ile Bank-ı Osmaniyenin ve şimendüfer vesâîre kumpanyaları noksân-ı itimâdlarına delâlet eder. Şu cevâbı verdi: (1. Sütunun Sonu)

-Fikri hakkâniyetimize hulûs-i niyyetimize itimâd etmemek bize karşı nâhak bir behtâtdır.

Zât-ı Hâzreti Padişâhı Kanûn-u Esasiyi mevki' icrâye vaz' buyrulur. Bu karar programları cümlesinden idi. Asıl Kanûn-u Esâsi hulûs-i niyyetden arı olamaz. Bu kanûn bi-l-âkis bir emir.

Selim Paşa zamanında Denizli Sancağının Beylerbeyi ormanından beher metru mekâ'bi otuz beş, kırk guruş râddesinde bulunan elli bin metru mekâ'b işcârın yirmi beş guruş bedel ile ihalesi hakkında Orman Nezâretince ceryân eden muâmeleyi hâvi evrâk ile mukaddemâ Bâb-ı Aliyyeden gönderilmiş olan hey'et-i tahkikat evrâkının nezâret müşâr-ün-ileyhâ hey'et-i teftişeyisince der-dest tedkik bulunduğu haber alındı. Hukûk-u sanâyiye hazinenin bu suretle zâhire ihrâcı zımnında sarf edilen teşebbüsât ve icrâat bi-l-tabî şâyân-ı teşekkürdür. Adalet ve hakperverdir. Devlet-i Osmaniye bi-l-cümle tâahhüdâtını icrâ edecektir. Bize hüsn-ü hizmet eden ricâl ve müessesât-ı mâliyyeye karşı beyân şükran vazifesini unutamayız. Bank-ı Osmani ile Divân-ı Umûmiye işte bu müessesât cümlesindedir. Ba'zı elzem erkân ve azâyı hükümeti tahrib edeceğimizi neden farz ediyorlar. Terakkiye doğru gitmiyormuyuz? O halde bize fâideleri fi'len dokunmuş olan müessesât-ı maliyenin terakki ve tevsî'lerine çalışacağız.

Bu korkulara, bu şüphelere doğrusu bir ma'ni vermiyorum. Maa-mâ-fih Der-Sâadetden ma'lel bi-l-garâz pek çok haberler irsâl edilmekte ve icâneb aleyhinde bir ma'na işrâb edecek ba'zı programlar neşr olunmakta olup işte bu gibi ahvâlin eshâm-ı Osmaniye üzerine ve icrây-ı sû-i te'sir etmiş bulunması melhûzdur. Bank-ı Osmani bize muâveneti te'mîn etdi, ba'zı tasarrufât icrâ olundu, vâridât-ı cibâyet edilince Hükümet-i Osmaniye ihtiyâcât-ı hazire ve acelesini defa' muktedir olabilecektir. Hükümet-i Osmaniye Devlet-i Osmaniye usûl-u mâliyesinin esâslı bir sûretde ıslâhı mes'elesi ilede ayrıca uğraşmaktadır.

Mâliye Nâzeretinin ber-veçhi bâlâ-ifâdâtı atmenânbehişdir. Atiyen akd olunacak bir istikrâz bahse gelince – ki bu istikrâz bi-l-cümle muâmelât-ı hâzineyi takviye ve tahkim ve gerek ahvâl-i hâzireden mukaddem gerek şimdi akd edilen avânsları tesviye ve bûdcenin husûl-u tevâzeni için laremdir? – Ziyâ Paşa Hükümeti Osmaniye cânibinden Bank-ı Osmaninin Fransız ve İngilizlerden mürekkebe sermâyedâran hey'etinin muâveneti mâliyesine itîmâd edileceğini ve zâten bu muâvenetin vukûa' geleceğini şübhesi bulunduğunu, fakat bu gibi müzâkerât-ı mühimmenin neticelenmesi zamana muhtaç olduğunu ve her halde bu husûsda son söz parlamentonun olacağını beyân etmiştir.

Osmanlı Cemiyeti

Dünkü nüshâmızda bir fâcia-ı istibdâddan bahs etmiş, felâketzede bir Osmanlı yavrusuna seniyye-i şefkati açacak bir aile bulunub bulunmayacağını **(2.Sütunun Sonu)** sormuşduk. Bu sûal bizim için bir vesile-i müfheret teşkil etdi. Çünkü gazetemizin intişârından pek az sonra bir çok erbâb hamiyet-i matbûâtımıza müracâata başladı. Hepsi mini mini “Yadigâr”ı istiyordu. Bi-l-zât gelemeyenler telgrâfla müracâat ediyorlardı. Hatta şu satırları yazdığımız geç vakitte bile müracâatlar tevâli etmekte idi. Fakat maa-l-esef felâketzede bedirden dün bir haber alamadık. Yadigârı kabul etmek isteyen zâtların mahalli ikâmetleri zabt ettiğimiz cihetle icâbında kendilerine haber vereceğiz.

Açıkdaki Zâbitan

Bir yere yerleşinceye kadar açıkdaki bulunan zâbitandan kâim-mekâma kadar tâm; kâimme-kamdan yukarisına nısf-ı mâaş itâsı Hârbiye Nezâretince tekerrür ettiği istihbâr kılınmıştır. Bu zâbitâna ta'yinât verilmeyecektir.

Nuye Ferâye Perase Gazetesinin gayet mevsûk-u menba'dan aldığı ma'lûmata nazaran Rusya ve Avusturya – Macaristan Hâriciye Nâzırları arasında bu defa' vukû'a bulacak mülâkat esnâsında sancak şimendüferi hâdisesinden sonra ki ahvâl ile Fas mes'alesi hakkında mühim müzâkerât ceryân edecektir. Fas mes'alesini hal için ikinci bir konferans akdi lüzûmu gitdikçe kesb-i katiyyet etmektedir.

Türkiye ahvâl-i cedidesi neticesi olarak meydana vaz' edilmiş olan Balkan mesâîli ceryân edecek müzâkerâtda en mühim bir mevki' tutacaktır. Bundan bir mâh ikdam Rusya ve Avusturya – Macâristan arasında mevcûd bulunan şübhe ve tereddüd bulutları el-yevm kâmilen bir taraf edilmiş olduğundan iki diplomatın serbestce ve kemâl-i itimâdla beyân-ı fikir etmeleri ile hüsn-ü niyyetçe te'mîn edileceği şübhesizdir.

Polis mektebi ittihâz olunmak üzere Topkapu Sarayı havalisi dâhilinde eski Mekteb-i Tabya binasının kâr-gîr kısmının terk ve teslimi istenilmişse de orası evvelce muvaffakaten cihet-i adliyyeye tahsis kılındığından kabul olmayacağı bildirilmiştir.

Muş'da

Afv-ı umûmiyenin ilânından şimdiye kadar pençe-i istibdâddan kaçmış Ermenilerden hükümete alınmış bir kişi dehâlet etmiştir.

Sivas Vilayetinden muhtelif cins ve mezhebe mensûb ahâli arasında hüsn-ü muâşeret ve mühâlasat gayet şâyân-ı takdir bir derecede olduğu mahalinden bildiriliyor.

Kosavanın Kalkandelen Kasabasına Muzâf Raduşa ve Gavrançe karyelerinde vaki' olub Patersonlar tarafından zâhire ihrâç edilen Kırım ma'denlerinin cihet-i askeriyece görülen muhâzire binâen muâmelesi te'hîr etmiş ve bi-l-âhire ba mukâvele-nâme on bin tonlatu cevher çıkarmak üzere on sene müddetle kavâlede mûkîm tütün ticâretten Mösyö Viken ile Ohans Markaryan Efendiye icâr edilmiş olduğu ve mukâvele ahkâmı taht-ı te'minde bulunduğu halde dört buçuk sene sonra Selim Mülhime (3.Sütunun Sonu) zamanında Nezâret encümenince hûd be-hûd mukavele ahkâmı fesh olunarak hazine-i celilenin kırk bin liradan ziyâde vâridât münhâkkası mahv edilmiştir. Bundan başka mezkûr ma'denlerin hakk-ı icârını hâiz

olan İngilizler tarafından bu bâbda der-meyân olunan zarar ve ziyan vesâireye aîd diâdı ve mesâil de şâyân-ı te'mil görüldüğünden keyfiyet nezâret-i müşâr-ün-ileyhâda müteşekkil hey'et-i teftişiyece mevki' tedkike vaz' edilmiş olduğu müstehberdir.

Kanûn-u Esâsinin ilâmı haberi Yemen Kıta'ı cesimesi ahâli Museviyesi meyânında memnûniyeti-i azîme ile telakki edilmiştir.

Yemen Musevi Cemaâti re'îsi tarafından der-Sâadetden hâhâm başlığına mersel bir telgrafnâmede "Millet-i Osmaniyenin zaman-ı saadeti olma Kanûn-u Esâsinin ahseanından mütehassıl teşekkürât-ı minnetdârânin arz-ı atebe-i aliyya kılınması ve Yemen ıslahâtının ikdâm-ı umûru sırasına vaz' " istidiâ olunmuştur. Telgraf-nâme bir ay arz-ı hâhâm başlık tarafından adliye ve mezâhib nezâretine takdim kılındığı cümle-i müstehaberâtımızdandır.

Belediye Hey'etleri

Muâmele-i intihâbiyeleri hitâm bulubda teşekkül eden devâir-i belediye hey'etleri dünkü nüshâmızda ilân edilmiştir. On sekizinci kâzı köyü dâire-i belediye hey'eti de ber-veche teşekkül etmiştir. Kazanılar reyler

448 Baban Hanedânından Ahmed Paşa Zâde Mahmud Bey

420 Moralı İbrahim Paşa Zâde Ali Bey

418 Taşçı Zâde Halime Bey

247 Doktor İstibân Agubeyân Efendi

242 Yanko İstâveridi Efendi

235 Şimendüferler Komiseri Hayri Bey

233 Dikran Celâciyan Efendi

230 Reji Hukûk Müşâviri Vişâli Ferâci Efendi

229 Cihânzâde Salâh Aldin Bey

224 Hafız Paşazâde Naîl Bey

221 Agnâm Tüccarından Mustafa Efendi

220 Mihâlaki Kondopolus Efendi

Sivas Sanayi' Mektebinin Ermeni Eytâm Mektebi ve Garebâ hastahânesinin Ermeni hastahânesiyle birleşdirilmesi esbâbına mahalince teşebbüs edilmiştir.

Divân-ı muhâsebât umûmu mümeyyizin ve me'mûrun sâîresinin ba'zı husûsât için müzâkerât ve teşebbüsât lazimedede bulunmak üzere Eylülün beşinci cum'a ertesi günü saat üçde Ayasofya Cami' Şerifine gelmeleri ricâ olunur.

Dün Hâriciye Müsteşârının riyâseti altında Erkân-ı Hâriciyeden mürekkebe bir komisyon teşekkül ederek ba'zı mahallere şebenderler ta'yini hakkında müzâkere etmişlerdir.

İdâre-i Mahsûsa

Nafia Muhâsebecisi Reşâd Beyin riyâseti altında Şurây-ı Devlet azâsından Nusret Bey, ticâret idâresi muâvini Lamiryla Besafet, Erkânı Harbiye Mîr-Alâylardan Mahmud Beyin, Bahriye Kâîm-mekâmlarından Osman (4.Sütun 7. Sayfanın Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Pençsenbe – 4 Eylül

beylerden ve idâre-i mahsûsaca intihâb ve ta'yin olunacak enespektoradan mürekkebe bir komisyon teşkil etmişdir. Bu komisyonun vazifesi şundan ibâretidir:

- 1 Dâirenin matlubât ve diyonâtını tedfik edecek,
- 2 Sene-i Atiyye bûdcesini tanzim eyleyecek,
- 3 Müstehdemin arasında mâaşları dün olanların esbâb-ı terfihini teemmül edecek,
- 4 İdârenin tevsi' ve ıslâhı esbâbını tedkik ve lazım gelen sermâyenin sûreti tedârikini taharrî edecek.

Tasabbîf Ara

Evvelki gün dokuzuncu dâire belediye merkezinde ictima' eden hey'et on beşinci dâire merkezi olan beyler beyi belediyesi için Çengel Köyü, beyler beyi İstavroz, Kuzguncuk mahallerinden intihâb edilecek azâ hakkında toplanılan reyleri tedkik ve tasnif ile iştigâl etmişdir. Hey'et vazifesini ikmâl edemediği cihetle bugün tekrâr ictima' eyleyeceği haber alınmıştır.

On beşinci dâire belediye meclisi azâları için Çengel Köy, Beylerbeyi, İstavroz ve Kuzguncuk mahallerinden verilmiş olan reylerin dün Üsküdâr da

dokuzuncu dâîre-i belediye merkezinde toplanan he'yet tarafından tedkik ve tasnife devam olunmuştur.

Der-Sâadetde son hafta zarfında 224 kişi vefât etmiştir.

Aşiyân

Edebi, ilmi ahlâkı bir mecmûadır. Her hafta nefis bir suretde muntazamen 32 sâhife intişâr edecektir.

Aşiyân edebidir. Bu nokta-i mühimmeyi gazetemiz esâs-ı meselik ittihâz ederek memleketimizde edebiyatımızın tekâmülüne çalışacak v ebu kısım mühimme aîd sâhifelerini idbây-ı hazîremizin en güzel eserlerini bir ma'kûs haline getirecektir. Edebiyatın terkisi, milletimizin terkisi demektir. “Edebiyatsız bir millet dilsiz perânisâne benzer, Aşiyân sevgili vazifemizin dilsiz bırakan kalmamasına hizmet edecektir.

Aşiyân amelidir. İlimsiz bir memleket, vazifemizin 11 Temmuzdan evvelki hâl-i ilminde görülen en acı mahrumiyetlere mahkum pür harebe-zâr olur. İşte gazetemiz bu aminiyanın husûlunu temine dâîma çalışmaktan geri durmayacaktır. Biz memleketimizin terkisini, “ilim ve irfânın malikâne-i seher amizende” arıyoruz.

Aşiyân ahlâkidir. Bizim fikrimize göre edebiyatın terkisinden, ilim ve fenninden teâlisinden gaye ahlâk-ı beşeriyeyi âlâ etmekden ibârettdir. Edebiyatsız, ilim ve fennin bir millet terakki etmez; fakat ahlâksız bir memleket-i asâsından münkârız olur. Hepimiz biliyoruz ki devr-i istibdâd da memleketimizi harâb edenlerin çoğu öyle câhil adamlar değildi. Fakat neferin o kimseler ki zekâlarını, vakûflarını millet-i ma'sûme-i Osmaniye'nin felâketine sarf etdiler. (1.Sütunun Sonu) bunun sebebi onların ahlâksızlığı mesleksizliği idi. Biz, böyle bir kısım mahsûs açık ve memleketimizin bu sûretle büyük bir hizmet edebilmek ümid ve hevesiyle kendimizi şimdiden bahtiyâr biliyoruz.

Aşiyân şu üç kısımda umûmen takdirini mûcib olacak eser bulundurmak ve ona göre çalışmak hayat ve namûs kadar maksûdumuzdur. Biz bunu yalnız kavlen değil, dâîma mukatdar kalemlerin eserlerini vasıta-i intişâr olarak fi'len isbât edeceğiz.

Aşiyân sizinde temiz ruhunuzun, saf kalbimizin senvehâtına sâhifeler tahsis ve işte sizin için de bir kısım mahsûs keşâd ediyor. Siz de kısım-ı mahsûsun sâhifelerini tezyîn edeceksiniz. Asıl 32 sâhifenin mütalaâsından hasıl olacak

inkîşâfat-ı fikriye ve rûhiniyenizin mahsûlatını bu kısım mahsûsda görülecektir. Biz gazetemizi te'sis ederken dâima sizin terkinizi sizin laalinizi düşündük. Küçük tercümeleler, ufak manzûmeler, zarif eserlerinizi muntazarız.

Zâbtiye Nezâretinden Vârid Olmuşdur:

Zâbtiye Nezâretinden Polis Komiser ve Efrâdına İhtârname

Polisler emniyyet-i umûmiyeyi muhâfazaya ve asâyişin devâm ve istikrârını te'mîne me'mûr ve itâat ve vazifelerine devamla mükellef buldukları halde bunda böyle bir kusûrları görülmedikce polis me'mûrlarından bir ferdinin tensik ve ihrâc edilmemesine dâir nezâretçe verilen karara rağmen – ba'zı mukâsad-ı şahsiye ta' kib eden ve polisin intizân ve itâatlerini ihlâl etmek isteyân birkaç kişinin polislerin yerlerinden koparılacağı yolundaki tesvilât ve elkâtına kapılarak ba'zı polis me'mûrlarının her şeyden mukaddes olan vazifelerini bıragub şurada burada ictima' etmek ve refitasından para toplamak gibi şeylere kalkışmakta oldukları anlaşılmiş ve hatta polis me'mûrlarının yarın Mercan Karağolhânesi civarında bir mahale da'vet edildikleri merâkez komiserlerine gelen verekelere müstebân olmuşlardır. Polislerin hisb-ül-meselik diğer âhâd-i nâs gibi her istediklerini yapmakda muhtâr almayub böyle bir teşebbüs-u umûmilerinden nezârete mâlumat-ı itâ ve ruhsat-ı istihsal etmemeleri ve me'zun olmadıkları halde vazifelerini terkle ictima' eylemeleri ve bir takım hâmilere ve ifsâdât ve ilkâ âta ve agrâz-ı şahsiyeye kapılıb hadd ve selâhiyetleri haricinden mutâlebata teşebbüs eylemeleri polisin itâat-ı intizâmını ve binâen aliyye âşâyîş-i umûmiyi ihlâl edeceği cihetle nezâretce kati'yen müsâade olunamayacağından ve buna cüret edenlere ve polisleri da'vet edenlere ve da'vet olunan mahallere gidenlere polisleri vezaîf-i asliye-i inzibâtiyelerinden alıkoyarak emniyyet ve asayîş-i memlekete karşı taarruz ve taaddî eylemiş ve bu yolda (2.Sütunun Sonu) pare toplayanlar dahi dolandırıcılık cürmüne cüret etmiş nazarıyla bakılarak o sûretle icrâ-i mecâzât olunacakları ve toplanmağa teşebbüs eden olur ise kuvve-i cebriye ile men' edilecekleri ve ba'de-mâ böyle bir teşebbüs olub da vakit ve zamanıyla nezârete itây-ı malûmât etmeyân merâkez komiserlerine anlarla müşterek nazarıyla bakılacağı sûret-i kati'yede ihtâr ve beyân olunur.

Bâyezıd'da Emin Bey mahallesinde Karağol sokağında Maârif Nezâreti Celilesinin malı olub mukaddemâ Ticâret Mektebi ittihâz buyurulmuş olan binânın

bir buçuk seneden beri cebhesinde hasıl olan çatlaklar hîssebiyle derûnunda iskân-ı kati'yen câiz olamayacağı şehr-i emâneti mühendislerinin raporlarıyla müeyyid ve muhakkak olduğu cihetle Mektebin Sultan Mahmud Türbesi civarında isticâr sûretiyle tedârik edilen mahale nakli tensib kılınmışdı. Aradan bu kadar zaman murûr ettiği ve günden güne çatlaklar tezâyid ederek eser-i inhidâm baş göstermekte bulunduğu halde binanın birkaç payende ile alî hale terki mârrin ve âbirîni ve civâr haneleri tehlikeye ilkâ dimek olacağından ileride zühûru koyan melhûz bulunan ahvâl müessefeye ve bi-i-âhîre ashâb-ı emlâka tazminat itâsına meydan verilmemek üzere iktizây-ı halin bir an evvel icrâsı – aldığımız bir varakada - şehr-i emânetinden menâfi' umûmiye nâmına ricâ olunuyor.

Şerh-i Kanûn-u Esâsi

Der-Sâadetden da'va vekillerinden Halil Derkezini Zâde Hüsnü Rızâ Efendi tarafından selâmet-i umûmiye kalûbı menfaâtine “Şerh-i Siyâsi, Şerh-i Kanûn-u Esâsi” nâmıyla şâyân-ı istifâde bir risâla telîf ve neşr olunmuşdur.

Hadîka-yi Meşveret Mektebi

Dar'ül-muâllimin me'zunlarından veya diğer erbâb-ı iktidârdan ibtidâ-yi muâllimine lüzûm vardır. Bâyezıd Tramvay Merkezi arkasındaki mektebe her gün müracaat olunması.

Aynen:

Tânin-i Ceride-yi Muhteremesine

Henüz çocuk add olunabilecek senede bir bakes kadıncağız ma'rûz olduğu ba'zı taârruzat ve tecâvüzâtdan tahlis-i gariban zımnında dün vali dâiresine müracaat etmiş ise de dâire-yi müşâr-ün ileyhâda kollarından, ayaklarından tutulub yerlerde sürüklenerek merdivenden atılmış olmak gibi zaman zalim ve istibdâda görülmemiş bir takım muâmelât-ı anîfe ve zâlimâneye hedef olarak ümid hakk ve adaletle müracaat etmiş olduğu o birden birkat daha mazlûm ve kâryen olarak çıkmış olduğu muhâfaza hukuk ve adalet olan matbûât-ı Osmaniyyeye hisb-ül-hamiye ve hisb-ül-insaniye arz ediyorum. Bunun hiçbir suretle ketm veya tedili kabul olunmayan bir cürm-ü meşhûd ve ma'rûzatımın hâliline müstenid olduğunu maa-l-kısım te'mîn edeim. – 1 Eylül Sene 1324 –

Hüdâvendigâr Vilayeti Mektubi Kalemi Halkasından

Tercümân Münir Paaş Merhûmun Kâin-Birâderi Mehmed Niyâzi
(3.Sütunun Sonu)

Hereke Teze Vapuru

Hâsılatı çer çer harîk-zede-gâne verilmek üzere Hâzine-i Hassa me'mûruni tarafından Hereke fabrikasını ziyâret için Eylülün beşinci günü bir seyre tertib olunmuştur.

Biletlerin mahalli ferûhâtı mezkûr fabrikanın Beyoğlu ve eski zabtiye ve Şehzâdebaşı caddelerinde ki Mağazaları, Balcı Biraderler Mağazası, Köprübaşına Hereke Fes şu'besidir.

Eylülün yedinci Pazar günü akşamı Tophane tâ'lim meydanında hâsılatının nısfı çer çer harîk-zede-gâne, diğer nısfı iâne-yi milliyeye verilmek üzere bir konser ile "Osman Gazi" nâm tarihi ve milli oyun verilecektir. Biletler İpekçi Kâni mağazasında, Selânik Yün Marşesinde ve mahalli sâirede satılmaktadır.

Eylülün yedinci Pazar günü Kâdı Köyünde Kuş Dili çayırında Hüsnü Efendi tarafından hasılatı menfilere ve firarilere aîd olmak üzere bir oyun verilecektir. Biletler Bâb-ı Ali caddesinde İbrahim Nazif eczanesiyle Köprü başında Kâni Efendi Mağazasında, Kadı Köyünde Heşyâr Varan Köyünde Karegin Hostekiyân eczanelerinden karruhât olunur.

Mösyö Jöl Fork İdâresinde

Beyoğlunda ve modada Fransız Lisesi sene-yi cedide derslerine eylülün 10 uncu günü başlayacaktır.

Kartaldan Mektub:

Meclis-i Meb'ûsân'ın ictimâ'ine iki ay kaldığı halde kazâya mülhâk karyelerde henüz intihâbata başlanmadı. Vâkâ' ba'zı köy imâmlarına ta'limatname tevzi' edildiyse de bunlar mahdûd olan iktidârları hesâbıyla ta'limatnamenin tatbikinde müşkülâta tesadüf ediyorlar. Eğer karyelerde de şimdiye kadar intihâbat icrâsı için hiçbir teşebbüs yoktur. Kartal kâim-mekâmı Mekteb-i Mülkiye'den me'zun vazifesini ifâya muktedir ise de tek mil köyleri dolaşub intihabın sûret-i icrâsını ta'rife bi-l-tabî' vakti müsâid olamayacağından fazlaca icâb edenleri köylere sevk ederek bunlar vesâitiyle iemme ve muhtarâne tebligat ve tefhimatda bulunması

muktezidir. Der-sâadetin bir mahallesi demek olan böyle yakın kazalarda işlerin bu derece ağır gitmesi cây-i dikkatdir. Dâhiliye Nezâretinin nazar-ı dikkati celb olunur.

Beyoğlunda Tepebaşı Belediyesi yazlık tiyatrosunda mukaddema esnâ-yı la'biyatda koltuklar tutulduktan sonra hasb-el-zârure önde bir takım sandalyeler ilâve ediliyor idi. Bu hal ise murûr ve abûre mani' ve herkesin huzurunu ihlâl eylediği cihetle artık önde sandalye konulamayacağı ve ilk sıra koltuklarında yer arzu edenlerin bir iki gün evvel tiyatro gişesine müracaât eylemeleri lüzûm-u ilân ve rica olunur.

Mezkûr Tiyatro Müste'ciri

İstavro Papadevpolo

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûâsında tab' olunmuştur.

1.9.49. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Cum'a****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 49****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa.****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****22 Şa'ban : 1326****05 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SİYÂSİYÂT****Dâhili****Polis**

Dün idârehanemize gelen bir zât anlatıyordu:

“Evvvelki akşam Ortaköy’de bilmem hangi dâire mensûbiyetinden bir Hârem Ağası civar meyhânelerin birinde bir çok içdikden sonra caddeye çıkmış, eline kocaman bir baston, bütün ahaliyi heyecâna getiren bir sesle bağırub çağırmağa, “Ermeniler yine mi baş kaldırdılar.” Yolunda küstâhâne tecâvüzâta, başlamış, civardan kadın erkek binlerce halk etrafına toplanmış...”

Hikayenin buraya kadar olan kısmı bi-l-tabî’ ehemmiyeti hâiz değildi. Çünkü böyle vukûata heman her gün, her saat tesâdüf etmek ihtimâli vardır. Biz böyle çirkin sözlerin te’sirâtından da korkmayız; çünkü Ermeni vatandaşlarımızı bu sûretle tahkire kıyâm eden bir adamın melekât-ı akliyyesini gaîb etmiş bir ser-hoş olması şöyle dursun, bütün kuvâ-yi fikriyesini malik olsa bile manâ’yi hürriyete tahammül edememesi tabii’ olan öyle ufak dimâgîn bütün sânihâtı nihayet-ül-emir

yine o meziyyetde birkaç adamın havsala-yı husûsiyetinden hârice çıkamaz. Bu gün Memâlik-i Osmaniye de aynı bayragın saye-yi himâyesine ilticâ eden bütün akvâmın yekdiğeri karşı hâiz olmaları lazım gelen vaziyet-i kanûniye ve ictimâiyye ta'yîn etmiştir. Düne kadar aynı maksada hâdim olduğumuzu anlayamamak yüzünden birbirini sevemeyen, çekemeyen sınıf-u ahali bugün geniş bir âguş-u ihvetde birleşmiş bulunuyorlar, buna herkes kani'dir. Memleketimizin bu günkü ihtiyâcâtını görüb takdir etmiş bir fikir bu kadar ki başka dürlü düşünebilesin.

Râbıta-yı vatanperverânesi bir bî-mağzin bî-servîn sözlerinden müteessir ve mütehâlel olacak kadar mütefâtını takdir etmemiş bir ferd tasavvur etmek istemeyiz. Yalnız kendi seviye-yi idrâklarından pek yoksun olan işlere karışmalarından dolayı o gibi işhâsı milliyet nâmına ta'yîb etmekden kendimizi alamayız:

Vaka'yi anlatan zât devam etdi:

“Etrafa bakındım: bir iki polis, bir komiser, daha ötede bir karağolun önünde meselleh dört beş asker var; fakat bunlar hâdiseyi temâşâya gelen seyircilerin adedine sekiz on kişi daha ilâve etmiş olmakdan başka bir şey yapamıyorlar. Ahaliden biri bunun sebebini anlamak istedi. Öteden (1.Sütunun Sonu) birkaç kişi “onlarda ne yapsın?” havayı verdi. Hârem Ağası üç dört kişi bir berber dükkanına zorla sokabilmişdi o içerüde hala bağırub duruyordu...”

Burada mes'elenin mahiyyeti büsbütün değişiyor, vukûât memâileyi men' etmek vazifesiyle mükellef bulunan zâbıta böyle ahvâlde hiç kimseye bakmayarak işe karışmak lazım gelirken vakâ'nın etrafında bir seyirci sıfatıyla dolaşması insanın kalbine hafif bir korku düşürüyordu.

Dünyanın hiçbir memleketi yokdur ki orada bu gibi vukûât-ı zâbıta eksik olsun, Paris ve Londra gibi nüfûsu pek kesir olan mahallerde bu vukûâtın envâine bâ-hûsus mâhîrane iblisâne irtikâb edilen cerâîme heman her gün tesâdüf olunur. Fakat bu hiçbir vakit me'mûrin zâbıtayı ürkütüb ifâ-yı vazifeden men' etmez. Hele polis bir cürüm karşısında hareket için hiçbir emru ihtâr beklemez; üstündesi elbise ona öyle bir salâhiyyet-i kanûniye bahş etmiştir ki hiçbir kuvvetin buna galebe etmesi mümkün değildir. işte buna binaen memâliki mütemeddinenin kâffesinde polisin en mühim vazifesi zâbıta-yı mana'ya ya'ni dâhil-i memleketde vukûât zühûrunun önüne almağa âid kısmında aranılmışdır. Memleketde asâyişin mukayası budur; bir cürüm vukûâ geldikten sonra mütecâsırını arayub der-dest ederek cihet-i adliyye teslim etmekden ise ikâ' cerâîmden mümkün olduğu kadar meydan imkan bırakmamak

elbette daha hakimâne bir hareketdir. Polis sınıfını teşkil eden zevâta alâmet-i fârikalı elbise eksâsı bu hükümete müsteneddir.

Biz bi-l-hâssa şu sırada zâbıta-yı ma'na vazifesinin hüsn-ü ifâ olduğunu görmeğe pek muhtacız polisin nazır-ı taklidinden uzak bulunduğu his eden halkda ve hele bu halkın vazife ve kanûn ile o kadar münâsebeti olmayan kısmında asayiş ve emniyyet fikirlerinin fakdanından şikâyete pek hakkımız yoktur.

İnsanların aşağı tabakası terbiye-yi fikriye ve ahlâkiyelerinden noksan sebebiyle vazifelerini bi-l-tabî' o kadar takdir edemeyeceklerinden kendilerinden böyle vukûât sudûru istibaâd olunamaz. Ancak halkımız dâima kanûna, hükümete itâate alışmış olduğu için her vakit baş ucunda bu kanûnun bir temesâl müşhâsını görmek ister.

Bizde polisin pek büyük ehemmiyeti vardır. En buhranlı zamanlarda bile namûs ve cinayet dâîresinde ifâ-yı vazifeye koyulan bir polis neferi karşısında hürmet ve itâat görür. Halbûki bir müddetden beri maa-le-sef bu ihtiyaç boş (2.Sütunun sonu) kalıyor, merkezler polis me'mûrlarından hâli bulunuyor, ötede beride tesâdüf olunan birkaç danesi vazifesine kökenemiyormuş gibi hâli aciz ve tereddüd içinde ve bî-lüzûm bir heykel kanûnu halinde dolaşiyor. Bunu gören bu acize kâni' olan halk kendisine karşı emniyet ve hürmet göstermekde bi-l-tabî' imsâk ediyor. Adeta Polis yabancı nazarıyla bakıyor; sonra bu his, bu eksilen hürmet ve emniyet Polis me'mûrlarını büsbütün tereddüde düşürüyor; en ufak vukûât zâbıtaya, meselâ yolda iki iki hamal çocuğunun muzârebesine bile halkın müdahalesi lazım geliyor.

Evvelki gün Ortaköy'de vukû' bulan hadise bunun en çirkin bir delilidir. Biz ahvâl-i hazireye nazaran oradaki polisleri ta'yîb etmekden ziyâde onlara daha iyi suretde telkin vazife olunmasını Zabtiye Nezâretinden talep etmek mecbûriyetindeyiz. Lede-l-hâce cihet-i askeriyece zâbıtaya derig-i muavenet edilmekte olduğu cihetle memleket dahilinde vukûât-ı müessefe zühûrundan mühhasıran Zâbtiye Nezâreti mes'ûldür.

Ortaköy'de polisin dâîre-i salâhiyyetden hariç imiş gibi geçen hadise yarın Beşiktaş'da, öbür gün Beyoğlu'nda, daha sonra Köprübaşı'nda, çarşıda, vapurlarda tekrar eder ve her defa'sında polis me'mûrları – niçün işe karışmadıklarını soran halkın inzâr-ı taaccüb ve istifahâmina aciz ve tereddüd içinde omuzlarını silkerek – mukâbele edecek olurlarsa İstanbul'da asayiş-i helaldâr olmağa başladığını iddiâ edenlere verecek cevap bulamayız.

Binaen aliye polis tensikatının henüz ikmâl olunamamasına hamil edilen bu noksanın çok geçmeden izalesini, polislerimizin vazife ve salâhiyetleri hakkında doğru bir fikir ile işe başlamalarını memleketin en evvel muhtaç olduğu ıslahât meyânında talep ederiz.

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Keşûf Efendi

Sofya'dan 14 Eylül sene 1908 tarihiyle Nuye Ferâye Perese Gazetesine keşide edilen telgrafdır:

Bulgaristan Kapû Kethüdâsı Keşûf Efendi Nuye Ferâye Perese Gazetesi muhbirini kabul ederek uzun uzadıya mülâkat etmiştir. Keşûf Efendi kendisinin Devlet-i Aliye ve terk-i mahbi olduğu Der-saâdince ma'lûm bulunduğu halde öyle bir muâmeleye dûçâr olmasından dolayı ziyadesiyle beyan-ı esef edüb, mûmâ-ileyhin ifadesine nazaran hadise hakkında derhâl ecnebi sefirâsına ma'lumat verdiği sırada (3.Sütunun Sonu) müşâr-ün-ileyh kendisine izhâr-ı mevdet etmişler ve fakat temmuzun yirmi beşinde huzûr-u hümâyundan ictima' etmiş olan he'yet-i sefirâya Kânun-u Esâsinin iadesi haber verildiği sırada Bulgaristan vekilinde bu hey'etde hazır bulunmuş olduğu bilmekle beraber lehinde olarak müesser hiçbir hareketde bulunmamışlardır. Keşûf Efendi diyorki bu mülâhazasızlığı izâh edemiyorum. Hususiyle Devlet-i Aliye ile Bulgaristan arasındaki münasebât pek ziyâde eylemişti. Hangi sebebden dolayı Bulgaristan metbûâtı mes'elesi öyle bir sırada meydana vaz' ediliyor? Bunu bilemiyorum. Fakat terk-i mahbi olduğu için bu hadiseye esef ediyorum. Ancak Jön Türk rüeâsısının dirayetlerine emin olduğumdan ihtilafın kariben fasîlepzir olacağı ümidindeyim.

Nuye Ferâye Perese Gazetesi 15 Eylül sene 1908 tarihli akşam nüshâsında Bulgaristan imâretinin der-saâdet kapû kethüdâsı Keşûf Efendinin Sofyaya azimetine sebep olan mes'ele hakkında hülâseten mâ'lumat verdikten sonra diyorki:

Aldığımız ma'lûmâne nazaran Avusturya – Macaristan sefiri Kont "Paloviçini" teâmül-ü kâdime rucû' etmesi için hükümet-i seniyye üzerinde icrâ-yı nüfûz teşebbüsünde bulunmuş idiyse de bu teşebbüs netice yezir olmamıştır. Buna esef etmemek mümkün değildir! Çünkü Devlet-i Aliye bu suret de komşu bulunan bir hükümete lüzûmsuz yere hakâret etmiş ve kafi bir sebep ve maksad mevcûd olmaksızın bir adem-i memnuniyet husûle getirmiş olur. Otuz sene zarfında tabii bir

ceryân ile te'sis etmiş bir halk elfâsı cihetine gidilemez. Husûsuyla Jön Türkler bu gibi ahvâli idrâk etmeli idiler. Bulgaristan Berlin muâhedesi ile Devlet-i Aliyye'den tefrik edildiği anda dahilen de andan ayrılmışdı. Hükümet-i Osmaniyenin taht-ı tabi'yetinde bulunması yalnız hârici bir rabita idi. Eğer Devlet-i Aliye Bulgaristan ile olan münasebetine Bulgarlar için mûcib hakaret bir şekil vermekte ısrar edecek olur ise gerek Der-saâdetde, gerek Sofya'da iş ehemmiyetle telakki edilüb şimdi ye kadar mevcûd olan hüsn-ü münâsebâta hâlel verilmiş olur. Hatta bunun neticesi Devlet-i Aliyye'nin dâhili politikasına da sirâyet edecektir, çünkü iki Hükümet arasında mevcûd olan bir vedet Makedonya Bulgarlarına yeni bir takım müşkülât-ı zühûruna sebebiyet verilmiş olacaktır. (1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2
Tânin
Cum'a – 5 Eylül

Ceryan eden rivâyete nazaran Jön Türkler meyânında en ileri gelen zevât Bulgaristan hakkında intihâz edilen muâmeleye beyân-ı esef ediyorlar. Eğer bu doğru ise mevcûd olan adem-i memnuniyyet ber taraf etmek için elbette bir çâre bulunur. Fazla gayret yüzünden belki hataya düşülmüşdür. Bu şimdiye kadar haber alınan birinci hata olduğundan serîan tashih edileceği ümid olunur.

Tânin

Nuye Ferâye Perese Gazetesinin Keşûf Efendi hâdisesi hakkında baloya nakl olunan mutalaâtı ve bi-l-hâssa bir devlet-i muâzzama sefirinin mes'elesi o yolda müdahale etmesi mûcib-i hayret oldu. Vaka' böyle bir hadisenin zühûru, daha doğrusu sûf tefsir uğraması bizi de müteessif etmiştir. Fakat Nuye Ferâye Perese Gazetesinin dediği hakaret asla vaka' değildir.

Hâriciye Nâzırı Keşûf Efendiyi ziyâfete davet etmiş olsaydı sofraya başında toplanan Düvel-i Ecnebiye sefirâsının hukûk-u sarihine tecâvüz etmiş ve o vakit iş Düvel-i Muazzama için bir hakaret rengini almış olurdu. Bulgaristan imâretinin mes'eleyi bu nokta-yı nazardan tedkik edeceğine, işde fazla gayret yüzünden vukûâ gelmiş bir hata değil Keşûf Efendinin istiâcalinde tevellüd etmiş bir sû-i tefhim mevcûd olduğunu tesellüm ve îtirâf eyleyeceğine eminiz. Bu istiâcâl o derece de idi ki Keşûf Efendi Sofya'ya azimet edeceğine dâir olan takririni Dâhiliye nezâretine irsâl edeceği yerde sehven Hâriciye Nezâretine göndermişti. Biz müracaâtı kâidesini ihlâl eden bu hareketi nasıl eser-i sehv ve istiâcâl olmak üzere kabul ediyorsak Keşûf

Efendinin hiddet-i infaâl ile İstanbulu terk etmesini de ona atıf ederek Sofya'ya kabinesinin meselik basiret ve istiyâtına rabıt ümid ederiz.

.

..

Keşûf Efendi gitmiş... Akşam vapurda yer bulmak için koşan yolcuların telâşî arasında bir kanâpenin kenarına hünez ilişmişdim ki yanımda bir ses şu üç kelimeyi söyledi.

-Keşûf Efendi gitmiş.

Dünden beri vâkıf olduğum bu hakikatı orada duymakla içimde o dakika garib bir his uyandığını duydum. Bu his daha ziyâde bir memnuniyet halkın vekâyi' memleketden haberdâr olduğunu anlamaktan mütevellid inşirâh ve emniyete benziyordu. Vaktiyle bunları bilmek, hatta yolda geçer iken tesâdüfen duymak bile bir kabahat iken, rüzgarların, denizlerin, mes'ûliyeti de bize tahammül edilirken şimdi en meşru' ve muhterem bir hak ile memleketimizin üstünde dolaşan efkâr-ı umûmiyenin mevcûdiyetini his etmek insanın göğsünü kabartıyor.

Dikkat etdim. Sözü söyleyen on yedi on sekiz yaşında bir delikanlı idi. Yani başındaki arkadaşı, yine o yaşda bir çocuk sanki maksadını nazarlarıyla anlatmak istiyormuş gibi gürleğini çıkararak cevap verdi:

-Sefireh Gavgası...(1.Sütunun Sonu)

Münâkaşaya başladılar. Bu mübarek vatanın sadâ-yı kalbimde titreyen seslerinde öyle derin bir samimiyyet öyle rûhu okşayıcı bir insiyyet vardı ki anlâmak için değil, rûhumu bu ahenk ile tehziz etmek için dinlemek istiyordum. Gürültü arasında mümkün olamadı.

Fakat ben şübhe etmiyordum: onlara memleketimizin bu yarinkî mübârezleri haksızlığa tahammül edemeyecek, şimdiye kadar pâ-yı hakâret altında ezilen bu toprağa bundan sonra hürmet olunduğunu, tozdan rengi gürülemeyen bu bayrağın selâmlandığını, nâmusuyla insanlara penâh olan memleketler, hakk ve adaletin korkmayarak ilticâ ettiği bayraklar nasıl selâmlanırsa öyle hürmetle selâmlandığını görmek isteyecek...

Keşûf Efendi gitmiş... Şimdi bu cümle zihnimde büyüyor; zavallı insaniyeti hırpalayan haksızlıkların, sû-î tefhimlerin, sû-î niyetlerin hep böyle cümlelerle başladığını düşünüyorum.

Keşûf Efendi... Sofya kabinesinin bilmem ne gibi te'sirâta kapılarak hükümete metbûaya karşı bir meselik aceb-i ittihâz ettiği bir sırada idi, tabi' ve

metbû' arasında bir zemin-i îtilâf bulmak. Balkanlarda şanlı bir devre-yi sekûn ve mesâlet açmak ümidiyle Beyoğlunun gürültüsüz bir çâresine açılan bir evi içinde Nâçûç Efendi bî – sûd tasavvurlarıyla; ferdâsız emelleriyle uğraşıyordu. Zavallı ne kadar çalıştı! Beyaz sakalının vakûr ve halim simâsına verdiği vaz' mehâmetle ona ne zaman tesâdüf etsem gözlerinin içine bakardım. Onun gözleri hiç gülmemişti. O hiç memnun olmamıştı, endişe ve azâb içinde çabaladı durdu. Nihayet son bir zarbe-yi meyûsiyetle bütün emelleri kırılınca kendini zabt edemedi meyûy ve münkesir memleketine çekildi...

O vakit buna hepimiz acımıştık, menfi'l kalblerimize Sofya dehâyı bir hatır nevârlıkla mukâbele edebilirken bunu derig etdi. Keşûf Efendi Naçoviçden sonra beklenen me'mûr değildi. Bir gün âbı ansız çıkub gelen Keşûf Efendi belki ba'zı muhâfilde daha iyi bir hüsn-ü kabul görmüştür. Fakat iki tarafın menâfi' hakikiyesini düşünenler – hatta bî-taraf bir Keşûf bile – anlar ki Bulgaristan İmâreti Naçoviçden hiç olmazsa mesleğini bu kadar açıktan takbih etmemek mecbûriyeti nezâketperverisinde idi. Maa-t-teessûf öyle olmadı; sakin ve devr-i endişe Naçoviçden sonra mütehhec, asabi Keşûf geldi.

Keşûf Efendi gitmiş....Keşûf Efendi inâdının kurbanı oldu, o da biliyordu ki Hâriciye Nezâretinin ziyâfetine değil Dâhiliye Nezâretinin sefiresine oturabilir. O da biliyordu ki idâre-yi sâbıkada bile Bulgar Kapû Kethüdâlığının mercii Dâhiliye Nezâreti idi. Bunu bile bile menfi'l oldu, bunu bile bile takririni Hâriciye Nezâretine gönderdi. Zân eder ki bu yanlış ve gürültülü politikanın Sofya Kabinesini müşkül bir mevki'de bırakacağından da bî-haber değildi.

Keşûf Efendi yalnız şunu bilmek (2.Sütunun Sonu) istemiyordu ki Hükümeti Hâzire-yi Osmaniye Osmanlı komiserinin mevki' hakkında vaktiyle Sofya'da revâ görülen haksızlıkları ve geçmişde daha pek çok şeyleri unutmağa karar vermişti, fakat bundan sonra hiçbir şeyi fedâ etmemek şartıyla.

Müştâk

TELGRAFLAR

Dâhili

Roma 16 Eylül – Devlet-i Osmaniye'nin Roma sefiri sâbıkı Reşid Paşa gazete muhâbirlerinden biriyle vaki' olan mülâkatı esnâsında Bulgaristanın Kanûn-u Esâsiyi müsaîd bir suretde kabul ve telakki eyledikten sonra Keşûf hâdisesine lüzûmundan ziyâde bir ehemmiyet vererek sulh ve mesâlimeti ihlâl gibi bir

mes'ûliyeti der-ûhde etmeyeceğinden emin bulunduğunu söylemiştir. (Müşâr-ün ileyh bir zamanlar Sofya Komiserliğinde bulunduğundan Bulgaristan Ahvâlini bi-l-tabî' lâyıkıyla takdir eder.)

Peşte 16 Eylül – Ağramdan Macaristan telgrâf şirketine iş'âr olunur.

Pukret Gazetesinin istihcârâtına göre Yenipazar sancağında Paluliyedeki Asker-i Osmaniye Kumândanı Süleyman Paşaya maîyetindeki askeri hücum etmiş ve Paşa Avusturya – Macaristan askeri kumandanına ilticaya mecbûr olmuştur. Avusturya Kumandanı Süleyman Paşanın ilticâsını kabul eylemiştir.

Viyana 16 Eylül – Viyana'da çıkan Politîşe Korsipondiç Gazetesi tebligât-ı atıye-yi neşr ediyor:

Boşlav'da Rusya Hâriciye Nâzırı Mösyö İzovleski ile Avusturya Hâriciye Nâzırı Baron Derental arasında vukûâ gelen mülâkat müşâr-ün ileyhânın yalnız Avrupa ahvâli umûmiyesi için değil, bi-l-hâssa Memâliki Osmaniye için teâtî-i efkâr eylemelerine vesile-yi bahs olmuştur. Bu teâtî-i efkâr neticesinde Memâlik-i Osmaniye hakkında müşâr-ün ileyhânın mütahhid-ül-maksad oldukları tezâhir etmiştir. Bu nokta-yı nazardan ta'kib edilmekte olan mesleğin esasî şu merkezdedir: Devlet-i Osmaniye de ki usûl-u idâre-yi meşrûtiyetin tekrar etmesi ve Avrupa için bir anasır-ı sulh ve mesâlimet olması için usûl-u idâre-yi mezkûreye karşı bir meselik intizâr-ı hayr-ı havâhane etmek.

Berlin 16 Eylül – Devlet-i Osmaniye tarafından Fransız ve İngiliz müşâvirleri intihâb ve ihtiyâr edilmesi bura muhâfil-i siyâsiyesine bade-yi ağrar olmuştur.

Paris 16 Eylül - Metin Gazetesinin istihcârâtına nazaran Mâliye Nâzırı Mösyö Kambiv Hükümet-i Osmaniye cânibinde izhâr edilen arzu üzerine Divân-ı Muhâsebât re'îsi Mösyö Lorani Bâb-ı Ali nezdinde müşâvirlerin vazifesini ifâya me'mûr etmiştir.

Hârici

Berlin 16 Eylül – Bedâyeten Beyân-ı Mütalaâdan ictinâb etmiş olan Alman matbûâtı bu gün Fransa – İspanya notasını şiddetle tenkid ve mû-î ahze eyliyor.

Berlin 16 Eylül – “Parise Val” Balonuyla icrâ edilen yeni bir hareket sa'vediye ve hîm-i bir neticeye aktaran eylemiştir. Balon Ternebesteraşe de bir tamak üstüne düşerek parçalanmıştır.

Londra 16 Eylül – Süveyş Kanalı şirketinin karibin inâkad edecek Meclis-i İdâresi Süveyş Kanalı'nın tevsi' ve bu kanalda ba'zı tamirât ve ıslahât vukûâ getirilmesi mes'elesini tezkere edecektir. Bu bâbda ki ameliyâtın sage-yi hitâmından evvel neticelenmesi me'mûldur. Ameliyata Meclis İdâre azasından iki Fransız zât nezâret edecek ve bunlarda mütehasıs iki mütefennin müşâvir saffetiyle terkif edilecektir.

Viyana 16 Eylül – Nuye Feraye Perese Gazetesinin Petersburg'dan vaki' olan istihcârâtına göre şehir-i mezkûr muhâlif diplomatikasında Mösyö İzovleski'nin Avusturyadan mefârikât ettiği sonra on beş gün kadar da İtalya'da kalacağı ve orada Hâriciye Nâzırı Mösyö Titoni'ye musâdif oldukdan sonra Paris ve Londra ve Berline'de gideceği şâyi olmuşdu.

Paris 16 Eylül – Molla Abd-ül-azizin kendisine (3.Sütunun Sonu) tahsis edilen istenilen şehri yüz bin peçnâyı (bin Fransız Lirası) gayr-i kâfi görmekte olduğu Tunca'dan işâr ediliyor.

Resirim 16 Eylül – Dün hafif suretde öksüren İmparator Kral Frânsuva Josef Hâzretleri bugün pek iyidir. Manevreleri ta' kib eden ziyâfetde müşâr-ün-ileyh neşesi yerinde idi. Bugün İmparator Hâzretleri saat dokuzdan ba'de-l-zühûr saat üçe kadar manevrelerde hazır bulunmuşdur. Yarın da icrâ edilecek askeri ta'limler esnâsında beş altı saat hazır bulunmak niyetindedir.

Petersburg 16 Eylül – Zâbita-i Hafiyeye dün şehrin kâffe-i mahalletinde tarhiyât-ı icrâ etmişdir. Zâbita üç yevmiyâ ile bir mikdar dinamit ile geçirmişdir. Cemiyetin tabîkat-ı aliyyesine mensub takriben yüz kişi var cümle mühim bir zâbita-i me'mûru taht-ı tevkife alınmışlardır.

Sosyalist İhtilâlcî Fırkasına mensub sekiz komite ve şimendüfer amelesi hey'et-i mütahdesi merkez idârehânesi ta'til olunmuşlardır.

Petersburg 16 Eylül – Devran eden şâyiaya nazaran ba'zı işçiler Nevâhrende bomba ve dinamit dolu büyük bir sandık bulmuşlardır.

Lomans 16 Eylül – Meşhur baloncu Vilboren Rayet bu sabah yine balon ile havaya sa'ved ederek 29 dakika, 18 kûsür saniye dolaşmıştır.

Berlin 16 Eylül – Almanya Baş vekili Prens Bolo buraya vasıl olmuşdur.

Paris 16 Eylül – Piyasa o kadar faâl değildir. Umûmiyetle piyasanın temâyelâtı mûcib-i memnûniyet görülür. Üç aylık bir kupon kesen Fransız rantı on santim gâib etmiş ve resmi fondular likdasyon muâmelesinden mütevellid olmak üzere bir mikdâr satılmışdır. Borsa keşâd olunur olunmaz Divan-ı muvahda 75, 95

iken sonra 90, 95 ile kapanmıştır. Bakır piyasası haberleri rebyotentu hisse senedâtının hayli tenzilini intâc etmiştir. 27 Frank gâib eden rebyotentu 1720 Franga etmiştir.

Balya Kara eden hisse senedâtı 5 Frank gâib ederek 460 Franga etmiştir. Londra borsasındaki muâmelâtın umûmiyetinde bir betâet meşhûr olmuştur. Amerika piyasası daha düşkün fiyatlar göndermekte idi. Afrika-yı cenûbu eshây daha az sağlam idi.

Londra 16 Eylül – Dehili Telgraf Gazetesinin Madrid muhâbiri İspanya Kral ve Kraliçesinin kariben Barselonada Mösyö Faliyere Melâki olacaklarını haber vermiyor.

Paris 16 Eylül – Deba Gazetesi Çar Hazretlerinin kariben İngiltere Kralı ve Fransa Re'îs-i Cumhûrunu ziyâret ve ba'de Napolide İtalyan Kralıyla mülâkat edeceğini vaki' olan tekzibâta rağmen neşr ve ilân eyliyor.

Petersburg 16 Eylül – Kara Mançuk şehri kolerâya musâb add edilmektedir. Roroneç, Kiyef, Ural, Perletâva, Kersun vilayetleri Nikoloyef şehri, Teveresek Kazası, Rolfa ve Tever arazisi, Ladoga Katalları kolerânın tehdidine ma'rûz farz-ı olunmaktadır.

Lemberg 16 Eylül – Mâruveçay Bovnân isminde bir Rus muhâbirinin hastalığı kolera zan edilmiş ise de daha dakik bir muâyene neticesinde bunun kolerâ olmadığı tebin etmiştir.

UFAK MÛLÂHAZALAR

Grevler

Hayat-ı Memleketi sekte-yi tevakkufa uğranan ve bu sebeble servet-i memleketi adeta esâsında sarsan bu dahiyeyi memleketimizde bi-l-zarûri görmeğe başladı. Bir müddeden beri muhtelif işçiler muhâk ve gayr-i muhâk ba'zı mutaleb serdiyle işlerini bırakıyor. Mensûb oldukları şirketleri ba'zı şerâite tabi' kılmak istiyorlar. Başlıca grevleri ber-vech-i atî zikir edelim:

Anadolu Şimendüferi Grevi

Amele ve müstehsin ile kumpanya arasında (2.Sayfanın Sonu)

itilaf-ı hâsıl olmuştur. Zâbtiye Nezarının gayret ve muâvenetiyle bu bâbdaki ihtilâfat ber taraf olarak me'mûrun ve müstehdimin ile müdürü umûmi barışmışlardır. Evvelki akşam içinde bir bando muzıka bulunan bir katar suret-i mahsûsada Haydar Paşadan kaldırılarak Pendik'e gönderilmiştir. Bu suretle birkaç günlük ta'tilden hâsıl olan tatsızlık izâle edilmiş, iş tatlıya bağlanmıştır. Katar mahsûs gece saat iki buçukda avdet etmiş ve bu münasebetle fevk-al-âde bir nümâyiş icrâ edilmiştir. Birkaç günden beri yalnız civar muâmelâtını değil Anadolunun birkaç vilâyetine aîd bütün muâmelât ve münâkalâtı sekteye ta'tile uğranan bu grev belyesinin nihâyet mündefi' olması mûcib-i memnûniyyet azimedir. Anadolu şimendüferi me'mûrun ve müstehdimini maâşâtınca icrâ edilen zemâim olmak üzere ağustostan itibâr edilmiştir.

			Guruş
1	Eli	5 sene me'mûriyyet ve hidmeti olanlara	100
5	Eli	10 sene me'mûriyyet ve hidmeti olanlara	200
10	Eli	10 sene me'mûriyyet ve hidmeti olanlara	200
10	Seneden ziyade	hidmeti olanlara	300

Kalemlerde istasyonlarda müstehdim olan ve gardofren vazifesini ifâ eyleyenlerle makascılar:

			Guruş
1	Eli	5 sene hidmeti olanlara yevmiye	3
5	Eli	10 sene hidmeti olanlara yevmiye	4
10	Seneden ziyade	hidmeti olanlara yevmiye	5

Diğer me'mûrun ve amele ve müstehdimine de ali mürâtibehim zemâim icrâ edilmiştir. Vaki' olan zemâimin ba'zı cihetlere ta'til-i işgâl edenlerin istediğinden bile fazladır.

İdâre-yi mahsûsa – İdâre-yi mahsûsa dün ta'til-i işgâl edecek idi. Çok şükür etmedi biz bunu idâre-yi mezkûr müstehdimininin bâsiret-i hamiyetinden hiçbir vakit beklemez idik. Zirâ idâre vâpurları durunca İstanbulun hemân hemân nısfının diğer nısfıyla ihtilât ve münâsebeti kalmayacak idi. Evvelki gün sadâret müsteşârlığından muvaffak ve ümid-i bahş bir cevâb almışlardır.

İdâre müstehdemini her şeyden evvel idârenin Bahriye Nezâretinden suret-i kati'yede fenn-i irtibâtını istiyorlar. Haklarını teslim etmemek de mümkün değil.

Esâsen sırf ticâri olması icâb eden öyle bir müessesenin bir dâire-yi resmiye ye irtibâtı neden lazım gelsin.

Tersane düne kadar kendi bütçesinin büyüdükdüden başka ne kadar zâbitan ve ümerâ ve hatta me'mûrun mülkiyesi var ise hep idârenin varidâtına tahmil eylemiyordu. Fakat yalnız Bahriye mi bu varidâtdan müstefid oluyordu? Tabîî haber? Farzâ Çerkez Mehmed Paşa ve avanesi tahsisâtının kısm-ı izâmını idâre-yi mahsûsadan dercib etmekte idiler. Mütemâdiyen parası çekilen bir idârenin hattı en mübrem ta'mirâtı için iktizâ eden varidâtından mahrûm kalacağını beyane hâcet yoktur.

İdâre-yi mahsûsa müstehdimini idâre-yi mahsûsanın kendi kendine kalmasını ve kendi varidâtıyla kendi idâre etdikden sonra fazla-yı varidâtı nereye vermek lazım ise vermesini istiyorlar. (1.Sütunun Sonu) fakat tecrübeten biliyorlar ki Bahriye Nezâretiyle irtibâtları bâki kaldıkça böyle tefrik-i idâre mümkün olmayacaktır. Onun için idâre-yi mahsûsanın bir şirket-i ticâriyye şekline girmesini ve bu sıfatla Nafiâ ve Ticâret Nezâreti'ne tabi' olmasını me'mûrun idâre şedidden ve adeta ultimatom verircesine talep ediyorlar.

Şikâyet-i sâire mevâd-ı atıyyede hülâsa olunabilir:

1 – Mülâzımdan ferik rütbesine kadar beş yüz kadar zât yirmi, yirmi beş bin lira tutan idâre-yi mahsûsa varidâtından maâş ve ta'vinât alıyorlar.

2 – Gerek hacı nakli ve gerek askeri nakliyâyı için makam-ı seraskeriyeden güç hal ile ve ekseriyâ pek nâkıs olarak alınan ucurât idâre-yi mahsûsaya asla uğratılmaksızın Bahriye Nezâretinin gişe-yi ihtikârına girmekte idi.

3 – Bahriye Nezâreti her sene bütçesine zühûr eden acığı kapatmak için idâre-yi mahsûsanın zemamât yekûnünü kapatmakta idi. En ufak ta'mirlerin mesârifî sûretiyle budulur idi. Halbûki idâre-yi mahsûsa serbest olsa bu cezi ve ba'zen mevhum ta'mirâtı istediği havuzda gayet ahûn ve gayet az zamanda icrâ edebilir. Bu kadar fâhiş ücretlerle yapılan ta'mirât bile daîma terk ve ihmâl edilir ve bu suretle vapurlar çürüyerek hebâ olurdu.

4 – Nâzırlarla ba'zı ümerânın yaptırdıkları kaşâneler ve bunların ticârethânesinde çalışan amele ve kalfa yevmiyeleri idâre-yi mahsûsanın ta'mirât hesabına geçirilir idi. El-yevm üç yüz liralık bir tekne idâre-yi mahsûsa için merkez ittihâz olunmuş. Halbûki bunun için hesâba üç bin lira icâr senevi geçiriliyor.

5 – İdâre-yi mahsûsa için senevi mübâyaa edilen işe yaramaz 60 bin tona kadar kömür otuz guruş alındığı halde idâre hesâbına yüz guruşdan ziyâdeye geçirmektedir.

Tramvay – Muhtelif hatlarda tramvaylar yine işleyemedi. Arabacıların keyfini sormayın? Sanki baygın baygın kar yağmış, sokaklarda gelüb geçen mümkün değilmiş gibi artık arabacılar şartlarını bî-râhmana yükseltdikçe yükseltiyorlar. Bunlar için ne vakit ta'rife yapılacak?.. fakat şimdi bir bahsi o kadar düşmeğe lüzûm yok. Zirâ onların da grev ve damarlarını kabarmış oluru. İşi vakt-i mervenine bırakalım yavaş yavaş...

Şark şimendüferleri – Şark şimendüferleri müstehdimin komitesi şimdi komitemi ararsınız! Evvelki akşam Sirkeci bira hânesinde toplanmış. Zaten sinirleri kabaranlar hep bu bira haneye koşuyor. Bu münasebetle ba'zı tekâlif derman olunmuş ve müdürümete gönderilmiştir. Müdüriyetin müsaîd cevab vereceği zân olunur. Şâyed cevâblar müsâid olmaz. Ya'ni ton mutâleb red edilir ise grev o vakit yapılacaktır. Temini ederiz ki böyle bir netice zühûr etmesin.

Tramvaylar – Ta'til-i işgâl etmiş olan (2. Sütunun Sonu) Tramvay arabacılarıyla kondoktörleri evvelki güç vakit işlerine başlamışlardır.

Şirket-i Hâyriye - Şirket-i Hâyriye me'mûrun müstehdimini de şirket meclis idâresine ıslâh halleri zımnında bir istid'â vermişlerdir. İstid'â tedkik olunarak icâb eden proje tanzim edilmiştir. Cevab dün verilecek ve aksi takdir de grev ilân olunacak idi. Vapurların dün işlemesine nazaran müstehdiminin matlûbu is'af edilmiş demektir.

SIYÂSIYÂT-I HÂRİCIYE

Almanya Başvekili Pernis Bulovek

Beyânatı

Setândârd Gazetesi muharrirlerinden Mösyö Sidney Wilman ahiren Almanya Başvekili ile mülâkat etmiştir. Mösyö Dubolovik hülâsa-yı ifâdatı şudur: zamanımızın en büyük muhâterelerinden biri göze çarpan ba'zı ricâlin kendi ihtiyarlarıyla gazeteler vaki' olan ifadâtına karelerin verdiği ehemmiyyet müfretadır. Kareller o ricâlin bu sözleri ne gibi ahvâl ve te'sirât ile söylenmiş olduğunu nazar-ı itibâra almazlar. İngiltere ile Almanya arasında mevcûd olan tecânüb son zamanlarda şiddetinden pek cüz'-i bir kısım gâîb etmiştir. Bu benim zihnimi pek ziyade işgâl

eden mühim bir mes'eledir. Bu ictinâba nihâyet vermek için elden geleni yapmak son derece arzu olunur. Fakat benim bu bâbda iktidârım bi-l-zarûre mahdûddur.

Almanyanın bahren tecâvüz edeceği hakkında İngiltere de hâsıl olan korku hakkında şunu beyân edebilirim ki Almanların hücûma uğramakdan korkmaları daha tabîî, daha ma'kûl add edilmek icâb eder. (Kiyom Lokongerâm) dan beri siz hiç istilâ yüzü görmediniz, Almanya'da aklı selime ve az çok nüfûz malik olan hiçbir Alman yokdur ki İngiltereyi istilâ gibi saçma ve nâma'kul bir fikir besleyen. Bunu size Almanya'nın başvekili sıfatıyla değil, belki sizin gibi bir insan sıfatıyla te'mîn ediyorum. Fakat mevki' coğrafyamız ve hatta memleketimizin vekâyi' tarihiyesi sebebiyle biz Almanların kalbi korkudan, istilâ olunmak havfindan selim değildir. (Bir haritaya işâret ederek) daha yüz sene evvel şu üzerinde bulunduğumuz mevki' ya'ni "Norderney" bir Fransız da Partimani akşamında idi. Berem, Lobak, Hamburg şehirleri Fransız İmparatorluğuna tabi' idi. Kendi memleketlerini müdâfaa etdiklerinden dolayı Pervesili kortuna dizilmişler idi. Ta'bir-i diğerle milletimiz bir felâketin hatrât tarihiyesini sarihân yad ve tezkâr idi. Musâîb-i milliyemize karşı yeğane istinâd gâh selâmetimiz ordumuzdur. Yalnız Fransızların mizâcına atıf ederdik. Maa-mâ-fih Fransızların 1870 den beri daha ziyâde uslanmış ve o gibi fevrânlara daha az kapılmakda bulunmuş olduklarını maa-l-memnûniyyete müşâhede ediyoruz. Kovartlı Revyu nâm İngiltere risâlesinin temmuz nüshasında, "Alman Tehlikesi" ünvanlı makaleyi işte bu asâr-ı (3.Sütunun Sonu) asabiyetin bir numûnesi add edebilirim. Bu makâlede Almanya ya karşı öyle şübheler, öyle ba'zı ve adâvet hisleri münderimcedir ki bunların şiddetine nazire bulmak için tâ 1875 muhârebesinden evvel Fransa da meşhûr Amil Dovjirarden ile Admun Abunun mukalatına kadar ircâ-i nazar etmek icâb ediyor. O vakitten beri Almanya ya bu kadar husûmet ibrâz edildiği yok idi. İngiliz kavmi gibi cedit ve aklı yer kavmin bu gibi hissiyâte kendini kapdırmış olmasına doğrusu hayret ediyorum. Maa-mâ-fih İngiliz kavminin deha-yı siyâseti ve hükümet ve basireti bu gibi hissiyât-ı gayri ma'kûlanenin fevratına mani' olur ümid besliyorum.

Almanyanın şevket ve setveti memâlik-i sâîre için bir tehdid teşkil edeceği hakkındaki farziyeyi gelince pek iyi bilirsiniz ki Almanya son otuz yedi seneden beri hiçbir muhârebeye girişmeyen devletler. Bu müddet zarfında İtalya Habeşistan ile, Amerika İspanya ile, Rusya Japonya ile çarpışmış ve Fransa Tunus, Tongen Madâgaskarda muhârebeler etmiştir. İngiltereye gelince onun girişmiş olduğu muhârebeler hakkında tafsilât vermeğe lüzûm yok.

Fakat bilmem nedendir, ba'zı kimseler diğerk memâlik mevzû' bahs olduğu zaman söylemek istemedikleri şeyleri Almanya mevzû' bahs olunca bî-pervâ tekrâr ediyorlar. Sulh ve müsâlemeti arzu ettiğimiz ilân eylediğimiz sırada maksad-ı hakikatımızı ketm ve ihfâ ettiğimize dâir vaki' olan isnâd ve ithâm bir Fransız kadın ile Aleksandır Domakis arasında zühûr eden vakıayı bana ihtâr etmektedir. Bu kadın diyor idi ki:

“Pederiniz bir tiyatro piyesi yazmış; bu piyesdeki kadınlardan biri kendisine prestiş eden erkeğe teslim-i vücûd etmediği takdirde ölümle tehdid olunuyor. Sonra siz diğerk bir piyes yazdığınız, orada iddiâ ediyorsunuz ki kadın teslim olmakdan ise ölmelidir. Şimdi biz kadınların ne yapmalıyız?” işte biz Almanlarda şimdi bu mevki'de bulunuyoruz. Her ne yaparsak fenâlığa hamil ediyorlar.”

Prens Bolov bu sözleri söyledikten sonra “Kavarterli Reviv” risâle-yi mevsukesinde münderic seyhinate bir makâleyi tenkid ve müeheze ediyor. Bu makalade Almanya ile İngiltere donanmaları arasında bir mukâyese icrâ ve kariben bir muhârebe vukûâ ihtimali derbiş ediliyor. Makâlede deniliyor ki:

“Birkaç seneye kadar Almanya'nın sefâin-i bahriyesi mikdârı hemân hemân İngiltere'ninkine müsâvi olacaktır. Başvekil bu fikrayı okuduğu zaman tebessüm ederek “Evet, iki yüz sene sonra belki o vakit de bu dediği olmayacaktır.” demişdir. Prens Bolo Almanya sefâin-i bahriyesinin tonılanosu mikdârı İngiltere, Fransa ve Amerika donanmalarına nazaran pek dún bulunduğu istatistiklerle İrane etmişdir. Müşâr-ün ileyhin İttihâd-ı Bahriye Cemiyyeti azâsından kesiratında pek çok bahisler edilmiş olduğu beyan ve fakat bu cemiyetin muvaffak olması esbâbından beri birincisi İngiliz matbû (4.Sütunun Sonu 3.sayfanın sonu)

Sâhife 4

Tânin

Cum'a – 5 Eylül

âtının bu cemiyeti pek ziyâde tenkid etmesinden ibâret olduğu makam-ı izâhde ityân almışdır. Almanya donanmasının dâima mütezâyid bir sür'atle terki etmekte olduğu haberi Pernis Bulovun iddiâsına göre doğru değildir. zirâ inşâ edilmekte olan sefâinin hemân kaffesi el-yevm müsta'mel sefinelerin yerini tutmak üzere yapılıyor.

Parlementoda hükümete âid ekseriyetin gelecek intihâbatdan sonra paydâr olamayacağına dâir muhâbir tarafından vaki' olan ifâdâd başvekilin tebessümünü mûcib olmuşdur. Pernis Bulov bu münâsebetle şu sözleri söylemişdir.

Bakalım... Almanya feyzi ve teâli zamanlarından ziyâde felâket ve idbâr zamanlarında büyüklüğünü, azimetini göstermiştir. Almanya Hükümeti Almanyanın hiçbir maksad-ı cengâverâne beslemediğini ve bâ-husûs İngiltereye karşı aslâ husûmet hissini hâiz bulunmadığını bi-l-akîs son derece itîlâf-cûyâne bir maksad ta'kib etdiğini ilk vesilenin zühûrunda ilân ve isbât edecektir. Maa-mâ-fih Almanya Devlet-i Muazzeme sıfatıyla hâiz olduğu vakâr ve haysiyyete hâlel gelmâmek şartıyla bu vazîfe-yi ilânı sûret müessere ve müşmirede ifâ edebilecektir. Ta'bir diğere Almanya 1914 de hitâm bulacak olan bahriye programasını ikmâl etmeden böyle bir teşebbüsetde bulunmayacaktır. Esâsen İngiltere muhâfil-i resmiyesinde bu cihet temâmen ma'lûmdur eyâ hiç olmazsa ma'lûm olmak icâb eder.

Muhâbir Fas mes'elesini de açmış olduğundan Prens Bolo Fransa'nın El-Cezire muâhedenâmesine kemâl-i istikâmetle tabîyyet etmeyeceğini farz ve tâhmin için meydana hiçbir sebep olmadığını söylemiştir. Maa-mâ-fih Almanya'nın Fas'daki müfâsadı hakkında Fransa muhâfilinde ba'zı endişeler hükm-ü fermândır. Bundan birkaç sene mukaddem Fransa ahâlisi Almanya'ya makâsad ceng-cûyane isnâd (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) etmişler idi. Şimdi bu makasadin esâssız olduğu anlaşıldı.

ACIK SÖZLER

Aynen:

Otado Hisâr

Devletimizin tarihine nazar-ı im'an ile bakılsa hakikatde bir hezimet-i siyâsiye demek olan Eğri Seferi meşhurundan sonra – yâ'ni bin tarih hicrisini müte'akib – bizde her ma'nasıyla asâr-ı sükut ve ittihâtat baş göstermiştir. Azle ve esbâbını İrane-yi ve izâh için caldılar yazılması lazım gelen bu hakikat-ı müelleme-yi tarihiyeyi şu küçük makâleye sığdırmak imkân-ı haricinde olduğundan istiknâhını erbâb-ı mutalaâya terk ederek devletin mâziye nisbetle yeni fakat hale göre eski bir derdinden bahs etmek istiyoruz. Zaman zaman nukûs ve istidâd ile her vakit ağızlarda dolaşan bu derdi kim bilemez?... “muzâyika-yı mâliye” dediğimiz bu alet-i müzminenin hepimiz dâîre-yi te'sir ve şumûlunda bulunmakla müteezzi ve müteelzimiz.

Acaba hakkimây-ı devlet bunu teşhis etmediler mi? Şâyed etdiler ise bunca zamandır maziden hale ve islâfdan ihlâfa intikâl ede ede vücûd-u devleti zebûn ve

nâtevân kılân derd-i cânehrâşın çâre-yi tedâvisini ne için bulmadılar? Acaba bu mümkün mü değildi?

Bu iki suâle: evet, teşhis etdiler, bütün esbâbını, irâzını bildiler, anladılar; fakat!.. fakat münkât hastalığın devamında uzayub gitmesinde idi. Tedâvi etmediler, etmek istemediler. Diye cevap vermek zarûridir. Şimdi biz îade-yi itibâr için bir çâre-yi necât arayan zavallılar gibi düşünelim, acı bile olsa söyleyelim ki bize hal için ders ve istikbal için (1.Kısım 2.Sütunun Sonu) müsteğini beyân olduğu üzere Divân-ı Umûmiyyenin teşkiliyle bir intizâm-ı idâre altına alınan itkâ-yı duyun-u keyfiyeti devlet için bir ümid latif uyandırmış idi. Bu idâre yüzünden dayinlerimizin hücumunu ber taraf etmiş ve vâridâtımızın kısm-ı mühimini nâmus belâsı ile ceklilerimizin eline terk etmiş idik; bu ise zarûri idi. Eger idâre-yi mâliyemiz şâyân-ı emin ve itimâd bir halde olsa idi alacaklarımız bu idâreye karşı gösterdikleri teslimiyyeti bizden derig etmezler idi; fakat itirâf etmeliyiz, biz bu itimâd ve teslimiyyete layık mı idik. Emr-i idâre ve cibâyeti, vech ve sûret-i sarf-ı mâliyemizin elinde kalan vâridât ne sû-î isti'amellere, ne yolsuzluklara uğradılmış idi! Adem-i intizâm; isrâf, yağmakarlık, çapulculuk yüzünden mâliye adi bir bakkalın bilânçosu kadar ile sâhîh bir hesâb gösteremedi, bir bûdce tanzim edemedi. İşte bir mirâs yedi fikriyle ucunu kapûb koyuverdiğimiz zaman idâre, büsbütün ayaklanan derdlerimizi zabt ve tevkife kifâyyet etmeyerek kopmak derecelerine geldikçe fâhiş şartlarla akd olunan istikrâzlar imdadımıza yetişiyor; devlet-i sefiyye bir âilenin tarz-ı hayatını nakliyeden gününü gün etmek mesleğini tutarak atiyi asla düşünmüyor, ve borc ile te'mîn-i hayata çalışıyordu, beş gurus için yüz gurusu sendler veriyor, alacaklarımız ihmâl ve imhâl edilerek vereceklerimiz dürlü nişanide çâreler ile verilmiyor. Ashâb-ı matlûb-u aldatmakdan başka bir iş yapılmıyor idi. Zaten gerek hârici gerek dâhili politikamız bu aldatmak politikası değil mi idi?... mutassıl ve müselsele istikrâzât: Divân-ı Umûmiyyemizin yekünü kabardıkca kabarıyor ve dâyinelerimize her gün yeni bir menba' vâridât tesellüm edilerek hazine-yi devlete doğrudan doğruya akub gelecek vâridat başka bir mecrâye teban yol alub gidiyor ve bu gidiş ile vâridât-ı umûmiye devlet yalnız Divân-ı Umûmiye-yi devletin fâizini kabatabilecek bir hedefe doğru yollanıyordu. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) maa-l-teessûf zaman-ı kasır içinde çok istikrâzların akd edildi, fakat müddet-i sadâretine teşebbüsle en çok istikrâz akd eden hiç şübhe yokki sâdr-ı esbâk Ferid Paşa oldu. Müşâr-ün ileyhın beş sene, altı ay, on gün imtidâd eden müddet sadâretinde para oyunu başlıca bir meşgale-yi devlet hükmünü alarak hakikakettin

gölünç, gülünç olduğu kadar hazin oyunlar oynandı, istikrâz, avâns, tahvil divân, Tevhîd Divân nâmlarıyla alınub verilen, ortada dönüp toparlanan mübâlagın mikdarı yirmi milyon lira gibi müdhiş, hem de pek müdhiş bir yekün teşkil etdi. Bunlar neticesi olarak el-yevm yüzde dört fâiz ve bir re'is olmalı itibariyle hazine-yi devlet senevi bir milyon liradan fazla bir meblağı te'diye mecbûr olmak gibi nâ-kabul tahammül bir bar altında eziliyor. Artık müstekre teysisât ile hışm-ı millete toz serpmek şakalarını bırakalım; ve şurasını sırâhaten ve yüksek sesle söyleyelim ve bilelim ki devletimizin elli seneden beri akd ettiği istikrâzlar meyânında bu son zamanda akd olunan istikrâzlar kadar muharrib ve mehâlik şerâit ile akd olunan bir istikrâz mevcûd değildir. bunun emsâlini bulmak için ancak Mahmud Nedim Paşa zaman-ı sadâretini tedkik etmeliyiz.

Gazeteler, Rıza Paşaların, Pañçırı Beylerin iştirâk ve ma'lunetleriyle icrâ edilen bu cesûrâne ve bî-rahmâne ameliyât-ı mâliyenin müteşebbisi bulunan bir zamâmdâr umûr hakkında nasıl bir hakim verilmek lazım geleceğini sevgili milletimizin efkâr-ı umûmiyesine terk ile o suretle akd olunan istikrâzlardan ale-l-amyâ bir dânesi ile alarak şerâitini, sûret akdını ve bu istikrâzın akdı uğrunda devlete ihtiyâr etdirilen elim fedâkârlıklardan, daha doğrusu ser-nâmemize teşkil eden "Otâd Hisâr" dan birinin hâzine-yi devlete nasıl sokulduğunu izâh ve teşrih eyleyelim.

1904 senesinde Bulgaristan İmâreti Fransaya (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

3 [Tânin] in Tefrikası

Muhâriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

Senin içmeğe ne lüzûm var! Baban senin içinde içdi... ve nedân çok sıkıntı çekdim, çok eziyet gördüm. Bari sen annene acı.

Uzun boylu idi. Beli hafifce kanburlaşmışdı. Fasılasız bir sa'i, fenâ bir maîşet altında şekte beti bir vücûd sanki yolunun üstünde bir şeye çarpmakdan korkuyormuş gibi dâimi bir inhâ ile gürültüsüz yürüyordu. Beyâz ve geniş simâsında derin çizgiler, hafif şişkinlikler vardı. Mahallenin bütün kadınları gibi onun da siyah gözleri bir ma'na-yı (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) elem ve endişe ile parlayordu. Alnının üstünde derin bir yara alâmeti sağ kaşını bir parça kaldırmış olduğu için sağ kulağında sol kulağından yüksek görünüyor. Bu hal simâsına korkunç bir manzara

veriyordu. Siyah ve sık saçlarının arasında demet demet beyazlanmış telleri müdhîş darbelerden nişân veriyordu.. bütün mevcûdiyyetinde bir halim ve sekûn bir tevekkül muztırabâne vardı.

Şimdi yanaklarından aşaağı ağır ağır yaları dökülüyordu. Pâvel alçak bir sesle yalvarmağa başladı:

Dur anne ağlama... bana bir az su ver.

Peki oğlum, su da getireyim, buzda, gitti, suyu getirdiği zaman çocuk uyumuşdu. Zavallı kadın teneffüsünü zabt ederek bir dakika orada hareketsiz durdu; su kabı elinde titriyor, içindeki buz parçaları tıngırdıyordu. Sonra suyu masanın üstüne koydu. Ve kendisi oraya, divârda (2.Kısım 2. Sütunun sonu) asılı durar tasvir mukaddesin önünde diz çökerek sâket ve sâkin duâya başladı. Pençerenin camları sokakdan taşan hayat sekr ve zîlmetin emvâc gamgama başı altında sarsılıyor, bir armonik bu karanlık son bahar gecesinin muhît-ı râbıtı içinde gıcırıyor; sokakda biri haykıra haykıra şarkı söylüyor; ara sıra kâh hadîd, kâh mütelâşî kadın sesleri, çirkin, bî edbâne sözleri işidiliyordu.

Velâsofun ufacak evinde hayat yine eskisi gibi yek-nesak, fakat şimdi evvelinden daha sâket ve asûde geçiyordu. Zâten mahallenin hayat-ı umûmiyesinin farkı bu idi. Ev büyük caddenin tâ ucunda, birden bire keskin bir meyil ile bir bataklığa müntehi olan sâth-ı mâilik zirvesinde oturtulmuşdu.

Mutbâh eve uçda bir kısmını işğal ediyor idi. Tavana kadar çıkamayan ince bir bölme ile mutbâhda ayrılmış ufak bir oda da Pâvelin annesi yanardı. Bundan başka dört köşeli, iki pençereli bir oda daha vardı; odanın bir (2.Kısım 3. Sütunun sonu) köşesinde Pâvelin karyolası, öteki köşeye iki iskemler ile bir masa konmuşdu. Birkaç sandalye aîlenin çamaşırları konulan bir konsül, bir ufak ayna, bir elbise sandığı, bir saât İsâ tesâvirinden iki levha odanın bütün mefrûşatını teşkil ediyordu.

Pâvel de arkadaşları gibi yaşamağa uğraşıyor; bir delikanlıya yakışan ne ise onu yapıyordu. Bir armonik, bir kolalı gömlek, açık renkli bir bobon bağı, bi çift lastik, bir baston aldı. Zâhiren kendi yaşındaki gençlere benziyordu; gece eglencelerine gidiyor, kadınlı, pevlikâ gibi onlar öğreniyor; Pazar akşamları eve serhûş geliyordu. Fakat ertesi sabah uyanınca başında bir ağrı his eder, sıtmalar içinde vücûdu ezilir. Yorgun simâsı sap sarı kesilir. Bir sabah validesi sordu:

Nasıl dün akşam eğlendin mi bakayım? Pâvel mağmûm bir sima-yı menfâ'l ile cevap verdi:

Hayır, pek çok canım sıkıldı. (2.Kısım 4. Sütun 4. Sayfanın Sonu)

birkaç batarya seri' ateşli top ısmarlamış idi. O sırada Yemende ihtilâl devam ediyordu. Her musibetden bir menfaât çıkarmak fikrinde bulunan ba'zı ricâl-i devletimiz bu vukûâtından bi-l-istifâde bir tedbir-i ittihâz etdiler; bir taraftan elle bir mikdâr para geçirerek idâre-yi umûrda sıkıntı çekmemek ba'zı parasızlıktan mütehasıl bir müşkülâta uğrayub da mevki'lerini dûçâr-ı tezlezil görmemek, diğer taraftan bol bol komisyonlar alarak ceyb-i ahtekârlarını doldurmak için bir istikrâz akdi lüzûmunu ortaya sordular; istikrâzlardan pek hoşlanmayan pâdişahı büyük bir istikrâz akdine ikna' için hemân bir çâre düşündüler; bu birinci çâre Karûb Fabrikasına hiç olmazsa Bulgaristan İmâreti kadar top sipâriş etmemiz fikrinden ibâret idi, tabîi top almak için karupa para vermek lazım: halbûki Karûb Fabrikasına yekûnu iki milyon liraya kârib bir eski borcumuz var idi. Fabrika ise eski hesâb temizlenmedikçe bu yeni siparişi kabul edemeyeceği cevâbını veriyor idi. O aralık Mâlîye Nâzırı na bu toplara lazım olan parayı, ne Yemen ve Rumeli ye icrâ edilecek sevkiyat-ı askeriye için verilecek mübâlağ, ne de o sırada te'diyesi icâb eden maâş-ı umûmiye katiyyen tedârik ve tesviye edemeyeceğini zehr-i tak bir lisan ile söyleyince zât-ı hazreti pâdişahı çâr-nâ-çâr istikrâca muvaffakiyyet eyledi. Bunun üzerine derhâl Ferid Paşa üç milyonu Devîçe Bankdan ve üç milyonu Osmanlı Bankasından olmak üzere altı milyon liralık bir istikrâz müzâkerâtına girişdi. Ve bir çok ustalıklı tertibâtdan sonra bu altı milyon liralık istikrâz akd oldu. O zaman Hey'et-i Vükelâdan iki zât bu istikrâzın akdine katiyyen muhâlefet etmişler idi; fakat bi-l-ahire yalnız şerâit-i istikrâzı bir dereceye kadar mani' olamadılar. (1.Kısım 1.Sütunun sonu)

Bankaların şerâit ve tekâlifine gelince Devîçe Banknın teklifi istikrâz-ı tahvilâtının yüzü seksân bir itibâriyle mevki' tedâvüle ihrâcından ibâret idi. Bank-ı Osmaniye ise bam başka bir şey idi, şöyleki:

1 – Rıhtım üzerindeki arsaların senedâtı verildiği Rıhtım şirketi şimdiye kadar bunları satamadığı cihetle senevi yirmi beş bin liradan iki sene için kumpanyaya elli bin lira itâsı;

2 – Şam – Mezireb şimendüferine muvâzî olarak inşâ kılınan Hicâz demiryolundan dolayı kumpányaya yüz elli bin lira tazminât verilmesi;

[Halbûki Şam – Mezireb hattına muvâzî olarak devletin diğer bir hat yapıdırmağa şartnâme icâbınca hakkı vardır.]

3 – İstikrâz olunacak meblağın selesi ile Fransa'nın Karuzu Fabrikasına sipariş verilmesi.

4 – Şam – Hama – Riyak Tar şimendüfer hattının kilo metrusi başına on altı bin Frank te'mînât akçesi itâsı şartlarıyla geniş hat olarak Halebe kadar temdîdine müsâade olunması.

İşte ibtidâ-i emirde top sipârîşinden başlayarak envâ' tertibât-ı garibe-i mâliye ile hitâm bulan ve mübdeyle neticesi nazar-ı itibara alındığı zaman mahiyeti en kör ve nânkör gözler önünde bile kaçamayan şu işler hakkında yeğân yeğân tafsilât vermek böyle bir makale ile kabil olamayacağından bunlardan muhtâsıran bir ikisini, bi-l-fârz Hama – Riyâk hattını şöylece ta'rif edelim:

Bu Hama – Riyâk hattından devlet ve memleketce zerre kadar istifâde me'mûl değildi, nitekim de olmadı. Çünkü Beyrut'dan Riyâka kadar giden vagonlar yolun dar olarak inşâsından dolayı orada kalıyor, eşya-ı ticâriye bu dar yolun vagonlarından geniş hattın vagonlarına aktarma ediliyor, tüccâr bu aktarma esnasından (1.Kısım 2. Sütunun sonu) ziyâdesiyle mutzerir oluyor, bir yerine beş veriyor, bilâ-lüzûm vakit gâîb ediyor. Müşkülâta uğrayor; bir taraftan tüccâr zarar-ı çeke dursun, diğer taraftan devlet Riyâkdan Halebe kadar temdîd olunan kısım-ı için senevi yetmiş beş bin lira te'mînât vermeğe mecbûr bulunuyor. Devlet şu hesâb ile doksân dokuz seneden ibâret olan müddet-i imtiyâziyenin hitâmına kadar kumpanyaya yedi buçuk milyon liraya kârib bir hazine verecek; hem de öyle verecek ki bundan ne memleket, ne hükümet bir istifâde beklemeyecek! Haydi bu da bağışlansın; fakat asıl işin dehşeti, faciâsı başka noktadan: bu te'mînât akçesine celb ve Suriye gibi devletin en zengin ve en mühim iki vilâyetinin aşârından bir kısım-ı mühimmi karşılık gösterildiği için beşinci ordunun idâresi her sahib-i himmetle nazar-ı teessüfle görmekte olduğu o müşkülât-ı azîme içinde çırpınub duracak! Askerlerimiz o sevgili, o muhterem evlâd-ı vatan ekseriyâ yalın ayak, üstü başı perişân, kışın şedâîdine yazın taktekdâz ateşlerine katlanacak, ister istemez tahammül edecek.

İstikrâz-ı şerâfti meyânında mübâlağ-ı müstekrizânın üçde biri ile Karubu Fabrikasına sipariş verilmesi şartıyla dercine gelince bu akıllara hayret verir derecelerde garib olmak şöyle dursun öyle bir sû-î misâl ve o nisbetde büyük bir hata-yı siyâsidir ki ancak zaman tashîh edebilir. Hûsûsâ ki sekiz yüz bin lira râddesinde, bulunan bu sipârîş devletçe bir ihtiyâç yok idi.

Tarihe geçecek bir söz Meclis-i Hassada bu istikrâz müzâkerâtı ceryân ederken vükelâdan biri “Bu sekiz yüz bin lira ile acaba Fransa’ya ne sipâriş etsek?” demiş. İstikrâzın şerâîti fevk-âl-âdesinden kinâye olmak üzere siparişin lüzûmsuzluğunu ve muhâzâ-i devletin zararını bir şey olacağını telmihen içlerinden bir zât da: (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

-Ne yapacağız, Fransa’ya çikolata ısmarlarız. Cevab-ı mesketini vermişti.

El-hâsıl Riyâkdan Halebe kadar yapılan şimendüferin kilometrosu seksân bin Franga mal olduğu halde şimendüfer rejisi direktörüne inşâat yüz yirmi bin Franga ihâle olunmuş ve bu suretle Otad Hisar’dan biri de suret-i husûsiye de hissedâranın kisesine kaydırılmıştır.

Bu istikrâzların mervûcleri – dikkat buyuruluyor ise – istifâde-i gayr-i meşrûâlarını üç suretle te’min etmişlerdir:

Birincisi : İstikrâzdan mukarrızlara bırakılan her milyon lira da takriban doksan bin lira ki üç milyon lirada iki yüz yetmiş bin liralık bir komisyon;

İkincisi: Karuzu Fabrikasına verilen sipârişden çıkarılan komisyonlar;

Üçüncüsü: Kilometrusu dört bin Fransız lirasına mâl olduğu halde inşâsı altı bin Fransa lirasına ihâle olduğu için beher kilometrudan kazandırılan ikişer bin liradan mütehasıl birkaç yüz bin lira ve bu cism-i meblağdan çıkarılan “Yine” komisyonlar!...

İşte, devletin böyle ağır ve altından kalkamaz şerâîti bi-l-kabûl daha doğrusu boynunu kılıca vererek akd ettiği parlak istikrâz! Altı milyon liralık şu iki istikrâzın tahvilâtı yüzü seksân bir itibâr ile mevki’ tedâvüle çıkarılarak hazine-i devlet ve millete öyle bir zırba-i mukâvemetsuz örüldüki acısı asla yüreğimizden çıkamayacak, ahfadımıza kadar intikâl edecektir.

Bir kere insaf edilmesin de hazinemize aîd bir çok menâbi’n nâhak yere senelerce tıkanacağı bir çok sıkındılar çekileceği ve bu sebeble ister istemez yine istikrâzlar akd edileceği sırasıyla birer birer düşünölsün; o zaman bundan tevellüd eden zararın mahiyeti anlaşılabilir.

Şimdi her iki bankanın şartları icâbatınca (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

anlamıyordum ki... arkadaşlarım makine gibi şeyler... balık tutmağa gitsem, yahûd bir tefîn satın alsam daha iyi olacak.

Fabrikada şevk ve hevesle çalışıyordu. Hiç cezâ vermemiş, bir gün bile işinden kalmamıştı. Sessiz sadâsız bir delikanlı idi. annesine benzeyen iri mâî

gözlerinden hayatdan memnun olmadığı anlatan bir hal vardı. Ne tefnin satın aldı, ne balığa gitdi. Fakat arkadaşlarının tuttuğu yoluda bıraktı. Müsâmerelere devamını seyrekleştirdi. Pazarları yine dışarı çıkardı. Fakat akşam olunca eve mağmûm ve mahzûm dönerdi. Annesi hiç ses çıkarmayarak onun bu halini tekdik ediyordu; bu esmer simânın gittikçe za'yıfladığını süzülüğünü bu nazarlara bir ifade-i vakâr geldiğini, bu dudakların garib bir ciddiyyetle büzüldüğünü görüyordu. Öyle zan olunurdu ki içinde bir hastalık, gizli bir hiddet onu muztarib ediyordu. Evvelden arkadaşları ziyâretine gelirdi; fakat sonraları kendisini hiç evde bulmadıkları (2.Kısım 1. Sütunun sonu) için gelmez oldular. Annesi oğlunun fabrikada başka delikanlılar gibi hareket etmediğini görmeye memnun oluyordu. Fakat bu yek-nesâk hayatın seyl-i zılâmından bir ısrar-ı ma'nadâna ile uzaklaştığını görünce bütün kalbini mübhem bir his enşide istilâ etmeğe başladı.

Pâvel eve kitap getiriyordu; ilk önce bunları gizli okuyordu. Ba'zı defa' bunlardan birkaç parça ayru bir kağıda yazardı.

Bir gün annesi sordusu:

-Seni pek iyi bulmuyorum, oğlum...

Çocuk cevâb verdi.

-Hayır hayır, çok iyiyim.

-Pek za'yıfsın onun için.

Pâvel cevâb vermedi, susdu.

Zaten az konuşurlar, nadiren görüşürlerdi. Sabahları delikanlı sessiz sadâsız çayını içerek işine gider, öğle vakti yemeğe gelirdi. Sofra başında ehemmiyetsiz birkaç lâkırdı teâtî olunduktan sonra yine biri birinden ayrılırlardı. Akşam olunca eve gelir, yüzünü gözünü (2.Kısım 2.Sütunun Sonu) yıkar, yemeğini yer, kitablarını okumağa koyulurdu. Pazarları sabahleyin evden pek erken çıkar, akşam pek geç dönerdi. Vâlidesi oğlunun şehre indiğini, tiyatroya devam ettiğini biliyor idi; fakat şehirden onu görmek için kimse gelmiyordu. Ona öyle geliyorduki ketb-i kayda Pâvel kendisiyle görüşmeyi azaltıyor, o eski kaba galîz sözlere bedel şimdi ma'asını anlayamadığı yeni bir takım kelimeler kullanılıyordu.

Pâvel vücûdunun, elbisesinin temizliğine pek ziyâde riâyet etmeğe başlamışdı; harekâtına daha ziyâde mahâret ve sekûn gelmiş, görünüşde daha sade, daha halim olmuşdu; validesi bundan endişeye düşüyordu. Vâlidesine karşı muâmelesi büsbütün başkalaşmışdı; ba'zen odasını kendisi süpürüyor, pazarları

karyolasını kendisi, tanzim ederdi. Bütün ahvâlinde sessiz sadâsız, alayşız onun işini azaltmağa çalışıyordu. Mahallede böyle yapan bir delikanlı yoktu.

Bugün eve bir tablo getirerek divâra asdı. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) öylede üç adamın resmi vardı. Bunların hâtvet-i veciheyinden cesur, şanlı insanlar olduğu anlaşılıyordu.

Bu resim mesîhin olduğundan sonra verildiğini gösteriyor, dedi.

Tablo kadının hoşuna gitmişti. Dalgın, sordu:

Mesihe böyle ta'zim ediyorsun da yine Kilisâya gitmiyorsun?..

Tablolar birbirini ta'kiben divârları doldurmağa arkadaşlarından bir doğramacının yaptığı bir sıra rafın üstünde kitâblar çoğalmağa başladı. Ketb-i kayda oda hoş bir manzara alıyordu.

Delikanlı ekseriye annesine “siz” diye hitâb eder, onunla konuştuğu zaman hep “anne” kelimesini kullanırdı. Ba'zen sabahları evden çıkarken:

Anne, derdi, ricâ ederim, merak etme, bu akşam biraz geç geleceğim.

O bu sözlerde bir şiddet, bir ciddiyet buluyordu. Maa-mâ-fih bî-çâre kadının endişesi günden güne artmakta idi. (Mâ-ba'dı var) (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Sâhife 6

Tânin

Cum'a – 5 Eylül

devletin ne kadar para aldığını ve elimize ne mikdâr para geçtiğini hesap edelim: Devîçe Bankdan alınan üç milyon liraya mukâbil-i tahvilâtın yüzde seksân bir hesabıyla mevki' tedâvüle çıkarılmasından dolayı ancak iki milyon dört yüz otuz bin lira alınmış ve bunun iki milyon lirası Karub Fabrikasına âid olan eski borca mahsûb edildiğinden Hâzine-i Devlete bu üç milyon liradan yalnız dötüz otuz bin lira kalmıştır.

Osmanlı Bankası'ndan alınan üç milyon liraya mukabil yine aynı suretle iki milyon dötüz otuz bin lira alınabilmiş ve bunun yüz elli bin lirası Şam Mezireb Kumpânyasına, elli bin lirası Rıhtım Şirketine tazmînât olarak itâ olunduktan sonra sekiz yüz bin lirası Karuzu Fabrikasına verilmiş ve mütebâkı bir milyon dört yüz otuz bin lirası elde kalmıştır.

Artık tezkiri ve vicdanları ta'zib eden şu mezbûhâne tertibât-ı mâliyeden devlet bu kadar ker-fetâr hisâr olursa ki bu yalnız bir danesidir. Ötekilerden nelere,

ne zararlara uğradığımızı uzun uzadıya teşrihe lüzûm görmeyerek müsebbilerine ne nazarla bakılmak lazım geleceğini ekfâr-ı umûmiyeye terk ederiz.

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'alesinin Tekâmül-ü Ahîri

-Mâ-ba'd-

Zâhiren yekdiğerine mübâyen bulunan hadisât bu hakâyık ile anlaşılır. Bunlar öyle bir anahtardır ki Avrupa'nın şarkdaki eser-gâh siyâsetine o olmayınca girmek mümkün değildir.

Rusya'nın berren sıkışmış olduğu dâîre-i mûzıkadan kurtulmağa çalıştığı sırada İngiltere menâfi'ne ne acı bir tesâdimle çarpdığını burada uzun uzadıya izâha lüzum göremem. Yalnız şurâsı nazar-ı dikkatden devr-i tutulmamalıdır ki Rusya Devlet-i Muâzzama halinde kaldıkça hayat-ı bahriyesinin muhtâç olduğu deniz havasını almak için büyük amânlar bulmağa, büyük ovaların laytınâhiyyeti içinde bulamadığı hudûd-u tabîyyeyi istihsâl etmeğe çalışacaktır. İngilizlere gelince bunlarda Rusya'nın İstanbul'da Acemistan'da, Afganistan'da yerleşmiş Hindistan yolları için tehlike olacağı fikrindedirler. Bugün İngilizler dağlar aşarak Hindistan'ı feth ve istilâya gelecek Rus Kazaklarını hayallerinden geçirdikçe hep bu tehlikeyi düşünürler. Son zamanlara gelinceye kadar Rusya'nın ilerilemesi ile İngilterenin tevsi' gayr-i kabil te'lîf iki politika idi, İngiltere Hindistan İmparatorluğundan ferâgat etmedikçe Hindistan yollarından vaz geçemez, Rusya hükümeti Rusya olarak baki kaldıkça ya'ni menâfi' ve adas-ı siyaseyesinden vazgeçmedikçe boğazların serbestisini te'mîne ya'ni evinin anahtarını elde etmeğe yorulmak bilmez bir kuvvetle çalışacaktır; meğer ki bir inkîlâb ile Rusya Hükümeti ayrı ayrı hükümâta inkîsâm etsin... O vakit tabîyyetin, tarihin icâbât-ı (1.Sütunun Sonu) zâruriyesi olarak tuttuğu meselik-i siyâsiyi birden bire unutabilir.

3

Lord Bikoneskildin Berlin kongresinde devletleri İngiliz politikası etrafına toplamak için bir bayrak gibi kullandığı temâmiyyet-i mülkiye politikası yeni bir şey değildi, bu politika İngiltere mecmûâ-i siyâsiyetinde öteden beri mevcûd idi, 1833 tarihinde Rusya 1840 tarihinde Mehmed Ali'ye ve Lûi Filipe karşı İngiltere bu politikayı kullanmışdı. Sivastopol önünde toplanan Fransız ordusu bu politikanın muvaffakiyyetini te'mîn etmiş, Paris muâhede-nâmesi önü Avrupa muvâzenesinin

başlıca esâslarından biri haline getirmişdi. Fransa Kırım Muhârebesine giriştiği zaman Fransız milletinin öteden beri me'lûf olduğu politikayı ta'kib ediyor, ya'ni evvela bavle Memâlik-i Osmaniyyede sakin akvâm-ı hıristiyâniyetin müstefid olacağı bir hürmet ve itibâra mazhar olmak ameliyle zât-ı şahânenin hukûk-u istiklâliyesini müdafaa mesleğinde devam ediyordu. İngilterenin nazarında ise Türkiye'yi kuvvetli bir devlet haline getirmek, onu Avrupa Hukuk-u Umûmiyesinin zîr-i himâyesine vaz' etmek, Rusya'nın adalar denizine inmesi ve Rusların bütün teşebbüsâtına karşı nâ-kabul iftihâm bir man'a te'sîsi için yegâne çâre idi. Binâen aliyye Devlet-i Aliyyenin temâmiyyet-i mülkiyesi ve zât-ı pâdişahının hukuk-u hâkimiyeti İngilterenin müdâhele politikasının sâikidir; amâl-ı ma'neviye, diniyye, felsefiyye ve insâniyyede bu bâbda müessir olmaktadır; bunun şarkdaki işgâli müteaddiddir: vaktiyle ehl-i sâlib muhârebâtına bâis olan bu politika idi, Avrupa siyâsiyatının hissiyât-ı diniyyeye ve münâzaât-ı mezhebiyyeden tecribdi. Akvâm-ı misillemeye karşı milel hıristiyâniyyenin ittifak ve ittihâdi amel-i mezâlimini ber taraf edemedi. Hatta bulunduğumuz asrın tarihi bile bu gâib olmuş yad ve tahtirden hali kalmıyor.

Hıristiyanlığın eskiden beri ta'kib ettiği bu gaye-i amâle Fransa inkilâb kibirinden sonra yeni bir anâsır daha inzimâm etdi: "Hukûk-u Akvâm", "Hukûk-u İnsaniyet" bu iki sebep Avrupa'da Serbesti ve İhtilâl Fırkâlarının elinde müstebid ve mütegalibelere, bi-l-hâssa Türklere karşı ilân-ı muhasemeyi iyi bir vesile olmuşdu. Müdâhele politikasının gayesi Türkleri ekseriyet teşkil edemedikleri memâlikden çıkarmağa, zülm ve itsâf altında bulunan Arkları bundan kurtarmağa ma'tûfdur. Bu politikada maksad o kadar câzib, vesâit o kadar sade, kesdirilen neticeler hiç olmazsa zâhiren o derece kati' derki temâmiyyet-i mülkiye politikasını ta'kib edenlerin mesâisi semeresiz kalur. Zaten bu son politikayı sarc-ı sûretde ta'yin ve ta'rif etmek mümkün değildir; çünkü tatbikâtda kendisine bir usul ta'yin etmiyor; yalnız fâide kaâdesinde müesses, menfaât gayesine hadim bulunuyor. Bu politikada icâb-ı hâl zamana hizmet var. Tehic edinci şa'şaaalar yok. Bunun merucları ulv-i cenâba delâlet eden harekât ve teşebbüsâtın ba'zen bütün cihânı ayaklandırabileceğini (2.Sütunun Sonu) bilemez değiller; fakat bu ayaklananların maddiyatı hayata, mücâdele-i mâişetin acı hakikatlarına temâs edince çıktıkları şâhika-i behicden yere düşeceklerini akvâmın en evvel kendi ekmeklerini düşüneceklerini de müderrekdirler. Maa-mâ-fih temâmiyyet-i mülkiye politikasına tarafdâr olanlar bir kemal-i hayâlınden mahrûm zân olunamamalıdır. Onların politikası da akvâmın

azimet ve saâdetinde ve bi-l-netice insaniyetin terkisine çalışmak esâsına müsteniddir.

Şark mes'elesinde icâb-ı hâl ve zamana göre hareket etmek mesleği ilk önce Fransa krallarından Birinci Fransuva zamanında başlamış, terk-i hükümeti Fransa kralının delâletiyle o vakit Avrupa hayatına dahil olmuşdu. Bunun neticesi olmak üzere düvel-i muâzzamanın mevcûdiyeti hayatiyeler için bir zemân gayri menfin olan muvâzeneyi te'mîn ve idame husûsunda Türkiye öyle bir anasır-ı zaruri haline girdi ki çok geçmeden "Hükümet-i Osmaniye Temâmiyyet-i Mülkiyesi" "Zât-ı Şâhanenin Hukûk-u Hakimrânesi" sulh ve sekûnun başlıca esâslarından add olunmağa başladı. Devletler içlerinden birinin şarkda menâfi' hususiye elde edememesinin te'mîn için lede-l-hâce muhârebeyi bile göze aldirdılar, zât-ı şâhanenin zîr-i idâresinde bulunan hükümâtı refte refte muhâfaza-i müşterekeleri altına alarak şark mes'elesini bir mes'ele-i beyn-el-milel haline getirdiler.

Adem-i itilâf mesleğinden mümkün mertebe mecâniyyet etmek, her devletin usûl-u siyâsetine göre tedbirli bulunmak menfaât-i hakikiyeye bina edilen politikaların esâsını teşkil eder. Bugünkü politika ne eski ehl-i salib fikrinden istigane ne de akvâmın naîl-i hukûka olmaları esâsına müstenid bulunan yeni fikre rû-î red ve abâ gösteriyor. Büyük diplomatlar "Gayr-i Kabil ve Zen" olan bu iki usulun ikisinden de istifâde etmenin yolunu bilir, onları tanzim eder, kendi menfaâtlerine muvaffak bir şekle koyarlar. Bugün temâmiyyet-i mülkiye politikasında bile bir ma'na-i katiyet yokdur; o da ihtiyâcât ve el-hâcât zaman Tevfik ediliyor. Şarkda Osmanlı taht-ı tabîfyetinde bulunan akvâmın asâbiyetinden menba's her buhrânda Avrupa kabineleri Hükümet-i Osmaniye'nin temâmiyyet-i mülkiyesini muhâfaza lüzûmunu beyândan geri durmamışlardır. Ancak ortalığa sekûn gelince iş zât-ı şâhânedan ya bir parça arazi, yahûd yeni birkaç imtiyâz-ı istihsâli suretine müneccer oluyor, ve ortalıkda yeniden bir takım hükümât-ı vücûdu kuvvet bulurken Osmanlı ülkâsı azar azar, parça parça ihlâl ve izmihlâle uğruyor. Osmanlıların zîr-i nüfûzundan kurtularak istihsâl-i hukuk etmiş bir Hristiyan memleketin bi-l-ahire yine Osmanlı Hükümetinin dâîre-i hakimiyetine vedet ettiği tarihte gayri mesbûkdur; bu gibi ahvâlde Avrupa kabineleri hep "efkâr-ı umûmiyyenin buna müsaâde edemeyeceği" mütalaâsını ortaya sürer. İşte bu ahvâl-i şâikesiyledir ki Türkiye Avrupa Hükümâtından olduğu halde hakikatde bir Avrupa Hükümeti değildir. Muâhedât kendisine bu ünvânı veriyor, fakat tatbikâtta bunun istilzâm ettiği imtiyâzâtıdan (3.Sütunun Sonu) mâhrumdur. Gerçi Avrupa ahenk-i

düveliyesine dâhil bulunuyor. Fakat taht-ı vesâyitde tutulmak şartıyla, elinde bir alet-i harb olmuşdu. 1877 Haziranında on dokuzuncu günü ya'ni Rusya'nın Devlet-i Aliyyeye ilân-ı harb etmesinde bir gün evvel Der-sâadetde İngiltere sefiri Mösyö Lâyar hükümeti metbûâsına yazdığı telgrafnâmede diyordu ki:

“Türklere ve dinlerine muhabbetimiz bahs-i ahir kendi menâfi' husûsiye ve selâmet-i atiyemiz nokta-i nazarından bizi Türkiye'yi vekâyâyâ sevk eden ve en büyük ricâl hükümetimiz tarafından kabul ve tasvib edilmiş olan politikanın bu son aylarda tahaddüş eden vukûât ile hiçbir münâsebeti yoktur. Ve bu vukûât o politikayı ihlâl edecek mahiyeti hâiz değildir. bu politika Türkiye'nin şarkdaki Rus amâl-ı harizânesine sedd-i mümânaat çekeceği ve dini İslâmın halife-i meşrû olan zât-ı pâdişahanenin – teba'sı meyânında milyonlarca müslümân bulunan – İngiltere için pek zâruri değilse bile fâideli bir müttefik olacağı kanâati üzerine müessesdir...”

Bir hükümet bir müdafaa bir cenî nasıl tahkim ederse İngiltere de Devlet-i Aliyye-yi öyle tahkim ve takviye ediyor, onu ıslâhat ve merkeziyyet tarikine sevk ediyor, akvâm-ı hiristiyâniyenin gitdikçe endişe-aver bir şekil alan mutalebeni ortadan kaldırmak için bu akvâmı müsâmehakârane mütecedid, hürriyet-perver bir hükümet meşrûta içinde yavaş yavaş mezc etmesini zât-ı şahâneye söylüyordu. Bu ahvâl-i küllühâne ve tanzimât-ı Hatt-ı Hümayunlarının tarih-i neşr ve ilânına mütesâdidir. İngiltere hükümetine mahsûs olan bu esasların hükümet-i Osmaniyeye tatbikatından ne gibi netâyiç hâsil olduğunu cümlelerin ma'lûmudur. Bir memleket ki cami' olduğu milletlerin alâmeti farikası dindir. İdâresinde usûl-u mutlaka-i merkeziyyetin tatbiki semere-dâr olamayacağı muhakkaktır. Hülâsa, ıslâhatın siyâsi ve ictimai olan kısmı haysiyyet kameleye dūçâr olmakda iken yeniçeriliğin ref' ve ilgasıyla ıslâhât-ı askeriyye kemal-i muvaffakiyyetiyle devam ediyordu. Netice şu olduki, Türkiye uğradığı buhrân-ı tecdiden kurtulduktan sonra daha ziyâde Asyalı, te'sisat-ı asker, itibariyle daha kuvvetli, akvâm-ı hiristiyâniyeyi ezmeğe daha müstaid bir hale geldi.

Avusturya ve Macaristana gelince: 1866 tarihinde Alman mesâilinden rehâ bulunca Kont Dobusetin ve bi-l-ahire Kont Anderaşi'nin te'sir ve teşvikiyle Avusturya suret-i kati'yede şarka doğru teveccüh etmişti.

İkinci Aleksandır zamanında Rusya Hükümeti Pan-İslavizm gayretiyle şimâlden Balkan şeb-i ceziresindeki asla ve akvâma bir muâvenet-i fî'liyede bulunmağa hazırlanırken Avusturya Hükümetide yeni bir kuvve-i muâvene saffetiyle bu akvâmı teşci' etmekte idi. 1867 de Fransa Hâriciye Nâzırı Marki Domostye

Hükümet-i Osmaniye en muvaffak ve nafi' bir yolda ıslâh etmek için bu hastanın başında mühim bir “müşâvere-i tabîye” esbâbını ihzâra çalışıyor. Mâ-ba'dı var (6. Sayfanın Sonu)

Cum'a – 5 Eylül

Tânin

Sâhife 7

Son Cevab

Sâdr-ı sâbık Sâid Paşa'nın ihbâren Sabah Gazetesi nüshâlarıyla neşr edilen mektubunun bana dâir olan fıkralarını okudum.

Müşâr-ün-ileyh mühr-ü sâdaretin sûret-i teslimi hakkındaki rivâyetin muvaffak nefis-ül-emr olmadığını beyan ile beni tekzib buyururlar. Hakikate gayri makrûn olan bu beyânatdan dolayı yeniden ba'zı izâhat-ı itâsına maa-l-teessüf mecbûr oldum: pederim merhûmun esbâb-ı mûcibeye müstenid olarak efkâr ve ahlâk cihetinde kendilerine emniyet ve itimâdi olmadığını Sâid Paşa Hâzretleri hakkıyla ve temâmiyle bildikleri gibi bu hakikaketi bilenler de alan pek çokdur. Gerek pederim ve gerek Midhat Paşa merhûmun vatan ve milletin selâmeti için yegane amel vatanperânelerinden biri de ibtidâ-i cülûsde maiyeti malûkaneye kabul buyurulacak zevâtın hüsn-ü niyet ve mekârim-i ahlak sahibi olması noktasına ma'tûf idi. Buna mebni cûlus-u hümâyun hilâfetpenahinin şeref-i vuku'anda bir gün evvel baş kitabetde Sadullah Bey merhûmun lüzûm-u ibkâsı – re'îs-i vükelâ olmak itibâriyle – pederim tarafından zât-ı şahâneye arz olunarak bu sûret, nezd-i hümâyun malûkânede tensib buyurulmuş ve keyfiyet ibkâ-i cânib sadâretten Sadullah Beye resmen tebliğ edilmiş iken cülûs-u hümâyun günü camileri Damad Mahmud Paşa merhûmun delâletiyle Sâid Paşa başkitâbet makamına geliverince hümâyun o gün pederim istifâsını verüb kılıç alayındada bulunmamış idi. İşte şu neticeye ve mevcûd olan münâferet-i fikriyeye binâen pederim kendilerini görmek istemediğinden mühr-ü sadâreti benim vasıtamla teslim ve iâde etdi, ben bu vak'ayi öteden beri ahhâmıdan pek çok zevâta bi-l-müsâsibe nakil ve hikaye eylemiş idim; onları da istişhâden sadak-ı ifâdemi te'yid ederim.

Erbâb-ı nezdinde ma'lûmedir ki idâre-i arifiyenin ilânıyla beraber ifâ-yı vazifeden kalan muhâkim adiyeye-yi mediniyenin yerine vas' bir salâhiyet dâfesinde ve sûret-i fevk-âl-âde'de teşkil-i labed olan Divân-ı Hârb kâim olur. Pederimin “bi-l-muhâkeme” kaydından maksadı ise ma'hûd divân on üçüncü maddenin fıkra-i ahiresini fesh ve ibtâl ve hükümetin emniyetini ihlâl etmekle maznun olanların

Divân-ı Hâriciye icrâ-i muhâkemeleriyle fi'l müdde'i behâk subûtu takdirinde lâ-hâk olacak hakim in dahil-i memleketde icrâsı ve bu tarik ile adalet-i lazimenin mühimmâ imkân-ı temini kaziyesinden ibâret idi.

Şu hakikate karşı Sâid Paşanın “Mevzû” bahs olan fikr-i ahire mahâl asâyiş-i hareketde bulunanların memleket-i Osmaniye haricine çıkarılması hakkındadır. Bir adamın cûrmü bi-l-muhâkeme sâbit olursa cezasını dâhili memleket de görmesi lâzım gelmez mi?...” yolundaki mütalaâlarıyla “pederine kavâinde adem-i vukûf isnâd ediyor” tarzındaki inhâm-ı acizeleri kendilerinin mesâil kanûniyedeki vukûflarının derecesini ta'yine kâfi değımlidir?... mücerred-i tebriye-i zimmet gayretiyle kezişteğân emte mumâdiyen atıf ve tahmil etmekte oldukları bu kabil fikirler, mes'uliyetler (1.Sütunun Sonu) vicdan ve hamiyete muvaffak dūşer şeylerden olmadığı cihetle bu tarz müdafaaya tevessül den artık sarf-ı nazar buyurmalarını hamiyetlerinden beklerim.

Vakıf Beyin hülâsa-i rivayetini sâlif-ül-beyân yüz on üçüncü maddenin hâl-i hazırıyla kabulü hakkında husûle gelen ekseriyyetden dolayı Midhât Paşa merhûmun dūçar olduğu yeis ve müşkülâtın derecesini beyandan ibâret olub pederim merhûmun bu netice üzerine ferdâ-i kararda isti'fasını verdiği resmen sâbit olmasına ve müşâr-ün-ileyh Midhat Paşa'nın İzmir'den Magnisa'ya azimetle maîyetlerinde bulunan sadurdan merhûm Ramazanla ile Magnisa muhasebecisi merhûm Hayri Bey hazır oldukları halde pederim ile vaki' olan bir tehci mülâkatlarında – sonradan bir daha Magnisa'da görüşdükleri: - Merhûm müşâr-ün-ileyhin isti'amâl buyurdıkları lisân-ı takdir ve setâyişden pederimde kendilerinin hem efkâr-ı olduğu istinbât edilmesine göre Sâid Paşanın bu bâbda zehâblerini de şâyân-ı kabul göremem.

Âmid-i Divân-ı Hümâyun Mahmûd Beyin rivâyeti bahsine gelince o zamana yetişüb hakâyık ahvâle kesb-i vukûf etmiş ve alan bir haysiyyât bulunmuş olan bî taraf zevâtın cümlesi pek alabilirler ki pederim yirmi beş günden ibâret olan Meclis-i Vâla riyâsetinde – buradan sadârete gelmiş idi. – irtikâb ve sū-î ahlâki mertebe-i tevâire varan Meclis Baş Kitabeti mesbûk-ül-ism Mahmud Beye Kıtaâ Rû-i Emniyet ve müsâmaha göstermediği gibi iki yüz doksan iki senesinde makâm-ı sadârete geldiği sırada bu zât-ı âmidî me'mûriyetinde bulmuş ve her takdir me'mûriyetinde ibkâ etmiş ise de müsned sadâretten isti'fasına kadar dâire-i mahrûmiyetinde bulundurmak şöyle dursun öteden beri hasıl olan adem-i tevcih ve emniyetsizliğini bu defa'da temâmen muhâfaza etmiş idi. İşte şu gördüğü muâmeleden dolayı son derece de husûmet besleyen Mahmud Bey iki yüz doksan sekiz senesinde hadis olan

ma'hûd muhâkeme-i esnâsında ahz-ı sâr için Filib Efendinin taht-ı imtiyâzında bulunan "Vakit" gazetesıyla üç gün sûret-i mütemâdiye de yazûb neşr ettiği makâlelerde pederim hakkında edeb ve hamiyetin asla kabul ve tecviz edemeyeceği bî esâs zeminlerle gayet rezilâne arz-ı alûd-u iftiralar, behtânlarda bulunmuş üç gün sonra matbûât-ı mahalliye tebliğ olunan bir kıta' ihtârname-i resmîyede neşriyât vakâ' mukâren hakikat olmadığı beyanıyla tekzib kılınmış idi. Sadak-ı ifâdemde tereddüd buyuranlar "Vakit" Gazetesinin kolleksiyonuna müracaâtla hal-i şübhe edebilir. Şimdi insâf buyurulsun; mahiyyet-i şahsiye ve ahlâkiyesi cümlece ma'lûm olan böyle bir gerzekârın haddizâtında, ne maksada mebni yazmış olduğu anlaşılakda olan hususu tarihinde pederime atifen beyan ve isnâd edildiği efkârı ve mütalaât nasıl olurda mu'teber ve sezâ-vâr kabul ve sâikden ma'dûd olabilir? Sâid Paşa hâzretleri sahib-i tarihin ahlâki limesini bilmez değildirlir. Bu böyle iken ne garibdir ki kendileri "müellifin şahsını müzkâ ad etmeyenler onun kolayla ese-şehâde itirâz ederler," gibi bir itirâfda buldukları (2.Sütunun Sonu) halde – devlet vaka'asının karben itibâr olabileceğini beyan buyururlar. Ne yüksek mantık! Mahmud Beyin pederimin dâire-i mâhremiyetine kabul olunmuş bir kimse olduğunu remz ve imâ ve bina berin ma'hûd tarihin rivâyetine kuvvet vermek aminesiyle "Rüşdi Paşa'nın meclisinde davama fırsatıab olmuş idi" ve hilâf-ı vak'adır.

Bu kabil-i mübâhaşâtı zaten sonlardan olmadığı cihetle teselsüle meydan vermemek üzere bu verekemde söylediklerim son cevabımdır.

Fî 3 Eylül Sene 1324

Mütercim Zâde

Reşâd

SON

İstikrâz

Hâzine-i Mâliyece akd olunacağını yazdığımız istikrâz hakkında son ve sahîh olarak aldığımız ma'lûmatı ber-veçh-i ati derç ediyoruz:

İstikrâz dört milyon yedi yüz on bir bin kûsür Osmanlı lirası mukaddar-ı itibârsında olacaktır. Meclis-i Meb'ûsân ve Ayânın tasdikine ma'lik kalmak ve elli bin lirası taraf-ı şahânedan hâzine-i maliyeye ihsan buyurulan emlâk-ı hasılâtından, yüz seksan bin lirası rusûmât hâsılâtından ve kırk bin lirası Cibâyeti Divân-ı

Umûmiye Mahûl-u teminât ve müstekrizât karşılıkları fazlasından olmak üzere iki yüz yetmiş bin lira karşılık gösterilerek senevi yüzde dört fâiz ve yarım re's-ül-mâl verilmek şartıyla o mukaddâr para istikrâz olunacak, tahvilâtın yüzü seksân beş guruşa bankaya satılacaktır. Bir de bin dokuz yüz dört senesi istikrâz tahvilâtından hâzine-i celilenin hesâbât-ı cârisine merhun ve Bank-ı Osmaniye mevdu' bulunan elli bin kıt'ası yüz liralığı seksân üç buçuk lira hesabıyla bankaya fûrûht olunarak bu iki muâmele-i mâliye hâsıl-ı nakdisinden bankadan evvelce alınan avanslar ba'de-l-tenzil kalacak iki milyon sekiz yüz elli bin lira kadar bin meblağ bankadan mukassatan alınacak ve bundan bir milyon liralık tahvilâtın hasıl-ı nakdisi hâzine-i hâssaya teslim olunacak ve şimdilik buna mahsuben yüzde yedi fâizli iki yüz elli bin lira ahz edilecektir.

Mâliye Nezâreti ve Bank-ı Osmani arasında hasıl olan muvâffakat üzerine kaleme alınan mukavelenâme Meclis-i Vükelâca bi-l-tasvib tasdik aliye arz edilmiştir.

Necâbetlü Ziyaeldin Efendi

Necâbetli Ziyaeldin Efendi hâzretleri maiyyetlerinde bahriye kol ağalarından Salim Efendi olduğu halde Peşte'ye gitmiştir.

Hâriciye Nâzırı Tevfik Paşa'nın İfâdâtı

Hâriciye Nâzırı Tevfik Paşa gazete muhabirlerinden biriyle vukû' bulan mülakâtı esnasında memleket-i Osmaniye'nin bi-l-cümle devletlere karşı salihperverâne ve dostane bir politika ta'kib edeceğini beyândan (3.Sütunun Sonu) sonra Makedonyaya nakli kelâm ederek şu sözleri söylemiştir:

“Devlet-i Osmaniye'nin kâffe-i nekâtına tatbik edeceği ıslâhat Makedonyaya idhâl eyleyecektir. En evvel yapılacak ıslâhat ıslâhat-ı adliyedir. Makedonya bütçesi şâyan-ı dikkat suretde hafifleyecektir. Zirâ artık bu memleketde eskisi gibi kuvve-i kesire-i askeriye istihdâmına mahal kalmayacaktır. Gümrük rüsûmuna yüzde üç zemâîm icrâsında alınan hasılat yine muvaffaketen Mâkedonya bütçesini tahsis edilecektir. Maa-mâ-fih Düvel-i Muâzzama ile ticâret muâhedeşi nâmeleri mes'elesini tezkere edeceğimiz esnâda bu mes'ele hakkında uyuşmak niyetindeyiz. Islâhat-ı Mâkedonya ahâlisinin refâh halini tezyide bâis olacak, buda bi-l-tabî Mâkedonya bütçesinin iyileşmesini eyleyecektir.”

Tevfik Paşa Devlet-i Aliyyenin Rusya ile münâsebât-ı dostânede bulunmak arzusunda olduğunu te'kid ve tekrar ile muhâveresine hitâm vermiştir.

Beyn-el-milel Telgraf ve Telefon Konferansı

Birkaç günde kadar Peşte'de ina'kad edecek olan beyn-el-milel telgraf ve telefon fen konferansında hazır bulunmak üzere telgraf fabrikası müdürü Ferid Beyin ve Nezâret Fen Müşâviri Lodon ve Mühendis Kalemî Müdürü Ma'luni Mehmed Emin Efendilerin ta'yin olunduklarını ve birkaç güne kadar azimet edeceklerini haber aldık.

Mûmâ-ileyhâmın orada en son sistem telgrafları tedkik ederek bu bâbda bir fikir mahsûs peydâ etmeğe çalışacakları ve bi-l-ahire Telgraf Nezâretince Der-sâadetde te'sîs-i metsûr olan telefon hutût ve mürâkizini te'sîs edecekleri cümle-i müstehâberâtındandır.

•
••

Ferid Bey muktedir, ma'lumatlı me'mûrun fenniyemizdendir. Kendisi şimdiye kadar Telgraf Nezâretince müstehdim bulunduğu müteaddid me'mûriyetlerde hüsn-ü hizmete muvaffak olmuş ve bi-l-hassa telsiz telgrâf hatlarının te'sîsinde büyük yararlığı görülmüştür. Ferid Bey meb'ûsluğa talib ve manzed olduğunu ifâde ediyor. Meb'ûslarımız meyânında böyle muktedir. Tecrübedide zevât görmek şâyân-ı iftihârdır.

Milli Re'îsin Kararı

Halebden İstanbul Gazetesine yazılıyor:

Milli Re'îs İbrahimin Hicâz Şimendüferi hattına me'mûriyyet-i mahsûsa ile izâm kılınması güzergâhında bulunan kasabalar ahâlisinin haf ve hissiyet içine bırakmışdı.

Bu adamın maiyyeti efrâdıyla Halebde oturduğu on gün zarfında bir çok şai'alar ortalıkda dolaşmağa başlamışdı.

Şurası muhakkaktır ki Milli Re'îs bir çok fenâlıklar, bir çok cinâyetler irtikâb etmiştir. Fakat me'mûrunu mübâlatsız adamlardan mürekkeb olan bir hükümetin İbrahim gibi bir güçbe re'îsinden ne şikâyet olacabilir? İbrahimin çöllerde (4.Sütun 7. Sayfanın Sonu)

yapdığını mütemeddin me'mûrlar şehir içinde efrâd-ı ahâlinin zararına olarak yapmıyorlarmıydı?

Bu kadar farziyat ile beraber yine İbrahim Paşa Haleb'de bulunduğu zaman ya'ni İdâre-i Sâbikanın son günlerinde İbrahim Paşanın kendisine bir vazife-i diniyye tevdi' eden İrâde-i Pâdişahiye muhâlefet edememiş, izzet-i hâînene verdiği büyük bir bahşış mukâbilinde kusurunu afv etdirmeğe muvaffak olmuş olduğu söyleniyordu. Bir takım halk da İbrahimin doğrudan doğruya taraf-ı pâdişahiden mazhar-ı afv olduğunu iddiâ ediyordu.

Mevki'n ser ve hükmünü yalnız kendisi bilen İbrahim ise hükümet-i mahalliyyenin vaki' olan da'vetlerine pek o kadar iltifât etmek istemiyor gibi görünmekte idi. İbrahimin halinde öyle bir sevimsizlik yoktur. Evlâdlarından biri de kendisiyle beraberdi. Yakışıklı görünür bir delikanlı olan bu çocuk pek çok kimselere kendini sevdirmişdi.

Haleb'den hareketinden iki gün evvel İbrahim bu me'mûriyetde nefsi için bir tehlike görüb görmediğini soran bir adama “Arkadan beş çocuğum var.” demişdi.

Şam'a vâsıl olunca beşinci ordu-yu hümâyun mevcûdundan İbrahimin ma'fiyyetinde ki adamlara bin aded mavzer tüfenkle beher tüfenkle 200 aded hesâbıyla fişenk verilmişdi.

Milli Re'îs bir gün sonra me'mûr olduğu Hicâz hattına gitmek üzere idi. zaten yollar hakkında evvelden bir istikşâfda yapırmışdı. Tam o esnada Kanûn-u Esâsinin ilânı haberi vâsıl oldu.

Hükümet-i mahalliye emre intizâren hareket etmemesini İbrahim Paşaya tebliğ etdi. Gelen emir İbrahime İstanbul'a azimet merkezinde idi. Bu çöl serdârı için bundan daha nahoş bir haber olamazdı. İbrahim emiri dinlemedi. İşte asıl bunda fena etmişdi. Çünkü her tarafda mazhar olduğu ihtirâmat kabahatlerinin afv olunduğuna, Kanûn-u Esâsinin akib ilânında bahs edilen afv-ı umumiden kendisinin de müstefid olacağını delâlet etmekde idi. Binâen aliyye kendisi için korkulacak bir şey kalmamışdı. O da refİKası mel'anet ve şekâveti gibi, eski idârenin nazırları gibi Paşaya bilirdi. Nihâyet-ül-nihâye kendisini moldandan uzaklaştırmaktan başka bir şey yapılamazdı.

Milli Re'îs işi başka yolda düşünmüş yine de tırnağına kadar hükümetin teslim ettiği ma'yyet-i efrâdını alarak beşinci ordu-yu askeriyenin gözü önünde firâr etmişti.

Bunun üzerine Suriye vilâyeti keyfiyetden Haleb vilâyetini haberdâr etmiş ve İbrahim'in her ne kadar ta'kib edilmiş ise de dest-res edilemeyerek Haleb vilâyeti hududuna dâhil olduğunu, binaen aliyye Haleb vilâyetince ta'kib olunarak elde edilmesi lazımeden bulunduğunu yazmıştır.

İbrahim Halebin bir saat karibinde tevakkuf etdi. Vilâyetin vaki' olan tebligatına cevaben (1.Sütunun sonu) firâri olmadığını, askeriyenin memleketlerine döneceğini, kendisinin bunlara refâkat etmek üzere Halebe gelmiş olduğunu ve birgün sonra Halebe gelerek oradan Beyrut tarîkiyle İstanbul'a gideceğini bildirdi.

Haleb vilâyeti me'mûrunu bu kurnaz adamın hilesine ilk önce anlayamamış Velâdet-i Hümâyun günü İbrahim'in Halebe gelmesine muntazır bulunmuş idi.

Halbûki o gece İbrahim askeriyle birlikte hareket etmiş, güzergâhına sedd çeken askere telefât verdirerek kaçmış gitmişti. Hala kaçıyor, belki de mâûvâsına vasıl olmuştur.

Ahvâl-i mesrude hükümet-i hâzireye mühim bir ders gayret olmalıdır. Şam me'mûrunu İbrahim Paşayı o kadar tüfenk ve cebhânesiyle kaçırmamalıydı.

Haleb mevcûdu iki yüzü geçmeyen asker ona ne yapabilir? İbrahim'in ta'kibine yine bunlar me'mûr edildi. Halbûki İbrahim'in avnesi hem bu askerden daha iyi müsellâh, hemde çöllere daha çok alışıktır. Nitekim İbrahim'in gerek bu askeri gerek Urfadan çıkarılan müfrezeyle aldanarak kaçmasında bunu gösteriyor.

Fırat taht-ı muhâfazada olduğu halde İbrahim nehri geçdi, bugün belki önünde bulunuyor. İbrahim'in ilticâ ettiği mevki'n ehemmiyeti ve etrâfdaki halkın kesreti ile münâsebet-i mukaddârda askeri sevk lüzûmuna binâ-i keyfiyyet-i harbiye nezâretince ve He'yet-i Vükelâca nazar-ı dikkate alınmağa şâyandır.

Belediye İntihâbatı

Sekizinci Dâîrey-i Belediye

Hezir Oğlu Banker Ligoraki Efendi

Medanya Kâim-mekamlığından Müstefi Salih Bey

Yağhânci Toma Oğlu İnsetaş Efendi

Bâb-ı Ali İstişare Odası Muâvinlerinden Şevket Cenâni Bey

Tahfeci Hiristo Miçiko Efendi

Şirket-i Hayriye Tahsildâr Me'mûru Hacı İzzet Efendi
 Muhtar Hacı Nikola Efendi
 Ortaköy Silahhanesi Müdürü Herelamebos Efendi
 Mi'mar Arakil Hamamecyan Efendi
 Komisyoncu Teodori Efendi
 Komisyoncu Nikolaki Alonors Efendi
 Adliye Nezâreti Mektubcusu Keşfi Efendi
 On Beşinci Beyler Beyi Dâire Belediyesi
 Nafia' Tercüme Kalemî Müdürü Muâvini Ferid bey
 Sâbık Maa Tahrir Virgü Müdürü Bekir Hafız Bey
 Tüccardan Tevfik Bey
 Rusûmatda Mütercimi Miltiyadı Efendi
 Tüccardan Pandalaki Pedus Efendi
 Bakkal Hiristokoros Kozma Efendi
 Tüccardan Bandalaki Pedus Efendi
 Bakkal Hiristokoros Kozma Efendi
 Havyar Tüccarından Yorgi Mite Efendi
 Çuha Tüccarından İshâk Beruşalmi Efendi
 Dav'a Vekili Nişan Seruryan Efendi
 Tüccardan Topaliyan Aleksan Efendi
 Tüccardan Karebet Basmacıyan Efendi
 Kalemgâr Minos Hamiporsum Minasiyan Efendi

Centingân Sultan Murad Hâmis Hâzretleri inşâ' ve ta'mir edilmekte bulunan murakıdlarının bir an evvel itmâm ve ikmâli zımında evkâf nazırı bey efendi tarafından komisyon-u mahsusuna o emr-i lazime itâ edilmiştir.

Fatih, Bayezid ve Yeni Cami' Şerifler havalilerinde ki (2.Sütunun Sonu) çirkin barakaların Ramazan-ı Şerifin hulûlünden evvel oralardan kaldırılması Evkâf Nezâretinden Dâhiliye Nezâret ve Şehr-i Emâneti ile Zabtiye Nezâretine iş'ar edilmiştir.

Evkâf-ı Hümâyunca vezâîfin bir suret-i muntazımada tesviyesi esbâbı istikâmâl edilmiş olduğunu müstehir etmezdir.

Gânbutlar

Hükümet-i Seniyye nâmına Fransa'da Şenâyder Fabrikasına sipariş edilmiş olan Nevşehir ve Taşköprü gânbutları dün ale-l-sabah Der-sâadete vâsil olarak cesrinden bâ-l-dühûl tersane önünde şamandıraya bağlanmışlardır.

Şehr-i Emîni Ziyor Bey Efendi de dün Bâb-ı Aliye gelerek Dâhiliye Nâzırı Hakkı Bey Efendi ile mülâkat etmiştir.

Bulgar sefiri Azaryan Efendi ve Waşington Sefiri Kâzım Bey Tahrirât-ı Hâriciye Kâtibi Lütfi Bey Efendi görüşmüşlerdir.

Mülâkat

Dün Romanya Sefiri Asâetlü Papinyo Cenâbları Sadr-ı Azam Paşa Hâzretleri ile Hâriciye Müsteşârı Fethi Franko Bey Efendiyi ziyâret etmiştir.

Dünkü gün İngiltere Sefiri Kebiri Asaletlü Serlozer Hâzretleri Hâriciye Nâzırı Tevfik Paşa ile mülâkat eylemişlerdir.

Bulgaristan Prensi Vere'is Nazar Malinof Efendiye Sofya'ya hemân avdet etmeleri hususunda telgrâf keşide olunmuştur.

Üsküdar İdâdisince bu cum'a ertesi günü için kararlaştırılmış olan konserin Salı gününe taalluk edildiği matbûâmıza haber verilmiştir.

Naçuviç Efendi

Bulgaristan İmâretinin Der-sâadet Kapû Kethüdâlığına Naçuviç Efendinin ta'yin ve izâm olunacağını Veçerna Posta Gazetesi yazıyor.

Ruç Gazetesinden:

Dünkü gün Bulgaristan Nâzırı ictima' ederek Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye ile Bulgaristan İmâreti arasındaki ihtilâfa dâir icrâ-i müzâkerât etmişlerdir.

Berlin Sefâret-i Seniyyesine ta'yin edilen Osman Nizâmi Paşa Bâb-ı Aliye gelerek Hâriciye Nâzırı Tevfik Paşa ile mülâkat etmiştir.

İâne-i Mâliye

Guruş	
2500	Tüccardan Artin Efendi Arselâniyan
1950	İtbâ-yi Mülkiyeden Yosef İzeldin Bey
51200	Kuleli Mektebi İdâdi Harbiyesinde verilen konser hâsılatı
<u>55650</u>	
<u>154530730</u>	
160095730	

Haydar Paşa Osmanlı İttihâd Kulübü

Haydar Paşada Yel Değirmeninde Osmanlı İttihâd Kulübü nâmıyla bir cemiyet teşekkül etmiş ve geçen Cum'a ertesi akşamı pek parlak bir surette resm-i küşâdi icrâ edilmiştir. İslâm ve Museviden on zât tarafından irâd olunan tatkalarda cemiyetin (3.Sütunun Sonu) anâsırı muhtelif arasında İttihâd ve Ahvatı ileri götürmek, fikr-i iktisâdi ta'mim etmek, gece dersleri vererek Musevi vatandaşlarımız arasında Lisân-ı Osmaniyenin ta'mîmine çalışmak hülâsa halkın seviye-i ilmiyesini yükselterek menâfi' umûmiyeye müteallik hususât ile iştigal eylemek maksadıyla teşekkül eylediği beyan olunmuştur. Kalobin salon kütüphanesine hayli ehemmiyet verilmektedir.

Zabtiye Nâzırı Sami Paşa Hâzretleri dünkü gün Polis tensikâtı hakkında ba'zı o emir ahz ve telakki etmek üzere Sadr-ı Azam Paşa hâzretlerini ziyaret eylemişlerdir.

İLANLAR

Aynen:

Şehr-i Halin on birinci pençsenbe günü "Zâbıtan-ı Bahriye Kaloni" resmen küşâd edilmek mukarrer olmağla alakadarane saat sekizde inbat-ı vücûd eylemeleri ilân olunur.

Romanya Seyâhati

İdâre-i Mahsûsa müstehdiminin pençsenbe gününden itibaren terk-i işgal edecekleri evrâk-ı havadis vusur-u sâîre ilânından anlaşılması üzerine mekâtib-i aliye ve Mekteb-i Sultani me'zûnları ile Galata'da Havyar Hanında 11 numarolu İdâre Hâne tarafından bi-l-ittihâd ve bi-l-müzâkere tertib edilen Romanya seyahatinin eylülün altıncı cum'a ertesi günü sabah alafranga dokuzda (alaturka saat birde) Köstenceye mütevecihen hareket edecek olan Romanya seri'ül-seyir vapur şirketinin (Rermanı) nâm vapuruyla icrası suret-i katiyyede firargir olmuş olmağla biletlerini ahz eylemek ve ma'lumat-ı mufassala almak arzu edenlerin Eylül'ün beşinci Cum'a günü saat beşe kadar Mekâtib-i Mülkiye ile İdâre-i mezkûreye müracaât ve bu fırsattan istifadeye müsaraât eylemeleri ilan olunur.

Yemek ile vapur ücreti dahil olduğu halde azimet ve avdet

	Aded	lira-yı	Osmani
Birinci Sınıf		3	
İkinci Sınıf		2	

Bir buçuk seneden beri pençe-yi ıztırabından zebun olduğum "Egzemânın" tedavisi için müteaddid etbaya müracaâtda bir semere-i afiyet iktisâb edememişdim. Nihayet bu hastalığa giriftâr olub hâzâkatı semeresiyle kesb-i afiyet eden ba'zı ahbabımın tavsiyesi üzerine etbây-ı bahriyeden İlyas Paşa Hâzretlerine müracaât eyledim müşâr-ün ileyhin eser-i ihtimâm ve hâzâkatları olarak lehû-l-hamid berû nâm iktisâb eylediğinden müşâr-ün ileyhe vecibe-i zimmet bildiğim teşekkürâtımı alenân ifâ eyler ve bu suretle giriftâr-ı ıztırab olan ahvât imte müşâr-ün ileyh müracaât eylemelerini insaniyet namına ilan eylerim.

Mektebi Tıbbiye Şâhane Ser-seryat-ı Hariciye

Ma'lum Sânisî Operatör Mîr-alay

Cemil

Me'zunin Mülkiye İttihâd ve Teavün Cemiyeti He'yet-i İdâresi ta'limat-ı esâsiyeyi müzâkere etmek üzere Eylülün yedinci Pazar günü saat üçde Mekteb-i Mülkiyede akd-ı ictima' edeceklerinden He'yet-i mezkûre azasından yevm-i mezkûrda teşrifleri rica olunur.

Önü kesik kullanışlı bir aded kavpe araba satılık olduğundan almak ve görmek isteyenler Cevizlikde Bekçi İbrahim Ağaya müracaât eylemeleri 3

Mekteb-i Bahriye Nezâretinden:

Mekteb-i Bahriye talebesinin me'zûnen saleye gidenlerden maadasının eylül rûminin dokuzuncu Salı günü sabah vapurla mektebde bulunmaları lüzûmu beyan olunur.

Tevfik Fikret

Hanımlara Mahsûs gazete matbûasında tertib ve Sabah matbûasında tab' olunmuşdur.

1.10.50. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Cum'a ertesini****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 50****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****23 Şa'ban : 1326****06 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****İHTÂR**

“Tânin” her vesile ile karelerinden gördüğü iltifat ve rağbete arz-ı teşekkür ederek bu iltifatlara cidden kesb-i liyâkat etmeğe çalışacağını te'mîn eder.

Bu cümleden olmak üzere, gazetemize Mehmed Câvid ve Sefer Beylerin de muâvenet-i tahririyeleri te'mîn edilmiş olduğunu karelerimize haber vermiyoruz. Mehmed Câvid Beyi Osmanlı kareleri içinde bilmeyen yoktur. Sefer Bey ise devr-i istibdâdda memleketimizin ahvâl olunmayısına dâîr Paris'de çıkan “Rehuv” risâlesine dakik, nâfiz makaleler yazan bir sahib vukûf ve kalemdirki nâmı ancak eski zamanda bin dürlü tehlikeleri göze alarak gizli gizli “Rehuv”yi okuyan zâtlarca ma'lûmdur. Sefer Bey bundan sonra Parisden gazetemize yazacağı mektublarla bütün karein-i Osmaniyeyi iktidâr ve meziyetine takdir-i hâvan edeceği şübhesizdir.

SIYÂSİYÂT

Dâhili

Adem-i Merkeziyyet

Sebahaddin Bey Efendinin geçen gün “Variyete” tiyatrosunda meşelik-i siyâsi ve ictimâilerine dâîr verdikleri konferans cidden şâyân-ı dikkat idi. Çünkü “Adem-i Merkeziyyet” ta’birinden maksadları ne olduğunu, kendi lisanlarından işederek mes’eleyi hakkıyla anlamış olacaktık.

Uzun münâkaşalar ekseriyâ bir ta’birin yanlış anlaşılmasından tevellüd eder. Bir çok sû-î tefhimden sonra tarafın birden maksadda, fikir de mütehad olduklarını anlıyorlar. “Adem-i Merkeziyyet” ta’biri de işte böyle sû-î tefsire uğrayabilecek cümlelerden biridir. İbtidâ-i İkdâm gazetesinde mevzû-i bahs edildi. Bundan bir nev’ “Muhtariyyet-i İdâre” anlaşıldı; böyle olmadığı söylendi; sonra Tercüman-ı Hakikatde cümlenin maksudi bir yalnız rivâyet-i muhtelif olduğu yolunda beyan-ı mütalâa edildi. Nihayet Sabahaddin Bey Efendinin bu mes’eleye dâîr bir konferans vereceği işidilince tabii bu haber kemâl-i memnuniyetle telakki olundu.

Sabahaddin Bey konferansında verdiği te’mînât ile bu memnuniyyeti kat kat takviye etmiş oldu:

“Bugün tebeşir edebilirim ki saadet-i vatana çalışan cemiyyetlerimiz arasında ne ferî’ ne esâsi hiçbir ihtilâf kalmamıştır.”

Bi-l-zât Sabahaddin Beyin lisanından işidilen (1.Sütunun Sonu) bu teminat cemiyyetler arasında ihtilâf-ı efkâr mevcûd olduğuna dâîr çıkarılan şâiyaları cerhe kafidir. Bina-yı istibdâdı yıkmak için hep birlikde uğraşan Fedâkârân Cemiyyetin sonra memleketde yeni usul idâreyi takviye için yine birlikde çalışmağa mecbûr olacakları bir sırada ayrılmaları cidden şâyân-ı esef görülüyordu. Bu eseflerden kurtulduk; şimdi Sabahaddin Beyin “Adem-i Merkeziyyet” ta’birinden ne kasd etdiklerini görelim.

Sabahaddin Bey “Adem-i Merkeziyyet” in “Tevsî-i Me’zûniyyet” den başka bir şey olmadığını söylüyor. Tevsi’ me’zûniyyet de Kanûn-u Esâsimizde mündericidir. Yüz sekizinci madde “Velâyanın usûl-u idâresi tevsi’ me’zûniyyet ve tefrik-i vezaîf kâîdesi üzerine müesses” olacağı beyan ediliyor. Bu halde Sabahaddin Beyin programındaki “Adem-i Merkeziyyet” ta’biri Kanûn-u Esâside mevcûd bir ta’birin şekli diğeri demek oluyor.

Burada zihne bir sual vârid olur. Sabahaddin Beyin meşelik-i siyasi ve ictimâîsini hülâsa etmek üzere üç destûr görüyor idik:

“Meşrûtiyyet – Teşebbüs-ü Şahsi – Adem-i Merkeziyyet” Meşrutiyyet bir usûl-u idârededir. Bu talep olunabilir, bir fırka-i siyâsiyenin programını teşkil eder.

“Teşebbüs-ü Şahsi” bir programa nasıl girer?.. Evet, istibdâd zamanında milletin hakk-ı hürriyetini istihsâl için ortaya atılan bir cemiyet-i vatanperverâne idâre-i müstebdeden “Meşrûtiyyet” esâsını talebde haklı olabilirdi; fakat Teşebbüs-ü Şâhsiyi kimden isteyordu; bu, milletde bir kabiliyetden ibâretidir; istemekle olmaz, efrâd-ı milletde o kabiliyeti tevlide çalışmağla husule gelir esasen bu bâbda sarf edilecek gayretin müşmir olub olamayacağı da ayrıca cay-i mülâhazadır. Adem-i Merkeziyyet, ta’birinin muhtariyyet-i idâre tarzında anlaşılmasına sebep de programa sûret-i mahsûsada idhâl edilmiş olmasıdır.

Eğer, diyorduk, Adem-i Merkeziyyet bildiğimiz “Tevsî-i Me’zûniyyet” den ibâret ise bu Kanûn-u Esâside münderic bulunduğu gibi ayrıca bir de nevâhi nizamnâmemiz bulunduğundan bir esâsı bi-l-hâssa tefrik ile programa idhâl etmekde bir hikmet olamaz onun için mutlaka “Adem-i Merkeziyyet” Kanûn-u Esâsinin çizdiği dâîreden haricde, daha fazla bir salâhiyyet tazmin edecektir.

Hâlbûki bu mütalâada yanılıyormuşuz: tevsî-i mezûniyyetden başka bir şey talep edilmiyormuş...Maa-mâ-fîh otuz seneden beri ayak altına alınan (2.Sütunun Sonu) hak yalnız vilâyât nizâmnamesinden ibâret değildi. Bu hukukumuzun kâffesini siyâsi programlarımızı hülâsa edecek destûrların arasına ilâve etmek lazım gelse idi sâhifeler dolardı. Şu halde bunları kaleme almayubda yalnız “Adem-i Merkeziyyet” den bahs etmek bi-l-tabî’ câlib-i dikkat idi.

Bâ-hûsus Türklerin gayri anâsır-ı Osmaniye’nin işe verdikleri ehemmiyyet ve Sabahaddin Beye karşı bu fikirlerinden dolayı gösterdikleri merbûtiyyet onlarında Adem-i Merkeziyyeti ve Hiddet-i Osmaniye’ye Muğayir ba’zı emellerle kabil-i te’lîf olacak bir suretde tefsîr etdikleri zannını hâsıl ediyordu. Ve asıl bizi endişenâk eden de bu idi. Sabahaddin Beyin bu emellere, endişelere kati’ bir hâtîme çekmeleri bi-l-hâssa şâyân-ı teşekkürdür.

Esas noktada böyle hep birleşdikten sonra fervae müteâllik cihetlerde de bir iki söz söylemek mecbûriyyetinde kalıyorum.

Sabahaddin Bey: “Usûl-u merkeziyyetin hâsıl ettiği neticeyi otuz senelik tecrübe göstermiştir.” Diyor mutlak suretde usûl-u merkeziyyete tarafdâr değilim. Fakat memleketde otuz senelik istibdâd neticesinde husule gelen ahvâli usûl-u

merkeziyyetin neticesi olmak üzere telakki edemeyiz. Usûl-u merkeziyyet meşrûtiyyet-i idâre ile de kabil-i te'lîfdir. Otuz senedir meşrûtiyyet-i idâre altında yaşasa idik, aynı zamanda usûl-u merkeziyyeti de tatbik etse idik memleketimiz bu günkü halde mi olacaktı? Şübhesiz ki hayır.

Sabahaddin Bey anâsır-ı muhtelif-i Osmaniye'yi bir nokta-yı esâsiyeye cem' ve tevhid edebilmek için "ahaliye, bu anâsıra hakk-ı teftîş verilmelidir, bu da Adem-i Merkeziyyet ile olabilir." diyor. Bu iddiânın Adem-i Merkeziyyet olmazsa ahâli hükümetin if'âl ve harekâtı nazar-ı teftîşi altında bulunduramaz ma'nasını tazmin etmesi varid-i hatır olur - Halbûki meşrûtiyyet-i idâre – Sabahaddin Beyin pek güzel işâret etdiği gibi – idâre-i hükümete ahâlinin nezâret etmesi demekdi. Bu ise Meclis-i Meb'ûsan ile te'mîn olunur, tevsî' me'zûniyyet ile değil. Fransa da idâre-i hükümet-i teftîşi ahâli altında değil mi?...

Tevsî' me'zûniyyet kâidesi bu hakk-ı teftîşe tekâmül vilayetlere ne dereceye kadar teşmîl eder, bilemem. Biz tevsî' me'zûniyyeti böyle bir vazife-i teftîşin infâsı maksadından ziyâde – her tarafın kabiliyyet-i mahalliyesi muhtelif olacağından – menâfi' mahalliyyeyi ihtiyâcât-ı mahalliye dâiresinde takdir ve bunu kendi kendilerine te'mîn-i sûretinde, iktisâdi, idâri bir tarıkda tercîh etmeliyiz fikrindeyim (3.Sütun Sonu) Sabahaddin Beyin:

"Ahâli verdiği vergünün nereye sârf edildiğini anlamalıdır. Vilâyâtda vergüleri veren ve kanlarını vatanları uğrunda şecâatlı sûretde fedâ eden köylülerin verdikleri vergünün nereye verildiğini bilmeleri lazımdır. Çünkü vergüyü veren de onlar, vatanları uğruna şanlı sûretde fedâ-i cân eden askerleri tedârik eden de onlardır."

Dimelerine temâmiyle iştirâk ederim; ancak, bu maksad-ı Meclis-i Meb'ûsan ile te'mîn edilebilecek hususâta kadar tevsî' me'zûniyyetin lüzûm-u ve fâidesi mevzû' bahs olurken ileriye sorulacak menâfa'dan değildi, derim.

İdâre-i umûmiye-yi vilâyât nizâm-nâmesinin altmış ikinci maddesinde Meclis-i Umûmiyenin vezâfî şu sûretle ta'dâd ediliyor:

"Meclis-i Umûmi tark ve muâbirin tesviyesini bir sene tarafında ve vilâyetçi yapılması elzem görünân yolların mesâfât ve derece-i ameliyât ve mesârefâtı hakkında nizâm-ı mahsûs mûcibince yapılacak cedvellerin ahkâm ve mündericâtını ve ticâret ve sanayi'n teshil ve terkisini ve maârif ve terbiyenin intişârını ve vergünün kemmiyyet-i asliyesine hâlel gelmemek üzere teksim ve ta'dîlini ve yeniden tekâlîf vaz'ını her nev' hubûbât tahminin ve hayvânât cinsinin ıslahını ve ale-l-avm esbâb-ı

ma'mûriyetin tahrisini ve meydan ve çâyır ve mesire misüllü menâfi'-i umûmiye müteâllik olan emlak-ı umûmiyenin bey ü şira ve mübadalesi ve hastahâne ve ıslâhane ne gibi ibtiâ-i umûmiyenin tagyîr veya tecdîdini ve bunların keyfiyyet-i idâresini ve menâfi' umûmiye dâire akd olunan taâhhüdât ve mukâvelât ve onların mesârifine müteâllik iânânı ve ameliyât fevk-âl-âde ile vücûd gelecek te'sîsât-ı nafi'anın sûret-i icrâyesini müzâkere eyler.”

Vilâyât-ı Meclis-i Umûmileri bu mukâsadı te'mîn ederlerse memlekete hakiki bir hizmet görmüş olurlar. Nevâhi nizâmnâmesinin tatbiki de idâre-i mahâlliye-yi sarf-ı ahâliye tevdi' etmek demek olacaktır. Binaen aliyye şimdilik taşralar için bundan fazla bir hakka, bir hakk-ı tefîş-i siyâsiye lüzûm yoktur. Yalnız vilâyât-ı meclis-i umûmiyelerinin intihâbı keyfiyyeti muhtâc tashihdir.

Hüseyin Câhid

İstatistikler

Muhârriri

Sâlih Zeki Bey

Döndürcü Sâhifededir

Sâhife 2

Tânin

Cum'a – 2 Eylül

AVRUPA'NIN MÜESSESÂT-I SİYÂSİYESİ

İngilterede Lordlar Kamârası

İngiltere'de Lordlar Kamârası'nın menşâi teşkilatı Karun Vesta zamanına aîddir. Lordlar Kamârası iki nev' azâdan mürekkebdir: rûhani azâlar, cismânî azâlar.

Rûhani azâlar kanterbori ve borak; baş piskopaslarıyla hepsi de Angilikan mezhebine mensub olan yirmi dört piskoposdan mürekkebdir. Kanterbori ve Borak baş piskoposlarıyla Londra, Dûrhâm, Vinçester piskoposlarının Lordlar Kamârasına azâ olmağa hakları vardır, ya'ni o makama geçmekle Lordlar Kamârasına da azâ olmuş olurlar. İngiltere hükümdârı Angilikân Kilisâsının de re'îsi olduğu cihetle piskoposları ve baş piskoposları o intihâb eder.

Cismâni azâları azâlık salâhiyetine malik Hanedân kralı efrâdıyla Balorâne bu hakka malik olan zâtlardan hükümdâr tarafından lordluk payesine ısrâd edilen kimselerden, İskoçya ve İrlanda memleketlerinin vekilleri olan lordlardan ve mesâil-i hukûkiyede kesb-i ihtisâs etmiş lordlardan tereküb eder.

Balorâne azâlık hakkına malik olan lordlar birkaç kısımdır. İngiltere lordları denilen zâtlar İngilterenin fethinden İngiltere ile İskoçya'nın birleşmesi tarihine kadar geçen müddet zarfında Lordlar Kamârası azâlığına ta'yîn edilmiş olan kimselerin evlad ve ahfâdır.

Büyük Britinya Lordları İngiltere ile İskoçya'nın ittihâdından İzlânda ile ittihâdına kadar geçen müddet zarfında azâlığa ta'yîn edilmiş lordların evlad ve ahfâdır.

Kraliyet mütehhâde lordları on dokuzuncu asır ibtidâsından beri verilmiş azâlıkların veresinden tereküb ederler. İrsi azâlıkları kral ihdas eder. Verilen beratlarda azâlık hakkının evlad ve ahfâda dahi intikâl edeceği tasrîh olunur. Umumetle bu hak yalnız erkek evlâda intikal eder. Azâlık hakkına kadınlar varis oldukları zaman bunlar Lordlar Kamârasında rey vermek hakkına malik olurlarsa da bi-l-zât isbât ve hûd etmeyerek yerlerine vekil gönderirler.

Vekilleri lord olmayabilir. Bu takdirde müzâkerane iştirak edemezler, yalnız rey verirler.

Balorâne azâlık hakkına malik olan lordlar 21 yaşında meclise devama başlarlar.

İrsi lordların yanında İskoçya ile İrlanda'nın vekilleri olan lordlar da vardır. Bunlar Lordlar Kamârası azâlığına Balorâne ihrâz etmezler, memleketlerinin asilzâdeleri tarafından intihab olunarak buraya gelirler.

İngiltere ile birleşmeden evvel İskoçya'nın parlamontosu vardı. Lordlar Kamârasının azâsı yüz kırk beşi buluyordu. Bunların kaffesini İngiltere Lordlar Kamârasına kabul etmeği çok gördüler içlerinden on altı zâtın intihâb (1.Sütunun Sonu) edilerek İngiltere parlamontosuna gönderilmesini karar verdiler.

İskoçya gibi İrlanda'da parlamonto vardı. İrlanda parlamontosunun Lordlar Kamârası azâlarından kaffesi de ünvanlarını ve imtiyâzlarını muhâfaza etdiler. İçlerinden yirmi sekizinin bi-l-intihâb İngiltere parlamontosuna gönderilmesi karar-gîr oldu. İrlandanın vekilleri olan lordlar kayd-ı hayat şartıyla intihâb olunurlar.

Cismâni azâların mahdûd bir kısmı da umûr-u hukûkiye de sahib-i ihtisâs olan lordlardır. 1876 senesi ağustosunda yapılmış bir kanûn mucîbince krala ekâbir-i

me'mûrin adliye arasında dört zâtı lordlar kamârasına azâ yapabilmek salâhiyeti verildi. Bunlar Lordlar Kamârasında Baron ünvanıyla ahz-ı mevki' ederler. Bu ünvan me'mûriyetleri müddetince devam eder. Tekaâd oldukları zaman ünvanlarını muhâfaza ederlerse azâdan ma'dûd olmazlar.

Hâsılı, cismâni lordlar arasında kimisi azâlık hakkına balorane malikdir. Hukûk-u müntesibleri olan azâ ise me'mûriyyeti adliyelerini ifâ etdikleri müddetçe azâlık hakkı hâizdirler.

Lordlar Kamârası azâları bi-l-zât ya bir vekil vâsıtasıyla rey verirler. Azâlar, ister erkek, ister kadın olsunlar Lordlar Kamârasında muhâkeme edilirler. Ünvanlarını ancak bu yolda sâdir olacak bir karar üzerine gâib edebilirler.

İngiltere de Lordlar Kamârası azâsına hiç tahsîsât verilmez.

Adliye Nezâreti vazifesini ifâ eden zâtın Lordlar Kamârasında riyâset ettiğini geçenki makalede söylemişdik. Re'îs be-heme-hâl meclise dahil olmak icâb etmez. Hattı "Pir" ta'bir olunan azâlık payesine çıkarılmışsa i'tâ-yî rey etmek salâhiyetinden bile mahrûm bulunur. Tesâvî ara vukû'na re'îsin reyi verdiği tarafı galebe add edilmez. Meclisin yevm-i i'nâkadını vakt-i ahîre ta'lîk edemeyeceği gibi meclis nâmına idâre-i kelâm etmek salâhiyetini de hûd be hûd hâiz olamaz şâyân-ı dikkat garaibdendir ki re'îsin esnâ-yi müzâkere de oturduğu bir meclisin haricinde add olunur. Onun için re'îs bir lakırdı söylemek ihtiyacını his ederse ayağa kalkarak düklerin ilk sırasına kadar ilerilemek mecbûriyetinde bulunur.

Lordlar Kamârası bir takım komitelere ayrılır. Her devre-i i'nâkad için lordlar bu komitelere bir re'îs intihâb ederler.

Lordlar Kamârasının başlıca me'mûrunu şunlardır:

Parlemonto Katibi, bunu hükümdâr ta'yîn eder.

Katib Muâvini. Bunu re'îs ta'yîn eder.

Bunlardan başka zabıtnâmeleri tahrir etmek, müzâkerât mazbatalarını hıfz etmek, evrâk-ı lâzimeyi tab' ettirmek vazifesiyle mükellef katiblerde vardır. Bu me'mûrlara gayet yüksek maâşlar verilir. Parlemonto katibine ev kirasından başka senevi yüz bin frank, muâvine altmış iki bin beş yüz frank verilir.

Lordlar Kamârası kemâl-i istiklâl dâîresinde hareket eder. Çünkü bu meclisi dağıtacak, (2.Sütunun Sonu) hiçbir kuvvet olmadığı gibi "Pir" lerini ya'ni Lordlar Kamârası azâlarını parlemontoya gelmeden men' edecek hiçbir kuvvet mutasavvur değildir.

Şu hale nazaran Lordlar Kamârası gayet müstebidd-âne hareket eder. Avâm Kamârasının izhâr ettiği arzulara mümânaat eyler zân olunabilir. Fakat kral Lordlar Kamârasına istediği kadar azâ ta'yîn edebilmek hakkına bila-kayd ü şart mâlik olduğu için Lordlar Kamârasının melhûz olun bu muzırratı pek tahdîd edilmiştir. Line Hürest: Kral ister bütün bir tabur askeri Lordlar Kamârasına azâ ta'yîn edebilir. diyor. Fî-l-hakîka böyle bir tedbire lüzûm vardı. Çünkü Avâm Kamârası milletin arzusuna, efkârına tercümân olub da bir ıslahât istediği zaman Lordlar Kamârası buna sûret-i kati'yede mümânaat edecek olursa arzu olunan kanûn kabul ettirmek için buna muvaffak rey verecek kimseleri o meclise azâ ta'yîn etmekden başka yapacak bir çâre bulunmaz.

İngiltere de hükümet ya'ni he'yet-i vükelâ Avâm Kamârasını dağıtmak sûretiyle icrâ edebileceği nüfûzu Lordlar Kamârasına da istediği kadar azâ ta'yîn ettirmek sûretiyle icrâ edebilir.

Terbiye ve maârif kanûnunun Lordlar Kamârası tarafından reddinden sonra İngiltere de Avâm Kamârasıyla Lordlar Kamârası arasındaki münâsebet pek gerginleşmiştir. Avâm Kamârası "Lordlar Kamârasını ya ıslâh etmeli ya kaldırmalı" deyüb duruyor. Lordlar Kamârasının hal ve mevki vahimdir.

TELGRAFLAR

Dâhili

Viyana 17 Eylül – Rusya Hariciye Nâzırı Mösyö Pezvoski bu gün öğleden sonra buraya vâsıl olmuş ve akşam Münihe mütevveccihen azimet eylemiştir.

Berlin 17 Eylül – Almanya Baş Vekili Prens Bolov bugün Devlet-i Osmaniye'nin Berlin sefiri sâbık Tefvik Paşa'yı kabul etmiştir.

Roma 17 Eylül – Ajans Sete Feninin Petersburg'dan vaki' olan istihcârâtına nazaran Mösyö Dizorleski bu ay zarfında Mösyö Titoni'yi Vezyode ziyâret edecek ve ba'de refâketinde müşâr-ün ileyh Mösyö Titoni bulundğu halde Rabunciye giderek orada İtalya Kralı Hâzretlerine mülâki olacaktır.

Viyâna 17 Eylül – Boslovçiden gazetelere iş'ârat-ı atiyede bulunulmaktadır:

Mösyö Dizvoleski ile Baron Derentâl öğleden bir saat sonraya kadar görüşmüşlerdir. Müşâr-ün ileyhâ öğle taami tenavül ettikten sonra tekrar müzâkerâte oturmuşlardır. Ba'de birlikde bir teze icrâ ederek avdet ve yine sohbet-i siyâsiyelerine devâm eylemişlerdir.

Akşam Baron Derental Viyana'ya müteveccihen azimet etmiştir. Mösyö Dizvoleski ise geçeyi şatoda geçirdikten sonra bugün mûcibince gidecektir.

Hârici

Petersburg 17 Eylül – Ba'zı efrâd-ı bahriye (nevâ) nehrinde Büyük Petro'nun Hikli karibinde altı bombayı havi bir sandık bulmuşlardır. Sandığın küşâdı esnâsında bir bomba iştiâl etmiş fakat kimse paralanmamıştır.

Berlin 17 Eylül – Beyn-el-milel parlamentosu sulh konfransı bugün Racihşatağ salonunda inâkad etmiştir. Vükelâ cümleten hazır idiler. Baş vekil Prens Bolov bu münasebetle bir nutuk irâd ederek Almanya'nın hakim-i usulüne ne kadar büyük bir ehemmiyet vermekte olduğunu (3.Sütunun Sonu) beyan eylemiştir. Müşâr-ün ileyh nutkuna devam ile demiştir ki: "Almanya arazisini müdafaa edecek kadar kuvvetli olması lazımdır. Evet, Almanya kuvvetli olmak ister, fakat kuvvetini sû-î istiâmâl etmeyecektir..." ba'de müşâr-ün ileyh:

"Almanya hak ve insâf üzerine müessis bir sulh ve müsâlemeti istediği için sizin işlerinize, muâmelâtkere takdir-i havan olur." demiştir. Bu sözler alkışlanmıştır.

Londra 17 Eylül – İngiltere Hükümeti Fransa ve İspanya tarafından Fas için müştereken verilen notayı kabul ettiğini devletlere tebliğ etmiştir. (Ruyterik) bu telgrâfnâmesindeki ehemmiyet-i müsteğini izâhdır, tesisi yine iş Almanya'ya kalıyor.)

Petersburg 17 Eylül – Son yirmi dört saat zarfında (305) kişi koleraya musâb 115 kişi telef olmuştur.

Petersburg 17 Eylül – Dün Ufe vilâyeti dâhilinde şehirli Tâmak mevkiinde müdhiş bir harîk vukûa gelerek şehrin mühim bir kısmını harab etmiştir. Çarşı, mektebler, zemestov he'yet intihâbiyesine mahsûs bina kamilen yanmıştır.

Moskova 17 Eylül – Muvakkaf me'mûru Konzu işhâs-ı mechule tarafından dûçâr-ı taarruz olarak itilâf edilmiştir. Katillerin cinâyetlerini tasvir etdikden sonra işi bir şimendüfer kazası gibi göstermek için naaşî raylar üzerine atmışlardır.

Helsingfur 17 Eylül – Biraston'dan gelen Sakson nâmındaki İngiliz vapuru dün kolera alâmeti gösteren bir çok musâyeni hâmil olduğu halde Sâkicârkiye vâsıl olmuştur. Vapurun felâguzu hastalanarak gece vefat etmiş vefatın kolerâdan olduğu tahakkuk etmiştir. Vapur karantina müddetini ikmâl için terâgunda gitmiştir.

Viyana 17 Eylül – Burâ muhâfil-i siyâsiyesinde Avusturya ve Macaristan hükümetinin Kesûf hâdisesinden tevellüd etmesinden melhûz olan müşkülâtı tesviye ile uğraşmakta olduğu te'mîn ediliyor.

[Furniye]

Roma 17 Eylül – Viyana matbûâtı Mösyö Levizvoleski ile Baron Derental arasında vukûa gelen mülakat esnasında müşâr-ün-ileyhânın Avrupa ahvâl-i umûmiyesinden ve bâ hûsus memâlik-i Osmaniye'deki vukûatdan bahs etdiklerini yazıyorlar.

Paris 17 Eylül – Hidiv Mısır İskenderiyeye vâsıl olmuştur.

Viyana 17 Eylül – Nuye Ferâye Peresinde Yunanistan kralının Der-sâadeti ziyaret etmesi için müzâkerât ceryân etmekte olduğu istihbâr ediyor.

Berlin 17 Eylül – Almanya İmparatoru Sulh Kongresi azâsına bir telgrâfnâme göndererek bu kongrenin sulh ve mesâlemet-i umûmiyeye hâdim olmasını temini eylemiştir.

Paris 17 Eylül – Bufohâmâ'dan iş'âr edildiğine göre bahriye manevreleri bu sene teşrîn-i evvel on beşinden teşrîn-i sâninin on beşine kadar devam edecektir. Tonilanusu yekûni (400) bine baliğ olan Japon donanması kamilen bu manevreye iştirak eyleyecektir. Donanma üç filoya taksim edilecek, düşmanın es-ül-hârekâtı fûrmüz ceziresinin kısm-ı cenûbisi olacaktır.

Düşman Haze Hü Limanı ile Kore boğazını hedef-ül-harekât-i ittihâz edecek ve Japon donanması işte bu teşebbüsât tecavüzkâraneyi men'e me'mûr olacaktır. Teşrîn-i sâninin on beşinde Sazehoyişgâhında kati' bir muhârebe manevresi yapılacak, ondan sonra bütün donanma Kûbaya giderek Japonya İmparatoru hazır olduğu halde bir geçid-i resmi icrâ edecektir. (4.Sütun 2. Sayfanın Sonu)

Cum'a ertesi – 6 Eylül

Tânin

Sâhife 3

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Keşuf Efendi Hâdisesi

Tan Gazetesinin Sofya Muhâbiri tarafından verilen ma'lûmata göre Keşuf Efendi Sofya'ya vâsıl olur olmaz Hâriciye Nâzırı Cenerâl Paperikof ile mülakat etmiş ve hâdis-i azimetine aîd vapurunu vermiştir. Keşuf Efendi iş'âr-ı ahir'e kadar

Sofyada kalmak için emr almış, diğer taraftan hükümet-i seniyye komiseri kariben vukû'a gelecek azimetini te'hîr eylemiştir.

Bulgaristan İmâretince bu husûsda şiddetli bir meselik ittihâzına karar verilmiştir. Bulgaristan Kapû Kethüdâsı öteden beri Saray-ı Hümâyun'da seferay-ı sâîre gibi muâmeleye tabi' tutulmakta idi.

Yine bu mes'eleye dâîr Der-sâadetden ajans hâvâse ber-veçhi ati iş'arından bulunuyor:

Keşûf hâdisesi münâsebetiyle burada hâsıl olan hissiyât-ı umûmiye bedd-i endişânedir. Keşûf Efendinin gürültülü azimetini Bulgaristan Devlet-i Osmaniye ile olan münâsebetini câleb-i ehemmiyeti bir sûretde ta'dîl etmek arzunuda bulunduğu şübhesini tevlîd ediyor ve ihtimâlki Rûmeli şarkının Bulgaristana iltihâkı gününe musâdif olan 6 – 19 Eylülde ilân istiklâl edeceği zannını tevlîd eyliyor. Bâ husûs Keşûf Efendinin azimetini ihbâr etmek için Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Hâriciye Nâzırı ile ilk defa' olarak muhâbere etmesi de bu nokta-i nazarı te'yîd etmektedir.

Tânin

Bulgaristan Memâlik-i Osmaniye de iâde-i meşrûtiyeti vesilesile iftihâr ederek ilân-ı istiklâl edileceğine dâîr şâyi' olan haberlere sahîh nazarıyla bakmak istemiyoruz. İmâret-i adi ve nâ-hak bir teşrifât mes'elesini büyütmeyle birinci hatayı irtikâb etdi. İlân-ı kraliyet etmesi daha fâhiş bir hata olur. İmâret-i Avrupa'da tek başına kalmış bir memleket değildir. Evvela metbûa-yı olan bir hükümet var ki her dürlü hukukunu en cüzi neferâtına varıncaya kadar muhâfazaya azim etmiş, devr-i istibdâdda olduğu gibi ara sıra hukukunun pâ-mâl olmasına şimdi razı olacak, bir ferd-i Osmani tasavvur olunamaz. Vaktiyle bir şey bilmezdik; her şey karanlıkta ceryân eder idi; bu sûretle bir çok hakkımızı zayi' olurdu. Fakat şimdi her şeyi serbest, her şeyi aleni olunca tabii hukuk-u hükümetimizin en büyük temel taşına ilân-ı kraliyet gibi bir kazma örülmesine – Bulgarlarla son derece dost geçinmek istediğimiz halde – razı olamayız, dostluk-u haysiyyet ve şarka dokunulmamak şartıyla devam edebilir. Bulgaristan ilân-ı istiklâle kalkışırsa yalnız Devlet-i metbûâsının değil bütün devletlerin hukukuna – Berlin Muâhedeşi sebebiyle – sarîh sûretde taarruz etmiş olur. Bââş-ı hayatı olan devletlerin imzâlarını pâ-mâr edecek bir ni'met-nâşinâs evlâdı her istediğini yapmak hususunda mutlak alınan bırakamazlar farz-ı mahâl olarak biz sussak bile susmayanlar, haklarını arayanlar olur. (1.Sütunun sonu)

Bulgaristan zemâmdârane umûru bütün Avrupa'yı kendilerinden delkir edecek ve ihtimâl ki memleketleri için muzırrat-ı adideyi intaç eyleyecek harekete fâidesiz kuru bir şeref ve ünvan için menceleb olurlar ise ta'mîr-i kabul etmez bir hatay-ı siyâsi irtikâb etmiş bulunurlar.

•
••

En Son Ma'lûmât

Muhâfil-i aîdesinden aldığımız ma'lûmât mevsûkeye istinâd ederek Bulgaristanın ilân-ı istiklâl edeceği haberinin yanlış olduğunu beyan eyleriz.

Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretleri böyle bir hareketin mûcib olacağı te'sîr ve da'vet edeceği mukâbeleyi düşünerek buna Bulgaristan hiçbir zaman teşebbüs etmeyeceğini te'mîn eylemişlerdir.

En son haberlere göre Bulgaristan imâreti Avusturya İmparatoru Fransuva Josef hâzretlerinin nüvestlerine müracaat etmek fikrinde imiş. Rusya hükümeti Bulgaristana vesâyâ ve nussâh-ı lâzimedede bulunarak îtidâl-ı lüzûmunu ifhâm eylemiştir.

AÇIK SÖZLER

Paris'den Mektub

Bugünlerde Memâlik-i Osmaniye ahâlisinden olduğumuz nasılsa anlaşılub birazda öteki bir yeni ile ihtilât ve münâbetiniz olduğu ma'lûm olursa tesâdüf ettiğiniz aşınaların selâm bile vermeden sizden soracakları ilk suâl "İstanbul'daki vaka' hakkında ne dersiniz? Sözlerinden ibâret olur. Salonlarda, tiyatrolarda, sokaklarda, Paris mahallerinde, kulubde nerede olursanız olunuz; ister bir erkek ile görüşün, ister bir madâmın ziyâretinde bulununuz; muhâtabınız çocuk olsun, ihtiyar olsun dâima aynı kalb-i neferât-ı sâmi'enizi tehziz ediyor. Ahvâl-i hâzirenin sûret-i tabiiyede gürültüsüzce devam edüb etmeyeceğini herkes soruşduruyor.

Evet Mösyö, evet madâm, İstanbul'da son işler bir sulh ve emniyet dâîresinde terki ve devam edecektir. Ve bâ-hûsus matlubatınızı teşkil eden kuponların te'diyesi husûsunda hiçbir endişe ye mahall yok. Asırlardan beri devam eden uyuşukluğu sarsmak, boyununu sıkı boyunduruğu atmak, esâretten kurtulmak için bir azim ve cezim kuvve-i ile ittihâz-ı karar etmiş, ileriye atılmış bir kavm-i eski esâretten kötü olan hal-i nezizbe ne de dû-çâr olsun? Kan dökmeden büyük ve güzel

şeyler vücûda getirilmesi neden mümkün olmayasın? Bi-l-akis almalı, ya'ni kan dökülmeksizin iş görmek okumak hayatında asıl olmalıdır. Ümid ederim ki alem-i medeniyete bu hususda numûne-i imtişâl olmakda bir devâm olacağız.

Maa-mâ-fih Avrupa'nın memleketimizdeki vakayi'nin atiyyen iktisâb edeceği eskâli büyük bir müddet ve maa-mâ-fih o nisbetde azim bir halecân ile beklemekte olduğu kabil-i inkâr değildir.

Geçen Pazar günü sarraflık aleminin en büyük (2.Sütunun Sonu) mensûbiyetinden bir zât ile görüşüyor idim. Zaten kendisini çokdan beri tanırım. Kemâl-i hüzn ve keder ile uzakdan takdir ve temâşa etdiğim lâ-ya'd-ül-ahîs milyonlarının şeref-i himâyesiyle beni vâye-dâr eder. Karunun bana izâh ve teşrih etdiği mutalaat-ı garibesini olduğu gibi size gönderiyorum. Oldukça câleb-i dikkat ve mûcib-i istifâdedir.

Bu zât dediki: Umûr-u Hâriciye nokta-i nazardan sizi pek eyi bir kıyafet ve vaz'iyette görüyordum. Memleketiniz de otuz iki sene devam eden tazyik ve sekût neticesinde Avrupa sizi bir cesed bî rûh haline gelmiş sanırdı, cenâze alayınızı nasıl tertib etmek, techiz ve tekfin-i musârifini ne yolda tesviye etmek iktizâ edeceğini ta'yinde pek ziyâde müşkülât-ı his edebiliyordu. Her dürlü intizâr ve ümid hilâfında olarak birden bire o sersemliğinizden uyandıgımız. Nasıl ne gibi ahvâl ve ilcâât-ı hakikiyenin sevkıyla bu intibah vukûa geldi, kimse kesdiremiyor. Yalnız inkârı kabil olmayan; şa'şaa-i hakikatı gözleri kamaşdıran hakiki bir şeyi var ki o da olmak istemeyen bir kavmin uyanmasıdır. Beyn-el düvel ahz ettiğiniz hal ve mevki' şu sûretle nazara çarpıyor; Rusya inkılâb ve tekâmül-ü ahirin bi-l-zârure lehinde beyan-ı mütalâa ediyor. Kendisi Aksay-ı şarkda ki muhârebese neticesinde müdhiş bir sûretde hırpalanmış, za'yıf düşmüş olduğu için toplanmağa umûr-u maliyesini, ordusunu, donanmasını düzeltmeğe muhtacdır. Memleketinde dâima zir perde-i hâfâda ceryân eden harekât-ı ihtilâliyyeye galebe çalmak için pek büyük bir gayret sarf etmek mecbûriyetindedir. Ağlab ihtimâlâne göre sizi uzun müddet rahat bir açıktır. Mecbûren hakkınızda gösterdiği emmiyyet ve itibârdan istifâde etmek şimdi size düşüyor. Sahne-i alemde nâ-bedîd olmanızda Fransa'nın hiçbir menfââti yoktur.

Bi-l-akîs, Fransa ricâl-i siyâsiyesi nazarında bir muhârebe-i umûmiyenin önünü almak için en iyi çâre, en iyi sûret tesviye devlet-i Osmaniye'nin temâmiyyet-i mülkiyey-i kati'yesidir. Fransa ricâl hükümeti bu temâmiyyete riâyetkâr olacaklarını bi-l-defaât Balay Kürsi hitâbetlerinden ilân etmişlerdir. İngiltere zaten çokdan beri seziktir. Son zamanlarda size karşı somurduysa bunun sebebi verdiği

nusâyhın, gösterdiği tarafların usûl-u idâre-i sâbika tarafından asla ta’kîb edilmek istenilmemesidir. Almanya ve Avusturya ameli, tüccâr, alış verişi devletlerdir. Bu sebeble terki ve terfihinizde pek ziyâde alâkadârdırlar. Siz onların mahsûlatı sanayesi için gayet cesim bir muharrec teşkil etmekdesiniz.

Ba’zen amâl futuhât-cûyane beslemekten hâli Almanya İtalya bile îade ve te’sîs edeceğiniz asâyîş ve intizâmdan istifâde etmekden başka bir şey istemeyecektir. İtalya’da diğer devletler gibi Memâlik-i Osmaniye’de karlı bir mevki’ işgâl edecektir. Nitekim böyle bir mevki’ elde etmeğe başlamışdır biler, binâen aliyye o salu ve akıl bir adam gibi hareket etmek şartıyla düvel-i muâzzamadan muâvenet ve muhabbet görebilirsiniz denizde ki balığı satmağa kalkışan küçük Bulgar (3.Sütunun Sonu) hükümetlerini şimdi bir dereceye kadar hayal ve emelleri sizin olması mes’elesi kalıyor. Ancak bu hükümetlerin aralarında rekabet hiç olmazsa şu zaman için ahvâl-i cedideye tabiyyet edeceklerine dâir nazarınızda bir zaman teşkil edebilir, bunlar yine eskisi gibi hep atiden bir şey bekleyeceklerdir. Bunların ümid ve emellerini tezkîb vazifesi yine size düşer.

Umûr-u hariciyenizden mütmeîn ve emin olunca bütün gayret ve himmetinizi teşkilât-ı dâhiliyenizin sekûn ile, ketûm-âne ve itrâd-ı perverâne icrâsına hasr etmelisiniz. Fikri ta’kîb ve itrâdda sebât-ı elzemdir; zira sizi az çok mislün add ediyorlar. Düşünmeğe mecbûr olduğunuz ilk iş tensikât ve ıslâhat-ı mâliyedir. Bu nâzik madde hakkında şimdiye kadar ta’kîb ettiğiniz usûl-u mantıksız, tıfl-âne ve men kül alucûh şâyân-ı ta’kîb idi. Siz öteden beri önünüzü daha yeşil iken kesmeğe alışmışsınız mâliye nâzırlarınız hiçbir vakit san’atlarının elfiyyâseti bile bilemezler idi. Onların dâima ta’kîb ettikleri usûl günü gününe bir çâre bulmak ve en sefilâne vesâit-i müracaat etmek olmuşdur. Divân-ı Umûmiyenizin teşkilinden sonra hakikaten birer cürm add olunmağa layık bir sürü tahvil Divân-ı muamelâtına vesâir kombitezonlara tevessül ettiğiniz bunlardan birkaç danesini size sayayım:

1895 de Ağub Paşanız “Mümtâz” tesmiye edilen tahvilâtınızı tebdîl ederken bir iş yapıyorum zannında bulunmuş idi. Bedâyitde ya’ni 1881 de bu eshâmın mevki’ tedâvülde bulunan kısmı takriben (11) milyon lira tutunmakda idi. dokuz sene sonra bunun nihayet altı milyonu kalmış idi. bunlar da (13) sene sonra kamilen imhâ ve itfâ edilmiş olacak idi. Ağub Paşa bunları tebdîl etmiş, ancak birkaç yüz bin lira bulmak için bu eshâmın mikdârını mikdâr-ı ibtidâiyesine ircâ’ ederek ve müddet-i itfây-ı 35 sene daha uzatmış idi. Hazinenin tesviye edeceği fazla-yı mübalağda hesab ediniz

bunların hepsi duman gibi dağılub eseri bile kalmamış olan ehemmiyetsiz ba'zı vesâit elde etmek için yapıldı.

“Gümrük” eshâmınızda aynı hale uğradı zaten ne kadar tahvil Divân-ı muâmelesi yaptığınız ise hep böyle olmuştur. Heman dâima bu gibi işlerinizde hizmet-i musti ifâ edenlere pek büyük temettuâlar, istifâdeler te'mîn eden tevhi-i divân-ı muâmeleniz fenn-i mâli, kavâni-i iktisâdiye, hukûk-u umûmiye ve selâmet-i devlet nokta-i nazardan bir cinâyet azimâ idi. Kemâl-i mahâretle tevzi' edilen dört beş milyon mukabilinde muvaffakatinizi sizden adeta kopararak aldılar ve bu muvaffakatınız sayesinde metusatlar otuz milyon mütecâviz mübâlağı dercib etdiler. Bu şâyân-ı hayret tertibât mâliye için bir halde yazı yazmak lazımdır. O gibi çapulculukların bu kadar uzun müddet devam etmesi hakikaketen şâyân-ı te'sîrdir.

Şimdi de gazetelerinizde o kadar ve daha büyük teessüfle görüyorum ki yine evvel-i ta'kîb edilen (4.Sütun 3. Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Cum'a ertesi – 6 Eylül

yollarından gitmek sûretiyle para tedârik etmek isteyorsunuz ve guyâ başka tarzda ve başka menâba'dan para tedâriki mümkün değil imiş gibi hareket ediyorsunuz vakıa hal ve mevki'n pek mübrem olduğunu ve me'mûrların maâşatını vermek için hemân para bulmak lazım geleceğini cevâben bana söyleyebilirsiniz. Ben de bu sözünüzü kabul ederim; fakat nazar-ı dikkate alınacak başka sûr-u tesviye yok değildi. Para tedâriki için diğer çareler mevcûddur. Bu işden ileride yine bahs ederiz.”

Muhâtabımın sözleri burada bitiyor. Yukarıda söylediğim vecihle câleb-i ehemmiyyet muhâvereyi harfîyyen nakl etdim. Kariben bu silsile-i muhâvereye devam edeceğimi ümid ederim. İşideceğim sözler şübhe yokdur ki gerek ahalimiz ve gerek zemâmdâratımız için fâideli olur.

Sefer Bey

Fenni

İSTATİSTİKLER

Şu son senelerde Avrupa muhâfil-i ilmiyesinin mevzû' bahs olan mesâilin biri de “İstatistik Mes'elesi” dir.

Ma'lûm olduğu üzere istatistik mes'elesi, hâdisât tabiiye ve vakayi' ictimaiyenin tabi' buldukları kavânini keşfi için te'sîs edilmiş bir "Usûl-u Müşâhede" den ibaretdir. Tedkikat-ı tabiiyenin tatbiât-ı ictimâiyenin kaffesi "İstatistik" denilen ve sâik üzerine ibtinâ eder.

Mukaddemâ istatistikde iki meselik ta'kîb edilir idi: Bu meseliklerin biri, hatta birisi "Meselik-i Tevsîfi" idi ki bunda hâdisât-ı sadrece cem' ve mukâyese olunur idi; diğeri meselik riyâzi idi, bunda da cem' olunan ma'lûmatdan netâyic istihrâc edilir idi. Fakat hükümât garibinede istatistik teşkilâtı için (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) nûmune ittihâz olunan Belçika devleti istatistik idâresi riyâsetine müşâhir-i riyâziyyûn-u müteveffâ kitlenin vurûdundan sonra meselik tevsîfi ehemmiyyetini gâib etmiştir. Bu zâtın akdâmatı sayesinde fenni "İstatistik" ulûm-u sâhihe adâdine dâhil olmuş, ve hâdisât ictimâiyenin de "Arkam", mutlaka arkam, ile irane edilmesi umûmen kabul olunmuştur.

Evet, bugün "İstatistik Nazariyesi", "Hesâb İhtimâlat" denilen hesâb-ı alinin bir bâbı hükmüne girmiştir. Şöyleki : zabt olunan müşâhedât veya icrâ kılınan rasdat evvela hitâya nazariyesine tevfi ken – mümkün mertebe – hatalardan tasfiye edilir; sonra arkam ile ifâde olunan bu hadisâtın" tesâdüf nazariyesi, denilen bir nazariyeye göre, tabi' bulunduğu kanûn-u tahri olunur. Hülâsa istatistik nazariyâtı, hal-i hâzırda Gâvi, Bernolli, Pevasun, Laplas, Ketleh.. gibi izâmın te'sîs etdikleri dava-yi esâsiye üzerine ibtinâ edilmiştir.

Maa-mâ-fih bu nokta-i nazardan hâdisât tabi'yeyi iki sınıfa tefrîke lüzûm görürler. Ba'zı hâdisât tabi'ye vardır ki bunlara mahiyetleri itibâriyle adetâ "Hâdisât-ı Riyâziye" demek icâb eder. İşte en ziyade "Kanûn" suretinde kabil tefsîr olan istatistikler bu nev' hadisât-ı tabi'yeye âid istatistiklerdir. Bu bâbda en güzel bir misâl mihâeyin semâvi kanûnlarını intâc eden rasadât cedvelleridir.

Danimarkalı Rasad Temyu – birahenin otuz sene mütemâdiyen cehd ve ikdâmı ile vücûda gelen bu cedvellere itimâd etmesi ve bunların mündericâtını tedkik eylemesi sayesinde (Kepler) bugün nâmına izâfetle yâd olunan – kavânin-i hey'etiyeyi keşf etmiştir.

Temyu – Birahe, borsadatı icrâ etmemiş, cem' etmemiş olsa idi. Kepler kanunlarını bi-l-tabii' keşf edemez, (Newton) da câzibe-i umûmiye kanunu istihrâc eyleyemez idi. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) hey'et-i riyâziye derslerinden İrane ve isbât edildiği üzere câzibe-i umûmiye kanunu harekât-ı icrâmda meşhûd olan her nev' intizâmsızlığı izâha kâfidir. Hâlbuki bu kadar umûmi olan bir kanun-u rasadât

ve müşâhedândan, daha doğrusu icrâm-ı semâviyeden siyârânın hareketine aîd bir istâtistik ihrâc edilmiştir.

Bir ikinci sınıf hâdisât-ı tabî'yede vardır ki bunlar da istâtistikin – hâl-i hâzırda – hiçbir fâidesi görülememiştir.

Bu sınıfa dâhil olan istâtistikler kereh-i arzın nekât-ı muhtelifesinde zabt olunan ahvâl-ı cûya istâtistiklerdir. Lâkal otuz, otuz beş senedne beri ahvâl-i cûyâya mahsûs rasâdhânelerde her gün evkat-ı maiyyetede hevânin tazyîk, derece-i harâreti, rutûbet-i nisbiyesi... Zabıt ve kayd edilmektedir. Hâlbuki bu ana kadar kemâl-i itfâ ile zabıt ve kayd olunan bu istâtistiklerden hiçbir netice istihsâl olunamamıştır. Evet, bu yolda cem' ve tertîb olunan ma'lûmatdan hâdisât-ı cûyenin tabî' buldukları kavânin-i keşf edilememiş; zabıt olunan arkamın bir kanun riyâzi suretinde tercüme ve tefsîri kabul olunamamıştır.

Bu adem-i imkâna mebzidirki memâlik-i mütemdinade ba'zı ahvâl cûyû rasadhâneleri bu nev' istâtistiklerden sarf-ı nazar etmişlerdir. İşte, Avrupa muhâfil-i ilmiyesinde istâtistik mes'elesinin mevzû' bahs ittihâz edilmesine sebep olan vaka' bu vaka'dır.

Hâdisât-ı iktisâdiye ve ictimâiyeye gelince bunlara dâir tertib olunan istâtistiklerden henüz netâyic kati'ye istihsâl edileceği gibi mukâyeseden başka bir tarîk ile de netâyic-i takribiye istihrâc olunamamıştır. Maa-mâ-flh bu nev' istâtistiklerin mukâyeseleri de sû-î tefsîre uğramakdan kurtulamamaktadır. Meselâ kariben küşâd edilecek olan Meclis-i Meb'ûsânda Mâliye Nâzırı bulunan zât-ı senin sâbika vâridâtına aîd arkam olduğu halde tanzim ettiği bûdcede tevâzen husûle gelebileceğini (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) iddâya kıyâm edecek; öteden firkâ-i muhâlefede aynı arkam ile sene-i atıyye bûdcesinde bir büyük "Açık" zühûr edeceğini isbât eyleyecektir.

Ale-l-umûm istâtistiklerden netâyic-i sâhihe ve kati'ye istihrâc edilememesi iki sebepten neş'et eder: bu sebeplerin birincisi, tertib ve tanzim olunan istâtistiklerin, zan olunduğu kadar, şâyân-ı itimâd olmamasıdır; ikincisi de şâyân-ı itimâd olan bir istâtistikden bile netâyic-i sâhihe istihrâcenin pek müşkil bulunmasıdır.

En şâyân-ı itimâd olan istâtistikler erbâb-ı fen taraflarından olunan hâdisât-ı tabî'ye istâtistikleridir. Vaka' bu nev' istâtistikler alât-ı takdiriye vasıtasıyla icrâ edilen müsâhât-ı dersadât üzerine müesses oldukları için daha ziyâde hitâye ma'rûz bulunurlar ise de bu müsâhâtı icrâ eden zevât, - vicdânı bir mes'ûliyyet tahtında

olarak – bunu pek müşekâfâne bir tarzda ifâ ederler. Bundan başka gerek istiamal eyledikleri alattan, gerek sarf-ı eser tesâdüf add edilen diğerk ahvâlden neş’et eden hitâyâ-yı mutırde ve araziyei de ber taraf eylemek çaresi bulmuşdur.

Bunlardan sonra umûr-u iktisâdiyeye aîd istâtistikler gelir ki bu nev’ istâtistiklerin en birinci nûmunesi sigorta kumpânyalarının ve fiyat cedvelleridir. İşte hâl-i hâzır da en ziyâde şâyân-ı itimâd görülen iktisâdi veya ictimâî istâtistikler bunlardır.

Diğerk istâtistiklerin – hatta resimlerinde bile – bu derece himmet aramamalıdır. Bir misâl irâd edelim.

Geçen bin dokuz yüz senesinde neşr olunan “Anuser”de Fransa’dan İngiltere için vukûa gelen ihrâcat – gümrüklerin resmi istâtistiklerine göre – altı yüz milyon frank olmak üzere gösteriliyor idi. Hâlbuki İngiltere’nin gümrük istâtistiklerine nazaran o sene zarfında Fransa’dan (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

4 [Tânin] in Tefrîkası

ANA

Muharriri: Maksîm Gorki

Birinci Kısım

1

Bâ-husus oğlu oturub izâhat vermediği için fevk-al-ade bir hâdis vukûa’ndan evvel duyulan bir his kalbini gitdikce tazyîk ediyordu. Ba’zen kendi kendine düşünür:

“Başkaları adam gibi yaşayub duruyorlar, o bir papas gibi vakit geçiriyor... Haline lüzûmundan fazla ciddiyet geldi... Başı ile hiç münâsib değil.” Sonra biraz daha te’melle:

“Acaba biriyle mi sevişiyor?” derdi. Fakat bu nasıl olabilirdi? Kızlar bir delikanlıyı sevmek için mutlaka parası olmalı; hâlbuki o fabrikadan kazandığını hep kendisine getiriyordu. (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Böyle haftalarca, aylarca süren tefekkürler, gitdikce büyüyen karışık endişeler içinde iki seneye yakın bir zaman geçdi.

-4-

Bir akşam yemekden sonra idi; Pâvel pencerenin perdelerini indirerek bir köşeye çekildi, baş ucunda duvara bir lamba asarak okumağa başladı. Validesi mutbahdaki işini bitirmişdi. Oğlunun yanına geldi. Çocuk başını kaldırarak istifhamkâr bir nazarla annesinin yüzüne bakdı:

- Bir şey yok, oğlum, seni görmeğe geldim...

Ve telaş içinde kirpiklerini açub kapayarak uzaklaşdı. Fakat bir müddet mutbahda hareketsiz durdurduktan sonra ellerini yıkayub tekrâr oğlunun odasına döndü simâsı dalgın ve müntekir idi; hafif bir sesle sordu:

- Okuduğun şeyin ne olduğunu anlamak istiyorum da...

O, annesinin yüzüne bakmayarak sert bir tavır ile cevâb verdi: (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

- Memnu' kitablar okuyurum. Hükümet bunların okunmasını men' etmiş; çünkü bunlar hayatımızda, halkın hayatında ne kadar hakikatler var ise onları yazıyor... bu kitablar gizli basılır; bugün bunları bende bulacak olsalar habs ederler... burada hakikatı anlamak istediği için bir adanı haps ediyorlar... anladın mı, anne?

Zavallı kadın güç nefes alabiliyordu. Mütevhiş nazarlarla oğluna bakdı. Onun halinde bir tebeddül, bir yabancılik bulunuyordu; sesi daha kalın, daha pest fakat daha ahenkdâr olmuşdu. O, inçe parmaklarıyla ipek gibi narin bıyıklarını okşuyor; kirpiklerinin altından garib bir nazarla annesine bakıyordu. Kadının yüreğine korku düşmedi; oğlu için korkuyordu.

- Niçün okuyorsun, Pâvel?

Çocuk başını kaldırdı ve annesini başdan aşağı sözdükden sonra müsterih bir tavırla:

- Ben mi, dedi; hakikatı öğrenmek için, yavaş söylüyordu; fakat sende bir emniyet, gözlerinde mütenevvir bir şa'le-i merâm ve metânet (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) vardı. (Pelage) anladı ki oğlunun kalbinde güzel, fakat müdhiş bir şey artık çıkmamak üzere yer tutmuşdu, kendisi şimdi ye kadar hayatda gördüklerini nâ-kabul ictinâb bir zarûret hükmünde telakki etmiş, her şeye düşünmeksizin inkîyâd etmeğe alışmışdı; şimdi endişe-i ıztrâb içinde sıkışan kalbinden hiçbir kelime-i ümid ve teselliyyet bulamayarak için için ağlamağa başladı.

Pâvel nevâz şekâr bir sesle:

- Anne, ağlama, dedi; düşün bir kere: bizim çektiğimiz hayat hayat mı? mesâla sen kırk yaşındasın, acaba bir gün insanca yaşadık mı? Babam seni döğer dururdu, fakat ben şimdi anlamağa başladım: bî-çâre adam gözlerini; o senelerden beri yüreğine çöken kederleri üzerinden atmak için seni döğüyormuş; ona sorsan niçün böyle dövdüğünü kendisi de bilmezdi. Otuz sene çalışdı; işe girdiği zaman fabrika iki binadan ibâretti. Bugün yedi binalı bir fabrika oldu. Fabrikalar böyle çoğalır, terki eder, insanlarda çalışarak çabalayarak geberir gider. (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Cum'a ertesi – 6 Eylül

Tânin

Sâhife 5

İngiltere'ye vaki' idhâlat beş yüz milyon frank olarak İrane edilmiştir.

Böyle aralarındaki fark yüz milyona karib olan iki memleket istâtistiklerinden hangisine itimâd etmek lazım geleceği artık te'mel olunsun! Sigorta kumpânyalarını sahih ve hakik istâtistikler tanzimine mecbûr eden şey, menfaat-i mahsûsalarıdır. Hâl-bûki gümrük istâtistiklerinden görülen bu tehâlifi intâc eden şey de yine bunda alâkadar olanların menfaati mahsûsalarıdır.

Buna bir de istâtistik memûrlarının meharetsizliği dikkatsizliği de zım edilecek olur ise bu gibi resmi istâtistiklerin hakikat hali ne derece sıhhatle İrane eyleceklerini sû-î ile bile hâcet kalmaz zân ederim.

Şimdi bir diğér mes'ele daha var ki o da iktisâdiyunun bu nev' istâtistiklerden lüzûmundan fazla bir şey beklemeleridir. Farz-ı mahâl olarak bir istâtistik pek ziyâde bir dikkat ve sıhhatle tanzim edilmiş olsun bu istâtistikden ne netice istihrâc olunabilir; fazla bi şey istihsâl edilemez. Hâlbuki iktisâdiyun böyle bir istâtistikden pek çok şey istihrâc etmek teşebbüsünde bulunuyorlar. Mesâle pareto gibi Biritanya ve İrlanda da senevi 100, 200, 300, ... İngiliz lirası vâridatı olan nüfusun istâtistikini tanzim etmeyi ve her iki memleketde bu nüfusun adediyle vâridât-ı senevileri meyânında aynı teşebbüsün mevcûd olub olmadığını tahkik eylemeyi anlarım; hatta bu suretle istihsâl olunan münâsebetin Avrupa'da ve Amerika'da câri olduğunu tedkîk ederek buna bir şekil vermeyi tasavvur ederim; ahlâken yekdiğèrinden pek farklı olan sekineye kabul tatbîk olan bu kanûn-u teşkilat-ı tüccâriyesi cüz-i, külli "Rekâbet" kâidesi üzerine müesses olan memâlik mütemedîneye mahsûs bir kanun olduğunu isbâta çalışmayı da kabul eylerim. (1.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Fakat ba'zı asârda görüldüğü üzere “saadet hâli maddeten taarruziye kalkarak bunun husûlu için şimendüfer ve vapurların hâsılat ve nâklyatını; ma'den kömürünün ihrâcâtı ve istihlâkatını, vergülerin mikdârını, eshâmın tedâvülatını, emniyyet sanduklarına terhin edilen eşyânın kıymetleriyle intihâr edenlerin adedini toplayarak bunların kâffesinden bir ma'na çıkarmak ümidinde bulunmayı anlayamam.

Hâl-i hâzırda bu maksada binaen cem' ve tanzim edilen istâtistiklerin, ahvâl-i hevâîye rasad haneleri tarafından kemâl-i dikkat ile tanzim edilmiş olan istâtistikler hakkında verilen hükme tabi' olacaklarında şübhe etmemelidir.

Çünkü istâtistik fenni henüz hâl-i ibtidâîyededir. Şimdilik bundan bu kadar mugallak bir mes'elenin halini beklememelidir.

NELER BİLMELİYİZ

Öğreniyoruz, Öğreniyoruz.

Fenâ İdâre Devletleri Mahv Eder.

Tarih-i alemde İspanya'nın ihtâ't-ı seri' kadar feci' bir Sâhife tasavvur olunamaz. Hudûd-u memâlikinde güneş garub etmeyen ve tabiatın en kıymetdâr feyz ve ihsânına mahzar olan İspanya İmparatorluğu “Şarl Kent”in vefâtından bir asır sonra sükut etmiş, hârab olmuş, Avrupa akvâmı tarafından şâyân-ı ihmâl bir he'yet-i düveliye tarzında muâmele görmesine intizâren ikinci derecede devletler sırasına inmiştir.

Vaktiyle dünyaya hüküm eden bir kavmi darma dağın ederek sefâlete düşürmek için bir asırlık bir taassub-u câhilane ve istibdâd kâfi gelmişti. İkinci ve üçüncü Filib zamanında “İspanya yerinden kımıldanırsa bütün dünya titrer,” derlerdi; İkinci Şarlen zemân-ı hükümetinde (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) İspanya ismi kimseyi titretmez oldu; bi-l-akîs o herkesden korkmağa başlamıştı.

İspanya serbest kaldığı müddetce terakki ediyor idi. Ahalisi çalışkan vefâlî idi. karun-u vasıtada meclis-i umûmilerinin hâiz olduğu hukûk daha vasi', sanayi' daha müterekki, nüfûs daha kesir.

Medeniyeti Fransa ve İngiltere medeniyetlerinden daha büyükdü. İspanyol ma'mûlatı Avrupa'nın her tarafında mazhâr-ı itibâr ve rağbet olmuştu. Avrupa zülâm ve cehil içinde pûyân iken arablar zamanında Endülüs kıta'sı ulûm ve

fünûn, felsefeye merkez idi. Bunların saye-i fâziliyetde Endülüs kıta'sının cenûb-u tarafı cennet halini almışdı.

Hâlbuki birkaç asır sonra ne azim tebeddül görüyoruz! Sanayi' metruk, tarlalar hâli, nüfûs yarı yarıya mütenâkıs, köylü hatta kasabalar harâbezâr, cüzine-i devlet yevm-i boş, terbiye-i fikriye tazyîk ve itisâf içinde, yalnız şekâvet ve tesâül artmış; hülâsa vaktiyle o kadar metrakı, o derece azimdâr olan İspanya kesel ve ataletin timsâli olmuşdu. Müellifinden "Vuatur" İspanya'yı şu sûretle tasvîr ediyor: İspanyollarda tenbellik o derece de derki ahali kapılarının önüne toplanan mezherfâtı bile süpürüp atmıyor da hükümet bu uğurda senevi seksân bin nekû sarf etmeğe mecbûr kalıyor.

Yağmur yağınca köylüler Madrid'de ekmeklerini getirmezler, fazla fiyatla müşteri bulacaklarını bilseler bile yine tenbelliklerinden gelmezler. Meselâ Endülüs Kıta'sında bir sene buğday fiyatlanmış, Kastil taraflarında mahsûl bereketli çıkmış; ne Kastil ahâlisi Endülüse buğday gönderir, ne Endülüslüler Kastile gidüb buğday almağa hatırlarına getirirler. Beklerler ki Fransa'dan yahûd başka taraflardan oraya buğday gönderilsin. Beş yüz dönüm tarlası bulunan bir köylü yalnız beş dönümlük yere ekin eker ve bundan alacağı mahsûlun kendisine kâfi geleceğini kanaât getirirse tarlasının öteki (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) aksâmını işletmez. Çalı çırpı içinde bırakır. Bağlarda onların hiç emeği yoktur. Üzüm mahsûlu kendilerinden yetişir. Bir İtalyan kendi bağına iyi bakarak üç sene içinde bağın bedelini çıkarmışdı. İspanya toprağı gayet mahsûldardır. Sabanın demiri orada dört parmakdan ziyâde toprağa nüfûz etmez. Toprak bire seksân mahsûl verir. Şu halde İspanyolların fikir ve zarûreti tenbelliklerinden, inâdcılıklarından ileri geliyor."

İspanya'da ağır ve fena tarh olunmuş virgüleri çiftçileri, izâfî harâb ediyor. Hâlbuki kilisâların hayat-ı ihtişamında yalnız etrafı temâşa ile vakit geçirenler her dürlü esbâb refâh ve rahatdan müstefîd oluyordu. Herkes çalışmaktan usânır, her kes iş görmeden yaşamak isterdi. İş görmesin de isterse bir çok şeyden mahrûm olsun, ziyân yok katlanırdı. Şehirlerde yaşayanlar senevi birkaç yüz duka irâd getiren bir mülk satın alır, bunda yalnız büyük evladın hakkı muteberdir, öteki kardâşlar yâ kilisâyâ; ya askerliğe girer, yâhud Amerikaya hicret ederler, kibarlar mücevherât satın alarak, kocaman saraylar yaparak, kilisâlara külliyetli paralar vererek servetlerini bitirirler; üzerlerinden yeşillik, ağaç nâmına bir şey kalmayan topraklardan kaçarlar. Kastil eyaletinin sarı ve çıplak ovaları kadar kalbi müteessir eden bir şey yoktur. Köylüler çamurdan inşâ olunmuş penceresiz kulübelerde, yahûd

yer altlarında otururlar, tıbkı Afrika'nın çölleri, Sibiry'a'nın karlı mahrâları; fazla olarak o çöllere... o mahrâlara mahsûs azimet de yok: sade bir boşluk. Bir diplomat demişki: "Ah ne olurdu, toprağın bir ihtilacıyla İspanyanın şu merkez kısmı göçse de orası bahr-i sefidin bir kolu olsa! O vakit bu toprağı görmeli!"

İspanyanın ihtâ'tı iki sebebdan ileri gelir: (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Palege korku ve tehlike bu sözleri dinliyordu. Delikanlının güzel gözleri ateşenâk idi; göğsünü masaya dayamış, yüzünü sarışın alûd simâsına adeta temâs edecek derecede yaklaştırmış, söylüyor; ona hakikati anlatıyor, hakâyık hayatı nasıl anladıysa öylece anlatıyordu gençliğin safvet-i ma'sûmânesiyle söylediklerinin ehemmiyyetine kanaât getirmiş, öğrendiği şeylerden nefsine bir hisse-yi gûr ve iftihâr çıkarmış bir mektebli harâretiyle söylüyor; kendince bedihiyandan add ettiği bu hakikatleri hem nefsini denemek, hem annesinin kandırmak için mütesil anlıyordu. Ba'zen fikrini anlayacak kelimeleri bulamayınca durur, annesinin bir guşây serşin ve hissiyat arkasında saklanan mütereddid fakat sevimli nazarlarıyla parlayan simâsına bakardı. Bir zaman oldu ki kalbinde bu kadına karşı bir his merhâmet uyandı ve o vakit ondan bahse lüzûm görerek:

- Bakayım, dedi; sen hayatdan ne zevk duydun? Geçen ömründe ne iyilik görebildin? Söyle (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Pelage mağmumâne başını salladı. O vakte kadar bilmediği yeni bir his zavallı kalb elimdidesini acı tatlı bir te'sîrin nevâziş müttezâdi altında okşuyordu. İlk defa' olarak böyle kendisinden, kendi hayatından bahs olunuyor; ne kadar zamandan beri âmâk-ı damağında uyuyan mühim fikirler şimdi yavaş yavaş uyanıyor; bir şebâb-ı dura duran hatırât ve tefükküratı, mühim bir adem-i memnuniyetin sevinmiş, solmuş hissiyatı ağır ağır canlanıyordu. Hayatından, refikalarından, hülâsa her şeyden uzun uzâdıya bahs etdi, fakat pavyon kadınları gibi o da nezâlimden başka bir şey bilmiyordu, zaten hayatın niçün bu kadar sert, bu kadar elim olduğunu ona izâh edecek kimse yokdu... Hâlbuki işte şimdi oğlu karşısına oturmuş, gözleriyle, sözleriyle, simâsıyla ona kendisinden bahs ediyor. Onun kalbini teshir ediyor, gönlünü meserret ve müfheretle dolduruyordu; onun hayatını yine kendi oğlu anlayabilmişdi. Çekdiklerini, hakâyık alemini ona oğlu anlatıyor, onun haline oğlu acıyordu. (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Burada valideleri şâyân-ı merhamet olmazdı.

O bunu biliyordu. Vaka' oğlunun söyledikleri yalnız kendine mahsûs olmadığını anlayamıyordu; fakat şurasını takdir ediyordu ki çocuk kadının hayatına aîd ne söylüyorsa hakikat, acı birer hakikat idi. Bu itîmâd ile göğsünde bir tufan hissiyatın alışmadığını bir hareret nevâzşikârı dolaşdığını his ediyordu.

Oğlunun sözünü keserek sordu,

- Şimdi ne yapmak istiyorsun?

- Evvela kendim öğrenmek; sonra başkalarına öğretmek. Hayatın niçün bize bu kadar elim olduğunu öğrenmeli, bilmeli, anlamalıyız.

Oğlunun o ifâde-i ciddiyet ve metâneti râel olmayan mâî gözlerinde bir şa'le-yi rekât ve merhamet görmek zavallı kadının kalbini taltîf ediyordu. Yanaklarının derin çizgilerinde göz yaşları titrerken dudaklarına bir tebessüm inşirâh geldi. Kalbi iki mütehâlef hissîn te'sîri altında bulunuyordu: bir taraftan bütün insanların sâadetini (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) isteyen, ıztırâbat hayatı anlayarak bütün insanlara acıyan bir evladı olmak iftihârı vardı; bir taraftan henüz genç olduğunu, lisanı arkadaşlarının lisanına benzemediğini, kendisinin ve kendisi gibi insanların mâîşet-i mu'tâdeleri tek başına mücadaleye çıkışdığını düşünüyordu.

Dilinin ucuna gelmişdi: az kalsın,

- Yavrum! Sen tek başına ne yapabilirsin? Seni ezerler... mahv olursun sonra....

Diyecekti; fakat şimdi karşısına bu kadar zeki, bu kadar değişmiş, bir parça yabancı bir halde çıkıveren bu delikanlı için kalbinden yükselen avâze-i takdirin kesilmesinden korkuyordu.

Pâvel annesinin dudaklarında beliren tebessümü kendisini ne kadar dikkatle dinlediğini, gözlerinde parlayan ateş muhabbeti görüyordu. Bir zaman oldu ki faş etdiği hakikatı annesine ifhâm edebileceğini zan etdi; ve o vakit kuvvet-i ifâdesinin verdiği gurur-u şebâb ile o hakikate karşı

Mâ-ba'dı var (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Sâhife 6

Tânin

Cum'a ertesi - 6 Eylül

Biri istibdâd, diğeri taassub-u câhiline, "Şarl Kent" Mecâlis-i Umûmiyeyi kırub dağıtdıktan sonra İspanya'da hükümdârlar milletin nazar-ı teftişine ma'rûf kalmaksızın, isteyecekleri gibi idâre-i hükümet edelerdi. Kral yalnız orduya adliyeye, idâreye değil umûr-u maliyeye, umûr-u diniyyeye de karışırđı. Kardinallık rütbesine

o teveccüh eder. Piskoposları o nasb ve azl eylerlerdi. Kralın tasvibi olmaksızın papanın hiçbir emri neşr olunmazdı. Virgü bahsinde üçüncü Filip zamanında câri olan muamelat kadar mûzır ve mehâlik bir şey tasvir olunamaz.

Doğrudan doğruya istifâ olunan virgülerden başka, - ki bunlar ba'zısını ruhban sınıfında şâmildi – inhisâr suretiyle ve bila – vâsita istifâ olunan virgülerle senevi hazine-i devlete yedi buçuk milyon duka girerdi.

Yalnız krallığın hudûd-u hâriciyesinde değil velâyât-ı hudûdunda gümrük resmi alınırđı. Endülüsde mümkün olduğu kadar çok gümrük resmi istifa edebilmek için arabaların eski taksimât idâresi muhâfaza olunmuşdu. Deniz tarîkiyle gelen eşya limana girince kıymetinin ondan birini gümrük resmi olarak verirdi. Gümrük resmi gayet iyi bir menba' vâridât olduğu için dahil-i memâlikde de “Kuru Limanlar” nâmıyla bir takım gümrük merkezi te'sîs olunmuş idhâl edilen eşya orada da gümrük resmi îtâsına mecbûr edilmişdi.

Hindistandan gelen eşya da ayrı bir resme tabi'di.

İspanya'nın ihrâcâtı içinde en mühim mevki' büyük işgâl ediyordu. Hazine bundan esnây-ı ihrâcında evvela onda bir, sonra yedide iki nisbetinde ayrı ayrı iki resmi istifâ etmekde idi. Fazla olarak İstrâ Dûr kıta'sından Asturî Ayaltına geçirilen koyunların sırtındaki bunlardan da bir resmi alınırđı. Şarab, zeytin yağı, kösele, ipek ihrâcâtı da ayrı ayrı ağır virgülere tabi' idi. Ancak bu virgülerin en ağırı, en insâfsızca tarh olunanı “Alkâvala” nâmındaki virgü idi ki muvâd ibtidâiyyeye mahsûr idi. Bunlar her alım satımda her mübâdelede ayrı virgüler verirdi. Bir zaman olurdu ki bir madde-yi ibtidâiye fabrikaya girüb îmâl olunmadan evvel kendi kıymetinden fazla virgü vermiş bulunurdu.

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmül-ü İhtârı

- Mâ-ba'd-

Tensîk ve ıslâh edilmiş bir Türkiye'de bütün akvâmın imtizâc ve ithâdı ve bir usûl-u merkeziyete itbâ-i fikrini iltizâm ediyor; bi-l-akîs Kont Dobost “Şarkdaki akvâm-ı hiristiyâniye arasında mühtariyet-i idâre esâsının tevsî'ni ve kayud tabi'yyetini mukayyed bir tevsî' merkeziyet usulunde te'sîsini” tervice müsteîd görünüyordu. Kont Dobost Avrupa'nın başladığı emr-i tensîk ve ıslâhın müntec (1.Sütunun Sonu) muvaffakiyet olması için hükümet-i Osmaniye üzerinde bir

“tazyîk lin” icrâsı fikrinde idi. Bir taraftan İngiltere’nin arzusunda köşklük, diğer taraftan Avrupa hükümetinin hükümet-i seniyye umûr-u dâhiliyesine müdâhelesi, daha ötede Yunanistan ve Karadağın ahvâli bir muhtâriyet idâre-i ihtimâlini göz önüne getirerek buna karşı akvâm-ı hiristiyânîyenin kalblerinden şiddetli bir arzu uyandırmakda idi. Garibi şu ki Hükümet-i Osmaniye bunlara karşı tezbîd haber ve tazyîk ettikçe bunlar iktisâb-ı hürriyet emrinde daha ziyâde sabırsızlık gösteriyorlardı.

İşte 1874 de bu Bosna ve Hersek ihtilâli, Sırbistan ve Karadağ vakâyi İslâv akvâmının istihâl-i hukuk maksadıyla yeni bir teşebbüslerini, şark buhranının bir ahde karibde patlak vereceğini gösterdiği sırada İngiltere’nin tervic ettiği temâmiyyet-i mülkiye politikası tatbikatda gitdikce kesb-i müşkülât ediyordu; çünkü bir taraftan Avrupa Düvel-i Muâzzamasından ba’zılarının inzamam teşvikâtıyla ortaya atılan akvâmın mukâvemet nevmidânesine, diğer taraftan bi-l-zât İngiltere de matbûât-ı itisâfdide hiristiyânlar lehine açtığı cidâl-i münakaşate çarpıyordu. Galâdestonun tervicker desî olan müdâhele politikasıyla dizrânelinin ta’kib eylediği temâmiyyet-i mülkiye politikası hiçbir zaman o Vikingi gibi fecî bir surette tekabül ve tesâdüm etmemişdi. Lord Derebi ile Lord Bifonesfildin o aralık hal ve tavırlarında görülen tereddüdün, kararsızlığın esbâbını da bu ahvâlde aramalıdır. Daha müteyakkız politika ihtimal ki harbi men’ edebilirdi; fakat İngiltere o esnâda akvâm-ı hiristiyânîyenin istihâl hukuka ma’rûf olan mesâîlerini akim bırakmak ve ıslâhanın müntec-i muvaffakiyyet olmasını men’ etmekden başka bir şey düşünemiyordu. Beri tarafta ise Rusya ve Avrupa vasatî hükûmâtı ıslâhatın tatbikini tavsiye etmekte idiler. İngiltere ancak Ayastefanos muahedenâmesi önünde uyanabildi.

1875, 1876 senelerinin sonlarına doğru, ya’ni ihtilâl-i Balkan şûbe-i ceziresinin hiristiyân sâkin olan bi-l-cümle kıtaâtına sirâyete etmek es’adâdını göstermek olduğu sırada Avrupa-yı vasatî devletleri “Üç İmparatorlar İttifâkı” denilen meselik-i siyâsi ile idâre olunurdu. Petersburg, Berlin, Viyana kabineleri 30 Teşrin-i Evvel 1875 tarihli nota münderecâtını te’yîd ve tervic suretiyle şarkda Estânokeyi ve sulh ve sükûtu muhâfaza emrinde ki arzu ve itilâflarını izhâr etmekte idiler. Terk-i mahbi bir Macar tarafından kaleme alınan ve “Andrâşi Notası” namıyla yâd edilen bu notada İngilizlerin serd ettiği umûmi ıslâhat ve usûl-u merkeziyyet fikirleri cerh ediliyor, Hükümet-i Osmaniye de sakin akvâmın amizce ve ihtiyâcâtına göre husus-u surette ıslâhat icrâsı fikirleri tervic olunuyordu. O aralık Selânik’de Alman ve Fransız konsoloslarının fitili, Bulgar ihtilâline tevsi’ çok geçmeden

kabineleri teşyîd itilâfa sevk etmişdi. 1876 Mayısının on üçü tarihiyle Berlin’de kaleme alınan muhtırada üç hükümet ıslâhat maddesini daha şiddetle tavsiye (2.Sütunun Sonu) ediyor, Hükümet-i Osmaniye’yi tazyîk ve lede-l-hâce teşebbüsât-ı siyâsiyeyi “Tedâbir-i Fi’liye” ile te’yîd etmek mes’elesini ilk def’a olmak üzere ortaya sürüyordu. Fransa ve İngiltere hükümetleri bu muhtırayı kemâl-i şetâb ile kabul etdi; fakat İngiltere – kendi meselik-i siyâsiyesinden haric ve ergeç Balkan hükümâtının istihsâl-i hukukuna sâik olan bir politikayı tervic etmek işine gelmediğinden – Avrupa Hükümât-ı berriyesinin fikrine muvaffakat etmedi; fazla olarak devletlerin silâhla tazyîk çârelerine müracaat edememeleri için Çanakkale medhalinde Kâin Beşiğe limanına bir donanma gönderdi. Aynı zamanda İstanbulda tahdiş eden bir ihtilâl Sultan Azizi hâl’ ve Sultan Abdülhamid Han sâniyi taht-ı saltanata isâl ve iclâs ediyordu. Bunun üzerine üç imparatorun müdahale hakkındaki tasavvurları akim kaldı: İngiltere için meydan açılmışdı.

İkinci Aleksandır ile Fransuva Jozef mes’elenin sanihan tesvîyesi gayri mümkün olacağını anlayınca 1876 senesi Temmuzunun sekizinci günü Rayıştâd’da mülakat etdiler. 15 Kanûn-u Sâni 1877 tarihli itilâfnâmenin esâsları bu mülakatda vaz’ edilmiş, Rusya Bosna ve Hersek kıta’sının Avusturya tarafından işgaline mukâbil Viyana kabinesinin bî-terafılığını te’mîn ederek bu suretle harbe girişmek için istihsal-i muvaffakat etmişdi.

Diğer taraftan Lord Derebi tek başına çalışıyor, tanzim ettiği ve ıslâhât programı Bâb-ı Aliye tekâlif eyliyordu. Fakat hâl-i galeyanda bulunan hiristiyanlar, ne de Bâb-ı Ali bu İngiliz programına muvafakat etmişdi. Çünkü Hiristiyanlar Londra kabinesinin mahalli her nev’ muhtâriyet-i idâre aleyhinde bulunduğuna, Bâb-ı Ali’de İngiltere hükümetinin haber ve tazyîk fikrini kati’yyen tervic etmediğine kani’di. İcraât-ı zamanı yaklaşıyordu. Londra Kabinesi zararsız bi nümâyiş bahri derecesinden ileri gitmek istemediği için o da işin içinden sıyrıлмаğa çâre arıyordu. Bir taraftan da matbûânın liberâl kısmı Galadsetonun meşhûr ve methûr nutukları üzerine Bulgaristandaki fecâyî’i tasvîr ederek bir müdâhale-ye müessere icrâsını talep ediyordu. Ancak İngiltere kabinesinin bir neticeye mukâran olmayan mutâleb ve teklifâtı akvâmın mukâvemetini teşcî’den münâzaât ve mukâtelâtı tezyîdden başka bir şey’e yaramıyor. Eli ayağı bağlı duran konsolosların, sefirin gözü önünde terk-i me’mûrunu yığınlarla halkı dar ağacına çekerek Bulgaristanı havf ve dehşete elkâ ediyordu.

Rusyalı Çernâyifin kumandasında müselleh Sırp ahaliyle başlayan Pân-islavizm hareketinden mütevellid korkular Londra'da müdahale arzularını akîm bırakıyordu. Nihayet İngiltere son bir himmetle İstanbul'da bir Avrupa Kongresi ina'kadını teklif etdi. O sırada hükümet-i Osmaniye [23 Kanûn-u Evvel, 1876] Kanûn-u Esâsiyi mevki' tatbik koymağa Meclis-i Meb'ûsân ve Ayân İctimâ-i Da'vet etmeğe bir defa' daha vaâd ediyordu. Konferans teklifini geri aldığına dâir Lord Derebi tarafından (3.Sütunun Sonu) Teşrîn-i Sâni'nin dördüncü günü keşîd edilen telgrâfname ile Prens Gorçakofun on dört gün sonra buna verdiği cevap iki hükümetin nekât-ı nezrindeki ihtilâfı göstermekdedir. Lord Derebi Hükümet-i Osmaniyenin istiklâl ve temâmiyyet-i mülkiyyesi lüzûmunu te'yîd ettiği halde Gorçakof cevabında diyordu ki: "Türkiye'nin istiklâl ve temâmiyyet-i mülkiyesi maddesinin insaniyyet, sulh umûmî, Avrupa hissiyat-ı hiristiyâniyesi nâmına taleb olunan te'mînattan sonra düşünülmesi lazımdır.

Madâm ki Bâb-ı Ali teba'i hiristiyâniyesine karşı 1856 muâhedenâmesiyle vaki' olan taahhüdâtını ifâdan izhâr-ı aciz ediyor, bu taahhüdâtın icrâsını te'mîn için iktizâ ettiği müddetce Türkiye'ye düşen işi kendi ahdesine almak Avrupa için hem hak, hem vazifedir." Bunun üzerine Lord Derebi Londra şehri emânetinde keşîd olunan ziyâfetde ve ikinci Aleksandır Moskova belediye he'yeti ile asilzâgân merhâsları muvachesinde birer nutuk irâd ederek her biri kendi nokta-i nazarını bir defa' daha izâh etdi.

Harb ilân olundu. Londra kabinesi ne gibi şerâit-i tahtında bî taraflığı muhâfaza edeceğini Petersburg kabinesine mayısın beşi tarihli bir beyânnâme ile bildirmek lüzûmunu his etmişti. Bu beyânnâme her şeyden evvel İngiltere'nin Asya'da ki menafî'ni mevzû' bahs ediyordu: Süveyş Kanalı serbest kalacak, Mısır dâire-i muhâsamatdan haric tutulacak, İstanbul Osmanlıların elinden alınmayacak, boğazlarla tabi' olduğu usûle de dokunulmayacaktı. Beyânnâmenin nihâyetinde İngiltere hükümetinin Basra Körfezinde zîr himâyesinde bulundurabileceği menâfa'dan da imâ tarîkiyle bahs olunmuşdu.

Çâr 1876 Teşrîn-i Sanîsinin ikisinde Livâdpade Lord (Lofnas) ile görüşdüğü sırada bu bâbda lüzûm gelen temînâtı vermiş, Gorçakof da 1877 Mayısının yirmisi tarihiyle Lord Derebi beyânnamesine gönderdiği cevâbda aynı te'mînâtı tekrar etmişti; İngiltere'nin ne Mısır'da ne Boğazlarda, ne Hindistan yollarında ne de Basra Körfezindeki menâfâ'na dokunmak Rusya'nın fikrinden geçmiyordu, Rusya İstanbulu işgal etmek fikrinde de değildi. Buna mukâbil Gorçakof diyordu ki:

“Hükümet-i İmparatoryada buna mukâbil Rusya’nın bu muhârebeye merbût olan menâfi’ mahsûsasını ve bu bâbda ihtiyar ettiği azim fedâkarlıkları sûret-i hadbede nazar-ı dikkate alınmasını İngiltere kabinesinden intizâr etmekte haklıdır. Bu menâfi’ Türklerin zîr idâresinde bulunan hiristiyanların hâl-i esef iştimâline ve bu ahvâl-i intâc eden iğtişâş-ı dâîmiye bir nihayet vermek lüzûm-u kati’yesinden ibâretdir... bir taraftan bu haller, diğer taraftan bunun neticesi olan efâl-i tecavüzkârane Rus halkında pek kökleşmiş olan hiristiyanlık dolayısıyla ve Türkiye’de sakin akvâm-ı Hiristiyaniyenin kısım-ı izâmının Ruslarla olan revâbit-ı diniyye ve arkiyeleri hesabıyla heycân-ı mûcib olmaktadır. (Mâ-ba’d-ı var) (6.Sayfanın sonu)

Cum’a ertesi – 6 Eylül

Tânin

Sâhife 7

SON

Şirket-i Hâyriye

Zân ederiz, şirketin direktörü, meclis-i idare azâları ünvân-ı şirkete bakub kendi idârelerinin boğaz içi halkına bir haberde bulunmak üzere te’sîs etmiş bir şirket olduğunu kâîl olmak istiyorlar...Eğer böyle düşünememiş olsalardı, hiç olmazsa saat on birden sonra köprüden hareket eden vapurlara bir nazar-ı tefîş atıf ederler, bu vapurların intizâmsızlığı görür, bunların yüzünden her akşam binlerce halkın ref’ ettiği saday-ı te’lim ve şikâyete karşı kayıdsız, hissiz kalmazlardı. Şirket yaşamak için halkı memnun etmelidir. Bu idârede şimdiye kadar her taraftan yükselüb gelen şikayetlere, feryadlara karşı lâkayid kalabilmek için farz edelim ki kendinde bir kuvvet his ediyor, herkes ne derse desin o yine bildiğinden şaşamayurdu. Fakat bu eski politakaya bugün devam edilemez; bugün şikâyetin, feryadın bir hududu, bir gayesi vardır. Biz işin o kadar ileri gönderildiğini bi-l-tabi’ istemeyiz. Fakat bu hissiz zan ve intizâr eli nihaye devam edemez. Şirket akşam postalarına en fena vapurlarını tahsîs edecek. Kadın erkek binlerce halkı üst üste doldurub herkesi muztarib ve beziran etmekte ısrar gösterecek olursa, fakat şimdiye kadar yapılan tecrübeler kâfi değil mi? Şu boğaz içi halkının ihtiyacı hala anlaşılamadı mı? Bugün me’mûrların, yarın ahalinin tevâli edüb duran şikayetlerine bir nihayet vermek lüzûm ve ehemmiyyeti ne kuvvet-i takdir olunacak? Halkın huzûr ve rahatını te’mîn edecek

diye bağıra bağıra ilân ettikleri tarifinin ta'yin ettiği saatlerde iskelelere varabilecek vapurları akşam postalarına ayırmak, sakrı yolları ar ve küçük olanlar öğle seferlerinde kullanmak o kadar güç bir şey mi? Saat altıda İstanbul'a giden bir adamın biraz daha güç vasıl olması on ikide köprüden kalkacak bir vapura yetişmek mecbûriyetinde kalan iş güç sahiblerinin saatlerce vapurlarda pineklemeleriyle kabul-u kıyas mıdır? Biraz insaf!... her gün ağızlar dolusu şikayetler işitmekten işe haber-i havâhane temenniler dilemek, bir şirket idaresine yakışacak surette halkın huzur ve rahatı te'mîn ile şükranlara, memnuniyetlere nâîl olmak evveli değildir? Şirket ancak o zaman bir "Şirket-i Hayriye" olur. İyi vapurları şuraya buraya icâr etmek ma'zereti her akşam sürü sürü halkın, yorgun argın bir çok insanların, bir çok müşterilerin yorgun merdâr vapurlarda eşya-yı hasise gibi itilüb kakılıb gitmelerine kâîl olmak için bir sebep teşkîl edemez.

Bu haber havâhane bir ihtâr, hâlasâne bir temenni.... (1.Sayfanın Sonu)

ŞARK DEMİRYOLLARI

Terk-i İşgal

Şark demiryolları kumpânyasında müstehdim me'mûrin ve amelenin yevmiye ve maâşlarının tezyîdi zımında vukû' bulan müracaatları üzerine keyfiyyet birkaç günden beri kumpânyaca mevkî' müzâkereye vaz' edilmiş idi. Taleb vakî' kabul edilmediği cihetle me'mûrun ve amele dünkü cum'a gününden itibaren terk-i işgal etmiş ve trenler hiçbir mahalle seyr ü sefer etmeyeceği kumpânyadan ifâde ve der-meyan edilmiştir. İstasyon rusûmât idaresi civarında bulunan şimendüfer ve makine fabrikası ile sâîr imâr eden mahallere zâbitaca me'mûrun mukteziye ta'yin edilerek takıyyedât-ı lâzime icrâ edilmekte bulunmuşdur. Dünkü gün alafranga saat üçü çeyrek geçe hareket etmesi lâzım gelen ekspres katarıda hareket etmiştir.

Kadınlara Hürmet

İstanbul refikamız kendini bilmez ya'ni eşhâsın şurada burada ve ez cümle geçen gece bir birahânede gayri müslim nüsvâne tecâvüzât ve taarrûzâtda bulduklarından ve orada hazır bulunan iki zabıtın himmet nâmus-perverleri sayesinde defa' tesellitlerine muvaffakiyyet hâsıl olduğundan lisan-ı teessüf ile bahs ediyor. Bunları sahih ise sıhhatinden şübhe etmeyeceğimiz yokdur.

Hakikaten şâyân-ı esef te'sîrdir. Terbiyesi nâkas, kendini bilmez ba'zı kimselerin bu dürlü tecâvüzleri yalnız gayri müslim nüsvâne değil; müslimlere de –

hatta bunlara daha ziyâde – vaki’ oluyor. Öteden beri bu hal bizi del-hûn etmektedir. Me’ mûrun zâbitanın kendini bilmeyen ve mensub oldukları devletin, milletin, din ve mezhebin haysiyyetini bir yâd ederek yar ve ağyara karşı vatanlarını hakaret ve zillete dûçâr eden bu eşhâs hakkında tedâbir-i şedide ittihâz etmelerini tavsiye ederiz. Zirâ sokağa çıkan bir kadın ister müslüman ister hiristiyân olsun hiçbir taarruza hedef olmayacağından emin olmalıdır. Her ferdin asîmeti, nâmusu ve itibari tekâfül-ü umûmi ile taht-ı te’ mîne alınmıştır. Bir kadına karşı bî edebâne muâmele etmek umûm-u millete karşı isyân etmektir, bu hareketi kemâl şiddetle teknihte “İstanbul” refikamıza iştirâk ederiz.

Hicâz Ahvâli

“El-muazzam” Gazetesinde Okunmuştur:

Ratıb Paşa Kanûn-u Esâsinin ilân edildiğini caddede haber aldı ve heman kendisine sadık olan sandıkandan birini Taîf’de bulunan Emir-i Mekke nezdine göndererek bu haberi tebliğ etdi. Ratıb Paşa Arabların Kanûn-u Esâsiyi kabul etmemeleri için elinden geleni yapmasını Emir-i Mekke’den rica etmekte ve bunun için kanun-u mezkûrun ahkâm-ı şer’iyyeye muhâlif olduğunu ilân eylemesini tavsiye eylemekte idi. Emir Ratıbın tekliflerini kabul etmedi. Rabit Emir’in kendisiyle hem fikir olmadığını istihbâr eder etmez Şerif Muhammed Sadık Paşa ile iki kardaşı ve Tâîfde bulunan Bedirhân Paşazâdeleri tahliye etdirdi. (2.Sütunun Sonu)

Bu sırada Kanûn-u Esâsinin ilân edildiğine dâîr İstanbul’dan haberler alınmakta ve orada te’hîr-i ilân esbâb-ı sorulmakta idi işte bu haberler üzerine oradaki zâbitan ve İttihâd ve Terakki Cemiyeti Erkân-ı Kanûn-u Esâsiyi ilân eylemişlerdir. Ba’de Midhat Paşa merhûmun kabrini ziyârete gitmişlerdir. Ve hemân iâne cem’ine başlayarak bu şehidi hürriyyet için bir türbe inşâsına karar vermişlerdir. Der-akîb cem’ edilen iâne 160 lirayı buldu. Ertesi gün Kanûn-u Esâsi Mekke’de ilan ve orada bulunan yetmiş kadar mevkûfin siyâsiye itlâk olundu. Yine yevm-i mezkûrda Mekke’ye vaz’ olunan duhûliye rusûmı kaldırıldı. Kezâlik beher deve başına Ratıb Paşa tarafından alınmakta olan 160 guruş resm (6) guruşa indirildi.

Yemen Mes’alesi

Levânet Herald Gazetesi Yemen Mes’alesi hakkında devletce ittihâz olunan karar-ı dâîresinde icrâ-yı müzâkerât etmek üzere Zeydi Re’îs tarafından Der-sâadete

bir iki zât gönderilmesi için icâb eden hâlik ifâsı dâhiliye nezâretinde Yemen vilâyetinde iş'âr olduğunu yazıyor ise de sûret-i mevsûkede vakî' olan istihbâratımıza nazaran Re'îs mûmâ-ileyha tarafından intihâb olunacak zevâtı Der-Sâadete getirmek üzere burada bulunan Yemenli müşâhidin iki zât-ı sûret-i mahsûsa da Yemene gönderilecektir. Zaten evvelce de yazdığımız vecihle Zeydi Re'îs Yemen vilayeti me'mûriyyetin karşı hiçbir emniyyet ve itimâd beslemediğinden rüesâ-yı me'mûrun mahalliye değışmedikce vilayet vasıtasıyla vakî' olacak tebligâtı piş ehemmiyyete almayacağı tabiidir.

İbn'ül Reşid'in Mürettebât-ı Seneviyesi

Levânet Herald Gazetesi her sene surre-i hümâyun emânetine tevdî'en gönderilmekte olan mürettebât meyânında İbn'ül Reşid'e mahsûs olanların bu sene gönderilmesi lazım gelüb gelemeyeceğı Evkâf Nezâretinden sorulmuş olduğunu yazıyor. İbn'ül Reşid İbn'ül Suud oğlu muta'b-ı amûdece zâdeleri tarafından bir sûret ve hâşiyâne de itilâf olunarak katiller gasben İbn'ül Reşid aşiretini idâreye başlamışlardı. Muta'ben oğlu ba'zı tarafdârını tarafında kurtarılarak Medine-yi Münevvereye getirilmiş ise de mûmâ-ileyhanın sekiz dokuz yaşında bir sabi olması hasebiyle İbn'ül Reşide taraf-ı devletden mefûz olan makâm-ı imâretin el-yevm açık demek olduğu tabiidir. Bâ husus mütâ'i itilâf ile gasben aşâirin Re'îs idâresine geçen katillerden birinin bu kere kendi biraderi tarafından katl edilmiş ve katilin çöllere firar etmiş olmasına nazaran mürettebât-ı seneviyenin mûhassis lehi ortada kalmamış demektir; çünkü ma'lûm olduğu üzere bu mürettebât-ı tarîk haccın muhâfazası husûsunda aşâir-i merkûme tarafından ifâ edilen hidmâne mukâbil İbn'ül Reşid ile mâfiyyetindeki müşâyihe verilmekte idi. Bugün Reîsleri ortada yokdur yalnız müşâhhaklarını alabilirler. (3.Sütunun Sonu)

İntihâbat Mes'elesi

Altıncı dâîrede intihâbat mes'elesinden dolayı bir takım karışıklıkların devam ettiğini haber alıyoruz. Virgü veren ve intihâb salâhiyetini hâiz olan kimselerin defteri vaktiyle tanzim olunmadığından dolayı bir çokları vermek rey vermek hakkından mahrûm kaldıklarını iddiâ ediyorlar. Diğer bir takım kimselerde dâîrece yapılan defterlerin kilisâ gibi mecmâ' nâs olan yerlere ta'lîk edilmediğini söyleyerek intihâbanın yeniden yapılması lazım geleceğine kâil oluyorlar. Bu halden

en ziyâde şikâyet eden Ermeni vatandaşlarımızdır. Fakat şurası muhakkaktır ki bu kabahât her iki tarafa raci'dir:

Devâîr-i Belediyenin sûreti teşkîl hakkındaki nizâmnamenin ahkâmı vaktiyle herkese ilân edildiği gibi intihab hakkına malik olan zevâtın defterleri de zamanında yapılamamış veyahud vergü veren ve intihab salâhiyetini hâiz bulunan bir çok kimselerin isimleri bu defterlere yazılamamışdı. Bu da devâîr-i belediyedeki kayudun adam-i intizâmından ileri gelmiş bir şey değilse her halde imâmların, rüesay-ı rûhaniyenin nasıl bir vazife ile mükellef olduklarını takdir ederek kendilerinden beklenen defterleri tanzim etmemiş olmalarından ve bir dereceye kadar da ahalimizin kendilerine taalluk eden bu işde ağır tavırânemelerinden neş'et etmiş olduğundan şübhe yoktur. Devâîr-i belediye intihâbının bi-l-nesibe süratle vücûda gelmiş olduğu yerlerde ahaliden bir çok zevâtın delâlet ve muâvenet-i mahsûsaları görülmüş idi. Bugün altınca dâîre-i belediye de Ermeni vatandaşlarımızın uğradıkları müşkülât-ı intihâbata aîd muâmelât ve teşebbüsât-ı ibtidâiyye de yine kendilerinin bir az geri kalmış olduklarından başka bir sebep hamil olunamaz. Bundan sonra yapılacak muâmele şehri-i emânetince Dâhiliye Nezâretinden istifsâr olunmuştur.

Bizim ve mütalaâmıza göre bir yolda az çok kati' mesâfe edildiğinden ve hatta hedef-i maksûd görüldükden sonra esna-yı meşi ve hareketde bir takım kavisli ve ivcâceli hâtlar üzerinden yürünülmüş ve belki bir hareket-i rica'yede de bulunmuş olduğu vesile add ederek tekrar nokta-i harekete avdet etmek ve bir kere başdan başa kati' olunan yolu bir daha yürümek doğru bir hareket değildir. Zaten intihabât mes'elesi devâîr-i belediye meclislerinin teşkilinden sonra kesb-i ehemmiyyet edecektir. Bizim için en mühim şey mebûsların intihabıdır. Fakat elde bulunan kanuna göre biz yalnız müntahib-i sânileri intihâb edebileceğiniz bunun için az çok vergü veren ve evsâf larme-i kanûniyyeyi hâiz olan her beş yüz şahsın şehri-i emâneti meclisine bir müntahib-i sâni göndermeğe hakkı vardır. Müntahib-i sânilerin intihâbında da böyle hatalara tereddüdlere düşülmemek için devâîr-i belediyenin teşkîlini müteâkib heman her mahallede mevcûd-u salâhiyyet-i intihâbı hâiz zevâtın isimlerini havi defterlerin tanzimi lazımdır. Müntahib-i sânileri intihâb edecek kimselerin az çok vergü vermeleri meşrût olduğundan yüz ve iki yüz elli gurus vergü ile mükellef olanların defterlerini (4.Sütun 7. Sayfanın Sonu)

tanzimde, gerek halle imâmîlerini ve rüesâ-yı rûhaniyenin kayıdsızlıklarından ve gerek devâîr-i belediye'deki kayudun intizamsızlığından dolayı görülen müşkülâta ma'rûz kalınmayacağı derkârdır.

Mısır ve Kanûn-u Esâsi

Cenevre'de ictima' eden Genç Mısırlıların Sîr Edward Garey ile Hidiv Hâzretlerine bir telgrâf çekdiklerini yazmış idik. Sîr Edvard Gareye çekilen telgrafnâme şudur:

“Avrupa'da mûkim Genç Mısırlılardan mürekkeb bir hey'et-i mahsûsa Mısırın İngiltere askeri bir taraftan gayri meşrûh sûretde işgâl edilmesine karşı protesto eder ve hürriyyet nâmına Mısır kavminin ihrâz-ı istitlâle hakkı olduğunu ilân eyler. Genç Mısırlılar Mısırı tahliye edeceğine dâîr mükerreren vakâ' olan mevâid İngiltere'ye ihzâr ederler.”

Hidiv'e çekilen telgrafnâme:

“Avrupa'da Genç Mısırlılardan mürekkeb bir hey'et-i işgale karşı protestoyu mützemin bir telgrâfi Londraya göndermiştir. Muazzez vatanımız için lazım olan parlemontoyu îade etmeniz bu vesileyle ile istirhâm ederiz.

1909 da Mısırlılardan mürekkeb daha büyük bir kongre inakad edecektir.

Yunan Manevreleri

Levant Herald Gazetesi Yunan ordusunda son bahar manevrelerinde hazır bulunmak üzere Hârbiye Nezâretince bir Osmanlı zâbitanın izâm olunacağını yazıyor.

Kavale'den iş'ar olduğuna göre dün iki bin tütün amelesi cümleten ta'til-i işgâl etmişlerdir. Bütün mağazalar bu sebeble kapanmış. Nümâyişler yapılmıştır. Amelenin mutalebini tüccar kabul etmemiştir. Bakalım, iş nasıl tesviye edilecek?
- İstanbul -

Şehr-i Emânetinden

Memleketimize nafi' ve terkiyyat-ı hâzire ile münasebet bir suretde mevki' tatbik ve icrâya vaz' olunacak olan nizâmat ve teşkilât-ı belediye ile te'sîsat sahiye

ve nafi'anın ve sa't ve ehemmineyyetine mebni bu hususda müzâkerâtda bulunmak üzere meclis-i emânetinin sabahları şimdilik üçde inâkad ederek dört buçuğa kadar müzâkerât ve dört buçukdan beş buçuğa değin erbâb-ı müracaatı istimâh ile meşgûl olması ve beş buçukdan altı buçuğa kadar taam veistirâhat edildikten sonra on buçuğa kadar muâmelât ve müstediyata müteallik evrak-ı mühimmenin tedkîki ile iştigâl edilmesi meclis-i mezkûr hey'etince muvaffak görülerek Eylülün birinci gününden itibaren bu suretle devâm ve iştigal edilmekte olduğundan erbâb-ı müracaat ber-veche karar dört buçukdan beş buçuğa kadar meclis-i emânete müracaat eylemeleri ilân olunur.

Zabıta Vukûatından

Dün saat bir kararlarında Eren Köyü cihetinde Mösyö Koren'in bağçesindeki bekçi olduğunu söyleyen Osman nâm şahsı Eminönün'de dolaşmakta iken on beş mecediye iki lira ve dört guruşu muhtevi kisesini Yorgi Veled Sava nâmında biri sarkıt ile fîrar etmiş ise de merkûm Osman tarafından bi-l-ta' kib derdest edilerek Cesr-i Cedid karagoluna getirilmiştir. Edilen isticevâbda merkûm Yorgi fi'l sarkıtı külliye inkâr edüb mesrûk çanta üzerinde zühûr (1.Sütunun Sonu) etmemiş olmağla her ikisi de Zabtiye Nezâretine izâm kılınmıştır.

.
..

Evvelki gün saat dört raddelerinden Akbıyık mahallesinde sakin Münir Çavuş nâmında bir şahıs ile yine mahall-i mezkûr sakinlerinden Halil Pehlivanın oğlu Ali beyninde vukû' bulan münâza' üzerine bunlardan Münir Hamil olduğu roloveri çekerek üç el endâht etmiş ve çıkan kurşunlardan biri Alinin koluna diğeri göğsüne çarpub geçmiş üçüncüsü hiç isâbet etmemiştir. Mecerûh Gülhâne Hastahânesinde müdâvât-ı evveliyesi bad-el-icrâ hânesine gönderilmiştir. Cârîh akib vukûada fereceyâb fîrar olduğundan zâbitaca şiddetle tahri olunmaktadır.

Harîk

Dünkü cum'a günü saat iki buçukda Kazı Köyünde Mevde Caddesinde Cemal Beyin seksan altı numarolu ve sigortalı hanelerinden ateş-i zuhûr ederek yalnız mezkûr haneler muhterik olduğu halde itfâ' edilmiştir.

Maraş mutasarrıflığına divâniye mutasarrıf sâbık Hayri Efendi; İçil sancağı mutâsarrıflığına Muş mutasarrıflığından munfasıl Hâsru Bey; Muş mutasarrıflığına Malatya Mutasarrıf Sâbık Lütfi Paşa ta'yîn edilmiştir.

Hindistan'da Gancîr ahkâmı olub lâ-cel-ül-siyaha Der-Sâadete gelen Seyyid Ahmed Nevâb Hânın refâketinde bulunan Seyyid Hüseyin Bin Sa'îd ile Doktor Hâşim Lehâni ve Ali Asgar Feyziye üçüncü rütbeden Osmani ve hakim müşâr-ün ileyhin baldızı Atıf hanıma ikinci Şefkat Nişânı itâ buyurulmuştur.

(Nevis Veyiz Jurnal) nâm gazete pazar günü nüshasında atideki bendleri neşr ediyor:

(Bir Rus Tehlikesi)

Rusya'da kolera illeti hakimini şiddetle icrâ etmektedir. Hastalık müdhiş bir sûretde kesb ü sa't ediyor; çünkü Petersburg resmi telgrâf acentaları musâb ve vefât mikdârlarını her tarafa bildirmekle beraber eskiden resmi Rus ihbâratında görülmeyan bir safderunlukla illet-i mezkûrenin tevsî'ne hâdim olan ahvâl-i sıhhiyenin pek bozuk olduğunu beyan ediyor. Petersburg şehri umûr-u sıhhiyesi re'îs-i mezûnen azimet etmiş olduğu halde vekili hastadır. Hükümet tarafından ittihâz edilân tedâbirin tatbikinde ahalinin cehâleti ve hiss-i nezâketin kamilen mefkûd bulunması neticesi olarak fevk-âl-âde müşkülât çekilmektedir. Petersburg civarında bulunan ba'zı köylerde köylüler kolera barakalarının inşâsına cebren memânaat ediyorlar. Hastalık korkusu neticesi olarak Petersburg muhâfili tehlikenin ahalinin cehâletinde en aşağı ve en fakir sınıfının, umûm köylülerin ihmaliyle hasıl olan ataletde bulunduğunu zân ediyor. Halbûki bu cehâlet, bu atalet Rusya hükümeti tarafından neşr-i maârife karşı sevk ve istiâmâl edilmişdi! Kolera mikrobu ise para ile satun alınmadığı gibi ma'in bir sınıf ahaliye karşı da kullabilamaz (2.Sütunun Sonu) ashâb-ı servet ve nüfûzda taarruz etdikde top gülleleriyle dahi mahv olmaz. Kolera mikrobu gayet bîtarafdır. Resmi Rusya elyevm bundan titriyor, kendi eser-i himmeti olan cehâlet ve atalet-i umûmiyyeden dolayı şimdi feryâd ediyor.

Kolera hakkında mevcûd olan havf ve dehşet yalnız Rusya'nın umûr-u dahiliyesine taalluk etmiş olsa idi tebessüm etmekden kendimizi alamazdık. Ancak telâşe sebebiyyet vermeksizin komşumuzun hanesinin yandığını ve harîkin bizim hanemize sirâyet etmemesi zımnında lazım gelen tedâbire müracaat etmek icâb ettiğini söylemek mecbûriteyinde bulunuyoruz. Mademki komşumuzun hanesinde bir çok mahrûkat-ı tecemmi' etmiş, mademki Rus ahvâli sahiyesinin son derece

bozuk olduğunu resmi suretde itirâf edilmiştir Rus hududu üzerinde nöbet bekleyerek yeni Rus tehlikesine karşı tedâbir-i tahfiziye ittihâzı pek tabiidir. Esasen kolera illetinin şarkdan berren gelmek ihtimâli bahren gelmek ihtimâlinden pek ziyâdedir. Muhtelif limanlarda senevi tasdik edilen kolera vakâ'lerinin mikdârı gayet cüzîdir. Sefineler hakkında tatbîk edilen karantina usulunun berren tatbîkinin oldukça müşekkel olduğu inkâr edilemez, binaen aliyye Petersburg havâdislerine pek ziyâde ehemmiyet vermek lazımdır. İletin Asya'dan gelüb Rusya'nın şark şehri ve köylerinden geçerek Petersburg şehrinde müdhiş suretde tahziyât-ı icrâ etmesi Rus devâir-i sıhhiyesinin ne kadar aciz olduğunu isbât ediyor. Sıhhiye dâiresi re'isinin me'zûniyyetde bulunduğu ve vekilinin hasta olduğu hakkında vârid olan telgraflar celladlar doldurmağa kafidir. Kolera mikrobu aşirete mübtela olan Rus aşağı sınıfı ahalisinde fevk-âl-âde müsâid bir zemin intişâr bulunduğundan – her ne kadar doğrudan doğruya bir tehlike yoksa da – her halde Avusturya sıhhiye dâireleri Rus tehlikesine karşı tedârikli bulunmak vazifelerini hüsn-ü sûretle ifâ ettiklerinden bu defa' dahi muvaffak olacaklarına emin buluyoruz.

Fakat her halde Petersburg'da icrâ-yi hükm eden kolera illeti bir Rus tehlikesidir. Çünkü kolera illeti Rus toprağında gayet müsâid bir meydan bulunduğu gibi bu defa'ki zühûru Rusya'nın son seneler tarihine taalluk etmektedir. Çünkü her büyük muharebeden sonra bir illet müstevliye zühûru ihtimâli hemân muhakkaktır. Mançuri katl-i âmından sonra böyle bir neticenin zühûr etmâmesi pek garib olurdu. Kolerânın ise yavaş ve tedricen ilerüye gitdiği ma'lûmdur. Binaen aliyye Mançuri göl ve nehirlerinden neş'et etmiş olan hastalığın yavaş ve fakat kati' bir suretde kanlı muhârebe meydanları üzerinden geçerek Rusya'nın pay-i tahtına kadar güya ahz-ı intikâm maksadıyla geldiği inkâr edilemez. Acaba bu müdhiş illetin pay-i tahtında zühûruyla Rusya erbâb-ı iktidârı ahalinin cehâletde bırakılmasında ma'nevi bir tehlikeden maâda maddî bir tehlike ve zarar olduğunu anlayacaklar mı? Belki Rusya için (3.Sütunun sonu) bu tehlike en müesser bir ders olup ahalinin cehâletde bırakılmasının ne kadar vâhim bir netice verebileceğini gösterir. Sâir Avrupa ve hûsusiyile Avusturya için Rus tehlikesinin Rus hududu üzerinden murûrunu men' etmek üzere lazım gelen tedâbir-i ittihâzı bir mecbûriyyet kati'yedir.

Aşiyân

Dünkü nüshâımızda mesleğini karellerimize bildirdiğimiz Aşiyân Gazetesinin ikinci nüshâsın sâhâ-i intişâre çıkmıştır. Mündericâtı ber-veçhe atidir:

Hemşirem İçün	Tevfik Fikret
Kumru ve Rebâb	H.Siret
Niyâz	Faîk Ali
Hasarlara Karşu	Emin
Ernest Renân	Ahmed Şa'ib
Edebiyatın Gayesi	Süleyman Fehmi
Afv (Roman)	Müş tâki

Aşiyân, her hafta 32 sâhife nefis bir sûretde intişâr ediyor. Abonesi: İdâre Haneden almak şartıyla senelik 60 altı aylığı 35 guruş taşra için seneliği 80 altı aylığı 45 guruşdur.

Haydar Paşa'da Konstitosiyon gazinosunda Eylülün altıncı günü bir balo verilecek hâsılatı iâne-i maliyeye terk edilecektir.

Bulgarya Vâpuru

Bulgar kumpanyasının "Bulgarya" vapuru Eylülün onuncu çehârşanba günü akşamüzeri saat dördte Der-Sâadetden hareketle Çanakkale, Selânik, Pire, Çeşme, Sakız, İzmir, Midilli, Selânik, Dersâadet ve Erne ve Burgâza gidüb gelecektir.

Seyyahlar için pek iyi bir fırsattır. Galata'da (Sitte Fransız) daki acentadan tenzîl-i fiyatla azimet ve avdet biletler mi iştirâ olunabilir.

Hâsılatının nısfı çırçır harîk-zedegânına ve nısf-ı diğeri iâne-i maliyeye verilmek şartıyla Eylülün yedinci Pazar günü saat altıda Balat'da "Alyans Enat Mektebi" bağçesinde bir konser verilecektir.

Hukûk cemiyeti hey'et-i idâresini teşkîl eden zevâtın eylülün sekizinci Pazar günü saat iki de Galatada Aziziye Karagolu itsâlındaki Muhammed Ali Paşa Hanında 24 ve 25 numarolu yazıhaneye gelmeleri rica olunur.

Eylülün onuncu çehârşanba günü Tıbbiye-i Mülkiye Kalobi himâyesinde Hüs-kâran Cemiyeti tarafından şehzâde başında Abd-ül-rezzak Efendi'nin tiyatrosunda gündüz saat yedide hanımlara gice erkeklere mahsûs olmak üzere saat iki buçukda "Zavallı Çocuk" ve "Mürebbiye" piyesleri mevki' temâşâye konulacak

ve Tophâne Bاندosu ile geçenlerde Hârbiye Nezâretindeki konsere iştirâk eden zevâtdan müteşekkil inçe saz takımı icrâ-yi ahenk eyleceklerdir.

Biletler Köprü başında Hamdi, Bayezıdda Mahmud Kemal Beylerin, Aksarayda Edhem Pertev, Lingade Hacik Şemşiryân Beylerin eczâhânelerinde satılmaktadır.

Şirketi Hayriye Hissedârlarına:

Şirketi Hayriye hakkında ba'zı ifâdâtım olduğundan önümüzdeki Pazar günü sabahleyin saat ikide Sultan Ahmed Belediye bağçesinde hazır bulunmaları ricâ olunur.

Kapudan Kenan

Mösyö Jöl Fork İdâresinde

Beyoğlu'nda ve modada Fransız Lisesi Sene-i Cedide derslerine Eylülün 8 – 21 nci günü başlayacaktır.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûâsında tertîb ve Sabah matbûâsında tab' olunmuştur.

1.11.51. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Pazar****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 51****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****24 Şa'ban : 1326****07 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SIYÂSIYÂT****Dâhili****Umûr-u Mâliye İçün Müşâvir**

Nezâretlerde ıslâhâtı ciddeye icrâsı için Avrupa'dan erbâb-ı ihtisâs getirilmesi fikrini en evvel gazetemiz ortaya koydu ve lüzûm gördükçe bu fikri te'yîdden hâli kalmadı. Hatta Nâzırlarımızın yirmi beşer bin guruş maâşî almalarını çok görüb şiddetle itirâz ettiğimiz halde Avrupa'dan hasb-ül-zarûre celb edilecek zevâtın cidden sahib-i vukûf ve kemal olmalarını te'mînaten kendilerine Nâzırlarımızdan ziyâde para vermeğe mâhya olduğumuzu da beyan etmişdik.

Nitekim umûr için bu fedâkârlığı yapmağa kati'yyen mecbûruz. Otuz senelik bu devr-i istibdâd bizde devlet adamı yetişdirmediği gibi yetişebilecek adamları da iş başından uzak bulundurarak bugün ihtisâsa, ma'lûmat ilmiyeye muhtâc olan cihetlerde bizi temâmen aciz bırakmıştır. Her şey hüsn-ü niyetle,

gayretle, zeka ile yapılamaz. Be-heme-hâl ihtisâs sahibi olmağa lüzûm gösteren işlerde bütün bu hüsn-ü niyetler, gayretler, zekâlar aciz kalır.

Eğer, devamlı bir iş görmek, memleketimizi idâremizi cidden ıslâh etmek istersek bu noksanımızı bilmeli, itirâf etmeli, bir ayak evvel izâlesi çaresine bakmalıyız. Hala kendi kendimizi sansürlü matbûât zamanlarının mağrûr gözlükleriyle bakarak belki beş on bî haber karaen hissiyât-ı tahvîtperverânesini okşayacak yolda idâre-i kelâm edersek sonra bu gafletten ayılma pek acı olur.

Cidden şâyân-ı teşekkür derki Hey'et-i Vükelâ Avrupa'dan erbâb-ı ihtisâs celbi lüzûmu teslim ederek teşebbüsât-ı lâzimedede bulunmuşdur. Vaka' bu teşebbüsâtın nâkıs olduğu aşikâr ise de bir kere Avrupa'dan nâmuslu iktidârı ciddi erbâb-ı vukûf celb etmek esâsı kabul edilince kalan noksanları itmâm etmek kolay olacağı düşündüğümüz için doğruyu söylemek vazifesi bizi Hey'et-i Vükelânın bu hareketini takdirlerle telakki etmeğe sevk ediyor.

Gazeteciler bi-l-hassa doğruyu söylemek vazifesiyle mükellefdirler. Yoksa ale-l-ıtlâk her icraâta mutlaka bir vesile bularak be-mehe-hâl itirâz mesleğini tutacak olurlarsa menâfi' hakikâte ve zınn-ı ta'kib etdikleri bir gazez-i şahsi uğurunda feda ediyorlar demek olur. (1.Sütun Sonu)

Hey'et-i Vükelâ'nın en hüsn-ü niyetle memleketde en ziyâde hizmet arzusuyla başlamış olan erbâb-ı ihtisâs celbi teşebbüsâtın bile dünkü Mizân Gazetesinde sû-î tefsîr edilerek:

“Millet vekillerinin karşısında teberrî edebilmek için şimdiden def'-i mes'ûliyyet edecek çareler arayolar. Hiçbir iş görmesek, fakat bir ecnebi müşâviri celbi ile anın projelerine intizâr edildiğini beyânla kendilerini kurtarmak istiyorlar”

Şeklinde gösterildiğini gördüğümüz için bir his bitarafı ile şu mütâlaayı yazmağa mecbûr olduk. Emin olmalıdırki hey'et-i vükelâmız millet meclisi huzuruna böyle bir müdafaa ile çıkarsa tevbîh istemez takdirlerle kabul olunur. Bir his gurur ve nehvete kapılıpda iktidârlarından fazla şeyler yapmağa kıyâm ederlerse Meclis-i Meb'ûsan o zaman kendilerine bu işleri neye yüz göze göz göze bulaşdırdığımız? diye itâb eder, yoksa “biz yalnız re'îsiz; bir nezâretin başı biz, bu kadar asırlık bozuk bir idâreyi bu asr-ı medeniyetin en son icâbât-ı ilmiye ve fenniyesi dâîresinde ıslah ve tanzim etmek iktidârı bizde yokdur; ihtisâs, ameliyata ihtiyac gösteren cihetlerde Avrupa'dan erbâb-ı vukûf getiriyoruz,” derlerse böyle doğru bir söze, sâiki hüsn-ü niyyet olan bu itirâfa itirâz edecek bir akl-ı selim sahibi tasavvur olunamaz.

Nâzırların iktidârı mes'elesinde söylediğimiz şu sözleri birden bire bâdi hayret olmayasın. Usûl-u meşrûtiyyet nazırların be-heme-hâl erbâb-ı ihtisâsdan olmasını icâb etmez. Avrupa'da hârbiye ve bahriye nezâretlerine ekseriyâ cihet-i mülkiyeden nazırlar gelir. Bunlar tabii o işin, o sana'ın ehli değildir. Fakat nezâretlerde birer müsteşâr vardır, onlar çekirdekden yetişmişlerdir. Bütün umûr-u nezâret onların himmetiyle döner, nazır yalnız riyâset ve hey'et-i umûmiye ye kumânda ederler. İşte Avrupa'dan getirmeceğimiz müşâvirler bizde de oradaki mütehası müsteşârların vazifesini göreceklerdir. Nazırlarımız parlemontunun icâbatına göre değişecek, fakat nezâretlerde, dâirelerde meselik, gayret, maksad değişmeyecek, idâre ile politika ayrılacak.

Nezâretlerden ba'zıları için, birkaç kere dediğimiz gibi böyle müşâvirlere hâcet yoksa da ba'zıları için be-heme-hâl lazımdır.

Mizânın makalesinde şâyân-ı dikkat bir cihet daha var. O da her vesile ile itirâzâtın maliye nezâretine tevciye edilmesidir. Tensikât mes'elesinde nâzırlar yanlış yola sapanmışlar, sebep: Mâliye (2.Sütunun Sonu) Nâzırı, Nâzırlar şa'bâs-ı umûrun aksâm-ı sâîresine doğru bir adım atamıyorlar; sebep: Maliye Nâzırı. Ba'zı nezâretlerde ecnebi müşâvirler celbine teşebbüs ediliyor! Sebep: Maliye Nâzırı. Hey'et-i Vükelâ çıkmaz bir yola gidiyormuş, sebep: Maliye Nâzırı, azacık daha gayret edilse dünkü havanın bozukluğu da Maliye Nâzeretine atıf edilecek. Bunları okurken vaktiyle kaza kâim-mekâmlarından birinin: "Sâye-i Şâhâne de kazanın her tarafına nafi' yağmurlar yağmıştır." Tarzında çektiği telgrâf hatıra geldi. Evvelden en hevâyı şeyleri bile bir noktaya atıf etmek icâb-ı teysîsi olmuştu; şimdi de her fena şeylerin bir noktaya atıfı acaba ne nin icâbıdır? Evet, işlerin merci' umûmisi olmak haysiyetiyle, istizâhatımızın ma'tûf olacağı nokta-i riyâset vükela olabilir; o zaman hiç olmazsa haksızlık içinde yine bir mantık bulunurdu; fakat Maliye Nâzırı Hey'et-i Vükela arasında bir nâzırdır. Diğerlerini hataya sevk edilmesi için üzerlerinde bir nüfûzu bulunmak lazımdır. Bu ise ancak re'îs-i vükelâ da vardır. Binaen aliyye sâir şa'bât-ı umûrda görülen yolsuzluklardan kabinenin çıkmaz yola sapmasından dolayı bir nâzırı mes'ûl tutmağa kalkarsak zihin "Acaba bundan maksad nedir?" diye araştırmaya başlar ve emin olmalıdır ki buna iyi bir ma'na vermez.

Şu satırlar ma'yin bir zatı müdâfaa için yazılmıyor. Yalnız pâmal edilen akl-ı selim ile bî-tarafılık, adalet gibi hissiyatı müdâfaa için yazılıyor. Tânin icâb ettiği zaman hiçbir nâzırı hırpalamaktan çekinmez. Fakat nâzırlardan birine taarruz-

u keyfiyeti hak ve adaleti hırpalamak şeklinde tezâhür ederse o zaman buna da kâil olmaz.

Mizândaki makalenin ilk satırıyla hasıl olan sû-î tefsîri artık ber-taraf bırakarak, Umûr-u Mâliyemiz için ecnebi müşâvirleri celbine neden lüzûm olmadığına bakalım:

Bu iddiâyı isbât için müracaat edilen delillerden biri şimdiye kadar getirdiğimiz müşâvirlerin hiç fâidesi görülememiş olmasıdır. Bi-l-münâsebe bir kere daha söylemiştir ki idâre-i sâbika hiçbir zaman hüsn-ü niyyetle bir adam getirmedir. Tesâdüfen gelen eyi adamlarda sözlerini dinlemedi. Eski durumu şimdikine kıyâs etmek hatadır.

Diğer delil aklın müşâvirleri kendi memleketlerinin müdâfi' hukûki olacaklarmış. Bu da ma'nası anlaşılmadan ortaya atılmış bir iddiâ, biz getireceğimiz, müşâvirlere bu hakkı vermeyeceğiz, onları böyle bir mevki'de bulundurmayacağız ki (3.Sütunun Sonu) nâmuslu, vazife şinâs bir adam olduğu maâş hakk etmeğe çalışır, böyle vazife fikriyle perverde olmuş ricâli devr-i sâbıkın hakkı sekût almağa alışmış me'mûrları arasına değil, daha ziyâde Avrupa'da buluruz.

Birde gelecek ecnebi müşâvirlerinin bize has usûl ve muâmelâtı bilemeyeceği, bunları öğrenmek için birkaç sene sarfına muhtâc olacağı söyleniyor. Osmanlı Ahvâl-i Mâliyesine dâir yazılmış ecnebi eserler gözümüzün önünde durduğu için biz bu iddiâyı da biraz tıfl-âne buluyoruz. Bizim kavâid-i mahsûsa-yı maliyemizi "Vaz'-ı kadîm adliyesi dâiresine ircâ' etmek kudretini de Mizân'ın iddiâsı vecihle "ancak o meslekde vakfilane çalışarak yetişmiş olan erbâb-ı ihtisâsımızda" bulunacağını ümit etmeyiz. Bizde böyle erbâb-ı ihtisâs bulunduğunu iddiâ etmek ya ihtisâsın ne demek olduğunu düşünmemek, yâhud zihinde ihtisâs sahibi olduğuna hükm edilen bir veya birkaç zâtları ileriye sürmek üzere yol hazırlamak demektir. İdâre-i sâbika adamlarının memleketimiz müessesât-ı ecnebiyesinde, farzâ Divân-ı Umûmiye de yetişmiş olsalar bile Maliye Nezâreti umûrunu döndüremeyecekleri aşikârdır. Bunları ileri sürmek isterken her şeye takdîm edilmesi lazım gelen hakikatı unutmayalım.

Hüseyin Câhid

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Keşûf Efendi Hâdisesi

Sofya, 18 Eylül – Bulgaristan İmâreti Keşûf Efendi hâdisesinin bir suret-i tesviyeye iktîranı zımında ilk teşebbüsün taraf-ı Devlet-i Aliyyede icrâ olunacağı ümidiyle şimdiye kadar ittihâz ettiği mesleği muhafaza ediyor. Maa-mâ-fih Sofya’dan Osmanlı komiserliği henüz bu bâbda bir güne ta’limât almamıştır. Der-Sâadetden varid olan haberlere Hükümet-i Seniyyenin bu mes’eleye büyük bir ehemmiyet-i atıf etmediğini gösteriyor.

Muhâfil-i resmîyede te’minen beyân olduğuna göre Bulgaristan Hükümeti münâsebât-ı kadimenin temâmen te’sîsi hakkındaki talebinden asla vazgeçmeyeceği ve Türkiye taleb-i vakıa mûmâşât etmekden imtinâ’ ederek iş külliyyen inkîtâ’ münâsebâte kadar varsa bile geri dönememeğe sûret-i kat’îyede karar vermiştir.

Benim resmi bir mahiyeti hâiz olan Veremiyâ Gazetesi bu meâlde idâre-i kelâm ediyor ve “mademki hâdiseye Bulgaristan sebep olmamıştır. Bundan (4.Sütun 1. Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Pazar – 7 Eylül

tevellüdü melhûz olan karışıklıklarda kemâl-i sekûn ile intizâr edebilir.” diyor.

Tânin

Evvelce yazdığımız vecihle biz bu mes’elenin kemâl-i itidâl ile telakkisi fikrindeyiz. Bulgaristan imâreti hükümet-i seniyyenin tabi’ olduğu ve ta’bir-i besitiyle “Bizden Bulunmak” hasebiyle Hâriciye Nâzırının keşîde ettiği ziyafete Keşûf Efendinin da’vet edilmesine lüzûm görülemedi. Veremiyâ Gazetesinin dediği gibi vakâ’ hâdiseye Bulgaristan sebep olmamıştır, ancak ortada Hükümet-i Osmaniye tarafından sebebiyet verilmiş bir hâdis de yoktur.

Sofya Kâbinesi işi sû-î telakki etmemiş olsaydı, bugün yâr ve ağyara karşı böyle nâhoş bir vaz’de bulunmayacaktık. İmâret-i hükümet metbûâsının hüsn-ü niyyetinden, iyi geçinmek hususundaki arzu-yu samimesinden emin olmalı; ve şurasını pek iyi bilmelidir ki Balkan afâk-ı siyâsiyesinde toplanacak siyah bulutlar bulutların arkasında tedvîr edilmek istenilen tertîbât-ı siyâsiyenin keşf-i mahiyetine mani’ olacağı için neticede yine hükümet-i seniyye ve Bulgaristan zararına

olacaktır. Her halde iki taraf zemâmdâran umûrunun kemâl-i ihtiyât ve basiretle işi bir neticeye sallamaya ircâ' edeceğine eminiz, bâ-husus mes'ele bir sû-î tefhimden ibâretidir; ortada tarafının mûcib ağıyararı olacak başka esbâbda göremiyoruz. Fazla olarak böyle bir sû-î tefhimi ile çok görecektedir kadar samimiyyet ve mevdût asârı henüz ne Selânik sokaklarında ne Sofya caddelerinde zâil olmamıştır. Binaen aliyye Veremiye Gazetesinin söylediği karışıklıklara bizim tarafımızdan asla meydan ve mekan verilmemeğe mümkün mertebe çalışılacağını te'minen lüzûm görüyoruz.

•
••

Dün akşam Sofya kabinesince Bâb-ı Aliye bir nota tebliğ olduğu haberi ortalıkda şâyi' olmuştu. Ajans Der Kostantinopolin bu gün alınan bir telgrâfnâmesi bunun külliye aslı ve esası olmadığını bildiriyor.

TELGRAFLAR

Dâhili

Londra 17 Eylül – Ma'lûm olduğu üzere Tâmis Gazetesi Balkanlardaki Hükûmât-ı muhtelifenin kuvve-i askeriyesini tedkîk zımında sıra ile ba'zı makâlât neşr etmektedir. Dünkü mâkalesinde Bulgaristan ordusu tedkik edilerek Bulgarların havâss-ı mümeyyize mâliyesi ta'dad ve mevâdd-ı fikriye ve umûr-u sanâiyye ve ticâriye nokta-i nezaretinde vasıl oldukları terkiyyât-ı izâh olunmuştur. Taymisin fikrinde bu terkiyyat Sırlara nazaran Bulgarlara bir mertebe tefavvuk-u te'mîn ve temâyilât-ı milliyenin mevkî' fi'le ihrâcını teshîl etmektedir. Makâleye şu sûretle hitâm veriliyor: “Bulgaristan 1885 tarihinde ba'zı Rumeli Şirketinin iltihakından beri kuvve-i askeriyeye nokta-i notundan terkiyyat-ı mühimme göstermiştir.”

Munih 17 Eylül – Rusya Hâriciye Nâzırını Mösyö İzovleski bu sabah buraya vasıl olmuştur.

Sofya 18 Eylül – Der-sâadet – Sarım Bey hattı ve şu'beleri üzerinde ta'tîl-i işgal vakî' olması üzerine Bulgaristan İmâreti Bulgar hatlarında zühûru melhûz olan uygunsuzlukların önünü almak için ittihâz-ı tedâbir etmiştir. Ta'tîl-i işgâl imtidâd ettiği (1.Sütunun Sonu) takdirde âmid sedd-i te'mîn etmek için şimendüfer taburu istihdâm olunacaktır.

Atina 18 Eylül – Halâfkıran Fırkası Re'îs-i Mösyö Râlis Manastıra vâsıl olarak büyük bir şevk ve hevâhişle istikbâl edilmiştir. Şimendüfer muvaffakında tecemmi' eden on bin Rum Mösyö Râlisi alkışlayarak muhteşem bir nümâyîş icrâ

etmişlerdir. Me'mûrun mahalliye ile İttihâd ve Terâkki Cemiyeti erkânı bu resmi kabulde hazır bulunurlar idi. Mösyö Râlis vaka' olan hüsn-ü kabulden dolayı teşekkür etmiş ve Memâlik-i Osmaniye'nin en ileri gelen Rum ve Türk anasırı arasında bir itilâf-ı samimi ve bir itimâd mütekâbül te'sîs etmesini tavsiye eylemiştir. Mösyö Râlis Memâlik-i Osmaniye'nin hayatı sâze iktisâbını ve refah ve terkisini te'mîn edecek olan devr-i cedid-i hürriyyet ve müsâvât tebâ'sı olan akvâma bahş eden zât-ı hâzreti pâdişahıyı bu vesile ile medh etmiştir.

Taşlıca Kumandanı

Taşlıca Kumandanı Süleyman Paşa mes'alesi bir ehemmiyyet-i mahsûsa kesb ediyor. Dün ajanslar tarafından tebliğ edilen telgrâfnameler kemâl-i devletle okunmağa şâyandır. Telgrâflar şunlardır:

Viyana 18 Eylül – Korporoğ Büro telgraf şirketinin resmi bir menba'dan vakâ' olan istihcâratına göre Süleyman Paşa'nın Beloliyeden esbâb ve sûret-i firârı hakkında ağramdan evvelce çekilmiş olan telgrâfnâme vakâ' hale mutâbık değildir. Süleyman Paşanın azimet-i son derece sekûn ile vukua gelmiştir. Cenerâl Remen kendisini hiçbir hey'et-i muhâfaza bulunmadığı halde mutâlıkâyeye kadar teşbî' etmiştir. Diğer şayelerin kaffesi hilâf-ı hakikatdır. Pelevliyenin hâl ve mevki' sâkin ve şekil ma'nadandır.

Viyana 18 Eylül – Hâriciye Nezâretinin vasıta-i neşr-i efkârı olan Feremdinelât Gazetesi Pelevliye hâdisesinde bahş ettiği sırada diyorki: “Devletlerin Memâliki Osmaniye'de ceryân eden hâdisâtı böyle sükût ve itidâl dem ile telâkki etmeleri terk mes'alesinin ne yolda tefsiri lazım geleceği hususunda temâmen münhadarey bulduklarına kendilerinin de kâni' olmasından ileri gelmektedir. Oronde Rental ile Mösyö Dizovleski arasında vukuâ gelen mülakâtda böyle bir neticenin husûlune pek ziyâde hüsn-ü te'sîr hâsıl etmiştir. İki devlet arasındaki münâsebât Türkiye'nin atfisine ma'tûf bi-l-cümle tertîbât-ı siyâsiyenin tabîyyetle nokta-i merkeziyesini teşkil etmelidir. Bu ifâdenin sıhhati mâziye bir nazar-ı atif etmekle sâbit olabilirler. Mâzide Balkan işlerinde alâkadar olan bu iki devlet-i muazzamın münâsebâtına arz olan ufak tefek haller siyâsiyât-ı umûmiye-i şârkiyede endişeler husûlune, tazyikler vukûa kifâyet etmekte idi. Şimdi bi-l-hamd bu vakitler geçdi. Boşlev mülâkatı iki devletin münâsebât-ı mütekâbelesi nokta-i nazardan bir sâhâ-i vazha ve sırça daha zühûr etmesine sebep oluşdur. Ahvâl-i şarkiye nazar-ı dikkate alınırsa Baron Derental'in Mösyö Dizovleski ile vakâ' olan mülâkatı

neticesinden temâmen memnûn kalacağını beyan etmiş olması cidden mûcib-i teşekkürdür. Rusya ve Avusturyanın tekrâr itilâf nâm halinde bulunmaları her iki devlet için de inkâr olunamayacak derecede ehemmiyetli bir muvaffakiyettir. Bu itilâfın Balkan politikası nokta-i nazardan netâyici şudur ki Boşlav'daki mülâkat bütün alem için hâiz-i ehemmiyet bir vakâ'dır. Zirâ bu mülâkat sulh ve mesâlet-i umûmiyeye elhâlete heze hâiz olmadığı derecede kuvvetli bir istinâd gâh bahş ve te'mîn etmektedir.

Hârici

Londra 18 Eylül – Dün beyn-el-milel parlamentolar sulh konferansının keşâdında baş vekil Mösyö Bolor tarafından irâd olunan matbûât-ı kemâl-i memnûniyetle telakki etmiştir.

Berlin 18 Eylül – İmparator Kilyevm Hâzretleri beyn-el-milel parlamentolar sulh konferansı re'îsine bir telgrâfnâme keşide ederek hakkında beyan olunan hissiyâtdan dolayı teşekkür etmiş ve konferansın kendisinci ahz-ı amâlî olan sulh-u umûmiyenin muhâfaza-i menâfâ'na hasr-ı mesâ-i edeceği ümidin izhâr eylemiştir.

Konferans bugünkü ictimâ'inde olan Lahey Konferansı birinci komisyonu tarafından kaleme alınan hükm-ü lâhiyesinin (2.Sütun Sonu) bu bâbda devletlerce icrâ olunacak müzâkerâte esâs olmuş suret-i kati'yyede kabul etmiştir. Ba'de hükme gönderilecek mahiyet-i hâiz olmayan mesâilde devletlerin bir veya birkaç devlet-i mütehâbenin tevsîtime müracaat etmeden evvel tedâbir-i hâsmâne ittihâz olunması zımında mezkûr lâhiye devletlerce bir madde-i mahsûsa ilâvesi arzusu der-meyân edilmiştir. Konferans azâsının arzu-yu vakâ'nın mevki' tatbiki isâli emrinde sarf-ı mesâîl etmeleri de kararlaştırılmıştır.

Madrid 18 Eylül. – Epuka Gazetesi Vikalevoru Vesân Fernando mevkî'leri arasında icrâ edilen top endâhet tecrübeleri esnâsında bir mermi iştilal ederek on beş kişi mecrûh olmuştur. Mecrûhiyetin bir kısmının yarası tehlikelidir.

Washington 8 Eylül. – Mösyö Orvil Rayet vefatında Amerika ordusu işârat-ı askeriye mülâzimlerinden Salfereyed olduğu halde balonuyla dün yeniden cû hevâyâ sa'ud etmiştir. Mösyö Rayet Dördüncü Edward Balonu sür'atını tezyîd etmek istediği için soldaki pervane kırılmış, sağ pervane işlemekte devam ile balonun muvâzenesi gaîb olarak Mösyö Rayet ile refiki oldukça yüksek bir irtifa'dan yere düşmüş. Mösyö Rayet kolundan ve kalçasından ağır suretde mecrûh olmuştur.

Vücûdunun kısm-ı dâhiliyesinde bir sakatlık vukû'undan korkuluyor. Mülâzım Salfereyed der-akib vefat etmiş, balon temâmen kırılmışdır.

Peşte 18 Eylül – İmparator Fransuva Josef Hâzretleri manevrelerden avdet etmiştir.

Lizbon 18 Eylül – Kral Emanoel Hâzretleri yakında Porto'yu ve Şimâli Portekiz'i başlıca şehirlerini ziyâret edecektir.

Petersburg 18 Eylül – Son yirmi dört saat zarfında koleradan 392 musâb vukûa bularak bunun yüz yirmi beşi vefât etmiştir. Hasta-hânelerdeki hastegânın mecmû'iyin altmış bire baliğ oluyor. Hastalığın zuhurundan şimdiye kadar Petersburgda musâbinin mikdârı 1669, vefat edenlerin mikdârı 488 adede reside olmuşdur. Belediye mektepleri birçok ay müddetle ta'til edilmişlerdir. Birçok icâneb şehri terk etmektedir. Mektebler hastahane ittihâz olunmuşdur.

AÇIK SÖZLER

Büyük Çehreler

Engin hatır etmek silinmiş sahafından sararmış bir yaprak; yüksek duvarlar, korkunç bir gıcırta ile açılır büyük bir kapı, vasî' bir bağçe, sonra, bu hayaller birer birer bozulduktan sonra, sulara nazik ve mağmum ekilen yığın yığın salkım söğüdüler...Bu saraya ve hatırlamak istediğim çehreye aîd bütün çocukluk düşüncelerim silinmiş, artık yalnız o salkım söğüdüler nazlı dallarının mücella bir sath-ı mâ'ya'de metmuc gölgelerini gördüm.

Sekiz dokuz yaşında vardım. Ta'til günlerinde Ahmed Ağa ile Çamlıcaya doğru bir gün papatya toplarken uzakça bir çalılıktan bir tüfenk sesi işitdim. Başımı çıkardım, beyaz pantolonlu, kahve rengi çaketli omzunda tüfenk bir avcı çalılıktan çıktı, beş altı güzel av köpeği sıçrayarak, havalanarak avcuyu ta'kîb ediyordu. Hepsi birden başka bir çalılığın arasına girerek gâîb oldular. Fakat ben ayağa kalkmış, birdenbire (zihnimin ba'zı karanlık köşelerini parlatan bir lamba ile) Prens Mecîd! diye haykırmışdım. Bir dakikalık bir tecelli söğüd dallarının durgun havuzlarda dalgalanan mazlum gölgeliklerini canlandırdı sonra bu çehre, (3.Sütunun Sonu) bu saray hepsi tahsîl-i gaveli arasında unutuldu.

Bir çok seneler geçdikden sonra şehrimizin büyük stadlarından bir musiki-şinas bende, zilmete karışmış bu hatırayı aydınlattı. Prense gitdikden sonra dâîma bana gelirdi; “Bilmezsiz” derdi; siz müstesnâ, büsbütün ma'nasıyla kâmil bir

insandır! Prensın büyük bir ressam olduğunu; çok zaman mûsikiye, armoni çalışdığını en muğlak parçaları çalışırken yaza söylediğini beşer-i hayatı kitablar, büyük fikirler arasında cediğini söylerdi. Prens Mecîd o zaman benim için canlı bir çehre idi. Onu kalın duvarlar arasında temasdan mahrûm olduğu insanların en ulvi asarıyla arkadaş olmuş; ruhi sadânın şâiri olan musîki ile; güzel şeylerle açılmış, büyümüş, dâima afâk-ı efkârın en vasi' tecelliyatına mütevecci görürdüm. Fakat Prenslerin efkâr ve ihtisâsâtı hayatlarının yarısına kadar hiçbir te'sîr hârici ile renklenemediğini, onların tekâmülü fikriyelerinde hayatın, insanların hiç dahil olmadığını düşünür ne kadar alim ve sa'natları olsa başka insanlar gibi ölebileceklirin kabul değli tasavvur edemezdim.

Geçen gün da'vet olundum. Saray kapısı ile bağçenin arasındaki mesâfeyi kat' ederken pek garib bir hisle mütehassisdim. Peri hikayelerinin canlı tecelliyâtını düşünerek mübhem bir tevhimle bakdığımız bu esrar-ı alûd duvarları nasıl oluyorda ben geçiyordum.

Edebiyatdan, felsefeden, mûsikiden her şeyden senelerden beri tanışmış gibi bahs ediyorduk. Aynı kanın ve aynı memleketin çocukları olduğumuz halde asırlardan beri bizi kendilerinden ayıran kalın duvarların endamıyla karşımıza çıkan bu çehreler! Prens ve Prensese, bu iki necib varlık!

Prensın yanında mevki'ni o kadar güzel muhafaza eden, bir Prensın hayat arkadaşı olmağa o kadar layık olan büyük kadın! Hayat arkadaşını o kadar yükseltmekle bütün kadınların seviyesini yükselten medeni bir kavmin medeni Prensi!., gün ikinize karşı da vatanın bütün kadınlarının âmâk-ı ruhundan taşan bir şükran ediyorum.

Biraz loşca uzun salonun, ahenkdar kapu renklerinin verdiği bilmem nasıl bir şa'r ve hazin ile uzayan mükâleme arasında hiç unutamaycağı cümleler. Anlar geçdi.

Hürriyetini bu kadar şiddetle son, hürriyetin bütün fizana varlığın en ufak zerânıyla mukabele eden hürriyetperver Prens hazin kalbimi okşayan sonuçla meşbû' gördüm. Hürriyyet-i şahsiyesine malik olmakdan o kadar memnûn o kadar memnûn ki... bu hürriyyetini bahş eden millete o kadar müteşekkir ve minnetdârki...

En sade şeylerden bahs ederken pek tabii olarak getirdiği misaller biraz şevki gülmeği son nokta-i nazarları sosyoloji, psikoloji, filozofi ile ilfet edecek kadar çok uğraşmış bir fikir karşısında bulunduğumu his etdiriyordu.

İnsanlar için en büyük mahrumiyet kendi (2.Sayfanın Sonu)

efkâr ve ihtisâsâtına aşına insanların muhabbetinden, refâketinden mahrûm olmak olduğunu söylerken Prens gülerken ilâve etdi:

Meselâ aşçılarıyla, evden çıktılarını ne kadar yakın olsa başka bir kahveye gitmezlerdi mutlaka aşçılar kahvesine gitmek için dünyayı dolaşırlar.

Kânun-u Esâsinin ilânından sonra bizce vukûât-ı adiyeden olan vapurlara binmek halk arasında oturmak, sokaklarda yürüyüp gezmek bunlar kendisince ne psikolojik haller olduğunu anlatırken çocuk safveti hâlasıyla:

“El-hamdü-llâh artık dada, lala elinden kurtulduk” diyordu. Sonra ses birden bire hükümdâr aîlesinden olduğunu hatırlanan bir vekâr fakat yine pek beşeri bir şefkat te’nrele titreyerek ağır ağır ilâve etdi.

“Geçen gün İstanbul’dan geliyordum. Karşımda şişmanca bir Ermeni oturuyordu. Kalın bir vücûd, fakat ne ince bir ruh! O aralık güneş beni müte’zi ediyordu. Ve karşımdan kemâl-i samimiyetiyle, fakat benim için olduğu belli etmeyerek, ta İstanbul’dan Üsküdar’a kadar; hatta ba’zen rahatsız bir vaz’iyet bile alarak beni güneşden muhafaza etdi ben güneşde oturabilirdim. Fakat o nazik ve şefik tavra karşı neler his ettiğimi tasavvur edemezsiniz.” Pek iyi tasavvur ediyordum, Prens sesinden fevk-âl-âde bir hareket, nazarlarında temanâk bir ihtirâzla devam etdi.

Üsküdarı çıkar çıkmaz bu adamın ellerinden tutub altından ürperek: “Sana meclûb ve müteşekkir oldum.” demek isterdim. Heyhât! Ba’zen asalet insanı ruhunun ilcaâtına tabi’yetinden men’ eder.”

Bütün gazetelerden bahs ederken söz “Kalem” intikal etdi. Bu gazetenin karikatürde gösterdiği iktidâr ve mahârete hayretde müttefik etdik. Fakat Prens Hâzretleri kaleme karşı başka bir zaafi vardı. Sesinde şen, canlı bir şive ile:

“Kalemin ikinci nüshâsı benim umrumda ilk defa’ para verüb aldığım bir şeydir. Onun için ruhumda ona karşı başka bir incizâb var. İleride “Mehmuvâr” larımı yazarsam in-şâ’-Allah ondan da bahs edeceğim.”

Fakat bir çok Fransızca gazeteler atılmış masanın üzerinde yegane Türkçe gazete “Tânin” idi, buna ve bütün makaleme arasında gösterdikleri nezâket ve nezâhet-i hisse kemâl-i ta’zîmle ekilir, Prens ve Prens Hâzretleri selâmlarım.

ÇİFTLİĞE DOĞRU

İlk Gün

Öteden çıkdıktan sonra ilk işim bizim çiftliği dolaşmak oldu. Parça parça bir kapıdan geçtik. İlk nazarda harab bir firun; üzeri yıkılmış, kapağı aşırılmış, iki tarafında vaktiyle iki raf yerini kapayan kerpiçler yerlerinden düşmüş olduğu için üstten gelen ziya ile (1.Sütunun Sonu) bizim firun uzakdan gözleri ağzı açık, kafa tası patlamış bir kadîd başı şeklinde metzûr oluyordu. Tuhafdır, firunun bizim köye layık ve köylerin hal ve melânı musavver bir âbide-yi cûa' sefalet olduğu düşünüyor ve kendimi, şu harabenin içinde dolaşırken, esâtırın işhâs-ı mevhûmesinden beri add ediyordum. Evet, bu alemin, bu alem-i sefâletin yabancısı idim. Böyle bir yere ne için gelmiş olduğumu zihnimde arıyor, fakat buna bir sebep bulamıyordum. En en doğrusu ben bî-çâre her sâadetden, her hatadan mahrûm iken şimdi de bu hakk-ı muhite kendi ayağımla düşmüş idim.

Çıkmakta istiâcal etdim. Biraz da köyü dolaşmak için her taraftan bir renk memât akan bu harâbeden uzaklaşmak istedim. Beş on adım sonra biraz ileride, köyün tâ ortasında bir ağaçlık gördüm; bila-ihtiyar bu tarafa teveccüh etdim. Ağaçların dalları üzerinde bir çok leyleğin yuvaları vardı. Barih-i tabiin en ziyâde – meyhaş-ül-acâyib – faslına aîd olmak lazım gelen bu kuşlar bir düziye kafalarını arkalarına doğru kaldırıyor ve uzun gagalarıyla tak tak tak... çirkin ve bir kuşa yakışmaz sadâ çıkarıyorlardı. Her daldan yükselen bu bâbın istikbâl arasında etrâfi dişlik bir duvar ile muhât olan bu ağaçlığa dahil oldum. Burası köyün mezrâsı imiş. Birkaç seneler bende bu köyde kalacak isem bu zavallı adamların yanında kendime bir yer hazırlamak lazım geleceğini zihnimde geçirdiğim kadar teşimen ibdilerinde belki rahatca uyuyan bu zavallı hemşerileri selamlıyordum. Fakat tehîcât-ı hayat ile dirileri ölümlerden tefrîk edemez gibi oldum; evet, benim yanımda duran köylüler mezarlığın yüksek otları arasından başlarını gösteren taşlara pek benziyorlardı. Gözlerime bir çok karanlık çehreli hayatlar, kadîd olmuş vücûdlar, hazin engiz, pejmerde renk simâlar görünmeğe başladı. Heman oraya düşecek idim. Leyleklerin hep bir ağızdan çıkardıkları ve lule-i haşı beni bu herc ü merc ahvâle karşımdan kurtardı; kapıdan çıkmak için hazırladığım sırada nazarım mezârlığın bir ucunda

karanlık odanın kapısı önünde toplanmış beş on çocuğa musâdîf oldu. Bunlar başlarına tâm nısf kere şeklinde renksiz püskülsüz fesler geçirilmiş, yalın ayaklı, sekiz on yaşlarında yavrucaklar idi. benim kendilerine doğru teveccüh ettiğimi görür görmez hepsi yere çöküp, hiçbir adam yüzü görmemekden mütevellid bir vahşet ve garabet-i nazarla bana bakışmağa ve çocuklarının verdiği bir işâret üzerine hepsi birden sallanarak ahenksiz, zevksiz bir terâne-i sâma-i hâraş ile okumağa başladılar; elifden babacık, sekdim köyecik, havâceden bu usul-u tahsilin ne dereceye kadar fâidesi olduğunu sordu, köyden isteyen çocuklar mektebe geliyor, içlerinden biraz büyücek olanları da babalarına yardım etmek için öğleden sonra (2.Sütunun sonu) tarlalarına gidiyorlar. Muntazaman derse devam edemiyorlar ki..” cevabını aldım.

Derin bir hüznün ve te'sîr içinde mektebden ayrılub köyün içini dolaşmağa başladım. Kadınların kapı aralıklarında başlarını çıkarub mütecesesne bakmaları, çocukların ellerinde ki etimek parçalarını geveleyerek etrafımda, fakat biraz uzakca, dolaşmaları nazar-ı dikkatimi celb ediyordu. Buraya gelinceye kadar bizim köye benzeyen birkaç köyü görmüş olsa idim burasının kadın erkek bir sürü halka millice olmakdan ziyade henüz dehşetli bir yanığının ateşiyle yanub kavrulmuş kül olmuş bir yer olduğuna zâhib olacaktım: her taraf siyah...yalnız çocuklardan sarılı kırmızılı şalvarları bu siyah zemin üzerinde birkaç benek teşkil ediyor, renklerin adem-i tevaffakati adeta insanın gözlerine bakıyordu.

Sabahki şevkim bütün bütün mübeddal-ı hüznün olmuş idi; köyün hayat-ı sefilânesi, köylülerin reftarları beni müteellim ediyordu. Bu elim tefekkürat ile en ziyâde meşhûn olduğum esnâda idi. Köylüler yavaş yavaş etrafıma toplandılar; hemân oracıkda toprağa oturub görüşmeğe başladık. Söz, en evvel çiftliğin mazarından acıldı. Müstecerlerin bütün bütün tahribine muvaffak olamadıkları evlerde damlarda şedâid-i tabiiyet derin rahneler açmış idi. Köylüler burasının eski ma'mûr halini anlatıyorlardı. Bense burada nasıl yaşayabileceğimi düşünüyordum. O aralık üç dört ihtiyar kadın da siyah, yeldirmeleriyle yalnız başlarını örtmüş, gelüb aramıza oturdular. Yavaş yavaş benimle insiyet-i peydâ eden çocuklarda etrâfımızda ikinci bir halka teşkil ediyorlardı.

“Köyünüz ne için bu kadar harab olmuş, galiba çalışmıyor tenbellik ediyorsunuz?” dedim. İçlerinden biri içini çekti:

“Ah efendi, diyordu, nasıl çalışmıyoruz? Gece gündüz yarı aç, yarı tok uğraşub duruyoruz. Ama ne yapalım? Yer katı, gök irak derdimizi kimseye anlatamıyoruz. Kazancımız seneden seneye azalıyor; vergüler her sene artıyor.

Bizden bir düziye aldığı paralarla doymayan hükümet birzamandan beri iâne diye yeni yeni vergüler çıkardı; işin yoksa ver... biride aşar hesâbına hiç aklımız ermiyor; yeni kile diye bir ölçü yapmışlar. Şimdiye kadar kullandığımız kilenin ne kusuru varmış... bilemiyoruz. Evvelleri yüzde on aşar veriyorduk, buna alışmışdık. Sonra bir şey daha yüklediler, şimdi yüzde on iki vermeğe başladık. Bu da az gelmiş olacak ki birde temetta' istiyorlar.. yol parası, pul parası, tezkere parası, arazi parası... hep kazandığımızı, hatta kazanamadığımızı bile elimizden alıyorlar. Tahsildâr üç dört günde bir defa' köye uğrayub herkesi kasar kavurur. Para vermeyenleri sürükleyüb kasabaya götürüyorlar. Çekdiğin muhât ve sefâlet, kahr ve eziyet gördüğün fenâyüz, iştiğin fenâ söz yanına kalır. Ne yapalım, (3.Sütunun Sonu) şaşırđık kaldık, yağmur yağsa çamurdan bir tarafa gidemezsin. Çünkü yol yok, hele harman zamanlarında beş dakika işinin başından ayrılamazsın, çünkü emniyet yok. Mültezimden şikayet edemezsin. Çünkü hakkın yok. Gidüb hakkı istemeyüzsün, çünkü hükümet yok. Hasılı yok yok vel-selâm...”

Kimi sefâlet halinden, kimi tal'asızlıktan bir çokları zalim ve taadiden şikayet etdiler durdular. Her ağızdan bir sadây-ı te'lim, her sözden bir ma'na-yı zehirin, her bakışdan bir nazare-i tefrin duyuluyordu. Köyden ziyade kasvet-zâr mezârı andıran bu harâbede toplanmış şu bir sürü felâket-zedenin karşısında azâb-ı kabre benzeyen bir te'lim his ediyor ve insanları bu kadar aciz ve zebûn görmek istemiyordum. Çünkü acizin sefâleti, sefâletin acizi tevlid ettiği pek vazh bir hakikat idi. Siz şimdi gidiniz, bu sefil, dermânda adamlara tabiat-ı insâniyenin der ki aciz ve felâketde sürünmekden müteâli olduğunu anladığınız; kendi kuvvetlerinin derecesini kendilerine ihsâs ediniz; görürsünüz ki alude jenin memât olan o yerlerde derhal asâr-ı hayat belirir, tabiat canlanır, insanlar vecd ve huruşe gelir, hezâyizde yollar yapılır, arabadan saman çuvalıda atılır. Toprak, ah şu sefil, şu ayaklarımızla çekindiğimiz toprak işte o zaman – feyyâz-ı kudretin bir memlekete bahşayış-i alâhisi olan feyz-i nâmıya bar - ile meşhun olur; bu acı şikayetlerden sefilane meallerden, elim sefâletlerden nişan kalmaz.. o zaman çiftlikde ma'mûr olur, bizim “yeşil yurt” bu yeşil ovada, har ve munes manzara-yı şems-i âlûduyla her taraftan işledâmga başlar. Ben de o zaman aradığım – an-ı huzur-u bulmuş olurum... bilâ – ihtiyar tekrar ediyordum:

Seyr eyliyorum çeşm-i hayâlîmle uzakdan kalbe-i mes'ûd;

Üstündeki fersude, her medide ocakdan

Yükselme de bir ince duman, mael ve memdûda

Safi, lekesiz karların altında cevâneb
 Mahfûf-u sukûnet;
 Bir köy bu sukûnetde hemâ ezilmiş gibi gâîb,
 Her bir bu sukûnetle aramış canet...
 Ben sürmedeyim şimdi hayalimle bu köyde
 Bir köylü hayatı;
 Karşımda ocaktan süzülen dûd-u sefide
 Kalb olmada hep leyl-i hayatın zalimâtı.”

-Ribâb-ı Şikeste-

Fakat ben aldanmayordum: bilirim ki insanlar böyle tehîlat ile yaşarlar, zirâat, ticâret... ne diyorum, hayat bile ümidlerle pâ-y-dâr olur. İşte, bu ihtiyâc-ı sefil!.. insani bütün sefâletlere, küçüklüklere tahammül etdiren bu ihtiyac elim!.. kim bilir; herkes gibi bir köylüde yaşamaktan bir zevk duyar; fakat bu sâadetin yalnız bir amile, yegane bir ümide merbût olması işte en büyük tal'asızlık, felâket burada!..

Hüseyin Kazım

Zirâat Bankası

Ba'zı erbâb-ı vûkuf ve ma'lûmat tarafından tedâbir-i islâhiyeyi hâvi neşr edilen makalât-ı (3.Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Pazar – 7 Eylül

müfidede Zirâat Bankasından da bahs olunmakda olduğundan bankanın hali ve muamelesi ile bidâyet-i teşkilinden beri muhâfaza-i sermâye ve ifâ-yı vâzifede tesâdüf ettiği envâ'-i müşkülâtın mücmelen enzâr-ı ameye arz-ı münâsib ve hatta lazimedden add edildi.

Ma'lûm olduğu üzere bankanın esâs sermâyesi zirâat her sene hâsılat-ı umûmiyenin yüzde biri nisbetinden vermekte oldukları hassa-i iânenen mütehassıldar ve hazine-yi mâliyece ileride yerine konulmak üzere şimdiye kadar bankadan alınan üç milyon küsur bin liradan mâ-adâ sağlam sermâyesi el-yevm beş milyon liraya tekarüb etmiştir. Hakiki sermâye on milyon liraya baliğ olunca hassa-i iânenin ahzından sarf-ı nazar olunacağı nizâmname musarrahdır.

Banka ikrâzatının emvâl-i gayri menkûle irtihâniyle te'mîn olunması hükmü nizâm-ı icabından olub halbûki idâre-yi sâbık zamanındaki envâ' sû-î istiâmalatın tasarruf-u emlâk muâmelesine te'sîri yüzünden rehin emvâl işinin güçleşmesi ve hazinenin devam muzâyikesi hasebiyle gerek taşrada gerek burada her sene bankadan mübalağ-ı külliye alması zirâan bu müesseseden layıkıyla istifâde edememelerini mûcib olduğundan ba'zı kayud ve şerut tahtında olarak muhtacın zirâa-ye kefâlet-i müteselsile ile de akçe ikrâz olunmak ve müzâyede-yi merhûnat-ı muâmelesinden evvel medyunların nizâmen satılabilecek menkûlatına müracâat edilebilmek gibi tedâbir-i teshiliyeyi hâvi mukâddema bir zeyl-i nizâm lahiyeyi kaleme alınmış ve Şurây-ı Devletce ba'zı tashîhat icrâsıyla tasdîk de edilmiş iken nasılsa ortaya çıkmamış idi. Binaen aliyye banka nizâmatınca lüzûm-u icrâsı tecrûbeten sâbit olan ba'zı ta'dîlâtın Meclis-i Meb'ûsâna arz olunması tabiidir. İzâha hâcet yokdur ki bankanın muâmelâtı yoluna girüb de istitâât-ı mâliyesi artıdıkca zirâan-ı istifadesi de artacak ve meracecilerin men' mazerâtıyla zirâatın tevsî' varidat-ı aşâriye ve servet-i umûmiyenin (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) tezâyidini te'mîn ve tekâlif-i amiriye tahsilatının kolaylaşmasını intâc edecektir.

Zirâat Bankası şimdiye kadar gerek te'mînât-ı nizâmîye ve gerek bila-istizân-ı kefâlet-i müteselsile ile muhtacın zirâa-ye akça ikrâz ederek mümkün mertebe ifâ-yı muâvenetden geri durmadığı halde müstekırazlardan bir çoğunu icrâ-yı zirâat ve hatta tedârik-i vasitâ-yı maîyişetden mahrûm ve hazineye, bankaya olan dinlerini ifâdan aciz kalarak perişan olmaları diğer taraftan bankanın da bunlara lazım olan parayı yetiştiremeyerek Osmanlı Bankasından fâizle akçe istikrâzına mecbûr olması ba'zı me'mûrun mülkiye ve maliyenin muâmelat-ı müstebdâneleri asâr-ı müellemesindedir. Bunlar noksan zirâatle ahalinin tezâyid-i fakr u zarureti memleket ve hazine-yi devlet için ne kadar muzırret tevlîd edeceğini hiç düşünmeyerek fikra-yı zirâan tohumluk zahire yahûd çift hayvânatı iştirâ etmek maksadıyla Zirâat Bankasından istikrâz etdikleri mebalig-i cüz'iyeyi kerhen ellerinden alub te'dîye edemedikleri vergülerine mahsûben mal sandığına teslim etdirirler. Ve dâîma birer bahane ile bankadan para çekmek gayretinde bulunub hassa-i îânenen ilişki olduğu halde intisâlî vukû' bulan mal me'mûrlarının da – bu gibi me'mûruna ilişkileri kesilmedikçe tebriye-i zimmet mazbatası verilmesi hakkındaki kararın icrâsız kalmasıyla cerâetleri tezâyid etdiğinden banka ma'mûrlarından kasa anahtarını cebren alarak derûnundaki paraları ve hatta ba'zı

mahaller de banka anbârlarının kapılarını kırdırarak hassa-i îâne zahiresini ahz ve sarf etmekden çekinmezler idi.

Sâye-i adalet ve hürriyyetinde Kânun-u Esâsi ahkâm ve münceyesinin tatbikatından bi-l-cümle devâîr-i devlet gibi Zirâat Bankasında bundan sonra pek çok müstefid olacağı derkârdır. Bâ-husus hâzinenin müzâyikasıyla beraber bankadan istiâne mecbûriyeti zâil ve binâen aliyye şimdiye kadar bankadan aldığı meblag-ı külliyyenin Kanûn-u Esâsi ahkamına tevfikân ta'hîl-i ihtiyâcât-ı zirâiyede kullanmak üzere yerine (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) konulması imkânı hasıl olunca bankanın sermâyesi zaman-ı kalîlde on milyon liraya baliğ olarak bir mûcib nizâm hassa-i îânenin ahzından sarf-ı nazar olunur.

Zirâat Bankası Tahrirât Baş Katibi

Mahmud

AVRUPA'NIN MÜESSESÂT-I SİYÂSİYESİ

İngiltere'de Avâm Kamârası

İngiltere Avâm Kamârası 670 azâdan tereküb eder. Azâlar yedi sene müddetle intihâb olunur, hep birden tecdîd edilir.

Kral Meclis-i Me'bûsanı fesh etmek hakkına malikdir. Meclisin son devre-i ictimâinden evvel fesh edilmesi usul halini almışdır.

Meclis-i Meb'ûsanın azâları istifa edemezler; velev nazırlık, müsteşârlık olsun, devlet me'mûriyetine ta'yin olunurlarsa azâlıktan sakat olurlar.

Azâların şahısları taarruzdan masondur. Cürm-ü meşhûd müstesnâ olmak üzere başka ahvâlde meclisin inâkad zamanlarında meclisin müsâadesi olmaksızın tevkîf edilemezler.

Kâideten yirmi bir yaşına gelmiş ve hak intihâbı ihrâz eylemiş olan İngilizlerin kaffesi avâm kamârasına azâ olunabilir.

Mebûsluğa intihâbları câiz olmayan kimseler arasında Angilikan veya Katolik Rahibleri de dahildir.

Maa-mâ-fih Meclis-i Meb'ûsanın azâ olmak oldukça servet ve refaha malik olmayan kimseler için kolay bir iş değildir. Londra'da maîşet pek bahalıdır. Meb'ûsanlara hiç para verilmez. Bunun için servetleri müsâid olmayanlar meb'ûsluğu kabul edemezler. Birkaç defa' Radikal Fırkası Meb'ûslara bir şey tahsîs edilmesini talep etdi. 1906 tarihinde vukûa gelen teklîf Baş Vekil Sir Kampem

Banreman tarafından te'yîd edildi, (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) Avâm Kamârasında 203 re'y ekseriyetle kabul olundu. Fakat Lordlar Kamârası suret-i katîyede mümâlât etmekde sebât edildiğinden neticelenemedi.

Avâm Kamârası azâsı sû-î hal ve hareketleri görülürse meclisden ihrâc edilir.

İngiltere'de meb'ûs intihâbı elli bin nüfusda bir hesabıyladır. Yalnız yirmi dört kasaba ile üç dar-ül-fünûn ikişer meb'ûs intihâb ederler.

Hakk-ı intihâba malik olmak için şu evsâfı hâiz olunmalıdır:

1 – Yirmi bir yaşında ve İngiliz teba'sı olmak;

2 – Bir ev sahibi, yahûd senevi 250 Frank kiralı bir hane veya dâîrenin bir seneden beri kiracısı bulunmak; yahûd kira vermekle beraber bir vazife münâsebetiyle bir hanede iskan edilmiş olmak, fakat aynı evde oturan diğer bir zatın taht-ı emrinde bulunmak şartdır.

Senevi 250 Frank sâfi vâridatlı bir mülkün bir seneden beri sahibi veya müste'ceri sana'tını hâiz olmak ve Londra sitesi efrâdından yahûd site-i şirket ve esnâf hey'etleri azasından olub site dahilinde veya 25 mil mesâfede altı ay oturmak da evsâf-ı intihâbdan ma'dûddur.

Şâyân-ı dikkattir ki emlâk sahibi olmak kaydı sayesinde birkaç dâîre-i intihâbiye de re'y vermek salâhiyetini hâiz olabiliyor. Bu usûlün ref'i Avâm Kamârasında teklif olunmuşsa da Lordlar tarafından kabul olunmamıştır.

İngiltere'de kadınların taşralarda komisyonlara intihâb edilmek ve azâ-i intihâb etmek hakkına malikdirler. Bu hakkın Meclis-i Meb'ûsana'da teşmîli için teşebbüsatta bulunmuşsa da tervic etdirilememiştir.

İngiltere'de doğrudan doğruya herkesin hakkı intihâba malik olduğu ilân edilmemiş ve fakat (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

Beslediği itimâd ve itikâd birden bire taşıdı: heyecan içinde kâh gülerek, kâh kaşlarını çatarak söylüyor, söylüyor, ba'zen sende giz ve hiddet canlanıyor ve Pelâki bu sert hitâbları işitdikce korkular içinde başını sallayarak hafif bir sesle soruyordu:

-Sanki bu iyi bir şey mi?

Pâvel bu kesik, metin bir sesle cevâb verdi:

-Evet.

O şimdi annesinin halkın sâadetini isteyen etrafa neşr-i hakikat eden ve bu uğurda vahşi hayvanlar gibi sıkışdırılan insanlardan, hayat (2.Kısım 1.Sütunun Sonu) düşünmelerinin mahbuslara, menfâlara gönderdiği zavallılardan bahs ediyordu... Heyecan içinde bağırdı:

-Ben bu insanlardan bir çoğunu gördüm! Onlar yer yüzündeki insanların en iyileridir.

Bu insanlar zavallı kadının kalbinde bir hiss-i hissiyat uyandırıyor. Oğluna bir daha sormak istedi:

-Sanki bu iyi bir şey mi?

Fakat karar verüb söyleyemedi. Oğluna böyle mâhluk bir tarz tekellüm ve tefekkür öğrenen o tanımadığı insanların müdâhini dinliyordu.

-Nerede ise sabah olacak... artık yat, uyu...yarın erken kalkub işe gideceksin.

Pâvel "yatacağım." Dedi ve annesine eğilerek sordu:

-Maksadı mı anladığı mı?

Kadın içini çekerek cevap verdi:

-Evet?

Gözlerinden tekrar yaş akmağa başlamamışdı; hıçkırarak ilâve etdi: (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-Korkuyorum, mahv olacaksın!

Delikanlı ayağa kalkdı, odanın içinde aşağı yukarı dolaşıyordu:

-Şimdi artık ne yaptığı mı, nereye gidüb geldiğimi öğrendin her şeyi söyledim! Rica ederim anne, beni seversen, bırak.

-Ah yavrum! Keşke bana hiçbir şey söylemeseydin!

Pâvel annesinin ellerini avuçlarının içine alarak sıkdı. Genç bir ruhun bütün hararetiyle söylediği bu “Anne!” sözü, bu hiç görmediği musâfaha kadını müteessir etmişti, münkesir ve müteessir bir sesle cevap verdi:

-Sana hiç karşı gelmek istemem, oğlum... yalnız dikkat et!

Oğlunu neden tahzîr ettiğini o da bilemiyor idi. mükedder bir tavır ile ilâve etdi.

-Git gide zayıflıyorsun!

Ve oğlunun mevzûn vukû-yu endâmını nazarlarıyla bir defa’ daha kucaklayarak alçak bir sesle:

-Allah yardımcın olsun, dedi; nasıl istersen öyle yaşa! Seni bir şeyden men’ etmem. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) yalnız senden bir şey isterim: ayağını tetik al, insanlara itimâd etmemeli, onlar hep bir birinden nefret ederler; onlar hars ile, hased ile yaşarlar! Hepsi fenâlık yapmaktan zevk alırlar... onları ithâm etmek, mahkum etmek isteyince onlar senden nefret ederler, sana kin bağlarlar, seni bitirirler!

Pâvel odasının eşğinde durmuş, bu elmenâk lakırdıları dinliyordu; gülümseyerek cevap verdi:

-Evet, insanlar fenâdırlar... fakat ben yer yüzünde bir hakikat bulunduğunu öğrendiğim dakikadan sonra onlar benim gözüme daha iyi görünmeğe başladı! Yeniden gülümseyerek devam etdi,

-Bu hal bana nasıl geldi, ben de bilmiyorum, çocuklukta herkesden korkardım...boyunca içimde bir his nefret uyandı; kiminin alçaklığından, kiminin bilmem ki nesinden nefret ediyordum... fakat şimdi hiç öyle değilim, bana öyle geliyor ki şimdi onlara acıyorum, anlıyorum. Nasıl oldu, fakat yer yüzünde insanlar için bir hakikat olduğunu, hayatın (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

hakk-ı intihâbın dâîresi pek ziyâde tevsî’ olunmuşdur. Orada hakk-ı intinâb “vergü” ile istihsâl edilmez; bunun esâsını ikâmetgâh teşkîl eder. İngiltere ricâl-i hükümeti yersiz yurtsuz kimseleri Meclis-i Meb’ûsan’dan uzak bulundurmak mesleğini menâfi’ memlekete muvaffak bulmuşlardır.

İngiltere’de Oksford, Gemiric, Dublin Dar-ül-fünûnları Avâm Kamârasına ikişer meb’ûs göndermek hakkına malikdir. Londra Dar-ül-fünûnu yalnız bir meb’ûs intihâb edebilir. Galasko ve Aberdin Dar-ül-fünûnları ise müştereken bir meb’ûs gönderirler. Edimyorg ve Sent Andro Dar-ül-fünûnları aynı imtiyâza malikdirler.

İngiltere’de intihâbat listelerini “Fikirler Müfettişi” ta’bir olunan me’mûrlar tanzim ederler. Hakk-ı intihâba malik olan zâtlar 31 Temmuzdan 25 Ağustosa kadar bu zâtlara müracaat ederek isimlerini kayd ettirirler. İhtilâf zühûrunda bir hey’ete müracaat olunur. Bu hey’eti o dâîre-i intihâbiye dâhilindeki en eski hakimler “Baro” ya’ni da’va vekilleri hey’et-i içinden intihâb ederler.

Umûmi intihâba kralın emriyle başlanır. İntihâbat her yerde aynı tarihte icrâ edilmez.

Her isteyen nâmzedliğini vaz’ edemez. Nâmzed olacak kimseleri mutlaka hakk-ı intihâba malik on zât tavsiye etmek lazımdır.

1872 tarihine gelinceye kadar İngiltere’de intihâbat-ı keyfiyeti pek emin bir surette ceryân etmezdi. İntihâb günü bir meydana yüksek bir kürsü yapılırdı. Namzedlerle dostları bu kürsünün üzerine çıkarlardı. Herkes toplanırdı. Namzedler takdîm olunduktan sonra ileriye geçerler, programını anlatmağa başlarlardı. İşte o zaman bir karışıklıktır giderdi. Bağırın, çağırın alkışlayan hep birbirine karışırdı.

Bugün işler intizâm dâiresinde ceryân eder. Maîn olan günde toplanırlar. Nâmzedlerin mikdârı intihâb edilecek meb’ûsların mikdârını (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) geçmezse nâmzedler hemân meb’ûs ilân olunur. O miktârı tecâvüz ederse re’y-i hafi toplamak için başka bir gün ta’yin olunur.

Kanûnen maîn olan numûne vecihle varakalar hazırlanır. Bu varakalar kocanlı bir defterden kopardılır. Nâmzedlerin ismi bir sûtûna tab’ olunur her namın yanında boş bir yer bırakılmışdır.

İntihâb günü bir müntahib geldiği zaman encümen re’îsi o zâtın fi-l-hâkika müntahib olduğunu tahkîk etdikden sonra ona vereceği varakaya bir pul yapışdırır; varakanın koçanına müntahibin numarosunu kayd eder. Numaroyu listeye yazar, varakayı müntahibe verir.

Müntahib hazırlanan gizli bir yere çekilir, orada bulduğu bir kurşun kalemlle istediği ismin kenarına bir işâret yapar. Sonra varakasını sandığa atar.

Bir zâtın meb’ûs olabilmesi için lâ-akall şu kadar re’y kazanması yahûd ekseriyyet-i mutlakayı ihrâz etmesi gibi bir kayd yokdur. En çok rey kazanan nâmzedler meb’ûs olurlar.

Eski bir adeta tabien intihâbat icrâ edileceği günden bir gün evvel orada bulunan askerler lâ-akall şehirden iki mil mesâfedeye sevk edilirler. İntihâbat bitince tekrar çağırırlar.

Namzedler konferanslar vererek, beyânnameler neşr ederek kendilerine re'y celb etmek vesâitine teşebbüs ederler. Herkes intihâbat ile meşgul olur. Hatta kadınlar bile gayretten geri kalmazlar. İcâbı takdirinde kocalarının birine irâd-ı nutuk ettikleri bile görülmüştür. İntihâbat icrâsı için mahsûs şirketler, cemiyetlerde teşekkül etmiştir. Her fırkanın ayrı ayrı cemiyetleri vardır. Bunlar ekseriyeti kendilerine celb etmek için teşebbüsâtda bulunmaktan bir an geri durmazlar.

Avâm Kamârası kendi re'îsini bi-l-zât intihâb eder. Re'îse “Sepiçer” nâmı verilir ki (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) “Hâtib” demektir. Bu şübhesiz icâbında refİKası namına idâre-i kelâm etmek hakkına malik olmasından ileri geliyor.

Parlementonun ictima' ettiği günü re'îs intihâb edilir. Azâdan iki zât kendisini riyâsete tekâlif ederler. İtirâz vukûa gelirse re'y toplanır. Kral bu intihâbı tasdîk eder. Fakat esâsen kral namına Lord Kamârais re'îsi bu tasdiki icrâ eder.

Avâm Kamârası re'îsi ta meclisin nihâyetinde üstü kapalı bir koltuk üzerinde oturur uzun ve siyah bir esvâb giyer, başına yüksek bir yapma saç takar. Azâyı sükûte davet için önünde çan ve sâire gibi bir şey bulunmaz. Ayağa kalkıverince meclisdeki bütün gürültü patırdı biter. Re'îsin sözünü bu kadar hürmetle dinlemeleri İngiltere Meclis-i Meb'ûsanı azâları için şâyan-ı iftihâr bir harekettir.

Avâm Kamârası Re'îsi İngiltere krallığının en büyük adamıdır. Senevi yüz yirmi beş bin frank tahsîsâtı vardır. Meclis-i Meb'ûsân sarayında mükellef bir dâire de ikâmet eder. Vazifesi hitâm olduğu zaman ekseriyetle Lordlar Kamârası azalığına terfî olunur. Ve senevi yüz bin Frank tekaîd tahsîsâtı alır.

SİYÂSİYÂT-I HÂRİCİYE

Rusya – Avusturya

Boşlav'daki Mülâkat

Memâlik-i Osmaniye'de şekil-i cedid idâre tesis ettiği günden beri Boşlavdeki mülâkat kadar bizim için hâiz-i ehemmiyyet hârici bir vakâ-i siyâsiye zühûr etmemiştir disek mübalağa etmemiş oluruz. Bu mülâkat “Murtezeğ” kararı ile neticelenmiş olan Kont Lamesdorfun bundan altı sene mukaddemki meşhûr

seyâhetini hatırlatıyor, o tarihte Mâkedonya İhtilâlleri hârici teşvikât ve dâhili esbâbın te'sîriyle henüz tutuşmağa başlamış, (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) şark mes'elesinden kendilerini en ziyâde alakadâr farz eden Avusturya ve Rusya bu isyân ve ihtilâl furtunasının kendi memleketlerine sirâyete etmemesi için nû-ama bir mütekabil sigorta yapmağa lüzûm görmüş idi. Zaten Tamoravyefin Hâriciye Nezâretinden, ya'ni Yunan Muhârebesine musâdif 1897 senesinden beri bu iki devlet hiçbir şey yapmamak, ta'bir-i diplomatiki ile istâtokoyi muhâfaza eylemek esâsı üzere bir itilâf akd etmişler idi. İtilâfların en kolayı itirâf ederiz ki mütekabilen yekdiğerinin kolunu bağlayarak vekâyi' siyâsiyeye, isyân tarîklerine uzakdan seyirci kalmaktan ibâretdir. Ta İstanbul zamanından beri Bulgaristan'ın kendisine etdiği küfrân-ı ni'metden dolayı dil-gir bulunan Rusya Yunan Muhârebesi münâsebetiyle Düvel-i Sagirenin pek keskin bir hale gelmiş olan iştihâsını bozmak ve kendisine fâidesi dokunmayan ziyafetlere mümânaât etmek mesleğini ihtiyar ile hissedâr olamayacağı mukâsemete esâsından mani' olmağa tercih eylemiş ve bunun için rakîb-i kadimi olan Avusturya bütün alemleri hayretlere düşürecek surette dost-u fâki uzatmış idi.

İki devlet arasındaki bu ahenk ve muhabbet bir çok müdhiş sadmelere rağmen on sene kadar pay-i dâr oldu. Pamuk ipliğiyle bağlanmış sûret-i hallerin en za'yıf olduğu halde Balkanlardan muttasıl kopub gelen şiddetli ceryânların sadmesine mukâvemet edecek derecede dayanık çıkdı. Bir çok müşterek programlar tanzim edildi; ajan siviller ta'yin olundu. Jandarma zâbıtalari gönderildi. İtilâfın dâiresi diğere dört devlet-i muazzamaya da teşmîl edilerek Devlet-i Aliyye hakkındaki tazvîklerin nüfûz ve te'sîri teşdîd olundu; Selânik' de muhtelit mâliye komisyonu teşkîl etmek vesilesiyle Devlet-i Osmaniye ile inkîta'i münâsebet raddelerine kader-i azâm madde edildi. İşte bütün bu furtunalara nazaran iki devlet-i rakîbe arasındaki itilâf pay-i dâr oldu. Bir taraftan Rusya'nın (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

merdârlıklarından bütün insanların mes'ûl olmadığını anladığım günden beri kalbim onlara karşı daha merhametlidir.

Sanki kendini dinlemek istiyormuş gibi bir saniye susdu; sonra o vâz' mütefekkeriyle yine başladı!

-İşte hakikat böyle teneffüs eder. Kadın oğluna bir daha bakarak za'yıf bir sesle:

-Allah kazasından saklasın, sen fenâ değişmişsin! dedi. Çocuk uykuya dalınca annesi yavaş yavaş kalktı; yanağının yanına geldi, ciddi ma'na hutût altında bu yanık ve esmer simâ şimdi bayaz yadığın üstünde daha iyi tersim ediyordu.

Kadıncağz orada ellerini göğsüne kavuşturarak, arkasında bir gömlek, ayakları çıplak, durdu: dudakları sessiz sessiz bir şeyler mırıldanırken ruhunun heyecanı iri damlalar halinde katre katre, ağır ağır gözlerinden dökülüyordu...”

-5-

Hayat onlar için yeniden başladı; (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) şimdi artık hem birbirine hem birbirinden uzak idiler.

Hafta ortasına tesâdüf etmiş bir pürti kendi. Pâvel evden çıkacağı zaman annesine dedi ki:

-Cum'a ertesi günü eve bazı adamlar gelecek!

Annesi sordu:

-Nasıl adamlar?

O başını sallayarak cevap verdi:

-Kasabadan:

Kadın ağlamağa başladı, Pâvelin bundan canı sıkıldı.

-Niçün ağlıyorsun, anne?

O göz yaşlarını silerek hafif bir sesle cevap verdi:

-Ben de bilmem... öyle ağlıyorum...

Pâvel odanın içinde biraz gezindikden sonra validesinin önünde durarak sordu:

-Yoksa korkuyor musun?

Kadın itîrâf etdi: (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-Evet, korkuyorum. Bu kasabadan gelecek adamlar... kim bilir naslı şeylerdir?

O vakit ona doğru eğilerek babasının yaptığı gibi hiddetli bir sesle bağırdı:

-İşte zaten bu korku yüzünden değil mi ki böyle hepimiz mahv olub gidiyoruz. Bize hükm edenler hem bu korkudan istifâde ediyor, hem bizi bir kat daha korkutuyorlar. Şunu iyi bil anne: İnsanlar korkdukca bataklık içinde çürüyen ağaçlar gibi ölür, mahv olurlar.

Sonra uzaklaşarak ilâve etdi:

-Ziyan yok, ziyan yok... cum'a ertesi günü bizde toplanılacak.

Kadın ağlıyordu.

-Bana darılma, oğlum. Nasıl korkmayım? Bütün ömrüm korku içinde geçti... kalbimde korkudan başka bir şey yok.

Çocuk daha tatlı bir sesle cevâb verdi:

-Kusuruma bakmayın, başka dürlü yapamam çıktı gitdi.

Pelage tamam üç gün korkudan titredi. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) eve yabancı adamlar geleceğini düşündükçe kalbinin zırbânı kesiliyordu. Bunların simâlarını gözü önüne getiremiyor, fakat her halde korkunç şeyler olması lazım geleceğini zân ediyordu. Şimdi oğlunun tuttuğu yolu gösteren onlar değilmiydi?

Cum'a ertesi akşamı Pâvel fabrikadan geldi; üstünü değiştirdi ve dışarı çıkarken annesinin yüzüne bakmaksızın dedi ki:

-Gelen olursa benim bir dakikaya kadar döneceğimi söyle... beni beklesinler. Hem ricâ ederim korma bunlar da bayaağı bizim gibi insanlardır.

Zavallı kadın iskemlenin üzerine çukuyordu. Pâvel kaşlarını çatarak sordu:

-İstersen sokağa git.

Kadın başını sallayarak cevâb verdi:

-Hayır...ne ziyânı var...niçün gideyim? Teşrîr-i Evvel nihâyetleri idi. bütün gün sokağın buzlu caddesine keskin, ince bir kar yağmışdı. Pâvel yürüdükçe ayaklarının (2.Kısım 4. Sütun 5. Sayfanın Sonu)

-Mâ'ba-dı var-

Sâhife 6

Tânin

Pazar 7 Eylül

gözü Aksay-ı Şark'da idi; ötede koskoca bir lokma hazır durur iken biride er geç kendinin olacağına şübhe etmediği mini mini lokmayı bala' için o kadar istihcâle ne lüzûm var idi. Fakat Japonya o büyük lokmayı boğazından geçirmedi. Rusya'nın bütün Aksây-ı Şark planları zîr ve zîr oldu. Eskiden nasıl olsa benim diye ahzâr edilen lokmada şimdi elden kaçdı. Mağlubiyet, müteâkiben ihtilâlat dâîma Rusya'yı iyiden iyi za'yıf düşürmüş ve rakîb-i kadîmenin fa'liyetini uyandırmış idi. O vakte kadar mahv ve isbât-ı fâîdesine bina edilen muvâzene mizânın kefelelerinden birinin boşalırirmesiyle muhtel oldu. Dolu olan göz hiçbir şey yapamamaktan ibaret olan şu Şevastatoko Politikası için kendi menâfa'a muvaffak bir hüsn-ü te'vîl bulabilirmiyim, dedi. İşte Metroviçe Şimendüfer hattı bu sûâlin cevâbını teşkil etmişdir. Bunun üzerine muhâfil-i siyâsiye ve matbûâtda bir veloledir kopdu. Öyle ya, Osmanlı toprağında Metroviçe'den Bosna hududuna kadar bir hat yapmağa

Avusturyanın ne salâhiyeti vardı? İstatoko, nerde.... Hanya bî taraflık,.. yalnız Balkanlardaki Akvâm-ı İsviye’yi tahakküm-ü Osmaniye’den kurtarmak için ihtiyâr olunan âlî-cenâb-âne fedâkârlıklar Hanya? Bunların hepsi hayalimi idi. Muvâzeneler, ahenkler, vefâklar itilâflar hep birer lafzı-yı ma’na mı olmuş idi... şimdi ne yapmalı? Rusya’nın elinde kuvvet olsa meydanda boş kalan terazu kefesini dolduracak kadar mal bulabilir idi fakat işte o yok... olduğu için bilmem neden bu mes’eleden kırılmış, pâ-mâl edilmiş farz olunan Rus şeref ve haysiyetini ta’mîr-i bahanesiyle en gülünç bir şimendüfer tasavvurları ortaya atıldı. Avusturya’ya şimendüfer veriyorsunuz biz de isteriz denildi. Fakat Balkanlar’da Rusya’nın şimendüfere ihtiyacı yok Rusya ora ile hem hudud değil şu kırılan azîmet-i nefsi tekrâr düzeltmek için her şey’e melûl melûl boyun bugün falınızda Türkiye’den ne koparılmalı, ne yapmalı?... inçe fikirli diplomatlar düşündüler. Bulgarlara da Makedonya arasından geçmek üzere bir imtiyâz verilmesi münasib olduğu söylendi. Başkasının kisesinden semâhat ne kadar kolaydı?.. Mösyo Dizoveleskinin Balkan hükûmât-ı sağıresine gönderdiği bir tahrirât-ı umûmiye bu küçük hükûmâtlara adeta “ ne duruyorsunuz! Siz isteyin. Ben şefâât ve himâye ederim. İltisâk ve irtibât şimendüferlerini isteyin.” demek istiyorlar idi. Kimi Adriyatike; kimi Tesalya’dan Selânik’e kadar şimendüfer istedi. İş böyle keşmekeşde iken müsâade-i siyaseyi sâdır olan Metroviçe hattının güzergâhını ta’yin etmek üzere taraf-ı hükümet-i seniyyeden bir hey’et gönderilmiş, icrâatın mukaddemesi bile başlamış idi. Öte taraftan Rusya ile Avusturya arasında iyiden iyiye berudet hâsıl olmuş ve Rusya diğer cihetlerce maddi ve ma’nevi Kuva-yi zehir-i tâhrisine kalkışmış idi. Çâr ve Kral Edvârd Hâzreti arasında Revâlde vukûâ gelen mülakat işte bu teşebbüsât-ı istimdâd-kârâne (1.Sütunun Sonu) netâyicindendir. Afâk-ı siyâsiyede – pek mübtezil bir ta’bîr olmak üzere – yine bulutlar yığın yığın birikmiş idi.

Tam bu sırada şarkda şems-i hürriyyet talû’ etdi. Şâyân-ı hürriyyet bir sür’atle bütün bu şân verib bulutlarını dağıtdı. Muhtelif planlar düşünenlerin hesabı alt üst oldu. Japon muhârebesi neticesinde bile hey’et-i düveliyye o kadar şaşırılmış idi. Efkâr-ı umûmiye ve muhâfil-i siyâsiye Japonların muvaffakiyyet-i mütevaliyesine tedricen alışmış, binaen aliyye günü gününe kendilerine bir meselik, bir hatt-ı hareket ta’yîn etmişler idi. Fakat şarkdan yükselen bu avâz-ı hürriyyet, bu sabha-i adalet burada hiç olmayan zinde bir hayatın vücûduna delâlet etmekte idi. nasıl? Bu alîl, bu muhtezir Türkiye’de hala eser zîndeki kalmamış idi. İhtiyar, bitkin zân edilen bu hasta genceldi mi? Yoksa acaba işde bir sihir, bir efsûn mu vardı?

Hayır...şimdiye kadar hasta zân edilen adam hasta değil idi? O hastanın bekcileri hasta idiler ve hastayı ziyarete gelenler hep o bekcilerle yüz yüze geldikleri için merizin müvvet-i muhakkakına hükm etmişler, ve mîr-i esnada hisse kapmak hevesine düşmüşler idi. şimdi işte perde aradan kalktı. Hakikat meydana çıktı da bir milletin kolay kolay ölmeyeceği tebîn etdi.

Devletler arasında ilk hayret-i alâmi zâil olur olmaz hepsi birbirine ne yapalım, diye bakışdılar. Kimse kimseden sarîh bir istizâ hadde bulunamıyor idi. Şark şimendüfer mes'alesi, Mâkedonya müdâheleleri unutuldu. Sanki cümlesi birden elhâm olunmuşlar gibi hep bir ağızdan bekleyelim! Şu dâima hesaplarımızı şaşırtan Devlet-i Osmaniye'yi bir daha tecrübe edelim, diyorlar bize bir sene belki de daha ziyâde imtidâd etmek üzere bir tecrübe mühleti veriyorlar. İşte bu tecrübe esnâsında da ne yapabilmek lazım geleceğini ta'yîn icâb ediyor. Onun için mülâkatlara, teâtî efkâra ihtiyac var. Evvela İngiltere Kralı zaten Marinebâd da bulunmak hesabıyla icâb eden ricâl-i siyâsiye ile görüşdü. Daha sonra Mösyö Titoni Baron Derental ile müzâkerâtda bulundu. Nihayet Mösyö Dizoveleski Baron Derental ile Boşlav da mülâkat etdi. Bizim için en ziyâde ehemmiyetli olan mülâkat budur. İki Hâriciye Nâzırının yekdiğerine anlatılacak o kadar derdleri var imiş ki musâhebelerinin şevk ve harâreti ile yemek zamanı bile unutmuşlar; yemek ancak bir saat sonra tahattür etmişler ve yemekten sonra baş başa vererek mütemâdiyen – tatlı tatlı mı, acı acı mı kesdiremeyiz! – muhabbet etmişler. Bu kadar sohbeta kanmamışlar, otomobil ile dolaşır iken yine görüşmüşler. Hasılı hatır ve hayalden geçebilecek mesâilin kaffesini arız, amik mevzû' bahs etmişler.

Acaba bu zâtlar ne konuşdular? Atdan, arabadan mı, isporlardan mı, biftekden, balıktan, kompostodan mı? Yoksa Türkiya veya Fas'dan mı? Devlet-i Aliyye'nin devr-i sâbık ricâli olsa yalancı (2.Sütunun Sonu) dolmadan bahs etmiş olduklarına bila-tereddüd hükm edenler olurdu.

Fakat bu iki ağır başlı diplomatın en derin mübâhas-ı siyâsiye içinde şinâverlik etmiş oldukları tabiidir. Bu sûâli yalnız biz değil bütün alem sorduğu için Avusturya Hâriciye Nezâreti öteden beri vasita-i neşr-i efkârı olan Fremdenbelât ile bir fikra neşr etdiriyor. Bir mu'tâd mübhîm, ma'kad, elâstiki olan bu fikradan istihrâc muani için söylenmiş olan sözden ziyâde söylenmemiş olan sözlere bakmak, ibârelerin lâfzına kelimelerin şekline değil satırların arasındaki boşluklara bakmak icâb ediyor. Meselâ devletlerin el-yevm Türkiya'ye karşı itîdâl ile hareket etmeleri terk-i mes'alesini sûret-i tefsîr hususunda mütahdalerey olduklarına kanaâtları

olduğundan ileri geldiği söyleniyor. Bundan ma'nâ çıkarmak lazım gelince devletlerin müttetik el-rey oldukları ve fakat ittifâkın ne gibi nokta-i ma'tûf olduğunun neşri câiz olmadığı istidlâl edilmek lazım gelir. İki devletin münâsebâtına gelince bunlar mes'ele-i Türkiye'nin atisine aîd tertibât-ı siyâsiye de bir nokta-i merkeziye işğâl etmelidirler. Deniliyor; daha sarîh ta'bir ile devletin mezkûretin yine eskisi gibi Balkan işlerinde kendilerini en ziyâde alâkadar farz ederek hakk-ı müdâhelelerini yine taht-ı ihsâra almak istiyorlar. Bakalım, düvel-i sâîre, İngiltere, Fransa'da bu reydemiderler. Bu devletlerde memleketimize karşı maa-l-memnûniyye fevrânını müşâhede ettiğimiz hissiyât-ı muhabbet Türkiye işlerinin yalnız bir iki devletin nokta-i merkeziyesini teşkîl etmesine müsaîd bulunacaklar mı? Vaktiyle Düvel-i Garbiye idâre-i müstebdemize te'diben, tecrimen bizi kolumuz bağı olarak bu iki devletin kucağına adeta atmışlar idi. Bundan sonra zân etmeyizki aynı politika devam itsin. "iki devletin tekrar itîlâf-ı tam üzere bulunmaları mı" bahsine gelince bu da bir aralık bu itîlâfin bozulmuş olduğunu işrâb eder. Her halde bu mülâkatın en mühim bir vakâ-i siyâsiye olduğu kuvvetli bir istinâdgâh te'mîn ettiği hakkında vaka' olan ifâdâte inanmak isteriz. Çünkü aksini isbât şimdilik bizce gayr-i mümkündür. Şurası muhakkaktır ki mukaddema Balkan mes'elesini düşman nokta-i nazardan Kont Lamesdurfen seyâhati ne kadar ehemmiyetli tutulduysa bu defa'da artık bu elim sâhife-i tarihiyeyi kapamak için "Boşlav" mülâkatının o kadar ehemmiyetle telakki olunmasını gönlümüz ister.

İsmail Hakkı

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmül-ü Ahîri

-Mâ-ba'd-

Bu heyecan imparatorluğun ahvâl-i dâhiliye ve hâriciyesinde icrâ-yı te'sîrden hâli kalmadığı için Rusya hükümeti bunu nazar-ı dikkate almak mecbûriyetini bir kat daha his etmiştir.

"Türkiye Akvâm-ı Hiristiyâniyesinin hayat ve selâ (3.Sütunun Sonu) metleri Osmanlı idâresindeki sû-î istiâmalate karşı lüzumi derecede taht-ı te'mîne alınmadıkça maksad-ı istihsâl edilmemiş demek olacaktır. Rusya için hayat memât

mes'elesi demek olan bu menfaat şark ahvâlinde zaten müteessir bulunan Avrupa'nın menâfaatına da Muğayir değildir. Rusya hükümeti düvel-i mütehâbe ve müttefikenin inzâmam muâvenetleriyle istihsâl-i maksada çalışmışdı. El-yevm yalnız başına bu maksadı ta'kîb etmek mecbûriyetinde bulunan metbû' müfhemmem istikbâli kuvveyen taht-ı te'mîne alacak suretde maksad-ı hâsıl olmadıkca terk-i silâh etmemeğe karar vermişdir."

Rus askeri hareket ettiği zaman iki hasmın, ya'ni Rusya ve İngiltere'nin menâfi' suret ve izâhede ta'yîn etmişdi. Bir hükümet-i müstebde re'îsi olan Rusya imparatoru efkâr-ı umûmiye, revâbit-ı diniyye ve arkiyyeye müracaat ediyor; halbûki İngiltere hükümet-i meşrûtesi kendi menâfi' maddiyesinden başka bir şey düşünmüyordu. Bu müdhiş buhran arasından bakılırsa şark mes'elesi İngiltere ile Rusya beyninde açılmış bir düello gibi görünür; ikisi de kendi menâfi' esâsiyesinden olduğu beyan ettiği şeyler için çarpışıyor; ya'ni İngiltere Türkiye'nin temâmiyyet-i mülkiyesi vesilesiyle Hindistan yollarını muhâfazaya Rusya islâvların Osmanlı idaresinden istihlâsı bahanesiyle boğazlardan serbest-i mürûr maddesine ve tevsî' nüfûza çalışıyordu.

Muzaffer Rus ordusu Ayastefanos muâhedesinden sonra İstanbul'un kapıları önünde rekz-i hiyâm ettiği, İngiliz filosu boğaz içinde lenger-endâz olduğu sırada Londra'yı en çok düşündüren, tesellihât-ı askeriye ile müterâfik bir teşebbüs-ü müessir-i siyâsi icrâsında karar ve bir derin cihet Bulgaristan'ın Adalar Denizine kadar uzanacağı, İstanbul'un tehdîd altında kaldığı değildi; İngiltere en ziyade Ruslar'ın Asya dâhilinde ilerisinden, fert-i nehri metbua'larının bulunduğu kıta'dan mühim bir parçayı elde ederek bu sûretle hatta arâkiyyeye tecâvüzün kesb-i sehûlet etmesinden; Trabzon'dan Erzurum Alaşkird, Bayezid tarîkiyle İngiliz emtia' ticariyesini Acemistânın kubkine isâl eden yolun kısmen Ruslar tarafından işgal olunmasından korkuyordu.

Lord Bikonsfild'in büyük bir Bulgaristan hükümeti teşekkülüne mümanâat etmesi Rusların bu sûretle Adalar denizinde bir mahrec, birkaç liman elde ederek bu sayede Süveyş Kanalı taht-ı tehdîdde tutmak isteyecekleri kanaatinden ileri geliyordu. Bu hususda İngiltere hükümeti mes'eleyi lüzûmundan fazla izâm etmekle beraberine olanca vesâit-i siyâsiyyeye müracaatda geri durmadı: Ahvâl-i hâziriyeye göre pek gevşek olan Lord Derebi istifa'sını verdi. [1878] yerine Lord Salisbori geçdi. Lord Salisbori daha fââl ve ateşin, Bikonsfildin emperyâlist politikasına daha vakıf

ve tarafdârı efrâd-ı redife silâh altına da'vet; Hindistan askeri Maltadan celb edildi. Maa-mâ-fih işin en büyük, kısmını yine diploması görüyordu. (6.Sayfanın Sonu)

Pazar – 7 Eylül

Tânin

Sâhife 7

O esnada Rusya'nın Londra sefiri Kont Şevâlof Londra'dan hareket ederek Berlin'de tevakkufla Prens Bismark'ı gördükden sonra Petersburg'a geldi ve orada tanzîm olunan iki muhtırayı müstesahiben Londra'ya avdet etdi. Mayısın ortasında Londra'da imza edilen bu muhtıralarda iki kabineler sulh-u umûmiye te'mînen Rusya'nın gerek Asya'da gerek Avrupa'da ne gibi imtiyâzâta muvaffakat ettiğini izâh ediyordu: Rusya büyük bir Bulgaristan teşkîli fikrini, Fırat Nehri menba'larını, Alaşgirdi, Bayezid'ı ya'ni Trabzon'dan Acemistan'a giden yolu terk ediyordu; artık İngiltere hükümeti başlıca nekât-ı hakkında te'mîn ve tatmin edilmişdi; artık kongre inâkad edilebilirdi. Çünkü bundan bir netice-i hasene istihsâli taht-ı te'mîne alınmışdı.

İngiltere Hükümeti bir taraftan Rusya ile müzâkere etmekle beraber bir taraftan da şarkda lazım gelen tedâbir-i ittihâz ediyordu. Ruslar Batumu, Kars'ı, Ardahan'ı elde etmekle acaba Asya-yı Garbi tarik-i askeriyesinin nokta-i ilsâkı olan silsile-i cibâl üzerinde te'sîs-i nüfûz ederek bila-ahîre Basra Körfezine, yahûd İskenderun'a Suriye'ye doğru inmek istemeyeceklermiydi? Osmanlı ordusunun uğradığı hezimetlerin aks-i te'sîri zât-ı şâhânenin nüfûzunu sarsmayacak mı terk olmayan anâsır arasında “bir tebeddül seri' siyâsi” ümidlerini uyandırarak Suriye'de, Anadolu'da, Irak'da bir tebüddül-ü hükümet fikri tevlîd etmeyecek mi idi?.. İşte Lord Salisbori mayısın otuzu tarihiyle yazdığı bir notada bu cihetleri nazar-ı mütalaâdan geçiriyordu. Bu nota haziranın dördüncü günü İstanbul'da “Zât-ı Hâzret-i Pâdişahının Memâlik-i Şâhânelerinin mislihen müdafaası” maksadıyla İngiltere sefiri Mösyö Laya ile Safvet Paşa arasında imzalanan ittîfâk-ı tedâfî-i muahede-i hafiyesinin sebep-i akdini izâh maksadıyla yazılmışdı. Mezkûr muahede-nâme de deniliyordu ki: “Zât-ı Hâzret-i Pâdişahı İngiltere tarafından taahhüd olunan tedâbirin mevki' tatbîke vaz'ını te'mîn için Kıbrıs Adasının İngiltere Hükümeti tarafından işgal ve idâre olunmasına muvaffakat buyrulur” İngiltere Askeri Kıbrıs Adasından arzı sâkin olan havâliyi, Anadolu'yu, Suriye'yi tarassud ve nezâret altında bulunduracak; orası Hindistan yollarının üzerinde bir nokta-i hakime, bir berc gibi olacaktı. Benjaman Dizraneli ve daha otuz sene evvel nazar-ı hânfane ile atiyi

görerek bir romanında demişdi ki: Kıbrıs Adası İngilizlere lazımdır ve İngilizler bunu bir mükâfat olmak üzere alacaklardır.

Mâ-ba'dı var

İran Ahvâli

“Ajans Telgrâfın du Petersburg” un keşide ettiği bir telgrâfnâmede ayn-ül-düvelenin istihsâl-i hürriyet uğurunda çalışan İran ahrârına bir ültimaton göndererek terk-i silah etmelerini teklif ettiği ve aksi takdirde buldukları mahallere topa tutacağını bildirdiği (1.Sütunun Sonu) beyan olunur. Hürriyet perverân ayn-ül-düveleye karşı mukâvemet ve Avrupalıların şehri terk etmelerini mümanaât etmeğe karar vermişler; encümenler Kanûn-u Esâsinin vaz' ve ilân zımnında düvel-i ecnebiyye sefirâsının tevassutunu talep etmişlerdir.

Fikr-i istibdâdın her tarafda kökünden mahv ve izâle olunduğu, asr-ı hazırın serbest efkârı serbest bir idâreden başka bir şey'e tahammül edemediği bir sırada İran Hükümetinin Acemistan elkâsını kan ve feryâd içinde bırakmak istememesi ve fikr-i hürriyyetin bu kadar zâlimâne bir tarzda ezdirilmesi İran zemâmdâran umûrunu ve bi-l-hassa Şâh İrani alem-i medeniyete karşı büyük bir mes'ûliyyet altında bırakıyor. Mevki' siyâsiyesi pek mütezelezi bir halde bulunan İran hükümeti bu zülme bir nihayet vermelidir. Hükümet-i merkeziyenin şu hareket itisâfkârânesini tervîc edecek bir fikir, bir devlet tasavvur olunamaz. Hudud boyunda tahaşşüd eden asâkir-i Osmaniye verilen bir emr üzerine kıta'larına rica't için bi-l-tabî' birkaç gün mıntika-i münâza' feyhâ vakit geçirmişdi. İran Hükümeti bunu vesile-yi şikâyet-i ittihâz edüb Bâb-ı Aliyi tahtiyeye kıyâm edecek yerde yavaş yavaş hududun bi-l-cümle aksâmına sirâyet etmek istîdâdını hâiz bulunan bu katlî mukâtlâte insaniyyet-pervârene, hâkimâne bir sûret-i tesviye-yi adele ile nihâyet verecek olursa kendi menâfâ'ne daha muvaffak bir hareketde bulunmuş olur.

SON

Mâaş-ı Umûmî

Mâliye Nezâretince pazarertesi günü mâaş-ı umûmi tevzî'anına başlanacaktır.

Sitte-Nografi

Meclis-i Meb'ûsanın zaman-ı inâkadı yaklaşıyor. Milletın vekilleri toplanacak, müzâkere edilecek. Fakat bunları nasıl zabt edeceğiz? Geçen meclisde sitte-noğrafi usûlu tatbîk edilmişdi. Acaba şimdi bu lüzûm düşünülüyor mu? Dün Herant Sürniyan Efendi nâmında bir zâtın Bâb-ı Alîye müracaatla Türkçeye sitte-noğrafi usûlunu tatbîk edeceğini ve bunun için muâvenet taleb eylediğini haber aldık. Kendisi matbûâmıza da geldi. Fransızcaı kolayca zabt edebiliyor. Türkçe için çalışmağa muhtaç olduğunu, iki aya kadar birkaç de şâkird yetiştirebileceğini te'mîn ekdi. Eğer Bâb-ı Alîce bu ihtiyac henüz te'mîn edilmemişse teklîf-i vakâ' bir kere nazar-ı tedkîke almak ciddi olduğu takdîrde teşvîk ve teşcî' etmek lâzimedendir.

Beşiktaş muhâfızı Vâsıf Paşanın hâfiyelerinden olub geçen sene Galata'da ba'zı kesâni cürm etmiş ve bunlardan bir kaçının vefâtına sebep olmuş olan Hacı Rızâ nâm şahsın İzmid'e firar ve rejinin İzmid Körfezindeki Sayad istimbotuna dehâlet etdiği mutasarrıflıkca haber alınması üzerine (2.Sütun Sonu) gönderilen me'mûrun zâbita tarafından merkûm istimbotdan alınarak mahfûzan Zabtiye Nezâretine izâm edilmiş ve istimbot kapudânı İsmail Efendi hakkında lazime icrâsı da makam-ı aîdine bildirilmiştir.

Nezâretler

Mâarif Nezâretine Evkâf Nâzırı Ekrem Bey Efendinin ve Evkâf Nezâretine Evkâf Müsteşârı Hüseyin Efendinin ta'yinleri tekrar etdiği haber alınmıştır.

Van'da

Kanûn-u Esâsinin ve ni'met-i hürriyyetin bahş edeceği fevâidin aşâir ve arabana ve ahaliye münâsib suretde anlatması lüzûmu vilâyetlere yazılmışdı. Bunun üzerine Vandaki aşiret re'îsleri merkez vilayete da'vet olunduğundan Haydaranlı ve Şekan aşiretleri re'îslerinden Hüseyin ve Emin Paşalarla Mahmud ve Ali ve Muhammed Sadık Beyler ve daha bir hayli ağalar Van'a gelmişlerdir. Bunlar umûm-u efrâd-ı aşâirin mezhur oldukları ni'met-i hürriyyet ve adalete teşekkürler ederek ba'de-mâ hûş geçmeğe dikkat edeceklerini ve kimlerin kendilerine karşı iddiaları varsa kanûn dâîresinde lâ-hâk hükme itâât eyleceklerini te'mîn ve beyan etmişlerdir.

Şark Şimendüferleri

Şark şimendüferi direktörü Zabtiye Nâzırı Paşanın nezdine giderek şimendüfer müstehdimini vekilleri de celb olunmuş ve te'lîf-i beyn için gayret edilmişse de tarafının mutâleb ve müddeiyatı arasındaki fark pek büyük olduğundan ihtilâfın hal ve tesviyesi kabul olmamıştır.

Bin Bağçesinde

Prens Sabahaddin Bey Efendinin evvelki gün bin bağçesinde pek çok hasar bulunduğu halde bir konferans daha vermiş ve çeharşânba günkü konferans tevsî' ile nûsvân-ı islâmiyenin hukukundan da bahs etmiştir. Ba'de ilmây hukukdan Kont Ostoruc gayet mühim bir nutuk irâd ederek evvela Lord Bikonsfildin Andimon romanından ki iki şahsın muhaveresini nakl etmiştir. Bunların biri diğerine: "Hangi mezhebden?" diye soruyor; diğeri de "yekdiğirene riâyetkâr olanların mezhebinden" cevabını veriyor. Yekdiğirene "riâyet edenlerin mezhebi hangisidir?" sûâlüne karşı da: "Yekdiğirene riâyet edenler kendi mezheplerinden asla bahs etmeyenlerdir." diyor. Kont Ostoruc irâd ettiği noktada bi-l-hâssa hiristiyanlara tevciye nusâh ederek vefâk ve ahenk üzere yaşamalarını tavsiye etmiştir.

Ta'tîl-i işgal etmiş olan şark demur yolları me'mûrun ve müstehdimine taraf-ı hükümetden Edirne'ye üç ve ağun eslâha ve cebhâne ile on beş zabıt sevk olunacağı beyan edilmesi üzerine me'mûrun ve müstehdimin kendilerinin ta'tîl-i işgal etmeleri kumpanyanın mezâlimine karşı ihtiyar edilmiş bir hareket olup hükümete her zaman hizmet ve muâvenet edeceklerini te'mîn ve arzu bulunduğu dakikada sevkiyat-ı askeriye vesâire için hizmete mâhyâ olduklarını ifâde etmişlerdir. (3.Sütunun Sonu)

"Gülenişe Çaytonuş" dan:

Berlin'den telgrâf : Bulgaristan Kapû Kethûdasının azimetini hakkında Bulgar matbûâtında şimdiye kadar vukû' bulan neşriyât – matbûât-ı mezkûrerin ta'kîb ettiği usûl-u hilâfında olarak – bi-l-nesibe itfâdâl damla icrâ edilmiştir. Bulgaristan ecnebi bir devlet olarak tanınmak ve binâen aliyye vekiline sâîr ecnebi sefirâsına bahş edilen hukukun verilmemesi icâb ettiğini iddiâ etmek hususlarında Türkler hukûk-u siyâsiye nâzırından hakk-ı sarîhi hâizdirler. Türkler Kapû Kethûdalıkla ceryân eden muâmelâtın Hâriciye Nezâreti ma'rifetiyle değil ancak Sadr-ı Azâm ve Dâhiliye Nâzırı vasıtasıyla vukû' bulunduğunu der-meyân ediyorlar. Bu kâide haricinde hareket

edilüb edilmediği bizce ma'lûm değilse de Bâb-ı Ali ile Bulgaristan arasında şimdiye kadar mevcûd olan ahvâle bakılacak olursa hukûk-u siyâsiye nezâretinin ta'yin ettiği kââdenin temâmîyle muhafazası emrinde iki taraftan da tasavvur edilmiş olması pek me'muldur. Hükümet-i Osmaniye, bu mes'eledede ki hareketinin bir ihtilafa sebebiyyet vereceğini ve hatta Makedonya'da bulunan Bulgarlar üzerinde bir aksi te'sîr husûle getireceğini elbette düşünmemişdir. Oradan ahz edilen ma'lûmata nazaran ilk ittihâd şenliklerinden sonra kısmen aks-ül-amel asârı görülmeğe başlamış ve Bulgarlarla Rumlar arasında defaâtle münâzâlar vukûa gelmiştir. Bununla beraber Hükümet-i Osmaniye Bulgaristanın müsâvât-ı diplomatikası mes'elesini şu sırada meydana çıkarmağa münâsib görmüş ise bu hareketi ancak hadiseden tevellüd edebilecek berûdeti teskîn eyleyecek derece de kendisinde bir kuvvet ve iktidâr bulunduğundan emin olmasıyla tefsîr edilebilir.

Anadolu temur yolu me'mûrun ve müstehdimininin ta'tîl-i işgalleri mes'elesi hüsn-ü sûretle hal edilerek üç günden beri muattal duran nakliyata tekrar başladığı Eskişehir'den alınan telgrâfnâmelerde bildiriliyor.

Adana valiliğine ta'yîn edilmiş olan Konya Valisi Cevâd Beyin Der-sâadete müteveccihen hareket ettiği telgrâf haberlerindedir.

Konya Valiliğine ta'yin edilen Haleb Valisi Nâzım Paşa Redif Kumandanı tevkîl ederek Haleb'den hareket etmiştir.

Ma'mûret-ül-azîz Valisi Mahmud Arif Paşa merkez vilayete ve solanda keyifsizliğinden nâşî vefât etmiştir. Allah Rahmet Etsün

---

Selanik Vilayeti mülhakatından Katrin kazasında eylül içinde keşâd edilecek panayıra Yunanistan'dan gelecek tüccarın muvakkaten pasâport resminden muâfv tutulması vaki' olan istizân üzerine makâm-ı sadâretce Baletnesib Dâhiliye Nezâretine iş'âr olunmuşdur.

İstantâk

Hûd be hûd kalub te'sisinde teşebbüs eden sekiz komiser zabtiye nezâretince taht-ı tevkîfe alınmış ve istintâklarının icrâsı zımında zâbıtaya me'mûr Kol Ağası Osman Fevzi ve Polis Meclis Azasından Şevki ve Mustafa Efendilerden mürekkeb (7.Sayfanın Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Pazar – 7 Eylül

bir komisyon teşekkül ederek bugünden itibâren ifâ-yı vâzîfeye başlamıştır.

Dün gece Hasköyde harîk vukû'anı bekçiler ilân etmiş ise de icrâ edilen tahkîkâtta tersane fabrikalarından birisinin bacasından çıkan duman harîk kalesince yakın zân edilerek o suretle ihbâr-ı keyfiyyet edilmesi yanlışlığı mücib olduğu anlaşılmıştır.

Diyorikli Abdah, Dağıstanlı Rıza, Nurekopli Mustafa, Ata Efendilerinin fetvâ emini efendi hâzretlerine müracaatla ba'zı tazyîkatda buldukları haber alındığından Zâbtiye Nezâretince hakikat-ı maddenin istizâhına lüzûm görülmüş ve efendi mümâ-ileyhama birer da'vetnâme yazılmış olduğu haber alındı.

Kosova Vilayeti Vali Muâvini Daneş Efendinin me'zûnen Der-sâadete gelmesine taraf-ı nezâretten müsaâde edilmiştir.

Vezâret

Londra Sefiri Rıf'at Bey'e rütbe-i vüzerât tevciye edilmiştir.

Hükümet-i Seniyyenin Bükreş Sefiri Cedidi Hakkı Bey mahall-i me'mûriyetine vâsıl olarak ihtirâmat-ı mahsûsaya mâzhar olmuştur,

Sadr-ı Azam müsteşârı Ziyâ Bey Efendi Hâzretlerinin rahatsızlıklarına mebni dün bir mü'tâd-ı inâ'kad eden Meclis-i Mahsûs Vükelâda bulunamamışlardır.

Bingazi'de bedestende zühûr eden bir harîkde kırk dükkan muhatrik olmuş ve mecmû hasar on bin lira râddesinde tahmin edilmekte bulunmuştur.

Yunanistan Kralının Der-sâadete seyâhat edeceğine dâir şâyî' olan havâdisi (Nevi Türkiya) gazetesi tekzîb eyliyor.

Evvelce Rusya ve Amerika'ya hicret eden ba'zı kimseler ora tabiiyetini iktisâb etmiş oldukları halde şimdi vatanlarına avdet arzusunda bulduklarından Hâriciye Nezâretince bunların tabiiyet-i asliyelerini iktisâb etmeleri esbâbına teşebbüs edilmişlerdir.

Aydın ve Konya ve Sivas vilayetlerinde kayd-ı haricinde kalmış olan nüfûs-u mektumeden ilân tarihinden itibâren üç mâh zarfında müracaat edeceklerin bila-ceza kayd ve tescillerine andan sonra mektûm kalanlar hükm-ü nizâma nevfik-i muâmele edilmesi hakkında Dâhiliye Nezâretinden emr olunmuşdur.

Vebâ

Bağdad'da dört eylülde beri vebâdan mûsâb ve vefiyat olmadığı mahallinden resmen bildiriliyor.

Bulgaristan Havâdisi

Reç Gazetesinden:

Geçen gün Bulgaristan Nâzırı ictimâ ederek Devlet-i Aliyye'ye şedîd-ül-me'l bir nota verilmeini taht-ı karar almıştır. Bu nota Bulgaristanın istiklâline taalluk eden mesâîli temâmiyle izâh edecektir.

Bulgaristan Prensi Avrupa'dan Varna'ya mütenekkiren avdet ettiği hakkında şâyî' olan havâdis-i hilâf-ı hakikat olduğunu Sofya Gazeteleri yazıyor. (1.Sütunun Sonu)

Makedonya'da katl olunan üç Bulgardan dolayı Bulgaristan Hükümeti Bâb-ı Alîye müracaat etmiştir.

Devlet-i Aliyye ile Bulgaristan beyninde vaki' olan hadise hakkında Mösyö İstançoğ Avrupa'da bulunan Prens Hâzretlerine mütemâdiyen ma'lûmat vermiştir.

Sofya'dan Edirne'ye ve Mâkedonya'ya Tenez'e tenzile azîmet edecek Bulgar zâbitânın elbise- resmîyelerini lâbis olmaları için imâreti hârbiye nezâreti tarafından kendilerine emr verilmiştir.

Belediye İntihâbatı

Dokuzuncu Dâire Belediye İntihâbatı (Arnavud Köyü)

Bostancı oğlu İnâniye Efendi, tüccardan Ağatokulu Efendi, sarrafandan Bostancı oğlu Herelamibos Efendi, bakkal esnafından Apustol Eylil Efendi, tüccardan vâsil Apostol Zonya Efendi, limon tüccarından Kasti Vorte Efendi, Ecjacı Paveli Riga Efendi, Kuyumcu Sarakim Manonildes Efendi, Meyhâneci Ligor Kasti Efendi, Terzi Herelombos Vezirkiyandis Efendi, Terzi Kalpakçı oğlu Todori Efendi, Da'va Vekili Vamyika Efendi.

Dördüncü Dâire-i Belediye (Samatya)

Bayezıd Meciz Der-sâadetlerinden Mahmud Feyzâh Efendi, Kerkük Mutasarrıf-ı Sâbıkı Salih Selim Paşa, Yağlıkcı Mahyeldin Efendi, Kasab Avram İspiliv Efendi, Telgrâf Me'mûrlarından Lâtif Efendi, Meyhâneci İspiv Zakiri Ağa, Peynirci Hirosto Yevanidi Ağa, Ekmekci Petro Çako Ağa, Bakkal İnsetâş İstifânı Ağa, Bakkal Nikola Hacuplu Ağa, Meyhâneci Yani Kozmidi Ağa, Meyhâneci Herelambos Ağa.

Balkan Şub'e Cezîresinde Muvâzene-i Kuvva

Sırbistan Ordusu

[Tâmis Gazetesinin muhâbir-i askeriyesi Balkan şub'e cezîresinden dolaşarak Balkan Hükûmâtının kuvve-i askeriyesi hakkında tedkikât-ı icrâ ediyor ve bu tedkikâtını gazetesine yazıyor. Mektûbların mündericâtı bizce de nazar-ı ehemmiyetle telâkkiye şâyân olduğundan tercüme ediyoruz.]

-Belgrad, 13 Ağustos.-

Belgrad şehri askerlik nokta-i nazardan son derece de mühim bir noktadır. Vaz'iyet-i coğrafyası bunu icâb ediyor. Belgrad yalnız Tuna ile Sava nehirlerinin nokta-i iltisâkında değildir, Niçâ Sobile Sava nehrine kârib bir mevki'dedir. Diğer taraftan Derava Suyu da Tirol kıta'sından geçerek yüz mil mesâfede Tuna'ya mansıb oluyor. Eskiden içerilerideki arazinin mahsûlatı bu nehir târîkleriyle Tuna Vadisinden aşağıya inerdi. Belgrad şehri mühim bir zirâat ve ticâret merkezi olmuşdu. Belgradın tecâvüzü bir harekete istinadgâh olmak üzere hâiz olduğu ehemmiyeti gerek Türkler gerek Hiristiyanlar pek çabuk takdir etmişlerdir. Belgradı

ele geçirmek için pek kanlı muhârebât vukûâ geldi. 1817 tarihinde Belgrad Kal'asının Prens Ojene arz-ı teslimiyet etmesinden itibâren Türklerin Macaristan hücumları münkati' olmuş, ondan sonra Türkler Avrupa kıta'sında dâima hal-i tedâfüyyede kalmıştır.

Tuna Vadisinden geçerek Belgrâda müntehi olan şimendüferler Belgrâd'ın ehemmiyyet-i askeriyesini tenkıs değil tezyîd etdi. Burasını Avusturya Erkân-ı Hârbiyesi pek güzel takdîr etmektedir.

Bulgarda vukû bulan seyâhetim esnasında (2.Sütunun Sonu) Sırb Zâbıtarından Sırb ordusu hakkında bir çok malûmat istihsâl etdim. Hârbiye Nâzırının müsâade-i nazikânesi sayesinde Belgrad kıta'sının ba'zı aksamını ziyâret etdim. Görüşdüğüm zâbıtların kaffesi gayet güzel muâmele ediyorlar. İstene malûmat-ı kemâl hâvâhişle veriyorlardır. Bi-l-tabî' mektum tutulması mûtâd olan husûsât hakkında kendilerine bir şey sormuyordum. Beyn-el-milel muhâberatın sehûlet ve sür'atı düşünülürse tesellihât ve techizât-ı askeriyede ki terkiyyât artık gizli tutulamaz. Yalnız kal'alar gizli bir kitab gibi inzâr-ı icânebden masûn kalır, fakat yeni zaman muhârebelerinden kal'aların ne ehemmiyyeti kalmıştır ki?

Sırbistan'da 21 yaşından 40 yaşına kadar hidmet-i askeriyeye mecburidir. Her sene dâhili esnân olan efrâdın mikdârı yirmi beş bini bulur. Ahvâl-i sıhhiyye vesâfelerinden dolayı istisnâ edilenler tenzîl olunursa kur'a-i cedîde teferrâtının mikdârı on sekiz bine tenezzül eder. Bunların takriben nısfı hidmet-i askeriyelerini temâmen ifâ ederler. Kısm-ı diğeri daha az bir müddetle mükellef tutulur. Piyâde askerinden hidmet-i nizâmiye on sekiz aydan ibâretdir. Süvâri ve topçular iki sene hidmet ederler.

Sırbistan askeri üç sınıfa ayrılır. Mecnû-i iki yüz yirmi bin nefere balığdır.

Sırbistan beş dâîre-i askeriyeye ayrılmıştır. Bu dâîrelerin merkezi Niş'dedir. Bu dâîrelerde ayrıca dörder şub'eye taksim olunmuştur. Her dâîrede bir topçu alayı bulunur. Toplarının mecmû' elli dördür. Vakti hazırda süvâri askeri bulunmaz. Vakt-i harbde her dâîrede dört bölük süvari evvelce ta'yin etmiş bir tertib üzere teşkil olunur. Her ordu dâîresinin mecmû' kuvveti yirmi üçer binden ibâret olduğu cihetle mecmû' kuvvet yüz on beş bin nefere ile iki bin süvâriye ve iki yüz yetmiş topa balığ olur.

Bundan maada Sırbistan'ın başka bir taksimât-ı askeriyesi daha vardır. Bu taksimâtın merkezi Belgraddır. Bunlarda diğeriye inzimâm ederse Sırbistan hükümeti

askeri toplamağa başladığı tarihten sonra on gün içinde hudûd haricine yüz yirmi beş bin zâbıta ve nefer ile beş bin iki yüz süvâri ve üç yüz otuz top sevk edebilir.

Sırb askerinin de kıymet-i harbiyesi neden ibâretidir?

Sırb zâbıtları şık, zarif, iyi terbiye görmüş zâtlardır. Hele memâliki ecnebiye de tahsîl edenleri pek mükemmeldirler. Sırb zâbitanının salisânı Belgrad'daki mekteb-i harbiyede tahsîl görürler. Bir selesi ordudan yetişir. Maa-mâ-fih alaylı zâbıtlardan pek azı yüksek rütbelere terakki edebilirler.

Sırb neferlerinin hemân kâffesi köylüdür. Harb hususunda İslavlar niytun akvâmına nisbetle daha az kabiliyetlidirler. Gerek kuvve-i bedeniye gerek kuvve-i akliye cihetinde Sırb acemi askeri Alman acemi askerinden aşağıdadır. Maa-mâ-fih Sırb askeri sabırlıdır, kanaatkardır, (3.Sütunun Sonu) cefâ-keşdir. Kolayca zabt u rabt altına alınabilir. Zâbitlarına karşı gayet mutîdirler.

Sırbistan ordusunun za'yıf noktası terbiye-i askeriye de değil kuvve-i ma'neviyededir. Zâbitlar istikbal hakkında nevmîdâne beyan-ı fikr ediyorlar. Avusturya'nın ihtimâl-i müdâhelesi kendilerini pek korkutuyor.

1885 tarihinde Bulgarların Silvincâde Sırb ordusunu mağlub etmeleri Sırb ordusunun şân ve şerefi için büyük bir zırbâ teşkîl etmiştir. Belgrad'da askeri ittifâk neticesi olarak kral ve kraliçenin zâbitlar tarafından katl edilmesi de Sırb Ordusunun şeref ve haysiyetine leke sürmüştür. Sırblılar alem-i medeniyete karşı kendilerini bu lekeden temizlemeğe mecbûrdurlar.

Yunanistan'dan Gelecek Misafirlerimiz

Der-sâadeti ziyâret etmek üzere Yunan Meb'ûsanından Papa Mihâlapolosin riyâseti altında bir heyet'in geleceği evvelce yazılmışdı. Hey'et-i mezkûrenin bu ay nihâyetinde Der-sâadete muvâsalat edeceği haber alınmıştır. Hey'ete Yunanistan'ın hemân her tarafından bir çok amimler iltihâk etmektedir.

Resmi

Dîr sancağı mutasarrıflığına on dördüncü süvari alayı kumandanı Sâdık bey ta'yîn Sard mutasarrıflığına Divaniye mutasarrıf sâbık Süleyman Fâik Efendi, Sinob mutasarrıflığına Çorum mutasarrıfı Haydar Bey, onun yerine Mekteb-i Mülkiye me'zûnlarından Merzifon Kâim-mekâmı Süleyman Necmi Bey, Van vali muâvinliğine Karpuz Kâim-mekâm-ı sâbıkı Leon Efendi ta'yîn olunmuşlardır.

Asker

“Asker” gazetesinin ikinci nüshâsı bir çok makâlat-ı mefideyi hâvi olduğu halde intişâr etmiştir.

“Asker” köprü başında ipekçi Kâni Efendinin itsâlında kitabı ayrani “Şerif Ağa”nın dükkanında tevzî edilmektedir. Bu nüshânın fiyatı (2) guruşdur.

Bulgarya Vapuru

Bulgar kumpânyasının “Bulgarya” vapuru Eylülün onuncu günü akşam üzeri saat dörtde Der-sâdetden hareketle Çanakkale, Selanik, Pire, Çeşme, Sakız, İzmir, Midilli, Selanik, Der-sâdet Varna ve Burgaza gidüb gelecektir.

Seyyahlar için pek iyi bir fırsattır. Galatada (Sitte Fransız) deki acentadan tenzîl fiyatla azimet ve avdet biletleri iştirâ olunabilir.

Önümüzdeki Pazar ertesi günü Dar’ül-şafakada ikmal imtihânlarına bed’e olunacağından ikmâle kalan efendilerin yevm-i mezkûr sablahı saat üçde mektebde hazırlanmaları ilân olunur.

Mösyö Jöl Fork idaresinde.

Beyoğlun’da ve modada Fransız Lisesi sene-i cedide derslerine Eylülün 21 inci günü başlanılacaktır.

Ermeni “Taşnak Sütyun” Komitesi

Bir müddetden beri şehrimizin müteaddid mahallerinde nutuklar irâd etmekte bulunan Ermeni Taşnak Sütyun Komitesi bu defa’ da bir ictimâ’ tertîb etmiş vezirde esâmisi muharrer zevâtın bugün Üsküdâr’da Tepe Tiyatrosunda saat sekiz buçukda irâd-ı nutuk etmeleri kararlaştır.

1 Şâhir Bikmân Efendi – Kavânin-i Hükümet ve meselik-i müsâvât-ı milel;

2 Fazlı Bey – Türkiya’nın ahvâl-i siyâsiye-i haziresi;

3 Reremce Tesolgos gazetesi müdürü Vodirâs Efendi – Şarkda ittifâmı milel. Duhûliye yokdur.

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM
52. ve 63. NÜSHÂLARIN TRANSKRİPSİYONU

2.1.52 Nüşânın Transkripsiyonu:

Nüşhası 10 Para	TÂNİN	Nüşhası 10 Para
Pazarertesi		

Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 52
Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefik Fikret – Hüseyin Câhid
Mahalli İdare :
Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :
Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.

25 Şa'ban : 1326   08 Eylül : 1324
Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid
İhtâr-ı Mâhsus :
Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.
Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş

SIYÂSİYÂT

Dâhili

Keşûf Efendi Hâdisesi

ve

Vereme Gazetesi

Keşûf Efendi'nin sefirâ-yı ecnebiyye ile birlikde ziyâfete çağrılmamaktan dolayı menfi'1 olarak Sofya'dan aldığı emre binaen Der-sâadet'i terk ile memleketine gitmesi üzerine Bulgaristan matbûâtının vaka' şikâyet edeceği aşikâr idi. Fî-l-hâkika aldığımız Bulgar gazetelerinin kâffesi mes'eleyi mevzû-i bahs ederek Bulgaristanın hakâret gördüğünden, Türklerin bir mes'ele-i siyâsiye çıkardıklarından bahs ve şikâyet ediyorlar, Osmanlı Efkâr-ı Umûmiyesi sansür altında kalarak kendi mevcûdiyetini his etdirmediği, hukukunu müdafaadan aciz bırakıldığı zamanlarda her kabahati Türkiye'ye tahmîl etmek pek kolay olurdu. Zaten bütün alem-i medeniyetde gayet fena bir şöhretimiz vardı. Düşmanlarımız bizi medeniyetden bî haber, nîm-i vahşi bir kavim olmak üzere teşhîr ediyorlar, bi-l-tabî hakikat halden haberdâr olmayan kimseler buna inanıyorlardı. Çünkü biz kendimizi müdafaa için hiçbir hareketde bulunmayarak, her isnâde karşı susuyorduk. Daha doğrusu hakkımızda neler söylendiğinden, alem-i medeniyetde ne yolda telakki edildiğimizden haberimiz yokdu ki bizde sâ'i ve gayreti, terakkiyi sor, insaniyyet fikrine hürmet eder müddeti bir kavimiz diye idik.

İşte Bulgar matbûâtı hala eski zamanların bu sevk-ül-ceyş ve tabiye fenlerine riâriyetle hücumlarını ona göre idare ediyorlar. Türkiye hiçbir zaman Bulgaristan ile bir mes'ele çıkarmak istememiştir. Türkiye hükümetinin ecnebi sefirlerine ziyâfet çekmek hakkı idi. keşûf Efendi ziyâfeti haber alınca kendisinin de çağırılması için teşübbüsâtda bulundu bi-l-tabî cevab reddedildi. Çünkü Keşûf Efendi bu mutalebesiyle hakkımıza mütametpervarâne lisan müdafaa-i Bulgaristanın nîm resmi olan Vereme refikamızın hiç hoşuna gitmiyor. Mütalaamızı “garib bir nazariye-i müdafaa” ta'bîri altında hülâsa etdikden sonra münâsebât-ı düveliyede muâmelâtın gayet büyük te'sîri olub bunların da adetâ birer kanûn olduğunu ve İkinci Lahey Konferansında Bulgaristan murahhıslarının hurûf –u hecâ tertîbiyle ahz-ı muvaffak etmiş olmalarına nazaran Bulgaristanın Avrupa aîle-i düveliyesi meyânına dahil etmeyiz dediğini iddia ediyor. (1.Sütunun Sonu)

Refikamız bu iddiâsını muhâk gösterecek hiçbir delil serd edemez. Bulgaristanın Der-sâadetde bir kapû kethüdası var. Bu zât bir kapu kethüdasıdır. Yoksa bir sefirmidir?

Bulgarlar diyorlar ki sefirdir. Şimdi sorarız: Bulgaristan imâreti müstakil bir hükümetmidir, yoksa Osmanlı İmparatorluğunun taht-ı tabiiyyetinde midir? Eğer Osmanlı İmparatorluğunun taht-ı tabiiyyetindeyiz diyorlarsa metbûâları nezdinde buldukları me'mûre ne hakla "Sefir" namını vermek istiyorlar? Halbûki Bulgaristan müstakil bir hükümet değildir. Berlin Muâhedeşi bunu bize sarihen söylüyor. Muâhedeye vaz' imza eden devletler de bu fikirdedir.

"Vereme" gazetesi bile bize cevâben yazdığı makalede Bulgaristan'ın müstakil olduğunu iddia etmemiştir. O halde hangi mantık müstakil olmayan bir hükümetin kendi metbûâ-yı nezdinde sefir bulundurabileceği iddiâsını kabul eder?

İkinci Lahey Konferansında Bulgaristan murahhıslarına hurûf-i hecâ tertîbi ile yer verilmiş. Buna bizimkilerin protestosu unutuldu mu?

Tecavüz ediyordu. Görülüyorki mes'eleyi çıkararak Bulgaristan Kapû Kethüdâsıdır, Türkiye yalnız hukunu muhâfaza ile iktifâ etmiştir.

Hatta ba'zı Bulgar gazeteleri bile bu hakikatı teslim ediyorlar. Ez-cümle "Veçernâ Posta" gazetesi şu mealde beyan-ı mütalaa ediyor:

"Der-sâadetde ki Kapû Kethüdası Keşûf Efendi mes'elesinin hakikatı gitdikçe daha iyi anlaşılıyor. Mes'elenin ibtidâsı Der-sâadet değil Sofya'dır.

Keşûf Efendi böyle bir hâdise çıkararak kesb-i iştihâr edeceği ümidine düşmüştür."

Bulgaristan İmâreti te'sîs-i meşrûtiyetle Türkiye idâresinde vukua gelen inkîlab-ı azimi ve bunun neticesi olarak ta'kîb edilmesi icâb eden politikayı henüz layıkıyla takdir edememiş demek oluyor. Eski zaman artık geçti o zamana mahsûs olan tecâvüzâtı, hukûk şekinliği artık unutmalı. Onların tekrarına imkân yoktur. Her zaman kademe kademe hakka, muâhedenâmene ahkâmına birer parça tecâvüz ederek tevsî' salâhiyyet etmek ihtimâli ba'de-mâ suret-i kati'yede ref' olunmuştur. Biz hakdan başka bir şey istemediğimiz için mutalebâtımızda metin, sâsibt dururuz ve icâb ettiği zaman hakkımızı muhâfaza ve müdafaa ederiz. Tecâvüz fikrinde değiliz, fakat bizde tecâvüz edilmesini kabul oluyo. Hoş geçinmek; dost olmak isteriz; (2.Sütunun Sonu) fakat bir arzumuz nâmus-u vatanın mahall-i hissiyyat-ı muâmelâta katlanacak derekeye düşmesine razı olacak şekilde değildir. Doğru söyleyeceğiz; doğru iş göreceğiz, karşıımızdakilerden de bu yolda muâmele bekleyeceğiz.

Mes'elenin bidâyet-i zühûrundan beri ittihâz ettiğimiz şu ma'tidelâne fakat ilân-ı istiklâlin böyle kaçamak suretiyle vukûa geliverceğini müevvehren hiçbir hükümet tarafından resmân tanınmadığı halde bir imâretin müstakil add edilebileceğini şimdiye kadar hiçbir hukuk-u düvel kitabında okumadığımız gibi tarihte de görmedik.

Eğer Avrupa hükümetleri Bulgaristan imâretini kendi aîle-i düveliyeleri arasına kabul etmiş olsalar idi te'sîs-i meşrûtiyyet münasebetiyle sefirây-ı ecnebiyye huzur-u şâhaneye kabul edildiği zaman teşrifâtçının hâtası eseri olarak Keşûf Efendiyi kendi aralarında gören Avusturya ve Macâristan hükümetinin der-sâadet sefiri Marki Pallavicini Hâzretleri Sadr-ı Azam Kamil Paşa Hâzretlerine Bulgaristan kapû kethüdâsını da orada görmüş olduğundan dolayı beyan-ı hayret etmezdi. Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretleri bunun bir teşrifâtçı hatası olduğunu beyan ederek: "Ziyafetde de aranızda görse idiniz bütün bütün hayret ederdiniz." Yolunda mukâbelede bulunmuşlardır.

Hakikat şu ki Bulgaristan İmâreti İdâre-i sâbıkanın aciz ve mesekenetinden ve alem-i medeniyete karşı pek düşük olan itibârından istifâde ederek Berlin Muâhedenâmesi ahkâmını ihlâl etmiş ve yine bu gevşekliğin verdiği hayretle bir takım tatlı hülyalara dalmışdı.

Üçüncü orduda Osmanlı İmparatorluğu için açılan devre-i hayret ve adaleti istikbal etmek üzere atılan şenlik topları belki de Bulgaristanın bu tatlı hülyalarını yıkmışdır. İşte bugün Bulgar matbûâtının gösterdiği eser-i infîâl kıymetli büyütölmüş nazlı bir çocuğun elinden cicisi alındığı zaman izhâr edeceği şâmanelere benziyor. Biz hakkın efkâr-ı umûmiyenin bize zehir olduğuna, adilane bir meselenin ta'kîb ettiğimize eminiz. Fakat bu kadar sarîh bir hakka karşı bakanlarda bir mes'ele çıkamağa teşebbüs edecek kadar efrâtıpersetilk gösterenler kendilerini efkâr-ı umûmiye karşısında ne sûretle teberre-i edebilecekler!

Zaten Memâlik-i Osmaniye'de ilân-ı hürriyyet edilir edilmez herkes nazar-ı merâkını Bulgaristan'a atf etmişdi. (3.Sütunun Sonu) Bulgarlar bu hürriyyet ve adaletden memnûn olmayacaklarını bir sevk-i tabii ile bütün dünya his ediyordu. Bulgaristan şimdi bir mes'ele çıkarsa bu sû-î zannı takviye etmiş olacaktır. Artık anlaşılacaktır ki Bulgaristan adalet ve hakkaniyyet için uğraşmıyor, bil-akis bu parlak ünânlar arkasında bir takım menâfi' husûsiye ta'kîb ediyor.

TELGRAFLAR

Harici

Viyana 19 Eylül – Karadağ Prensini oğlu ile zevcesi bugün maiyyetleriyle beraber Franzensbâtdan buraya vâsıl olmuşlardır.

Viyana 19 Eylül – (Hususi) Beyn-el-milel parlamentolara cemiyetinin dünkü inâkadı esnâsında meşhûr Mösyö Karincinin tercümesi Zir'de münderic mektubu karaet olunmuşdur:

“Muhârebeyi ortadan kaldıracabilecek bir zât vardır, o da İmparator Wilhelmdir. Müşarün-ileyh İngiltere'yi, Fransa'yı, Amerika'yı cihanın bi-l-cümle aksamını yekdiğerine bağlayan münâsebât sebebiyle beyn-el-akvâm milyarlarla ahz ve itâ –yı ceryan etmekte olduğundan hiçbir mütemdin kavmin sulh ve mesâlemeti ihlale salahahiyetdâr olduğunu ve binaen aliyye atiyen mahiyyet düveliyyeyi hâiz her dürlü ihtilafatın mecbûren hükm-ü muhâkemeleri canibinden tesviyesi lazım geleceğini beyan ve ilân için uyuşmağa da'vet edebilir. Almanya İmparatoru tarafından böyle bir da'vet vukûâ gelmesi üzerine düveli mezkûre den hiç biri bir cevâb-ı nef-i veremez.”

Kopenhag 19 Eylül – Müstentik nazâr-ı sâbıkadan Albertinin 1891 den 1907 senesine kadar devam eden nezâreti müddetinde Londra borsasında icrâ ettiği muâmelat yüzünden altı milyon kuron gâîb etmiş olduğunu meydana çıkarmışdır.

Petersburg 19 Eylül – Son yirmi dört saat zarfında koleradan 365 kişi daha musâb olmuşdur. Bunların yüz yirmi beşi vefât etmişdir. Hasta hanelerde bulunan merzânın yekûni bin iki yüz elli yediye balığ olmuşdur.

Petersburg 19 Eylül – Baş vekil Mösyö Sitopilip'in refâketinde zâbita re'îsi bulunduğu halde kolera ile musâb hastegânın buldukları hastahaneleri bizzat ziyaret etmiş ve hastalığın imhâsı zımnında en şedîd tedâbirin ittihâz edilmesini emr eylemişdir.. bunun için 500 bin ruble tahsîs olunmuşdur.

Teriste 19 Eylül – Dün sabah (Franç Ferdinând) isminde bir vapurun kılaguzu vebanın şübheli alametini İrane ederek hasta düşer ve vefât eder. Aynı vapur mürettebâtından bir diğeri aynı irâz göstererek hastahâneye nakl edilir. Lede-l-muâyene her iki musâbda veba eseri tezâhür eder. Vapurda vebadan telef olmuş pek çok fareler görüldüğünden hastalara vebanın bu hayvanlar vasıtasıyla intikâl etmiş olduğu zân ediliyor.

Lizbon 19 Eylül – Gazeteler tarafından aşğa edilen bir habere göre Portekiz Kralı Manuel bir İngiliz Prensi ile akd-ı izdivâç eyleyecekdir.

Berlin 19 Eylül – Beyn-el-milel parlamentosu konferans (1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Pazarertesi – 8 Eylül

azâsı bu akşam Prens Bolov'un bir da'vetine icâbet etmişlerdi. Başvekil misafirlerinden birçok zevât ile görüşmüştür. İngiliz delegelerinden Lord Vervâl bu münâsebetle Prens Bolove hitâben bir nutuk irâd ederek İngiliz kavminin yüzde doksan dokuzu Almanya ile hüsn-ü münâsebâtda bulunmak arzusunda olduğunu beyân eylemiştir. Prens Dobolov Balmakayla irâd-ı kelim ederek Almanların İmparatorunda dâhil olduğu haled kaffeten İngiltereye karşı aynı hissiyât ile mütehasıs bulduklarını ve kongere azâsının da bunu rey-ül-ayn müşâhede etmiş olduklarını söylemiştir.

Prens Bolov murahhıslardan Rusya'da Oktoperist Fırkası re'îsi Mösyö Goçkof ile de mülakat ederek Almanya ve Rusya arasında ber taraf edilemeyecek hiçbir sû-i tefhîm mevcûd olduğunu beyan etmiştir.

ACIK SÖZLER

Çocukluk Hatıramdan

Ahının gürültüsüyle bütün binâyı sarsan sabah çingırağı beni zorla uykudan uyandırdı. Hiddetle kalkdım; buna, bunun üstünde olduğu için odama, saat henüz altı iken uyandırdıkları için mektebe söyleniyordum...

Pencereye koşdum bütün haddim zâil odu. Oh, yarabbi, bu manzara ne kadar güzeldi! Gece ne çok kar yağmışdı. Büyük bir bağçede bütün yer, kadîd dallı ağaçlar, karşıdaki evlerin damları, bütün afak, bütün kâinat karelere bürünmüştü. Ve bu karlar henüz gülmeğe başlayan şeâ'ayle hep birden, raksan pırıl pırıl parlıyordu. Sanki birer day alması tekmîl-i arzı kaplamışdı. Yalnız ta uzakda Versây Şatosunun penbe duvarları bu beyazlıklar içinde handan ve şâdan-ı nazara çarpıyordu.

Kapı vuruldu, "A! Üşüyeceksin" diyerek pansiyon müdüresi içeri girdi, ve bir valide şefkatiyle beni çekib pencereyi kapadı. Sıcak suyum gelmişdi.

Acele giddim bağçeye koşdum. Artık arkadaşlarımla (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) böyle boyumuza karlara yatarak potre yapıyorduk. Biraz koşduktan. Siyah üniformalarımız atığımız toplardan, yerde yuvarlanmaktan bembeyaz kesildikten

sonra içeri ders hazırlamağa girdik. Odadan, biz çalışanlar beş kişi, kemal-i ciddiyet ve ihtimâmla kağıd yuvarlayub birbirimize atıyorduk; dersini henüz bitirmemiş (Şoşo) pek hiddetleniyor ve söyleniyordu. Fakat bizim nemize lazım, biz dersimizi geceden hazırlamış, bir kerede sabahleyin gözden geçirmişdik.

Kahvealtı biter bitmez; paltolarımızı, gömleklerimizi giyerek, çantaları omuzlayarak mektebe doğrulduk liseye gitmek için evvela dar bir sokakdan, sonra lisenin büyük bağçesinden geçecekti; bu bağçe bayır aşağı iner oraya gelince kaymaya başladı. Başımıza arkadan kar yağdırıyorlar, biz de önümüzdekilere yollayoyrduk. Uzakdan müdüre görünce hepimiz birden düzüldük. Maa-mâ-fih mektebin eski şarlotun erkenden geçerken ona “Bonjör Şarlot, diye selam vermeği unutmadık. Müdüre yaklaşmışdı. Daîmâ mütebessim çehresi hepimizin dudaklarında mecbûri bir tebessüm tersîm etdi. Sonra o tebessümden ziyâde istemezce benzeyen gülümsemesini bırakarak, ciddi bir tavırla derslerimizden bahse başladı.... Küçük sınıfların mekteb kapısından gözükmesi müdüreyi yanımızdan aldı. Bizde yolumuza devam etdik. Niharilere şöyle bir nazar-ı istihaklarla bakarak geçtik. Hiçbir zaman bir leylî ile bir nihârî iyi geçinemezlerdi. Onlara dâîma yabancı gibi bakarak. Öyle ya; onlar bizim aîleden değillerdi; halbûki leylîler, biz, hep birbirimizin kardeşleri idik.

Mektebe, teneffüşhâneye girdi. Bilâniş piyonaya oturdu. Bir valsın testaretili nağmeleri salona yayıldı. Hep çocuklar raks ediyorduk... ders çingırağı valsimizi nâ-temâm bıraktı. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Bu saatden sonra öğleye kadar dersler ciddi ve kür devam eder. Bugün edebiyat ve Hâcemiz Madmavâzel Lokok bize hamlenin mahiyetini, esasını ve menşeîni anlattı.

Fünûn dersihânesinde fizyoloji için hevâcemiz bir iskelet hazırlamışdı. Kapıdan girer girmez. “A! Joslen!” diye bağırılmaya başladık. Joslen gayet za’yıf ve hûysuz bir kızdır. Onun hûysuzluklarına mücâzetten iskelete Joslen ismi verilmişdir.

Fizyolojiden sonra biçki dersimiz vardı. Ben bu dersi ta’kîb etmediğimden kütüphaneye gittim ve on beş gün sonra verilecek edebiyat dersi için kitablardan notlar aldım.

Artık yemek zamanı gelmişdi. Sabırsızlanıyorduk: ne zaman çingırak çalacak.... Dâîma bu üçüncü saatde – yorulduğumuzdan olacak – pek dikkatsiz olurduk nihayet, bir intizâr-ı medidden sonra, çalına bildi. Koridorların bal mumuyla oğulmuş parkelerinde bir taraftan obür tarafa kaya kaya merdiven başını buluyorduk.

Bu bizim yaz kış yaptığımızı teşkil ederdi. Bir hamlede aşağı inüb yola düzıldük. Bu yokuşu çıkmak bizi yorduğundan pek uslu yürüyorduk. Köşkte mektublarımızı verdiler.... A! Babamdan mektub var! Mektubu kapınca odama koşdum. Ayrıralı beş ay olmuşdu, ve ben her mektub geldikçe ayrıлмаğı daha derin, daha canışkâf his ediyordum. Tâ uzaklarda kalan babam benim için her gün bir iki Sâhife yazar, sonra haftada iki kere bu mektub paketlerini bana gönderirdi. Ah, yarım, niçün bizim vatanımızda da böyle mükemmel mektebler yok idi? eğer olsa idi böyle âilemden vatanımdan ayrılmaz; onların harû samimi sinelerinde mes'ûd, kedersiz yaşar, iftirâkın bu tahammül-fersâ acılarını duymazdım. Yalnızlık! Ne fenâ şey... sonra (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) bütün vakarımı toplayarak kendimi teselliyet ederdim: ben ma'rûz vatanıma hizmet için buraya geldim. Şikayet edemem... şikayet etmemeliyim. Yapacağım bir şey varsa herkesden ziyade çalışub bir gün evvel dönmeye gayret etmektir... yemekden henüz kalkmışdım ki kapı çaldı. Hepimiz bekliyorduk, acaba gelen kim?... kapı açılınca ben haykırdım: Rızâ Bey! Benim ikinci babam, Paris'de bana vatanımdan nişan verir. Âilemin yerini tutan aziz. Âlî-cenâb kurespondayım. Ben Ahmed Rıza Beye, derslerimi kemâl-i ehemmiyyetle ta'kîb ederek, o alem-i firkat içinde, kıymetdâr zamanlarından çalarak beni yalnız bırakmamağa gayret ettiği için ne kadar ne kadar minnetdârım. Rızâ Beyin haftada hiç olmazsa bir gün beni aramağa gelirdi o günler benim için bir yevm-i meserret teşkil ederdi, şimdi kendisini görünce hep bunları düşünerek yalnızlıktan bir iki saat için kurtulduğumdan bahtiyar, kendisine koşdum. “Derslerin için müdüre ile görüşmeğe geldimdi. Bana bugün öğleden sonra iki saat boş vaktinin olduğunu söyledi. Haydi gezmeye gidelim.” dedi.

Versay Parkına doğruduk. Hava souk olduğundan acele yürüyorduk. Rıza Bey hûsusi derslerim için müdüre ile geçen mübâheşelerini anlatıyordu. Parkın kapısından baktık; karlar henüz temâmiyle erimemişdi. Bütün dallar karla mestur idi, yazın sık yapraklardan yeşil zilmelere müsteğrik duran yollar şimdi ağaçlardan damlayan sularla yıkanmış parlayarak uzanıyor, düşmüş yapraklar kırmızı, yeşil, kahve rengi çiçeklerle işlenmiş halılar gibi yerleri örtüyordu... Havuzlar buz tutmuşdu. Heykeller o güzel mermer aryanlıklarıyla üşüyorlarmış gibi dargın duruyorlardı... “Of, bu kuru gahler, (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'alesinin Tekâmül-ü Ahîri

-Ma-ba'd-

Çünkü bundan sonra İngiltere Hükümeti Türklerle badî-hevâ iş görmeyecektir. “İşte 1878 tarihinde İngiliz Baş Vekili otuz sene evvel bir romancının ortaya atdığı bir ketf u tasavvuru dâîrey-i fi'l ve hakikâte çıkarıyordu.

1877 – 1878 buhranı azimi neticesinde Rusya Hükümeti Türklere galebe etmiş bulunuyordu; fakat İngiltere ile vukû bulan mücadele-i siyâsiye de muzâfferiyet İngiltere tarafından kalmışdı. Yeni hısm birbiriyle çarpışırken bu asr-ı dide meydan-ı rekâbetde yeni yeni simâlar görünüyor, o vakte kadar ikinci derece de kalanlar katî' suretde birinci dereceye çıkmış bulunuyordu. Berlin Kongresinden sonra Balkan Şube-i Ceziresi'nde kesb-i istiklâl etmiş riyâ etmek üzere bulunmuş bir takım devletler [Romanya, (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ Yunanistan] görülüyor ki emelleri büyümek, her nev' vaziyetden kurtulmaktır; bunlar zîr hükmünde buldukları Türklere karşı Avrupa hükümâtı gibi muâmele etmek fikrinde değildirlen. Şübhesiz Rusya Hükümeti Slavları tazyîk altından kurtarmakla bunlardan bir fâide-i dâîme ve hakikiye istihsâlini tasavvur ediyor. Balkan Akvâmına karşı gösterdiği meyil ve muhabbet-i karabet-i arktan, hem mezheb olmakdan ziyâde bunları Rus Hükümetinin Adalar Denizine doğru yapılan bir mukaddemat-ül-ceyş makamında görmek emeline müstenid bulunuyordu. Ve vakâ 1877 muhârebesinden çıkan devletler bugün parlak bir istikbale bir faaliyet-i hıyâniyeye malik oldukları halde Balkan Şube-i Cezîresinin büyük bir kısmını işgal etmekte dirler ki bu Rus Diplomasisi için bir şereftir. Müslümanların zîr-i istilasına giren Hıristiyanlara Büyük Petro zamanından beri istihlas ümidlerini veren Rusya bu defa' onlara mahsûs hakiki bir serbesti veriyordu; akvâmın istihlası için müessir bir suretde kanını döken hükümetler Fransa ile Rusya'dır. (2.Kısım 2. Sütunun sonu)

Demekki 1877 Muhârebesinde ve Berlin Muâhedesinden sonra Hükümet-i Osmaniye'ye karşı Avrupa politikasının tâbi' olduğu şerâîti ta'dîl eden iki anâsırın bir bahsi Balkan Şûbe-i Cezîresinde bir takım yeni devletlerin teşekkülüdür. Şimdi ikinci anâsırı tedkîk edelim:

Berlin Konferansı masasının etrafında toplananlar içinde bir zât vardır ki kongrenin riyâseti kendisine tevdi' edilmiştir; asker üniformasının içinde, korkunç bir Prusya Zâbıtı vaz' kuvve-i ve müthâkimi ile duran bu zât yirmi seneden beri Avrupa Politikasını idare eden Prens Bismark'dır. İngiltere'nin sürükleyüb getirerek şark mes'elesine sokduğu Prens Bismark arkasında müdhiş bir kuvve-i askeriye olduğu halde Hükümet-i Osmaniye'nin ve Balkanda sakin akvamın mukadderat-ı atiyeleri üzerinde ağır bir sikletle ahrây-i te'sîre başlıyor.

Akvâmın hayat ve tâlaalarındaki tekâmül-ü mühimme-i müdekkik-i temâşakâr sıfatıyla seyir etmek isteyenler için şarkda ve 1875 den 1879 senesine kadar devam eden buhran esnâsında Prens Bismark'ın (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) oynadığı rol, takındığı tavır ve hareket kadar şâyân-ı dikkat bir manzara olamaz. Viyana Kongresinde Kalerân, Berlin Kongresinde Bismark istikbalin diplomatları için mukayyed bir zemin tetbî' ve tedkik teşlik edeceklerdir. Prens Bismark o zaman Avrupa'daki işini bitirmiş; zirve-i dehaya çıkmış, insanlığa mukadder olan şan ve şerefi görmüştü. Ancak Bismark sondan ibaret bir rolün koltuk kabartan göstermelerine karşı pek az mütehasdı onun politikası hakikat üzerine müesses bir eser idi. bu politikada za'yıfları rencide eden ve kuvvetlilere mûcib fâide olmayan sahte gurur ve azimet yokdu. Fakat haysiyyet ali-cenâbata ile de alakadâr değildi, çünkü bu haysiyyet şâyân-ı takdir olsa bile buna teslim-i nefis eden devletler, hükümdârlar için mûcib-i tehlikedir. Bismark'ın kendine mahsûs politikası, bütün azimetiyle, bütün kabiliyyet-i hazr ve müdbele bir meselik-i siyâseti vardı. "Hatırat ve Tefekkürâtım" nam-ı kitabında Bismark politikanın esbâbını, mahruklarını, gayelerini pek güzel yazmıştır. Bismark şark mes'elesinde (2.Kısım 4. Sütunun sonu)

Pazarertesi – 8 Eylül

Tânin

Sâhife 3

Bu karlar, bu donmuş sular ne kadar souk?

Bu yaş yerler insanı büsbütün üşütüyor. Buradan gidelim." dedim. Müzeye girdik. Bize geçmiş asârı yaşayan bir sürü çehreler; şecâa, vakûr, muazzam askerler büzmeli pasteli kocaman yakalarıyla beyaz pudralı yüksek saçları arasında gâîb olmuş mini mini simâlı, mütekibarâne mütebessim hanımlar; gitmiş büyük kıyafetleri içinde binlikleri gâîb olarak cüceye dönen çocuklar loçalardan sıra ile bizi seyir ediyorlardı. Ve biz gece rüyada gündüz hayalimizde dâîma dâîma düşündüğümüz,

dâima aradığımız özlediğimiz bu uzakda, pek uzakdaki vatanımızdan bahs ediyorduk.

Tonusu musavver bir tablonun önünde durmuşduk. O zengin renkler, o koyu sim"ra, o koyu deniz, o parlak güneş, o rengin afaklar mütehâssırı bulunduğumuz simâlara, afaklara ne kadar benzeyordu. Bu levhanın karşısından ayrılamadık... Bilirmisin, ey azîz vatan, sen ne kadar mübeccel, ne kadar mukaddes, me kadar ma'rûz ve bâ-husûs ne kadar sihârsın?...

Mektebe döndük. Ben Rıza Bey'in pederâne, vatanperverâne nasihâtlerinden kutlanmış, dersâhâneye girdim.

Rıza Bey ise şübhesiz, benimle gâîb etdiği vakti kazanmak için şimendüferde yarın yazacağı makalenin, vereceği konferansın zemini hazırlıyordu.

Felsefe dersi vardı. Felsefe hevâcemiz gayet tend çehrelî, gayet hâşin, sınıfa girüb çıkarken selam vermeğe bile ciddiyete muğâyir adaydır, hayatını felsefe ile kemanına hasr etmiş bir adamdı. Onu her gördükce sınıfımızın bir ma'zûbluğunu dâima hatırlayarak gülerdik: Mösyö Pişofin sınıfı selamlamaması bütün talebeyi hiddetlendirmişdi. Kendisine bunu anlatacak cedvele zirriyetini, (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ihlâl edecek bir çare düşünöldü.

Ders kürsüsüne çıkmak için iki basamaklı bir tahta merdiven vardı. Kızlar bir gün bu merdiveni yerinden çıkardılar, altına ufak bir taş sıkıştırdılar, biçâre adam sınıfa geldi, bir mu'tâd selam vermeksizin yerine doğru yürüdü, fakat ilk basamağa basınca merdivenle beraber devrildi... Sınıfta bir kahkahadır kopdu sonra bütün sınıfdaki yaramazlar birer birer ve sıra ile: Aman Mösyö, kolunuz acıdı mı? Ayağınız burkuldu mu?

Başınız yere çarpmadı ya?.. diye adamcağızı suallerle tazyîk etdiler. O, düşmekden mütevellid mahcûbiyetini kahkhalardan mütehâssıl hiddetini nasıl yeneceğini bilemeyerek karşısındakilerin de kızlar olduğuna yerbiyeten onlara hürmet etmek lazım geldiğine şübhesiz bin la'net ederek, "Teşekkür Ederim" demeğe mecbûr olmuş, fakat bundan sonra selam vermeği asla unutmamışdı.

Dersden kütüphâneye ve oradan saat altı buçukda eve döndüğümüz zaman ortalık kararmışdı. Hava yine soğukdu, iyi şiddetli bir rüzgarda bizi rahatsız ediyordu. Karanlıkda birbirimizi görmeyerek, salına salına, soğukdan titreyerek rüzgarın uçurduğu elbiseleri tutmaya çalışarak yürüyorduk. Nihâyet eve geldik. Oh, odam koloriferle ne güzel ısınmışdı. Saat ona kadar bu küçücük odamda, gezinerek çalışdım. Saat onda müdüre herkesin yatub yatmadığını görmek için dolaşdığı

zaman soğukdan, yorgunlukdan herkes yatağında büzülmüş, bî-tab uyuyordu. Ve ben rüyamda bu soğuk memleketden uzak, sıcak bir yerde, kar yerine güneşin munis şeâatı yağan bir memleketde, beyaz doğlar yerine parlak zerir bir kum tepeleri gözüken bir memleketde; hurma (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) ağaçlarının geniş yelpazeleri altında geziniyordum.

Müfide

Süleyman Paşazâde Sami Bey tarafından gönderilüb “Tânin”in 31 Ağustos 1324 tarihli nüshasında münderic mektuba – on beş günden beri hasta olduğum cihetle – ancak şimdi cevap verebildim.

Ben Süleyman Paşa’yı ömrümde bir kere gördüm. Şahsına hiçbir veçhe ile gazezim yok; icrâatına itîrâzım var.

Süleyman Paşa’ya devlet üç ordu teslim etdi idi: “Şipke” – “Ruscuk civârında Maçka” - “Filibe”, “Zağre” lerden bahs etmiyorum, çünkü harbin netice-i kati’yesi üzerine bir te’sîri olmamıştır.

Süleyman Paşa “Şipke”ye cebheden taarruz ve hücûmlar ile “İsotu Nikola” mevkîni almak inadıyla beyhûde yere binlerce askerimizi telef etdi vesâir ordularla mütehadden manevre etmeği dâima red ederek beyinlerinde elzem olan her dürlü irtibâtı kati’ eyledi. Balkan geçidlerinin orada manevre ile ele geçirmek mümkün olduğunu – müehhâran Süleyman Paşa’nın Tuna ordusuna gitmeden “Şipke”de bıraktığı Veysel Paşa kumandasındaki orduyu Rus Cenerâlleri çevirerek – isbat etdiler. Ruslar daha evvel aynı manevre ile Süleyman Paşa’ya esir olacak iken bir tüfenk patlamadan Veysel Paşa kırk bin askerle Ruslara esir oldu.

Mahmud Ali Paşa’nın kitablarımızda itirâf ettiğimiz beta’itinden dolayı yerine Tuna ordusuna gelen Süleyman Paşa “Maçka”da da müdhiş bir bozgunluk verdi.

“Plevne” düşükdüden sonra “Kazanlık” caddesi vâsıtasıyla hatt-ı ric’ata gayet büyük bir tehlikede bulunan Süleyman Paşa “Tatar Pazarcığı” ve “Filibe” cihetlerinde kavâid-i esâsiye-i askeriyeye külliyyen muğayir olarak ve bâ-hûsus fenn-i hariciye asla (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) câiz olmadığı halde hattı ric’ate yan tarafına alub arkasını da “İstanimarka” tepelerine ve bir takım yolsuz cibâle dayanarak vatanın son ümidi olan o koca orduyu orada batırdı.

Bu üç hadise-i askireyeyi muhâkemeye Süleyman Paşazâde ile ve Süleyman Paşanın kitabında meftûn olanlar bi-l-tabî muktedir olamazlar. Bizimle bu

mübâhaşâte fenni ve musaddak bir iktidâr ile girişecekler varsa en ali ve en mütefennin muhâfil-i askeriyenin muhakemesine müsteniden mukâbeleye hazırız.

“Edirne” ilerisin de “Tırnova – Seymenli” mintika-i sevk-ül-ceyşesinde ictima’ ve tahşidât ile hem Edirne’yi hem de Pay-i tahtımızın caddesini setr u muhafaza etmek ve oralarda “Plevne” kuvve-i askeriyemizden beş kat kuvvetli olan bir ordu ile Rusların gayet yorgun, perişan ve pek kaâdesiz bir halde gelmekte olan kıta’atını yeni bir muazzam “Plevne” hadisesine istihsâl tasarruf ettirmek ve bu sûretle cesim bir muzaffariyyet eylemek mümkün idi. Bu vukuâtı sarf-ı askerlik nokta-i nazardan tenkîd ile muazzez vatanın ileride böyle hata ve tehlikelere bir daha düşmemesini ilzâm eden Osmanlı Zâbitanı Süleyman Paşa tarafdarını gücendirmekten çekinmezler.

Birinci Ferik Keçecizâde

İzzet Fuâd

UFAK MÛLÂHAZALAR

Bulgarlar ve Rumlar

Bediyyin, fakat hep hakikat arkasında koşduğunu anlatan bir işmi’zâz ile simâsında bir endişenin bulutları fark edilen arkadaşşıma bugün de köprüde tesâdüf etdim. O karşı taraftan ağır ağır, düşünce düşünce geliyordu. Ben pek acele işi olmayanlar itmânın atalanesiyle etrafıma boş nazarlar fırlatarak karşıya geçiyordum. Beni görünce durdu. Aradaki mesafeyi ben (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

yalnız bir şey görmek isterdi. Alman menâfi’ işte bu kadar. Almanya Baş Vekili şarkda vukûa bulacak karışıklıkları daha 1875 tarihinde keşf etmiş ve kendini ona göre hazırlamışdı.

1875 hadisesinin gitdikce tevsî’ ederek mehâlik bir renk ve şekil almasına Almanya devletinin nazar-ı müsâmaha ve sekût ile bakması Avrupa’nın nabzını yoklamak, insanların ehliyet ve kabiliyetini, kendisine gösterilen dostlukların derecesi metânetini, mağlubların kin ve gayzında, hased edenlerin kıskançlarındaki şiddet ve tesîri anlamak maksadına müstenid olup olmadığını tarih belki bir gün bize gösterecektir. Şimdi artık 1870 tarihinde olduğu gibi Almanya hükûmâtı arasında

Prusya Krallığının hegemonyasını takviye ve te'yîde ihtiyacı yokdur: bundan sonra ona lazım olan şey iki İmparatorluğun atı şan ve şerefini bütün dünyada idâre etmektir. Şimdi yük daha ağır, vezâîf yeni ve muhtelifdir; Bismark bunun bütün mes'ûliyetini his ediyordu. Sade bir Prusya Baş Vekili olaydı hândan (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) hükümdârı revâbıtı ve Lehistan mes'elesi münâsebetiyle politikası münhâsıran Rusya'nın dostluğunu aramakdan ibâret kalır. "Firedirik Kilyevm" in Kırım Muhârebesinde yaptığı gibi o da Rusya'ya elinden gelen muâveneti ederdi. Fakat ortada yeni teşekkül etmiş bir Alman İmparatorluğu var, bunu Bismârk vücûda getirmiş, binâen aliyye bu eser-i nuvîne nezâret etmek lazım. Bismârk tasavvurunda ne gibi hâdisânın yardımıyla netîce-pezîr olduğunu herkesden iyi bildiği için bu tasavvuru mevki' tatbikî isâl eden menfaâtler, kuvvetler arasında aynı muvâzeneyi te'sîs etmek istiyor. Kendisi gitdikçe uzayan Paris Muhâsarasıyla meşgûl iken Rusya'nın şark mes'elesini mevzû' bahs etmesi ve bunun üzerine bir Avrupa Kongresi inâ'kad etmek ihtimâlatı karşısında ne buhranlı devreler geçirdiğini hatırlıyordu. Üç İmparatorun dostluğu ancak Rusya ile Avusturya hükümetleri Balkan politikasında itilâf ederse devam edebilirdi zaten Fransuva Josef ile ikinci Aleksândır 1876 Temmuzunda Rabeştağ'da vukû bulan mülâkatlarında (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) ayrı bir ittifâk akdıyla Almanya'yı işden hâric ve mukavelelerine bigâne bırakmağa çalışmışlardı. Şimdi niye Rusya ile Avusturya beyninde itilâf husule getirmek ve 1870 muhârebesinde hayr-ı hevâhâne bir bî-teraflık göstererek mağlub Fransa'yı Frankfurt Muâhedenâmesi akd olunurken Almanya ile baş başa bırakan İngiltere'yi de bu dâîre-i itilâfa idhâl etmek lazımdır. Rusya'yı tahkîr etmek, onun menâfâna karşı gitmek bir Fransız – Rus ittifâkına kapû açmak demekdi. Diğer taraftan Avusturya'nın menâfânı idâre dahi şarkda bu menâfânı tervîc etmek, Avusturya'yı Balkan ahvali moşesine müdâheleye sevk eylemek iktizâ ediyordu. Sâdvâde mağlûb olan Avusturya ile Sedâtda perişan ettiği Fransa'nın birleşmesi Almanya'ya bir harb-i intikâm açılmasını bâis olmuş ihtimaline binâen mûcib tehlike idi. Bismârk bu muhâziri kendine mahsûs serbesti nazarla görüyor 1878 Şubat'ının on dokuzuncu günü Rayeşteyağ meclisinde irâd ettiği nutukda bunları birer birer gösteriyordu. Maa-mâ-fih şark mes'elesine (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) esasından girişmek de istemiyordu; çünkü o vakit kazanabileceği şeylerin fevkinde dostluklar gâîb etmek ihtimâli vardı. "Bize düşen vazife umûmi nasihâtler vermektir; benim fikrimce tevsit demek hakimlik vazifesini ifâ etmek demek değil, namûskârane bir simsârlıkla işi hüsn-ü neticeye isâle muvaffak olabilmek demekdir" Bismârk

Avrupa'yı kendi kaîdesini kabule açıktan icbâr etmek mesleğinden muhteriz bulunuyor; Napolyan'a mahsûs vaz' ve hareketlerden de ictinâb ediyor; Almanya'nın kuvvet-i ve satvetini göstermek şöyle dursun bu tefevvuku daha iyi kabul ve tasdîk ettirmek için şimdilik ketm eyliyor; pek şiddetli musâdemâtı men' etmek, gayz ve kin kazanmak için kimseyi cerîha-dâr etmemek, mevki'nin büyüklüğünden mütevellid nüfûz ile nesâyih ve irşâdâtta bulunmak, muhâtabı kazâra ipin ucunu kaçırma yakalamak? İşte Bismârk kendisinin ve memleketinin rolünü bu suretle tasvîr ediyordu.

Ma-ba'dı Var

(3. Sayfa 2. Kısım 4. Sütunun Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Pazarertesi – 8 Eylül

mütelâş adımlarla kat' etmeğe uğraşırken o bana sevinecek bir çok sözleri zihninde toplamak istiyor gibi gözlerini ufaltarak, dudaklarını büzerek beni bekliyordu. Ben bir bahsi kazanmış olanlar da görülen neşe-i zaferle daha elini sıkarken bağırdım:

- Gördünüz mü? Nasıl, dediğim çıkmadı mı?

Artık yolumu değiştirmişdim: beraber kol kola onun gideceği tarafa doğru yürüyoruz ben zihnen bundan on gün evvel Sâbah-al-din Bey'in programı hakkında onunla beraber hacre-i iştigalimde başlanmış bir münâkaşayı düşünerek ona bu on gün içinde ta'yin eden hakikatlerin hülâsasını o cümle ile anlatmak istemişdim; çünkü refikim o vakit başımız üstünde duran bir saturdan bahs etmişti; ben şimdi bu on günün silsile-i hadisâtını ona izâh ederek bu başa, bu göklere yükselen nasiye-i asimete bir satur değil, bir hala-i şan ve şeref, bir eklil huzur ve saadet layık olduğunu anlatacak ve : "Bakınız, ben zaten bunu biliyordum..." diyecektim; fakat o bırakmadı. Onun hakâyıkı gören nazarlarında on gün evvelki ifâde-i endişe yine vardı.

-Evet orası doğru... o hakikat bütün hakâyıkın tabii olduğu fâideden ayrılmadı. Şâyân-ı teşekkür derki çok geçmeden işler bu mecrâyâ girdi. O vakit ben endişe etmekte haklı idim. Çünkü hürriyyetin ilk buhranları, ilk neşeleri tabii bir sekun içinde yavaş yavaş zâil olmağa başlamıştı. Hakikat ve tatbikât-ı zamanı geliyordu. O zaman öyle zan etdim ki bütün bu halkı teşkil eden kullar işsizlik, işini

bilmemezlik yüzünden muattal, mahrûm kalacak. Ah siz bilmezsiniz: varlık içinde yokluğun avâkıbı ar kadar vahimdir ki (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) insan buna tahammül edemez. Dua edelim, bunu görmeyiniz, çünkü sonra hürriyetzede olursunuz...

Hem yürüyor, hem dinleniyordum. Fakat asıl düşündüğüm şey bunlar değildi. Refikamın bugün tâ uzakdan his etdiğim endişesine başka sebep arıyordum. Bir münâsebet düşürüb, sorarsam yeni bir hakikatın açlığı karşısında bugünkü huzûr ve neşemi gâîb edeceğim zân ediyordum. O, fikrimi anlamış gibi durarak:

“Vaktiniz varsa...” dedi.

Pek تنها bir kıraathâneye girdik. Cebinden bir Tan Gazetesi çıkardı. Kırmızı kurşun kalemiyle işâret edilmiş bir fıkrasını göstererek gazeteyi elime tutuşturdu. Okumağa başladım: Selânik’den yazılmış, şehri ziyârete gelen Bulgar misafirlerimizin yorgun argın memlekete gelüb, bir parça nefes almak, biraz karınlarını doyurmak istedikleri zaman Selanik’deki lokantaların, kahvehanelerin, birahanelerin ne kadar Rum garsonları varsa sanki terk-i işgal etmişler gibi işlerini bırakarak savuşub gittikleri, Bulgarların aleni bir istişkâle ma’ruz kaldıkları müstehzi bir lisan ile anlatılıyor, ilk ümid ve neşelerin hakikate temâs edince acı bir şekle girdiği, artık o lik günlere veda’ edilmek icâb edeceği yazılıyordu.

Gazeteyi iâde etdim. Onu gözlerinde benim tâ amâk-ı cismânıma bakan bir merkuziyyet mısırâne vardı.

Anlıyorsunuz ya... Avrupa Efkâr-ı Umumiyesi’nin ilk kanaat ve emniyeti yavaş yavaş başka bir mecrâ almağa başlıyor; Rumeli ahvâli düne kadar sû-î idâre altında kalmış bir halkın aynı sâik ihtiyâc ile fırlatdığı feryâdlara hükümetin bî his ve hareket kalmasından; Avrupa’nın (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) hepsi hüsn-ü niyyete makrûn olmakla beraber bu feryadlara mezâhîret etmesinden, hülâsa iki kuvvetin çarpışmasından mütevellid bir keşmekeş olmak üzere telakki ediliyordu. Herkesin hak ve ihtiyâcını teslim eden, halkı idâre-i hükümetde alakadâr eyleyen usûl-u müşrûtiyyet te’sîs edince sanki bu girudâr amâl üstünden bir asay-ı sahârâne geçmiş gibi bir an içinde her şey sekun olmuşdu.

Bu bî sûd-u mukâtalat, dağ başlarında öldürecek adam bekleyen, gecenin karanlıklarında ateşlere verilecek köyü arayan bu azim his iftirâs artık nihayet bulacak zân ediyorduk. Atina’dan, Sofya’dan Selanik’e uzatılan dest-i mudeti vakâ’sız mâziyi bütün bütün, unutmağa karar vermiş bir dost itmânıyla çıkmakda tereddüad etmediğniz. Gençleriniz, ihtiyarlarınız, hatta çocuklarınız bu his ma’kûle

korkmadan iştirak etdi... bunlar hep iyi... fakat şimdi şu gazetenin o mâzi-i karibe bir siyâh leke fırlatan cümleleri, Manastır, Siroz köylerinde hala durmak bilmeyen bir iftirâs akubane ile bir avuç haklın birbirine saldırmaları, avâze-i server ve şâdmâtı arasında kan kokuları feryâdlar, evinize gelmiş bir misâfire iştişkâl, ev içinde katal, bunlara ne diyeceksiniz.

Kalbimde bir akde toplanmağa başlamışdı:

-Aldanıyorsunuz, dedim, mes'ele sizin izâm ettiğiniz kadar değil, bunda bir parçada aramızı bozmak isteyenlerin mübâlağası var, çünkü onlar bizi tehîç ederek gözümüze duman bürütmek, bize hakikatı göstermemek, bizi birbirimize saldırtmak isterler, Selanik'de dört beş garsonun cahiline hareketi kocaman bir şehir ahalisinin hissiyatını helâldâr edebilir mi? Geçenlerde İstanbul'da da böyle bir hadise olmuşdu. Biz bunu yine aynı nokta-i nazardan muhâkeme etdik.

-Peki eşkıya mukâtelâtı, o hala durmak (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) istemiyor zân olunan çitalar. Bunlar Rumelide iki anasır arasında idâme-i husûmet mesleğine devam edecek olurlar ise zân ederim ki uzun müddet kendinizi enkâzdan, harâbeden kurtaramazsınız. Şu hallere bakıyorum da sizi bütün eczâsı ayrı ayrı kendi hesâbına çalışan bir aîle efrâdına benzetiyorum. Fakat fikrimi iyi anlayınız, bu "hesâba çalışmak" sözü daha ziyâde zarara çalışmak demektir.

-Belki ben aldaniyorum: fakat benim muhâkemem size benzemez; burada ne sizin dediğiniz gibi enkâz ve harebe, ne bir aîle efrâdı arasında mukatele, hiçbir şey yoktur. Evvela şurasını itirafa mecbûrumki Rumlarla Bulgarlar Balkanlar'da yekdiğerini sevmemeğe alışmışlardır. Ayrı ayrı menfaatler arkasında koşan bu iki kavim safvet ve emniyetle birleşecek bir ağuş-u ittihâdı bulamadığı için senelerden beri sürüklenüb gelen bir gayz ve nefretin ara sıra böyle alunmasına nazar-ı afv ile bakmak tabiidir. Bu ateş gayzı Balkanlarda senelerce körükleyen amalı ve efkâr bile henüz sahne-i icrâ eden temâmen çekilmedi. Sonra bu iki menfaat daha yakın zamanlarda merkez-i tesâdimi dağ başlarından mütemdin şehirlere nakl ederek Sofya'da, Varna'da Atina'da müdhiş musâdimelerle birbirinin üzerine atılmışdı. Bunun birden zâil olamamak tabii bulunan te'sîrâtını nazar-ı dikkate almak mecbûriyetindeyiz. Hülâsa biz bugün şu Rum – Bulgar menâfîretine adil ve munsif bir idâre altında ahûte tebeddül edecek geçici bir his nazarıyla bakıyoruz. Bu menâfîretde amâl-ı siyasiye, tasavvurât-ı atıye görmeği istememekte kendimizi haklı buluyoruz. Çünkü toprak bizim, ev bizim, menfaat ve meserret bizimdir; biz, bu toprakda seksan İslam Hristiyan bütün Osmanlılar aynı hedefe tevciye müsâî

edeceğiz. İçimizde ba'zılarının bu hedefe başka yoldan gidilebileceğini söylemesi tabii ve muhakkaktır; Çünkü (1.Kısım 4. Sütun Sonu)

---

6 [Tânin] in Tefrîkası

ANA

Muhârriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

altında karlar gıcırdıyordu. Keşf-i bir zalemet pençerenin camlarını kaplamışdı. Bî-tab ve tevân-ı iskemleye yığılan zavallı kadın gözlerini kapıya tevciye etmiş bekliyordu.

Öyle zân ediyordu ki garib-ül-şekil elbiseler giyinmiş bir takım adamlar sokağın dört tarafından zalemetleri yararak sâket ve sakin, sanki bir şeyden sakınıyorlarmış gibi eğilerek eve doğru geliyor, ara sıra durub etrâfı gözden geçiriyorlar...şimdi, bunların biri evin yanına kadar gelmiş, duvara yanaşmışdı.

Dirken bir ıslık sesi hazin ve latif (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) bir reşte-i ahenk gibi gecenin sekûni içinde uzandı gitdi, bu sağır medîd beyâbân-ı lile dalarak dolaşıyor, yaklaşıyordu. Nihayet odanın tahtaları arasına girmiş gibi orada titreyerek birden bire pencerenin altında gâîb oldu.

Dışarıda ayak sesleri işidildi; Pelagenin gözleri büyümüşdü, titreyerek ayağa kalkdı. Kapı açıldı, ilk önce kürklü bir kasket giymiş kocaman bir kafa göründü; sonra ileri ye doğru eğilmiş uzun bir vücûd yavaş yavaş sine sine içeri girdi, doğruldu. Sağ elini kaldırarak göğsünden çıkan gürültülü bir sesle adeta bağırır gibi:

-Bonsuvar! dedi.

Kadın hiçbir şey söylemeksizin eğildi.

-Pâvel hala gelmedi?

Gelen adam arkasındaki kürklü ceketi ağır ağır çıkardı. İlk önce bir ayağını kaldırarak kundurasını kaplayan karları kasketi ile silkdi sonra bu ameliyatı öteki ayağında da tekrar etdi, kasketini bir köşeye atdı, ve uzun bağçıkları (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) üstünde sıçrayarak odaya girdi. Orada duran iskemlelerden birine yaklaşub derece-i metânetini muâyene etdikden sonra oturdu, eliyle ağzını kapayarak

esnemeğe başladı kafası yuvarlak, saçları kısa kesilmiş, sakalı traş edilmiş, uzun bıyıklarının sivri uçları düşük idi.

Uçuk mavi renkte iri, fırlak gözleriyle odanın içini tedkik etdikden sonra ayak ayak üstüne atdı ve iskemlenin üzerinde sallanarak sordu:

-Bu ev sizin malınız mı, yoksa kira mı?

Kadın karşı tarafa oturmuşdu, cevap verdi:

-Kira ile oturuyoruz.

-Pek o kadar iyi değil de!

Pelage za'yıf bir sesle:

-Şimdi nerede ise Pavel gelir, biraz beklediniz, dedi. Gelen adam kemâl-i emniyetle cevâb verdi:

-Zaten bekleyeceğim. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Tavrındaki sukûnet, sesindeki halâvet, simâsındaki sadelik kadına cesâret-i bahş olmuşdu. Pelage bu adama şimdi bir dost davıyla, serbestce bakıyordu. Şeffaf gözlerinin amâkında bir şa'le-i meserret parlıyor, uzun bacakları üstünde boyu eğilmiş duran bu iri kemikli adamın halinde insanın hoşuna giden, sevimli bir şey görüyordu. Ayağında paçaları potinlerinin içine sokulmuş siyah bir pantolon arkasında mâî bir câket vardı. Kadın buna kim olduğunu, nereden geldiğini, oğlunu ne vakitten beri tanıdığını sormak istiyordu. Herif birden kımıldanarak sordu:

-Alnınızdaki çukur neden oldu?

Tevâz-ü şikâr bir sesle konuşuyor, söz söylerken gözleri gülümsüyordu. Fakat bu sûâl kadının canını sıkıştırdı. Dudaklarını ısırarak bir müddet sukût etdikden sonra soğuk bir nezâketle cevap verdi:

-Size ne?

O vakte misâfir bütün vücûduyla kadına dönerek: (2.Kısım 4. Sütun 4. Sayfanın Sonu)

Pazarertesi – 8 Eylül

Tânin

Sâhife 5

herkesin düşünmeğe, beyân-ı rey etmeğe hakkı vardır; fakat hedef-i amâl değişirse...

Refikim, memnûn ve mutmîn, ayağa kalkdı. Şimdi ayrılmakda istiâcâl ediyordu.

Kıraathânenin kapusunda ayrılacağımız sırada elimi sıkarak:

-Maksadınızı anladım: hedef amâl-ı değişirse onları asâyiş-i memleketi ihlâli eden bir haydûd çetesi gibi ezersiniz değil mi? dedi...

7 Eylül Sene 1324

Müşâk

AVRUPA'NIN MÜESSESÂT-I SİYÂSİYESİ

İngiltere'de Parlemtunun Vazifesi

İngiltere parlemntosu "Vestminster" sarayında inâkad eder.

Sarayın muazzam sofesi dehliz hizmetini görür. Sağ tarafa gayet mükellef suretde mezin Lordlar Kamârası, sol tarafa daha ciddi, daha ağır bir suretde tezyîn edilmiş Avâm Kamârası açılır.

Lordlar Kamârasında tâdibde kralın tahtı vardır. Bunun önünde re'îse mahsûs makâm hazırlanmıştır. İki tarafda yalnız pikeler görülür; onlarında yazihâneleri yoktur. Tahtın karşısında icâbında Avâm Kamârasından gönderilecek zâtlara mahsûs mevki' vardır.

Azâlara mahsûs mevki'lerin üstünde tar ve rahteser galeriler tertîb olunmuştur. Buralara kadın azâlar; hey'et-i sefirâya, gazetecilere, ahaliye tahsîs edilmiştir.

Avâm Kamârası geniş olmakdan ziyâde uzundur. Darlığı sarayın azimet ve haşmetiyle tezâd teşkîl edecek bir derecededir.

Ortada 675 meb'ûs alacak yer yoktur. Bunlar münâvebe ile otururlarlar, yahûd yan taraflarda (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) kendileri için tahsîs edilen yerlere çekilirler. Dibde Re'îsin üstü kapalı geniş koltuğu, biraz önünde katiblerin masası, iki tarafda meşin döşeli, arkasız, önü yazihânesiz pikeler görülür.

Birinci katda salonun dip tarafı kafesle ayrılarak kadınlara tahsîs edilmiştir. Karşısında umûme mahsûs dar bir yer vardır.

İngiltere'de parlemnto müzâkerâtı kaîdeten aleni değildir. Yalnız aleni olmasına müsâmaha edilmek adet olmuştur. Esâsen müzâkerâtı istimâ' için ecnebi bile kabul olunmamak lazım gelir iken yavaş yavaş bundan vaz geçilmiş ve kadınlarda kafes arkasında gayr-ı mer'i oturmak şartıyla kabul olunmuştur. İngiltere'de parlemnto müzâkerâtı resmi harbde ile aynen neşr ve ilân edilmez; fakat cerâid-i sâire bu vazifeyi mükemmelen ifâ ederler.

Lordlar Kamârası Pazar ertesi, Salı, Pençşenbe, Cum'a günleri inâkad eder. Müzâkerât-ı ekseriyâ az sürer. Azâlardan çoğu devam etmez.

Avâm Kamârası haftada dört kere gece, bir kere gündüz ictimâ' eder.

Lordlar Kamârası azâsı meclise elbise-i mahsûs ile gelerek teşrifât sırasına göre ahz-ı mevki' ederler. Bu kâideye daha ziyâde kralın hazır bulunduğu zamanlarda riâyet olunur. Ruhâni Lordlar Krala mahsûs olan tahtının sağ tarafında ilk pikenin üzerinde otururlar. Cismâni Lordlar Efkâr-ı Siyâsiyelerine göre ahz-ı mevki' ederler. Hey'et-i Vükelânın yeri piskoposların yanında sağdaki ilk sıralardır. Kendi fırkalarına mensûb olan azâlar aynı tarafda bulunurlar. Muhâlifin fırkası son tarafı tercih eder. Her iki fırkaya suret-i katî'yyede temâyil etmemiş olan azâlar da ortada bulunan sıralarda otururlar.(1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Avâm Kamârasında re'îsin sağ tarafındaki ilk sıra nâzırlara mahsûsdur. Sol tarafındaki mukâbil sıra ise muhâlifin fırkası re'îsi ile aynı fırkaya mensûb eski nazırlar tarafından işgâl olunur. Diğer meb'ûsların muayyen mevki'leri yoktur.

Avâm Kamârası azâlarının resmi kıyafetleri yoktur, başlarında şapka ile yerlerinde bulunurlar. Hatta içlerinden ba'zısı ayaklarını altındaki sıranın arkasına dayar, bir kısmı da, rahatca uyku çekmek için sıraların üzerine uzanır. Her halde bu meşhûr meclisin manzarasında pek muhteşem ve mutantin bir hal bulunmadığını itirâf etmek lazımdır.

Her iki meclisde de natuka perdâzlar için husûsi bir kürsü hitâbet yoktur. Azâlar oldukları yerden söz söylerler. Nutuk irâd ettikleri sırada meclise değil re'îse tevcîye hitâb ederler; refikalarından birini hiçbir zaman kendi isimleriyle ta'yin etmezler; icâb ettiği zaman vazifesini, yahûd nerenin meb'ûsu olduğunu; yahûd mübâhâseye kaçınıcı olarak iştirâk ettiğini işâret ederek hangi azâdan bahs ettiklerini anlatırlar.

Her meclis açılacağı zaman dualar okunur. Bu arada kral hanedânı ile parlamentoya da dua edilir.

Duadan sonra, Lordlar Kamârasında azâdan yalnız üçü; Avâm Kamârasında yalnız kırkı mevcûd ise müzâkereye başlanır.

Parlementonun ilk devre-i ictimâinin keşâdı oldukça karışık bir takım merâsim ile icrâ olunur, Avâm Kamârasından Lordlar Kamârasına gidilir. Tahlîf resmi yapılır. Avâm Kamârası kendi re'îsini intihâb eder. Re'îs kabul olunur. Sonra hayat-ı mesâinin başladığını ihtâr eden bir nutuk kralı kıraet edilir. Bu nutukda kral ve İngiltere'nin ahvâl-i umûmiyesini izâh ederler. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Parlamentodan istenen şeyleri anlatır. Bu nutuk ya bi-l-zât kral yahûd vekâleten Lordlar Kamârası Re'îsi veya diğer bir zât tarafından okunur.

Nutuk bitdikden sonra her iki meclis ayrı ayrı toplanır. Parlemtentonun sırf hükümdâr tarafından gösterilen esbâb için toplanmış olmayub kendilerinde müzâkere-i kavanin salahiyeti bulunduğunu isbât için heman başka bir lâhiye-i kanuniye müzâkeresine girişilir. Sonra her iki meclisde de re'îsler kral hazretlerinin gayet nevâziş-karâne bir nutuk irâd buyurduklarını ve yanlışlığa mahal kalmamak için bir nüshâsını tedârik etdiklerini beyan ederek evvelce okunan nutku bir kere daha okurlar. Derhâl, başvekil tarafından intihâb olunan iki azâ kral hâzretlerine verilecek cevâbı, teklîf etmek üzere meydana çıkar, Avâm Kamârasında bu vazife yeni intihâb olunmuş, hayat-ı siyâsiyeye yeni girmiş iki genç azâya tevdi' olunur. Meclisler kralın nutkuna fıkra fıkra cevap verirler. Bu cevaplar ayrı ayrı müzâkere olunur, rey toplanarak kabul edilir.

Her devre-i ictimâ'in bedâyetinde iki komite ta'yin eder. Bunun biri usul ve nizâm komitesi diğeri intihâb komitesidir.

Usûl ve nizâm komitesi on bir azâdan mürekkebe olub ceryân eden muâmelat ve müzâkerâtın usul ve kâidesine muvaffak olub olmadığını ta'yin eder. Diğeri birinci komite re'îsiyle yedi azâdan müterekkibe olub şimendüferler ve kanallar lahiyeleri komitesini teşkil edecek dokuz azâ ile husûsi kanûn lâhiyelerini tedkike me'mûr diğeri komisyonların azâlarını intihâb eder.

Fî-l-hakika şurası şayân-ı dikkatdir ki İngiltere parlementsunda iki nev' vazife vardır. Biri umûr-u umûmiyeye dâîrdir. (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

-Niçün darılıyorsunuz? Size onu sorduğumun sebebi analığımında alnında tabiki böyle bir delik olduğu içündü. Onun kocası günün birinde alnına bir cizme kalbi örmüş, delmişdi. Analığım o vakit çamaşırcılık ederdi. Beni evladlığa kabul ettiği zaman sû-î tala' karşısına bu herifi çıkarmışdı, onunla evlendi, her gün dayak verdi. Ben ondan o kadar korkardım ki gördükçe kedi gibi titrerdim.

Pelage bu saffet kalb karşısında gevşediğini his etdi. Bu tuhaf adama karşı nezâketsizlik gösterecek olursa Pavelin de canı sıkılacağını düşünüyordu. Mahsûbiyyet içinde gülmeğe çalışarak:

-Darılmadım, dedi, fakat birden sorduğunuzda şaşırđım...

-Benim alnımdaki yarada kocamın hediyesidir. Her ne ise ruhu şâd olsun! Siz tatar değilsiniz, değil mi?

Misafir bacaklarını salladı ve yüzü o kadar (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) geniş bir tebessümle açıldı ki kulaklarını ensesine çekiliyor zan olundu. Biraz durduktan sonra vakûr bir tavır ile:

-Hayır Tatar değilim

-Hâlis bir Rus gibi konuşuyorsunuz da...

Pelage bu sözleri gülümseyerek söyledi:

Herifin latifesini anlamışdı.

Misafir başını sallayarak şen ve mesrûr söze atladı:

-Benim tarz-ı telaffuzum Ruslarinkinden iyidir. Ben küçük Prusya tarafından, Kanyef ahâlisindenim...

-Çokdan beri burada bulunuyorsunuz?

-Bir seneden beri mi şehirde oturuyordum. Şimdi fabrikaya geledi bir ay oldu... fabrikada temiz böklü insanlara tesâdüf etdim. Mesela oğlunuz sonra daha başkaları... fakat o kadar çok değil.

Sonra bıyıklarını karışdırarak ilâve etdi:

-Burada yerleşmek niyetindeyim. (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Bu sözler kadının hoşuna gitmişdi. Oğlu hakkındaki müdayhene teşekkür etmek istiyormuş gibi sordu:

-Çay içermisiniz?

O omuzlarını silkerek cevap verdi:

-Yalnız başıma mı; hayır istemem: hepsi gelsinler, o vakit lütf edersiniz...

Dışarıda yeniden ayak sesleri işidildi. Kapı hızla açıldı. Kadın ayağa kalkdı. Fakat içeriye giren bir genç kız olduğunu görünce hayretten kendini alamadı bu kız fikîrane sade bir elbise giyinmiş, ufak çeneli, köylü simâlı idi. ilk önce matbuhe girdi. Kumral saçları kalın bir demet halinde başını örten bu yeni misâfir:

-Çok geç kaldım değil mi? dedi.

Kanyefli birinci misâfir bulunduğu odadan cevap verdi:

-Hayır geç kalmadınız... yayan mı geldiniz?

-Şübhe mi var?... Bonsevar, madam, siz Pâvel Mihailoviçin annesimisiniz?

Benim adım Nataşadır. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Pelage sordu:

-Pederinizin ismi?

-Vasilyevna, ya sizin?

Pelage Nilovana.

-Öyle ise artık birbirimizi tanımış olduk.

Pelage hafifçe içini çekerek:

-Evet, dedi.

Hafif bir tebessümle genç kıızı tedkik ediyordu. Kanyefli sordu:

-Dışarıda soğuk var mı?

-Pek çok, hele tarlalar büsbütün soğuk... Rüzgar esiyor...

Sesi ince ve latif, ağzı ufak yuvarlak, vücûdu tombul ve tarotdar idi. Mantosunu çıkardıktan sonra soğuktan kızarmış ufak elleriyle penbe yanaklarını şiddetle oğuşdurarak odanın içinde hızlı hızlı gezinmeğe başladı. Kunduralarının ökçesi odanın döşemesine çarpdıkça sert bir ses çıkarıyordu.

-Mâ-ba'dı var-

Sâhife 6

Tânin

Pazarertesi – 8 Eylül

Diğeri ba'zı kimselerin hukuk-u şahsiye veya müctemîlerine aîd olan husûsattır.

Umûr-u umûmiyeye aîd olan şeylerde Avâm Kamârası hiçbir tarafın müdâhelesi olmaksızın vaz'ı kanûn eder. Fakat ikinci nev' işlerde meclis hem vaz'ı kanûn, hem hâkim, hem idâre memûru saffetini hâizdir.

Bizim tedkik edeceğimiz nokta bi-l-tabî musallah-ı umûmiyede nasıl hareket edildiğidir.

Kanûn teklifi hakkı İngiltere'de parlamento azâlarına verilmiştir. Bir kânun be-mehe-hâl azâdan biri tarafından teklif edilmek lazımdır. Bu hak gerçi her iki meclisde de varsa da hakikatde Lordlar Kamârası azâsı bunu istiâmâl etmez. Tatbikatda bi-l-hassa vükelây-ı devlet-i kânun teklif ederler. Umûr-u maliyeye aîd kanûnların teklifi hakkı münhâsıran kraliyete verilmiştir. Maliye kanunları evvel emirde be-mehe-hâl Avâm Kamârasına teklif edilmek lazımdır. Lordlar Kamârası bu kanunları tasdik eder. Meclislerden geçen kanûn lâhiyeleri kralın tasdikine aktaran etmedikce kanûn hükmünü hâiz olmaz.

Umûr-u maliyeye aîd kanunların teklifi hakkını İngilizlerin kraliyete terk etmeleri fazla bir imtiyâz vermek fikrinden ileri gelmemiştir. Bi-l-akis bu işin daha karlı olacağını tahmin etmelerinden neş'et etmiş ve tecrübe bu tahminlerinden haklı olduklarını isbât eylemiştir.

İngiltere'nin mesârif-i umûmiyesi dört kısma ayrılabilir:

1 – Divân-ı Umûmiye Faizleri :

2 – Mesârefât-ı kati'ye [Kralın hazine-i hassasıyla hanedan-ı krâliye ye verilen tahsîsât, mülki ve askeri me'mûrların maaşatı, meclis-i meb'ûsân re'îsi maaşı,...elh]

3 – Umûr-u Mülkiye Mesârefatı,

4 – Umûr-u Askeriye Mesârefatı ,

Birinci ve ikinci nev' mesârefât bir kere suret-i katî'yede tekrar etmiş olduğu için her zaman mevki' müzâkereye vaz' edilmez. Diğerleri her sene parlamentoya arz olunur. Umûr-u mülkiyeye aîd mesârif sekiz fasıla münkesimdir: 1 – Ebniye, 2 – Nezâretlerin Me'mûrin ve levâzımı, 3 – Mahkemeler ve Habishaneler, 4 – Maarif ve Sanayi' Nefise, 5 – Konsoloslar ve müstemlekeler, 6 – Nekâid, Muavenet-i Hayriye, 7 – Mesârif-i müteferrika, 8 – Virgü tahsil mesârifî.

Umûr-u askeriye mesârifî de iki fasıladan tereküb eder: 1 – Bahriye, 2 – Berriye, menâbi vâridat ise şunlardır:

1 – Gümrükler,

2 – Postalar,

3 – Orman vesaîre gibi emlak,

4 – Dâhili vâridat – ki bunlarda evvela ispiro ve şeker gibi ba'zı mevâddan dahilde alınan resimlerle av tezkereleri vesâireden alınan harçlardan, saniyen pul rusumundan, salisen arazi virgüsünden, rabian bir ok kıymetine, hidmetcilerin (1. Sütunun Sonu) adedine göre vaz' olunan virgüden, hamsen irâd virgüsünden mürekkebirdir.

Gelir vergüsü ibtidâ-i muvaffak olarak 1798 tarihinde ihdâs olunmuşdu. İlk zamanları herkesin mecmû' vâridâtı üzerinden alınıyordu. Sonra 1803 tarihinde her gelir menbâ' zuhûrunda tahsîl edilmesi tensib olundu. Kaç nev' gelir varsa bu vergüde o kadar nevâ'e ayrılır. Bir İngiliz bir gelire sahib olurken hazine de kendi hissesini alır.

Irâd vergüsünün ne nisbetde alınacağı sûret-i katî'yede ta'yîn etmemişdir. Bu vergü büdcenin muvâzenesini te'mîn etmek için icâbına göre hafifce artırılır. Her lira başına birkaç peni (bir peni yirmi para) ilâvesiyle açık kapanır.

Maliye me'mûrları vergüleri tahsîl etdikce hemân bankaya teslim olunur. Banka maliyeye tahsîlat-ı mikdarını bildirir. Te'diyat, banka vasıtasıyla vukûa gelir.

Şu tedkikatı bitirmek için şimdi de parlamentonun dahili ve harici politikada hey'et-i vükelayı nazar-ı teftiş altında nasıl bulundurduğunu görelim.

Parlemento hey'et-i vükelâdan memnûn olmazsa bunların mevki' iktidârdan çekilmeleri arzusunu şu üç suretle ya'ni:

Hey'et Vükelâya itimâd etmediğini beyan etmek, yahûd hey'et-i vükelânın itimâd mes'elesini ortaya atarak teklif ettiği bir kanûnu kabul etmemek,

Hey'et-i vükelâ tarafından sûret-i kati'yyede red edilen bir kanûnu kabul eylemek suretiyle izhâr eder. Bu takdîrde hey'et-i vükelânın istifâ etmesi kâidedendir.

Parlamentoda nazırlara irâd-ı sûâl edilerek ne yolda idâre-i umur etdikleri dâimi suretde nazar-ı teftîş altında bulunduruluyor. En küçük bir sû-i istiâmal, en küçük bir kanunsuzluk hürriyet-i şahsiye ye en küçük bir tecâvüz istizâhata meydan açar.

Mübâhaşatda hürriyet-i katiyye esâsına gayetle riâyet olunur. Muhâlifin Fırkası hiçbir zaman muhâlefeti kanûn-u esâsi hilâfında add edilecek bir dereceye çıkarmaz. Muhâlifin Fırkası nazırların iş görmelerine mani' olmaz, yalnız onları mütikaz bulundurur, korkutur, fena bir şey yapacakları zaman düşündürür. Çünkü tenkîdler şedid olur.

SİYÂSİYAT-I HÂRİCİYE

Sulh ve Müsâlemet Hadimleri

Bu günkü telgrâf kısmımızda Berlin'de inâkad eden beyn-el-milel Parlamentolar Sulh Kongresi'ne dâir oldukça caleb-i dikkat ba'zı ma'lûmat var. Zamanımızda paranın kesb ettiği ehemmiyyet fevk-al-ade para sahibi olanların yalnız saha-i ahz ve itâda değil saha-i siyâsiyatde de pek ziyâde müttfiz ve mesmû'ül-kelam olmalarını intâc ediyor. Meşhûr milyarder Karıncının zikir ettiğimiz kongreye çektiği telgrâfname zamana karunlarının idhâl-i nukud ve tekşîr-i mevcud için bütün (2.Sütunun Sonu) hayatlarını bir cedâl-ı dâîmi, bir harb-i mütemâdi ile geçirdikleri halde o ahir ömürlerinde nash-ı alem ve nâzım-ı müsâlemet imam olmak vazife-i tecibesini der-uhde ederek ve bu suretle para ile beraber şan ve itibar kazanmak emeline daldıklarına güzel bir misâl teşkîl eder.

Karıncı umûr-u harbiye veyâ hususi mektepleri için hibe ve teberru' ile bir dürlü tükemediği servet ve samanını bu son senelere kısmen bekâ-yı sulh ve müsâlemete tahsîs ediyor. Lahiyede hakim mahkemesi için te'sîs ve inşâ edilecek binâ-yı muhteşemin masrafını kise-i semâhatından itâ eden karınca önünde itidâren

sulh ve müsâlemet ilminde her hangi bir bahş zühûr etse o bahse karışmakta kendisini salâhiyetdâr farz ediyor. Bir maksad için milyonlarca para veren bir adam elbette o bahisde sahib-i re'y olmak lazım gelir.

Maa-mâ-fih Mösyö Karıncı'nın kemâl-i ehemmiyetle kongrede karaet edilen telgrâfnamesi bir milyarderin efkâr-ı aliyesinde olmakla beraber maa-l-teessüf kabul icrâ bir şey değildi. Bu zât diyor ki Almanya İmparatoru ön ayak olarak devletleri uyuşmağa da'vet en kuvvetli ve satvetli devletlere: işte muâmelât-ı ticâriyeniz milyarları buluyor; fi-mâba'd hükm-ü usulüne mürâcâat mecbûridir” der ise hepsi de simaen ve tâaten diyecekler, hepsi de bir daha bir kurşun atmayacaklarını taahhüd eyleyecekler, ordular dağılacak, süngüler atılacak, top fabrikaları top atacak... oh, bütün alem-i sekûn ve rahat içinde yaşayacak. Ne askerin var, ne donanma. Milyarlara balığ olan tahsîsât-ı harbiye zirâatin, zâyi'n, maârifini terkisine hadim olacak ne tatlı hayal!

Karıncı'nın bu telgrâfnâmesi dikkatle okunursa Almanya İmparatoruna karşı bir muâheze-i şedîdeyi tazmin ettiği müstebân olur. Güya İmparator Wilhem'in efsûskâr bir sözü, balığ bir nutku seher amiz bir zirbe-i tazyânesi bütün şu dünyaları kaplayan hây ve hâvi askeriyeyi, tedârükât-ı bî-nihâye-i harbiyeyi susdurmağa kafi imiş de bu kadarcık bir latif ve hidmetini alem-i insâniyetden deriğ ediyor imiş. Acaba öyle mi... vakâ bugün Almanya İmparatoru en büyük bir kuvve-i berriyenin kumândanıdır. Fakat Aksây-ı Şark Muhârebesinden evvel Rusya Çârı da heman o nisbetde bir kuvve-i cesimeye hakim idi. Veya hiç olmazsa bütün alem öyle sanırdı. Hâl böyle iken Çâr'ın o alem-i insaniyeti kendisine medyûn etmesine ramak kalan meşhûr beyânnâmesinin hangi te'sîr seher-i amizi görüldü. İngiltere de ikinci sulh konferansında teslîhatı bahriyenin hiç olmazsa tedkîki fikrini ortaya koydu; fakat kim dinledi? Almanya o vakit buna mümanaat gösterdi diye ithâm edildi mi?.. hatta Karıncı'nın eyhâmı da bu noktaya mübtenidir zan ederim. Fakat o vakit İngilterenin teslîhât-ı bahriyesini tehdîd etmesi, tedârükât-ı bahriye de istatokoyu muhâfaza etmek (3.Sütunun Sonu) istemesi, itirâf etmelidir ki, yalnız onun menfaatine muvaffak idi. Zira bütün teslîhât-ı bahriye ye birden dur!” emri verilse, her şey yerli yerinde kalsa, İngiltere hep en ileri safda bulunacak, ali nihâye mevkî' tefavvukunu muhâfaza edecek, o kerre-i alem üzerinde pâyidâr oldukça diğer devletler kendisine nisbetle dün birer mevkî'de kalacak idi. İnsâf etmeli, izzet-i nefsinin muhâfaza ya ihtimâm eden hangi devlet tasavvur olunabilir ki böyle bir zillet-İ müstekible ve dâîmaya katlanub dursun, Fransa bile İngiltere'nin o kadar samimi dostu olduğu

halde Almanya tarafından İngiliz teklifinin red edilmesi üzerine geniş bir oh!.. demiş idi. Fransa matbûâtı ve ez-cümle Tân Gazetesi İngiltere teklifi mevzû-u bahs edilince: (Biz daha bir şey diyemeyiz hele bakalım kuvvetli komşumuz Almanya re'yini versin.) diye işi leyte laalle de bıraktıldardı. Şübhesiz Almanya'nın teklifi vakî' kabul etmemesi için bütün kalbleriyle teminiyâtda bulunurlar idi; zirâ işin – devletleri hal ve şekl-i hazırlarına nazaran – çıkar yol olmadığını biliyorlar idi. hasılı bu mes'ele de yalnız Almanya'yı muâheze etmek muvaffak insaf ve muâdelet değildir. Almanya mevkî' coğrafyası hasebiyle ister istemez milyonlarca süngüye ittikâ etmektedir. Nitekim İngiltere var kuvveti bazoye vererek Biritanya Cezâirini zırhlar, zırhlılardan mürekkebe bir sur ile ihâta etmiştir.

İngiltere ile Almanya arasında mevcûd olduğu herkes tarafından az çok his edilen berudet dahi hukuku böyle gayr-i kabil icrâ-i muhâlat ile bir kat daha teşdîd etmekden ise bu iki devletin münasebâtı ıslaha çalışmak daha hayırlı olur ve bu bâbda en büyük hayır ve fâide işte bu gibi sulh konferanslarında, sulh kongrelerinden me'muldur. Her memleketin parlamentolarına mensûb zevâtdan terekkeb eden bu sulh kongreleri bir mahiyet-i resmîyeyi hâiz olmağla beraber gayet nâfiz bir kuvve-i ma'nevîyeye müsteniddir. Akvâm-ı muhtelifenin en ileri gelen zevâtı bir maksad-ı sulhvervâne ile görüyor. Teâti efkâr ediyor, bir mahiyet-i itmi'nân ve muhâlasat içinde bunulurlar. Esaslı maddeler de olmasa bile fer'î çok ihtilâfatın izâlesi emrinde bunlar efkâr-ı umûmiye ve matbûât o vasıtalarla hükümât üzerinde ahrây-ı nüfûza muktedirler. Bu münâsebetle izâm tarafından irâd olunacak sözler insanlar, memleketler üzerinde pek ziyâde hüsn-ü te'sîr hasıl eder. Farza Berlin'deki bu son sulh kongresi azâsından İngiliz Lord Verval “İngilizlerin yüzde doksan dokuzu Almanlarla hoş geçinmek fikrindedir.” diyor. Bu sözün belki mübâlağalı olmakla beraber Almanlar üzerinde ne iyi te'sîr husule getireceği düşünölsün. Buna mukabil Prens Bolovde Almanların aynı hissiyât ile mütehassıs olduğu beyan ediyor. Bu suretle iki memleket, iki millet adeta bir musâfaha, bir musalehe etmiş oluyorlar. Böyle musâfaha ve musâlaha vesileleri ne kadar tekşîr edilirse ağberâr ve husumete o kadar az meydan verilmiş olur. Daha doğrusu hissiyat-ı adâvet tezâhir ve inficâre adetâ meydan bulmaz. (6.Sayfanın Sonu)

Yine bu kongre vesilesiyle Prens Bolov'un Rusyalı Gorçâkofe vakâ' olan ifâdât. İtilâf-ı ceryânesi memnûniyetle telakki edilmeğe şâyandır. Prens Bolov Almanya ile Rusya arasında ber taraf edilemeyecek hiç bir sû-î tefhîm mevcûd olamayacağını söylüyor. Hakikat bu iki devlet her neden ise öteden beri dostdurlar. Bir aralık Berlin Muâhedenâmesi akd olunduğu esnâda Gorçâkof Bismârk'ı pek memsin ve hatta pek nankör farz ederek bozuşacak oldu; fakat Bismârk muhimma-i imkân hizmetini teskîn etdi. Bu son senelerde yine bir az berudet eserleri görülmekte ise de Bismârk temâmen kaîm-mekâmı farz edilen Prens Bolovin aynı adveye-i meskeneyi istiâmala muktedir olacağına şübhe yoktur.

Prens Bolov zaten bugünlerde tatlı sohbetlerine bir mecrâ vardı. Rahiştâğ'da izâhat vermek için vesileler mefkûd olduğundan hiç olmazsa bir gazete muhâbiren olsun efkâr ve mütalaatını tevdi' etmek ihtiyacı his ediyor. İstandared Gazetesiyle vaki olan mülakatı – ki birkaç gün evvelki nüshâımızda münderic idi - buna delildir. Kongre azâsıyla uzun uzadıya görüşüb konuşması yine böyle bir ihtiyacın sevkyledir. Avrupa'da bir baş vekil veya bir nazır uzun müddet ağzını kapamaz, kulağını tıkayamaz. Mecâlis-i umûmiye keşâde olmasa bile mutlaka meselin dahili veya hârici devlet hakkında birkaç kelime söylemek ister, pek çok ma'nidar istifhâmları mukadder sû'llevi izâhata muntazır nazırları tatmîn mecbûriyetindedir Vükelây-ı Osmaniye arasında hiçbir zât - ihtar olduğuna halde bile – henüz bu hakikatı takdir edemedi. Hala bir çok aylık icraât hakkında izâhat veren, umûmi bir mahalde nutuk söyleyan veya hiç olmazsa bir gazete muharririne tevdi' efkâr eden yok... her ne hal ise bazen bi-l-iltizâm abûs bir renk alan, betş ve şeditte idâre-i kelâm eden. Tehdîd, amiz sözlerle bile – dakik bir tarzda vezin etmekle beraber – sanki bî-perva savuruyormuş gibi söyleyan Prens Bolov Fâs mes'elesinin son günlerde pek hâd bir şekil almış olmasına rağmen istândar muhâbirine hitâben gayet nabzı-kîrane, itilaf-ı ceryâne bir tarzda idâre-i kelâm etmiştir. Buna sulh ve müsâlemet muhâbları bi-l-tabii memnûn olurlar. Fakat bu itilaf-ı ceryâne meselik acaba nâsek muhâfaza hukukunu, devletlerin temâmiyyet-i mülkiyesini ne raddelere kadar kâfil olur?

SON

Nifaka Kimler Sebeb Oluyor?

Bir müddetden beri ba'zı sahâyif matbuâtında Türkçe tefsîr mes'elesi mevzû-u bahs oluyor. Bu bir mes'ele-i diniyye olduğu cihetle gayet nazik ufak bir sû'-i te'vil galeyana cemiyyeti intâc ediyor. Mukâbeleye bâdi oluyor, hâsılı ortada bir nifâk tevellüd edebilmek ihtimalı kendisini gösteriyor... (1.Sütunun sonu)

Şu sırada bu mes'eleyi ibtidâ kim ortaya koymuş olduğunu düşündük. İkdâm Gazetesinde "Ale-l-moloy" imzasıyla yazılan makalelerden birinde bu fikrin ortaya atılmış olduğunu tahattur etdik. İmza sahibinin hüviyetini anlamak merakı bi-l-tabii hasıl oldu. Nihayet İkdâm Gazetesi sütunlarında "Ale-l-moloy" nâm saf sahâbedelanesi altında iğrenç bir simâ reyâ ve tecessüsün, ma'hûd "Nazif Serveri" nin saklanmış olduğu haberini aldık.

Hürriyet! ve bi-l-hassa gayret!

Devr-i sâbık hâvnese intikâmlarını işte böyle almak istiyorlar. Ortaya herkesin hamiyetini, diyanetini gıcıklayacak bir mes'ele atarak, sonra uzakdan mel'ûn bir his müntekim-âne ile: "Oh! Birbirlerini yiyecekler... yesinler" diye sevinmek, gülmek için alemleri birbirine düşürüyorlar.

Kadınların tesettürü mes'elesi de şübhesiz böyle şimdi ortalıkta bir "Kadınlar Mes'elesi"dir gidiyor. Haysiyyetini vekârını tanıyarak, aklı başında bir Türk Hanımı kabul-u tasavvur mudur ki çıkub da "ben tesettür etmeyeceğim!" disin, fakat yine erbâb-ı te'vir ve hiyânetin entrikalarıyla işe sanki kadınların böyle bir iddiâda bulunmuşlar gibi şekil verildi, karıştı, itirâzat ileri sürülüyor. Kimsenin hakikatden haberi yok. Karellerinin haysiyyet-i diniyyesini tehîc ederek te'mîn-i menfaate çalışmaktan başka hesâbı olmayan ölçüsü tartısı bozuk gazeteler bunu ganemet add ediyorlar, bahsi "Mes'ele" haline getiriyorlar.

Dikkat ediniz, müteyakkız. Bu mes'eleleri en evvel ortaya atanlar, kurcalayanlar işte "Nazîf Serveri" gibi mahiyetleri ma'lûm hainlerdir. Onların tuzağına safdilane düşerek bu hevâ-hânı kendinize güldürmeyiniz!

Dâhiliye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine

Trablusgarb vilayetinin der-kâr olan hamiyet-i mevki'yesi hasebiyle orasının uzun müddet valisiz bırakılması asla tecvîz olunamaz. Devletce Trablusgarb hakkında daha idâre-i sâbika zamanında teşebbüs edilmiş bir takım tedâbir-i imâriye

vardı ki bugün vilayetde bir vali, fırkada bir kumandan bulunması yüzünden bu tedâbir akim kalmıştır. Vakâ' bundan maksad-ül-yevm vekalette bulunan zevâta itirâz değildir. Ancak doğrudan doğruya idâre-i mülkiye ve askeriyeyi eline alacak zevâtın bir an evvel ta'yin ve izâmı bi-l-hassa şu aralık pek zarûri bulunduğunu herkes tasdik eder. Trablusgarb vilayeti hususiyet-i mevki'yesi icâbınca başka vilayetlerle kabil-ı kıyâs değildir. Hey'et-i Vükela bir nezâretin vekâlet suretiyle idâresi mümkün olduğunu kabul etse bile Trablusgarb gibi merkez hükümetden uzak ve etrâfi çöllerle muhât bir vilayetin valisiz, bir firkanın kumandansız durmasına kail olmaz zân ederiz.

Van'da

Hamidiye Ümerâsından Hüseyin Paşa tarafından Ad-ül-cevâzın ba'zı köylerinde bir güne tapu hakları olmadığı halde iskân edilen Kürdlerden şikayetle (2.Sütunun Sonu) bunların merây-ı kâdimelerine ircâ-i ve köylerinin tahliyesi asıl köylüler tarafından istidâ olunarak mahaliyle bi-l-habere sekiz köydeki mütecâvizinin çıkarıldığı ve diğeri dört köyde dahi bu kabilden iskân edilenlerin çıkarılmak üzere bulunduğu ve Paşayı mûmâ-ileyhânın üzerinde de kayden üç köyde görülen ba'zı arazinin suret-i ferâğ ve cihet-i sâiresi der-dest tahkik olduğu Van Vali vekâletinden iş'ar olunmuştur.

Şeyh-ül-islâm Efendinin üç gün zarfında istifa etmezse idâma mahkum edileceğini havi dün sabah Ayasofya Camî' Şerifi kapısına bir tehdîdnâme yapıldığı zabıtaca haber alınarak mezkûr tehdîdnâme Zâbtiye Nezâretine gönderilmiş ve tahkîkâte başlanmıştır.

Belediye İntihâbâtı

Yedinci Dâire-i Belediye Teşkilatı [Hâsköy]

Raîf Ağa Zâde Hüeyin Bey, Yorgaki Daya Efendi, Yakub Samanun Efendi, Gorbel Perudoromos Efendi, Şehbâz Onik Efendi, Efrâim Salah Efendi, Tayyar Bey, Kastâki Bonaço Efendi, Hüsnü Bey, Sabatolov Efendi, Artaki Sarrafiyan Efendi, Şâkib Efendi.

Azmi Bey

Ahiren Mekteb-i Sultani Müdüriyetine ta'yîn olunan Hüdevândigar Vilayeti Mâarif Müdürü Sâbık Azmi Beyin yanına vilayetince meb'ûsluğa intihâb arzu edildiği işildilmiştir. Azmi Bey gerek Der-Sâadet ve gerek taşrada müteaddid me'mûriyetlerde behâk hüsnü hizmet etmiş sahib-i vatan bir zât olduğundan vilayet ahâlisince beyan olunan bu arzuyu kabul edecekleri ümid olunur.

Gazete Muhâbirleri

Gazete muhâbirlerinden ba'zılarının havâdis almak üzere müracaat ettikleri resmi dâirelerde pek şayân-ı teessüf ba'zı vaziyetler aldığını kemâl-i teessürle işidiyoruz. Her halde hürriyetin hudud ve terbiye ve nezâket ve bir mevki' resmîye karşı İraniye lazım gelen hürmet ve riâyet haricine çıkmak demek olmadığını bir kere ihtâra lüzûm görüyoruz. Farzâ evvelki akşam meclis-i hâs mukarreratını anlamak üzere sadâret mektubcusunun odasına giren muhâbirlerden ba'zıları da pek lâ-ayal-yâne bir tavır takınmışlar ve “bugün tebliğ edilecek yolda mukarrerat yokdur” cevâbına karşı “bizden saklayorsunuz.” yolunda mukâbelelerde bulunmuşlardır. Şu muâmelenin ne kadar çirkin olduğunu izâha lüzûm görmeyiz. Refikalarımızın muhâbirlerine şiddetle ta'limât vermelerini haysiyyet-i matbûât-nâme temenniye mecbûr oluyoruz.

Taşralarda Terkiyyat-ı Zirâîyyeyi Te'mîn

Her vilayetde, her sancakda ve her kazada birer baytar me'mûru ile birer numûne çiftliği, merkezlerde birer yağhanâne, merkezlerde ve livâlarda birer zirâat alet ve edevât depoları teşkil etmek ve bu depolarda bulundurulacak alet ve edevâtın zirâi feruhatı ile beraber sûret-i istiâmalleri zımında birer me'mûr bulundurulması vesâilinin istikmâlini tezkere eylemek üzere orman ve ma'den nâzırı (3.Sütunun Sonu) bey efendinin taht-ı riyâsetinde bir komisyon teşekkül ederek ifây-ı vazifeye başlamıştır.

Orman Mektebi

Ya Belgrad Ormanlarında yahûd Beykoz cihetinde bir orman mektebi te'sîsi nezâretce tekerrür etmiştir.

Orman Haritaları

Ormanların haritaları der-dest tanzim bulunduğundan bi-l-ahire lüzûm görülür ise Avrupa'dan bir orman mühendisi celbi orman ve ma'den nezâretince taht-ı karara alınmıştır.

Fransa'da câri olan orman ve ma'den ve zirâat nizâmnamesinin memleketimizde ne dereceye kadar kabil-i tatbîk olduğu tedkîk edilmek üzere bir kıta' suretinde irsâli lüzûmu orman ve ma'den nezâretinden Paris sefâretine yazılmıştır.

Baytar Mektebi

Baytar Mektebine fazla tabele almak ve mektebin ıslâhı için büyük bir meblağa ihtiyaç görüldüğünden bûdceye zemâim icrâsı keyfiyeti tezkere edilmek üzere Şurây-ı Devlete havâle olmuştur.

Hadika-i Meşveret

Bayezid'da Tramvay merkezi arkasında Hadika-i Meşveret isminde ibtidâ-i ve rüşdi ve idâdi kısımlarını hâvi leyli ve nihâri bir mekteb te'sis olunmuştur. Mektebin müesses ve müdürü evvelce Numune-i Terakki müdürüyetinde bulunan ve ahîren dar-ül-hayr müdüriyetine ta'yîn olunan Abdi Bey ve ders nazırı Dar-ül-fünûn muâllimlerinden Asım Efendi ve Muâllimini Mekteb-i Mülkiye ile Mekâtib-i Sâîrey-i Aliyeden Neş'et ve her yeri senelerce Mekâtib-i Muhtelif ders-hânelerinde ta'lîm ve tadrîs ile iktisâb-ı malike ve muvaffakiyyet etmiş ashâb-ı fezâil ve mesâidendir. Abdi Beyin gerek taşra gerek İstanbul mekâtibinde senelerden beri geçirdiği hayat ve mesâinin kadar ve mahiyetini; mazinin en elim ve müşkül edvârında ta'lim ve tedris uğurunda uğradığı mesâi elde ettiği muvaffakiyyatı bilmeyen yoktur. Asım Efendinin alim ve fazileti ve evlâd-ı memleketin ta'lim ve terbiyesi husunundaki gayret-i medide ve muvaffakiyyet-i kamilesi müfehher erbâb-ı irfân ve müsellemlerdir. Mektebin me'mûrun ve mualliminden mürekkebi bir hey'et-i idâre ve istişâresi vardır. Mekteb-i Hey'et-i İdare ve Ta'limiyesinin şu sûret-i teşekkülünü ve bi-l-hassa isminin delâletinden dahi anlaşılacağı üzere umûr-u idâre ve muâmelat-ı tedrisiyenin usûl-u meşverete ve me'mûrun ve muallimin arasında müdâvele-i efkâr ve mutalaat esâsına tabi' bulunmasını memleket ve millete ifâ edilecek hidmât-ı nafiâyâ delil add ederek me'mûrun ve muallimin Mumâ-ileyhâmın

muvaffakiyetlerini temenni ve Hadika-ı Meşvereti hevâheşkerân alem ve ma'rifete evlâd-ı memlekete tavsiye eyleriz.

Mekteb-i Sultani için muktedir ve evsâf-ı lâzimeyi hâiz bir müdürü sâni ile bir Ser Mısırın Fransa'dan celbi zımında muâmele-i muktezibenin ifâsı Mâarif Nezâretinden Hâriciye Nezâretine bildirilmiştir. (7.Sayfanın Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Pazarertesi 8 Eylül

Evkâf-ı Hümâyun Cemiyet-i Hâyriyesi tarafından Eylülün beşinci cum'a günü Şirket-i Hayriyenin 60 numarolu vapuruyla icrâ kılınan İzmid tenzihi pek parlak ve pek eğlenceli olmuştur. Müdâvin haklarında gösterilen asâr-ı müddet ve nezâketinden dolayı cemiyet-i hayriye erkânına beyan-ı teşekkürât eylemişlerdir.

İdâre-i Mahsûsa

İdâre-i Mahsûsanın ay başında ta'rifesi değışdi. Eldeki çürük vapurlarla daha iyi bir ta'rife yapılacağına pek ihtimâl verilemezse de şimdığinden hiç olmazsa bir az daha ihtiyaca muvaffak surette tanzim olunabileceğı de inkâr olunamaz.

Farzâ Pazar günleri on ikide köprüden kalkan vapur niçün Kınalı'ya, Burgaz'a uğramadan doğru Heybeli'ye, Büyük Adaya gidiyor? Bu iskelelere uğramakla fazla bir masraf ihtiyar edilmeyecek, yalnız yirmi dakika kadar bir vakit gâib olacaktır. İki ada ahalisine bu vakti kazandırmak için diğeri iki ada ahalisinin vapurdan mahrûm bırakılması muvaffak-ı mıntıkamıdır?

Önümüz Ramazan. Köprüden on buçuk vapuru yine dos doğru Heybeli, Büyük Ada deyüb giderse diğeri adalar müşterileri ezanda evlerine nasıl yetişebilecekler?.. dokuz buçuk pek erken on bir buçuk pek geçdir. Her halde bu vapurun da Ramazandan itibaren dört adaya uğratılması münasib olacaktır.

Van Gölü'nde işletdirilmek üzere üç yüz lira bedel ile geçen ene Avrupa'dan getirilen istambot alet ve edevât müteferiasıyla beraber mesârif-i nakliyesi te'mîn edilmemesinden dolayı – bir seneden beri Trabzon gümrüğünde kalarak çürümekte olduğundan bunun bir an evvel mahaline izâmı lüzûmu mahalinden yazılıyor.

Mülâkat

Avusturya sefir kebirî Marki Pallaviçini Hâzretleri Bâb-1 Aliye gelerek Dâhiliye Nâzırı Hakkı Bey ile mülakat etmişdir.

Hâriciye ve Dâhiliye Nâzırı Paşalar Sadr-1 Azâm Paşa Hâzretlerini ziyâret etmişlerdir.

Zâbtiye Nâzırı Sami Paşa Bâb-1 Aliye gelerek Dâhiliye Nâzırını ve müteakiben Sadr-1 Azâm Paşa Hâzretlerini ziyâret eylemişdir.

Aynen:

Ceride-i Feridelerinin kırk beş numarolu nüshasından Çırağan Dâîresi mahsusât müterâkemesinden hazine-i hassaca alınan dört yüz bin lira hakkında münderic makale üzerine bu madde hakkında verilen kararın Hazine-i Hassada me'mûr olduğunu bir zamana musâdif olduğu müsteşâr ve muhâsebeci sâbık Halis Efendi tarafından verilüb Ceride-i Mu'teberilerinin kırk yedi numarolu nüshasında aynen münderic bulunan varakada gösterilmiş olup bu kararın mezkûr müsteşâr ve muhâsebecinin me'mûriyetinde üç yüz yekûmi bir senesi ağustos ibtidâsında intihâsına kadar bulunmuş olan merhûb Hilmi Efendinin bu bir mâh devam eden zaman me'mûriyetinde de ittihâz olunmadığının ve bu cihet el-yevm Hâzine-i Hassa Nezâretinde bulunan paşa ile sâîr erkân ve me'mûrun hazinece dahi ma'lûm olmak lazım geleceğinin beyanına ibtidâr ile beraber mezkûr kararın (1.Sütunun Sonu) suret ve zaman ittihâzı o babda hazinede mevcûd olması iktizâ eden evrak müştebe-i resmiyesine müracaatla anlaşılacağı der-meyân olunur.

- 8 Eylül 324 -

Müddet-i muharrere tarafından merhûm Hilmi Efendinin muâvinliğinde bulunmuş olan Der-sâadet tahrir ve tahsîl idâresi müdürü

Muzaffer

=====

Kazay-ı Bahriye

Dün sabah saat iki raddelerinde Kız Kalesi açıklarında yelkenli bir sandalın garf olmak üzere olduğu Beşiktaş'dan hareket eden Şirket-i Hayriye'nin (59) numarolu vapuru kapudanı Sezâî Efendi tarafından görülmesi üzerine hemân vapur mahalli kazaya sevk edilmiş ve gark olan sandalın etrafında beş kişinin çabalamakda olduğu görülerek ip, ve can kurtaran simidi gibi vesâit tahlisiye yetiştirmiş, o sırada

Üsküdüara işleyen (13) numarolu vapur ve irtağrel sefine-i hümâyûnundan bir filika derûnunda beş on bahriye neferi de gelerek gark olmalarına ramak kalan bî-çareler bir mût muhakkakdan kurtarılub (13) numarolu vapura alınmıştır.

Sezâî Efendi kapûdanın ve diğer zevât ve efrâdın bu bâbda gösterdikleri insaniyet ve sür'at cidden şayân-ı tebrik ve teşekkürdür.

Sandalın başı sandalcının muhâlefet-i hevâyeye bakmayarak yelken açmasından ileri gelmiş imiş.

İzmir rusûmât me'mûrun ve kitâbesinin maâşları tezyîd edilmezse ta'til-i işgal edeceklerini bâ telgraf bildirmeleri üzerine ileride icâbına bakılmak üzere terk-i vazife etmemeleri lüzûmu rusûmât-ı emânetinden tavsiye edilmiştir.

Yeni Gazete Refikamızdan:

Bi-l-umûm me'mûrun ve müstehdimine ağustos maâşının tesviyesi ve ba'de-ma işleyecek maâşât ile bu seneden tedâhilde kalan maâşanın her tarafca kâide-i müsâvâte riâyet edilerek gerek üç yüz yirmi dört senesi ve gerek geçmiş seneler tahsilatından itâsı ve üç yüz yirmi senesi nihâyetine kadar olan maâşat ile Divân-ı gayri muntazıma sabit defter edilerek ittihâz olunacak karar dâiresinde tesviye olunmak üzere hemân iş'arı maliye nezâretince bi-l-umûm me'murun maliyeye tebliğ edilmiştir.

İdâre-i Mahsûsa'da İntizâmsızlık

Dün idâre hanemize tevdî' edilen veziri Şile redif taburuna mensûb birkaç zâbit efendi tarafsın memhûr bulunan varakada ağustosun yirmi üçüncü günü Şile'ye gtimek üzere rakib oldukları bahr-i cedit vapuru hevâ-i müsâid olduğu halde Şileye uğramayub yolcuların istirhamâtına rağmen kapûdan Ziyâ Efendinin Vapuru Erikli'ye götürdüğü, yolcuların kısmen oraya çıkarılıub hatta kendilerinin bir laz kayığına rakiben bin zahmet ve müşkülât ile Şile'ye geldikleri yazılıyor. Vapurun Şile'ye uğraması (2.Sütunun Sonu) mukarrer iken kapûdanın keyfi mûâmelesi yüzünden uğradılmamış ise cidde mûcib teessûf ve câleb-i dikkatdir.

Tâif 29 Ağustos – Emir-i Mekke-i Mükerrreme Şerife Ali Paşa Enver ve Niyazi Krovazörleri için bin lira ihdâsıyla ibrâz-ı hamiyet etdiler. Posta ile gönderiliyor.

Divân Katibi

Nâil

Zor'dan telgraf; - Zor sancağı polis ser-komiseri Şevki Efendi kendisine cemiyet azâsı süsü vererek ve memleket içine Yafta neâlikîna ve daha bir çok uykunsuzluğa kıyâm ederek aşâyîş-i memleketi ihlâl sebeb olduğundan refikası ile beraber mâhfûzen memleketden çıkarılmışdır.

Taşçılarda ve Hasır iskelesinde mûkim zahireci, peynirci ve yağcı esnâfi tarafından birkaç yüz imza ile on beş gün evvel şehri emânet ve Zâbtiye Nezâretine müracaat olunarak dükkanlarından müşteriye satdıkları malları iskele hamallarının kendi istedikleri ücretle nakl etmek hususunda ısrar gösterdiklerinden mümanâat görünce çiruşdat İranesine cür'et etdiklerinden bahisle şikâyet edilir ve şudur-u hürriyet ve adalet ile kabil-i telîf olmayan bu müdâhelâte nihayet verilmesi ricâ olunur. Zâbtiye Nezâreti bir vukûât zühûruna meyden verilmemesi için mahalli komiserine tebliğat ifâ eder. Şimdi müstedîler şehri emânetine verdikleri ilk istidâ-nâmenin gâîb olduğunu ikinci bir mürâcaatdan da fâide hasıl olmadığını söylüyorlar. Bunun ne dereceye kadar muvaffak bu yolda bir inhâsâr te'sîsiyle, müstebdâne ve bî insâfane davranılması muâmelâtı sekte-dâr edeceği cihetle gayri câiz olduğu gibi bu yolda vukûâ gelecek müstedîatı çar çabuk hal edüb sızletibi kesmek, haksızlığı ortadan kaldırmak her halde taht-ı elzemiyetdedir.

Geçen cum'a günü Ermeni ve Rum "Ahût" İttihâd Cemiyeti tarafından Beyoğlunda Lüksemburg Gazinosunda vukû' bulan bir ictimâada cemiyetin nizâm-nâme-i dâhiliyesini tanzim etmek üzere altı kişiden mürekkep bir komisyon teşkîl edilmiştir.

Devâirde müstehdim ba'zı kitabenin mensûb oldukları nezâretlerce mûâmele-i tesiciliyeleri ifâ edilmek üzere meclis idâre-i livâdan makam-ı vilayete tesettir ve tesyirine dâir rüesâsı tarafından lüzûm gösterilen mazabita pul elsâkı lazım gelüb gelmeyeceği ba'zı taraflardan istifsâr edilmiş ve makam-ı âidince Mâliye Nezâreti ile bi-l-muhâbere resm-i temgâ kanunun yirmi yedinci maddesinin birinci numarası mûcibinde bu gibi mazbataları pul elsâkı icâb etmeyeceği ta'mimen iş'âr edilmiştir.

“Veçernâ Posta” Gazetesi Bulgaristan Harbiye Nezâreti tarafından ihtiyât-ı askeriye nin eylülün onuncu günü silâh altına da’vet edildiği haberini veriyor. (3.Sütunun Sonu)

Cevâmi’ şerife ile alay hitabetleri tevcîhâtı ve tabur emâneti tevcîhi hakkında irâde-i seniyye şeref-sâdır olmuştur.

Yeni Köyde vukû bulan hârîkde muhterik olan ev ve dükkan arsalarından yüz bir kıta’sının arasındaki yolların sekiz ve yalnız mâlâkof zekağının on arşun üzerine tevsîan keşâd edilüb muhterik evlerin ashâbı fikradan buldukları cihetle yapacakları binâların sağ cihetleri ebniye kanûn-namesine tevfi ken hârîk duvarı olmak üzere ahşâb olarak inşasına müsaâde olunması hususuna irâde-i seniyye cenâb-ı hilâfet-penâhı sâdır olmuştur.

İntihâbât

Meclis-i Meb’ûsanın zaman ictimâî tekarrüb etmesine mebni Der-sâadetce meb’ûsân intihâbatı işinin el-yevm ne derecelerde bulunduğunun bir tafsîl-i iş’ârı Dâhiliye Nezâretinden şehri emânetine bildirilmiştir.

“Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyeti” İstanbul merkezinden:

Menfiler ve Firâri ler Komisyonu nâmına cemiyet-pervâran nûsvânımızdan Kalamışda sâkin Hâdiye Behçet Hanım delâletiyle vârid olan eşya ve nukûdun mukarredâtını mübeyyen defterdir:

<u>Aded</u>	<u>Nev’ Eşya</u>
1	İşlemeli seccâde: Kereste tüccarından merhûm Hacı Sâid Efendi Gelini Fahriye Hanım
1	Atlas Üzerine İşlenmiş Yorgan Yüzü: Kereste tüccarından Merhûm Hacı Seyyid Efendi hafidesi Hâdiye Behçet Hanım
1	İşlemeli Havlu, Yazı Takımı: Beğriş Baş şebenderi merhûm Bahir Bey hâlilesi Sa’da Hanım tarafından mahdûmları Seyyid Bahri Bey nâmına
1	İşlenmiş seccâde: Mâarif Nâzırı merhûm Zühdi Paşanın küçük harmı Dilber Hanım
1	Aplikasyon İpeği Yasdık Yüzü: Mâarif Nâzırı merhûm Zühdi Paşanın kerimesi Zeki Beyin harmi Dilber Hanımefendi

- 1 Yağlı Boya ile İşlenmiş Şenâse: Mâarif Nâzırı Merhûm Zühdi Paşa'nın kerimesi Afife Hanım
- 1 Kurşun Kalemî: Madam Zakob Bâroç
- 3 Elde Dikilmiş El Çantası: Mütevefî Mösyö Sebâstiyano Kerimesi Madmavazel Z.Mateneti

Nukud

Guruş

30	Arabgir Kazası Cikez Karyesinden Hânika Fatma Hanım
15	Madam Karsityân
20	Tophanede Şekerci Ali Usta'nın harmı
40	Madmavâzel Babayan Paşa
10	Madam Rozi Mavridis
50	Ekinli Ağa Mahmud Oğlu Kômürcü Ali Ağa'nın harmı Ayşe Hanım
20	Madam İrini Ayreki
54	Dedeâğaç Mutasarrıfı Hüseyin Rüşdü Paşa merhûmun hâlilesi Galer Hanım tarafından

=====

Türkçe Sarf ü Nahv

Muharriri:

Hüseyin Câhid

Türkçeyi ihtiyâcat-ı hazıramıza te'mîn edecek suretde tadrîs-i hâdim bir yolda tertîb edilmiştir. Bir çok temrin ile fâidesi ta'mim olunmuştur.

Bâb-1 Ali caddesinde Kanâat kütüphanesinde sahaflara fiyatı 10 guruşdur. Taşraya 13 guruşdur.

Önü kesik kullanılışlı bir aded kupa araba satılık olduğundan almak ve görmek isteyenler Cevizlikde Bekçi İbrahim Ağa'ya müracaat eylemeleri 2

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûâsında tertîb ve Sabah matbûâsında tab' olunmuştur.

2.2.53 Nüshânın Transkripsiyonu:**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Salı****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 53****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****26 Şa'ban : 1326****09 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****İHTÂR**

Dünkü gazetenin sâhifeleri bağlandığı sırada dünkü siyâsiyât makâlemezide ba'zı fıkralar birbirine karışarak ma'na anlaşılmak bir hale gelmiş olduğundan bugün küçük harfle bir daha dizdirerek iç sâhifelere derç etmeğe mecbûriyyet gördük"

RESMÎ

Ba'zı gazetelere bir müddetdenberi ahkâm-ı şeri'yye ve adâb-ı İslâmiye'ye menâfi makâlat ve fikirât derci ehli İslâmca te'sîrât-ı kalbiyeyi ve heyecân-ı efkârı mûcib olmaktadır. Ahkâm-ı şeri'yye ve şîâir-i İslâmiye'ye muğayir neşriyâtda bulunan gazete ashâb-ı imtiyâziyla makâle sahibleri hakkında muâmele-i kanûniyenin icrâsı mukarrer bulunduğu cihetle bu gibi ahvâlden tevkî edilmesi lüzûmu suret-i kati'yede ihtâr ve ilân olunur.

SIYÂSİYÂT

Dâhili

Kuvvetli Bir Zâbita

Halk ve bi-l-hassa “Avâm” ta’biriyle ayrılan takım dâima mübalağalı, heyecanlı, hârîk-ül-ade garâibe meftundur. Akıldan ziyade hisse çar-çabuk şeylerden hoşlanır. Güzel bir makale yazarken, okumak zahmetini pek zor ihtiyar ederler; fakat adi, bayağı bir resim çiziniz, hemân temâşâsına koşarlar. Çünkü yermi, okumak, bir sa’i damağıya ihtiyac gösterir, her sâ’i ise bir zahmandır, arzu ve ihtiyar ile, emin-i sarf ederek bir şey’e dikkat etmek maddeten elimdir. Onun için buna katlanamazlar. Fakat bir resim karşısında bulunurlarsa kolayca zihinlerinde bir takım hayaller uyanır. Hala bu resim kendilerinin gârâib ve hevârfe meftuniyetlerini okşayacak suretde yapılmış bulunursa karşısından ayrılmak istemeyecek derece ona meclûb olurlar.

Terbiye-i fikriyeleri layıkıyla te’mîn edilmeyenler, mülkât fikirleri mezhûru tevsî’ ve temenni olmamış olanlarda hayat-ı hissiye galibdir. Her an galeyan edebilen hayalin meftûn ve zebûnudurlar. Bu nokta-i nazarca birer çocukdurlar. Çocuklar mantıktan hoşlanmazlar, peri hikâyeleri duyarlar, cenkler isterler.

Memleketde hürriyet-i matbûât ve lisanın te’sîsi şu kabiliyete pek güzel bir zemin hazırladı. Eskiden gazeteler hiçbir şey yazamazdı. Bunun için asıl havadis gazetelerin satırları altından çıkarılan (1.Sütunun Sonu) ma’nalar add olunurdu. Akla ve hayale gelmeyecek suretde istihraç ma’na ederler. Ağızdan işitdikleri küçük bir haberi bin velole ile büyüterek be-mehe-hâl endişe-i bahş bir şekle sokarlardı. Fakat hafiye korkusu kalblerin üzerinde pek ağır basdığı, ağızları kolay kolay açılmadığı için mahalliye-i avâmda canlan bu efsaneler oldukları yere münhâsır kalırdı.

Şimdi bu korku kalkınca kendi kendiliğinden canlanan efsâneler gibi kolayca büyümeğe intişâr etmeğe başladı. Şâimetli haberlere karşı pek ibtilâ beslendiğinden olacak ki bunların içinde hiç ferih-i bahs bir şey yok. Hepsi kasvet-i engir. İnsan muhâkemesini itîdâl ve metânetini bir az gâib edecek olsa kendisini şaşırarak.

Farzâ bir havadis: Filan cemâat ile filan cemâat arasında şöyle, münâferet varmış, bunlar birbirine şöyle şeyler yapacaklarmış. Bunları mahsûs ihtirâzımızdan tasrih etmiyoruz. Çünkü bütün evvelki ve sonraki sözler unutulacak, şâyân-ı istihzâ

gördüğümüz revâbitlar son bir hakikat mahza imiş gibi hatırda tutulacak. Onun için bu gülünç, garib, fi esâsı şâyi'lerin neler olduğunu bile tasrîh etmiyoruz.

Bu rivâyetlerin ba'zısı pek ma'sûmane, bunları ortaya çıkaranlar böyle latif masallarına istedikleri kadar devam etsinler. Bunları gayr-i matbû' birer roman suretinde dinleyebiliriz. Fakat ba'zıları var ki bir çok bî-çârenin rahatını ihlâl ediyor. Adeta memleketde suni' bir havâ tehiç husule getiriyor.

İşte asıl şeyler dikkat gördüklerimiz bunlardır.

Bu rivâyetler arasında en fenâları hissiyât-ı diniyyeye taalluk edenlerdir. Bir adamın en ma'zur şeyi dinidir. Dine taarruz edebilirse elbette galeyan eder. Fevrân eder. Eski dürlü gerizekârları bu hakikatı pek güzel bildikleri içnü ortalığı ateşlemek üzere meydana dâîma biriyle bahisler. Rivayetler çıkarıyorlar. Dün "Ale-l-Moloy" imzâsı altına sığınan ma'hûd nazif serverinin nekâyı yüzünden alarak Türkçe tefsîr yazılmasını temenni vesilesiyle araya nasıl bir nifâk saçmak istediğini göstermişdik. İşte bütün hissiyat-ı diniyyeye dokunacak şâfîyalar böyle eski hafiyelerin, haînlerin mahsûl-u icâdidir.

Ez-cümle deniliyor ki taleb-i ulûm efendiler Ramazanda sokağa çıkacak kadınları parçalayacaklarmış! (2.Sütunun Sonu) ulûm-u ulviye-i diniyye ve şeriâye ile perverde olan taleb-i ulûm efendilerden böyle bir hareket sadûr-u edeceğine diniyyat hiç kimse ihtimâl vermeyeceği için garâbete numûne olmak üzere şu rivâyeti derc ediyoruz. Fakat şâyân-ı esef ki hala böyle aracîfî ağızlarına alarak, hala böyle hezyânlarla ihtimâl vererek tekrâr eden kimseler var. Biz taleb-i ulûm efendilerin böyle bir tecâvüzde bulunmak şöyle dursun bulunan olursa men'i şaibân olacaklarına eminiz. Çünkü taarruz görecekt kadınlar evlerinde hemşerileri, valideleridir.

Bütün bu dedikodulara hatime verecek şey kuvvetli bir zâbitadır. Zâbitanın Aşayişi muhâfaza edeceğinden emin olan bir Osmanlı ne kadar heyecan-ı engiz aracığa mutala' olsa "yapacakları varsa görecekları de vardır." diyerek müsterih olur. Fakat bu istirahat zâbitanın kuvvetine, faaliyetine emniyyet ile kabil olur.

Zâbtiye Nâzırı Sâmi Paşa'nın aft ve istikametine hüsn-ü niyetine, gayretine eminiz. Zâbtiye Nezâreti makâmı kendisine tevdi' olduğu zaman artık o makamdan hilâf-ı kanûn muâmelat sadur etmeyeceğine inandık. Bu emniyyetimiz olan devam ediyor. Fakat bu gün Zâbita me'mûrlarında istediğimiz faaliyeti, menâni görmediğimizde itirâf ederiz.

Polislerin eskiden beri sù'î ahvâl ve irtisâlarıyla iştihâr etmeş olanları müstesnâ olmak üzere, hiçbirinin tensîkat hasebiyle açıkda bırakılmasına meydan verilmeyeceği haber aldı. Fî-l-hâkika bundan beri pek iyi oldu. Eskiden gayri muntazan suretde aldıkları cezâ-i bir mâaş ile aîle geçindirmek mecbûriyetinde kalan bî-çârelerin ufak tefek kusurları bir daha tekrar etmemek şartıyla afv bir tedbir sâibdi. Fakat hizmet etmek şartıyla, şimdi ba'zı vekâyi' oluyor ki polis karşidan seyirci duruyor. Polis me'mûrlarında adeta kabahatli gibi bir tavır var. Biz onlarda teecessüm etmiş kanunun azimet ve vekârını görmek isteriz. Onlar alınları yüksek gezmelidir.

Eskiden ahalemiz istibdâddan korkuyordu. Meşrû' bir hükümet yoktu. Şimdi istibdâd korkusu kalkdı. Bunun birine hükümet ve kanûn korkusu gelmesini isteriz. İşte mes'elenin ruhu budur. Bunu bize kanun muhâfazaya me'mûr hey'et, ba'zı zâbita-i ma'na verecek. Bu zâbita-i ma'nayı kuvvetli, tertibli isteriz. Memleketin hayatı, tekâmül-ü ictimâiyemizin bugünden itibâren almağa başlayacağı şekil şu dakikada zâbita mes'elesini hal edeceğimiz sûrete bağlıdır. Biz şimdi acele edüb de zâbitanın pençesine adalet ve kanûnu muhâfaza uğurunda kuvvetli, (3.Sütunun Sonu) seri' metin yapamazsak hasıl edeceğimiz şımarıklık itiyâdi uzun müddet sürer. İşlerimiz yüz üstü kalır. Polislerin eski ünvanlarını değişdirmeli, Der-Sâadet dâhilinde becâyişlerini icrâ etmeli, kendilerine ta'limat-ı şedide vermeli, bundan sonra kusurları görülürse katiyyen müsâmaha etmemeli, mukaddârlarını çoğaltmalı kendilerini te'mîn ve teşhiğ etmeli: muhâfaza-i kanûn yolunda hareket ederken hiç kimseden korkuları olmayacağını kendilerine kati' sûretde anlatmalı. Hele vazifelerini zihinlerine gayet iyi sokmalı ve bunu bir gün evvel, bir saat evvel yapmalı. Çünkü memleketin şu dakikada en ziyâde muhtâc olduğu şey kuvvetli zâbitadır. Diğer bir Osmanlı'nın hukukuna tecâvüz-ü tehdîdâtına kalkan veya müteaddid Osmanlılar böyle bir cürüme cür'et edecek olursa mukaddârları ne kadar çok olursa olsun kanunun kendilerini ezeceğini cürm ve tecâvüze karşı merhamet edilmeyeceğini bilmelidirler.

İstibdâd zamanında bir adam büyük bir tarafa mensûb ise yaptığıının yanına kâr kalacağına emin olabilirdi. Şimdi herkes be-mehe-hâl muğayir kanun hareketinin cezasını çekeceğinden korkmalıdır. Bu korkuyu bize kuvvetli zâbita verecektir. Hey'et-i Vükelâdan en evvel bunu isteriz.

Hüseyin Câhid

ŞİKAYETLERİMİZ

Mâliye Nezâretine

Hükümet bankadan üç milyon liralık bir istikrâz akd etdi. İstikrâzlardan Mâliye Nâzırları komisyon nâmıyla yüzde iki, elh bir para alırlardı. Bu istikrâzda yüzde iki nâmıyla alınacak komisyon altmış bin lirayı bulur. Acaba Mâliye Nâzırı bu komisyonu alacak mı? ve şu komisyon usûlu devâm edecek mi?

Burasının bir mes'ele beraber karelerimiz den ba'zılarına da merak olduğunu aldığımız varakalardan anladık. Şübhesiz daha pek çok düşünenlerde vardır. Sormağa mecbûr olduk.

...

Ebu-l-hüdâye kazaskerlik mâaşı olarak el-yevm yirmi bin guruş viriliyor. Açığa çıkarılan biraderi Abd-ul-rezzak el-yevm kazaskerlik nâmına on iki bin guruş el-yevm. Halbûki kazaskerlik mâaşı azâsı olarak beş bin guruşdur.

Gazete ve Gazeteciler
Muharriri: Cenâb Şehâb-el-din
Üçüncü Sâhifede
(1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Salı – 9 Eylül

Böyle adamlar hala nasıl olur da şu millet-i mazlûmeden bin ah ile toplanan paralar avuç avuç ihsân edilebilir! Bu paraların alan verilmeine “hiç olmazsa had-ı meyandan fazla mikdârın tezîl edilmesine razı olanlar, bu paralar verilecekleri zaman “Verile” işâretini çekenler sonra bunları kendileri tazmine mecbûr edileceklerini nasıl düşünmezler?

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Yeni Hatalar

Dünkü İstikrâz

Evvelki gün Otad Hisâr ünvanıyla “Tânin” de münderic makale birçok mahallin nazar-ı dikkat ve esbâhını celb etmiş, maa-mâ-fih ba’zı yerlerde makalenin az çok tekid ve itirâza uğradığı işidilmiştir. “Otad Hisâr” makalesinde acı bir hakikat olmak üzere yazılan şeyler bizce olsa olsa bir hasbihâlden, atıye karşı milletin nazar-ı tekidi önüne konulmuş bir ders-i ibretten ibaret idi. Mâzi mâzide yaşayanlarla beraber ortadan kalkmış olmadığı için tahmin-i vukûât üzerinde devir ve derâz ısrara zaten lüzûm kalmamıştır.

Hatta şu aralık yeni bir istikrâzın akdi metsûr olduğu sözleri ortada dolaşırken o makâlenin meydan-ı matbûâta çıkarılmış olması delâletiyle anlaşılıyor ki maksad-ı maziyenin fenâ mesellerinden sû-i niyetlerinden hey’et-i devleti ve bütün efrâd-ı milleti haberdâr etmek idi. Bugün şu maksadın maa-l-teessüf takdir edilememiş olduğu görülüyor. Matbûâtın, icrâat-ı hükümete mütekızâne bakan efkâr-ı umûmiyenin feryâdlar koparacağını nazar-ı dikkate almakda alakadaranın itibâdât-ı kadîmeden henüz ayrılamaması insani fena simalara sevk ediyor.

Yeni istikrâz...beş altı gün evvelki gazeteler hazine-i mâliye ile Bank-ı Osmani beyinde yeni bir istikrâz için akd-ı mukâvele olunduğu yazıyordu. Meydan-ı tedâvüle çıkarılacak istikraz tahvilatı dört milyon yedi yüz on bir bin kûsür lira mikdar aşışarından olacak. Bunlara – Meclis-i Meb’ûsan ve Ayânın tasdikine ma’lik olmak üzere – Hazine-i Mâliyyeye ihsan buyurulan emlak ve vâridatından elli bin rusûmat hasılatından yüz seksân bin, ceyânı Divan-ı Umûmiyyeye mahul te’minat ve müstekrizât karışıklıkları fazlasından kırk bin lira tahsîs olunacak; senevi yüzde dört fâiz ve yarım re’is-ül-mal verilecek, tahvilatın vezi seksân beş guruşa bankaya satılacak, bir de 1904 senesi istikrâz tahmilatından hazine-i mâliyenin hesâb-ı cârisine merhûn ve Bank-ı Osmaniye mevdû’ bulunan elli bin kıta’sı yüz liralığı seksân üç buçuk lira hesâbıyla bankaya fûrûht edebilecek, bu iki muâmele hasıl-ı nakdisinden bankadan evvelce alınan avanslar bad-el-tenzil kalacak iki milyon sekiz yüz elli bin lira kadar bin meblağ bankadan mefsuten alınacak idi.

Mukâvelenâmenin metni harfîyen ma’lûm değil ise de (1.Sütunun Sonu) şurût-u esâsiye bunlardan ibâret olduğu, hatta istikrâz mukavele-nâmesi Meclis-i

Meb'ûsân ve Ayândan kabul ve tasdik olunduktan yirmi gün sonra bankanın keyfiyeti kabul veya red etmekte mahir olacağı yolunda bir maddede münderic bulunduğu haber alındı.

Maksadımız şahsiyât olmadığı için şu makalede tabii hiçbir şahsi ve nâm tasrîh etmeyeceğiz.

Yukarıda birkaç satırla hudud-u esâsiyesi ta'yîn edilen istikrâz mukâvele-nâmesine şöyle bir göz gezdirenler birazda umûr-u mâliye ve sarrâfiyeye aşına iseler anlarlar ki evvela devlet-i hâzine-i maliye ile Bank-ı Osmani beyinde öteden beri mevcûd olan hesâb-ı câriye rehin olarak banka veznesinde bulundurduğu 1904 istikrâz tahvilatından elli bin adedini – yüzünü seksân üç buçuk guruş hesâbıyla – bankaya fûrûht ediyor. Bugün o tahvilâtın piyâsa fiyâtı doksân üç doksân dört, hatta doksân doksân beş guruş olmasına nazaran aradaki fark fiyât-ı itibariye göre on yedi, fiyât-ı câriye göre on bir puan raddesine çıkmış ya'ni hâzine-i mâliye birinci şikka göre yüz yetmiş bin, ikinci şikka göre yüz on bin lira sarf etmiş oluyor.

Hükümet kisesine Bank-ı Osmani'nin dest-i tahkimine bu kadar aciz ve teslimiyetle tevdi' edeceği yerde o elli bin tahvili hisse hisse borsada satamazmıydı, bu vazife için bu babda alakadar olan Divân-ı Umumiye idâresini tevsît etmekte ne mahzûr vardı? İhtimâl elli bin tahvilin birden yüz seneye çıkarılması satış fiyatında cüz'i bürütünü husûle getirebilirdi, fakat emsâl-i adidesiyle sâbit olduğunu orada bu tenezzül hiç vakit bir iki guruş tecâvüz edemezdi. Bâ-husus Paris borsası gibi her gün milyarlar kısmında mâlumat-ı müdhişenece olan bir mahalde elli bin Osmanlı mücmelenin fûrûhatında hasıl olacak te'sîr-i kârlem yakın hükümde olacağı erbâb-ı ihtisâsca ma'lûmdur. (...?), tahşîş vermek usulünün yerinden sonra bu bütün ortadan kalkmış olduğu farz ediyor. İşte bu zan ve tahmin ile müteselli olduğumuz bir sırada şu muâmeleye cevâz verilmesi hakikaten şâyân-ı hürriyet geraîbdendir. Eskiden böyle şeyleri bilmezdik; çünkü duymazdık, duysak da ağız açılmazdı. Fenalıklar mahremiyetin atf-ı zenâat postanesine sığınarak icrâ olunurdu. Bugün her şey herkesin gözü önüne dökülürken, efrâd-ı millet en meşrû' bir hak tefîş ile icrâat-ı hükümete bakmakta iken hatalar, müsâmaha edebilecek cesaretle tasavvur edemiyoruz.

Bu iki istikrâzı şerâî-i haziresiyle ne Meclis-i Meb'ûsân kabul eder, ne Meclis-i Ayân memleketin böyle sarîh bir azre dûçâr edilmesine bayram geceleri, arefe günleri devletin boğazına basarak süngü altında imza veren mağlub bir ordu gibi yalvarata yalvarata para vermeğe alışan şımarık, mütehkim Bank-ı Osmani bu

son muvaffakiyet-nâmesini tasdîke milletin vekilleri de rû-i rızâ (2.Sütunun Sonu) gösterse bu memleketi kim müdafaa edecek?... Bu yüzümüze bağiran haksızlıklar milletin ale-l-ibda katlanacağı bir hükm-ü ezeli gibi mi telâkki edilecek?

Meclis-i Meb'ûsanın bu istikrâz mukâvele-nâmesini kabul etmeyeceği muhakkak ise de 1904 istikrâzından elli bin tahvilin fûrûhât-ı muâmelesi o zamana kadar kesb-i kati'yet edecek, bunun feshi imkân-ı hâricine çıkacak ve binaen aliyye hâzine-i devletin göz göre katlanacağı zararı hiçbir tedbir izâle edemeyecektir.

Mukâvelenâme metninin sûret-i kati'yede anlaşılmasına intizâren şimdilik kayd-ı ihtiyât ile serd edilecek bir mütâlaa daha var ki o da yukarıda zikir edildiği vecihle istikrâzın Meclis-i Milletce kabulünden itibâren yirmi gün zarfında kabul veya adem-i kabulü hakkında bankaya hak-ı ihtiyar veren maddeye aîddir.

Bu rivâyeti işitdiğimiz zaman uğradığımız hal-i hayretin de fevkinde idi. onun içündir ki buna itimâd etmemek, buna ba'zı tarafın eser-i tertibi olarak tasti' edilmiş bir yalan diyebilmek istiyoruz. Çünkü dünyayın hiçbir tarafında, hiçbir istikrâz mukâvele-nâmesinde görülmeyen bu madde – farz-ı mahal olarak – sahih ise Bank-ı Osmaniye Meclis-i Meb'ûsanın, Meclis-i Ayânın tasdîk-i aliyenin fevkinde bir kuvvet ve salâhiyyet veriyor demektir ki kumar masası yanında kerfenâr divan olmuş bir sefiye, bir batakcı bile bu kadar ağır bir şart ile para istikrâz etmez, çünkü böyle bir salâhiyeti elde eden Bank-ı Osmani o zaman piyasanın haline bakarak fiyatı seksân beşden yukarı görürse kabul, dün bulursa red edeceğinden şübhe yoktur.

Son sözüümüz; Bank-ı Osmani İdâre-i Sâbıkada devletin hayatına o kadar hulul etmişti, muâmelât devleti öyle insâfsızca yedd-i inhisâra almıştı ki devlet için başka müessesâta daha ma'tûl ve mutassaf şerâite gitmek imkân-ı hâricinde idi. fakat bundan sonra Osmanlı İmparatorluğu Bank-ı Osmani'ye ve bi-l-hassa bu memleketin berverde-i lütf vaâtıfını iken halkın hayat damarlarını emmekden başka vasıta-i menfâ' görmeyenlere ma'kûl olamaz.

Keşûf Efendi ve Korsepondânes Politik

Der-sâadetden Korsepondânes Politik Gazetesine çekilüb 17 Eylül tarihli nüshâsına derc edilen bir telgrâfnâmede hükümet-i seniyye tarafından Keşûf Efendi hakkında ithâz edilen mesleğin ekseriyyet-i sefirâ tarafından tasvîb ve tasdîk edilmediğini ve Hükümet-i Osmaniye'nin Keşûf Efendi hakkında suret-i ma'lumede hareket etmek için Berlin Muâhede-nâmesine (...?) bir inahâr ve nizam ya'ni tekâlib-i zaman kabilinden bir şey teşkil etmekde olduğunu bâ-husus on seneden beri

ceryân eden vakâyi' tarihiye ve devletler tarafından fiilen Bulgaristan hakkında gösterilen eser-i hürmetin, bâ-husus hükümet-i seniyye canibinden ta'kîb edilen mesleğin şu son meselik ile kabil-i te'lîf olmadığı ve Kâmil Paşa kabinesinin bu hareketi (3. Sütunun Sonu) bir ecnebi nüfûz ve te'sîriyle vaki' olduğu mes'elesine gelince bunun da cây-ı tereddüd olduğunu söylüyor.

Hülâsası yukarıda münderic olan bu haberin Bulgar menâfânı müdafaa fikrine müstenid olduğunu beyane hâcet yokdur. Eğer bir iki teâmül ve hata ile bir ahdin, hem Berlin Muâhede-nâmesi gibi bi-l-cümle devletler tarafından kemâl-i diniyye vazife ile imza edilen ber uhde düveliyenin hükümden müstefid olmuş farz edilmesi lazım gelse (...?) düveliyenin bilmesine lüzûmu kalır. Bir küçük mazinin hukukunu fevkinde bir hareketiyle bütün devletlerin imzalarını silmeleri iktizâ etse kongreler, konferanslar, ordular, muzafferiyetler, mağlubiyetler, muâhedeler, taahhüdler, mukâvelenâmeler hep birer lafz-ı bî mal, birer ma'nasız komedyâ olmuş olur. Ekseriyyet-i sefîranın hükümet-i seniyye cânibinden ta'kîb edilen mesleği tasvîb etmedikleri haberine gelince buna inanmayız. Çünkü ma'lûmat-ı mevku'femiz bunu mükezzib olduğu gibi ruş-u ahvâl ve icâb-ı akl ve mantık da böyle bir iddiânın asılsız olmasını müstelzimdir. Düvel-i muâzzamanın bir hükümet-i mümtâzesi kendileriyle müsâvi farz etmeleri kendi vemi' ve haysiyetlerine menâfi olur. Kâmil Paşa kabinesinin ecnebi nüfûz ve te'sîriyle bu hareketde bulunmuş olması cây-ı tereddüd olduğu bahse gelince bu tereddüdün daha katî' olmasını ve Kâmil Paşa'nın bu hareketi kemâl-i istiklâl ile vukûâ gelmiş bulunmasını şeref ve haysiyyet-i memleket nâmına temenni etmeyecek bir Osmanlı tasavvur edemeyiz.

Mezkûr Korsepondânes Politik Gazetesine Sofya'dan gönderilen diğer fikraya nazaran Keşûf Efendi Bulgaristanın Hükümet-i Osmaniye ile son derece samimi sûretde geçinmeğe karar vermiş olduğunu bi-l-zât Osmanlı kabinesine tebliğ etmiş olduğu halde hakkında böyle bir muâmele-i mahkûrâne (?) nin revâ görülmesi Sofya muhâlifinde hayret-i mûcib olduğu beyân ve her hâlde bu hâdise-i tasviye-i pezîr olsa da bir müdet bürodan bir devam olacağı isyân olunur. Sofya muhâlifinin şu taahhüd-ü amiz temâyilane Korsepondânes Politik gibi min-el-kâdim düşünmez gecinen bir gazetenin ma'kûs olmasına doğrusu hoş görmüyoruz.

Süleyman Paşa Hâdisesi

Süleyman Paşa'nın Taşlıca'dan sûret-i firarı hakkında Korsepondânes Politik Gazetesine hülâsası Zîr'de münderic-i ma'lûmât verilmiştir.

Süleyman Paşa askerinin isyan ve kendi aleyhinde kıyâm edeceğini his etmesi üzerine hanesine kapanarak etrafını tahkim eylemiş ise de yine kendini tehlike de gördüğünden Avusturya askeri kumândanı Cenerâl Rehmene ale-l-acele haber görmüş o da hemân bir müfreze-i askeriye göndererek paşayı muhâsaradan kurtarmıştır. Müteâkiben bu kuvve-i muhâfaza ile Saray Bosnaya isâl olunan ve oradan Tiristeye giden Süleyman Paşa gazete muhâbirlerinden birine vakî' olan ifâdatında Sırbların teşvikiyle aleyhinde bu tertibâtın icrâ edilmiş olduğunu beyân [Sırb gazetelerinden biri bu iddiâyı (2.Sayfanın Sonu)

Salı – 9 Eylül

Tânin

Sâhife 3

tekzîb ediyor. Telgrâf kısmımızda buna dâir havadis var] ve İstanbul'a avdet etmeyeceğini ve memleketin bu haline ağlamakda olduğunu ifâde ediyor. Süleyman Paşa aleyhinde vakî' olan bu harekât Avusturya ve Macaristan Hâriciye Nezâretince ma'lûm olması üzerine hemân keyfiyyet Selânikdeki Cenerâl Konselose iş'âr ve o da müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa'ya tebligât-ı icrâ etmiştir.

Müfettiş Paşa derhâl Terâkki ve İttihâd Cemiyetini mes'eleden haberdâr etmiş ve cemiyet tarafından Taşlıca'ya gönderilen bir hey'et-i mahsûsa vakâyi' mezkûrenin mürettibi olmak üzere Hayri Efendi isminde bir zât-ı der-dest etdirmiştir.

Dey Hayat Gazetesi buna dâir şu fıkrayı yazıyor:

Zaten bir müddetden beri Arnavudlar ile Genç Türkler tarafından Taşlıca'da Süleyman Paşa aleyhinde bir hareket-i tertîb edilmekte idi. Zirâ bu zâtı onlar Avusturya muhibbî telakki etmekte idiler. Avusturya Hâriciye Nâzırı bu hareket-i iğtişâşdan haberdâr olunca Selânik'deki İttihâd ve Terakki Cemiyeti nezdinde icrây-ı teşebbüsât etmiş ve cemiyet de ön ayak olanları te'dîb etdirmek üzere Taşlıca'ya bir hey'et-i mahsûsa izâm edilmiş idi. Maa-mâ-fih Süleyman paşa yine kendini emniyyet ve selâmetde görmediğinden me'mûriyetini ve şehri terke karar vermiştir.

Bidâyet-i mes'elesede Bolovarda mûkim on altıncı Avusturya piyâde askerinin Süleyman Paşa tarafından vakî' olan da'vet üzerine Taşlıca'ya doğru mütehhi hareket olmak için emir aldığı bâ-telgraf işâa eylemiş idi ancak haberin sarf-ı saniâ olduğu bi-l-ahire tahakkuk etmiştir.

On altıncı piyâde alayı on üçüncü orduya mensûb olub bu da Macaristan'da manevralara iştirâk etmektedir.

Birisneden Tân Gazetesine iş'âr edildiğine göre Süleyman Paşa Selânik'e avdet ederek fi-mâba'd (...?) bir hayat geçirmek istiyor imiş. Diğer taraftan Süleyman Paşa'nın Der-sâadete avdet edeceği ve Ayan azâlığına ta'yîn edileceği şâyi' olmuş.

Yine bu mes'ele hakkında Viyana'dan Tân Gazetesine yazılıyor: Pololiye (Taşlıca) hadisesi izâm olunacak derecede heyecan-ı bahş değildir. Bu haberden fena niyetceler çıkarmakta mesâraat eden havadis feruşlar daha mufassal ma'lûmât ve iş'âranın vurudu üzerine hakikatı teslim ve hadisenin ehemmiyeti olmadığını itirâf etmişlerdir. Zira hakikatde Süleyman Paşa'nın azimeti acul ajansların iddiasına rağmen Avusturya'nın müdâhelesine mahal vermemiştir.

TELGRAFLAR

Dâhili

Paris, 20 Eylül – Re'îs vükela Mösyö Felemâno bir gün hükümet-i seniyyenin Paris sefiri Naim Paşayı kabul eylemiştir.

Çetine, 20 Eylül – Hükümet-i Seniyye sefiri cedidi Baki Bey dün gece buraya vâsıl olmuştur. (1.Sütunun Sonu)

Atina, 20 Eylül – Manastır'dan iş'âr ediliyor: Rûm Cemâati tarafından Yunanistan Hilâfkiran Fırkası Re'îsi Mösyö Jorej Ralis şerefine verilen ziyafette Rûm Metropolitidi ve müteâddid Zâbitanı Osmaniye ile Genç Osmanlılardan mürekkeb bir hey'et-i mahsûsa, Yunan Konsolosu, Konsoloshâne me'mûrunu, Arnavud rüeâsısından biri ve Rum Cemâatine mensûb bir çok ma'nîran hazır bulunmuşlardır. Rûm Metropolitidi birikime nutuk irâd etdikden sonra Mösyö Râlis irâd-ı kelâm ederek usûl-u idâre-i cedidenin tahkimi ve memleketde refah ve terkinin te'mîni zımnında Türklerle Rûmların samimi suretde itilâf etmeleri lüzümündün bahs etmiştir. Genç Osmanlılar Komitesi erkânından biri de Balmefayla irâd-ı nutuk ederek Rûm anâsırının Kanûn-u Esâsinin iâdesi emrinde vaki' olan muâvenet-i kıymetdarından dolayı beyan-ı teşekkür etmiştir. Mösyö Râlis Selanik'e mütevaciân azîmet eylemiştir. Azîmetinden evvel Manastırda ki Rusya konsolosu kendisini ziyâret etmiştir.

Belgrad, 20 Eylül – Nuye Ferâye Perese yazdığı bir makalede Yeni Pazar'da Vilerle hâdisesinden bahs ederek Süleyman Paşa'nın firâri Sırb ittihâd-ı erkânı tarafından ifâ' edilen iş'âr sebebiyle vaki' olduğunu makam-ı tâ'rîzde beyan ediyor.

Nîm resmi Sâmpodovâ Gazetesi Sırbistanı Balkan Şube-i Ceziresinde bir anâsır-ı iğtişâş gibi tasvir eden böyle bir iftiraya karşı Sırbistanı müdafaa etmek vecibe olduğunu beyan ediyor diyor ki:

“Meşrûtiyet sayesinde en itdâi ve basit bir emin ve asâyişe muntazır olan Yeni Pazar sancağında mûkim bedihâş Sırb ahâlisini iftira altında bulundurmak bu anâsırı Asâkir-i Osmaniye'nin ve Avusturya askerinin mevcûdiyetine rağmen kumândan paşa'yı ihrâc etmekle ithâm etmek saçma değildir? Bu gibi isnâdat-ı inhâmât her dürlü hudûd-u meşrûayı tecâvüz etmek olduğundan bunları inzârme vaz' ve müdahili olduğuna dâir zâhiren olsun hiçbir ilâmat ve işâret yoktur. Her halde Süleyman Paşa mes'elesine Sırbıların ne doğrudan doğruya ne Balovasta hiçbir iştirâkları olduğunu sûret-i kati'yede beyan eder.”

Roma 20 Eylül – Baron Derental Mösyö Dizovleski ve Mösyö Tinoni arasında vukûa gelen mülakâtların Avusturya, İtalya ve Rusya arasında mesâil-i şarkiyenin hal ve tesviyesi zımında müttefikan icrâatdan imtinâ' gibi bir neticeye müncer olduğu muhâfil-i resmiyede beyan olunur.

Roma, 20 Eylül – Bulgaristan Prensi ve Prensese teşrin-i evvelin üçünde imparator Fransuvâ Jozef Hâzretlerini Petine'de ziyâret edeceklerdir.

Hârici

Paris, 20 Eylül – Hariciye Nâzırı Mösyö Pişon Motevalıstların tertîb ettikleri şenlikde bir nutuk irâd ederek ez-cümle şu sözleri söylemiştir: “Hükümet-i Hâricen sulh ve selâmetinin devamını istiyor. Fakat bu sulh ve müsâlemet hakkımız, sarfımız ve konumuz üzerine müesses olmak icâb eder vala esassız ve za'yıf bir şey olur.”

Nazar-ı müşârün-ileyh nutkuna devam ile şu sözlerle söylemiştir: Bi-l-cümle hükümdârâne rüesây-ı hükümetin vaki' olan te'mînlerine nazaran Avrupa sulh ve müsâlemet-i umûmiyesini hiçbir şey tehdîd etmiyor. Avrupa'daki muhtelif ayan-ı ittifâkiye münhasıran te'mîn-i mûvâzene maksadına ma'tûfdur.” Mösyö Pişon Fransa'nın ta'kib eylediği hakimane politikanın Fas'da hiçbir haybete uğramadığını ve bu politikanın Avrupa vatanperverliği hasta tebâen vukûâ geldikten hâli bulunmadığı beyân ile hatm-i kelâm etmiştir.

Bu nutukda yeni bir ta'bir-i nazara iliştiriyor: “Avrupa vatanperverliği, demek ki bütün Avrupa müşterek revâhda bir vatan add ediliyor. Ve Fransa Fas'a karşı ortak müşterekin müdafî' saffetini iktisâb ediyor. Yarın o bir gün Sudan'da veya

Hindistan'da zühûr edecek bir hadiseye karşı İngiltere'ye hareket edecek olsa o vakit İngilizler'de aynı Avrupa vatanperverliği hissiyle hareket etmiş olacaklar. Avrupa hâricinde kalanları düşündürecek bir mes'ele. (2. Sütunun Sonu)

Viyana 20 Eylül – Avusturya ve Macaristanın muhtelit delegasyon meclisleri teşrin-i evvelin sekizinde Peşte de toplanacaklardır.

Paris, 20 Eylül – Lover sokağındaki telefon dâîresinde bir devrekeş altında vukûâ gelen iştiâl üzerine telefon dâîre merkeziyesinde harîk zühûr etmiştir. Şu saatde (alafranga saat dokuz) yangın devam etmektedir. Telefon muhâberâtı münkati' olmuştur.

Dar-ül-beyza, 18 Eylül – Almetocu'nun Merâkeşe dühûlu havadisi tekzîb olunur. Hal ve mevki' gayr-i kabil izâh bir dereceyi bulmuştur. Muhtelif rivâyetler devran etmektedir. (Almetocu, Abd-ül-aziz'in kumândanlarındandır.) Merâkeşe dühûl Abd-ül-azizin bir muvaffakiyeti gibi farz ederek Fransız gazeteleri keyfiyeti o yolda işâa etmişler idi. Fakat bunun da aslı olmadığı şimdi meydana çıkıyor.]

Helnigfor, 20 Eylül – Fillandiya Ticaret Şirketleri murahhısları Fillandiya'daki Musevi mes'elesini tedkîki zımnında ehli haberden mürekkeb bir hey'et teşkiline senatoyu da'vet etmeğe karar vermiştir. Erbâb-ı ticâretin fikrine nazaran Musevilerin kemâl-i serbesti ile Finlandiya'da ittihâz-ı tedâbir etmeleri ve Finlandiyalılarla hukûk-u siyâsiyece Musevi olmaları Finlandiya'nın ahvâl-i iktisâdiyesine sû-i te'sîr edecektir.

Kopenhag 20 Eylül – Rusya ve Finlandiya'da hükm-fermân olan koleranın Danimarkaya sirâyete etmesine ma'ni olmak için bi-l-cümle tedâbir-i ihtiyâtiye ittihâz olunmuştur.

Petersburg 20 Eylül – Son hafta zarfında Petersburg ve civar mahalâtında 1406 kişi koleraya tutulmuştur. Bunlardan 539 kişi vefat etmiştir. Haftalık hükm-fermâ olmağa başladığı zamandan ya'ni mâh-hâlin altısından biri 1653 kişi musâb ve 492 kişi telef olmuştur. Kolera hükm-fermâ olan diğer memâlikde geçen hafta 3392 kişi musâb ve 1377 kişi telef olmuştur. Bütün Rusya'da bidâyet zühûr merezden biri vukûâ kılan musâbinin mecmûa on bin üç yüz elli dokuza, telef olanların mecmûa dört bin altı yüz otuz üçe balığ olmuştur.

Lâyâh, 20 Eylül – Birkaç gündür Slovenler Almanlara karşı nümâyişler icrâ ediyorlar. Almanların mektepleri ve mağazaları hasara uğradılmışdır.

Bunun üzerine jandarma ve zâbitanın müdâhele etdirilmesine lüzûm hasıl olmuştur. Bu akşam nümâyişçiler askere taşla hücum etdiklerinden bir yaylım ateşi

ile mukâbele olunmuş ve ahâlden iki kişi telef, dört kişi mecrûh olmuştur. Diğer iki kişi kılıçla cürm-hedâr edilmiştir.

Paris 20 Eylül – Fransa hükümeti Dar-ül-beyzâ'da bulunan asâkirten bir mikdârının terhisine karar vermiştir. Teşrin-i evvel nihâyetinde Fâsda sekiz bin Fransız askeri kalacaktır.

Paris 20 Eylül – Dizevleskinin Paris'e geleceği rivâyet olunur.

Roma, 19 Eylül – Figaro Gazetesi İspanya Kralı ve Kraliçesinin Viyana'ya seyahatleri tekrar etmiş olduğunu söylüyor.

Roma, 19 Eylül – Teribona Gazetesinin Habeşistan'da bulunan muhâbiri İtalya – Habeşistan münâsebâtı hakkında Necâşi ile görüşmüş olduğunu ve Necâşinin diğerlerinin hukukuna riâyetkâr ve hududda bulunan kabailin te'mîn-i sekûn ve asâyişine tarafdâr bulunduğunu, akvâm-ı mütemdinaye layık olmayan muâmelât-i şedideyi ta'til etmek arzusunu beyan eylediği bildiriliyor.

Roma, 20 Eylül – Belçika Cenerâli Konsolosu Mösyö Nâliyas Tiko "Reyl Deviros" isminde bir vapurun Konko Sevâhili karibinde kazazede olması üzerine İtalyan yolculardan birinin kabael ve haşeyenin tama-i hunhevârânesi olduğu haberini tekzîb ediyor.

Paris, 19 Eylül – Berlinden alınan telgrâfnâmelere göre İtalyan hükümeti Fransa – İspanya notasında münderic tekliflerin yalnız bir kısmını kabul edecek ve fakat tazminât mes'elesini için Lâhey hükm-muhakemesine müracaat edilmesini teklif eylecektir.

Londra, 20 Eylül – İngiliz manevreleri hitâm bulmuştur. İngiliz ordusu Belçika – Fransa ordusu (3.Sütunun Sonu) farz edilen diğer ordu tarafından mezûbiyet nâmeye dûçâr edilmiştir.

Paris, 20 Eylül – Bozgie Rolof Dovreden yüze yüze kaleye gitdiği sırada yanında dûçâr olarak kale iskelesi piş-gâhına tahlis olunmuştur.

Paris, 20 Eylül – Paris'de senrenis muazzemleri muhterik olmuştur. Zâyiât bir buçuk milyon frank tahmin ediliyor.

Musâhebe-i İsboiye

Gazete ve Gazeteciler

Gazeteler hiç de iyi gitmiyor...evrâk-ı havâdis bir beliyeye-i azimâ kesildi...muhârrirler memleketin muzâr ve menâfi'ni fark değil...

Bir aydan beri akvâh-ı avâmda salınan bir cümle şekvâiye kahve köşelerinden, gazino masalarından, tramvay arabalarından dolaşarak yavaş yavaş – otuz yıllık bir tefessüh ahlâkı neticesi olmak üzere bütün yalanlara, çirkinliklere edepsizliklere ağuş kabul açmağa alışan – devâiri resmiyeye girdi; Bâb-ı Ali’de bi-l-hassa mazhâr-ı aġrâz oldu, dehân-ı vükelâda kendisine bir gösterildi, lisan-ı sadâret-i azimâya kadar çıktı. Muhârrirlerimizin en ciddilerinden birisine Kâmil Paşa Hâzretleri:

Matbûât-ı bizi şaşırtıyor...ceridelerin hücum intikâdından çekindiğimiz için ne yolda hareket edeceğimizi bilemiyoruz.

İtirâfında bulundular. Makalât-ı müşteşeredeki şedâidâ Fadye Paşa kalkdı. Büyüklere küçüklere akli erenler, ve bâ husûs akli ermeyenler matbûâlara itidâl ve sukûnet-i tevsiyesine ihtiyâç his etdiler. Birkaç kundakçı kalemin semt-i matbûânda ibkâ edildiği harîk beyân-ı itfâ edilmeli idi, bu mahûr etrafında arây-ı umûmiye yerleşdi ve bu yeni bir cilve-i rüya oldu.

Mes’eleye birde matbûâlar cihetinden bakalım:

Karein – Bâ husus matbûâtın harâret-i müfrete-i beyanından şikâyet edenler – biraz tuzluca dedi kavdi bî havî olmayan gazetelere itibâr etmiyorlar, ciddi dediğimiz nüshâlar istişkâl olunuyor. Satılmıyor; ciddiyet bize tahammül edemeyeceğimiz derecede bahâlîya mal oluyor. Hakkımızda en acı serzenişleri reva görenler sabahleyin evrâk-ı havâdise göz gezdirirken içlerinden pek hasîr hevâh ve i’tidâl-cû olmayan bir ses: “Bakalım, bugün de kimin ayağına ip takmışlar?” diye fısıldâr, ellerindeki varâka yüzünden maskesi kaldırılan bir hâinin tefâsil rezilini arar ve şâyed aradıklarını bulamazlarsa – övmediğini bulamayanlara mahsûs – bir işmizâz nâ-hoşnula ile cerbideyi ber- taraf atarlar.

Gazeteleri gazeteciler yazar. Fakat kareller yazdırır. Gazeteci kendi istediğini değil okuyacakların arzu ettiklerini neşr eder. Gazetelerin cedvel-i münderâcatını yazan raġbet-i umûmiyedir. Ekmeğin cetesini müsteheliklerin zevki ta’yîn ettiği gibi gazetelerin meyil ve islobini de fikri karain gösterir. Kalem eğerce muharrirlerin elindedir. Fakat telakkiyanat hemân dâima kalb-i garâinden gelir.

Şimdi her sabah ufukdaki sesleri rüzgar süpürdüğü gibi öykü taklitiyle mahrûrlanan (3.Sayfanın Sonu)

asâbi, asabi üzerindeki sesleri de (...?) siliyor. Evrâk-ı havadîs sağa ve sola atılmış taşlar, yükseklerle takılmış tırnaklar, tatlı sert, dokunaklı, telmihli, eyhâmlı cümleler varsa derhâl öykü sersemliği zâil oluyor, gözler açılıyor, gizli bir lamia memnûniyetle parlamağa başlıyor.

Aksi halde hâmizeler hâmizeleri ta'kib ediyor, ceride elden atılıyor, kareinlerin fikrinden şu cümle beliriyor: “Aman bu [şesun zaman] da hiçbir şey yazmazki... bir daha almayacağım!” ve bu gitmese [şesun zaman] ın mükâfat-ı ciddiyeti oluyor.

Şimdi sabahları karainde mevzi'n vürûduna kadar his edilen sabırsızlığın sebebi her şu ümidedir: belki bugün gazetelerin biri yeni bir fezah ve cerâim kutusunun kapağını açar...! Dolu saatleri akibinde sağa sola dağılan: “bu sabah gazeteler nerede kaldı? Sakın mevzû' geçmiş olmasın!” cümlelerinin bir ma'nası da: “basurculara, üfürücülere, zülüflilere, yaiz tahsinlere haramilere yeni arkadaşlar yokmu? Ağrıbozlu ne sularda? Lütfi Ağa'nın oğlu Fâik Bekir Ağa'nın bloguna yollandığı mı? Bakalım Hakkı Beyi nasıl istifa etdirecekler...” gibi benim merzi meraklardır.

Şu (benim merzi) ta'birinden öyle merakları tefsi' ediyorum. Zan etmeyiniz. İtikadimce herkes sermâye-i tecessini istediği cihete sarf ve amâlede serbestdir. Bizden daha pek ciddi adamlar basurcu ve üfürükcü gibi rezâlet kahramanlarından daha adi eşhâsa kadir tezil merak etmişlerdir: Ez-cümle meşhûr Avusturya diplomatı Prens Metrebi'nin cenâî Romanların akıbetini anlayıncaya kadar o nüfusundaki intizâmı gaîb edermiş. Hikâye ederler ki bir gün Fransa'nın Viyana sefiri gayet ciddi bir mes'ele-i siyâsiye hakkında (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) istizâh için Meternikin yanına girmiş, o günlerde Paris gazetelerinin birinde Ojen Su'nun (Paris Esrarı) nâmındaki romanı tefrike ediliyormuş, sefir mes'ele-i siyâsiyeden bahse başlarken Meternik demişki:

Aman, aziz sefirim, o mes'elenin ehemmiyeti yok, siz bana Prens Rodolf, Şorinor, Şo'et kadın, Gavaloz ne oldular, onu haber veriniz. Paris'in bu hafta postasını henüz alamadım, Ojen Su'nen bu mühim kahramanları hakkında sizden ma'lûmat isterim...mesâil-i siyâsiyeyi ne zaman olsa müzâkere edebiliriz!

Ayâm Adıye'de karainin hali tiyatrolarada perde açılmasını bekleyen hisârın halini andırır: sabırsızlık umûmidir; fakat perde arkasından her ruh ayrı bir şey

bekler. Karainler’de böyledir: biri romancığızının ma-bâ’dını arar. Biri zâbıta-i vukûanın mahsûs sütunlara koşar, biri bir cinâyetin tafsilatını gözetler, hatta ilânat-ı sâhifesinin müdâvim karaini bile görülmüşdür.

Avrupa’da mücremin meşhûrenin zindanda nasıl vakit geçirdiklerini, nevcinilerle neler konuştuklarını, hangi yemekleri, hangi nev’ şarabları sevdiklerini, akşam saat kaçda yatub sabahleyin ne zaman kalkdıklarını, kabul-u cenâba nasıl imrâr-ı hayat etdiklerini, damağlarındaki efkârı, kalblerindeki ısrar-ı aşikâneyi, zevklerini, hayallerini, inkıâllerini merâk edenler karain arasında ekseriyeti teşkil ederler, bu cihetle en ciddi gazeteler bile bu yolda ki tefâsil bi fâideye müteâddid sütunlar tahsisine mecbûr olmuşdur.

Gazete ma’nâ-yı hâzırına göre ruh-u muharririn ile ruh-u karain arasında vasıta-i musâhiyedir. Muhâtabın sevdiği bahs dahilinde idâre-i kelâm müftezâ-yı adâb-ı nezâket olduğundan muharrer fikir ve kalemini karainlerinin fikir ve zevkine göre icâle eder. Halkca mûcib-i ıztırâb veya muharrin tecessi olan mesâili bi-l-tahkik anlayarak tercihen onları (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) zemin-i makal-ı ittihâz etmek mergûb karain olmak isteyen muharrin vazifesidir. Hatta o mesâil hakkındaki hükm-ü umûmiyeyi öğrenüb de ona mülâyim bir hüküm veren muhârrirler bile vardır ki çirkin bir esâret damağıyeden başka bir şey olmayan şu hareket sayesinde celb-i kuluba muvaffak olmuş gazeteciler Avrupa’da pek nadir değildir.

Gazeteci bi-l-cümle mülâkat-ı fikriyesi ile lâ-yenkati’ uyanık durmalıdır: şimdi bir hadise vukû’ bulur ki tasviri faâliyet-i hayaliyeye muhtacdır; biraz sonra bir haber şayi’ olur ki devr-i derâz muhâkeme ister; bu haberi bir mesâile ta’kib eder ki bütün nefriât-i mâziyesini bulmak için ma’lûmat-ı tarihiyemize müracaat, hafızamızdan istiâne lazım gelir.

Damağın bu yakaza-i dâimesi şübhesiz pek yorucu, pek nevan-fersâ bir şeydir. Maa-mâ-fih jimnastik gib iruha – biraz alışdıktan sonra, - o kadar tatlı gelir ki adeta bir ibtila nisbetini alır.

İnsan tütüne, biraya alışdığı gibi gazeteciliğe de alışır, o derece ki meşâgil ve mesâlik-i sâireden artık lezzet-yâb olmaz. Bakınız, devr-i mektub istibdâd da gazetecilik kadar tehlikeli, o kadar hasîs ve müstahkir bir meslek olmadığı halde Ahmed Râsim ve Zühdi Beyler Mâarif Nezâretinin kendilerine İrane etdiği ten arâm makamlara matbûâların netkâlî hasır sandalyelerini tercih etdiler...! bir nev’ dar-ül-sâle gibi dar-ül-matbûâ vardır; eski zamanın gazete muhârrirlerinden merhûm Ali Bey’in, merhûm Cemâl Bey gibi görüşdüğüm zevât hep gazeteciliğin hâsretkezârı

idiler. Hiç şübhe yok ki Mabeynci Emin Bey, Beyrut Valisi Nâzım Paşa – ki birer eski muhârrirdirler – vâsıl oldukları mevâki’ mernifa’yı gaezetecilik makâmına fedâyı arzu ederler, ne çare ki kollarında eski kuvveti, ruhlarında evvelki metâneti bulamadıkları (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) için zaman-ı hazırın bir nâv nevânâ kalemlerine gıbteler etmekle iktifâya mecbûr olurlar.

Gazetecilik haylice fi-l-hakika yorucu fakat o nisbetde eğlenceli bir sana’tdır: yarın ki cümle-i matbûâtı bugünden bilmek, tarîk-i istihbâr ve istitlâade pişûvây-ı umûm olmak, şesûn cihânı herkesten evvel öğrenmek, bunların izzet-i nefsi okşayan öyle bir zevki vardır ki... havâdis-i alem sanki bi-l-zehih evvela gazeteciye arz-ı vücûd eder?

Gazeteci az çok dün kisvetle karabini olan bir vakanüvisdir. Fedâkar bir vekâyi’ nevis! (teevdur bariyer)in [Parisliler] ünvânlı komedyasındaki eşhâs vaka’dan biri diğesine soruyor:

Ne iş görüyorsun?

Kendim için hiç; bütün mesâim başkaları için: Gazeteciyim!

Gazetecileri kolay kolay tecrim etmeyelim, hele mil-i karaini ta’kib etdiklerinden dolayı onları şâyân-ı muvâhze görmek büyük haksızlıktır. Okunmayacak makaleler yetiştirmeği muharrirden talep edebilseniz bile müdürlere sanılmayacak gazete imâlini teklif edebilirmisiniz?

Bilseniz gazete ve gazeteciler, bâ-husus şu aralık bizim gazete ve gazetecilerimiz o kadar müstehâk mesâhelelerdir ki... Avrupa gazetelerinde mütehasıs muharrirler vardır, matbûâlarda bir nev’ taksim-i mesâi ceryan eder: siyâsi yazan, cinâyâtı anlatan, havadis-i edebiye veren, tefrika karalayan, ahvâl etrafi intikâd eden, alemlle eğlenen hususi muharrirler bulunur.

Bizden, bizde ki muharrirlerden gazeteler her istiadâdı bekler, bize her vazifeyi tahmil eder. Gazete - fare ve insan gibi – akli kel bir hayvandır. Beslenmek için fazilet, hıyânet, fen, edeb, masal, tarih, her şeyi ister. Ona mersin ve hende, akıl ve belâhât, bütün hayat, bütün (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Ana

Muhârriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

Pelage kendi kendine düşündü:

-Zavallının lastikleri de yok!

Genç kız kelimeleri uzatarak söylüyordu:

-Evet çok üşüdüm, adeta donuyorum..

Pelage hemân atıldı:

-Durun size semâveri hazırlayayım.

Bunu der demez dışarı çıkdı. İçinde bu genç kıızı çokdan beri tanıyormuş, bir valide muhabbetiyle söylüyormuş gibi bir his vardı. Onu görmekten zevk alıyor, misafirin sık sık kapanıp açılan maî gözlerini düşünerek memnûniyetinden gülüyordu. İki misafirin muhâverelerine (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) kulak verdi. Genç kız soruyordu:

-Niçün gamlı duruyorsunuz, Andre?

Kanyaklı hafif bir sesle cevap verdi:

-Bilmem ki... şu dul kadının ne güzel gözleri var; düşünüyorum da kendi kendime "Belki annemin de gözleri böyle idi." diyorum. Çok defa'lar annemi düşünürüm ve her vakit öyle zan ederim ki o hâla yaşıyor.

-Öldüğünü söylüyordunuz yâ!...

-Hayır, ölen analığımdan. Ben asıl kendi annemden bahs ediyormu. Şimdi onu gözümün önüne getiriyorum: meselâ Kiyef'de bir sokak başında dilencilik ediyor, sonra bir meyhânede metsal içiyor...

-Neden?

-Öyle işte... sonra ser-hoş olunca polisler tutuyor, yüzüne gözüne tokatları atdırıyorlar...

-Ötede Pelage içini çekerek kendi kendine:

-Zavallı adam, dedi.

Nataşa yavaş sesle hızlı hızlı söylemeğe (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) başladı. Bir az sonra küçük Rusyalının ahenkdâr sesi yine odanın içini çınlatdı:

-Siz daha gençsiniz, çok tecrübe görmekdiniz, herkesin bir annesi var. Maa-mâ-fih insanlar yine fenâdır. Çocuk doğurmuş vakâ güç şeydir, fakat insanlara iyiliği öğretmek bundan daha güçtür.

Ötede Pelage içini çekti. Bu küçük Rusya'lıya cevap verebilmek, ona meselâ kendisinin de oğlu Pâvele iyiliği öğretebilse ne kadar sevineceğini ve fakat ne yapsınki hiçbir şey bilmediğini söylemek istiyordu.

Ve bir an kapı yavaş yavaş açıldı, yeni bir misafir geldi. Bu gelen eski hırsızlardan Danilonun oğlu, mahallenin en meşhûr merdemkerizi Vesofçikof idi. bu adam dâima kendini insanlardan ayrı zan eder, herkes onun bu haliyle eğlenirdi. Pelâki, hayret içinde sordu.

-Ne istiyorsun?

O ufak gül rengine gözlerini kadına (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) bakdı ve geniş avucuyla iri kemikli yanaklarındaki suları silerek Pelâke'nin suâline cevap vermeksizin ahenkdâr bir sesle sordu:

-Pâvel evde mi?

-Hayır

Vesofçikof odanın içine bir göz gezdirdikten sonra içeri girdi ve :

-Bonsevâr arkadaşlar...dedi.

Pelage lanbaya kendi kendine söylüyordu:

-Aman yarabbi, buda mı onlardan?.. mümkün mü?

Nataşa bu yine gelen adama mesrûr ve müvedtegâr bir tavır ile elini uzatınca zavallı kadının hayreti büsbütün artmışdı.

Bundan sonra iki delikanlı, adeta çocuk denecek kadar küçük iki erkek daha geldi. Pelâke bunların birini tanıyordu: bu, fabrikanın eski amelesinden Fedor Sizofin yeğeni idi. hutut vecihesi keskin, alını pek yüksek, saçları kıvrıkcıkdı. Ötekinin saçları düzdü, vakâ onu (2.Kısım 4. Sütun 4. Sayfanın Sonu)

insaniyyet lazımdır! Zelzele, hârik, fırtına, kaht, ihtilâl gibi tiyatroları, afterisleri, aşkı, baharı, sulh ve saâdeti de tasvir edebilecek sana'tkarları arar. Bilseniz biz bu ağır rolü oynar görünmek için ne kadar terliyoruz!

Düşününüz ki gazetecilik bizde daha elli günlük bir san'atdır. Bu kadar geç bir tecrübeden büyük mahâretler beklenemez. Gazetecilik pek çok sermâye-i irfân ve

o nisbetde meleke ister. Gazete – elbette bilirsiniz, - medeniyetin avâmlı mühimmesinden biri olmuştur. Avrupa’da ve bâ-husus İngiltere ile Amerika’da gazetelerin kısım-ı izâmı birer mürebbi mezkûdır, gazete sayesinde kahramanlar, müellifler, diplomatlar ve hatta...Gazeteciler yetişir!

Cenab Şehâbeddin

AVRUPA’NIN MÜESSESÂT-I SİYÂSİYESİ

İngiltere’de İdâre-i Velâyât

Büyük Britanya ve İrlanda kraliyet müttefikâsı eski İngilizler denilen bir milletin zir-i idâresinde geçmiş kadim gâl, İskoçya, İrlanda kavimlerinden mürekkebdir. Bunların teşkilat-ı ictimâîye ve diniyyeleri ayrıdır. Nefs-i İngiltere’de ki kavmin mezhebi Angilikandır. İskoçyalılar Perzibyerebiyen, İrlandalılar Kânuliyendirler. İngiltere hükümetine yek-nesâk bir usul idâre tatbîk etmek hata olur; maa-mâ-fih on dokuzuncu asrın son senelerinde merkeziyyet usulüne doğru tahakkuk eden temâyelâtdan İngiltere’de taşraların ne suretde idâre olunduğuna dâir ba’zı kavâid ve ihkâm-ı umûmiye istinbât olunabilir.

İngiltere’nin her tarafında ve bi-l-hassa Büyük Britanya’da taksimât-ı mühimme-i mülkiye “Konte”leklerdir. Bunların ves’atı pek methûldür. Bunların dahilinde “Pârovas” ya’ni nahiye taksimâtı vardır. Konteleklerde hiçbir tarafa merbût olmayarak, adeta bir ada gibi noriğ, ya’ni kasabalar da bulunur. (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) bunlar bir nev’ muhtâriyyet-i idâreye mâlikdirler.

Konteliklerde kral nâmına resmi me’mûrlar: Şerif ve Lord Lebotena ile sulh-u hâkimlerinden ibâretdir. Bütün bu me’mûrlar cisim-i arazi ashâbı arasından intihâb olunurlar ve fahri olarak ifây-ı hidmet ederler.

Karun ve Setâde şerifler konteliğin ikinci derece de bir me’mûru, askeri kumandanı idiler. Bugün silsile-i merâtce birinci dereceyi ihrâz etmişlerdir. Sulh hakimleri memleketindeki bütün ashâb-ı emlâk ve arazinin bir listesini yaparak krala takdim ederler, kral bunların içinden birini şerif-i intihâb eder. Bu intihâb-ı keyfiyetinin garib-i merâsimi vardır.

Nâmzedlerin esâsını hâvi olan liste krala takdîm olunur. Kral bunun münderecâtının üzerine asar. İlkine hangi ismi dilerse o zât-ı şerif olur. Maa-mâ-fih

şunu da söyleyelim ki ikine dâima he'yet-i vükelânın en ziyâde işine gelen nâmzede isâbet eder!

Şerifler bir sene müddetle ta'yin olunurlar ve hukuk-u hükümdarının vekili ve müdafai vazifesini hâizdirler. Asayişin idâmesine dikkat eder. Lüzûm görürse muhâfaza-i inzibât için on beş yaşından yukarı kimselerin kâffesini silah altına da'vet edebilir. Muhâkemededen sadır olan ilâmat-ı hukukiye ve cezâiyenin te'mîn-i icrâsı vazifesi de ona âiddir. Nişâne-i hüküm ve nüfûz olmak üzere kılınç taşır, maiyyetine bi-l-zât birkaç muâvenet ile birkaç "Bayı" ta'yîn eder. Bu son me'mûrları bi-l-hassa ilâmat icrâ me'mûrluğu vazifesini görür.

Şerifden bir derece aşağıda "Lord Lebotenan" vardır. Bu hükümdâr tarafından kayd-ı hayat şartıyla ta'yin edilir. Ekseriyâ Lordlar Kamarası azâsı arasından tefrîk olunur. Milis askeriye ile he'yet-i hakkâmanın re'îsidir. Bu he'yetlerle idâme-i asâyîşe de vazifedârdır. Adliye (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) me'mûriyetleri için Adliye Nezâretine nâmzedleri teklîf eder. Konteliğin evrakı Lord Lebonetân tarafından muhâfaza olunur. Milis askeri zâbitliği vazifesini ifâ eden zâtlar kendisine muâvinlik de ederler.

Şeriflik ve Lord Lebonetânlık me'mûrunu bi-l-hassa medâr-ı iftihâr olmak üzere ileriye sürülen vazifelerdir. Konteliğin asıl idâre me'mûrları son senelere gelinceye kadar sulh hakimleri idi.

1888 ve 1894 tarihlerinde vaz' edilen kanunlarla bu teşkilât değiştirildi. Sulh hâkimleri yalnız vezâif-i adliyeriyle meşguldürler. İdâreye âid salâhiyetleri kontelik meclisleri kaza meclisleri, nâhiye meclisleri gibi intihâb ile teşkil olunan mecâlise tevdi' edilmiştir. Bu meclisler virgü almak istikrâz akd etmek hakkına malikdirler. İngilizler eskiden beri taşralarda yerli asilzâdeler vasıtasıyla idâre-i umûr mesleğini ta' kib ederlerdi. Şimdi ahalinin intihâb etdikleri zâtlar vasıtasıyla kendi umûr-u mahâlliyelerini ru'yet etmeleri mesleğine tercih etmiştir.

Kontelik meclislerinde 60 – 80 azâ vardır. Her dâireden bir azâ itibâriyle üç sene için intihâbât icrâ olunur. Bu intihâbâtda kadınlar da re'y verebilirler, yalnız azâ olamazlar.

Kontelik meclisine girebilmek için hem sarf o konteliğe yahûd bizim ta'bir ile velâyete mahsûs olan virgülerden virmeli, hem de o velâyet dahilinde emlâk sahibi olmalıdır.

Kontelik meclisi bir re'is ile güzide azâlardan ve ale-l-âde azâlardan tereküb eder. Re'is riyâsete intihâb edilmekle beraber sulh hakimi vazifesini ihrâz etmiş olur.

Güzide azâlar meclis tarafından altı sene müddetle intihâb edilir. Adedleri azây-ı meclisin dörtde yirmi nisbetindedir.

Kontelik meclis her sene dört kere ictimâ' eder. 7 teşrîn-i sanide vukûâ gelen ilk (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) ictimâ'da re'is ile güzide azâlar intihâb olunur. Devre-i ictimâ' aralarında meclisin iktidârı teşkil olunan komitelere bırakılır. Bu komiteler içinde en mühimi maliye komitesidir. Onun tarafından takribi bir rapor verilmekdikce hiçbir masraf, din, taahhüd altına girilmez.

Velâyat-ı umûrunu idâre için kontelik meclislerinin mühim-i imtiyâzları vardır. Konteliğin emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlesi üzerinde tasarruf ederler. Hükümet-i mahaliye meclisinin tasvibine arz edilmek şartıyla furuhât ve iştirâ hakkına malikdirler. Harf-i sanâyi' mektepleri, bimâr hâneler, ıslâh ahlâk-ı fikriyle yapılmış habishâneler te'sîs ve idâmesine salâhiyetdârdırlar. Bu mesâife tekâbül etmek üzere velâyet dahiline münhâsır olarak virgüleri tarh, ihdâs ve cibâyet ederler.

Diğer taraftan kontelik dâhilindeki me'mûrları nasb ve ta'yin ve ba'zı nizâmât vaz' etmeğede salâhiyetleri vardır. Hâsılı velâyetinin tekmîl-i umûr-u mülkiyesini tanzim ve idâre onlara aîddir.

Kontelik meclisinin altında kaza meclisi vardır. Bu, nâhiye meclisi ile kontelik meclisi arasında bir hadd-ı ittisâl teşkil eyler ve bi-l-hassa umûr-u hayriye ile tenzifât me'selelerine bakar.

Nâhiye meclisleri vaktiyle sırf umûr-u diniyye için teşkil edilmiş iken 1894 tarihinden beri bir vazife-i mülkiye ve idâre taahhüd etmiştir. Her nâhiyenin bir meclis-i umûmiyesi ve eğer nâhiye dâhilinde üç yüz nüfusdan ziyâde halk varsa bir de meclis vardır.

Meclis-i umûmi muntezemân senede bir kere toplanır. Nâhiye umûrunu müzâkere eder. Nâhiye de üç yüz kişiden ziyâde varsa meclis-i umûmi bir re'is ile en çok on beş azâdan mürekkeb bir meclis intihâb eyler. Nâhiye umûrunu bu meclis görür.

İşte İngiltere'de idâre-i velâyât bu suretle ceryân eder. Görülüyor ki velâyâtta iki nev' (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

tanımıyordu. Fakat halinde korkutacak bir şey yokdu. Belli ki sade bir adamdı. Nihâyet Pâvelde yanında iki arkadaşıyla geldi. Kadın bu yeni gelenleri tanıdı. Fabrikanın amelesinden idiler. Oğlu tatlı bir sesle sordu:

-Çayı hazırladık değil mi? Teşekkür ederim.

Pelage esbâbını anlayamadığını bir his şükranını nasıl ifâde edeceğini bilemeyerek sordu:

-Rakı istermisiniz?

Pâvel mantosunu çıkarırken annesinin yüzüne bakarak gülümseyen bir ses ile:

-Hayır, istemez, dedi.

Sonra birden hatırına oğlunun kendisiyle eğlenmek için bu ictimâin tehlikesini yalandan büyütmüş olduğu geldi.

-Bunlar mı tehlikeli dediğin adamlar?

Pâvel arkadaşlarının bulunduğu odaya geçerken cevabını fırlatdı:

-Evet bunlar!

Validesi onu nevâzşikâr bir nazırla ta'kib ederek: (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

-Ya? dedi.

Ve zihnen sözünü itmâm etdi:

-Hala çocuk.

-2-

Semaverdeki su kaynamağa başlayınca Pelage odaya girdi. Misafirler masanın etrafına oturmuşlardı, Nataşa, elinde bir kitab, köşede lambanın altında çekilmişdi.

Nataşa söylüyordu:

-İnsanların niçün bu kadar fena yaşadıklarını anlamak için...

Küçük – Rusyalı söze atıldı:

-Ve niçün bu kadar fena olduklarını anlamak için.

-Onların hayata nasıl başladıklarını anlamak lazım...

Pelage çayı hazırlayarak mırıldandı:

-Bakınız, çocuklar bakınız.

Hepsi susdular.

Pâvel kaşlarını çatarak sordu:

-Ne dediniz anne? (2.Kısım 2.Sütunun Sonu)

-Ben mi?

Bütün nazarların kendisine müteveccih olduğunu görünce bin müşkülât ile izâh-ı merâme başladı.

-Şey.. ben kendi kendime konuşuyordum, bakınız diyordum!

Nataşa gülmeğe başladı, Pâvel de gülüyordu küçük – Rusyalı dedi ki:

-Çaya teşekkür ederiz, ana?

Pelage gülümsedi:

-Daha içmeden teşekkür ediyorsunuz.

Sonra oğluna bakarak sordu:

-Sizi rahatsız etmiyorum yâ?

Cevabı Nataşa verdi:

-Siz mi? Nasıl olabilir? Siz ki evin kadınısınız, hiç misafirlerinizi rahatsız edermisiniz?

Sonra Teflâne, müşteki bir sesle bağırdı:

-Valideciğim: bana bir parça çay verirmisiniz? Soğukdan titriyorum, hele ayaklarım dondu.

Pelage istiâcâl ile:

-Peki kızım, hemân şimdi veririm. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) dedi

Nataşa çayı içdikden sonra bir def'a içini çekdi. Baş ortasını omuzuna atarak sarı kaplı, kocaman resimli kitabı açdı. Pelage bardaklara çay dolduruyor, gürültü etmemek için bunları birbirine çarpmağa uğraşarak böyle şeylere pek az me'lûf olan zavallı damağının bütün dikkatiyle genç kızın ahenkdâr bir sesle okuduğu şeyi dinliyordu. Kızın son bulurunu semaverde kaynayan suyun nağmesine karışıyor. Mağaralarda yaşanan vahşilerin hayvanatı taşla öre öre öldürdüklerini anlatan bu sade ve râzih hikâye parlak bir şerit gibi odanın içinde dağılarak uzanıyordu. Bu bir hurâfe gibi idi, arada birkaç def'a Pelâke oğluna bakmışdı. Bu nazarlar da sanki bu vahşiler hikâyesinin neden memnu' olduğunu anlamak isteyen bir hal vardı. Fakat çok geçmeden hikâyeyi dinlemekden de vaz geçerek misafirlerini tedkike başladı.

-Mâ'ba-dı var-

kuvvet vardır. Bunların menşe'leri ve salâhiyetleri birbirlerinden farklıdır.

Birinci nev' kuvvet şerife, Lord Lebotanâne, sulh hakimlerine âddir. Bunları kral nâmına ifây-ı vazife ederler.

İkinci nev' kuvvet-i müntehâb meclislere âddir. Bunlar vezâif-i idâre ile sırf mahalli olan umûru ru'yet ederler. Evvelden bu vazife muhtelif ve birbirinden müstakil he'yetlere mevdu' idi. 1888 ve 1894 tarihlerinde icrâ olunan ıslâhât ile merkeziyyet usulüne doğru sarıh bir hatve atılmışdır. Hükümet-i mahalliye meclisinin (meclis-i idâre demektir) kontrol altında ile birbirine merbût munteheb meclisler teşkili bunu göstermeğe kâfidir.

Muhtariyet-i idâreye malik kasabalar şehri meclisi denilen muntehâb bir meclis tarafından idâre olunur. Bu meclise bir "mâyur" riy'aset eder. Bu meclislerin vazifesi oldukça vas'adır. Asıl vazifesi şehre âid emlak-ı umûmiyenin idâresidir. Zâbıta umûru da bu meclise mevdu' gibidir.

SON

Şark Demiryolları

Şark demiryolları kumpanyası me'murin ve amelesinin yevmiye ve mâaşlarının tezyidi zımnında vukûa bulan mürâcaatları üzerine kumpanyaca bu bâbda taleb ve if'alleri kabul edilmediğinden dolayı geçen cum'a gününden beri terk-i iştigâl ederek trenlerde seyr ü sefer etmediği halde dün istasyona gelmiş olan Nâfia Nezâreti demiryolları idâresi müdürü Margosiyân Efendi ile me'mûrin mezkûre tarafından ta'yin edilen vekil ve kumpanyanın direktorları beyinde ceryân eden müzâkerede tarafiden birer hakim tayiniyle ihtilâfın neticelendirilmesi ve dünden itibâren me'mûrunun işe mübâşeret eylemesi taht-ı karara alınmışdır. Ceryân eden müzâkerâtı (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) havi mahzı varaka Margosiyân Efendi tarafından ahz edilmişdir. Saat ala-franga dokuz raddelerinde bi-l-cümle me'mûrun işleri başına devam edüb adi trenlerle Viyana posta katarı da vakt-i maiyyetinde hareket etmişdir. Ale-l-sabah bir ay inzibât istasyona gönderilen asâkir-i şahâne ve

jandarma efrâdı dahi mahallerine avdet ederek bir gunâ vukûât gayr-i lâyıke zühûre gelememiştir.

Hidiv Mısır

Hidiv Mısırın buradan azimetinde memleketi olan Kavâleye gitmiş olduğunu yazmış idik. Mahalinden ihbâr edildiğine göre Kavâlede belediye nâmına müşarün-ileyhin şerefine mükemmel bir ziyâfet çekilmiştir. Me'mûrun mahalliye, konsoloslar, metropolid vesâire mu'teberân ziyâfetde hazır bulunmuşlardır. Hidiv mesârefi kendisinden olmak üzere Kavâleye kabil-i şarb savâsale edeceğini söylemiştir. Müşarün-ileyh el-hâruse yatıyla ordan Taşöze gitmiştir.

Meclis-i Meb'ûsan azâsının intihâbı için Pravâdemi kazasında ictima' eden ahali Kara habishanedeki mahbusun tahliye edilmedikce dağılmayacaklarını beyan etmeleri üzerine maznûn ve mahkûm olarak kaza habishânesinde mevcûd on sekiz kişinin kâim-mekâm tarafından tahliye kılındığı Bitlis istinâf müddei umûmilkünden bâ-telgrâf adliyyeye mûmâ-ileyh hakkında muâmele-i mukteziyenin bir an evvel ifâsı dâhiliyyeye işâr edilmiştir.

Geçen sene tahrir nüfûs-u muâmelâtı hitâm bulan devâîrden daha pek çok nüfusun dâhil-i secâl olmadığı şimdikiye kadar bir ay tescil vukû' bulan müracâatdan anlaşılmaqda olub bunların şebt-i defter edilmeleri zımnında nüfûs nizâmnâmesinin altmışınca maddesi mûcbince isbât-ı hüviyyet eylemeleri için şehri emâneti meclisine sevk olunmaqda iseler de bu hal ashâbınca bir takım müşkülâtı müevveddi olduğundan gerek devâîr-i saîreden ve gerek bu kere tahriri ikmâl edilen dördüncü dâîre de tahrir hâricinde kalanların (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) tarihi ilandan bi-l-İtibâr altı ay zarfında idâre-i umûmiyyeye bi-l-müraca şehri emânetine gönderilmeksizin ve bir gunâ cezâ-i takdiye tâbi' kalmaksızın kayd ve tescilleriyle tezkere-i Osmaniyelerinin itâsı münâsib görülmekde olduğu nüfûs-u idâre-i umûmiyesinin mezkûresi üzerine makam-ı sadâretten istizân olunmuştur.

Virgü Tahsilatı

Kanûn-u Esâsi mûcibince Der-sâadet ile taşralar arasında hiç bir fark ve imtiyâz mevcûd olamayacağından taşralarda tatbik olunan virgü tahsil nizâmnâmesinin şehrimizde de tatbik başlanılması için teşebbüsât-ı lâzime de bulunmuşlardır.

Patent Virgüsü

Temettu' virgüsünün lağvıyla patent virgüsünün te'sisine ve bu suretle ecnebi tüccarlarından da Osmanlı tüccarları gibi virgü alınması esbâbının istikmâlına dâir Mâliye Nezâretince icrâ olunan tedkikât-ı hitâm bulmuş ve keyfiyyet Bâb-ı Aliye yazılmışdır.

Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyetinden

Vatan ve millete aîd mesâil-i mühimmeyi kendi iğrâz-ı şahsiyelerine alt ittihâz etmek isteyen ve ne oldukları mechûl olan ba'zı eşhâs tarafından ibârat müstehceneyi hâvi tehdid-i amiz yaftalar yapışdırılmış olduğu haber alındı.

Her vakitden ziyâde istikrâr-ı aşayişe muhtâç olduğumuz böyle bir sırada bu kabil-i teşebbüsât hâfînanede bulunanları cemiyet-i şiddetle takbih eder.

Milli Aşireti Re'isi

Sencâre firârına dâir devrân eden şâyi'âne rağmen milli re'isi İbrahim'in Viranşehir etrafında siper yapmakda bulunduğu ve evvelce öteden beriden yanına toplanmış olan arabanın yanından kaçarak dağıldığı ve bir takımının emvâl ve muvâşiseni yağma edüb nezdinde milli şarkiyân fırkasıyla Amâvand Aşiretinin ba'zı efrâdından başka kimse kalmadığı haber alınmıştır. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Kazı Köyünde Şâyân-ı Esef Bir Vukûâ

Mekteb-i Tibbiye Almanca muâllim sâbıkı Mösyö Zetin Şetukker dün Kazı Köyünden şâyân-ı eseף bir vukûâya meydan vermiştir. Bu zât ali ve muktedir olmakla beraber maa-l-teessüf fenâ bir hastalığa mübtelâdır. O da öteden beri vapurda, şurada, burada tesâdüf etdiği kadınlara dil val ile tesellitda bulunmuşdur. Dün yine eseri şevket vapurdan Kazı Köyüne çıkarken bu münâsebetsiz adeta kapılarak bir Hiristiyân kadınına sataşır. Vakâyı gören ahali adab ve ahlak-ı umûmiyeye karşı vukûa gelen şu tecâvüze tahammül edemeyerek vazife-i te'dibiyeyi bi-l-zât ifâ ederler. Bir iki dakika sonra polis komiseri yetişir. Kendisini ayırub karagola götürmek isterse de memânate ve hatta tehdide kalkar. Nihayet ahalinin muâvenetiyle karagola götürülür.

Vilâyâtı Havâdis

Ankara - Çorum habishânesinin tahkîki için meb'ûslardan bir mikdârının münâsib gören mahallerine nakli lüzûmu mahalinden bildiriliyor.

Van – Şenâk kâîm-mekâmının iktidârsızlığından dolayı azline lüzûm gösteriliyor.

Hüdevendigâr – Ayvalık'da metropolid mes'elesinden dolayı tahaddis eden ihtilâf zâîl olmuş, sukut ve asâşiy takrir ve îade edilmiştir.

Bitlis – Vilayete münhâk kazaların Genç de belediye he'yetleri teşkîl edilmiştir. Meb'ûs-u intihâbı muâmelesi de tesri' olunmaktadır.

Ma'mûret-ül-azîz - Dersim eşkıyasının gasb etdikleri eşya ve emvâlin istirdâdı için teşebbüsatta bulunmaktadır.

Beyrut – Bâb-ı İdris mahallesinde iki hafta da veya alâîmi görüldüğünden muâyene-i bakteriyolojları icrâ edilmektedir.

Beyrut, Yafa, Kades ahâlisinin taş ocağında ve sû-i teşebbüsünü ma'lûmat hakkı (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

7

Tefrikâ-i Siyâsiye

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmül-ü Ahîri

-Mâ'ba-d-

Fakat Alman İmparatorluğu'nun şarkda kendine mahsûs menâfi' vardır ve hâdisât Bismârk'ı Balkan mesâîli ile iştigale mecbûr etdikce o da bu menâfi' nazar-ı dikkate alarak onları muhâfaza etmeğe uğraşmıştır.

Almanya'nın bundan başka bir sâiki daha varki asıl Alman menâfi' ondadır: Almanya'nın nüfûsu, ticâreti gitdikçe mütezâyid olduğundan fabrikalarının mahsûlâtı, nüfûsunun artan kısmı için günün birinde Akdeniz'e doğru bir zırh tahrisine teşebbüs etmesi muhtemeldi. Bismark Avusturya'yı Selânik'e doğru sevk etmekle onu hoşnud edecek, onun sadâkatını te'mîn eyleyecek, aynı zamanda maa-l-manalığın menfâatine çalışmış olacaktı. En hakikat bin olanlar dâîma en az yakın, en (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) az büyük görenler değildir: Bismark kongre ictimâ' ettiği müddetce Rusya ve İngiltere'nin rekâbetini düşünmek mecbûriyetinde idi. Çünkü günün birinde bu iki devlet Almanya'nın tevsî' ve terkisi için güzel bir meydan-ı

icrâat bırakabilirdi. Bismark Rusya'yı toplanmağa, Almanya'nın Rusya'ya hakiki bir müttefik olduğu fikrini tevlid etmeğe çalışdı. Fakat aynı zamanda Alman menâfi' de fedâ etmiyordu. Zaten 1875'de Fransa ve Almanya hadisâtı esnasında Rusya'nın müdâhelesinden Berline haber vermeksizin Avusturya ile Rayişnâd Mukavelâmesini imzalamış olmasından dolayı Gorçakof'u afv etmeyecekdi. Bismark asâbına pek ziyâde hakim olmakla beraber kin güder. İntikâm alırken bir tehlike çıkmayacağına kani' olursa intikâmında devam ve ısrar eder. Bir taraftan kuvvet ve muzafferiyetin nüfûz ve te'sîri, diğer taraftan dehây-i fevk-al-âdesi Berlin Kongresinde Bismârk öyle bir mevki' te'mîn etmişti ki "Namuslu bir esâser vazifesini" ifâya karar verdiği halde kongrenin bütün müşkülâtında hakim-i mevki'nde (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) bulundu. Beyku Nesfiled bile çok defa'lar onun nüfuzuna müracaata mecbûr oldu. Onun müdâhelesini da'vet etti. İlk rolü hep ona bıraktı. Balkan Şu'be Ceziresi'nde ikinci dereceyi işgal eden devletlerde ona teveccüh etmişlerdi: Ruslardan hiçbir muâmele-i cemile görmeyen, Dobruca'ya mukabil Ruslara Besârabya'yı terk etmek zarûretinde bulunan, Bulgaristan'daki Rus ordularına kendi arazisinden serbest geçmek için yol vermeğe muvaffakiyyet etmesi için Ruslar tarafından tehdid edilen, kendilerini Türklere alan haraç vermeğe icbâr etmek isteyen İngiltere'den hoşnud olmayan Romanya Almanya'ya teveccüh etmişti. Rusya'nın müttefiki sıfatıyla muhârebeye giren Romanya kongreden Almanya'nın dostu olarak çıkıyordu.

Mevki' coğrafyası icâbınca Ruslar'a İstanbul yolunu sedd eden Romanya Petersburg'un dâîre-i te'sîratından kurtulub Berlin'in te'sîri altına girmekle Rusya'ya mühim bir zırbe etdirilmiş dimekdi.

Rusya Hükümetinin kongredeki müfakkışerliği (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) kongre azâsı üzerinde icrây-ı nüfûz eden Bismârk yüzünden idi; binaen aliyye Rusya Hükümetinin bundan dolayı Bismârk ve Almanya hükümetinin mes'ûl tutması tabii idi. Değil yalnız bu muvaffakiyetsizliklerin, hatta bi-l-zât kendi hitayetinin netâyicinden mütevellid mes'ûliyeti de Rusya Almanya, Almanya Baş Vekile atıf ediyordu. Muzafferiyâtının semeresinden mahrûm kalan, muhârebeden evvel olduğu gibi muhârebeden sonra da Balkanlardaki maltak sahâ-i hakikatden uzak düşündüğünü gören bu üste Ruslar bu hayriye asırlardan beri rakibleri olan İngilizlerden ziyâde yokdur senelik (...?) yüzünden uğraşmışlardı. Bunun te'sîratı o kadar şedid oldu ki efkâr-ı umûmiyeyi Almanya aleyhine çevirmek için yalnız matbûânın serbesti verilmekle iktifâ olunmadı, İmparator Aleksândır bile amcası İmparator Kilyevm'e yazdığı mektubun yeni fıkrasından hukuk-u düvelin müsâid

olduğunu lisan ile sarihden Almanya'nın harb ile tehdid etmişti. Ya Rusya'yı yahûd hâsımlarını tercih etmek şıklarından birini ihtibâr etmekde, Bismârk muzaffer kalınça hakk-ı ihtiyacı (2.Kısım 4. Sütun 6. Sayfanın Sonu)

Salı – 9 Eylül

Tânin

Sâhife 7

vermekden imtina' eylemekde oldukları Beyrut Orman Müfettişliğinden bildirilmiştir.

Beyrut – On seneden beri Lâzkiye dâhilinde icray-ı şekâvetle cinâyât-ı müteaddide ibka' eden eşkıyadan Ali Salih nâm şahsı ile refikasının derdestine me'mûr jandarma müfrezesi tarafından bunlardan biri miten derdest olunmuş, Ferceyâb firar olan diğerlerinin ta'kibine devam edilmekte bulunmuştur.

Hayfa – Hicâz vali ve kumandanlığına ta'yin olunan Müşir Kazım Paşa vilâyet mektubçuluğuna ta'yîn olunan Ebu'l-şerba Sami Beyi müstesahaben dün Hayfa'dan hareket etmiştir.

Ağustosun yirmi dokuzuncu cum'a günü Koçova'nın Ehluc Volice karyelerinde kaza-i ateş zühûr ederek Ehlü Cidde otuz Volice'de on bir hane ile derunlarındaki zehâir ve levâzım şetâiye kamilen muhterik olmuş, ahali sefil ve araban bir halde kalmalarıyla tehvin-i zarûretleri için muâvenet-i lâzimeye neşâb olunmuştur.

Dersim'in Ovacık cihetine giden asâkir-i şâhânenin eşkıyadan olub merkez kazâya getirdiği altı yedi yüz kadar mevâşi hükümet-i mahalliyece ashâbına teslim edilmiştir.

Çemişkezek kazasına mülhâk Hafufe karyesi ahalisine aîd olub Bahtiyarlı aşireti içinde bulunan hayvanat-ı mağsubenin iâdesi için aşiret-i merkûme re'îsi Veli Ağaya bâ-tahrirât gönderilen kimseye altmış beş koyun ve keçi ile otuz dokuz sığır teslim olunduğu gibi Kara Belli aşiretinin Eknik karyesinden de Parayon karyeli Süleyman Oğlu Zeki Beye aîd iki inek, bir öküz, üç keçi, iki merkeb ile ba'zı eşyâ-yı beytiyenin istirdâd olunarak Bağlam ve Hayr sahabine verilmiş ve diğer emvâl-i mağsûbede der-dest istirdâd bulunmuştur.

Ağustosun on altıncı günü Ahdin (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ve on sekinci pazarertesi gecesi Hezâri kâryelerine hücum eden Koç Uşaklı yekûnen biraderi Mahmud ve Bozanlı Küçük Ağanın oğulları ile idarenin adamları kapularını kırub erzâk ve eşyâyı beytiyelerine gasb ve ahzın mülteziminin an bârını yağma etmek

fikrinde bulduklarına ve Hâd Yeşârlı İsmail de Ermeni Kolostin bir isterini serkit ettiğine ve eşkıyanın bundan sonra da tecâvüz edeceğine dâir karay-i mezkûre he'yet-i ihtiyarisiyle mültemizi tarafından verilen iki kıta' istidânın gönderildiği beyânıyla bi-l-umûm rüesâ ve işrây aşiretiyle beraber enây-ı tenkilâtta Çemizgezek cihetlerinde kalarak sefâretde bir devam bulunan müddeyin Vilâncinin oğulları Hayyan ve Mitan der-dest ve aileleriyle beraber uzak yerlere def' olunmadıkça Dersim gâilesinin hiçbir vakit ber taraf olamayacağını zemininde Cemişgezek kâim-mekâmlığı vekâletinden alınan tahrirât üzerine eşkıya-yı merkûmenin suret-i mümkün ve seriâ'da tenkil ve te'dîbleri kuvve-i te'dîbiye kumandanlığına işâr olunmuştur.

Kanûn-u Esâsinin ilânından beri Çarsencak kâim-mekâmıyla zabıta me'mûr ve polis komiseri ve efrâdının müsâması üzerine Ermeniler hakkında hetin nâmus ve keşâd hane ve alenen zarb ve şetm din gibi ifâlin günden güne tekettür eylediği Çarsencâk Ermeni murahassalığından çekilen telgrâfnâme de bildirilmiş ve beyan olunan ahvâl fevk-âl-ade nazar-ı dikkati caleb ve müsebbileri hakkında mes'ûliyet-i şedideyi mûcib olub cins ve mezheb tefrik edilmeksizin her ferdin kanun ve muadelet dâîresinde muhâfaza-i hukuku ve câib ve feraîz-i umûrdan bulunmuş olmağla Ermeniler hakkında kimler mahalli nâmus harekâtına ictisâr etmiş ve kimler hane açub alenen fi'l-i zarbe ve din ve mezheb seb ve şetmine cür'et ve tasdi eylemiş bese bir dakika bile geçirilmemek şartıyla hemân haklarında tahkikât ve ta'kibât-ı kanûniye icrâsıyla netâyicinin ahlân enbâ ve ahvâl-i mesrûdey-i men' ile mükellef (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) olubda vazifelerini sû-î istiâmâl ederek iltizâm-ı lâkaydı eyleyen me'mûrun kaza haklarında tedkikât-ı mukteziye ifâsıyla icâbının icrâ kılınması makam-ı vilâyetinden Dersim mutasarrıflığına bir suret-i müessirede izbâr ve alınan cevâbnâmede Çarsencağa hemân bir tahkîk me'mûrunun izâm kılındığı işâr olunmuştur.

-Mâ'mûret-ül-azîz Gazetesinden-

Malatya ile mülhâkatındaki ahaliy-i Hiristiyaniye hakkında Kürdler tarafından taarruz vuku' bulmakda olunduğundan te'mîn-i selâmet muktezi bulunduğu sis katugikusluğundan bildirildiğine dâir Ermeni Patriği kâim-mekâmlığından verilen varaka üzerine Adliye Nezâretinden Dâhiliye Nezâretine işâr-ı keyfiyyet kılınmıştır.

Bitlis Vilâyetini Ermeni ahalisinden evvelce Rusya'ya gidüb ihbaren vatanlarına avdet eden eşhâsdan birer lira ceza-yı nakdi talep olunmakta ve istifâsı için kendileri taht-ı tevfiğe alınmakta olduğu Ermeni Patrikhânesinden Adliyyeye bildirilmiş ve icrây-ı icâbı dahiliyyeye işâr edilmiştir.

Vadi-ül-acem kazası nâibi kazay-ı mezkûr kâim-mekâmının muâmelât müstebdânesinden bahisle vezâif-i şerî'ye ve nizâmiyesini icrâdan men' etdiğinden ve müterâkim maâşatını adem-i sarfa çalıştığından bahisle muhâkemelerinin icrâsını bâ-telgrâf adliyyeden istihâm eylemiş ve keyfiyeti dâhiliyyeye işâr edilmiştir.

Hüdevândigârdan Telgraf:

Dünkü gün akşam üzeri Ayvalık'a vürüd eden Destoni vapuruyla Ayvalık ahalisinden olub Makedonya'ya giden ve ahiren istimân eyleyen Ruamlardan İstiryo Parlovinin, Lefter Çorco, ve Teryandafilo Yayalamirko ve Lefter Roma nâmlarındaki eşhâs Ayvalık'a gelmesiyle ahali tarafından istikbal olunmuş ve akdimce vürüd edenlerin istikballerinde karadan binlerle el silah atıldığı halde bu defa' ittihâz olunan tedâbir üzerine merkûmların vapurdan yirmi otuz el silah bu şalınmalarına mukâbil (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) kasabadan hiçbir silah atılmadığı gibi kendileri dâîre-i belediyyeye bi-l-celeb silahla dolaşmaları tenbiye kılınmadığından doğruca evlerine gidüb silahlarını bıraktıkları vele-ül-hamd münâsebetsizlik vukûâ geldiği Ayvalık'da bulunan lâzkiye mutasarrıfı Mehmed Ali Beyin işârı üzerine ma'rûzdur.

Vali

Tevfik

Bağdad'dan Telgraf

Vebâdan dünden beri vefat ve musâb olmağı ma'rûzdur.

“Ahenk” Refikamızdan:

Vilâyetimiz dâhilinde emlâk-ı hümâyun idaresinde ve liman çiftliğinin hassa-i amiriyesi bâ-irâde-i seniyye Hâzret-i Pâdişahi hazine-i maliyyeye terk ve ihsan buyurulmuştur. Çiftlikât-ı mezkûrenin tarih-i irâde-i seniyye olan 22 Ağustosdan itibaren idâresine vaz' yed ve hasılatının hazine-i namına cibâyet etdirilmesi Maliye Nezâretinden vilâyete telgrâfla emr olunmuş, derhâl icâb eden mülhâkata tebligât-ı

icrâ kılınmıştır. Emlâk-ı hümayun idaresinden icra ettiğimiz tahkikâta göre mezkûr çiftliklerin senevi hassa-i amiriyesi 1225933 guruşa balığ olmaktadır.

Sadâret müsteşârı Ziya Bey Efendi keyfisizliğine mebni dünkü gün inâkad eden Meclis-i Vükelâda da hazır bulunamamışlardır.

Bahriye muhâkemat dâiresi riyâsetine sâbık komodoru Mir-Liva Rasim Paşa ta'yin olunmuştur.

Osmanlı Hukuk Cemiyeti azasından eylülün on beşinci pençşenbe günü saat ikide Mekteb-i Hukuk'da hazır bulunmaları ricâ olunur.

Cinâyat-ı adide ve şekâvet-i müstemre ashâbından olub geçen sene Süryani Rahibi Abd-ül-ahd ile uşâğı sefiri bir suret ve haşiyanede katl etmiş ve hakkında mukarrerden ahz ve kerefet mezkûresi sadır (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

red etdi, o vakit ittifâk meselesi mukâbil Rus – Fransız ittifâkı, ittifâk-ı müşni vücûda geldi.

İşte böyle tarihin icâbat-ı muntakiyesine tabiân vekâyi' ve hadisâtın netâyici ekseriyâ en dürbin adamların bile keşf ve tahmini hâricinde çıkar nitekim Prens Bismârk şark-ı mesâili bir Polonyalı askerinin hayatını feda etmeğediğimi niyâz ve ilan ettiği, Şubatın on dokuzuncu günü söylediği nutukda “İngiltere” ile aralarında rekâbet-i ticariyeden ve her tarafda görülmüş geçici bir takım ihtilâfdan başka menfaat-i esâsiyece hiçbir ihtilâf mevcûd olmadığından dolayı, Almanya'yı tebrik eylediği halde el-cay ahval ile Almanya'yı şarkda büyük bir rol oynamağa ve İngiltere'ye rekabet etmeğe sevk ve ihzâr etmiş bulunuyordu.

İmparator İkinci Kilyevm'in Hükümet-i Osmaniye'ye karşı ittihâz ettiği politika esâsi itibâriyle Prens Bismârk'ın Berlin Kongresi'nde tuttuğu politikanın aynı idi. İngiltere Türkiye'ye karşı olan işlerinde karşısında rekabet olarak yalnız Rusya'yı görürken bi-l-ahire Almanya'yı da onların (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) arasına idhâl etdi; fakat çok geçmeden Almanya şarkda İngiltere'nin nüfûz ve ticâretine karşı en meşhûr bir rakib olmuştu.

Şark mes'elesi artık ikiye ayrılmış bulunuyor; bundan sonra Avusturya ve Macaristanın mütemmih amâlî ve “Şarka Doğru” Alman politikasının nokta-i intihâsı

olan Selanik’de İstanbul gibi Şark Mes’elesine dahil oluyordu. Bosna ve Hersek kıta’sında hakim yeni Pazar Sancağı dahilinde tarık-ı askeriye inşâsına, asker ikâmesine me’zûn olan Avusturya ve Macaristana karşı Ayestefanos muâhede-nâmesinin vücûd getirdiği büyük Bulgaristan bir sedd-i mümânaat teşkîl edebilirdi. Fakat Lord Bikonsefild ile Lord Sâlisbori bunu arzu etmiyorlar. Çünkü öyle bir Bulgaristan’ın Rus politikasına merbût kalmasından korkuyorlardı. Bu korku onları kendi elleriyle Selanik yolunu Avusturya nüfûzuna Adalar Denizi limanlarını Alman rekâbetine açmağa sevk etdi. Vaka’ İngiltere Hükümeti bu sâyede Rusya Hükümetini Hind yollarından ve Süveyş kanalından uzak tutabilmişdi; ancak (2.Kısım 2. Sütunun sonu) buna bedel Almanya Hükümetini bu yola yaklaşıyordu. Bunun bir metâletini de İtalya’da görebiliriz: Paris Kongresinden (1855) İtalya Hükümeti ile Prens Kadur istifâde etmişti. Berlin Kongresinden de (1878) Almanya ile Prens Bismârk istifâde etmiş bulunuyordu.

-4-

Berlin Kongresi İngiltere’nin tervec etdiği “Temâmiyet-i Mülkiye” politikasıyla Rusya’nın arzu eylediği “İstihâl-i Hukuk ve Hürriyet” politikası arasında bir zemin itîlaf olmuşdu. Ancak - yine bu saffetle kongre gerek Avrupa’da, gerek akvâm-ı şarkiye arasında hoşnudsuzluk tohumları ekmiş, bir atî karibde yeniden karışıklıklar zühûruna kapı açmışdı. [İlk buhran 1885 tarihinde vukûâ geldi, bunun Bulgarlar tarafından ihdâs edilmiş pek tabi’ bir keyfiyetdi. Rumeli şarkiyenin Bulgaristana ilhâkı Sırp – Bulgar hâdisesi, Yunanistan vekâyi’ bu buhranın başlıca vekâyiândandır; biz burada ne o hadisenin tafsilat-ı meşûşesinden bahs (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) edeceğiz. Ne bunun için kabineler arasından ceryân eden müzâkerâtın o mezâlîm devirlerinden o zaman Fransa hükümetinin neşr etdiği 727 sâhifelik sarı kitab bu tafsilâtın hepsi cama’dır. Yalnız düvel-i muazzamadan ba’zılarının ve bi-l-hassa İngiltere ve Rusya hükümetlerinin bu yeni şark buhranı karşısında ittihâz etmiş olduğu tavır ve mesleğin 1877 – 1878 hadisesinde ki politikalarına niçün ve nasıl muhtelif ve mübâyin olduğunu gösterecektir.

Berlin Kongresi Balkan akvâmına şekilsiz birer vücûd gibi muâmele etmiş, devletler ahali mahaliyenin menfaât ve arzusuna göre değil kendi arzularına göre gitmiş biçmişdi. Binâen aliyye kongrenin vücûda getirdiği devletlerin kongreden sonra kendi şahsiyelerine göre bir meselik ta’yîn ve kabulüne sâ’i etmeleri tabii ve mantıklı bir şeydi. Romanya’nın ilân-ı kraliyyetden sonra Rusya korkusuyla Almanya nasıl teveccüh ettidiğini yukarıda söylemişdik.

-Mâ'ba-dı var-

(2.Kısım 4. Sütun 7.Sayfanın Sonu)

olmuş olan Telâkin karyeleri Ahmu ile refikasının der-dest zımnında asâkir-i şâhâne mezâheritiyle izâm olunan jandarma müfrezesi tarafından teslîm-i nefis etmesi merkûme ihtisâr olunduğu halde hânesinden firâr ile bir çalbalığa ilticâ ve asâkir-i şâhâneye silah indâhatında ictirâ etmesiyle bi-l-mukâbele mecrûhen biraderi Remo ile beraber elde edilmiş ve merkûm Ahmet merkez livâyâ getirilirken müteessiren vefat etmiştir.

Bir müddetden beri aralarında ihtilâf mevcûd olan şemir müşâyihininden Abd-ül-kerim Vati Şeyhi Süleyman Beylerle kabail ve rüesâsı meyânelerindeki zadıt ve menâfirinin izâle edildiği Mardin'den bildiriliyor.

Şehrimizde mevcûd Mekâtib-i Museviye Lisân-ı Osmani muâmeleri Hasköyde Serur Ahâyim Mektebinde birleşerek Musevi Mekteblerinde Lisân-ı Osmani tedrisâtının terkisini te'mîn etmek üzere bir cemiyet teşkil etmişlerdir. Muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.

Dâirey-i Zabtiye muhâsebecisi Aziz Mahmud Efendi (...?) da'vet ve mezkûr-u muhâsebeciliğe Aydın Defterdâr Sâbıkı Abd-ül-mecid Sabit Efendi ta'yîn edilmiştir.

Evkâfda teşekkül etmekde bulunan tensikât komisyonu dün de ictimâ' ile icrây-ı müzâkerât etmiştir.

Devâir-i Ağustos maâşı tensikât-ı mûcibindce itâ olunacağı mütevvikân istihbâr kılındı. Ba'zı gazetelerin yazdığı gibi eylûlden itibâr olunmayacaktır.

İstanbul cihetinde ne mikdar polis ve komisere lüzûm olduğunu anlamak üzere polis müdürünün riyâseti tahtında İstanbul ciheti umûm-u merâkez ser komiserlerinden mürekkebe bir komisyon teşekkül etmiştir.

Zirâat Bankasınca ba'zı tedâbir-i islâhiyenin şimdiden mevki' icrâyâ konulmak istenildiğini ve bu tedâbir arasında hâsılât-ı araziye üzerine bir müdde muvkute için ifrâz gibi ma'kûl bir usulun de dâhil bulunduğu haber aldık.

Diyarbakir Ermeni murâhhassalığına ta'yîn kılınan Kivrak Efendi Diyarbakir'e muvâsalat eylemiştir.

Te'sîs-i meşrûtiyetden sonra he'yet-i sefirâ huzur-u şâhâneye kabul edildiği sırada Bulgaristan kapû kethüdâsı Keşûf Efendinin de birlikte kabul buyurulmasını teşrifâtçı hitâsına hâmil ediyorduk. İcrâ etdiğimiz tahkikâtda huzûr-u hümâyuna kabul da'vet-nâmelerinin teşrifâtçı tarafından gönderildiği anlaşıldığından bu hususda ne hükümet ne de teşrifât nezâreti tarafından bir hitâ vukûâ gelmemiş olduğu, binâen aliyye buna ibtiden Bulgar Gazeteleri tarafından serd edilen müddeiyenin bütün bütün çürük bulunduğu meydana çıkmıştır.

Boşlav Mülâkatı ve Türkiye

Tan Gazetesi bu ser-nâme ile Viyana'daki muhâbirinden aldığı telgrâf-nâmeyi son nüshasına derc ediyor:

“Viyana Gazeteleri Baron Derental Mösyö (1.Sütunun Sonu) Dizvoleski arasında vukû' bulan mülakat hakkında aldıkları ma'lûmatı tefsir ediyorlar. Bunda şâyân-ı dikkat olan şey Rusya ve Avusturya'nın Türkiye ahvâl-i hâzırasına karşı ittihâz edecekleri meselik hayır hevâhânenin pek büyük bir itimâd derecesine çıkarılmaması ve işlerin o kadar kolaylıkla yoluna gireceğine inanılması noktasında iki hariciye nâzırının müthâdalefki olmasıdır. Türkiye'de inkılâb-ı ahir yüzünden helâldâr olmuş pek çok menâfi' vardır. Milel muhtelif ilk günlerin harekât-ı ahutperverânesine rağmen yekdiğerini taht-ı tersadda bulunduruyor. Bunlar ihrâz nüfûz için yekdiğerleriyle mücâdele ediyorlar. Şimdiye kadar kuvve-i hükümeti ellerinde tutan Türkler bunu kolayca ellerinden kapdırmayacaklardır. Avrupa-yı Terkide sâkin Roma-Bulgar milletlerin kısm-i mütefekkiri Türklerden fazladır. Binâen aliyye hakiki bir idâre-i meşrûtenin te'sîs edebilmesi için ortaya bir çok müşkülât çıkacaktır.

Keşûf Efendi Hâdisesi

ve

Vereme Gazetesi

Keşûf Efendi'nin sefirây-ı ecnebiye ile birlikde ziyafete çağrılmamaktan dolayı menfâ'l olarak Sofyadan aldığı emre binâen Der-sâadeti terk ile memleketine gitmesi üzerine Bulgaristan matbûâtının ref'-i şikâyet edeceği aşikâr idi. Fi-l-hâkika aldığımız Bulgar gazetelerinin kâffesi mes'eleyi mevzu' bahs ederek Bulgaristan'ın hakaret gördüğünden, Türklerin bir mes'ele-i siyâsiye çıkardıklarından bahs ve şikâyet ediyorlar, Osmanlı Efkâr-ı Umûmiyesi sansür altında kalarak kendi mevcûdiyetini his etdirmediği, hukuki müdafâadan aciz bırakıldığı zamanlar da her kabahati Türkiye'ye tahmîl etmek pek kolay olurdu. Zaten bütün alem-i medeniyette gayet fena bir şöhretimiz vardı. Düşmanlarımız bizi medeniyetden bî-haber, nim vahşi bir kavim olmak üzere teşhîr ediyorlar. Bi-l-tabî' hakikat halden haberdâr olmayan kimseler bu na inanıyorlardı. Çünkü biz kendimizi müdafaa için hiçbir hareketde bulunmuyorduk. Her isnâda karşı susuyorduk. Daha doğrusu hakkımızda neler söylendiğinden, alem-i medeniyet de ne yolda telakki edildiğimizden haberimiz yokdu ki biz de sa'i ve gayreti, terkiyi sor, insaniyyet fikrine hürmet eder müddefi bir kavimiz diye idik.

İşte Bulgar matbûâtı hala eski zamanların bu sevk-ül-ceyş ve tabiiye fenlerine riâyete hücumlarını ona göre idâre ediyor. Türkiye hiçbir zaman Bulgaristan ile bir mes'ele çıkarmak istememiştir. Türkiye hükümetinin ecnebi sefirlerine ziyafet çekmek hakkı idi. Keşûf Efendi ziyafeti haber alınca kendisinin de çağrılması için teşebbüsâtda bulundu ve bi-l-tabî' cevab red aldı. Çünkü Keşûf Efendi bu mutâlebesiyle hakkımıza tecâvüz ediyordu. Görülüyor ki mes'eleyi çıkararak Bulgaristan kapu kethüdâsıdır. Türkiye yalnız hukukunu muhâfaza ile iktifâ etmiştir.

Hatta ba'zı Bulgar gazeteleri bile bu hakikati teslim ediyorlar. Ez-cümle "Veçernâ Posta" gazetesi şu meâlde beyan-ı mutalâa ediyor:

"Der-sâadet'deki kapu kethüdâsı Keşûf Efendi mes'elesinin hakikati gitdikce daha iyi anlaşılıyor. Mes'elenin ibtidâsı Der-sâadet değil Sofya'dır.

Keşûf Efendi böyle bir hâdisi çıkararak kesb-i iştihâr edeceği ümidine düşmemiştir."

Bulgaristan imâreti te'sîs-i meşrûtiyetle Türkiye idâresinde vukûâ gelen inkılâb azimesi ve bunun neticesi olarak ta'kib edilmesi icâb eden politikayı henüz

layıkıyla takdir edememiş demek oluyor. Eski zaman artık geçti. O zamana mahsûs olan tecâvüzâtı, hukuk şekilliği artık olunmalı, onların tekrarına (2.Sütunun Sonu) imkan yokdur. Her zaman kademe kademe hakka, muâhede-nâne ahkâmına birer parça tecâvüz ederek tevsi' salâhiyet etmek ihtimali ba'de-mâ sûret-i katiyede ref' olunmuşdur. Bir hakdan başka bir şey istemediğimiz için mutalebâtımız da metin, sâbit dururuz ve icâb ettiği zaman hakkımızı muhâfaza ve müdâfaa ederiz. Tecâvüz fikrinde değiliz, fakat bize de tecâvüz edilmesini kabul edemeyiz. Hoş geçinmek, dost olmak isteriz.

Fakat bu arzumuz nâmus-u vatanın mahâl-i cemiyet muâmelâta katlanacak der-keye düşmesine razı olacak şekilde değildir. Doğru söyleyeceğimiz; doğru iş göreceğimiz, karşıımızdakilerden de bu yolda muâmele bekleyeceğiz.

Mes'elenin bidâyet zühûrundan biri ittihâz ettiğimiz şu muatdelâne fakat metalinperverâne lisân müdâfaa Bulgaristanın nim resmi gazetesi olan Vereme refikamızın hiç hoşuna gitmiyor. Mütalâamızı “garib bir nazariye müdafâa” ta'bîri altında hülâsa etdikden sonra münâsebât düveliyede muâmelâtın gayet büyük te'sîri olub bunların da adetâ birer kanun olduğu ve İkinci Lahey Kongresinde Bulgaristan murahhıslarının hurûf-u hecâ tertibiyle ahz-ı mevki etmiş olmalarına nazaran Bulgaristanın Avrupa Aîle-i Düveliyesi meyânına dahil add edileceğini iddiâ ediyor.

Refikamız bu iddiâsını muhak gösterecek hiçbir delil serd edemez Bulgaristan'ın Der-sâadetde bir kapû-kethûdası var. Bu zât bir kapû-kethüdâsıdır, yoksa bir sefiridir.

Bulgarlar diyorlar ki bir sefirdir. Şimdi sorarız. Bulgaristan imâreti müstâkil bir hükümetmidir, yoksa Osmanlı İmparatorluğunun taht-ı tabiyetindedir? Eğer Osmanlı İmparatorluğunun taht-ı tabiyetindeyiz diyorlarsa metbûâları nezdinde buldukları me'mûre ne hakla “Sefir” nâmını vermek istiyorlar? Hâl-bûki Bulgaristan müstakil bir hükümet değildir. Berlin Muâhedeşi bunu bize sarihan söylüyor. Muâhedeye vaz'-ı imza eden devletlerde bu fikirdedir.

“Vereme” gazetesi bile bize cevap yazdığı makâlede Bulgaristan'ın müstakil olduğunu iddiâ etmemişdir. O halde hangi mantık müstakil olmayan bir hükümetin kendi metbûâ nezdinde sefir bulundurabileceği iddiâsını kabul eder?

İkinci Lahey Konferansında Bulgaristan murahhıslarına hurûf-u hecâ tertibi ile yer verilmiş, buna bizimkilerin protestosu unutuldu mu?

İlân-ı istiklâlin böyle kaçamak suretiyle vukûâ gelivereceğini ve müehherân hiçbir hükümet tarafından resmen tanınmadığı halde bir imâretin müstakil add

edilebileceğini şimdiye kadar hiçbir hukuk-u düvel kitabında okumadığımız gibi tarihte de görmedik.

Eğer Avrupa hükümetleri Bulgaristan imâretini kendi aîle-i düveliyeleri arasına kabul etmiş olsalar idi te'sîs-i meşrûtiyet münâsebetiyle sefirây-ı ecnebiye huzur-u şâhâneye kabul edildiği zaman teşrifâtçının hatası eseri olarak Keşûf Efendiyi kendi aralarında gören Avusturya Macaristan hükümetinin Der-Sâadet sefiri Marki Pallaviçini Hâzretleri Sadr-ı Azâm Kamil Paşa Hâzretlerine Bulgaristan Kapû Kethüdâsını da orada görmüş olduğundan dolayı beyân-ı hayret etmezdi. Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretleri bunun bir teşrifatçı hatası olduğunu beyan ederek: “Ziyâfetde de aranızda görse idiniz bütün bütün hayret ederiniz.” yolunda mukâbelede bulunmuşlardır.

Hakikat şu ki Bulgaristan İmâreti idâre-i sâbıkanın aciz ve mesekketinden ve alem-i medeniyete karşı pek düşük olan itibârından istifâde ederek Berlin Muâhede-nâmesi ahkâmını ihlâl etmiş ve yine bu ki şekakın verdiği hayretle bir takım tatlı hülyalara dalmışdı.

Üçüncü orduda Osmanlı İmparatorluğu için açılan devre-i hürriyet ve adaleti istikbâl etmek üzere atılan şenlik topları belki de Bulgaristan'ın bu tatlı hülyalarını yıkmışdır. İşte bu gün Bulgar matbûâtının gösterdiği eser infiâl kıymetli büyütülmüş nazlı bir çocuğun elinden cicisi alındığı zaman izhâr edeceği şâhânelere benziyor. Biz hakkın, efkâr-ı umûmiyenin bize zehir olduğuna, adilâne bir meselik ta' kib etdiğimizize eminiz, fakat bu kadar sarîh bir hakka (3.Sütunun Sonu) karşı Bulgarlarında bir mes'ele çıkarmağa teşebbüs edecek kadar efrât-persetelik gösterenler kendilerini efkâr-ı umûmiye karşısında ne sûretle tebire edebilecekler?

Zaten Memâlik-i Osmaniyyede ilân-ı hürriyet edilir edilmez herkes nazar-ı merakını Bulgaristana atıf etmişdi. Bulgarların bu hürriyet ve adaletten memnûn olmayacaklarını bir sevk-i tabii ile bütün dünya his ediyordu. Bulgaristan şimdi bir mes'ele çıkarırsa bu sû-i zânnı takviye etmiş olacaktır. Artık anlaşılacaktır ki Bulgaristan adalet ve hakkaniyyet için uğraşmıyor, bi-l-akis bu parlak ünvanlar arkasında bir takım menâfi' hususiye ta' kib ediyor.

Hüseyin Câhid

Borsa

Galata Borsası

Fî 8 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
30	101	Açıldı	
35	101	En Aşağı	Divân-ı Müvehhede-i Osmaniye
34	101	En Yukarı	Tahvilâtı
29	101	Kapandı	
Santim	Frank		
00	173	Açıldı	
00	173	En Aşağı	Şark Demiryolu Tahvilâtı
25	173	En Yukarı	
12	173	Kapandı	
	513	Frank Anadolu Demiryolu Tahvilâtı	
85	14	İngiliz Lirası Anadolu Demiryolu Hisse Senedâtı	
5	4	Osmanlı Sigortası Hisse Senedâtı	
00	39	Şirket-i Hayriye Hisse Senedâtı	
5	3	Şirket-i Hayriye Hamidiye Senedâtı	
00	473	Frank Der-Sâdet Tramvayı Tahvilâtı	
75	3	Lira Tramvay Joisanes	
80	7	Lira Der-Sâadet Tramvay Hisse Senedâtı	
20	18	Lira Tütün Rejisi	
00	122	Frank Selanik Bankası	
00	431	“ Der-Sâadet Rıhtım Tahvilâtı	
00	300	“ Der-Sâadet Su Şirketi	
00	460	“ Balya Kara Aydın Hisse Senedâtı	
00	34	“ Karasu Adı	
00	39	“ Karasu Mümtâz	
00	110	“ Kendire Adı Hisse Senedâtı	
00	115	“ Kendire Mümtâz “ “	

00 312 “ Erikli Ma'deni

Meskûkât

En Yukarı		En Aşağı		
Para	Guruş	Para	Guruş	
		35	14	Altılık Nısfı
		20	13	Beşlik
		20	101	Metelik
24	108	22	107	Sim Mecidi
		35	107	“ Çarbegi
		15	14	“ Aksamı
16	77	10	77	Fransız Altunu
30	109	24	109	İngiliz “
		00	91	Pul “
		00	50	Karemis “
		10	107	Mark Altun
8	12	70	8	Karbun Kâîmesi
Kambu				
35	109	Guruş Londra üzerine 3 mâh vadeli (liray-ı Osmani yüz guruşdan)		
00	110	“	“	“ bila vade
82	22	Frank Paris üzerine 3 mâh vadeli (bir vade liray-ı Osmaniye mukâbil)		
82	22	“	“	“ bila vade
65	18	Mark Berlin		“ “
91	21	Karun Viyana		“ “

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

2.3.54 Nüşânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüşhası 10 Para****Çehârşanba****Nüşhası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 54****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****27 Şa'ban : 1326****10 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SIYÂSİYÂT****Dâhili****Nifâka Kimler Sebeb Olur?****Murad Bey Avrupa'ya Kaçmış!...**

Bu haber aramızda derin bir te'sîr uyandırarak bizi hayret ve meserrete ilkâ ettiği zaman Mekteb-i Mülkiye'de idik. Murad Bey nazarımızda hürriyetin müdafî' namuslu, hâmiyetli bir büyük zât idi... Genç idik, tecrübemiz yokdu. Zâhire bakarak hüküm veriyor idik. Onun için Murad Bey'de bizim kalbimizde büyük bir mevki' tutuyor idi. Murad Bey Avrupa'ya kaçmış denilince biz derin ümidlere kılmışdık. Artık memleketde hürriyet te'sîs edecekdi; Meclis-i Meb'ûsân açılacak, zûlm ortadan kalkacakdı.

O kadar kendimizden geçmiştik ki bu ümidlerimizi ketm edememeğe başlamışdık. İbtidâ pederlerimize artık yakında istibdâdın kalkacağından bahs

etmişdik. Onlar bize şüpheli tavır ile baş sallayarak sukût-u tavsiye etdiler. Biz böyle ateş gibi tutuşurken babalarımızda gördüğümüz adem-i emniyete karşı adeta dağyan edildik, onlara karşı kalbimizde ilk defa' hürmetsizlik hissi peydâ oldu; "Eyvah, bu hisleri anlamıyorlar!" dedik ve bir taraftan eksilen bu hürmet ve muhabbeti de Muad Beye ilave etdik.

Murad Beyin Avrupa ve Mısır'daki neşriyatı başladı. "İkiden Biri" serlevhası altındaki yazılarını paylaşamıyorduk. Hayatımızı, istikbalimizi gazetesinin bir nüshâsını ele geçirmek uğurunda fedâ ediyorduk. Gazeteleri alanlar, dağıdanlar, bu zavallı mekteb çocukları bir serserinin amelinde hizmet değil mukaddes bir vazife ifâ ediyorum zannını besliyorlardı. Bu emniyetle, bu emniyetin verdiği kuvvetle o aciz çocuklar canavar bir idâre-i müstebde ile pençeleşiyordu. Bu za'yıf bi-çârelerin çoğu kırıldı; o zavallı ümidlerin çoğu zindanlarda menfalarda söndü. Fakat yakalanmayanlar kırılmak bilmez bir ümid ile neşriyat-ı icrâatayı ta'kib ediyorlardı. Murad Bey günden güne büyüyordu. Ümidler artıyordu.

Murad Bey Avrupa'dan gelmiş!...

Bu ikinci top birinciyi unutturacak bir dehşet ile aramızda patladı. Nasıl, Murad Bey...Bizim bütün hürriyet, adalet, insaniyet emellerimizi temâşâl müşhâsı olan o zât İstanbul'da Meşrûtiyet-i İdâre te'sîs (1.Sütunun Sonu) etmeden geliyor, her dürlü mutâlebden vazgeçiyor, ha!

Hayır bu kabul değildi, inanmadık. Fakat hakikat pek çabuk kendini gösterdi. Murad Bey gelmişti. Murad Bey istibdâdı kabul etmemişdi, Murad Bey Şurây-ı Devlet azâlığa düşmüştü!

O zaman bütün ruhlarımızda bir inkılâb husûle geldi: bütün gençliğimiz bizi aldatmışdı. Demek hamiyet, vatan, nâmus kelimeleri hep yalandı! demek dünyada bir namuslu adam yokdu, demek bize hep vatandan bahs edenler birer alçak idiler!

Bi-çâre Ahmet Rıza'nın saf ve afif simâsı kalb ve ruhumuzun inkâz-ı seyyahı üstünde sülûk bir lema' ile parlayordu. Fakat bu zorba o kadar şedid idi ki artık rızanın hüsn-ü misâlide ruhumuzun inkılabını men' edmiyodu.

O zaman pederlerimizin, validelerimizin yüzlerine boynumuzu bükerek bakdık, "hakkınız varmış!" diye onların sinelerinde ağlamışdık. Evet, matem tutuyorduk. Çünkü geri gelen bir adam ehemmiyetsiz bir ferd değildi, bizim bütün ümidlerimizi, hayallerimiz hayatımız, istikbalimiz idi.

İşte bizim batına mensûb olan geçlerin bütün ruhlarını kalblerini kıran, biz de atedeki teşebbüsât için hiç ümid ve emniyet bırakmayan Murad Beydir. Murad

Bey bu gün vicdân-ı milletin karşısına böyle ağır bir cürm ile çıkıyor. Murad Bey satılmış bir adamdır, Murad Bey vatana, hamiyete, nâmusa hıyânet etmiş bir canidir. Bu milletin gençlerinde istibdâdı yıkmak için uğraşmak arzusunu kıran Murad Beydir. İşte bunun içündür ki Murad Bey bir hâindir.

İşte ilk muhâkemiz böyle oldu. Gençliğimiz böyle kırık bir kalb ile, acı bir ümitsizlikle geçti. İdâre-i müstebde eli nihâye pâyidâr olacak hissi bütün müfekkerâtımızı basdırdı. Hayatda hiçbir tat bulmuyorduk. Bizim elimizden gençliğimizi, ümidlerimizi, zevk-i hayatımızı vatana ihanet eden biri çalmışdı.

Zaman geçdikce Murad beye karşı beslediğimiz his husûmet ve istikrâhde her şeyi gibi hafiflemeğe başladı. Daha doğrusu yaranın üzeri bir kabuk bağlamışdı.

İşte bugün bu yara kanıyor. Çünkü Murad Bey vaktiyle bu vatana; bu millete yaptığı fenalığı tekrar etmeğe kalkıyor ve bende bu elim hatıraları yeni bir felâketin dâire-i şumûlunu mümkün olduğu kadar daraltmak için tazeliyorum.

Murad Bey bir taraftan Şûray-ı Devletden para (2.Sütunun Sonu) alırken diğer taraftan ser-ümidinden de husûsi olarak muntazeman yüzlerce liralara alırdı.

Murad Beyin Kanûn-u Esâsinin ilân edildiği Cum'a günü yine Saraya giderek "ba'zı edepsizler bi-l-tabî gazete çıkaracaklar, ben hukuk-u saltanatı müdafaa edeyim" tarzında keşkül açmış, yüz bulmamışdır.

Murad Bey sonra İttihâd ve Terakki Cemiyetine girmek istedi. Mâzisi cemiyetce ma'lûm olduğu için oradan da yüz verilmedi.

Murad Bey bundan sonra ne meslek tuttu?

İşte asıl memleketin hayatına kasd edecek mesleği bundan sonra tuttu. Onun içündürki şimdiye kadar yaptıklarına bir nazar-ı istikrâh ile uzakdan seyirci bir cebhe kalarak bu çirkin sâhifeleri mümkün olduğu kadar kapalı tutmak isterken artık çevrilen entrikaları şerhe mecbûr oluyoruz.

Çünkü bugün matbûâtda müretteb bir çete vardır. Bunlar matbûâtın nâmusunu lekemekle beraber halkın haysiyat-ı diniyyesini galeyâne getirerek memleketde münâsebetsizlikler tevlid etmek, sonra bu politik suda balık olmamak mesleğini ta'kib ediyorlar.

Bir taraftan Nazif Sûruri hâini "Ale-l-Moloy" nâm müsteâriyle İkdâmı i'fâl ederek bir makale derc etdirmeğe muvaffak oluyor, ortaya bir mes'ele-i diniyye vaz' ediyor. Hadd-ı zâtında bu teklifde bir şey yok. Fakat diğer taraftan müretteb bir cevab neşr olunuyor. Müsteâr-nâmeleden biri de matbûât müdürü sâbıkı ma'hûd kemâlin, sonra millet gazetesinde telgrafhânedan matrud "Haydar"

Şimdi “Tevfik Nadir” imzası altında hüviyetini saklayarak Ahmed Rıza Beyin hemşiresi Salima Hanıma bir Fransız gazetesinin yanlış olarak isnâd ettiği bir makaleyi tercüme ediyor. Bu makaleyi bütün gazeteler gördüğü halde şayân-ı dikkatdir ki tercüme edüb ortaya atan “Haydar” oluyor.

İşte böyle hissiyât-ı diniye ve milliyeyi müteessir edecek neşriyat tertib bir plan dâîresinde mevki’ intişâre konuluyor. İşin hakikatından bi haber olan zatlarda mes’eleye karışıyor. Zaten maksadları bu zevâtı işe müdâhele ettirerek ortalığı alevlemekdir.

Derken İkdâmda “Ta’sib – Adem-i ta’sib” ünvanlı makale intişâr ediyor.

İki gün sonra Mizân Gazetesinde “Uslu (3.Sütunun Sonu) oturalım” gibi tehdid-i amiz bir unvan ile buna mukâbil ediliyor. Murad Bey artık kendisine mesleğini çizmiştir. Her teşebbüsü dine muğâyir gibi gösterecek, farzâ ıslâhât-ı maliyeden bahs olursa “bizim virgülerimizin esası şeri’ müsteniddir. Bunu ecnebi anlamaz.” yolunda avâm-pesend-âne tesislerle kendisine aferin dedirtecek, güyâ hukuk-u İslâmiyenin hamisi olacak!

“Uslu oturalım?” itirâzı dünyada belâhet ve sû-i niyete, şerirliğe numûne add edilecek derecede garezkârânedir. “ta’sibden ictinâb edelim” demek ilmâ’y kirâme dine ta’rîz imiş! İnsan bu ma’nâyı çıkarabilmek için ancak memleketde bir galeyan icâdını zihnine koymuş, bu cinayeti icrâya azim etmiş bir adam olmalıdır.

Mizân’da bu makaleyi yazanın kim olduğunu Murad Bey nihâyet dün itirafa mecbûr oldu. “O, hâricden Adnan imzasıyla aldığım bir mektub idi” diyor. Yalan! Çünkü mektub olsa evvelce altına imza atılmak, yukarısına “varaka” denilmek lazımdı. Nasıl ki Mizân da bu kâideye tey’it ediyor. Hem o hâinane makale “İkdâm refik mu’teberimizin...” diye başlıyor. Bu gazeteci ağzıdır. Haricden gelen bir mektub hiçbir zaman bu suretle başlamaz. İşte Murad Bey böyle yalanlar, hayallerle yoğrulmuştur.

Mizân’da bu makaleyi yazan arabanı zâde meşhûr Cemil Molladır! ve Cemil Molla Mizân sahibi Murad Bey ile beraber dolab çevirmektedir! İşte ey sevgili vatanın iğfal edilmek istenen ma’sûm evladları, ey talebe-i ulûm, böyle sahte makalelerle sizi aldatan adamların mahiyetini görünüz. Bir taraftan Nazif Sûruriler, Ebu-l-makbul Kemaller, Haydarlar sizin hissiyât-ı diniyyenizi gıcıklayacak bahisleri ortaya atıyorlar? Diğer taraftan Muradlar, Cemil Mollalar bahsi oluyorlar; ortada sizin haysiyetinizi, şerefınızı, saadetinizi ihlâl edecekler, vatani mahv-ı harabeye

sürükleyecekler; ve kendileri, menhûs, meş'ûm baykuşlar, harabe-i vatanın zalimet-i istibdâdında – lanet olsun!- menfaat bulacaklar...

Murad Bey Avrupa'dan avdet etmekle nazar-ı milletde alçaklıkla, hıyânetle meznûn idi. Bir gün gelüb bunun muhâkemesine bakarız diyorduk.

Mektebli Kız

Muhariri: Halid Ziyâ

Üçüncü Sâhifede

Sâhife 2

Tânin

Çehârşamba – 10 Eylül

Murad Bey Avrupa'dan avdeti haklı göstermek için zor-nâmesini İttihâd ve Terakki Cemiyetine teslim etmiş. Onlar kendisini ma'zûr görmemişler. Maznûn iken bir nev' hey'et-i ithâmiyeden sadır olan bu firar üzerine Murad Bey şimdi mütehemdir.

Yazın da mahkum olacaktır!

Hüseyin Câhid

UMÛR-U MÛHİMME-İ SİYÂSİYE

Mühim Tehdidler

Dünkü nüshâmızın baş tarafında “Resmi” ser-nâmesi altında münderic fikrayı okuduğum zaman hayretten, te'sîrden kendimi alamadım. Birkaç satıra sıkışdırılan mübhem, şumullu umûmi birkaç lafz yalnız benim değil bütün müntesibin matbûânın demâğı üzerinde taarruz olunmaz bir tazyîk icrâ etmiştir. Ba'zı gazetelere bir müddetden beri ahkâm-ı şeriâyâ ve adâb-ı islâmiyeye münâfi makalat ve firkât derci ehl-i İslâmca te'sîrât-ı kalbiyeyi ve heyecan-ı efkârı mûcib olmakda olduğu beyan edildikten sonra ahkâm-ı şeri'ye ve şîâir-i İslamiyeye muğayir neşriyatda bulunan gazete ashab-ı imtiyâzıyla makale sahibleri hakkında muamele-i kanûniyenin icrâsı mukarrer bulunduğu ilân ediliyor.

Kanûn-i Esâsi cari olan bir memleketde böyle lastikli ve her dürlü te'vblâne müsâid bir tebliğ-i resmiyenin hangi dehâ-yı siyâsiyet mahsûlu olduğunu bilmeyiz.

Bilmek de istemeyiz. Yalnız şurasını beyan ederiz ki her dürlü kanunun, akıl ve mantığın, insaf ve hakkaniyetin fevkinde olan bu tebliğ-i resmi hürriyet pişvâsı mukaddemesi olan hürriyet-i matbûâne örülen resmi zorbalara bir tahsis olmakla beraber en müesseridir. Adeta erbâb-ı nâmesinde kalemlerini titretmiş muhâfazesine güyâ gayret edilen din alimlerin bile hürriyetini tekîd edilmek istenilmiştir. Zirâ ahkâm-ı celile-i İslâm bi-l-cümle ehl-i itânın itirâf-girdesi olduğu vecihle halleri ve aşikârdır, gizli kapaklı hiçbir şeyi yoktur, her şeyi aleni, her şeyi meydandadır, bu asr-ı hürriyet ve terakkide değil istibdâdın en mezâlim edvârında bile en büyük ulemâmız İslâmiyette en mühim muktedâlarımız pişvâlarımız muâzemât-ı umûr-u dineyeyi müdâresde, mecâlisde, cevâmi' ve mesâcedde alenen münâkaşa ve tezkere etmişler, sansüre tedkîk müellefât gibi müessesât müzîre hatırlara geldiği sıralarda ketb-i mühimme-i şeriyyeyi kendi imzâları kendi mes'ûliyetleri altında neşr ve tedvin eylemişlerdir. İçlerinden mütehhirinin müşâh-ı İslâmiyesini senelerce gerisi tedrisinden müstefid etmeğe muktedir alamelere Mezidiler, Gazâliler, Muhildinler, Ayn-ı Sinanlar gibi dehâte hidme-i metsûfin halisa-i mebinin bile tekfirine kalkışanlar olmuş fakat hiçbir vakit hiçbir zaman, hiçbir kimseye umûr-u diniye ve mezhebiyeden bahs etmeyeceksin, yazmak veya söylemek için şu veya bu kayuda tabi' olacaksın denilmemiş, denilememiştir. (1.Sütunun Sonu)

Vakâ şu meşgule siyâsiye arasında mübâhiş-i diniye gibi nazik bir şeyi ta'mik tarafdarı değiliz. Böyle bir zamanda mübâhiş-i siyâsiye ile ahalinin terbiye-i siyâsiyelerine hizmet etmek hayli muâtina ve mühim bir vazife teşkil eder. Yukarıki sözlerden maksadımız matbûânın mübâhiş-i diniyyeyi mevki' münakaşaya vaz' etsin demek değildir. Fakat hükümetin böyle ta'yin ve tasrih madde etmeyin bir müdâhelesinin kanun ve akla muvaffak olmadığını ilana ve matbûâtı o yolda bir isnâddan tezbihe mecbûriyet his ediyoruz.

Bizce "Ahkâm-ı Şeriyye", "Adâb-ı İslâmiye" gibi şumullu, ihâtalı sözler arkasından ale-l-ıtlak matbûâta hücum etmek, gazeteleri – böyle mühim ve umûmi surette – menâfi' İslamiyet şeyler yazmakla ithâm eylemek matbûâta zımnen dinsizlik isnâd ederek bu suretle nazar-ı ameden düşürdükden sonra onu temâmen ezmek için zemin hazırlamaktan başka bir şey değildir. Evet, şübhe yok ki bu bir mukaddeme, bir mukaddeme-i tazyîk ve istibdâddır. Birinci defa' hürriyet-i ilân edildiği zaman da böyle yapılmış, bu gibi tebligât-ı tazyikiye ile hürriyet-i matbûât tedricen selb edildikten, nâzife-i millet kat' olunduktan sonra milletin hayatına son

vermeğe örölmüş idi. Otuz iki sene karanlık bir girdâb içinde ikiliye ikiliye yuvarlanmış idi. “Tarih-i mütemâdi bir tekrardan ibâretidir.

Denilir ki sadık müddeâları acaba yine faal sâbit olacak mı? İşte bunu düşündükçe o kabusu tekrar hatırlarımıza getirdikçe bu hallere sebebiyet ve bunları, bu mukaddemâ-i istibdâdi hazırlayanları, bu tekrar ağzımızı tıkamak isteyenleri müevâhâz etmemek elimizden gelmiyor.

Mademki kalub-u İslâmiye’de te’sîratı mûcib mubâheş yazanlar varmış. Hükümet neden bunlar hakkında ta’kîbât-ı kanuniye icra etmedi. Neden bunları ibreten li-s-sâirîn te’dîb eylemedi, neden; kimden korktu? Bir sahib-i makaleyi, bir gazete müdürü ta’kîbde mütereddîd ve muhterer olan bir he’yet-i hükümetin bütün matbûâtı birden tahkir etmeğe kalkışması hulus-i niyete delâlet edebilir mi? bu omanda her şey sarîh, her şey açık olmalı, madem ki dine karşı bir cürm-ü irtikâb edilmiş deniliyor, o cürmün fâaline lazım gelen hizây-ı kanun tertib edilmeli idi. Elimizde Kanûn-u Esâsi, matbûât nizâmı ceza kanunu var. Bunla mevcûd iken bunun haricinde söylenecek lakırdıların muhdişi inkâr ve tağlît-i izhândan başka bir semeresi görülmez. Zaten ufak tefek ve belki de müretteb bir iki vaka’ ile izâhâtı teşevvüş olan ahalimizi bizde böyle temağı resmiyeti hâiz hazine amiz-i neşriyât ile büsbütün çileden çıkarmak hangi hükümet hükümete muvaffaktır. Ahkâm-ı şeriye ve şîâir-i İslâmiyeye mugâyir neşriyât bu kelimelerden nasıl istihrâc-ı maânî ayrılabilir? Bunu kanundan maâda ta’yîn edebilecek hangi mukâyâs vardır? Bundan böyle en masûmâne sözlerin bile bi iki cahillik sû-î tefsîr ve te’viliyle mugâyir şîâir-i İslamiyet olduğuna iddiâyâ mani’ olmak mümkün mü? Yine eski (2.Sütunun Sonu) sansür-ü usul-u vecihle te’vîlât ve tefsîrât bî-nihâye kapısını açacak mı?

Neden her şahsın, her sahib-i kalemin me’sûliyet-i kanuniyesi tahtında neşriyâtda bulunmasına akıl ve mîntıkamız tahammül edemiyor?

Neden hala keyfi ve hûd-serâne işler görüyoruz. Neden farzâ “Sırât-ı Müstakim” gibi hakikaten hadim diyânet bir risâle hakkında bile sû-î zan edilerek nüshâlarının toplatdırılmasına teşebbüs derecesine varılıyor? Ve neden farzâ Musî Kazım Efendi gibi mütteki ve mütevri’, hakikaketen müddekak ve menşeri’ bir zatın tekfirâtına kadar ileri gidiliyor. Bu husulesizliğimizi, bu hürriyeti hezime adem-i istiâdâdımızı ne vakte kadar çirkin manzara şeklinde yar ve ağyâra göstereceğiz?

Keşûf Efendi Hâdisesi

Bir Ziyâfet Neticesi

Gülnişe Çaytonağ Gazetesi Der-Sâadetden yazılıyor:

Devlet-i Aliyye'nin bir devr-i cedide dahil olduğuna tereddüd edenler artık kani' olmalıdırlar vaktiyle müsâade-i seniyye olmadıkca nazırlar tarafından bir ziyafet keşide edilemezdi. Fakat şimdi velâdet-i şâhâne münâsebetiyle Hâriciye Nâzırı tarafından bir ziyâfet verildi bunda Çâr Hâzretlerinin vekilinden Karadağ Prensinin vekiline kadar herkes da'vet edilmişdi yalnız bir zât hazır değil idi. O da Bulgaristan Prensi Ferdinandın vekili idi. Çünkü böyle bir şeref hakkı yoktu. Kendisi Bulgaristan'ın kapû kethüdâsı ya'ni Bâb-ı Ali'nin müsaadesiyle burada ikamet eden küçük bir me'mûr olup Sisâm, Cebel-ü Lübnân, Mısır eyâlet-i mümtaresi vekilleri gibi zât-ı şâhâhenin emr ve iradelerini telakki etmeğe me'mûrdur. Der-Sâadet muhâfil-i siyâsiyesinde mevcûd olan efkâr bu merkezdedir. Bulgaristan imâret vekilinin Sultan-ı Seniyye nezdindeki sefirây-ı ecnebiye meyânında bulunub bulunmadığı anlaşılacak üzere sâlnâme-i umûmiye müracaat edildiği ve fakat bunlar meyanında mukayyed görülmediği gayet ince bir istihza ile beyan olunuyor. Sâlnâme-i Umûmi Türkler tarafından tanzim edilmiştir. Anlaşılan, maksad Bulgaristana hakaret etmek değildir. Yalnız nazarı bir zanna ameli bir ehemmiyet ve te'sîr verilmesin isteniliyordu. Devlet-i Aliye de vukûa gelen yeni tebeddül Türklerin itimâd-ı zatiyelerini pek ziyade takviye etmiştir. Bunu nazar-ı itibâra almak lazım. Enver ve Niyazi Beylerin Manastırdan icra ettikleri harekâtın Avrupa Türkiyesinde ikamet eden Hıristiyanların henüz ümid ettikleri neticeyi te'mîn edeceği şübhelidir. Yalnız şurası muhakkaktır ki Türklük ve İslâm bu sayede fevk-âl-âde bir kuvvet iktisâb etmiştir. Bu kuvveti ihtimal ki muhâfaza da edecektir. Devlet-i Aliyenin taht-ı tabiyetinde bulunan küçük hükümetlere ve bunların Avrupa'daki büyük kardaşlarına karşı mütezellane hareket etmek zamanlarının geçmiş olduğu görünüyor. Kapû kethüdâsının ziyafete da'vet (3.Sütunun Sonu) edilmesi Bulgaristanda pek ağır surette telakki edilmiştir. Her ne kadar Bulgarlar ba'zen gayr-i ma'kûl sûrette hareket ediyorlarsa da Bulgaristan hükümetinin ve hususıyla Bulgar Prensinin ta'kîb ettiği program hakikaten pek sulhperverdir. Bulgaristan yirmi dokuz sene zarfında pek büyük muvaffakiyyet te'mîn etmiştir.

Veyâlât-ı Şâhânedan ma'dûd bulunduğu sadvedlerdeki koza halinden Şarkı Rumeli'yi meğil edüb kendi hesab-ı tehlikesine icrâ ettiği Sırb muhârebesinden

sonra nim hükümdar kayığı haline geçmişti. Vergülerini bile te'dibe etmek lüzûmunu his etmemekte idi. Bulgaristan kendisinden pek çok bahs ettirmişdir.

Prens Türk Hükümete mecbûr idüb bir çok sene Rusya'ya karşı durmuş, Avrupa devletlerinin arzusu hilâfında olarak ikinci bir Prens intihâb etmişti. Bu Prens mevcûd olan müşkülâtı ber taraf etdikden sonra tasdik edilmişti. Bulgaristan yalnız metbû' ile değil saîr devletler ile de muâhedeler akd etmiş, ilân-ı hârb ve akd-i sulh gibi icrâatda bulunmuş, sulh konferanslarına iştirak eylemiştir. Kendi başka memleketlere vekil ve elçi gönderdiği gibi nezdine düvel-i muazzamadan kısım-ı izâmının vekillerini kabul ve nişanlar tevzi' ediyor, Devlet-i Aliye bu harekâtda bir noksan bulunduğunu der-meyân ediyor:

Hakk-ı sefâredin Bâb-ı Ali tarafından resmen tasdiki Der-sâadet de Bulgaristan vekilinin mevki' mes'elesi çokdan beri mevzû' bahs olmaktadır. Bâb-ı Ali Hâriciye Nâzırı vasıtasıyla Bulgaristan vekili ile münâsebâtda bulunmaktan ihtinâb ederek eyâlât-ı mümtâzeden bulunmak haysiyetiyle Bulgaristanın Dâhiliye Nezâretine tabi' bulunduğunu beyan etmiş ve 1881 senesinde Bulgaristan'ı hiç bir zaman bir ecnebi devlet olarak telakki etmeyeceğini ve Dâhiliye Nezâretine tabi' bulunduğunu resmen tekrar-ı beyan etmişti. Bir sene sonra 1882 Eylülün yirmi yedisinde, Hâriciye Nâzırı, -Rusya devleti tarafından Bulgaristan'ın arzuları için tevessüt vukû' bulduktan sonra- sarf-ı siyâsi olan mesâilde Bulgaristan'ın Hâriciye Nezâreti vasıtasıyla mülâkat-ı tebligâtda bulunabileceğini ifâde etmiş ve Bulgarlar cevâben her mes'eleyi sarf-ı siyâsiye nokta-i nazardan telakki ettiklerini beyan eylemişlerdir. Bulgaristan şimdiye kadar bu esâsı muhafaza etmişti. Devlet-i Aliye tarafından vukû bulan muâmele-i şimidi bu mes'eleyi tazelemiştir.

Süleyman Paşa Hâdisesi

“Noyes Viz Jurnal”da görülmüştür:

Resmi menbâ'dan ahz ettiğimiz ma'lûmatdan müstebân olduğu üzere Taşlıca Sancağı Sâbık mutasarrıfı ve kumandanı olub he'yet-i ayâna ta'yîn olunan Süleyman Paşa'nın azimeti hakkında ceryân eden rivâyât-ı kalilen bî-esâsıdır. Süleyman Paşa'nın azimeti esnâsında hiç karışıklık vukû' bulmamış, Paşa Avusturya Kuvve-i Askeriyesi Kumandanı Baron Fön Remin tarafından – bi-l-tabî' maiyetinde (2.Sayfanın Sonu)

hiç asker bulunmadığı halde – Mutâlaka mevki'ne kadar teşbî' edilmişdi. Devran eden sâîr rivâyatın cümlesi hilâf-ı hakikatdır. Taşlıca'ya Muğayir intizâm hiçbir şeyi yoktur.

Gülüşe Çaytonağ Gazetesi de beyânat-ı atiyede bulunmaktadır:

Taşlıca sâbık mutasarrıf kumandanı Süleyman Paşa Tiriste'de “Çâyet” gazetesini muharrirlerinden biriyle vukûâ gelen mülâkatında hükümet-i seniyyenin müsâadesiyle Selanik ve Der-Sâadete azimet edeceğini bu son günlerde vukû' bulan neşriyânın kâmilan yanlış olduğunu ifâde etmiştir.

Gazetemize dün vürûd eden hususu ma'lûmat'da bu merkezde olub Viyana Gazetelerinin mûcib-i telâş havadisleri düşünmeyerek neşt etmekde olduğunu isbât etmektedir.

TELGRAFLAR

Hârici

Peşte, 21 Eylül – Sosibayest Fırkası Aray-ı Umûmiye lehinde itâsı rey etmek üzere bütün devâîr-i belediye cemiyetler akd eylemiştir. Otel Rovayalde on beş bin sosyalist icray-ı nümâyiş etmişlerdir.

Paris, 21 Eylül – Cenerâl Damât Dar-ül-beyzâdan Beer-reşide kadar olan şimendüferin resm-i küşâdını icrâ etdiğini bâ-telgraf işâr eylemiştir. Fas işçileri “Yaşasun Fransa!!” diyo bağırılmışlardır.

Paris, 21 Eylül – Roma'dan alınan telgrâf-nâmeler İtalya hükümetinin Fransa – İspanya notasına müteallik cevabı he'yet-i umûmiyesi itibârıyla Fransa ve İspanya'nın tekliflerine muvaffak olacağını meşâ'rdır. Bu teklifler Mollay-ı Hafızın şerâît-i tasdikine müteallikdir.

Lizbon, 21 Eylül – Portekiz hükümeti Fransa – İspanya notasını kabule karar vermiştir.

Roma, 21 Eylül – İtalya'nın kabil-i seyr ü sefere sefine-i hevâiyesi için ilk defa' olarak icra edilen tecrübe muvaffakiyetle neticelenmiştir.

Roma, 21 Eylül – Galasnik nâmındaki Sırb Gazetesi Kral Petro'nun teşrin-i evvelde Viyana ve Petersburg Sarayı İmparatorluğunu ziyaret edeceğini istihbâr

ediyor. Bu gazete bu muvaffakiyeti teşiren Baron Derental ve Mösyö İzovleski ile mülakata etmiş olan Mösyö İvanoviçe atıf etmektedir.

Petersbug, 21 Eylül – Son yirmi dört saat zarfında koleradan 397 musâb, 121 vefeyât ölmüştür. Hastanelerde ki musâbiyenin yekûn-u umûmiyesi 1427 ye baliğ oluyor.

Paris, 21 Eylül – Petersburg’dan alınan bir telgrâf-nâmede hastalığın men’ tevsî’ için Rusya hükümetince tedâbir-i şedide ve müessere ittihâz olunduğu bildiriliyor.

Peşte, 21 Eylül – Moroş Şire’den bildiriliyor: Bu sabah bir amele koleraya müşâyeye alâim arz göstererek vefât etmiştir. Maa-mâ-fih icrâ olunan feth-i meyt ameliyatı neticesinde hastalığın dizanteri olduğu anlaşılmıştır.

Tiriste, 21 Eylül – Karantinaya konulan eşhâs arasında yeniden musâb olan yoktur.

Botesdâm, 21 Eylül – Dün öğleden sonra Beyn-El-Milel Parlemontalar Sulh Kongresi azâsından kırk kırk kişilik bir he’yet-i meb’ûsâne İmparator Hâzretlerinin emri üzerine yeni sarayda vel-i ahd tarafından kabul edilmiştir. Müşâr-ün-ileyh Prens İmparator Hâzretleri nâmına bir nâzır irâd ederek konferansın makasâd ve müsâiyesine İmparator Hâzretlerinin merak ile ta’kîb etmekte olduğu, müzâkerât-ı vakâ’nın terkiyat-ı medeniyeye esas olan ve olacak bulunan sulh ve sükut için mûcib-i evâid olmasını ümid ve temenni (1.Sütunun Sonu) etdiğini söylemiş ve “Muhafaza-i sulh ve sekun-u efkâr necibe ashâbının hedef-i mesâisi olmağa layıktır.” demiştir.

Londra 21 Eylül – İngiltere hükümeti Ganâim-i Bahriye Kanununun tanzimini müzâkere etmek için beyn-el-milel bir konferans akdi zımnında murahhıs göndermelerini dünyanın sekiz büyük devletine tebliğ etmiştir.

Londra 21 Eylül Tamis Gazetesinin ifadesine göre Şâh İran İngiliz – Rus notasına cum’a ertesi akşamı cevap vermiştir. Tamis Gazetesi cevab-ı mezkûrun memnûniyet-i bahş olmadığını bir menba’ mevsûke isnâden iddiâ ediyor. Bu cevap Azerbaycan eyâleti arz-ı musâvaat etmezse idâre-i meşrûtenin te’sis etmeyeceğine dâir olan beyânatın aynı imiş.

Roma 21 Eylül – Cenerâl Kont Dorobilân Yunanistan’da intişâr eden Akropolis gazetesinin kendisine isnâden neşr etdiği mülâkatı resmi bir beyannâme ile tekzîb etmiştir.

Petersburg 21 Eylül – Noye Veremeyâ Gazetesi Boşlâd Mülakatından bahs ettiği sırada buna pek büyük bir ehemmiyyet atıf ediyor ve bu mülâkatın Balkan mesâli hakkında Rusya ve Avusturya devletleri arasında bir itilâf husulüne bâis olarak efkâr-ı umûmiyeyi teskin edeceği ümüdini beyan eyliyor.

Hikaye

Mektebli Kız

Galiba o zaman sekiz yaşında idi; fakat bu yaşa mahsûs şatır tebessümlerden, çocukların tasası saâdetin bir küs kızını gibi ihâta eden hâle-i neşveden adi, vakûr, mekin, savkendeki hayali şimdiden görüb düşünüyor zan olunan durgun gözleriyle – öyle endişe nâk bir hali vardı ki onu bir aîle validesi kadar başlanmış, büyümüş farz etdirdi. Ona ilk dikkat-i endişemde bu hissi verdi; ve ne zaman tesâdüfler tekrar etse hep ona bakarken bu hissi mülâhazatıma rehber olurdu. O mektebine, ben işime giderken hemân her gün tesâdüf etmek mukarrer gibiydi. Şişlinin yan sokaklarından birinden çıkar Pangalenide bir mektebe giderdi. Ben tramvay ile geçerken kalbim, baba kalbim bilemem nasıl dakik bir his ile acıklanır. Ve bu uzun sokağın kaldırımlarından küçücük ayaklarıyla sekerek, omuzlarından kayışlarla bağlanmış çantasıyla, fakirane, annesinin eskilerinden bozularak yapılmış elbisesiyle hamul, mütevekkil yürüyüşünü gördükçe güya baba şefkatinin gözlerinden iri iri, sıcak sıcak katreler akıtan bu çocuğu aradım. Nihayet onu sokağın bir tarafında, galabalığın içinden silinerek, çantasının içine sığamayan cedveli elinde, ince bacaklarıyla, daracık göğdesiyle, mini mini başıyla, iki yaprak arasına gömülecek zân olunan bütün o herde ve nâciz koş vücûduyla fakat hayat ile cenkleşmek, onun çelikden niçesini koyuvererek parmaklarının birinci cenegilleri arasından kendi nasibini almak lazım geleceğine şimdiden kanaat etmiş azmiyle ilerliyor. Dâima önüne doğru gidiyor görürdüm, o zaman başımı çevirerek bu çocuk için, yahûd bu çocukda uğraşmağa çalışmağa bed-baht doğmuş ve bed-baht yaşamağa mahkûm olan bütün çocuklar için kalemde bir akde bana ile mümkün merteye onu ziyâde görmeğe çalışırdım.

O hiç başını çevirmez, kimseye bakmaz, (2. Sütunun Sonu) önüne bir yüklü hamal, bir bozuk kaldırım tesâdüf etdikce bî telaş, yolunun üzerinde her dürlü mevâna' tesâdüf etmek mukarrer olduğuna zaten muntazır haliyle yavaşça bir dâire çizer, ne kasayla gavgâ eden bir müşterinin görültüsüne, ne biride kırılmış

tekerleğiyle tramvay hattına devrilen öküz arabasına bakmayarak, bütün bu etrafta kaynaşan hayata bigane yalnız kendi hayatıyla, kendi hayatının derdleriyle meşgul, bulanık bir gül maîsi andıran gözlerinin içinde o gece ezberlenmiş bir sarf-ı kâidesi yanında tarih mukaddesinden bir sâhife kaynatarak, ne yazın güneşleri, ne kışın rüzgarları onu ilerilemekden men' edemeyerek, yürür, dos doğru yürürdü.

Soğuk musemlerde, fena havalarda onu bir karlı rüzgar zarbesinin önüne düşmüş, yelkenleri parçalanmış kazazda bir sandal makhûriyetiyle rüzgarların çılgın devrânları arasında elbisesi çırpınıyor, siyah önlüğünün etki savruluyor görürdüm. Ba'zen bu ince delik göğsü rüzgarların hücumâtına mukâvemet edemezdi; ayaklarının üstünde döner, elinde cedveliyle savrulan etkilerini zabt etmeğe çalışır, muşamma' kablı çantasıyla arkasını rüzgara vererek, saburâne beklerdi.

Yalnız şedîd-i yağmur günlerinde tramvaya binerdi. Kaç kereler ona sokağının başında, serpuşunun alıtdan saçlarının ıslak tereleri altına yapışmış, elinde eski ve küçük şemsiyesiyle temâmen yağmurdan korunamayarak etkileri, çorabları ıslanmış, tranvaya muntazır, tesâdüf ederdim acele etmeyerek, kemâl-i sekun ile cedvelini arabacıya uzatır, tramvayı durdururdu. Şemsiyesini kapar, arabaya tırmanır, içeriye girince bozulacak bir köşe arardı. Bu cihetle tabiatlarımız benzerdi; ben de ekseriyyet üzere büzülecek bir köşe bulmuş olurum, onun için mütekâbilen birer köşede bulunmak kışın yağışlı günlerinde sıkca vukû' bulan tesâdüflerin bir lütfüdür.

Köşesini bulunca kemâl-i ihtimâmla şemsiyesini dayarak bir omzundan çantasının kayışını çıkararak yükünden kurtulur. Daha oturmadan siyah yün eldivenlerde mahbûs parmaklarıyla önlüğünün cebinden şübhesiz tek gurusunu bularak uzatır. Akşam avdetinde yine yağmurun müsâadesizliğine tesâdüf edebilecek olursa tekrar çıkarılmak üzere îade olunan yirmi parayı cebine atdıktan sonra ancak o vakit, yerine otururdu. O zaman ben gözlerimi ondan ayırmazdım. Bu çocuk benim için en dakik okunacak bir kitab idi. Bir kitap fakr u sefâlet.

Onun bugün hüviyetinden bir zavallılık intişar eder gibiydi tercüme-i halini, neferâat hayatını his etmek, bulmak için yerden bir karış yukarıda sallanan fersude melûl potinleriyle lastiklerinden, çamurları süzülerek arasına ağır, siyah birer katre-i karye ile ağlıyor zân olunan o (3.Sütunun Sonu) bî-çâre yorgun şeylerden başlayarak, kenarları yıpranmış muşamma' çantasına, mürekkeble lekelerini saklayamıyan siyah önlüğüne, parmaklarının penbe uçları görünen delik yün eldivenlerine kadar her şeyi bir delil arlıyordu. Öyle ki bu hayatın hutût-u esâsiyesini

bir çok teferruât ile zihnimde çizmiş. Bu çocuk için öyle değilse bile öyle olmağa yakın bir hayat uydurmuş idim.

O oturduktan sonra çantasını dizlerinin üstüne alır, kapağını kaldırır, yavaş yavaş kitaplarının, defterlerinin arasında bir danesini seçub ayırarak çantasını tekrâr kapatdıktan sonra kitabını açar; gözleri ba'zen kitabında, ba'zen bende dersini ezberlerdi.

Seri' bir zerbâ-i nazarla kitabına, hafızasından kaçan bir vahşi kelimeye, bir cümle parçasına bakarak hatıratı tazeledikten sonra kitabının göğsüne kapar ve gözlerini bana dikerek – şübhesiz görmeksizin, bir afak-ı mübheme bakarcasına – ince dudaklarının ufak yer hareketiyle dersini tekrâr ederdi. Birden bire dudağının bir burkuluşu, gözlerinde o bulanık mâînin bir dalgalanışı olurdu; hafızasının yine bir isyanına tesâdüf ederek tahattür etmek için gözlerini süzer, süzer temâmen kapardı, sonra birden yamzafrâne bir silkinişle nazariyeti tekrar bana dikerek devam eder. Yahûd bir infiâl asabi ile adeta düşmanca bir hayr-ı palayişle kitabını kaldırarak dargın dargın o hafızasından kaçan şeyi arardı.

Bana hiçbir zaman bir tebessüm bile etmedi. Bu çocuk gülek bilmiyordu, galiba kendi felsefesince gülmemek için sebepleri bulmuş idi; fakat gözlerimde dâima derin bir şefkatin temâs-ı meshuniyle ısınmaktan mütevellid bir atmean nikâh-ı musarramdan onu tevhiş de etmeyordu.

Ben ona bakarken kendi kendime derdim ki: işte bir bî-çâre koş ki hayatında hiçbir lemâ'-i saâdet parlamamışa benzeyor. Sabahleyin erken gidüb akşam geç avdet eden biridir, eski fistanlarından çocuğuna yeni esvâb çıkarmak için çalışan bir valide, bir çocuk ki bu pederle valideye bir saâdet olmakdan ziyade onu mahkûm etmeğe mecbûr oldukları mahrûmiyetler sebebiyle bi-l-akis bir acı. Sefirede şikâyetsizlikleriyle, sessizlikleriyle daha ziyâde kalblerini üzen bir alem şübhesiz bu çocuk için hayat-ı aile zehirleyordu.

Sabahleyin valide kapıda onun çantasını bağlarken: “yemek içinde!” diyor; bir ceride paçasına sarılmış biraz sekûş ile bir dilim ekmek, belki iki elma ile bir avuç kuru üzüm koyuyor. Sonra ana kız, biri daha ziyade verememekden, diğeri çantasının içine konacak başka bir şey bulamamakdan mütevellid soğuk bir bu buse ile öpüşüyorlar. Valide sokağı dönünceye kadar çocuğu gözleriyle ta'kîb ediyor. O köşeyi dönmeden evvel başını bir kere daha çevirmiyor bile, dos doğru (3.Sayfanın Sonu)

yürüyor; onun evine, pederine, validesine hatta kendisine bu kadar sefil, bu kadar bî-çâre oldukları için kini var. Bu kini onun gözlerinde görüyordum; o hiç gülmeyen, hiçbir lemâ'-i tebessümün temûciyle parlamayan bulanık gözlerinde.

Mektebe biraz kalarak davranırdı; kitabını çantasına kor, kayışları omuzlarına geçirir bir eline şemsiyesini, diğerine cedvelini alır, ayakda bekler ve araba temâmen durduktan sonra yürüyerek inerdi.

Bu çocuk bende kavrulmuş, yanmış bir, momurcuk te'sîrini icrâ ederdi bu domurcuğun hayat-ı pejmerdesinde bir zaman olacakmıydı ki sinesinden taze renklerinin neşve-i saâdetiyle gülümseyen bir çiçek bahtiyar, şen, yaşamaktan mes'ûd bir hayat çıksın?.

O zaman ona bir mes'ûd hayat istikbâl düşünürdüm: bu gülümsemek bilmeyen çocuğun yaşına sekiz on sene ilâve ederdim; onu güzelleştirerek, bütün renksizliklerini zinetliyerek ince, latif bir genç kız haline kordu; ve birden güzer gahında tutuşan bir ziyâ ile onun bulanık mâî gözlerine henderiz, ümid perver güneşlerden, o mini mini sevda güneşlerinden serpirdim. O hayalimin genç kızını nişanlısıyla beraber, kol kola, baş başa görürdüm. Mahilemin bir hamle-i pervazıyla yine seneleri geçirdim. Onu bahtiyar bir aile validesi olarak bulurdum, bu defa' kocasıyla beraber yine kol kola, mes'ûd dâîma mes'ûd, her gün bir gün evvelkinden daha mes'ûd, baş başa, yürüyorlar görürdüm ve artık önleinde altun saçlarının kıvrımları omuzlarına dökülmüş bir çift çocukları, bir oğlan bir kız, mesela bubu ile bibi olacaktı.

Baba kızına: “bibi! Önüne bak...” diyecek, anne oğluna: “bubu! düşersek..” (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ihtarıyla tekayyüd edecekdi. Ve ben onlara bir çok sene sonra. Böyle mes'ûd ve şen tesâdüf istedikce kendi kendime: “Oh! Ne iyi! diyecektim; benim küçük mektebli kız, öğülmek bilmeyen çocuk. Şimdi gülmek öğrenmiş” bu saâdet nefsimi de alakadâr add ederek bu saâdeti tehil etmiş olmakla onun husulene teshil ile müşcesine kendimi tebrik edecekdim.

.

..

Bir çok sene sonra ona tesâdüf etdim. Fakat böyle olmadı. Bir ihtiyar hasta dostumu görmek için hasta haneye gitmiş idim. Onun yatağının kenarında oturuyordum, görüşüyorduk.

O hastalığın verdiği titizlikle her şeyden tabibden, hastahaneden, rahibeden, ilaclardan şikayet ediyor. Sonra yatağından, iyi oturamadığından, şurada arkasından kayan yasdıklardan şikayet etdi. Her şey bir vesile-i nezalim oluyor. Ağlamağla vesile arayan çocuklara mahsûs havasızlıkla bu ihtiyar hasta da daha bahs edilecek şikayet sebbeleri arayordu.

Bir aralık bana – zile basarmısınız? dedi. Zile basdım, bir dakika sonra genç bir rahibe girdi; bir gölge hiffetiyle yürüyerek...

Hasta şikayetskâr sesiyle – Bu yasdıkları düzeltir misiniz? dedi.

Sesinde öyle bî insaf bir aday-ı serseniş vardı ki ben kalbimde bir eza ile gözlerimi rahibenin çehresine kaldırdım.

O tatlı bir tebessümle yaklaşmış idi. Bütün simâmıs azim bir ferâat-ı nefisenin şa'şaa-i atminânıyla parlayordu.

Birden zihnimde bir hatıranın şimşekleri çakdı, ve gözlerimin içinde küçük mektebli kızı buldum.

O, beni tanımayarak vazifesiyle meşğûl (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) idi. hep o tebessüm nuşiniyle yasdıkları düzeltiyordu. Gözleri hep o bulanık mâî gözlerdi, yalnız bu sefer bu gözlerde ilk defa' olarak yeni bir başlakalık vardı: bulanık mâî gözler bir tebessümle parlayordu.

Uşâki Zâde Halid Ziyâ

AÇIK SÖZLER

Tânin Gazetesi

Aynen:

Ceride-i Muhteremenizin sekiz eylül nüshasında Keçeci Zâde Birinci Ferik İzzet Paşa Hâzretleri tarafından Süleyman Paşa merhûmun harekât-ı askeriyesine dâir yazılan itirâznâmeyi okudum. Vaktiyle Süleyman Paşanın maiyyetinde bulunduğum için bundan pek müteessir oldum. Süleyman Paşa merhûm Şipka'da iken Balkan Dağları'nın düşman tarafından işgal olunmayan geçidlerinden geçerek karşıdaki hasmın arkasını çevirmek üzere tertibata başlamış idi. “Şipke İstanbul'un kapısıdır, kapıyı açık bırakmak câiz değildir.” diye bâ telgrâf men'

olduğu hatır-ı acizânemdedir. Müşâr-ün-ileyh Plevne düşdükten sonra bir haftadır evvel “Eline” bi kemâl muvaffakiyyetle Ruslardan istirdâd eden Fuâd Paşa kolordusunu Kamarlıdaki Şakir Paşa ordusunu takviye için Tatar Pazarcığı civarına nakl etdi ve teknil Kuvve-i Osmaniye’yi Edirne şehri civârında cem’ etmek ve orada bir ikinci Plevne müdafaası hazırlamak teşebbüsüne kalkışdı. Buna da nedense İstanbul’dan itirâzlar olundu ve hatta kendisinin Edirne’ye bulunmasına bile müsaâde olunmadı. Bu vecihle umûm kumândan olan Süleyman Paşa, usule muvaffak olmadığı halde, hatta harb üzeri demek olan olmadığı halde, hatt-ı harb üzeri demek olan Pazarcığın ilerisindeki Otluk Köyü ve Maçka Cihetlerine kadar gönderildi. Orada Kamarlı cihetinden ric’at etmekde olan Şakir Paşa kol ordusuna (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) ve Recep Paşa Fırkasına tesâdüf etdi. Kendisi oralarda iken maiyyetiyle beraber Veysel Paşa’nın Şipke’de esir düşdüğü haberi alınmış idi. Eli altda evvela Fuâd Paşa ve Şakir Paşa kol orduları ve Recep Paşa fırkası ile Kapucuk derbendinde bulunan Sâbit Paşa fırkasının gayet sür’atle Edirne’nin muhâfazasına yetişmesi için topluca ric’at etmeleri emrini vermiş ve kemâl-i sürâtle ric’ât-ı harekât başlanmış idi. Bu esnâda İstanbul’dan bir telgrâf daha geldi ki: “Ruslarla musâlaha etmek tekrar etmiştir. Bulduğunuz yerden hareket etmeyiniz, karşısındaki Rus kumandanına emur göndererek keyfiyeti bildiriniz. Aranızda hattı faslı ta’yini için onlarla müzâkere ediniz” meâlinde idi.

Bunun üzerine tabii ric’at te’hîr olundu. O esnada Şipke’den geçmiş olan Ruslar, Tatar Pazarcığı etrafında müctemi’ olan Asâkir-i Osmaniyenin hatt-ı ric’âtına doğru inmeğe zaman kazandı. Eğer kendisinin kararı vecihle Plevne düşer düşmez, teknil Kuvve-i Osmaniye Edirne havalisine toplanmış olsa idi Şipke’de Veysel Paşa’nın esir düşmesine meydan kalmaz idi ve kendisi Tatar Pazarcığında iken vermiş olduğu ric’at emrinin icrâsı İstanbul’dan gelen telgrâf ile te’hîr olunmasa idi “Setâytamaka” felaketleri zühûra gelmez; hem de Şumnu ve Ruscuk taraflarında bî-lüzum olarak kalmış olan Asâkir-i Osmaniye Tatar Pazarcığında ki asâkir ile Edirne civarında birleşerek o havalide verilecek muhârebelerde istihdâm olunur, o vakitler me’mûl olduğuna göre Plevne’ye mümkün mertebe müşâbe yararlıklar irâzına, vakit kazanılmasına ve müzâkere-i salahiyyenin daha müsâid olmasına imkân bulunurdu. Bütün bunları Süleyman Paşa merhûm gördü. Ve teklif etdi; lakin icrâsına müsaade edilmedi. Vaka’ olan itirâzat, sefire ile (1.Kısım 4.Sütunun Sonu)

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'alesinin Tekâmül'ü Ahiri

-Mâ-ba'd-

Halbûki Karadağ Ruslar'dan ve İstanbul tarafından kuvvetli komşusunun [Avusturya] bir gün kendisini yutuvermesi tehlikesi altında bulunduğu zân etmekte haklı olduğundan Rusya'nın Balkanlarda "Yegane Dostu" olmak üzere kalmışdı. Sırbistan'da Balkanlarda Avusturya'nın Hegelonya'yı elde etmesinden korkmakla beraber hayat-ı iktisâdiyesine yalnız Avusturya mahrec bulunduğundan bi-l-zarûre ona merbût kalıyor, Sırb Politikası iki te'sîr altında sallanub duruyordu. Bulgaristan'a gelince: en elim mevki'de oyalanıyordu: onun istihlâsı maksadıyla ilân edilen harb bir taraftan Arnavudluk hududuna ve Selânik'in kapılarına, diğer taraftan Adalar Denizine mümtedd büyük bir Bulgaristan, tasvirini ortaya sürmüş iken Berlin Muâhede-nâmesi Bulgar akvâmını üç (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) parçaya ayırıyor; Bulgaristan prensliği, bir Rumeli Eyalet-i Mümtâzesi vücûde getiriyor; en nihâyet bütün Makedonya memleketlerini zât-ı şâhânenin idâre-i hükümrânesi altında vaz' ediyordu. Ba'zı milletleri muhtelif parçalar halinde ayrı bulundurmak isteyen Avrupa bu hatanın cezâsını on dokuzuncu asırda pek ağır olarak çekti: Akvâmın arzusuna karşı hiçbir muâhede dayanamazdı. Rumeli Şarkiyenin ittihâdı Berlin Kongresinden sonra bütün Bulgarların yegane düşüncesi olmuşdu; kongrenin tevlîd ettiği hiddet o kadar şedid oldu ki adeta Rusya'ya karşı parladılar. Rusya'yı bundan kurtarmak için Bulgaristan istiklâlini te'mîn ve ordusunu tensik-i maksadıyla Bulgaristan'da bıraktığı cenârellerin, zabıtların pek ziyâde hazm ve ihtiyât ile çalışmaları lazım iken beceriksizce hareketleriyle akvâmın adem-i memnûniyetlerini da'vet etmiş onlar da büyük Rusya'nın adi birer peyki halinde kalmak korkusunu uyandırmışlardı.

Rusya Çârının yeğeni Prens Aleksandır, (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) Doyanenberge bile fırka-i milliyenin fikir ve hareketini ta'kibe kendini mecbûr görmüş, 1883 de Rusya Bulgaristan münâsebeti temâmen münkati' olmuşdu. Nihayet 1885 senesi eylülünün on sekizinci gecesi Şerânki isminde birinin ri'yâseti altında bir komite Filibe'de Prens Aleksandır'ın zîr idâresinde olarak Rumeli Şarki ve Bulgaristan'ın ittihâdını ilân ediyor. O gün Prens Aleksandır'da Filibe'ye gelerek iki Bulgaristan Prensi ünvanını alıyordu.

Berlin Muâhedenâmesinin bu kadar küstahâne dûçâr-ı tecâvüz olmasına karşı Avrupa ne yapacaktı? Henüz baş vekaletinde Lord Salisbori bulunmakta olan İngiltere hükümeti Balkanların ortadan kalkımıyla tehlikeye düşen İstanbul'un selâmeti ve hükümet-i Osmaniye'nin temâmiyet-i mülkiyesi nâmesi bi-l-tabî' müdahale edecekti. Fakat 1878 den beri Avrupa muvâzene-i siyâsiyesinin tabî' olduğu şerâit-i ta'dîlata uğramış, Berlin Muâhede-nâmesinden devletler yeni yeni komite jönler çıkarmıştı. Rusya Almanya'ya karşı beslediği gayz ve hiddetle (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) sulh ve sekûn içinde kendini topluyor. Prens Bismârk 1879 senesi ağustosunda Kont Anderâşi ile vukû' bulan mülakâtında ittifâk-ı meselesin esâslarını vaz' ediyordu, bundan son derece müteneffir olan İmparatoru da ittifâk-ı mezkûru tasvibe mecbûr eyliyordu. Almanya ve Avusturya ittifâkı Frankfort bi-l-hassa Berlin Muâhede-nâmelerinin te'mîn-i hürmet ve meriyyeti için akd olunmuşdu; Avusturya ancak Balkanlara aîd politikasında ve Selânik'e doğru ilerilemesi Rusya tarafından bir tecâvüzü istilzâm ettiği halde Almanya İmparatorluğunun mezhûr-u ma'luneti olmak maksadıyla ittifâkı kabul ediyordu. Zaten Almanya'nın sanayi' ve ticaretinde görülen terki ve 1884 tarihinden sonra müstemlekâte doğru hasıl ettiği temâyül-ü Berlin kabinesinin meselik-i siyâsiyesi üzerinde icrây-ı te'sîre başlamıştı. İngiliz ricâl-i siyâsiyesine gelince: onlar Rusya'nın emri altında bir büyük Bulgaristan teşekkülü korkusunu tevlid eden hitây-ı ru'yeti anlamakta gecikmediler; Alman kavminin (Şarka Doğru) politikası şimay onları Deli Petro'nun vasiyetnâme – (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Çehârşanba – 10 Eylül

Tânin

Sâhife 5

teâti olunan muhâberâta adem-i vukufdan ileri geldiğinden hatırımda kaldığı kadar beyan-ı hakikati ve merhûm müşâr-ün-ileyhin müdafaasını vecibeden add eyledim.

Vaktiyle merhûm müşâr-ün-ileyh maiyyetinde

Erkân-ı Hârbiye Binbaşılığıyla bulunmuş

Bir Zabıt

SON

Ma'den Terki

Şeyh-ül İslâm Efendi Hâzretlerinin uhdelerinde bulunan ma'denleri nezâreti aîdesine terk ettiği haber alınmıştır.

Eskiden Emvâl-i Devlet yağma edildiği sırada vükelâyâ, şuna buna ma'den ihsan olunması da adet idi. Şeyh-ül İslâm Efendi Hâzretleri bu ma'denleri kabule hiçbir hak bulunmadığı takdir ettikleri için îade etmiş olmaları mûcib-i teşekkürdür.

Asıl mûcib-i teşekkür olan cihet Şeyh-ül İslâm Efendi Hâzretlerinin bu hareketi diğerlerine numûne-i imtişâl olarak hazinenin bundan mütenfi' olmasıdır. İhsan edilmiş ma'denler yalnız Şeyh-ül İslâm Efendi de değildir. Milletın Hakkı millete gelmelidir.

Ma'den-i İmtiyâz

28 Haziran 309 tarihinde biri imtiyaz-ı fermân itâsı için evrakı Bâb-ı Ali'ye gönderilen ve henüz fermânları itâ edilmeyen seksân bir aded ma'denin teşri' muâmelâtı ile imtiyazlarının itâsı lüzûmu oruman ve ma'den ve zirâat nezâretinden Bâb-ı Ali'ye yazıldığını haber aldık.

Nezâretin her halde hüsn-ü niyetden emin isek de işde anlayamadığımız bir nokta var. Eskiden ne kadar az imtiyâz verilmişse bizim için o kadar kardır. Fikrimizce, yapılacak muâmele eskiden verilmek üzere bulunubda mûamelesi yetmeyen (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ma'denlerin itây-ı imtiyâzdan vaz geçmek, bir müzâyede icrâ ederek devlet için en nafi' şerâitle müracaat edecek kumpânyalara vermektir.

Her halde devlet ehemmiyetli bir vâridât te'mîn etmesi tabii bulunan bu ma'denlere aîd muâmelenin teşri' menafi' millet ve hazine icabatındandır.

Ferid Paşa Kabinesi

Sadr-ı Esbâk Ferid Paşa'nın arada sırada mâbeyne uğradıktan sonra şimdi bir kabine teşkil etmek için devr-i abuvaba başladığından, Zihni Paşa'yı da güya teşkil edeceği kabineye alacağına dâîr dün bir rivâyet devrân ediyordu. İdâre-i Sâbika dolablarında hayli yorulmuş zatlardan terekküb etmesi tabii olan bu kabine ancak bir istirahat kabinesi olabilir. Biz bu şâyia'ya inanmayız. Çünkü Ferid Paşa'nın

zekasından eminiz; mazi henüz pek hatırlarda olduğu için Ferid paşa mevki' iktidâra gelemeyeceğini elbette takdir eder.

İstikrâz Bahşışleri

Son defa' akd edilen istikrâzdan eski usulce komisyon nâmıyla Maliye Nazırlarına âid olması lazım gelen 60 – 70 bin lira raddesinde ki meblağın Nazır Paşa tarafından ahz olunmayarak hazine-i maliyeye terk edildiği ve artık bu usullerin devamına mahal kalmadığının te'mîn olduğu haber alınmıştır.

Dâhiliye Müsteşârlığı

Dâhiliye Nezâreti'nin kesirat ve ehemmiyet-i vezâfi hesabıyla bir müsteşâra lüzum-u kati' olduğunu evvelce yazmışdık. Nezâret müşâr-ün-ileyhce bu lüzûm ta'yin ve tahakkuk ederek müsteşârlığa Amedci Adil Beyin, Amedciliğe Sâdaret Mektubcusu Asıf Beyin Sâdaret Mektubculuğuna Dâhiliye Mektubcusu Fuâd Beyin ta'yinleri tensîb olduğu haber aldık.

Necib Mülhâme Aleyhine Da'va

Bomba defa'sının faillerini tahkik etmek (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) üzere Necib Mülhâmenin riyâseti altında teşekkül eden tahkik komisyonunun Necib Mülhâmenin emriyle bir takım bi-çârekâne bir suret-i zâlimâne ve gaddarânede işkence ederek dişlerini kırdıkları, vücûdları kan içinde bırakacak derecede dayaklar attıkları iki kişinin vefâtına sebebiyet verdikleri iddâsıyla zalemedidekânda ikisi kadın diğerleri erkek olmak üzere on, on iki imzâ ile dün Adliye Nezâretine taleb adaleti hâvi bir arz-u hâl verilmiştir.

Neticeyi-i sabırsızlıkla bekliyoruz.

Der-sâadet Elektirik ve Tramvayı Müessâsıtı

Selanik ve Beyrut elektirik müessâsatının projelerini şehri-i emâneti nafiâ nezâretinden istiyor. Der-sâadet elektirik ve tramvay müessesâtı hakkında ceryân edecek müzâkerât için bunlardan fikir alınacaktır. Bu bâbda ihtiyâtlı tavır alınmasını tavsiye ederiz. Devr-i sâbıkda verilmiş imtiyazların hepsi "Otâd Hisâr" ın bir cüz'idir. Hala onlar numûne-i imtisâl olursa vay halimize!

Ma'den Nizâmnâmesi

Ma'den Nizâmnâmesinin muhtâc ta'dîl ve tefsîr olan cihetlerle henüz mevcûd olmayan meyâh ma'deniye nizâmnâsi hakkında icrây-ı müzâkerâta me'mûr olan komisyon dün ictima' etmiştir.

Ma'den Rusûmu

Tahsin Paşa ve Kaba Sakal Mahmud Paşa Ma'den rusûmundan olan borçlarını tesviye etmediklerinden haklarında ikâme-i da'va edilmiştir.

Dar-ül-acize

Dar-ül-acize'nin şehri emânetine ilhâkı kararlaştırılmıştır. Bu sûretle tes'el mes'elesine nihâyet verileceği ümid olunursa da biz bir dürlü inanamayız. Çünkü köprü üzerindeki dilencileri köprünün levâzeminisinden add edilecek derecede onlara alışdık! (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Sâlhane

Canavar ve sâire hayvânâtın zebhine mahsûs olmak üzere silahhâneler yapılması kararlaştırılmıştır. Bunların usul-u hâzıra-i fenniyyeye muvaffak suretde projeleri hazırlanmaktadır.

Zâbıta sıhhiye hayvaniyenin mevki' tatbika vaz' olunduğu vilâyâtden keşâd edilen hayvan pazar ve panayırlarına getirecek hayvanatın muâyene-i baytariyelerinin icrâsıyla içlerinde alel sâriyeden biriyle ma'lûl hayvan görüldüğü suretde derhâl lazime-i fenniyesinin ifâsı taht-ı karar alındığı müstehberdir.

Der-sâadetden belediye kanûnu mûcibince İstanbul devâîr-i belediyesi yirmiye taksim edildiğinden bu daîrelerde bir tahrirat müdürü ile bir muhâsebeci ve ser-mühendisden ibâret olmak üzere birer he'yet bulundurulması ve bunların maiyyetlerinde kalemlerin ne sûretle teşkil lazım geleceği hakkında Dâhiliye Nezâretinden şehri emânetine ta'limât verilmiştir.

Çırçır harîk-zede-gân ekseriyesi makâm-ı sadârete müracaat ederek mevsim şetânın tekarrübünden bahisle iâne akçasından şimdiye kadar cem' edilen mübalağın taksim ve tevzi'ni niyâz etmeleriyle isti'tâf vaki' bi-l-tervic şehri emânetince hemân

tahkikât-ı mukteziye icrâ olunarak harîk-zede-gânın bir defterinin tanzimiyle komisyona irsâl ve ba'de-mâ hasıl olacak iâne akçesinin de yine bunlara hasrıyla sûret-i adilânede taksimi dâhiliye nezâret-i aliyesince kararlaştırılmış ve emânetine tebligât icrâ kılınmıştır.

Çırçır harîk mahalının haritası umûmi leğmelere bir esâsı olmak üzere usûlu hâzıra-i fenniyyeye tatbikân tertib olunacaktır.

Ormanlara Aîd Tedâbir

Ormanların ıslâhı ve katiyâtın fen dâîresinde icrâsıyla devr-i sâbıkda hemân mahv olmak derecelerine gelmiş olan aksamının muhâfazası, me'mûrlar tarafından takidât-ı lazime ifâsı ve vilâyat-ı selâsedan (1.Kısım 4.Sütunun Sonu)

sinden ziyâde düşündürmeğe başlamıştı. Rumeli mes'elesinde o vakit İngiltere diplomasisinin yeniden ittihâz ettiği meselik bu gün Osmanlı ülkesinde İngiliz ve Alman nüfûzunu çarpışdıran rekâbetin ilk hareketi idi.

Bulgaristan'ın Rumeli Şarkı ile ittihâdı ve Prens Robatenberg'in derhal kabul edilmesi Avrupa'yı bir oldu bitdi karşısında bulunduruyordu; Avrupa He'yet-i Düveliyesi gibi işledilmesi ağır bir makinaya göre bu kazanılan fâide pek azim idi.

Rumeli Şarkı bundan başka bir de Avrupa'nın eski Hirstiyanlık hissinden ve akvâmın kendi kendilerini idâre etmeleri hakkında asr-ı ahirde ortaya sürülen hakdan istifâde etmekde idi. Muâhedâta pek ehemmiyet vermeyen efkâr-ı umûmiye ittihâd lehinde bulunuyor, ve bir çok devletler Berlin Kongresi mukarrerâtının mahfûziyeti lüzûmuna dâîr muharrerât yazmakla beraber iki Bulgaristan'ın bu ittihâdını teshîl edecek bir hile bulunmasını temenni ediyordu. Çâr Berlin Muâhedenâmesinden zarar (2.Kısım 1.Sütunun Sonu) görmüş olduğu için muâhedâtin mahfûziyeti ve hâl-i sâbıkın avdeti fikrinde son derece sebât ve ısrar etdi. Bulgar ordusunda bulunmakta olan Rus Zâbitanını geri aldırdı ve bu sûretle hoşnudsuzluğunu alelân izhâr etmiş oldu. Üçüncü Aleksândır'ın bu yolda hareketinden maksadı Bulgaristan'ı ettiği nankörlükden müteessif etmek, Rusya tarafından vücûda getirilmiş olduğu halde rakiblerinin kucağına atılan bir devleti kuvvetleştirmemek idi. Fazla olarak Üçüncü Aleksândır bu sayede Devlet-i Aliye ile münâsebât-ı samimiye te'sisine de fırsat bulmuş oluyordu.

1875'den 1885 tarihine kadar İngiliz diplomaliyesinin mahreğini teşkil eden hukuk-u hükümrâne-i pâdişahı, temâmiyyet-i mülkiye Devlet-i Aliye fikirlerini şimdi Rusya ele almış, o tervic ediyordu. Buna mukâbil İngiltere bir köşe kapmaca oynar gibi tebdil-i meselin ediyor, “Akvâmın ahvalini ıslâh, esbâb-ı şikâyâtı tedkik etmek, ahâlinin temenniyâtını nazar-ı dikkate almak” sözlerini şimdi İngiliz diplomatlarının ağzından (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) işitmek, mahsûlât-ı kalemiyesinde görmek lazım geliyordu. Hatta İngiliz sefiri Sîr Wayt İstanbul'da sefiranın akd ettiği konfransıda Berlin Muâhede-nâmesinden artık mümkün merteye az bahş olunmasını teklife kadar varmışdı. Zaten hakâyık-ı ahvâl diplomatların bu istihzâsından pek ileri gidiyordu. Rumeli'de İstatokonun te'sîsi hususunda devletlerin uyuşamadıkları şâyi' olunca ilk önce Sırbistan sonra Yunanistan ayaklanarak zararlarının telâfisini talebe başladılar: bu bir harb olmuşdu. Heyecanda bulunan Yunanistan'a karşı İngiltere'nin ısrârı üzerine kabul edilen (Muhâsira-i Maslâhâne) usulu tatbik edildi, Avrupa Balkan İhtilâlini iyi kötü bir daha söndürmek için bin zahmet ve meşekkat çekti. Bulgaristan ve Rumeli Şarkı'ye gelince Rusya İmparatorunun muhâlefet-i şedidesine rağmen zât-ı şâhâne hükümât-ı garbiyenin tazyîki altında bu iki memleketin Prens Dobatenbergin idâresinde ittihâdına muvaffakiyyet etmişdi. İngiltere ve Fransa'nın Bulgarlar için istihsâl ettikleri (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) bu neticeden asıl Alman ve Avusturya nüfûzu istifâde etmiş bulunuyordu. Üçüncü Aleksândırın gayz ve hiddeti Prens Dobantenberg'i Bulgaristan Prensliginden ferâgata mecbûr edince Sobrâneye Meclisi 1887 temmuzunun on yedince günü Avusturya ordusu zâbitânından Prens Ferdinând Dosaksı Koborg Goteyi Bulgar Prensligine Almanya ve Avusturya'nın te'siri nüfûzuyla intihâb etmiş, Ruslar aleyhinde ki fırkanın re'isi bulunan İstanbulof 1895 tarihinde değin Bulgaristan'ı idare etmeğe kadar gitmişdi. Mesâil-i Şarkıye'nin siyâsiyât-ı umûmiye üzerine te'siri oldukça büyükdür ki ittifâk-ı mesellesi İstanbul'da ve umûm-u memâlik-i Osmaniye'de günden güne tezyîd-i nüfûz ederken Çâr Üçüncü Aleksândır Fransa ile akd-ı ittifâk ederek Rusya'nın mahiyet-i icrâât ve faaliyeti Acemistâna ve Bahri Mahite tebdil ediyordu.

5

“Revude Doland” nâm risâle-i mevkûtesinin 1895 senesi teşrin olunan biri tarihli

-Mâ-ba'dı var-

(2.Kısım 4. Sütunun Sonu 5. Sayfa)

mevki' tatbiki konulan orman tensikâtının diğeri vilâyât-ı ormanlarına teşmili husûmlarında tedkikât ve müzâkerât-ı ceryân etmekte ve bu bâbda ba'zı projeler tanzim edilmekte bulunduğru memnûniyetle haber alınmıştır.

Rıhtım kumpânyasının kontoratosu mûcibince rıhtımda eksik bıraktığı iki sokak ile dört iskelenin hemân yapıdırılması meclis-i emânetce takrir etmiştir.

Mekteb-i Sanayi'

Mekteb-i Sanayi'nin Me'kûlât-ı tahsisâtı talebe başına yevmiye alınmış sekiz para olup bu ise gayri kâfi olduğundan yüzde elli zam icrâsı orman ve ma'den nezâretinden Bâb-ı Ali'ye yazılmış idi. Bu teklif kabul edilmeyerek iâde olunmakla nezâretten tekrâr Bâb-ı Ali'ye müracaatda bulunulmuştur.

Katarların grev sebebiyle amdu şed etmesinden dolayı devâirden verilen muharrerât ve tüccar vesâire tarafından itâsı olunan emanet-i posta-hânedede dormukda ve postanın bir vasıta-i münâsebe ile teâtisi zımnında müracaat vukû' bulmakda olduğru beyanıyla şimendüferin amdu şeddi daha birkaç gün te'hîr edecek ise sûret-i mahsûsa da bir posta katarının izâmı lüzûmu Çatalca Mutasarrıflığından bâ-telgraf Dâhiliye Nezâretine iş'âr edilmiştir.

İntihar

Dün sabahleyin Samaniye'de pamukcu zekâğında sekiz oğru Mardirus hanesindeki kayuya kendini atmak suretiyle hayatına hatime çekmiştir.

Küdos Şerifi Sancağı dâhilinde remle telgraf-ı merkezide memâliki ecnebiye ile de muhârebe icrâsına ve Konya Vilayeti dâhilinde kâin müceddeden keşâd olunan Bor merkezinde yalnız Türkçe telgraf-ı muhâberâtıyla adi ve taahhüdlü mekâtib ve kavli ve havale-nâme-i muâmelesiyle kıymet-i mukaddereli (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) mektub kabul, ve teâtisine mübâşeret olduğru posta ve telgraf nezâretinin iş'ârı üzerine ilan olunur.

Vilâyât

Bitlis – Geçen sene Bitlis’de vukûâ gelen hareket-i arzdan harâb olan hâyrat ve müberâtın mevsim-i ta’mirât-ı hitâm bulmadan evvel icrây-ı ta’mirleri için merci’nden müsâade talep olunmuştur.

Diyarbakir – Diyarbakir vilâyetinin muvâzene defteri hitâm bularak der-dest irsâl bulunduğu makam-ı âdine iş’âr olunmuştur.

Manastır – Rumlarla Bulgarların taht-ı tasarruflarında bulunub menâzi fiye olan kilisâlar hakkındaki muâmelenin bir an evvel neticelendirilerek iş’âr edilmesi lüzûmu Manastır vilâyetinden merci’ne bildirilmiştir.

Bitlis – Malazgird kazası dahilinde icrâ edilmekte olan tahkikâtda geçen sene Akviran karyesini ihrâk ile bi-l-umûm emvâl ve müvâşisini gasb ve yirmi kadar adam katl etmiş olan Hânanlı kâim-mekâm Mahmud Emin Beyin avne-i esâitinden birisi hayyan der-dest olduğunu ve emvâl mağsubeden altı yüz kırk re’îs ağnâm-ı istirdâd ile ashabına verildiği ve bir çok fezâyih ve tecâvüzâtın badı ve mütecâsiri olan Hananlı Binbaşı Rıza Ağa’nın adamlarından beş şahsı hayvan der-destle adliyyeye tevdi’ ve karay-ı mütecâvreden gasb etmiş olduğu altı yüze karib ağnâm ve hayvanat-ı sâire dahi kezalik istirdâd edilerek ashabına teslim olduğunu ve ta’kibâtda devam edilmekte bulunduğu mutasarrıflık vekaletinin iş’ârından anlaşılmıştır.

Bitlis – Geçenlerde Subut nâhiyesinin Sebt karyeli bir Kürdü katl eden Malaşiko kabilesi halkından Simu Bin Murad ile altı nefer avnesi merkezinden çıkarılan kuvve-i ta’kibe ma’rifetiyle (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) silahlarıyla beraber der-dest edilmiş ve firarda bulunan katillerde ta’kib etdirilmekte bulunmuştur.

Gerede nâîbi Tamer Efendinin yerine bir diğeri ta’yin kılınmıştır.

Sivrihisar mal müdürünün me’mûrun ve ahalili beyninde teferruke husule getirmek suretiyle menâfi’ zatiyesini te’mîne çalışmakta olduğu anlaşıldığından hakkında tertib eden muâmele-i kanûniyenin ifâsı vilâyete tebliğ olunmuştur.

Sâîr bi-l-cümle memâlik-i mütemdinade olduğu vecihle Memâlik-i Osmaniye’de dahi alel sarye-i hayvaniyenin men’-i zühûr ve intişârını te’mîn için bir mahalden diğeri mahale sevk olunan hayvanat-ı muâyene-i baytariyyeye tabi’ tutularak bunlardan nizamnâme-i mahsûs mûcibince resm olunmakta ve resmi gerek müstehdim baytarların mâaşatına gerek hayvan hastalığı zühûrunda tedâbir-i sıhhiye

ve telakkihiye ifâsına aîd mesârafa karşılık tutulmakta olduğu halde bu defa' ashâb-ı hayvânatdan ba'zılarının hayvanlarını muâyene etdirmeksizin kaçırmakta oldukları me'mûrun aîdesini tarafından bildirilmiş ve şu halin devamı senelerden beri bir çok mesârif ve fedâkârlıklar ihtiyar edilerek kısmen önü alınmış olan vebâ-i sakri gibi müdhiş bir hastalığın tevsi'ne sebep olacağı aşikâr bulunmuş olduğundan icâb-ı halin ifâsı hakkında tedâbir-i ittihâz kılınmıştır.

Biga sancağının Kaz Dağı ormanlarında vukûâ gelen yolsuz kati'yât ve haber alınan sû-î istiâmâlat hakkında icrây-ı tahkikât etmek üzere bir müfettiş ta'yin edildiği haber alınmıştır.

Mekteb-i Bahriye-i Şâhâne talebesi tarafından Burusada mevki' temâşâyeye vaz' olunan vatan tiyatrosu hâsîlat-ı safiyesinden çırçır harîk-zede-gânı olmak üzere elli aded Osmanlı Altununa mukâbil alınan bir kıta' çek Dâhilliye Nezâretine gönderilmiştir. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Zeytun Beruti fabrikası umera ve zâbitaniyle müstehdimini etrafından çırçır harîk-zede-gânı için ita edilüb Bank-ı Osmaniyeye tevdi' kılınmış olan yirmi iki buçuk Osmanlı lirasının bir kıta' çeki Dâhiliye Nezâretine gönderilmiştir.

Ramazan-ı Şerif

Ru'yet-i hilâl isbât edildiği takdirde cum'a ertesi günü ru'yet-i hilâl kabil olmadığı takdirde tekmilde selâsin itibâriyle Pazar günü Ramazan-ı Şerif olacağına dâir İstanbul Kadılığında tanzim olunan ilâm-ı makâm sadârete takdim olunmuştur.

İran Ahvâli

Dün Tebriz'den alınan telgrâfin suretidir:

Umûm İraniyan Nâmına Hüseyin Şalcı

Devlet 25 Şâ'bandan itibaren kırk sekiz saat zarfında Tebrizde katl-i âm icrâ edeceğini ilân etdi. Millet mukâbeleye hazırdır.

Encümen Ayaltı

Mülakât

Fransa, Rusya, İngiltere, İtalya, Yunan sefirleri hazırâtı dün Bâb-ı Aliye gelerek Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretlerini ziyâret eylemişlerdir. Müşâr-ün-ileyhemden

Rusya, Fransa, İtalya, Yunan ve bi-l-ahire Amerika, İran, Belçika, İsveç sefirleri Hâriciye Nâzırı Paşa Hâzretleriyle mülâkat etmişlerdir.

Tramvay Pasoları

Mekâtibi şakirdanına vapur kumpanyaları ale-l-ıtlak yirmibeşer paralık bilet veriyor. Tramvay kumpânyası ise ancak on beş yaşına kadar olanlar için paso kabul ediyor. Bu ma'nasız harekete hiçbir sebep bulamadık. Dâire-i âidesinin nazar-ı dikkateni celb ederiz. Şâkird kaç yaşında olsa şakirdir. Muhtacı ma'lunet ve teşâyikdir. (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

9 [Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muhârriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

Pâvel Nataşa'nın yanına oturmuşdu. Oradakilerin en güzeli bu idi. Genç kız başını kitaba eğmiş, ara sıra altının üstüne bu şen ince, kıvrıcık saçlarını kaldırıyor, ba'zen başını sallıyor, okşayıcı bir nazarla sâma'ine bakarak alçak sesle ba'zı mütâlaat irâd ediyordu. Küçük Rusyalı geniş göğsünü masanın bir köşesine dayamıştı. Parmaklarıyla bıyıklarını çekerek gözlerinin eğri bakışlarıyla ellerin avucunu görmeğe çalışıyordu. Vesofçikof bir kalb gibi iskemlenin üzerine dim dik (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) oturmuşdu; elleri dizlerinin üstünde, yüzü soğukdan donmuş, kaşları dökülmüş dudağının üstünde hafif bir bıyık terlemeğe başlamış, bir maske gibi gayr-i müthârik duruyordu, ufak gözlerini hiç kıvıltımadan semâverin parlak sathına aks eden simâsını mısırâne temâşâ ediyordu. Küçük Fedya dudaklarını oynatarak okunan şey dinliyor, kitabda geçen şeyleri kendi kendine tekrar ediyordu.

Kıvrıcık saçlı arkadaşı dirseklerini dizlerine, yüzünü ellerine dayayarak eğilmiş, mütefîkrâne gülümseyordu. Pâvel ile birlikte gelen delikanlıların biri kızıl, kıvrıcık saçlı, narin bir çocukdu. Yeşil gözlerinde bir ifâde-i meserret vardı; bir şey söylemek arzusuyla sabırsızlık ediyordu. Öteki kumral, kısa saçlı idi. Gözlerini yere dikmiş, elleriyle başını okşayor yüzü görünmüyordu.

Odanın içinde bi-l-hassa bu gece hoşuna gidecek bir hararet vardı. Nataşa'nın bir kuşu andıran sesini, semâverin nağme-i muhtezini dinledikçe Palege (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) kendi gençliğinin hatırat ve loledârını, o zaman vücûdlarından esir-i tevânteşar eden delikanlıların söyledikleri kaba, galiz sözleri, çirkin, müstekre şakaları hatırlıyor ve bunları düşündükçe zavallı kalbi kendi nefsi için bir his merhâmetin çıktığını duyuyordu.

Bu esnada maziye irca'-i hayal ederek kocasının kendisini zevceliğe taleb ettiği zamanı zihnen bir daha yaşadı. Bir eğlence zamanı idi; Mihâîl onu karanlık bir koridorda yakalayarak bütün kuvvetiyle duvara sıkışdırmış, boğuk ve hiddetli bir sesle ona:

-Benimle evlenmek istermisin? demişdi. O bu muâmeleyi bir hakâret omak üzere telakki etmişdi. Onun kocaman parmaklarıyla yoğurulan göğsünde bir acı duyuyordu. O sert sert nefsi aldık kadının yüzüne sıcak ve ratıb bir hava çarpıyordu. O bu tazyikin altından kurtulmağa çalışmışdı:

-Nereye gidiyorsun? Önce cevap ver!

Kadın hiddet ve mahcubiyetinden kızarak susuyordu.

-Hadi öyle yalandan sıkılmalar yapma! Ben kadınları bilirim, hepiniz böyle yaparsınız, ama içinizden yine memnûn olursunuz...

O aralık yan taraftan birisi bir kapıyı açdı. O genç kızı bırakarak hiçbir eser-i isti'hâl göstermeksizin:

-Yarın adam göndereceğim, seni zevceliğe kabul edeceğim, dedi.

Fî-l-hâkika dediğini yapmışdı.

Pelage bu hatırat önünde gözlerini kapayarak derin derin içini çekdi.

Bu esnada Vesofçikof boğuk ve gayr-i memnûn bir sesle:

-İnsanların nasıl yaşacağı bilmeğe ne lüzum var. Ben nasıl yaşamak lazım geleceğini öğrenmek isterim, diyordu.

Kızıl adam ayağa kalkarak ilâve etdi:

-Hakkı var.

Öteden Fedyâ atıldı: (2.Kısım 4. Sütun 6. Sayfanın Sonu)

etmiştir. Kemaleddin Paşa kendisinin ref' edilmiş olan rütbenin iadesi talep ve ba'zı tezvîrât ve teşvilât ile nefî ve tağrib edilmesine sebep olanlar aleyhinde ikâme-i da'va edeceğini beyan ediyordu.

Fransa Belçika Yunan sefirleri Dâhiliye Nâzırı Hakkı Bey Efendiyi de ziyâret etmiştir.

Nev' Türkiya Gazetesinin istihbârâtına göre taraf-ı malukânenen Çâr Hâzretlerine hüdâya takdim etmek üzere kariben Petersburga bir he'yet-i mahsûsa izâm edilecektir.

Ajans Royterodan:

Dünkü gün Bulgaristan Prensi Budapeşte'de Avusturya İmparatoru ile mülâkat etmiştir. Pençşenbe günü Sofya'ya avdet edecektir.

Hârbiye Nezâreti levâzım re'îsi Ahmed Fevzi Paşa ile Levâzım Re'îsi Sâbıkı Mustafa Paşa dünkü gün Bâb-ı Aliye gelerek Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretlerini ziyâret eylemişlerdir.

Sadâret müsteşârı Ziya Bey bu kere iktisâb-ı sâfiyet ederek dünkü gün me'mûriyetlerine devama başlamıştır.

Dün İngiltere Sefiri Sir Loder Hâzretleri Bâb-ı Ali'ye gelerek Dâhiliye Nâzırı Hakkı Bey Efendi ile mülâkat etmiştir.

Berlin Sefiri Osman Nizâmi Paşa dün Bâb-ı Ali'ye gelerek Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretlerini ziyaret eylemiştir.

Kozane merkez kaza ile Nevâhi merâkezinden intihâb-ı meb'ûsan hakkındaki defâterin kaffesi he'yet-i teftişiyeye vürûd etmiştir. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Yirmi gün mukaddem işgüzâr idâre hanesinden bir zât idâre-i mahsûsaya giderek Pazar günü Munadya iskelesine gidüb gelmek üzere Haydar Paşa hattına işleyen Basra vapurunu altmış Osmanlı lirasına şifâhen isticâr etmiş, parayı götürmüş

ve sonra gelüb mukâvele akd edeceğini beyan eylemiş olduğunu ve aradan üç Pazar geçdiği halde idâre-i mezkûreye müracaat etmiyor Eylülün yedinci Pazar gecesi iki yüz kişi mezkûr vapuru gece yarısı cebren hareket ettirmiş olduğundan dolayı idâre-i mahsûsa tarafından hakkında ikâme-i da'va edilmiştir.

Bir Gasbın Tarihi

Şûray-ı Devlet Re'îsi Paşa Hâzretlerine

Bu istidânâme tarihi mezâlîme bir Sâhife ilâve etmek maksadıyla yazılmıyor. İstibdâdın otuz bu kadar seneden beri mağduru benim. Şimdi millet huzurunda hak ve adalet dilenmek için Şûrây-ı Devlet kapusuna geldim. Rica ederim, ba'zı refikây-ı sâlîfe ve muâsıranız gibi hukuk-u mağdure ashâbına karşı lakayd durmayınız.

Elli dört yaşındayım. İlk Maliye Nâzırı Nâfiz Paşa merhûmun hafidiyim. Pederim Refî' Beyden biraderlerim ve hemşiremlerime acizlerine irsen intikal eden Beykoz kazası dâhilinde Çavuşlu çiftliği esbâk-ı dar-ül-saade-i şerife ağası müteveffi Cevher Ağa tağliben zabt etdi.

Senedât-ı mevsûke ve kayud-u hakkaniye ile sahib olduğumuz hakkı tasrifi muhâfaza için muhâkeme müracaat etdik. Bir çok neza' ve muhâsemeden sonra hak yeddimizde olduğuna ilâm-ı sadır olmuş ve istinâfen de masdık olan bu ilâm-ı müddet maîne zarfında temyiz edilmesi cihetle katiyyeti kesb etmiş iken Cevher Ağa'nın mevki' tağlibi dâima hakkın seviye-i ahkâk fevkinde kaldı. Cevher Ağa'nın vefâtından sonra bu çiftlik sehven mal-ı meşrû' (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) add edilerek zât-ı hâzreti Pâdişahiye intikal etmiş ve taraf-ı şâhânedan de kayın biraderleri hidme-i hassa Ferik Hacı Hüseyin Paşa'ya bahş buyurulmuşdur. Çiftliğin mutasarrıf-ı meşrû olduğumuza dâir yeddimizde ki ilâm-ı kati'yenin infaz-ı ahkâmı için vaktiyle ne kadar devâir ve makam icra varsa hepsine müracaat etdik. En son merci'miz sadr-ı esbâk Ferid Paşa oldu. Bundan da fâide görmedik.

Senedât ve kayud-u hakaniyenin hükmünü tağbir edebilecek bir ilâm şeri' ve nizâmîyenin leh-vaktine kadar mu'teber ve mütehattim-ül-infaz olduğu şûrây-ı devletin ahiren nizâm şekline de ifrâğ edilmiş olan kararı cümlesindedir. Senedât ve kayûd-u hakaniye bizim nâmemze ve ilâm-ı nizâmı yine bizim lehimize bulunuyor. Makam-ı devletlerine resmi bir istidâ-nâme ile müracaat ediyorum. Hakim-i ahkâk buyurunuz. Millet-i Osmaniye ile beraber hey'et-i insâniye görsün ki hükümet-i seniye ahkâk hak ile def'-i mezâlîm ediyor.

Hikmet

Yanya – Arnavudluk fedâilerinden olub zaman-ı istibdâdın zülm ve tazyikinden dolayı bir müddetden beru dağlarda, kırlarda gezmek mecburiyetinde kalan Noviçeli Demo Emin ile birkaç refiki merkez vilâyete vürüd ile arz-ı dehâlet ve istîmân etmiş ve silahları alınarak kendülerine vesâyây-ı lâzime bi-l-icrâ serbest bırakmışlardır.

Zor'dan Telgraf – Livâ müdde-i umûmi mûavini Behaeldin Efendi matrûd polis komiseriyle beraber ba'zı aracif neşrine ve memleketde istirahat-ı umûmiyeyi ihlâlâ tasdi etmesinden dolayı hemân tebdili mutasarrıflıktan Adliye Nezâretine yazılmışdır.

Sinab'dan – Kâim-mekâm Şamlı Necmeddin Efendinin kazanmış olduğu sû-î şöhret ahaliyi kendisinden fevk-âl-âde teneffür etdirdiğinden icrâ olunan numâyış üzerine Halebe aldirmış ise de idâresizlik yüzünden mahbusun habishânenin parmaklıklarını kırarak jandarmalara hücum ve birkaçını zarb ve cerh eylemişler; şu hadise askerın müdahalesi ve mahkumundan bir kaçının itilâf (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) suretiyle ber taraf olmuş ve mahbusun koğuşlarına iâde edilmişdir.

Bağdad'dan telgrâf – Dünden beri Bağdad'da vebâdan musâb ve vefâyat olmadığı ma'rûzdur.

İâne-i Maliye

İâne-i Maliyeye aîd olarak Zirâat Bankasına tevdi' edilen mebâlağın hesâbı:

Para Guruş	Akçenin Cinsi	Kimin Nâmına Teslim Olundu
20 407	Mecidi On Dokuzdan	Yüz Yirminci Redif Alayın Dördüncü Taburu Birinci Bölüğü Yüzbaşısı İsmail Efendi ve Harmi Nâm
285	Keza	Yüz Yirminci Redif Alayının Dördüncü Taburu İkinci Bölüğü Mülâzimi Tarık Efendi

1500	Lira Yüzden	Manastır Vilayati Nüfûsu Nazırı Mahmud Vasfi Efendi
7131	Mecidi On Dokuzdan	Gümülcünide Arasmar On Altıncı Alayın Birinci Zabitan ve Efrâdı
<hr/>		
20 9324	8 Eylül Sene 324 tarihinde Osmanlı Bankasına teslim edilmiştir. (Buna mukâbil Osmanlı Altunu yüz guruş hesâbıyla 9156 guruşluk makbûz vürûd eylemiştir.)	
Guruş		
6200	Nizâmiye Beşinci Nişancı Taburu tarafından	
100	Manastırda İstihkâm Mülâzımı Tevfik Efendi	
<u>10000</u>		
16300	Mukaddema bankaya teslim edildiği halde müfredâi gazeteye derc edilmeyen	
<hr/>		
Guruş		
925	Yeni Köyü hey'et-i hürriyesi tarafından	
500	Basra Valisi atufetlü Muharrem Efendi Hâzretleri	
3061	Enderûn-u Hümâyunda Hırka-i Sâadet hâdemeleri Tarafından	
900	İkinci def'a olarak Anadolu Hisârı Tenvir-i Efkâr Cemiyeti tarafından	
<u>500</u>	Samâteye Ahâli hamiyetmendânı tarafından	
<u>5886</u>		
<u>30 1600957</u>	Evvelki Yekün	
30 1606843	(1.Kısım 4. Sütunun Sonu)	

kendimizi nur-u akıl ve irfan ile tenvir etmeliyiz ki

-Ben bu fikirde değilim, ileri gitmek istersek her şeyi öğrenmeliyiz.

Kıvrık saçlı çocuk hafif bir sesle:

-Evet doğru, dedi.

Bunu hararetle bir münâkaşa ta'kib etdi. Palege bu adamların niçün böyle bağırduklarını anlayamıyordu. Bütün simâlar heyecândan kıp kırmızı olmuştu; fakat hiç birinde ne hiddi alâmeti vardı, ne de öteden beri me'lûf oldukları sert, kaba sözler. Nihayet kendi kendine şu hükmü verdi:

-Kızın yanında söylemekden çekiniyorlar.

Nataşa'nın simâsındaki ciddiyete bayılıyordu. Genç kız sanki etrafına toplananlar kendi çocukları imiş gibi hepsini dikkatle gözden geçiriyordu.

Birden atıldı:

-Durunuz arkadaşlar!

Hepsi ona teveccüh ederek susdular:

-Her şeyi bilmeliyiz diyenler haklıdır. Biz (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) zulmetde kalan halk bizi görebilsin, her şeye hakikat ve nâmus daîresinde cevâb verebilmeli, doğru, yalan ne varsa hepsini öğrenmeliyiz. O söyledikçe küçük Rusyalı başını onun ahenk-i sadâsına uydurarak sallayoyordu. Ötede kızıl renkli delikanlı ile Vesofçikof Pâvel'in beraber getirdiği genç amele ayrı küme teşkil etmişlerdi. Palege sesini bilmediği halde bunlardan hoşlanmıyordu. Nataşa sözünü bitirince Pâvel ayağa kalktı; telaşsız bir sesle:

-Biz bu dünyada sadakârını duyurmağa gelmiş bir sürü mahlûkât olarak mı kalacağız? dedi.

Sonra ma'turazlara mutantekâr bir nazarla bakarak sû-i alınan cevâbını yine kendi verdi:

-Hayır, biz adam olmak isteriz. Bizi menfaatlerine alt eden, bizim gözlerimizi kapayan insanlara anlatmalıyızki biz her şeyi görüyoruz. Abdal değiller, hayvan da değiliz. Bizim istediğimiz sade yemek değil, insanlara yakışan bir hayat ile yaşamaktır. Evet, o düşmanlara bildirmeliyizki gün bize bu çekdirdikleri zindân hayatı bizi (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) zekaca kendileriyle müsâbakaya çıkmaktan, fikren kendilerine tefavvuk etmekden men' edemez.

Pelage bu sözleri dinliyor, oğlunun bu kadar iyi söz söyleyişi onu iftiharından titretiyordu.

Küçük – Rusyalı söze karıştı:

-Birçok doymuş adamlar var; fakat onların hiç biri nâmuslu değil. Biz şu mûta'fin hayat bataklığının üstüne öyle bir köprü yapalımki bizi istikbalin kaşâne-i sâadet ve samimiyetine isâl etsin: işte vazifemiz arkadaşlar.

Vesofçikof boğuk bir sesle mırıldandı:

-Çarpışmak zamanı gelince elin parasını sormağa vakit kalmaz.

Küçük – Rusyalı mesrûrâne ilâve etdi:

-Hem, daha muhârebe başlamadan kemiklerimizi kırarlar.

Misâfirler dağılıyordu. Vakit gece yarısını geçmişti. İlk önce kırmızı saçlı delikanlı (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) ile Vesofiçokof gitdi. Bu, Pelagenin pek hoşuna gitmemişdi.

Onları giderken selamladığı sırada içinden düşünüyordu:

-Bak ne karda acele ediyorlar!

Nataşa sordu:

-Bana refâkat edermisiniz, Andre?

-Hay hay, sorarmısınız?

Nataşa mutbahda giyinirken Pelage yanına giderek:

-Çorablarınız bu havaya göre pek ince değil mi? İsterseniz size bir çift yün çorab öreyim...dedi.

Nataşa gülerken cevap verdi:

-Teşekkür ederim...yün çorab ayağımı gıcıkıyor.

-Benim yapacaklarım ayağınızı gıcıklaamaz.

Nataşa gözleri yarı kapayarak kadını süzmeğe başladı; bu nazarlar karşısında Pelage sıkılıyordu alçak bir sesle: (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

-Mâ-ba'dı var-

Sâhife 8

Tânin

Çehârşanba – 10 Eylül

Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyeti İstanbul Merkezinden:

108000	Reji İdaresinden
324	Tüccaran mu'teberandan Bin Hâim Veledi Efendilerden
525	Ekin İttihad ve Ta'lun Kolobi tarafından
20	Bir sahib-i hamiyet tarafından
20	“ “ “ “
240	Galata gümrüğünde İstemator Salih Zeki Beyden
10800	Tüccaran mu'teberandan atufetlü Mahmud Abud Efendi Hâzretleri

300	Tüccaran mu'teberandan saadetlü Mahmut Tevfik Abud Efendi Hâzretleri
2160	Dilber Zâde Tüccar Tehânesinden
540	Edhem Derviş Efendi Tüccar Tehânesinden
5400	Sa'dah Paşa Zâde Nusret Beyden
<hr/>	
131029	Yekûn
341737	Evvelce ilân olunan
<hr/>	
472766	Cemian Yekûn

Bulgar Merkez Komitesinin Hâfi Programı

Berlin'den: - Berliz Dağbelât Gazetesinin Üsküb'den ahz ettiği ma'lûmane nazaran dün bütün Bulgar dâirelerine Selanik'de bulunan Bulgar merkez komitesinin hafi bir programı gönderilmiştir. Hâfi programın başlıca mevâdi şunlardır: Makedonya'nın müstekilen idâre edilmek üzere vukû bulan mutâlebâte Jön Türkler tarafından itirâz edilmesinden dolayı Bulgar merkez komitesinde bir adem-i memnûniyet hasıl olduğundan mücadeleye devam etmek üzere iki komite teşkil edilmiştir. Komitelerin biri hafi diğeri alenidir. Aleni olan komite azâsı görünüşde Osmanlılar ile birlikde hareket ettikleri halde arkadan hafi komiteye muâvenet edeceklerdir. Hâfi komite azâsı harekâtını Türklerden gizli tutacaktır. Eslehâ mükemmel bi halde olarak saklanılacaktır. Re'îsler şimdi buldukları dâirelerde kalacaklardır. Köy ahalesini tahrik etmek maksadıyla bunlar – şehirlerde olduğu gibi – çete vesâire mesârefeni te'diyeye icbâr edilecektir. Bulgar komitesi azası Jön Türklere sadakat ve add etmekden men' edilecek; her yerde ahali Bulgar kilisâ ve mektebelerinin tekrâren keşâdını talep edeceklerdir. Jön Türk komitesi Bulgarlar tarafından gösterilen bu hıyânetden pek ziyâde menfi'l olarak bu karşı tedâbir-i ittâzına hazırlanmaktadır.

Tiyatro ve Konserler

Balta Limanında

Hâsılatı harîk-zede-gân ile hasar-ı mâarifi menfaatine terk edilmek üzere Rumile Hisârında Balta Limanı çayırında Damad Hâzret-i Şehriyârî Ferid Paşa Hâzretlerinin himâyeleri tahtında olarak “Rumeli Hisârı İttihâd ve Taavun Cemiyeti” nin tertibiyle Menâk Efendi kumpanyası tarafından Eylül’ün on ikinci cum’a günü saat yedide erkek ve hanımlara mahsûs “Akif Bey” tiyatrosu mevki” temâşaya vaz’ olunacak ve bahriye musikesiyle husus-u mükemmel bir ince saz takıkmı icrây-ı ahenk edecektir. Zevârik beraberinde gelecek çocuklar bir sandalye işgal ederlerse o mevki’ mahsûs bilet alınması lazımdır. Zevârik vakit zamanıyla azimet ve avdetleri esbâbı te’ mîn edilmiştir.

Biletlerin mahal-i furuhatı bağçe kapısında ipekçi Kâni Efendi Mağazasıyla Beykoz’da iskele başında (1.Sütunun Sonu) Recep Ferid eczanesi, Emirgan, Rumeli hisarı ve Bebek vapuru iskeleleri gişeleridir.

Hasılatı Avrupa’da medfûn doktor meşhur İshak Sükûti Beyin bekâyayı aziminin vatanımız toprağına nakl ve defni için Üsküdar’da Şemsi Paşa meydanında eylülün on ikinci cum’a günü gündüz saat beşden itibaren güreş ve ayak yarışları icrâ edilecektir.

Biletler İstanbul’da muhallebecide Üsküdar’da Necmeddin Bey eczanesiyle Doğancılar eczanesinde kazı köyünde Şükran eczanesinde satılmaktadır.

Beyoğlunda Varyete Tiyatrosunda

Fransa’nın meşhûr artistlerinden Madâm Suzan Depre, beraberinde Mösyö Lunepov Madmevâzel Taposu gibi güzide sana’tkârlar olduğu halde, bi-l-hassa cır cır hârik-zade-gânı menfaatine oynamak üzere yakında şehrimize gelecektir. Bu münâsebetle tertib olunacak müsâmere-i fevk-âl-âdeye Mösyö Silvenin talebesi olub ahiren Fransa’dan avdet etmiş olan Burhaneddin Bey ve diğer Osmanlı sana’tkârları iştirâk edeceklerdir. Bir fi’l hayra hizmet için ta Paris’den sûret-i mahsûsa da şehrimize gelen bu ali-cenâb artistlerin memleketimizde pek büyük bir hüsn-ü kabul göreceği ümid ederiz. Müsâmerenin programı kariben neşr olunacaktır.

İttihâd ve Terakki Cemiyeti menâfi’na Fenârbağçesinde (Belov) Oteliyle Mösyö Vali’nin bağçesinde cum’a ertesi günü akşamı verilmesi lazımgelen büyük

balo ve gece şenliği havanın fenâ ve yağmurlu olmasına mebni verilmeyerek önümüzdeki pençşenbe günü akşamına te'hîr etmiştir.

İttifâk-ı Meselles ve İtalya

Milanda intişâr eden Korpere Vellâsera Gazetesi İtalya'nın mevki' siyâsiyesinden ve ittifâk-ı meselesin münkazı olacağı 1913 tarihinden sonra politikasını vereceği vecihe istikâmetinden bahis olmak üzere iki mühim makale neşr etmiştir.

İtalya ittifâk-ı meselesini tecdîd etmek yahûd Fransa ve İngiltere tarafına geçmek şıklarından hangisini ihtiyar etmesi lazım geleceğini güzelce tedkîk ve teemmül etmelidir. Bu makalelerin başlıca fikrâtını ehemmiyetleri hesabıyla ber vech-i zir nakil ediyoruz:

Avusturya hükümeti İtalya'nın dahil ve te'sîri halde İtalya ile Bahr-i Sefidden dolayı bir itilâf (2.Sütunun Sonu) akd ederek bu sayede Almanya'nın tahkiminden kurtulmak ve İtalya cihetinden mutmain olmak için bundan hayli zaman evvel bir teşebbüsde bulunmuşdu. Teşebbüs vaki' o vakit semeredâr olmadı. Avusturya ba'zı esbâb-ı dâhiliye ve Hâriciye'den dolayı Almanya merbût kalması lazım geleceğini zan etdi. İşte bu merbûtiyyet hükümât-ı sâîreye karşı olan politikasının esasısını teşkil ediyor.

“Maa-mâ-fih Avusturya bu ittifakda sebât etmeli, Almanya İmparatorluğuna karış rabita-i samimiyeti muhâfaza ve tahkim eylemeği arzu etmese bile ittifâk meselesin bozulması Almanya'nın bu sebeble münferid kalması ister istemez harbi intâc edecek, şimdi ictinâb olunan o felâket-ül-cay ahval ile bi-l-zarûre vukûa bulacaktır.”

Kuryere Dellâsera Gazetesi 1913 tarihinde veya daha ba'id bir atide İtalya'nın yeni bir mecmûâ-i düveliyeye dahil olması gerek kendisi ve gerek sulh-u umûmi için fâîdeli olub olmayacağını sûalimine nefi ile cevap veriyor:

İngiliz politikasının suret-i ceryânına vakıf olanlar İngiltere'nin bugün ittifak-ı meselesinden maddeten hasıl olan te'mînatdan daha büyük; daha sağlam te'mînat itâ edemeyeceğini takdir ederler. Fransa'ya gelince o da İngiltere'nin kabul edeceği şerâite muhâlif şartlar teklif edemez. Bunlar vasi' hülyalardır; fakat semereleri za'yıfıdır? İtalya ittifâk-ı mes'elesden çıkup İngiltere ve Fransa tarafına teveccüh eder ise hali bu olacaktır.

“Avrupa ihtilâfî ber taraf etmek için İtalya’ya düşen vazife ve hatt-ı hareket ittifâk-ı mesele sadık kalmaktır. Vakâ’ ittifâk-ı meseles de mükemmel bir ittihâd, nazariyat-ı itibarıyla şâyân-ı arzu olan ittihâdlar, en iyisi değildir; fakat politika fi’li bir takım şerâit üzerine müessesdir, yoksa hayli ve farzı ta’bîrate bir devletin politikası istinâd edemez.

Borsa

Der-sâadet Borsası

Fi 9 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
33	101	Açıldı	
29	101	En Aşağı	Divân-ı Muhde-i Osmaniye
35	101	En Yukarı	Tahvilâtı
29	101	Kapandı	
Santim Frank			
25	173	Açıldı	
12	173	En Aşağı	Şark-ı Demiryolu Tahvilâtı
12	173	En Yukarı	
37	173	Kapandı	
	513	Frank Anadolu Demiryolu Tahvilâtı	
80	14	İngiliz Lirası Anadolu Temuryolu Hisse Senedâtı	
0	4	Osmanlı Sigortası Hisse Senedâtı	
00	39	Şirket-i Hayriye Hisse Senedâtı	
5	3	Şirket-i Hayriye-i Hamidiye Senedâtı	
00	473	Frank Der-Sâadet Tramvayı Tahvilâtı	
3	80	Lira Tramvay Joisâns	
7	85	Lira Der-sâadet Tramvay Hisse Senedâtı	
20	18	Lira Tütün Rejisi	
00	122	Frank Selanik Bankası	
00	431	“ Der-sâadet Rıhtım Tahvilâtı	

00	300	“	Der-sâadet Su Şirketi (3.Sütunun Sonu)
00	461	“	Balya Kara Aydın Hisse Senedâtı
00	34	“	Karasu Adı
00	39	“	Karasu Mümtâz
00	116	“	Kesindire Adı Hisse Senedâtı
00	121	“	Kesindire Mümtâz “ “
00	312	“	Erikli Ma'deni

Meskûkât

En Yukarı		En Aşağı		
Para	Guruş	Para	Guruş	
		35	104	Altılık Nısfı
		20	103	Beşlik
		20	101	Metalik
24	107	22	107	Sim Mecidi
		35	107	“ Mecidi
		15	104	“ Aksanı
16	77	10	87	Fransız Altunu
30	109	24	109	İngiliz “
		00	91	Pul “
		00	50	Karemis “
30	107	10	107	Mark Altun
		72	8	Karbun Kâîmesi

Kombiyo

35	109	Guruş Londra üzerine 3 mâh va'deli (Lira-yı Osmani yüz guruşdan)
00	110	“ “ “ bilâ va'de
81	22	Frank Paris üzerine 3 mâh va'deli (bir aded liray-ı Osmaniye mukâbil)
82	22	“ “ “ bilâ va'de
65	18	Mark Berlin “ “
91	21	Kuron Viyana “ “

Viyana	Londra	Paris		
75	96	77	93	Divân-ı Mübdele-i Müvehheden Osmaniye Tahvilatı
70	180	00	180	Frank Şark Demiryolu “ Tahvilâtı Osmaniye “ Mümtâz (Gümrük)
	50	18	00	728 “ Bank-ı Osmani Hisse Senedâtı
00	397	00	426	“ Tütün Reji “ “

Asâr-ı Münteşere:

İstişâre

Hukûk-u siyâsiyâtdan bahs olmak ve hafta da bir def’a neşr edilmek üzere 48 sâhifeden mürekkebe birer salenin birinci nüshâsı mevki’ intişâre konmuşdur. Nefâset tab’ ve mündericâtını şâyân-ı takdir bulduk. Devam intişârını temenni eyleriz.

İLANLAR

Zâbitan-ı Bahriye Kûlubü hesab-ül-icâb bir gün sonra ya’ni önümüzdeki cum’a günü keşâd edileceğinden mevcûd azâlarla dâhil olmak arzusunda bulunan zâbitanın o gün saat sekizde hazır bulunmaları rica olunur.

Bulgarya Vapuru

Bulgar Kumpânyası’nın “Bulgarya” vapuru Eylül’ün on ikinci cum’a günü akşamüzeri saat dörtde Der-sâdetden hareketle Çanakkal’a, Selanik, Pire, Çeşme, Sakız İzmir, Midilli, Selânik, Der-sâadet Varna ve Burgaza gidüb gelecektir.

Seyyahlar için pek iyi bir fırsattır. Galata’da (Site Fransız) daki acentadan tenzil-i fiyâtle azimet ve avdet biletleri iştirâ olunabilir.

Gece Dersleri

Çenberli Taş civarında Kara Baba dergahı karşısında kâin leyli ve nihâri Menba'-ül-irfân Mektebinde cum'a, Pazar, Salı geceleri birden üçe kadar Fransızca dersleri vesâir gecelerde Türkçe dersleri verilmektedir.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

2.4.55 Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Pençsenbe****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 55****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tevfik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****28 Şa'ban : 1326****11 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SIYÂSİYÂT****Dâhili****Osmanlı İttihâd Ve Terakki Cemiyeti'nin Siyâsi Programı**

Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti memleketin siyâsiyât-ı dâhiliye ve hâriciyesinde ta'kib edeceği hatt-ı hareketi mübeyyen olmak üzere yirmi bir maddeden mürekkep bir program neşr ediyor.

Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti şimdiye kadar idâre-i müstebdeyi tahrîb ile uğraşmışdı. Bunda ki muvaffakiyeti dünyayı hayran bıraktı, dostu düşmanı takdir ve tahsine mecbûr etdi. Fakat bu tahrîb memleketde atiyen hak ve adalet üzerine müesses bir idâre-i muntazame ve medeniye tesîs etmek emeliyle vukûa geliyordu. İşte Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti bugün de bize bu mebnây-ı istikbâli nasıl hazırlayacağını gösteriyor.

Programa He'yet-i Umûmiye itibariyle bakılacak olursa cemiyetin ta'kid ettiği maksad pek aşikâr olarak görülüyor ki bu da açıktan açığa kati' sarih bir meşrûtiyet-i idâreye doğru yürümektedir.

Vaktiyle, 1293¹⁸ tarihinde yapılan Kanûn-u Esâsi, her neden ise, vatanımız, emin ve muhakkak bir hürriyet bahş etmeğe kâfi değildi. İşte cemiyet-u hukuk mektesebemizi muhâfaza ile beraber bize meşrûtiyet-i idârenin icâb ettiği yeni hukuku da te'mîn etmeğe bezl-i gayret edecektir.

Farza me'sûliyet-i vükelâ mes'elesi, vükelânın mes'ûliyeti esâsi Kanûn-u Esâsiyede kabul edilmiş; fakat muhtezâne, adeta bir kaçamak bırakmak ister gibi, vükelâ mes'ûl, kime karşı? Mechûl. Halbûki meşrûtiyet ile idâre olunan memleketlerde, meşrûtiyet-i idâreye numûne olan yerlerde he'yet-i vükelâ meclis-i meb'ûsâna karşı mes'ûldür. Bu ise pek tabiidir. Çünkü hükümet millete karşı bir vazife der-uhde etmiştir. Meşrûtiyet-i idâre demek milletin tevciidi demektir. Hakim olan millettir bu halde hükümet de millete karşı mes'ûl tutulmak tabiidir. Fakat umûm-u efrâd millet bu hakkı istiâmâl edemeyeceklerinden onu vekillerine vedi' etmişlerdir. Millet vekilleri de meb'ûslardır. Meşrûtiyet-i idâre denilince vükelânın meclis-i meb'ûsâna karşı mes'ûl olması icab eder.

Vükelânın Meclis-i Meb'ûsana karşı mes'ûliyetinden bir neticesi de re'is-i vükelânın Meclis-i Meb'ûsanda ekseratı hâiz fırkaya mensubiyeti lüzûmudur. Meclis (1.Sütunun Sonu) Meb'ûsanda ekseriyeti hâiz fırka demek efrâd-ı millet arasında ekseriyeti hâiz cemâat-ı galibenin arzusuna, efkârına, hissiyâtına tercümân olan vekiller demektir. Meşrûtiyet-i idârede ekseriyet millet-i icrây-ı hakim eder. Mademki ekseriyet-i millet filan fırkadadır. O halde, vekâlet-i idârede o fırkaya tevdi' edilmek lazım gelir. Bizim Kanûn-u Esâsimiz de bu yoldada sirâhat yoktur. Müsned-i sâdaret taraf-ı pâdişahiden emniyyet buyrulan zâta tevdi' edileceği musarrah ise de bu emniyyet buyurulacak zâtın be-heme-hâl Meclis-i Meb'ûsâna mensub bulunacağı izâh edilmemiştir. İşte İttihâd-i ve Terakki Cemiyeti'nin programındaki birinci fıkra memlekete bu hukuku te'mîn edecektir.

Meclis-i Meb'ûsândan sonra cemiyetin nazar-ı dikkatini Meclis-i Ayan teşkîl ediyor. Meclis-i Ayân teşkîlatına dâir Kanûn-u Esâsimizin beyânatı gayet naks ve menâfi' hakikiye vatana Muğayirdir.

---

¹⁸ Milâdi 1876

Kanûn-u Esâsimiz mûcibince He'yet-i Ayân azâları kayd-ı hayat şartıyla ve taraf-ı pâdişahiden nasb olunur. Azâsının mikdârı meb'ûsanın nihâyet sülüs-ü miktarını tecâvüz etmez.

Meclis-i Meb'ûsân mukarreratı sonra Meclis-i Ayanda tedkik olunacağından bu meclis azâları efkâr-ı atike ve mefide ashâbından olunuverecek olursa ne yapacağız? Millet bunların üzerinde hiçbir kontrol hakkına malik değil. Azâlar kayd-u hayat şartıyla ta'yîn olunacağından ellerinden kurtulmakda kanûnen imkân-ı haricinde, onun için bu yanlış kâide be-heme-hâl değiştirilmeli, Meclis-i Ayan azâları da ya Fransa'da olduğu gibi kâmilen intihâb suretiyle yâhud diğer ba'zı memleketlerde olduğu gibi kısmen intihâb kısmen ta'yîn tarikiyle toplanmalıdır.

Bunda düşünecek bir noktada var. Şimdi altmış kadar Meclis-i Ayân azâsı ta'yîn etmek lazım gelecek. Bunlar nereden bulunacak? Vükelâlık, valilik, ordu müşirliği, kazaskerlik, aylıçılık, patriklik, hâhâm başlık me'mûriyetlerinde bulunmuş olanlardan. Çünkü Kanûn-u Esâsi böyle ta'yîn ediyor. Hâlbuki bunlar içinde "Yaduder Hitân" alınmış nasibe çıkabileceğini ümid etmiyoruz. Ahûn şerre bi-l-zarûre razı olmak suretiyle seçeceğimiz bu azâlar milletin emniyetini hâiz olmak lazım gelen, mukâddemde ale-l-abid payidâr olamazlar. Ba-hûsus bunları tefrîk eden de millet olmayacaktır.

Programın sekizinci maddesi memleketemizde meşrûtiyeti takviye için atılmış emin bir hatvedir. Bu maddede meb'ûsanın lâ-akall önüne bilâ kayd ü şart kanûn teklîfi hakkı veriliyor. Hey'et-i (2.Sütunun Sonu) meb'ûsânın en birinci vazifesi kanun yapmaktır. Halbûki Kanûn-u Esasimize hükümet teşükkülü kanun yapmaktan ibâret olan bu he'yete bu hakkı bile gayet mübhem bir sûrette veriyor, veremiyor gibidir. Binaen aliyye bu garabeti izâle etmek, memleketi selâmet vatan için müşmir olacak sûrette çalışabilmeğe hâiz salâhiyet bulundurmak için teklîf-i kânun hakkına meclis-i meb'ûsana verilmesi lazımdır. Hatta fikrimizce bu kadarla da iş te'mîn edilmez. Çünkü Kanûn-u Esâside vukûâ bulacak teklîflerin mevki' müzâkereye konulması için ol emirde irâde-i seniyyenin sudûr etmesine lüzûm gösterilir. Bu kayd ve mecbûriyyetde kaldırılmak, İtalya'da olduğu gibi teklîf-i kanun hakkını mümkün olduğu kadar tevsî', tahkim eylemek vecibedendir.

Cemiyet Meclis-i Ayan ve Meb'ûsâna aîd nevâkıs-ı ikmal etmeği düşünürken bi-l-tabî' intihâb-ı meb'ûsân kanunundaki eksiklikleri de ihtiyâcât-ı hakikiye-i memlekete göre tashih etmeği programa idhâl eylemiştir.

İntihâb-ı meb'ûsân kanûn mûcibince herkes bulunduğu vilâyet ahâlisinden meb'ûs-u intihâb etmeğe mecbûrdur. Bunu böyle tahdîd etmekde hiç hikmet yok. Her Osmanlı kendisini Memâlik-i Osmaniye'nin her yerinden meb'ûs-u intihâb ettirilmelidir. Osmanlılar hürriyet-i matbûât sayesinde birbirlerini pek iyi tanıyabilirler. Bugün Selânikde ki bir sahib-i cemiyet Erzurum'da pek kolay kesb-i ma'rûfiyet edebilir. Onun için kanun bu yolda ta'dîl edilmelidir. Birinci derecede intihâb hakkının yirmi yaşına tecâvüz eden her ferd zekûre emlâk ve servet-i kaydı olmaksızın itâ edilmesi idâre-i umûra mümkün olduğu kadar çevik kimseleri teşrik etmek, bu suretle idâre-i meşrûtiyeti daha geniş daha sağlam esaslar üzerine yerleştirmek demek olacağı cihetle şâyân-ı teşekkürdür. Yalnız, İngiltere de olduğu gibi bir ikâmetgâh ma'in-i kaydı idhâli suretiyle bu vas' hakk-ı intihâbda görülen mahzûrlar izâle edilebilir. Birde yine İngiltere'de olduğu gibi dar-ül-fünûnların da ayrı birer meb'ûs-u intihâb edebilmeleri hakkı teslim edilse ve hatta bu hak "Bav" ye "Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye" ye ve hey'et-i itbâye, elh, dahi teşmîl edilse daha sahib-i ihtisâs ve vukûf-u meb'ûs bulmak imkânı te'mîn edilmiş olur. Bir de Belçika'da olduğu gibi Mekâtib-i Aliye me'zûnlarının re'yları iki, üç add edilmek derecesinde erbâb-ı alem ve henre bir eser-i ihtirâm göstersek menfaat-i memlekete daha iyi çalışmış oluruz fikrindeyim. (3.Sütunun Sonu) İttihâd ve Terâkki Cemiyetinin Hey'et-i Umûmiyesi itibâriyle programı hakkında söylenecek sözler bundan ibâretidir. Sonra bunun vilâyâta, mâarife, iktisâda taalluk eden cihetleri varki onları da ayrıca mevzû' bahs ederiz.

Hüseyin Cahit

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Son İstikrâz

ve

İkdâma Cevab

Dünkü İkdâm Gazetesi "İstikrâza Aîd" ser-levhâsı altında bir gün evvelki nüshâmızda yazdığımız makâleye bir cevâb derc etmişdi. Bank-ı Osmaniye pek muhab ve tarafdâr olan bir kalemden çıktığı hemân her satırdan anlaşılın bu makâleyi ve yine dün yeni gazete refikamızda Maliye Nâzırı Ziya Paşa'nın İstikrâz-ı

mezkûr hakkındaki beyânatını kemâl-i dikkatle okuduk. Haksızlığın bu kadar tarafgîrane müdafaa olunması ilk önce hayretmezi, sonra teessüfümüzü mûcib oldu. İkdâma veyâ bankaya cevâb vermek değil, hakikati izhâr etmek maksadıyla şu satırları yazmağa lüzûm gördük.

Her şeyden evvel şurasını söylemek isteriz ki muharrer makâle bir takım te'vilat ile efkâr-ı ameyi tağlit etmek istediği halde buna muvaffak olamamış, evvelki neşriyatımızı ne derece muhâk olduğunu ve devletin bu işden gördüğü zarar ve ziyânın mahiyet ve ehemmiyetini zımnem itirâz etmiştir. İzâh edelim:

Muharrer makâle borsada 1904 istikrâzının 125,000 adede baliğ olan tahvilâtından yalnız yetmiş beş bin adedinin mevcûd olduğunu, ya'ni Paris borsasında yalnız 75,000 tahvilin mukayyed bulunduğunu yazıyor; bununla borsada mukayyed olmayan 50,000 tahvilin ta'yîn fiyatına borsa fiyatlarının esâsı olamayacağını imâ etmek istiyor. Hâlbuki beyn-el-düvel cârî olan kaîde icâbindandır ki bi devlet mevki' tedâvüle vaz' edeceği istikrâzın tahvilâtını ecnebi bir devletin borsasına kabul ettirmek istediği halde o devlet nezdinde ki sefiri marifetiyle Hariciye Nezâretine müracaat eder, Hâriciye Nâzırı keyfiyeti Maliye Nâzırına bildirir. Borsaya me'zûniyet verilir, muâmele-i kaydiye bununla ifâ edilmiş olur. Nitekim 1904 istikrâzında böyle yapılmış idi. Şimdi biz sorarız: (4.Sütunun Sonu)

İstatistik İdâreleri

Muharrir: Salih Zeki

Beşinci Sâhifede

2 Sâhife

Tânin

Pençşembe - 11 Eylül

İstikrâz-ı mezkûri teşkil eden 125000 tahvilin yalnız 75,000 adedini Paris bosasına kayd etdirüb mutabakı 50,000 tahvili kayd etdirmemekte hikmet nedir? Bunu muharrir makâle bilmiyor veya bilmek istemiyorsa biz izâh edelim, cevabı yine biz verelim: pek tabiidir ki Fransa hükümeti hükümet-i seniyyeye karşı perverde ettiği hissiyat-ı havâhâne ve mevdetkârane icâbınca tahvilat-ı mezkûrenin Paris borsasına kabulü hakkındaki iltimâsımızı kemâl-i memnûniyetle kabul ettiği sırada bu tahvilâtın mecmûâ 125000 iken neden dolayı yalnız 75000 adedinin kaydı suretiyle iktifâ olunacağını sormak gibi fazla bir gayret gösteremezdi; nitekim öyle

oldu evet, Paris borsasında yalnız 75000 tahvil mukayyedir. Bank-ı Osmaniyenin bundaki maksadına gelince herkesin ma'lûmudur ki Bank-ı Osmani nerede olursa olsun kendisine ufak büyük bir kâr te'mîn edecek fırsatları kaçırmamağa çalışır bir müessesesidir. O vakit yüzünü seksân guruşa aldığı bu istikrâzın Borsaya konulduğu halde devletin itibâriye nazaran 92 – 97 guruşa kadar çıkacağı ve hükümet-i müvehheren bu elli bin tahvili mevki' fûrûhâta vaz' etmek isterse bi-l-tabî' borsa fiyatının pazarlıkta te'sîri olacağını bildiği için salif-ül-zikir 50000 tahvili kayd-ı haricinde bırakmışdı. Tâ ki Maliye Nazırı bu tahvillerin fûrûhâtı münâsebetiyle borsa fiyatından bahse kalkışacak olursa Banka bunların borsaca mukayyed olmadığı ve binaen aliyye borsa fiyatının pazarlığa esâs tanılmıyacağını serd ederek da'vay-ı kendi nokta-i nazariye ircâ' edebilsin. Banka bunu iyi kesdirdi ve işte yeni istikrâzda bu planı kullanarak elli bin tahvili – güya bir ser-lütûf ve atufetlü Sadr-ı Azâm Paşanın zararına binaen kabul edilmiş bir fedâkarlık olmak üzere seksân üç buçuğa ya'ni emisyon fiyatının üç (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) buçuk guruş fazlasına aldı. Maa-l-teessüf borsa muâmelâtında külliyyen bî-haber olan vazifesi bir veznedârlıktan ibâret bulunan Maliye Nezâreti düşünemedi ki 1904 istikrâzı esâsen Paris borsasınca kabul edilmiş olmasına nazaran kayd-ı hâricinde kalan elli bin tahvili kayd ettirmek bir telgrâfla ve yirmi dört saat zarfında yapılacak bir işdir. İşte bunu düşünememiş olmak yüzünden devlet bugün yetmiş seksân bin liralık mavi bir ziyana uğramışdır.

Maliye Nezâretinde mukatder, namuslu bir ecnebi müşâviri bulundurulması hakkında öteden beri söylenen sözler, edilen ricâlar hep bu ve bunun gibi ahvâlden menfeat-i memleketin vefâyesi maksad-ı samimiyesine müstenid idi, çünkü biliyorduk ki öyle bir müşâvir hep bir vakit yokdur azim bir hitâbı tervic etmeyecektir.

Muharrer makale diyorki: “1904 tahvîlatının veresedeki fiyâtı yüzde 89 dır” halbûki beş yüz Frank fiyat itibâriyesinde olan bu tahvîlatın bugünkü fiyat cariyesi 46 Frank ya'ni yüzü doksan iki guruş etdiğini anlamak için a'mâl-i erbaa'dır. Yalnız taksimi bilmek kafidir.

Muharrer makale yüzde bir kombiyo farkı üzerinden hesâb yaparak ve tahvîlat-ı mezkûreyi icrâca me'mûr olan müessesât-ı maliyeye verilmesi lazım gelen yüzde iki satış komisyonunu ilâve ederek arada 25,000 liralık pek ehemmiyetsiz (?) bir fark olduğunu söylüyor. Evvela kombiyo farkı yüzde riba' derecesindedir, yüzde bir değil; saniyyen tahvîlatı icrâca me'mûr olacak müessesât-ı maliye muharririn hayâlhânesinde mevcûd olabilirsede hakikat hayale pek uzaktır; çünkü bu işte

müessesât-ı maliyenin tevsitinin asıl ve esâsı yokdur. Banka bunları talep ve ma' oldukça borsa, satacak satış komisyonunun baliğ olacağı 20000 (2.Sütunun Sonu) lirayı dercib edecekdi. Sanisen 27500 liralık farka muharrer makalenin pek ehemmiyetsiz nazarıyla bakması hala bu asırda emsâli nadir bulunur bir eser-i sehâvetdir. Ne diyelim?

Muharrer makâle diyorki: “Divân-ı Umûmiye müessesât-ı sarrafiyeden ma'dûd değildir.” Biz Divân-ı Umûmi müessesât-ı sarrafiye misüllü bunları satın alın demedik. Borsa da satılmasına tevassut etsin dedik.

Muharrer makâle diyorki: “Bu tahvîlatın alış verişi pek mahdûd olduğundan satışın hasılatını temâmîyle elde edebilmek için hayli vakit beklemek lazımdır.” Banka memleketimizde yüzde iki fâîzle aldığı vadia'ları bu tahvîlatın mübaya'sına tahsis eylemekle hasıl-ı tefsis yüzde seksân üç buçuk olacağına nazır yüzde beş raddesindeki fâîz yüzünden senevi 30000 lira raddesinde kâr etmiş olacaktır. Muharrer makalenin insâfına müracaat ederiz: bu 30000 lirada ehemmiyetsizmidir?

Muharrer makalenin müdafaat-ı tevîlatı arasında kabul edebileceğimiz bir cihet var: hazine-i devletin musabıkası. Fakat düşünmeli ki Bank-ı Osmani öteden bei bu devlete düşmanca muâmele etmeğe alışmış, herkesin ma'lumu olan mesleği sayesinde bütün muâmelât-ı devleti yedd-i tahsâra alarak müracaat ve rekâbet kapılarını büsbütün kapatmağa çalışmış bir müessesedir. Bankanın eser-i muvaffakiyettir ki devlet rahat rahat düşünemez istediği yere müracaat edemez, tazyîk altında buhran içinde istenilen şerâfti imzalar, Maliye Nezâreti bu son istikrâz-ı şerâfti ağlayarak imza etmiş ise zâruret vukûâna bizde ağlarız ve deriz ki: Meclis milletin en evvel taht-ı te'mîne alacağı şey Devlet-i Osmaniye'nin istiklal-i malisidir. Hakiki bir Osmanlı bankası te'sis etmektedir.

Muharrir makale diyorki: “Mukavelenâmeye idhâl (1.Kısım 3.Sütunun Sonu) edilen hakk-ı itiyar borsa fiyatlarında vukûâ gelecek tenezzüle karşı bir kayd-ı ihtiyâtdır.”

Muharrer makale iyi bilsin, dünyanın hiçbir memleketinde meclis-i milletin nazar-ı kabul ve tasdîkinden geçdikden sonra da bir müessese-i maliye tarafından red olunabileceği yolunda bir maddeyi muhtevi olan bir istikrâz-ı mukâvele nâmesini mahalis-i mezkûrenin huzuruna arz edecek bir maliye nazırı tasavvur olunmaz. Öyle bir nazır meclise bir daha giremiyerek arza çıkar. İyi düşünelim. Doğru düşünelim: Meclis-i Meb'ûsân ve Ayânın nazar-ı tasdikden geçmiş, irâde-i seniyye ile te'yîd eylemiş bir istikrâz-ı mukâvelenâmesini banka – işine geldiği için – red ederse

bundan itibâr-ı devlete tertib edecek zarar ne kadar mühimdir? Muhâfil-i maliye buna ne nazarla bakar. Kendi bankası andında itibârı böyle kayud ve şurut ile çürütülen bir devlete ecnebi sermâyedâranı nasıl itimâd eder?

İşin asıl tuhaf noktası istikrâzın meriyyeti mecâlisin kabulüne ve yirmi gün zarfında bankanın muvaffakatına mütevakıf olduğu halde akd-ı mukâvele de gösterilen istiâcâldır. Bu işde ne devlet bir taahhüd altına giriyor, ne banka; çünkü meclisler kabul etmezse devlet işi fesh edecek, banka muvaffakat vermezse o işi bozacak, şu halde şimdiden bu kadar acelenin sebebi? Onu da izâh edelim:

İdâre-i meşrûtiyetin ilânından sonra devletin Avrupa'daki şan ve şerefiyle beraber itibâr-ı malisi arandı. Bu, bankanın hiç işine gelmez; za'yıf bünyelere araz olan mikroblar gibi banka da hayat-ı devletin bu yeni kötü karşısında zebun olacağını bilir. Onun için bu ilk zerbe ile devletin mukâyâs-ı itibârını yüzü seksân üç buçuk olmak üzere te'sîs ve ilâna sarf-ı gayret edecektir.

İşte Bank-ı Osmaniye o kadar muhâb ve tarafdâr olan muharrer makaleye söyleyeceklerimiz şimdide (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

9

Tefrikâ-i Siyâsiye

ŞÂRK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmül-ü Ahîri

-Mâ-ba'd-

nüşhasında Mösyö Pervesânese şu suretle beyân-ı efkâr ediyordu: "Hayır o Ermeni mes'elesi yoktur, büyük ve müdhiş bir şârk mes'elesi vardır ki Ermeni mes'elesi şârk mes'elesinin safâhât-ı adidesinde birini teşkil eder. Hatta daha doğrusu bugün Avrupa'nın üstüne çöken mugallik mecmûâ-i müşkülât içinde ayrı ve yaşlı yanına bir şark mes'elesi de yoktur." Diplomatca daha doğrusu tarihi nokta-i nazardan söylenmek lazım gelirse 1895 senesinden 1897 senesine kadar Avrupa'nın huzur ve asayîşi o derece ihlâl eden buhrana Ermeni mes'elesi demek akz eder.

Zaten Ermeni vekâyi' Girid vekâyinden ayrılamaz. Bunlar ayrı ayrı mütalaa ve tedkik etmek mümkün değildir. Bunlar Avrupa'nın siyâsiyât-ı umumiyesi (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) nokta-i nazardan mütalaa olunmazsa bir şey anlaşılmaz.

Rus ve Türk muhârebesinden verilen konferansdan sonra Ermeni buhranı diplomasiyi birbirine düşüren burhanların en mühimi, en şâyân-ı dikkati idi. Bu

mes'eleyi burada izâh ile uğraşmak istemiyoruz. Yalnız bunun nasıl mevzû' bahs olduğunu, sonra buna karşı Avrupa devletlerinin nasıl bir meselik ittihâz ettiklerini göstereceğiz:

Ermeni mes'elesi Berlin muâhedenâmesinin altmış birinci maddesinde neş'et etmiştir. Şarka aîd mukâvele-nâmelerinde hemân kâffesinde bu kabil maddelere tesâdüf olunur. Denilebilirki bu sûret o mukâvele-nâmelerin uslubu icâbındadır.

Ancak bunlar hep kağıd üzerinde kalmış, tatbikatda mazhar-ı tatbik olamayarak Avrupalılar bu maddeleri hukuk-u istiklâl ve hakimiyetine, gayet mecbûriyetinde bulunduğu zât-ı şâhânenin niyât-ı hisselerine bırakmışdı. Bu maddeler faaliyetde gayr-i kati' olmakla beraber Balkan akvâmının istihsâl-i hukuk emrindeki müddeiyâtını teshil etmişti. Şu kadar ki bu haller Türkiye'yi amâl-ı mezkûre mevki' (2.Kısım 2.Sütunun Sonu) tatbik çıkmadan evvel akvâm-ı hristiyanienin itirâzât ve şikâyatına karşı istiâmâl cebir ve şiddete de sevk ediyordu. Avrupa diplomasisi bu suretle yeni kuvvet arasında sıkışmış kalmışdı. 1895 de Mösyo Peresânse bundan bahs ederken diyordu ki: "Avrupa diplomasisi artık öldü bitdi kâidesini kabulde muztar bulunuyor. Ve bu suretle zâhiren fırsattan takrite düşüyordu. Ya'ni bir taraftan Türk'ler hâiz oldukları hakimiyeti gaîb ederlerse bir daha elde edemeyeceklerinden bi-l-cümle vesâite müracaat ederek hakimiyet-i milliyelerini muhâfaza etmeleri için Türkleri hey'et-i mecmûâsıyla teşci' ediyorlar, diğer taraftan bir defa' istihsâl-i hukuk edecek olurlarsa bir daha Türklerin zir-i nâ-ba'itine düşmeyeceklerinden bi-l-cümle vesâfti kullanarak boyundurukdan kurtulmağa çalışmaları için tebâ-i Hristiyaniyi teşvik eyliyorlardı. Vakâ bu, ahlaka muvaffak bir hareket değildi; fakat ne çare ki zaruri idi." İşte bu cümlelere 1895 senesinden beri Ermeni mes'elesini masûrdur.

Her vilâyetde bir çok Ermeni ahali mevcûd (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) bulunmakla beraber bunların her tarafda az veya çok nisbetde İslâm-ı ahali ile memzûç bir halde olmasından ve hiçbir yerde ekseriyyet-i teşkil edememelerinden dolayı Berlin Muâhedenâmesinin altmış birinci maddesi emr-i tatbikânda bir hayli müşkülâta tesâdüf edeyordu. Kesretli olarak bulunmakda oldukları pay -i tahtında bunlardan bir çoğu büyücek mevki'lerde bulunmakda, bi-l-hassa 1896 vekâyi'nden evvel İstanbul'daki Ermenilerin ba'zısı ya servet-i şahsiyelerinden, ya nüfûz-u ictimâiyelerinden dolayı mühim-i mevâki' işgal etmekte idi. Ayâstefanos muâhedenâmesi ve bi-l-hassa 1878 Haziranın dördüncü günü akd olunan İngiliz –

Türk İttifakı bunu ta' kib gelen Berlin Muâhedenâmesi, Kıbrıs'ın İngilizler tarafından işgali Ermeni ahâlinin ileri gelen sınıfını – çok geçmeden zeîl olan – ümidlere düşürmüştü.

Gerek İstanbul'da ve Avrupa'da gerek Ermeni sakin olan mahallerde Ermeni milletin istihşâl-i hukukuna çalışmak üzere bir fırka teşekkül etdi; Ermeni İhtilâl Komiteleri vücûda getirildi, bu komiteler bi-l-hassa Ankarada kendilerine bir cây-ı (2.Kısım 4.Sütun 2. Sayfanın Sonu)

Pençşenbe – 11 Eylül

Tânin

Sâhife 3

biraz hasbihâl edelim: Maliye Nazırının yanında bu hakikatleri daha bizim de bilemeyeceğimiz ina'nâtıyla söyleyecek nâmuslu ve muktedir bir müşâvirin celbinde ne kadar istiâcâl itsek biri vardır. Maliye Nazırı bunları bilmekte ma'zûrdur, çünkü bunları ne tahsil etmiş, ne tecrübeten görmüştür. Ma'lûmât-ı haziresi ile bizde bir Maliye Nazırının istikrâz mukâvele-nâmesi akd etmesi bir müşâvere-i tabiiyeye girmek istemesi kadar gülünç olur.

Şark Şimendüferleri Mes'alesi

Keşûf Hadisesi

Sofya, 22 Eylül – Her ne kadar Şark şimendüferleri müstehdiminin ta'til-i işgâli keyfiyeti dün akşamdan beri hitâm-pezîr olmuş ise de Bulgar arazisi üzerinde bulunup Bulgar askeri tarafından işgal edilen ve işletilen hutût şimdiye kadar şimendüfer idâresine iâde olunmamıştır. Bulgaristan imâreti bugün der-meyân edeceği ba'zı mutâleb kabul edilmedikce hattı kumpanyaya iâde etmeyeceğini beyan etmiştir.

Bu şerâit-i atıye hat üzerinde amidü-şedük sekte-dâr eylemesi için icâb eden te'mînat talebini iğlab ihtimâle nazaran mutzemin olacaktır.

Sofya, 22 Eylül – Bugünkü Konvansiyonel katarı Bulgaristan imâretini emriyle Bulgaristan şimendüfer me'mûrları tarafından hatt-ı imtiyâzdan itibaren Sofya'ya sevk ve isâl olunmuştur. Şark şimendüferleri kumpanyası Bulgaristan imâretinin mutâlebini icrâ edinceye kadar aynı usul ta' kib edilecektir.

Almanya ve Avusturya hükümetlerinin Sofya Ceneral Konsolosları izâhat-ı müfteziyeye desters olmak için imâret nezdinde icâb eden teşebbüsâtda bulunmuşlardır. İmâreti ta'til-i işgâle hitâm bulmuş nazarıyla bakamıyacağını ve

Bulgar kavmi ile Bulgar hükümetinin mukâfai' siyânet için Şark şimendüferleri kumpanyası imâreti vaki' olan mutâlebini icrâ ve atiyen bilâ fazla trenlerin amiduşdi ve vaki' olacak hidmâtın her dürlü kusurun hali olması zımnında te'mînât-ı mukteziye itâ edinceye kadar Bulgar ordusu arazinde bulunan şark şimendüferleri hututunu yeydinde muhafazaya mecbûr bulunduğu beyan eylemiştir.

Sofya, 22 Eylül – Bulgar telgraf ajansının telgrafnâmesidir:

Şark şimendüferleri kumpanyasının Sofya'daki muhâbiri şark şimendüferleri müstehdimini tarafından icrâ edilen ta'til-i işgalin hitâmı bulunduğu, binaen aliyye (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) Bulgaristan tark ve muâber nazırının el-veym Bulgar arazisine isabet eden kısm-ı hattı işlemekte olan me'mûrun ve müstehdimin resmiyeyi çekmesi lazım geleceği beyan etmiş ise de nazar mumâ-ileyh verdiği cevabda ta'til-i işgale Der-sâadetde karar verüb işlere mübaşerete yine orada ibtidâr eden ve bununla beraber ta'til-i işgal esnâsında Osmanlı askeri katarlarını nakl eden bir hey'et –i müstehdimine bu hatların iâdesi mümkün olamayacağını bildirmiştir. – binaen aliyye nazır mümâ-ileyhin ifadesine göre – şark şimendüferi kumpanyasıyla imârei menafaanın ve Bulgaristan Selâmeti Milliyesinin iktizâ etirdiği bir çok mesâli evvela bol hal ve fasl etmek icâb eder. Maa-mâ-fih tark ve muğayir nazırı kumpanyanın hukûk-u tasrifiyesi muhâfaza edileceğini der-meyân eylemiştir.

Viyana, 22 Eylül – Nîm resmi Karemdenilât Gazetesi mütalaa-i atiyeyi der-meyân eyliyor:

“Bulgaristan Prensi yazın Peşte'de bir hükümdara layık olan ihtirâmat ile kabul olunacaktır. Prens zaten evvelce Avusturya ve Macaristan Sarayı İmparatorusunda defaatle Bulgaristan siyâset-i hâriciyesi üzerinde hâiz olduğu sekvetbehiş nüfûzu ve imâreti terkiyât-ı fikriyesine vaka' olan muâvenet-i kıymetdârânesini isbâta ma'tûf olacak bir debdebe ve tantana ile mazhâr-ı kabul olmuştur. Prens bütûn mesleği hakimâne, basiretkârene, fikri hûd-kâraneden azâde ve sulh ve meselemete ma'tûfdur.

Prens bu defa' kabulü keyfiyeti Devlet-i Aliyye ve Bulgaristan arasındaki münâsebâtda gerginlik zâhir olduğu bir sıraya tesâdüf edecek ve ümid olunur ki bu münâsebâta hüsn-ü te'sir edecektir.

Feremdenilât Gazetesi bu makaleden sonra asıl Keşûf hâdisesine nakl-i kelâm ederek Hükümet-i Osmaniye'nin Bulgaristan tarafından hukuk-u düvel-i nokta-

i nazardan el-yevm işgal edilmekte olan mevki' beyn-el-milel şimdiye kadar Balovasta defaatla tasdik etmiş olduğuna dâîr bir çok tefsîlat-ı itâ ediyor ve diyor ki:

“Der-sâadet muhâfil-i aîdemden bu mes'ele de bir hatta irtikâb edilmiş olduğu kariben itirâf ve tasdik olunacak gibi görünüyor. Biraz mugallak ve meşuş olan hal ve mevki' hazırdan tarafınca mûcib-i memnûniyet bir suretde çıkabilmek için bir çâre tahrîsi zımında Der-sâadetce sarf-ı mesâi edilmekte olduğuna dâîr alınan haberlerden de böyle bir netice istihrâc ediliyor. Peşte'de Bulgaristan Prensi hakkında icrâ edilecek pek mümtâz resm-i kabul de bu mesâînin hüsn-ü niyetceye aktaran etmesine yardım edeceğimdir. Zirâ bu suretle Bulgaristan'ın haysiyet ve itibârî helâldâr olmaksızın bir sû'î tefhîmi izâle, ta'bir etmesine ve Bulgaristan ile ceryân eden (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) bu kadar mühim münâsebâtının bir tarîk-i hissine idhâl etmesine müsaîd bir hal vukûâ gelecektir.

Bulgaristan muhâbir mahsûsamız Varna'dan Eylül tarihiyle yazıyor:

Bulgar matbûânının Keşûf Efendi hadisesi hakkındaki neşriyât-ı şedidesine rağmen efkâr-ı umûmiye Osmanlılara karşı evvelki meyil ve samimiyetini muhâfaza etmekte ve mes'eleye gazetelerin vermek istedikleri ehemmiyeti atf etmemektedir. Bu ayın on birinci pençşenbe günü Varna'dan Der-sâadet tarîkiyle Selanik'e bir teze vapuru hareket edecektir. Bulgarya vapuru buradan öğleden sonra hareket ederek İstanbul'da biraz kalacak ve Selanik'e müteveccihen yonulan devam edecektir. Ekseri harekât-ı milliyenin menba' ve mübde-i olan Varna'dan işbu vapurun hareketi mes'ele-i hazireyi sermâye-i makâl ittihâz edenler için iyi bir ders teşkîl edecektir.

Veçernâ Posta Gazetesi müdürü Simon Radef Efendi Keşûf Efendi hâdisesi hakkında Osmanlı ricâli siyâsiyesinin fikirlerini istimzâc etmek üzere dün şehrimize gelmiştir.

TELGRAFLAR

Dâhili

Viyana, 22 Eylül – Sene-i sâbika zarfında fes fabrikalarının varidat-ı safiyesini 662932 kurone balığ olmuştur. Evvelki sene hassa temettû' yüzde dokuz iken bu sene yüzde sekiz olmak üzere tekerrür etmiştir.

Roma, 22 Eylül - Bulgaristan politika me'mûru Mösyö Rizof Hûlasası Cornale Vitâle gazetesinde mûnderic olan ifâdâtını tekzîb etmiştir.

Roma, 22 – Eylül - Hükümet-i Osmaniye'nin Roma sefir-i sâbıkı Reşid Paşa Viyana'ya gitmek üzere hareket etmiştir. Müşar-ün-ileyh Viyana'dan Der-sâadete gidecek, ba'de vedâ-nâmesini İtalya kralı hazretlerine takdîm etmek üzere Roma'ya avdet eylecektir.

Hârici

Karlofca, 22 Eylül – Sırb Kilisâsı (1.Kısım 3.Sütunun Sonu) kongresi piskoposu Boğdazviçi patrikliğe intihâb etmiştir.

Tulun, 22 – Lanoşu Terevil Fervazoriyen arka tarafındanki zırhlı kola içinde bulunan bir topun iştiâli üzerine müteâddir kimseler telef ve mecrûh olmuştur. Telef olanlar adeta parçalanmışlardır.

Berlin, 22 Eylül – Hâriciye Nâzırı Mösyö Şuien Fransa İspanya notasına olan cevabını bu gün Fransa ve İspanya sefirlerine vermiştir.

Peşte, 22 Eylül – Macaristan Meclis-i Meb'ûsânı müzâkerata ibtidâr etmiştir. Baş vekil Mösyö Vekerle (1555777) kuron vâridât ve (1555729) kuron mesârifden ibâret olan bûdceyi parlamentoya tevdi' eylemiştir.

Viyana, 22 Eylül – Tiriste'de zühûr eden iki vebâ vukûâtından maâda hiçbir kimsenin musâb olmadığı Aband posta yazıyor. Bununla beraber tedâbir-i ihtiyâtiye ittihâz olunmuştur.

Petersburg, 22 Eylül – Bugün 417 musâb daha vardır. Bunun yüzyetmiş altısı vefât etmiştir. Hastahanelerde bulunan hastaların adedi 1561 dir.

Berlin, 22 Eylül – Prens Dolenborgun vekil-i müdafa-i tarafından vaki' olan iddiâ mûcibince Prens Dolenborgun hal mevkufiyetine nihâyet verilmiştir. Zirâ Prens gayr-i ma'in bir zamana kadar da'va da isbât-ı vücûd edemeyecek derece de rahatsız bulunmaktadır. Fi-l-hakika Prens ahvâl-i sâhifesi günden güne vehâmet peyda etmektedir.

Berlin, 22 Eylül – Tağbelât Gazetesinin verdiği ma'lûmâta göre kolerâya musâb olmakla maznûn dört şahıs Virhof Hastahanesine nakl edilmiştir. Bu hastaların ikisi Rus'dur.

Berlin, 22 Eylül – Virhof Hastahanesine götürülen bir Rus kadının kolera alameti zühûr ettiğine daîr bugün şâyi' olan rivâyet bî asıl ve esâsdir. Berlin'de kolera hükm-ü fermâ olduğu haberi katiyen te'yid etmemiştir.

Berlin, 22 Eylül – Bugün Berlin'de beyn-el-milel matbûât kongresi keşâd olunmuştur. Müşar-ün-ileyh matbûâtın bi-l-cümle mesâil-i siyâsiye'de vaka' olan hidmât-ı nafiasından ve bâ husus umûr-u diplomatikayı da masrûf olan

muâvenetinden uzun uzadıya bahs etmiş ve söylediği sözler pek ziyâde alkışlanmışdır. Fransa matbûâtına mensûb pek çok zevât kongreye iştirâk etmişlerdir.

Manchester, 22 Eylül – Te’lif beyn için vaki’ olan bi-l-cümle teşebbüsât-ı semredâr olamadığından ta’til-i işgal ilân olunmuşdur. 130 bin amele işlerini (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

kabul ve teşvik bulunurlardı. Maksudları İstanbul’da Ermeni sakin olan mahallerde ve bütün Memâlik-i Osmaniyede bir taraftan ihtilâller çıkararak, diğer taraftan efkâr-ı umûmiyesi kendi lehlerine amâle ederek devletleri müdâheleye mecbûr etmek idi. Ancak Avrupa’nın kavâid-i ihtilâysisine mutallâ ve teşkilât-ı hakiyeye mâlik olan Ermeniler bu nâmesim müsâinin, bu şiddetlerin hükümetleri hükümetleri dûçâr-ı dehşet edeceğini, kendilerinin ötede bedire vukûâ getirdikleri taarruzlardan, sû-i kasdlardan herkesden evvel yine kendi bed-baht vatandaşlarının zarardında olacağını takdir etmiyorlardı.

Rusya’nın cenûbu havâliye ve Hindistan yollarına doğru tevsi’ne mukâvemet eden Ermeni meskun-u arazide İngiliz politikası te’sîs-i nüfûz ve kendisi için bir takım sekûk-u emenise çokdan beri çalışıyordu.

Kırım Muharebesinden sonra müteselsilen intişâr eden mâi kitablar Ermeni sakin olan mıntıkayı İngilizlerin taht-ı cümlesine idhâl etmek için (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) Londra kabinesinin sarf ettiği mesâiyi gösterir. Fransa ne vakit Suriye ve Filistin Katolikleri ahrardaki hakk-ı himâyesini tatbik veya teyîd edecek neşriyât ve icrâtda bulduysa İngiltere buna Ermeniler lehinde bir teşebbüs ile cevap vermişdir. Oralara giden Protestan misyonerleri taht-ı himâyesinde bulundurur. Oraya memleketin ahvâli hakkında tahkikât-i icrâ etmek için seyyahlar, zâbitlar gönderirdi. Bâb-ı Ali Ayâstefanos muâhede-nâmesinde “Ermeni sakin olan vilâyetlerde ihtiyâcât-ı mahalliye göre talep edilen ta’dîlat ve ıslâhâtı bilâ fâne vakit icrâ etmeği ve bunları Kürd ve Çerkeslerin tecâvüzünden muhâfaza belki” taahhüd ediyordu. Ermeni sakin olan mahallerde bir Rus müdâhelesi tevlid edebilmesi melhûz olan bu madde Londra kabinesinin ziyâde telâşa düşüren maddelerin biri idi. 1878 muâhede-nâmesi hâl-i mevki’ İngiltere’nin lehine olacak değışirdi: Zât-ı Şâhânenin siyâdaki memleketin müdafaasını taahhüdüne mukâbil” zât-ı şâhâne mevzû’ bahs olan (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) mahallerde teba’i Hiristiyâniye ve sâîrenin himâye ve hüsn-ü idâreye mazhâr olmaları zımında – bi-l-ahire iki hükümet arasında kararlaştırılacak – ıslâhat-ı lazimeyi tatbîk edeceğini İngiltere hükümetine

akd ediyordu. Berlin muâhede-nâmesi Ayestefânos mûahede-nâmesini ibtal etmiş, fakat 1878 muâhede-nâmesinin hükmü bâki kalmıştı: Nitekim Kıbrıs'ın işgali bunun bir alâmeti zâhiresi idi. Fî-l-hâkika Berlin Muâhede-nâmesi salâhatın tatbikine nezâret etmek hakkını devletlere vermiş olmağla beraber Ermeni mes'elesinin tesviyesi yavaş yavaş ve İngiltere mes'elesi şekline girmeğe başlamıştı.

Ermeni buhranına tesâdüf eden 1895 ve 1896 senesinde idi, Fransız ve Rus ittifâkı henüz yeni akd olunmuş, bütün hararetiyle icrây-ı tesîr ederek, Avrupa muvâzenesinde – bunu takviye ile beraber – ba'zı ta'dîlât vücûda getirmişti. Rusya kendini topladı. Fransa bulunduğu hal-i infirâddan çıktı.

İkisi de bir devre-i faaliyet ve tevsi'e giriyordu. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) Berlin Muâhede-nâmesiyle Balkanlarda mahsur bir dâîreye sıkışan Rus politikası Aksây-ı Şarka dönüyor. Sibirya Şimendüferlerinin kariben icrâ olunacak resm-i keşâdı İngiltere'nin zihnini işgal ediyor; Fransa devamlı ve muntazam bir usûle tebâen te'sîs-i müstemlekât işini ikmâl eyliyor, Avrupa'daki hududundan bir endişesi kalmadığı için Madagaskârın istilasına hazırlanıyor. Afrika'daki müstemlekâtının tevhidinde çalışıyor, hiçbir mukâvemet ve muhâlefet görmeksizin Afrika ve Asya'da İngiltere ile olan ihtilâfâtı yine kendi menfâine hal ve tesviye eyliyor; Kongo mes'elesi Siyâm mes'elesi, Afrika sahil gerisi işi Tunus muâhede-nâmelerinin tekrar gözden geçirilmesi maddesi kemâl-i safvetle mevki' tedkike konuluyor; tarafın bir fikr-i itilâf ile mütekâbil imtiyâzât ile bu mes'eleleri hal ediyor. Dâîma sukunet içinde geçerek ekseriyâ semeredâr olan ve hep dâîre-i mahremiyetde ceryân eden bu politika İngiltere için mûcib telâş ve endişe olmakdan hali (2.Kısım 4. Sütun 3. Sayfanın Sonu)

-Mâ-ba'dı var-

Sâhife 4

Tânin

Pençsenbe 11 Eylül

---

terk ile nümâyîşler icrâ etmişlerdir. Nümâyîşlerin vehâmiyeti yokdur. Amele fabrikatörler tarafından tenzîl edilmek istenilen ücreti kabulden imtina' eylemişlerdü.

Roma 22 Eylül – Rusya hükümetinin Roma sefiri Kont Moraviyef Mösyö Titoniyi ziyâret etmek üzere Dezivye gitmiştir.

Paris 22 Eylül – İtalya ve Flemenk muhâfil-i resmiyesinde bu iki memaletinde Fas hakkındaki Fransa – İtalya notasına muvaffakiyyet edecekleri beyan ediliyor.

Lomanış, 22 Eylül – Bî boncu ve Bilyon Rayet bugün tekrar hareket-i sa'vdiye icrâ ederek 91 dakika havada kalmış ve 67 kilometre 600 metre mesâfe dahilinde seyr ü sefer etmiştir. Bu suretle mümâ-ileyh şimdiye kadar seyâhet-i hevâiye icrâ edenlerin birincileri adadına dâhil olmuştur.

SİYÂSİYÂT-I HÂRİCİYE

Avusturya ve Bulgaristan

Fremdenbelât Gazetesi cümlelerin ma'lûmudur ki Avusturya Hâriciye Nezâreti'nin vâsıta-i neşr efkârıdır. Zaten bu gazetenin istiâmâl ettiği uslûb-u muavvec, neşr edildiği lastikli cümleler her bir lafz ve kelime altında iktifâ eden bin dürlü muâneye, günâ gün tefsîrâne yol açar maksad-ı ta'bîrleri, muâne-i muzâaf ve müteaddideyi hâiz kelimeleri öteye beriye serpererek dilinin ucunda dolaşır gibi olan makâsadı sîrâheten beyândan – mahiyetini resmiyesi hâsible – dâima tehâşi eden bu ceride-i münefferde ve meşhûre ahiren memleketimizi hasseten alakadâr eden yer fikrâ-i fevk-âl-âde neşr etmiş ve bunu ajans Do Kostantinopol Der-sâadet muhâfiline yetiştirebilmiştir. [Gazetemizin kısm-ı mahsûsuna müracâat].

Geçen gün yazdığımız bir makale-i siyâsiyede bu hâlâv-ı mülâkâtı neticesinde Balkan umûrunun “Nokta-i Merkeziyesi” Avusturya ve Rusya münâsebâtı olduğu hakkında mezkûr nîm resmi gazete ile (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ilan olunan fıkranın bu iki devlete Balkan ve Şark umûru için bir hak inhîsâr-ı bahş etmek arzusundan neş'et ettiğini maa-l-ta'cib beyan etmiş ve fakat sükût ve zâlimât içinde her şeyin gevrân olmasına müsâid olan devr-i sâbıkın tecviz ettiği bu hâl-i hatır iştimâle el-yevm düvel-i garibiyenin rûy-i rızâ göstermemeleri me'mul bulunduğunu söylemiş idik. Aradan çok geçmedi; bu iki devletin bir temâşâkarlık ve intizâr politikasını ta' kib edeceklerini zâhiren neşr ve ilân ettikleri halde Türkiye'daki ahvâle o kadar itimâd etmemek lazım geldiğini ve ıslâhât öyle kolay icrâ edilemeyeceğinden ve bir çok ecnebi nüfûzları mevzû' bahs olduğundan pek üzn müddet intizâra tahammül edilemeyeceğini işrâb eder, nîm tehdîd-i amiz fikirler tâ “Tân” gazetesi sahâyıkında terşâhnemâ olmağa başladı. Bu hâla ve mülâkâtından evvel bî kayd u şart intizâr politikası ahenkli bir nekrât şeklinde semâmızı tehzîz

etdiği halde bu mülakatı müteâkib adem-i intimâd, adem-i intizâr, inhîsâr, istiâcâl hasılı hoşâ gitmeyecek pek çok şeyler kolaylıklarımız da falsolu bir sadâ ile tanin-i endâz olmağa başladı. Şimdi üçüncü bir hâdise Avusturya ve Macaristan politikasına ne dereceye kadar rabt-ı kalb etmemiz icâb edeceğini ta'biyinde bizi mütehir ve hattı mütereddid bırakacak bir mâhiyetle ortaya çıkıyor: Fremdenbelâtın telgrâfla aldığımız son makâlesinden bahs etmek istiyoruz:

Bu gazete, daha doğrusu Avusturya ve Macaristan İmparatorluk ve Kraliyetinin Hâriciye Nâzırı Baron Derental cenâbları diyorlarki: Yarın Peşte'de Bulgaristan Prensi bir hükümdâra layık kaffe-i ihtirâmât ile kabul olunacak, Avusturya İmparatorunun veya hükümetinin tâc-ı seri' olmayan nîm müstakil olduğu, Devlet-i Aliye'nin bir valisi ve bir müşiri bulunduğu bi-l-zât Avusturya (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) İmparatoru tarafından resmen musaddak ve alenen mahsını bulunan bir Prens hakkında - Veloki Koboriğ Henedânına mensub bir Alman Veloki meşhur Lûî Filipin hafidi bir devirle an olsun – hükümdârlara mahsûs merâsim-i ihtâmiye icrâ etmesi ne dereceye kadar muvaffak-ı hakkâniyet ve ahûd olacağına dâir burada beyân-ı mütalâadan nezâketen ictinâb ederiz. Yalnız şurasını beyân edebiliriz ki mâdemki Avusturya hükümeti kendince böyle bir merâsim-i ihtâmiye icrâsına karar vermiş bunu kabul-ül-vukû' ilân ile Osmanlıların zâten mâhyây-ı teessür olan kalblerini kırmağa, memleketimize gerân gelecek bir muâmelenin şiddetini böyle bir lisân-ı resmi ile ihsâsa lüzûm-u hakiki var mı idi. Avusturya bu merâsimi fi'len icrâ eder ve bununla beraber kavlen müesser bir hale vaz' etmekden çekinebilir idi. Fakat Karemdenbelât o dürlü idâre-i kelim ediyorki güyâ Bulgaristan prens hakkında ne derece ihtirâmât icrâ edilse Devlet-i Aliye ve Bulgarista'nın “Bir dereceye kadar gerginliği tezâhür eden” münâsebetleri üzerine o derece hüsn-ü teessür hâsıl olur imiş. Yukarıdaki maksadım ile böyle bir netice arasındaki irtibât ve teselsil-i mîntıkayı ta'yîn-i husunu mîntikaşinâsânın re'yine terk ile beraber Karemdenbelâ'nın şu cümlesini meskût-âne geçmemeği en birinci borç âdd ederiz. Bu gazete el-yevm Bulgaristan'ın hukuk-u düvel-i nokta-i nazarından işgâl ettiği mevki' düveliyi hükümet-i seniyenin bi-l-vâsita defaât ile tasdik etmiş olduğuna dâir pek çok tafsilât veriyor. Evvela Bulgaristan'ın el-yevm hâiz olduğu mevki' düveli nedir? İşte mübhem bir ta'bîr, yeddimizde düvel-i şârkiye için ma'mûlye bir destûr siyâsi varki adı Avusturya dâhil olduğu halde bütün devletler tarafından imzâ deilmiş olan “Berlin Muâhedenâmesi” dir. Eğer maksad bu muâhede mûcibince Bulgaristan'ın (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) hâiz olduğu mevki' düveli ise

buna zaten kimin itirâz ettiği var? Yok eğer o vakitden beri Bulgaristanın kendi kendine bahş etmiş olduğu bir takım hukuk ise o vakit nazar olunur. Berlin Muâhede-nâmesinin lafz ve ma'nâsına muvaffak ise fenmem-ül-matlûb-u muvaffak değil ise bütün devletlerin buna muâırız olmaları ve imzâlarının şeref ve itibârını muhâfaza için icâb eden muâmeleden geri durmamaları lazım gelir. Zirâ velü selim Bulgaristan'ın ta'yîn edilen hatt-ı ahd ve düveliye vuki' olan ufak tefek ba'zı tahattî ve tecâvüzlerini hükümet-i seniyye ıztırâren ve Karemdanbelâtın dediği gibi bi-l-vâsita kabul etmiş olsa da hükümet-i seniyyenin bu kabulü düvel-i sitte mütebâkiyenin bi-hâk dûçar-ı itirâzı olmak icâb edecek idi. Maa-mâf-ih böyle devletlerle pek sârih olan ahkâm-ı âhdiyenin ihlâl edilemeyeceği adını mülâhaza ile müstebân olabilir. Eğer bu gibi bi-l-vâsita delâlatın ma'nâsıyla ahkâm-ı sârihe ahdiye okudulmak icâb etse Berlin Muâhedenâmesinin bizim aleyhimize olub hükma fi'len metrûk olan bir ç ok ahkâmını düvel-i müazzama ikide bir serereşte ittihâz edüb işlerimize müdâhele etmez, bu ahkâm-ı metrûke artık ahkâm-ı meyte derecesine vâsıl olarak külliyyen sakat kalmak icâb eder idi. Berlin Mûâhedenâmesi akd olunalı henüz otuz sene geçdi. Ömr-ü akvâm ve meledene kadar kısa bir zaman o terehât-ı muâhedesinde münderic Tırnova ceziresi ahkâmının, daha doğrusu menâzi' fiye olan ahkâm ve muânesinin tam iki yüz sene Fransa ile Almanya arasında bitmez tükenmez bahislere keşmekeşlere meydan verdiğini hangi bir hukuk-u şinâs, bir hak şinâs inkâr eder. Avrupa Devletleri için bir muâ'yer hak ve adil olan muâhedât yalnız Memâlik-i Osmaniye menâfi' ve hukuku sektedâr edildiği zamanımı bir köhne ve rekâpâre add olunur? (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

1

-Afv edersiniz, dedi: Saflığıma bağışlayın.

Nataşa kadını ellerini sıkarak bir sadây-ı hafif ve latif ile:

-Ne kadar iyi yüreklisiniz? Dedi.

Küçük – Rusyalı o aralık mutbaha gelmişti:

-Allaha ısmarladık, Mâdâm, dedi, ve başını eğerek o da Nataşa'nın arkasından çıktı gitdi.

Palege oğlunun yüzüne bakdı. Pâvel (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) kapının eşiğine durmuş gülüyordu. Şaşırarak sordu:

-Niçün gülüyorsun, oğlum?

-Hiç... memnûniyetden!

-Ben artık ihtiyârladım, abdâl oldum.. Bunun ben de farkındayım, fakat iyi bir şey olunca anlıyorum.

Pâvel başını sallayarak cevâb verdi:

-Hakkınız var, anne! Haydi yatınız..vaktidir...

-Sen de yat artık... İşte ben yatmağa gidiyorum.

Masanın etrafında dolaşarak bardakları topluyordu; külliyen memnûn idi: Çünkü gürültü çıkmadan her şey sekun içinde geçmişti..

-Doğrusu oğlum, fikrin pek iyi. Bu gelenler hakikaten temiz yürekli, nâmuslu insanlar. Hele o kız, ne kadar akıllı, kimin nesi O?

Pâvel odanın içinde gezinerek serbestce cevâb verdi: (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-Bir mekteb hevâcesi.

-Onun için bu kadar fakir! Ne fenâ giyinmiş. Korkarım soğuk alacak! Bunun anası babası nerede?

-Moskova'da!

Pâvel bu söz üzerine annesinin yanında durarak alçak fakat hadid bir sesle dediki:

-Babası pek zengindir; Demir ticaretiyle meşgul, bir çok mağazaları var.

Kızı bu yola döküldüğü için onu yanından tard etmiş...Bu kız kibarca bu bomşedi. Ebeveyni onu şımartmışlardı. Her istediğini yaparlardı... Hâlbuki şimdi yedi kilometrelik mesâfeyi yayan yürüyor..

Bu tafsîlat Pelage'yi müteessir etdi. Odanın ortasında ayakda, hayretten kaşlarını kaldırarak oğlunun yüzüne bakıyor. Söz söylemiyordu.

Sonra gizlice sordu:

-Şimdi kasabaya mı gidiyor?

-Evet

-Vay! Korkmuyor mu? (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Pâvel gülümsedi.

-Hayır, korkmuyor.

-Peki, niçün gitdi burada geçeyi geçirebilirdi, benimle beraber yatamaz mıydı?

-Hayır olamaz, yarın sabah onu burada görürlerse iyi olmaz. Bu ne onun, ne de benim işime gelir.

Pelage mütefekkir bir tavır ile pencereye bakarak yavaşça:

-Bilmem ama, dedi, ben bunda memnû' olacak tehlikeli bir şey göremiyorum. Böyle şeylerde bir fenâlık olmaz. Değil mi oğlum?

Kendi de bu dediğinden emin değildi. Oğlunun ağzından bir cevâb-ı nefî çıktığını bekliyordu. Çünkü sakinâne annesine bakarak metin bir lisânla:

-Biz, dedi, kimseye fenâlık etmeyiz ve etmeyeceğiz, böyle iken iyi bil bizi habishâneler bekliyor.

Palege elleri titremeğe başlamışdı. Şekte-i bir sâday-ı herâs ile sordu: (2.Kısım 4. Sütun 4. Sayfanın Sonu)

Pençsenbe – 11 Eylül

Tânin

Sâhife 5

Yine Karemndenbelâ'nın diğeri bir fıkrasını bî-hâk anlamak için mikroskop gibi nâfiz bir dimâğ ile tedkikât icrâsına ne lüzûm var: "Bulgaristan Prensi hakkında icrâ edilecek bu derece mümtâz muâmele-i ihtirâmiyenin Der-Sâadetki zemâmdârân umûrun – sît ve itibârı helâldâr etmeksizin – izâle-i sû-î tefhîm için vaki' olan mesâîlerine yardımı olacaktır." Ya'ni bu merâsim-i ihtâmı Türkiye'yi terziye verir iken dûçâr olacağı mevki'i müşekkilden kurtaracak, Devlet-i Osmaniye "Mademki Avrupa düvel-i muâzzamasından beri Prens hakkında bu kadar parlak merâsim-i ihtirâmiye icrâ ediyor, o halde bizim Keşûf Efendi hakkındaki muâmelemiz pek kaba imiş, hâta imiş." diyecek ve bundan hissiyât ve nüfûzu kırılmayacak... Öyle ya o ihtirâmâtı icrâ etmekle Avusturyanın nüfûzu kırıldı mı? Diploması aleminde, bâ-hûsus milyonlarca süngüye, binlerce akvâh-ı cisime-i nâryeye ittikâ eden diploması aleminde tarz-ı istidlâli işte ekseriyâ böyle olur. Buna karşı vakfe kebir hayret olan akıl ve izâât maa-l-teessüf ekseriyâ mecbûren muztırân izhâr-ı tesellimiyet ve inân ediyor.

Her ne kadar Avusturya meselik hâriciyesini – bize taalluku olmayan cihetler de – tenkîde salâhiyetdâr değil isek de Bulgaristan’a karşı gösterilen şu meyil ve teveccüh ile Bulgaristan imâreti tarafından Avusturya iktisâden şiddet ve irtibâtı olan Şark Şimendüferleri Kumpânyası’nı hakkında tecvîz edilen muâmele-i cebreye ve icrâiye arasında bir tenâkız görmekten kendimizi alamıyoruz imâret-i ta’til-i işgâl behânesiyle Bulgaristandan geçen şimendüfer aksâmını işgâl-i askeri tahtına almış idi. Ta’til-i işgâl bitdi. Şimendüfer hâla iâde olunmadı.

Sebeb? İmâret-i ati için ba’zı te’mînât istiyor imiş; neden ta’til-i işgâl esnâsında Memâlik-i Osmaniye’de kalan kısımda bu ta’tile bakılmayarak (1.Sütun 1.Kısımın Sonu) askeri katar sevk olunmuş imiş? Şu halde imâreti Memâlik-i Osmaniye’de ceryân eden bir vakâ’dan dolayı kumpânyanın Bulgaristanda hissedâr olduğun kısmı tecrîm etmiş oluyor. Hem hakim hem müddeî saffetini iktisâb ederek hükmünü verüb bi-l-zât ve arf olarak icrâ da ediyor. Zâten imâretin bu mûamelesinde bir ahz-ı sâr hissi mevcûd olduğu alenen anlaşılıyor Bulgaristan tark ve muâber müdürü bunu inkâra bile lüzûm görmüyor.

[Gazetelerin kısm-ı mahsûsuna müracâat] hâl böyle iken Avusturya hâlâ Bulgaristana karşı hâtır-tevâzâne, mültefitâne muâmelede ısrar ediyor.

Esasen Bulgaristan’ın şimendüfere bu vaz’ yedd-i muâmelesi bir behânedir. Kim bilir, Bulgar zemâmdârân umûrunun Maverây-ı efkârında neler var? Böyle nazik bir zamanda ihtimâl ki hâttın ne kadar olsa resmi olmayan bir kumpânyaya elinde kalmasını muvaffak ihtiyât bulmuyorlar, icâbında istedikleri gibi sevkîyât-ı icrâ etmek emelindedirler. Fakat ortalık gâfil değildir. Rûmeli Şark-i vekâyi’nin tekrarına, tekrar böyle nâgehânı bir baskına meydan verilmeyecektir. Osmanlılar hevâb-ı nevşin gafletle dalmamışlardır.

İsmail Hakkı

Resmi İstâistikler

ve

İstâistik İdâreleri

Bir memleketin, bir devletin vekâyi’ ictimâfiye ve hâdisât-ı iktisâdiyesini tedkîk için hâl-i hâzırda istâistiklere ihtiyâc-ı kati’ vardır. Çünkü bir memleketin ahvâl-i zirâiye, sanâfiye, nüfusiye, izdivâciye, iştigâliye...si hakkında ma’lûmât-ı

kâffîye verebilecek resmi istâistikler tanzîm edilmedikce o memleketin ahvâl-i iktisâdiye ve ictimâiyesi hakkında bir fikir sarîh hasıl etmek mümkün değildir. Diğer makalemede söylediğim gibi bu istâistiklerden bir ma'nây-ı hâkiki çıkarabilmek için sathı bir mukâyese kifayet etmez. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) Meselâ bir şehirde senevi vukûâ gelen zekûr, inâs-ı tevellüdâtın ahdıdı, nüfûsun adedine nisbeten zabt olunsun, bu zabt olunan adedleri sadece mukâyeseden büyük bir netice istihsâl edilemez. Çünkü bu adedler seneden seneye tahvil ettiği gibi şehirde şehire de tahallûf eder. Bir suretde ki her yerde zekûr ve inâs-ı tevüllüdât aynı zamanda bir nisbet üzere olmadığı gibi bir mahallede her zaman aynı nisbet üzere değildir. bunun içündür ki ekseriyâ bir çok seneye âid olan vukûât veya meşhûdâtın vestisi alınarak her sene zabt olunan müşâhedâta hadd-ı mukâyese ittihâz edilir.

Burada bir nokta vârid-i hazır olur: acaba kaç senelik vukûât veya meşhûdâtın vestisi hadd-ı mukâyese ittihâz edilmeli?

İşte bir mes'ele ki henüz kati'yet-i hal edilmemiş: ba'zıları veseti almak için on seneden, diğerleri ise yirmi, yirmi beş, ve hatta daha ziyâde senelerden mürekkebe bir "Devre" yi kabul ediyorlar. Bunların hangisi doğru?

Şübhesiz hiç biri doğru değil.

Bir de on veya yirmi beş senelik bir vesti alındığı halde bu vestinin mutlaka makrûn-u hakikat olması neden icâb etsin?

Her nev' vukûât ve müşâhedâta hadd-ı mukâyese ittihâz olunan "Vesti" mutlaka insanı doğru neticeye sevk edemez. Ne gibi hâlatda "Vesti"nin ve ne gibi hâlatda diğer bir haddın hadd-ı mukâyese olarak kabul edileceğini bilmek lâzımdır.

Mukâddemâ bir memleketde zekûr ve inâs-ı tevellüdât beyninde ki nisbeti, nüfûsun kanun-u teksirini, tay'yin edenlerin dûçâr oldukları hatalar bu noktayı nazar itibâre almamalarından neş'et etmiştir.

Hâdisât-ı iktisâdiye ve vukûât-ı ictimâiyenin, bir devre tabi' bulunanlarından, mâ-adâsında hakim olan kanun bir tevellînin "Aded-i izâm" kanûnudur. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) Bu kanûn mûcibince istâistiklerden istihrâc olunan nisbetlerin – fazla veya noksa zühûr etmek suretiyle – beh-me-hâl bir gâyeye tekarüb ettiklerini kabul etmek icâb eder.

İşte evvelki makâlemizde en muntazam resmi istâistik olmak üzere İrane ettiğimiz sigorta kumpânyalarının "ma'mûrın" cedvelleri bu nokta-i nazara göre tertib edilmişlerdir. Bu istâistiklerin kumpânyaların muâmelâtına rehber olması bunların kâfi derecede hakikate mukâren bulduklarına bir delildir.

Sigorta kumpânyaları tarafından zabt olunan istâtistikler üzerine tertib edilen bu cedvelleri “Resmi İstâtistik” lerden add ettiğime taaccüb etmemelidir. Avrupa’da devletin resmi tekâad sandukları da bûdcelerini tanzim edebilmek için bu yolda istâtistikler tertibine mecbûrdurlar.

Hülâsa, bir memleket ve bir devlet için resmi istâtistikler ne derece lazım ise bunların erbâb-ı ihtisâs tarafından tedkîk edilmesi de o derece elzemdir.

Bugün memâlik-i mütemdinenin kâffesinde ahvâl-i iktisâdiye ve ictimâiyeyi tedkîk için suret-i muntazama da teessüs etmiş istâtistik idâreleri mevcûddur. Şurasını da itirâf etmelidir ki Avrupa devletleri meyânında en evvel bir istâtistik idâre-i umûmiyesi teşkîl eden Fransadır. İnkîlâb-ı kebiri metâkib te’sîs olunan bu idâre bi-l-ahire ıslâh ve tanzim edilerek ticâret-i nezâret maiyyetine verilmiştir. Fakat en evvel en mükemmel bir istâtistik idâresi teşkîl eden Belçika devleti olduğunda şübhe yoktur. Hatta teâtî fikir etmek üzere Avrupa istâtistik müntesibleri tarafından teşkîl olunan ilk fenni kongrede Bürüksel’de inâ’kâd etmişti. Maa-l-teessüf gerek kongrede ve gerek bundan sonra Avrupa’nın muvaffak-ı meşhûre- (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

-Kim bilir, belki Allah başka dürlü yapar. Pâvel nevâz-şîkâr fakat mütmin bir tavır ile cevâb verdi:

-Hayır anne hayır, seni aldatmak istemem bunun başka dürlü olmak ihtimâli yok.

Ve sonra gülümseyerek ilâve etdi:

-Haydi git yat! Yorgunsun, gecen hayır olsun!

Kadın yalnız kalınca pencerenin yanına gelerek sokağa bakmağa başladı. Dışarıda rüzgar havâbeyda, ufak evlerin damlarındaki karları öteye beriye savururuyor, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanarak duvarlara çarpıyor, sokağın bu nice kuru; beyaz kar parçalarını uçuruyordu. Kadın alçak sesle yalvarmağa başladı.

-Rabbim! Bize acı merhamet et!

Kalbinde yaşlar toplanıyor, demin çocuğunun o kadar sekun ve emniyetle söylediği felâketin intizâr vurûduyla bütün mevcûdiyeti bir giyecekliği gibi titriyordu. Nazar-ı hayali önünde beref olud bir sahrâ açıldı: Orada çılgın bir (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) rüzgar, bir sağır mütehâllik dönüyor, bu hicrânın ortasında bir genç kız, ufak bir insan heyûlâsı sallanarak, tek ve tenhâ yürüyor; bacalarının etrafında dolaşan rüzgar eteklerini şişiriyor, yüzüne ısırınca kar

parçaları atıyordu. Karların içine gömülen bu mini mini ayaklar için yürümek pek güç olmuşdu. Hava soğuk, zılnetler müdhiş idi. bu son bahar rüzgarının teneffuh-u serî' önünde genç kız bir çöp gibi eğiliyor, sağ tarafda mazlum bir duvar gibi yükselen ormanın içine uzun çamları hazin bir sesle titriyor. Tâ uzakda kasabanın ziyâları gecenin zılâmı arasında parlayordu.

Pelage soğukdan, korkudan titreyerek bir daha yalvardı:

-Rabbim! bize acı! merhamet et!

-7-

Günler ilk önce haftalar, sonra aylar halinde gitdikce artan bir tesbih danesi gibi birbirini ta'kîb ederek gidiyordu. Her cum'a (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) ertesi günü bu arkadaşlar Pavel'in evinde toplanırlardı. Her ictimâ' tatlı bir meyil ile tâ uzaklarda bilenemez nereye sevk eden uzun bir merdivenin birer kademesine benzerdi; onlar bu merdivenin zirvesini görmeden o kademeler üstünde ağır ağır yükseliyorlardı. Vakit geçdikce yeni yeni simâlar görünüyor, Velâsofun zâten küçük olan odası büsbütün darlaşıyordu.

Nataşa soğukdan donmuş, yorgun bir halde, fakat dâîma şen, dâîma faâl bir simâ ile ictimâ'lara devam ediyordu. Palege ona bir çift yün çorab örmüşdü. Kadın bunları kendi eliyle o mini mini ayaklara giydirmek istedi. Nataşa bu arzuya ilk önce gülmüş, fakat sonra sesini çıkarmamıştı. Aradan biraz geçince genç kız dedi ki:

-Vaktiyle benim bir dadım vardı... o da beni böyle severdi! Garib şey şu halk bu kadar elim bir hayat içinde, bu kadar kahr ve zillet altında (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) yaşarken yine ötekilerden daha iyi kalbli, daha rahim ve şefik oluyor.

Bunları söylerken elini kaldırarak uzakda, tâ uzakda bir yeri gösteriyordu. Pavel'in annesi cevap verdi:

-Yâ siz! Siz her şeyi, ananızı, babanızı, saâdetinizi terk ettiğiniz...

Fikrinden geçen şeyleri ikmâl edemedi. Nataşaya bakarak göğsü derin bir şehik ile kapanmıştı. Sebebini bilmeksizin bu kıza minnetdâr idi. şimdi başı yere mütevvecih, mütefekkir, gülümseyen genç kızın önünde diz çökmüşdü. Nataşa söze başladı:

-Anamı babamı fedâ etdim. Fakat bunda o kadar acılık yok. Babam abdâl, kaba bir adam, kardaşım da öyle... öyle muttasıl içer durur. Ablam bed-baht, şâyân-ı merhâmet, onu kendisinden pek yaşlı bir adama verdiler; herif pek zengin, fakat hasis, mizac bir şey...asıl anneme acıyorum. (2.Kısım 4. Sütun 5. Sayfanın Sonu)

-Mâ-ba'dı var-

sinde ina'kad eden kongrelerde nazariyâta girişilmeyerek yalnız istâtistik dâîrelerinin teşkilatıyla istâtistik usûl-u tahrirlerinden bahs edilmiştir.

Bize gelince 1296¹⁹ senesi ticâret nezâretinde bir istâtistik idâresi teşkîl edilmişdi; bir sene sonra da bu istâtistik idâresinin ta'mim-i teşkilatına dâîr bir nizâmnâme neşr olunmuşduki hükmünce kaza, liva, vilâyet merkezlerinde birer istâtistik komisyonu teşkîl kılınacak, Der-sâadetde devâîr-i belediye hey'etleri kaza istâtistik komisyonu vezâîfîni der-uhde etmiş bulunacak idi. Bundan başka her nezâretde de birer istâtistik kalması te'sîs edilecek idi.

Her sene mayıs ibtidâsında kaza komisyonları işe mübâşeret edecekler; nâhiyelerden, karyelerden ma'lûmat toplayacaklar; bunun üzerine istâtistik cedvellerini tanzim edüb nihâyet üç aya kadar livâ merkezlerine gönderecekler, livâ mutasarrıflarını bu cedvelleri bir ay zarfında valilere, onlarda yine bir ay zarfında ticâret nezâretine irsâl eyleyecekler idi.

Hele bu cedvelleri vaktiyle mahallerine göndermeyenler, ağır cezalar görecektir idi. Maa-l-teessüf bunların hiç biri, hemân hiç biri mevki' icrâyeye konulmadı.

Fakat güyâ nizâmnâme hükmü temâmiyle mevki' icrâyaya konuluyormuş gibi 1309²⁰ senesinde Fransa'da "İstatistik Merkez Komisyonu" namındaki hey'eti takliden Bâb-1 Ali'de bir de "İstatistik Encümeni" teşkîl edildi.

Bu Bâb-1 Ali Encümeni Şurây-ı Devlet azâsından üç zât ile dâhiliye ve hâriciye nezâretleri erkânından birer me'murdan mürekkeb olarak haftada bir gün ve lede-l-hâce daha ziyâde ictimâ' edecek ve cem' ve telefik etdiği cedâval üzerine her sene bir umûmu istâtistik neşr eyleyecek idi. 24 Sefer 1309 tarihli encümen nizâmnâmesi tedkik edilecek olur ise görülür ki encümenin vezâîfî yalnız vilâyatdan gelen ma'lûmât-ı adideyeyi cem' ve neşr etmekden ibâret değildir; bi-l-akis encümen bu cem' olunan ma'lûmatdan memleket ve devlet için netâyic-i müfîde istihrâcıyla da muzafdır.

¹⁹ Milâdi 1879

²⁰ Milâdi 1892

Şimdi biz bu istâistik teşkîlatı nizâmnâmesinin mevki' tatbike vaz' edilmesine ve resmi sâlnâmeden başka mahalde yeri olmayan Bâb-1 Ali istâistik encümenin ihyâ ve îade olunmasını arzu ederiz.

Evet nezâretlerin kâffesinde – hatta tensikât-ı ahirede her ne dense teşkîline lüzûm görülmeyen veya his edilmeyen Maliye Nezâretinde de – bir istâistik kalemi mevcûd olmalıdır.

Bir de bu istâistik kalemlerinde sadece arkamı cedvel suretinde tahrir ve seneden seneye Telgraf ve Posta Nezâreti'nde yapıldığı gibi beş on sâhifelik bir risâle teşkilinde tab' ve temşil etmekle vakit geçirilmemelidir. Arkâm ile ifâde olunan hâdisâtı şeklen İrane etmek üzere bugün memâlik-i mütemdine erbâb-ı ihtisâs tarafından istiâmâl olunan bir ve hatta bir çok usul vardır ki bunlara Avrupa lisânında: (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) (Statisique graphique) nâmı verilmektedir; işte bu kanın kavâidine tevfikeyen toplanılan ma'lûmât-ı adideye, yek nazırda anlaşılabilir bir surete ifrâğ etmelidir.

Bâb-1 Alideki istâistik encümenin yine üç şûrây-ı devlet azâsıyla hâriciye hukuk müşâviri ve dâhiliye evrâk müdüründen mürekkeb bulunması lazım ise bu zevât-ı kirâm meyânına istâistik fena vakıf birini de ilâve etmek lazımedendir.

Daha doğrusu bu komisyon azâsı arkâm ile ifâde olunan hâdisât-ı iktisâdiye ve ictimâiyeden netice istihracına ve bu hâdisât-ı adideyenin tabi' olduğu kavâini istihsâle muktedir zevâtdan olmamalıdır. Çünkü artık istâistik fenninde “Meselik Tevsifi” nin zamanı geçmiş ve yerine “Meselik Riyâzı” kâim olmuştur. Aded ile ifâde olunan hâdisâtın tabi' bulunduğu kanunda “adedi” olmak iktizâ etmez mi?

Salih Zeki

Çiftlikte Acı Bir Gün

Çiftliğin bir odasını biraz ta'mir etdirüb eşyâmı, karyolama yerleştirmekle meşgul olduğum sırada köyün ayânı bir taraftan bana yardım ediyor, bir taraftan da kitaplarımı, ufak tefek eşyâmı gözden geçiriyordu. İstanbul'dan en lüzûmlu eczâları hâvi bir çekmece almışdım. Bunun ne olduğunu sordu:

-Eczâhane, biri ansızın hastalanırsa haber ver; bu ilâclar onu iyi eder; burada doktor ve ilâc olmadığından gelirken beraber getirdim.

Dikkatli dikkatli yüzüme baktıktan sonra yanımdan çıkub gitdi. Biraz sonra tekrar gelüb köyde üç dört aydan beri hasta yatan yetim kimsesiz bir küçük çocuğu tedâvi etmeliğimi söyledi. Her işde hüsn-ü niyyet en mühim esbâb-ı muvaffakiyettendir. Yalnız tebâyetde hüsn-ü niyyetden başka daha pek çok şeylere lüzûm varsa da köyün ayânını gücendirmeği, onunu böyle bir ricâsını red etmeği istemediğimden ibtidâ hastayı görmek, sonra tedâviyi kararlaştırmak fikriyle ilk vizitemi ifâya ve birinci hasta mı tedâviye şetâban oldum. Ne yalan söyleyeyim, bu da'vetten memnûn kalmamışdım. Çünkü tebâbeti eskiden beri sever ve bir doktor olmadığımı kendim için pek büyük ve nâ-kabul tazmin bir nakise add ederdim. Ba'zen insan kendi mâhiyyet ve şahsiyeti tebeddül etmediği halde kendisini başka mahiyetlere, şahsiyetlere mütemüşül görür ki felsefenin “Şahsiyet-i Mezâife” itlâk ettiği bu hale lisân-ı avâmde sadece – kendini aldatmak – derler ki, ben de ne vakit böyle kendimi aldatmak isteyecek olursam mahiyetimi bir – tabib – in şahsiyetinde temsil etmiş bulurum. Bunun için ayânın beni bir hastaya götürmesi gurur sana'tımı okşayordu; içimden seviniyordum. Şu kadar ki bu defa' yalnız kendimi değil, başka birini daha aldatıyordum...belki hastacığımı da aldatacak idim; fakat en (2.Sütunun Sonu) büyük ve hakiki bir doktorun vazifesi de bundan başka bir şey değildi.

Şimdi bir tabib hâzık tavrıyla yürüyor ve tabâbete dâir okuduğum makalât ve mübâhaşi tahâttür etmeğe çalışıyordum. Eyvah! İmtihâne giren bir mektebli gibi bütün hatırat ve mahfuzâtım zihnimden silinmiş, ben de doktorlukdan eser bile kalmamış etdi...fakat, aman Yarabbi! Hiçbir tabib bu kadar feci' ve müesser bir manzara-i sefâlet müsâdüf olmamışdır: Zilmet-i kabri andıran, her taraftan reng-i memât-ı afân karanlık, ratıb bir kulübede ferâş ihtizâre sarılmış, on on iki yaşlarında, şübhesiz mütevrım bir çocuk. Zavallının büyük validesi olmak lazım gelen ihtiyar bir kadın yatağın yanına oturmuş ağlıyordu...Çocukcuğumuz bal mumundan bir kadîd idi; fikrâldemin son derecesine vâsıl olmuş, gözleri çukura gitmiş, dudakları morarmış, sesi işidilemeyecek kadar incelmış, bacakları eğrilmiş... dem ve ipsininde idi. Ne yapacağımı düşündüm; şübhesiz doktor değildim; fakat tarih-i tabiadan pek çok şeyler okumuş, fenn-i hayatın ekseri mübâhişini tedkik etmiş, Hegkellerin, Lamarakların neşrihât ve nazariyânıyla meşbû' olmuş bir adam idim; fakat alem-i hayâta âid bu ma'lûmat-ı hayatın böyle bir arzâ-i tabi'yesi karşısında boş ve fâidesiz münâkaşât derkesinden bir zerre yükselmezdi...Kendimi, insanlığıma avdet etdim; ve bu levhâ-i sefâlet ve elimin yegane şahid-i teessür oldum. Bizim ayân hiç müteessir görünmüyordu; zaten her zaman şedâid-i kahr ve sefâlet içinde yaşayan

köylülerin kalbleri dâîmi bir berûdet-i mâteme müstağrak olduğundan teessürlerini izhâr edecek fesâhat-ı ma'neviye ve hararet-i ruhiyeden mahrûm kalırlar, bu benim murada vücûdun, bu hayale kalb olan hakikatin karşısında ihtiyar büyük validenin, koyu bir renk sefâletle boyanmış bu harâbede, derin bir sekût-u teslimiyet içinde soluk dudaklarından ara sıra anlaşılmas bir iki söz dökülüyordu. O sözler şüphesiz yetimin kansız, cansız vücûd-u tebâhi karşısında bir valide kalbinin en derin yerinden kopup gelen bir sadây-ı te'lem ve istidâd, belki son bir münâcât idi. Evet, bütün mazlumların, şikâyetlerin, feryâdların, elemelerin fevkinde bir şikâyet idi...

Ben son vazifesini ifâ eden bir tabibin tavrı vakûruyla teselliyet-i amiz bir iki söz söyleyerek oradan uzaklaşdım. Çıkarken gözümün ucuyla ihtiyar kadının harekâtını tedkik ediyordum; onu eğilüb hâl-i ihtizârda ikileyen yetimin solgun, fersiz, hararetsiz dudaklarına bir buse-i muhabbet ve şefkat kondururken gördüm.

Köyün mezârlığından geçerken ma'hûd leyleklerin asâr-dide yollarından tahtadan gagalarını biri yerine çarpdıkça çıkardıkları sadây-ı garib zavallı hastaya aîd bir nevhâ-i teşekki gibi kalbimi üşütdü. Garik hüzüün ve teessür odama çekilerek bî-çârenin önüne oturdum. Biraz nefes almak (3.Sütunun Sonu) istiyordum; her yer müsteğrek zîlmet-i mezâr idi. Kendimi, bu sekûn ye'îs-i perverde yalnız kendimi zi-hayat görüyordum nazarımda her şey olmuş idi. Ben de bu sukûnet-i mazlumenin içinde kendi varlığımla kendimi gaîb etmek üzere idim ki bizim hezâb çiftliğın bir tarafından gelen bir sâdây-ı mevheşden bir baykuş sesinden tüylerim ürperdi; o aralık nazarım bu hazin ovanın amâkı üzerinde parlayan zahireye ina'taf etdi.

-Ah, ey mûnis can! Sen hangi afaklarda safhâ-i nâbedârığını gösterir, hangi aşınâlara muharrem râz olursun... bu yâd ellerde sen de benim gibi vatan cûdasın!

Diye bağırdım. Sonra dikkat etdim, o zehre değıl geçen ayâm-ı sâadet ve hazûre bir an hoş gezişteye mütehâssırâne tekerrân olan benim kendi gözüm idi...

Ertesi gün biraz nefes etmek, adem yüzü görmek için eski bir dostun ziyaretine şenâyân oldum ve günlerce onun çiftliğinde kaldım. Köye avdetimde ilk aldığım haber zavallı çocuğun vefâtı idi. Koca karıyı sordum; "bilemiyoruz, üç dört gün görünmedi, köyün her tarafını aradık, hiçbir yerde bulamadık kim bilir nereye gitdi." dediler yetimin mezarını ziyaret etmek istedim; bî-çâreyi ihtiyarlığından ber taraf meyil etmiş, dalları kırılıub kadîd olmuş kocaman bir sakız ağacının altına gömmüşlerdi. O küçücük kabri ağıuş-u siyânet ve şa'kine almış gibi duran o koca ağaç koca karıya ne kadar benziyordu. O köyü kulübeyi bırakmış, yetimini bu ihtiyar ağaca vasiyet edüb gitmiş idi....

Bu hâdisenin benim şöhret-i tabâtımı ıslâr hanedâr etmediğini söylemeğe lüzum yokdur; bi-l-âkis, bâis-i itibâr oldu. Her taraftan çiftliğe akın akın hastalar gelmeğe başladı. Bunun sebebini anlamak o kadar güç değildi. Fakat ben anlamakta biraz geçikdim. Meğer bu zavallılar beni doktor zan ettikleri için değil bâd-ı hevâ tedâvi ettiğim, ücret-i tabâbet istemediğim için geliyorlarmış. Parasız olmak kendinden bir şey istenilmemek şartıyla her şeye, hatta ölmeğe bile razı görüyorlardı.

Bir çokları köylerin bu sukût-u kalblerinden, hüsn-ü zanlarından şimdiye kadar pek fenâ yolda istifâde etmişlerdir. En ibtidâî bir terbiye-i fikriyeden bile mahrûm olan bu adamlara bir şeyler öğretmek lazım. İşte size tedâvisi müşekkil bir derd! Haydi bu illeti de siz tedavi ediniz; söyleyiniz ki bu sadedal, nâmuskâr adamların fikirlerini nasıl tenvir etmeli...Fakat acele etmeyiniz, onların aralarında neşr-i medeniyet etmek ameliyle fesâd-ı ahlâka haram olmayanız, çünkü hazırlanmamış, işlenmemiş bir zemine saçılacak tehâmmüller esnâsı ve idrâk için müsaîd-i şerâî-i musâdif olmaz, çöker gider....

Hüseyin Kâzım

Pençsenbe – 11 Eylöl

Tânin

Sâhife 7

AÇIK SÖZLER

Tânin Gazetesi

Ceride-i muhteremenizin dünkü nüshâsında vaktiyle Süleyman Paşa merhûmun maiyetinde bulunmuş olduğunu beyân ile geçenki makâlemi tekîd eden zâbıt arkadaşımıza cevabdır:

Münâkaşat ve muhâkemât-ı askeriyede şifreli telgrâf-nâmeler dâhil hesâb olamaz. Siz o telgrâf-nâmeleri şâyed görmemiş olsa idiniz vukûât-ı askeriyeyi ne yolda muhâkeme eder idiniz? Birde Süleyman Paşa'nın mahzâ-i nefsinin, şahsını vekâye "Ruscuk" civârındaki bozgunluğunun esbâbı değil, hatta vukûnu bile zikir etmiyorsunuz.

İstanbul'un ahvâl-i harbiyeye olan müdâhalat-ı câhilânesi ma'lûm ve musaddık olmağla beraber bir takım teferruât-ı umûr varki onlara dâîr şifre ve yâhud açık telgrâf-nâmeler mevzû' bahs edilemez. Meselâ Halebe civarında her dürlü emre

ve ihbâra mağruren “Edirne” yolunu arkasına alub kademe ile ric’at lazım iken hiçbir yol mevcûd olmayan dağlara dayanarak muhâbere etmek hususunda ki hitây-ı azîm nasıl afv olunur. Ordunun büyük bir tehlike karşısında bulunarak ric’at ve her halde muvâzanı tebdîl ve tashîhe mecbûriyeti halen, mevkien ve fennen meydanda iken İstanbul’dan gelen telgrâf-nâmelere itbâ’ ile mutlaka bozulmak için hareket edilebilir mi? büyük Napolyon İtalya seferinde yalın ayak otuz bin askerle Avusturya ve Sardunya’nın kendinden iki üç kat nisbetinde bulunan askerlerine Mahzâpars’dan gelen o emre itbâr etmeyerek sana’t-ı harbin irâne edildiği usûlu ve kavâide inkıyâd ile muvaffak oldu. Çünkü muharebede en küçük en za’yıf kati’ bile dâima muzaffer olmak üzere hareket eder. Bu cümlelerle beraber denmeli ki bir kumandana bir, iki, üç kere mugâyir fen olarak emirler gelirse artık bu muhârebeler üzerine bir dördüncü emirle bir dördüncü veya beşinci felakete daha düşmesi asla câiz olamaz. Hem, ricâ ederim, şurasını bana bildiriniz: Süleyman Paşa iyi bir kâtib idi, zeki, iyi bir adam idi; fakat fûnûn-u askeriyeye vâkıf bir kumandana mı idi? Nasıl olabilirdi?.. bu suâle ben cevap vermeyeceğim; hatta sizin de vermenizi beklemiyeceğim: sizden ve benden daha tecrübeli ve şöhreti büyük bir zât cevap verecek. Bu zât Gazi Ahmet Muhtâr Paşa Hâzretleridir. Kendi Anadolu Muhârebesini min gayr-i hadd-ı münâkaşa etdiğim son kitabıma dâir yazmış oldukları uzun bir mektubunda buyuruyorlarki:

“Kars’dan çıkub Hazar Boğazına doğru hîn-i rica’imde bu süvariye karşı ittihâz etmiş olduğum harekât-ı ihtiyâtiyenin lüzûmundan fazla olduğunu anlamak için çok zaman geçmemiş idi. Bu hareketi ittihâza sebep ber veche zîr-i beyân olunur:

Mahrecim kitabınızın bir iki mahalinde zikir olunan Pankaltı Müderrisse-i Hârbiyesidir, der isem başka izâmata lüzûm yokdur zân ederim. Mekteb de sınıfım yüz kûsûr talebeden ibâret bulunduğu halde sınıfımın gâh birincisi ve gâh ikincisi olur idim. Fransız lisanında arkadaşlarımın fevkinde olduğum halde mektebden çıktım. Fakat bir sâhife Fransızca ibâreyi diksiyonerlerin aşağı onu dakikada hal edebiliyor idim... Lisânımızda tevâric-i hârbiye olmadığından işte bu lisânla ancak üç beş parça Kanulivnin muhârebelerini okuyabildim. Atîde doğru anlar mı idim yoksa anlamaz mı idim, orasını da te’min edemem. Hâsılı mektebinden askerlikce bir sermâye ile çıkmadığımı kendimde anladığım cihetle derhâl harb üzerinde bulunan fırka-i askeriyeye gitmek lüzûmunu his etdim...”

İşte bu gün Türkiyâ'de mevcûd olan başlarımız meyânında “Hacı İlyâs” ve “Zivin” muharebesinde fevk-âl-âde bir muhâret-i askeriye irâz eylemiş ve takdîrat-ı umûmiyeye nâil olmuş olan meşhûr Gazi Ahmed Muhtar Paşa kendi buldukları zamanın askerliğini bu sûretle biter-fâne ve gayet ali-cenâbane muhâkeme ediyorlar. Bizim için bu büyük askerın gösterdiği şu muhâkemeler bir ders-i ibret olsun. Müşâr-ün-ileyh hâzretlerinin (1.Sütunun Sonu) yukarıda zikir olunan mektupları bu abd-i acize daha büyük bir kuvvet veriyor; çünkü Süleyman Paşa'nın harekât-ı askeriyesinden ikinci defa' olmak üzere bir az bah olan (Autres occasions perdues) eserim hakkında artık muhviyeti terk ile tenkidât ve menâkaşât-ı askeriye mi şahsiyâte tahvil etmek isteyenlerden vekâyeten – Müşâr-ün-ileyh Gazi Paşa Hâzretlerinin mektupları bi-l-sendeki mütalâat ve iltifâtı buraya derc edeceğim:

“Azizim: Asâringenizden lütfen irsâl buyurulan “Kars Zâyiâ-i Ahîr” ünvanlı eserinizi aldım ve başdan aşağı okudum. Mesâil-i meşrûhede soğuk kanlı muhâkemât bitârfânenize hayran kaldım ve şu fi'l ve eserinizle sizi tebrik ederim. Sağ ve varolunuz. Allah bu millet-i necibeyenin yüzünü güldürmek için emsâlinizi bir etsun ve artdırsun....”

Böyle büyük bir askeri tenkîd ve münâkaşaya cür'et eden benim gibi bir küçük askerın aziz mesleğimize olan meyil ve muhâbakını tezîd için bundan büyük bir teşvik olamaz. Münâkaşâta elzemiyetini takdir eden bu sözler bütün arkadaşlarım için mukayyed-i nûne olur ümidindeyim.

Birinci Ferik Keçeci Zâde

İzzet Fûâd

SON

Matbûâtda Kundakcılar

Mahallere kundak koyarak herkesin cânı yakmak, telâş arasında çapulculuk etmek gibi bir fikr-i mel'ûnâneye kapılan hâinler geçenlerde şehrimiz halkını iyice telâşa verdiği, ittihâz olunan tedbirler semeresiyle bu teşebbüsât-ı cinâyetkârânenin önü alındığı ma'lûmdur.

Şimdi sıra matbûâta kundak koymağa geldi. Nazif Sûruriler, Araban-ı Zâde Cemil Minelâlerde matbûâta sûret-i hakdan görünecek yolda neşriyât-ı mefsidâne ile

kundak koyarak efkâr-ı umûmiyeyi ateşlemek, yangının maddi tahribâtına bir de ma'nevi bir afet zim ederek milletin sûr-u hürriyet ve adaletinden alçakca bir intikâm almak mesleğini ta'kib etdikleri El-hamdah anlaşıldı, yüzlerinden tekâbları alındı, artık bu belliyenin de önü alınmış demektir. Çünkü teşvikânın hangi taraftan geldiğini bilen Osmanlı karaelleri artık aldatamazlar.

Matbûât şu hile ve fetineyi keşf için gayret ettiği gibi Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretleri de maddeten önünü almak için Nazif Surûriyi Araban Zâde Cemil Minelâyı ve Murad Beyi nezdine çağırarak ihtârât-ı lazimedede bulunmuşdur.

Nâzif Surûri ile Cemil Minelâ'nın mahiyetlerini bilmeyen bir kare bulunmadığından izâhâta girişmeyi abes görürüz. Yalnız Murad Bey'in mahiyyeti hakkında ihtimâlki ba'zı kimseler aldanıyorlardı. Şimdi Murad Bey'in kimlerin arasında bulunduğunu görürlerse artık aldanmadı ihtimâli kalmadı.

Hâfiyelere Hâfiye Denecek mi Denmeyecek mi?

Evet, bu bir mes'ele oldu. Hâfiyelere "Hâfiye" denecek mi, denmeyecek mi? Biz rahat rahat, diyorduk, fakat, vaktiyle medâr-ı iftihâr ve teâlî add edilen bu karlı meselik bugün işe yaramadığından mıdır, nedendir, artık "Hâfiye" nâmıyla yâd edilmek eski müntesiblerin hoşuna gitmiyor. Ba'zıları bunu ikâme-i da'vaya kadar vardırıyolar. İşte "Tânin" dün böyle bir münâsebetle ikinci cezâ-i muhâkemesi huzûrine çıktı.

Muhâkemenin beyaz badanalı duvarları bile sanki merakdan hayat bulmuş gibi kulak kabartıyordu. Salon hınca hınç, herkesde bir merak: Hâfiyelere hâfiye demeğe hakkımız var mı yok mu? Ba'zıları sabırsızlanıyordu. Peki, diyorlardı, biz bu heriflere hâfiye diyemezsek hürriyet-i lisân nerede kaldı, hürriyet-i matbûât nerede kaldı? Madâmki hürriyet var imiş, bâri müsâade edelim de yine hâfiyelik etsünler!

Nihâyet muhâkemeye başlandı. Görünüşe nazaran mes'ele o kadar sade değil. Esâse girişmeğe meydan kalmadan söyleşildi. Müzâkereler edildi, nihâyet ol emirde keyfiyetin matbûât nizâmnâmesinde münderic sirâhat-i hükmünce Bâb-ı Alîde bir hey'et tarafından tedkîk olunarak lüzûm görülürse muhâkeme-i ceryân etmesine karar verildi.

Şimdi bakalım bu hey'et ne diyecek, hâfiyeye hâfiye diyebilecek miyiz, diyemeyecek miyiz?

Murad Bey

Mizân Gazetesi sâhibi Murad Bey hakkında hey'et-i matbûâtından mürekkeb beş altı zât tarafından tedkîkât ve tahkîkât icrâsı lüzûmu dâhiliye Nezâretinden makâm-ı sâdarete iş'âr kılınmıştır.

Meclis-i Hâssa

Dün Meclis-i Hâssada meb'ûsân intihâbâtı hakkında müzâkerât-ı ceryân eylemiş ve defter-i hâkanı tensikâtı tedkîk olunmuştur.

Abd-ul-hâk Hâmdi Bey Efendi

Bürüksel'den 17 Eylül tarihiyle yazılıyor: bugün Sefir-i Cedid Abd-ul-hâk Hâmdi Bey Belçika Kralı tarafından kabul edilmiş ve Sefir-i Müşar-ün-ileyh itimâdnâmesini takdim eylemiştir. Ve bir müddetden beri Belçika ile Devlet-i Osmaniye arasında münâsebât nîm münkâti' bir halde idi. Vakâ' Belçika'nın Der-Sâadetde bir sefiri ikâmet etmekte idi. Fakat Belçika Kralı Kara Teodori Efendinin infisâlından beri yerine ta'yin olunan Münir Paşa'yı sûret-i resmîyede henüz kabul etmemiş ve sefâret-i maslahâtgüzârlık sûretiyle idâre edilmekte bulunmuş idi. Kara Teodori Efendi 1875 ve 1901 senesine kadar sefâret-i mezkûrede kalmış idi. Münir Paşa Paris sefâretinden mâad İran ve Bürüksel sefâretlerini de – bu sefâretlerin muâşâtıyla – uhdesinde cem' etdiği zaman bir dürlü Belçika Kralı Lui Pold Hâzretlerine itimâd nâmesini verememiş idi. Bu gayr-i tabi' hâl uzun müddet sürdü. Joris mes'elesi bu bâbda ki müşkülâtı nezâyid etdi. Zirâ bir taraftan Belçika ma'hûd bomba mes'elesinde iştiâr eden mahkûm Jorisi bad-el-mahkumiye talep ediyor. Diğer taraftan biz be-hâk mahkûmu teslim etmekden imtina' eyliyor idik. Nihâyet her ne olduysa oldu, Joris gecenin birinde memleketine hafiyen iâde edildi. Fakat bu iâde de Belçika tarafından (3.Sütunun Sonu) vaki' olmuş teşebbüsât-ı resmîyeyi ve diplomatikayı aramak nâ-mehâl olduğunu burada beyan etmek lazımdır. Hükümet-i Osmaniye Jorisi iâde etmekle Belçika'nın gayr-i mevcûd olan hakk-ı istirdâdını tasdik etmekte. Yalnız Jorise ve Joris ile hem efkâr olan ba'zı afrâtiyona bir cemile göstermek istedi. Binâen Aliyye bu iâde-i keyfiyeti bir güne emsâl-i tarihiye teşkil edemez.

Geçen Nisan'da Viyana sefâreti müsteşârı Asım Beyin Bürüksel sefâretine ta'yin edileceği haberi üzerine Belçika Hükümeti muvaffakiyetini itâ etdi. Fakat yeni sefir ba'zı garib vertelere dûçâr oldukdan sonra semt-i maksûda gidemeyerek diğer

bir sefârete düşdü. Müteâkiben Bürüksel'e diğeri bir sefir ta'yin olunur. Fakat o da hedef-i seyâhetine vâsıl olmadan tahvil-i istikâmet etdi. Bürüksel ahalisi artık bir mes'ele ve muamma karşısında bulunuyor idi acaba İstanbul'dan kaç sefir kalkması lazımdır ki bir danesi Bürüksele yetişebilsin işte bir mes'ele hesâbiye fakat nihâyet işte bu mes'ele şimdi hâl olundu Osmanlı diplomatlarından en ma'rûf ve mu'teber, bâ-husus en fazıl ve edib ve zât-ı çok şeker selâmetle mahal-i me'mûriyetine yetişebildi.

İstanbul'un haritası hemân hemân yüksektir. Terkos ve Kadı Köyü su kumpânyalarıyla hevâgazı ve hârik şirketlerinin ihtiyaclarına binaen az çok sahte karib birer haritaları bulunmak iktizâ eder. Binaen aliyye şehri emânetini İstanbulumuzu tanzim etmek için şimdilik şirketlerin harita ve planlarından istifâd etmek istiyor hatta meclis-i emânet bunların birer suretni elde etmek için kumpanyalara müracaat bile etmiş.

Dolma bağcedeki gazhâne tophâne nezâreti tarafından idâre olunur. Bunun ser ve hikmetini ta'yin edemiyoruz. Mantıken düşünmek lazım gelse tenvirâtı şehri emânetine âid olacağından bunun da oraya tabi' kılınması iktizâ eder. Bu gibi münâsebetsiz irtibâtları artık kimin zamanı gelmiştir.

Evvelce taşra da ikâmete me'mûr edilenlere verilen yevmiye ve mâaşların bir kısmı Dâhiliye diğeri kısmı Maliye muvâzenelerine dâhil olmasına nazaran kemâ-kân mezkûr-u muvâzenelerde ki mahsûsâta mahsûben ve hangi tarihe kadar verilmiş ise onu ta'kib eden tarihten itibâren bilâ inkitâ' Hazine-i Celilece te'diyesi icâb edeceği 2 Eylül sene 324 tarihinde makam-ı sâdaretden Dâhiliye ve Maliye Nezâretlerine yazılmış ve ba'zı vilayât-ı maiyyetinde ve hidmât-ı sâire de istihdâm edilmek üzere izâm kılınmış olanlara mahsûs olan mâaş ve yevmiyelerin muma-ileyhim ahiren mazhâr-ı afv ali olmalarına mebni 11 Temmuz sene 324 tarihinden terkin kaydı hususi de ta'mimen tebliğ kılınmış idi. Mümâ-ileyhimden der-sâadete avdet edüb yevmiye maâş talebinde bulunanların kayud mûcibince tahsisâtı mikdârını mabeyn-i tanzim olunan defter ve bunlardan ba'zılarının itâ edildikleri otuz üç kıta' istidâ-nâme ile mahsusâtları olmuyor mahallerinde (4.Sütun 7. Sayfanın Sonu)

yevmiye ve mâaş aldıklarını bi-l-beyâr müracaatda bulunanlar tarafından verilen on beş kıta' arz-ı hâlin leffen isâl kılındığından bahisle mûmâ-ileyhime itâsı lazım gelen mübâlağın ifâsı ve hangi tarihinden beri hâzine-i celilce tesviyesine mübâşeret edilmiş ise o tarihinden itibâren te'diye kılınan mübâlağın dâhiliye tahsîsâtından tenkîsî lazım geleceği ba'de-mâ cânib-i nezârete verilecek bu gibi arz-ı hâllerin defteri tanzim edilerek hâzine-i celilece irsâl kılınacağı Dahiliye Nezâretinden ahiren hâzine-i müşârün-ileyh işâr olunmuştur.

Şimâli Arnavudluğun hemân cihât-ı umûmiyesinden meb'ûsluğa Dâhiliye Nâzır Sâbık Reşid Akif Paşa intihâb ve müşar-ün-ileyh telgrâflarla müracaat kılındığı gibi ufak hümâyun nezâretini kabul ile kabinede bulunması makam-ı sâdaretden kendisine teklif ve iltimâs edilmiştir. Esbâb-ı meşrûâ-i sâhiyesinden dolayı beyân-ı ma'zeret edildiği mevsûken haber alınmıştır.

Muhalefâtdan matlûbları olan Eytâme Harbiye Nezâretince iki bin lira tevzi'ne karar verildiği halde makam-ı âidinden henüz ilâna teşebbüs edildiğini söylüyorlar.

Vali Mısır ile validelerinin Der-sâadetde buldukları müddetce keşide etdikleri telgrâf-nâmelerin bilâ-ücret çekilmesine devam olunması ve fakat o meyândaki telgrâf-nâmelerden Mısır telgrâf idâesine âid hisselerin Telgrâf Nezâretine âid hesâbâta idhâl olunmayub idâre-i Mısıriyeye âid tutulmak üzere muâmele-i lâzimenin icrâsı makam-ı sâdaretden dâire-i îadesine tebliğ olunmuştur.

Bolu Sancağı mutâsarırılığına Kastamonu mektubcusu Ali Osman Bey ve Lazistan Sancağı mutâsarırılığına Urfa Sancağı Mutasarrıf Sâbık Mustafa Nuri Paşa Kerk mutâsarırılığından istifâ eden Ali Yemeni Efendinin yerine Hadide Mutâsarırif Sâbık İbrahim Efendi ta'yin olmuştur.

Kanûn-u Esâsi Madalyaları

Kanûn-u Esâsi madalyasının erkeklere aîd olanının hiçbir tarafında 11 Temmuz sene 324 tarihinin görülememesi matbûatca şikâyeti bâis olarak efkâr-ı umûmiye üzerinde ba'zı muzır te'sîratı mûcib olacağı istidlâl edilmiş. Binaen aliyye 7 Zilhicce sene 1293 tarihinin zağray-i hümâyun ile Kanûn-u Esâsi kelimeleri beynine vaz' ve tarih-i mezkûr için mahsûs mevki'de Kanûn-u Esâsinin yeniden mevki' tatbîke vaz'ının ilânı tarihi olan 11 Temmuz sene 324 tarihi konulması ve ahiren ihdâs olunan bu sitte pulları misüllü hürriyet-i madalyalarında bu tarihin bulundurulması münâsib görülmüş ve gerek bu madalyaların gerek hükümdârân Zîşân hâzretine mahsûs büyük kıta'larının imâlına hemân ibtidâr etdirilmesi tensib olunmuş, işte mevâd-ı mebsûtayı meskûkât-ı şâhane dâiresi müdürüyyeti baz kere makâm-ı âdine işâr etmiş ve madalyaların o suretle imâli muvaffak hal ve maslahat görülmüştür. Binaen aliyye müdürüyyet-i mezkûreye o yolda me'zûniyet verilmiştir. **(1.Sütunun Sonu)**

Belediye Re'îsleri

On Dördüncü Anadolu Hisârı Dâiresi Belediyesi Riyâsetine Azây-ı Müntahibeden Es'ad Bey Onuncu Yeni Köy Dâire-İ Belediyesi Riyâsetine Azây-ı Müntahibeden Mısırlı Sa'id Paşa ve Sekizinci Beşiktaş Dâiresi Belediyesi Riyâsetine Bâb-ı Ali İstişâre Odası Muâvinlerinden ve Azây-ı Müntesibeden Şevket Cenâti Bey ve On Birinci Tarabya Dâire-i Belediyesi Riyâsetine Azây-ı Müntahibeden Zaharya Parapandopololu Efendi ta'yin etmiştir.

Fehim Paşa'nın Nişan Taşındaki hânesi için şehr-i emânetinden alınmış olan (4500) liranın iâdesi emânet-i müşâr-ün-ileyhaca makâm-ı âdatından talep olunmuştur.

Açık olan Selanik Merkez Kâim-makâmılığına Kendire Kâim-mekâmı Tahsin Urufle Kâim-makâmılığına Humus Kâim-mekâmı Abd-ül-rahman Beylerin ve Erikli Kâim-makâmılığına Konya vilâyeti maiyeti me'mûrlarından Osman Zühdü Efendinin ta'yinleri, Akve Kâim-mekâmılığından azl edlien Mahmud Ali Efendi ile Akve Kâim-makâmılığına nakl olunan Tergovişte Kâim-makâm Sâbıkı Süleyman Efendinin Me'mûriyyet-i sâbıkaları olan Akve ve Tergovişte Kâim-makâmlarında

ibkâları, Tergovişte Kâim-makâmlığına ta'yin olunan Sabri Efendinin de Keşân Kâim-makâmlığına me'mûriyeti icrâ olunmuştur.

Mizân Gazetesi'nin elli altı numarolu nüshâsında Mâarif Nezâretince derdest tanzim bulunan programlarda ulûm-u diniyyenin hâric bırakıldığı hakkında bir fikra görüldü. Dâire-i ilmiyece tanzim olunan programlarda ulûm-u diniye dersleri kemâ-kân ibkâ olunduğu gibi suret-i tadrîs cihetinde talebe-i müslemenin be-hâk istifâdelerini te'mîn edecek sûrette tertib olunduğu halde Mizân Gazetesinin hilâf-ı vaki' olarak tehic izhânı mûcib böyle neşriyâta tevessüt etmesine teessüf olunur.

Bu kere Anarşa Karyesi kilisâsının bi-l-cümle zikimet eşyâsını serkâtle firâr eden Sâbika-i mükerrere ashâbından Yenice Köylü Perikli nâm şahsın bu tarafa savaşı ihtimâline mini emvâl-i mesrûkenin ziyâ'ine meydan verilmeksizin derdest esbâbının istikmâli Büyük Çekmece Kâim-makâmlığından Der-sâadet polis müdürüyyetine bildirilmiştir.

Milâs Kazası Kâim-makâmlığına Eğin Kâim-makâmı Şekib Bey, Ala Şehir Kâim-makâmlığına Sivri Hisar Kâim-makâmı Halis Efendi, Sivri Hisar Harput Kâim-makâmı Naci Bey ta'yin edilmiştir.

Markab Kâim-makâmı Hamdi Beyin Kaş Kâim-makâmı Şükrü bey ile becâyişleri icrâ kılınmıştır.

Ta'limât-ı Esâsiyenin müzâkeresi zımnında Mekteb-i Mülkiye me'zûnları İttihâd ve Teavün Cemiyeti Meclis İdâresi Azâsı Kirâmının yarın saat üçde mekteb-i mezûre teşrifleri ricâ olunur.

Zabtiye Nâzırı Paşa'nın Riyâseti altındaki komisyon dün yine bi-l-ictimâ' taşraya ta'yin edilecek polis müdürü, ser komiser ve komiserlerin intihâbıyla iştigâl etmiştir. (2.Sütunun Sonu)

Yunanistan Hilâf-Kıran Fırkası Re'îsi Sâbık Re'îs-i Vükela Mösyö Ralis vefatında zevcesi ve mahdûmu bulunduğu halde dün sabah Selanik'den şehrimize gelmiştir. Yunanistan'ın Der-sâadet sefiri mümâ-ileyhime istikbâl eylemiştir.

Bulgaristan Komiserliği Vekâleti tarafından imâret nezdinde Şark Şimendüferleri mes'elesinden dolayı teşebbüsât-ı lazimede bulunulmuş olduğu telgrâf haberlerindedir.

Madâm Suzan Depre'nin Gelemiyor

Fransa'nın en meşhûr artistlerinden Madâm Suzan Deprenin, beraberinde Mösyö Lonepo ve Madmavâzel Yabosu olduğu halde, şehrimize gelüb çıır çıır hârik-zedegânı menfaatine bir oyun vereceğini yazmışdık.

Bu artistler Şark Şimendüferleri grevi Paris'den vaktinde hareket etmemelerine mani' olduğundan ve bu haftadan sonra Fransa'da kalmaya mecbûr olduklarından bahs ile maa-l-teessüf gelemeyeceklerini bildirmişlerdir.

Resmi

Dâhiliye Nezâreti müsteşârlığına Amedi Divân-ı Hümâyun atûfetlü Adil Bey Efendi Hâzretleri

Amedi Divân-u Hümâyun Me'mûriyetine sâdaret azimi mektubcusu atufetlü Asıf Bey Efendi Hâzretleri

Sadâret azimi mektubculuğuna Dâhiliye Nezâret-i Aliyesi Mektubcusu Ali Fuâd Bey Efendi Hâzretleri ta'yin buyurulmuşdur.

Taşlıca mutasarrıfı ve kumandanlığına Selanik Jandarma Kumandanı Erkân-ı Hârbiye Mir-alayı Cavid Bey ta'yin buyurulmuşdur.

Çetine Sefâret-i Seniyes Baş Kitâbetine ibkâ-i Süleyman Bey ve tensikât-ı ahire mûcibince ihdâs edilen ikinci kitâbetine de istişâre odası muâvinlerinden Nasuh Bey ta'yin buyurulmuşdur.

Washington Sefâret-i Seniyyesi İkinci Kâtibi Feridun Bey ile tahrirât-ı Hâriciye ikinci sınıf hilafâsından Ref'et Beyin becâyişleri icrâ buyurulmuşdur.

Nişân

Belçika Hükümetinin evvelce Ermeni Cenerâl Konsolosluğunda ve el-yevm orta elçilikle Şili'de bulunan Mösyö Dokerce ikinci rütbeden mecidi ve zevcesi Mâdâm Dokerce ikinci rütbeden şefkat ve İzmir Fransız Cenerâl Konsolosu Mösyö Bilâne ikinci Osmani ve İzmir İran Ser-kâr Perdâzi Fettehah hâne ikinci rütbeden mecidi nişânları itâ buyurulmuşdur.

Borsa
Der-sâadet Borsası

Fî 9 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
33	101	Açıldı	
29	101	En Aşağı	Divân-ı Muvahhede-i Osmaniye
35	101	En Aşağı	Tâhvilatı
29	101	Kapandı	
Santim	Frank		
25	173	Açıldı	
12	173	En Aşağı	Şark Şimendüfer Tâhvilatı
37	173	En Yukarı	
32	173	Kapandı (3.Sütunun Sonu)	
	513	Frank Anadolu Demiryolu Tâhvilatı	
80	14	İngiliz Lirası Anadolu Demiryolu Hisse Senedâtı	
5	4	Osmanlı Sigortası Hisse Senedâtı	
50	39	Şirket-i Hayriye Hisse Senedâtı	
5	3	Şirket-i Hayriye Hamidiye Senedâtı	
00	473	Frank Der-sâadet Tramvayı Tahvilâtı	
80	3	Lira Tramvay Joisans	
85	7	Lira Der-sâadet Tramvayı Hisse Senedâtı	
20	18	Lira Tütün Rejisi	
00	122	Frank Selanik Bankası	
00	431	“ Der-sâadet Rıhtım Tâhvilatı	
00	300	“ Der-sâadet Su Şirketi	
00	461	“ Balya Kara Aydın Hisse Senedâtı	
00	34	“ Karasu Adı	
00	39	“ Karasu Mümtâz	
00	116	“ Kendire Adı Hisse Senedâtı	
00	121	“ Kendire Mümtâz Hisse Senedâtı	
00	312	“ Erikli Ma'deni	

Meskûkât

En Yukarı		En Aşağı		
Para	Guruş	Para	Guruş	
		35	104	Altılık Nısfı
		20	104	Beşlik
		20	101	Metelik
24	107	22	107	Sim Mecidi
		35	107	“ Hâriciye
		10	104	“ Aksâmı
16	87	10	87	Fransız Altunu
30	109	24	109	İngiliz “
		00	91	Pul “
		00	50	Karamis “
30	107	10	107	Mart Altunu
72	8	70	8	Karbun Kâimesi

Liray-1 Osmani Mukâbil
Liray-1 Osmani 100
Guruş Hesâbyıla

Kombiyo

35	109	Guruş Londra üzerine 3 mâh va'deli (Liray-1 Osmani Yüz Guruşdan)
00	110	Guruş Londra üzerine bilâ va'de
81	22	Frank Paris üzerine 3 mâh va'deli (bir aded liray-1 Osmaniye mukâbil)
86	22	Frank Paris üzerine bilâ va'de
65	18	Mart Berlin üzerine bilâ va'de
91	21	Kuron Viyana üzerine bilâ va'de

Viyana		Londra		Paris	
	75	92	77	93	Divân-ı Mübâdele-i Muvahhede-i Osmaniye Tahvilâtı
70	180		00	180	Guruş Frank Şark Demiryolu Frank Tâhvilat-ı Osmaniye Frank Mümtâze (Gümrük)
	50	18	00	728	Frank Bank-ı Osmani Hisse Senedâtı
00			00	426	Frank Tütün Reji Hisse Senedâtı

İLANLAR

Zâbıta Nezâretinden:

Çır çır ve civârı hârikinde ba'zı çapulcular yedinden ahz edlien eşyâdan bir kısmının henüz sahipleri zühûr etmediğinden mezkûr hârikde eşyâsı zâyî' olan zevâtın dâîre-i zabtiyeye müracâat etmeleri ilân olunur.

Bulgarya Vapuru

Bulgar Kumpânyasının "Bulgarya" vapuru Eylül'ün on beşinci cum'a günü akşamüzeri saat dörtde Der-sâadetden hareketle Çanak Kal'a, Selanik, Pire, Çeşme, Sakız, İzmir, Midilli, Selanik, Der-Sâadet Varna ve Burgaz'a gidüp gelecektir.

Seyyâhlar için pek iyi bir fırsattır. Galata'da (Sitte Fransız) daki Acente'dan tenzil fiyâtle azimet vukûât biletler iştirâ olunabilir.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûâsında tertîb ve Sabah matbûâsında tab' olunmuştur.

2.5.56. Nüshânın Transkripsiyonu :

	TÂNİN	
Nüshası 10 Para	Cum'a	Nüshası 10 Para

Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 56

Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid

Mahalli İdare :

Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :

Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.

29 Şa'ban : 1326

12 Eylül : 1324

Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid

İhtâr-ı Mâhsus :

Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.

Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş

SIYÂSİYÂT

Dâhili

Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyeti'nin Programı

Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyeti'nin ta'kib edeceği siyâsi program gerek memleketimizde gerek hâricde kemâl-i dikkatle nazar-ı tenkid ve mütalâadan geçeceği şübhesizdir. Çünkü memleketimizde henüz muhtelif siyâsi fırkalar yoktur. Bugün bütün Türkler, Osmanlılar bir tek fırka teşkil ederler; o da Hürriyet Perverân Fırkasıdır.

Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyeti'nin programı demek vatandaşlarımızdan bir kısmının ve acâmıbin nazarında sarf-ı terk anâsırının programı demek olacaktır. Çünkü umûm-u Türkler bugün Terakki ve İttihâd Cemiyeti etrafında birleşmişler, merkez-i istinâd, nokta-i tecemmi' olmak üzere bir cemiyeti vücûda getirmişler, günden güne tahkime çalışmak da bulunmuşlardır. “Kuvvet; ittihâddan hâsıl olur” hükümeti pek çokdan beri ma'lumdur. Diğer taraftan Terakki

ve İttihâd Cemiyetinde anâsır-ı gayr-i müslimeye mensûb Osmanlı vatandaşlarımızda dâhil iseler de ekseriyet Türklerde bulunduğu için cemiyetin programı Türklerin programı olmak saffetini hâizdir.

Bulgarların kendi programlarını tanzim ettikleri, Rumların mutâlebelere dâir beyân-nâmeler verdikleri yazılmışdı. Terakki ve İttihâd Cemiyeti'nin de programını neşr etmesi memleketimizin sâha-i siyâsiyatında çarpışacak yâhud birleşecek amâl-ı muhtelif veyâ mümâselenin nelerden ibâret olduğunu artık göz önüne vaz' ediyor.

Cemiyetin amâl ve maksadı ile diğer programlar arasında ne dereceye kadar tevaffuk var? Tedkik edelim:

Bir kere Rum vatandaşlarımızı pek kuşkulandıran imtiyâzât-ı mezhebiye mes'elesinde cemiyet gayet sarîh ve adilâne bir maksad ta'kib ediyor. Kanûn-u Esâsinin bir çok noktasını muhtâc ta'dil ve ıslâh gördüğü halde imtiyâzât-ı mezhebiyenin kemâ-kân ceryânı esâsları temâmen mahfûz kalacağını programın onuncu maddesinde ilân ediyor.

Osmanlılar zaten öteden beri kimsenin din ve mezhebine taarruz etmemek mesleğini ta'kib etmişlerdir.

Bugüne kadar cemâat-ı muhtelifenin imtiyâzât-ı mezhebiyelerine riâyet etmeleri de bu hakikate şâhededir. Devr-i İstibdâd'da bile riâyet edilen esaslara her (1.Sütunun Sonu) Osmanlılar hiçbir zaman dokunmayacakları tabi' idi.

Yalnız, geçende Rum Patriki ile bir mülâkât neticesinde yazdığımız makâlede gösterildiği vecihle "İmtiyâzât-ı Mezhebiye" ta'bir bir azlastıklidir. Patrikhâne hukuk-u umûmiyeye temâs eden ba'zı cihetleri de imtiyâzât-ı mezhebiyeden add ederek farzâ, bir cinâyet-i irtikâb eden bir re'îs-i ruhâniyenin muhâkemesi on iki piskoposdan mürekkeb bir hey'et-i huzurundan icrâ edileceğini ve verilecek hükmün hükümet-i Osmaniyece sadece kabul ve icrâsı icâb ettiğini iddâyâ kadar mutâlebeti yükseltmektedir. İttihâd ve Hüsn-ü amizeş maksadını te'mîn için itilâfcûyâne hareket etmeğe ne kadar kendimizi zorlasak hukuk-u umûmiye-i Osmaniye'nin böyle bir tefsire fedâ edilmesine kâil olamayız. Maa-mâ-fih esasta ya'ni imtiyâzât-ı mezhebiyenin muhâfazası noktasında ittifâk edersek elbette bunun adil ve hâkkâniyete ve hukuk-u millet ve hükümetde muvaffak sûrette tefsîr için bir çâre-i tesviye bulabiliriz. Bu bâbda şimdi ne söylesek boşdur, bunu Meclis-i Meb'ûsân hâl edecektir. Yalnız ileride bir sû-î tefhime meydan kalmamak için

bizim tarafımızdan, târik-i müsâade de ne raddeye kadar ileri gitmek kabul olacağını şimdiden işâret ile iktifâ ediyoruz.

Terakki ve İttihâd Cemiyeti programının dokuzuncu maddesinde tebâ-i gayri müslümenin de ahz-ı asker-i kanûnuna tabi' tutulması esası kabul etmiştir. Ermeni vatandaşlarımız bu hususta hiç müşkülât çıkarmamışlardır. Hatta dünkü gazeteler gönüllü olarak askere girmek arzusunda bulunan Ermeni hamiyetperverânından lisân-ı takdîr ile bahs ediliyordu. Hukuk-u esasiyesinden hakkıyla müstefid olmadıkları Rusya için Mançuri sahralarında fedâ-kârene işâr-ı hayat eden Musevilerin her hakkına nâil oldukları Osmanlı vatani için de fedâ-kârâne davranacakları şübhesizdir. Rum vatandaşlarımızda hidmet-i askeriye esas-ı itibâriyle kabul ederek yalnız neferâta aîd ba'zı mesâilde bir takım kayud-u ihtirâziye der-meyân eyliyorlar. Bunların içinde tesviyesi güç hiçbir mutâlebe tesâdüf edemediğimiz cihetle gayri müslim anâsır-ı Osmaniye'den de asker almak mes'elesinin Meclis-i Meb'ûsân'da hiçbir ciddi münakaşaya badi olmayacağını şimdiden tahmin edebiliriz.

Bundan sonra mekteb mes'eleli geliyor. Eskiden Osmanlı milletinde yaşayan gayri müslüm anâsırlar bizden ümidi keserek her beri ya te'mîn istiklâl yâhud kendi cinslerinden diğeri bir hükümete (2.Sütunun Sonu) iltihâk maksadıyla çalışırken bütün ehemmiyeti mekteblerine veriyorlardı. Onlar için en birinci medâl-ı selâmet ve necât mektebde idi. Binaen aliyye ne tarafa bakılsa Hiristiyan mekteblerinin bizim Türk mekteblerinden muntazam ve terki olduğu görülüyor. Bu mekteblerin teşkilâtı, idâresi, kitabları "ve Hiddet-i Osmaniye" vücûda getirmek maksadını ta'kidten pek uzaktır. Evvelden böyle hareket etmekte hakları vardı, diyelim. Fakat bundan sonra? Bundan sonra biz gayri müslim vatandaşlarımızın hüsn-ü niyetini, safvetini amâlini mekteblerine verecekleri şekli ve sûrete, mekteb hususâtından der-meyân edecekleri mutâbâta bakarak takdir edeceğiz. Kendilerine kemâl-i samimiyetle uzatığımız dest-i muhâzenet ve müsâvâtı aynı suretle kabul edüb etmediklerine Osmanlı nâmı altında, hürriyet-i mezhebiyeden temâmiyle müstefid olmak şartıyla, yek-vücûd bir anâsır vücûda getirmek hususunda sarf edecekleri emekle ölçeceğiz. İttihad ve Terâkki Cemiyeti tebâ-i Osmaniye'nin terbiyesi bir sebâk ittihad ve intizâm üzere olmak için her anâsıra muhteliten keşâde resmi mektepleri açdırılmasına ve tahsîl-i ibtidâide Türkçe'nin mecbûri add edilmesine programının 18 inci maddesi mûcibince çalışacaktır.

Efrâd-ı millet mekteplerinde terbiye görür. Çocuklukta alınan te'sir-i eli nihâye devam eder. Her devlet tedrisâtı kemâl-i ehemmiyetle nazar-ı dikkat ve teftiş altında bulundurur. Ve hiddet-i siyâsiyesine, menâfi' ve tebâsına muğâyir tedrisâte meydan vermez, bu, devletlerin hakk-ı bâkisi cümlesindedir. Fransa da râhibin idâresi altında bulunan mekteplerin memlekete ne kadar mûzır adamlar yetiştirdiği anlaşılabilir. Nihâyet onlar kapadılmadı mı? Onun için mekteplerde eskiden olduğu gibi Osmanlılığa düşman fikirler verilmesini bi-l-tabî' kabul edemeyiz. Tedrisât ibtidâiye'de Türkçe'nin mecbûri olması da bu esâsa mebnidir. Lisânımızı bilmeyen bir Osmanlı bize nasıl ısınabilir! Birbirimize nasıl efhâm-ı merâm ederiz? Lisân müteâti-i efkâr ve teşrik-i hissiyât için en birinci vâsıta. Binaen aliyye Türkçe'nin mecbûri olması zâruridir. Zaten anâsır-ı gayr-i müslümenin menâfi'de bunu icâb eder.

Cemiyetin programında vilâyâtın usûl-u idâresinde ta'kib edilecek meselikin de beşince ve altınca maddelerde tasrîh edilmiştir. Cemiyet tevsî' me'zûniyet tarafdâridir. Taşralarda ufâcık bir icrâat için uzun uzadıya merkezin müsâadesini almağa hacet kalmayacaktır. Valilerin me'mûrların mes'ûliyeti esâsı zaten bunu icâb eder. (3.Sütunun Sonu) Fakat cemiyet buna bir şart vaz' ediyor: "Râbıta-i mevcûde fen ve ihlâl olunamamak!", zaten cemiyetler arasında aslı ve ferî" hiçbir ihtilâf kalmamış olduğu için idâre-i vilâyatda nasıl politika ta'kîb olunacağı anlaşılıyor demektir. Bulgarlar taksimât-ı idârenin değiştirilerek komite ve milliyet esâsı üzerine müesses bir taksimât kabul edilmesini istiyorlardı. Bu talebdeki maksad-ı tabii Meclis-i Meb'ûsân'da mevki' tezkere kötülecektir. Aynı kanûn altında yaşayacak oldukdan sonra taksimât-ı idâreyi değiştirmek de hükümet ne olacaktır? Meclis-i Mebûsâna aklıyeten de vekili olmak üzere azâ gönderebilmek hakkını te'mîn ise...Bu talebenin muhâk olduğunu teslîm ile çâre düşünürüz, fakat bir fikr-i mûzmerde hizmet ediliyorsa bi-l-tâbi' buna meydan vermemek icâb eder.

Terakki ve İttihâd Cemiyeti programının 12 inci maddesiyle hürriyet-i şahsiyeye menâfi olan bir kaydın Kanûnu Esâsiden ihrâcını talep ediyor. Bu kayd 113 üncü maddenin fıkra-i ahîresindedir. Hükümet-i zâbıta tahkikâtına istinâd ederek vücûdunu memleketde muzır add ettiği kimseleri hudûd-u hâricine çıkarmağa salâhiyetdârdır. Böyle sû-î istiâmâle pek müsâade, hatta sâik bir salâhiyetin Kanûn-u Esâsiden çıkarılması için umûm-u efrâd milletin müttefiken çalışacağı ise şübhesizdir.

MESÂİLİ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Bulgaristan Ahvâli ve Keşûf Hâdisesi

Peşte 25 Eylül – Bulgaristan Prensi ve Prenses Hâzratı sabah alâ-franga saat on bir de Mukafâ vâsıl olmuşlardır. Mukaf Macar ve Bulgar bayrakları ile tezyin olunmuş idi. Mukafdan Hufborg Sarayına kadar giden sokaklarda bu bayraklarla tezyin edilmiş idi. Mukaf önünde bir tâk zafer-reniz olmuş idi. Prens ve Prenses Hâzratının hîn-ı muvâsalatlarında Arşidük Jozef ile zevcesi ve me'mûrin mülkiye ve askeriye ve önde bir bando muzike bulunduğu halde bir tabur asker hazır bulunur idi. Arşidük Josef ile zevcesi Arşidüş Ağuşin pek samimi sûretde Prens ve Prensesi selamlamışlardır. Şehr-i emniyeti Peşte şehri nâmına beyân-ı hoş amedi eylemiş, ba'de Prens Ferdinând taburun cebhesi piş-gâhından geçerken orada hazır bulunan zevâtı kendisine takdim etmiştir. Müteâkiben Prens ve Prenses saray arabalarıyla Hufborga azimet eylemişlerdir. (1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Cum'a – 12 Eylül

Güzergâhda hazır bulunan külliyyetli halk müşâr-ün-ileyhama hakkında pek ihtirâm-kârane nümâyişler icrâ etmiştir. Hufborg Sarayında teşrîfât nazırı Prens Munte Nuevvu ile saray kralı müşir kont Apunu tarafından istikbâl edilmişlerdir. İmparator – Kral Prens ve Prenses kendi dâîresinde intizâr eylemiş ve vurûdları üzerine müşâr-ün-ileyhimayı samimiyetle selâmlamıştır.

Vakti zâhirde Hufborg Sarayında bir aîle ziyâfeti çekilmiştir.

Peşte, 23 Eylül – Hufborg Sarayında Bulgaristan Prensi ve Prensesi şerefine keşide edilen ziyâfette İmparator – Kral Fransuva Josef Hâzretleri nutuk-u atıye irâd etmiştir.

“Zât-ı Fehîmânelerinin (Votre Altesse Royale) “Bugün Macaristan pay-i tahtımda beni ziyâret etmelerinden mütevellid memnûniyetimi beyân ve izhâr etmekte bir zevk-i mahsûs duymakdayım. Refâkat-i fehîmânelerinden zevce-i muhteşeme (Auguste) leri bulunması bu muhuzûziyetimi bir kat daha tezyîd eylemiştir. Gerek zât-ı fehîmânelerinin ve gerek fehâmetlü Prenses Hâzretlerinin

aramızda bulunmasından dolayı zâten müftehir ve müteşekkir bulunmağla beraber altmışıncı sene devriye-i cülûsum münâsebetiyle bi-l-zât gelüb hakkımda izhâr-ı temenniyât etmek gibi bir fikr-i rakike-i tebâiyyet etdiklerinden dolayı burada kendilerine sûreti mahsûsada teşekküre müsâreât ederim. Gerek fehâmetlü Prenses Hâzretlerine ve gerek zât-ı fehîmâlarına bu münasebetle beyân-ı hoş amedi etmekle beraber ziyâret-i fehîmânelerinin Avusturya ve Macaristan ile Bulgaristan arasında zâten vücûd olan münâsebât-ı hissenin ki bunu burada beyan etmekle bir zevk-i mahsûs his etmekdeyim, - devam ve tevsî' için bir zaman kıymetdâr olduğunu telakkiye mesâraat eylerim zât-ı fehîmânelerinin hikmeti ve basireti ve Bulgar Kavminin şâyân-ı dikkat evsâf ve hisâili sayesinde şâyân-ı mütayiş bir sure-i fiilât-ı iktisâb eden (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) Genç Bulgaristan memleketinin refah ve tekrisi için pek samimi temenniyât-ı izhâr ederim. Zât-ı fehîmâneleri hakkında pek samimi ve döstane hissiyâtı hâiz olduğum halde gerek zât-ı fehîmânelerinin ve gerek Prenses Elenenor ile hanedân Prensiblerinin şerefine bade hoş olurum.”

Prens Ferdinând şu sûretle mukâbele eylemiştir.

“Zât-ı haşmetpenâhileri tarafından şimdi irâd buyurulan bu kader hayr hâvâhane latifkârâne sözlerden dolayı pek amik bir his teessür ile müteessirim. Evvel emirde gerek Prenses ve gerek kendi namıma kemâl-i samimiyetle beyân-ı teşekküre müsâade-i haşmetsemâtlarına istirhâm ederim. Altmışıncı sene-i devriye cülûsları münâsebetiyle diğeri bir çok hükümet rüesâsı tarafından yapılmış olduğu vecihle tebrîkât-ı ihtirâmkârânemi bi-l-zât arza muvaffakiyyet şerefini işbu seneye medyuyum. Fi-l-hâkika zât-ı haşmetsemâtları hakkında beslediğim hissiyât-ı ta'zim ve hürmet-i zât-ı hükümdârlarına karşı gayet mukaddes bir râbîta ile merbûtiyetden ve mukaddema cesur ordunuzda hizmet etmiş olmak hatırasından mütevellid bir his ile bir kat daha kesb-i kuvvet ve resûh etmiştir. Şimdi Macâristan'ın fezâil-i vatanperverâne ve şân ve şeref askeri hatıratıyla mâ-le-mâl olan bu şâyân-ı takdir pay-i tahtında nâil olduğum şu parlak ve bâdi iftihâr-ı hüsn-ü kabulü te'mil etdikçe kalem bir kat daha hissiyât-ı şükrân ve takdir ile mühtez olmaktadır.

Cenâb-ı kadir mutlakın irâde-i irlisiyle temâşiyet-i umûru yeddime mevdû' olan genç vukû' Bulgar kavmi hakkında taraf-ı haşmetpenâhilerinden irâd buyurulan mevdetkârâne birkaç sözden dolayı da teşekkürâtımı takdim etmekle beraber cenâb-ı hak zât-ı haşmetsemâtlarını daha pek çok seneler zîr-i tabi'yetlerinde bulunan akvâmın hissiyât-ı sâdâkat ve muhabbetine bağışlasın duâsını varid ziyân eyler zevât-ı haşmetsemâtları sıhhatine bâd-ı hoş olum.” (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Peşte, 23 Eylül – Akşam Opera tiyatrosu tarafından Bulgaristan Prensi ve Prensesi şerefine bir tiyatro piyesi mevki’-i temâşaya vaz’ olunmuşdur. Prens ve Prenses ile Arşidük ve Arşidüşlerin tiyatrodaki hazır bulunmalarıdır.

Peşte, 22 Eylül – Arşidük Josef Bulgaristan Prensi ve Prensesi hazırlatını muvaffakda istikbâl ettiği sırada Prens Ferdinândın samimi surette elini sıkış ve ba’de Prenses Elenorın yedini tekabül eylemiştir. Prens Ferdinând’a bu sırada Arşidüş Ağustinin elini öpmüştür. Askeri tâbura resmi geçid icrâ etdirildiği esnâda mûzika Bulgar marşını çalmıştır. Peşte’de mûkim-i Bulgarlar’dan mürekkeb bir hey’et de bir ay istikbâl muvakkaf gitmiş idi. Bulgaristan Cenerâl Konselosu (?) Kastintinoviç Efendi bu hey’etin riyâsetinde bulunuyor idi. Mâdâm Kastintinoviç Prense bir buket takdim etmiştir.

Sofya 22 Eylül – Bugün Bulgaristan imâretine verilen Osmanlı protesto-nâmesinde Bulgaristan arazisi üzerinde Şark Şimendüferine aîd hutut-u mevcûd olduğu fikri kabul olunamayacağı beyan ve binaen aliyye Şark Şimendüferlerinin taht-ı işgale alınan şu’besinin hemân îadesi talep olunuyor.

Sofya 22 Eylül – Hatların işgalden dolayı bugün ikinci defa’ olarak protesto etmiş olan Şark Şimendüferlerinin Sofya’daki vekili şimdiye kadar Bulgaristan imâretinden hiçbir cevâb alamamış ve binâen aliyye bu bâbdaki müzâkerât henüz başlamamıştır.

Sofya 22 Eylül – Demokrat Fırkasının vasitâ-i neşr-i efkârı olan Proporeç Gazetesi Bulgaristan imâretinin Şark Şimendüferleri hakkında vaki’ olan muâmelesi hakkında beyan-ı mutâlâa ettiği sırada imâretin bu vaz’ ve mesleği hâdise-i atiyeden neş’et etmiş olduğunu beyân ediyor; şöyleki: (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) ta’til-i işgal esnâsında Şark Şimendüferleri kumpânyası askeri katârların Der-sâadetden Bulgar hududuna kadar sevk ve nakli hususunu men’ edememiştir. Bu hadise ta’til-i işgalin Der-sâadetde ilân ve ürâde-i reside hitâm edilmesi hususu düşünülerek ta’kib edilen maksad-ı nokta-i nazardan pek vahim ba’zı şübheleri da’vet etmektedir. Memleketin müdafaası nokta-i nazardan Bulgaristan menâfimi’ Şark Şimendüferleri sâbık ve vezâifinin ta’dilini istilzâm eylemektedir. Bâ-husus Bulgaristan’ın selâmet-i milliyesini temâmen te’mîn edecek vezâifin kumpânyaya tahmîli iktizâ eder.

Kolonya 22 Eylül – Berlin’den Gülnişe Çaytonga işâr ediliyor: “Bulgarista’nın Şark-ı Şimendüferleri idâresine karşı tarz-ı hareket muâmelesi gerek buraca ve gerek Viyanaca mûcib-i teessüf olmuşdur. Bu işin sarf-ı muvakkat ve ta’til-i işgâl-i hitâm bulduğu cihetle der-âkib kalkması lazım bir tedbîr olduğu farz

edilmek isteniliyor maa-hüdâ bu muâmele-i garibiye sebebiyet verdiği Bulgaristan'da iddiâ edilen esbâb-ı imâretin sûret-i hareketin asla ma'zûr ve mûsib gösteremez.

Tân Gazetesi ve Keşûf Efendi Hâdisesi

Tân Gazetesinin dün gec vakit aldığımız nüshâsında bu mes'elenin tarihçesi hakkında şu ma'lûmâtı muhtevi bulunmaktadır.

Berlin kongresi Bulgaristan'ı Devlet-i Aliyeye tabi' bir imâret haline vaz' etmiş idi. Resmen sefir bulundurmak hakkı yalnız hâkimiyete malik olan devletlere aîd bulunduğundan Bulgar me'mûrunun saffet-i diplomatikası ve binaen aliyye Devlet-i Osmaniye Hâriciye Nâzırı ile muhâbere etmeğe hakkı yok idi. Bu ciheti derpiş eden Bâb-ı Ali 1881 senesinde Dâhiliye Nezâretine tabi' (Tân Gazetesi makâm-ı sâdarete tabi' demek isteyecek vilâyât-ı mümtâz nâmıyla bir kalem (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

10

Tefrîkâ-i Siyâsiye

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'alesinin Tekâmül-ü Ahîri

-Mâ-ba'd-

değildi. Mösyö Hâbuto'nun ve bi-l-cümle ma'tedel kâniyelerin mesleki İngilterece Fransa'dan iyi takdir olunmuşdu: Afrika'ya aîd ihtilâfatın tesviyesinde istirâyiştemiz Mısır mes'alesi mevzû' bahs olacaktı. İngiltere kabinesi herdürlü fedâkârlığa katlanarak Mısır'ın hitâm-ı işgâli keyfiyeti uzatmağa çalışırdı. Lord Silisbori 1895 de tekrar mevki' iktidâra geçince hep bununla meşgul oldu.

Fransa – Rus ittifâkına karşı ittihâd olunacak en müesser tedbir Napolyon ile birinci Aleksândırın arasını açmış olan Şark Mes'alesini uyandırmaktı. Fransa ve Rusya hükümetleri yalnız bu mes'elede ayrılabilir. Yalnız burada (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) menfaatleri tehâlif, politikaları târruz edebilirdi. Fazla olarak Fransa da Fransız Rus ittifâkı aleyhinde bir fırka da vardı. Binaen aliyye gerek matbûât gerek efkâr-ı umûmiye vasıtasıyla açılacak mücâdele mâhîrane idâre olunursa maksada hidmetinden hali kalamayacağı gibi Fransızlar hissiyât-ı neşâyit ve adalet

mevzû' bahs olunca bigâne duramayan bir kavim olduklarından bunu da ayrı bir tesiri olmak tabi' idi. İngiltere'nin Kıbrıs mukâvele-nâmesinden sonra Ermeni mes'elesini nasıl ele aldığını, Ermeni komitelerinin İngiliz toprağında nasıl bir millice bulduklarını yukarıda izâh etmişdik. Binaen aliyye Ermeni sakin olan mahallerde vahim iğtişâşât tevellüd edince herkes İngiliz parmağından şübhe etdi. Mösyö Pol Kambon Hâriciye Nâzırı Mösyö Kazımır Paryebe gönderdiği 20 Şubat 1894 tarihli tahrirâtda Bâb-ı Alinin ittihâz ettiği şiddetle bir meselik-i siyâsi yüzünden kesb-i vehâmet eden Ermeni iğtişâşâtının nasıl tevellüd ve tesvi' edildiğini (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) izâh ediyordu. 1894 senesi yaz mevsiminde Sâsun havâlisinde sakin-i Kürdlerle Ermeniler arasında gayet ehemmiyetli ihtilâfât baş gösterdi; çok geçmeden bu münâraat evvelleri merkez idâresi Londra ve Atina da iken bi-l-ahire Tiflise nakl olunan – Hınçak Komitesinin eser-i tertibât mâhİranesi olarak bütün Bitlis vilâyetiyle Muş havâlisine sirâyet etdi. Türkler bunları basdırmak için gayet şiddetli tedâbir-i ittihâz ediyorlardı. İngiltere Berlin mûâhede – nâmesinin altmış birinci maddesinin tatbiki zımnında oralarda icrây-ı tahkîkât için komiserler ta'yini teklifinde bulundu. Rusya ve Fransa hükümetleri de işe iştirâk ederek onlarda kendi komiserlerini İngiliz komiserine terfîk etdiler.

Maa-mâ-fih mes'ele olduğu yerden hârice çıkarak Avrupa politikasının dâîre-i şumûlune giremiyordu. Derken 1895 senesi Ağustosun nihâyetinde Lord Salisbori Lord Kemberlenin yerine Hâriciye Nezâretine geçince iş değişti. Lord (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) Salisbori dün şehirde irâd ettiği uzun bir nutukda Türk İmparatorluğunun çok geçmeden adalet-i tarihiye çarpılarak ortadan kalkacağını bir keşf-i hakîâne ile anlattıktan sonra diyor ki: “Bu mes'elede benim cerrâhlık vazifesini ifâ edeceğim zannına düşmeyiniz... fakat şurası muhakkakki tehlike onu icâb ettirecek dereceden dün geldir ve devam edecektir. Ortada bir merkez müttefih vardır ki hastalık buradan Avrupa'nın aksâm-ı sâlmesine sirâyet edebilir.” Lord Silisbori nutkuna şu sûretle hâtime veriyordu: “sâ'i ehemmiyet zamanı daha geçmedi, hazırlık devresi de henüz zâil olmamıştır.” Bu sözler evet benden kırk sene evvel Kırım Muhârebesinin mukâddemesinde birinci Nikola'nın İngiliz Sefiri Sir Hâmilton Simora söyledikleri sözlerin hemen hemen aynı idi.

Galadeston Askiyet gibi ricâl-i siyâsiyenin liberâl matbûânın beyânât ve neşriyatından ve bâ-hûsus İngiliz kavmi bütün bir yaz mevsimince kendisinin (2.Kısım 4. Sütun 2. Sayfanın Sonu)

teşkil etmiş ve o vakit kapû kethüdası bulunan Jatof Efendiyi yalnız bu kalem ile muhâbereye icbâr etmiş idi. Sofya kabinesi 9 Mart tarihiyle gönderdiği notada bu nokta-i nazara iştirâk etmediğini işâr ve Bulgaristan'ın bir vilâyet-i mümtâz (Province privi legiee) değil bir imâret-i muhtâre (Principaute Autonome) olduğunu beyan eylemiş idi. Devlet-i Aliye Hâriciye Nâzırı beyhûde yere Avrupa'ya müracâat etdikden sonra 27 Eylül 1882 tarihli bir notada “menfâat-i müşterikeyi te'mînen Prens ahentesinin Bâb-ı Ali ile münâsebâtını teshîl arzusuyla fimâ-ba'd Hâriciye Nezâretiyle muhâbereyi kabul edeceğini” işâr etmiş idi. İmâret-i Berlin muâhede-nâmesinden ve bâ-husus Rusya ile barıştığı tarihten beri 1896 yavaş yavaş revâbıt-ı ta'biyyetini devletlerin muvaffakiyet-i zaminesiyle ihlâl eylemiştir. Berlin muâhede-nâmesi mûcibince imâret tahammül edilen vezâif-i imâret tarafından asla ifâ edilmemiştir. (1882) den beri Bulgaristan Devlet-i Aliyye ile Posta ve Ticaret Mukâvele-nâmesi, tecâvüzü ve tedâfini bir ittifâk-ı muâhede-nâmesi ve 1904 de tahdîd-i teslihâta müteâllik bir sûret itilâfiye akd etmiştir. Gerek bu ahvâl ve gerek imâretin terkiyât-ı iktisâdiyesi Bulgar tâbi'yeti lafzında ki ma'nâyı boşaltmıştır. Artık bu tabi'yet el-yevm fi'len mevcûd değildir. 1907 Lâhey Konferansından Bulgaristan elifba tertibiyle ahz-ı mevki' etdiğine dâir zabıtnâmedeki kayd-ı bunu isbât eder. Eğer hakk-ı hâkimiyeti ma'teriz-i aliye olsa idi bu mevki' işgâl edemeyecek idi. Hatta bu münâsebetle İsviçre'ye teşebbüye edildi. Devletleri fazla olarak beyn-el-mîlele mahkemeye bir hakim ile bir hakim muâvini göndermesine muvafakat etmişlerdir.

Maa-mâ-fih bütün bu ahval-i sarf-ı hukuk ve umûr-u diplomatika nokta-i nazarından Bulgaristan'ın hakk-ı hâkimiyeti hâiz bir devlet olmasını şübhesiz istilzâm etmez. Ancak hukuk-u düvel kavâidince (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) tasdik-i kati' ve sarihin fıkdanı halinde tasdik-i zımilenin makbul olmasından sarf-ı nazar-ı hükümet-i cedide Osmaniyenin bu kadar müşkülât arasında böyle bir mes'ele ihdâs etmesi muvaffak-ı tedbir ve siyâset değildir. Bidâyeten bu işi devr-i sâbık tarafdârları çıkarmış ve Genç Türklere karşı bir oyun ve endişe edilmiş zân olundu. Hâdise o kadar garib görünüyor idi. Fakat bu zannı te'yîd edecek ne resmi ne de nîm resmi haber almadık. Fakat hükümetin vâsıtâ-i neşr-i efkârı olmak üzere telakki edilen Türkçe gazeteler bu hâdiseden bahs eder iken Türklerin hukuk-u devletin daha ziyâde pâmâl edilmesine tahammül etmeyeceklerini söylüyorlar. Bulgaristan'ın

istiklalini ilân etmesinden korkarak Devlet-i Aliye'nin hukuk-u hâkimiyet ve saltanatına ikâ edilecek bir zorbeyede tahammül edemiyeceğini beyân ediyorlar. Ol emirde böyle bir ilândan vakîâ henüz bahs edilmemiş ise de bu gibi hâdisâtın pek çok harslar uyandıracağını beyân etmemek mümkün değildir. Diğer taraftan Türk gazeteleri sırf bir matbûâtın ilgâsı mes'elesini ihtimâl ki lüzûmundan ziyâde izâm ediyorlar. Yirmi seneden beri en ziyâde Devlet-i Aliyeyi ızrâr eden mes'ele şübhe yoktur ki Bulgaristan'ın tedricen iktisâb-ı serbesti eylemesi değildir. Yeni idârenin nazar-ı dikkati celbine kâfi daha vahim, daha mühim pek çok mesâil vardır. Ve uyumakda olan kedileri uyandırmâğa hâcet yoktur.

Keşûf Efendi hâdisesi münâsebetiyle Bâb-ı Aliden Bulgaristan komiserliği vekâleti vasıtasıyla Bulgaristan imâretine vukû' bulan tebligât komiserlik vekâleti tarafından hükümete tevdi' edilmişdi.

Ancak Bulgaristan Re'îsi nazârî Sofya'da bulunmadığı cihetle imâretin cevâbı re'îs-i nazârın avdetine kadar te'hîr edecektir. (1.Kısım 2. Sütunu Sonu)

Sofya'dan 18 Eylül tarihiyle Taymis Gazetesine yazılıyor:

Hâl ve mevki' hiç eksilmemiştir. Hey'et-i nazar bu sabah ictimâ' etmişse de Prens bu mes'eledeki fikrine dâîr hiçbir şey neşr ve işâa olunmamıştır. Prens Memâlik-i Ecnebiyede bulunan Bulgar me'mûrlarının ihrâz ettikleri mevki' gayet dikkat eder. Genç Türklerin Bâb-ı Ali tarafından ta'kib edilen mesleği takbih edeceklerine dâîr izhâr olunan ümidler boşa çıkmıştır.

20 Eylül tarihiyle yazılan diğer bir telgrâfda ber vech-i ati mütalâa yürütülüyor:

Bâb-ı Ali bu mes'eleyi ihdâs etmekle Bulgaristan hükümet-i Osmaniye tabi' bir hükümet olduğunu te'yîd edecek bir misâl-i kati' vücûda getirmek istemiştir. Bir kere bu esâs kabul etdirilirse Bulgaristan beyn-el-milel kongrelere adem-i kabulü, Avrupa pay-i tahtlarında sefir bulundurmaktan meni', zât-ı hâzreti pâdişahı tarafından tasdik edilmeyen muâhedeler bir hükmü hâiz olmaması gibi hususât da atiyen te'mîn edilmek istenecekti.

Telgrafa Bâb-ı Ali'ye bu maksad-ı isnâd edildikten sonra bunun müdafaasına girişiliyor. Biz bunları beyhûde yorgunluk suretinde telakki eyleriz; Çünkü Bâb-ı Ali ol ve ahr-e beyân itdiği vecihle Bulgaristanı tahkir maksadını ta'kib

etmiyüb yalnız kendi hukuk-u metbûâtını muhâfaza ediyor ve Avrupa kabineleri de kendisiyle hem fikir bulunuyor. Bizce hak ne ise yerini bulmalıdır.

SIYÂSIYÂT-I MÜHİMME-İ HÂRİCIYE

Keşûf Efendi Hâdisesi

ve

İngiltere Hâriciye Müsteşârının Beyânâtı

Keşûf Efendinin sebab-i azimeti ve mes'elenin mahiyet ve ehemmiyet hakkında şimdiye kadar bir çok (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) şeyler yazıldı; Keşûf Efendi İstanbul'u terk ettiğinin ferdâsı günü matbûât-ı Osmaniyenin fâffesi işde bir eser istâcâl bulunduğu hükümet-i matbûâyâ pek muhak ve meşrûh bir suretde ittihaz delimiş olan mesleği sû-î tefsir olunduğu ve bu yanlış tarz telkinin bi-l-cümle muhâfil-i siyâsiye de bâdi hayret olduğunu yazmışdı. Mes'ele lüzûmundan fazla izâm edilerek ve ba'zı te'sîrât ve temâyelât da manzum olarak Bulgaristan matbûâtının birçok münâkaşâta kapı açdı. Avusturya matbûâtı ve bi-l-hassa Fere Müddenbelât Gazetesi garib te'vilât ile Bâb-ı Aleynin haksızlığa isbât etmek istedi. Biz bu neşriyatı itidâl-i damla ve hakkın kendisinde bulunduğunu bilenler itmenânıyla okumuş hiçbir ahdin te'mîn etmediği bir saffet ve salâhiyetin tanınması hakkındaki talebe tabi' ve matbûât-ı vazî'yet mütekâbillerini ta'yin eylisân Berlin Mûâhe-nâmesinin en vazih bir cevap olduğunu, oraya vaz'-ı imza eden devletlerin bu muâhede-nâme ahkâmının muhâfaza mer'iyet zaman bulunmaları hasebiyle mes'eleyi izâh ve tenvir edeceklerini yazmışdık.

İşte İngiltere Hâriciye Nezâreti müsteşârının beyânât-ı ahiresi sadâk-ı ifâdemizi isbât etdi. İngiltere Hâriciye Müsteşârı Londra sefiri Ref'et Paşa ile bu defa' vukû bulan mülâkatında “Keşûf Efendi hâdisesindeki nokta-i nazarımız pek muhâk olduğunu, fakat şu aralık böyle bir mes'elenin zühûru şâyan teessüf eddiğünü, Prens Ferdinand'ın bu vesileden bi-l-istifâde memleketine ilân-ı istiklâline sevk etmek gibi bir hakerete teşebbüsü şâyân-ı dikkat olacağını” söyledikten sonra “Hâdisenin fasıl ve tesviye hususunda itilâf-cûyâne davranması lüzûmunu Sofya'da me'mûru vasıtasıyla Sofya kabinesine tavsiye ettiğini” ifâde eylemiştir. Londra

kabinesinin nefis-ül-emirde muvaffak olan şu hareket-i itilâfperverânesi Petersburg kabinesince tervic olunacağını haber aldık. (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

en sevdiği bir edmân fikri ile uğraşdıktan ya'ni aynı zamanda İngiliz menâfi'ne muvaffak düşen bir mes'ele-i insâniyetperverâne arkasında koşduktan sonra Lord Salisbori gibi muhâfazakâr bir baş vekilin öyle bir lisân kullanması pek endişe-i avraydı. Aradan bir ay geçmemişdi İngiltere, Fransa, Rusya sefirlerinin Bâb-ı Ali'ye verdikleri ıslâhât-ı lâhiyesi netice-pezir olmak üzere idi ki, Fransa sefiri Mösyö Kambote İstanbul Hınçak Komitesi (28 Eylül 1895) bir ültimatın göndermişti. Komite bu ültimatında “Ermenilerin bir nümâyiş-i maslahata icrâ etmek niyetinde bulduklarını, bunu men' etmek için hükümetce kuvve-i zâbıta ve askeriyeye müracaat olunudğu halde tevellüdü mehûz olan netâc müessefenin mes'ûliyetini komitenin asla kabul etmeyeceğini” bildiriyordu. Ferdâsı günü (30 Eylül) nümâyiş vukû' bulmuş, fakat kanal şeklini alarak devam ettiği birkaç gün tarafında Ermenilerden bir çok kimselerin (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) telefine sebep olmuştu. Bunun üzerine iğtişâsât bütün memâlik-i Osmaniyyeye sirâyete etdi. Mösyö Kambon 31 Teşrin-i evvelde Paris'e bir telgrâf çekerek hal ve mevki'n vehâmetini anlattı fakat bu telgrâf ancak teşrîn-i evvelin altısında Rebbohânoto kabinesinin sekûtiyle bir şube, Borjevâ; Bertelo kabinesinin mevki' iktidâra geçtiği sırada vâsıl olmuştu. Bu derece tehlikeli bir hâl ve vaz' karşısında Berlin, Paris, Viyana kabineleri ihtiyâtkârane hareket olunması ve ıslâhâta başlanması lüzûmunu İstanbul'a bildiriyorlardı. İngiltere'de ise işi daha ziyâde kızıştıracak nutuklar irâd olunuyordu.

Teşrîn-i evvel'in onuncu günü Londra şehir-i emini tarafından verilen ziyâfetde Lord Salisbori mes'eleyi teşrih ederek tarih-i mukaddese aîd hatırat ile meşhûn bir uslûb ifâde ile “Adaletsizliğin yeryüzünde en büyük akvâmı bile mahv ve perişan edeceğini” söylüyor; tazyîk altında inleyen halkı teşvîk ve teşci' ediyor. (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) zâlimlerin başı üstünde gasb leh'in bildirmelerini dolaştırıyordu. Lord Salisbori bu meyânda Avrupa'nın itilâf etmesi lüzûmunda bahs ediyor; fakat Hükümet-i Osmaniyyenin kariben uğrayacağı felâketi sık sık imâ etmesi, kendi sözlerinin diğer pay-i tahtlarından işidilen beyânata sarihen mübâyen olması bu sözleri nakz ediyor ve 1877 de Çâr'ın yaptığı gibi şimdi de İngiltere'nin yalnız başına harekete hazırlandığını gösteriyordu. Efkâr-ı umûmiye tasavvuru gayr-i kabil bir tehâlikle işin der-çâr faslı ve tesviye olunmasını talep ederken (19 Teşrîn-sâni) Lord Salisbori Zât-ı Şâhânenin ıslâhatı tatbik edeceğini ve add ettiği dâir olan

mektubi okuduktan sonra daha haşin bir lisân ile diyordu ki: “Senelerce sûret-i hatânın cezası çekilmelidir. Her hatânın cezası o hatâyı irtikâb edenler çekerler. Kanûn-u intikâm böyle ister” böyle bir adamın ağzından bu sözleri sudûru Memâlik-i Osmaniye'nin her tarafında mühlin bir teessür uyandırmak mümkün değildir; (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) Makedonyâ'da, geride, her taraftan büyük buhranların zühûr edeceğini anlatan aleîm yüz göstermeğe başlamışdı. Buna dâîr konsoloslardan mutassın raporlar geliyordu. Kanûn-u evvelin biri tarihiyle (Removde Domond) risâle-i mevkûtesinin kısm-ı siyâsiyesinde Mösyö Franes Şarem diyordu ki “maksad Ermeni ihtilâlini idâre etmek, onları resmen teşci' eylemek, Memâlik-i Osmaniye'nin gerek sâîr kıtaât biryesinde, gerek Akdenizdeki Adalarda yeniden kıyâmlar, ihtilâller çıkarmak ise şübhesiz Lord Salisbori başka yolda idâre-i lisân edemezdi.”

İngiltere Bâş Vekilinin şu ifâdât ile anlatmak istediği maksada sûret-i müessere de muhâlefet eden şey Devlet-i Aliye'nin temâmiyet-i mülkiyesini te'mîn emrinde Avrupa Hey'et-i Düveliyesinin esâslı suretde müttefik bulunmasıdır. Avrupalılar vicdân-ı medeniyyeti tehy'c eden itisâfâta nihâyet vermesi, Ermenileri de müstefid edecek olan ıslâhât programının mevki' tatbiki konulması için sûret-i müessere ve şedide

-Mâ-ba'dı var-

Sâhife 4

Tânin

Cum'a – 12 Eylül

İngiltere Hâriciye Nâzırının beyânat-ı mesrûdesiyle de anlaşılıyorki Devlet-i Aliye nokta-i nazarında haklıdır. Zâten Bulgaristan mevki'ni tanıtmak veya hakkını ketm etmek için kasden yapılmış bir hareket mevcûd olmadığı, hatta Sofyaca da anlaşılarak ilk günlerde Bulgar matbûâtının müddeber ve devr-i andiş olanları Sofya kabinesinin hatasız bir lisân ta'cible itirâfdan kendini alamamışdı. Yine hâdisenin akib-i zühûrundan hem beyan-ı teessüf etmiş, hem de hadd-ı zâtında şâyân-ı ehemmiyet olmayan bu hâdisenin şabi' ve meşbu' arasındaki münâsebâtı heleldâr etmek mahiyetinden uzak bulunduğunu düşünerek Sofya kabinesinin itidâl ve basiret ve hulus-u niyetine karşı beyân-ı itimâd eylemişdir. O aralık sû-î tefhimin tevliid ettiği buhran arasında Rumeli Şârkinin Bulgaristana ilhâkı tarihine musâdif olan Eylül'ün altıncı günü Bulgaristan'ın ilân-ı istiklâliyet edeceği yolunda bir şâyi'a da duran etdi. Bu şâyi'a gerçi bir mahiyet-i resmîyeyi hâiz değildi. Ancak tahdiş-i izhânı mûcib olabilmesi de muhtemel olduğu için bu cihet de mevzû' bahs ve tedkik

edilmişdi. Biz Berlin mûâhedenâmesi Bulgaristan'ın Balkanlardaki mevki'ni sarihene ta'yin etmekte olduğundan imâretin Avrupa devletlerinin muvaffakiyyet ve tasdik-i menzum olmaksızın hûd be hûd böyle bir hareketde bulunması muhtâc-ı teemmül olduğu fikrinde bulunduk. İdâre-i hâzire Balkanlardaki safhâ-i siyâsiyesinde esâslı bir tebbüddül vücûda getürdüğü için umûm-u şebbe-i cezire ahvâline icrây-ı te'sîrden hâli kalmayacak olan bu istiklâliyyet şâyi'ası, bi-l-ahîre anlaşıldı ki, heyecan-ı amiz neşriyât ile izhân-ı ameyi tahdiş etmek isteyen birkaç gazetecinin eser-i tertibidir. Zaten Memâlik-i Osmaniye'de teessüs eden meşrûtiyyet-i idâre Avrupa Düvel-i Umûmiyesince bir nazar-ı hayr-i hevâhı ile telakki ve devâm ve te'yidi temenni olunduğu, Revâl Mülakâtında kararlaştırılan teklifâtın Hükümet-i (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) Seniyyece icrâ edileceği tabii bulunan ıslâhata intizâren te'hîri daha meşrûtiyyetin ferdây-ı ilânında beyân edildiği halde Sofya kabinesinin bu meslekden hoşnud olmadığını alenen itirâf demek olan teşvişâtıdan ictinâb edeki tabii idi. Ferendenbelât Gazetesi işte bu noktayı nazar-ı dikkate almağa lüzûm görmeyerek hâdisenin kolayca tesviyesine Hükümet-i Osmaniye'yi akdâr etmiş olmak üzere Prens Ferdinând'ın Avusturya'da hükümdârâne mahsûs merâsim ve teşrifât ile kabul edileceğini yazmışdı ki, Keşûf Efendi Hâdisesi Divânın sûret-i tesviyesi ile bir münâsebet-i mahsûsası olacağını zân etdiğimiz bu merâsim kabulüde Ferendenebelât gibi Avusturya Hâriciye Nezâretinin vasıtâ-i neşr-i efkâr-ı olan bir gazetenin böyle câleb-i dikkat bir imâ ile bahs eylemesi nâ-hoş bir teessür husule getirmişdi.

Viyana'da Prens Ferdinând hakkında yapılan muâmeleyi Ferendenebelât daha başka yolda ilân ve tefsir edebilirdi. Hem Ferendenebelât Gazetesi heyecândan sâlim bir fikir ile düşünmeli idi. Prens Ferdinând'ın sûret-i kabulüne, kendisinin vermek istediği ma'nâ diğer kabinelerce aynı zamanda vaki' olan tarz-ı telakkiye muhâlef olabiliyor.

Bu tarz telakkileri nazar-ı itibâre almak tabiidir. Çünkü Balkan hâdisâtında iki hükümete Avrupa'nın vekâletini veren Moriştig programı bi-l-ahire vilâyât-ı selesede vücûda gelen müessesât-ı muhtelitte ile zımmen, ve kısmen sâha-i meriyyetden kaldırmış; sonra Metroviçe hattı mes'elesi o programa vaz'-ı imza eden devletler arasında bir münâsebet ve tezâd getirdiğini sarihene imâ etmişdi. O zaman Ferendenebelât ile bi-l-umûm Avusturya gazeteleri bunu başka yolda tefsir etmek istedikleri halde Petersburgdan telgrâf ajanslarının etrâfa neşr ettiği haberler bunun aksini iddiâ etmekte idi. Hatta (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) bir vaka'sında "Moriştig

programı bitirilmişdir” denildi. Aradan çok geçmeden Revâl korfezetde bu buhrânlara başka bir mecrâ ta’yîn edilmidi. Bunun neticesi, ne olacağı henüz sûret-i kati’yede ta’yîn etmemişdi ki Kanûn-u Esâsi ilân, idâre-i meşrûtiyyet te’sîs olundu. Bu halin ilk tesîrât-ı hâsnesi bütün Avrupa devletlerinin bize karşı beyân teveccüh ve itmâd etmelerinde görüldü. Tefsîlat-ı anka gösteriyorki beş altı gün evvel yine Feremdenebelât Gazetesinin Balkan umûru Avusturya ve Rus münâsebâtını “Nokta-i Merkeziye” olarak göstermek istememesi doğru bir mütalâa değildir. Ve binâen aleyh Bulgaristan harekâtı ve icrâatında nazar-ı dikkat ve itibâre alma mecbûriyetinde bulunduğu başka kuvvetlerde vardır.

Biz Prens Ferdinând’a Viyanaada icrâ kılınan merâsim-i ihtirâmiyeyi Balkanlar’da sulh ve sekûnetin muhâfazasına sarf-ı himmet eden müşâr-ün-ileyhimin meselik-i mesâlemütperverisini takdîren Avusturya Hükümetince yapılmış bir muâmele-i nezâket olmak üzere telakki ediyoruz. Viyana Kabinesi ahvâl-i hâzireyi pek iyi takdîr edecek derecede devr-i andiş ve müdebber olduğundan o da resm-i kabulü başka yolda tefsîr etmez. Ümid ederiz ki Sofya Kabinesi de dost ve hayr-ı hevâh devletlerin nisâh ve irşâdını ve Bâb-ı Alinin şu mes’eleyi bir an evvel neticelendirmek hususundaki arzusunu da nazar-ı dikkate alarak tarafının kalbine bir gabâr-ı teessür düşümeden işi bitirdi.

TELGRÂFLAR

Dâhili

Roma, 23 Eylül – Bi-l-cümle alâkâdârını memnun edecek bir suret-i tesviye bulmak için tedkikât icrâsına lüzûm görüldüğünden Makedonyâdaki Avrupa zâbıtarlarına izin verilmesi mes’elesi te’hîre uğramıştır.

Roma, 23 Eylül – Kurbe Dellâserâ Gazetesinin (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) istihsârına göre ecnebi zâbitânına izin verildikten sonra Jandarma Kumânânı Cenerâl Robilânın mevki’ tezkere ve ta’yîn olunacaktır.

Hârici

Tulun, 23 Eylül – Latoşu Terevil sefinesinde patlayan top on santimetru çapındadır. On üç kişi maktûl ve iki kişi vahim surette mecrûh olmuştur. Maktûlin

meyânında iki kişi otuz metru irtifâyâ kadar bir hevâ olduktan sonra denize düşdüklerinden naaşları bulunamamıştır. Liman Re'îsi derhâl Latoşu Terevilde tahkikât icrâsına mübâşeret eylemiştir. Bahriye Nâzırı Mösyö Tomsonun vürûduna intizâr ediliyor.

Paris, 23 Eylül – Yarın Ramboye köşkünde Meclis-i Vükelâ inâkâd edecektir. Parlemtionun inâkada da'vet tarihi Meclis-i mezkûrede ta'yin edilecektir. Parlemtionun 13 Teşrîn-i Evvel'de inâkâd etmesi iğlâb ihtimâl görülüyor.

Berlin, 23 Eylül – Almanya'nın Fransa – İspanya bu notasına cevabı yarın Fransa Hükümetine tebliğ edecektir.

Paris, 23 Eylül – Kont Viten'in Kont Dizovleski yarına Hâriciye veya Mösyö Kotofçef yerine Maliye Nezâretine ta'yin edileceği hakkındaki rivâyet Petersburgda sûret-i kati'yede tekzib olunuyor.

Münih, 23 Eylül - Burada bir kolera vukûâtı zühûr ettiği haberi kati'yen tekzib ediliyor.

Viyana, 22 Eylül – Avusturya ve Macaristan Bahriyesi Kumândanlıklarında ıslâhât-ı mühimme-i icrâ edilecektir. Hükümetin maksadı Avusturya ve Macaristan için Hürriyet Nezâret-i Müşterekesine kıyâsen müşterek bir Bahriye Nezâreti teşkil etmektedir.

Boenos Abres, 23 Eylül – Paragayda kâîn Asanesiyon beldesinde iş'âr edildiğine göre orada idâre-i arfiye ilân olunmuş ve şübheli add edilenler taht-ı tevkife alınmıştır.

Lahey, 23 Eylül – Kraliçenin validesine tahsîs edilen katârın vagonuna bir taş atılmıştır. Taş istasyon me'muruna isâbet etmiştir.

Viyana, 23 Eylül – Gazetelerin ifâfdesine nazaran Mösyö Dizovleski Cum'a günü Almanya Hâriciye Nâzırı Mösyö Doşoneni bir hatsegâdende ziyâret edecektir. Maa-mâ-fih bu ziyâretin vakti ve zamanı sûret-i kati'ye de anlaşılamamıştır.

Mâarif Nezâreti Dâire-i Aliyesine

Dar-ül-muâllimat

Her ne kadar kızların tahsîli için evvela ibtidâiyelerden başlamak lazım gelirse de bizde kızlar (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

O da sizin gibi sade bir kadındır...Bütün gün gezer, herkesden korkar. Annemi görmeği ba'zen o kadar arzu ederimki...

Pelage mahzûnane başını sallayarak:

-Zavallı yavrucuk! dedi.

Genç kız birden doğrularak bağırdı:

-Hayır hayır, zavallı değilim! Ba'zen içimde öyle meserretler, öyle sâadetler duyarımki..

Yüzü sararmışdı; mâî gözlerinden kıvılcımlar saçılıyordu. Elini Pelage'nin omuzuna koyarak tâ kalbinden kopan derin bir sesle:

-Ah bilseniz, dedi; bilseniz biz (2.Kısım 1.Sütunun Sonu) ne büyük, ne parlak bir işe başladık. Fakat onu siz de anlayacaksınız.

Hâsede yakın bir his Pelage'nin kalbini istilâ etdi. Ayağa kalkdı:

-Ne fâide vaktim geçmiş...Hem pek câhilim, hem çok ihtiyar..

...

...Pâvel çok söylüyor, münâkaşatda gitdikçe artan bir lisân-ı ateşin kullanıyor...ve za'yıflıyordu. Pelage dikkat etmişdi; öyle zân ediyorduki oğlu Nataşa ile konuşurken yâhud onun yüzüne bakarken ciddi nazarlarına bir sekûn ve halâvet geliyor, sesi daha nevâz-şikârâne bir ahenk alıyor, bütün mevcûdeyeti daha sadaleşiyordu.

Zavallı kadın zihninden geçen bir fikre, bir gün Nataşa'yı kendi gelini görmek ihtimâline gülümseyerek kendi kendine:

İnşallah, diyordu!

İçtimâalarda münâkaşât lüzûmundan fazla bir şiddet kesb ederken Küçük – Rusyalı ayağa (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) kalkar. Bir çân tokmağı gibi sallanarak ahenkdâr sesiyle açık ve sade birkaç söz söyler, ortalığa bir sukûnet gelirdi. Sukûti Vesofçikof arkadaşlarını mütassıl teşvik eder. Münâkaşaları Sâmovilof ve kırmızı saçlı delikanlı birlikde ateşlendirirdi. İvân bu kin, yuvarlak kafalı güneşden solmuş gibi beyaz kaşlı delikanlı onların tarafdârlarından idi. Jakob Somof Pelage'ye öyle geliyordu ki bu Nikola İvânoviç pek uzakdan, insanları refah ile, nâmus ile yaşayan

bir memleketden gelmişti: onun için bu memleketin hiçbir şeyinden hoşlanmıyordu. Simâsının rengi sarımtırak idi; gözlerinin etrâfından ufak çizikler görünüyordu. Yavaş sesli, ellire dâima harâretli idi. Pâvel'in annesini selamlarken kuvvetli, uzun parmaklarıyla öyle bir el sıkışı varki kadının kalbini, tatmin ederdi.

Kasabadan daha başka gelenlerde vardı, bunların arasında yüksek endâmlı, iri gözlü za'yıf ve soluk simâlı bir genç kızda gelirdi. Bunun (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) ismi Şaşe Nikâ idi. Bu kızın evzâ' ve harekâtında, yürüyüşünde bir erkek hâli vardı. Siyah kaşlarını hiddetli bir tavır ile çatar, söz söylediği zaman burnunun ince ve latif kapakları titrerdi.

Bir gün ilk defa' olarak bu kız dediki:

-Biz, Sosyalistler...

Pelage bu sözü işidince bir haşyet sâktenâ ile genç kızın yüzüne bakmışdı. Sosyalistlerin vaktiyle bir Çârı öldürdüklerini biliyordu. Fakat o vakit daha pek genç idi. O zaman çiftlik sahipleri elleri altında bulunan köleleri kayd-ı esâretten kurtarmış olan o imparator telef edilinceye kadar saçlarını kesmemeyi ahd etmişlerdi, dinlemişdi. Bunu biliyordu; fakat şimdi oğlunun arkadaşlarının ne sebeble Sosyalist olduklarını anlayamıyordu.

-Herkes dağılınca ona sordu.

-Pâvelciğim, sahih Sosyalistmisin?

Çocuk her vaktiki gibi metin ve serbest bir tavırla cevap verdi:

-Evet! (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Cum'a – 12 Eylül

Tânin

Sâhife 5

içün ibtidâiye ve rüşdiyelerden yok denilecek bir halde olması, öteden beri kız mektebi denilince Dar-ül-muâllimâtın ortaya sürülmesi beni ondan başlamağa mecbûr etmiştir. Bir de dar-ül-mûallimlerin hüviyet-i ma'neviye ve ilmiyelerinin genç kızların tekâmül-ü ahlâki ve zihnisinde tağyiri gayr-i kabil izler bırakmağından muâllime mes'elesinden makâlâtıma ibtidâr etmeği münâsib gördüm.

Dar-ül-muâllimât'dan me'zûn tanıdığım ve tanımadığım hürmet-i şâyân zeki çalışkan hanımlarımız metbin ruhi müşâbesinde olan kadın ahlakına dâir aşağıda serd edeceğim tenkidâte dâhil değildirler. Bu hanımların da benimle hem fikir olacaklarından emin olduğumu beyandan sonra maksada geliyorum.

Dar-ül-muâllimât İstanbul'da ve taşralardaki kız rüşdiyelerine muâllime yetiştirmek esâsına mübteni bir mektebdir. Muâllime denilince tabii ilmen müktesibâtı kâfi olmayub ellerine teslim edilen taze fikirlere, nazik ma'sûm kalblere metin, ciddi, sahih bir terbiye verebilecek derecede ahlâki, tarz-ı hayatı, temiz ve metin olması da nazar-ı itibâre alınacak. Dar-ül-muâllimât bir şerâîti hâiz muâllimler yetiştirmiş mi, yetidirmemiş mi? bu şerâîti hâiz muâllimeler yetişmek için nasıl ve ne tarzda bu Dar-ül-muâllimât vücûda getirmek lüzûm geleceğine tedkik edelim.

Dar-ül-muâllimât ilmen hevâcelik evsâfını hâiz kadınlar yetiştiremezdi; Çünkü Dar-ül-muâllimât güya idâdiye derecesinde bir mekteb diye açıldığı halde muntazam bir rüşdiye kadar matlûbe muvaffak değildi. Tarih, hikmet, fizyoloji, edebiyat hatta tarz-ı tadrîsi öğrenmek için pedâgoji bile okumuyorlardı. Bütün program biraz kavâid, zararsızca bir Türkçe, biraz Farsî, hesâb ve coğrafyadan ibaret idi.

Ahlak bahsine gelince belki bundan alimlerinden daha za'yıf idiler. Merhûm Ayşe Sıdika (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) Hanım idilirse bu mekteb o kadar acayib müdürler elinden geçmişti ki insan onların taht-ı terbiyesinde değil onlarla beraber aynı mahalde bulunmasını zill-i add ederdi!

Müsteid, zeki, ma'sûm gönderilen hanım kızları burada ekseriya o halde ikmâl-i tahsil ediyorlarki insan onların evde kara cahil kalmalarını tercih edecek!

Vapurlarda, şimendüferlerde, caddelerde ba'zen Dar-ül-muâllimât'a giden hanım kızlara tesâdüf edilir! Bunların kıyafet-i hâriciyeleri en müşekkilpesinden bir müslümanı memnûn edecek kadar kapalıdır. Fakat etvâr ve evzâ'ları en hoppa bir fikrinki bile mütehir eder. Bu yürümesini bilmeyen, birbirine çarpışarak, kahkahalar salıvererek sokağın ortasında "Felir" yapan muâllime-i müstekbalelerin on iki on üç yaşında kısa fistanlı, saçları dökük, Beyoğlundaki "Hây İskole" giden İngiliz kızlarının vekâr ve ciddiyeti arasında ne kadar fark vardır?

Ve bu mektebe aîd daha bin dürlü adi, şâyân-ı teessüf teferruât vardırki hey'et-i millîye namına bahs etmemeği daha münâsib görürüm. Hülâsa ilim, sıhhat, ahlâk nokta-i nazarınca Dar-ül-muâllimât-ı matlûbe muvaffak olmadıktan başka bence adeta cehâlet ve ahlaksızlık yuvasıdır!

Burada şurût-u ilmiye ve ahlâkiyeyi hâiz muâllimeler yetiştirmek için ne tarzda bir mekteb vücûda getirilmek lazım geldiğini tedkik edelim. Bu mes'eleyi benden kat kat iyi düşünebilecek memleketde mütehâssıslar olduğundan emin

olmakla beraber epeyce zamandır mütalâasıyla müşgul olduğum bir projeyi ileri sürmekden kendimi alamadım.

Son senelerde Latin akvâmının bile kendi güzide, âli medeniyetlerine, tarz-ı tahsillerine rağmen yine İngiliz, husûsuyla Amerika tarz (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) tahsilini tedkik ve memleketlerinde tatbika çalışdıklarını görüyoruz. Amerikalılar sâîr akvâm-ı medeniyeden fazla bir şey öğretmemekle cedâl-ı hayâtın her safhasına göğüs verecek, öğrendiğini daha sade ve basit yollarla öğretebilecek, sâ'i ve amelin hangi şu'besine atlamak mecbûreyiti karşısında olsa kendi çalışkanlığına güvenerek kolları bağı durmayacak sahih metin faâl adamlar yetiştiriyorlar.

Bugün kadınların ta'lim ve tedsede büyük bir rol oynadıkları kabul edilmiştir. İleride tercüme edeceğim "Harward" Dar-ül-fünûnu müdürü muâllim Elyotun nutkunda dinlediği gibi kadınlar dünyaya bir meşguliyyet için gelirler, evlileri çocuk doğurur ve büyüdür, evsizleri başkalarının çocuklarını büyüdür. O halde hangi usulde olursa olsun şimdi en büyük mes'ele ve ihtiyac muâllimler ve iyi muâllimler yetiştirmektir.

İlân-ı meşrûtiyyetden sonra Amerikalıların muhtelif kolej ve rüşdiyelerinin programlarını tedkik etdim. Şimdilik memleketemiz için fazla, yüksek buldum. Fakat zaten bu memleketde açılmış ve Amerika felsefe üzerine neşriyatıyla kendi tanıtmış harika denilecek, muhterem bir kadının taht-ı nezâretinde olan Üsküdar Amerikan Kolejini nazar-ı itibâre aldım. Amerika Mekteblerinin programlarıyla bizim Amerikan kolejin programını mezec ile ve ba'zı yerlerini memleketimizin adeta ve şerâîtime ve bundan sonra cins ve mezheb tefrik edilmeyerek talebât kabul edilecek olan mektebin ihtiyacâtına uydurmağa çalışdım. İşte projem:

İbtidâî mekteb binasını nazar-ı itibâre almalı, her ne kadar İstanbulda bütün talebenin gidüb gelmesini teshil edecek bir merkezde olması lazım gelirse de bina ol yol hevâdâr bir mevki'de olmalı. Binada matlûb olan şey odaların adından ziyâde bir iki dane geniş ziyâdâr dershâne, (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) kütüphaneye elverişli bir salon, kimya, hikmet, için iki (şimdilik ibtidâî tarzda) küçük veyahud bir büyük laboratuvar, tarih-i tabii okuyanlar için ziyâdâr diğeri bir laboratuvar, müdüre ve muâllimelerin istirâhati nazar-ı itibâre alınmış yazıhâne ve salon, muntazam bir yemekhâne ve mütallık genç kızların sıhhatini idâme edecek oyunlar oynamağa müsaâde bir bağçe, sade bir jimnastik hane!

Mektebin müdüresi olmak üzere bir Amerikalı kadın getirdilmesi pek münâsib olur. Hatta Amerikada kolejlerde müfettişlik hizmetini ifâ eden tecrübekâr

ve intizâmî hafize edebilecek bir kadın Amerikalıların güya gibi vahişi beyâbân bir memleketi bugünkü derece-i mâarif ve amîrane çıkarmalarından bu tecrübekâr kadınların çok dahili olmuşdu.

Mekteb dört rüşdiye sınıfı, dört idâdi, ki cemeân sekiz sınıfdan ibâret olarak tertib edilmeli.

Mektebin lisân-ı Türkçe olmakla beraber İngilizce mecbûri olmalı, lisânın bütün gavamzine alışmak üzere fûnûnun bir kısmını da – mümkün ise – İngilizce tedris etmelidir.

Memleketimizde bulunan anâsır-ı muhtelifeyi nazar-ı itibâre almak müddeti üç sene olmak üzere Bulgar, Rum, Ermeni lisânlarını ta'lim edecek mukatder muâllimeler bulundurulmalıdır.

İdâdiye sınıflarına nâmzed olanlardan lisânı Türkçenin gayri olanlar kendi lisânlarını yazub okuyabilmeli, Türkler İngiliz ve Türkçeden maada Fransızca veyahûd mektebde bulunan diğer lisânlardan birini üç sene tahsîle mecbûr olmalı.

Derslerin haftada on beş saati mecbûri olmalı, fakat talebe on yedi saatden fazla çalışmağa bırakılmamalı.

Rüşdiyenin üçüncü ve dördüncü senelerinde haftada bir saat diplomalı bir terzi tarafından biçki ve dikiş dersi verilmeli. (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Kadın derinden içini çekerek gözlerini yere indirdi:

-Bu iyi mi acaba?... dedi, çünkü Sosyalistler Çâr'ın aleyhinde giderler... hatta bir zaman bir Çârı da öldürmüşlerdi! Pavel eliyle yanağını oğuşdurarak odanın içinde dolaşmağa başladı, sonra gülümseyerek

-Hayır, dedi, bizim öyle şeye ihtiyacımız yok!

O vakit annesinin uzun uzun anlattı. O oğluna dikkatli dikkatli bakıyor düşünüyordu. Sonra o korkunç kilemi sık sık tekrar etdikce şimdiye kadar anlayamadığı bir çok kelimeler gibi bu kelimeye kulağına munis kelimeğe başladı.

Bununla beraber Sâşenekâ'dan hoşlanmıyordu, o eve gelince zavallı kadın bir sıkıleti, bir endişe içinde kalıyordu...

Bir akşam, simâsında hafif bir eş'emzâz teessürler küçük – Rusyalıya dediki:

-Bu Sâşenekâ pek ciddi bir şey! daîma size hükm ediyor: “şöyle yapın böyle yapın” diyor. (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Küçük – Rusyalı gürültülü bir kahkaha kopardı:

-Hakkınız var! pek doğru söylediniz! Öyle değilmi Pâvel? Sonra gözünü kırparak müstehzi bir tavır ile ilâve etti:

-Kibarlık!

Pâvel barid bir sesle cevap verdi:

-Açık gözlü bir kızdır:

Bunu söyleyerek simâsını ciddi. Küçük – Rusyalı öteden atılarak:

-O da doğru! dedi, yalnız şurasını anlamıyorki o istenen takımdan, biz ise isteyen icrâ eden takımdan...

Pelage dikkat etmişti: Sâşenekâ bi-l-hassa Pavel'e karşı pek sert davranıyor, ba'zı defa' adeta tekdir ediyordu. Pâvel gülümseyerek hiç ses çıkarmıyor, bir zamanlar Nataşa'ya yaptığı gibi şimdi de bu kızı halim ve sakin nazırlarla temâşâ ediyordu. Pelage bu halden hiç memnûn olmuyordu.

Haftada iki defa' ictima' ediyorlardı. Pelage oğlunun küçük-Rusyalının nutuklarını (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) Nataşa'nın Saşenekâ'nın; İvanoviç'in şehirden gelen diğer misafirlerin, anlattığı vaka'ları burada toplanan adamların nasıl bir dikkat mütehâlikâne ile dinlediklerini görünce kendi endişelerini unutup, kendi gençliğinin kisvet içinde geçen günlerini hatırlayarak bir vaz' mahzûnâne ile başını sallayordu.

Ba'zen bu genç adamlar nâ kehânı bir meserret heyecanları içinde çırpınmağa başlar, Pelage bu hale karşı birden bire şaşırırdı. Bu haller hemân umûmiyetle memâlik-i ecnebiyede yaşayan amele sınıfının ahvâli hakkında gazetelerde ba'zı fıkralar okudukları zaman vaki' olurdu. Bu bir saadet, çocukca, tuhaf bir meserret idi; herkes parlak bir şataretle güler, memnûniyetden yanında oturan arkadaşın omuzuna düşece evrirdi.

Bu aralık içlerinden biri neşeden ser-meset olmuş gibi bir sesle atılır:

-Alman arkadaşlar iyi çalışmışlar!

Öteden başka bir ses cevap verir:

-Yaşasun İtalyan arkadaşlarımız!

Ve böyle uzaklarda tanımadıkları dostlara (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) isâl satış etdikce o dostlar bunları işidiyorlar, kendilerinin bu meserretlerine iştirâk ediyorlarmış emnisi hepsinde görünüyordu.

Küçük – Rusyalı kalbinde bütün insanlara karşı duyduğu muhabbetle:

-Onlarla muhâbere edelim, değilmi arkadaşlar? derdi. Onlarla mektublaşalım. Tâ ki kendilerinden pek uzak olan Rusya'da da aynı itikâdi neşr eden

dostları, bir amele sınıfı, aynı hedefe çalışan arkadaşları bulunduğu, onların muzafferiyetleriyle sevindiğimizi anlasunlar!

Ve o vakit dudaklar tebessümdâr olduğu halde Fransızlardan, İngilizlerden, suçlardan saadetlerine ıstırablarına iştirak edilen kıymetdâr vücûdlar gibi uzun uzâdıya bahs olunurdu.

Aynı zamanda bu toprağın hem sahibi, hem esiri olan amele sınıfının râbıtai ittihâdi, o karâbet-i fikriye hissi bu dar odanın içinde yavaş yavaş vücûd bulmağa başlamışdı. Hepsinden mütehad bir kalb-i vücûd getiren bu hiss-i ahûş

-Mâ-ba'dı var-

Sâhife 6

Tânin

Cum'a – 12 Eylül

Rüşdiyenin üçüncü ve dördüncü senelerinde muktedir bir kadın tarafından haftada bir buçuk saat ufak ve temiz bir numune mutbahında yemek dersleri verilecek ve her talebe yemek veyahud bıçkı derslerinden birini intihâb edebilecek ve mutlak ikisinden birini öğrenecek.

İlk üç sene Rüşdiye sınıflarında, Türkçe ve İngilizce lisanları, Hesâb, Coğrafya, Kıraat-ı Fenniye, Muhtasır-ı Osmanlı Tarihi, Türkler için Fransızca Diğerlerinin Milletine göre Bulgarca, Ermenice, Rumca, Müslüman Talebeye Ulûmu Diniye, Muâllimât-ı Medeniye, İktisâd-ı Aile, Tarih-i İslâm.

İdâdiye sınıflarına geçtikden sonra esaslı ba'zı şeyler okumak mecbûri olmakla beraber fenni ve edebi diye şâkirdleri iki Tarık-ı tahsilden birini ihtiyârda hür bırakmalı.

Cebir, Hendese-i Müstaha, Hikmet veyahûd Fiz-biyololoji, Tarih-i Umûm-i, Edebiyat, İlm-i Ahlâk, Piskoloji, Pedagoji mecbûri add edilmeli. Fakat fenni veya edebi kısımda tahsil etmek isteyen talebenin hendese-i mücesme, mislisât, hey'et, Sosyoloji, Tarih-i Tabii, Hıfz-ul-saha, Kimya, Sanayi' Nefise, Tarih-i Felsefe arasında intihâba hakları olmalı.

Mektebin bir mevsıkı kısmı almalı ve muktedir bir müdür bir iki muâvin tarafından talebeye ihtiyâri olarak mükemmel bir tahsîl verilebilmeli. Haftada bir defa' olmak üzere kara kalem, isteyenlere sulu boya resim göstermeli.

Mektebde okutdurulacak ba'zı kıratlar tercüme edilmek, ma'lumât-ı medeniye, ilm-i ahlak, piskoloji vesâire mekteb kitabı tarzında yazılmak veyahûd tercüme edilmek üzere erbâbına tevdi' etmek iktizâ eder.

Burgaz 10 Eylül 3124

Halide Salih

AÇIK SÖZLER

Tânin İdaresine

Aynen:

Hukûk-u Umumiye Gazetesi'nin 9 Eylül, 323 tarihli nüshâsında Bursa Belediye Re'îsi Sâbıkı Şefik ve Mustafa ve Niyâzi imzalarıyla mûnderic bir makalenin muhtevi ve leddiği hezyânlardan dolayı muhâkeme-i îadesi nezdinde ikâme-i da'va eyledim ise de makale pek gazezkârane bir suretde tertib edilmiş olduğundan mu'teber gazete güzel neşr olunmak üzere muhtasır ba'zı izâhât-ı serdine lüzûm görüyordum. Vakâ' ben vaktiyle mâbeyn-i hümâyun kitablığında bulundum. Fakat ben oraya hiçbir tevassutla girmeyüb Mekteb-i Mülkiye'den aldığım şehâdetnâmenin derecesinden dolayı o vaktiki usûl ve emsâli mûcibince ta'yîn edilmişdim. Ne Tahsin Paşa'nın ne sarayda başka bir kimsenin mültezimi olan valilerden asla sayılamayacağı ve bi-l-akis mâbeyndeki fırkalardan hiçbirinin amâl-ı gayr-i meşrûâsına tebâiyet ve hiç kimseye para göndererek celb-i mezâheret eylemediğimi ve maiyetlerinde bulunan me'mûrlardan veya dâîre-i me'mûriyetimdeki ahâliden o fırkaların menâfi' gayr-i meşrûâsına vasıta olanların benim zamanımda tazyîkât ve müşkülâta ve imkân-ı müsâid olduğunu kadr-i mecâzâte uğradıklarını ve bu sebeble zaman-ı istibdâdda sözleri geçen eşhâs-ı ma'hûde benden hoşnud olamayarak umûr-u me'muremde tasa'yibât-ı ikâından hâli kalmadıklarını erbâb-ı nâmus ve insâf pek alâ teslim eder ve bu sözlerim evrâk-ı lâzime ve delâil-i mukâna' ile de isbât olunabilir. Bursa suları mes'elesi vaktiyle Reşid Paşa'nın bıraktığı pek karışık (1.Sütunun Sonu) işlerdendir ki mecrây-i sâlime ircâ' için bu nice mesâif sarf olunmuşdur. İşin neden ibaret olduğunu vilâyet gazetesi mufassılan neşr edecektir. Fehim Paşa'ya âid muâmele vaktiyle anın hal-i hayatında ve Bursa'da mukim bulunduğu zaman zarfında Hazine-i Hâssaca tesviye olunmak üzere bâ-irâde-i seniyye sarf olunagelen akçaya âid derki Hazine-i Hassa'nın vilâyetdeki havâlesine mahsûb edilmek tabiidir. Makale sahiblerinin bu işe mücerred

araba bir Fehim Paşa sözü katarak celb-i nazar-ı dikkat etmek için bulaşık bir tarzda mevzû' bahs etmeleri ve asayiş ve inzibâta müteallik ve haysiyeti mahal bir takım yalanlar yazmaları garezkârlığın son derecesidir. Bu kabil terhâtı ihtirâm ve kasden aşğa eden eşhâsın ne makûle adamlar olduğu Burusaca ma'lûm olduğu gibi onların mahiyetlerini bilmeyenlerde kolaylıkla tahkik edebilirler.

Hüdevendigâr Valisi

Tevfik

Manevreler

Manevreler hâlâ devam ediyor. Dört beş günde bir gazetelerde birkaç tabur piyâde ile topcu ve süvârinin manevreler icrâ ettiği görülüyor. İlk günlerde gördüğümüz manevreleri Golts Paşanın hüsn-ü tevili ile kabul ettik. Fakat bu halin böyle devam ettiğini ve buna İstanbul'da vücûdlarıyla iftihâr olunur arkadaşlarımızın hâlâ itirâz etmediklerini görüldü müteessif olmamak mümkün değildir.

Dünkü İkdâm Gazetesinde Cendere ve Maslak civarında altı piyade taburu, iki süvari bölüğü ve iki bataryadan ibâret bir kuvvetin manevre icrâ ettiğini okuduk. Bu kadar mühim bir kuvvetin karşılıklı hareket etmesi kıtaâtın tanzim-i harekâtı edebilmesi pek müşkül bir mes'ele olduğundan gazetede gördüğüm "mütehadden hücum" ve intizâm-ı dâhilinde "ta'kib" sözlerine doğrusu inanmak istemedim. Nasıl olurda münferiden yürüyüş terbiyesi almayan yürüyüş kolundaki vazifesine dâir hakkıyla bir ders görmeyen ve bu ma'lûmatını evvela küçük kıta'lar dâhilinde tatbik ederek alışmayan neferlerin binlercesi bir irâde-i muntazam yürüyüş yapıyor? Nasıl olurda muntazam mükemmel bir maneje ta'limi ile tek hayvanı mükemmel surette idâreye alışmayan neferât iki barkiri birden idâre ediyor, hayvanlara usulüne muvaffak koşum tutduruyor, ve bir batarya dâhilinde muntazaman topu idâre ediyor? Nasıl oluyorda manejde ve arazi üzerinde hayvanına hakim olmağa alışdırılmayan askerler idâre-i sâbıkanın te'sirâtı seyisiyle kitabları kapamış zabıtlar keşifler yapıyor, arazi üzerinde kıtaât-ı sâire ile tevhid-i harekât ediyor? Yürüyüş esnâsında efrâd öğretilmemek yüzünden şübhesiz bir çok hatalar yapıyorlar, zâbitan esâslı bir surette küçük kıtaâtın tahrikine alışdırılmamak yüzünden şübhesiz bu hataları göremiyorlar, ve manevreler tekrar ettikçe elbette bu hatalar yerleşiyor. Tek hayvanı mükemmel bir surette idareden aciz olan topcu neferi batarya dâhilinde şaşırıyor;

layıkıyla kullanmamakdan hayvanın ağzını yüzüyor; lüzumu gibi, kâidesine muvaffak koşum tutmağa alışdırılmadığı için şübhesiz ziyâde kuvvet yüklen hayvânâtın (2.Sütunun Sonu) göğüsleri de yüzülüyor. Bu hatalar, manevreler tekrar ettikce bi-l-tabii tekrar ediyor; fenalıklar elbette birleşiyor ve artıyor. Yürüyüş bitince asker taarruza geçecektir: müfreze kumandanı, müntahib bir zât, emirlerini doğru veriyor; fakat tabur bölük, takım kumandanlara bir tarık-ı tedricide, salim bir suretde yetiştirilmemiş oldukları için aldıkları emirleri gayr-i muntazam ve şübhesiz yanlış olarak yarım yamalak ifâ ediyorlar. Bu da tabii tekrarlanıyor, buna da alışıyor.

Askeri manga dâhilinde usulüne muvaffak ucu hatta teşkiline alışmamış olduğundan elbette muhâbere için yapıldığı zaman verilen kumandayı eksik, fena bir suretde icrâ ediyor. Sonra araziden istifâde etmeğe alışdırılmamış olduğu için bunu his tabii ile yaparsa yapıyor. Mesâfe tahmini, nişângâh tanzimi, seplime arabıcıkla nişân alınması, ateşin cinsi, hâsılı bir neferin muhâbere nokta-i nazarından yetişmesiçün elzem olan bütün bu mühim mesâil nefere münferiden öğretilmedikden şübhesiz nefer değil hatta zabıt bile tahmin-i mesâfe etmiyor?

Nişângâhlar tanzim olunmuyor nişân ise fakdân-ı mûmârise sebebiyle elbette doğru alınmıyor. Nefer bütün bu mühim hususâta dikkat etmemeğe alışıyor; manevrel tekrar ettikce bu hatalar bir tabiat-ı saniye oluyor.

Bir düşman mütearruzan muhtelif harekâtına karşı muhtelif mesâfâtdan ne suretle ateş edileceğini ufak kıtaât-ı dâhilinde öğrenmemiş olan zâbitân ve neferât şübhesiz gelişi güzel ateş ediyor. Hele mütearrız-ı muhtelif sıçramalar, sürünmeleri ufak şerrelerden istifadeler gibi uzun müddet çalışmakla öğrenilen mesâil-i mühimmeyi aldirmeden geçiyor; manga onbaşılıları çavuşlar zaten kendi vazifelerini değil nefer ve vazifesini bile bilmediklerinden elbette ifây-ı vazife etmiyor. Süvari, topçu, istihkâmların hali de piyâdenin bu halinden pek farklı değil...

Binaen aliyye bütün manevrelerden şu netice hasıl oluyor: verilen o emri yanlış olarak ifâyâ alışmak; yürüyüş ve muhâbere esnâsında nazar-ı dikkate alınması lazım gelen hususâtı mühimmenin; hülâsa vazifeyi yarım yamalak yapmağı itiyâd etmek ve bir çok hataları tabiat edilmek.

Otuz kırk günden beri devam eden bu manevrelerden hasıl olan netice birkaç ma'lûmatlı zâbitânın istifâdesi istisanâ edilmek şartıyla suret-i umûmiyede bundan ibâretidir. Gerçe diğeri tarafından terbiye-i münferidede devam ediyor; fakat bir harbi nihâyetine kadar icrâyâ muktedir olduğunu yanlış olarak zan eden zâbitân ve efrâdın bu mizâc-ı terbiye-i münferideden canları sıkılması tabii değildir? Kim

bilir, belki bir zaman sonra manevrelerin arkası kesilecek; fakat çefâideki bu manevreler zabitan ve efrâdia his olunmadan o kadar mühim sû-î itiyâdas hasıl edecek ki bi-l-ahire bunları izâle için de aylar geçirilecek, zân edersem bizim şimdi böyle hatalarla; ta'mirlerle vakit geçirecek zamanımız değildir. (3.Sütunun Sonu)

İkdâm Gazetesinin manevrelere aîd olan aynı makalesinde Vitforet Pâşa tenkidâtının bi-l-hassa son cümlesi ne kadar doğrudur: Bugünkü şu tatbikâtda da bütün nefereât arzu ettiğimiz fevk-âl-âdenin dâîresinde beklediğimiz intizâm içinde ceryân etmedi. Fakat bir kıtâ'nın böyle birkaç hafta zarfında muhârebe ta'limlerini ve vezâîfını öğrenmesi mümkün değildir. mümkün olsa idi. uzun müddet hizmet-i askireyeye hiç ihtiyac kalmaz idi. görülüyorki bir kıta'nın muhârebeye elverişli olması için esâslı bir terbiye-i münferideye ya'ni her neferin ayrı ayrı ta'lim ve terbiyesine ihtiyaç vardır.]

Evet, terbiye-i münferidde yapılmadan, manga, bölük, tabur ta'lim ve tatbikâtları icrâ edilmeden manevrelere kalkışmak olmaz. Bu kavâid-i tabiayeye, desâtır mevcûdeye, teknil düvel-i mütemdine ordularında ta'lib edilen usullere muhâlifdir; neticeten fâideli değildir. muzırdır. Binaen aliyye niçün hala – mukâyesi büyümek üzere – manevreler devam ediyor...bilmem.

Vicdâni

Terkos Su Şirketi

ve

İskây-ı Esvâk Mes'elesi

Terkos gölünden Der-sâadete su isâlesi ve fûrûhtu imtiyâzının itâsı sırasında memleketin böyle bir menbâ'i servetini istiâmâl ve andan te'mîn temettu' etmesine mukabil şirkete sokakların mecânen veyâ hiç olmazsa musârif-ı iskâiyeye muâdel ufak bir bedel mukabilinde iskâsı külfetinin tahmili pek tabii bir keyfiyet idi. ancak Nafiâ Nazırının konağında teâtî edilen bu imtiyâz-ı mukâvelenâmesinde menâfi-i umûmiye değil menâfi şahsiye arandığından Der-sâadet belediyesi doksan dokuz sene müddetle Terkos Su Kumpânyasına vergü vermek mecbûriyeti altında bırakıldı. Hatta bu mecbûriyeti te'yîd ve ileride menâfi'i umûmiye için ufak bir bedel mukâbilinde su itâsı mecbûriyet-i ma'neviyesini ileri sürdürmemek maksadıyla

şartnâmeye, şehir-i emâneti sokakların iskâsı hususunda deldiği takdirde şirketle uyuşacaktır.” Yolunda emânete katiyyen menfaati olmadığı halde şirket için vasi’ bir saha-i mutâlebe te’min eden bu şartde ilâve edildi. Onun içündür ki üçyüz yedi sene rûmiyesinin mayısında on iki sene müddetle şehir-i emâneti ile şirket beyinde min-akid mukâvele de İstanbul ve Beyoğlu sokaklarından iki yüz elli sekiz bin beşyüz metrü merbi’ müsâhesinde bir kısmının Nisan on beşinde Teşrin-i Evvelin on beşine kadar altı ay müddet zarfından yevmi iki defa’ iskâsını şirket senevi iki bin dört yüz elli lira bedel mukâbilinde der-uhde etdi. Kağıd-hânedede mevsim hususunda emânet me’murları ma’rifetiyle sarf edilecek suyun bedeli ise beher metrü mekbi’ elli para hesabıyla te’diye edilecek idi. yağmurlu günlere isâbet eden ücret-i iskâ (6.Sayfanın Sonu)

Cum’a – 12 Eylül

Tânin

Sâhife 7

Bedelden tezil edilmemek, bi-l-akis Nisan’ın on beşinden evvel ve Teşrin-i Evvelin on beşinden sonra iskâyâ lüzûm görüldüğü takdirde sarf edilecek suyun beher metrü meka’bını altun akçe yüz para hesabıyla tesviye alınmak mukarrer idi. tebeddülât-ı hevâiyesi cihetiyle Amerika’ya Şubat ortalarında mübâşeret ve ancak ücret iskâ mukâvelede mabeyn fiyâtının hemân za’fina baliğ oluyordu. Halbûki emânet evvelce su arabaları vasıtasıyla iskâ ederken senevi yalnız yedi sekiz yüz lira irâdesinde bir masraf-ı ihtiyar eder idi işte böyle bir imtiyâz itâsı sırasında emânet bu masrafı da tasarruf etmek lazım gelirken bi-l-akis altı yedi misli bir masraf ihtiyârına mecbûr oluyor idi...

Bu iskâ mukâvele-nâmesi müddetinin inkızâsından beş altı ay evvel Şirket-i Şehr-i Emânetine müracaatla evvelce müna’kad-ı mukâvele-nâmede muharrer meblağ ile amedi derecesinde temettu’ edemediğinden sarf olunacak suyun beher metru meka’bi üç guruş sekiz para üzerinden hesâb olunmasını ve mukâvelenin bu şerâitle tekrâr on sene için akd edilmesini ve nüselere iki defa’ iskânın kifayetsizliği bi-l-tecrûbe sâbit olduğundan kaldırmak kemâfi-l-sâbık günde iki defa’ iskâ olunmak üzere şoselerin üç defa’ iskâsı lüzûmunu teklif etdi. O vakte kadar iskâ edilen ba’zı sokakların tevsi’ ve daha ba’zı sokakların iskâsına lüzûm görülmesi hasebiyle bu hesâbca şehir-i emâneti şirkete müddet-i iskâ olan altı ay zarfında yedi bin lira ve müddet iskâ hâricinde lüzûm görülecek ayâm-ı iska ile beraber senevi dokuz on bin lira te’diye etmek mecbûriyetinde kalıyordu. Şehr-i emini Rezvân Paşa’nın bu

mukâvele-nâmenin akdinden külli bir istifâdesi olacağı söyleniyordu. Binâen aliyye mukâvele lâhiyesi meclisde Rezvân Paşa tarafdârlarının mesât fevk-âl-âdelerine rağmen yalnız bir iki kişinin muhâlefet-i şedidesiyle – evet, ferd-i azâ arasında yalnız bir iki kişinin muhâlefet-i şedidesiyle – red edildi. Ve deniz sahilinde makineler te'sîsi ve bürolar ferş edilerek sokakların deniz suyuyla iskâsı hususu Bâb-ı Ali'ye yazıldı. Bâb-ı Ali'de şirketin gitdikce tezâyid eden bu mutâlebene bir nihâyet verilmek için bu teklifi tedkik eder gibi oldu.

Müzâkerâtın birkaç ay imtidâdından sonra şirket kaldırımları günde iki ve şoseleri üç def'a iskâ etmek şartıyla altı ay müddet iskâ için dört bin lira ile dört senelik bir mukâvele akdine mecbûr oldu.

El-yevm İstanbul'un pek az sokakları iskâ olunuyor; eğer birinci derecedeki caddeleri kamilen iskâ edilmek lazım gelse senevi yirmi otuz bin lira raddesinde bir meblağ-ı cisim sarf olunmak iktizâ edecek. Şirket ise hâiz olduğu imtiyâz ve şartnâmesinni ahkâmına imtinâden ücret iskâyı tezil şöyle dursun, belki gitdikçe tezyid edecek gibi görünüyor, şirketi (1.Sütunun Sonu) tezil ücreti mecbûr edecek vesât-i mefkûd oldukca tekşir-i mütalebenin had ve nihâyet olamayacaktır.

Binaen Aliye iskâ mukâvelenâmesinin hin-i müzâkeresinde serd etdiğim fikri tekrâr ve ısrar ederim ki deniz suyuyla sokakların iskâsına teşebbüs edilmek ve bunun için makineler te'sis, tasavvuruna vücûd vermek beh-me-hâl elzemdir.

Yani başımızdaki bir menba' suyunu mecânen istiâmal ve ondan istifâde hakkını bir şirkete verdik, el-yevm bu şirket menfâatini umûme aid olmak lazım gelen bu menbâ'ı servetden istihsâl etdiği suyu fahiş bir bedel mukâbilinde menâfi'î umûmiyeye satmak istiyor. Elindeki imtiyâz mûcibince daha yetmiş sene beldenni yüz binlerce lirasını alacak. Bu hale bir nihâyet vermek belde hiç olmazsa sokaklarının iskâsı hususunda su şirketin esâretinden kurtulmak için artık başka bir vasıta-i iskâ bulmak, ve öyle der-hemle değil bol bol sular ile sokaklarımızı iskâ etmek lazımdır.

El-yevm şirkete altı bin lira raddesinde bir meblağ itâ edilüb bu meblağ karşılık gösterilerek öyle münâsib mahallerde makine vaz' ve borular ferîşiyile sokakların, öyle yalnız bir iki caddenin değil bunların birkaç misli sokakların sulandırılması için bir şirket teşkili de mümkündür. Bu teşebbüse ciddiyet verildiği gibi su şirketi evvelce yüz paradan üç gurus sekiz paradaya çıkardığı su fiyatı, kavyen ümiderimki, kırk paraya kadar tenzil ederiz.

Şikayetlerimiz

Emir-i Mekke Merhûm Avn-ül-refik Paşa'nın haremi ile mahdûmı Abd-ül-aziz Bey vekilini hanım Taife vasıl oldukları zaman Taif Müdürü İbrahim Efendi, Binbaşı Sa'îd Efendi ve Şerif Zidin biraderi Şerif Raci' ve Taif Nâibi ile birkaç zabtiye hazır oldukları halde kendilerinden cebren on sekiz sanduk alınmış ve bunların dördünde mevcûd on bir bin İngiliz Lirası kıymetinde rahtelerle altundan mevzû' mersi' iki narkiyile (her birinin kıymeti dörder bin liradır), mücevherât, taraf-ı devletden verilmiş nişânlar, Râtıb Paşa'dan alacakları olan kırk beş bin lirayı nâtık-ı senedât, emlâk hüccetleri ve melbûsât-ı gasb edilerek emir-ül-hakkın ikâmetgâhı olan Şebreye götürülmüş olduğu ashâb hukukun mehirlerini hâvi olarak matbuâmıza ibrâz edilen mektubdan anlaşıldı.

Bu nev' gasb-ı hukuk tasdiyâtının cezây-ı kânunusi tertib edilerek ba'de-mâ Osmanlı nâmının adalet ile tevaim olduğu hakkında emniyet-i kemâle husûle getirilmesi taleb eyleriz.

SON

Şehr-i Şa'ban-ül-muâzzamın gerisi Cum'a gününden (2.Sütunun Sonu) sabit olduğu cihetle selehi olan cum'a ertesi gecesi hilâl-i ramazan rüviyeti olunamadığı takdirde teknil-i selesin ile pazar günü mübde-i şehr-i siyâm mağfiret-i itsâm olacağını mabeyn-i İstanbul kadılığının ilâmı tezkere-i aliye-i müşihetpenâhı eylediği el-arz olu cehle irâde-i seniyye hâzreti hilâfetpenâhı şer-kametaalluk buyurulmuşdur.

Bahriye Nâzırı

Bahriye Nâzırı Arif Paşa'nın yalnız Ferikliğe mahsûs maâşî olmakla iktifâ ederek nezârete mahsûs maâşî almadığı memnûniyetle haber alındı. Ayda yirmişer bin guruşu az görerek yirmi beş bin guruş isteyen refikleri bari bu hareket-i cemiyetperverânedan ibret alsalardı.

Nazar-ı Dikkat

Manastır Avcı Taburu Yüzbaşılardan "Tayyar" imzâsıyla bir mektûb aldık. Manastır ve Selânik'e İstanbul'dan giden hey'et arasında askeri paşalardan birinin mülâzım-ı sâni rütbesini hâiz bir zâtı maiyyetinde hidmât-ı umûr-u zâtiyede

kullandığı lisân-ı esefle haber veriliyor. Bizde esef etdik. Harbiye Nezâretinin nazar-ı dikkatini celb etmeği vecibeden add ederiz.

Askeri İdâdilerinin ikinci senesine kadar olan sınıflar ikiye münkesimdir. Biri niâhir diğeri leyli, nihârîde kimsesizler, leyliye kimseliler, zengin evlâdları mecânen bulunurlar.

Bunlar ikinci seneye kadar aynı dersi okudukları halde kimsesiz takımını idâdi üçüncü seneye girmek için müsâbaka imtihânına dahil olurlar, diğeri müsabakaya tabi' tutulmazlar.

Her iki kesime müsâvi muâmele yapılması lazım gelmez mi?

Şirket-i Hayriye

Şirket-i Hayriye amelesi dün terk-i işgâl ederek Bâb-ı Ali'ye gelmişlerdir. Yirmi gün evvel fabrikası amelesine nihayet bir hafta zarfında zemâim-i icrâ edileceği ve add olunduğu halde bir şey yapılmadığından müdür ile müdür muâvininin azli ve evvelce haksız olarak çıkarıldığını iddiâ ettikleri zâtın riyâsete getirilmesi için nümâyîş yapmışlardır. Bâb-ı Ali'den ayrıldıktan sonra Sirkeci'de şirket idâresinin önüne toplanmışlarsa da Zabtiye Nezâreti tarafından gönderilen polis ve askeri vasıtasıyla dağıdılmışdır.

Müstehdimin nâmına matbûâmıza tevdi' edilen bir varakada nümâyîşçiler dağıdılırken eser-i hayr ve şiddet gösterildiği makâm-ı şikâyetde der-meyân edilür. Bu babda makâm aîdince tahkikât-ı icrâsıyla haykıtın ilânı münâsib olur zannındayız.

Şirket-i Hayriye'nin Ramazan-ı Şerif münâsebetiyle tanzim ettiği ta'rifenin hiç ihtiyâca muvaffak olmadığı aldığımız varakalarda beyân ediliyor. Geçen ene karşıdan karşıya geçmek için postalar varken bu sene iki sahil arasındaki münabet-i kati' olunmuşdur. Bu cihetlerin nazar-ı dikkate alınması acaba lazım değildir?

Geçenlerde ba'zı gazetelerde askerlik aleyhinde (3.Sütunun Sonu) vukûâ geldiği iddiâ olunan neşriyât hakkında ta'kibât-ı kanuniye icrâsına mahal olub olmadığı tedkik edilmek üzere sadâret müsteşârı beyin riyâseti alıtında beş zatdan mürekkeb olarak teşekkül eden komisyonunda mevcûd matbûât-ı nizâm-nâmesi teşkilâtı adliyeden mukaddem olduğu cihetle bundaki ahkâm-ı kavânin-i hazıra ile gayr-i kabil te'lif görülmüş ve binaen aliyye bu usule tevfik-i hareket mümkün olamayacağı beyânıyla komisyon dağılmışdı. Şimdiki matbûât da'valarını hal için ne yapalacak? Meclis-i Meb'ûsanın inâkadımı beklenecek.

İslâmiyet Hakkında

Noyeviz Tağbelât Gazetesi İttihâd-ı İslâm ile pek ziyâde iştigâl eden Selim Sâdık Bey nâmında birinin mektûbunu neşr ediyor. Bu zât ile ihbâsının – ki bunlar meyânında Sabahaddin Bey Efendi de bulunmaktadır, - tasavvuru Müslümanların seviye-i fikriyesini bir terkiyât-ı fenniye ile ilâ etmekden ibâretdir. Bu terkîyât-ı fikriye alem-i İslâm’da bu son zamanlarda büsbütün gâîb olmuş idi. hal bu ki karun vesetâde Avrupa akvâmı zalimât-ı cehil içinde puyân oldukları sırada ezmine-i kadime ulûm ve fûnûnunu muhâfaza ve nakl edenler arablar olmuş idi şimdiki hareket-i icrâ İranenin hiçbir temâyül rica’sı yokdur; bu hareket bi-l-akis üç yüz doksan milyon Müslümanın tenvir-i fikrine hâdimdir. Selim Sadık Bey ve ahbâsı alimây-ı İslâmiyeden istiâne ederek bu maksada vasıl olacaklarını me’mûl ediyorlar. Alimây-ı İslâm zân olunduğu vecihle temâyilât-ı rica’ye sahibi değildirler; karan azim-ül-şân ahrârânededen, adyân-ı sâîre hakkında da pek müsâade-kârânedir; ve usûl-u meşverete muhâlif hiçbir hükmü yokdur.

İtalya ve Türkiye

İtalya Kralı Haşmetlü İkinci Viktor Emânuel Hâzretleri tarafından çır çır hârik-zedegânı için iâne olarak yirmi beş bin frank verilmişdir. Bu parayı hâvi olan Çek Sefâret Baş Tercümânı Mösyö Kabni cenâbları tarafından dün Dâhiliye Nâzırı Bey Efendiye teslim olunmuşdur.

İtalya Hükümeti ile Devlet-i Osmaniye arasında câri olan münâsebât-ı hâsenin böyle her vesile ile te’yid etmekte olmasını şâyân-ı memnûniyet add eyleriz. Osmanlılar ni’met-i sulh ve asayiş içinde ıslâh-ı idâre ile meşgul olacakları cihetle umûm-u devletlerle münâsebât hissine perverde ederek te’min sulh-u alime gayret gibi bir vazife-i ulviye ifâ etmek emelindedirler.

İntihâb-ı Meb’ûsâne Dâir

Kanûn-u Esâsi’nin yetmiş ikinci maddesinde “müntahibler intihâb edecekleri meb’ûsları mensûb oldukları dâire-i vilâyet ahâlisinde intihâb etmeğe mecbûrdur.” deniliyor. “Ahâli” ta’birinden maksad ne olduğunu ba’zı karainlerimiz tarafından soruyorlar. “Bundan maksudirli mi? Sakin mi?” diyorlar. Bizim fikrimizce kanunda ale-l-ıtlâk “ahâli” denilmiş olduğundan bunu ıtlâkı üzere kabul etmeliyiz; ya’ni bir vilayetde mütevellid olubda orada (7.Sayfanın Sonu)

mûkim-i olmayanlar o vilâyet ahâlisinden ma'dûd olabilecekleri gibi o vilayetde mütevellid olmadığı halde orada sâhib-i emlâk olanlar yahûd o vilayetde mütemkin bulunanlar vilâyetin ahâlisinden add edilmek tabiidir.

Nazırlar

Evkâf Nâzırı Ekrem Bey Efendinin Mâarif-i Me'mûrin Mülkiye Misyon Re'îsi Şemseddin Bey Efendinin Evkâf Nezâretine ta'yinleri tekrar ederek tasdik-i aliye arz edilmiştir.

Mâarif Müdürüyetleri

Taşra umûr mâarifîyle mekâtibin tensik ve ıslâhı her vilâyete ve elviye-i gayr-i mülhâka merkezlerine birer mâarif müdürü ta'yinini iktizâ etdirdiğinden umûm-u mâarif müdürüyetleri üç sınıfa bi-l-taksim birinci sınıfa üç bin, ikinci sınıfa iki bin beşyüz, üçüncü sınıfa iki bin gurus mâaş itâsı ve bunun için bûdceye zam icrâsı mâarif nezâretince gösterilen lüzûm üzerine Meclis-i Vûkelâca tensib olunarak keyfiyyet bâmzabta arz olunmuştur.

Amiral Çeşter

Donanmamızın ıslâhı esbâbına tevessül olunduğu sırada en evvel hatıra gelecek şey bu donanmayı idâre edecek zâbitan-ı bahriyemizin mevcûd olup olmadığı maddesidir. Hükümet-i Osmaniye ihtiyâcâtıyla müntesib bir donanma vücûda girecek olursa Osmanlı bayrağını taşıyacak olan bu gemileri kullanacak münfetin, muktedir, tecrübedide zâbitlara muhtâc olacak, bu zâbitların eline bütün mes'ûliyeti kendilerine aîd olmak üzere devletin bir kal'a seyyâresi, bir bayrağı verilecektir. Bugün itirâaf edelim ki bu yüzden büyük bir noksan içindeyiz. Çünkü kendilerine mekteb-i rahlelerinde muâmele-i, meşûş birkaç nazariyeden başka bir şey gösterilmeyen, şehâdetnâme aldıktan sonra da bir harb gemisinde ta'lim görmeyen gençlerimiz – birer dahi bile olsalar – iş başında acizdirler. Binaen aliye her şeyden evvel bu zâbitları yetiştirmek, bunlara funûn-u bahriyenin bi-l-cümle tatbikâtını göstermek, bunları denizlere alışdırmak lazımdır.

Bu maksadı te'mîn edecek vesâitin birincisi kaffe-i esbâb-ı tahsiliyeyi hâiz bir bahriye mektebi, bi-l-cümle tatbıkata müsâid mekteb-i sefenileridir.

Bahriye Nezâretinin bu ciheti nazar-ı dikkate alarak Amerika Bahriye mektebinin programı bize göre tatbik etmek fikrinde olduğunu kemâl-i meserretle haber aldık. İngiliz Amirallerinden Sîr Con Hüpkinis “Dünyanın en iyi bir mektebi” sözüyle takdir-i hevân mükemmeliyyet eden Amerika Mektebi bahriyesinin müdürü kadimi Amiral Çester tesâdüfât-ı haseneden olmak üzere bir aralık şehrimizde Pera Palas otelinde bulunuyor. Kendisinin bir Osmanlı muhabbi olduğu da haber aldık. Nezâret-i Amerika Bahriye Mektebi programının tedkik-i münâsebâtıyla müşâr-ün-ileyhin de fikir ve mütalâasını alacak olur ise – şübhe yokki – (1.Sütunun Sonu) hüsn-ü muvaffakiyete daha çabuk yaklaşmış olur.

Rumelide bulunan Bulgar mektepleri için muâllim ve muâllimelerle müdürleri ve idâre me'mûrları intihâb ve ta'yin etmek üzere Bulgar eksâr-hâhânesinin mekâtib-i idâresi müdürü Lâfeçif Efendi bundan iki hafta evvel Bulgaristan imâretinin Mâarif Nezâreti tarafından Sofya'ya celb edilmişdi. Rumeli Osmani dâhilinde Bulgar mekâtibinin muâllimleri, muâllimeeleri, müdürleri ve idâre me'mûrları intihab ve ta'yin edilmiş ve Lâfeçif Efendi vazifesini ifâ ederek Der-sâadete avdet etmişdir. Makedonya'da Umûm Bulgar Mektebi Tedrisât-ı Ciddiyye başlamıştır.

Sisâm'da

Sisâm'da geçende zühûr eden karışıklığa sebep olan Sofulu ve Avnesinin dün muhâkemelerine mübâşeret edildiği ve muhâkemenin muntazaman ceryan ve devam etmekte olduğu Sisâm'dan alınan telgrâf haberlerindedir.

Mizân Gazetesinin Kol Ağası Selim Sırrı Bey aleyhinde mahal-i hey'et neşriyâtda bulunmuş olduğundan Selim Sırrı Bey tarafından Mizân sahibi Murad Bey hakkında fedh-i da'vası ikâme edilmiştir.

Erzincan mutasarrıflığına Bağdad Mâarif Müdürü Tevfik Bey ta'yin olunmuştur.

Yeni Pazar'da

Sırbistan Hükümetinin Yeni Pazarda tahaddüş eden Süleyman Paşa hâdisesinde parmağı bulunduğu anlaşılmış olduğu Nuye Ferâye Perese Gazetesinde okunmuştur.

Makedonya ve Edirne vilayeti dâhilinde bin beşyüzü mütecâviz Bulgar mekâtibi mevcûddur.

Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti İstanbul Merkezinden

Para	Guruş	
1080		Tânin Gazetesi İdâre Hanesinden
540		Osmanlı İcrây-ı Tabye Deposu Sahiblerinden
5400		İkdâm Gazetesi Sahib-i İmtiyâzı Sâadetlü Cevdet Beyden
1080		Selânîk Yün Marşesinden
1080		Tüccardan Estefân Telyân Efendiden
706		“ Kamcı ve Gurmezano Efendilerden
20	716	“ İlyakara Koviraderi Tarafından
_____	<u>2700</u>	“ M.K Şema'dancıyan Efendiden
20	13348	Yekün
_____	<u>472766</u>	Evvelce İlân Olunan
20	486114	<u>Cemân Yekün</u>

BORSA

Der-Sâadet Borsası

Fî 11 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
05	101	Açıldı	Divân-ı
31	101	En Aşağı	Muvahhede-i
07	101	En Yukarı	Osmaniye
04	101	Kapandı	Tahvilatı

Santim	Frank		
37	172	Açıldı	Şark Temiryolu
75	171	En Aşağı	Tahvilatı
50	172	En Yukarı	
25	172	Kapandı	
	513	Frank Anadolu Temiryolu	Tahvilatı
2.Sütunun Sonu			
80	14	İngiliz Lirası Anadolu Temiryolu Hisse	Senedâtı
0	4		Osmanlı Sigortası Hisse
			Senedâtı
50	39		Şirket-i Hayriye Hisse
			Senedâtı
5	3		Şirket-i Hayriye-i Hâmidîye
			Senedâtı
00	473		Frank Der-Sâdate Tramvayı
			Tahvilatı
75	3	Lira	Tramvay Joisâns
80	7	Lira	Der-Sâadet Tramvay Hisse
			Senedâtı
20	18	Lira	Tütün Rejisi
00	122	Frank	Selanik Bankası
00	431	“	Der-Sâadet Rıhtım Tahvilatı
00	300	“	Der-Sâadet Su Şirketi
00	403	“	Balya Kara Aydın Hisse
			Senedâtı
00	33	“	Karasu Adı
00	39	“	Karasu Mümtâz
00	114	“	Kendire Adı Hisse Senedâtı
00	120	“	Kendire Mümtâz Hisse
			Senedâtı

Liray-ı Osmani

00

310

“

Erikli Ma'deni

Meskûkât

En Yukarı		En Aşağı			
Para	Guruş	Para	Guruş		
		35	104	Altılık Nısfı	Liray-1 Osmani Mukabeli
		20	103	Beşlik	
		20	101	Metâlik	
		20	101		
26	107	24	107	Sim Mecidi	Liray-1 Osmani 100 Guruş Hesabıyla
		35	107	Sim Çârîği	
20	107	20	101	Sim	
				Aksamı	
16	87	10	87	Fransız	
				Altunu	
30	109	24	109	İngiliz	
				Altunu	
30	109	00	91	Pul Altunu	
00	91	00	50	Karamis	
				Altunu	
30	107	10	107	Mart	
				Altunu	
72	8	70	8	Karbon	
				Kâîmesi	

Kombiyo

35	109	Guruş Londra Üzerine 3 Mâh Va'deli (Liray-1 Osmani Yüz Guruşdan
00	110	Guruş Londra Üzerine

	Viyana	Londra	Paris	Guruş	
82					Bilâ Va'de Frank Paris Üzerine 3 Mâh Va'deli (Bir Aded Liray-ı Osmaniye Mukabil)
87					Frank Paris Üzerine Bilâ Va'de
65					Mart Berlin Üzerine Bilâ Va'de
91					Kuron Viyana Üzerine Bilâ Va'de
	75	92	93		Divân-ı Osmani Mübdele-i Muvahhede Osmaniye Tahvilatı
00	185		00	175	Frank Şark Temiryolu Frank Tahvilatı Osmaniye Frank Mümtâze (Gümrük)
	87	18	00	720	Bank-ı Osmani Hisse Senedâtı
			00	419	Frank Tütün Rejisi Hisse Senedâtı

Yarıncı Cum'a Ertesi günü mevsimlerin yıl başları olmak münasebetiyle Galata Borsası kapalı bulunacaktır.

İLANLAR

Nakl-i Mekân

Meşhur Diş Tabibi Mösyö Rozenberg bu defa' Avrupa'dan avdet edüb Beyoğlunda cadde-i kebirede yeni yapılan (Sen Antonyo) Apartmanlarına nakl ettiğini muhterem müşterilerine arz eder. D 10 .2

Sanayi İdaresinden:

Şimdiye kadar itâ olunan ihtirâ' berâetlerinin ba'zıları Hükümet-i Seniye'den müsâade-i istihsâl olunmak ve müsâade olmadığı halde mevki' icrâya vaz' edilmemek şartıyla mukayyed olub ancak o gibi şartların idâmesine mahal kalmadığından bu yolda berât-ı istihsâl etmiş olanların kanun-nâmesi mûcibince iki sene müddet zarfında ihtirâalarını yeniden müsâade-i istihsâline hacet kalmaksızın mevki' fi'le vaz' etmeleri lazım geleceği ilân olunur. (3.Sütunun Sonu)

Galata ve İstanbulda Yeni İnşa Olunan

Aştâyen

Elbise Mağazası

Bi-l-hassa Ramazan-ı Şerife, bayramlara mahsûs olarak erkek, kadın ve çocuk elbiseleri, Amerikan ayakkabıları, ananas ma'mûlatdan tuhâfiyeler ve son modaya muvaffak her nev' eşya yeniden celb ve pek ahûn fiyatla mevki' fûrûhta vaz' olunmuşdur.

Her Nev' Eşya
Veresiye
Kırmızı Zarus Kumpanyası
Anonim Şirketi
İstanbul Tarakçılar

Mühim ve İstifâdeli

Her kim istifâde etmek isterse bugünlerde Mayir Elbise Mağazasına uğrasunlar

Mevsimlik ve gayet zârif ve en son modaya muvaffak kostümler, eteklikler, vesâfire her nev' eşyâ-ı tuhâfiyeden birkaç gün için fevk-âl-âde büyük bir tenzilât-ı icrâ edilmekde olduğundan yakından müşterin kirâmımızın bir defa' mağazamıza teşrif eylemelerini beyan eyleriz.

İstanbul'da Köprü Başında ve Galata'da Kara Köyde büyük Mâyir Elbise Mağazaları.

23

Mösyö Jöl Förk idâresinde.

Beyoğlunda ve modada Fransız Lisesi sene-i cedide derslerine Eylül 21 inci günü başlamıştır.

Nevşehir Kâîmmekâmı Ahmed Rami Beye aîd bir takım evrak bir zarf-ı derununda olduğu halde sokakda bulunarak mağazamızda hıfz eilmiş olmağla evrâk-ı mezkûreyi almak üzere mümâ-ileyhin mağazamıza gelmeleri.

Marpoçcilerde 23 Numarolu
Mağazada Kağıd Tüccarında
Ferâtelli Haîm

Zabtiye Nezâretinden:

Çır çır civarı hârikinde ba'zı çapulcular yedinden ahz edilen eşyâdan bir kısmının henüz sâhibleri zühûr etmediğinden mezkûr-u hârikde eşyâsı zayi' olan zevatın dâîre-i zabtiyeye müracaat etmeleri ilân olunur.

Kadı Köyünde önu kesik kullanışlı bir aded kope araba satılık olduğundan almak ve görmek isteyenlerin Cevizlikde Bekci İbrahim Ağaya müracaat eylemeleri

---

Pazar ertesi günü Selanik'den Der-sâadet'e hareket eden İtalya vapuruyla Der-Sâadete azimet eden zevât meyânında mücelled bir aded delâil hayrâtı gâib olan zâtın Bâb-ı Ali evrâk odasında Hacı Şükrü Efendiye müracaaat etmesi ihtâr olunur.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuşdur.

2.6.57. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Cum'a ertesi****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 57****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****30 Şa'ban : 1326****13 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SİYÂSİYÂT****Dâhili****Bir Fikir**

İdâre-i Osmaniye cidden meşrûtiyet-i esasını ta'kîb etmek, memleketimizde parlamento usul ve adâtı takrir eylemek için nazar-ı ehemmiyetde tutulması, ıslah edilmesi lazım gelen noktalardan biri Hey'et-i Vükelânın intihâbı keyfiyetidir.

Terakki ve İttihâd Cemiyeti'nin programını mevzû' bahs etdiğimiz sırada izâh eylediğimiz vecihle hükûmât-ı meşrûte de Re'îsi Vükelâ Meclis-i Meb'ûsan'da ekseriyeti ihrâz eden fırka rüesâsından intihâb olunur, o zât taraf-ı hükümdâriden böyle teşkil nazar-ı vazifesiyle mükellef olunca icâb eden ricâl-i siyâsiyeye müracaat eder, diğer firkalarla lüzûmuna göre uyuşur, nihâyet bir he'yet-i vücûd bulur ve irâde-i hükümdâriye aktaran ile resmiyet-i kesb eder.

Biz şekl-i idaremize bir esas metin vermek istersek bu kaîdeyi kabul etmeğe mecbûruz. Vakâ' Kanûn-u Esâside Sadr-ı Azâmın be-heme-hâl Meclis-i Meb'ûsanın

azâsından olacağına daîr bir sırâhat olmadığı için ol emirde Kanûn-u Esâsinin bu yolda tashih edilmesi lüzûmu meydândır. Maa-mâ-fih mes'elenin selâmeti memleket nokta-i nazardan hâiz olduğu ehemmiyet aşikâr olduğu cihetle meclisce müzâkerâtın te'hîher uğraması ihtimâl haricindedir.

Olsa olsa bu ciheti zât-ı Hâzret-i Padişahı'nın kabul buyurmayacakları varid-i hâtır olabilir. Halbûki memleketin selâmetine, idâre-i meşrûtiyetin takrir ve tahkimine hâdim olan böyle bir tedbirin nezd-i şâhânedede mazhâr-ı tasvib olamayacağına bir dakika bile ihtimâl vermek zân ederim ki böyükü bir hakk-ı naştasalık olur. Zât-ı Hâzret-i Pâdişahı hânedanı zişân Osmani içinde kanun-u meşrutiyet dâîresinde hükümrân olmuş ilk halife ve sultan oldukları gibi emlâk-ı şâhânelerini hâzine-i maliyeye terk etmek derecesinde de izhâr-ı hamiyet vatanperveri buyurmuş olduklarından kanûn-u esâsinin ve meşrûtiyet-i idârenin ale-l-edeb paâyidâr olmasını te'mîn edecek kavâid ve kavaninin vaz'ı olmak şerefinden de nefsi şâhânelerini mahrûm buyurmak istemeyecekleri, sadık ve mati' milletin vekilleri olan meb'ûsları vasıtasıyla yek avâzâne izhâr edecekleri temeniyete karşı gelmeyecekleri tabiidir.

İşte şu esası Meclis-i Meb'ûsân'ın ilk (1.Sütunun Sonu) devre-i ictimâiyesinde kabul edilmiş farz ederek bunun dahili ve hârici politikamız üzerinde icrâ edeceği te'sîri düşünüyorum.

Müsned sadâretin diğer memleketlerde olduğu gibi Meclis-i Meb'ûsân azâları arasında bir zâta tevdi' dâhili politikamız üzerinde hüsn-ü tesirden başka bir şey hasıl edemez. Vezirden, baladan intihâb edilmiş nişânlı madalyalı vükelâmızda kendilerini efrâd-ı millettenden başka bir cins mahluk-u mümtâz gibi add etmek istiâdâdı var. En açık fikirliler üzerinde bile rütbenin, nişânın, taraf-ı hükümetden tevcih edilmiş bir alâmet-i temezin böyük bir te'sîri görülüyor. Adeta bir sâik tabii ile ashâb-ı rütbeye riâyet ve itibâr ediliyor. Rütbesiz biçâreler hele sakaldan da mahrûm olurlar ise bütün kabiliyet idâreden de bi nasib gibi telakki olunmak bir fikr-i sâbit hükmüne girmiştir.

Hey'et-i Vükelâ doğrudan doğruya Meclis-i Meb'ûsanın kontrolü altına girince artık milletin mutâlebâtına dalgın, müteazim bir samag atıf etmek imkânı kalkar. Birbirimizi daha iyi anlamak ihtimâli te'mîn edilir. Mes'ûliyet-i nazar mes'elesini hakkıyla tatbik olunur.

Meclis-i Meb'ûsan azâları arasında acaba nezâret işlerini der-uhde edecek muktedir zâtlar bulabilirmiyiz? Bu suâle: şübhesiz! Cevabını vereceğim. Bir kere,

vukuf-u ameliye, ihtisâsa ihtiyac gösteren nezâretler için Avrupa'dan mütehasıslar celb edilecek, nezâretlerin asıl işleriyle bunlar meşgul olacaklar. Diğer nezâretlerde de nezâretten bitmemiş tecrübedide, sahib-i vukuf müsteşârlar kullanırız. Bu suretle nazırlarımız erbâb-ı ihtisâsdan olmasalar bile, Avrupa'da olduğu gibi, muvaffakiyetle idâre-i umûr ederler. Onun için Meclis-i Meb'ûsanda ehliyetli, namuslu, gayretli nazırlar bulanabileceğini şübhesiz add edebiliriz.

Yalnız işin harici politikası üzerinde hasıl edeceği te'siri biraz şâyân-ı dikkat görüyorum.

Hârice karşı memleketin siyâsi, mali itibârını te'mîn etmek için Memâlik-i Osmaniye de sağlam ve bi-l-hassa sâbit bir hükümet te'sis etdiğine herkes te'mîn etmeli, onlarda bize karşı itimâd hissi hâsıl eylemeliyiz. Son istikrâzda Bank-ı Osmaniye'nin memleket için son derece de ağır ve muzır şerâîtime katlanmağa mecbûriyetimiz ecnebi sermâyedârlarının ahvâl-i dâhiliyemizi henüz meşûş bir nazarla (2.Sütunun Sonu) görmeleri, hükümet-i meşrûteyi layıkıyla te'sis etmiş add eylemeleri neticesi olarak vukûa gelmiştir. Bu ecnebi sermeyârlar bize şimdi bi-l-nesebe pek ehemmiyetsiz bir meblağ için derig-i mâvenet ederken ileride meşrûtiyet idâresi tekrar eder ve tabii bir surette ifây-ı vazifeye başlarsa bol bol itibâr gösterilebileceğini te'mîn etmişlerdir.

Memleketimizi adilâne kavânin ile baytarfene ve muhâkane idâre edince icâbda bir hiss-i itimâd hâsıl olması tabiidir. Ancak ricâl-i siyâsiyemizin de ecnebilere ma'rûf olması lazımdır. Mes'ûliyet esasına riâyet olunan memleketlerde şahsın ehemmiyeti der-kârdır. Ecnebi devletler Sadr-ı azâmlarımızla; Hâriciye Nâzırımızla müzâkerâte girişecekler, son derece mühim, mektûm bahisler edilecek, ihtimâlki gizli muâhede-nâmeler akd olunacak; bütün bunlar emniyet üzerine ceryan eder umurdur. Avrupa hükümetleri bugün bizim yeni adamlarımızı hiç bilmezler. Riyâset-i Vükelâya, Hâriciye Nezâretine gelecek bir zât kendilerinin hiç tanınmadıkları tecrübe etmedikleri biri olursa bi-l-tabî' ilk zamanlarda olsun ihtirâz ile hareket edecekleridir. Tanımayazlar ki emniyet etsinler. Halbûki biz açık, kırgın bir politika ta'kib etmek mecbûriyetindeyiz. Onun için Avrupa kabinelerini kendimize mümkün olduğu kadar çabuk ısındırmak, dost etmek isteriz.

Şu ahled ne yapmalı? İşte bu düşünce üzerine zihnimde bir fikir parladı: Sadr-ı Azâm Kamil Paşa'nın Meclis-i Meb'ûsân azâlığına nâmzedliğini koyalım ve kendisi meb'ûs-u intihâb edelim.

Kamil Paşa Avrupa devletlerince ma'lûm, hâiz-i emniyet, tecrübedide bir devlet adamıdır. Geçende haşmetlü İngiltere Kralı Hâzretleri tarafından Zât-ı Hâzret-i Padişahiye çekilen telgrâf-nâmede bi-l-hassa medh ve metâyîşe layık görülmüştür. Kamil Paşa Meclis-i Meb'ûsâna girmezse azâ olmadığı için kendisinin riyâset-i vükelâya gelmesine razı olamayacağız. Zaten vukûâ gelen mülâkâtlarımızda Avrupa gazete muhâbirleri bize şimdiki Hey'et-i Vükelânın mukât olduğundan bahs ediyorlar; adeta idâremizin gayr-i sâbit bir esasa müttened olduğunu anlatıyorlardı. Şimdi biz bu fikri te'yîd etmiş oluyoruz. Kâmil Paşa'nın Meclis-i Meb'ûsân azâlığına intihâbı bütün bu mahzurları ber taraf edecektir; Çünkü o zaman Kamil Paşa'nın tecrübesinden kifâyetinden kendimizi mahrûm etmek için ortada hiç (3.Sütunun Sonu) bir sebep kalmayacaktır. Kâmil Paşa bugün Avrupa nazarında ihrâz ettiği mevki' ile bunca senelik tecrübesiyle, itidâl demiyle memleket için bir ma'nevi sermâyedar. Şu dakikada gayet lüzûmlu olan bu sermâyeyi muattal bırakmayalım, ondan istifâde edelim. Kâmil Paşa'nın riyâseti altında ihtiyac-ı memleket ile daha mütenâsib Hey'et-i Vükelâ teşkil her zaman kabil olur.

Memleketin bütün genç, hür, teşne-i adalet kuvvetlerini teşahhus etdirecek genç nazırlar tecrübe ve hâzm ve ihtiyâti İrane ve teşahhus etdiren ihtiyar bir Sâdr-ı Azam'ın riyâseti altında ıslâh-ı memlekete, te'mîn-i selâmet vatana çalışırsa gençlik ile ihtiyarlığın kuvve-i teşebbüse ve faaliyet ile tecrübe ve hâzm ve ihtiyâtın ittihâdi hâriciye karşı ciddi bir te'mînât-ı mukâmene geçer. İşte bunun için vatanın menfâatine muvaffak gördüğüm için:

Sâdr-ı Azam Kamil Paşa Hâzretlerinin Meclis-i Meb'ûsânda azâ olmasını temmenni ediyorum.

Hüseyin Câhid

Beyannâme

İcrâ edilmekte olan Meclis-i Meb'ûsân intihâbâtında nâmzemliğimi vaz' ediyorum.

Meclis-i Meb'ûsândan evvel meşrûtiyet-i idârenin vatanımızda sûret-i kati'yede te'sisi için teşebbüsâtta bulunacağım. Bu maksadla Kanûn-u Esâsinin vatana ciddi ve hakiki bir meşrûtiyet idâre te'mîn edecek yolda ta'dîl ve tashihi te'mîne çalışacağım. Çünkü Kanûn-u Esâsimizde bir çok noksan vardır. Bunlar tashîh olunmazsa hürriyet-i memleket heledâr olabilir.

1-Hükümdâran-ı Osmaniye Hâzretlerinin Kanûn-u Esâsiye riâyet edeceklerine dâir tahlifleri lüzûmunun Kanûn-u ilâvesini talep edeceğim.

2-Kanûn-u Esâsi ahkâmını muhâfaza buyuracaklarına yemin etmiş olan Zât-ı Hâzret-i Pâdişahı Hânedân Zîşân Osmane bundan sonra numûne-i imtisâl olmalıdır. Biz ve evlâdlarımız Pâdişahlarımıza Kanûn-u Esâsi'ye riâyet etmeleri şartıyla bi'ât edeceğiz; Pâdişahlarımızda bize milleti Kanûn-u Esâsi dâiresinde idâre edeceklerini yemin ile taahhüd etmelidirler.

2-Kanûn-u Esâsi'nin yirmi yedinci maddesinde müsned sâdaretin taraf-ı pâdişahiden emniyyet buyurulan zâta ihâle buyurulacağı yazılıyor. Sâdr-ı Azam olacak zâtın meşrûtiyet-i idâreye nûmune olan devletlerde olduğu gibi beh-me-hâl Meclis-i Meb'ûsân azâları arasına dâhil bulunması (1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Cum'a ertesi – 13 Eylül

lâzım geleceğinin kanuna ilavesini talep edeceğim.

Çünkü milletin vekâleti saffetini kazanmamış bir zât-ı sâdaret gibi mühim bir mukâme gelemes. Kuvve-i icrâiyenin riyâsetini der-uhde edecek bir sadr-ı âzama ol emirde millet izhâr-ı emniyyet etmiş olmalıdır. Makâm-ı celil saltanat ile millet böyle birbirleriyle hem ahenk olarak te'mîn-i selâmet ve saadet vatana çalışmazlarsa sarf olunan imkânlardan güzel neticeler çıkamaz. Çünkü araya sû-î tefhimler girebilir. Biz Pâdişah ile milleti ayırmağa değil, birbirlerini daha ziyâde sevdirmeye çalışmalıyız.

3-Otuzuncu maddede Vükelây-ı Devletin me'mûriyetlerine müteallik ahvâl ve icrâatdan mes'ûl oldukları yazılıyor. Fakat kime karşı mes'ûl oldukları musarrâh değildir. Hey'et-i Vükelânın meşrûtiyet-i idâreye numûne olan memleketlerde olduğu gibi Meclis-i Meb'ûsana karşı mes'ûl olmaması kâidesinin Kanûn-u Esâsiye yazılmasını talep edeceğim. Meclis-i Meb'ûsân Hey'et-i Vükelâyaya beyan-ı itimâd etmezse Vükelây-ı isti'fa etmelidir. Yahûd hükümdâr hâzretleri meclisi dağıtmak mes'ûliyetini der-uhde eylemelidir. Hey'et-i Vükela milletin vekilleri olan meb'ûsların emniyyet ve itimâdlarını gâib etdikden sonra nasıl ifây-ı vazife edebilir? Hüsn-ü idâre için arada ahenk ve ittihâd lazımdır. Kanûn-u Esâsi bize bu hakkı te'mîn etmelidir.

4-Meclis-i Meb'ûsân bir lüzûm üzerine dağıdılacak olursa iki ay sonra hükümetin ayrıca bir celb ve da'vetine lüzûm olmadan intihâb dâirelerinde tekrâr

meb'ûs-u intihâbatına başlamağa milletin hakkı olduğu Kanûn-u Esâsiye derc edilmelidir. Memleketin uzun ümddet kuvve-i kanuniyeden Meclis-i Meb'ûsândan mahrum kalmasını te'mîn etmek üzere böyle te'mînat ahzı lazımdır.

5-Tekâlif-i kanun hakkı Meclis-i Meb'ûsan ve Meclis-i Ayan azâlarına sırâheten verilmelidir. Meclis-i (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) Meb'ûsân azâları Memleket için nafi' gördükleri kanunları teklif etmek hakkına malik olmayub da bu teklifin Hey'et-i Vükelâ tarafından vukûâ gelmesini bekleyecek olurlarsa, ya'ni kuvve-i teşebbüsden külliyyen mahrûm bulunurlarsa meclis sırf gösteriş için yapılmış bir hey'et haline düşer, memlekete karşı der-uhde ettiği vazifeyi yapamaz. Binaen aliyye bu hak açık suretde sûretde Kanûn-u Esâside yazılmalıdır.

Elli üçüncü maddede bir kanûn lâhiyesi tanzimi yolunda vuku' bulacak teklifin nazar-ı itibâre alınması için ol emirde irâde-i seniyye taalluk etmesi lazım olduğunu tasrih edilmişse de işi uzatmaktan başka bir şeye yaramayan bu kaydın meşrûtiyet-i idâreye numûne add edilen devletlerde olduğu gibi, kaldırılarak meclislerce müzâkere bitdikden sonra lâhiye-i kânûniyenin huzur-u şâheneye arz edilmesi usûl-u ittihâz olunmalıdır.

6-Kanunun kırkinci ve kırk birinci maddelerinde her me'mûrun kendi vazifesi dâiresinde mes'ûl olduğu ve hilâf-ı kanûn olan umûrda emre itâat-i mes'ûliyetden kurtulmağa medâr olamayacağı yazılıyor. Me'mûrların saffet, nüfuz-u resmiyelerini sû-î istiâmâl edememeleri için bu kâîdenin bir kat daha takviye edilmeini isteyeceğim. Bir me'mûr aleyhinde gerek umûr-u me'mûresinden gerek umûr-u hukûkiyeden dolayı ikâme-i da'va etmek salâhiti bilâ-kayd ve şart her Osmanlıya te'mîn olunmalıdır. Böyle da'valarda muhâkim-i nizâmîyede ruiyyet edilmelidir. Ancak bu sayede nazırların vesaîr büyük me'mûrların muhtemel olan ta'diyasına sed çekilmiş, hürriyet-i şahsiye hakkıyla te'mîn edilmiş olur. İngiltere de hürriyet-i şahsiyenin diğer memleketlere gıbte verecek sûretde te'mîn-i bekâsı başlıca bu kâîdenin kabul ve tatbik edilmeine atıf olunmaktadır.

7-Hey'et-i Ayân azâlarının kısmen intihab kısmen ta'yin suretiyle cem' edilmesini, vazifelerinin (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) mahdûd bir müddete mühnâsır kalmasını talep edeceğim. Hey'et-i Ayân intihâb millet ile teşkil olunmazsa vatanın te'mîn-i menfaatinden ziyâde kendini ta'yîn eden kuvvetin menfaatin husûsiyesini te'mîne çalışır. Der-miyân şartı ile ta'yin edilmiş olması kendisini milletin nazar-ı teftişi ve müvâhezesinden bütün bütün kurtarır. Bu sûretle Hey'et-i Ayan Meclis-i

Meb'ûsan ile müttehaden te'mîn-i sâadet vatana çalışacağı birde terkiyâte etkâl, eski fikirlere millicâ bir müesse halinde bulunur. Memlekete zarar verir.

8-Yüzonüçüncü madde mûcibince “Hükümetin emniyetini ihlâl ettikleri idâre-i zâbitanın tahkikât-ı mevsûkesi üzerine sâbit olanları memâlik-i mahrûse-i şâhaneden ihrâc ve teba'id” yolunda makam-ı hükümdâriye verilen hak bir takım erbâb-ı fesâd ve iğrâzın makam-ı saltanatı evvelce acı tecrübeleri görüldüğü vecihle iğfâl ederek pâdişah ile millet arasına nifâk ve nefrika düşürmelerine meydan verebileceği cihetle Kanûn-u Esâsiden ti ve ihrâc edilmelidir.

9-Mülkiye rütbelerinin refi' ve lağvıyla yalnız ba'zı makamlara münhâsır olmak üzere unvan-ı tahsisini talep edeceğim Kanûn-u Esâside rütbe ve münâsib-i tevcihî hukuk-u Hâzret-i Pâdişahı cümlesinden olduğu gösteriliyor. Bundan sonra rütbe mansıbdan ayrılmalıdır. Bir zât-ı me'mûriyetden tefessâl edince rütbeden de cüdâ bulunmalıdır.

Rütben memleketimizin ahlâkını en ziyâde ifâd eden bir afettir. Bu kalkmadıkça mühim me'mûriyetlere kimin ehil olduğu aranmayacak, büyük rütbeliler arasında kimin bulunduğu araştırlacak, eski zamanda dürlü dürlü tebsislerle, ahlâksızlıklarla büyük büyük rütbelere geçmiş olan dengesiz kimselerin idâre-i umûru tahrîb etmelerinin önü alınamayacak. Onun için rütbe kaldırılmamalıdır.

10-Devletin münesâbât-ı hâriciyesinde fikr-i istilâ hubânenen katiyyen feregatla vatana ıslâhat (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) icrâsı imkânı hazırlayacak uzun bir devre-i sulh ve müsâlemet te'mîn edecek yolda umûm-u devletlerle dost geçinmek mesleğini tervic edeceğim.

11-Devlet-i Umûr-u Dâhiliyesinde her cihetden ıslâhât icrâsı tarafdarıyım.

Evvela – Muntazam bir idâre te'sîsi ile devletin itibâr-ı maliyesi iâde edilmelidir. Bu maksadı te'mîn için Avrupa'dan namûslu erbâb-ı ihtisâs celbi lüzûmuna kani'm.

Saniyen – Büyük bir istikrâz akd edilerek her cihetde birden ıslâhât başlamalıdır.

Sâlisen – İstikrâz akdi ile beraber umûr-u maliyenin tanzimi, bûdçenin nevâzanı lazımdır. Buda mevcûd virgülerin usul ve tarh ve hebâyitini ıslâh, mesârifi tezil ile kabil olabilir. Büyük me'mûrlara yüksek mâaşlar verilmesini katiyyen tecviz edemem. Herkes vatanın şu tar saatlerinde hissesine düşen fedâkarlığa katlanmalıdır.

Re'îs-i idârede bulunan zâtların millete fedâkarlık numûnesi göstermeleri iktizâ eder. İcâb ederse selâmet-i umûmiye için millet de yeni fedâkârlıklara katlanabilir.

Râbian – Islahat-ı dâhiliyede en ziyâde askerliğe ehemmiyet verilmesi fikrindeyim. Hatta mekteb acmadan evvel askerimize kurşun, çarık almağı tavsiye ederim. Hiçbir devlet ile harb edilmesi istemem. Yalnız başkalarını da bizimle harbe girişmeğe kıyam etmemeleri için kuvvetli bulunmak lüzûmuna mâni'm. Ordumuz ne kadar kuvvetli olursa olsun dâhiliye o kadar emniyet ile çalışabiliriz.

Hamsen – Neşr-i mâarif için elden gelen himmetde kusur etmemeliyiz. Türkçeyi Umûm-u Osmanlı anâsırına öğretmek lazımdır. Bu da mekteb açmak ve lisânı sadeleştirmek sayesinde kabil olacaktır. Lisânımızın karaet ve tahrinii pek az bir zaman (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

11

Tefrikây-ı Siyâsiye

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'alesinin Tekâmül-ü Ahiri

-Mâ-ba'd-

Müdâheleyede karar vermişdi. Zât-ı şâhâne üzerinde böyle bir tazyîk icrâ edilmekle beraber şimdiye kadar adem-i zühûruna o kadar çalışılan Şark Mes'alesinde bir buhran vukûna meydan verilmemesi için tedâbir-i fi'liyet ittihâzından ihtirâz olunacaktı. Selânik Limanında Lenkerândâz bulunan on sekiz İngiliz Sefîne-i hârbiyesi birkaç saat zarfında Kal'a-i Sûltaniye boğazına girebilirdi; buna mukâbil Sivastopal'daki Rus Donanması harekete hazır bir halde duruyor. Odessâde seksan bin Rus Askeri ictimâ' ediyordu. Ahvâl ikinci bir Kırım Muhârebesinin başlangıcında bulunduğu zannını tevliid eylemekte idi ki Fransa İstanbul'a karşı icrâ olunacak müdâhele-i meslihâda İngiltere'ye iştirâk etmekle harbin dâîre-i te'sîrine (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) girmiş bulunacaktı. Tehlike muhakkak idi; o sırada Biriston – Beretlü Kabinesi Bahr-i Sefîd Donanmasını İzmir'e gönderdi. Nihayet Der-Sâadet sefâretleri maiyyetinde bir ikinci vapur bulundurulmasına müsâade etmesini zât-ı şâhânedan talep etmekle işin içinden

çıkıldı. İşte bu suretle müştereken hareket edilerek boğazlar mes'elesinin mevzû' bahs olması ber taraf edilmiş bulunuyordu.

İstanbul'a gelince: Avrupa Kabineleri arasında hakim süren nekâk hafî, Ermenilerin taarruzât-ı ihtilâlkârâneleri ve bi-l-hassa 1896 Ağustosunun yirmi altıncı günü Bank-ı Osmani'de vukû bulan tecâvüz – kendi memleketlerinde zühûru mütecâsirleri hakkında kavânin-i istişâiyenin tatbikini istilzâm eden – cerâîmi Türkiye'de kendilerinin teşci' etmekte olan yolunda bir zehâb husûlü korkusu Avrupa devletlerini hareketde aciz bırakıyor. Bâb-ı Ali bundan bi-l-istifâde ıslâhâtı te'hîr vaktâlî idâme ederek yalnız mübhem bir takım vaadlerle iktifâ ediyordu. İşte bu suretle Ermeni İhtilâlcileri (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) Avrupa'yı bulunduğu hal ve vaz'iden çıkarmağa çalışdıkça istiâmâl ettikleri vesâit-i mani' muvaffakiyetleri oluyordu. Londra'da Lord Salisbori, İstanbul'da Mösyo Kambon Bâb-ı Ali'ye ihtârât-ı icrâsıyla bir müddet ta'yin olunması ve ittikâzây-ı müddetde bedâbir fi'liyeye tevessül edilmesi fikrini telfine çalışıyordu. Ancak gerek Paris gerek Petersburg kabineleri – Berlin Kabinesince iştirâk edilecek ve İngiltere politikâsına öteden beri aradığı fırsat-ı müdâheleyi ihzâr edecek olan tedâbire koyulmamağı da nazar-ı dikkatden devr-i tutmuyordu.

1879 senesi Sonbaharı ibtidâlarında Lord Salisbori'nin ittihâz ettiği davır ve hareket Fransa ve Rusya'nın meselik-i ihtiyâtkârisinin ne kadar doğru olduğunu gösterdi. İslâhâtın vesâit-i tatbikesi ve tedâbir fi'liyeye müracaat olunmak lüzûm, zarûreti, emirinde İngiltere Hâriciye Nâzırı ile Avusturya Hâriciye Nâzırı Kont Gelohofski arasında Eylül'ün yirmi beşinde itilâf hasıl oluyor. Bi-l-ahire (Teşrin-i Evvel 20) Lord Salisbori devletlere gönderdiği (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) bir muhtırada Hükümet-i Osmaniye'nin kös ve hilâtı işidiliyordu.

Baş Vekil bu muhtırada temâmiyet-i mülkiye ve ıslâhat firkasının dûçâr he'yet olduğunu tekrar ettikten sonra diyordu: “Avrupa'nın alucenâbı kendi fenâlıkları yüzünden harab olmak üzere bulunan bir hükümetin mevcûdiyetini idâmeye kâil olacak dereceye varmayacağı aşikârdır. Meger ki bu fenâlıklar büsbütün ortadan kaldırılabilsin” bu beyânât-ı mahiceye Mösyo Hânutu Teşrin-i Evvelin üçünde irâd ettiği nutuk ile cevâb vermiş, Fransa'nın menâfi' ve vezâifini ta'yin ederek serseriyâne bir politikanın Fransa'nın işine gelmeyeceğini söylemiş idi. Mösyo Hânutu 12 Kanûn-u Evvel tarihli notada Fransız Rus politikasının ta'kir ettiği programı ta'yin ve bu bâbdaki müzâkerâne hem esâs, hem hudud olmak üzere kabul edilecek üç noktayı tasrîh ediyordu: Zât-ı hâzret-i Pâdişahının memâlik-i

şâhânelerinin temâmiyet-i mülkiyesini muhâfaza etmek, Avrupa'nın müştereken müdâhelesine müsâade etmemek, hareket-i münferidede bulunmamak (2.Sayfanın Sonu)

Cum'a ertesi – 13 Eylül

Tânin

Sâhife 3

içinde kabil bir hale getirmek menâfi' mübrime-i vataniye iktizâsındandır. Harflerimizi, imlâmızı bu maksad-ı mukaddese göre ıslâh etmeliyiz. Her köyde bir ibtidâî mektebi açmak neye mütevakıf ise masraftan çekinmemeliyiz.

Sâdisen – İdârey-i Vilâyetde tevsi' mezûniyet tarafdârıyım. Şu kadarki bu me'zûniyetin hadd-i vilâyâtın merkeze irtibâtını ihlâl edecek, vahdet-i Osmaniyeyi bozmak fikrini ta'kib edebilmesi muhtemel olanların mesleğine tevaffuk eyleyecek dereceyi bulmamalıdır.

Sâbian – Şimendüfer, liman inşası vesâire gibi teşebbüsât nafi'a imtiyâzâtı umûm-u sermâyedârlar arasından yapılacak müzâyede neticesinde menâfi' devlete muvaffak görülecek şerâitle ihâle edilmelidir.

12-İntihâb-ı meb'ûsânın kanun-nâmesi de muhtac tashihidir. Şimdiki kanun mücibince hakk-ı intihâba malik olmak için yirmi beş yaşına ikmâl etmek lazımdır. Halbûki sen rüşde vasıl olan bir Osmanlı herdürlü tasarrufata ehli olduğu gibi Meb'ûs-u İntihâbına da ehli olmalıdır.

Hakk-ı intihâb yalnız az çok virgü verenlere hasr edilüb bir had ma'inde kira viren kimselerde hakk-ı intihâba malik olmalı ve mekâtib-i aliye me'zûnlarının rey'i mukarrer sayıldığı gibi dar-ül-fünûnlar, da'va vekilleri hey'eti, hey'eti itbâ, Cemiyet-İ Matbûât-ı Osmaniyeye'de ayrıca birer Meb'ûs intihâb etmeğe salâhiyetdâr bulunmalıdır.

Hüseyin Câhid

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Şimendüfere Vaz'ıyyed Mes'elesi

Bulgaristan ile ceryân eden münâsebetimizde cây-ı dikkat diğerk bir noktada Bulgaristan arazisine isâbet eden hutut-u hadidiyenin bugünlerde imâret tarafından ta'til-i işğâl bahânesiyle işğal-i askeri altına alındıktan sonra ta'til (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) işğâl-i hitâm bulunduğu ve ol bâbdaki müşkülât ber taraf edilmiş bulunduğu halde işğâl-i askeriyenin, hututa vaz'iyedd-i keyfiyetinin alan bir devam bulunması ve zaten teşevvüs ve tereddüde meyâl olan izhân ve efkârın bu sebeble ta'yin-i istikâmet ve mecrâ hususunda büsbütün şaşırılmış olmasıdır...

Ma'lûm olduğu üzere bu şimendüfer hattı mes'elesi tâ Berlin Mûâhedenâmesi akd olduğu zaman derpiş edilmiş ve bunun için muâhedename-i mezkûre müteallik ba'zı mevâd-ı ihtiyâtiye derc olunmuş idi. Bu muâhedenâmenin onuncu, yirmi birinci ve otuz sekizinci maddelerini mütalaa edenler Bulgaristan Rumeli Şarki Sırbistan memleketinden geçmekte olan ve geçmesi tasavvur edilen hutut-u hadidiyeye de işğal cedide-i hükümâtın, ya'ni Rumeli Şarki Vilâyetinin, Bulgaristan imâretinin, Sırbistan Hükümeti'nin hukuk ve vezâîfce Devlet-i Aliye Makamına kâim olduklarını ta'yinde tereddüd etmezler; ya'ni bi-l-farz Hükümet-i Osmaniye'nin Şârk Şimendüferleri Kumpânyasına karşı el-yevm hukuk ve vezâîfi neden ibâret ise bu teâdâd etdiğimiz hükümetlerde aynı hukuku ve vezâife mâlikdirler. Şu halde el-yevm Hükümet-i Osmaniye'nin Şark Şimendüferleri Kumpânyasına bilâ sûal, bilâ-cevâb, bilâ mukaddemâ, bilâ hükm, bilâ tahkik: "Haydi git; ben askerimle senin hutut ve malzeme ki vaz'ıyyed ediyorum." demeğe kalkıştığı takdirde itirâz-ı umûmiye nasıl uğrar ise bu hükümetlerde ve ferzâ el-yevm bu hal ve mevki'de bulunan Bulgaristan imâreti de öyle olmalıdırlar, öyle olmaları ahkâm-ı sârihe ahdiye iktizâsındandır. Maa-mâ-fih cür'et pek çok şeyleri unutturuyor ve hatta nazar-ı müsâmehe ile görülmesine bâdi oluyor. Mesâli işte imâretin son defa'ki "vaz'ıyyed" muâmelesidir.

Yine Berlin Muâhede-nâmesi mûcibince şimendüferleri bir suret-i sâlimeye rabit ile eksik (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) kalan iltihâk hatlarını ikmâl, hududdaki vasıl noktalarını ta'yin, ta'rifeleri, gümrük muâmelâtını, teftişâtı vesâîreyi tezkere eylemek üzere alâkadar olan devletlerin bir mukâvele akd etmeleri lüzûmu dermeyân olunmuş idi. 1881 ve 1882 senelerinde müzâkerâtı devam eden bu mukâvele-nâme Convention a Qatre ya'ni (Dörtler Mukâvele-nâmesi) nâmıyla ma'rûf olub 21

Mart'da ve Hükümet-i Osmaniye murahhası olub o sırada Viyana Sefiri bulunan Sa'dâh Paşa'nın zîl olarak der-miyân ettiği bir beyân-nâmeden ibâretdir. Mukâvele-nâmeye yukarıda ta'dâd olunan hükümetlerden mâa-adâ Avusturya'da vaz' imzâ etmişti. Avusturya Selmin cihetinde daha kesdirme bir hat inşâsını taahhüd ettiğiinden ve birde Şârk Şimendüferleri mes'elesinden dolayı bu mukâvele-nâmenin tezkere ve tanzimine azçok alâkadar bulunmakda idi. Zaten Berlin Mûâhedenâmesi de bu ciheti temâmen tasrih etmiş idi. Dörtler Mukâvelenâmesinde temdîd ve ikmâli iktizâ eden hutut-ul-tesâkiye için hükümât-ı akdiye 1886 senesi Teşrin-i Evveline kadar mühlet veriliyor idi. Maa-mâ-fih Şârk Şimendüferlerinin Bulgaristan cihetinde Avrupa hututuna irtibât ve ittisâli ba'zı esbâb-ı ma'nâ-i hayluletiyle ancak iki sene sonra hitâme erdirelebilmiştir. İşte bu mukâvele-nâmenin ikinci fıkrasının "Sâniyen..." diye başlayan mündericâtı Bulgaristan'ın hutut-u mezkûre sebebiyle gerek Hükümet-i Osmaniye ve gerek Avusturya ve Sırbistan'a karşı hattın işlemeden vesâfesinden dolayı hâiz olduğu taahhüdâtı tazmin eder. Binaen aliyye bu taahhüdât mûcibince imâretin el-yevm kendi arazisinden geçen hattı üzerinde hûd be hûd şimendüfer kûmpanyası makamına kâim olmağa teşebbüsü tecviz olunmamak lazım gelir. Zirâ hat bu mukâvele-nâmenin metin ve sirâheti sebebiyle olmasa bile ma'nay-ı umûmiyesi neticesinde her halde hükümât-ı akde-i erbâ'nın zemân ve tekâfil-i (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) müşterekesi altında bulunmak icâb eyler. Hattın vahdet-i muâmelesini te'mîn için bu dört hükümet kumpânyaya karşı bir taahhüd altında bulunmaktadırlar. İşte Bulgaristan bu taahhüd-ı zeminiyi dinlemiyor.

Vakâ mukâvele-nâmenin 13 üncü maddesi mûcibince düvel-i akde arazileri üzerindeki hutut-u hadidiyenin her dürlü mevânî' ve iğtişâsata karşı işlenmesini, amduşd etmesini taht-ı te'mîne almağı der-uhde eylemişlerdir. Fakat bu taahhüd madde-i mezkûrenin son fıkrasından müstebân olacağı vecihle taraf-ı diğerin hûd be hûd saffet-i icrâiteyi iktisâb etmesine karşı bir tedâbirdir. Zirâ bu son fıkra yukarıki fıkraya şu yolda rabıt ve ilhâk ediliyor:

"....Binaen aliyye hükümât Maakda arazisi üzerinde mevcûd olub diğere taraf-ı musâkdın şimendüferine riâyet bulunan levâzım üzerinde ve bâ husus sâbit veya mütehhârin malzeme veya muâmele-i mütekkâbele-i ahz ve itâdan mütevellid-i matlûbât hakkında icrâ-i muâmelesi yapılmayacaktır." Şu sırahâte nazaran umûru siyâsiye şöyle dursun, umûr-u adiyeye için de icrâ-i muâmelesi yapılamayınca icrâ-i muâmelesinin derece-i intihâiyesini teşkil eden vaz'ıyyed-i muâmelesinin hiçbir suretle yapılamıyacağı ülvîyetle sâbit olmaz mı?

Hükümât-ı Mahalliye'nin kendi arazilerinden geçen hatlar üzerinde kontrol hakkından mahrumiyetleri tabii muvaffak olamayacağından on dokuzuncu maddede bu hakk-ı te'mîn edilmiştir. Madde-i mezkûrede deniliyor ki:

“Hükümât-ı muâkdeden her biri işbu mukâvele-nâmeye esâs olan hutut-u hadidiye işletme umûrunu kendi arazisi üzerinde kontrol etmek salâhiyetini muhâfaza eder tâ ki işletme umûru muâmelât beyn-el-milel ihtiyâcâtına ve hükümât-ı aidesi tarafından tekrar eden ahkâmın her zaman tevaffuk etsin.”

Mes'elenin ciheti ahdiye ve hukukiyesi işte (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

aynı zamanda Bâb-ı Aliye bir nota göndererek mukâtelâten nihayet verilmediği ve Avrupa'nın mutâlebi sûret-i hakikiyede is'âf edildiği halde hükümeti İngiltere'nin çalıştığı hârâbiyeden kurtarmak gayr-i mümkün olacağını bildiriyordu. Mösyö Hânuto Teşrin-i Evvelin on altıncı günü Paris Sefiri Münir Beyi da'vet ederek Rahib Sâlvatori katl eden Mazhâr Bey derhal tevkif olunmadığı, Ermenilerin muhâkemesi için teşkil olunan mahkeme-i fevk-âl-âde ilga edilmediği Girid Valisinin arzusuna göre hareket etmesi için mahalli me'mûrun askeriyesine emr verilmediği halde Mösyö Kambonun İstanbul'u terk edeceğini ifade etdi; İngiltere'nin tarz-ı hareketinden endişeye düşen devletlerde Fransa'nın programını kabul eyledi; Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesine arz olan hiddeti nazar-ı dikkate almak lüzûmunu his eyleyen zât-ı şâhâne bunun üzerine afv-ı umûmi ilân, Urmâniyan Efendinin Ermeni Patriki intihâbına müsâade ve muhâkeme-i fevk-âl-âdeyi ilga ediyordu. Karışıklıklar yavaş yavaş sükûn-u pezir olmağa, katillerin arkası (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) kesilmeğe, cinâyetler gitdikçe azalmağa başlamıştı. Vakâ Ermeni mes'elesi devâm ediyordu. Ve ilân etmektedir; hatta Mösyö Kambon Hâriciye Nezâretine yazdığı bir tahrirâtda “Ermeni Mes'elesinin fasl ve tesviye edilmesi mümkün değildir.” diyordu. Ancak Şark Mes'elesinin hadd-ı devre-i buhrânı geçmiş, Fransız politikası Avrupa'yı tehdit eden tehlikenin önünü almağa, yangının dâire-i te'sirini tehdit ve beyn-el-düvel karışıklıklar zühûrunu men' etmeğe muvaffak olmuş ve diğer taraftan Hânutonun hâmiyetle Bulgar vel-i ahdı Borisin Paris'de 1896 senesi kış esnâsında Ortodoks ayini üzere resm-i ta'mîdinin icrâsı şartıyla Rus İmparatoru ve Bulgar Prensi arasında hasıl olan itilâf-ı iğtişâşın Makedonyâya sirâyetini ve Bulgaristanın ayaklanmasını men' etmişti.

Ahvâli hâriciye ve dâhiliyesinde müşkülât-ı mahsusaya rağmen Fransa'nın istihsâl ettiği bu netâyic “Devlet-i Osmaniye'nin temâmiyet-i mülkiyesi” esâsı

ortaya sürülerek elde edilmişti. Fransa bunu bir tedbir mukât olmak üzere değil, (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) ihtiyâcât ve menâfi' hâziresine göre öteden beri ta'kîb etmekde olduğu politikânın esaslarından biri olmak üzere kabul etmişti. Kuvvetli bir ordu çıkarmaya muktedir. Kuvve-i bir Türkiye istikbâlin hazırlar gibi görüldüğü ba'zı ihtimâlâne karşı siyâsiyât-ı umûmiyede mühim bir müesser vazifesini görebilirdi.

1895 – 1896 buhranından Fransız ve Rus politikasına sâik olan son sebi Mısır'da aramalıdır. İngiltere Hükümeti Fransa ve Rusya arasındaki itilâfi kırmak için her şeyi yapmıştı fakat her defa'sında muvaffakiyetsizliğe uğrayor, Avrupa ahenk-i düveliyesini hep bu ittifâk-ı idâde ediyor, şarkdaki müşkülâtı daîma bu ittifâk-ı tanzim ve tesviye eyliyordu.

Ancak İngiltere'nin hâricen vukû' bulan te'sîri ile istihsâl edemediği neticeyi Fransa'da fırka-i muhâlife Mehlin – Hânuto kabinesine şiddetli bir bâb-ı münâkaşa ve mücâdele keşâd etmekle kısmen istihsâl etmişti. Başkaları tarafından kızıdırılan Ermeni mukâtelâtının Fransa – Rus (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) politikası tecrîme hak ve salâhiyeti olmadığı halde durdurmuş, elden geldiği kadar menine çalışmış ve bu sırada kendi selâmetini tehlikeye, Avrupa'yı bir şark buhranının müdhiş karışıklıkları içine atmamağı nazar-ı dikkatden devir tutmamış iken fırka-i muhâlife politikayı mukâtelât ve iteden dolayı mes'ûl tutmak istiyordu. Bu münakaşa Ermenilerin maksadına hâdim olmadı; ancak alem-i siyâsiyâtda Fransa'nın kuvvetini teşkil ve İngiltere'nin serbesti harekâtını tekayyid eden bir politika aleyhine Fransız efkâr-ı umûmiyesini ayaklandırmağa muvaffak oldu. İşte İngiliz politikası bu sûretle bi-l-vâsıta kısmen ihrâz muvaffakiyyet etmiş, ya'ni Fransa'da ihtirâsât-ı siyâsiyenin ayaklanmasına ve Radikal Fırkasının mevki' iktidâra geçmesine yardım ederek Fransız – Rus ittifâkının kuvve-i icrâiyesini kısmen tahfif eylemiş oluyordu.

Almanya'ya gelince: bu defa'ki buhrânda evine karlı çıkmıştı, daha doğrusu bundan asıl o kâr etmişti. Berlin Muâhedesinden beri

-Mâ-ba'dı var-

tâfsilât-ı sâbıkadan ibâret olub cihet-i siyâsiyesine gelince imâretin bu hareketi bâ pek mevhûm ve bî lüzûm bir tecâvüz-ü Osmaniye karşı fert-i ihtiyâtdan mütevellid

bir tevehhûş-u eseridir ki tevehhûş zamanında en menâfi hak ve ahd-i mukarrerât-ı ittihâzında istiâcal edilir; yahûd pek ince ve dakik bir fikir fırsat-cûyâneden münba's bir tedbîr-i tecâvüz-kârânedir. Maa-mâ-fih Bulgaristan zemâmdârân umûrunun o kadar lüzûmsuz bir ihtiyâta lüzûm görecektir derecede safdil olduklarına inanamayız. Zirâ bütün alem bilirki hükümet-i Osmaniye sulhperverdir ve bunda muztardır. Sulhperverlikden başka bir meslek işine, menfâatine gelmez. Bir devlet ki galib geldiği halde bile maddeten ve ma'nen zarardan başka bir şey görmez, artık o devlete efkâr-ı cenk-cûyâne isnâd olunabilir mi? Osmanlı ricâli de Yunan Muhârebesinden mükâfât-ı galibiyet olmak üzere görülen elim tecrübeyi bir daha tekrâr edecek derecede safderun değildirler. Bütün Osmanlılar pek alâ bilirsiniz ki bugün en galibâne bir hareb neticesinde kârımız şanlı bir gezinti yapmış olmakdan başka bir şey olamaz, fazla olarak tesvilât-ı sâbika ile zaten içinden çıkılamayacak derecede berbâd bir hale gelmiş olan umûr-u maliyemizi büsbütün çığırından çıkarmış; henüz nevzâd olan hürriyetimizi az çok incitmiş ve belki de muhâtireye elkâ etmiş; her ciheti muhtâc tanzim ve tahdid olan, kırık dökük bi-l-cümle alâtını ta'mir-i icâb eden umûr-u dâhiliyemiz mâkinesini bir müddet daha atıl ve amelimânda bırakmış oluruz. Şimdi şu dakikada kemâl-i sür'at ve fâaliyetle işlerimizi düzeltmemiz iktizâ eder ve buna çalışırken – velo muzafferâne – bir muhârebe neticesinde bu maksad kim bilir daha ne kadar te'hîr edecektir. Biz muhârebeye, galibiyete şân ve zafere değil – çünkü leh-ül-hamd tarihimizde en büyük devletlerde bile misli nadir görülen mefâhir-i harb ile mütevecdir, - Islâhâta, terkiyâta, tensik ve tanzim-i umûr muhtâciz, umûr-u (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ticâriye ve iktisâdiyemizi, sanayi' ve zirâatimizi, mâarifimizi ileriletmek isteriz, birinci işimiz, birinci maksadımız budur. Muhârebeyi asla arzu etmeyiz. Fakat bütün bu hayır hevâhliğımıza, bütün bu sâmimi ve hâlisâne sulh-perverliğimize rağmen yine yakamız bırakılmaz yine rahatımız selb edilmek istenilirse “Lâ havle ve lâ kuvvete..” diyerek hukukumuzu, hayatımızı bi-l-zârure müdafâyâ çalışacağız.

Bulgaristan'a gelince, bu şimendüfer mes'elesi bir menvi' zamiri olduğunu gösteriyor. Dediğiniz gibi saf-dil olmayan Bulgar ricâli lüzumundan ziyâde mahâret-i diplomatikaya sarf etmek istiyorlar. Evvela şunu beyan edelim ki zor oyunu bozar. Sonra şu ciheti nazar-ı dikkate vaz' ederiz ki böyle nazik bir sareh de Avrupa'da pek yakınında böyle kundakçılar bulunmasına razı olamaz ve kundak vaz'ına, yangın zühûruna son derece mümanâ't eder. Zirâ asude ve müsterih bir hayat geçirmek isteyen bir mahalle ahalsi görülünce, yangıncı kimselerden hoşlanamazlar.

Zaten Bulgar zemâmdârân umûr-u bu şimendüfer mes'elesinde siyâseten Avrupa devletlerine karşı azim bir hitâm irtikâb etmiş, fenâ bir pot kırmış oluyorlar. Şimendüfer Kumpanyasına tecâvüz edilince birinci derecede Avusturya – Şu Peşte'deki parlak merâsim-i ihtirâmiyeye rağmen – Muğayir olur. Zaten düvel-i garbiye Cenerâl Konsoloslarından ba'zıları Hükümet-i Osmaniye gib ibü mes'eleden dolayı itirâzlarını der-hâl imârete der-meyan etdirilir. İngiltere Hâriciye Müsteşârı Çarles Hârdingin dünkü nüshamızda münderic ifâdâtı şimendüfere taalluk etmemekle beraber dolayısıyla yine Bulgaristan'ın hareket ve muâmelesini tenkide ma'tûf idi. Bu sebeble Bulgaristan'ın ilân edilemeyecek bir maksad-ı hafiyesi mevcûd olunca daha mâhÎrane hareket (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) etmeli ve bu şimendüfer hâdisesiyle Avrupa kabinelerini delgir etmekden ise onların teveccühünü celb edecek surette davranmalı idi.

İşte bu mütalaâlardan dolayı devam sulh ve müsâlemet hakkındaki itmenân kalbimizi münzelzil kılmak istemeyiz.

İsmail Hakkı

TELGRAFLAR

Dâhili

Sofya, 24 Eylül – Nîm Resmi bir gazete Şark Şimendüferleri mes'elesinden dolayı Bâb-ı Alinin yazdığı nota ile Bulgaristanın buna verdiği cevâbı neşr ediyor. Her ikisinin muhteviyâtı itidâl-perverânedir. Bulgaristan İmâreti cevabında Şark Şimendüferleri şu'belerinin kumpanyaya teslimi kumpanya ile imâret-i beyinde hal olunacağını bildirmişdir. Bulgaristan hükümeti henüz mutalebini serd etmemiş, kumpanyanın vekili ile imâret arasında müzâkerât başlamamıştır.

Peşte, 24 Eylül – Prens Ferdinând Avusturya Hâriciye Nâzırı Baron Derentâli sûret-i hususiyede kabul etmiş, mülâkat yarım saatden ziyade sürmüştür. Baron Derentâl öğleden sonra Viyanaya avdet eylemiştir. Prens Ferdinând sabahleyin Hufborg Sarayı kilisâsında icrâ edilen ayin-i ruhâniyede hazır bulunduktan sonra Kilisadaki mahzen-i emvâti ziyaret etmiştir. Saat onda prenseslerle beraber mezkûr saraydaki Elizabeth müzesini temâşâ eylemiştir. Öğleyn müşârün-ileyhin şerefine verilen ziyâfetde İmparator Hâzretleri de hazır bulunmuşlardır. Öğleden sonra Prens Ferdinand mensub olduğu hevsâr alaylarını

ziyâret etmek için “Seteniyâ Manjer”e gitmiştir. Müşâr-ün-ileyh on birinci hevsâr alayının Mir-Alaydır.

Seteniyâ Manjer, 24 Eylül – Prens Ferdinand akşam üstü buraya gelmiştir. İstasyonda mensub olduğu Hevsâr Alayının zâbitânı ile resmi ihtirâma me’mûr bir bölük asker, me’mûrin mülkiye ve askeriye ve bir çok halk tarafından selamlanarak alkışlanmışdır.

Prens araba ile Piskoposluk Dâiresine giderek Piskopos ve maiyyeti tarafından istikbâl olunmuştur. Prens Ferdinând alayın zâbitânını kabul etmiş ve bu münâsebetle irâd ettiği nutukda kendisini şu alaya me’mûr eylediğinden dolayı İmparator Hâzretlerine minnetdâr (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) olduğunu söylemiştir. Akşam zâbitan kalubunda müşârün-ileyhin şerefine keşide edilen ziyâfetde idâre-i ikdâh olunmuştur.

Hârici

Londra 23 Eylül – Ajans Royterin istihbârâtına nazaran İran Şâhının İngiliz – Rus notasına verdiği cevab vürûd etmiştir. Şâh İran yeniden intihâbât icrâsını emir etmeği ve parlamentoyu ictimâ’ da’vet eylemeği kabul ediyor; ancak intihâbâtın icrâsı ve meclislerin ictimâ’ da’vet olunması tarihinin kendi tarafından ta’yin olunacağını da bildiriyor.

Resmi haberlere göre İran Kazak askeri İngiltere Sefârethânesinin yerli muhâfizlarına taarruz etmişlerse de Kazakların Kumandanı tarafından icrâ olunan teşebbüsât üzerine hâdise kapanmış gibi telakki olunabilir.

Petersburg, 24 Eylül – Bugün koleradan 3054 musâb, 172 vefât vukû bulmuştur.

Puret Sa’id, 24 Eylül – Burada vebadan bir musâb müşâhede olunmuştur.

Astrâkan, 24 Eylül – Simeveski İstasyonu on altı kişilik bir eşkıya çetesi tarafından yağma edilmiş, eşkıyadan iki kişi tevkif olunmuştur. Merkûmların üzerinde altmış kişilik bir çetenin esâmesini hâvi liste zühûr etmiştir.

Tulun, 24 Eylül – Latoş Terevil iştimâlinde mecrûh olanların biri bir sabah vefat etmiştir.

Mânila, 24 Eylül – Filipin Cezâir-i müctemi’asının kısım ve setisinden müdhiş bir tifo icrây-ı hükm etmekte, bu yüzden bir çok tahribât vukûâ gelerek münâsebât-ı münkâti’ olduğundan pek az haber alınabilmektedir.

Paris, 24 Eylül – Bugün inâkad eden Meclis-i Vükelâ Meclis-i Meb’ûsan ve ayânın Teşrin-i Evvelin on üçüncü ictimâ’ da’vet olunmasını kararlaştırmıştır. Hâriciye Nâzırı Mösyö Pişo Almanya’nın Fransız – İspanyol notasına verdiği cevabı Meclise tebliğ etmiştir. Meclis azâsından ahz olunan ma’lûmâta göre mümâ-ileyh Almanya’nın cevabı itilâf-cûyâne olduğunu mütehadden teslim eylemiştir. Esâs mes’ele hakkında her noktada itilâf hasıl olmuş gibi görünüyor; yalnız neferaata aîd birkaç nokta kalıyorki bunların da kariben tesviyesi me’mûldur.

Paris, 24 Eylül – “Gazet Dofrânkafuret” tarafından neşr olunan bir makalade mezkûr gazetenin Sen Sebâstiyandaki muhâberine İspanya Meclis-i Meb’ûsânı azâsından ve Nazar-ı Sâbıkadan Mösyö Villânosevâ tarafından Fransa ve İspanya’nın Fas mes’elesindeki vezâîfi hakkında ba’zı beyânât-ı mahremâne vukû bulduğu (1.Kısım 4.Sütunun Sonu)

11

[Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

Pelage’yi müteessir ediyordu. Bu bir kuvvetdi; şen, muzaffer, mestî-bahş, genç, nevâşikâr; pür amid bir kuvvet; Pelage’de bu kuvvetin te’sîriyle doğrulmağa başlayordu.

Ekseriyâ şarkı söylerler; aîle şarkılarını seslerinin bütün kuvvetiyle sevinerek tekrar ederlerdir. Ba’zen yeni şarkılarda öğrenirlerdi. Fakat bunlar o zamana kadar bilmedikleri tarihi, melûl bir nağme ile bestelendikten seslerini hafifletirler, bir neşide-i diniye okuyorlarmış gibi mütefekkir, ağır bir tavır ile terenim ederlerdi. O vakit simâlar sararır, şarkıyı söyleyenlere bir ateş-i faaliyet (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) gelir, bu ahenkdâr sözlerde büyük bir kuvvetin muhtefi olduğu his edilirdi. Bi-l-hassa bu yeni şarkıların bir danesi ananın kalbini heyecân ve endişeye düşürüyordu. Bunda ne elim tereddüderin karanlık yollarında tek ve tenhâ dolaşan muhakker bir ruhun endişe ve iniyetleri vardı, ne de korkudan şaşırılmış, sefâlet içinde ezilmiş bî şekil verenin bir kalbin feryâdları duyulurdu. Ve şarkıda serbest bir hayata susamış insanların sönük şâhikaları iyi fenâ ne bulursa bilmeden

mahv ve tehribe mehyâ bir tehvirin meydan okumayan feryadları da yokdur. Gayzu intikâm ve hiç bir şey vücûda getiremeksizin her şeyi mahv etmeğe müsteid olan hiss-i gâfil de bu şarkıda görünmüyordu. Bunun eski dünyadan, esirler aleminden hiçbir eser, hiçbir şey yokdu, Palege zaten sert sözlerden, keskin nagmelerden hoşlanmazdı. Fakat bu şarkıda öyle bî payân bir kuvvet vardı ki ingâm ve elfâzı örtüyor, kalbde kuvve-i tefrikanın çok fevkinde, bir şeyin vücûduyeti hissini uyandırıyordu. Eşte ana bu şeyi şu odada toplayan delikanlıların (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) simâlarında gözlerinde görüyor bu ser eser alûd kuvvete tevdi' nefis ederek kalblini istilâ eden derin bir endtişe içinde bütün dikkatle o şarkıyı dinliyor, dinliyordu.

Mazlum çehrelî Vesofçikof diyordu ki:

-Bir gün gelecek, bu şarkı sokaklarda söylenecek!

Babası hayırsızlık tehmetyyle bir defa' daha habse girince:

-Artık, dedi, bizim evde toplanabiliriz.

Hemân her akşam fabrikadan çıkınca arkadaşlarından biri Pâvel'in evine gelir; birlikde kitab okurlar, okudukları kitabların ba'zı fikralarını istinsâh ederlerdi. Hepsi endişe ve telâş içinde idi. Müşekkillerini düşünecek muhâkeme edecek vakitleri yokdu. Yemek yerken, çay içerken bile kitâbı elden bırakmazlardı: zaman geçdikce Pelage bunların konuştuıkları şeyi anlamaz olmuşdu...

Bir gün Pelage küçük-Rusyalıya dedi ki:

-Siz ne garib mahlûkatsınız nazarınızda (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) herkes arkadaşdır...Yâhudiler, Ermeniler, Avusturayalılar hep arkadaşsınız....onların sanki hepsi dostlarımızmış gibi bahs ediyorsunuz. Herkesin sevinci, kederi sizin de sevinciniz, kederiniz oyulur...

Küçük-Rusyalı bağırdı:

-Herkesle, evet herkesle! Bütün dünya bizimdir. Bütün dünya amelenindir! Bizim için ırk, milliyet yokdur; bizim yâhim fikir arkadaşlarımız, ya düşmanlarımız var. Amele sınıfının kaffesi bizim dostumuz; bütün zenginler, ellerinde hükm ve nüfûz olan bütün adamlarda düşmanımızdır. Şu toprağa temiz bir nazarla bakılıb da bizlerin, şu amele takımının ne kadar çok olduğu bir kudret-i ma'neviyeleri bulunduğu görülecek olursa sanki bir sor muhteşem icrâ ediliyormuş gibi insanın kalbini meşhûn serûr ve sâadet olur. Bir Fransız, bir Alman da aynı hisle müstehassıdır; İtalyanlarda aynı zevki toplarlar. Biz bir ananın evladıyız. Yer

yüzünde ne kadar memleketler varsa hepsinde çalışan amele aynı fikir ile,
(4.Sayfanın Sonu)

Cum'a ertesi – 13 Eylül

Tânin

Sâhife 5

bildiriliyor. Zikir ve beyanını bi lüzûm add ettiğimiz bir takım ifâdât-ı gayr-i kati'ye meyânında Mösyö Villânonevâ El-cezire Ahid-nâmesine vaz' imza eden devletlere gönderilmek üzere Fransa tarafından İspanya Hükümetine tebliğ olunan notada güyâ Almanya hakkında mütecâvizâne ba'zı ta'bîrât bulunduğu, bu notanın başka ta'bîrât ile kaleme alınması lüzûmunu Fransa'ya teklif eden İspanya Hükümeti olduğunu beyan etmiştir.” Bu telgrâfnâmeyi tebliğ eden Ajans Hâvas bunun asıl ve esâsı olduğunu bildiriyor.

Londra, 24 Eylül – Deyili Kamrenikal diyorki “Almanya'nın Fas notasına cevâbı bir tarz-ı ihtiyâtkârânededir. Şekil, uslûb ifâdesi mu'tedil itilâfpervârânedir. Cevab-ı mezkûrun mündericâtı Almanya'nın El-cezire Ahid-nâmesini değişdirmek arzusunda olmadığını kemâl-i memnûniyetle gösteriyor.

Memleketde asayişi te'mîn etmek için Fas emirine lüzûmu derecede serbesti hareket vermek hususundaki talebe gelince bu hüsn-ü te'sîr hasıl eden bir eser akıl ve hikmetdir. Birkaç hafta evvel zuhûra gelen hadîse-i müesefeden sonra bu cevab-ı intizârın da fevkinde oldu. Binaen aliyye Fas Mes'elesinin her taraf için mûcib-i memnûniyet bir suretde tesviyesini teshîl edecektir.

SIYÂSİYÂT-I MÜHİMME-İ HÂRİCİYE

Fas Ahvâli

Molla Hafız'ın tasdik-i imâreti ne gibi kayud ve şurût ile mümkün olacağı hakkında Fransa ve İspanya Hükümetleri arasında kararlaştırılan nota El-Cezire Ahid-nâmesine vaz' imza eden devletlere tebliğ edilmişdi. Buna devletlerin hemân kaffesi cevâb-ı muvaffakiyet verdiği halde Almanya Hükümeti itâsı cevabda iltizâm-ı te'hîr ediyor, bu te'hîr Fransa muhâfil-i siyâsiyesini telâş ve endişeye düşürmeğe başlıyordu.

Molla Hafız Tunca'da ilân-ı imâret ettiği zaman Almanya Hükümeti Fâsda sulh ve sükûnun bir an evvel iâdesi te'mîn olunabilmek için emir-i cedidin seriân

tasdik-i imâreti lazimededen bulunduğunu resmen beyan etmiş ve bu suretle diğer devletlere pîşvâ olmuş idi. Fransa Hükümeti kendisine (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) karşı sulh kullanmış, Fas'da mütemkin Avrupalılar aleyhinde ilân-ı cihâd etmiş bir zâtın cefa'l-kalem tasdik-i imâreti müdbârene bir hareket olamayacağı mütalaasını ileri sürmesiyle bir zaman olmuşdu ki Fransa ve Almanya münâsebâtından endişeye düşünölmüşdü hatta ba'zı Fransız Gazeteleri Almanya'nın vaktiyle o kadar istiâcâl etmiş iken şimdi nihâyet-ül-emir Molla Hafız'ın tasdikine aîd olan bir notaya itây-ı cevâbda bu kadar te'hîr göstermesi bir maksad-ı mahsûsa müstenid olmak lazım geleceği ve meselâ cevab-ı muhâlefet verecek olursa bunun ittifâk meselesi erkânı tarafından ne suretle telakki olunacağını istemezce lüzûm gördüğü mütalâasını serd etmişdi.

Bugün varid olan ajans telgrafları Almanya'nın da cevâbını gönderdiğini yazıyor, muhâfil-i siyâsiyece bu cevâbın hatta intizârın da fevkinde ve pek müsâid bir zeminde telakki olunduğu beyan olunuyordu. Teferruata aîd bi-l-ahire tesviyesi mümkün olan birkaç maddeden başka esaslı bir nokta-i ihtilâf kalmamışdır. Almanya Hâriciye Nâzırı Efrenci Eylülün yirmi dördüncü günü Berlindeki Fransa ve İspanya sefirlerine gönderdiği cevâbnâmede "Fasda ahvâlin kesb etdiği şekl-i cedide sebebiyle mevki' hükümete geçen Molla Hafızın tasdik-i imâreti için ancak bi-l-cümle devletlerin menâfi' müşterekeleri esas olabileceği hakkında Fransa ve İspanya Hükümetleri ile Almanya arasında itilâf mevcûd olduğunu" ve "Binaen Aliyye işbu menâfi'n icâb etdirdiği ba'zı te'mînâtın Molla Hafız'dan talep edilmesi hakkında Almanya Hükümetinin bir güne itirâz olamayacağını" der-meyân etmişdir. Almanya hükümeti şerâit-i meserrerde dâîresinde şu talebin Tunca'daki Hey'et-i sefirânın en kıdemlisi ma'rifetiyle Molla Hafız'a tebliği hey'et-i sefirâyâ aîd olduğu fikrinde bulunduğunu söylüyor. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Molla Hafız'ın Tunca'da ki hey'et-i sefirâyâ bir mektub-u resmi göndererek Fas gerisi imâretine kâvdini devletlere sûret-i kati'yede tebliğ ile tasdik-i imâreti talep etmesini ve aynı zamanda El-Cezire Ahidnâmesinin kaffe-i ahkâmı ile bu ahkâmın tatbik için ittihâz edilmiş olan tedâbiri kabul edeceğini beyan ederek memleketinin sûret-i idâresi hakkında te'mînât-ı kati'ye vermiş olmasını Almanya Hükümeti bir fal hayır olmak üzere alkışlayarak telakki ediyor. Almanya Hükümeti bu mektuba büyük bir ehemmiyet isnâd ve Fransa, İspanya Hükümetlerinin kendi notalarıyla şerh ve beyân etmiş oldukları bir kısım mühimmeni bu mektubla ifâ ve tatbik edilmiş gibi telakki edecekleri ümidini izhâr eyliyor.

Almanya Hükümeti bu izâhatı itâ etdikden sonra Fransız İspanyol notasında mevzû' bahs olan te'mînât hakkında kendi nokta-i nazarını şu suretle şerh ediyor:

Molla Hafız'ın El-Cezire Ahidnâmesi ahkâmını ve bu ahkâmla tatbiki için ittihâz olunan tedbiri tasdik ve kabul etmesi hakkındaki talebe karşı Almanya Hükümetinin bir güne itirâzı yokdur, yalnız bu tedâbirin meşru' ve Fas hukuk-u umûmiyesine muvaffak olması lüzûmunu nazar-ı dikkate almak icâb eder. Almanya Hükümeti Fas'da silah kaçakcılığının men'i için Fransa ve İspanya'ya evvelce verilen hukukun te'yidi talebine karşı da bir itirâzda bulunmaz.

Almanya Hükümeti'nin fikrince Molla Hafız'ın gerek devletlere, gerek eşhâsa karşı salifi tarafından vaki' olan taahhüdâtı da fesh edemez. Maa-mâ-fih Almanya Hükümeti eşhâs ile akd olunan bu kabil mukâvelât ve taahhüdât-ı maliye teşebbüsât-ı nafiaya ve para ıkrâzına aîd olarak El-Cezire Ahid-nâmesinde münderic ahkâm-ı dâiresinde akd ve icrâ olunmuş olduğu halde tasdik ve kabul olunabileceği mütalaasını der-meyân eder. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Almanya Hükümeti Kazablanga bombardımanı ve bunu ta'kir eden hâdisât yüzünden vukûâ gelen zararların takdir ve ta'yini için teşekkül eden komisyonun ta'dîle salâhiyet ve me'zûniyeti hususunda mütehd-ül-fikirdir. Fazla olarak Almanya Hükümeti Düvel-i Ecnebiye ve tebâ'ları ile olan muâmelâtının hukuk-u düvel kavaîdine tevfik-i hareket etmek Fas dahilinde sükûn ve selâmet ve seyir ve seyâhati te'mîn için iktizâ eden, tebâbiri derhâl ittihâz eylemek azim-i kati'yesinde olduğunu sûret-i aleniyyede ve resmîyyede ilân etmesi için Molla Hafız nezdinde bir hareket-i müştereke icrâsına amâdedir.

Şu kadar ki Almanya Hükümeti bu maksadı istihsâl için ittihâz edeceği tedâbirde Molla Hafıza lüzûmu kadar serbesti hareket verilmesini arzu eylediğini, ahaliy-i müslümenin yeniden heyecâna ve Fas'da sulh ve sükunun iâdesini görmek isteyen Avrupa Devletlerinin menâfi' müşterekelerinin tehlikeye düşmesi bu sâyede men' edileceğini beyan ediyor.

Almanya Hükümeti ittihâz etdikleri tedâbir-i askeriye bundan sarf olunan paraları telef olan tebâ'ları için icâb eden tazminâtı istihsâl hususunda Fransa ve İspanya tarafından der-miyân edilen talebe itirâz etmiyor ve bu iki hükümetin emr-i ıslâhı bi-l-cümle devletlerce arzu edilmekte bulunan Fas ahvâl-i mâliyesini de nazar-ı dikkate alacakları yine emin olduğunu beyan ediyor.

Nihayet, Almanya Hükümeti Abd-ül-aziz ile maiyyeti me'mûrlarının terfiye halelerini emir-i ceddeden talep hususundaki teklife beyan-ı muvaffakat etmektedir.

Parlamento İctimââtı

Parlamentolarda arakın te'sirâtı heman her yerden ziyade hükmünü icrâ eder. Yunan, İtalya, Portekiz, İspanya, Fransa, Amerika gibi memleketleri mevki' ve ahâlisinin tabiiyeti ve mizâcî itibâriyle birbirlerine muhâlif olmakla beraber parlamento ictimââtında; (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

o mağlub olmaz fikir ali ahvetle birbirine merbûtdur. Bu ahût gitdikce terakki ediyor. Onun hararetiyle bütün mevcûdiyetimiz ısınıyor, o, simây-ı adaletde ikinci bir güneşdir, ve bu simâ amelenin kalbindedir. Ne olursa olsun, ne nâm ile yâd edilirse edilsin, sosyalist fikren bizim kardeşimizdir. Şimdiye kadar böyle oldu, şimdi de böyledir, yarın da; o bir günde ale-l-abad, asırlarca böyle olacak.

Bu çocukca taşkınlıklar, bu sarsılmaz itikâd saf bu küçük hey'etin arasında gitdikce aranan bir kuvvetle sık sık tezâhür ve tekrar etmekte idi. Pelage bu meserreti gördükce her gün başının üstünde gördüğü güneşe benzer bir başka güneşin, öyle parlak büyük bir şeyinin fi-l-hakika dğmuş olduğunu bir sevk tabii ile his ediyordu.

Pâvel ikide birde söylerdi:

-Bize bir gazete lazım!

Hayat bir devre-i heyecân ve himâye giriyor; insanlar birbirine; bir kitabdan ötekine geçerken (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) çiçekden çıkmağa uçan arılar gibi gitdikce daha sür'atle koşuyordu.

Bir akşam Vesofçikof dediki:

Ortalıkda bizim bahsimiz dolaşmağa başladı. Galiba yakalanacağız!

Küçük – Rusyalı cevap verdi.

-Balık ağa düşmek için yaratılmışdır.

Bu adam Pelage'nin gitdikce hoşuna gidiyordu. O "Niseceğim!" dedikçe yumuşak bir çocuk eli yanağını okşıyor zan ediyordu. Pazarları Pavel bir işle meşgûl ise odunu o yarardı. Bir gün kocaman bir tahta parçası getirdi; birbaşka günde

yıklılmak üzere olan bir bölmeyi ta'mir etdi. Bu işlerle uğraşırken bir taraftan ıslıklarıyla melûl ve gâmnâk hevâlar hâlardı....

Ana bir gün Pâvele dediki:

-Küçük – Rusyalıyı bizim eve alsak olmaz mı? Hem sizin için daha kolaylık olur. Bütün gün birbirinizin arkası sıra koşmaktansa...

Pâvel omuzlarını kaldırarak: (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-Seni fazla rahmete sokmuş oluruz...dedi.

-Hiç değil? Bütün ömrüm sebebini bilmediğim bir azâb içinde geçti şimdi böyle temizyürekli bir adamın işinden mi çekineceğim?..

-Peki, nasıl isterseniz öyle yapınız. O kabul ederse...Ben memnûn olurum.

Bunun üzerine Küçük – Rusyalı geldi, o da yerleşti.

-8-

Mahallenin tâ ucunda duran bu küçük ev nazar-ı dikkati uyandırıyor; zaten mütereddid ve mütecessis birkaç göz evin duvarlarını aşmış, bir takım şâibeler evin üstünde dolaşmağa başlamıştı. Orada gizlenen serâiri anlamağa çalışıyorlardı. Ba'zen geceleri bir göz gelüb pencereden bakar, bazen bir el cama evrerâk sür'atle kaçar giderdi.

Bir gün meyhaneci Regoncef sokak ortasında Pâvel'in annesini durdurdu. Bu adam ufak ceneli, güzel bir ihtiyârî; Boroşok, (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) kırmızı boynunda dâima siyâh ipekden bir atkı bulunur. Parlak ve sivri burnunun üstünde bagecer çiveli bir gözlük dururdu. Bu gözlük yüzünden ona "Kemik Gözlü" derlerdi.

Pelage'yi durdurarak nefes almadan, cevap beklemeden sert, münkati' bir sesle söylemeğe başladı:

-Ne var, ne yok, ne haldesiniz Pelage? Oğlunuz nasıl? Ona daha evlendirmeyecekmişiniz? Artık evlenecek yaşa geldi. Ana baba çocuğunu genç yaşda evlendirirse daha rahat eder, aile içinde yaşayan adamın fikri, vücûdu daha sıhhatde olur. Sirkeye konulmuş mantar gibi daha çok dayanır. Ben sizin yerinizde olsam Paveli evlendirirdim. Şimdiki zamanda çocuklar üstünde göz ayırmağa gelmez; çünkü onlar istedikleri gibi yaşamağa koyulurlar, ne kadar fena hareketler varsa hepsini yaparlar. Delikanlılar artık kilisâya gitmez oldular, umûmi mahallerden uzaklaşıyorlar, fakat gizli gizli bir köşede toplanarak konu- (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

-Mâ-ba'dı var-

mübâhâşat ve itây-ı rey gibi husûsâtda pek şâyân-ı dikkat müşâbehetler İrane ederler.

Parlamento usulu bütün mütemdin memâlikde gaye-i emeldir. Bir yerde ictimâ' eden bir çok kimseler bir şey hakkında, hatta o şey psikoloji nazarında hata alûd bir esâsa mübtene olsa bile adedce onlara nisbeten daha az mukaddâr de olan kimselerden ziyâde ittihâz-ı mukarrerât eylemeğe müsteâddırlar.

Parlamento ictimâ'nında onu terki eden kimselerin ahvâl-i ruhiyeleri tedkik edileceği zaman hiddete istiâdâd, noksan muhâkeme, telkînât-ı hâriciyenin te'sîrâtı, efrât-ı haysiyyât ve nihâyet bunların hepsinden ziyâde hâiz te'sîr olan ahlakın nüfûz-u mercihini unutmamalıdır. Şâyân-ı ehemmiyet olan şeyleri terk ve ihmâl bu hususda bir illet-i mahrupe gibi hükmünü icra eder. Bu noksana hemân her yerde, bi-l-hassa Latin Akvâmında tesâdüf olunur ki onlarda en meşûş mesâfli en hâyali esâslar ve her yerde her şeye kabil-i tatbik olacak usûl ve kavâid ile hal etmek için sâbit ve ma'ned bir temâyül vardır. Esaslar tabiaten fırkalarla tenvi' eder, fakat bütün bu fırkalara bir şekil ve hiddet iksâ edersek netice itibâriyle yine aynı şeye desters oluruz. Çünkü parlamento pek ziyâde telkinâta müsteâdiddirler; maa-hezâ buradada kabiliyet-i te'sirin hududu, pek ziyâde şâyân-ı ehemmiyet hududu vardır.

Memlekete veya hâriciye müteallik bir menfaatde hey'eti teşkil eden azâdan her birinin birtakım efkâr-ı sâbitesi olurki onu hiçbir vesika ne kadar mukanni' olursa olsun dûçâr-ı tez-lezel edemez. Mesela parlamento usûlü himâyenin lehinde rey veren meb'ûs bu rey ve fikrinde o kadar ma'nedder ki hatta demosten bile gelmiş olsa onu iknâ' ve re'yinden nukûl etdirmeğe muvaffak olamayacaktır. Sonra hayat-ı siyâsiye de her partinin Sâikleri bütün bir parti nüfûzuna musâvi bir nüfûzdu hâizdirler.

Umûmi olan mesâilden bahs edelim: farzâ bir kabinenin sukûtı, yâhûd bir verginin tarh ve tevzi' hususunda itây-ı re'y eden bir parti münhâsıran kendi Sâiklerinin te'sîr ve nüfûzu ile hareket etmiş ve o kadar nâ kabil tez-lezel bir inâd ve ısrar ile re'yini vermişdir ki hatta memleket için pek vahim netâyic tevliid edecek olsa bile ondan rucû' etmesi imkân-ı hâricindedir. Sonra parlamento da bir meb'ûs ekseriyâ beyan ettiği fikren hilâfına olarak ikinci bir re'y itâ eder. Meselâ, bir kanun laâhiyesinin tedkik ve münâkaşasını müteâkib re'yini veren meb'ûs biraz sonra o kanunun hükmünü büsbütün mahv ve iskât edecek bir madde ilâvesi sadadında basit

makâl, yahûd bir dar-ül-sânayinin kendi amelesini istediği gibi intihâb ve istidiği vakit onları def' ve tard edebilmekte hâiz salâhiyet olduğu fikrini der-meyân etdikden sonra böyle birhal vukû'nda fabrikatörün o ameleye tazminât itâ etmesi lazım geleceğini söyleyerek evvelki teklifi itâ eyler.

Parlementolarda mübâhaşât esnâsında hakiki kuvvetler sâiklerdir. Maa-mâ-fih böyle rüesânın isimleriyle temsil eden bu sâikler her memleketin parlamento ictimâatında (1.Sütunun Sonu) büyük bir rol ifâ ederler; ve bunların lüzûmu vücûdu hiçbir zaman inkâr olunamaz. Bir cemiyeti teşkil eden insanların üzerinde hâiz nüfûz birine ihtiyâc vardır. Ve bu sebebledir ki bir parlamentonun efkârı onu teşkil eden meb'ûsânın münkesim olduğu partilere riyâset edenlerin, ya'ni sâiklerin efkârından ibâretidir. Bunlar ekseriyâ damağlarının muhâkemâtından ziyâde diğer bir takım nüfûz ve tesirâta tabi' olurlar. Fransa'nın en büyük ve geyver olanlardan biri, parlamentoda bir mevki' sahibi olmuş olan Jöl Simon bakınız ne diyor: "Parlamento öyle bir yerdir ki orada şa'le-i daha asla mahsûs ve mereti olmaz. Orada telâkat-ı lisâniyeden başka hiç bir şey müesser değildir. Binaen aliyye parlamento da vatana hizmetinden ziyâde partilere hizmet edilir."

İhtimalki bu fikir pek müferretidir! Fakat inkar olunamazki sâde ve en metin hakâiki ihtivâ eden sözler parlak fakat bir ma'na'yı hakikat ifâde etmekden ba'id olan kelimeler karşısında ekseriyâ mazlûm kalır.

Bir partinin sâiki ihtimâl zeki ve sahib-i ma'lûmâtdır; fakat bu onun için fâideli olmakdan ziyâde ekseriyâ muzır olabilir. Çünkü mevzû' bahs olan şeyin teşevvişini İrane ve onu izâh ve tenvire çalışmakla beraber zekâsı onu, sâmi'yen üzerinde kanâat-i lâzimeyi hasıl etmek için icâb eden şedid ve müferret-i harekâtdan tecrîd eder ve bu sûretle fikrin metânetine rağmen hiçbir te'sîr istihsâline muvaffak olamaz.

Tarih-i beşerin en buhranlı ve şâyân-ı ehemmiyet devirlerinde bi-l-hassa Fransa ihtilâlinde partilerin en büyük sâikleri mahdûd-ul-fikir olanlar olmuşdur.

Parlamento da irâd olunan bir nutkun tevlid-i muvaffakiyet edebilmesi hâtibin malik olduğu kuvve-i ma'neviyeye melûtdur, orada isâbet-i muhâkemededen ziyâde efkâr ve hissiyâta hükümrân olan şey kuvve-i ma'neviyedir ki her hangi bir sebeble zâil olunca meb'ûsân nüfûzu derhâl afûl eder.

Meb'ûsların dâima mensub oldukları fırkaların meselik ve menfaatine muvaffak olmayan şeyler hakkında itây-ı re'yyden imtinâ' etdiklerini zan etmek doğru değildir. Fransa tarih-i ihtilâli bu zannın ne büyük bir hata olduğunu ve izâhen

gösteriyor. Meselâ, o zaman Zâdgân için imtiyâzlarından ferâgat etmek bir felâket olduğu halde bunu yapmakda tereddüd etmemişlerdir.

Fransa Paramentosunun münkasım olduğu partilerden efkâr ve menfaatleri, meslekleri yekdiğerine muhâfil olan fırka-i yesâr sağ taraf ile birleşerek en mütenfez re'is Danto'nun idâma mahkumiyetini tervec ettiği gibi sağ taraf da sol ile birleşerek hükümet-i münkalbenin kendisi için en muzır karar nâmelerini tasdik ve kabul etmiştir.

Maa-mâ-fih vazifelerinin müşkülâtına rağmen bir milleti idâre ve onu zalim ve istibdâddan muhâafaza etmek için parlamentonun lüzûm-u vücudu aşikardır.

Me'mûr, mütefekkir, muharrir, alim, sana'tkâr, hülâsa zirve-i medeniyeti teşkil edenler için (2.Sütunun Sonu) parlamento gayet emeldir. Maa-mâ-fih kuvve-i maliyenin isrâfı hususunda parlamento bir tehlikedir. Çünkü meb'ûs avâmı memnûn etmek için meselâ ameleye tekâadiye tahsis, murabbilerin ve sâîrlerinin tezyîd-i mahsusâtı yolunda bir teklif dermeyân eder, diğer meb'ûslar şâyed bu teklife muhâlefet ederlerse yeniden intihâbât icrâ edildiği zaman müntahiblerin kendinden yüz çevirmeyeceğini düşünerek onu kabulde tereddüd etmez. O halde tekâlif-i cedide vaz'ına lüzûm-u hâsıl olur. Ve işte sırf bu fikir menfaatle memleket-i zorbanın tâ kalbinin üstünde indirildiğini his eder.

Geçmiş zamanlarda medeniyetini, onların husul-u azimetini veya sükût ve inkırâzını tedkik edersek görürüz ki: bu medeniyetlerin sabah inkişâfında muhâceret, istilâ, fütühât gibi birer sebeble bir araya toplanmış olan kanı, lisanı, mu'tekadâtı muhtelif bu insanların, bütün bu gibâr-ı beşerin arasında henüz temâmiyle tekarrür etmemiş bir kanundan başka hiçbir râbıta yoktur. Fakat asıl bu teşevvüşde derki halkın ahvâl-i rûhiyesi tezâhür eder. Evvela bu insanlar vahşet ve za'if ahlak ile ma'lûldurlar; bunlar öyle barbarlardırki kendilerinde hiçbir şey esaslı değildir. Fakat sonra tedricen mahiyyetanın müşabheti, tesâleb-i ark gibi bir takım tesirât ile bir hayat-ı müşterekenin lüzûmu tezâhür eder ve o lüzûmun tesiri altında yavaş yavaş aynı hissiyâtle mütehassıs bir ark teşekkül eder. Vakâ' bunlarında gâye-i makâsadı olur; fakat bu gaye ne olursa olsun hayat-ı hissiye ve fikriye de müşterek bir vahdet-i mükemmele hasıl olmuş demektir. Bu suretle müessesâtı, itikâdâtı, hasâisi, sanâyi' ile yeni bir medeniyet talû' eder.

Bu cemiyetden yine ara sıra mecnûnâne bir takım efkâr-ı sudûru görülürse de bu efkârın arkasında gizlenen ruh-u insâl onu kendini tesâdüf eline teslim ve irticâcdan muhâfaza eder. Lakin, sonra zaman yavaş yavaş fi'l tahrubini icrâya başlar

ve medeniyet nokta-i kemâle vusûl ile beraber artık tevsi' etmemekte ısrar ederek zevâle mahkûm olur. Çünkü saat şeyhûhet-i hulûl etmiştir; ve dâima koşan zavallı akrebini tevkif etmek mümkün değildir. Milletın gaye-i emeli artık dûçâr-ı isfirâr olmağa başlamıştır; tedricen vahded ve kuvvet, müessesât-ı siyâsiye ve ictimâiye mütezelzel olur. Cemiyet yine bir zaman için müessânını muhâfaza etmekle beraber o cemiyeti terki eden anâsırdan her biri kendi amâl ve menâfi'nden başka hiçbir şeyi düşünmeyerek nasıl idâre olunacağı bilinemez. Medeniyet artık sebâtdan mütecerred ve tesâdüfe esirdir. Şa'şaa-i hâriciyesini muhâfaza etmekle beraber hakikatde setun istinâdı köşemiş, ilk fırtına ile inhidâme mâhyâ bir binadan başka bir şey değildir.

İşte buraları nazar-ı dikkate alarak ve kemâl-i ciddiyetle çalışarak müşâ'şâ' fakat mütezelzel bir esâs üzerine müstenid bir hükümet değil, şanlı ve ciddi bir devlet olmalıyız.

Asâf Bâhir

(3.Sütunun Sonu)

NELER BİLMELİYİZ

Öğrenmiyoruz, Öğreniyoruz

İntihâbâta Müdâhele

Meb'ûsân intihâbâtına hükümetin müdâhelesi vukû bulmak her zaman şâyân-ı teessüf, ba'zı defa' gayet mûzır ve tehlikeli bir harekettir.

Hükümetin intihâbâta müdâhelesini haklı göstermek için serd edilebilecek esbâb olsa olsa usûl-u meşrûtiyetin aleyhinde çıkabilir.

Usûl-ü meşrûtiyet icâbınca milletın ekseriyeti ile akliyetde kalan muhtelif fırkaların Meclis-i Meb'ûsânda vekilleri bulunmak lazımdır. Eğer Hey'et-i Vükelânın tazyiki yahûd mevâîdi ile milletdeki efkâra cidden tercüman olamayacak bir ekseriyet teşekkül ederse hükümet-i mağfil bir esâsa istinâd ederek idâre-i devlete başlamış olur. Sonra bu istinâdgâhın birden bire yıkılması tehlikesi vardır...Fransada Lûî Filip ile Üçüncü Napolyon işte bu yüzden sükût etmiştir. Onun için hükümetin resmen nâmzed-i teklif etmesi kadar tehlikeli bir usûl yoktur.

Ba'zı memleketlerde hükümet meclis-i meb'ûsâna nâmzed olacak kimseleri tavsiye eder. Bu pek mûzırdır.

Hükümet bir takım vâadlerle yâhûd tehdidlerle intihâbata karışacak olursa milletin seviye-i ahlâkiyesi pek tenezzül eder. İngiltere'de on sekizinci asırda müntahibleri kandırmak için kendilerine lütûflar vaad ederlerdi. Hatta nakden yardım ederlerdi. Bugün ise başka dürlü davranıyorlar. Bunun müntahiblerin ağzına bir parmak bal çalınıyor, yollar, limanlar, rıhtımlar, şimendüferler yapıdırılacağından, tâcirlere muâvenet-i nakdiye de bulunacağından bahs edilerek parlak programlarla celb-i fikir olunuyor.

Meb'ûsluğa nâmzedliğini koyanlar mensûb oldukları daîre intihâbiye ahâlisine o dâîrenin imârı ve temîn-i refâhı için hükümetden tahsisât-ı mühimme koparacağını vaad ediyor. Nâfiâ bûdcesi mevki' müzâkereye konulduğu zaman bir sürü mütâlebâtdır gidiyor.

Nazır hepsine mukâbele eder. Mutâlebâta ya temâmen ya kısmen rızadâde olur, istenen şeyi vaad eyler. Çünkü meb'ûsların ve bi-l-hassa müntahiblerin re'yelerini muhâfazaya mecbûrdur. Her meb'ûs kendi memleketinde müttehiblerinin nezdinde mahcûb olmamak için hazine-i maliyeden istediği kadar sarfiyâtda bulunmak ister sanki o hazine bir taraftan müttâsıl kendi kendisine dolarmış! Mesârefât-ı umûmiyede her vilâyetin kendi hissesine tahammül etmesi lüzûmu pek iyi takdir olunamıyor.

Devlet masraf ediyor, fakat asıl parayı veren kim? Millet, böyle olduğu halde maliye hazinesinden sarf etdirilen şeyler bâd-ı hevâdan geliyormuş gibi bir his hasıl olmuştur.

Avrupa parlamentolarından her vilâyete musâvi suretde hisse amîran ayırmak için ekseriyâ ale-l-acele bî lüzûm inşââtı kabul ediverirler. (6.Sayfanın Sonu)

Fransa'da, İtalya'da, Belçika'da keseretle görülen bu mahzûrları ber taraf etmek için o kabil mesârifi vilâyet bûdcelerine, mahallerine terk etmek icâb eyler.

Mezheb Nezâretinin intihâbâ müdâhelesi gayr-i meşrû' add edilmek lazımdır. Hele Katolik memleketler de bu müdahaleye hiç müsâğ verilemez. Çünkü günah çıkarmak iktidârı rahibâne Katolikler üzerinde büyük bir kuvvet-i nüfûz bahş

eylemiştir. Kendisini la'net-i ebediye ile tehdid eden bir rahibin istediği nâmzede re'y vermeyecek bir Katolik tasavvur olunabilir mi?

Rahibin intihâbâta müdâhelesi katiyen câiz değildir. Çünkü müntecilerin hürriyetini ihlâl eder, intihâbâtın neticelerini tağşiş eyler.

AÇIK SÖZLER

“Vatan” Mütercimi Serâkim Rizos Efendi

Hilâl-i Osmani'nin masûniyet-i istiklâli bu hilâle tabi' akvâm arasında metin bir muhâdetin te'sîsle mümkündür. Yeni değil, fakat dâima söymenmesi fâideden hali olmayan bir hakikati tekrar etmekle müfterihim.

Tefrik ile temkin-i bekâ eden eski hükümet, Araba, Türk'e, Kürd'e, Rum'a, Ermeni'ye birer kırmızı gözlük takarak, onları biri yerine kızıl bir cihân içinde yaşayan birer hayvan-ı müfteres gibi göstermişti. Bütün o eski felâketlerimiz buradan başlar. Cennetmekân Sultan Mecid'in te'sîs-i gerdesi olan Mekteb-i Sultânî me'zûnlarından Serâkim Rizos Efendi, bu henüz temâmiyle kalkışmış olması tabii olan mâna' ittihâdın izalesiçün hasr-ı sa'i edenlerin bir tecebbüsüdür. Bu ismi tanımiyorsanız, kundakçılara uzun sütun tahsis eden gazeteler size bu isimden bahs etmedi.

Serâkim Rizos Efendi, “Vatan”ı Rumca'ya tercüme ederek geçenlerde Selânik'de mevki' temâşâyâ koydu. İlk defa' olarak Türklerin temiz hissiyâtına mezyânına kesb-i itlâ' eden Rumlar bu genç vasıl mütercime en çoşkun, en samimi bir tağyân muhabbetle bu vesâtından dolayı teşekkür etdiler, Mösyö Ralli, Hükümeti nâmına bu muhterem eli sıkarak beyan-ı tebrik ile beraber bu gibi mesâinin dâima semeredâr olmasını temenni etdi. “Vatan”ı tercüme etmekle, lisanına kerânihâ birinci bahş etmiş olduğuna kani' bulunan Serakim Rizos Efendi şimdilik “Akif”i ve “Zavallı Çocuk”u tercüme etmekle meşguldür. Emin olunuz ki, bu tercümelerin her biri Türkler ve Rumlar arasında bir rahabbel metin ve fâk olacak bizde bu mesele-i iktifa edeceklerin henüz görmemesi ne kadar şâyân-ı teessüfdür. Yarın yükselecek binây-ı müşterek ittihâd için ilk taşı vaz' eden Selâniklerin bizden evvel tebrige şetâyen etdiği bu muhterem zâtı İstanbullulara takdim etmekle mes'ûdum.

Serâkim Rizos...Bu ismi seviniz.

Ahmed Hâşim

(1.Sütunun Sonu)

Sefâret Me'mûrunu ve Şehbenderler

Me'mûrin hâriciyenin intihâb ve ta'yiniyle iştigâl etmek vazifesiyle teşekkül eden komisyon me'mûrun mezkûrenin sûret-i intihâblarına dâir mevâd-ı nizâmîyenin ta'dîlini de müzâkere etmektedir. Bu münâsebetle nezâret-i me'mûrinin ve ale-l-husus sefâret-i hey'etine ve selik şehbenderiye dâhil olacakların siyâset ve şeref-i milliyemizin itilâsı için diğerk sınıf me'mûrindan fazla evsâf ve ma'lûmât ve sia'yeyi hâiz ve Kavânin-i Osmaniye'ye vakf-ı zevâtdan olmalarını nazar-ı dikkate alarak ba'zı mütalaât ve mülâhazât serd ediyoruz. Zaten bu lüzûm ve ehemmiyet-i takdir olunmuş ve biz de sefâret-i me'mûriyetle şehbenderlik ayrı ayrı meslekler add olduğundan el-yevm meri'ül-icrâ olan nizâm-nâmede sefâret-i seniyye kitâbetleri, şehbenderlikler Mekteb-İ Mülkiye ve Mekteb-İ Sultânî me'zûnlarına hasır edilmiş ise de nizâm-nâme ahkâmına katiyen riâyet edilmeyerek emr-i intihâb keyfî bir suretde icrâ edile gelmiş, ve bu me'mûriyetlere ta'yin olunanlarda şerâit ve evsâf-ı lâzimenin vücudu katiyen nazar-ı ehemmiyete alınmamıştır. Biraz Fransızca bilmek sefâret ve şehbenderlik hizmetlerine dühûl için kafi görülür, ba'zı kimselerde bu ufak meziyet de aranmazdı.

Binaen aliyye eğer intihâbât yine eski şekilde devam edecek olursa siyâset-i hâriciye ve menâfi' ticâriyemize arz olan sektelerin devâm edeceği muhakkaktır; Çünkü bir me'mûr vezâifini, vezâifinin sûr-u icrâyesini bilemezse velev hüsn-ü niyete makrûn olsun – sarf edeceği mesâi-i maksad-ı asliye ma'kûs neticelere müncer olmak tabiidir. Esasen şehbenderin vezâifi pek mühim ve mütnevidir. Bunlar teba'mız hakkında idâre me'mûriyetine müteâllik ve mukâvelât-ı muharrirliğine âid vezâifi ifâ, tebâ'nın velâdet-i vefât ve menâkehâtını tescil, mukâvelât ve muâhedât-ı ahkâmının nemâmı icrâsına nezâret, mefkûd ve gâib varisler bırakarak vefat eden teba'nın metrûkâtını kayd ve hıfz, ticâret ve hukuk da'valarını musallah, hakim sıfatıyla faslı, buldukları limana gelen sefâin-i ticâriye hakkında kavânin-i Osmaniye'yi tatbik ve şu vezâifin iktizâ edeceği bi-l-cümle muâmelât-ı müteferriyi icrâ edeceklerdir. Bundan başka Osmanlı Şehbenderleri İspanya, İran ve Yunanistan'da ahden hak kaza ve tenfize de malikdirler. Demek ki bu me'mûrlar muhâkeme ve idâreye âid ma'lûmât ve evsâfi hâiz oldukdan başka mekâlif olduğu vezâif-i siyâsiyeyi ifâ ve bulunduğu mahal ile Memâlik-i Osmaniye arasında tevsi' ticâreti te'mîn edebilmek için daha bir çok ma'lûmât ve müktesebâta muhatacdır. Zaten bundan beş altı ay evvel Şurây-ı Devlet Tanzimât Dâîresince bu ehemmiyet-i takdir olunmuş, Hâriciye Nezâretinden gönderilen lâhiye üzerine sefâret

kitâbetleriyle şebkenderliklere Mekteb-i Hukuk ve Mülkiye me'zûnlarının bilâ imtihân ve Mekteb-i Sultânî ve sâir Mekteb-i İdâdi me'zûnlarının Ulûm-u Hukûkiyeden imtihân edilmek kaydıyla ta'yinlerine ve bir mektebden me'zûn olmayanların hiçbir suretle bu (2.Sütunun Sonu) me'mûriyete intihâb olunamayacaklarına karar verilmiş idi. Mazbatası ikinci derecede tedkik olunmak üzere olan Mülkiye Dâfresindedir.

Cümle-i İstitlâatdan olmak üzere komisyon bu esâsdan ihrâf ederek mevâd-ı intihâbiyeyi bu defa'da başka bir tarzda ta'dîl edecekmiş.

Bu mesleğe rast geleni kabul etmek gayet hatırlıdır. Yukarıda mücmelen ta'dâd etdiğim vezâif-i alem-i hukukda ve kavânin ve nizâmât-ı Osmaniye'de behre sahibi olanlara münhâsır olmalıdır. Bunlarda ancak derecât-ı tahsil ta'kîb ve ikmâl edenler arasında bulunur; yoksa birkaç mesâilden imtihân edilenler matlûb olan iktidâr ve vukûfu hâiz olduklarına ihtimâl verilemez. Bu seneden itibâren mekâtib-i aliyeye –eski kayud ve tahdidât-ı ref' edilerek – haylı talebe kabul olunduğu gibi bir mekteb-i siyâsiyenin ihdâide mutasavver olduğundan yakın zamanda ehliyetli bir çok me'zûnun bulunacak demektir. Şimdiki halde nizâmnamenin gerek ta'dîl olunmak üzere edilen bu ciheti ve gerek nekât-ı sâiresi nizâmın vaz'ını icâb etmiş esbâb ve ihtiyâcdan istihrâc-ı ahkâm ederek kemâl-i vukûf ve ihâta ile te'mel edilmek elzemdir. Bu bâbda ne kadar itinâ edilse azdır.

m...

SON

Türkiye ve Karadağ

Evvelki gün Karadağ Hâriciye Nâzırı ile Devlet-i Osmaniyenin Çitini Sefiri Cedidi Bâki Bey arasında vukûa gelen mülâkkâtta “Yezure” hâdisesinin bir an evvel hüsn-ü sûretle netice-pezir olması için Osmanlı ve Karadağ me'mûrlarından mürekkeb bir cemiyetin teşkili ile tedkikât-ı lazimeye ibtidâr edilmesi lüzûmundan bahs edilmiştir.

Geçende verilen mâaş-ı umûmi ba'zı devâîrde tensikât-ı vecihle itâ olunmuşdu. Harbiye Nezâretinde ise eskisi gibi tevzi' edildiği aldığımız bir

varakadan anlaşılıyor. Nezâretler arasındaki bu ihtilâf-ı acaba neden neş'et ediyor? Bu kabil-i muâmelât artık hep itrât üzere ceryân edecek değil midir?

İlmiye Tensikâtı

		Mikdâr-ı Mâaşat
Re'îs-ül-ulemâ		10000
Rumeli Kazaskeriliği	[On Zate Münhâsır]	6000
Anadolu “	[“ “ “]	5000
İstanbul Payeloleri	[On Beş “]	3000
Haremeyn Muhteremeyn Payeloleri	[Yirmi Beş “]	2000
Bilâd-ı Hâmse ve Mâhrec Payeloleri	[Yetmiş “]	1000

Bir yer münhâl olmadıkca kimse terfî' rütbe edemeyecek.

Yemen'e gönderilmiş olan Ziyâ Molla'nın o zaman kat' edilmiş bulunan mâaşı (5000) gurusu iâdeten tahsis edilmiştir.

Ebü-l-hüdânın mâaşı yirmi binden altı (3.Sütunun Sonu) bine, biraderi Abd-ül-rezzâk'ın ki on iki binden beş bin guruşa tenzil olunmuştur.

Selim Sırrı Bey

Mizânın çehârşamba günü nüshâsında Terakki ve İttihâd Cemiyeti nâmına ba'zı zevâtı tehdid ile parkoparmak cür'etinde bulunan Hüseyin Basri nâmındaki şahsın bir sene hapse mahkûm edildiği söylendikten sonra cemiyetin en faal azâsından olup şehrimizin en heyâcanlı zamanlarında idâme-i asâyiş ve intizâma fi'len hizmeti sabık eden Selim Sırrı Beyin de cemiyetden çıkarıldığı beyan olunuyor.

Mizân'ın bu garezikârane neşriyâtına verilecek yalnız bir cevap var: Yalan söylüyor! Tezvir ve nifâkda devâm ediyor! Çünkü Selim Sırrı Bey Cemiyetden çıkarılmamıştır.

Ahmed Rıza Bey

Uzun senelerden beri vatanın hevây-ı sâadetinden cüdâ bulunan Ahmed Rıza Bey dün vatanına kavuştu. Vatan da böyle şerefli, namuslu bir oğluna kavuşmakla bahtiyar oldu.

Ahmed Rıza'ya istihsâl-i hürriyet uğurunda katlandığı mezâhim, istihfâf-ı itâyâ ve münâsebbe gösterdiği metân-et-i ta'kib meslekde izhâr edildiği ciddiyet ile mütenâsib bir resmi kabul yapılmak isterdi. Fakat bir hakiki vatanparver böyle nümâyişlerden ihtinâb etdi. Hatta râkib olduğu trenden Ayastefânos da inerek İstanbul'a mütenekkiren girmek istedi. Mukarri köylü Ermeni Mektebi Hey'eti – bu kadar ihtiyata rağmen – yine Ahmed Rıza Bey'in geleceğinden haberdâr olmuşlardı. Şâkirdleri istasyona götürerek kendisini karşıladılar. Umûm-u efrâd-ı milletin hissiyât-ı şükrân ve tebriğini ifâdeye vasıta oldular.

Ahmed Rıza'yı aramızda his etmekle bahtiyarlığımız daha temâm oluyor zan ediyoruz.

İpek Böceği Tohumları

Memâlik-i Ecnebiye'den Selânik'e gelecek ecnebi hârir tohumlarının mahallinde müteşekkil komisyon ma'rifetiyle icrây-ı muâyeneriyle hastalıktan sâlim ise emir erlerine müsâade itâsı irâde-i seniyye iktizâsından olduğu ve ecnebi hükümetler tarafından kutuları bandirolanmış olarak gelecek harir tohumlarının muâyenesiz emirerleri hakkında irâde-i seniyyede kayd ve işâret olmadığı cihetle alel ve emirazdan selâm olduklarına dâir hükümetleri tarafından kutuları üzerine bandirol elsâk olunmuş tohumların bilâ-muâyene-i emirây-ı keyfiyet Bâb-ı Ali'den istizân olunmuşdur.

Rûmeli'de Zirâat

Rumeli vilâyât-ı selâsesinde terkiyyât-ı zirâiyenin istihsâliyle cins-ı hayvanatın ıslâ ve tekşiri zımnında tanzim ve Şûrây-ı Devletce bi-l-ta'dîl tasdik olunan ve tecrübeten vilâyât-ı mezkûre'de tatbiki irâde-i seniyye Hâzret-i Pâdişahı şeref-müteâllik buyurulan iki kıta' ta'limât-ı lâhiyeleri mûcibince muktezi me'mûrun orman ve ma'den ve zirâat nezâretince der-dest ta'yîn ve izâm olduğundan bunun için muktezi mesârif-i dâima (7.Sayfanın Sonu)

ve te'sisiyenin tesviyesi zımnında Zirâat Bankası'nın mahalleri şa'bânında selesân temettuâtından müterâkim mübâlağın vilâyât-ı selâse müfettişliği emrine tesviyesi

emrinde Şub'at-ı mezkûreye tebligât icrâsı hakkında zirâat Bankasına Emr-i itâsı Bâb-ı Ali'ye yazılmıştır.

Meb'ûs İntihâbında Bir Nokta-i Tereddüd

Bir kanun-u mevki' tatbik konulmadıkça mükemmeliyeti, ihtiyaca tevafuku hakkında kati' bir şey söylenemez. Bizim intihâb-ı meb'ûsân kanun-u tatbik edildikçe pürüz çıkıyor. Dün "Ahâli" kelimesi muhtâc-ı izâh idi. Bugün de me'mûrların meb'ûs olması mes'elesi dâima ihtilâf oluyor. Çatalca Sancağı dâhilinde tahrir me'mûrlarından bir zât namzedliğini vaz' etmiş. Nâmzedliği ibtidâ-i kabul edilmiş. Sonra vilâyet ahâlisinden olmadığından beyânıyla nâmzedliği red edilmiş. İntihâb-ı meb'ûsân kanûnnâmesinden bir kimse bir seneden beri nerede mukim ise oranın defâter-i esâsiyesine kayd olunacağı muharrerdir. Bu maddede me'mûrlardan da bahs var fakat hep bunlar azâ olmak için değil müntahib olmak için lazım gelen evsâfi gösteriyor. Şu halde bu mes'eleyi de bir an evvel hal etmek lazımdır.

Meb'ûsların Mikdârı

Bursa merkez sancağı dâhilinde yüz yetmiş beş bin altı yüz kırk üç nüfus zükûr-u mukayyed olduğu tahakkuk etdiğinden merkez livâdan dört meb'us intihâb olunacaktır.

Karesi sancağı dâhilinde iki yüz yirmi beş bin yedi yüz kırk dokuz nüfus zükûr-u mevcûd olduğu anlaşıldığından o dâire-i intihâbiye dâhilinde beş meb'us intihâb olunacağı tahakkuk eylemiştir.

Ertuğrul livâsının nüfûs-u zükûru yüzyirmi iki bin iki yüz altmış üç kişiden ibâret olmasına binâen Ertuğrul dâire-i intihâbiyesi iki meb'us-u intihâb etmeğe salâhiyetdâr olacaktır.

Vilâyâtda

Eskişehir – Müntahib-i evvel defterlerinden ba'zılarının müddet-i ta'likesi hitâm-ı boşdur. Asıl müntahiblerin intihâbâtına başlanmak üzere ilânâta mübâşeret edilmiştir.

Konya – Terakki ve İttihâd Cemiyeti merkez-i umûmiyesi tarafından Konya'ya gönderilen zevât-ı fikir cemiyeti izâh ve ahaliye muvaffak suretde nesâh-ı lâzime icrâ eylemiş ve bu yüzden Konya ahâlisinde hasıl olan hiss-i memnûniyet ve şükran-ı müteaddid izâli telgrâfla cemiyete bildirilmiştir.

Aydın Vilâyetine tabi' Denizli ahalisinden Veli Dede'nin iki bin lira nakdini ahz ve gasb eden Pozanlı Kara Halil ve refikâsı ve buna yataklık edenler der-dest edilmiştir.

Kanûn-u Esâsi'nin tekrar ilân buyurulmasından dolayı Memâlik-i Mâhrûsenin her tarafında olduğu gibi sana'dem cedidede ve velâyetin diğer mahallerinde misli gayri mesbûk bir suretde asâr-ı serur ve şâdinin hükm-ü fermâ olmakda olduğu mahallinden bildiriliyor.

Nuye Feraye Perese Gazetesinin 13 Eylül tarihiyle nüshasından: (1.Sütunun Sonu)

İttihâd ve Terakki Cemiyetinin Paris Merkezi Re'îsi Ahmed Rıza Bey bugün Hâriciye Nâzırı Baron Derental tarafından kabul edilmiştir. Ahmed Rıza Bey Viyana şehrini ziyâret etmeden evvel Avrupa'nın sâîr-i siyâsiyonuyla görüşmüştür. Meşveret Gazetesini neşr ettiği Paris şehrini terk etmeden Re'îs-i Vükelâ Mösyö Kalemânso ve Hâriciye Nâzırı Mösyö Pişon ile görüşüb ba'de-l-manyâ Baş Vekili Prens (Bolov) u Nevudar adasında ziyâret etmişti.

Baron Derental Ahmed Rıza Bey'i vakt-i zâhreden iki saat sonra kabul etmiş, mülâkat yarım saat imtidâd eylemiştir. Baron Derental inkılâb-ı ahirin hayret-i bahş bir suretde ve kemâl-i sukûnetle kan dökülmeksizin vukû' bulduğundan dolayı beyân-ı memnûniyet ederek Avusturya ve Macaristanın Devlet-i Aliye hakkındaki tevcihini Ahmed Rıza Bey'e te'mîn etmiş; bu tebeddülün bundan sonra da hüsn-ü suret ve nizâm üzere devam edeceğini ümid etmekde olduğunu, idâre-i cedide de kanundan ayrılmamak ve sulh ve müsâlemet esasları terk edilmemek şartıyla Devlet-i Aliye'nin umûm-u devletlerin muâvenetinden emin bulunabileceğini, gerek Avusturya ve gerek Macaristan'ın diğer dost hükümetlerin Memâlik-i Osmaniye'de mukim bi-l-cümle milel hakkında hukuk ve kanunun îade ve takviye edildiğini müşâhede etmekden başka bir menfaati olmadığını beyan eylemiştir.

Ahmed Rıza Bey Avusturya ve Macaristan Hâriciye Nâzırına itâ ettiği cevabda mensûb olduğu firka'nın ihtilâl tarafdarı olmayub Devlet-i Aliye'nin terkisini bir suret-i sulhperverâne de te'mîn etmek ve yapılacak ıslâhatın tatbik ve icrâsında tedâbir-i şedideye müracaat etmemek emelinde bulunduğu, firkasının yegane arzusu harekât ve icrâat-ı muslahâne ile Avrupa devletlerinin teveccühlerini

kazanmaktan ibaret olduğunu ve Memâlik-i Osmaniye de sâhe-ara olan terkiyâtın hüsn-ü devamı hakkında Baron Derentâl tarafından, izhâr olunan temenninin son derece memnûniyetle kabul ve telakki edildiğini mesâil-i hâriciye ye gelince Jön Türklerce İstâtokoyu muhafaza etmek ve Memâlik-i Osmaniye de te'mîn-i asâyişe hizmet edildiği kadar sulh-u umûmiyenin idâmesine de çalışmak maksadı ta' kib edileceğini ifâde etmiştir.

Avusturya ve Macaristan Hâriciye Nâzırlarıyla Jön Türk Fırkası Re'îsi arasında geçen şu makaleme fevk-âl-âde samimi bir suretde ceryan etmiş ve Ahmed Rıza Bey pek ziyâde memnûn olarak Hâriciye Nezâretini terk etmiştir.

İstanbul refikâmız Reji Fabrikası amelesinin yeniden terk-i işgâl ettiklerini yazıyor.

Hâsılatının nısfı İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne nısfı bahriye ye âid olmak üzere Otel Belov'de tertib edilen büyük balonun programı gayet mükemmel suretde tatbik edilmiştir. Devletlü necâbetlü Ahmed, Burhaneddin, Abd-ül-kadir, Abd-ül-rahim Efendiler hâzırâtı da baloda bulunmuşlardır. Müşâhir-i musikişinâsandan Profösör Lanke'nin (2.Sutünün Sonu) idare ettiği Ertuğrul Musikesi fevk-âl-âde alkışlanmışdır.

Baş çavuşdan yüzbaşıya kadar olan hademe ve musike-i hümâyun efendileri dünkü gün Bâb-ı Ali'ye gelerek rütbelerinin bir derece terfi'ni istirhâm eylemişlerdir. Kendilerine bugün cevâb verileceği sâdaret müsteşârı bey efendi vasıtasıyla tefhim edilerek dağılmışlardır.

Evvelki gün saat on bir kararlarında Topkapı tramvayında Geredeli Edhem Bin İbrahim elinde kınsız bıçak bulunduğu halde muhderât-ı İslâmiye'ye taarruz etmiş olduğundan zâbitaca der-dest edilerek mezkûr bıçak ile beraber zabtiye nezâretine gönderilmişdir.

İâne-i Maliye

Para	Guruş	
	2606	Hassa Piyade Beşinci Alayının Birinci Taburu Ümerâ ve Efrâdı Taraflarından
20	1598	Maliye Hastahenesi Ümera ve Zâbitanı tarafından
	500	Mezâhib Müdürü Şevket Bey Efendi Tarafından
	140	Kartal Ahalisi Tarafından
	9106	Zirâat Bankası Vasıtasıyla Teslim Olunub Müfredâtı Mukaddemâ İlan Olunan
	25000	İttihâd ve Terakki Cemiyetinin Ma'mûret-ül- aziz şa'besi tarafından [Tanin] Gazetesi Vasıtasıyla İrsal Olunan
20	38970	Yekûn
30	1606143	Evvelce İlan Olunan
10	1645814	Cem'an Yekûn

Pendikde tenzikâne hiç riâyet edilmediğinden bahisle müracaat nazar-ı dikkati celb ediliyor.

Aşiyân

Edebi, ilmi, ahlaki Aşiyân Gazetesinin üçüncü nüshâsı da bir matbûât-ı nazar-ı kabir ile eshâ-i intişâre çıkmışdır. Mündericâtı ber vech-i atidir.

Karmen	H.Siret
Hacrem	Fâik Ali
Hilal Semin	Ahmed Hâşim

Baran Derv Almas	.	.	Cemil Süleyman
Serab Müstenbel	.	.	Tahsin Naid
Keşke Görmeseydim	.	.	Ali Fûâd
Mezâlim Terâneler	.	.	Mustafa Nâmık
Serbesti Mübâdelet ve Usûl-u Himâye	.	.	Hüsn-ü Tahsin
Edebiyatın Gayesi	.	.	Süleyman Fehmi
Afv (Roman)	.	.	Müştâk

BORSA

Der-sâadet Borsası

Fî 12 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
10	101	Açıldı	Divân-ı
02	101	En Aşağı	Muvâhhede-i
15	101	En Yukarı	Osmaniye
02	101	Kapandı	Tahvilâtı
		Santim	Frank
37	172	Açıldı	
37	172	En Aşağı	Şârk Demiryolu
50	173	En Yukarı	Tahvilâtı
62	172	Kapandı	
50	514	Frank Anadolu Temiryolu	Tahvilâtı
70	14	İngiliz Lirası Anadolu Temiryolu Hisse	
			Senedâtı
0	4		Osmanlı Sigortası
			Hisse Senedâtı
00	39		Şirket-i Hayriye
			Hisse Senedâtı
2	3		Şirket-i Hayriye

Liray-ı Osmani

		Hâmiye Senedâtı	
00	480	Frank	Dersâadet Tramvayı Tahvilâtı
75	3	Lira	Tramvay Jonisans

(3.Sütunun Sonu)

80	7	Lira	Der-Sâadet Tramvayı Hisse Senedâtı
20	18	Lira	Tütün Rejisi
00	122	Frank	Selanik Bankası
00	431	Frank	Der-sâadet Rıhtım Tahvilâtı
00	300	“	Der-sâadet Su Şirketi
00	456	“	Balya Kara Aydın Hisse Senedâtı
00	34	“	Karasu Adı
00	39	“	Karasu Mümtâz
00	114	“	Kesendire Adı Hisse Senedâtı
00	120	“	Kendire Mümtâz Hisse Senedâtı
00	308	“	Erikli Ma'deni

Meskûkât

En Yukarı		En Aşağı				
Para	Guruş	Para	Guruş			
		35	104	Altılık Nısfı		
		20	103	Beşlik	Lirây-1	Osmani
		20	101	Metâlik		Mukâbil
26	107	24	107	Sim Mecidi		

		35	107	Sim Harici	Lirây-ı Osmani 100 Guruş Hesabıyla
		20	104	Sim	
				Aksamı	
12	87	10	87	Fransız	
				Altunu	
30	109	24	109	İngiliz	
				Altunu	
		00	91	Pul Altunu	
		00	50	Karamis	
				Altunu	
		10	107	Mark	
				Altunu	
72	8	70	8	Karbun	
				Kâîmesi	
		Kambiyo			
	35	109		Guruş Londra Üzerine 3	
				Mâh Va'deli (Lirây-ı	
				Osmani Yüz Guruşdan)	
	00	110		Guruş Londra Üzerine	
				Bilâ Va'de	
	81 ¹ ₄ ₁	221		Frank Paris Üzerine 3	
				Mâh Va'deli (Bir Aded	
				Lirây-ı Osmaniye	
				Mukâbil)	
	86 ⁴	22		Frank Paris Üzerine Bilâ	
				Va'de	
	65	18		Mark Berlin Üzerine Bilâ	
				Va'de	
	91	21		Kuron Viyana Bilâ Va'de	

Viyana	Londra	Paris	Guruş
50	92	12	93
00	185	00	174
70	18	00	721
		00	420

Divân-ı Mübdele-i Muvahhede-i Osmaniye Tahvilâtı
Frank Şârk Temiryolu
Frank Tahvilâtı
Frank Tahvilâtı
Mümtâze (Gümrük)
Frank Balık Osmani Hisse Senedâtı
Frank Tütün Reji Hisse Senedâtı

Mösyö Söylerin yıl başları olmak münâsebetiyle bugün Galata Borsası kapalı bulunacaktır.

İşgüzâr İdâre Hânesi

Meb'ûs nâmzedleri için ilanât ve program tertib ve neşr edilir. Kanûnun bahş ettiği salâhiyet dâîresinde muvaffakiyyete çalışır.

İşgüzâr İdâre Hanesinde

Her nev' ilân tertib ve tab' ve tezi' ve mahallere elsâk olunur. Gazeteler bâ-husûs "Tânin" için ilân-ı kabul edilir. "İlanât her lisâna tercümesi mecânendir"

İşgüzâr İdâre Hanesinde

Cerâid münteşerenin idâme-i hayatları der-uhde olunur.

İşgüzâr İdâre Hanesinde

Seyâhetler, konferânslar, konserler ziyâfetler, eğlenceler tertib edilir; her iş taahhüd olunur. Te'hil edicilere kolaylık gösterilir. Boş günlere iş bulunur. Erbâb-ı

kalem ve müstehdimin tedârik olunur. Vâ'vi kabul ve devâîrde iş takib edilir. Te'lefât için tabi' ve acele satılık emlâk ve eşyaya müşteri bulunur. Müzâyede yapılır. Ev eşyası nakl edilir. İnşâat, ta'mirât, televinât gayet ahûn mu'tedil şerâitle der-uhde olunur. Piyâsa hakkında ma'lûmat verilir. Avrupa'dan eşya celb edilir.

[İdâre Hâne Meydâncıkda Ferih Bey Hânında]

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

2.7.58. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Pazar****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 58****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****1 Ramazan : 1326****14 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SIYÂSİYÂT****Dâhili****İntihâbât Mes'eleleri**

Meclis-i Meb'ûsân teşrîn-i sâniide açılmak lazım. Teşrîn-i Sâniye bir buçuk ay kaldı. Taşralarda iyi kötü muâmelât ceryân ediyor, ba'zı yerlerde müntahib-i sâni intihâblarına başlandı valilerden gelen telgrâfnâmelerde Teşrîn-i Sâniye kadar intihâbatın arkası alınacağı te'mîn ediliyordu pek uzak vilâyât istisnâ edilirse taşra meb'ûsânlarının vaktinde İstanbul'da yetişecekleri ihtimâl dâiresinde görülebilir. Fakat korkarım ki bu zâtlar İstanbul refikâlarını hâzır bulmayacaklar. Çünkü İstanbul'da alan bir teşebbüs yoktur.

Der-sâadet Meclis-i Meb'ûsân intihâbâtını icrâ edebilmek için belediye teşkilâtına lüzûm vardı. İbtidâ belediye intihâbâtına başlandı. Devâirin çoğunda intihâbât yetişmede henüz belediye dâireleri ifây-ı vazife etmiyor. Birden bire hiç olmazsa teşekkül eden dâire-i belediyeler meb'ûs intihâbına müteâllik muâmeleleri

icrâya başlasınlar, diğerleri de teşekkül ettikçe başlayalar tarzında hatra bir mütalâa geliyor. Halbûki bu da kabul değil, çünkü intihâbâta başlayabilmek için evvela bir hey'et-i teftişîye lazım. İstanbul'da yirmi şû'be-i intihâbiye bulunduğundan hey'et-i teftişîye lâkal yirmi şâtdan tereküb edecek. Bunların onu hâricden ta'yin olunacak ise de onunun devâir-i belediye azâlıklarından en çok re'y kazanan yirmi zât arasından ferî' keşidesi suretiyle tefrîki mukarrerdir. Binâen aliyye yirmi dâîre-i belediyenin belediye intihâbatı yetmedikçe hey'et-i teftişîye teşkil edilemiyor. Hey'et-i teftişîye teşkil edilemeyince meb'ûsân intihâbatına başlanamıyor.

Hele Ramazan-ı Hûlulu ceryân-ı muâmelâta şübhesiz biraz yavaşlık verecektir. Şu hesâbca teşrîn-i sâniye kadar pek büyük himmetler sarfıyla intihâbatın arkası alınması pek şübheli görünüyor.

İntihâbatdan bahs ederken nazar-ı dikkat hep neticeye ma'tûf olmak ister. İstanbul'dan kaç meb'ûs olacak ve kimler meb'ûs olacak? Bu sûâli daha ziyâde gayr-i müslim vatandaşlarımız merâk ile irâd ediyorlar. İstanbul'da ekseriyet İslâm-ı anasırda olduğu için bu anasır-ı İslâmın diğer vatandaşlara ne dereceye kadar mütemâyil bulunacakları anlaşılmalı isteniyor. (1.Sütunun Sonu)

Hiç kimse inkâr edemezki hürriyet-i Osmaniye'yi istihsâl eden İslâm anasını ni'met-i hürriyet ve adaletden sâîr vatandaşlarını gayet ali-cenâbâne bir hareket ile mütaviyân müstefid etmek mesleğini ta'kîb etmiş ve şimdiye kadar hep bu mesleğe riâyetskârlığını isbât eylemiştir. Der-sâadet meb'ûslarının intihâbında da her şeyden evvel namuslu ve liyâkat aranacağını şübhesizdir.

Bu bâbda gayr-i müslim vatandaşlarımızı müsterih etmek için şimdiye kadar icrâ edilen belediye intihâbatı misâl üzere gösterilebilir. İstanbul'da ekseriyetin müslüm-ü anâsırda bulunduğu şübhesizdir. Böyle olduğu halde belediye azâlarının ekseriyetini gayr-i müslüm anâsırlar teşkil ediyor. Hele İslâm anâsırının ekseriyet-i azimeyi hâiz olduğu dâîre-i belediyelerde bile yine gayr-i müslim azâların mikdârı ziyâdedir. Bu ise müslümanların cidden hâlisene bir emel ile ıslâhat politasına salık olduklarını, hiçbir gizli fikre tabî' bulunmadıklarını isbât eder. Böyle halisâne, merdâne hareketler ise hiç şübhesiz anâsır arasında dostluk rabitasını takviye edecektir.

Ticaret odası azâlarının intihâbında da Müslüman ve Ermeni anâsırların sârf-ı meziyyet ve haysiyyet gözeterek lâ-ale-l-ta'yin re'y vermeleri nazar-ı dikkatde tutulmağa layık harekât-ı itilâf-cûyânedendir.

İntihâb-ı meb'ûsân kanûn-nâmesi mûcibince intihâbın iki derece üzere icrâ edileceği ma'lûmdur. Bunu İstanbul'a tatbik ederek izâh edersek diyebiliriz ki belediye dâîrelerinde hakk-ı intihâba malik beher beş yüz zât için birer müntahib-i sâni ta'yin olunacak. Ekseriyyet anâsır-ı İslâm'da olduğu için teşekkül edecek müntahib-i sâni hey'eti içinde bi-l-tabî' İslâm anasırı ekseriyyeti hâiz bulunacaktır.

Şimdi sarf-ı nazarı olarak beyân-ı mutâlâa edilirse ekseriyyet hangi anasıra aîd ise ekseriyyetle intihâb edilecek meb'ûsların da o anasıra mensub bulunacağı tabii zân olunur. Halbûki sarf-ı nazariyât üzerine binây-ı mutalâa edilmezse neticenin böyle zühûr etmeyeceği kolayca teslim edilir. Belediye intihâbâtının neticesi bu fikrin doğru olduğunu isbât edebilir.

Farz edelim ki İstanbul'dan (600) müntahib-i sâni çıksın. Bunlardan yine farz edelim ki (380) yi müslim, (140) ı Rum, (80) i Ermeni ve Musevi olsun. Böyle olmakla gerçi nazari olarak meb'ûsların kaffesi müslim-i anâsırına mensub olmak iktizâ ederse de hakikatde öyle olmaz. Nitekim belediye intihâbında da olmamıştır. (2.Sütunun Sonu)

Bu ciheti bir az izâh edelim. Gayr-i Müslim vatandaşlarımız öteden beri intihâbât usulüne az çok alışmışlardır. İntihâbâtın ne gibi dekâyıkı, herdeleri olduğunu bilirler. Müslim anâsırı ise intihâbâta alışmamışlardır. Ekseriyyeti hâiz olanlar dağınık suretde re'y verecek olurlarsa toplu suretde, müttefikten re'y veren akliyyete neticede mağlub olurlar.

Demîn kabul ettiğimiz faraziyyeye göre (140) Rum müntahibi kendi aralarında evvelce on meb'ûs karalaştırub da şehir-i emânetinin hep bu meb'ûslara re'y verecek olurlarsa Rum vatandaşlarımızın iltizâm edecekleri meb'ûsların her biri lâkel (140) re'y te'mîn etmiş olur. Diğer anâsırlardan kazanacakları re'ylere hesap olunursa yüz elliden iki yüze kadar re'y toplayabilirler. Her halde diğer anâsırlardan hiç tarafdâr bulmasalar bile kendilerinin (140) re'yi te'mîn edilmiştir.

Buna mukâbil diğer anâsırlar evvelden meb'ûslarını kararlaştırmamak gafletinde bulunurlarsa bi-l-tabî' re'ylere dağılır. Farz ettiğimiz (380) Müslim müntahibinden lâkel yüz kırkı ittifâk ederse Rûm anâsırına müsâvi gelebilir. İttifâk etmeyecek nâmzedlerin yüzer, ellişer, hatta daha az re'ylere toplamaları ve binaen aliyye müttehiden hareket eden anâsıra karşı mağlub olmaları tabii ve zarûridir. Müslim anâsırın intihâbata alışkın olmadığı düşünülecek olursa mütbesirâne hareket etmedikleri, nâmzedlerin mikdârını aralarında tahdid eyledikleri suretde neticenin

böyle hilâf-ı me'mûl zühûr edeceği muhakkaktır. Binaen aliyye müteykız, müteysır davranmak, bu yolda neşriyât ile zihinleri uyandırmak vecibe-i zimmetdir.

Hüseyin Câhid

MES'ELE-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Şârk Şimendüferleri ve Bulgaristan

Londra, 25 Eylül – Moriteng Posta Gazetesi diyor ki: Şârk Şimendüferleri mes'elesinde Bulgaristan tarafından ta'kib edilen hatt-ı hareket Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'ye karşı bir tahrik ve tasdidir. Bulgaristan bu hareketinin mes'ûliyetini der-uhde etmelidir. Vaktiyle Bulgaristanın ihtimâl ki en iyi dostu olan İngiltere bu mes'eledede imârete karşı badî teşvik hiçbir hareketde bulunmayacaktır. Daili Nivez yazıyor ki: Bulgarlar hakkında his etmekte olduğumuz muhabbete ve bed-baht mazileri için vaki' olan teessüfâtımıza rağmen amidler emellerle lebriz olan Genç Türklerin te'mîn ve istihsâline salâhiyetdâr (3.Sütunun Sonu) buldukları bir atîyi ihlâle bâis böyle bir hareketi takbihiden başka elimizden bir şey gelmez. Bununla beraber Bulgaristan'ın fi'len mevcûd olan hâl-i siyâsiyesini lafzen ve ismen de hâiz olabilmesi, ya'ni müstakil olması için beslediği arzu tabii ve muhakkaktır ve eğer Türkler buna muvaffakat edebilirler ise o vakit Makedonya'daki işleri daha ziyâde sehûlet bulmuş olur. Hükümete gerek Sofya'da ve gerek Der-sâadet'de mu'teber ve mer'iy-ül-hâtırdır; ve bizim hükümet kadar mütevsit olmağa müsâade bir devlet yoktur. Deili Grâfik diyor ki "Bulgaristan'ın istiklâli ilân edilesi Devlet-i Osmaniye'ye karşı bir tahaddü olduktan mâ-adâ Berlin muâhede-nâmesine de taarruzdur.

Böyle bir hareket beyn-el-düvel mühim bir buhrana sebebiyyet verebilir. Şimdiye kadar bi-l-defaât asâr-ı hazm ve ihtiyât-ı ibrâz eden Bulgaristan Prensinin böyle bir işe karışmayacağını me'mûl ederiz."

Tamis Gazetesi şu suretle idâre-i kelâm ediyor:

"Devlet-i Aliye ile Bulgaristan arasında notaları teâtî edilmese ve hele evvelada iki memleket münâsebâtı için tehdid-i amiz bir mahiyeti hâiz bulunuyor. Hükümet-i Osmaniye'nin Şârk Şimendüferlerinin kısm-ı izâmına malik olduğuna ve kumpanyanın bu hattın müste'ciri bulunduğuna hiç şübhe yoktur. Şimendüferin kısm-i Osmaniyesinde imâretin hiçbir hakkı yoktur. Kumpanyanın buna müteallik

hukuku Hükümet-i Seniyyenin hâiz olduğu hukuk kadar sarihdir, ve Bulgaristan'ın bu iki nev' hukuka taarruz etmekte olduğu aşikârdır.

Almanya ve Avusturya Hükümetleri Sofya'daki Cenerâl konsolosları vasıtasıyla Bulgaristan imâreti Hâriciye Nâzırına buna dâir ihtarâtda bulunmakla şübhe yokdurki bu nokta-i nazarı ta'kib etmişlerdir. İşte bunlar mes'elenin ciheti hukukiyesini teşkil eder. Zaten biraz teemmül ve mülâhaza kuvvetli ve usûl-u meşrûtiyete tabi' bir Devlet-i Osmaniye'nin icâb-ı hâl ve muslâhatla Balkanlar'da bir muhârebe zühûra gelmesinden daha ziyâde Bulgaristanın menâfi'ne muvaffak olduğunu imârete ifhâh etmeli idi. zirâ Bulgaristanın böyle bir muhârebeden bir istifâde-i zatiye istihsâl etmesi muhakkak bir şey değildir. Fakat çok şükür ki Der-sâadet hükümet-i Osmaniye matbûât ve efkâr-ı umûmiye devr-i cedid idarenin bedâyet-i teessüsünden beri başlıca hassa-i mümeyyizelerini teşkil eden vakar ve şâyân-ı hayret-i itidâlden ihrâf etmiyorlar. Mühim bir mugâlata muhâtıradan salim olamaz.

Ve Bulgaristan kavren ve bezâte, yahûd başkalarının (1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Pazar – 14 Eylül

teşvikiyle gavgaya sebebiyyet vermedikce mes'elenin fisâl-peyzir olmasına bir mani' yokdur.”

Sofya, 25 Eylül [Bulgar Telgraf Ajansının] – Şârk-i Rumelinden buraya varid olan haberlere göre ahali-i mahalliye Şârk Şimendiferlerine aîd hutut-u cedidiye şa'bâtenin hiçbir suretle kumpanyaya iâdesine müsâade etmemeğe karar vermişdir. Askeri kolları geri alınması ahali üzerinde son derece fena bir teessür hasil etmişdir.

İmâret-i Ahaliyenin bu ahvâl ve temâyelât-ı fikriyesini nazar-ı dikkate almamazlık edemez.

Sofya, 24 Eylül – Şark Şimendüferlerinin burada ki me'mûru ta'til-i işgal esnasında askeri katarların Der-sâadet'den Bulgaristan hududuna sevk edilmiş olduğuna dâir şayi' olub ecnebi matbûâtı tarafından da neşr ve ilân ve hattın işgali için imârınca bahane ve vesile Rusya ittihâz edilen haberi suret-i kati'yede tekzib eyliyor. Ta'til-i işgâl devam etdiği müddetce lokomotiflerin kaffesi istemeden mahrûm olduğunu mümâ-ileyh tekiden ilân eyliyor.

Londra, 25 Eylül [Nasivnal Acentesinin] – Reyil Telgraf Gazetesi Bulgaristan istiklalinin Osmanlı Parlementosunun keşâdından evvel bir emr-i vaki' olacağın Sofya'dan aldığı bir habere atfen ilân eyliyor.

Nuye Feraye Perese Gazetesi Keşûf Efendi hâdisesinin hali için Rusya Hükümetinin Bâb-ı Ali ile Bulgaristan imâreti nezdinde teşebbüsât-ı dostanede bulunduğunu yazıyor.

Dünkü Nâye Ferâye Perese Gazetesi Rumeli Şarki'den geçen Şârk Şimendüferine Bulgaristan imâreti tarafından vaz'yed edilmesi üzerine Hükümet-i Osmaniye tarafınadn vukû bulan itirâza imâretin itâ etdiği cevâbı derc ediyor.

Bulgaristan İmâreti bu cevâbda şimendüfere (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) vaz'yed etmesi terk-i işgâl sebebiyle vukûâ geldiğini ve bunda şimendüfer kumpânyası murahhısının muvafakat bulunduğu beyân ile hattın tekrâr kumpanyaya terk-i mes'elesi kendisi ile şirket arasında hal edilecek bir mes'ele olduğunu ifade etmiştir.

Şârki Rumelide bulunan umûm Bulgar ahâlisi tarafından şark şimendüferleri her halde Bulgaristan uhdesine kalmak üzere nümâyişler icrâ olunmaktadır.

Şârk Şimendüferleri mes'elesinde imâretin ciddi ve kati' suretde hareket etmesi için Sofya ahâlisi tarafından bir nümâyiş icrâ olunmuştur.

Bulgaristan Prensesinin Viyana da Baron Derental ile Şârk Şimendüferleri mes'elesine ve Devlet-i Aliye ile Bulgaristan imâreti beynindeki ihtilâfa dâir mülâkat edeceği Veçerenâ Posta Gazetesinde görülmüştür.

Bulgaristan İmâretinin Nafiâ Nezâreti müfettiş Kara Kaşef Efendi Şârk Şimendüferlerinin istasyonlarında vesâir mahalde bulunan depoları teslim etmek üzere Sofya'dan Yanbolu ya azimet etmiştir.

Dün gece Kostantinopol Telgraf Acentesi şu telgrâfları tebliğ etmiştir.

Sofya 28 Eylül – Bulgaristan'ın Londra politika me'mûru Minçevic Efendi Royter Acentesi muharrirlerinden biriyle mülâkat ettiği sırada elyevm badi ihtilâf olan temur yolu Bulgaristan imâretinin on sene evvel işтира etmek isteyerek kumpanya tarafından pek yüksek fiyat talep olunması üzerine vaz geçdiğini söylemiştir.

Minçevic Efendi ba'de ber vechi ati idâre-i kelâm eylemiştir:

“Memleketimin menafi' ticâriyesi nokta-i nazarından söylerim ki bu hatları işтира edemesek bile onların hiç olmazsa ta'rifelerini kontrol etmeliyiz. Eminim ki Bulgar Hükümeti bu hatları (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) işтира etmek kabul olmadığı

takdirde müşkülâtın tekrarına meydan vermemek üzere hatta lazım geldiği derecede kontrol altında bulundurmak için elinden geleni yapacaktır. Zân ederim ki mart bu husus için Hükümet-i Osmaniye ile değil doğrudan doğruya kumpanya ile müzâkerâta girişecektir. Ümid ederim ki bundan hiçbir müşkülât tahaddüş etmez. Şurası aşikâr ki memleketimizden geçen bir hattın idâresi Der-Sâadet’de bulunmak memleketimizin emniyet ve selâmeti nokta-i nazarından câiz değildir. Diğer taraftan Bulgaristan’ın bundan dolayı ilân-ı harbe kadar ileri varmak niyetinde olmadığına da eminim. Böyle bir şey gayr-i kabildir. Türkiye’de idâre-i cedideyi memnûniyetle telakki etdik. Çünkü artık Makedonya’da asayişin tekrar edeceği ümidindeyiz. Benim kendi fikrime kalırsa Bulgaristan’ın istiklâlîni ilân etmek zamanı gelmiştir. Biz resmen değilse de fi’len müstakiliz; istiklalimizin ilân-ı şarkda muvâzene-i siyâsiyeyi aslâ ihlâl etmeyecektir. Bi-l-akıs zaten mevcûd olan bir hali dâîre-i usûl ve kâideye idhâl etmiş olacaktır. Prens Peşte’de o kadar samimi bir sûrette kabul edilişi pek ziyâde hâiz-i ehemmiyettir.”

Minçevic kendi Keşûf hâdisesinden bahs ettiği sırada Bulgaristan’ın müstakil bir hükümet gibi muâmele görmek yolunda kesb ettiği hukukdan ferâgat edemeyeceğini söylemiştir.

Sofya 26 Eylül – Rumeli şarkiden alınan haberlerden ahâlinin Şark Şimendüferi aleyhindeki nümâyişlerin hükümetin nazar-ı hayr hevâhânesi altında gitdikce artmakta olduğu anlaşıldığı cihetle imâretin Bulgaristan’dan geçen hatları istimlâk fikrini beslediği artık kabil-i inkâr değildir. Muhâfil-i resmiye de te’min olduğuna göre Bulgaristanın bu hatta gayr-i meşrû’ bir surette vaz’yed etmesinden dolayı melhût olduğu üzere beyn-el-milel müşkülât zühûr ederse hey’et-i vükelâ hattı etmeken ise istifâ eylemeği tercih edecektir. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

TELGRAFLAR

Hârici

Paris, 25 Eylül – Yeti Pariziyeden Gazetesinin vaki’ olan istihbâratına göre Fransa hükümeti Almanya hükümetine Fransa – İspanya notasının ba’zı nekâtı hakkında müsaâdâtda bulunmağa amâdedir. Fransa notaya bir zîl-i ilâve etmek için İspanya Hükümetiyle itilâf hasıl edecektir.

Viyana, 25 Eylül – Bulgaristan Prensi vâsıl olmuştur.

Berlin, 25 Eylül – İmparator Wilhelm’in Arşidük Fransuva Ferdinând Veste teşrîn-i sâni ibtidâsında arazisi üzerinde bir ay saydu şikâr geleceğini vaad etmiş olduğu merci’nden te’min olunuyor.

Bir haftadan, 25 Eylül - Hâriciye Nâzırı Mösyö Dizovleski Almanya Hariciye Nâzırı Mösyö Devşunen ile mülâkat etmek üzere buraya vasıl olmuştur. Mösyö Dizovleski yarın öğleye kadar burada kalacaktır.

Lizbon, 25 Eylül – Kaskales’de bir haylaz çocuk Nafia Nâzırın bulunduğu katara taş atmış ve kırılan bir cam parçası nazırın kulağını paralamıştır.

Petersburg, 25 Eylül – Nîm resmi Rusya Gazetesi diyorki: Viborg Beyan-nâmesini imzâ etdiklerinden dolayı mahkûm olmuş olan Moskova Dar-ül-fünunu muâllimleri hükümete hasm olacağı hiçbir fırkaya iltihâk etmeyeceklerini taahhüd etmişlerdir.

Paris, 25 Eylül – “Po”da Kanayava namında bir İspanyol anarşist taht-ı tevfiğe alınmıştır. Merkûm İspanya Kralı aleyhinde bir sû-i kâd tertib etmekle maznûn bulunuyor. Diğer ba’zı kimselerin de tevkif olunacağı muhakkak görülüyor.

Riga, 25 Eylül – Bugün burada biri koleraya tutularak vefât etmiştir.

Petersburg, 25 Eylül – Düünden bugün öğleye kadar koleraya 307 kişi tutulmuş, 162 kişi vefât etmiştir.

Hastahanelerde bulunan hastegânın yekûnu bin sekiz yüz elliye balığ olmuştur.

Helenâ, 22 Eylül – “Bons Puvân” mevki’nde iki katar musâdeme ederek 25 kişi olmuştur.

Londra, 25 Eylül - Mâh halin 13-14 üncü günleri zühûr eden müdhiş bir kasırga Hindistân Arbi (Antil) adalarını tahrib eylemiştir. Niyoperuvbidans Long İsland, ve Anling Island ve San Salovad var (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmül-ü Ahiri

-Mâ-ba'd-

İstanbul'da ahrâz ettiği nüfûz, ordusunun Memâlik-i Osmaniye'den ba'deyeti ve donanmasının za'fı ile ma'kûsen mütenâsib olarak artıyordu. Ermeni mes'elesinde Türkiye'ye açıktan açığa müsâade-kârane bir meselik-i ittihâz etmiş, zât-ı şâhâneyi ve ıslâhat-ı icrâsına icbâr için yalnız İngiltere tarafından değil hatta Fransa ve Rusya taraflarında vaki' olan teklifâta bile yarvi muhâlefet göstermiş, yahûd pes savri tarzda muvaffakat eylemiş idi. O zamanlar da "Avrupa Hey'et-i Düveliyesinin serbest bir rengi" saffetiyle hareketden ferâgat etmedi. Kendi menfaatinden başka hatt-ı hareket donanmadan Bâb-ı Ali'yi Fransa ve Rusya ve sayây-ı mükerrerinde ibrâz-ı mukâvemet mesleğinde mümkün olduğu kadar teşci' (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) etdi. Zât-ı Şâhâne civâriyetinden vukûtundan çekindiği Rusya ve Avusturya, tebdil-i saltanattan bahş eden ve Ermeniler hakkındaki teşebbüsâtıyla İstanbul'a âid amâl ve mukâsdı bâis-i endişe olan İngiltere, muhmileri mevzû' bahs olunca mısırâne mutâlebde bulunan Fransa devletleri arasından Almanya'yı intihâb etdi. Almanya Türkiye'ye te'mîn ettiği mezâheret-i kuvve-i diplomasiyeye mukâbil-i hükümet-i Osmaniyyeden şimendüfer imtiyazları, Almanya fabrikalarına sipârişler icrâsı, Alman ticâreti hakkında teshilât İrani gibi mevâddan başka bir şey istemiyordu. Herkes Almanya'nın İstanbul'daki nüfuzunu uzun bir müddet için mahv olmuş zân ederken bu nüfûz bir mevki' mühim işgal etmek üzere idi.

Ertesi sene Girid ve Yunan vekâyi' zühûr etdi. Bunlar Almanya'nın İstanbul'daki itibârını hadd-ı gayeye isâl etmişdi. Mîr-alay Vasus maiyyetindeki Yunan askeri ile Girid asatına muâvenet için Cezireye ayak basmadığı sırada (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) İkinci Kilyevm akrabasından olan Yunan Kralı Jorje Adem-i memnuniyeti sert bir lisan ile ifhâm ve Mir-alay Vasus derhâl celb olunmadığı halde Pereyi bilâ-müddet ayluka altına alacağını bile ediyordu. Almanya bu kadar şiddetli politikası ile Yunanistan'ın son derece ihtiyatsız hareketi arasında Avrupa Hey'et-i Düveliyesi suret-i maslahânedeki iş görebilirdi. İngiltere kabinesi bir sene evvel ittihâz ettiği politikânın netâyicinden ve Alman nüfuzunun terkisinden korkmuş olduğu için şimdi daha ihtiyât-kârane mesleklere da'vet ediyordu.

Fransa'ya gelince o bir taraftan Yunanlara karşı tâ kadimden beri beslediği mevdet diğer taraftan temâmiyet-i mülkiye politikasına sadakat hususunda ittihâz ettiği karar arasında kalmıştı. Fransa daha buhrânın başlangıcında Girid Ceziresine zât-ı şâhânenin tabiiyetinde kalmak şartıyla Prens Jorjin zîr-i hükümetde bir muhtâriyet itâsını teklif etmişti. Fakat zât-ı şâhânenin cezire üzerindeki hakkı (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) hakimiyetini temâmen ref' etmek – Birinci Nikola'nın 1853 tarihinde dediği gibi – bu cezireyi denizlerde nüfuzu galib ve Mısır'da hakim olan devletin keyfe tabi' bırakmak demek olurdu: buna Rusya'da Fransa'da muvaffakat etmezdi. O sırada Mösyö Grans Şarm diyordu ki “Bu işde iki dürlü meslek siyâsi olabilir. Üç değil: Yâ Avrupa Hey'et-i Düveliyesinin müttehiden hareketi, yahûd münferiden.” Yunanistan'ın nesâh-ı vakâ'yi isgal etmeyerek harbe girişmek beddahtlığına düşüğünü sonra yine Avrupa'nın sayesinde yalnız Tesâlliya'dan birkaç kazanın terki suretiyle kurtulduğunu herkes bilir. Girid bunun üzerine eczây-ı mütemme-i Devlet-i Aliye'den kalkmakla beraber düvel-i erbâ-i hâmiyenin eline düşerek idâresinin düvel-i müşârün-ileyhim tarafından intihâb olunan Prens Jorj me'mûr oldu.

Bu yeni buhran üzerine Almanya'nın İstanbul'daki nüfuzu hadd-ı kemâle vasil olmuştu; Almanya hükümetinin Türklere karşı açıktan açığa izhâr mevdet etmiş, İmparatorun Osmanlı ordusunu tebrik (2.Sayfanın Sonu)

Pazar – 14 Eylül

Tânin

Sâhife 3

adalarında heman bütün sekte mahv olmuşlardır. Kasırganın tahrib ettiği adalarda henüz bir hayat kalanlara muâvenet etmek üzere vapurlar gönderilmiştir. Bir hayat kalanlar yersiz yurtsuz, ekmeksiz kalmışlardır.

Petersburg, 25 Eylül – Şahin İngiltere – Rusya notasına mukabil verdiği cevab kafi add edilmediğinden hükümetin müşârün-ileyha derhal parlamentonun ictimâ' da'vet edilmesini mützemin diğer bir müfessir notayı İran hükümetine tebliğ etmişlerdir.

Berlin, 25 Eylül – Prusya Maliye Nâzırı altı bin markı mütecâviz iradların yüzde yirmi beşi nisbetinde tezyid olunmasına müteallik bir lahiyeyi Prusya Meclis-i Meb'ûsâna tebliğ eylecektir.

Roma, 25 Eylül – Teribona Gazetesinin Petersburg'dan vaki' olan İstihbâratına göre Rusya İmparatoriçesinin ahvâl-i sâhifesi bâdi endişedir.

Roma, 22 Eylül – Aklar Gazetesinin Tunca'dan vaki' olan istihbârâtına göre Fransa – İspanya notasına bir cevap vermek üzere vezirâsını cem' etmiş olan Molla Hafız taleb edilen te'mînâtın reddine karar vermişdir. Tensikât-ı zabıtada Avrupalı zabıtân yerine Faslı zâbitlar istihdâm edilmesi esâsı kabul edilmedikce El-Cezire kongresini kabul edemeyeceğini müşâr-ün-ileyh beyan etmiş ve fazla olarak resmi bankaya ve memleketin idâre-i maliyesine ecnebler tarafından müdâhele edilmesini talep eylemiştir.

SIYÂSİYAT-I MÜHİMME-İ HÂRİCİYE

İngiltere – Rusya ve İran

İran Şâhı Vadi istibdâdda ısrar ede ede nihâyet bir taziyik harici vukû'na meydan verdi. Hak ve hürriyet uğrunda ref' livâ-i kıyâm ederek her gün zulm ve bidâd canavarının duymak bilmin ağzına bir çok ma'sumları, kurbanları atıyor; bununla beraber bu müdhiş canavarı bir dürlü doyuramıyor, kandıramıyor, susdıramıyor. Tebriz o Hasan Hüseyin hürriyet, o serhad mücâhede ve gayret olan şehir-i şehir aylardan beri çapalıyor, Setârhân maiyyetinde bulunan gezide ve ali ve fakat kalil ve mahsur bir kuvvet evvela Rahim Hanın getirdiği süvarilere, ondan sonra ayn-ül-düvelenin atdığı toplara göğüs gerdiler, koca İran kıta'sının nâmus ve şerefini muhâfaza eylediler. Tebrizdeki erbâb-ı gayret doğrusu (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) yalnız İran'ın değil bütün şarkın, o nûm ebdele ganude, o atalet ve rehâvetle bütün asabi uyuşarak bir daha mezher-i intibâh olması gayr-i mümkün faz edilen şark aleminin âb-ı rûyidirler.

Şârka kimse açılmaz, ahali-i şarkı kimse layık merhamet add etmez iken bunlar mukâvemetleriyle himmetleriyle, bir avuc eşhâsdan ibâret oldukları halde koca Şâhin-şâh İran'a karşı meydan okumalarıyla nihâyet teveccühü, muhabbeti, merhameti ve şimdi de himâyet ve sahâbeti üzerlerine celbe muvaffak oldular. İşte sabr eden böyle zaferyâb olur, gayret eden böyle mazhâr-ı mükâfât olur. Bütün Asya Akvamı Tebrizi ve Tebriz ahâlisini takdis ve tes'îd etse yeri var.

Ma'lûm olduğu üzere İran Şâhı ile mütevvefi parlamento arasında bir aralık bir zıddiyet-i şedide hasıl olarak dahil-i Tahran adeta iki orduya münkesim olmuş ve bu keşmekeş üç günden ziyâde devam ederek başda Şemşeddin Bey bulunduğu halde Hey'et-i Sefîranın tevassut-u insaniyetpervârânesi üzerine müdhiş bir mukâtelenin önünü alabilmiş idi. Patlak vermesine ramak kalan bu mukâtele esnâsında bir kurban

olduysa o da Şemseddin Beydir. Şeyh-ül-kara olmak sebebiyle seffranın başına geçüb sefirâ-nâmene şâhe itilâf-cûyâne nasihâtları vermeğe mecbûr ve bu suretle Tahran'ın bir silâh-hâne haline girmesine mani' olan bu zâtın hareketi devr-i sabık nazarında müdhiş bir cinâyet, bir ihânet add edildi bir hükümet mutlaka sefirinin meşrûtiyete muvaffak mütalaat ve efkâr-ı serd etmesi ve İran Şâhına o yolda telkînâtda bulunması izâm-ı cinayât add edilerek bi-çâre adamcağız ma'zûlen, menkûyen İstanbul'a getirildi.

Bir müddet sonra Şahin boş arabalarından biri bomba ile bir hevâ edildi ve o dakikadan itibâren Şâh yemini, Karan Azim-ül-şâni, İslamiyeti her şeyi unuttu ve muhâfaza-i nefis dağdağasıyla (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) filâlâta bir meselik tecâvüz ihtiyar etdi. Ol emirde Tahran'da kendisini emniyetde göremeyerek “Baki Şâh” sarayına çekildi. Orasını es-ül-harekâte ittihaz etdikden sonra artık parlamentoya nasıl tecâvüz edeceğini ta'yin etmeğe, bu bâbda planlar kurmağa, taşradan avne toplamağa başladı. Ve nihayet Mir-alay Liyâkof kumandasında bulunan Rus Kazak askerine ezmek kesmek, öldürmek için me'zuniyet-i kâmile ve mutlaka verdi. Gayet aid bir mes'eleyi bahâne ederek Kazakları kendi teba'sına tesellit etdi. Gasb ve azimet ile büsbütün kapanmış olan gözleri Allah'ın emrini görmedi, parlamento ile beraber yanındaki cami' han ile yeksân etdi ve böyle en güzide efrâd-ı milliye ta'me-i afvâh nariye etdiği, İslam memleketinde ecnebilere cami' yıkdırarak İslamiyete bigâne değil hatt-ı düşman olduğunu fi'len isbât eylediği bir sırada parlamento azâsını kâfir ile ithâm gibi hakikaten pek çirkin desiselere teşebbüs etdi...

Şâh bu suretle kendi pay-i tahtını kanlara boğduktan kendi evladı demek olan teba'sını kendi eliyle boğazladıktan, pederinin kıymetdâr bir yadigârı olan meşrutiyeti fi'len mahv ile bir rûh-i maiyyeti mezarında ta'zib etdikden, hasılı defâtle alenen vaki' olan yemininde hanis olarak Hâzret-i Karânın intikâm ma'neviyesine karşı pervasızlığını gösterdikden sonra Tahrân'ı kahr ve cebr altında iskât etdim sandı. Fakat öteden İran haritanın mahd-ı zühûru olan Tebriz kıyam etdi. Ve der akib Şâhın hans ve binaen aliyye mahlu' olduğunu ilan ederek silâha saldırdı.

Ahrâr-ı Tebriz bir aralık me'yûs oldular, kuvve-i ma'neviyeleri kırıldı. Bir beyâbân zûlm ve vahşet olan cihan-ı şarkda bir vaha gibi tek ve münferid kaldılar. Şimâlde yine böyle teba'sını yiyen bir hükümet-i zalime, garbde ahâlisini bir cesd-i camd, cism bî ruh derkesine itdiren bir kuvve-i kahre-i müstebde, (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) şarkda ise o en muazzez hissiyâtı ayaklar altında çiğneyen fermân-

feray aklım İran..! işte o sırada Rumelinden Fizıbheş, Ruhnuvâz Badi teşvik bir kelime-i ilmiyye sudûr, bir şems-i hürriyet talû' eyledi.

Mütenezzil olan ümidlere âb u tâb geldi. Hâl-i ihtizâre gelen meriyizler bir arslan geldiler. Ve yine şehri ihâta eden cellâdlara karşı bir hayat taze ile savlet etdiler. Bu savlet hala devam ediyor; o derece de ki İran'ı ma'nen mukâseme etmiş olan iki hükümet başka saîkler, başka temâillerle işi gördükleri halde – artık yeter dediler.

İngiltere ve Rusya meşrutiyetin ilânından pek az sonra İran hakkında bir itilâf akd etmiş idiler. O vakit parlamentoyu itilâfa itirâz etdi. Bu iki hükümet kendi menfaatleri ihlâl edilmemek şartıyla te'mînât verdiler ve her halde hareket-i ihtilâliyyeye karşı bî taraf olacaklarını ilân eylediler. Hakikaten şimdiye kadar bî taraflığı mahal bir hal ve hareket bu iki devletden sadır olmadı ve bu hususda en ziyâde İngiltere'nin eser-i irşâdı görüldü. Maa-mâ-fih bu bî taraflık artık her dürlü hiss-i insâniyetden tecerrür derecesine vardırılamaz idi.

Münâzır-ı feci'yeye karşı insan nihâyet bir dereceye kadar hissiz bir temâşâker gibi tavirâne; te'sîrin bir noktâ-i müntehây tahammülü vardır ki ondan sonra artık fi'liyâta münkalb olur. Vakâ esas mesleğimiz mücibince velu ki bir his merhâmet ve atıfet ile olsun diğerk memleketin umuruna müdâhele edilmemek lazım gelir. Fakat komşuların, alakadâr olanların, fazla hislerine, hiss-i insâniyetlerine mağlub bulunanların nasihât yolunda olsun ba'zı ihtârânda bulunmamaları da – fi'len sabit olduğu vecihle – imkân-ı hâriciye çıkar. Hele böyle alenen verilmiş bir sözü ihtâr etmek icâb (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

ve teşci' eylemesi, Yunanlıların mağlubiyeti te'sirâtını azaltmak icün ittihâz olunan tedâbire Alman diplomasisinin muhâlif bulunması dolayısıyla ikinci Kilyevm yalnız temâmiyet-i mülkiye-i devlet-i aliyyenin esâslı bir tarafdarı değil, Alman sanayi' ve tecâvütenin menfaatine olarak zât-ı şâhânenin dost ve müttefiki olmuşdu. İmparatorun 1898'de İstanbul'a ve arz-ı Filistin'e vukû' bulan seyâhati bu samimiyet-i cedidenin bir nişâne-i bâhresi olarak telakki edilmiş, Memâlik-i Osmaniye'de Cermenlerin devre-i hükm ve nüfûzu başlamışdı.

Son senelerde Almanya'nın İstanbul'da ki nüfûz-u siyâsi ve iktisâdiyesi gitdikce artmışdı. Hükümet-i Osmaniye'nin temâmiyet-i mülkiyesi, zât-ı şâhânenin hukuk-u hükümrânesi ve Halife-i Müslimin olması itibâriyle bu nüfûzun bi-l-hâssa Makedonya mesâilinde nasıl tezâhir etdiğini bi-l-ahire göreceğiz. İstanbul bu Alman

hegemonyasından kurtulmak için ara sıra buna mukâbil kuvveti iltizâm yoluna gitmek istedi ise de muvaffak (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) olamadı? Hakikat halde bir az ağır, fakat şimdilik fâidesi en çok, tehlikesi ise bu ana kadar edilen tecrübeler göre en az olan Alman sâhabet-i hâmiyetkârisinden Türkiye ne yapsa büsbütün kurtulamazdı, Rusya'ya ve hatta Avusturya'ya göre Devlet-i Aliye Adalar Denizine, yahûd Basra Körfezine doğru ilerilemeğe bir mani', İngiltere'ye göre de Hindistan yolları ile Moskof amâlî arasına çekilmiş bir sed hâil hükmünde idi. Almanya'ya gelince Devlet-i Aliye Alman memâlikiyle hem hudûd olmamakla beraber beh-me-hâl muhtâç olduğu bir müttefik idi ki onsuz Asya yollarında ve şarkda ne ticâreti için mahrecleri tedârik edebilir, ne de bu mahrecleri muhâfaza ya muktedir olur. İngiltere ve Rusya'ya göre Hükümet-i Osmaniye “Vasıta”, Almanya için “Maksad” dır. Almanya faaliyet-i ticâriyesi için muhtâc olduğu sahâ-i terkiyeden mahrûm idi. Hükümet-i Osmaniye'de bu sahâyı buldu. Binaen aliyye terk-i hükümetini muhâfaza ve takviye etmek, kendi (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) nüfûzunu bütün Memâliki İslâmiyeye teşmil için Türkiye'nin nüfûzunu kullanmak Almanyanın menfaat-i dâime ve esâsiyesi iktizâsından idi. “Hasta Adamı Galvânize etmek, onun ordusunu kuvvetlendirerek led-il-hâce kendi tasavvurat-ı siyâsiyesine alet eylemek: işte Almanya'nın menfaati, İmparatorun politikası, bu suretle Türkiye atisi hakkındaki keşfiyâne rağmen – Devlet-i aliye belki çokdan beri görmediği bir derece de kuvvetli, daha Müslüman daha Türk olmak üzere bekâ buluyordu.

Vereseşi yanı başında duran bir hastanın iktisâb-ı sıhhat ve kuvvet etmiş görünmesi ba'zen mûcib-i tehlikedir. Alman doktorunun tedâvi etmekte olduğu hasta Türkiye İngiltere'ye endişe-i bahş olmakdan hâli kalmıyordu. İngiltere'nin 1878 de tutduğu mesleği şimdi Almanya ile almışdı; temâmiyet-i mülkiye ve İttihâd-ı İslâm politikası, bunları hep Almanya elde etdi. Almanya'nın Balkanlar'da ve Asya'da nüfûzu Hindistan yollarını muhâfaza'ya mecbûr olan ve Mısır'dan intikâ' etmekte bulunan (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) devleti telâşa düşürüyordu. Rus – Fransız politikası temâmiyet-i mülkiye politikasının derece-i kıymet ve ehemmiyyetini daha göstermeden bunu Almanya kaparak maksadına alt etmekte idi. İngiltere'nin cihan-ı medeniyetdeki tefavvukunu taht-ı tehdidde bulunduran bu tehlikeye mani' olmak için İngiltere Devlet-i Aliye'nin tecezzi ve inkasâmını tesri' emeline kapılmışdı.

Bir taraftan Japonya'nın zarb-ı şemşiri, diğer taraftan ihtilâlin muâvenet-i fi'liyesi eski düşmanı hiç olmazsa şimdilik harb edemeyecek halde bırakmış

olduğundan Rus askerinin Çanak Kal'a Boğazından, yahûd Basra Körfezine inmesine men' için artık İngilterenin Türkiye'ye ihtiyâcı yoktur. Şimdi bi-l-akis Alman nüfuzunun İstanbuldaki te'sirâtına karşı durabilmek için Rusya Hükümetinin te'mîn-i mevdetine sa'i edecektir. Hükümet-i Osmaniye hakkındaki tasavvurâtında İtalya'nın muâvenetinden de müstefid olabileceğini düşünüyordu. Fransa'ya

-Mâ-ba'dı var-

(3.Sâhifenin Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Pazar – 14 Eylül

ederse artık adem-i müdahale veya adem-i tevassût nazariyâtına o derece temessük-ü kabil olamıyor.

İngiltere ve Rusya'nın yaptığı şey düşünülse yine nihâyet Şâha bir hidmetdâr zira Şâha, vaadki, yeminki yerine getir, parlamentoyu da'vet et deniliyor. Kâşke her müdahâle böyle olsa... rivâyete nazaran Şâh Kanûn-u Esâsiyi ahkâm-ı şer'iyeye muhâlifdir diye tağyir, ta'bir diğerle hiç tezil etmek istiyor imiş. Hatta alimleri vicdanları kadar kof olan ba'zı müctehdini de kandırmış.

Fakat Türkçe gazetelerinde de yazılmış olduğu vecihle nefes-i işrâfdan bulunan re'îs müctehdin şâhın müddeiyâtını temâmen ibtâl etmiştir.

Düşünmeli ki İran heman heman anasır ve ahdadan mürekkebdir. Kaîde-i müsâvât en ziyâde o memleketde suhûletle kabil-i icrâdır. Bu sebeble Kanûn-u Esâsinin halka tefhiminde en ziyâde orada suhûlet görülecektir. Bu suhûlet meydanda iken hükümet-i müstebde-i şâhinin yoktur sa'vbetler icâd etmesine esef ve hayret edilmemek mümkün olamaz.

İsmail Hakkı

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ HÂRİCIYE

Matbûât Kongresi

Prens Bolov'un Nutku

Matbûât Kongresi'nin Berlin'de inâ'kâd etmiş olduğu telgrâf havadisi olarak yazılmış idi. Bu münâsebetle Fransa sefiri Mösyö Jöl Kanbon (150) kişiden ibâret olan müntesibin matbûât şerefine bir ziyâfet çekerek matbûâta beyân-ı hoş amdi eylemiş ve Fransa matbûâtının bir mübeşşere-i sulh ve müsâlemet ve hürriyet ve adalet olduğunu söylemiştir. Müteâkiben Fransa Re'is hükümetinin ve Fransa matbûâtının şerefine bade-noş olmuştur. Tan Gazetesi Müdür siyâsiyesi Mösyö Oryen Hebrâr Fransa matbûâtı namına beyan-ı teşekkür etmiştir. (1.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Aynı günde baş vekil Prens Bolov tarafından matbûât kongresi azâsı şerefine bir bağçe eğlencesi tertib olunmuştur. Baş Vekil misafirlerine bir mu'tad pek ziyâde hüsn-ü muâmele etmiş ve Mösyö Oryen Hebrâr ile uzun uzadı ya görüşmüştür. Bu eğlence esnasında kongre re'isi Mösyö Sinker Prens Bolova nâil oldukları hüsn-ü kabulden dolayı teşekkür etmiş üzerine Prens Bolov ber-vech-i ati cevâb vermiştir.

“Matbûâtın ilk zararına Frankfort'da validem ve hemşirelerimle beraber oturur iken uğradım. O vakit on yaşında idim. Önümde ki gazeteyi hars ve tehâlikle okuduğum için elimi bilmeyerek dalgınlıkla lamba şişesine uzatmışım. Ağır suretde cericedâr oldum. İşte ateş matbûât bu suretle ilk defa' olarak parmaklarımı yakdı. Fakat bu yakış sonuncu olmadı. On iki sene sonra Atina sefâretinde genç bir atâşe idim. Avusturya'da çıkan büyük bir gazeteyi okuyor idim bu gazete diyor idi ki “kendi kendilerine pek çok ehemmiyet veren ve hakikatde arabanın beşinci tekerleğinden başka bir şey olmayan genç ateşelerin acemiliklerini düzeltmek için Bismârk pek çok fetânet ve dirâyete muhtâcdır. Bu genç atâşeler arasında en çekilmez biri varsa o da şübhe yok ki Mösyö Du Bolovdur.” Bu gazete nakl etdiğim fikrayı yazdıktan sonra işgal ve ahvâl-ı hariciyem hakkında ba'zı tenkidâta bulunuyor idi. Anlaşılan gazetecinin hoşuna gitmemiş. “Bir müddet sonra yine atâşe sıfatıyla Paris'de bulunuyor idim. Kendimi o kadar çabuk terakki etmiyor faz edeyor idim. Ordular da çavuşlar nasıl mülâza olmağa hevâ-heşker ta'bir-i câiz ise mülâzımlık dâine mübtelâ iseler ben de bir mevki' sahibi olmak istiyor idim. Tâmsin

muhâbir-i meşhûru Mösyö Do Boloviçi gidüb buldum. Matbûâtta bana bir yer bulub bulamayacağımı sordum. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-Ciddi mi söylüyorsunuz, dedi. Eğer öyle ise sene de yirmi bin mark irâd getirir bir iş bulmağa çalışacağım.

“İtirâf ederim ki bu teklif pek ziyâde hiss-i gurur mu okumamış idi. Fakat matbûât bu son zamanlar da pek büyüdü, şimdi telgrâf cihânın dört köşesine – müteykez bulunmağa vakit bulamadan - hakikat ve hayali neşr ediyor. Tekzibe sıra geldiği zamanlar hayal-i ale-l-ekter kökleşmiş kalmış oluyor. Vaka’ bu hayali şeylerin ba’zısı ma’sûmânedir, farza nutuklarımı tezyin için bir şâkird gibi eski inşâ kitablarını karıştırdığımdan baht eden tasvirler bu cümledendir doğrusunu söyleyeyim mi? Mekâtibin dördüncü sınıfında iken ma’lum pek fazla iktisâbdan da bulunduğumu söyler idi. Hakikat halde o vakit ki iktibâsât ve nakliyâtım hafızamdan idi. İşte bunun içündür ki beni öyle kitab karışdırır bir şâkird halinde tasvir eden mizâc gazetelerine gocunmam.

Fakat diğer ba’zı mahil şeyler vardır ki onların muzarreti daha vasa’tdır ve işte bundan dolayıdır ki, efendiler, matbûâtın da vatanperverlik hissi gibi tecâvüz kelimesinin merâdefi olmadığını ihtâra lüzûm görürdüm.”

Mösyö Du Bolov nutkunu ber vech-i ati ikmâl etmişdir: “Gazete muharrinin vatanperver olması lazım gelir zannındayım, fakat vatanperver olmak diğerlerine karşı haksız ve insâfsız olmak demek değildir. Matbûât beyn-el-milel mevcûd olan münâsebâtı daha güzel bir hale koymağa çalışmalı, saadet-i beşeriyete yardım etmelidir.

“Ne yapalım? Bu cihanda yekdiğerimizle, yekdiğermizin yanı başında yaşamaktan başka çaremiz yok. Bir kongrede ictima’inizle bu hakikatı sizde itirâz eylediniz. Bu kongrede hüsn-ü niyet mukâbeleden fariğ olamazsınız. İşte bu kongreyi hayat ve münâsebât-ı müşterike-i akvâmın modeli, timsâli gibi telakki ediniz. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

“Akvâmda münâsebât-ı hariciyelerinden hüsn-ü niyetden, fikr-i itilâf-cûyânedan sarf-ı nazar edemezler bir itilâf mütekâbile, bir hüsn-ü amziş dostâneye onlarda muhâtacdır. İşte şimdi sizde bu münâsebâtı dostane bir şekle koymak, mülâzım birhale sokmak için ne kadar mühim bir hizmetde bulunabileceğinizi düşündüğünüz, fakat bu münâsebâtı bozmak, adâvete kalb etmek için de pek çok şeyler yapabileceğinizi düşününüz.

“Eliniz de hem nafi’, hem muzır bir alet-i kavye var. Bu alet kendilerine mevdû’ olan ellerin dâima tecrdübeli ellerden olması, kalem kullananların saadet-i beşeriye ve refah-ı akvam için menür-ül-fikir bulunmasını temenni edilir.”

Prens bu nutku hazar tarafından şiddetle alkışlanmışdır.

Çiftlikde

Artık çiftliğin ta’miratı günden güne ileriliyor, lazım olan alet-i zirâiye bir taraftan geliyor, kahya, ya’ni iş başı da ameleyi hazırlamakla uğraşıyordu... komşular bana “Ağa” diye hitâb ediyorlar. “Bey” ve “Efendi” gibi ünvanları onlar me’mûrin hükümete ve hevâcelere layık görüyorlar, “Ağa” ünvanını bizim gibi köylülere veriyorlar.

Mevsim son bahara müsâdif olduğundan hava o kadar sıcak değildi, helebir kaç gün imtidâd eden bir yağmurdan sonra topraklar daha sehûletle işlenebiliyordu. Bizde bütün kuvvetimizle tarlaları aktarmağa, yazın natas edilen yerleri bir daha sürmeğe başlamış idik. Bir taraftan da tohumlarda kalbur makinelerinden geçiriyorduk.

Komşularıma dikkat ediyordum. İçlerinde tevâna, zinde adamlara pek az tesâdüf olunabiliyordu; ekseriyetle kansız, dermansız adamlar idi. Bunun sebebi bir gün köyün etrafını gezerken anladım. Çiftliğe pek yakın bir yerde vas’ bir çukur vardı; (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

12

[Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

Konuşuyorlar. Sorarım size, ne konuşuyorlar? Niçün böyle saklanıyorlar: bir adamın herkese karşı, meselâ bir meyhânede söyleyemeceği ne söz olabilir?

Bunlar hep ısrar-ı alud şeyler! Halbûki bize göre esrâr yalnız kilisâda olur. Bunun haricinde gizli şey zihnin bozgunluğundan gelir. Anladınız mı! Allah ısmarladık.

Kendini beğenmiş bir adam tavriyla şapkasını çıkararak hâvâda salladıktan sonra uzaklaştı. Ana hayret içinde kalmışdı.

Bu defa'sında da Velâsofun komşusu Marya (2.Kısım 1.Sütunun Sonu) Korsonova, vaktiyle fabrikaya me'kûlât sanan bir demircinin tul kalmış zevcesi, Pelage'ye çarşıda rast geldi:

- Pelage, oğlunun üstünden gözünü ayırma!

-Sebeb!

Marya esrâr-ı alûd bir tavır ile gizlice fisıldadı:

-Onun hakkında fena şeyler söyleniyor, vaktiyle bir sınıf ruhân vardı ki bunlar kırbaçla kendi vicdanlarını ta'zib ederler. İşte senin oğlunun da bu meslekde adamlardan bir hey'et teşkiline çalışıyormuş deniliyor. Böyle teşkilâta mezheb derler. Onlar da o papaslar gibi birbirini dögecekler.

-Budalalığın lüzûmu yok, Marya!

Kadın cevap verdi:

Budalalık eden tekdir ölünür. Yoksa o budalalıkları gelüb söyleyen değil!

Ana bu sözleri oğluna söylediği zaman (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) çocuk omuzlarını silkerek cevap vermemişdi. Küçük – Rusyalı ya gelince o bu sözlere karşı temiz bir kalbi gösteren geniş kahkahasıyla gülmüşdü. Ana devam etdi:

-Genç kızlarda size kızıyorlar; siz iyi adamlarla görüşüyorsunuz, iyi çalışıyorsunuz, hiç içmiyorsunuz; fakat onların da yüzüne bakmıyorsunuz, dediklerine bakılırsa şehirden fena tanınmış bir takım adamlar sizi görmeğe geliyorlarmış.

Pâvel neşesizlikle yüzünü büzüşdürerek:

-Peki öyle olsun! dedi.

Küçük – Rusyalı içini çekdi:

-Bir bataklığın içinde ne varsa hepsi çürük kokar, nine! Siz o budala kadınlara evlenmenin ne demek olduğunu anlatacak olsanız fena olmaz, bir daha öyle delice istiâcâldan vaz geçerler.

Pelage cevap verdi:

-Bunu onlarda biliyorlar, fakat nasıl vaz geçsinler! (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Pâvel atladi:

-Anlamazlar, anlamazlar, anlamış olsaydılar kendilerine başka iş bulurlardı.

Ana oğlunun hiddetli simâsına bir nazar-ı atif etdi:

-Mademki anlamıyorlar diyorsunuz, onlara öğretmek vazifesi size a'ddır; içinden en akıllılarını çağırın da öğrenin.

-Pâvel sert bir sesle cevâb verdi:

-Mümkün değil!

Küçük – Rusyalı sordu:

-Bir tecrübe et, bakalım.

Bir saniye sükûtdan sonra Pavel cevap verdi:

-Ne olur bilirmisiniz? İlk önce kol kola, çift çift gezinmeğe başlar, sonra da içlerinden ba'zısı evlenirler... işte bu!

Pelage tefekküre daldı. Oğlunun bu hitâb-ı gayzı karşısında zihnini tar-mâr oluyordu. (4.Sayfanın Sonu)

Pazar – 14 Eylül

Tânin

Sâhife 5

burası köylülerin kerpiç yapmak için aldıkları toprakdan sonra kalan bir boşluk idi. Bütün kış burada terâkdâydan yağmur sularından iki metru derinliğinde kocaman bir havuz hasıl oluyor, bu suların üzerine yumurtalarını bırakan sivri sinekler ısıtma mikroplarını bütün köylere aşılıyordu... işte çocuklara ve irticâya kadar büyük küçük bütün köy halkının siyaha çalar sarı renkde, kansız, dermânsız olması böyle bir sebebden ileri geliyordu.

Bu müteakin varakda sulara yaşayan bu zebiklerce kurbağaların, yılanların, milyonlarca haşerâtın hesâbı tabii burada dahil değildi.

Şu yatağı oradan kaldırmak kimsenin hatırına gelmiyordu. Onlar bu zehir menba'nın, bu ölüm yatağının yanı başında ma'lul ve muztarib yaşamağa seyr taşıyorlardı. Buradan ne zaman geçsem “bu merât sim alûd” nazarım eyleşüb kalır, “işte gayey-i vücûd...” derdim.

“İşte gayey-i vücûd, işte o zulmet, o yatak;

“Beşerin işte pür ümid ve hos, müsteğrik,

“Ka'r tarında şenâh etdiği girdaba ful.

“Ruh safi şebb-i amâkına etdikce nüzûl

“Çırpınır gayz ve teneffürle; fakat bî aram

“Edecekdir bu nüzûlunda abdallarla devam!!

Hiç unutmam, bir gün güllük yanından geçerken pejmerde kıyâfet, çirkin adamın bacaklarını diz kapaklarına kadar göle sokmuş oturduğunu görmüş ve yaşamış çevirüb yoluma devam etmiş idim; avdetimde onu yine aynı vazî'de orada buldum ve bu defa' ne yaptığını, ne için saatlerce ayaklarını gölütü müteâfin sularında tuttuğu merak ederek yanına kadar gitdim. Meğer sülük tutuyormuş.

Bi-çâre siyah kuru, ayaklarını sudan çekdi, dizlerine kadar kan içinde idi. Ne sefâlet... şu zavallı bir lokma ekmek yemek, vücudunda bir damla kan hasıl edebilmek için bu kadar muhât ve sefâletle kazanmış olduğu tekmil-i kani (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) fedâyâ mecbûr oluyor, az bir şey ele bilmek için bir çok şey veriyordu. Düşündüm: bu bizde hayat-ı zirâatin acı bir timsâli idi. Sû-i idâreden, zûlm ve itisâfdan, dâîma fenâlığı, sefâleti da'vet eden yüz binlerce esbâb-ı elimeden dolayı rençber, çiftci, köylü herkes dâîma kendi zararına çalışıyor, bir lokma yiyebilmek için kendi varlığından bir parça, bir büyük parça fedâ etmeğe mecbûr oluyordu. Ve bu hâl eyvah ki, yalnız rençberin, çiftçinin, yalnız efrâdın değil hükümetin de hali bu idi: altı yüz bu kadar seneden beri payı-dâr olan bu devlet-i muazzama, maddî ma'nevi bütün kuvvetleriyle beraber bir az daha te'mîn-i hayat edebilmek için, hele şu son zamanlarda, kendi varlığından haysiyet ve nâmusdan neler fedâ etmemiş idi!.. Gölden sülük toplamak için ihtira' edilecek bir ağ o bî-çâre adamı kendi kanını fedâ etmekden kurtarır; nasıl memleketimiz de te'sis edilen usûl-ü meşveret ve meşrûtiyet nesg-i hayatını gayb ede ede bugünkü hâl-i zevâl ve ihtâta dûçâr olan hükümetimizi bütün bütün mahv olub gitmekden ziyânet edecektir...

Çiftliğe gelelim.

Çiftliğin amelesi içinde en mühim adam "Odacı"dır. Amelenin yemeğini odacı pişirir, ekmeği o yapar, inekleri o sağlar. Amele de şurada burada, köylülerin yanında çalışmaktan ise bir çiftlikde hizmet etmeği memnûniyetle tercih ederek. Bunun sebebi de çiftliklerde ameleye daha iyi bakılmasından, o ekmeklerine yemeklerine dikket edilmesinden ibâretdir. Sene de bir defa' et yüzü gören, altı ayda iki defa' pirinç pilavı yiyen bu zavallı adamlar bu maişetden memnûrdar! Halbûki yedikleri yemekler zan edileceği gibi insana gaza olacak şeyler değildir. Bir gün pişen yemeğin tarz-ı ihzârını görmek için odacının yanına gitdim. Tohuma kaçmış, sararmış kabakları iri iri doğrayub (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) kocaman bir tencereye dolduruyordu. Üzerine bir kab su... tencere ateşe kondu. Biraz kaynayub kabaklar bu müşâyence ufacık bir tavanın içinde bir az zeytun yağıyla – tereyağı hemân hiç kullanılmaz – kavurduğu üç beş soğanın bunların üstüne gezdirirdi. Bir çarık sonra

akşam yemeği hazırlanmış idi. Bu tam muhteremin adı “Kabak Aşı” dır... patlıcan aşısı, nohud aşısı, bamya aşısı... bütün bu aşların tarz-ı ihzârı da bunu aynıdır. Bunları akşam, işden, didinmekden avdetlerinde yerler ve bununla – mümkünse! – îâde-i kuvvet ve hayat ederler. Öğle yemeğine gelince: peynir, zeytün, pekmez gibi – hayr-ül-taâm mahzur – kabilinden bir parça katıkla ekmekdir, ve sabahları da şekersiz bir süd ve bir az un çorbası te'mîn ve hayatlarına kâfi görülür...

Şu zavallı adamların sıcakda soukdan yarı aç, yarı tok, nasıl yaşadıklarını düşünürken bizim köyün hevâcesi hatırıma geldi. Bu zât dört büyük adamın bir yere kelimesinden teşekkül etmiş zân olunacak kadar iri, deyu çeşe, büyük değil adeta zebellâyı bir adam idi. Bugün sordum: - Hevâce Efendi, sizin yemeğinizi kim pişirdi? dedi ki – ma'lûm ya, köylerde sabah yemek yoktur; akşamları da gezek gelir bu “gezek” in ne olduğu anlamak istedim. Her akşam bir ev hevâceye yemek gönderirmiş; bu yemek ankâriyesi evden eve gezdiği için adına “gezek” demişler. Artık fazla suâle lüzûm yokdu. Zavallı hevâce bunu anladırken öyle bir vaz'iyet almışdı ki kendimi gülmekten ve bî-çâreye açmaktan men' edemedim. Mâişet-i insâniye için kimyâyı desturlar, nebâtı muâdeleler, ma'deni müteârefeler tanzim eden [laboratuar] alimlerinden korkmasam, onların lisân-ı taarruzuna düşmekden ihtirâz etmesem bu sade (1.Kısım 3.Sütunun Sonu) adamların sade su ve hevâ ile başladıklarını idmâ ederim. Yedikleri yemekler bu kadar sade şeyler olunca bu kadar ucuz bir hayat nasıl olub da bu derece müşkülât ve ıztırâbat ile te'mîn ediliyor? Bunu anlamak için bu adamların aralarına girmek, onlarla beraber yaşamak, onların ma'ruz oldukları şedâid-i hayat ile pençeleşmek, ezilmek lazımdır. Bu sefâlet-i hükümetin zulm ve itisâfından, insâfsızlığından ileri geliyordu. Her gün, her saat para tahsilinden başka bir şey düşünmeyen hükümet bu zavallı adamların bais-i refah ve saadetleri olacak bir tedbir-i hatırına getirmemiş; bî-çâre, kimsesiz halkın her ni'met ve asâyişden mahrûm olmalarına karşı lakayd bulunmuş durmuş idi. Hiç bir şeyden haberdâr olmayan, dünyanın başka taraflarında insanların ne dereceler de mes'ûd olduklarından gafil bulunan halk da bu zulm ve gaddarı, bu felâketi tala'larına atf ile izhâr-ı tevekkül ediyorlar, evladlarını askere gönderiyor, virgü veriyorlar; her hakarete, her felâkete tahammül gösteriyorlar ve sükût ve tahammül ile paralarının kanlarını içlerine akıdıyorlardı... insan ne bu yemekle yaşar, ne de bu ebedi sefâlet ve felâkete katlanır... evet, herkesin kafasını boşaldan, kollarını kıran, ayaklarını bağlayan, dilini tutan, her azim ve teşebbüse karşı insanı aciz ve meskunet içinde bırakan sû-i idâre, sû-i kasd idi ki milyonlarca insanın nihayeti olmayan bir

kaht ve mahrumiyet arasında aç, sefil puyân olmasına bâis oluyordu. Menhos bir şâîmet kökü kurutmuş, toprağın feyoz-u hayatiyesini mahv etmiş, herkesin elini böğründe bırakmış idi. Toprakdan hayatlarını çıkaramayan adamlar hayırsızlıkla yaşamak yolunu tutmuşlar; bu da olamazlarsa dilenciliğe karar vermişlerdi, zât ve sefâletin temâdisi insanlarda alû cenâbı (1.Kısım 4. Sütunun Sonu) vaka' anlaşılıyorki Pâvel'e bütün arkadaşları, hatta Küçük – Rusyalı gibi kendisinden daha yaşlı olanları bile itâat ediyorlar; fakat Palege bu itâatde bir parça havf ve ihtizâm-ı eseri görüyor, arkadaşları onun barid tavırlarından hoşlanmıyorlar...

Ana yatmağa gittikten sonra da iki arkadaş mütalaalarını devam ederlerdi. Bu gece Palege yatağa girince odasının zaten pek ince olan bölmesinden kulağını kapatarak dinlemeğe başladı;

Küçük – Rusyalı diyordu ki:

-Biliyormusun Pâvel, Nataşa benim hoşuma gidiyor...

-Anlayorum..

Pâvel bu cevabı pe çabuk vermemişti.

Ana bu aralık Küçük – Rusyalının ayağa kaldığını, odasının içinde gezinmeğe başladığını duyduğu. O, çıplak ayaklarını odanın döşemesinde sürükleyerek yürüyordu. İlk önce ıslıkla hazin bir hevâ çaldı, sonra yine (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) ahenkdâr sesle toplamağa başladı:

-Kız farkına vardımı, dirsek?

Pâvel ses çıkarmadı, Küçük – Rusyalı bu sefer sesini hafifleterek sordu:

-Sen ne dersin, sesin fikrin ne merkezde?

Pâvel cevap verdi:

-Farkına varmış olsa gerek! Bak artık geliyor mu?

Küçük – Rusyalı ıslığı bırakmışdı. Ağır adımlarıyla geziniyordu:

-Gidüb açıktan işi anlatsam...

-Neyi?

Küçük – Rusyalı sesini büsbütün hafifleterek:

-Şeyi canım...

Pâvel sözünü kesdi:

-Ne lüzûmu var?

Söz buraya gelince ana Küçük – Rusyalının bir kahkaha kopardığını tuydu: (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-Bana kalırsa bir erkek bir genç kızı sevdimi, gidüb işi ona söylemeli; yoksa bir netice hasıl olmaz.

Pâvel gürültü ile kitabını kapayarak sordu:

-Ne netice ümid ediyorsun;

Birkaç dakika kadar ikisi de susmuşlardı. Pâvel sordu:

-Peki sonra?..

Pâvel yavaş yavaş anlatmağa başladı:

-Bana bak Andere! İnsan bir şey yapmak istedimi, ilk önce onu kendi gözü önüne getirerek tedkik etmeli...şimdi faz edelim ki o da seni seviyor...İnanmam a... ne ise öyle faz edelim... sonra evlendiniz; ma'lûmâtlı bir kızın bir amele ile izdivâcî fâideli bir ittihâz demektir, bu rabıtan dünyaya çocuklar gelecek... o vakit sen yalnız başına çalışmağa mecbûr olacaksın, hem çok çalışmağa mecbûr olacaksın, hayatınız umûmen hayatı olacak. Maişetinizi te'mîn etmek, kendinize ve çocu- (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) klarınıza bir mesken bulmak lazım, bunun için bir çok uğraşacaksınız... nihayet ikiniz de bu uğurda mahv olacaksınız.

Kısa bir sükûtdan sonra Pavel tatlı bir sesle devam etdi:

-Bırak bunları Andre!.. nafiye o kızın da zihnini bozma!

-Peki ama, Nikola İvanoviç'in sözlerini ne yapalım? Ne diyordu o? İnsan için bütün kavây-ı vücûdiye ve ruhiyesiyle, bütün varlığıyla yaşamak lazım olduğunu söylemişdi. Unutdun mu?

Pâvel cevap verdi:

-Evet öyle ama bize göre değil. Bunu sen nasıl elde edebilirsin?

Öyle bir hayat-ı mükemmelesinin için mevcûd değildir. Bak birader, sana bir şey söyleyeyim: istikbâli sevenler halde her şeyden, evet her şeyden el çekilmelidirler.

Boğuyormuş gibi bir sesle Küçük – Rusyalı

-Mâ-ba-dı var-

(5.Sayfanın Sonu)

haysiyet şîârlığı da mahv etmiş atabiyet-i insâniyeyi maddeten olduğu kadar ma'nen tezlil ve tahkir eylemiş idi. Şimdi ma'na teâlisine imkân açılan sunuf halkımızın hayat-ı maddiyeleri de intizâm bulacak, daha mağdi yemeklerle te'mîn-i maişet edecek olurlar ise memleketin evsâf ve şerâit-i hayatiye ve iktisâdiyesi düzelecek ve o vakit:

“Adım zemin sefire adem-i üst”

“Derin hevân yağmaçe düşmançe dost!”

Hükümeti tezâhür edecektir.

Hüseyin Kazım

Mesârif-i Devletde İktisâd Kanunları

“Jan Patistse”den.

Servetin mesârif-i umûmiye-i devletde mesârif-i efrâd misüllü temâmen ve aynı suretde sarf ve tahsis kabul olunduğu takdirde aynı kavanin-i iktisâdiyenin her ikisinde şâmil olması iktizâ eder. Kavâid-i ahlâkiye efrâd için başka devlet için başka olmadığı gibi kavanin-i iktisâdiye de iki dürlü değildir. Bir hükümet, efrâd ahâlisi gibi, sarfiyatı neticesinde ya istihlâk ettiği kıymetden fazla bir kıymet istihsâl ederek mesâisi semeredâr olur; yahûd kıymet-i müstehlike mukâbilinde hiç bir hasılat te'mîn edemez, maa-hezâ kıymet, bir fâide-i maddiye istihsâl edemeksizin böylece mahv olsa bile istihla kile yine vazifesini ikmal etmiş olur. Meselâ müdafaa vatan uğurunda bir kere sarf edilen mühimmât-ı harbiye ve levâzım-ı gazâiyeden, me'mûrun mülkiye ve askeriyenin sarf ettikleri evkat ve mesâiden bir daha istifâde mümkün olmamakla beraber kendilerinden muntazır olan hizmet ve menfaat-i istifâ edilmiştir.

Bunlar, bir ailenin havac-ı zarûriyesi için istihlâk olunan erzâk ve mesâi kabilindendir: bir defa'dan ziyâde işe yaramaz, tebâh olur.

Vakâ servetin şu tarz istiâmâli yalnız bir bir ihtiyacın defi'nden başka fâideyi mûcib değilse de ihtiyacın hakikate his edilerek şerâit-i münâsebe dâhilinde ifâ olunması müstehlikenin menâfini maa-ziyâdeten tekfil ve telakki eder, yoksa ihtiyac olmaksızın sarf olunan servetin bilâ-avz zarar olduğunda şüphe yoktur, mesârif-i devlet de böyledir: istihlâk için istihlâk, adem kayırmak için

me'mûriyetler ihdâs, bedellerini tesviye maksadıyla eşyay-ı isrâf etmek öyle fahiş hitarlardandır ki ne hususi yer teşebbüsün, ne de mehâm-ı umûr-u devletin re'îs-i idâresinde bulunan eşhâs ve hey'etler için katiyyen şâyan afv olamaz. Hatta diyebiliriz ki meserref bir hükümet, teşebbüsât-ı hususiyeyi idâre eden efrâddan daha ziyâde mes'ûl ve muatabdır. Zira efrâd-ı münhâsıran taht-ı temlikinden olan serveti istihlâk ettiği halde hükümet hiç bir veche ile malik ve sahib olmayub sırf kendisine ve diate ah olan hukuk-u abadi, varidat-ı milleti idâre ile mükellef bulunuyor; efrâdın teşebbüsâtında adem-i muvaffakiyetinden yalnız efrâd-ı müteessir olur; hükümetin hitâsından, isrâfından ise hem halen hem de atiyen bütün millet zarar görür. (1.Sütunun Sonu)

Fransa Kralı On Dördüncü Lûî, fıkraya daha ziyâde muâvenet-i nakdiye de bulunmasını ricâ eden Madâm Domentenone: “Bir hükümdârın çok masraf etmesi tasdik yerine geçer.” cevabını vermiştir. Ne garib, ne müdhiş fikir! O kadar müdhiş ki isrâf ve tahribi birer kavâid-i ahlakiye şeklinde telkin ediyor. Ba'zen öyle battal zehâblar, öyle fenâ nazâriyeler vardır ki fesâd-ı ahlakdan daha mezmûm daha muharreb te'sirler icrâ eder; Çünkü sekâmeti, vehâmeti bilene medikinden gaygusuzca kabul ve tul-u müddet tatbik olunur. On Dördüncü Lûî, debdebe ve daratı ile, amâl-ı istilâ-cûyânesiyle menfaat-i devleti sıyânete değil belki kibru gururunu, hars şevket ve azimetini teskine çalıştığını bilmiş anlamış olsa idi – ashâb-ı nâmusdan olduğu için – şübhesiz icrâatında nedâmet eder ve hiç olmazsa menâfi zatiyesi icâbâtıyla mutâlebâtına hateme çeker idi. Halbûki rûh-i mes'eleyi takdir edemediğinden bezel ve isrâfâtı devlete ve dolayısıyla kendi nefesine fâide-i bahş oluyor, zannında idi. ve hiçbir kuvvet onu derki sefâlet ve mezlete sekût edinceye kadar bu zehâb-ı battalın taht-ı te'sîrinde bî-pervâ ilerilemekden men' edemedi.

Kıymet ve servetin milletler, yahûd bu milletlerin iyi kötü timsâl-i meşhâsı olan hükümetler tarafından sarf ve istihlâkı ancak o kıymet ve servet müstehleke ile mebsûten mütenâsib bir menfaat mütekâbilenin istihsâli suretiyle muhak ve şâyân-ı kabul olabilir. Bütün mehâret idâre, bütün siyâset-i ihtiyâr olunan fedâkârlıkların derece-i ehemmiyetine karşı devlete te'mîn olunabilecek menâfin nisbet ve mahiyetini temâmiyle ve hakkıyla bidâyet-i emirde takdir etmekden ibârettir. Bilâ-tereddüd iddâ ederim ki menfaat-i mukaddese devlet ile mütenâsib ve mütekâbil olmayan her fedâkarlık idâre-i umûr-u siyâsiye de bilâhet, azim bir cinâyetdir!

Ale-l-husus, fenâ hükümetlerin çılgınca masrafları milletlerin mâye-i ta'şini isrâf ile iktifâ etmediği; ve istihlâkâtının çoğu menâfi' mütekâbile istihzâr etmek

şöyle dursun bi-l-akis lâyi'd felâketleri mûcib olduğu, en bî-lüzûm, en töhmetli teşebbüsâtın bedeli ahaliden heman dâima bin dürlü işkenceler ile kanları behâsına tahsil olunan angaryalar, tahammülsüz virgüleri ile tesviye olunduğu sâbit olur ise, o bilâhethin o cinâyetin ne dereceler kadar kesb ve hamit ve irâs-ı mezerret edeceğini, müsebbiblerinin ne ağır barbar mes'ûliyet altında ezileceklerini takdirinize havâle ederim.

Ba'zı hakayık ve izhâ vardır ki onların akl-ı selim ashâbı andında tekrar ve tezkârına hacet olmadığı halde mahza-i cinnet ve ihtirâsata mağlub olanlarca adem-i tasdikinde ısrâr edilmesinden dolayı izâh ve isbâtına mecbûriyet hasıl olması cidden baîs telhif olsa gerekdir.

Hükümetce gerek lüzûm gösterilen istihlâkat, milletin mecmû' istihlâkatına nisbeten seds ve hems, rebî' gibi mühim ve ba'zen daha fazla mukâddârlara balig olduğundan hükümetin meselik-i iktisâdiyesi milletin (2.Sütunun Sonu) terakki veyâ tednisini intâc eder. Menâbi' serveti isrâf etmek sûretiyle tezyid-i varidat emniyesine, fuzûli masraflarla muhâfaza-i haysiyet-i dâîyesine düşen ezvâk ve husâtına kapılmaktan velû muhâk bile olsa ahz-ı sarardâitinden nefsinin kurtaramayan bir ferd mahv olur; ve menâfi' kendisine merbût oluna efrâdın bir kısmını da girdâb-ı felâkete beraberce sürükler götürür. Halbûki hükümetin bu nev'iden bir hâta-i irtikâb etmesi yalnız birkaç kişinin mahvıyla kalmaz, milyonlarca halkın dûcâr-ı sefâlet ve perişanı olmasına ve hatta tek mil bir milletin esâsından ınkırâz bulmasına bâdi olur. Efrâdın kendi menâfi' zâtiyesi hakkında bir fikir sahih ve salim peydâ etmesi ne derecelerde matlûb ve mültezim ise hükümetlerin menâfi ve ihtiyâcât-ı memleketi hakkıyla takdir etmeleri de o mertebe ve belki daha ziyâde ehem ve elzem değildir? Husûsât-ı şahsiyede bir fazilet-i ahlakiye olan intikâm ve iktisâd fikirlerinin anân-ı devleti idâre eden zevâtda ictimâi bütün bir milletin sebep-i feyz ve ikbâli olacağından ashâbı ne kadar tahsin ve setâyiş olsun hakake azdır.

Efrâd, istihlâk ettiği servetin kıymetini temâmiyle takdir eder; çünkü o serveti mütemâdi zahmetler, medid sâ'i ve gayretler. Devamlı tasarruflar neticesinde nasıl iktisâb ettiğini bilir; kıymet-i müstehlike mukâbilinde elde edeceği menfaatin nisbetini kolayca hesâb eder. Hükümet, emr-i iktisâd ve intizâmında efrâdı kadar menfaaddâr olmadığından bunların fakedânından tevellüd edecek muhaziri o kadar şiddet vusuh ile görmez ve göremez. Şunu du ilâve edelim ki efrâd-ı sade kendi nefsi için tasarruh etmez evlad ve ayalanında refah halini, atisini düşünür. Bir hükümet ne kadar mukattesâd ve devr-i endişe olursa olsun yine ancak kısmen tanıdığı efrâd için

tasarruf eder ve idhâr ettiği servetden kendisinin değil ekseriyâ ahlakının istifâde edeceğini bilir.

Teşebbüsât-ı azimeyi kemâl-i muvaffakiyetle başa çıkaran dahilerin, müstehlikât-ı umumiye de intizâm ve iktisâd fikirlerine riâyet etmedikleri zân olunmasın. Tarih-i medeniye de büyük nâm bırakan hükümdârlardan Şârlman İtalya'yı, Avusturya ve Macâristan'ı yedd-i teshirine geçirdi; sârazenleri püskürttü; Saksonları tar-mâr etdi; İmparator nâm-ı muhteşemini kazandı; idâre-i umûr devletde ibrâz ettiği siyâset ve kiyâset ile izâm-ı ricâlin takdirâtını celb etdi. Bakınız Monteskiyo bu hususda nasıl idâre-i kelim ediyor: “Bir Re’is aile Şârlman kanunlarından usul-u idâre-i beytiyeyi öğrenebilir. Şârlman masârafda kâide-i tasarrufa itinâ ve emlak ve arazisini akl ve tedbire muvaffak bir suretde doğrudan doğruya idâre eder idi. Tavuklarının yumurtasını, bağçelerinde yetişen fazla ve lüzûmsuz otları satdırması meftûn olduğu fikr-i iktisâdiyenin metânetini isbâta kafidir.” Sujer kardinal Dambovaz Sullu, Kulber, Neker, Fransa umûr-u maliyesinde hep aynı kâide-i esâsiye (3.Sütunun Sonu) itbâ’ ederek te’mîn-i muvaffakiyyet etmişler, hepsi de kavânin-i iktisâdiyeden istinbât-ı ahkâm-ı suretiyle büyük büyük tasavvurların kuvveden fi’le çıkmasını teshil eylemişlerdir. Dambovaz on ikinci Lûî’ye Milân muzafferiyetini, Seville, Avusturya Hanedânının ihtâtını, Kolber on dördüncü Levi’nin parlak muvaffakiyetini ihzâr etmiş ve Fransa’nın on üçüncü asır milâdide kazandığı yegane şanlı muhârebenin mesârifini te’mîne ne ker çalışmıştır.

Bir muktesad hükümetin mesâî ve akdâmatı bir fena idarenin ikâ’ ettiği zararları, cism-i devletde açtığı rahneleri az vakitte haber ve telâfi eder; ancak iâde-i afiyet defa’ten ve kamilen husûl bulamaz. İbtidâ-i emirde bir devre-i nekâhet başlar. İztirâb-ı merz günden güne kesb-i hafet ederek evvelce faaliyetine hâlel gelmiş olan mülâkatı akliye vukû’ umûmiye yeniden neşv ve nemâ bulur... yağmâkar idârenin tahribâtından kuvvetle bildiği halde te’sîr-i hâşiyet ve mezâlemele kurumuş olan menâfi’ servet munsif bir hükümetin icrâat-ı hâsenesiyle yeniden hayat bulacağı gibi emniyet ve itimâd ile tezâif ve tezâyid eder. İktisâb-ı afiyet için milletlerde mûta’zû eşhâsdan daha ziyâde bir işti’dâd, bir kuvve-i hayâtiye mevcûddur. Denilebilir ki bu kuvvetin – tazyîk altına alınmadığı takdirde – tekâmül ve ibsâtına pâyân olmaz. Müddeiyâtımızı isbât için tarih-i medeniyete şöyle bir göz gezdirmek kâfidir; Fransa’nın inkîlâb-ı kebirden beri geçirdiği teâkib gunâ gün içinde neşv ve nemâ bulan kuvve-i hayatiyenin müesser ve feyûz-u bahş-ı te’sîrâtı bütün erbâb-ı basiret andında kemâl-i vuzûh ile ta’yîn etmiş hakâyıkdandır.

AÇIK SÖZLER

Aynen:

Şirket-i Hayriye'nin Hâs Köy fabrikası amelesi tarafından mâaş ve yevmiyelerine zemâim-i münâsebe icrâsı hakkında bundan yirmi gün evvel şirket idâresine mürâcaat vukû' bulmuş ve idârece de nihayet bir hafta zarfında umûmi tensikât ve zamm-ı mâaşat icrâ olunacağı ve add edilmiş idi. Aradan bir, iki hafta geçdiği halde hiçbir netice zühûr etmediğinden amele artık sûret-i kati'ye de ta'til-i işgâle karar vermiş ve bu karar ba'zı şirket me'mûrları tarafından idâreye ihbâr edildiği gibi hâricinden ba'zı zevât dahi haber alub bu bâbda bir câre-i acil ittihâzı tavsiye ve teklif olunacağı halde müdüriyet-i mu'tâdi olan mübâletsizliği ve betâit ve atâleti ile amelenin ayaklanmasına bâis olmuştur. Amele kendi haklarında vukû' bulan gaddar ve itisâfdan dolayı daha devr-i inkîlabdan evvel defâatle tezellim-i hal eylemiş ise de feryâdlarını kimseye ismâ' edememişlerdir. İş bu devr-i mes'ûd hürriyet ve adaletde ise haklarını talep için lazım gelen yere müracaatda hiçbir güyâ mahzûr ve mâna' olmadığından pençşenbe günü fabrikadan kalkarak doğru şirket idâresine gelmekle ketbe ve me'mûrun idâre dahi bunlara (4.Sütun 6. Sayfanın Sonu)

Pazar – 14 Eylül

Tânin

Sâhife 7

iltihâk eyleyüb ticâret-i vazifeye nezâret-i Aliyelerine mürâcaat eyledikten sonra tekrâr şirket idâresi pişgâhına gelmişlerdir. Halbûki idâre dahilinde bulunan bir iki zât güyâ amele tarafından tecâvüzü vuku' bulur korkusuyla demir kapuları kapandırdıktan sonra içerüye hiçbir kimsenin girmesine müsâade edilmiyor yolunda aşaide bulunduğu gibi fabrika amelesiyle idârey-i dâhiliye me'mûrun ve müstehdiminin anarşist olub idâre-i hâneyi basarak canlarına sû'i kasd edeceklerinden vesâîreden bahisle Bâb-ı Aliye ve Zabtiye Nezâretine haberler gönderdikleri cihetle bir bölük süvari polisi ile bir çok jandarma ve iki bölük kadar nişancı askeri ve Bâb-ı Ali muhâfazasına me'mûr efrâd-ı şâhâne bir sür'at bir kıye ile şirket idâresi önüne gelerek ketbe ve me'mûrun ve amelenin bir kısmını barigerlerin

ayakları altında ezmiş ve bir kısmını dahi süvariler kamçılarla ve asker ise tüfenk dipçikleriyle zarb eylemiştir.

Nâmus ve hamiyeti ve vatan ve millete karşı her an sadakat ve istikameti ile mübâhi ve müftehir olan şirket-i müstehdemini idâresiyle amelesi hakkında hilâf-ı asıl ve esâs-ı azûyât ve isnâdâte ceri'yle böyle bir vaka'î müessefeye sebebiyet veren devr-i istibdâd yadigarları hakkında muâmele-i kanûniye icrâ olunmak üzere mahkemeye müracaat edilmemek de bulunduğundan keyfiyetin ceride-i feridelerine dercini ricâ ederiz.

İdâre-i Dâhiliye müstehdeminiyle fabrika amelesi

İlm-i Aşya – Ma'lûmât-ı Fenniye

Mâarif Nezâretince bu sene için tertib olunan programları görünce hayret etdim:

“İlm-i Eşya – Ma'lûmât-ı Nâfiâ” dersi kalebile almamış! İlm-i Aşya dört beş sene evvele gelinceye kadar mekteplerde iyi kötü tedris olunuyor idi. Sonra – Kim bilir ne mutalâaya mebni – lağv edilmiş idi. Yeni ıslahât sırasında programlara tarih dersi îade-i ma'lûmat-ı medeniye dersi yeniden ilâve olundu. Güzel, fakat ilm-i aşyaneden unutuldu?

Acaba bu ders ehemmiyetsiz, lüzumsuz mu telakki ediliyor?

Ma'lûmdur ki her ilmin kıymet-i tedrisiyesi iki nokta-i nazardan tedkik ve takdir olunmak lazım gelir: mevzû'nun fâide ve ehemmiyeti, terbiye-i fikriye'ye derece-i hizmeti. İlm-i aşyânın kıymet-i tedrisiyesi her iki nokta-i nazardan, pek büyükdür: etfâl tabiiyet, hayat ve sanayi' hakkında lazım olan ma'lûmât-ı esâsiye ve ibtidâiyeyi bu ders verir, metânet-i muhâkemenin esâsı olan fikr-i tarassud ve tedkiki, fikr-i mukâyeseyi de bu ders ilgâ eder. Nazarımca kararlaştırılan programa göre etfâl-i tahsil-i ibtidâî ve rüşdiye ikmâl ettiği vakit – hatta mekâtib-i idâdiyesinin üçüncü senesine geçinceye kadar – tabiiyet ve hayat hakkında zerre kadar ma'lûmat sahibi olamayacak, fen hakkında hiçbir fikir hasıl edemeyecek; hiçbir ders ayânı, hiçbir ders tecerrübü göremeyecek...Tahsil-i idâdiyi ikmâl ettiği vakit bile sanayi' hakkında bir fikr-i esâsi edinmemiş bulunacaktır. (1.Sütunun Sonu)

Bunlar caîz olabilir?

Bütün Memâlik-i Mütemdinede, nine mekteplerine varıncaya kadar bulunan mekâtib-i ibtidâiyede, ma'lûmat-ı nafiâ tedrisâtına çok ehemmiyet verilmekte terbiye-i etfâl kitaplarında ilm-i eşya derslerinin ehemmiyetinden pek çok bahs

edilmekte olduğuna göre mâarif nezâretince bu dersin lüzumsuz add edilmiş bulunmasını istibâd ediyor ve bunun programları haricinde kalmasının bir zehûl-u eseri olmasını ihtimâle daha yakın görüyorum. Ve bunun için bu mühim dersi hey'et-i muhtereme îadesinin hatırına getirmeğe müsâraat ediyorum. Satı'

SON

Ramazan-ı Gaferân-ı Nişân

Bu mâh-ı mübârekin kudsiyet ve ulviyeti şübhe yokdur ki bu sene daha büyük bir feyz-i meserret-i bahişle nasiye-i ehli imânda tecelli edecektir. Her sene bâr giran istibdâd altında bu bunları bugün olarak bu gibi ayâm-ı gaferân-ı itsâmı istikbâl eden ahâliy-i Müslime bu sene alınları açık, göğüslerini gere gere bu mâh merâhim penâhe şerefyâb-ı duhûl olurlar. Cenâb-ı Hâk hiçbir zaman ehli İslâmı ahkâm-ı adile-i şeri'yeden mahrûm olarak şehûru eyâm mübârekeye mülâkı itmesun duâsını bu vesile ile varid-i zebân muhâlasat eder ve feyz-i hulûliyle bi-l-cümle ehli imânı müstegrik-i sūrûr bî intimâ kılan Ramazan-ı Gaferân-ı Nişânı bütün Karaîn İslâmiyemize ann-ı Samim-ül-kalb tebrik eyleriz.

Hey'et-i Vükelâ

Dün Meclis-i Hâs ina'kad etmemişdir. Ba'de-mâ Pazar ve Çehârşanba günleri Meclisin toplanması kararlaştırılmışdır.

Harbiye, Mülkiye, Dâhiliye Nâzırları dün akşam Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretleriyle giç vakite kadar müzâkerede bulunmuşlardır.

Zonguldak'da

Zonguldakda bulunan ma'den kömürü amelesi ta'til-i işgâl etmişti. Asayişin muhtel olmasına meydan vermemek için bir mikdâr asker gönderilmişdi. İttihâz olunan tedâbir sayesinde ta'til-i işgâlin önü alınmış, işlere başlanmıştır.

Amele tarafından Zonguldak'da bulunan ba'zı Fransız sermâyedârlar katl edilmiş olduğuna dâîr dün şayi' olan rivâyetin katiyen aslı yokdu.

Milli Re'îs İbrahim

Milli Aşireti Re'îsi iken firar ve hükümete karşı isyan ederek ve Viran şehrinde tahassun eden şâki İbrahim daha ziyade mukâvemet edemeyeceğini anlamış, hükümete dehâlet ve istimân eylemiştir.

Türkiye ve Karadağ

Erzince ahalesinin Marmara yaylasındaki çayırlarını biçmek üzere Karadağlılardan ba'zı kimselerin hududu tecâvüz ettikleri Kosava vilayetinden telgrâfla bildirilmiştir. (2.Sütunun Sonu)

Karadağ hududunda bu kabil ufak tefek hadisât öteden beri maa-l-teessüf eksik olmuyor. Bunu da o cümleden add ederek tarafının hukukuna muvaffak suretde çâr-çabuk bir tesviye bulunacağını şübhesiz görürüz. Hadisenin tesviyesi için Çetine Sefâret-i Seniyyesince me'mûrun lâzime ta'yin edilmiştir.

Mâarif Nâzırı

Mâarif Nezâretine ta'yini tekrar ettiğini evvelce yazdığımız Ekrem Bey Efendi dün vazife-i cedidesini ifâya başlamıştır.

Adliye Nâzır Sâbıkı Abd-ül-rahman Paşa'nın yirmi dokuz bin guruş mâaşla icrây-ı tekâidine dâir Şurây-ı Devletce tanzim olunan mazbata makâm-ı sadârete takdim edilmiştir.

Umûr-u Belediye

Sokaklarda tenzifâta riâyet edilmediğinden; dükkanların ve küfecilerin sokaklara tecâvüz ettiklerinden bâhis bir varaka aldık. Gerçi belediye idârelerinin, esâs teşkilâtının tertibi ile uğraşıldığı sırada amİran-ı memlekete hâdim büyük tasavvurâtın mevki' icrâya konulamaması tabii ise de bu gibi umûr-u adiyenin te'mîni her halde derece-i vücûbda bulunduğu cihetle şehri emânetinin nazar-ı dikkatini celb etmeği vazife add ederiz.

Mizâyay Arfayla me'mûrun Osmaniye arasında bir mevki' mahsûs ihrâz eden Veled Çelebi Efendinin Kale Kapusu Mevlevihânesi Şeyh vekâletine intihâb edildiği memnûniyetle haber alınmıştır.

Taşlıca Kumandanı ve Mutasarrıflığına ta'yin edilen Selanik Jandarma Kumandanı Erkân-ı Hârb Mir-Alaylarından Câvid Beyin me'mûriyet-i cedidesine sür'at-i izâmı hakkında emr verilmesi için mahallinden müracaat edilmiştir.

Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye

Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye'nin dün vukûa gelen ictimâinden Tercümân-ı Hakikat Gazetesi sahibi Ahmed Cevdet, Yeni Gazete muharrirlerinden Cemiyet-i Matbûât Katibi Safveti Ziya ve Hakkı Behic, İkdâm muhârrirlerinden Ali Reşâd ve Ekrem Boş Boğaz Gazetesi Sahibi Hüseyin Rahmi Beylerle muharririn Osmaniye'den halde Ziyâ ve Ahmed Hükümet Beyler ittifâk ara ile azâlîğa kabul edilmiştir.

İntihâb-ı meb'ûsân salâhiyetini hâiz olmak için ibrâz eylecek ilm ve haberlere pul elsâkı lazım gelüb gelmeyeceği Yanya Vilâyetinden sorulmuştur. Meb'ûsân-ı intihâbatına aîd evrâk vesâîrenin pul resminden müstesnâ tutulması tabii olduğuna göre bu yolda cevâb verileceğini zan ederiz.

Maligâ Meclis-i Maliye azâsından Bedri Efendinin mukâddemâ vukû' bulan ihtilâsında ve bu ihtilâsı (3.Sütunun Sonu) vaktiyle meydana çıkarmış olan Şurây-ı Devlet İstinâf Mahkemesi Re'îsi Reşad Bey hakkında vukû' bulan müfteriyândan dolayı lüzûm-u muhâmesi irâde-i seniyye sadır olmuştur.

İstokholûm sefâreti ikinci katibliğine Berlin Sefâreti Üçüncü Kâtibi Nûri Ziyâ ve onun yerine Paris Sefâreti Atâşesi Orhan Bey ta'yin edilmiştir.

Bulgaristanın Haksızlığı

Feraye Perese Gazetesinin Sofya'dan aldığı bir telgrâfnâmede şimendüfere vaz'i yed mes'elesinde imâretin haksız olduğuna daîr Berlin ve Viyanada bulunan politika me'mûrlarını buldukları memleket-i hâriciye Nezâretleri tarafından tebligât-ı ahz etdikleri ve mes'elenin bir an evvel tesviyesi lüzûmunu işâr eyledikleri bildiriliyor.

Sâbık Kara Köye Vaç Şehbenderi Hâmi Bey tarafından Belgrâd Sefiri Sâbık Fethi Paşa aleyhinde zarar ve ziyân da'vası ikâme olunmuştur. Fethi Paşa

mümâ-ileyh Hâmi Bey hakkında o zamanlar istilâhınca, “efkâr-ı mela’netkârâne” ashabından olduğu yolunda isnâdâtta bulunarak azline ve taht-ı muhâkemeye alınmasına sebep olmuştu. Müvehheren muhâkeme-i cinâyetce Hâmi Beyin bir itina ve Şurây-ı Devletce de cevâz-ı istihdâmına karar verilmişti.

Kagıd Hâne köyünde yerleşen muhâcirinin yaptıkları evlerin tasarruf-u sendeleri verilmesi Defter-i Hâkânı Nezâretinden şehri emâmetine yazılmıştır.

Mâaş-ı umûmi için iktizâ eden üç bin beş yüz liranın Zirâat Bankasından alınarak sızletiyeye meydan verilmemesi için Yanya’ya telgrâfla emr verilmiştir.

İran Parlementosu

İran Şâhi Millet Meclisini 14 Teşrin-i Sâlide inâkâda da’vet etmiştir.

Terki zirâat maksadıyla teşkil edilmiş olan Osmanlı Zirâat Cemiyetinin nizâmname-i dâhilisi tanzim edilmiş olmağla bu bâbda ceryân edecek müzâkerâtda hazır bulunmak üzere müntesibin zirâanın ve çiftlik sahiblerinin eylül’ün on yedinci çehârşanba günü saat yedide Sultan Ahmed’de Mülkiye Baytar Mekteb-i Alisine gelmeleri iktizâ eder.

Devlet-i Osmaniye ve Avrupa

Deili Telgraf Gazetesi “Türkiye İnkılâbı” ser-levhâsıyla yazdığı uzun bir makalede inkılâbın vuku’nu ve sûret-i ihzâratını bir tafsil-i hikâye etdikden sonra Devlet-i Osmaniye ile Avrupa Devletlerinin münâsebâtına nakl-i kelâm eyleyerek atideki vecihle beyân-ı mutâlâat ediyor:

Türkiye’nin ilk ihtiyâcı münâsebât-ı hâriciyesini sağlam bir esas üzerine bina etmektir. Bu hakikaten gayet mühim ve müşekkil bir vazifedir. Çünkü şimdi ye kadar Türkiye’nin uğradığı musâfîb hep hâricden gelmiştir. Bu ana kadar Türkiye politikasının musâdif olduğu müşkülâtı, Türkiye hukuk ve hududunun uğradığı bütün tecâvüzât gerek Müslümanların saadetine gerek Hıristiyân teba’nın refâh haline aynı derecede lâkayd bulunan devletlerin menâfi’ ve igrâz-ı husûsiyelerini ta’kib etmelerinden neş’et etmiştir. (7.Sayfanın Sonu)

Hıristiyan ahdelelerini muhâfaza bahânesiyle ileriye atılan devletlerin kaffesi kendi mütteliklerini düşünmekden başka bir şey yapmıyorlardı.

İşte bu sebep iledir ki Osmanlılar bir takım acı zırbalara ugradılar. Bâb-ı Ali ufak bir hatanın cezasını gayet ağır bir sûrette çekerdi. Hatta haklı olduğu mes'elelerde bile Türkiye'nin hukuku pây-mâl edilirdi. Vaka' hükümet-i Osmaniye Berlin Muâhedenâmesi ahkâmını temâmiyle icrâ etmediğinden dolayı be-hâk müstehâk-ı muâheze idi. Fakat diğer taraftan vaz'ül-izmâ olan düvel-i sâire de ahid-nâme ahkâmına riâyet etmedikleri halde kendilerine ses çıkarılmıyordu. Ferzâ bir gün hükümet-i Osmaniye'nin dostu olduklarını iddiâ eden hükümetler temâmiyet-i mülkiye'ye mugâyir teklifler serd ederler; Osmanlı Hükümetinden, milletinin efkâr ve hissiyatını hiç düşünmezlerdi.

Devlet-i Osmaniye her harekete mutâveât etmek mecbûriyetinde bulunuyordu. Hatta Bulgaristan İmâreti birden bire bağır hak Rumeli Şârki eyâletiyle birleştiği zaman Berlin muâhede-nâmesiyle birer vazife der-uhde etmiş olan Avrupa devletlerinden hiç biri parmağını bile kıymıdatmadı. Halbûki 1871 tarihinde beyn-el-milel mûna'kıd bir protokolde bir muâhede-nâmeyi akdinden birinin hûd be hûd ta'dîl ve ilgâya salâhiyeti olamayacağı hukuk-u düvel kavâid-i ıslayesinden olmak üzere kabul edilmiş olduğu halde Bulgaristan'ın bu hareketine yine ses çıkaran olmamışdı.

Hâb vatan ile mütehasıs olan hiçbir terk bu gibi ahvâle bilâ teessür nazar-ı endâz olamaz. Son senelerde ise vatanperverlik his yalnız askerlerde kalmış gibiydi. Osmanlı ordusu memlekete cidden büyük bir hizmet etmiştir. Zaten memleketi izmihâlalden kurtaran ordu idi. bugün bu seri', silâhperverâne ve kati' inkîlâbı da Türkiye kendi ordusuna medyûndur.

Şimdi inkîlâb-ı teşebbüsâtı muvaffakatiyle neticelendi. Zühûru tabii bulunan ba'zı müşkülâtın da ilk parlamento tarafından tesviye olunacağı şübhesizdir. Fakat müşkülât bunlarla bitmiyor. Anâsır-ı Osmaniye arasında ciddi bir ihtilâf zühûr edecek mi? Ecnebi devletler Türkiye'ye karşı hakiki bir dost saffetiyle mi tavirânecikler, yoksa Türkiye'nin ihtiyâcâtını hiç düşünmeden menâfi' şahsiye esâs üzerine müstenid bir maksadı mı ta' kib edecekler?

Şâyân-ı teşekkür olan cihet varsa o da eski devrik mezâlim ve ta'diyâtına birden bire hâtime çeken erbâb-ı hamıyyet eski idârenin kovmuş damarlarına taze

bir kan verebilecek mâhiyetini hâizdirler. Bu suretle Türkler yalnız bekâlarını te'mîn değil, ecdâdlarının eski şân ve şerefini de iktisâb edebilirler.

Paris'de istâd şehir silvenin sâye-i ta'liminde vatandaşlarımızdan Burhaneddin Bey'in mahir bir sana'tkâr olarak yetiştiğini hepimiz kemâl-i memnûniyetle telakki etdik fakat Burhaneddin Beylerin taaddüd ederek mukâddâr-ı matlûbe reside olacağını ummuyorduk. (1.Sütunun Sonu) çünkü facia' veya musinihke sana'tkârı olmak için Parise kadar gitmek fedâkârlığını kim göze aldıracaktı? Gönül istiyorduk ki bir sana'tkâr Avrupadan gelsin, burada icrây-i ta'limât etsin. Bu emelimizin hasıl olduğunu tebeşir ederiz. Ahiren şehrimize Madmavazel Defujer nâmında bir sana'tkâr gelmiş ve oyunun Fransız salonunda arzu eden zevâta ta'lim sana't icrâ etmekde bulunmuşdur. Madmavâzel Defujer, masni' ve müşevâr, aday-ı tekellüm, tarih-i sana't, tiyatrolar tefsir ve intifadı, lisan, kitâbet ve edebiyat-ı Fransuye bunların hepsini şerâât-i mu'tedle ile öğrenmeği deruhde ediyor, umûmi dersler ayda yarım lira ve husûsi derslerin her saati bir çârik liray-ı Osmaniyedir. Madmavâzel Defujer bâ-hûsus erbâb-ı merâk için salonlar da şîâr inşâdını, küçük dram ve komedyâ oynamağa, meşhûr rolleri öğretiyor ve aday-ı tekellümü tashih ediyor. Umûmi dersler Önüyün Fransez de husûsi dersler Madmevâzelin Elenun sokağındaki mükerrer 11 numarolu hânesindedir. Madmevâzel Defujer arzu edenlerin hânesinde dahi ders verir. Fakat bunun için kendisi ile görüşüb şerâât-i tedrisi kararlaştırmalıdır.

Rusya İmparatoru Hâzretleri tarafından Petersburg Sefiri Sâbıkı Hüsnü Paşa'ya mersi' senet Aleksândır Noveski nişânı itâ edilmiş ve ledd-ül-icâb ta'liki hususuna müsâade-i seniyye şeref-sâdur olmuşdur.

Yunanistandan Geçirilen Ağnâm

Hudûd-u Osmaniye dâhilinde kıslamak üzere Yunanistan'dan geçirilen hayvanatdan ağnâm resmi almak mu'tâd olduğu halde bu defa' teallîl edildiğinden muâmele-i mukteziyenin lüzûm-u ifâsı Manastr vîlaâyetinden telgrâfla bildirilmiştir.

Gece Dersleri

Fıkra-yı Ahâlinin geceleri mecâten ders okumalarını te'mîn-i maksadıyla bir hey'et-i edebiyenin altı yüz lirâ kadar. Bir masrafı göze aldırarak direkler arasında mali oyunlar tertib ve hâsılâtın bir kısmını selâmet-i umûmiye kalubuna tebri' eyleyeceği memnûniyetle haber alınmışdır.

Dünkü gazetelerde ricâl-i muazzama-i ilmiyenin ta'yin adedi ve mukaddâr mâaşatı hakkında bir liste göründü.

Liste de Ebu-l-hüdâ Efendi Hâzretleri altı ve biraderine beş bin guruş mâaş tahsis olunduğu yazılıyor.

Garâib muâmelât idâreden kurtulmak galiba bize hiçbir zaman tasyib olub görünemeyecektir. Millet pek acı pek kanotsuz pek şedid harekât ile Şeyh Efendi Hâzretlerine cezâlar tertib etdi icrâ etdi.

Hâzret-i Şeyh buna müstehâk idise şimdi kendisine altı bin biraderine beş bin guruş mâaş tahsis nasıl bir karara öyle bir karar var ise nasıl bir müzâkereye müsteniddir.

Bu adamın ma'sûm olduğu hakkında reva görülen muâmelât-ı nâlâykenin hakikaten lüzûmsuz bir gaddarlık bulunduğu bi-l-tekik tebin etdiyse neden mahbûs kalsun neden serbest bırakılmasın neden suret-i mağduriyetine müteallik karar-ı ilân olunmasun. Ma'sûmiyeti tahkik etmedi veyahûd tahkik ve tedkik edilmediyse hala millet nazarında maznûn olan bir zâta ne sûretle mâaş tahsis olunuyor. Bunu vaka' makam-ı meşihet aliyâdan sormak lazım ise de zamanımız zaman-ı meşrûtiyet olduğu cihetle biz bunu bütün kabineden sormağa mecbûruz. (2.Sütunun Sonu)

Asâr-ı Münteşere

“İstişâre” nâmıyla hukuk ve siyâsiyâtdan bahis olarak intişâr eden mecmûânın ikinci nüshâsı bu gün neşr olunmuşdur. Mündericâtı: mes'ûliyet ve hukuk-u vükelâ; Fransa ihtilâl kebiri ve hukuk beşer; ahûd-u Atike; juri ve hey'et-i ithâmiye; usûl-u meb'ûsiyet; bizim için neler deniyor? Tenâkıs-ı nüfûsu ve muhâtırâtı; zirâitimiz niçün ilerilemedi? Mefâhir-i milliyemizden; hânde ve karye; icmâl-i dâhili; icmâl siyâsi.

İLANLAR

Elbise Meraklılarına Hâlisâne Bir Tavsiye

Mândelino ve Oğlu

Galata'da yüksek kaldırım mübdeinde: Numaro 73

Bir çok senedenberi tecrübekâr ve sana'tında pek mâhir ve muktedir olan meşhûr makâsdâr ve terzi Mösyö Mândelino bu kere bayramlar münâsebetiyle son modaya muvaffak gayet metin ve zarif Fransız ve İngiliz kumaşları celb ettiği gibi terzilik fennini Avrupa'da tahsil ile avdet eylemiş olan mümâ-ileyhin mâhdumu dahi birlikde olarak fevk-âl-âde güzel ve arzuya muvaffak elbise biçüb dikmekde oldukları ve şimdi ye kadar amâl eylediği elbiselerden dolayı müşterilerinin memnûniyet ve hoşnudılarını celbe muvaffak olduğu cihetle hululu tekarrüb eden bayramlar vesilesiyle elbiselerinin metânet ve zerâfetiyle beraber yeni getirdiği kumaşlarının her suretle mutlak muvaffakiyeti meselem olan mümâ-ileyhe Mösyö Mandelino ve mahdûmunun terzihânelerine bir defa' müracaat eylemelerini ahali-i kirâma hâlisâne tavsiye ederiz.

Ermeni Taşnâk-sûtyun Komitesi tarafından saat 7'de Hâs Köy Ermeni Kilisâsında atideki zevât-ı nutuklar irâd edeceklerdir:

1 Bedrus Efendi Halâceyân: Meclis-i Meb'ûsânda Ermeni meb'ûsların siyâsi programı.

2 Celal Bey: - Türk ve Ermeni Akvâmın ittifâkı.

3 Avukat Bololidis Efendi: - İdare-i Meşrûtiyete ve İttifâk.

Duhûliyesi Yokdur.

Kemal Ömer Tuhafiye Mağazası

Sultan Hamâmende Beyi Cami' caddesinde numaro 18

Malları: Metin, nefis – çeşidleri: mükemmel, zarif – fiyatları: Ahûn.

Tuhâfiyeye âid her nev' levâzımın en son modaları bulunur.

Pâ – Çuhâ

Şehr-i Teşâr bestekâr-ı İzden Hâfız Yusuf Efendi tarafından bestelenmiş olan milli hürriyet marşının piyanoya mahsûs notası mevki' furûhata çeyârlamıştır.

Zât-ı Hâzret-i Padişâhiyenin himâyeleri altında olmak ve hâsılatı ittihâd ve Terakki Cemiyetine aîd bulunmak üzere tertib edilen sergi Eylül'ün on dokuzuna musâdif olan Cuma' günü saat sekiz buçukda keşâd edilecektir. Ferdâsı Cuma'ertesini günü kadınlara mahsûs olub saat yediden akşam on bire kadar açık bulanacaktır.

Duhûliye: Erkekler için 20 Guruş

Kadınlar için 10 Guruş

Çocuklar için 10 Guruş

Pazar Ertesi ve Pençşenbe günleri yalnız kadınlara mahsûsdur. Sergi her gün saat dokuzdan gece yarısına kadar açık bulunacaktır. Eyâm-ı sâire için duhûliye bir guruşdur.

Beyt-ül-mâl İdâresinden :

Hârbiye Nâzırı Sâbıkı Recep Paşa merhûmun beyt-ül-mâla der-dest tahrir olan terekesinden araba ve hayvanat vesâir eşyânın şehr-i hâl rûminin on beşinci pazarertesi gününden itibâren beher hafta pazarertesi (3.Sütunun Sonu) ve cehârşanbe günleri furûhatı mukarrer olduğu cihetle arzu edenlerin eyâm-ı mezkûrede saat altı raddelerinde müteveffây müşârün-ileyhin Nişantaşın'da kâin konağına azimet eylemeleri ilân olunur.

2

Kanûn-u adaletnemûn esâsiyenin ilânında dolayı teminâ ravze-i muthere-i hâzret-i seyyid-ül-mürselini ziyaret etmek ve selâmet ve sâadet-i melik ve millet için imdâd ruhâni Cenâb-ı râhmet-ül-alemini tazarru' ve isticelâb eylemek üzere "ziyâret-i ravze-i mazhâre cemiyet" nâmıyla Şûrây-ı Devlet azâsından ba'zı zevât-ı cânibinden bir cemiyet-i Hayriye teşkil edilmiş ve vapur ve tren mahsusla İzmir ve Beyrut ve Şâmşerif tarikiyle azimet ve Hayfa tarikiyle avdet olunmak mukarrer bulunmuş olmağla işbu ziyâret-i mezherebe iştirak etmek ve azimet ve avdet-i şerâitini anlamak arzusunda bulunan zevâtın cum'a'dan maa-a-da her gün saat beşden ona kadar Şûrây-ı Devlet istinâf mahkemesi azâsından Hacı Osman Sâib ve bedâyet mahkemesi azâsından Murtaza Beylere müracâat buyurmaları ilân olunur.

Her Nev' Eşya
Veresiye
Kırmızı Zarus Kumpanyası

Anonim Şirketi
İstanbul Tarakçılar

Mühim ve İstifâdeli

Her kim istifâde etmek isterse bugünlerde Mayir Elbise Mağazasına uğrasunlar

Mevsimlik ve gayet zârif ve en son modaya muvaffak kostümler, pardesüleri, paltolar ve kadınlara mahsûs buluzeler, eteklikler, vesâir her nev' eşyayı tuhâfiyeden birkaç gün için fevk-âl-âde büyük bir tenzilât icrâ edilmeğe olduğundan müşterin kirâmızın bir defa' Mağazamızı teşrif eylemelerini beyân eyleriz.

İstanbul'da Köprü Başında ve Galata'da Kara Köyde büyük Mayir Elbise Mağazaları. 23

Mösyö Jöl Fork idâresinde.

Beyoğlunda ve modada Fransız Lisesi Sene-i Cedide derslerine Eylülün 21 inci günü başlamıştır.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

2.8.59. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Pazarertesi****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 59****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****2 Ramazan : 1326****15 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SİYÂSİYÂT****Dâhili****Efkâr-ı Umûmiye ve Hârb**

Bulgaristan ile ma'lûm olan Kapû Kethüdâlığı mes'alesi tahaddüş ettiği zaman Osmanlı Efkâr-ı Umûmiyesi hakkında emin olanlarda görülecek vakâr ve ciddiyet ile itidâl demini muhâfaza etdi. Memleketde herkes müttefiken beyân-ı mütâlaa eyledi. Hükümet-i Osmaniye'nin bu mes'ele de katiyen haklı olduğu teslim ediliyor. Ve bir kere bu tarîka girildikten sonra sebât ve metânet gösterilmesi lüzûmu serd olunuyordur.

Bir aralık bu mes'ele iade-i istibdâd emelini ta'kib edenlerin teşvikiyle tahaddüş etmiş zân olundu. Hatta Avrupa Gazetelerinde bile bu ihtimâlin mevzû' bahs olduğu görüldü. 1293 tarihinde ilân olunan Kanûn-u Esâsi'nin mevki' hükmünde kalkmasında geçen Rus Muhârebесinin büyük bir te'sîr olduğu henüz

hatırlardan çıkmadığı için bu defa' da Bulgaristan ile muhârebeye girişilmiş istibdâd tarafdârlarının arzuları cümlesinden olmak muhmetel add ediliyordu.

Hatta işin içinde böyle bir maksad-ı hâfi bulunması ihtimâli kareinlerimizden çoğunun hatırına gelmiş olduğunu aldığımız tezkerelerden anlıyoruz. Devr-i andiş kareinlerimizin hülâsa-i efkârı: “Vaktiyle hürriyeti gâib etmemize başlıca muhârebe kebeb olmuşdu; bu defa'da memleketi bir harbe sürüklemek cinâyettir.; binâen aliyye tenvir-i efkâra gayret ediniz.” Cümlelerinde toplayabilir.

Bu nokta da idâre-i meşrûtenin, hürriyet-i matbûânın memlekete ne büyük hizmetleri te'mîn ettiği pek aşikâr bir surette görülebilir. Memleketimizin mes'ûl bir hey'et-i vükelâsı bulunmasa ve riyâset-i vükelâyı şâyân-ı itimâd bir zât ihrâz etmiş olmaması idi şu mes'eleleri kimin idâre ettiği anlaşılamayacaktı. Saray yolunacaktı. Bâb-ı Ali'nin ehemmiyeti olmadığı bilindiğinden nazâr-ı merak saraya mûna'tıf olacak ve orada perde arkasında icrây-ı hüner eden mükrebin gayr-i mes'ûliyet-i zâlîmetleri içinde nazarlardan nihân kalacaktı.

Gazeteler bi-l-tabî' bir şey söyleyemeyecek, zaten söylese bile hiçbir kimse itimâd edemeyecekti; çünkü gazetelerin istenilen havayı çalar bir fotoğraf makinası olduğu ma'lûm idi. (1.Sütunun Sonu)

İşte bu zalîmet ve tereddüd içinde akıl ve mîntika en mugâyir rivâyete bile zihn-i bir şekil ihtimâl vermeğe mecbûr olacak, belki en hüsn-ü niyetle yapılan tedbirlerde bile bir maksada hâinâne arayacaktı. Nasıl ki eskiden öyle oluyordu.

İşte bu itiyâddır ki şimdi de bize her hareketin altında milletin zararına bir maksad-ı hâfi arandırıyor. Bu zamana en münâsib olan muzır-ı maksad ise “Harb” den başka bir şey olamaz. Onun için Bâb-ı Ali'nin politikasında acaba böyle bir emelimi var korkusu zihinlere gelmiştir. Bu korku muhârebe zühûrundan ziyâde Hey'et-i Vükelâ'nın böyle bir maksad ta'kib etmesi ihtimâlinden nâşidir. Fakat yeni kabinenin bedâyet-i teşkilinden beri bu noktada izhâr ettiğimiz emniyeti geri almağa hak verdirecek meydanda hiçbir sebep olmadığı için Bâb-ı Ali'nin politikasında ki huluse inârırız. Bu itimâd tes'iriyle der ki efkâr-ı umûmiye Bâb-ı Ali'ye zehir olur; Bâb-ı Ali'de arkasında Osmanlı Efrâr-ı Umûmiyesinin kötünü his ederek beyânâtın daha metânet ve emniyetle serd edebilir.

Bulgaristan ile olan ihtilâf ne suretle neticelenecek? İhtilâfın ilk gününden beri bu sûâlin zihinler de teker etmesi tabii idi.

Bulgaristan ile harb olacak mı? yoksa mes'ele salihen mi tesviye edilecek?

Arada harb-i zühûr edebilmek için tarafından birinin be-heme-hâl bu maksada hizmet ederek ihtilâfî bütün bütün şiddetlendirmeğe, uyuşmak imkânını ortadan kaldırmağa sâik bir surette hareket etmesi lazımdır. Eğer tarafından biri mutlaka ilân-ı harb etmeği zihnine evvelden kuymamışsa bu mes'ele de harb-i zühûr etmek ihtimâli yokdur. Fakat böyle bir maksada hizmet eyliyorsa ne kadar itilâf-cûyâne hareket edilse neticenin yine harbe varması zarûridir; çünkü öyle isteniyor demektir.

Bu mes'ele de tarafından beri Hükümet-i Osmaniye diğeri Bulgaristan'dır. Hükümet-i Osmaniye hârb istiyor mu? Mutlaka Bulgaristan ile muhârebe etmeğe azim etmemişdir? İlân-ı meşrûtiyetden evvel, Makedonya mes'elesini sürüncmeden kurtarub suret-i katiyede hâl etmek için Bulgaristan ile muhârebe ederek Bulgaristan'ı ezmek lüzûmuna kani' olan Osmanlılar var idi. Çünkü Hükümet-i Osmaniye Makedonya ıslâhâtı için ne kadar gayret etse, ne kadar hüsn-ü niyet gösterse esâsen müstebid bir hükümetin Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesi nezdinde ehemmiyeti olamayacağı cihetle Makedonya'da (2.Sütunun Sonu) yapılacak harekâtın da beh-me-hâl sû-î tefsir edileceği, hüsn-ü telakki görmeyeceği aşikâr idi. Diğer taraftan Bulgaristan'ın husûsi surette vukûa gelen tâhrikâtı da te'mîn asâyişe her zaman mani' olacak idi. Onun için Bulgaristan ile muhârebe ederek mes'eleyi esâsından kesmek ve sonra ıslâhat icrâsıyla Efkâr-ı Umûmiyeyi tatmin etmek kabil olabileceği söyleniyordu. Vakâ muhârebenin galebe ile neticelendiği takdirde bizim için maddeten pek büyük zararı olacağı meçûl değildi fakat Rumelinde muhâfaza-i asâyiş maksadıyla senelerce bir çok askeri silâh altında tutmak muhârebe derecesinde zararı bâdi oluyordu. devlet-i mütemâdiyen hâl-i harbde idi. Anadolu boşalıyor, Rumeli cesim bir ordu besleyordu. Bu hâl harbi uzatmaktan ise kati' bir muhârebe ile işe netice vermek her halde daha ahûn idi.

Eski idâre zamanında ba'zı muhâfilde meydan almış olan şu fikr-i ilân meşrûtiyet ile kamilen ortadan kalkışmıştır. Çünkü harbi mef'ûl ve zarûri göstermek üzere serd edilen esbâbın kaffesi zâil olmuştur.

Islâhât yalnız Mâkedonya da değil, tekmil-i Memâlik-i Osmaniye de yapılacaktır.

Bir idâre-i müstebdenin vaadlerine Avrupa inanamazdı. Fakat bu idâre-i müstebde aleyhinde kıyâm-ı sûretiyle vücûd bulmuş idâre-i meşrûteye bi-l-tabî' itimâd gösterilir. İdâre-i meşrûtenin nasıl bir hüsn-ü niyetle çalıştığı da görülürse elbette bu itimâd-ı kuvvet bulur. Bulgaristan Mâkedonyadaki tahrikât ve

mutâlebâtına hâricden, Avro Efkâr Umûmiyesinden mezâheret göremeyince elbette eski mesleğinden fârig olacaktır.

İşte anlaşılıyor ki Bulgaristan ile muhârebe etmek Devlet-i Osmaniye için bir zaruret-i hayatiye değildir. Bunu yapsa yapsa bir menfaat-i te'mîni harsı ile yapması icâb edecektir.

Acaba şu sırada Hükümet-i Osmaniye'nin Bulgaristan ile muhârebeden ne fâidesi olabilir? Bu sûâlle cevap vermek için çok düşünmeğe hacet yok, derhâl zihinde cevap veriliyor:

Hiç! Osmanlıların ıslâhât-ı dâhiliyeye muhtâclardır. Bunda muvaffak olmak için en birinci şart gavâil-i hâriciyeden azâde kalmaktır. Şimdi ıslâhat-ı dâhiliyeyi te'mîn etmekte gâib edeceğimiz günler, aylar sonra senelerce mesâî ile telâfi olunamaz. Onun için Osmanlı Efkâr-ı Umûmiyesi Bulgaristan ile, sâde Bulgaristan değil, hiçbir devlet ile muhârebe etmek lehinde değildir. (3.Sütunun Sonu)

Maa-mâ-fih bu kuvvetli bu arzuy-u sulh ve müsâlemeti hâricden gelecek tecâvüzât ve tahkirâta tahammül ma'nasıyla tefsir etmemelidir. Bizim haysiyet-i milliyemize hakaret edilirse, hukukumuzda tecâvüz olunursa harbden ne kadar müctenib olursak olalım, eski Osmanlıların ateşli kanının damarlarımızda kaynadığını his etmekden kendimizi men' edemeyiz. Osmanlıların şimdi böyle bir mecbûriyet-i kati'ye ile müdafaa-i vatan için girişecekleri muhârebe de gösterecekleri eser-i hamiyet ve metânet bundan evvelki muhârebelerin hiç biriyle kıyâs-ı kabul edemez. Çünkü böyle bir muhârebe de mağlubiyetin artık bir izmihlâl kati' demek olacağına vakıfdırlar. Sâadet-i hürriyet sayesinde insan gibi yaşamak lezzetinde ne olduğu bütün derinliğiyle his eden Osmanlılar ise yaşamak istiyorlar, binaen aliyye te'mîn-i bekây-ı vatan için hepsi birer arslan kesilmiş gibi harb ederler. Yâ hep birden ölürler, ya galib gelirler.

Maa-mâ-fih biz böyle bir mecbûriyet-i almayaya, ma'rûz bulunmaya çağımızı ümid ederiz. Çünkü Bulgaristanda be-heme-hâl Türkiyeye ilân-ı hârb için bir mecbûriyet göremiyoruz. Bâ-husus bir harbi ilân etmek iş değil, onda ahrâz galebeden de emin bulunmak lazımdır. Bulgaristan ordusu mükemmeldir, iyi müslehâdır, bunda şübhe yok ise de şu iddiâların bir az mübâlağa kârâne olduğu da meydandadır... kuvve-i ma'neviye mes'elesi de göz önünde tutulacak ahvaldendir. Arazinin icâbatından olan ilk ufak tefek muvaffakiyetlerin temâdi edemeyeceğini düşünen ve bi-l-hâssa Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle beraber komşu olan Sırbistan ile Romanya'yı ve diğer rakib Yunanistanı da nazar-ı mülâhâzeye almak lazımdır.

Bu kadar menâfi' mützâde karşısında Bulgaristan harb denilen bir âti müzâlime kolay kolay kendisini atamaz. Çünkü neticenin tahmin ettiği gibi çıkmaması ihtimâli Bulgaristan'ın bu kadar senelik mesâîsini temâmiyle mahv eder, Berlin Muâhenâmesinin harfîyen tatbiki ihtimâline meydan acabilir, bu ise Bulgarlık için kati' bir zırba olur. İşte şu mülâhazâta bakarak Bulgaristan'ın da muhârebeye girişmek politikasını ta' kib etmeyeceğine hüküm veriyoruz.

Evvelki akşam telgrâf acentelerinin tebliğ ettikleri haberler de Londra da bulunan Bulgar politika me'mûru Minçevic Efendinin beyânat müteceddânesi dünkü telgrâflarda sarf-ı şahsi bir ifâde olmak üzere tekzib edildiğine bakılırsa Bulgaristan resmi politikası bir mu'tât ihtiyât ve teenni dâîresini tecâvüz etmeyecek demektir; ve bu şâyân-ı memnûniyettir.

Hüseyin Câhid

(1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Pazartesi – 15 Eylül

MESÂÎL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Türk – Bulgar İhtilâfı

Nuye Feraye Perese Gazetesine Sofya'dan yazılan bir mektubda deniliyorki:

Son vekâyi' ba'zı kimseler indinde yalnız ehemmiyetsiz “Hâdise” ve bir çok kimseler indinde ise “Türk Bulgar İhtilâfı” suretinde telakki olunmaktadır. Ba'zıları işde muhârebe tehlikesi gördükleri gibi ba'zıları da daha ileriye vararak Prens Ferdinând için Kral tacının imâl edilmekte olduğu iddiâ ediyorlar. Mösyö (İvân İstifânof Keşûf) un buraya vurûdundan biri bir hafta mürûr etmiştir. Fakat şimdi bundan bahs eden kim? Bu mes'ele kamilen unutulmuştur. Keşûf hâdisesi fevk-âl-âde mühim diğer bir mes'eleyi meydana atmaştır. Devlet-i Aliye Vükelâsı tarafından pek münâsebetsiz bir zamanda ihdâs edilen bu mes'ele ise Osmanlılar nazarında Bulgaristan'ın Devlet-i Aliye'ye tabiyeti ve Bulgarlar nazarında – Bulgaristan'ın istiklâli mes'elesidir. Bulgarlar Keşûf mes'elesine o kadar ehemmiyet vermemişlerdi.

“Rûmili Şârki” ta'birinin mevcûd bulunduğu muâhedât ve mukâvelât akdi esnâsında Bulgarlar tarafından dâîma hafif bir itirâz vukû' bulmakta idi. Bulgaristan Prens aynı zamanda, yalnız terk-i cogrâfya ve tarih kitaplarında münderic Rûmili Şârki vilâyetinin valisi olarak zikir edlimesinden dolayı Der-sâadetde gösterilen

sevinclere Prens'in Osmanlı müşîr formasını labes olarak yapılan resimlerine Bulgarlar yalnız tebessüm etmekte idiler. Yoksa hiçbir Bulgar Bulgaristan'ın Sisâm derecesinde bulunabileceğini kabul edemeyeceği gibi Bulgaristan'ın bir defa' kazandığı hukuku elden bırakabileceğini de tasavvur edemez. Bulgar Efkâr-ı Umûmiyesi yek vücûd olarak Bulgar (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) hükümeti arkasında olub taleb edilebilecek olan en şiddetli tedbir dahi herkes tarafından tasvib olunacaktır. Bulgarlar her bir fedâkârlığa hazırdırlar çünkü Bulgaristan'ın Devlet-i Aliye'ye tabi' bulunması Makedonya'da kazanılan nüfûzu mahv edeceğinden Bulgarlar ismen dahi Türkiye'ye tabi' bulunmak arzusunda değildirler. Avrupa hükûmâtı tarafından Berlin Muâhedesinin dokuzuncu maddesi henüz tatbik edilmediği cihetle Bulgaristan dahi mezkûr muâhede ahkâmınca Devlet-i Aliye'ye tabi' bulunmasını ve virgü itâsını kabul etmez.

Burada en vahim neticeden bile havf ediliyor. Bulgaristan kendisinin müstakil olmasını taleb ettiğinden her halde bu istiklâl-i ilân edilecektir. İhtimâlki Bulgaristan Kralının tâcını imâl etmek için lazım olan altun henüz zir-i zemindedir. Ancak erbâb-ı vukûf Devlet-i Aliye ile Bulgaristanı birleşdiren son rabitaları kesecek makâsım bilindiğini his ediyorlar. Bu sayede münâsebâtın daha ziyâde samimi olacağını beyân etmek pek garib görünüyorsa da şârk ahvâline vukûfu olan zevât tasdik edeceklerdir ki müstakil bir Bulgaristan her halde tabi' olan bir Bulgaristan'dan daha hüsn-ü suretle Devlet-i Aliye ile geçince bilecektir. Der-sâadetde dahi bu hal ma'lûmdur. Binaen aliyye bu hayâlet bu günlerde kesb-i kati'yet edecek olur ise Der-sâadet de hiç kimse taaccüb etmeyecektir. Mademki Bulgaristan Prens'i ve zevcesi Peştede İmparator Fransu Ajozef tarafından bir hükümdâra lâhak sûretde kabul edilmişdi, ihtimâlki Devlet-i Aliye dahi muâmelesini tebdil eder Eylül'ün yirmi üçünde redif-i asâkirinden birkaç seneliğin silah altına alınması dahi Bulgaristan'ın isrârını daha ziyâde takviye ederek Keşûf mes'elesinde Nedolabı Terziye talebini daa ziyâde kati' bir halde bulunduracaktır.

Tânin

Sofya'dan Nuye Feraye Perese Gazetesine yazılan (1.Kısım 2.Sütunun Sonu) şu mektubu ba'zı Bulgarların ne derecede amâl mefrâtâne beslediklerini göstermek için tercüme ettik emel ve hülyâyâ pâyân olmadığı cihetle mektubun muhârrine bu nokta-i nazardan bi-l-tabî' bir bir şeyi söylemeyiz, fakat mes'elesinin bir cihet-i siyâsiyesi, bir cihet-i ahdiyesi varki bu öyle emel ve hülyâ dâîresinde hâl edilmez, arzuya göre değişmez. Onun için biz bu telâşlara karşı hakkımıza köknerek

itudâl ile seyirci kalır ve her halde hakk-ı temin ve müdafaa edilir.” demekle iktifâ eyleriz.

Nâçuviçin Nasihâtları

Bulgarlar en meşhûr diplomâtı ve Osmanlıların kadim-i mâhbi olan Sâbık Bulgaristan İstanbul Maslahatgüzârı Gospodin Nâçuviç evvelki gün “Den” Gazetesi muhârririne Osmanlı Bulgar ihtilâf-ı hâzırı hakkında şu yolda ifâde de bulunmuşdur.

“Ben bu mes’eseleyi şu yolda telakki ediyorum:

Biz Efkâr-ı Umûmiye’de mizâcımıza muvaffak bulunduğumuz ahvâli hüsn-ü telakki ederek o yolda iştigâlatda bulunuyoruz. Bu yolda iştigâl yerine efkâr-ı umûmiyede ki güzel işlerle istigâlimiz daha muvaffak olur zannındayım. Meselâ bir Bulgar makinisti bir şey ihtirâ’ ederek bunları idâre etmek çârelerini ve bir Bulgar doktoru bir ilâc icâd ederek verem ve kangren hastalıklarının tedâvisini düşünmemişdir? Biz bunun aksine giderek efkâr-ı umûmiyede ki bütün fenâlıklarla istigâl etmekden kendimizi alamıyoruz. Prens Bismârk bizim bu hallerimize bakarak “Her Bulgar ayakları üstünde düşmeği sever.” yolunda söylediği tehdid-i amiz sözden, hesâbsız yanlışlıklarımızdan sarf-ı nazar senin ahîrede vaki’ olan Sırbistan – Romanya ihtilâfâtına, Rûm ahâlimiz hakkında revâ görülen haksızlığa; ihtilâl cemiyetlerine bombalara, çetelere sû-î kasdlara, hadsiz hesâbsız mes’elere ne diyelim?

“Hadi bunlar geçmiş, netice de her (1.Kısım 3.Sütunun Sonu) suretle is’âf olunduk” diyelim. Şimdi Türkiyâda idâre-i meşrûte ihyâ edildi. Mâkedonyada Bulgar katâline kati’yen nihâyet verildiği şu sırada beyân-ı şükrân eyleyeğimiz yerde bi-l-akis ihtilâf çıkararak İstanbul’daki maslahâtgüzârımızı geri çağırub, diğer taraftan hudûdu filân fırkâ-i filan asker gönderiliyormuş, Türkiyâ’ya ultimâton verilmiş gibi bir takım şâyi’lara ilân etmiyoruz. Menfâatsiz dedi kavdiler koyuveriyoruz. Bir kere tefekkür etmiyoruz ki bütün Avrupa milel muazzaması sulh ve asâyiş-i umûmiyenin tekrârı için fedâkarlıklar ihtiyârına çalışırken biz buna ne derece karşı bir vaz’iyet almaktayız?

“Sulh ve asâyiş-i umûmiye ihlâl sebeb olanlara nefret edeceğimiz yerde bi-l-akis bizi der ki felâkete elkâya muktedir olan bir hey’et-i umûmiyeye karşı tahrîkatda bulanarak kendi üzerimize felâketi kendimiz celb etmekde ne menfaatimiz olabilir?

“Niçe debdebe ve şa’şaadın, gösterişden, ma’nalı ma’nasız protokollerden gülünç şey tasavvur olunamaz. Bu bâbda size, meşhûr İgnâtiyefle aramızda geçen bir vekâyi misâl olmak üzere arz edeyim de bakınız bu gibi şeylere kimler itibâr ediyorlarlar.

“Bir gün İgnâtiyef, bir harb gemisiyle Selânik limanına gelmiş; kal’adan Rus sancağı 21 pare top endâhâtıyla selâmlanmış “Harb Gemisi de 11 pare top endâhâtıyla mukâbele ve beyân-ı teşekkür etmiş bir az sonra harb gemisine bir Türk zâbıtı gelir, 11 pare top endâhâtıyla Osmanlı sancağı Rus gemisi tarafından tahkir edilmiş oluyor, geminizden de 21 pare top endâhatıyla mukâbele lazımdı, dir. Geminin kapûdanı mes’eleyi İgnâtiyefe bildirir İgnitâf güler, peki 21 pare top daha atılsın diye emr eder. Ve bi-l-tabî’ derhâl icâbı icrâ edilir. Ve güya hakaret (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

13

Tefrîkâ-i Siyâsiye

ŞARK MES’ELESİ

Şark Mes’elesinin Tekâmül-ü Ahiri

-Mâ-ba’d-

Bu politikaya sürüklemek istemesi tabii idi.

Rusya Aksây-ı Şerife doğru ilerlediği sırada Şark Mes’elesinde avâkıb-ı ahvâle müntezır ve ihtiyâtkâr bir hatt-ı hareket ittihâz ediyordu. Balkanlarda istatokofu muhâfaza etmek, milel muhtelifesinin oradaki emâl-ı nâşekibanelerine bir had ta’yin eylemek muhâfaza-i sekûn ve asâyiş için tevâzen husûle getirmek üzere 1897 de Avusturya ile akd-ı mukâvele etdi; iki kabine arasında mevcûd olan itilâf-ı nazar 1903 de Makedonya ıslâhâtının icrâsı sükûn ve asâyişin te’minî maksadıyla Vuruştugda tanzim olunan program ile bir defa’ daha tezâhür eyledi. Maa-mâ-fih ne Viyana, ne de yakın zamanlara kadar Petersburg Almanların İstanbuldaki nüfûzlarının terkisinden ihtirâr etmiyordu, çünkü Viyana (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) Almanların (Şarka Doğru!) politikasında yarı yarıya kendi politikasının da bulunduğuna ümid ediyor, Petersburg’a gelince bir devlet-i ecnebiye’nin boğazlara vaz’i yed etmesini men’ için Almanya’nın ta’kib ettiği temâmiyet-i mülkiye politikasına itimâd eyliyordu. Çünkü İstanbul Türklerin elinde kaldıkça Rusya tâ asırlardan beri ta’kib ettiği emelin bir gün gelüb hakikat-i pezir olması Rusların

hayal-hânesinden silinemeyecekti. Binaen aliyye Almanya hükümeti Avusturya ve Rusya menâfını muhâfaza ve ledd-ül-hecâ teshîl ve tervic perdesi altında İstanbul'daki nüfûz ve azimetinden istifâde ediyor, Bismârk'ın öteden beri ta'kib ettiği üç imparatorluk itilâfını da bu aralık te'yid ediyordu. İşte tafsilât mesrûde Avrupa politikasının mes'ele-i şerifede ki komite jönlerinin İstanbul ve Selânik etrâfında nasıl te'sîrâta tebâen müncezib olduklarını göstermeğe kâfidir.

-İkinci Bâb-

Bahr-i Siyah ve Boğazlar Mes'alesi

Hülâsa: - Şark Mes'alesine boğazlar mes'alesinin (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) inzamâmı – dezinlerin serbestisi ve nekât-ı duhûl – boğazlar mes'alesini uyandıran hâdiseler: kenâz yutmanın, Rus – Japon Muharebesi.

1 – Hukuk-u beyn-el-milel ve müvâzene-i kuvva – İstanbul'un boğaz içindeki mevki'nin fevâid ve muhâziri.

2 – Tarihi bir nazar – Karadeniz'in Türk Denizi olması – Karadenizde Ruslar – Napolyon ve Birinci Aleksândır: “ İstanbul, Asla!” – Siyâsiyâtı ve Amiral Dukovret – Hünkâr İskeleyi Muâhedenâmesi (1833), Londra Mukâvelenâmesi (1840) ve Boğazlar mukâvele-nâmesi (1841) – Paris Muâhede-nâmesi (1856) – Neslervedik vasiyetnâme-i siyâsiyesi – İngiltere'nin hatalarını Fransa tazmin ediyor: 1170 muhârebesi ve Londra mukâvele-nâmesi.

3 – Berlin Kongresi ve Boğazlar Mes'alesi – Lord Salisbori ve Kont Şovâlofun beyânatı – İngiltere'nin tarz-ı tefsiri: Malisbori'nin nutku – (7 Mayıs 1885) ve bunun sebebi – 1895 de Rusya'nın beyânatı – 1902 hâdisesi: “Ticârî Torpidolar” – Rusya ve İngiltere'nin tebdil-i efkâr etmeleri ve esbâbı –

4 – Rus – Japon Muhârebesi ve Boğazlar Mes'alesi – netâyic – Boğazlar mes'alesinde yeni bir takım anâsırın zühûru: Romanya ve Bulgaristan – 1888 senesi teşrîn-i evvelin yirmi dokuzunda (İstanbul Mukâvelenâmesi) ile Süveyş Kanalı için te'sis (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) olunan usûl-u idâre boğazlar mes'alesinin ne suretle tesviyesi mümkün olduğunu gösteriyor.

Şark Mes'alesi bi-l-ahire bir boğazlar mes'alesi ile bir kat daha karışık ve ağır bir hale girmiştir: vaz'iyet-i coğrafya ve icâbât-ı siyâsiye bu iki mes'eleyi birbirine öyle bağlamıştır ki birini tetbi' etmeden diğeri anlamak mümkün değildir.

Boğazlar mes'alesi denilen şey pâ-yi taht Osmanî olan İstanbul'un Karadenize yeğâne müdhal ve mahrec olan boğaz içindeki vaz'iyetinden neş'et

etmektedir. Sarây-ı Hümâyün ile beraber Hükümet-i Osmaniye'nin mekâr-ı idâresi olan İstanbul şehri vaz'iyet-i mevki'yeleri icâbınca Karadeniz'den Adalar Denizine geçecek harb gemilerinin ateşine doğrudan doğruya mağruz bulunuyorlar. İşte düşman donanmasının nâgehânı Memâlik-i Osmaniye'yi tâ kadkâhından tehdid edebilmesi ve zât-ı şâhânenin istihsâl-i muvaffakiyeti maksadıyla tâ sarayını top ateşi altına tutabilmesi ihtimâli boğazlardan hakk-ı duhûl ve murur maddesini bu derece işgâl etmektedir.

Tarih-i coğrafya kitaplarında hiç değişmeyen (2.Sayfanın Sonu)

Pazarertesi – 15 Eylül

Tânin

Sâhife 3

vaka' 32 pare top endâhatıyla telakki edilmiş olur!

Mes'eleyi daha ziyâde izâh için size bir misâl daha arz edeyim: Devlet-i Aliye'nin Sofyada tarihi komiseri Nihâd Paşadır. Kendisi Hıristiyan idi. Müşâr-ün-ileyh Bulgaristan'a her suretle teshilât icrâ ediyor. Bâb-ı Ali ile Bulgaristan münâsebâtını dâima böyle muhâfaza ediyordu: bir gün müşâr-ün-ileyh bana dedi ki: "ihtiyarlaşmış olan milletler işlerini hudud dünyalarından haricde bulundurmağa tercih ederler. Onlar yalnız ihtişâm ve debdebeyi, rütbe ve şa'saa'yı severler. Siz Bulgarlar eğer daha dirayetli ve tecrübekâr olmuş olaydınız Türkiyâyı tevâzi' siyâsinizle avuca alır, milletinize hakkında pek büyük müsâadât ve menâfi' te'mîn etmiş olurdunuz."

Nihâd Paşa'nın bu sözü hatırımdan bir dakika çıkmadıktan mâ-âda hemân her gün her vesile ile zihnime yerleşiyor, ben şimdi anladım ki debdebe ve şa'saa'yı yalnız eskimiş milletler değil, herkes bilâ istisnâ seviyor.

1884 senesi Bükreş politika me'mûru olduğum zamanda şimdiki gibi bir mes'ele zühûr etmiş, ve matbûât-ı atikle şimdiki gibi iştigâl eylemiş idi. O zaman Bulgar politika me'mûrluğuna mevki' mes'elesi nezellezle uğramış, hâmil olduğum itimâd-nâme doğrudan doğruya kırkala yazılmış, diğer devletler sefirâsı gibi kabulüm müntezir iken bana imâret namına hükümet-i metbûamdan (Hükümet-i Osmaniye'den) bir itimâd nâme taleb etmeğimi; aksi takdirde Türkiyâ vesâir düvel-i muazzama tarafından protesto edilmekliğim tehlikeleri mevcûd olduğu Romanya hükümetinden bildirilmiş idi. O zaman Romanya Hâriciye Nâzırı Mösyö İstorceye şikâyet ederek hukuk-u düvelden bahs etmek istememiş istedim. İstorca cevâben bana: "ben tahsil kitaplarıyla hareket etmiyorum, kavâid (1.Kısım 1.

Sütunun Sonu) düvele itbâ' eyliyorum.” demez mi? Artık bundan sonra yegane kalıyordu. Yâ emr-i vakâ' inkıyâd veya Romanya Bulgaristan münâsebâtını kati' etdirmek değil mi?

O zaman Sofya'da Hâriciye Nâzırı Bâlâ Banuf idi. Müşâr-ün-ileyh Romanya gibi bir komşunun münâsebât-ı hâsnesi hiçbir şeye fedâ edemeyeceği söylerdi. Bunu bildiğim içüncü ki me'mûriteyim esnâsında orada Sarayda vesâir resmi ziyâfetlerde konsoloslar arasında bana da yer gösterildiği halde bi-l-akıs ben hastalığımı behâne eder. Dürlü dürlü ma'zeret beyân eder. Da'vetlere icâbet etmez, bir hakâret veyâ kusura hedef olmakdan dâima ictinâb ederim, bu hareketim muhâfil-i âdesince dâima tahsin ediyordu. Çünkü olabilir ki bir hareketim Bulgaristan şân ve şa'saa'sına halel veriyordu. Fakat Bulgaristan menâfi'ni dâima halelden vekâyeye ediyordu. İcabında her dürlü ma'rûzatım sâir-i sefirenden daha ziyâde takdir ediliyor, oraca gayet samimi bir dost tanıyordum.

Bu halden her ne kadar yorgun düşmüyor değil idiysem de hükümeti ve milleti menfaatine halel getirecek ahvâle karşı her şeyi tercih ederdik müdafâyaya kıyâm eylemekte idim. Hatta Romanyalılar Arab tâbiyesini zabt ve müsâdereye kıyâm etdikleri zaman baş vekil Beryetânu nezdinde icrâ eylediğim teşebbüsât üzerine müşâr-ün-ileyh bana: “Arkadaşım olan Menester bir pislikdir çıkardı, şu pislîği değil el birliğıyle def'e çalışalım,” demişdi fi-l-hâkika mes'eleyi el birliğıyle hâl etdik. Bundan iki üç ay sonra da Rumeli şârkiyenin Bulgaristanla tehâdi mes'elesi meydana çıkarılmış işler karışmış idi. Prens Aleksândır o sırada Şûmnuya gitmek üzere Almanyadan henüz avdet etmiş, Karevelof ile beraber Vidin taraflarından bulunuyordu. Ben Prens Hâzretlerine Rushâkda mülâki olarak (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) Romanya'da ceryân eden vekâyî' ve Arab tâbiye mes'elesinin hâl edildiğini arz eylemiş idim. Sarbiye vakâsında ve İttihâd mes'elesinde ki efkâr ve beyânatım Prens Hâzretleri tarafından kabul ve icrâ buyurulmuş olmasa idi acaba Bulgaristan'ın hâli ne olacaktı?

Oradan Kañçelâriyeme avdet etmişdim. 1886 tarihi hâki Romanya'nın telgrâf bilâ nekâlerinden bir pelânke yeddime tevdi' edildi. Bu telgrâf tâm 22 senedir kütüphânemde mahfûzdur, ki sûret-i şudur:

Yirmi beş Bulgar politika me'mûru Gospodin Naçovic akd-ı musâlaha edildiğinden dolayı zât-ı aliyelerini tebeşir ederek muhârebe devam etdiği müddetce mâsruf olan sa'i ve gayretinize teşekkür ederim.

Sırlara muhârebe de galib olmamız mücerred zâtınızın Romanya'yı esnây-ı hârbde Bulgaristan için hayr-ü hevâh bir vaz'iyete elkâya muvaffakiyetinizdir. Bu fevk-âl-âde olan hidmâta zamimeten Vidin Muhâsarasının refi' hakkındaki gayretinize mükâfat olmak üzere Aleksândır İkinci rütbesinde bir adedini ihdâ ile kesb fâhr eylerim."

Prens Aleksândır

"Bendenizlerin ne kadar kanâatkâr ve mu'tedil bir adam olduğumu anlamanız için şu telgrâfi birinci defa' oarak arz ediyorum. Anlamalısınız ki tevâzi' siyâsiyesinde bir adam neler kazanır. Çorbacılık iddiâsıyla insan ne derece mergûb ve mu'teber olsa yine bed-baht olur."

Gospoden Nâçoviç, Şarkı o muhterem o dürbin diplomatı Bâladeki ifâdâtına lâ-hakka olmak üzere şu sözleri söylüyordu:

"Biz ya'ni Bulgarlar Romanya ile olan menâsebâtımızı niçün bozduk bilmiyormusunuz? Bükreş'de beş veya altı ay kadar oturmuş olan bir politika mâmurumuza Romanya Hükümeti sefirây-ı muazzamaya verdiği nişânlardan niçün vermemiş diye Romanya ile münâsebâtımızın münkati' olmasına, hatta muhârebe (1.Kısım 3.Sütunun Sonu) nin saç ucuna kelimesine yegâne sebep bu mes'eledir ki bu müdhiş muhâsamenin teskinine sebep olan zatı da çok kimseler biliyor. Bir nişân veya bir pilav için muhârebe! Hakikaten çok akıllı milletiz?"

-Balkan-

Telgrâflar

Dâhili

Sofya, 26 Eylül – İngiliz Gazeteleri Şârk-i hutut-u hadidiyesinin Bulgaristan'da bulunan kısmının Bulgar imâreti tarafından işledilmekte olmasından bahs ettikleri sırada hareket-i vâka'yâ kumpânyanın hukuk-u tasrifiyesini yâhud sâir menâfi' maddiyeyi hâleldâr etmek niyetinde bulunduğuna zâhib olarak Bulgar Hükümeti bundan dolayı mûaib ediyorlar. Bu zân ve tahmininin nâ-be-mehâl olduğu aşikârdır. Bulgaristan imâreti salif-üz-zikir hatların işledilmesi mes'elesini ortaya çıkarmakla kumpânyanın hukuk-u tasrifiyesini hâleldâr etmek istemediği gibi her ne suretle olursa olsun diğer menâfi' de ihlâl etmek kassında değildir. Fazla olarak

Bulgaristan imâretinin Türkiyeye karşı muhâfazasını arzu ettiği münâsebât hissine ve samimine hemcûvâriye bu münâsebetle hâlel tari olmayacaktır.

Sofya, 26 Eylül – Şark Şimendüferleri Kumpanyasının vekili bu şimendüferlerin Bulgaristan'daki aksamının imâreti şimendüferleri idâresi ma'rifetiyle işgâl ve idâre olunmasını Kumpanyanın taleb etmiş olduğuna dâîr ba'zı Bulgar matbûâtı tarafından neşr olunan hevâdis-i sûret-i resmîye de tekzib etmiştir. Mezkûr tekzibnâme ile beraber bu maddeye aîd mukâvelât-ı resmîyenin metinleri neşr olunmuştur.

Viyana, 26 Eylül – “Politik Korspondenc” gazetesinin bir menbi' müessûkdan alub neşr ettiği beyânâme de Bulgaristanın Londra me'mûru Mösyö Minçeviç'in ajans Ruyter muhâbiriyle vukû' bulan mülâkatında sarf-ı mutâlaat-ı şahsiyesini sevilmiş olduğu bildiriyor. Çünkü imâret namına o yolda beyânâtda bulunmağa, Bulgaristan'ın istiklâli hakkında Sofya kabinesinin aslâ zihninden geçmeyen efkâr ve tasavvurâtı imâreti isnâd etmeğe mümâ-ileyh Mösyö Minçeviç katâ me'zûn değildir.

Kolonya, 26 Eylül – Berlin'de “Gazet Do Kolonya”ya çekilen telgrâfnâmede deniliyorki: “Bulgar (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

bir kati'yetle devreden devre intikâl eden bir takım tabirât vardır ki müellifler bunları tedkik ve derece-i sıhhatlerini ta'yin etmeğe lüzûm görmeden eserlerine derc ile ihlâfa nakl eder dururlar.

İşte İstanbul'dan bahs olunurken vaz'iyet coğrafyası hakkında “emsâlsiz fevâidi cami” diye kullanılan ta'bir bu cümledendir. Halbûki hakikat-ı lâ-yetegayyer olmak üzere gösterilen bir cümle bir nîm hakikatden başka bir şey değildir? Çünkü kendi kendini müdafâaya, komşularıyla mücâdele ve muhârebeye mukatder, kuvvetli bir devlet için İstanbul hakikatan fevk-âl-âde bir mevki' olabilirse de fenâ techiz olunmuş, za'yıf bir devlet için tehlikelidir. İçinde ceri ve cesur bir asker bulunan bir evin anahâtârını ma'lûl bir kapıcıya tevdi' etmek o askeri fenâ kazalara ma'rûz veyâ etrâfdan istimdâda mecbûr bırakmak demektir. Vakâ' bu istihkâmın muhâfızları taleb vukû'nda kemâl-i şevk ile imdâda koşarlar; fakat iş olub bitdikden sonra hiç bir vakit elleri bu boş dönmek istemezler. İşte Karadeniz ve Ak (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) Deniz boğazları müdâhilinde hâiz olduğu o derece fâidedeli vaz' ve mevki'dir ki tarihte “Şark Mes'elesi” nâmıyla yâd edilen silsile-i musâîbin zühûruna kısmen sebep olmuştur. Hâl o merkezdedir ki bu gün Karadeniz'de habis edilen Rusya ile

onu dışarı çıkmadıkdan mena' me'mûr olan Türkiye'den hangisinin daha ziyâde şâyân-ı merhamet olduğu kesdirilemez.

Kerre-i arzide-a hükm ve nüfûz zikirlerde istihsâl-i hâkimiyet edenler kede kaziyesi bugün her vakitden ziyâde te'yid etmiş bir keyfiyettir. Gerçe kuvvetli bir ordu hudûd bir yaya milel olan devletlerin mahzûziyet-i istiklâlleri için zâruri el-vücûd bir zamandır ve böyle bir ordu bir ayâltın istilâsına o devlet için berren ihrâz-ı nüfûza medâr olabilir; ancak şunu da unutmamalıdır ki Avrupa bugün kerre-i arzın bir kütlesi Asyanın bir şube-i ceziresidir. "Hükm ve Hükümeti te'mîn edebilecek yegâne vasıta zikirlerde hakim olmaktır. Jozef Cemberlin "Hükümet, ticâretdir!" demişdi, İmparator Kilyevm "Almanya'nın istikbali zikirlerdedir" diye (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) bağırıştı. Bu iki ta'bir aynı maksadı ifhâm eder; bu ta'birlerin gayesi "Hükümet-i Kâinât ancak kuvvetli bir donanmaya istinâd ederek büyük zikirlerde ve milel ve akvâm-ı muhtelifle ile icrâ edilecek ticâret esâsına müstenid olabilir" demektir.

Binâen ailyye zikirlerin serbest olması, bahri boğaz ve kanalların keşâdı bulunması, nekât-ı duhûl ve murûrun elde edilmesi büyük milletlerin menâfi' hayatiyelerince pek ziyâde hâiz-i ehemmiyet olan mevâddandır: İşte bunun içündür ki eski rekâbet-i milliye politikası yeni emperyâlist politikasıyla tekâbül edince en evvel düşünülen şey, boğazlarla denizlerin serbestisi mes'lesi olmuştur.

Şu aralık zühûra gelen hâdisât bu nazik mes'eleri tekrâr mevki' mübâhâşe ve münâkaşa'ya koymuş, bunları yeni bir tarzda nazar-ı tedkike çıkarmışdır. "Ginâz Potmegin" sefine-i harbiyesinde bahs etmek istiyoruz. Bu hâdise meydana çıkınca Karadeniz ve Akdeniz boğazlarının mevzû' bahs olmaması mümkün değildi. Nizâmeşkan bir Rus gemisinin 1905 senesi Haziranında mevcûd ve mu'teber protokolleri (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) asla nazar-ı itibare almayarak vaz'iyet-i hukukiyesi bir çok muâhedât ve mukâvelât ile ta'yin edilmiş olan Karadeniz de kırmızı ihtilâl bayrağını nasıl gezdirdiği hatırlardadır. İbtidâ Odessâ Limanı önünde göründü, orada kanlı bir takım mukâtelâta sebep oldu. Sonra Romanya sevâhiline giderek Köstence önünde arz-ı endâm etdi. O geniş havza dahilinde dolaşdıca halk sahil boyuna üşüşerek hiçbir kanun-u medeniyeti dinlemeyen bu müdhiş topların temâşâsından hasıl olan endişe içinde böle hiç görmediği bir hâdisenin neticesine merak ile intizâr etmekte idi. Bir taraftan ahali böyle sahillere koşuyor diğerk taraftan diplomatların kayud-u atikeyi karışdırarak muâhedât düveliyenin bayrakları arasında dolaşıyordu. Hükümet-i Osmaniye de boğaz içi medhâline birkaç top

yerleşdirmeğe başlamışdı. Saray-ı Hümâyunda endişeye düşen zât-ı şâhâne İstanbul civarını müdafaa eden birkaç sahil bataryasını teslim etdiriyordu.

-Mâ-ba'dı var-

(3.Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Pazartesi – 15 Eylül

imâreti efkâr-ı umûmiyeyi Şark Şimendüferlerinin kumpanyaya iâdesi aleyhine teşvik etdikden sonra şimdi arzu etse bile buna karşı durması pek güçtür, ancak bu hâli şübhesiz kendisi de istemez. Binaen aliyye hâl ve mevki' az ümid bahışdır.

Bulgaristan'ın ilân istiklâl etmesiyle zühuru melhûz olan netâyic kesdirilemez, her hâlde böyle bir hâl endişe-i avar bir anâsır teşkil eder. Binaen aliyye devletlerin menâfi umûmiyeleri haleldâr olmamak için müteykir bulunmaları lazımdır.

Viyana, 26 Eylül - Feremdenbelât Gazetesi Jön Türklerin hâfi programı diye iddiâ edilen ve Selânikden bildirilen şeyin efrâterist birkaç azâsının arzu ve hâvasından ibâret olduğunu ve çünkü Jön Türklerin vukûât-ı cedide-i hâzırada doğru bir meslek-i siyâsi tutmuş ve bir eser-i mehâret göstermiş olduklarını söylüyor.

Balkanlarda bugün Jön Türklerin bütün gayret vatanperverâneleriyle ifâsına çalışdıkları ıslâhâta ne gibi şerâit dâhilinde husûl-pezir olabileceğini Avrupa merâkez-i siyâsiyesi uzun senelerin netice-i tecârebi olarak anlamışdır. İşte bunun içündür ki Jön Türklerin hükümetinin icrâatına kemâl-i itidâl ve ihtiyât ile amâl-i nüfûz etmeleri mûcib memnûniyet oluyor. Terk-i anâsırı içinde bugün en asıl ve necib kuvvetleri meşgûl eden eser-i azimde istihsâl-i muvaffakiyyet için Avrupa'nın teveccüh ve mevdeti bi-l-vâsita icrây-ı tesirden hâli kalmayacak bir müesser demekdir ve bu teveccüh Avrupa hey'et-i mütemdinesine yeni bir rengin duhûluna karşı irâz edilmiş bir nişâna memnûniyet olmak üzere şu eser-i azâm sulh ve medeniyete istikbâlde de zühûr olacaktır.

Harici

Berhâsgâdan, 26 Eylül – “Rolef Boro”den bildiriliyor: “Mösyö Dizvoleskinin Mösyö Şuini ziyâret etmesi eskiden beri mevcûd olan münâsebât-ı dostane-i siyâsiye ve şahsiyeyi takviye etmek arzuy-u tabiisine müsteniddir. Ahvâl-i

siyâsiye hakkında iki hâriciye nâzırı arasında teâtî olunan efkârdan sonra Almanya ve Rusya Hükümetleri arasında iki hükümetin menâfine bi-l-vasıta veya bilâ vasıta temâs edecek ve devamı tarafınca samimi bir sûretde arzu olunan münâsebât kadime-i dostânenin idâmesini men' veya işgâl eyleyeceği hiçbir mes'ele mevcûd olmadığı anlaşılmışdır.

Tebriz, 26 Eylül – Dünkü bombardıman az hasarı mûcib olmuş, hâl ve mevki' tebeddül etmemişdir. Öğleye doğru hürriyetpervâne ilticâ ettiği (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) mevâki' müstehkemenin başlıcalarına top ve tüfenkle ateş edilmiştir.

Tahrân, 26 Eylül – Dün bir çok kimseler tevkif olunmuşdur. Azerbaycan intihâbât-ı asayişin te'sisine kadar te'hîr edilmiştir.

İrkotsâk, 26 Eylül – Sosyalist Fırkası azâsından elli üç kişi tevkif ve divân-ı harbe tevdi' olunmuşdur,

Madrid, 26 Eylül – Almakri Madrid'e vasıl olmuşdur – bu akşam Paris ve Berlin'e gidecektir.

Sen Sebâstiyân, 26 Eylül – Güya Kral Hâzretleri aleyhine tertib olunduğu ba'zı gazeteler tarafından bildirilen sû-î kasta muhâfil-i resmiye de ehemmiyet verilmiştir.

Sen Sebâstiyân, 26 Eylül – Kral ve Kraliçe Hâzretleri Paris'e azimet etmişlerdir.

Petersburg, 26 Eylül – Son yirmi dört saat tarafından kolerâdan 309 musâb ve 153 vefât vukû' bulmuşdur. Hastahannede hastaların adedi 1831 adedine balig oldu.

Viyana, 26 Eylül – Kolerânın Avusturya dâhiline sirâyet edememesi için hudud boyunda icrâ olunan teftişât-ı sıhhiyeden mâ-a-da Rusya'dan gelecek yolcuların beş günlük bir müşâhede-i tıbbiyyeye tabi' tutulması kararlaştırılmışdır.

Bir Hatıra

Pencerenin kenarında dalgın dalgın düşünüyordum. Nazarlarım lâ-kayd ve serseri bir silsile-i tefekkürün ta'kib-i pervâzıyla meşgûldu. Dirgin odanın kapısı asâbehrâş bir gıçırtı ile yavaş yavaş açıldı. Başımı çevirdim. Müdür Bey mu'tâdından fazla bir tebessüm milletfetâne ile gülümseyen sevimli gözlerini benim tâ amâk-ı negâhımı görmek isteyen bir merkûziyet-i nazarla nisbet ederek kapının eşîğinden bakıyordu.

-Ma'lûm a, yarın Ramazan.

Ben bu mukâddemeyi nasıl müdhiş bir silsile-i mutâleb ta'kib edeceğini biliyordum. Ayağa kalktım. O, yarım kalmış bir cümlenin ağızda isyân eder gibi kıyurânan telâşlarını ellerinin muâvenet-i hâtibânesiyle ta'dile çalışırken ben ona doğru yürüyerek (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-Evet dedim, yarın Ramazan! Meşgule-i tahrirî bir de müşâgil ruz-u merre-i maişet-i inzâmâm edecek; fakat bundan size ne? Gazetelerin fihrist-i münderecâtı belki üç dört fıkra daha ilâve olunacak; Ah bu gazeteler, zaten ben öteden beri...

Sözümü ikmâl edemedim, bir tufan-ı sitem ve itirâzın yavaş yavaş boşaltmak üzere olduğunu anlayan Müdürün nutkumun mâ-ba'dını dinlemek istemeyerek bir az çatkın ve mesela şey, fakat her halde kalben emin ve memnûn odadan çıktı. Sofadan uzaklaşan ayak sesleri nihâyet bütün bütün işidilmez olunca ben yine pencerenin kenarına gelmişdim. Şimdi nazar-ı hayalim öyle serseri ve pürân bir silsile-i tefekkürün değil, mecmûâ-i hatıratımda solgun bir kahifenin peride ve metrûk satırları arasında koşuyor, geriye nâk bir hiss-i garibetin hatıra-i hazini kalbimi sıkıyordu.

Bilmem ne kadar sene oldu, her halde uzak bir maziye aîd bir hatıracı her sene böyle Ramazan ibtidâlarında anlaşılmaz bir sadâkatle gelir beni ziyâret eder, Ben bu hatıra ile müşâfhe ederim; o bana geçmiş günlerin şimdi bir avuç güle inkılâb eden ismet-i mes'ûdesinden, uzak afâkların harim-i vefâkârına tevdi' edilmiş tahsisât tıflânedenden bahs eder; ben ona her sene bir parça daha eğilen düş-ü tevekkülün yaşadıkça ne ağıryüklerle ezildiğini, eski günlerden hasta bir sesle ümid ve teselliyet dilenen menfi'l hayatların ye'îs ve ıztırâbını anlatırım, o eskimeyen hatıra bu gitdikçe enhedâma yüz tutan mebnây-ı tahsis üstünde beş on dakika bir tâyf-ı emel gibi dolaşır durur...

O vakitler Ebu Yenimle beraber Haleb'de bulunuyorduk. İdâdi mektebini ikmâl etmişdim. Aîle ocağından dışarı çıkmayan zavallı ben hiç düşünmezdim ki hakikatin dest-i anıf ve bî insâfî bir gün beni aşiyân-ı (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) pedirden kaldıracak, serseri bir rüzgâr önüne düşen bir çob gibi uzaklara atacaktı. Mektebde elime tutuşdurdukları şehâdetnâmeyi sevinçten göğsüme sığmayan kalbimin helecânları içinde eve getirdiğim zaman bütün aîle efrâdı oda içinde idi. Ben bütün vezâif-i hayâtiyesini ikmâl etmiş adamlar ıtmenân magruruyla over kapâreyi onların önüne atdıktan sonra durdum. Uzun bir biristirâhate kesb-i istihkâk etmiş olduğumu onların ağzından işitmek istiyordum: benim için bir terâne-i zikir olacaktı.

-Şimdi bir parça rahat it, gez, eğlen! Sonra İstanbul'a, mektebe! Ma'lûm a! İkmâl-i tahsil...

Odadan dışarı fırladım. Koskocaman bir şehedâtnâmeyi takdir edemeyen bu nazarlardan kaçmak istiyordum. Bu kadar emek, bu kadar zahmet, meşekât, bunlar hiç musâbesinde mi kaldı; hala tahsil, hala ikmâl-i tahsil, daha öğrenilecek ne kaldı. Fen, edebiyat, ilim, lisan...hepsini senelerce okumadım mı? hala İstanbul...

Burada hizmete hafif bir sükûn-u arz oldu; İstanbul: bunun teleffuzunda bile böyle bir te'sîr efsûnkâr vardır ki...uzakda zikirlerin afakların ötesinde bir şehri-azim muhâfaza-i hilâtın kuvve-i tahammülüyesini parçalayan kocaman bir belde-i tarih ve şi'âr! Ufacık damağımızda bunun için o kadar çok şeyler vardır. Hülyâlarımız bununla o kadar meşhûn idi ki hepimizin hayalinde çürük bir Bizans enkâzı üstünde kurulmuş büyük bir İstanbul vardı.

Hiç unutmam, Ramazan'ın birinci günü idi. Akşam İstanbul'a gitmek üzere şehirden hareket edecektim. Ufak bir sandığın etrâfında bütün aîle efrâdı toplanmışdı. Aîle ocağından uzaklaşan bu mekteblinin sade ve hakîrane eşyâsı göz yaşlarıyla yerleşdiriliyordu: (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

13

[Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muhârriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

Cevab verdi:

-Elîm şey!

-Düşün bir kere, başka dürlü nasıl olabilir?

Yeniden sükût başladı. Muntazam zırbât ile zamanı parçalayan saatin sadây-ı rakkasından başka bir şey işidilmiyordu.

Küçük – Rusyalı dedi ki:

-İnsanın kalbi ne tuhaf şey...Bir nısf-ı sever, öteki nısfı nefret eder, böyle kalbmi olur.

-Peki, ben sana sorarım, başkra dürlü nasıl olabilir; (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Şimdi bir kitabın yaprakları çevirilirken hasıl olan sadâya benzer bir şey duyuldu: Şübhesiz Pâvel yine mütalâaya başlamışdı. Ana yatağa uzanmış, gözleri kapalı, kımıldatmağa cesâret edemiyordu. Küçük – Rusyalı ya çok açıyordu, fakat oğluna karşı daha çok acıyordu. Kendi kendine söyleniyordu: “Zavallı kurbân hamiyet, zavallı yavrucuğum!”

Birden Küçük – Rusyalı sordu:

-Demek, artık bunu ağzıma almayayım?

Pâvel yavaşca cevâb verdi.

-Bana kalırsa öyle yapmalısın Andere... Çünkü bu daha nâmuskârâne bir hareket olur.

Küçük – Rusyalı kararını verdi:

-Peki öyle olsun! Ben de bu yoldan ayrılmam.

Bir saniye sükûtdan sonra mahzûnâne ilâve etdi:

-Sıra sana gelince sen de acısın çekersin.

-Geldi bile, zaten çekiyorum... hem (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

O kadar acı ki...

-Sende mi

Dışarıda rüzgâr evin duvarlarına çarpıyordu.

Pelage yüzünü yasdıkların arasına koyarak gizli gizli ağladı. Ertesi sabah Andere onun gözüne vücûdca küçülmüş gibi geldi, onu kalbine daha yakın his etdi. Oğlu her vakit gibi za'yıf, sâket, sert idi. O vakte kadar Küçük – Rusyalıya “Andere Onosimoç” diye hitâb ederken o gün istemeyerek, bilmeyerek:

-Anderem kunduralarınızı ta'mir etdirmelisiniz; sonra ayaklarınız üşür... demişdi.

O cevab verdi”

-Aylığı alırsam başka bir çift satın alacağım...

Sonra gülerek uzun elini ananın omzuna dayadı:

-Belki benim asıl annem sizsiniz de beni pek çirkin bulduğunuz için itirâf etmek (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) istemiyorsunuz...

Pelage hiçbir şey söylemeksizin onun eline ovardı; ona nevâz-şikâr birkaç söz söylemek isterdim, fakat kalbi rekât ve merhâmetle daralıyor, dili tutulmuş gibi bir şey söylemiyordu.

Mahallede öteye beriye mâî mürekkeble yazılmış kağıtlar dağıtan Sosyalistler zihinleri işgâle başlamışdı. Bu kağıtlar amelenin mahkûm olduğu kavâninden, Petersburgda ve Cenûbi Rusyada ki ta'til-i işgâllerden fena bir lisanla bahs ediyor, ameleyi menfâatlerini müdafâa etmek için ittihâ mücâdeleye teşvik eyliyordu.

Fabrikada inçe birer mevki' olan ba'zı mesen adamlar bu sözlerden hiddete gelerek:

-Ah şu herifler, diyorlardı; bunları yakalamalı, döğmeli, döğmeli, tâ ki akılları başlarına gelsin...

Delikanlılar o beyânâtdan duydukları ateş zevk ve neşe içinde bağırıyorlardı:

-Bu kağıtlar hep hakikat söylüyor... (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Pazarertesi – 15 Eylül

Tânin

Sâhife 5

-Sakın bu fânileleri unutma üşürsün sonra,

-Mendillerin az ama, o kadar çok olmasına da lüzûm yok.

Daha öteden güç zabt edilmiş hiçkırıklı bir sesi:

-Bu da benim yadigârım olsun.

-İstanbulu çıkınca telgrâf yazmazsan hakkımı helal etmem.

Ben gâfil ve mesrûr, vakt-i hareketi bekliyordum. Yaşamak üstünde parlak bir çûl simâsına akşamın gâzze-i hüvün ve rekati çekilmeğe başlamışdı.

-Bak, oğlum, vapurda geceleri üşürsün şu atkıyı arkaki al...bana mektub yazarsın değil mi?; babam annem, kardeşlerim, aşinâ çehreler, kirpiklerin ucunda titreşen gözyaşları...

Vakit geldi. Ufak mekteblinin ufak sandığı bir muhâfil tahsis gibi birden kalkdı, her köşesinde bir hatıra uyuyan evin duvarlarını, birer dost gözü gibi bakan pencereleri selamlayarak ağır ağır çıkdı. Veda' başlamışdı: kalbimde şiddetli bir ihtilâc his ediyordum. Acı bir devre-i efterâkın en süzüşlü dakikalarını bir an içinde başlayarak beni bırakmak isteyemeyen kolların arasından sıyrıldım. Arabaya bindiğim zaman akşam olmuşdu. Güzergâhımda bir çok insanlar iftâr zamanını kaçırmamak için telaş ile yürüyorlardı. Şehrin haricine çıkdık. Dört hayvanın koşarak sürüklediği araba tozlu yolun üstünde ilerilerken ben gözlerimi semâya kaldırmış, düşünüyordum, düşünüyordum ki artık hayatda yalnız, yap yalnız, şimdi

aguşunda binlerce çeşm-i nur uyanacak olan bu asumân altında tek ve tenhâ garib ve metrûk, savlet-i havâdis önünde za'yıf ve acizim.

Arânedede döndüm, şehre bakıyordum: ince bir ses (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) arkasında beyaz binalar, daha ötede kışla, minâreler, kal'e... bir az sonra bir duman, bir alu ve bir ses havây-ı muhitiyi çalkadı, bu iftar topu idi. Dalgalana dalgalana gelen bu top sesi birden bütün mevcûdiyetimi sarsdı, o zamana kadar fedâkârâne bir azim ile muhâfaza etdiğim sebât ve menânetim bir an içinde râhnedâr oldu, isâyımda zelzele koparan bir şâhika ile arabanın içine düşdüm:

Kimsezsiz, maiyetsiz, aciz ve mahrûm bir hayatın bütün işkâbe hüsrânını dökerek mukadderât-ı hâtimin eşiği önünde hıçkırma hıçkırma, sarsıla sarsıla ağladım, ağladım, ağladım.

Göz yaşlarım durub ruhuma sükûn geldiği zaman gözlerimi adcım: gece olmuşdu. Araba ziyây-ı incemle tenûr eden düz bir yolda ağır ağır gidiyor, hayvanların çingiraklarından çakın melâl ruhuma hayat-ı garibetin terânelerini söylüyordu.

1 – Ramazan, 1326

Müştâk

AÇIK SÖZLER

Ümid Mehmed'den Bir Rica

Millet Gazetesi “Ende Pandens Belej”in otuz bir ağustos tarihli nüshasında nüsân İslâm'a daîr gördüğü bir makâleyi yanlış ve nâkıs olarak tercüme etmiş, meydan-ı intişâre atıyormuş, bunu okuyanlar makalenin muharresine hitâben Kavânin-i İslâmiye'ye muhâlif bir takım sözler söylediğime zâhib olmuşlar, tahkir-i amiz varâkalarla bana karşı taarruzâtda bulunuyorlar. Sekiz buçuk sene – bir mücâhede saffetiyile – Avrupa'da bulunduğum müddet zarfında gerek Şûrây-ı ümite yazdığım ve gerek kongrelerde söyleyerek bilâ-ahire bu kongrelerin resmi mecmûâlarına imzâm tahtında kayd ve derc etdiğim makaleler, raporlar şimdiye kadar demek ki halkın nazar-ı dikkatini asla (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) celb etmemiş! Kimse bunları okumamış, duymamış, bilmiyor!.. okumuş, tutmuş olsa idiler din ve millete hidmete en mukaddes bir vazife akd eden ve bu vazifeyi ifâ için

efnây-ı amiri bile kendine şeref bilen bir kadın hakkında böyle sözler yazmaktan, iftirâlarda bulunmaktan belki bir az hacâb ederlerdi. Demek ki beni bilmiyorlar; bilmelikleri için “Dekâyık-ı Ahkâm-ı İslâmiye” vâkıf olmadığımı hükm ediyorlar. Millet burada gaflet uykusuna dalmış, her dürlü zillet ve hakarete sükût ile baş eğerken, şeriât methûre câniler elinde yürekler parelayıncı bir çok sûtî istimâmâlata uğrarken ben Avrupa’da İslâmiyet’in ulviyetinden bahs ediyor ve herkesde o ulviyeti takdis hislerini uyandırmaya çalışıyordum. Bu şeref, bu sâadet vatınım avdet eder etmez uğradığım taarruzatdan hasıl olan teessüfü bana his etdirmeyecek kadar çokdur.

Yalnız, bu satırları okuyan Ümit Mehmed’den bir ricâm var: Halkın zihnini teşviş etmek ve milletin bugünkü saadetine hâdim olanların hüsn-ü şöhretine nakise getirebilmek kasdıyla hemân her gün bir çok makaleler neşr olunur. Bunları okuyan ashâb-ı fikir ve vicdân müteykız bulunsun!... selâmet-i ümit ancak sükût ve asayiş içinde ittihâd ile kâim olabilir. Bunu düşmanlarda biliyor, o ittihâdi bir nev’ ihtilâl ile muzmehâl etmek istiyor, kadınla erkek arasına bile nifâk düşürmeğe gayret ediyor. Bizde bunu bilelim ve ona göre hareket edelim.

Selmâ

Osmanlı Anonim Buz Şirketi

-Şehr-i Emanet ve Nâfia Nezâretinin İnzâr-ı Dikkatine-

Osmanlı Anonim Buz Şirketi hisse senedâtı hamillerinin hesâb-ı seneviyi tasdik ve şirtekin sâir umûr ve husûsâtını müzâkere için (3.Sütunun Sonu) içtima’ da’vet edildikleri evrâk-ı havâdisde görüldü.

Bundan yirmi üç, yirmi dört sene mukaddem saray mensûbiyetinden birisine Der-sâadet’de ve Kal’e-i Sultâniye sancağı dâhilinde hâsıran buz istihsâli fûrûhatı imtiyâzı verilmiş ve bütün ashâb-ı imtiyaz gibi bu zât da hakkını anonim bir şirkete devrt etmiş olduğundan şimdi ictimâ’ seneviyesi münâ’kîd olan şirket buz imâlatına başlamış idi.

Şirketin Kal’e-i Sultâniye dâhilinde ne yapmış olduğu mechûlümüz ise de Der-sâadet’de İstinyede büyücek bir fabrika ihdâs ederek evzâde imâl ettiği buzu memleketin hâvâc-ı sâiresine nisbeten gali bir fiyatla birkaç seneler halka satdıktan sonra müddet-i imtiyâziyenin hitâmında hükümete kalması meşrû olan alet ve edevât ve makineleri başka bir yere taşımak istememiş ve bi-l-tabî’ buna Belediye

tarafından mümânaat edilmiş ise de gece vakti makineler istimbot ve mâvnelere bi-l-tahmil İstinye'den bu mevâneti biraderlerin Un Kapanı köprüsü civârındaki bira fabrikasına nakl edilmiştir. Hâlbuki makinaların oraya naklinin iki nev' muzırreti var idi: evvela Haliç'in suları iki taraftan mansıb olan lağım ve çerkâb sularının te'siriyle kilitli mikdarda mevâd-ı azuyeyi muhtevi olacağından buradan alınan su ile veyahûd yine mevâd-ı azûye dün hali olmadığı fennen müşebbet olan Terkos Suyu ile yapılacak buzun hıfz-ı sıhhat nokta-i nazarından muzırreti tabii idi.

Sâniyen –Alet ve edevât ve Makinelerin bira fabrikası meyânında bulunması bi-l-ahire müddet-i imtiyâziyenin inkızâsı sırasında bunların devletce teslim ve teslimini işgâl edecek idi.

Bu muhâzire rağmen şirket burada sekiz on seneden beri yine ihsâr-ı tahtında, yine istediği fiyata olmak üzere ahaliye yüz fûrûhatında dâm etdi. Hatta bir vakitler pek eski zamandan beri mevcûd (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

İş altında ezilmiş, artık her şeye bir nazar-ı lâkaydı ile bakmağa alışmış amelenin kısım-ı izâmı da tenbel tenbel:

-Bunlardan bir şey haâsıl olmazki... diyordu.

Maa-mâ-fih öteye beriye uçuşân bu kağıd parçalarını herkes merak ile okuyor, ba'zen arkası kesilecek olursa birbirine soruyordu:

-Bugün bir şey çıkmadı. Galiba vazgeçildi.

Fakat Pazarertesi tekrar itşâr edince amele hayatı yeniden çalkalanıyordu.

Fabrika da meyhânelerde o zamana kadar kimsenin tanımadığı bir takım adamlara tesâdüf olunuyor, bunlar şuna buna bir şeyler soruyor, herkesi istimzâc ve tedkik ediyor, kemâl-i ihtiyât ile rast geldiklerini yokluyorlardı.

Ana bütün bu tahrîkât oğlunun eser-i mesâisi olduğunu biliyor, çocuğunun etrâfına bir takım adamların mütehâlikâne üşüşüklerini görüyordu; Pâvel hiç yalnız kalmıyordu: zaten asıl tehlikede (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) bu idi. Böyle bir çocuğun annesi olmak gururu arasında istikbâle âid bir endişe de içini yiyüb bitiriyor, çocuğun gizli gizli sarf ettiği mesâî hayatın silân lûsi arasına şâfâk bir ırmak gibi karışıyordu.

Bir akşam Maryâ Korsonavâ camı ördü. Pelage pencerenin kanadını açınca Maryâ hafif bir sesle fısıldadı.

-Hadi bakalım, Pelage hazır ol! Senin odanın kuşları artık cıvıdamayacak! Çünkü bu akşam senin evi, Mandinin, Vesofçikofun evlerini basacaklar, arayacaklar...

Ana ilk sözleri işidebildi, son cümleler boğuk ve tehdidkâr bir mırıldı içinde gâîb olmuşdu.

Maryânın kalın dudakları sür'atle birbirine çarpıyor, sivri burnu sert sert nefes oluyor, gözleri açılıb kapanıyor, ara sıra sokakda birini arayormuş gibi yana doğru kaçıyordu.

-Ben bir şey bilmiyorum, bir şey söylemedim... (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Hatta seni bugün görmemiş olayım, anladın mı? Ben bir şey görmedim, bilmiyorum ha!

Bunu dedi ve çekilüb gitdi.

Pelage pencereyi kapadı, içiride bî-tâb ve tevân bir iskemlenin üstüne yıkıldı kaldı, fakat çocuğunu tehdid eden tehlikeyi düşünce birden ayağa kalkdı. Ale-l-acele giyindi, başına bir örtü aldı, Fedyâ Mandinin evine gitdi: Fedyâ bir zamandır hasta idi. Evden çıkamıyordu. İçire girdiği zaman o, pençerenin kenârına oturmuş, sağ elinin baş parmağını sol eliyle sallayarak kitâb okuyordu. Bu fena haberi işidince birden ayağa kalkdı, benzi sap sarı olmuşdu:

-Fena havadis!... Benim parmağında da çıbân çıkdı!

Ana yüzünün terlerini titreyen elleriyle silerek:

-Şimdi ne yapmalı? dedi...

Fedyâ hasta eliyle kıvırcak saçlarını okşayarak cevâb verdi: (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

-Durun, siz korkmayın!

-Fakat işte siz de korkuyorsunuz.

-Ben mi?

Delikanlının yanakları birden kızarmışdı. Sıkılarak gülümsedi:

-Evet hakkınız var...Pâvele işi anlatmalı... Dur ben ona birini göndereyim siz eve dönünüz, bir şey olmaz, bizi tepeleyemezler!

Pelage eve dönünce bütün kitabları topladı, koltuğunun altına alıp, saklayacak bir köşe bulmak için bütün evin içini dolaşdırdı, ocağın altına, furunun içine, semâverin borusuna, hatta dolu su fiçisine bakdı.

Düşünüyordu ki Pâvel vakâ'dan haberdâr olunca işini bırakarak hemân gelecektir. Fakat gelmedi. Nihâyet, bî tab ta'b, mutbahda bir tahta parçasının üstüne oturdu. Kitabları fistanının altına yerleşdirdi ve Pavel ile Küçük Rusyalı gelinceye kadar orada hareketsiz durdu.

-Mâ-ba'dı var-

(4.Sayfanın Sonu)

Sâhife 6**Tânin****Pazarertesi – 15 Eylül**

olan ve imtiyâz fermânında sırâheten istisnâ edilen kârhâne-i amirenin kuyularına da itirâz ederek bunları sedd ettirmek istedi. Günün birinde soguk hava mahzenlerinin desti içinde su kabul bu hafz ederek soğuk su veya buz halinde ashâbına iâde etmesine de itirâz etdi, itirâzını kabulde ettirdi.

Mutâlebâtıyla devâîr hükümeti bu kadar işgâl eden bu şirket hükümetin hukukunu acaba gözetiyor mu idi, gözetdi mi? burası cay-ı te'meldir. Yedindeki imtiyaz fermânında fabrika ve alet ve edevâtının emlak virgüsünden muâfiyetinde daîr bir sırâhet olmadığı halde bir kere virgü vermekden imtinâ' etdi. Bu babda sâir ba'zı şirketlerin şartnâmelerinde şirket emlâkının virgüden istisnâsı hakkındaki sırâhâte binây-ı iddiâ ediyor idi. Halbûki bir şirket şartnâme ve mukâvele-nâmesinin diğer şirket mukâvelenâmesine teessür olamayacağından dolayıdır ki diğer şirketlerin mukâvelenâmelerinde hâsılat-ı safiyeden hisse temmettu' itâsı meşrût olmasına rağmen hükümet – bu mukâvelenâme de sırâhet olmamak hasebiyle – bu şirketin hisse temmettu'nda bir hibe almıyor, ve talep etmiyor idi.

El-yevm İstinye'de kâîn buz fabrikasının emlâk virgüsünden dini olan on iki bin lirayı mütecâviz mühim bir meblâğ şirketin zimmetinden bulunuyor; müddet-i imtiyâziyenin hitâmına ise ancak bir veya iki sene kalmış olduğundan bu bâbda şehri emânetince sükût ve ihmâl edilmesi bu meblağın mahv ve hebâ olunmasını intâc edecektir.

Ma'rûzât-ı anfeyi ariz ve amik şerh ve izâh ederek müddet-i imtiyâziyenin inkısalıyla bu mübâlağın tahsil edilmeyüb kalmasını men' için şirketin mevcûdiyetine usulen ve kanunen haciz ve zabte hukuk-u hükümetce istifâsına daîr mülgâ beşinci ve elyevm üçüncü dâire müdürülerinden birinin emânete mürsel tezkeresinin mevki' muâmeleye vaz' ve bir an evvel mübâlağın tahsiline teşebbüs edilmesi derece-i vücûbdadır.

Bir de İstinye de ki buz fabrikası el-yevm yalnız kuru bir çatı altında hali bir binadan ibâretidir. Buz fabrikası bu mu? Bir iki sene sonra müddeti münkazı olacak imtiyâzın neticesinde İstanbul'un bir milyon halkı istediği fiyatla buz iştirâsına mecbûr ve adeta harac-güzâr eden şirket yalnız bu binayı mı Beledediye terk edecek? Acaba Kal'e-i Sultâniye'deki buz fabrikası ne haldedir? Mevcûd olması tabii olan

şirket komiseri müddet-i imtiyâziyenin karib-ül-nakza olduğunu nazar-ı itibara alarak makine ve alet ve edevâtın “işledilmekte Salih bir halde” olduklarını teftiş ve merci’ne ihbâr etmemiştir?

İşte bir sürü suâller... eminiz ki Nâfia Nezâreti ile şehri emâneti tevhid-i mesâî ederek gerek hukuk-u hazinenin ve gerek menâfi’ umûmiyenin vekâyeye ve muhâfazasına sarf-ı mesâî eder, ve binlerce liranın mahv ve hebâ olmasına meydan bırakmazlar; vukuyen ümid ederiz ki ictimâide hazır bulunacak olan Sultan-ı Seniye Komiseri, islâfi gibi yalnız ücret-i ictimâiye ahz etmeğe bakmayarak, bu mesâîl (1.Sütunun Sonu) ma’leka hâl, fabrikaların mevki’ ta’yin, hukuk-u hükümet istifâ edilmedikçe hesâbât ve ictimâ’i umûmiyenin meşrûiyetini tasdik etmeyecektir.

Bedi’ Nuri

Bulgaristan Ordusu

Bulgaristan’ın kuvvet ve teşkilâtı harbiyesine dâir ale-l-umûm muharririn askeriye uzun uzadıya temhid-i makâl ettikleri gibi bu hususdada vesa’it vukûfuyla müstehir Tamis muharrir askeriyesi de Bulgar ordusuna aîd pek setâyişkârâne ve fikr-i hakİranemce adeta mübâlağakârâne bir çok neşriyatda bulunduğundan silâh arkadaşlarım için fâideli add ettiğim ba’zı ma’lûmâtı ber-vech-i ati arz ve atiyâne cür’et ediyorum:

1904 senesi Sobrâneye meclisi kararıyla düstûr-ül-amel ittihâz edilüb elyevm mevki’ tatbikde bulunan kanun-u askeri mûcibince Bulgaristan ordusu hâl-i sefiride (436726) kişiden mürekkebirdir.

Mukadder nüfusa, ahvâl-i iktisâdiye-i memlekete göre orduyu bu derece tezyîd etmek esâsen büyük bir hata olduğuna şübhe yoktur. Fünûn-u askeriye müntesibinince ma’lûm olduğu üzere bir kanun-u askeriye mevki’ tatbik hîn ve za’nda en ziyâde nazar-ı itibâre alınacak şey münkalât ve muhâberâtın, levâzım ve mühimmat sevkiyatının hangi vesâitle, hangi yol ve şimendüfer ile icrâ edileceğini ta’yin etmekden ibâretdir. Bu bâbda Bulgar setânice henüz muntazam denilebilecek bir hatt-ı hareket-i ittihâz edilememiş, teşkilât-ı umûmiye aşağıda izâh edeceğim ba’zı tedâbire münhâsır kalmıştır:

1894 senesi tekmil-i redif alayları ilgâ olunmuşdu; 1900 da alay teşkilatı yeniden icrâ edildi. Ve 1899 senesi yirmi dört alayı muntazamdan müteşekkil olan

ordu on iki livâ mıntıkasına ayrıldı. 1901 de ise yeniden ba'zı tensîkate lüzûm görülerek otuz altı alay mıntıkası teşkil olunmuş, bi-l-ahire buda kâfi görülmeyerek ordunun yüz kırk dört mıntıkaya taksim edilmesine karar verilmiştir. Bu mıntıklar kumândanlığına ta'yin edilen zâbitan işsizlikden şikâyet etdikleri halde bi-l-ahire maiyetlerine yüz kırk dört redif zâbıtı daha tevdi' edildi. Zâbitanın senevi mâaşları 172800 franga balıdır.

İdâre-i askeriye câri olan bir nev' teâmüle ittibâ'n her Hârbiye Nâzırı selefının icrâatını ibtâl eder. Ufak bir misâl: Cenerâl Paprikof tarafından ordunun hâl-i sefiriye ircâ'i için vaz' edilen nizâm mücibince alayları dört nizâmiye ve üç redif taburundan mürekkebe olacaktı. Alay kumândanları bu bâbda bir takım nizâmnâmeler tertibiyle mükellef tutulmuş idi. Vatkâ ki Cenerâl "Sâvuf" mevki' iktidâra geldi, ilk yaptığı şey selefının icrâatını fesh etmek oldu. Alaylar dört nizâmiye ve üç redif taburundan müteşekkil olacağına beş nizâmiye taburuyla iktifâ (2. Sütunun Sonu) eyledi. Bu karar henüz mevki' tatbiki konulmuş idi ki yeniden bir nizâmnâme kaleme alındı. Bunda piyâde alayları livâyâ tebdil edilerek her livâyâ dört taburdan mürekkebe iki alay tevdi' edildi. Ve o sırada akd edilen istikrâz bu bî lüzûm icrâata hasır olundu.

Şimdi, acaba, Bulgaristan'ın malik olduğu mevâki müstehekeme vesâit-i münâkâlat ve muhâberât ordusunun hatt-ı rica'tını muhâfazaya kafimidir? Acaba en ziyâde mühim olan 436726 kişilik bir orduya malik olmak mı, yoksa sevk-ül-ceyş nokta-i nazarından ehemmiyet-i mahsusâyı hâiz olan Köstendilden hatt-ı imtiyâza ve Tırnova'dan Yeni Zağraya kadar şimendüfer hatları temdîd etmek mi dir!... en sonra mevki' tatbiki konulan teşkilât mücibince Bulgar ordusu dokuz kol ordudan mürekkebe olacaktır. Almanya'nın nüfûsu Bulgaristanınkinden on beş defa' ziyâde olduğu ve bu hesâbca yüz otuz dört kol orduya meydan-ı harbe sevk etmesi icâb ettiği halde Almanya kol orduları cemiân yekûn ancak yirmi beş baliğ olmaktadır. Almanlar fâidesi mevhum bir takım icrâat yerine Fransa hududuna doğru sevk-ül-ceyş nokta-i nazarından ehemmiyet-i mahsusâyı hâiz çift hatlı on beş, Rusya hududuna doğru da tek hatlı on şimendüfer temdîd etmiştir.

Bulgaristan hal-i hazırda on bin nüfusundan yüz yirmi sekizini, hâl-i sefir beride ise bin doksan ikisini taht-ı silâha alıyor. Şu hale nazaran yüze 1028 isâbet ediyordu ki ferî' nizâm-nâmesi mücibince yüzde birden ziyâde almak hiçbir suretle hâiz değildir. Atideki cedûl nüfus-u umûmiyelerine nisbeten Avrupa ordularıyla ve Bulgar ordusunun teşkilâtı arasındaki mübâneneti pek vazih gösterir.

Memâlik	Nüfus	Hâl-i Hazır	Hâl-i Sefer	On Bin Nüfusdan Dâhil-i Feri'	
				Hâl-i Hazır	Hâl-i Sefiri
Almanya	55,000,00	600,000	2,422,000	109	440
Avusturya	45,000,000	372,000	1,138,000	83	291
Fransa	43,000,000	630,000	2,589,000	146	602
Devlet-i Aliye	24,000,000	612,000	1,548,000	109	660
Belçika	7,000,000	48,000	137,000	69	196
Romanya	6,000,000	55,000	210,000	92	333
Bulgaristan	4,000,00	51,143	436,000	128	1096

Bu mukâyeseden anlaşıldığı vecihle kerre-i arzın en zengin devletlerinden olan Fransa istisnâ edilirse hâl-i hâzirede en ziyâde askere mâlik (3.Sütunun Sonu) olan hükümet Bulgaristandır. Halbûki hâl-i sefer beride nüfûs-u itibâriyle hiçbir hükümet Bulgaristan kadar asker cem' taşîd etmiyor.

Bulgaristan ordusunun en ziyâde sıykınetiye ma'rûz kalan cihet-i ihtiyacı melbûsât ve mâyinâtıdır. Bu cihetin tesviyesi için şimdiye kadar tertib edilen projelere göre hâl-i harbde iânât-ı umûmiyeye müracâat mecbûri olacaktır. Ordunun hâl sefer-i berriye ifrâğı için 60000 bargir ile 20000 öküze ihtiyaç vardır. Ordu yüz gün imtidâd edecek bir harb için altı milyon kilo gram ekmek istihlâk edecektir.

Askerin sefer-i berri haline hîn-ı vaz'inde her alay mıntıkası kumandanı muhtâc olduğu levâzımât, melbûsât ve mühimmâtın tedârîki, kılıç, revulur, fişeng vesâire gibi nevâkasın itmâmı için hemân bir mazbata tanzim eder. Gayet bed-i behidir ki üç dört günde taht-ı silâhpa alınması icâb eden o kadar keşir bir ordunun bütün nevâkasını ikmâl etmek mıntika kumandanlarından gelecek teknil-i mazbataların müddekakâne mütalâasına vabestedir.

Böyle bir zamanda tabii olan o telâşe üç dört gün zarfında bu nevâkâsın ikmâlinde ki müşkülât cây-i teemmüldür. Yalnız 200,000 kişilik bir ordu için teknil-i imâret terzilerin bir yere toplanması ve kâfi derece kamaşın imâreti dâhilinde mevcûdiyeti farz olursa bile – sarf-ı kâputca olan nevâkısı ikmâl etmek kabil değildir. Binâ berin 436,726 kişinin ne mütehâlif kıyâfetlerde taht-ı hidmete alınacaklarını şimdiden ta'yin edebiliriz.

Son yirmi altı sene içinde Bulgaristan'da 440,000 kişi terbiye-i askeriye görmüşdür. Yirmi altı sene içinde bu mukaddârdan yüzde yirmisini vefât etmiş, yüzde onunu da hizmet-i askeriye gayr-i sâlih ma'lûl-u farz edersek yüzde otuz beş nisbetinde bir mukaddâr tarh ve tenkıs etmek lazım gelir ki şu hesâbca yirmi sene tarafında terbiye-i askeriye görmüş, hizmete salih ancak 286000 kişi kalmış olur. Meydan-ı harbe 400000 kişilik bir ordu sevk edilecek evvelce, bu adede vâsıl olmak için maiyetsizliklerine veyâhud diğer esbâba binâen hizmet-i askeriyeden istisnâ edilmiş efrâdı taht-ı silâha almak lazım gelecek, binaen aliye bu dört yüz bin kişilik ordunun yarısı hiç terbiye-i askeriye görmemiş efrâddan ibâret olacaktır.

Şu hâlde muhârebe de şâyed otuz kırk bin kişilik zâiyât vukû' bulacak olsa bu sabah ne suretle telâfi edilecek? Fi-l-hâkika ordunun arkasında ayrıca otuz altı taburluk bir bölük bulunacaksa da bu taburlar ma'lûliyet-i vücûdiyelerine mebni hizmet-i askeriyeden istisnâ edilmiş efrâddan müteşekkil olacaktır. Avrupa ordularında harb-i esnâsında bu gibi zâiyâtı telâfi etmek için her alayın efrâd-ı cedideden mürekkeb bir veyâ daha ziyâde ihtiyât taburu vardır. Bulgaristan'da bu kati'yen mefkûddur. Olsa olsa on sekiz yaşında aşağı efrâddan tanurlar (6.Sayfanın Sonu)

teşkil edilebilir, ancak bu gençlerin müşâk-ı askeriyyeye ne derece tahammül gösterebileceklerini tasvir-i kabildir.

Bulgar ordusunun top ve tüfenkleri son sistemdedir. Mekâri vesâîr hidmâta salih bargirleri imâret-i dâhilinde bulmak mümkün ise de süvâri ve topcu için tevânâ hayvanlar tedârîki mümkün değildir.

Yerli hayvanlar iki bin kilo sikletinde olan toplarla mühimmât arabalarını cer etmekden acizdirler.

Bulgaristan'ın müstehkem mntıkları yoktur; binaen aliyye tahşidât bu yüzden de pek çok sa'vâbete dûçâr olabilirler. Bulgaristan cenûbe karşı harekât-ı askeriyyeye kıyâm ettiği takdirde mühimmât ve levâzımât-ı askeriyesini ve hastalarını nakl için ordusunun arkasında bir şimendüfere ihtiyâcı vardır. Mehâcim bir orduya karşı Köstendil ile Vubiniçe Bulgar ordusunun cebhesi farz edilse Plevne – Sofya – Radomir hattı Balgan mabelig kâfi olabilirler; fakat Edirne'den Meric Nehri vadisine hücum edecek bir orduya müdafâa edecek olan Bulgar Kuvva-i Askeriyesine Sofya Filibe hattının hiçbir fâidesi olamaz. Çünkü hatt-ı mezkûr hatt-ı imtiyâza muvâzi olduğu ve hattı ba'zı yerlerinde hatt-ı imtiyaza yirmi kilo metru kadar tekârüb ettiği cihetle mebhûs ana mühâcim ordunun süvârisine hedef teşkil edeceği bedihidir.

Bulgar Ordusunun mukaddâr-ı hazırısı olan 51143 kişiden 2111 i zâbit 4122 si çavuş rütbesini hâizdir. Demek ki efrâdın mikdârı 4491 dir. Hâlbuki teknil bu asker bütün sene silâh altında bulundurulamaz; Ağustos'dan itibâren piyâdeden 15000 ve sınıf sâîreden 5,000 kişi ye nâ-mahdûd bir mesâide verilir. Buna sebep muzâyike-i maliye olduğuna şüphe yoktur. Efrâd-ı cedide ise mart nihâyetlerine doğru taht-ı silâha alınmaktadır. Şu hesâbca 51,143 kişi senenin ancak altı ayında kışlalarda isbât-ı vücûd eder, diğer altı ayda ancak mukaddâr mevcûd 31,143 kararlarında derhâl böyle iken bûdce tahsisâtı teşrin-i evvel ibtidâlarına kadar kifâyet etmekte, diğer aylar için muhsusât-ı fevk-âl-âdeye müracâat mecbûriyeti elvermekdedir.

Bir orduda terbiye görmüş efrâdın terbiye görmemişlere nisbeten adedi yüzde kırkıdan aşağı olursa bu ordu muntazam ordulardan add edilemez. Nevâkıs-ı mesrûde bu zâbitaca olan noksanda ilâve edilirse Bulgar ordusunun mükemmeliyeti hakkındaki rivâyatın mahiyeti derece-i hakikiyesine ifrâğ edilmiş olur.

Bugün bu ordu 8000 redif zâbitana muhtâc olduğu halde ancak 2000 nizâmiye zâbitanına mâlikdir; bu ahîbâcî en mübrem ihtiyaclardandır.

Bir Bulgar Fırkası sekiz, livâsı dört, alayı iki taburdan müteşekkildir. Hâlbuki memâlik-i mütemdinânin en zenginlerinden add edilen Fransa hükümeti bile firkalarını on altı ve livâlarını sekiz taburdan (1.Sütunun Sonu), ale-l-umûm memâlik-i mütemdinade süvâri bölük kumândanları yüz elli den yüz altmış kişiye kadar kumanda ettikleri halde Bulgaristan'da süvâri bölük kumandanları ancak 50 eli 60 kişiye kumanda ediyor.

Bulgaristan ordusunda alâyişe pek büyük bir enhâmâk vardır, askeri müziklerinin takımı lüzûmundan fazla olduğu gibi zâbitânın efkâr-ı askeriyede ki noksanlarıyla beraber sefâhete meyilleri pek büyüktür.

Süvâri Binbaşısı

Ekrem Nekî

SON

Sa'îd Paşa ile Mülâkat

Ve

Tunus Mısır Mes'elesi

Birkaç gün evvel Ebu-l-Ziyâ Tefvîk Beyin İkdâm Gazetesine sadr-ı sâbık Sa'îd Paşa'ya karşı yazmış olduğu mektubda Midhat Paşanın İzmir'deki Fransız konsoloshânesinden iltimâsına mukâbil Fransaya Tunusun terk edildiği ve Mısırdaki asker gönderilmediği ve bunları hep sa'îd Paşa'nın hitâsı eser-i olduğu yolundaki neşriyâtına Sa'îd Paşa'nın ne diyeceğini anlamak üzere kendilerine muharrirlerimizden birini izâm ettik.

Sâ'îd Paşa Ebu-l-Ziyâ Tefvîk beyin neşriyâtı kâmilen hilâf-ı hakikat olup bunu yâ hakikat halde Tefvîk Beyin de gafil olmasına, yâhud bir garzikârın teşvikine hâmil ettiklerini beyan ve şahsiyâte aîd cihetlere cevap vermeyeceklerini eser eden sonra ehemmiyet-i mes'eleye binaen Tunus ve Mısır vekâyi'ne şu yolda nakl-i kelâm etmişlerdir.

-Midhât Paşa'nın teslimi ve buna mukâbil Tunusda Fransanın ihtiyâr edeceği mesleğe karşı müsâmaha edilmesi yolunda Bâb-ı Ali ve Hâriciye Nezâreti ile Fransa Hükümeti beyninde hiçbir muhâbere ceryân etmemiştir. Bâb-ı Ali kayûdâtı

bu iddiâyâya şâhid olduğu gibi Fransa Hâriciye Nezâreti evrâkında da icrây-ı tarhiyât ve tedkikât olunursa ifâdemın sıhhati tebeyyün eder.

Mısır mes'elesine gelince, Mısır'a asker sevki için hayli teşebbüsâtda bulunduğu gibi Mısırın 1888 tarihinde tahliyesine dâir İngiltere Hükümetiyle itilâf da husule getirdim ise de bu teşebbüsât bir takım esbâbdan dolayı ta' kib olunamadı. Hatıralarımı neşr edince bu mes'eleler de menâfi' hakikati vatana ne derece de hizmet etdiğim tahakkuk edecektir. Hatıralarımı şimdiden gazetenize vermek isterdim. Fakat memleketin sükûn ve itidâle muhtâc olduğu böyle bir zamanda bir takım kayl ve kâl tahaddüşüne meydan vermemek içinü bir müddet intizâr etmeği münâsib görüyordum. Her halde vakt-i menâsebi hulul edince bunları. Neşr edeceğim. O zaman hakikat anlaşılacaktır.

Dâhiliye Nezâreti

Dâhiliye Nâzırı Bey Efendiye müracâat (2.Sütunun Sonu) etmek isteyen büyük küçük taşra me'mûrlarının kabul edilmedikleri makâm-ı şikâyetde matbûâmıza haber verildi. Vakâ ilân meşrûtiyetden sonra en küçük me'mûrların bile usûl ve adâbı unutarak bir vaz' mütecâvizâne ile nazarların odasına girdikleri, gayet mühim dakikalar da dürlü dürlü mütâlabat ve müstediyyât ile tasdi'âtde buldukları kemâl-i teessüfle görülmüş olduğundan böylelerine vakitli ve katsiz mürâcâatlarına meydan bırakılmamak istenilmesi tabii ise de günde ma'ın bir zamanda yahûd haftada maâin birkaç günün maîn defterinin erbâb-ı mürâcâat ile mülâkâta tahsis edilmesi ve isimlerini evvelce müracâatla kayd etdirenlerin sıra ile kabul olunması fâideden hâli olmayacağından nazar-ı dikkati celb etmeğe lüzûm gördük.

Ufak tensik-i komisyonu sicil, istâtistik, mahlûlât ve cihât-ı idâreleri tensikâtını ikmâl etmiş olduğundan diğer şe'bâtın tensikâtına başlayacaktır.

-Ba'zı Hakikatler-

Gazetelerden bir ikisi şehir-i emânetinin yirmi bin lirâlık bir istikrâz akdi için vukû' bulan teşebbüsâtından dolayı itirâzda bulunuyorlardı. Bunda muvaffak-ı hakikat bir cihet varsa o da işin yanlış anlaşılması olmasındır! Emânet sandığı Ramazan mâaşını ve mesârif-i mübremeyi tesviye edecek bir halde değildi. Çünkü iki aydan beri Memâlik-i Osmaniye'nin her tarafında olduğu gibi İstanbul'da da tahsilât durmuş idi. Muhâsebe-i Emanet Belediye Kanûn-nâmesinin te'mîn-i tahsilâtı

mütezemin olan altmış dördüncü maddesinin harfiyen tatbikini, yâhud bu gibi mesârif ve mu'tâda ve tabi'yeye karşılık olmak üzere yirmi bin liralık bir istikrâz akdini teklif etdi. Bu para ile mâaşlar verildikten sonra ba'zı mühim bu ricalarda tesviye olunacak; Ayasofya meydanı parke taşıyla yeniden tefriş edilecek idi. Bu istikrâza karşı der-meyân olunan itirâzât arasında alınacak paranın İstanbul'un tezyinatına sârf edilmesi teklif olunuyor; hâl bu ki İstanbul gibi bir şehir-i azimi bir pâ-y-i tahta lâ-yık olacak suretde tezyin edebilmek, bir takımı mübât-ı aliye vücûd getirmek, yeniden caddeler açmak için milyonlarca liralara ihtiyâc olduğu düşünülüyor. Bâb-ı Ali ihtimâl ki istikrâza muvaffakiyet etmeyecek ve altmış dördüncü maddenin temâmi tatbiki hakkında bir emr verecektir.

Bu gün şehir-i emânetinin tesviyesine mecbûr olduğu mesârif müberremenin mühim bir kısmı memleketin umûr-u sahiyesine, tenzîkât-ı belediye âddir: Rusya kolerasına karşı civârmızdaki hükümetler teâbir-i fevk-âl-âde ittihâz ettikleri halde biz henüz bir şey düşünmüyoruz. Hac mevsimi geldi; fi-l-hâkika Rusya'dan gelen heçâc şehrimizle ihtilât etmeksizin boğazlardan geçüb gidecekler, fakat yine sirâyet-i tehlikesinden temâmiyle varsete değiliz. Beyrut'da vebâ zühûru nazar-ı dikkati câleb-i hâdise-i mühimmedir.

Şehir-i emâneti meclisi kolera ve vebâ musâbinine (3.Sütunun Sonu) mahsûs olmak üzere şehir derûnunda hasta-hâneler yapmak için bir karar verdi. Eski üçüncü dâire belediye dâhilindeki Nâki Paşa Konağının vâsi' arsasında fenin hal-i hâzırına muvaffak hastane barakaları yapılmak için keşf-i defterleri tanzim olunmuş; bir iki güne kadar inşâata başlanılacaktır. Üsküdârda nev' kuyusu civarındaki belediyeye mensûb kolera hastahanesinin de termimi mutasavvurdur. Bundan başka bakteriyoloji dar-ül-istihzârının ikmâl-i nevâkısı hakkında müzâkerât ceryân etmektedir.

Vaktiyle kolera ve vebâ musâbını için servey-i burnunda bir hastane yapılmış idi. Bir zamanlar sarı hastalıklardan son derece tevehhüm edildiğinden o gibi hastalıklara mahsûs olan hastaneler şehirden pek uzak yerlere yapılırdı; zaman olurdu ki bu hastanelere bir kolera musâbını nakl edebilmek için emânet kırk elli lira masraf-ı ihtiyar ederdi bu gün ah saklasır hastalık İstanbul'a sirâyet edecek olursa böyle uzak bir hastaneden hakkıyla istifâde edilemeyeceği için İstanbul'da, Üsküdâr'da bir hastane te'sisindeki elzemiyet aşikârdır devr-i sâbıkda bu servey-i birüni hastanesinin ta'mir ve tevsi' için yüz yirmi bin guruşun sarfına lüzûm gösterilmiş ve keşf-i defterleri de tanzim olunmuş ise de henüz müteahhidi işe

başlamadığından Meclis-i Emânetce verilen karar üzerine muâmele-i tevkif etdirilmiştir. Şimdi bu kadar bir para ile hastanelerin ve hattı Belediye Kimya-hânesi ile bakteriyoloji dar-ül-istihzârının mühemmi iken nevâkısı ikmâl olunabilecektir. Maa-hezâ servey-i birûni hastanesi zamanıyla az çok bir masraf-ı ihtiyâriyle yapılmış oludğundan bütün bütün harâb olmasını kimse tecviz edemez? Bir az daha para sarfıyla onun da ta'miri lazımdır.

İstanbul'da eskiden beri tenzifât mes'elesine lâıyk olduğu derece de ehemmiyet verilmediği ma'lûmdur. Fakat bir zamandan beri gösterilen kayıdsızlığa hiçbir vakit tesâdüf edilmemişdi. Tedâbir-i sahiye-i umûmiye hakkında bir iki gün evvel şehr-i emânetinden ve meclis-i emânetden devâir-i belediye müdürleri ile hey'et-i sıhhiye icrâ edilen tebligâtın ne dereceye kadar teessir-i fâide hâsıl edebileceğini şimdiden tahmin edemiyoruz. Devâir-i Belediye Hey'et-i Sıhhiyeleri İstanbul'da yeniden teşekkül etmekte olan devâirden dolayı başka bir şekil almak lazım gelecektir. Şehirde sıhhat-i umûmiye ye taalluk eden mukârrâtın temâmi-i icrâsı için bu hey'etlerin sûret-i kati'yede teşekkül-ü lazımdır herkes şu aralık şehr-i emânetinden ve meclis emânetinden bir takım te'sisât-ı belediye ve mukârerât-ı sıhhiyeleri intizâr ediyorki bu da pek tabiidir, fakat emânet bu parasızlıkla, devâir-i belediyeye karşı bu mahdûdiyet, salâhiyetle ne yapılabilir? Diğer taraftan Meclis-i Emânet, bugün yarın teşekkül edecek olan cemiyet-i umûmiye-i belediyeye nizâmât ve rüsûm muhtelif-i belediye'nin ta'dîl ve tanzimi ile te'sisât-ı sıhhiye ve nafiâ ya dâir lâiyahalar, projeler hazırlayacaktır. Bunlardan başka pul-hâneler, tevâllet salonları, (7.Sâhifenin Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Pazarertesi – 15 Eylül

salhâneler inşâsı, mezhergânın bir fabrikaya nakli gibi tedâbir ve te'sisât da düşünölmektedir. Fakat bunları vücûda getirebilmek için mecâlis-i belediye hey'etiyle müzâkereye girişmek lazım gelecek, yine parasızlık yüzünden devâir-i belediyenin teşkilâtı da bir çok müşkülâta ma'rûz kalacaktır.

Tenzikât-ı Belediyeye ve süprüntüler için bir fabrika te'sisine âid kocaman bir lâiye tanzim olunacağını haber aldık; bu lâiye de Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde tatbik olunan usullerden bahs edilmiş, fakat henüz bir şey'e karar verilememiştir. Bunlardan en ziyâde Munçende ki "Pukehâyim" fabrikasında meri'

olan usûl-u memleketemize kabil-i tatbik görülmektedir. Yalnız bundan şâyân-ı teemmül bir cihet var:

Üç yüz bin nüfus şâmil olan Munç şehrinde takriben dört yüz elli bin kilo sikletinde ki süprüntüleri hâvi arabalar kırk vagona tahmilen iki katarla fabrikaya nakl olunuyor. Bir milyondan ziyâde nüfusu hâvi olan şehrimizde bu usul ne dereceye kadar kabil-i tatbikdir?

Bu mezherfâtdan başkaca istifâde edilebilir. Umûr-u sıhhiye ve tes'sisât-ı nafiâyâ dâîr şehri emânetine verilen lâhiyelerde bir hayli fevâid-i mevzû' bahs edilmiştir: mevâd-ı azimeden kimin tevzi, kimin yağı, jelatin, paçurâlerden mukavva imâl edilmesi, eski meşin ve kundura parçalarından küre esasları yapılması, teneke kutuların, kırılmamış şişelerin toplanması, mevâd-ı zücâciyenin kimya-yı sînâ-i ile tebdil ve tahvil, ramâd-ı bakiye; bu bakiyelerin zirâatde körpe mekânda kullanılabilecek aksâmı ayrıldıktan sonra ahrâkından bi-l-hassa tenvirât için edilecek istifâde...

Üç gün evvelki "Tânin"de sokakların ıskâsına dâîr ba'zı mülâhâzat-ı münderic idi; bu mülâhâzatın mütemmi olmak üzere diyebiliriz ki: İstanbul'un ba'zı yerlerine konulacak motorlar sâyesinde sokaklar pek güzel sulanacağı gibi bu motorlar daha büyük ve kuvvetli makinelere tahvil edilebilirse, şehrimizin yüksek yerlerinde deniz suyuyla duşlar, hamamlar yapmak, bundan bir kuvve-i tahrikiye ve cerye gibi de istifâde olunmak, bâ husus umûmi lağımlardan geçirilerek bunların tathirine hizmet etdirilmek pek mümkündür. Bu suretle meselâ Kasım Paşa deresi gibi mecrâ-i amirâz olan olan yerlerden bir deniz nehri geçirilerek sıhhat-i umûmiyeye büyük bir hizmet edilmiş olur.

Zâbıtaya Aîd Mühim Bir Sedbir

Polisin muhâfaza-i adâb ve ahlâk ile te'mîn-i sükûn ve asayiş için vukû' bulacak tenbihât ve ihtârâtını isgâ etmeyenler hakkında cezâ kanununda bir madde ta'yîn edilmemiş ve efrâd-ı ahâliyi zâbıta-i devlete münkâd ve meclûb kılacak ahkâm-ı mahsûsa bulunmaması hasebiyle bu işlerin ihtârâtını çok defa' neticesiz kaldığı bi-l-tecrûbe anlaşılmiş olduğundan zâbıta-i hükümetde fâaliyet ve metâneti te'mîn maksadıyla kanuna ilâvesine lüzûm görülen fıkranın zabtiye nezâretinden dâhiliyeye yazılmış olduğu haber alındı. (1.Sütunun Sonu)

Maddenin mündericâtından temâmiyle haberdâr olmadığı cihetle buna dâîr şimdilik mütalâa der-meyânından tevakkı ediyoruz. Yalnız esas itibâriyle bu

teşebbüsün şâyân-ı memnûniyet olduğunu söyleriz. Zâbitamızı mümkün olduğu kadar kuvvetli, söz geçirir bir halde görmek ahs-ı amâlımızdır.

Zâbitanın nüfuzunu artırmak artırmak için böyle bir tedbire ihtiyac olduğu gibi diğer taraftan polis mekteblerinin keşâdına vezâif-i zâbitanın efrâda hakkıyla telkininde aynı derece de ihtiyac olduğu aşikârdır...

“Tarabya Poloklobi” tarafından çır çır hârik-zedegâni menfaatine verilen at yarışlarına Osmanlılara karşı izhâr-ı bahs-i mahsûsa etmek ve sarf bir eser insâniyetperverâne olmak üzere iştirak eden İtalya sefirinin harmi Markiz Emperyâlinin yegeni Prens Kolona yarışdan bir gün evvel esnây-ı ta’limde atdan düşerek fena halde cerihe-dâr olmuştur. Bu vaka’dan mütevellid teessür Prens’in tehlikeden masûn birhalde olduğu müjdesiyle bir dereceye kadar ta’dil edilmiştir. Markiz Emperyâli Hâzretleriyle aîle-i muhteremesinin ann-ı karib mübeddel meserret olmasını temenni ettiğimiz şu kadarlarına matbûât-ı Osmaniye iştirâk eyler ve genç, cesur Osmanlı mahbi Prens Kolonânın îade-i sıhhatini ann-ı samim-ül-kalb temenni eyleriz:

Büyük Ada’da

Büyük Adada Belediye Memurlarının üç aydan beri mâaş almadıklarını kemâl-i esefle haber aldık. Bundan ba’zı sû-î istiâmâlatın dahili olduğunu da söylediler. Bunlardan ziyâde teessüf ettiğimiz bir şey varki o da Belediye intihâbatından Romlak mes’elesinin gözedilmesi, güyâ herkes bir toprağın evladı değilmiş gibi terk, Ermeni birkaç me’mûrun dâîre-i belediyeden çıkarılmak istenilmesidir. Bu haber sahih ise cür’et edenlerin kendilerini ne kadar büyük bir mes’ûliyete ma’rûz bıraktıklarını söylemek isteriz.

Islah ve ta’dil edilmekte olan ma’den nizâm-nâmesiyle meyâh ma’deniye nizâm-nâmesi ikmâl edilmek üzere bulunduğu gibi zirâat ve baytar ve orman me’mûrlarının tensikâtının da teşekkül eden komisyon tarafından bir an evvel mevki’ tatbiki konulmağa çalışılmaktadır.

Selim mülhime zamanına aîd hesâbatın tedkikine maliye nezâretinden me’mûr edilen Bedri Beyin taht-ı muhâkemeye alınmasına mebni yerine Hüsnü Beyin ta’yin kılındığı işildilmiştir.

Kosava ma'den mühendisliğine Ankara ve Konya ma'den mühendisi Eski Tefvik Efendinin intihâbı olunduğu işidilmiştir.

Zâbıta-i Sıhhiye Hayvaniye Komisyon azâlığına Mülkiye Baytarı Mektebi Müdürü Mir-alay Mahmud Ali Beyin icrây-ı me'mûriyetine müsâade buyurulmuştur.

Askerin Elbisesi

Sınıf selâseyi teşkil eden askerin elbisesinin renk ve şekli kullanılan çuhânın (2.Sütunun Sonu) cinsi matlûbe muvaffak olmadığından ihtiyâc vaka' göre kisve-i askeriyeyi tensik etmek üzere Erkân-ı Hârbiye-i Umûmiye, piyade süvari, topçu, levâzım re'îsleri paşalardan mürekkeb bir komisyon teşekkül etmiştir. Komisyon sık sık ina'kad ile icrây-ı müzâkerât etmektedir.

İkinci ordu kumandanı Ferik Nâzım Paşa cum'a günü Edirneye muvâsalatla umûr-u me'mûresine mübâşeret eylemiştir. Kumandan Paşa öğleden sona hasta-hâne ile kışlaları ziyâret ve piyâde kışlasında bi-l-cümle emirâ ve zabıta kabul etmiştir.

Belediye Teşkilâtı

Adalar Dâire-i Belediyesi (19 uncu)

Da'va vekillerinden Yadigâr oğlu Pavleki Efendi, Banker Kostaki Eskinâz Efendi, Otelci Kotaki Mesâfere Efendi, Sarraf Burgaki Agandis Efendi, virgü müdürü Sabıkı Ensetâş Sadıkı Efendi, tüccardan Yanko Andoniyâdi Efendi, Banker Sinoyos Oğlu Alko Efendi, tüccardan Papas oğlu Entâş Efendi, tüccardan Etnâş Yorgiyadi Efendi, Sarraf Taşcı Oğlu Yuvânaki Efendi, Ebniye kalfalarından Nikola Kifâle Efendi, Ashâb-ı Emlakdan Mihâl Yorgi Efendi,

---

Konferans

Önümüzdeki Pençşenbe günü Osmanlı tahsil görmüş gençler kulübü tarafından Beyoğlu'nda ve Erbiyete tiyatrosunda bir konferans verilecektir.

Ayd-ı hürriyet-i Osmaniye tebrik için geçende Bulgaristan'dan Üsküb'e gelenlere iade-i ziyâret maksadıyla şehr-i hâl rûminin yirmi beşinde treni mahsusla beş altı yüz kişiden mürekkeb bir hey'et Sofya'ya gidecektir.

Memâlik-i Mahrûse-i Şahâne limanlarından Hacâc erkâb edecek sefâin hakkında Sıhhiye Nezâretinden irsâl olunan ta'limâtın nesh-i müstehrecesi dün Dâhiye Nezâretinden lazım gelen mahallere tebliğ edilmiştir.

Musul vilayetinden Dâhiliye Nezâretine gelen bir telgrâfda Hemund eşkiyasıyla asâkir-i şâhâne arasında bir masada vukûa gelmiş olduğu beyan olunuyor.

Trablus Şâm habishânesinde tahliye talebinde ta'ned eden mahbûsin haklarında istiâmâl silah ile bilerek derdi maktul birkaç kişi mecrûh olmuştur.

Şehrimiz mu'teberân sarrafından Kastantiye Elyâsko Efendi vefat etmiş olduğundan merâsim-i tedkiniyesi yarınki sali günü mütevefâtın Heybelideki ikâmetgâhında ala-franga saat on birde icrâ edilecektir. Mütevefânın cenâze resminde hazır bulunmak isteyen zevâta ayrıca tezkereler gönderilmeyecek bu zevâta mahsûs olarak idâre-i mahsûsa vapurlarından biri ala-franga saat dokuz buçukda köprüden hareketle doğruca Heybeli Adaya gidecektir.

İLANLAR

Beyt-ül-mâl İdâresinden:

Harbiye Nâzırı Sâbıkı Recep Paşa merhûmun beyt-ül-mâla der-dest tahrir olan terekesinden araba ve hayvanat (3.Sütunun Sonu) ve sâir eşyânın şehr-i hâl rûminin on beşinci Pazar ertesi gününden itibâren beher hafta Pazar ertesi ve çehârşanba günleri fûrûhâtı mukarrer olduğu cihetle arzu edenlerin ayâm-ı mezkûrede saat altı raddelerinde mütevefây müşâr-ün-ileyhin Nişan Taşında kâin konagina azimet eylemeleri ilân olunur.

**Elbise Meraklılarına
Hâlisâne Bir Tavsiye
Mândelino ve Oğlu**

Galata'da yüksek kaldırım meydanında: numaro 73

Bir çok seneden beri tecrübekâr ve sana'tında pek mahir ve muktedir olan meşhur makasdâr ve terzi Mösyö Mandelino bu kere bayramlar muâsebetiyle son modaya muvaffak gayet metin ve zarif Fransız ve İngiliz kumaşları celb ettiği gibi terzilik fennini Avrupa'da tahsil ile avdet eylemiş olan mümâ-ileyhin mahdûmı dahi birlikde olarak fevk-âl-âde güzel ve arzuya muvaffak elbise biçüb dikmekde oldukları, şimdiye kadar amâl eylediği elbiselerden doyalı müşterilerinin memnûniyet ve hoşnudlarını celbe muvaffak olduğu cihetle hulûlu tekarrüb eden bayramlar vesilesiyle elbiselerinin metânet ve zerâfetiyle beraber yeni getirdiği kumaşlarının her suretle mutlak muvaffakiyeti meselem olan mümâ-ileyh Mösyö Mandelino ve mahdûmunun terzihânelerine bir defa' müracaat eylemelerini ahali-i kirâma hâlisâne tavsiye ederiz.

-Kiralık Hâne-

Makri Köyünde muhâsebeci sokağında beş numarolu hane kiralıktır. Dört odası ufak bir bağcesi vardır. Taleb olanların Makri Köyünde Muhtar Begos Efendi'ye Ali Efendiye müracâat eylemeleri.

Mösyö Jöl Fork İdaresinde.

Beyoğlunda ve modada Fransız Lisesi Sene-i Cedide derslerine Eylülün 21 inci günü başlamıştır.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûâsında tertîb ve Sabah matbûâsında tab' olunmuştur.

2.9.60. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Salı****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 60****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****3 Ramazan : 1326****16 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SİYÂSİYÂT****Dâhili****İntihâbata Dikkat Ediniz!**

Geçen gün intihâbât mes'elesi ünvânı altında yazdığımız makâle “Proderomos” Gazetesi'nin şiddetli bir muâhezesini da'vet etdi. Proderomos bizi vatanperverliği hadd-ı ma'kûlun hâricine, gayet efrâta vardırırmakla ithâm etdikden başka Rûm vatandaşlarımızın intihâbâta güyâ hile karışdırmakda olduklarına dâîr bir iddiâ da bulunduğumuz söylüyor; böyle bir isnâd da bulundukdan, bu nokta-i azimetden hareket etdikden sonra hep bu yolda mutâlâat serd etmekte devam ediyor.

Biz bi-l-tabî' hürriyet etdik, bir yanlışlık olmasın fikriyle gazeteye tekrâr dikkatle baktık; “Tânin”in ismi tereddüde mahâl bırakmayacak surette yazılı idi. Refikamızın ikinci sâhifesinde “Tânin”den aynen nakl etdiği fikra merakımızı izâle etdi: Bütün bu gürültünün mütercim hatasından ibâret olduğunu anladık. Proderomos

refikamız ba'de-mâ hiç olmazsa ehemmiyet vereceği mübâhişi dikkatli tercüme etdirmeğe himmet ederse böyle hilâf-ı vaki' neşriyât ile kendi karilerini yanlış yola sevk etmemiş olur. Bütün anâsır-ı Osmaniye'nin birbirlerini anlayub ittihâd etmeleri lüzûmundan bahs ettiğimiz ve bedâyet-i intişârımızdan biri hep bu mesleği tervic ve müdafâaya çalışdığımız için anâsır-ı muhtelif arasında sû-î tefhim hâsıl edecek bu gibi neşriyâta teessüf ederiz. Proderomos refikamızın mütercimi "Hârde" ta'birini "Hüdâ" anlayarak "Gayr-i Müslim vatandaşlarımızın intihâbâtın dekâyıkını, hârdelerini bilirler" yolundaki fikramızdan "Rûmların intihâb sanduklarına hayle karşıdıkları" yolundaki gülünç ve şâyân-ı esef bir ma'nâ çıkarmış ve bunun üzerine gazetemizin mesleğini, ittihâd-ı anâsır yolunda sarf ettiği emeği unutarak bizi mesleğimizin bütün zıddı bir takım maksad ile ithâm etmiştir.

Proderomos'un bu telâşi bir ta'biri yanlış anlamaktan ileri geldiği gösterildikten sonra mes'elenin ehemmiyeti kalmazsa da biz bunda kendimiz için şâyân-ı dikkat ve gayret ba'zı hakâyık görebiliriz.

Evvela, intihâb mes'elesi gayet nazik ve ihtilâf çıkarmağa pek müsâid bir zemindir. Sâniyen, intihâb mes'elesi Rûm refikalarımız ve Rûm vatandaşlarımız tarafından kemâl-i dikkat ile ta'kib ediliyor ve nazar (1.Sütunun Sonu) ehemmiyet tutuluyor. Bundan dolayı kendilerini şâyân-ı tebrik görüyoruz. Bir halk hayat-ı siyâsiye ye ne kadar mütehâlikâne sayılırsa hürriyetini müdâfâa bu muhâfazaya o kadar kabiliyet göstermiş olur. Teşkilâtı meşrûtiyete karşı lâkayd ve bigâne kalan bir halk o teşkilâtı az vakit içinde gâib eder. Binaen aliyye bugün Rûm vatandaşlarımızda gördüğümüz gayret ve faaliyeti, intibâh ve teyakkuzu şâyân tebrik bulduğumuz kadar anâsır-ı sâire-i Osmaniye'ye de şâyân-ı tavsiye buluyoruz ve Rûm vatandaşlarımızın diğerlerine numûne-i imtisâl olmasını arzu ediyoruz.

Proderomos Gazetesi maksadımızın ne olduğunu aşikâr söylememizi istiyordu. Tercüme anlayanlar için zaten aşikâr bulunan maksadımızı işte bir daha tekrar ederek Rûm vatandaşlarımızın muhâfaza-i hukuk için gösterdikleri himmet ve gayrete diğer anâsırların da imtisâl eylemeleri lüzûmundan bahs ediyoruz.

İntihâb icrâsı her memleketde en mühim mesâildendir. İntihâbat zamanları memleketin en buhranlı, en müntehic bulunduğu dakikalardır. İntihâbat zamanında her fırka ihrâz-ı muvaffakiyyet için neşriyâtda bulunuyor, komiteler teşkil eder, kanun dâiresinde te'mîn-i muvaffakiyyet için her harekete müsâg vardır. Bu yolda gayret ve faaliyet-i şâyân-ı medh ve setâyişdir. Binaen aliyye Rûm vatandaşlarımızı gösterdikleri asâr-ı faaliyetden dolayı hiçbir zaman ve hiçbir vecihle muattab

tutamayız. Fakat sorarız, nicün acaba diğer anâsırların nazar-ı dikkatini celb etmemiz bu kadar ehemmiyetle telakki olunuyor?. Bir birimizin hakkını aynı derecede riâyetkâr olmalı değilmiyiz? Bizce dostluk, kardeşlik adalete, hakkaniyete, müsâvâte riâyet etmek sayesinde te'mîn edilebilir. Bunun için Rûm gazeteleri diğer anâsırların faaliyete da'vet yolunda, hak ve adalet dâîresinde vukûâ bulan neşriyâtdan kuşkulanmamalıdır.

Arkası alınmak üzere bulunan belediye intihâbâtı Meclis-i Meb'ûsân intihâbâtı için bize gayet güzel bir ders misâl olacaktır. Meb'ûsân intihâbâtında evvel belediye intihâbâtının icrâ edilmesi büyük bir ders teşkil etmiştir. Fakat bu dersden istifâde için dikkat ve gayret lazımdır. Farzâ en son ilân edilen Adalar dâîre-i Belediye intihâbâtına bakalım. Azâların kaffesi Hıristiyan ve Rûmdur. Bu neden oldu? Kınalı Ada'da bu kadar Ermeni, Heybeli'de, Büyük Ada'da bu kadar müslim-i sahib-i emlâk var iken nasıl oluyorda bir Ermeni veya müslim azâsıyla intihâb edilemiyor?

Sû-î tefhime meydan kalmamak üzere evvela şunu (2.Sütunun Sonu) söyleyelim ki nitecenin böyle zührûr etmesinden dolayı kimseye kabahât bulamıyoruz, "işin içinde kanun-u mugâyir ahvâl yahûd gizli bir hile vardır." demek istemiyoruz. Yalnız gözümüzün önünde bir vakâ' var. Doktorlar kemâl-i itidâl dem ile feth-i meyt ameliyatı icrâ ettikleri gibi bizde şu vakâ' ictimâiyeyi teşrih ederek ihtivâ ettiği hakikaki meydana çıkarmak istiyoruz, bundan başka bir maksad ta'kib etmiyoruz.

Adalar Dâîre-i Belediyesinde münhâsıran Rûm vatandaşlarımızın ihrâz-ı muvaffakiyet etmeleri evvela intihâbat icrâsı keyfiyetinin inceliklerine, ya'ni evvelki nüshâmızda istiâmâl ettiğimiz ta'bir-i vecihle (hârdelerine) alışkın olmalarından ileri geliyor. İntihâbat acılması zâhiren basit bir iş gibi görünür. Fakat hakikatde o kadar sade değildir. Bu inceliklere dikkat edilmeyecek olursa ekseriyetin akliyete mağlûb olduğu görülür. Akliyet ancak öyle tedbir ve ihtiyât sayesinde muhâfaza-i hukuk ve mevki' edebilir.

Rum vatandaşlarımız öteden beri imtiyâzât-ı mezhebiye cümlesinden olan intihâbat usulüne alışkındırlar. Metropolid, Patrik, Meclis intihâbâtı icrâ ede ede kendilerinden ta'kib edilmesi lazım gelen hatt-ı hareket hakkında bir fikir peydâ olmuşdur.

Bu fikre binâen der ki intizâm ve ittihâd ile hareket etmek lüzûmunu sûret-i katiye'de anlaşımlardır. Aralarında komiteler teşkil etmişler, cemâatin ileri gelir,

aklı erer zevât-ı muhteremesinden mürekkebe olan bir komitenin Patrikhâne vasıtasıyla te'yid eden telkînâtı hep birden, bir vazife-i hamiyetperverâne olmak üzere kabul ve icrâ ediyorlar. İşte bunun için re'ylere dağılmıyor. Şâyân-ı dikkatdir ki Belediye intihâbâtından Rûm vatandaşlarımızın verdikleri tezkereler matbû' idi. Hatt-ı intihâb ettikleri zatın ismi bile matbû' idi. Demek oluyorki onlar azâlığa getirecekleri zatların kimler olacağını evvelce aralarında kararlaştırmışlar, ittihâdi daha iyi muhâfaza için re'y varakalarını başdırmışlar, ta'lime, manevreye alışkın muntazam, mücehhez bir ordu halinde şu meydan-ı mübâreze-i intihâbâta gelmişlerdir. Yeni zamanlar usulüne göre tensik edilmiş bir ordu ile eski zamanın gönüllüleri çarpışamayacağı gibi böyle muntazan idâre olunur bir cemâatin kanun ve akıl ve hükümet dâiresinde yaptığı tedbire gaflet içinde hareket eden kimseleri tedbirsiz hareketleri elbise-i tekâbül edemez. (3.Sütunun Sonu) Adalar Dâire-i Belediyesi intihâbâtında Ermeni ve Türk anâsırları itilâf etselerdi ihtimâlki kendilerinden de azâ bulundurabilirlerdi. Fakat onların böyle şeyleri düşünmemelerine mukâbil Rûm vatandaşlarımızın metbûsârâne ve mütehdâne hareketi neticeyi hep kendi lehlerine te'mîn etmiştir. Maa-mâ-fih hep vatandaş değilmiyiz? Hep aynı memleketin te'mîn-i sâadet ve selâmetine çalışacak değilmiyiz, varsın Adalar Dâire-i Belediyesi hep Rûmlarından teşekkül etsin, hak, kanun meydanında gözünü açan bundan istifâde çaresini bulsun bir taraf gözlerini kapalı tutuyor diye diğer tarafın da gözünü açmaması iktizâ etmez ya! Bunda bir kabahat kabil-i tasavvur ise o da gaflet eden tarafa aîddir.

Belediye intihâbâtından çıkan netâyici meb'ûsân intihâbâtında tatbik edersek bizim zân ve tahminimize göre Rûm vatandaşlarımız ayrı ayrı her dâire-i Belediye de müntahib-i sâni intihâbında muhâfaza-i hukuka son derece de riâyetskâr gayet mütehhid ve intihâb için teşkil ettikleri husûsu komitenin ve patrikhânenin telkînâtına matbû' davranarak, ekseriyeti kazanmağa çalışacaklar ve muvaffak olacaklardır. Hatta Ermeni vatandaşlarımız kendileriyle uyuşmak için müracâat ettikleri halde – kuvvetlerine ve muvaffakiyetlerine emin olduklarından – şimdiden bir taahhüd alıtına girmemek fikriyle müracâat vakâ'yı hemâm kabul etmemişler, müntahib-i sâni intihâbâtının arkası alınmasına ta'lik ve müzâkere etmişlerdir.

Bu suretle hareket etmekte menfâatleri nokta-i nazarından hakları vardır. Müntahib-i sâniler ta'yin edince Rûm vatandaşlarımız intihâbânın neticesi ne olacağı heman heman kati' bir suretde takdir edebileceklerdir. Eğer neticenin kendi istedikleri gibi zühûr edeceğine emniyyet-i hasıl ederlerse bi-l-tabi' Ermeni

vatandaşlarının teklifini red edeceklerdir. Emmiyet-i hasıl edemezlerse o zaman Ermenilerle tevâhid ara ederek muhâfaza-i hukûka çalışacaklardır.

Ayrı ayrı her şu'be-i intihâbiye de vukûâ gelecek müntahib-i sâni intihâbâtından böyle mütehhid hareket ettikleri gibi Rûm vatandaşlarımızın şehir-i emâneti merkezinde asıl meb'ûs intihâbâtından da mütehhid ve müteffâk hareket edecekler ve memleketin nüfûs nisbetine nazaran hisselerine isâbet edecek meb'ûsândan daha fazla meb'ûs intihâb ettirmeğe muvaffak olacaklardır. Zirâ şuna emin olmamalıdır ki, Rûm vatandaşlarımız aralarında meb'ûslarını kararla (1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Salı – 16 Eylül

şdıracaklar ve re'yelerini hiç dağıtmayarak hep o nâmzedlere re'y verecekler.

İşte bî-taraf ve meşerreh gibi muhâkeme edersek bu hakikate vâsıl oluyoruz. Şimid buna karşı ne yapmalı? diye düşünmek iktizâ ederse: aynı silâh ile mukâbele etmeli, ya'ni müslim anâsırı için bir intihâb komitesi teşkil ederek nâmzedleri kararlaştırmalı, müslüm müntahiblerin ittihâd dâîresinde hareket etmelerine çalışmalı, re'yleleri dağıtılmalı ve diğer anâsırın intihâb komiteleriyle uyuşarak adilâne, hukuk-perverâne bir nisbet dâîresinde meb'ûs mikdârını ta'yin eylemeli, derim.

Hüseyin Câhid

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Devlet-i Aliye ve Bulgaristan

Tâmis Gazetesi bu ser-levhâ ile yazdığı bir makâlede diyor ki:

Bulgaristan İmâretinin Şârk Şimendüferlerine vaz'iyed etmesi münâsebetiyle Hükümet-i Osmaniye ile imâret arasında nota-i teâtî edilmesi beynazarda gayet vahim bir mes'ele gibi görüyoruz. Bu ihtilâfın tarihi henüz pek yenidir. Pazar Günü Hükümet-i Seniyyenin Zabtiye Nâzırı Şârk Şimendüferleri müstehdimlerine kararlaştıran sûret-i tesviye mücibince işe başlamaları lüzûmunu ihtâr eylemişti. Müstehdimin derhâl bu ihtâra tabiyet eylediler. Tam bu sırada Bulgaristan imâretinin şimendüfere vaz'iyed ederek askerleri vasıtasıyla hattı işletmeğe başladığı

haberi Der-sâadete vâsıl oldu. Bu haber ibtidâ sû-i tefhime uğratılmak istenilmedi. Fakat ta'til-i işgâl hitâm bulduğu halde alan Bulgar askeri şimendüferi iâde etmiyor. Kumpanya tarafından vukû' bulan şikâyete İstanbul'da verilen karar mûcibince ta'til işgâl eden ve tekrâr işe başlayan bir şimendüferlerin Bulgaristan'dan geçen kısmı öyle başka yerden emir (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) alan müstehdimine tevdi' edilemeyeceği cevâben beyan olunduktan sonra Türk askeri trenleri ta'til-i işgâl esnâsında işlemiş olması da bağır hak kumpânıya bir kabahat olmak üzere atıf olunuyordu.

Görülüyor ki Bulgaristan hükümeti kumpânıya ile kendi arasındaki mesâil-i muâlekeyi sûret-i kati'yede tesviye etmek fikrindedir. İmâretinin ne istediği henüz bilmiyorsa da bir gazeteye çekilen telgrâfnâmeye nazaran Bulgaristan Şark Şimendüferleri kumpanyasını kontrol altına almak kumpanyadan Türkiye'ye te'mîn ettiği menâfi-i maddiyeyi kendisi için de istihsâl etmek emelindedir.

Hükümet-i Seniyye Bulgaristan'a bu mes'ele hakkında bir nota verdi. Bu nota'da Bulgaristan'ın hareketi Hükümet-i Osmaniye'nin hukukuna tecâvüz demek olduğu ve bu hukukun Berlin Mûâhedenâmesiyle te'mîn edildiği beyan olunduktan sonra hattın terki için o emr-i lazimenin itâsı talep ediliyordu. Bulgaristan Hükümeti dün sabah buna cevâb verdi. Hatta vaz'ıyyed edilmesi ta'til-i işgâl neticesi olduğu, kumpanyaya me'mûrlarının muvaffakiyetiyle yapıldığı ifâde ediliyordu. Fakat cevap bu kadarla kalmıyor. Asıl ehemmiyetli noktası sonra gelen kısımdır. Hattın iâdesi mes'elesi kumpanya ile Bulgaristan arasında hâl edilecek bir keyfiyet olduğu Bulgaristan'ın hamle-i müddeândandır. Bu iâde ise Türkiye'nin hukuk-u sarihâsını inkâr etmek demektir. Türkiye böyle bir iddiâyâ karşı, sükût edemez. Binâen aliyye ikinci bir nota vererek hattın iâdesini talebde ısrâr etdi. Hükümet-i Osmaniye'nin hattın kısm-ı izâmının sâhib ve maliki olduğu her dürlü şübheden azâdedir. Bulgaristan imâretinin bu hat üzerinde az çok hiçbir hakkı yoktur. Bulgar dostları vaz'ıyyed-i keyfiyetinin adeta müdafaa-i meşrûa-i kabilinden olmak üzere ihtiyâr edilmiş olduğu makam-ı ma'zeretde (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) ileriye sürülebilir. Halbûki ta'til-i işgâl iddiâ olduğu gibi ibtidâ İstanbul'da başlamamıştır. Bi-l-akis Filibe'den ibtidâ eylemiştir. Şu sırada Türkiye'nin Bulgaristan'a hücum etmek yahûd Bulgaristan-ı tehdid eylemek gibi bir fikir beslediğini dünyada kimse iddiâ edemez. Türkiye'nin şimdi başka meşgûliyeti vardır. Bu yapacağı işler Bulgaristan hükümetinin değilse de Bulgar kavminin de kemâl-i meserretle telakki ettiği ıslâhâtdır.

Mes'elede Şârk Şimendüferleri Kumpanyası'nın da hakkı olduğu aşikârdır. Bulgaristan her iki tarafın da hakkına tecâvüz ediyor. Sofya'da bulunan Avusturya ve Alman politika me'mûrları da mes'eleyi bu suretle telakki etmektedirler. Onlarda Bulgaristan nezdinde teşebbüsâtda bulunmuşlardır. Kumpanya esâsen Avusturyalıdır. Merkezi Viyana'dadır. İşde Alman sermâyedâratının hisseleri de çokdur.

Bulgaristan Hükümetini diploması hukuku düveli kavâîdine muğayir olan bu hareketi icrâ etmekle ne kazanacağı câri suâldir. Bulgaristan 1891 tarihinde hattın diğer bir kısmını zabt etmek suretinde ihrâz ettiği muvaffakiyeti yine tekrar edebileceğini ümid ediliyorsa hataya düşüyor. Kumpanya razı olsa bile Türkiye'nin muvaffakiyet göstermeyeceği tabidir.

Sofya'da Hey'et-i Vükelânın vasıta-i neşriyatı olan bir gazetenin Bulgaristan'ın Bulgaristan dâhilinde hakim-i mutlâk olması lazım geleceği, Türkiye'nin Bulgaristan mesâil-i dâhiliyesine karışmayacağı yolunda bir fikir dermeyân ettiği söyleniyor.

Hak mes'alesi ber taraf edilse bile az çok bir mülâhâza isbâta geliyordur ki Türkiye'nin kesb-i kuvvet etmesi Bulgaristan için daha fâidelidir. Bulgaristan hâricinden gelen teşvikata kapılmanın kendisi için ne kadar muzır olduğunu kendi tarihini tedkik ile anlayabilir. Bulgaristan evvelce harb etmiş, ihrâz-ı muzaffariyet eylemişti. (1.Kısım 3.Sütunun Sonu) fakat Silivniçâ muzaffariyetinden sonra Semerât galibiyeti iktitâf edemedi. Bulgaristan Peşte'de Prese gösterilen müdbedeb resmi kabulden dolayı memnûn olurken bu vakâ'yı unutmamalıdır. Bulgaristan Türkiye ile münâsebât-ı dostaneperverde etmekden pek müstefid olur. İlân-ı istiklâl yâ zabt-ı arâzi fikriyle harbe kıyâm ederse bu menâfi mahv olacaktır.

Şâyân-ı teşekkürdür ki Der-sâadetde Hükümet-i matbûât ve ahali-i tebdilât-ı ahirden beri göstermekde oldukları o şâyân-ı hayret-i itidâl furânedede devam ediyor.

Aradaki ihtilâf cediddir. Tehlikeden arı değildir. Fakat Bulgaristan ya kendilerinden yahûd hâriciye teşvik ile kasden muhârebe kabisi açmazsa kabil tesviyedir.

Keşûf Mes'elesi

ve

Detonik Gazetesi

Keşûf mes'elesi tahaddüş edeli on beş gün oluyor; vicdân-ı umûmiyenin nazar-ı muhâkeme ve takdirine bütün masik tarihisiyle arz edilen bu mes'ele şimdi artık her dürlü ana'nesiyle, bedâyet-i mes'eleden bugüne kadar ittihâz edilen meslek ve maksadın olanca ser eseriyle ma'lûm olunmuş demektir. Kamil Paşa kabinesinin hiçbir maksad-ı hâfi ta'kib etmeksizin muhâza-i hukuk düvel-i kavâidine ve muâhedât-ı mevcûde ve meri'ye ahkâmına riâyetle ittihâz eylediği politika da nazar-ı hükümet ve hakikatının göreceği maksad birdi, iki olamazdı.

Fakat ne çâre ki bu politika Bulgaristanda müterakib fırsat olan muhâmelin sû-î tefsirine Bulgar Efkâr-ı Umûmiyesini tehicde menfâatlerini arayan ba'zı tarafların sû-î niyete tesâdüf etmişti. Biz işte bunda aldanmışdık: ya'ni biz aylık hatvede tahaddüş eden heyecân soğuk kanlı muhâkemândan (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

14

Tefrîkâ-i Siyâsiye

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmül-ü Ahiri

Garib istihzây-i (...?): bir zamanlar bu Rûmların abâ ve ecdâdı Karadeniz Boğazı'nın tahkimine mûmânaat ederken şimdi boğazın asilere karşı seddini talep ediyordu. İsyân ve ihtilâl etmiş bir geminin bî mesrûn harekâtı Rusya Hükümetini Hükümet-i Osmaniye nezdinde böyle bir teşebbüse mecbûr edince zât-ı şâhâne katinet-i siyâsiyesi icâbınca Rusların bulunduğu mevki' müşkülden istifâde ederek intikam almakta te'hîr etmedi. Ne zillet-i avrer tesâdüf ki bir mel'ûn gemi büyük Katerina'nın nedim güzidesi, aşk mergubi olan ve ondan gördüğü lütfün nişâne şükrânı olmak üzere bir gün Kırım Elkâsını onun ayakları altına sererek Rusya İmparatorluğu Bahr-i Siyâhe (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) isyân eden Prens "Botmekin Dunurid" in ismini taşıyordu.

Tarihde emsâli görülmeyen bu hadise, taîfesiz bir torpidonun kovaladığı zâbıtsız bir zırhlının bu seyrân-ı garibi bir çok vekâyi ictimâiye sebep oldukdan sonra

Romanya me'mûrunun zelilâne bir teslimiyetle nasıl hitâm bulduğu hatırlardadır. Gerçi bu asi gemi ne boğazları geçdi. Ne hattı suretde İstanbul'u tehdid etdi, ancak Karadeniz havzasında böyle serbestce dolaşması Bâb-ı Ali'yi telâşe düşürmeğe, hükümetleri huzur ve rahatını ihlâlê kifâyet etmişti. Romanya Bulgaristan gibi ikinci derece de devletler bundan istifâde ederek Köstence, Burgaz Limanlarını tesliha, bir ufak kilo teşkiline şetân idiler: Mâdem ki Rusya Karadeniz'de asâyişi muhâfaza edebileceğinden emin değildir, o halde küçük hükümetlerin zabıta vazifesini ifâ ederek....Velev gayr-i varid bile olsa – ikinci bir Botmekin hâdisesine karşı evvelden hazırlanmış bulunmaları icâb etmez mi? Romanya nazar-ı sâbıkasından Mösyö Parmabore (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) “Rovistâ Jondisiyâr” nâm risâle-i mevkûte'de Botmekin hâdisesine dâîr neşr etdiği bir makale-i mühimme de hâl-i isyâna girmiş bir geminin Karadeniz ve Boğaziçi önünde görünmesinden zühûru melhûz olan ihtimâlâtı tedkik etmiş ve bu münâsebetle Karadenizle Boğazların tabi' olduğu usûlu hukûkiyeyi tenkid eylemişti. Ancak Avrupa için müzmin bir hastalık demek olan Şark Mes'elesinin en tehlikeli eşkâlinden birini teşkil eden Boğazlar Mes'elesi en ziyâde zir-hâlinin takribi şâyîâsı üzerine oynandı. Kabineler bir çok muâhedât ile ta'yin ve tebdil, bi-l-ahire ta'dîl ve tashih olunan, daha sonra 1902 – 1904 seneleri hadiseleri üzerine tekrar mevzû' bahs olan boğazlar mes'elesinin hakikat halde pek iyi ta'yîn ve tasrîh edilmemiş olduğu o vakit anladı.

Rus – Japon Muharebesi enzâr-ı dikkati boğazlar mes'elesine celb etmişti: Baltık Donanması İstanbul mukâvele-nâmesi 1888 mûcibince hiçbir ma'naya uğramaksızın Süveyş Kanalından geçtiği halde muâhedât ile Karadeniz'de sebep (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) edilen Bahr-i Siyah donanması Akdenize geçemiyordu. Durucak'ın ilân-ı istiklâl etmesi, Almanya İmparatorunun Kopenhag'ı ziyareti, Alman matbûâtının açtığı bâb-ı münâkaşa Baltık Denizinin “İç Denizlerden” olduğunu ilân için ceryân eden müzâkerât üzerine ortaya bir takım kıyaslar atıldı; Karadenizin, Boğazların, Baltık ve Danimarka Boğazlarının usûl-ü idârelerinde mevcûd olan ihtilâfat-ı esâsiye şerh edildi. Romanya ve Bulgaristan gibi ikinci derecede devletler o vakte kadar düvel-i muâzzamanın vaz' etdiği kavâînine arz inkîyâd ederken şimdi onlarda söz söylemek, onlar da bir donanma sahibi olmak iddiâsına kalkışdılar.

Binaen aliyye Şark Mes'elesi Türkiye'nin istikbâline esaslı bir suretde merbût ve bunu tekdik ve tatbi' ederken mes'elenin mazisiyle safâhât-ı hâziresini de göz önünde tutmak zaruri midir. Biz burada hiçbir neticeye iftîran edemeyen parlak

muhârebeleri esaslı hiçbir şeyi vücûda getirmeyen o güzel muâhede-nâmeleri anlamak istemiyoruz. Diplomatların kurnazlıklarına, hukuk-u düvel hevâcalarının (2.Sayfanın Sonu)

Salı – 16 Eylül

Tânin

Sâhife 3

sonra sükûn-pezir olacak, böyle bir eser-i azîm-i medeniyetperveriye muvaffak olan Türkiye'nin komşusunu öyle hâf-ül-kâlem tahkir etmek suretiyle hükûmât-ı mütemdinenin teveccühü ve muhabbetinden mahrûmiyete kâil olamayacağını Sofya kabinesi takdir edecek zân ediyorduk. Halbûki aradan geçen bu on beş günün vekâyi'ni bî-taraf bir nazar-ı şâmil ile tedkik edecek olursak görürüzkü Bulgar matbûât-ı tâ bedâyet-i mes'eledenberi hakikata karşı garib bir ısrar ile göz kapamış matbûânın bir memleketde en mühim ve en mukaddes vazifesi halka doğru yol göstermekden ibâret iken Sofya cerâidi efkâr-ı umûmiyeyi büsbütün tehiden bir an halî kalmamıştır.

Bulgar matbûâtının hitâsı yalnız bundan ibâret olsaydı bizim kendi hesabımıza söyleyeceğimiz şeyler vazifesini yanlış bir surette tefsir edenlere karşı vaki' olacak hayr-i hevâhâne bir ihtâr derecesini geçmezdi. Nitekim şimdiye kadar hep böyle yaptık nezâket-i mu'tâde hilâfında neşriyatı bile itidâl ve sükûnetle telakki ederek “elinden cicisi alınan” çocuğun şâmânelerine geçici bir fevrân nazarıyla bakdık. Biz bu meselik-i itidâl ve basiretde gitmekle Bulgaristan'ın Balkanlarda korkunç bir anâsır-ı igtîşâş olmak töhmetiyle lekелendiğini görmemek arzu-u sâmimisine tabiyyet ediyorduk. Fakat bugün görüyoruz ki Bulgar matbûâtının ba'zısı bu arzumuzu başka yolda tefsir etmek mesleğinden hâla vaz geçmek istemiyor. Senelerce hukuk-u sarihinin gasb ve tağyir olunmasına karşı boguk bir sâdây-ı itirâzdan başka bir şey yapmayan Millet-i Osmaniye'yi hukuk-u musaddakasından gâfil ve kim bilir belki de aciz zân ederek en sarîh ve ma'rûf hakikatleri bile kasden yanlış tefsir etmekten çekinmiyor. İşte buna karşı sükût edemeyeceğiz.

Sofya'da intişâr eden ve Detonik Gazetesi (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) Keşûf mes'elesine hasır ettiği uzun bir makelede Bâb-ı Ali'nin Keşûf Efendi'nin veya vekil ve hilâfının Der-sâadete gönderilmesi hakkındaki talebinden bahs ettiği sırada Berlin Muâhedenâmesi gibi Balkanların hissiyat-ı siyâsiyesini ta'yin eden bir vesikâ-i mühimmenin derece-i meriyet ve makbûliyetini hayat-ı düvelde bir hiç demek olan otuz senelik bir zamanın mürûr etmiş olması vesilesiyle tenkîs etmek istiyor. Detonik

Gazetesinin böyle sahte bir tavır ma'lûma tefrûşâne ile bedâhete karşı bağırması hakikaten gülünçdür. Detonik Gazetesi bilmek istemiyor ki Berlin Mûâhenâmesi şekl-i asliyesinden hiçbir şey değışmeksizin asıl bundan sonra bütün ahkâmıyla mevki' tatbik vaz' olunacak şimdiye kadar Türkiye'ye aîd işleri hükûmât-ı sâîreye aîd mesâîlden büsbütün başka bir yolda muhâkeme ve takdire müsâade eden tarafgirliğin, iki vicdan nazariyesinin asıl bundan sonra bir muâdelât-nâme dâîresine girdiği görülecektir. Detonik Gazetesi Berlin Mûâhenâmesinin tatbik olunmuş olan 23, 61 ve 62 inci maddelerini ileri sürürken yine aynı muâhede-nâmenin Bulgarlar tarafından tecâvüz edilen mevâdını meskûn ana tutuyor, Hükümet-i Osmaniye'nin o muâhedenâmeye vaz' imza eden devletlerin hissiyât-ı nasfet-i insâniyete müracâat ederek imzâlarının muhâfaza kadar ve namusunu talep etmek hakk-ı sarihini unutup gibi görünüyor, hele Bâb-ı Alinin "iki hükümet arasındaki münâsebâtı ihlâl etmesi ihtimâli bulunan" hareketini bi-l-pervâzâne bir lisan-ı istihzâ ile tenkid ettiği sırada Sofya kabinesinin usûl-u meşrûtiyet-i Osmaniye'den hoşlanmadığı, Balkanlarda eski nâire-i ihtilâli uyandırmak istediği zehâbını hasıl eden tarz-ı tefsir hata alûdundan bahs etmeği kendine kiran buluyor...

Detonik Gazetesiyle beraber bütün Bulgar matbûâtı da anladı ki Bâb-ı Ali'nin maksadı haricen (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) tevsi' dâîre-i nüfuz ve iktidâr değildir, Osmanlı Efkâr-ı Umûmiyesini ta'kib mecbûriyetinde bulunan Bâb-ı Ali sulh ve sükûnun en samimi tarafdârı olan Osmanlıların arzu ve emelleri hâricinde bir politika ta'kib edemez; biz sükûn ve asâyiş içinde memleketimizi islâh ve imâr etmeğe karar verdik. Memleketimiz büyük felaketler, büyük buhrânlar yüzünden bir çok zarar gördü; biz yavaş yavaş bu zararları ta'mir ve telâfi etmek, bize uzatılacak dost-u teveccühe ve muhabbete mütehâlikâne sarılarak ilerilemek mesleğinden ayrılmayacağız. Nitekim Keşûf mes'elesinde ta'kib ettiğimiz hatt-ı hareket Detonik Gazetesinin dediği gibi hâricen gavâil ve müşkülât çıkarmak arzusuna değil bi-l-akis vatanın müdafâa-i hukuk ve menâfi' ile başlayan haysiyet-i milliye esâsına müstenid idi. Keşûf Efendi eski silsile-i yağmayı idâme etmek maksadıyla hâriciye nâzırımız nezdinde teşebbüsâtda bulunduğu zaman Tevfik Paşa hakkımıza, düvel-i muazzamanın ahkâk-ı hakkındaki hissiyât-ı nasfet ve adaletine itimâd ettiğini anlatan cevabı ile o silsile-i yağmaya nihâyet verildiğini anlatmak istememişti. İşte Bulgaristan'a bu, ağır geldi, Berlin Mûâhedenâmesini emel ve arzusuna göre tefsir ve tağyir eden en meşrû' hukuku çekinirken de okşandığını gören Sofya kabinesi işte bir

Türk Hâriciye Nâzırından böyle bir müdafâa görünce şaşırdı, musib ve ma'kûl bir cevab bulunamamaktan mütevellid aciz içinde haksızlığa kadar gitdi.

Evet Jön Türklerin maksadı müdâhele-i hâriciyeye meydan vermemekdir. Fakat Jön Türkler Memâlik-i Osmaniye'de sakin akvamın hukuk ve menâfi' temin olunamamak yüzünden gelecek bir müdâheleden müctenibdirler, anâsır-ı muhtelif arasında vahim bir müsâvâtsizlik, kanlı mukâalat tahaddüş etmemesine Jön Türkler olunca kuvvetleriyle çalışdılar; bu sâ'i ve himmetin samimiyetine bugün herkesden ziyâde (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) o akvam ve anâsır kani'dir. Binaen Aliyye ortada hukuku fedâ edilmiş, menfâati gözedilmemiş bir kavim yokdur. Detonik Gazetesi Keşûf hâdisesinden dolayı vukûa melhûz gibi gördüğü müdâhele-i ecnebiyeden bahs etmek istiyorsa emin olsunki biz nihâyet-ül-emir haricin tevassut muâdelinkârisını talep etmek mecbûriyetinde bulunacağız.

Anlaşıyorki Detonik Gazetesi hakikat-i ahvalin kendi tarz-ı telakkisine muvaffak olmadığını görünce aciz ve me'yûsiyet içinde çırpına çırpına nihayet-ül-emr milletle el ele veren ve ancak milletin emniyet ve teveccühü sayesinde muhâfaza-i mevki' ededn kabineyi de ithâma kadar vararak İstanbul'da re'y ve hükmü câri bir istibdâd partisi mevcûd olduğunu söylüyor, ya'ni açıktan iftirâ ediyor.

Şimdi Detonik Gazetesine sorarız? Türk İmparatorluğunun felâketini mûcib olan meslekden Jön Türklerin hala ayrılmak istemediklerini nereden anladı. Felâketimizi mûcib olan mesleği takbih ettiğinden dolayı refikamıza teşekkür ederiz. Fakat emin olsun, o meselik bugün bir daha dönmemek üzere adem-i abâda gitmiş; onun yerine şimdi menfâat-i hakikiyeye selâmet-i milliye esâslarına müstenid bir idâre-i pederâne te'sis etmiştir. Bu idâre cihân-ı medeniyetin emniyet ve itimâdını kazanacak kaffe-i şerâiti hâvidir. Bundan ne sevk-i cebânetle ihtiyâr edilmiş müsâmahalar, ne zalimet-i cehâlet içinde görülemeden çekinememiş haklar, hiçbir şey yok; bu idâre Kürdistan'da, Yemen'de, Hicâz'da Detonik Gazetesinin dediği karışıklıklara, memleketi cidden me'yûs eden kaht-ı ricâle nihâyet verecek ve bunları hep sükût içinde, hep Avrupa'nın samimiyet-i teveccühüne güvenerek yapılacaktır.

Keşûf hâdisesinin netâyicinden tevellüd-ü melhûz olan zararların en büyüğünü Jön Türklere tahmil etmekde nâymusum bir istiâcal gösteren Detonik Gazete makalesinin ibtidâlarında Berlin Mûâhedenâmesi (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

hâl ve fasıl mesâildeki ma'lûmât ve mahâretlerine sâha-i cevân olan bu kâvâid ve istisnâat arasında mes'elenin mahiyetini icâbat-ı menâfi' tabiân hukuk-u nokta-i nazardan tahvilata sebep olan esbâb-ı hakikiyeyi, derece-i şumûlünü anlatacak bir usul bulmak mümkün olup olmadığını tahri etmek fikrindeyiz. Maksud yoktur.

Meşhur darb-ı meseldir: “Kapıyı Ya Açmalı, Ya Kapamalı” derler. Siyaset beyn-el-milelde bu darb-ı meseli irâd etmek kolay ise de tatbik etmek müşküldür. Boğaziçi, Çanakkale Boğazı gibi tar bir boğazın iki sahiline mutâsarraf bulunan kuvvetli bir devlete göre boğazı açık veya kapalı tutmak müsâvidir. Ancak dostlarına açık tutub da düşmanlarına kaparsa bu müsâvâtsizlikten bir çok ihtilâf zühûr eder, bâ-hûsus o devlet za'yıf olacak olur ise dühûl ve mürûr mes'elesi layâ'd velâ-yihisi münâzâatı mûcib olur: kendisinden daha kuvvetli bir komşuya karşı mesdûdiyeti nasıl muhâfaza edebilecek; bunda acizi görüldüğü halde Türkiye'ye yapıldığı gibi (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) akvâm-ı sâirenin bu bâbda bir nev' vesâyıtını kabule mecbûr tutulmayacak mı? Boğazların açık veya kapalı tutulması kâidesi hiçbir hukuk-u düvel kitabında yoktur; bu kâideyi ta'vin eden şey kuvvetli tarafın menâfi'dir. Halbûki bu menâfi' pek karışık ve ba'zen birbirine mübâyen olduğu gibi hâl ve zamane göre değişmekden de hali değildir. Meselâ Rusya İstanbul'da nüfuzu ziyâde olduğu zaman Boğazların mesdûdiyeti kâidesini tervic etmek muktezây-ı menfâatdır; o bilirken ledd-ül-hâce Akdeniz ve Karadenizi Boğazları kendi sahillerini, tersânelerini bir düşman donanmasının tecâvüzünden muhâfaza edebilecek, halbûki kendi gemilerinin Karadeniz'den Akdeniz'e çıkmalarına karşı bir mâni' teşkil edemeyecektir. Binaen aliyye bu esas icâbat-ı zamane göre Rusya için ya bir istinâdgâh yahûd bir mana' demek olur.

Hukuk-u beyn-el-düvel kavâidinin tefsirinde menâfi' siyâsiyesi sâikdir: mazhâr-ı himâye olmağla ihtiyacı bulunduğu zaman başka, önüne çıkacak mana'yı yıkub geçmek istediği zaman başka yolda tefsir eder. (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

İngiltereye gelince İstanbulda nüfuzlu olduğu zaman boğazların, Rusyaya karşı mesdûdiyetini talep etmiş ve fakat kendisi için Karadenize dühûl imkânını istihsâl için çalışmıştır. Anlaşıyor ki muâhedât boğazlar için bir hak vücûda getirmiştir; ancak alakadâr olan düvel-i muazzama tatbikât-ı husûsunda yalnız kendilerini ledd-ül-hecâ bu hakka tecâvüz edebilecek kuvvetli buldukları zaman riâyet etmişlerdir.

“Bizim nazarımızda hukuk-u düvel düşmanlarımızın harekâtını takyid etmek suretiyle selâmetimize hadim olacak müesserâtın biridir.” 1905 tarihinde

İngiliz parlamentosu azâsına tevzi' olunan mâî kitabda bu ma'nidâr cümle münderecdir? Hukuk-u düvel-i kavâidinin İngiliz menâfine uyması lüzûmu bundan daha mahîrane bir surette talep edilemezdi! İşte İngiltere Hâriciye Nezâretinin usûlu siyâseti, İngiliz diplomaması hak ve adillik kavâid-i esâsiyesinden emsâlsiz bir mahâretle istifâde ederek vaktiyle ale-l-kesir müşkülât içinde kaldığı zaman tevessül ettiği muvakkat tedbirleri nihayet dokunulmaz (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) birer hakikat derecesine isâde bu sayede muvakkat olmuştur.

Nitekim esrây-ı zenciye'nin ticâretinin meni' maksadıyla sefâin-i ticâriye üzerinden te'sis ettiği "hakk-ı muâyene ve teftiş" İngiliz tefavvuk bahriyesini te'yid için yapılmış usulden başka bir şey değildi; bi-l-ahire Rus-Japon Muhârebesi ve Kamerân hadisesi münâsebetiyle Fransızlara İngiliz menâfi'ne hadim, Fransız menâfi'ne muğayir olmak üzere ne gibi şerâit bî taraf teklif ettiği ma'lûmdur. Şimdi de boğazlar ve Karadeniz mes'elelerinde kendi politikası menfatine olarak aynı usulu nasıl bir mahâret fevk-âl-âde ile istiâmâl ettiğini göreceğiz.

Boğazların mesdûd veya keşâde bulundurulması mes'elesine İstanbul'da oturulub bakılırsa görülür ki bu mes'ele öyle istisnasız kâidelere bilâ tağir tatbik olunacak usullere müthâmel değildir. Boğaziçi denilen yer o kadar dardır ki sefin-i harbiyeye keşâde bulundurulacak olursa zât

Mâ-ba'dı var

(3.Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Salı – 16 Eylül

Bî-muhâbâ çiğneyub geçdikden sonra yanlış bir kerive-i teevvîyle düşdüğünü anlayarak geri dönememek zarûreti içinde adeta Osmanlı Efkâr-ı Umûmiyesini tehdid etmek istiyor. Bir nev' hakka bazlığa benzeyen bu tarz-ı muhâkemeyi biz refikamızın telaş ve heyecânına bağışlarız. Yalnız şurasını söylemek isteriz ki Osmanlılık nâmına ne görürse üzerine bir savlet-i müfterisâne ile hücûma alışmış ve Türk düşmanlığı mesleğinden – heyhât ki vekâyi' ahire ve efkâr-ı umûmiye karşısında bile – vazgeçememiş olan Detonik Gazetesi böyle gazez-i alûd sütunlarla hem memlekete fenâ bir hizmet etmiş oluyor, hem kendini büyük bir leke altında bırakıyor, Detonik Gazetesi Bâb-ı Alinin maksâd-ı hakikiyesini nihâyet-ül-emir tedbir ederek akilâne bir sûret-i itilâfiye bulmağa çalışan Sofya kabinesinin teennî

hakimânesini betâ'et ve atalet diye tefsir edeceğine Bulgarların hüsn-ü niyetinden şübhelenmeğe başlayan Avrupa efkâr-ı umûmiyesini tatmin ve te'mîn, hükümetin vazife ve mesleğini teshil ve tervic etse daha doğru bir yol tutmuş olur. Biz ta' kib edeceğimiz hatt-ı hareketde hele Detonik Gazetesinin irşâdına asla muhtaç değiliz, hârici ve dâhili siyâsetimizin ma'in ve musaddak bir programı vardır: hâricde herkesle hoş geçinmek, herkesin hukukuna riâyet etmek, dâhilde memleketin muhtaç olduğu ıslâhatı rafta rafta vücuda getirmek, sulh-u alemde şâyân-ı hürmet bir müesser kuvvet ve ehemmiyeti kazanmak.

Bütün Osmanlılar, hatta Detonik Gazetesinin hal-i asiyânda bulunduğu bahs ettiği Kürdistan da, Yemende Hicâzda bu maksat uğurunda en son fedâkârlıktan çekinmemeğe karar vermiştir.

Müştâk

Roma 26 Eylül – Sekolo Gazetesi Viyana sefir Lâ-Hakkı Reşid Paşa ile vaki' olan bir mülâkatı neşr ediyor. Müşar-ül-ileyh hükümet-i seniyyenin ne Keşûf Efendi, ne de Şark şimendü- (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) ferleri mes'e lelerinden Türk hukuka razı olmayacağını Berlin Muâhedenâmesi Bulgaristan'ın mevki' ve şerâit-i düveliyesini ta'yîn etmiş olduğunu ve bu memleketin eczây-i mütemme-i Devlet-i Osmaniye'den bulunduğunu söylemiştir. Reşid Paşa diyorki: “Bulgaristan'ın evvelce muhârebeye inanmamak lazım gelir. Fakat Bulgar zemâmdârân umûrunun hükümet ve basireti Avrupa'nın Balkanlara nazar-ı dikkati celb etmekden başka bir şey'e yaramayacak olan bir meselik-i siyâsi tahaddiye ihtimâl verdirmiyor.” Bulgaristan'ın istiklâlini ilân etmesi melhûz olduğuna dâir muhâbirin vaki' olan bir suâline müşâr-ün-ileyh Berlin Muâhede-nâmesine bu suretle taarruz ve tecâvüz edilmesine Hükümet-i Osmaniye'nin muhâlefet edeceğini beyan etmiştir.

Viyana 27 Eylül – Viyana muhâfil-i siyâsiye ve maliyesinde câri olan efkâra nazaran Avusturya kumpanyasının Bulgaristan'a aîd şu'besi Bulgaristan tarafından satın alındığı ve bu bâbdaki şerâit-i mübâya' kabil-i kabul olduğu takdirde şimendüfer hadisesi hâl ve fasl olunabilir. Hükümet-i Osmaniye'nin Şimendüfer vâridatı üzerindeki hakkı muhâfaza edecekdir. Şark Şimendüferleri Kumpanyasının yüz seksân milyon Frank istediği şâyî' olmuştur.

Viyana 27 Eylül – Bulgaristan Prensini doğruca Paris'e gideceği şâyî' olmuştur. Maa-mâ-fih eğer istiklâlimin ilân-ı keyfiyeti muhakkak bir şey ise o vakit imâretde kalacaktır.

Berlin 27 Eylül – Almanya Cenûbi Gazetesi Almanya'nın Bulgaristan'ı şimdiki mesleğinde teşvik etmekte olduğuna dâir İngiliz Gazeteleri tarafından işâa edilen haberleri tekzib ediyor.

TELGRAFLAR

Dâhili

İskenderiye, 27 Eylül – Bugün iâde-i kanun-u (1.Kısım 2.Sütunun Sonu) esâsi için nümâyişler icrâ edilmiştir. Nümâyiş icrâsı zımında Saray-ı Hadpoyye doğru giden bir cem-i gayr me'mûrun zabıta ma'rifetiyle dağılmıştır.

Atina 27 Eylül – Berlin'de iş'âr ediliyor:

Matbûât kongresinin dünkü ictimâinde matbûât-ı Osmaniye murahhası gelecek kongresi Der-sâadet'de toplanmasını teklif etmiştir. Yunan matbûâtı hey'et-i murahhası re'îsi Mösyö Kaklomanos gelecek ictimâin bi-l-akis Atina'da vukûâ gelmesini tavsiye etmiş ve bununla beraber Atina Matbûât-ı Cemiyetinin Der-sâadet Matbûât-ı Cemiyeti hakkındaki muhabbetini izhâr ve isbât etmek için Yunan murahhasları kongrenin Atina'da keşâd olunmasını ve Der-sâadet'de hitâm-pezir olmasını teklif etmekte bulduklarını beyân etmiştir. Mûmâ-ileyh “Siz Atina'ya geliniz. Biz İstanbul'a kadar arkanızdan geliriz. Bu suretle şarkı görebilirsiniz.”

İngiliz, Romanya, Flemenk murahhasları gelecek kongrenin bi-l-akis Londra, Bükreş ve Laheyde toplanmasını teklif etmişlerdir. Kongrenin hangi şehirde ina'kad edeceği keyfiyetinin ta'yîni kongrenin Meclis-i Mahsûsasına tevdi olunacaktır. Kongre re'îsi Mösyö Sineger kongrenin Atina ve Der-sâadet'de toplanması teklifinin en ziyâde karin kabul olması muhtemel olduğunu Yunan murahhaslarına beyan etmiştir. Bu teklifin kabulü suretinde kongrenin müzâkerâtı kongre azâsını Pire'den Der-sâadete gönderecek vapurda ceryân edecektir.

Viyana 28 Eylül – Bulgaristan Prensi Ferdinând Dom akşam Avusturya'da kâin “Poberâd” ve “Mülga”ya müteveccihen hareket etmiştir. Prens Hâzretleriyle mahdûmları daha birkaç gün burada kalacaklardır.

Hârici

Paris, 27 Eylül – Kral Alfons Re'îs-i Cumhur Mösyö Fâlyeri ziyâret etmiş, mülâkat 45 dakika sürmüştür. Ba'de Mösyö Fâlyer Krala iâde-i ziyâret eylemiştir. Kral Alfons Mösyö Felemânosu, Mösyö Saland Salazar ile Mösyö Pişon

görüşmüşlerdir. Mösyö Saland Salazar ile Mösyö Pişon iki re'îs hükümet arasında ceryân eden muhâverede hazır bulunmuşdur.

Filedelfiya, 27 Eylül – Rum kongresi Çin Sût istiâmâlınden dolayı sirâyet etmesi melhûz olan vereme karşı ne gibi tedâbir-i mâna' ittihâzı lazım geleceğini tedkik etmek üzere Profösör Köhnün taht-ı (1.Kısım 3.Sütunun Sonu) riyasetinde bir komisyon teşkiline karar vermişdir.

Paris, 26 Eylül – Cenerâl Damat tarafından çekilen bir telgrâf-nâmeye göre dün Lejyon Enrânjer askerinden beş firari Dar-ül-beyzâdan vapura binüb kaçacakları sırada taht-ı tevkife alınmışlardır. Bunların refâketinde Alman Konsolos-hânesine mensub bir yerli me'mûr bulunmakta idi. Taht-ı tevkife alınan firârilere jandarmalar ma'rifetiyle ordu habishânesine nakl ve isân olunmuşlardır. Bir az sonra altıncı bir firari de tevkif edilerek ordugâha sevk olunmuşdur.

Dar-ül-beyzâ, 26 Eylül – Almanya'nın şehir-i mezkûrede mûkim konsolos Tuncada ki "Lejyoner" askeri hadisesinden dolayı Fransa konsolosuna tahriren bir protesto-nâme göndermişdir. Bu hadisenin sûret ve sebep-i vukû' hakkında Dar-ül-beyzâ'da icrây-ı tahkikata ibtidâr olunmuşdur. Vekâyin mahiyeti hakikiyesi teybin edince Fransa ve Almanya hükümetleri tarafından aynı fikr-i itilâf-cûyâne ile tedkik olunacağı şübheden azâdedir. Dün Almanya'nın Tunca'daki maslâhat-güzârı ile Fransa sefiri Mösyö Renyol son derece itilâf-cûyane bir lisân ile bu hadiseyi mevki' tezkere vaz' eylemişlerdir.

Berlin, 27 Eylül – Dar-ül-beyzâ'da vukûâ gelen hadise hakkında atideki rapor ahz olunmuşdur: Lezyon Enrânjer askerlerinden üç Alman firârisinin vapura binmesi münâsebetiyle Alman konsoloshânesinin katibi ile bir neferi – ki firarları teslim etmek ve vapura bindirmek istiyorlar idi, - Fransa mecriye neferâtı tarafından dûcâr-ı hücum ve tecâvüz olmuşlardır.

Fransız Zâbıtarından biri katibi rovlorle tehdid eylemişlerdir. Alman konsoloshânesine mensub olan nefer bağlanmış ve Alman konsoloshânesi tercümânı müdâhele etmeden salıverilmemişdir. Firârilere Fransızlar nezdinde hâl-i mevkufiyetde bulunuyorlar. Ve hadise de mücerrem olanların te'diyi talep ediliyor.

Kolonya, 27 Eylül – Berlin'den Gülünüş Çaytonig Gazetesine çekilen telgrâf-nâmede Dar-ül-beyzâ hadisesinin pek ziyâde şâyân-ı teessüf olduğu iş'âr ediliyor. Almanya derhal tarik-i diplomasiden lazım gelen ihtârât ve teşebbüsâtda bulunmuşdur. Hükümet mes'eleyi şiddetle ve maa-mâ-fih itidâl dem tam ile ta'kîb

edecektir. Hadisenin suret-i nâmuskârâne de tesviye bezir olacağına şübhe edilememektedir.

Lejyon Enrânjer askeri Fransa'nın Cezayir ve Amerika şimâlide ve ba'zı müstemlekelerinden istiâmâl ettiği bir nev' asker der ki neferâtı ale-l-ekser şuradan buradan kelime icânebde teşekkül eder. Bu icânebin ale-l-ekseri serserilerden ve hatta envâ' cenhâ ve cinâyât ile mahkum olarak hiçbir yerde dikiş tutturamayan (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

14

[Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muhârriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

Onlar gelince ayağa kalkmadan sordu:

-Haberiniz var mı?

Pâvel sakin bir tebessümle cevâb verdi:

-Şübhesiz... Korkuyormusun.

Hem pek çok korkuyorum,

Andere atıldı:

-Korkmamalı, bunda korkulacak bir şey yok.

-Semâveri bile hazırlamamışsın!

Ana kalkdı ve kitabları göstererek maksadını anlattı:

-İşte bunlar için...(2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Küçük – Rusyalı ile Pâvel gülmekten bayılıyorlardı. Pelage bundan mütseli oldu sonra Pâvel bu kitabların ba'zısını alarak havluda biryere saklamağa gitdi; Andre semâveri bakmakla uğraşırken diyordu ki:

-Bunda korkulacak bir şey yok. Yalnız insanların böyle budalaca şeylerle uğraşmasından utanıyordum. Meselâ buraya bir takım ser-hoş herifler; bellerinde kılıçlarıyla, ayaklarında mahmuzlarıyla gelir, her tarafı karışdırır, yatağın altına, ocağın içine bakar. Evin mahzeni varsa oraya iner anbârı varsa oraya çıkar, yüzlerine gözlerine urumcuklar yapıştır. Tepinub dururlar. İçleri sıkılır, sonra yaptıklarından kendileri de utanırlar ve işte bunun için sert gaddar bir tavır alırlar, evdekilere

kızarlar ve yaptıkları şeyin çirkin pis bir şey olduğunu okullarda bilirler bir defa' benim evimde gelmişlerdi. Aradılar, taradılar, bir şey bulamadan gittiler? Bir defa'sında beni de beraber aldılar, habse atdılar, orada tam dört ay kaldım. Ara sıra böyle gelüb alırlar, birkaç askerin (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) muhafazası altında sokakdan geçirirlerdi; bin dürlü sûâl sorarlardı.... Emin ol onlar akıllı adamlar değildir, ma'kûl bir suretde söz söylemeği de bilmezler...Sonra neferlere emr ederler, beni yine habse gönderirlerdi...onlar böyle insanı getirüb götürürlerdi; fakat ne yapasınlar, onlarda mâaşlarını hak edecekler, dört ay gidüb geldikten sonra nihâyet habisten çıktım, işte bu kadar!

Pelage bir az teselli bulduğunu gösteren bir tavır ile dedi ki:

Hiçbir şey değilmiş gibi ne tuhaf anlatıyorsun.

Küçük – Rusyalı semâverin önüne çömelmiş. Bütün kuvvetiyle ateşi üflüyordu; kıp kırmızı kesilen yüzünü kaldırdı. İki eliyle bıyıklarını kıvrarak sordu:

-Nasıl söylüyorum?

-Sanki hiç hakaret görmemiş gibi...

Andere ayağa kalkdı, Anaya yaklaşarak kadının başını elleriyle salladıktan sonra hafif bir tebessümle dediki: (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

-Dünyada hakaret görmemiş insan varmıdır! Fakat o kadar hakâret gördüm ki artık hiddit etmekden usandım. Onlar başka dürlü muâmele etmedikten sonra ben ne yapabilirim? Tahkir beni fenâ halde sikar, hatta iş görmekten alıkor; fakat ne yapalım men' olunmazki... Hakarete karşı dursam vakit gâîb ederim. İşte hayat böyledir!

Evvelleri ben de bu insanlara kızardım... fakat sonra düşündükçe anladım ki bunların hepsinin kalbi kırılmışdır! Herkes komşusunun gelüb kendisini döğmesinden korkar, onun için en evvel o komşusunu dögerdi. Anladı mı, nitekim, hayat böyledir!

Lâkırdılar ağzından ağır ağır dökülüyor; o söyledikçe kadının endişeleri sönüb gidiyordu. Delikanlının şişkin gözleri, mahzun ve ateşnâk, gülümsüyordu. Bütün mevcûdiyetine bir gevşeklik, bir titreklik olmakla beraber nerm ve çâlak idi. Ana içini çekdikden sonra hararetle bir tavır ile dediki:

-Allah sizi bahtiyar etsin, Anderem! (4.Sayfanın Sonu)

kimselerden olduğunu beyâne hâcet yokdur. Güyâ bunlar artık her şeyden ve hatta hayatlarından bezüb böyle bir mesleğe girmekle adeta yeniden şeref-i insâniyeti iktisâb ediyorlar. İşte Alman konsoloshânesi tarafından vapura erkâb edilirken Fransızların tecâvüzüne uğrayan Almanlar bu nev' askere mensubdurlar.

Münih, 26 Eylül – Rusya Hâriciye Nâzırı Mösyö Dizovleski Deziviye müteveccihen azimet etmişdir. Oradan İtalya Hâriciye Nâzırı Mösyö Titoni'ye mülâkî olucakdır.

Musâhebe-i İsbuiye

-2-

Muhâbirler

Geçen hafta ki musâhebemizi mütalâa edenlerden bir zât – mütebesüm, biraz da mütehkim, - dedi ki:

-Musâhâbenizden maksadınızı pek iyi anlayamadım. Kusur varsa karâine aâddir, bizim gazetelerimiz mükemmeldir, mi demek istiyorsunuz?

-En kıdemlisinin numarası henüz aşrât hânesini geçememiş gazeteler, mümkünmü ki, kusursuz olsun. Ceridelerimizin nekâyısı var, hem de pek şâyân-ı dikkat nakiseler...Eser-i cümle gazetelerimizde havâdis yok. Neşriyat-ı yevmiyenin bir ismi de evrâk-ı havâdis iken vazife-i ihbâriye pek nakıs bir surette ifâ olunuyor...fakat bu nedret-i havâdisden dolayı muharrirleri şâyân-ı atâb görmemeliyiz. Dünyanın hiçbir tarafında muharrirlere havâdis toplatmak kimsenin hayaline uğramamışdır. Muntazam gazetelerin emr-i istilâ' ile mükellef bir sınıf me'mûrunu vardır ki "Muhabir" derler: İşte havâdis sütunlarını bunlar doldurur bizde maa-l-teessüf muhabirlik sana'tı heman heman bi-l-külliyeye meçhûl, muhâbir hemân hemân hiç yok, böyle olduğu için havâdise aid sütunlar mevâd-ı sâîrenin, bâ-husus toplal-kâme bendelerin hüçûm ve iştigâline ma'rûz kalır...

Fî-l-hâkika -bunu itirâf etmeliyiz,- biz de muhabir, Avrupa'da muhâbirlerden beklenen vazifeleri hüsn-ü ifâ edebilecek muhabir yokdur. (1.Kısım 1. Sütununu Sonu)

Muhabirleri Avrupa'da görmeli: onlar zekaları, faaliyetleri, sür'atleri, kabiliyet-i nüfuzları itibarıyla insandan ziyâde bir şey, bir nev' seyyâledirler.

Muhâbir istediği binaya dâhil olmanın kolayını bulur: siz kapıyı, pencereleri kapayınız, hanenin bütün menâfezini sed ediniz, muhabir tuz gibi hafif tuz gibi rakik olur, bir aralıktan nüfûz eder. Nasıl yol bulduğunu anlayamazsınız; üzerine hiçbir is zeresi temâs etdirmeksizin bacadan iner; iskarpinlerini rutubetlendirmeksizin süpürülerinden geçer

Kendisinden bir haber alabileceğini ümid etdikler mi adam nereye saklanırsa saklansın muhabirler onu bulurlar, o ağızdan bir lakırdı kaçırmamak için çenelerini kilidlesin, muhabirler kendisini söyletmenin çaresini keşf ederler.

Bundan başka bir kere geçtikleri yerde neler mevcûd ise hepsini görürler, hiçbir şey nazarlarından kurtulamaz. Gördükleri şeylerin bütün nekâyıs-ı ve kemâlâtını anlarlar. Onların nazarında hiçbir şey câmed ve bî zaman değildir. Onlar için bütün mevcûdât tekellüm eder. Dâire-i ikâmetinize bir kere baksınlar: kütübhânenizi, salonunuzu, mutbâhınızı, bağçenizi, karar-gâhınızın intizâm-ı dâhili ve hâriciyesini söyletirler...Hele en ketûm hidmetciniz onların elinde açık bir tercüme-i hâl varâkanız olur.

O kadar hassas, o kadar zeki, o kadar seri'ül-intikâldirler ki bir ses, bir râyhe, bir sandâliyenin vaz'iyeti onlar için birer menba'-i ma'lûmâtdır, sanki yalnız gözleriyle değil kulaklarıyla burunlarıyla, kaffe-i izâsı hissiyeleriyle görürler.

Onları sokakda gördüğünüz zaman adi bir keçiçiden farklı bulamazsınız; sanırsınız ki bir yazıcı tüccar-hânesine gidiyor. Bir de onların gözüyle etrâfa bakınız: kapıların, câmekânların, pencerelerin İrane etdiği bir köşe-i hayat, birer az insâniyet vardır. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Bir araba bir ihtiyar kadına dokunsun; iki kişi gayet ehemmiyetsiz bir sebebden dolayı mini mini bir münâzâ-i çıkarsınlar; bir nazır bir sefiri selâmlasın; yağmur yağsın yahûd hava güzel olsun... bu hâdiseciklerin en küçüğünden Avrupa muhabirleri bir sütun yazı, tatlı tatlı okunabilecek bir sütun yazı çıkarırlar.

Onlar içerisinde yaşadıkları memleketin bütün müşâhirini asâriyle, efkârıyla, hissiyât ve hayalâtı ile tanırırlar. Bir adam bir cihetle bir azimetsiz etdi mi, onun tavrı tufana kadar geçmiş ecdâdı, bütün hayatı, çocukluğunda tercih etdiği oyunlar, mektebdeki etvârı, sınıf arkadaşlarının re'yi, her şey sorulur, öğrenebilir, yazılır; akrabası, ahabâsı, komşuları, hevâceleri vecti düşmanları isticevâb olunur, kayd u zabt olunur. Bunlardan bir gün müracâat ve istiâmâl olunmak üzere vesikalar tanzim olunur.

Vatanlarının müşâhiri, felâsfi, vükelâsı hakkında muhbirlik gayet salim fikirleri vardır; bu sayede filân mes'elede meclis-i nezârın ittihâz edeceği meselik, vereceği karar, ta'kîb eyleceği hatt-ı hareket ne olacaktır; bunu ale-l-ekser kesdirilir; tahminlerinde adem-i isâbet pek nadiren görülür. Devletlerin devâiri kadar sefârethâneleri de tanır: falan ilçe ne yiyor, nerelerde geziyor, kimlerle görüşüyor, fikri nedir; muhabirler bunları bilir. Meclis-i Vükelâ'da, Meclis-i Sefirâ'da neler söyleniyor, neler düşünülüyor, Karain ile bulurlar. Papanın, Ruçildik, Edison'un; Togunun, bütün zevât-ı ma'rifinin terâcim-i ahvali hatırlarındadır.

Bir cinâyet vukû'nda mahalli vekâ'yi polisden evvel yetişirler, fi'l-i katlin tefâsilini polisden evvel haber alırlar. Resmen istintâk etmedikleri tahkikât ve tarhiyât icrâ etmedikleri halde ba'zı kere adliyeden evvel mücremi keşf ederler. Ma'nen (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) zâyiteyi ders verir, hükkâma yol gösterirler...

Amirleri sokaklarda saydüşünün, istintâk-ı cihân, cem' ve sâik-i beşeriye ile geçer.

Avrupa'da Velusipdeli, arabalı, ve hatta otomobilli muhabirler vardır: Dâire-i cevâllânlarını bir şehrin istihkâmâtı dâhiline hasır etmezler, her hafta Tâmis, Sen, Tiber, Serpe: Nev enhârlarından birinin kenârında dolaşırlar. Fırtınalı zamanlarda deniz kazaları yazmak için vapurlara atlar, isfâr-ı bahriyeye çıkarlar; muhârebe mevki'lerine, hastalıkların yahûd kahtın hükm-ü fermâ olduğu şehirlere girerler. Zevkleri tehlikeden tehlikeye atlayarak, ölüm üstünde yürüyerek havâdis toplamaktır.

Kuvve-i bir terbiye-i fikriye almışlardır. Vâsi' ma'lûmat sahibidirler: mevcûd ittifâkların şerâitini, bütün muâhede-nâmeleri, kongrelerin, konferânsların kaffe-i mukarrerâtını, hukuk-u düveli, rdevletlerin hayat-ı siyâsiyesini ana'nesiyle bilirler, alem-i Cûhevâdan, Balistikden, kimyây-ı Azûviden, felsefe-i İbn-ül-rüşdden, Kırgız tarihinden, her şeyden az çok vukûf ve ihâtâ ile bahs edebilirler.

Buldukları noktadan kımıldamaksızın cihânın uzak bir bucağında zühûr eden hadise hakkında tafsilât verebilirler. Ma'lûmatları sayesinde meselâ Paris'de oldukları halde martinikte zelzele-i akabinde ahali-i cezirenin gösterdikleri münâzır-ı feci'yeyi tasvir eder; sefâlet-i umûmiyeye âid haberler verirler. Tekzib ediniz; onların size cevap verecek vakti yoktur. Yeni bir hadiseye dâir taze bir silsile-i havâdis ve ihbâr icâd ederler. Siz "Yalan. Yalan!" diye haykırınız; onlar kuvve-i ihbâriyelerinin hedefini değişdirmekden başka bir harekete lüzûm his etmezler.

Avrupa'da muhabirler lakırdı, yazı, havâdis makinesi haline gelmişdirler. Onlar kadar kuvvetli bir muhabir olmak için mükemmel bir tahsil görmüş (1.Kısım 4.Sütunun Sonu)

Küçük-Rusyalı yine semâvere döndü, yere çömelerek mırıldanır gibi söylendi:

-Bahtıyarlığı verilerse red etmem. Fakat ben arkasından koşub istemem ve almam!

Yeniden ıslık çalmağa başladı.

Pâvel holdeki işini bitirerek gelmişti, emin ve mutmin bir sesle:

-Artık bir şey bulamazlar... dedi.

Tevâletini yapmağa başladı; ellerini sıkarken annesine dönerek:

-Bakınız anne, dedi, eğer o heriflere karşı korkaklık gösterirseniz evde mutlaka bir şey olduğuna hükm ederler. Zaten biz şimdiye kadar bir şey yapmadık ki...bunu sizde bilirsiniz, biz kimsenin fenâlığını istemeyiz; hakikat ve adalet bizimle beraberdir, biz bütün müddet-i hayatımızda bunlar için çalışacağız! İşte kabahatimiz! Bunda titreyecek bir şey var mı?

Ana va'd etdi:

-Gayret ederim, oğlum!

Sonra endişe içinde ilâve etdi: (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

-Mademki gelecekler, hiç olmazsa heman geliverseler!

Fakat onlar bu gece gelmediler, ertesi sabah, zavallı kadın kendiliyle eğleneceklerini anladığı için bu korkusunu ilk önce kendisi güldü.

10

Onlar bir ay sonra, hiç beklenilmeyen bir zamanda geldiler. Vesofçikof, Andere, Pâvel toplanmış; gazetelerinden bahs ediyorlardı. Vakit geç idi, gece yarısına yaklaşıyordu. Ana çokdan yatağına girmiş uyuyordu, delikanlıların hafif bir endişenâk sesleri mübhem bir gürültü halinde kulağına geliyordu. Andere biren ayağa kalkdı, ayaklarının ucuna basarak mutbaha girdi, üstüne kapıyı yavaşca kapadı. Koridorda bir kovanın devrilmesinden mütevellid bir gürültü işidildi. O sırada kapının kanadı açıldı; Küçük-Rusyalı yüksek sesle:

-İşidiyormusunuz, sokakda bir mâhmiz sesi var!

Ana heman yatağından atladı, titreyen elleriyle (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) elbisesini giydi; bu esnada Pavel kapının eşiğine gelmişti. Sükun ve emniyetle:

-Siz yalnız, dedi; böyle iyi etmiyorsunuz.

Dışarıda pençerenin kepenklerine bir temâs-ı firâri ile bir şey'in çarpub geçdiği işidildi. Pavel kapıya yaklaştı ve eliyle eterek sordu:

-Kimdi O?

Şimşek sür'atiyle iri bir hivlâ kapının eşiğinde yükseliyordu; bunun arkasında bir dane daha vardı, bu iki jandarma delikanlıyı eterek aralarına aldılar; sert ve hiddetli bir ses cevab verdi:

-Her halde beklediğiniz adamlar değil, değil mi?

Bu sözü söyleyen iri boylu, siyah bıyıklı, narin, genç bir zabıtdı, mahallenin polisi "Fedyâ Kin" ananın yatağına doğru ileriledi, bir elini şabkasının kenarına götürerek öteki eliyle yatakda yatan kadını gösterdi ve korkunç bir nazarla:

-İşte efendim, dedi, bu da anası!

Sonra elini Pavele doğru uzatarak:

-İşte bu da kendisi! dedi. (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Zabıt gözlerini kapayarak sordu:

-Pâvel Velâsof?

Delikanlı başıyla tasdik işâreti edince zabıt bıyıklarını bükerek devam etdi:

-Evet araştıracam... İhtiyar kadın kalk bakayım! Kimdir oradaki?

Odanın içine bir nazar-ı atıf etdikden sonra geniş adımlarla içeri girdi: ses işidiliyordu:

-İsminiz?

İki adım daha geldi; bunların biri ihtiyar döğmeci Tiver Yakuf, ötekisi ateşçi Ribin idi, bu sonuncunun saçları siyah, vaz' ve hali muntazamdı. Zabıta bu iki adamı şahid saffetiyle celb etmişti.

Ribin kalın ve sert bir sesle:

-Bu Nesvâr, Pelage! dedi.

Palege hem giyiniyor, hem kendine cesaret vermek için söyleniyordu:

-Bu nasıl şey! Geceleyin gelmek!...herkes uyuduktan sonra... Mâ-ba'dı var (5.Sayfanın Sonu)

olmamalı, fâal ve cevval bir kudret-i edebiye, müdhiş bir istiâdâd müşâhedeye, vasi' bir rivayet hissiyeye malik bulunmalı, muhâbere hem sehl-ül-ceryan, hem metin ve mukâvem bir uslûb, ihâtalı bir kuvve-i mümeyyize, yorulmak bilmez bir şetâret, nâ-metnâhi bir hayali lazımdır.

Muhabir her sabah bütün gazeteleri gözden geçirerek vukûât-ı mühimme arasında umûmen en ziyâde isnâd-ı ehemmiyet edeceği hâdiseyi keşf edecek, onu ta' kib, onu tasvir, onu tafsil edecek...

Diye bilirsiniz ki: bu kadar istiâdâd ve liyâkatı olan bir adım niçün muhabirliğe tenezzül ediyor?..”

Evet, bu sûâl bizim memleketimiz de pek variddir. Çünkü aramızda muhâbirlere pek yüksek makâm gösteremeyiz. Fakat Avrupa'da, hele İngiltere'de hiç böyle değildir. üşününüzki Setânley, Liyongeston birer muhabir edilir...

Muhabirler, amâ-ceddi ve hakiki muhâbirler pek şâyân-ı hürmetdârlar, çünkü fedâ-kârlıkda gazete muhârrirlerinden daha ileri varmışlardır. Düşünelim, bir muhâbir nelere katlanıyor: gördüğünü, işitdiğini, anladığını, bildiğini havâdis-i metnûâ yahûd şeün muhtelif sütünlarına teslim edecek; bu mahsûlat-ı kalemiyenin ba'zı hevâm-ı nâzeke gibi yalnız bir günlük ömrü vardır; muhâbirin yetiştirmek için koşduğu, yorulduğu, terlediği şey piş-i nazar karainde ancak birkaç saat yaşayacak ah semere-i müsâiyenin bu kadar şedid sür'at-i zevâlınden me'yûs olmamak bir fitrat fevk-âl-âde'ye delâlet etmez mi?

Vakâ muhâbirlerin bir teslisi vardır, külliyyen diyebilirlerki:

-Evet yazdıklarımız ebediyen kolleksiyonlarda medfûn kalacak... fakat tarih birazda o bizim herde ve merde yazılarımızdan tereküb etmez mi?

Cenâb Şehâb-el-din

İlmiye Tensikâtı

İlmiye Tensikatı hakkında geçen nüshâmızda biraz ma'lûmat vermişdik. Bu bâbda makâm-ı müşihteden yazılan tezkere ber-vech-i atidir:

Tarik-i ilmiyeye mensûb-u dîyandan sınıf müdüresinin mün-el-kadim derece ve kademeleri mi nisbetinde tahsisatları olduğu misüllü mevâlıden sadûre kadar

ricâl-i ilmiyeye dahi rütbelerine göre arpalık nâmıyla mübâlağ-ı kâfiye tahsis ve itâ olunmakda iken hayli zamandanberu rütbe-i ilmiye ashâbı adeden sevâbıkının birkaç misüllü baliğ olmasıyla arpalıklar dahi bi-l-zârure mevcûda göre tevzi', tefsim edilmekde olduğundan ve bâb-ı fetvayı dâhilinde olup mâaşat kararname-i hükümünce muâmele-i mahsûbdan müstesnâ olan me'mûriyetlerin mâaşları devâir-i sâîreye nisbetle dün bir derecede olduğundan iş bu noksanı ikmâl için arpalıkların bir nisbet-i adilede hadd-ı kifâyeye isâli lazime-i maslahat bulunduğuna binâen saye-i intizâmuvâyeye-i hâzret-i hilâfet-penâhiyede her tarafca icrâsına teşebbüs olunan ıslâhat sırasında ricâl-i ilmiyeye mahsusâtının da (1.Sütunun Sonu) bûdceye bar olmaksızın tensik ve ta'dîl-i suret-i ledd-ül-teemmül müdüresinden mâ-adâ ricâl-i ilmiye arpalık suretiyle muhassis mâaşat-ı zatiye yekûni şehri iki yüz yetmiş yedi bin beşyüz doksan bir guruşdan ibâret olup murâtıb-ı ilmiye ricâli vaz' kadimi vecihle adedi maine hasır edilerek ba'de-zîn arpalıklardan mahlûl vukû' buldukca tertib-i dâhilinde ve fakat hidmât-ı ilmiyede bulunanlara tahsis ve devletce görülecek lüzûm üzerine rütbesi terfi' olunan dâîyân tertib-i haricindeler ise arpalıklarının tezyidi hususunun tertib-i dâhilinde bulunanlardan mahlûl-u vukûâna ta'liki usûl-u ittihâz olunur ise her rütbe ricâlinin atiyen mertebe-i kifâyede mââşa nâîliyetle hey'et-i ilmiyelerinde muhâfazası ve sâîlinin istikmâl olunacağı vârid-i hatır kasr olmuştur şöyleki Rûmili ve Anadolu sadûru kadimi vecihle onardan yirmi ve İstanbul'u pâyelevleri on beş ve harmin muhteremin ricâli yirmi beş ve mevâli ta'bir olunan bilâd hamse ve mahrec ma'zulleri yetmiş nefere hasır olunarak bunlardan fazlası tertib-i haricinde adile dâhil tertib olan Rûmili sadûrunun en kıdemlisi bulunan re'is-ül-alimiye şehri on bin ve Rûmili sadûrundan diğer dokuz zâta altışar bin ve Anadolu sadûruna beşer bin ve İstanbul pâyelevlerine üçer binden dörtbin guruşa kadar ve harmin pâyelevlerine ikişer bin ve mevâliye biner guruş arpalık tahsisi halinde mecmûâ iki yüz seksân dört bin guruşa baliğ olarak tahsisât-ı haziriye ancak altı bin dörtyüz dokuz guruşdan ibaret bir meblâğ-ı cüz'inin zımmı lazım gelüb bu da umûmu tahsisât-ı ilmiye meyânında kabil-i tesviye olduğuna ve ricâl-i ilmiyeden ekseriyenin arpalık mâaşları mukâdir-i mezkûreden dün olup bunlar sâye-i lûtfvâyeye-i cenâb-ı padişahide sıraları geldikçe zamm-ı mââşa nâîl olacakları gibi elyevm mâşaları tensik mukaddârından fazla bulunan zevât ise adeden kalil olarak bu fazlaların tenziliyle ashâb-ı istihkâka tevzi' şime-i maslahât ve muâdeletine muvaffak olacağına binaen sûret-i ma'rûza karin tasvib hikmet nasib-i ali olduğu takdirde olucehle icâbatı icrâ kılınacağıın arz ve beyânına ibtidâr olundu efendim.

Şeyh-ül-islâm
Mahmud Cemal-el-din

Heyezân Cemiyetinden ve Simidciler Kethüdâlığından tanzim ve itâ olunan iki kıta' vapur üzerine itmekci ve simidcilerin şehr-i Ramazan-ı Şerife mahsûs çıkaracakları pidelerin etmegin mevkuten ta'yin olunan elli beş para fiyatına vasûl ve imsâline göre hâsebi yapılarak etmekcilerin ve münhâsıran itmek tabhı eden simidcilerin yapacakları hası pidelerin on iki gram hakk-ı nâr tenzilinden sonra sâfi dört yüz seksân sekiz gramının kırk paraya ve altı gram hak nâr-ı tenzilinden sonra sâfi iki yüz kırk dört gramının yirmi parayaya ve yine bu itmekcilerin nân-ı ariz dakikinden çıkaracakları pidelerin on üç gram hakk-ı nâr-ı tenzilinden sonra sâfi yedi yüz on dört gramının kırk paraya ve altı buçuk gram hakk-ı nâr tenzilinden sonra sâfi (2.Sütunun Sonu) üç yüz elli yedi gramının yirmi paraya vesâîr simidci ve börekçilerin çıkaracağı hası pidelerin bu defa'ya mahsûs fevk-âl-âde olmak üzere sâfi beş yüz elli gramının kırk paraya ve sâfi iki yüz yetmiş beş gramının yirmi paraya ve kezâlik bunların nân-ı aziz dakikandan çıkaracakları pidelerin yirmi iki gram hakk-ı nâr tenzilinden sonra sâfi sekiz yüz seksân sekiz gramının kırk paraya ve on bir gram hakk-ı nâr tenzilinden sonra sâfi dört yüz kırk dört gramının yirmi paraya satdurulması ve susâmlı simidlerin beher adedi altmış bir gram ve on altı adedi sâfi dokuz yüz yetmiş altı gram olmak ve yirmi dört gram hakk-ı nâr ile beraber bin gram ya'ni bir kıye-i cedid gelmek üzere fî mevzû' olan dört guruş üzerine tabhı ve fûrûhtı meclis-i emânetce kararlaştırılmış ve yağlı simidlerin envâ-i kesir ve suret-i imâli mütehâlif olmasına göre anlar için fiyat ta'yinine mahal görülemeyerek sûret-i devâîr-i belediye müdüriyetlerine tebliğ kılınmıştır.

AÇIK SÖZLER

Ramazan Geceleri

Açık Journâl

-Atibe-i Şâhâneye-

Dün akşam direkler arasındaki sinematogrâfa gitmişdim. Yarımşar saat fasle ile üç perde İrane edilecek ve her perde altışar manzaradan ibaret bulunacaktı. Perde aralarında herkes yanında kilemdâvle efkâr ediyordu. Mevzû'lar ale-l-umûm Bulgaristan hadisesine, İran vekâyi'ne devr-i istibdâda müteallik idi. Herkes seviye-i

fikriyesi derecesinde mütalâa yürütüyor, devr-i istibdâdın fenâlıklarını zât-ı şâhânelerine atıf edenlerde bulunuyor...nihayet perde açılınca o tefekkürât-ı mezâlîme zihinlerden tabiyed edilerek sahne-i mahalliye sakin ve samet-i seyr ediliyordu.

Üçüncü perdeye gelmişdik...Yanımdaki iki zatın makâlemesi fikrimi işgâl ediyordu. Biri menfâye atılmış, diğeri – muâllimi bulunduğu tarih dersinden talebeye vazifeler verdiği için – müteaddid tekdirlere, teveccühlere ma'rûz kalmışdı. Menfâden gelen neler görmemişti...? Zihnimde gitdikce tecessüm eden o hayat-ı mazlûmenin – güyâ – bir tecellisini görmek için beyâz perdeye bir şey anlamayarak bakıyordum.

Lambalar tekrar söndürüldü. Tenze fikrimizi tenvic edecek son bir manzara kalmışdı: Selamlık merâsimi.

Saray-ı Şâhâneniz, binlerce halk gözümüzün önünde canlandı. Süvârî, piyade zâbitan ve efrâdı hep takım takım geçdiler. Nihayet mükellef, şâhâne bir arabada zât-ı hilâfetpenâhileri görüldünüz. Birden bire sinematogrâf seyr ettiğimizi unuttuk: artık Kanûn-u Esâsiye malik bir milletin her padişahı huzurunda idik. Tahsisât-ı milliye tekmil-i samimiyetle galeyân etmişti.. ve temâdi eden alkış dağyanları arasında o (3.Sütunun Sonu) menfaden geldiğini arz ettiğim zât ayağa kalkdı. Muhtez bir sadâ ile “Padişahım Çok Yaşa” diye bağırdı... bu sadâ, tiyaroyu dolduran sekiz yüz kalıbdan birkaç defa’ aynı safvetle aks etdi. Bu sevimli, vicdânlı halkın ortalığı inleyen tehâccüm-ü hissiyânını tuddunuz, samimi bir selâm-ı abûtle kalblerimizi teshir buyurduğunuz. Câmî’den avdet-i hümâyunlarına kadar alkışlar devam etdi...

İşte bu mübeccel tesâdüfünü teşekkürâtını, fenâ bildirilen bir halkın samimiyet-i vicdânını zât-ı şâhânelerine arz etmek için bu satırları yazıyorum. Zât-ı hilâfetpenâhilerini te'mîn ederim; bu yalnız yüz kişinin değil, her bir millet-i muazzemenin hürriyetperver padişahına karşı olan hissiyâtdır.

-Pazarertesi, 15 Eylül 324-

Ahmed Es'ad

SON

Meclis-i Vükelâ Mukarreratı

Şu'be ve nâhiye müntahab-ı evveleri müntahab-ı nâhiyelerini kendi şu'be ve nâhiyelerinden mi yahûd mensub oldukları kaza ve livâ dahilinde mi intihâb edeceklerdir?

Cezayir Bâhr-i Sefid vilâyetinin bu istifârına:

İntihâb-ı meb'ûsân kanunu mûcibince müntahib-i evveleri tarafından intihâb olunan müntahab-ı sâniler kaza merâkezindeki hey'et-i teftişiyeye müracâat edecekleri ve binâen aliyye vazifeleri o şu'be ve nâhiye-i inhâsâr etmeyeceği cihetle mütehib-i sânilerin yalnız şu'be ve nâhiye merkezlerinden değil kazanın her cihetinde intihâb olunabileceği tabii olduğu hakkında cevâb verilmesinin Dâhiliye Nezâretine işâr'ı.

Kosava Vilâyeti dâhilinde devam eden kuraklıktan dolayı tohumluk ve yemekliğe pek ziyâde muhtaç kalanlara tevzi' edilmek üzere hazine-i celileden alınmış bin liranın itâsı ve Zirâat Bankası'ndan para istikrâz etmek isteyen Kari Ahâlisine kefâlet-i müteselsile ve ashâb-ı alaka ve zirâatden ilişikleri olanlara da merhûm bulunan emlâk ve arazilerinden başka olarak te'mînât gösterdikleri halde mezkûr bankadan para ikrâz olunması lüzûmu vilayet-i mezkûre'den Dâhiliye Nezâreti işâr olunması üzerine: - Ahali-i merkûmeden tohumluk ve yemekliğe muhtac olanların tehvin-i ihtiyâcı muktezi olup ancak şu sırada hazineden alınmış bin liranın itâsı mümkün olmadığından me'mûr-u mahsus ma'rifetiyle en ziyâde tohumluk ve yemekliğe muhtaç olanların derhe-i ihtiyaçı serian tahkik ve sebt-i defter edilerek vilayet-i Zirâat Bankası şu'belerinden mukaddâr kâfi nakd bulunamadığı takdirde mahâl-i mütecâvire şu'be sandıklarından kendilerine kefâlet-i müteselsile ve müddet ma'niye ile akça ikrâz olunması lazım geleceğinden ona göre icrây-ı icâbının nezâret-i müşâr-ün-ileyhâya ve Ticâret-i Nâfia Nezâretine tebliğ olunması.

Meclis-i Meb'ûsân azâsı müntahiblerinin (6.Sayfanın Sonu)

---

intihâb edecekleri meb'ûsânı mensûb oldukları dâire-i vilâyet ahâlisinden intihâba mecbûriyetleri Kanûn-u Esâsi ahkâmından ise de mahallerince Meclis-i Mezkûr'de

ifây-ı vazife edecek derecede Türkçe bilir zevâtın bulunamaması ihtimâline binâen Der-sâadet veyahûd vilâyât-ı mütecâvere ahâlisinden de intihâb olunabilmeleri esbâbının istihsâli ba'zı taraftan iş'âr olduğundan bahs ile teshîlat-ı sâire meyânında bu suretin de imkânı bulunduğu halde keyfiyetin tebliği Rûm Patrikliğinden istîdâ' kılındığı Adliye ve Mezâhib Nezâretinden bildirilmesi üzerine meb'ûsânın mensub oldukları dâire-i vilâyat ahâlisinden intihâb olunması Kanûn-u Esâsi ahkâmında olmasına nazaran bunların Der-sâadet yahûd vilâyât-ı mütecâvere ahâlisinden intihâb olunabilmeleri bi-l-tabii tecviz olunamayacağından mensûb oldukları dâire-i vilâyet ahâlisi meyânında Türkçeye aşına zâtdan intihâb olunması hakkında Patrikliğine tebligât icrâsının nezâret-i müşâr-ün-ileyhâya cevâben enbâsı, intihâb-ı meb'ûsân kanununun on birinci maddesindeki birinci derecede müntahablere mahsus olan az çok virgü ile mükellefiyet kaydına nazaran Hristiyan ve Musevi ahâlinin itâ ettikleri bedâlât-ı askeriyenin virgüden ma'dûd olup olmadığı Kudüs Sancağı Mutasarıflığından vukû' bulan istifâre cevâben: 11 Şa'ban 326 tarihli zabıtnâmede muharrir olduğu üzere bedâlât-ı askeriye ile tarik bedâlât-ı mükellefiyet bedeniye mukabil olup virgü den ma'dûd olmadığı cihetle mükellefini intihâb meb'ûsân hakkını hâiz olamayacağından ona göre muâmele olunmasını mezkûr mutasarıflığa iş'ârı zımnında Dâhiliye Nezâretine cevabı tastiri;

Me'mûrundan meb'ûs-u intihâb olunanlara müsta'fi nazırıyla bakılacağı ve ümerâ-i zâbitanın da hakk-ı intihâba selâhiyetleri bulunduğu kanunda musârrah olduğu siyâsiyle ümerâ-i zâbitândan meb'ûs-u intihâb olunanları müsta'fi nazırıyla bakılacağından Harbiye Nezâretinden orduy-u hümâyuna tebliğiyle keyfiyetin velâtede isbâsı Yemen Vilâyetini vekâleti tarafından alınan telgrâfnâmede izbâr kılımış ve Dâhiliye Nezâretinin bu hususda ki tezkeresinde der-meyân olduğu vecihle Kanûn-u Esâsinin 27 inci ve intihâb-ı meb'ûsân kanununun on yedinci maddelerinde Hey'et-i Meb'ûsân azâlığıyla Hükümet-i Me'mûriyeti bir zât ahdesinde ictimâ' edemeyeceği ve me'mûrundan biri müntahib-i evvelerine mukâddârı müntahib-i sâni ta'yinine müsâade olmayan karanın münâsebet-i mevki'yeleri itibâriyle icâb-ı kadrinin yerleşdirilmesi ihbâren ittihâz olunan mukarrerât ve icrâ kılınan tebligât-ı iktizâhından olup taraf-ı hükümetden mensûb müdürlerin intihâbât hususunda şu'be riyâsetinde bulunmaları münâsib olacağına göre gerek taraf-ı devletden mensûb nâhiye müdürleri bulunan nevâhide terk ve vecihle yerleşdirilen karyelerden merkez-i ittihâz edilen karyede ihtiyar meclis-i re'îsinin riyâseti altında muâmele ifâsı bi-l-tasvib der-uhdeyle icrây-ı icâbatının

nezâret-i müşârün-ileyhâya inhâsı bulunmağa intihâb olunub da kendisi kabul ettiği (1.Sütunun Sonu) halde me'mûriyetinden ifnâsâl edeceği musarrâh olmasına göre ümerâ-i zâbitanından meb'ûs-u intihâb olunanlara müsta'fi nazırıyla bakılacağı tabii bulunduğundan askerden meb'ûs-u intihâb ediliyor ve müntahabda kabul eder ise askerlikden isti'fa etmesi lazım geleceğinin Harbiye Nezâretine işâr-ı zımında Dâhiliye Nezâretine tebligât icrâsı:

Meclis-i Meb'ûsâna müteallik muâmelâtın icrâ ve ikmâli için kara ve nevâhiye izâmları icâb eden me'mûrun ve kitâbeye verilecek icurâtın vâridât belediyesi kifâyet etmeyen yahûd dâire-i belediyesi teşekkül etmediği için varidâtı olmayan kazalarda ne taraftan tesviyesi lazım geleceği Erzurum ve Sivas vilâyetlerinden istifsâr olduğundan bahisle vilâyât ve evliye-i gayr-i mülhâka Meclis idâreleri kararıyla musârif-i mezkûrenin tesviyesi muktezi olduğuna dâir Dâhiliye Nezâretinden vaki' olan istifsâr üzerine – zikir olunan icurâtının ol emirde kaza veyâhûd livâ-i meclis idârelerince mukaddârları takdir ve ta'yin olunarak verilecek mazbata üzerine varidât belediyesi müsâade olan yerlerde mahalleri dâire-i belediyesi sandukundan ve vâridât belediyesi müsâade veyâhud mevcûd olmayan yerlerde de mahalleri mal sanduklarından itâsı icâb edeceği hakkında vilâyât ve evliye-i gayr-i mülhâkâya icrây-ı tebligât olunmasının nezâret-i müşârün-ileyhâya bildirilmesi,

Eczây-i mütemme-i Memâlik-i Osmaniye'den olan Ada Kal'esinin tekâlif-i emiriyeden muâf bir hal ve mevki'de bulunarak henüz nüfus-u tahrir edilmemiş ve me'mûrun mevcûde bir müdür ile bir nâib ve mekteb-i muâlliminden ve dört jandarmadan ibâret olub ahali tarafından müntahib bir hey'et idâre riyâsetinde bir müdür tarafından idâre edilmekte bulunmuş olduğundan ve sefâret-i seniyye ile olan merbûtiyeti de bir râbita-i ma'neviyeden ibâret bulunduğundan bahisle mezkûr adanın hangi vilâyet yahûd idâreye merbûtiyeti ve Meclis-i Meb'ûsân intihâbâtının ne suretle icrâsı ve evrâk-ı ta'limât-ı sâireyi ne taraftan ahz eylemesi icâb edeceği Viyana Sefâreti seniyesinden istifsâr edilmiş ve Ada Kale'si ahalisinin intihâbata iştirâki muvaffak olub ancak diğeri bir vilâyet ile irtibâtı olmamasına ve Hâriciye Nezâretine merbût bulunmasına göre Der-sâadet-i intihâbâtına iştirâk etdirilmesi münâsib olacağı ve mahal-i mezkûrun mukaddar nüfusunun beşyüzden dün olmadığı anlaşılıdığı cihetle intihâb-ı meb'ûsân kanunu mûcibince oracada bir müntahib ta'yiniyle Der-sâadetce icrâ edilecek meb'ûsân-ı intihâbına iştirâk etdirilmesi lüzûmu dâhiliye nezâretinin ol bâbdaki tezkeresinde gösterilmiş ve suret-i işâr-ı münâsib

görünmüş olub ancak meb'ûs-u intihâb edeceklerin Der-sâadete gelmeleri kendilerince külfet ve musarrafi mûcib olacağından buraca intihaba mahsûs kötüye vaz' olunmak üzere intihâb edilecek meb'ûsân ismini hâvi mâhtum bir varaka tanzim ve sefâret-i seniyye müşâr-ün-ileyhâ vasıtasıyla irsâl eylemeleri hususunun Hâriciye Nezâretine tebliğ ve Dâhiliye Nezâretine ona göre cevab-ı tastir kılınmasın, (2.Sütunun Sonu)

Tensikât vakâ' sırasında muhâsebe kalemi için alınması tekrar eden mukâddâr-ı mümeyizin ve kitabenin kalem-i mezkûr muâmelâtının keseretine nazaran mertebe-i kifâyede olmadığından maa-mümeyyiz yirmi bir efendinin kadroya idhâliyle biri iki bin guruş mümeyyiz mâaş ve beşi biner guruş birinci sınıf ve atlısı yedişer yüz guruşdan ikinci sınıf ve dokuz dörder yüz guruşdan üçüncü sınıf mâaş olmak üzere cemiân şehri on dört bin sekiz guruşunun nezâret-i mahsusâtı meyânında kadar ve mahsusâtına zımmı lüzûmu Mâarif Nezâretinden bildirilmesi üzerine işâr-ı vaki' nezâretce görülen lüzûma müstenid. Binaen aliye münâsib olmakla mûcibince ifây-ı muktezâsının cevâben işârı evvelki gün Meclis-i Mahsûs Vükelâda tezkere edilmiştir.

Belediye Re'îsleri

Der-sâadet Belediye Kanununda her dâîre-i belediye hey'eti iki sene için ahali tarafından müntahab ve gayr-i muvazzaf sekizden on ikiye kadar bir meclis ve dâîre hâsılatından muvazzaf ve azây-ı müntahabeden devletce mensûb bir re'îs ve meclis ma'rifetiyle me'mûr muhâsebeci vesâîre den mürekkeb olacağı yazılıyor.

Yalnız reisin nasıl intihâb olunacağı ve re'îse kaç guruş mâaş verileceği belli değildir. Karainlerimizden biri tarafından aldığımız bir vakarada bu cihet-i muhtac istizâh görülüyor. Re'îs-i intihâb için şehri emânetinden verilen salâhiyet mutlakimidir? Verilecek mâaşın mukaddârı şehri emânetinin re'yine mi yoksa dâîre-i belediye meclisinin takdirine mi aîddir? diye soruluyor.

Kanunda bir takıyyed bulunmayışına nazaran şehri emânetinin re'îsi intihâbında salâhiyet-i mutlâkasi bulunmak icâb eder. Fakat şehri emâneti en çok re'y kazanmış olan azây-ı re'îs ta'yîn edecek olursa ortadaki kâyl-i vekâllere meydan kalmaz, kimse de bir şey diyemez. Mâaşa gelince bu da dâîre-i belediyenin tahammülüne göre verilmek, binaen aliye hakk-ı takdiri belediye meclislerinin kendilerine bırakmak daha münâsib olur fikrindeyiz, çünkü mademki bu sarf-ı vazife-i belediye derbûnu ifâ hakkı da ahâliye; meclis-i belediyeye verilmiştir; o

halde re'îsin mâaşını da onlar kararlaştırmalıdır. Şehr-i emâneti şu mes'eleleri bu suretle hal edecek olursa kendisi rahat etmiş, muâhezeden kurtulmuş olur.

Şehr-i Emâneti Sıhhiye Komisyonu

Şehr-i emâneti merkezinde bir sıhhiye komisyonunun vücûdu ve hafta da bir iki defa' inâkâdı muktezi olmağla mezkûr komisyonun şehr-i emânetinde bulunacak hey'et-i sıhhiye müfettiş-i umûmiyesinin riyâsetinde olarak refâketindeki tabib ile bir sıhhiye müfettişi ve ünvân me'mûriyetinin tahrihâneleri müdür-ü umûmiyesine tahvili münâsib görülen doktor Beha-el-din Bey ve umûm-u devâir belediye hey'et-i sıhhiye re'îsleri olan itbâdan mürekkebe olmak üzere teşkil ve meclis-i sıhhiyeden Flenk Delegesî Mösyo İskolinin mezkûr komisyonu **(3.Sütunun Sonu)** me'mûriyeti Meclis-i Vükelâca bi-l-tezkere icâbı arz ve istizân olunmuşdur.

Velâyat

Mâ'muret-ül-azîz Çârsacak'da Ermeniler hakkında zor ve sitem ve tecâvüz gibi ahvâl vukû' bulduğundan icrâ edilen tahkikât neticesinde Belediye Re'îsi azil edildiği gibi müsâmahaları görülen me'mûrun inzibâtiye'de değiştirilmiştir. Erbâb-ı cerâ-i hakkında ta'kîbât-ı kanûniye icrâ edilmektedir.

Ovacık'daki asâkir tarafından işkıyâd-ı istirdâd edilen beş yüz yirmi bir muhtelif-ül-cinsler hayvan Kara ahâlisine iâde ve tevzi' olunmaktadır.

Balye'de Ta'tîl-i İşgal

Memleketimizin en mühim imâlat-ı ma'deniyesi merkezi olan Karesi sancağında Balye ile Kara Aydındaki ma'denlerde müstehdim amelenin ahiren ta'tîl-i işgâl ettikleri haber alınmıştır iki bin kadar amale yevmiye ve ücretlerinin tezyidini talep etmektedirler. Elyevm kumpanya 11 ile 25 guruş arasında olmak üzere herkesin iktidâr ve tecrübesine göre yevmiye vermektedir. Şimdi amele akl-ı mukâddârın yirmi beş guruş olmasını talep ve işiyle gücüyle iştigâl etmek, isteyenler men' ediyorlar.

İâde-i Münâsebât

Sofya'da çıkan Müvecernâ Posta Gazetesi Devlet-i Osmaniye ile Bulgaristan arasında ihtilâfin hal edildiğini, Kapû Kethüdasının Der-sâadete avdet edeceğini yazıyor. Keşûf Efendinin ne şerâitle avdet ettiği ma'lûm değilmiş.

Bizim istihbâratımıza kalırsa bu haber henüz nâ-bemûsumdur. İhtilâf suret-i kati'yede hal ve fasl edilmemiştir.

Rumeli'de

Bulgar dâhili ihtilâl komitesi tarafından Vudine, Ohri ve Siroz'de eslehe tevzi' edilmekde olub Mâkedonya dâhilinde bir Bulgar ihtilâlinin vukû' bulacağından havf edildiği Nâye Ferâye Perese Gazetesine bir telgrâf-nâmede beyan ediliyor.

Hicâz demiryolu komisyon alisi azâlığına ta'yîn olunan Şerif Haydar Bey isti'fa eylemekle yerine Şûrây-ı Devlet azâsından Dâmad Şerif Paşa Hâzretleri ilâve-i me'mûriyet olarak ta'yîn edilmiştir.

Feyzi Paşa

Yemen Vali Vekili ve Yedinci Ordu Komutadânı Feyzi Paşa isti'fa etmiştir.

Adâb-ı İslâmiye ve Ahlâk-ı Umûmiyeye dair Millet Gazetesiyle neşriyâtda bulunan Millet Gazetesi sahibi İbrahim Hilmi Efendi makâleyi yazan Tefvîk Nadir'in aleyhinde Hukuk-u Umûmiye nokta-i nazardan bidâyet ve istinâf müdde-i umûmileri tarafından ikâme-i da'vet edilmiştir.

Osmanlı ve Rus Hududu üzerinde bulunan Nişân Taşlarının ta'mîri için iktizâ eden yirmi bin guruşun bir an evvel havâlesinin (4.Sütunun Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Salı – 16 Eylül

---

itâsı hudud komiserliğinden gösterilen lüzûm üzerine Erzurum vilâyetinde yazılıyor.

Valiler

Ankara Vilayeti valiliğine Sivas Valisi Hâzem, Sivas Valiliğine İşkodra Valisi Nuri, İşkodra Vâliliğine Malaga Mürettebât ve Tahsilât Komisyonu Azâsından Safi-el-din Beyler Palantehâb İcrây-ı Me'mûriyetleri arz ve istizân kılınmıştır.

Tânin

Valiler dama taşımı ki böyle mütemâdiyen yerlerinden oynadılıyor. Hâzem Bey ilân-ı meşrûtiyetden sonra Sivas'a ta'yîn olunmuşdu. Kalkmasını mûcib ne gibi bir hâl görüldü? Kezâlik Nuri Bey İşkodra'ya daha birkaç ay evvel gitdi. Bu me'mûrlar iyi iseler mevki'lerinde ibkâ edilmeli edilir; fenâ iseler tahvilleri, fazla olarak harcırâhlar te'diyesiyle hazine-i devlete ziyân edilmeleri câiz mi?...Ya Safi-ül-din Bey nereden hatıra geldi?..

Acaba vaktiyle Aydın Defterdârlığına bulunması bugün bir vilâyete ta'yîn edilmesi için bir hak, bir tecrübe mi teşkil ediyor? Bu mahaline gayr-i masrûf himâyeler böyle devam edüb duracak mı? Bâ husus o kadar me'mûrun mülkiyle var iken valilikler için me'mûrun maliyeye neden ihtiyâc gösteriliyor. Hayret!...

Su Şirketinden:

Ahiren İstanbul cihetinde zühûr eden hâriklerin esbâb-ı tevsi' kısmen Terkos Su Şirketinin borularında suyun fakdânı olduğu ba'zılarınca zân edilmiş ise de bunun sarf bir zehâb batıldan ibâret olduğuna nazaran hakikati sıyâneten tekzibi lazimedden bulunmuşdur şöyle ki:

Evvela geçen şehir ağustosunun onu tarihinde Fatih'de vukû' bulan hârik hâilde su asla mevkûd olmamış ve mezkûrd hârik mahilinde on yedi aded musluklar ile bunlara suyu muslu üç yüz milimetru kartında cisim iki ana boru dahi mevcûd bulunmuş ve şu kadar varki mezkûr muslukların istiâmâli kabil olamamışdır.

Sânisen iki gün sonra çehârşamba da zühûr eden harîkde su mefkûd olmamış ve orada üç aded musluklar muvaffakiyet ile istiâmâl olunub hârikin yalnız bir hanede tahdidi müyesser olmuşdur.

Salisen şehir halin ikisi tarihinde yedi kalede dahi su mefkûd olmamış olub o civarda mevcûd iki aded musluklardan mühemmâ imkân-ı hüsn-ü istifâde edilmişdir.

Hasılı şirketin borularında su hiçbir vakit eksik değildir.

Zaten şirket bu bâbda der-uhde ettiği kaffe-i taahhüdâtı baligan mâblağ ifâ etmiş ve vaz'ıyla mükellef olduğu mukaddâr muslukları me'mûrun îadesi tarafından İrane olunan mahallerde ve Hükümet-i Seniyye çânibinde tasdik buyurulan boru şebekesi üzerinde inşâ ve te'sîs edildiği gibi mezkûr muslukların istiâmâli için (1.Sütunun Sonu) iktizâ eden meftâhileri dahi kendüsüne işâr olunan karagolhânelere temâmiyle ve elinde bulunan makbûzlar mukâbilinde itâ ve tevdi' edilmişdir. Bu

misüllü meftâhiler itfâiye efrâdının ellerinde bulunub hârik vukû'nda muslukları açmak vazifesinin kumpanyaya me'mûrlarına değil efrâd-ı merkûmeye aîd olduğu Hükümet-i Seniyye ile mûna'kâd-ı mukâvele ahkamından bulunmuşdur.

Karahisar'da Girid muhâcirleri için inşâ edilen hanelerden bir kısmı muhâcirlerin başka taraflara gitmeleri üzerine boş kaldığından bunların mukâddârı mahalinden sorulmuşdur.

Şam habishânesinin mevcûdu cidden pek ziyâde olduğundan mahbûsından bir mukâddârının münâsib mahallere gönderilmesi istizân olunuyor.

Reji me'mûrun ve müstehdimini memleketimizde esbâb-ı mâişetin güçleşmesi vesâir ba'zı husûsâtı ortaya koyarak terfiye halleri zımnında müdürüyyet-i umûmiye'ye müşterek bir arz-ı hâl vermişlerdir.

Şehrimiz mu'teberân bankeranından Kastintiyeli Elyâsko Efendi vefat etmiş olduğundan merâsim-i tedfîniyesi bugün mütevefânın Heybelideki ikâmetgâhında ala-franga saat on birde icrâ edilecektir. Mütevefânın cenaze resminde hazır bulunmak isteyen zevâta ayrıca tezkereler gönderilmeyecek bu zevâta mahsus olarak idâre-i mahsusa vapurlarından biri ala-franga saat dokuz buçukda köprüden hareketiyle doğruca Heybeli Ada'ya gidecektir.

İttihâd ve Terakki Cemiyeti İstanbul Şu'besinden:

Para	Guruş	
	1080	Tüccardan S.K Dâmadyân Efendi
	540	Heybeli Adada Sarraf Kamyonos Efendi
	540	Heybeli Adada Yosfâki Efendiden
	540	Heybeli Adada Köse Oğlu İsâk Efendiden

	1080	Banker Metâşe Kozan Efendiden
	2160	A.M. Kara Güzyan Efendiden
	5940	Yekün
20	486114	Evvelce İlân Olunan
20	492054	Cemân Yekün

Millet Marşı

Güftesi evvelce Tevfik Fikret Bey tarafından yazılan Millet Marşı bestekâr Şehir Melik Efendi tarafınadn gayet ahenkdâr bir suretde tanzim edilerek sâze mahsûs notdası mevki' intişâra vaz' edilmiştir.

Borsa

Der-sâadet Borsası

Fî 15 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
26	100	Açıldı	Divan-ı
35	100	En Aşağı	Muvahhede-i
02	101	En Yukarı	Osmaniye
00	101	Kapandı	Tahvilâtı
Santim	Frank		
75	172	Açıldı	Şark Demiryolu
62	172	En Aşağı	Tahvilâtı
12	173	En Yukarı	
00	173	Kapandı	

(2.Sütunun Sonu)

50	515		Frank Anadolu Demiryolu Tahvilâtı
70	14		İngiliz Lirası Anadolu Demiryolu Hisse Senedâtı
4	0		Osmanlı Sigortası Hisse Senedâtı
00	39	Liray-ı Osmani	Şirket-i Hayriye Hisse Senedâtı
2	3		Şirketi Hayriye Hamidiye Senedâtı
00	480	Frank	Der-sâadet Tramvayı Tahvilatı
75	3	Lira	Tramvay Joisâns
80	7	Lira	Der-sâadet Tramvay hisse Senedâtı
20	18	Lira	Tütün Rejisi
00	122	Frank	Selanik Bankası
00	431	“	Der-sâadet Rıhtım Tahvilatı
00	300	“	Der-sâadet Su Şirketi
00	448	“	Balye Kara Aydın Hisse Senedâtı
00	34	“	Karasu Adı
00	39	“	Karasu Mümtâz
00	114	“	Kesindire Adı Hisse Senedâtı
00	120	“	Kesindire Mümtaz Hisse Senedâtı
00	310	“	Erikli Ma'deni

Meskûkât

En Yukarı		En Aşağı				
Para	Guruş	Para	Guruş			
		35	104	Altılık Nısfı		
		20	103	Beşlik	Liray-1	Osmani Mukâbil
		20	101	Metâlik		
		24	107	Sim Mecidi		
		35	107	Sim Çârîği		
		20	104	Sim		
				Aksamı		
16	87	10	87	Frank	Liray-1 Osmani 100 Guruş Hesâbıyla	
				Altunu		
30	109	24	109	İngiliz		
				Altunu		
		00	91	Pul Altunu		
		00	50	Karamis		
				Altunu		
72	107	10	107	Mark		
				Altunu		
72	8	70	8	Karbun		
				Kâimesi		

Kombiyo

35	109	Guruş Londra Üzerine 3
		Mâh Va'deli (Liray-1
		Osmani Yüz Guruşdan
00	110	Bilâ Va'de
811	22	Frank Paris Üzerine 3
4		Mâh Va'deli (Bir Aded
1		Liray-1 Osmaniye
		Mukâbil)
86 4	22	Frank Paris Üzerine Bilâ

İLANLAR

Neşriyat-ı Cedide

Muallim

Bu ünvan ile Muâllim Nâci merhûmun mesleğine muvaffak asârın neşrine hadim olmak üzere edebi ve fenni bir risâle-i isbûiye te'sis edilerek ahiren mevki' intişâre vaz' edilmiştir. Pençsenbeleri çıkacaktır. Fiyatı bir guruşdur.

Sanayi' İdaresinden:

Şimdiye kadar itâ olunan ihtira' berâtlarının ba'zıları Hükümet-i Seniye'den müsâade istihâl olunmak ve müsâade olmadığı halde mevki' icrâya vaz' edilmemek şartıyla mukayyed olup ancak o gibi şartların idâmesine mahâl kalmadığından bu yolda berât-ı istihâl etmiş olanların kanun-nâmesi mûcibince iki sene müddet zarfında ihtirâlarını yeniden müsâade istihâline hâcet kalmaksızın mevki' fi'le vaz' etmeleri lazım geleceği ilan olunur. (3. Sütunun Sonu)

Nakl-i Mekân

Meşhûr Diş Tabibi Mösyö Rozenberg bu defa' Avrupa'dan avdet edüb Beyoğlunda Cadde-i Kebirde yeni yapılan (Sen Antonya) apartmanlarına nakl etdiğini muhterem müşterilerine arz eder. d 10 . 2

Beyt-ül-mâl İdaresinden:

Harbiye Nâzırı Sâbıkı Recep Paşa merhûmun beyt-ül-mâl derdest tahrir olan terekesinden araba ve hayvanât vesâir eşyânın şehr-i hâl rûminin on beşinci Pazar ertesi gününden itibaren beher hafta Pazarertesi ve Çehârşanba günleri fûrûhatı mukarrer olduğu cihetle arzu edenlerin ayâm-ı mezkûre de saat altı raddelerinde mütevefây-ı müşâr-ün-ileyhin Nişan Taşında kâin konağına azimet eylemeleri ilân olunur.

Mehpâre Mağazası

Hakkı Nizami ve Nâşer

Meydancık Caddesi – Numaro 15, 17

Her zaman iyi ve ahûn eşya satmayı kendisine bir meslek ittihâz eden Mehpeâre Mağazasında bu defa'da mevsime münâsib en son moda iplikli ve yünlü çarşaflık ve esvâblık kumâşlar, kışlık pâzen ve fânile basmaları beyaz ve düz renk pâzenler ile İngiliz ve Fransız fabrikaları ma'mûlatı olmak üzere her nev' fânile, çorab ve mendiller, atkılıklar, boyun atkıları erkek ve kadın için her çeşid ve ipekli çamaşır takımları ve daha pek çok tuhâfiye eşya mevki' furihâta vaz' olunmuşdur. Mağazamızı bu defa' ziyâret edenen zevât-ı kirâmın her halde memnûn kalacakları şübhesizdir. Fiyatlar gayet ahûndur.

Galata ve İstanbulda Yeni İnşa Olunan

Aştâyen

Elbise Mağazası

Bi-l-hassa Ramazan-ı Şerife, bayramlara mahsûs olarak erkek, kadın ve çocuk elbiseleri, Amerikan ayakkabıları, ananas ma'mûlatdan tuhâfiyeler ve son modaya muvaffak her nev' eşya yeniden celb ve pek ahûn fiyatla mevki' furihâta vaz' olunmuşdur.

-Kiralık Hâne-

Makri Köyünde muhâsebeci sokağında beş numarolu hane kiralıktır. Dört odası ufak bir bağçesi vardır. Taleb olanların Makri Köyünde Muhtar Begos Efendi'ye Ali Efendiye ve Der-Sâadetde Millet Bağçesi karşusunda Kağıdcı Ali Efendiye müracâat eylemeleri.

Mösyö Jöl Fork İdaresinde.

Beyoğlunda ve modada Fransız Lisesi Sene-i Cedide derslerine Eylül'ün 21 inci günü başlamıştır.

Fransa müşâhir sana'tkarından Mösyö Silve'nin şâkirdi olub ahiren Paris'den avdet eden Aktör Burhan-el-din Beyin Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti menfâate olarak Ramazanın on birinci Çehârşânba günü akşamı Beyoğlunda Tepe Başı Kışlık Tiyatrosunda fevk-âl-âde bir oyun vereceğini maa-l-memnuniye istihcâr etdik. Programı takibinde neşr olunacaktır.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûâsında tertîb ve Sabah matbûâsında tab' olunmuştur.

2.10.61. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Çehârşanba****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 61****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****4 Ramazan : 1326****17 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SIYÂSİYÂT****Dâhili****Bulgarların Programı**

Selanik'de çıkan “Yeni Asır” refikamız altmış altı azâdan mürekkebe olmak üzere Selanik'de inâ'kad eden Bulgar Kongresinin Meclis-i Meb'ûsan'da Bulgar cemâati tarafından ta' kib edilecek hatt-ı harekete dâir bir program tertib edildiğini haber verdikten sonra programı neşr ediyor.

Rumların, Terakki ve İttihâd Cemiyeti'nin Bulgarların programı artık ta'yîn etmiş demektir. Ermenilerin programını da Ermeni refikalarımız yazıyordu.

Şu halde Meclis-i Meb'ûsân'da tesâdüm edecek efkârın neden ibâret olduğunu şimdiden anlayabiliyoruz. Maa-mâ-fih, şu dört programı birbiriyle mukâyese ederek netiece çıkarmadan evvel bir kere hepsini ayrı ayrı gözden geçirmek lazım olduğu için bugün Bulgarların programını tedkik etmek istiyoruz.

Bulgarlar programlarının birinci maddesine taksimât-ı mülkiye ve idârenin ihtiyac-ı memlekete göre ta'dîlat ve tahvilâta uğraması lüzumunu derc ediyorlar.

Program maddeleri atf edilen ehemmiyete göre tertib olunuyorsa Bulgarların birinci ehemmiyeti vilâyet, sancak, kaza nevâhi taksimâtını değiştirmeğe atf ediyorlar demek oluyor. Birden bire bu mes'elenin neden bu kadar caleb-i dikkat add edildiği fark edilemez. Ba'zı köyler merkeze uzak kaldıkları için işler te'hîrâne ve müşkülâne uğrayorsa bu yolda mahzurların kanunlarımızda emsâli az değildir. Onları hep meskûk bırakub da taksimât-ı idârenin değişdirilmesi esâsını programın en birinci maddesi yapmakda acaba hikmet nedir.

Bulgar vatandaşlarımızın bu hususa verdikleri ehemmiyet-i idâre-i müstebde devam ettiği zamanlarda ileriye atılan Bulgar mutâlebini akıllara getiriyor. O vakitte Bulgarlar Rumeli taksimât-ı idâresinin değişdirilmesini istiyorlardı.

Fakat maksadları pek aşikâr idi. Rumeli'deki anâsır-ı muhtelifiye toplu toplu ayırmak, sonra bir "Emr-i Vaki" ile bunlardan kiminin Bulgaristana kiminin başka taraflara iltihâkını te'mîn edivererek mevcûd rekâbeti izâle ile rahatca uyuşmak esaslarını hazırlıyorlardı.

Şimdi Makedonya da anâsır-ı muhtelife karışık bulunduğu için bir anâsırın ekseriyet-i azime-i katiyeyi hâiz olduğu yerler bi-l-nesebe azdır. (1.Sütunun Sonu) Taksimât-ı idare, Rumeli'yi paylaşmak isteyenlerce bir mahzûr add edilen bu hali izâle hiç olmazsa tahfif edebilecek surette değişdirilmek kabildir. İşte vaktiyle Bulgaristan'ın mutâlebinden birini, taksimât-ı idâreye bu maksadla değişdirmek ciheti teşkil ediyordu.

Bugün de Bulgar vatandaşlarımızın programları başında bu maddeyi görmekle mübhem bir nâ-hoşnudu his ediyoruz. İhtimâlki bu, ehemmiyetsiz bir tesâdüfünden ibâretdir.

Maksadın iyi anlaşılmasından neş'et etme bir şeydir. Her halde nazar-ı dikkatden devr-i tutulacak bir mes'ele değildir. Eğer idârece taksimât-ı hâzire müşkülâtı dâif ise bunların izâlesine hep birlikde çalışmağı bizde vazife add ederiz. Fakat nokta-i ittihâdımız te'mîn-i selâmet memleket düşüncesidir. Ahalinin, hangi cins ve mezhebe mensûb olursa olsun mezher-i teshilât ve muâvenet olmanı isteriz, fakat bütün bu meşrû' emeller altında Osmanlılık menfa'tine Muğayir bir fikir hafi ta' kib edilmesine karşı kati'yen memânati de vazife biliriz.

Kanûn-u Esâsi'nin hakimiyet-i milliye esası üzerine ta'dîl ve tashihi talebine bi-l-tabî' mevcûd anâsırların kaffesi iştirâk eder. El birliğiyle hep hakimiyet-i milliye esasını tatbîke, birleştirmeye çalışacağız.

Programın üçüncü maddesini intihâbâtın umûmi ve hâfi olması ve yirmi yaşını ikmâl eylemiş her Osmanlının hakk-ı intihâba nâîliyeti mes'elesi teşkil ediyor. Yirmi yaşını ikmâl etmiş Osmanlıların hakk-ı intihâba malik add edilmeleri ya'ni intihâb kanununda bulunan yirmi beş yaş kaydının yirmiye tenzili pek münâsibdir. Ancak memleketimiz henüz umûm-i efrâd memlekete bir derece de intihâbât icrâ etdirilebilecek hale gelememiştir. Hakk-ı intihâba malik olanların hududunu mümkün olduğu kadar genişletmeli fakat ikâmetgâhdan mahrûm, serseri kimselerin idâre-i hükümete sokulmalarına meydan vermemek için bu anâsırı uzak tutmalı, kiracıları da hakkı intihâba malik bulundurmamalı hele ilim ve irfan daha büyük bir hisse ayırmalı. Binaen aliyye şimdiki halde intihâbâtın hakk-ı intihâb dâfresi mümkün olduğu kadar genişletilmek şartıyla iki derece üzere icrâsı tarafdârıyız.

Nazarın Meclis-i Meb'ûsân'a karşı mes'ûliyeti, ayan azâsının selâsânının intihâb-ı suretiyle ta'yini yolundaki mutâlebât-ı hep kanun-u esâsinin hakimiyeti milliye esâsı üzerine ta'dîl ve tashih arzusu dâhilindedir. Bu noktalarda hiçbir anâsır arasında ihtilâf zühûr edebileceğine ihtimâm vermeyiz. (2.Sütunun Sonu)

Serbesti Edyân, Serbesti Ta'lim ve Tedrisi, Serbesti Matbûât, Serbesti İştirâk esasları kanunda mevcûd olduğuna göre bunların daha muhâkkim ve sarîh suretde takrirlerine hep el birliğiyle çalışırız.

Bulgar programında bundan sonra nâhiyeler ve lisan mes'elesi başlıyor. Bulgarlar nâhiyelere adeta bir muhtâriyet-i idâre bahş edilmesini istiyorlar. Nâhiyenin umûr-u zâbitası, belediyesi, mâarifi münhâsıran kendi yedd-i idâresinde bulunması programlarının yedinci maddesi ahkâmındandır.

Nevâhi nizâm-nâmesi nâhiyelere verilen salâhiyetin nelerden ibâret olduğunu ber vech-i ati gösteriyor:

Nâhiye müdürü kazadan aldığı o emr ve tenbihatı icrâ, lazım gelen mevâdi, o emri ahaliye tebliğ edecek, ahalinin müstedyânını kazaya bildirecek, cenihâ ve cinâyet zühurunda tahkikât-ı evveliyeye ifâ ve erbâb-ı cenice ve cinâyeti tutub merkez kazaya izâm edecek.

Nâhiye meclisleri ufak tefek hukuk da'valarını salihen tesviye edecek, te'mîn-i asayişe çalışacak, virgüleri tahsil eylecek.

İdâre-i umûmiye vilâyât-ı nizâm-nâmesinde ise nâhiye meclislerinin vezâîfi şunlar olacağı gösterilmişti:

Köylüler tarafından iânât-ı fi'liye ve nakdiye ile vücûda getirilmesi arzu olunan te'sisât-ı nâfi'ye hakkında müzâkerâtda bulunacak, köyler arasında yol yapacak, terki' zirâate çalışacak, tenzifât ve Tanzimat-ı belediye itina edecek.

Şu takdirce mevcûd nizâmnâmeler nâhiyelere oldukca vasi' bir salâhiyet vermiş demektir. Bu nizâmnâmeler tatbik olunub da ne gibi netâyic hâsıl ettiği bi-l-tecrûbe görülmeden nâhiyelere daha ziyâde me'zûniyet vermek meşkûk ve tehlikeli bir teşebbüs olur. Nâhiye meclislerinde lisân mes'elesine gelince meclisler hep bir cins ve mezhebe mensub efrâddan tereküb ediyorlarsa bi-l-tabii' müzâkereleri onların lisânlarıyla ceryan edecektir. Fakat nâhiyelerin kazalarla olan muâmeleleri devletin lisan-ı resmiyesi olan Türkçe ile ceryan etmek zarûridir. Her nâhiyeye kaza ile istediği lisan ile muhâbere etmeğe me'zûniyet verilemez.

Bulgarlar tahsil-i ibtidâiyenin mecbûri ve meccân olmasını programlarına idhâl ederken şimdiki ibtidâî ve rüşdi mekteplerinin hep "Tahsil-i İbtidâî" demek olduğunu düşünmemişlerdir. İbtidâî ve rüşdi mekteplerimiz tahsil-i ibtidâiyi, idâdi mekteplerimiz tahsil-i aliyi, mekâtib-i (3.Sütunun Sonu) aliyede tahsil-i aliyi te'mîn eder. Binâen aliyeye mekâtib-i rüşdiye de Türçenin mecbûri iltihâs olmasını kabul ettikleri gibi ibtidâî dediğimiz mekteplerde de Türkçe'yi mecbûri olarak kabul etmelidirler.

Lisan mes'elesinde Bulgar programı epeyce mefrût mutâlebâtı hâvidir. Muhâkeme-i temyiz ile nezâretlere takdim olunacak istidâ nâmelerden başka devâir-i devletden her birine kendi lisânlarıyla arz-ı hâl vermeğe hakları olması talep ediliyor.

Bâb-1 mekâtib herkese açık bulundurulduktan, kanun dâîresinde herkesin hakkı ahkak edildikten sonra şikâyetin Türkçe lisânıyla vukûa bulmasında hiçbir güçlük yoktur. Herkese kendi lisânıyla arz-ı hal verebilmek hakkını teslim etmek idâre-i umûru karışdırmak, Türkçe hataları yüzünden mes'eleler çıkarmaktan başka bir şey'e yaramaz. Biz idâremizi teşvişe değil, tanzime ve tensike doğru yürüyoruz, yürümek istiyoruz. Binâen aliyeye lisan-ı resmîyeden başka bir lisan ile devâir-i düveline müracâat hakkını ma'kul göremeyiz.

Hristiyan mekânise verilmiş olan müsâadât-ı mahsûsanın kemâ-kân bekâsı talebini de bir az şüheli bir nazarla telakki ederiz. "Müsâvât" talebiyle ortaya atılan fırkalar adem-i müsâvât demek olan "Müsâdat-ı Mahsûsa" mutâlebesinde nasıl devam edebilir? Akl-ı selim ve vicdan kendilerine bu talebde nasıl hâk verebilir? O

halde müslimlerde öteden beri mazhâr olagelmekte oldukları “Müsâadât-ı Mahsûsa”nın bekâsını mı istesunlar? Teâmül bir hak ise bu da bir teâmül ve binaen aliyye hakdır. Ber taraf kemal-i ülvi cenâb ile hakkını daha doğrusu haksızlığını terk ederken diğer taraf haksızlığını nasıl olurda muhâfaza etmek isteriz?

Umûmi bir irâd virgüsü vaz’ini ve zirâat-i harâit etdikleri araziye sahib olmalarını talep etmekle Bulgar programı sosyalizme doğru gitmiştir. Zirâatin araziye sahib olması da bi-l-tabî’ şâyân-ı temennidir. Fakat bunun Rusya’da olduğu gibi bir mes’ele-i ictimâiye haline getirilmesine mahal yoktur. Biz bu noktanın programına idhâlini köylülerin nazar-ı hârs ve tama’ını kabartarak kendilerini tarafdar etmek fikrine atf etmekden başka bir şey diyemeyiz.

Hüseyin Câhid

Bir Garib Mektub
Muharriri: Hâlid Ziya
5 inci Sâhifede

Sâhife 2

Tânin

Çehârşanba – 17 Eylül

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Patent Virgüsü

Ahâliye bâr olmaksızın devlete yeni menbâ’-i vâridât bulmak lazım. Bu bâbda ilk hatve olmak üzere Maliye Nezâretinden bir teşebbüs vaki’ olduğunu geçenlerde muhtesiran yazmışdık. Mes’elenin ehemmiyetine binaen bu gün biraz tafsilât virmeği elzem görüyoruz.

Yeni diye karainlerimize takdim ettiğimiz bu vâridât hakikatde pek eski ve mufassal bir tercüme-i hâle malikdir: (patent) virgüsünden bahs etmek istiyorum. Patent virgüsü ale-l-ade esnâf virgüsü diye tefsir olunuyor dünyanın hemân kaffe-i nekâtında var gibi bir şeydir. Bu virgü yalnız memleketimizde müsâid bir zemin itbât bulamadı. Bir çok keşmekeşlere uğradı, nihâyet bir çok mevâd-ı mühimme-i nafiâ gibi bu da hasır altı edildi. Şimdi bu hasırın altından çıkarmak, tevzini silmek, müstehsin ve nazar-ı karib bir şekil mukayyede koymak lazım.

Bu virgü ibtidâ 10 Haziran 1295²¹ tarihinde düşünölmüş idi. O vakit bâ irâde-i seniyye yapılub “Meclis-i Umûmiyenin ictimâinde kanuniyeti teklif olunmak üzere” Memâlik-i Osmaniyede mukim ecnebi yerli kaffe-i ehl-i sana’t ve ticârete teşmil ve tatbiki olunacak idi.

Mes’elenin icâbına taalluku olmasa idi buda daha bir çok kanunlar gibi Meclis-i Meb’ûsânın tasdikine aktaran etmeden ma’mûliye olub gidecek idi. Fakat icâneb bu karar-nâmeyi muhâlif ahûd farz ederek itirâz etdiler. Devlet ileride itirâza mahal vermemek üzere bunu sefira ile istişâreye muvafakat etdi. Zaten devletimiz nelere muvafakat etmez idi ki...

Maa-mâ-fih 1880’den 1883 sene-i milâdiyesine kadar müddet-i keşmekeşden sonra sefirâ esasen böyle (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) bir virgü tarhına hakkımız olduğunu beyan ve yalnız sûr icrâiyesine aîd ba’zı kayud dermeyân itdiler. Bunun üzerine bir re’îs ile dördü me’mûrun devletden dördü mu’teberân tüccâr-ı ecnebiyeden olmak üzere sekiz zatdan mürekkeb bir meclis teşkiline muvafakat edildi. Bu dediğimiz 303 Şubatında vukûa geliyor idi.

Sefirâ bu bâbdaki nizâmnâmeyi yine kabul etmemiş ve muhtelit meclis tarafından icrâ edilen müzâkere neticesinde esnâf ve gedik usulleri bir müddet-i kalîle tarafından fesh ve ilgâ ve bu bâbdaki kanunnâme ile nizâmnâmenin üç sene hitâmında yeniden tedkik olunması, lede-l-hâce konsolosların müdâhelesine cevâz olması gibi teklifler kabul edilmiş idi.

Bununla beraber yalnız Fransa sefiri tarafından vaki’ olan bir teklif hükümetce is’âf edilememişdi. Sefâret-i patent virgüsünden dolayı icâbına vaki’ olacak tebliganın da konsoloshâne vasıtasıyla icrâ edilmesini ve bir ecnebinin dükkan veya mağazasında bu virgüden mütahhaddiş her hangi bir tedbir ittihâzı lazım gelir ise kırk sekiz saat mukaddem konsoloshâneye haber verilmesini arzu ediyor idi. Hükümet yalnız Fransa teba’sına münhasır olsa bir cümle olmak üzere bunu kabul edebilir idi. Fakat beride yüz binlerce Yunan ve İran teba’sı vardı. Onlar hakkında da en adi bir muâmele-i ferîyenin tebliği için bir tarîka müracâat edilse tasi’yât ve müşkülât bî-nihâyeden kurtulmak mümkün olamayacak idi. Bunun üzerine sefirâ ile ceryân eden müzâkerât-ı münkati’ oldu. (1891)

²¹ Milâdi 1878

O vakit devlet vaka' müdahale-i ecnebiye mahzûrundan dolayı Frandenin bu itirâzını isgâ edememiş idi. Fakat diğer bir cihet de onu (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) düşündürmüyor değil idi. Divan-ı Umûmiye Nizâmnâmesinin sekizinci maddesi mûcibince patent nizâm-nâmesinin ale-l-umûm mevki' icrâyâ vaz'ından temettu' virgüsünün o vakitki varidâtına teşebbüsle hâsıl olacak fazla Divân-ı Umûmiyeye metrûk idi. Bu suretle şayed patent virgüsü ihdâs olunur ise bunun nef'î hazineye değil ecnebi tahvilât hallerine aîd olacak idi. Vakâ imhây-ı duyune taalluku hasebiyle hazine-i devlet dolayısıyla bundan müstefid olacaktı.

Fakat devlet hep muzâbekâ-i hâliyesini düşüne geldiğinden bi-l-tabî' bu menfâat ba'de ve atiyesini ihmâl edebilirdi. Bundan mâ-âda patent virgüsünün ihdâsı esnâf tezkeresinin lağvına vabeste olduğu için devlet bir taraftan hiçbir yeni vâridat almış olmayacak, diğer taraftan mevcûd ve nâtıs belediye vâridâtını da elden kaçırmış olacak idi.

Hâl-bûki tevhid-i divân-ı muâmelâsından sonra divân-ı umûmiye nizâmnâmesinin bu hükmü hayli değişti. Yeni ahkâm-ı nizâmiye mûcibince Divân-ı Umumiye'nin vâridâtı iki milyon yüz küsür bin lira olmak üzere ta'yîn edilmiş olduğundan fazla kalan mukâddâr varidâtın yüzde yetmiş beşi hükûmete yüzde yirmi beşi Divân-ı Umûmiyeye ra'cidir. Elyevm Divân-ı Umûmiye hükümet ile adeta müşterek-ül-menfaadır. Binaen aliyye evvelce patent virgüsünün adem-i kabulunu istilzâm eden mahzûrun büyük bir kısmı ber taraf olmuş demektir. Diğer bir mahzûrda şudur: Elyevm taşrada yalnız tebâ-i Osmaniye'ye şâmil olmak üzere bir temettu' virgüsü alınur. Mukaddemâ temettu' virgüsü zirâadan mandıra sahiblerinden ve daha sâir kimselerden alınarak sekiz yüz bin lira kadar bir vâridât tahakkuk etmekte idi; fakat bi-l-ahire aşâr ve ağnam vesâîre ile mükellef tutulan zirâadan bir de temettu' virgüsü alınması muvaffak insâf olmadıktan mâ-adâ sırahat-i kanuniyeye [virgü nizâm-nâmesi] (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) muhâlif olduğu anlaşıldığından zirâi ve ağnâm sahipleri, bağcılar, bağçuvanlar bundan istisânâ edilmiş ve vâridât-ı mahmune 380 bin liraya tenzil etmiş idi. maa-mâ-fih bu virgünün suret-i tarhındaki intizâmsızlık vesâîr yolsuzluklar yüzünden vâridât-ı muhminenin ancak yüzde yirmi beşi, otuzu tahsil olunabilmektedir.

1323²² senesinde diğer bir temettu' nizâmnâmesi yapılmış ise de nüfus-u umûmiyesi iki binden dün olan mahallerde icrây-ı sana't edenlerin virgüden istisna

²² Milâdi 1905

edilmiş olması vesâir ba'zı mevâni' ve muhâz bir sebeble bu sene temettu' virgüsünün sene-i sâbeteye nisbetle yüzde otuz noksan olacağı tahmin ediliyor. Binâen aliyye bu virgü kaldırılıb yerine patent virgüsü vaz' olunması – dediğimiz gibi – zâhirde mahzûrlı görünüyor ise de hakikat de fâidelidir. Zirâ bir taraftan icânab ile teba' seyân tutularak rekâbet sana't ve ticâret şerâit-i metsâviye ve adile ile ceryân etmiş ve teba'nın hukuku sıyânet edilmiş olur. Diğer taraftan her halde patent virgüsü verenlerin adedi daha ziyâde olacağından hâsıl olacak vâridât da ziyâde olur. Bir de Der-sâadet belediye kanununun 63 inci maddesi mûcibince patent nâmıyla tüccar ve esnâf tezkeresi alınmakta olup bu virgü esasen büyük bir yekün teşkil etmedikden mâ-adâ icâr-ı akar mukâvele-nâmelerinin tasdiki taht-ı mecbûriyete alındığı takdirde hasıl olacak vâridât-ı zayâ' vaki' balgan mablağ telâfi eder:

İşte şu tafsilâta nazaran patent nizâm-nâmesinin mevki' tatbiki vaz' zamanı temlimen hulûl etmiş sayıla bilir. Elde bulunan nizâm-nâme 1306²³'da yapılmış olduğunda eski ve muhtâc ta'dil olmakla beraber yeniden işe başlamak sefirâ ile tekrar müzâkerâtı ve behûde yere ifâte-i vakti müstelzim olacağı için mevcûdi ile iktifâ daha münâsibdir. Bâ-husus ki bunun mevki' (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'alesinin Tekâmül-ü Ahîri

-Mâ-ba'd-

Şâhane-i Saray-ı Hümâyun pek yakınından heman her gün topraklarla mücehhez harb gemilerinin geçtiğini görüyorki bu toprakların münâsebât-ı siyâsiyeye bir gerginlik olunca hemân tehdidkâr bir vaz' alması muhtemeldir. O vakit Hükümet-i Osmaniye için selâmetini te'mîn etmek gayr-i mümkün, istiklâlini muhâfaza bir hayal olur. Hem zât-ı şâhânenin ikâmetgâhı, hem Bâb-ı Ali dâima bir zerbenin keyfine tabi' kalmış bulunur. Fenâ müdafâa olunan bir boğazdan bir donanmanın geçüb İstanbul'a gelmesi Hükümet-i Osmaniye'yi her istenilen şey kabule icâbet için kâfidir. Ne fâide bahs vaz'iyet mevki'ye! Ancak diğer taraftan düşünülecek olursa bu fenâlığın çâre-i define yine fenâlığın kendisinde aramak zarureti tezâhir eder; ya'ni (2.Kısım 1.

²³ Milâdi 1889

Sütunun Sonu) kara tarafından tehdit gören Hükümet-i Osmaniye bir dost hükümetin donanmasına boğazları açarak ondan istimdâd ve istifâde edebilir. Eğer Hükümet-i Osmaniye'nin pay-i tahtı İstanbul olmayubda dâhilde bir şehir olsa idi elbette hayat-ı siyâsiyesinde daha ziyâde kesb-i masûniyet etmiş olurdu.

“Şark Mes’alesi” ve “Boğazlar Mes’alesi” münâsebetiyle eskiden beri İstanbul Avrupa diplomatları için en iyi bir mekteb olmak şöhreti hâizdir: en resmi muâvelât-ı düveliye nin ne derece kadar hükümsüz, devâmmeser olacağını onlar ancak İstanbul’da tecrübe eder, öğrenirler; bu mukâvelât-ı hakikatda muvâzene-i kavâin mevkût birer rumuz ve işâretinden başka bir şey değildir. Devletlerin kisve-i hakka yürünerek (hukuk) nâmını verdikleri bu kavâidi, çok defa’ onları tanzim eden tarafın menâfi’ne göre ta’dil olunur.

-2-

Karun vesâtâda ve on yedinci asrın sonlarına kadar Bahr-i Siyâh İstanbul’da hüküm süren Bizans İmparatorlarının, bi-l-ahîre (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) Türk Padişahlarının mâlik-i hâssı olan kapalı bir havza idi; Türkler bu denizin sahillerine temâmen malik oldukları için burada Osmanlı bayrağından başka bir bayrağın dolaşmasına müsâade etmemişlerdi. O vakit mes’ele sâde bir şekilde idi, daha doğrusu ortada bir mes’ele yoktu. Deli Petro’nun İstanbul’daki sefiri Albeçin şöyle diyordu: “Zât-ı Şahâne Bahr-i Siyaha ecnebilerin giremeyeceği bir eve kendi evi nazarıyla bakıyor: bu bir genç kızdır ki bakir ve ismet-i haram içinde, nazar-ı gabârdan saklanıyor, ecnebilerin bu denizde seyr ü sefere etmelerine müsâade edilmiyor.” Fakat buzlu sahralarda dolaşan, şimâlin buzları altında tevileri Avrupa’dan Rus Süvârisi bu her nazardan kıskanılan bakir ismetin üstünde bir kavret gözüyle bakıyor, biraz kolundaki kuvvete görününce şikârının üstünde anılıb yakalıyor, Deli Petro Azuf Kala’sını zapt etmekle o ismet ve bakireyi ihâta eden hüsn-ü sıyânete ilk rahneyi açmış oluyor; o vakit (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) Bâb-ı Alin kendine geliyor; hatta 1700 da İstanbul musâlahesi akd olunurken Bâb-ı Alinin me’mûru şu sözleri yazmışdı: “Sefâin-i Harbiye-i Ecnebiye bu denizde serbestce dolaşmak hakkı ihrâz ettikleri gün Hükümet-i Osmaniye’nin kös rahleti çalınmağa başlar.” Bu öyle keşif idi ki taalluk ettiği hakikat-ı elmiyenin ale-l-fevr vücûd bulması maksud ise naymusum. Fakat atıye taliki itibâriyle mütehakkik add edilebilirdi. Çünkü Bahr-i Siyâh serbest bir deniz olduğu günden itibâren Hükümet-i Osmaniye’nin nüfuz ve şevketi azalmış, azimet ve satveti sukût etmiş, icrâatı ecnebi kontrolü altına girmişdi. Bir taraftan Rusların Karadeniz sevâhiline yapılarak orada

serbestce seyr ü sefer etmek maksadıyla ileriye doğru gitmeleri, diğer taraftan Türklerin bunları Karadenizden çıkarmak için vaki' olan mesâisi: işte on sekizinci asırda Rus ve Türk münâsebetinin hülâsası bundan ibâretdir. Nihayet İkinci Katerinin muvaffakiyâtı işi hal ve fasıl etmiştir. Meşhûr Küçük Kaynarca Muâhedesi (1774) (2.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Çehârşanba – 17 Eylül

Tânin

Sâhife 3

tatbik vaz'ından üç sene sonra tashih ve ta'dîli taahhüd edilmiş olduğundan muhâzir ve nekâyısının ömr-ü nihâyet üç sene olacaktır. Fransa sefâretinin tebligat mes'elesinde vaz' ettiği kayda gelince şekl-i hükümsiz tahvili üzerine sefâret müşâr-ün-ileyhânın bu noktada o kadar ısrar etmeyeceğini kavrayarak me'mûl ayırırız. Bi-l-cümle seflânın vaktiyle rûy-i rıza ve muvaffakat göstermiş oldukları bir madde feriyeye ve gayr-i mühimme hakkında Fransa dostumuzun nafîle yere ısrar etmemesini ve devletimize karşı dostane bir cümle ibrâz eylesin arzu ederiz. Maa-mâ-fih Fransa teklifinde ısrar etdiyse bile itirâz etmeliyiz ki şimdi bu bâbda vaz' olunan kayddan tevellüd edebilecek mahzûr o vakte nazaran daha ziyâde hafiflemiştir. Mukaddemâ devlet nezdinde bu mahzûr kalil olan Fransa teba'sından ziyâde Yunan ve İran teba'sına nazaran idi. hâlbuki Yunan muhârabe-i ahiresinden sonra ittihâz kılınan tedâbir-i teshiliyeden biri de ısnâflık ve harifet ve sana't icrâ edenlerin sana'tlarından dolayı kavânin-i Osmaniye'ye tâbiyetleri keyfiyetidir. Bundan mâ-adâ Yunan teba'sına vaki' olacak tebligat için Yunan me'mûrun âdesinden alınacak makbûs alim ve haberleri tarihinden on beş gün sonra evrâk tebligat me'mûrun Osmaniye'ye iâde olunmadığı takdirde muâmele-i tebligatı bi-l-zât müressil ilye olan Yunan teba'sına vaki' olmuş farz edilmektedir.

Bu hususda ki mahzûrun şiddeti böylece tahaffuf edince Fransa sefâreti tarafından mukâddemâ vaki' olan teklif – Haseb-ül-zârure – red edilmesinde o kadar ziyân yoktur. Maa-mâ-fih yine tekrar ederiz, Fransa sefâreti bu hususda hayr hevâhlığına derig etmeyecek ve pek ziyâde ehemmiyetden düşen bu mahzûrda ber taraf olacaktır.

Onun için bir taraftan Hâriciye Nezâreti bu bâbda Fransa sefâreti ile müzâkerât-ı icrâ, (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) diğer taraftan Patent Nizâm-nâmesi hemân Şurây-ı Devlete tevdi' edilmelidir.

Sofya, 28 Eylül – Almanya'nın Sofya me'mûr diplomatası Şark şimendüferlerine aîd hatların zabt ve musâderesinden dolayı Bulgaristan imâreti nezdinde protesto etmiştir.

Viyana, 28 – Elkemânye Çaytonigin bir menba' mevsûkden vaki' olan istihbâratına göre Bulgaristan re'îsi nezârı ile Ticâret Nâzırı Prens Ferdinand tarafından avdet olunarak dün Viyana'ya vasıl olmuşlar ve bir kaç saat Prens ile görüşmüşlerdir. Mûmâ-ileyhemâ bu sabah Sofya'ya müteveccihen azimet eylemişlerdir.

Viyana 28 – Politişe Korsepondencin Bulgar menâba'ndan mevsûken vaki olan istihbâratına nazaran Bulgaristan imâreti hakları kemâl-i sadık ve istikâmetle sıyânet edilecek olan alakadârân ile uyuşarak Şark Şimendüferleri hututunun işgâlinde mütehâddiş ihtilâfâtı tesviye edecektir.

En karib-ül-ihtimâm suret-i tesviyenin Şark Şimendüferleriyle uyuşuktan sonra hutut-u mezkûrenin işledilmesi hakkının Bulgaristan tarafından satın alınmasından ibâret olduğu umûmen zân olunmaktadır. Bâb-ı Ali ile Şark Şimendüferleri kumpanyasının icâbât-ı hâliyyeyi nazar-ı dikkate alarak salif-ül-beyân dostâne suret-i tesviyeyi en mûsib olmak üzere telakki eylemeleri icâb edeceği Sofya'da tahmin edilmektedir.

Petersburg, 28 – Rusya Hükümeti Devlet-i Aliye ile Bulgaristan arasında Şark Şimendüferleri mes'elesinden dolayı tahaddüş eden ihtilâfin tesviyesi keyfiyetinin Berlin Mûâhedenâmesine vaz'-ı imza eden devletlere tevdi' emrinde Devlet-i Aliye tarafından vaki' olan müracâat ve teşebbüsü kemâl-i memnûniyetle telakki ve takdir ediyor ve bu suretle bi-l-ahire zühûre gelmesi melhûz olan muhâtarâtın (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) ber taraf olmuş olduğunu beyan ediyor.

Londra, 28 Eylül – Bulgaristan politika me'mûru Minçevic Efendinin ilân-ı istiklâl hakkındaki beyânatı gazeteler suret-i umûmiyede takbih ediyorlar. Dâil-i Telgrâf Gazetesi İngiltere tarafından dahi imzâ edilmiş olan bir muâhedenâmeye karşı tecâvüzü mütezmin ve İngilterenin kendisiyle münâsebât-ı dostânede bulunduğu bir devlete karşı nezâketsizlikliği mübeyn olan bu hareketin bir dirayetsizlik ve kaba boş boğazlık olduğunu söylüyor. Dâil-i Telgraf ve Moringing Post Gazeteleri Doktor Minçeviçin geri alınmasını talep ediyorlar.

Sofya, 29 Eylül – “Nuye Ferâye Perese” Gazetesi Balkan Hükûmâtıyla Devlet-i Osmaniye’nin idâre-i cedidesine ve Bulgaristan imâretine karşı Avusturya ve Macaristan Hükümetinin meselik-i siyâsiyesi hakkında bir İngiliz gazetesi tarafından vukûâ bulan muâhezâtı mevzû’ bahs ederek diyor ki:

“Avusturya ve Macaristan Hükümetinin evvelden beri ittihâz etmiş olduğu meselik, arazisinin tevsi’ emeline ma’tûf olmayub belki Balkan Hükûmâtının müstâkilen terkisi maksadına münhâsırdır. Bulgaristanca ma’lûmdur. Hatta Avusturya ve Macaristan Hükümeti Balkanlarda buhrân vukû’ndan ihtirâzen Bulgaristan İmâreti nezdinde teşebbüsâtda bulunduğu zaman Bulgaristana karşı beslediğimiz hissiyât-ı dostadan hiç kimse şübhe etmemiştir.

Biz şimdi yine o meselik dostuyı ta’kib ediyor ve bundan devam etmek istiyoruz. Yeni Türkiye ile Bulgaristan yekdiğerinden ayrılmaksızın kemal-i sür’at ve emniyetle terakki edebileceğinin her ikisine birden beslediğimiz hiss-i muhâdinetin kabil-i te’lif olduğunada temâmiyle kâni’z.

Londra, 29 Eylül – İngiltere Hükümeti Bulgaristan tarafından Şârk Şimendüferlerinin işgalinde devam olunması muhâk ve ma’kûl olamayacağı (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) fikrinde bulunduğunu Bulgaristan İmâretine bildirmiştir.

Şark Şimendüfer Kumpanyası

Sofya muhâfilinde Bulgaristan’daki Şârk Şimendüferleri hututunun işgali bi-l-zât Kumpanya tarafından talep edilmiş olduğu işâa ve ilân edilmiş olduğundan Şark Şimendüferi Kumpanyası ahiren iddiâ ve isnâd-ı mezkûru şeddiden red etmekle beraber ta’tîl-i işgal esnâsında Sofya’daki Şimendüfer me’mûru tarafından Sofya Dâhiliye Nezâretine yazılan tezkereyi karşı gazeteleriyle neşr etmiştir.

Me’mûr mûmâ-ileyha tezkeresinde ta’tîl-i işgal keyfiyetini işâr eyledikten sonra asayişin iddiâsı ve Kumpanya hukuk-u tasrifiyesinin muhâfazası için icâb eden tedâbir-i şeddidenin ittihâz olunmasını ve bundan mâ-adâ çalışmak isteyen me’mûrların dahi himâye edilmesini talep etmiştir.

Eylülün 6 ncı günü Şark şimendüferleri Müdürü Umûmiyesi ile Bulgaristan İmâreti arasında ta’tîl-i işgâl müddetince münhâsır olmak üzere akd edilen muvakkat-ı mukâvele-nâmede deniliyor ki:

“Evvela Bulgaristan’ın resmi şimendüfer hatları posta umûrunun intizâmını te’mîn arzusuyla ta’tîl-i işgal esnâsında Şark Şimendüferleri hututu üzerinde Belve ile Filibe arasında bir dağdan mevtûr işletmek niyetinde bulunuyorlar. İcâbında

Beleve ile Yanbolu arasında katar işledeceklerdir. Maa-mâ-fih katar işletmek keyfiyeti de evvela Bavel şark şimendüferleri me'mûru ile itilâf husule getirilmesine vabeste olacaktır.

“Sâniyen hükümetin şimendüferleri bu hizmetlerinden dolayı tazminât taleb edebileceklerdir. Bunun mukaddârı bi-l-ahire bi-l-tilâf ta'yin olunacaktır. Bu noktada ihtilâf zühûru takdirinde tazminât hükümler ma'rifetiyle ta'yin olunacaktır.

“Sâlisen resmi şimendüferler bu hizmetleri esnâsında gerek me'mûrun ve müstehdiminin (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Rus tüccar gemilerine Karadeniz'de serbesti seyr ü sefere hakkını bahş ve Rusların Karadeniz sevâhilinde birleşmelerine müsâade ediyor; Prens Potmegin Kırım kıta'sını feth ediyor; Yaş Mûâhede-nâmesi 9 Kânun-u Sâni, 1792) Kırım Ruslara veriyor.

Artık Karadeniz hukuk-u nokta-i nazarında “İç Deniz” sayılamazdı; çünkü sevâhili iki devletin taht-ı tasarrufunda bulunmaktadır; ancak vaz'iyet-i coğrafya icâbınca siyâsetâ kapalı denizdi; çünkü boğaz içi Türkiye'nin elindedir. Bu hal İkinci Katerinânın ve ihlâfının amâl-ı hârisânelerine muvaffak düşmüyordu. İçinden dışarı çıkalamayan serbest deniz ne demektir?

Mahbus içinde serbetliğin ma'nası ne? Rusya ne vakit Karadeniz'in müdahallerini elde eder, kapalı boğazlara müntehi serbest deniz usulünü ne vakit kaldırabilirse o vakit işini bitirmiş olacaktır. İkinci Katerinâ için Azof Kal'asıyla Kırım kıta'sı Bizans yolu demekdi: işte boğazlar mes'alesi ilk defa' olmak üzere Rus politikasının amâl ve maksadını (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) ve Rusların ta'kîb edeceği hatt-ı hareketi ta'yin etmiş bulunuyordu. Karadeniz o vakte kadar Türkiyânın içdenizi iken Rusya yavaş yavaş buna hâricden kimsenin gelüb Rus Limanlarına taarruz edemeyeceği fakat Rus sefâîninin çıkub Akdenize girebileceği bir Rus denizi nazarıyla bakmağa başlamışdır. Bi-l-ahîre “Danileveski” nâm Rus muharriri Panslavizm hakkında yazdığı eserde diyordu ki: Rus sefâîn harbiyesinin Karadeniz'den Akdeniz'e serbestçe geçmesi hakkı bir adamın evinin avlusundan sokağa çıkması demektir. Halbûki düvel-i sâîre harb gemilerinin serbestce Karadenize girmeleri bizim avlumuzu ve evimizi basarak yağma etmelerinden başka bir şey değildir; işte Rusya'nın nazariyesi: o vakte kadar Türkiye'nin iç denizlerinden olan Karadeniz bir Rus iç denizi haline girmelidir.

Fransa inkılâb kebiri muhârebâtıyla imparatorluk mesâîli Şârk Mes'elesinin harekât-ı tekâmiliyesini tesri' etmiştir. Mısır sefiri tâ şarka kadar tevsi' dâîre-i istilâ etmek tehlikesiyle hükümet-i (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) Osmaniye'yi telaşa düşürünce zât-ı şâhâne Çâr ile bir zaman için barışmak lüzûmunu hiss eder. Çâr Fransızlara karşı Türkiye'yi müdafâa için donanmasını gönderir ve bu suretle bir defâ'ya mahsus olmak üzere Karadeniz ve Akdeniz boğazları Rus harb bayrağına açılmış olur. Bu Ruslarca unutulmayacak ve ledd-ül-hâce ileri sürülerek istifâde edilecek bir misâl teşkil etmiştir; bundan sonra 1807 vukûâtıyla Tilsit mülâkatı geliyor: iki müttefik hükümdâr burada tac-ı hükümâtı aralarında taksime başlar, Rusya Çârı Aleksândır Napolyon'un açtığı afak-ı vasi' istilâ karşısında ser-mest olur, fakat bu yeni dostana tevdi' kalb etmeden evvel evinin anahtarlarını, ya'ni İstanbul'u ve Boğazları elde etmek ister! O zamanın ricâl-i hükümeti ve alimây-ı siyâseti de Avrupa'da hakim olmak için İstanbul'un elde olunması lazım geleceğini serd ve beyândan geri durmuyorları. Halbûki bilmiyorlardı ki akvâmın hayat ve faaliyetleri şarkın kapalı denizlerinden ziyâde bahr-i mahiyyetin serbest (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) enginlerine muhtaç ve mütemâyildir. Napolyon Avrupa diplomasisinin bu klasik kâideleri içinde perver şiyâb olduğu için Çârın arzusuna karşı ilk önce tereddüd eder, sonra "İstanbul, asla olamamaz; çünkü İstanbul'u almak demek cihâna hakim olmak demektir" diyerek istinkâf eder, Napolyon boğazlar gitmemek şartıyla Rusya'nın dostluğuna talib olduğunu, Aleksândır'da İstanbul'u almak şartıyla Fransız ittifâkını kabul edeceğini söyler: aradaki ihtilâf nazar-ı nâ kabul te'lîfidir.

Fransızlara gelince bunların muzafferiyatı İstanbul'da da te'sirini gösteriyordu. Napolyon'un İstanbul'daki sefiri Sebâstiyân'ı 1807 senesine doğru o derece nafiz, öyle mesmû'ül-kelem olmuşdu ki, İngiliz sefiri Sir Aryanot Sultan Selim'i Fransız sefirini tarda mecbûr etmek için Çanakkal'a müdahilinde Amiral Dokovret kumandasında bulunan İngiliz donanmasını bi-l-zât Marmara Denizine sokarak sarayın önünde lenker-i endâz olmak ve sarayı topa tutacağını beyan

Mâ-ba'dı var

(3.Sayfanın Sonu)

ve gerek yolcularla emtiâ-i tüccâriyenin selâmeti için kâffe-i mes'sûliyeti der-uhde ederler. Şâyed şark şimendüfer kumpanyası bu yüzden ba'zı hasara uğrar ise onun için de tazminât verecektir.

“Râbian hükümet şimendüferleri tarafından bu münâsebâtla tahsil edilecek vâridât Şark Şimendüferlerine aîd bulunacaktır”

.

..

Sofya'dan Tân Gazetesine çekilen telgrâfnâmedir:

Hâl ve mevki' değişmedi hey'et-i nazâr tebdil-i meselik etmekden ise isti'fa etmeğe karar vermiştir. Re'îs-i Nazar Cenerâl Paprikof şu sözleri söylemiştir: “Şimendüfer bir çok Hey'et-i Nazârın isti'fasını intâc etse bile biz yine salıvermeyeceğiz. Bütün cenubi Bulgaristan ahalisi hattın îadesine imâl cebir ve şiddet ederek mümânaat edecektir.” Maa-mâ-fih bu gergin hale rağmen musâlahâne bir suret tesviye vukûa geleceği politika muhâfilinden me'mûl bulunmakta ve harb-i şâyi'ları suret-i kati'ye ve resmiye de tekzib olunmaktadır.

Hattın îadesi için Hükümet-i Seniye cânibinde Berlin Mûâhedenâmesine vaz'-ı imza eden devletlere hitâben gönderilen tahrirât-ı umûmiyeye cevâben Bulgaristan şu meâlde cevap veriyor:

Hükümet-i Osmaniye vaktiyle müştereken vücûda getirüb neşr ve ilân eylediği bir nizâmname mûcibince şimendüfer üzerindeki teftiş hakkını Rûmili şârk-ı vilâyeti me'mûrlarına terk etmiş idi. (Rumeli şarkı daha iltihâk etmemiş iken) şimdi bu me'mûrun vilâyet kamilen Bulgaristan imâreti ile Bulgaristan Prensine tabi' olmuşlardır.

Bulgarların İddiâsı

Tân Gazetesinin rivâyetine nazaran Bulgarlar şimendüfer mes'elesinde İngiliz gazeteleri tarafında vaki' olan itirâzâta cevâben diyorlarki: Hukuk-u tasarrufiye veya menâfi-i maddiyeye tecâvüz edildiğine dâir (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) vaki' olan isnâdât şübhesiz bir sû-î tefhim eseridir. İmâret-i işletme mes'elesini iddiâ etmekle hakk-ı tasarrufu mes'elesinde bir takdim ve istiâcâl göstermiş olmuyor. Ve kezâlik kimsenin menâfi'ni ihlâl eylemiyor imâret-i

mes'elenin Devlet-i Aliye ve Bulgaristan arasındaki münâsebât hissine hemcivâriye dahi sû-î te'sir etmeyeceğini iddiâ ediyor.”

Bâb-ı Ali'nin İddiâsı

Yine Tân Gazetesinin verdiği ma'lûmâta göre Bâb-ı Ali gerek Keşûf hâdisesinden ve gerek şimendüferin işgâli mes'elesinden dolayı beyân-ı hürriyet eyliyor. Hattın zabt ve haczi mes'elesi Devlet-i Aliye tarafından mübâya' kaydıyla katı'laşmış gibi görünüyor. Maa-mâ-fih imâretin ilân-ı istiklâl edeceğine Bâb-ı Ali inanmak istemiyor. Zirâ şimdi imâret-i istiklâlin kaffesi menâfi'nden müstefid olduğu halde istiklâlin teveccüh eylediği mes'ûliyetlerden masûndur. Maa-mâ-fih şâyed Bulgaristan kendi menâfi' hilâfında olarak ilân-ı istiklâl eyler ise hükümet-i seniye Berlin Muâhe-nâmesine bu kadar sarih bir surette vaki' olan bir tecâvüzden dolayı devletlere müracâat edecek ve istiklâli tasdikden imtinâ' eyleyecektir. Zaten istiklâl diğer ba'zı müşkülâtı daha tevlid eylemeyecektir.

Mesela Rûmili Şârk-i Divân-ı Osmaniye'ye bir virgü veriyor. Bu virgünün kalkması Divân-ı Umûmiye vâridâtından ziyade Divân Umûmiye'nin fazla vâridâtı karşuluk gösterilen Bağdad idhâtına ve bunun için Almanya'dan akd edilen istikrâza sû-î te'sir edecektir. Buna Almanya'nın razı olmayacağı tabi'dir.

•
••

Sofya'da Münteşer Veçernâ Posta Gazetesinden tercüme olunmuştur:

Bulgaristan İmâreti tarafından zabt olunan Şârk şimendüferlerini şâyed Bulgaristan Hükümeti mukâvemet edemeyerek kumpanyaya iâde edecek (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) olursa Bulgaristan şimendüfer me'mûrları Şârk-i Rumeli dâhilinde bulunan hattı kâmilin dinamit ile tahrib edeceklerine dâir karar-ı ittihâz ve keyfiyeti imâretin Nâfiâ Nazarına ve Kumpanya'nın Sofya me'mûruna beyânatda bulunmuşlardır.

Bu tehdidin ne kadar gülünç olduğunu o me'mûrun mümâ-ileyhâmın böyle bir şey hatırlarından bile geçirmelerine imkân olmayub mezkûr gazetenin hiç yokdan böyle bir ma'de bulunduracak gâîle çıkarmak arzusunda bulunacağını beyâna hâcet yoktur.

Devlet-i Aliye ve Bulgaristan

Almanya Hükümeti'nin nîm resmi add olunan Gülnişe Çaytonoğ Gazetesi atideki mühim bendi neşr ediyor:

Yeni Türkiyâ ile müşkülât-ı siyâsiyeye tesâdüf eyledi. Bulgaristan Kapû Kethüdasının münhâsıran Hey'et-i Sefirâya verilen ziyâfete da'vet edilmemesi gayet hiddetli tefsirâta ve nihâyet Bulgar vekilinin memleketine avdetine sebep olmuşdu. Şimdi de Bulgaristan hukuk-u düvel dâîresinin hâricinde çıkacak suretde bir hatve atamışdır:

Bâb-ı Ali'nin, Bulgar hissiyatını son derece tahrik edecek bir teşrifât mes'alesi keşâd etmekle doğru hareket edüb etmediği hakkında muhtelif efkâr-ı der-meyân olunabilir ise de her halde Hükümet-i Osmaniye muâhedât beyn-el-düvel ile tehdid edilmiş bir dâîrenin dâhilinde kalmışdır. Zât-ı Hâzret-i Padişâhiye'nin Bulgaristan prensliğinin metbû' olduğu ve Rumeli şârkinin Devlet-i Aliye'ye tabi' mümtâz bir vilâyet bulunduğu hakkında, - Velev, Ahval ve vekâyi' Bulgaristan'a istiklâle müşâbe bir mevki' vermiş olsun, - asla şübhe ve tereddüd edilemez.

Şurasını dahi zikir etmek lazımdır ki Bulgaristan, Devlet-i Aliye ile kendi arasındaki meşrûiyet ve teba'iyet münâsebâtından neş'et eden her dürlü menâfi'den dâîma istifâde etmekden hali kalmamışdır. Ticâret (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) muâhedeşi akdi esnâsındaki Hükümet-i Osmaniye'ye olan tâbi'yetini der-meyân ederek ihrâcât hususunda bir takım imtiyâzât te'mîn etmişdir; Makedonya'daki harekâtında eksâr-ı haleğin gerek Bulgaristan gerek Devlet-i Aliyeye tabi' bulunan Rûmili Şârk Kilisâsı için en son merci' olduğunu iddiâ ederek pek çok istifâde edebilmişdir. Bulgaristan'da ser-kâr-ı umûrda bulunan zevât, zât-ı hâzret-i tâcdârının son derece sulhperver bulunmasından fevk-âl-âde bir mahâretle istifâde etmişlerdir. Zât-ı şâhâne Rûmili Şârkının Bulgaristan ile ittihâdına ricâl-i devletin ısrârı üzerine tedâbir-i askeriye ile cevâb vermek üzere iken yine bu fikirden vaz geçmişlerdi. Yunan asâkiri tarafından ancak fi'len hücum vukû bulduktan sonra zât-ı şâhâne Yunanistana ilân-ı hârb etmeğe iknâ' edilebilmişdi. Avrupa devletlerinin defâatle ve hakikatde pek garib esbâb üzerine icrâ etdikleri bahr-i nümâyişlere karşı zât-ı Hâzreti Pâdişahı istiâmal şiddetden ictinâb etmişdir.

Türklerin pek çoğu bed-baht Makedonya vilâyetlerini karışdıran çete muhârebelerinde Bulgaristanın ne gibi roller oynadığını pek güzel derik etmişlerdir. Bulgaristan çetelerin ilticâ-kahı oldğuu gibi eşkıya ve paralar için de tükenmez bir menba' teşkil ediyordu. Sofya Hükümeti tarafından vukûâ bulan resmi beyânata

karşu Türk Zâbitânı tarafından vekâyi' müstenid şübhe ve tereddüdler ile mukâbele ediliyor. Elyevm umûr-u devletin ceryânı bu zâbitanın taht-ı nüfûzunda bulunduğu cihetle bunların kanâatleri elbette idâre-i umûr-u siyâsiye üzerine icrâ-i te'sir edeceği şübhesizdir. Maa-l-teessüf şurasını dahi söylemege mecbûruz ki bu ahvâlin zühûrunda Avrupa'nın dahi kabahati vardır. Avrupa devletleri Devlet-i Aliye'nin umûr-u dâhiliyesine müdâhele etmekte hiç hak ve salâhiyeti olmadığını Bulgaristan'a (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

10

[Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

Oda daralmış gibiydi, sert bir boya kokusu etrafa yayılmıştı. İki jandarma ile mahallesinin polisi risgin kitabları buldukları sıralardan gürültü ile çıkarıyor, zâbitın önünde masanın üstüne yerleştiriliyordu. Öteki iki adam yumruklarıyla duvarları yoklayarak iskemlelerin altına bakıyorlardı. Bunları birisi güç bela ocağın içine girdi. Küçük – Rusyalı ile Vesofçikof bir köşede birbirine sokulmuş duruyorlardı. Vesofçikof'un donmuş simâsında yer yer kırmızılıklar görünüyor, ufak donuk gözleri zâbitın (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) ayırlamıyor, Küçük – Rusyalı bıyığını kıvrıyordu. Ana odadan içire girince ona başıyla dostane bir işâret etti.

Kadın korkusunu göstermemek için sallanıyordu. Fakat her vakit gibi yana doğru değil gögsünü ileriye doğru kapatarak...

Bu sahte tavrıyla zavallı kadın gülünç oluyordu. Odanın içinde gürültülü adımlarla yürüyor, kirpikleri titreyordu.

Zâbit beyaz ve ince parmaklarının ucuyla kitabları ale-l-acele tutuyor. Yapraklarını karışdırıyor, içini silkiyor, sonra bu işlere alışmış bir adam haliyle onları kenara atıyordu. Ba'zen bir kitab hafif bir gürültü ile yere düşüyordu herkes susuyor, odanın hararetiyle ısınan jandarmaların nefeslerinden, mahmizlerin şakırdısından başka bir ses işidilmiyordu; ara sıra bir ses:

-Bu tarafa da baktık mı? diyordu.

Ana arkasını duvara vererek Pâvel'in yanında durdu. O da oğlu gibi kollarını (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) göğsüne kavuştururarak zabıt tedkik etmek isteyordu. Dizleri titreyor, gözlerinin önünde bir sis geçiyordu.

Derkende de Sofçikof'un sesi odanın havasını bitirdi.

-Kitabları yere atmakdan ne çıkar?

Ana titredi. Tiveriyâkof sanki ensesine örülmüş gibi başını salladı? Ribin homurdayarak maznunun yüzüne dikkatle bakdı.

Zâbıt gözlerini kırparak delikanlının hareketsiz donmuş simasına bakdı... sonra parmakları yine kitapların Sâhifelerini bir seyr-i seri' ile karışdırmağa başladı.

Ba'zen donuk renkli gözlerini o kadar açıyordu ki içinden pek muztarib olduğu anlaşılıyor, bu ıztırâba karşı bir şey yapamamaktan mütevellid haddit ve gazb içinde bağırarak oluyordu.

Vesofçikof yeniden bağırdı:

-Asker! Şu kitapları kaldır! (2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Bütün jandarmalar ona doğru döndüler, sonra zâbıtın yüzüne baktılar. Zâbıt başını kaldırdı. Ve müdkak bir nazarla zavallı adamın yüzüne baktıktan sonra burundan bir teleffuzla emr etdi.

-Toplayın kitapları!

Jandarmaların biri eğildi ve bir taafdandan yan gözle Vesofçikofa bakarak parça parça olmu kitapları toplamaya başladı.

Ana oğlunun kulağına fısıldadı:

-Vesofçikof sussa daha iyi eder.

Pavel omuzlarını kaldırdı, Küçük – Rusyalı boynunu uzatdı.

-Ne o fısıltılar? Ricâ ederim susunuz! Bu İncili burada kim okuyor?

Pavel cevap verdi:

-Ben!

-Yâ!...Peki bu kitaplar kimin

Yine Pâvel cevap verdi.

-Benim! (2.Kısım 4. Sütun 4. Sayfanın sonu)

Bir defa' olsun anlatmamışlardır. Bi-l-akıs Bulgaristan'ın mutâlebât ve şikâyâtı dâima mazhâr-ı muâvenet olub ba'zı devletlerin Makedonya'daki vekilleri Bulgar hâfi cemiyetlerinin harekâtına muâvenet etmekden bile geri durmamışlardı. Yeni bir yola giren Devlet-i Aliye'nin bayrağında elyevm "Memâlik-i Osmaniye Osmanlılarıdır" poralası bulunduğu cihetle bundan sonra, Zât-ı Şâhâne'nin hatırnevâzlığı artık dahil hâseb olamaz. Türkler ecnebi devletlerinin hukukunu tanıyacaklar fakat mukâbilinde kendi haklarına itibâr ve riâyet edilmesini de talep edeceklerdir. Bulgaristan tedâbir-i şedide icrâsıyla kendisini haksız bir mevki' vaz' etmiştir; Telaş neticesi olan bu hareketini bir an evvel tashih eder ise her haldekendi menâfi'ne daha büyük bir hizmet etmiş olacaktır. Yoksa Avrupa sulh-u umûmiyi tehlikeden bırakabilecek bir harîkin Balkanlarda ikâana müsâade etmek fikri ve niyetinde değildir.

TELGRAFLAR

Dâhili

Atina, 28 Eylül – Atina'dan (1400) siyah (Pernisiyasa Sofya) (Olga) ve (Vemâryora) vapurlarına rakiben Der-sâadete müteveccihen hareket etmişlerdir. Bunlar içinde meb'ûsanlardan, zâbıtlardan, hâkimlerden, gazetecilerden, bankerlerden zevât vardır. seyyâhin mümâ-ileyhim yarın bad-el-zühûr Çanakkal'a den geçeceklerdir. [Hesâbca bu seyyâhin yarın şehrimize vâsıl olacaklardır.]

Roma, 28 Eylül – Bingazi'den Teribonâ Gazetesine verilen ma'lûmata göre mahall-i mezkûrede ki me'mûrun mülkiye ve askeriye Kanûn-u Esâsi münâsebetiyle bir nümâyiş icrâ etmişlerdir. Genç Türkler İtalya konsoloshânesi önünde nutuklar irâd etmişlerdir. İtalya Konsolosu bu münâsebetle bir nutuk irâd ederek usûl-u idâre-i cedide hakkında temenniyet-i hâlisâne izhâr eylemiştir.

Roma, 28 Eylül – Curnâle Ditalya Gazetesine Mösyö Dizovleski'nin İtalya Kralına bir nâme-i çârı itâ edereceğini beyan eyliyor.

Paris, 28 Eylül Petersburg'dan Finânisiyâl Niyoz Gazetesine çekilen bir telgrâf-nâmeye göre Der-sâadet (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) bir Rus bankası ihdâsı Petersburg muhâfil maliyesinde tekrar mevzû' bahs edilmektedir.

Viyana, 28 Eylül – 16 piyade alayının Tanceye izâm olunduğu haberi resmen tekzîb ediliyor:

Peşte, 28 Eylül – Ağramda çıkan (Usta ve Nost) Gazetesinin verdiği atideki havâdisi gazeteler neşr ediyor: Hilâfkîrane mensub bir çok Müslüman ve Sırb Osmanlı parlamentosunun keşâdı esnâsında Der-sâadetde hazır bulunmak üzere azimete hazırlanıyorlar. Bunlar Osmanlı parlamentosunun Bosna ve Hersek kıta'sı Osmanlılar idâresine geçmek üzere ba'zı teşebbüsâtda bulunması talebini havi bir muhtırayı hasıl bulunmaktadırlar.

Hârici

Dezyo, 28 – Rusya Hâriciye Nâzırı Mösyö Dizovleski ile zevcesi refâketlerinde Rusyanın Roma Sefiri Mösyö Muravyef bulunduğu halde buraya vasil olmuşlardır. Müşâr-ün-ileyhim İtalya Hâriciye Nâzırı Mösyö Titoninin köşküne gitmiş ve güzergâhda bulunan külliyyetli halk tarafından alkışlanmışdır.

Münih, 28 Eylül – İspanya Kral ve Kraliçesi Hâzreti buraya vâsıl olmuşlardır. Müşâr-ün-ileyhâma müdebdeb bir sûretde istikbâl edilmişlerdir.

Londa, 28 Eylül – Sâbık Bâhriye Birinci Lordu ve Meclis-i Mahsûs Re'îsi Lord (Sevevmut) istif'a eylemişdir.

Floransa, 28 Eylül – Hukuk-u Düvel Cemiyeti bugün keşâd olunmuşdur.

Viyana, 28 Eylül – Politîşe Korspondiç Gazetesi Avusturya ve Macaristan Hükümetinin Fransa ve İspanya sefirlerine Fâs hakkındaki notanın cevâbını vermiş olduğunu istihbâr eyliyor. Avusturya ve Macaristan Hükümeti verdiği cevâbda Fransa – İspanya notasının kâffe-i nekâtına muvaffakat etmekte olduğu beyan ve Avrupa'nın bu mes'ele'de müştereken hareket etmesi lüzûmunu ityân eyliyor.

Paris 28 Eylül – Hâriciye Nâzırı Mösyö Pişon bugün akşam üstü Almanya maslahatgüzarı Baron Lavkeni nezdine kabul eylemişdir. Baron Lavken dünkü telgraflarda zikiri geçen dar-ül-beyâ hadisesinden bahs eylemişdir. Bu iki zât arasındaki muhâvere pek nazikâne suretde ceryan eylemişdir. Hâdisenin tesviyesi için tarafınca tesviye-i maslahat hâdim temâyilât irâz olunmuşdur. Mösyö Pişon vaki' olan muhâvere esnâsında mes'elenin esâsını tezkere etmekden evvel vukûâtı suret-i sarihe'de öğrenmek lazım geleceğini beyan eylemişdir. Müşâr-ün-ileyha Cenerâl Damaddan buna dâîr bâ-telgrâf mufassal bir rapor istenmiş olduğunu söylemişdir.(1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Paris, 28 Eylül – Cenerâl Damad Dar-ül-beyza'da zühûr eden hadise hakkında Hâriciye Nezâretine çektiği telgrâf-nâmede Dar-ül-beyzadaki Almanya konsolosunun kañçelare tahriri bir emr vermiş olduğunu ve bu emrin aslını kendisi elde etmiş bulunduğunu ve bu emirde cümlesi firarı olan altı kişinin vapurlara erkâbı lüzûmu derc ve tahriri edilmiş olduğunu işâr ediyor.

Cenerâl Damat fıkra-i atiyeyi de ilâve-i mekâl eyliyor: “Te'mînen vaki' olan rivâyet hilafında olarak efrâd-ı bahriyemiz Alman konsoloshânesi me'mûrlarından birine bidâyeten sû-î muâmele etmemişlerdir. Bi-l-akis evvela Alman konsoloshânesine mensub Faslı bir me'mûr ve sonra bi-l-zât Kañçelar efrâd-ı bahriyemizi dökülmüşlerdir.

Bir hikaye:

Bir Garib Mektub

Elma, iri, müferret bir yazı ile nâmeme muharrir bir taraf verdikleri zaman ale-l-ade bir mektub zannıyla mütalâasını boş bir zamana ta'lik ederek cibime koymuşdum. Sonra, evde, diğerk mektublarla beraber bunnu da zarfını yırtınca, güzel fakat güya harfleri fevk-âl-tabiiye bir naksle şişmiş zan olunacak kadar kalın ve geniş olan bu mektubun tarz-ı istiktâbı beni cezb ederek hepsinden evvel onu okumağa başladım. Ve titredim. Evvela bir şübhe içinde, temâmen vezûh ile anlayamıyordum, anladıkdan sonra okumağa cesaret edemeyerek, fakat okumağada muvaffak olamayarak devam etdim. İşte bu mektub garibi aynen nakl ediyordum:

Bu gece pek derin uyuyamıyordum. Öyle bir uyku içinde idim ki ben buna beyaz uyku ta'bir ederim. Güya bir denizin içindesiniz, içinde, suların altında, tâ derinlerde, acayib mahllûkat arasında, yosunlarla, nebâtât garibe ile, bacaklarınıza dolanan, kollarınıza temâs eden, belinize sarılan sazlarla, otlarla muhâtsınız, başınızın üzerinde tabak tabaka yeşil sular sıralanarak yükseliyor, tâ yukarıda bir zümrüd arasında görünen güneşe benzer bir ziyabotbakatdan yavaş yavaş, süzüle süzüle geçiyor; siz gözleriniz açık, o suların altında, o denizin (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) içinde, tâ içinde, altınızdak kaçan kayaları, uçurumları, zirveleri aşarak, sari' bir nehrin ceryânına kapılmışcasına geçiyorsunuz; geçmek değil koşuyorsunuz, uçuyorsunuz, ellerinizle taları atarak, belinize sarılan sazları koparub atarak, vücûdunuzu saran ra'sat hâşiyet ile uçuyorsunuz, ve biliyorsunuz ki işte böyle bir uykudasınız; beyaz uyku...

Bunu anneme anlatmak mümkün olmadı, yalnız ikide bir de gelüb beni acıb sûâlleriyle ta'zib eden tabib bunu anlayorcasına dinliyor, fakat eminim o da anlamıyor.

O günden, üstecevab gününden sonra...yok, yakılıyorum, ondan sonra hafızamda bir geniş fasıla var. Beni tevkif etdiklerini sonra isticvab saatlerini, onun gelüb tâ yüzüme dokunan nefesiyle, gözlerinin o vahşi, o beynimi delmek isteyen, bir burgu gibi yaşamak tasından geçmek isteyen nazarıyla bakışını, bütün o tafsilatı tahattür ediyorum.

Fakat daha sonra... daha sonra ne kadar zaman geçti, bilmeyorum. İşte ne vakit hatıratımı zorlayarak saat ve ayâmı birbirine bağlamağa çalışsam karışık bir rüyanın buhranları içinde gâîb oluyorum ve nihâyet kendimi burada, odamda yatağımda, bu beyaz uyku içinde bulurum.

Nedir? Benden ne istiyorlar?

İkide birde beni gelüb görünlere bu yeni peyda olan baba dostları, annemin delâletiyle getirilen bu muhtelif simâlar, o tabib, nedir, ne istiyorlar?

Sonra beni ne için dostlarımdan, refiklerimden mahrum bırakıyorlar? Ne için dâîma odamdayım, ne için, ne için?...oh şakaklarımı delen bir ıztırâb ile cevâb veremiyorum.

Bir gün annemin tabibe bir cümlesi beni titretti:

-Bî-çâre babası da böyle derdi!. Demiş idi. ne demişdi? Ne derdi? (1.Kısım

4. Sütunun Sonu)

Zâbıt iskemlenin arkasına dayanarak:

-Peki, dedi.

Beyaz elinin parmaklarını çitirdatarak ayaklarını masanın altına uzatdı, bıyıklarını kıvrırarak Vesofçikofu isticvâba başladı:

-Andre Nakodeka senmisin?

Andre ilerileyerek cevab verdi.

-Evet benim!

Küçük – Rusyalı Andreyi omuzundan tutarak durdurdu ve geri çekti:

-Hayır efendim, şaşırıldı Andere benim!

Zâbıt elini kaldırdı ve parmağıyla Vesofçikofu tehdid ederek:

-Kendine gel! Dedi.

Yeni kağıdını karışdırmağa başladı.

Lakayd nazarlar, parlak ve menûr bir gece pencerenin arkasında bakıyordu. Dışarıda evin önünde birisi dolaşüyor, ayaklarının altında karların çıkardığı hışırtı işidiliyordu.

Zâbit sordu: (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

-Nakodka, sen evvelce de cerâim-i siyâsiyeden dolayı ta'kib edilmişdik değil mi?

-Evet, Rustof'da Saratof'da...yalnız orada jandarmalar bana hitâb ederken cem' sığısı kullanırlar, "siz" derlerdi.

Zâbit sağ gözünü kapayarak oğuşdurmaga başladı; sonra baş dişleri görünüyor dudaklarını açarak:

-Peki Nakodka, fabrikanın içine bir takım memnû' beyân-nâmeler, varakalar neşr ve tevzi' eden alçakları belki tanırırsınız, evet, evet tanımanız lazım...

Küçük – Rusyalı durduğu yerden kımıldandı. Gülerek bir şey söyleyecekti. Fakat Vesofçikof'un asabi sesi yeniden çınladı:

-Biz ilk defa' olarak alçak görüyoruz!

Bir saniye kadar sükût devam etdi.

Ananın simâsı sarardı, sağ kaşı büsbütün kalkdı, Ribî'nin siyâh saklı garib bir tavır ile teremke başladı; bıyıklarını uzatarak başını yere eğdi. (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Zâbit emr etdi.

-Çıkarın dışarı bu hayvan herifi?

İki jandarma delikanlının koltuğu altından yakalayarak mutbaha sürüklediler. Vesofçikof orada durdu ve ayaklarının bütün kuvvetiyle döşemeye basarak.

-Durunuz, mantomu giyeyim! Dedi.

Havluyu araşdırmağa giden polis komiseri geldi:

-Her tarafa baktık! Bir şey yok...

Zâbit bir tavır müstehziyâne ile:

-Peki, dedi, onun böyle olduğunu ben de biliyordum; çünkü bu defa' tutduğumuz herif tecrübe dedi...

Ana bu za'yıf, titrek, ters sesi dinliyor v ebu adamın sırtarak simâsına bakdıkca his ediyordu ki bu zâbit halka karşı kalbi gayz ve nefretle mali bir düşman, merhametsiz bir düşmandır. Evvelleri bu dürlü insanlara pek az tesâdüf ederdi; hatta

son senelerde bunların mevcûdiyetini bile unutmuşdu. Kendi kendine düşünüyordu:
(2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

-İşte bizi korkutan, rahatsız eden adamlar!

-Babası mechûl olan Mösyö Andere Onisimof Nakodka, sizi tevkif ediyorum

Andere sakinane sordu:

-Sebeb!

Zâbit hasmâne bir nezâketle cevap verdi.

-Onu sonra söylerim.

Bunun üzerine Pelageye dönerek bağırdı:

-Okuyub yazmak bilirmisin?

Pâvel atıldı.

-Hayır?

Zâbit sert bir tavırla:

-Sana sormuyorum, dedi,

-Cevab versen ah koca karı okumak yazmak bilirmisin?

Ana bu adama karşı bir an içinde kalbini dolduran hüsn-ü nefret sevkiyle birden doğruldu, sanki buz tutmuş bir nehre dalmış gibi titriyordu.

-Mâ-ba'd-ı Var-

(5. Sayfanın Sonu)

Sâhife 6

Tânin

Çehârşanba – 17 Eylül

İstifsâr kâr gözlerle anneme bakmış idim. O bana cevap vermeyerek, titreyen gözlerini çevirmiş idi. ona ne zaman beyaz okumaktan bahs etsem hep gözlerini böyle benden çeviriyor. İşte, halbûki bun gece yine o beyaz uyku ile uyuyordum; o gözlerim böyle güneşe karşı kapalı duruyormuşcasına uyurken, birden yüzümün üzerinde bir nefes geçdi, soguk bir nefes, güya sıcak bir orada iken nagehan açılıveren bir pencereden girmiş münce mid bir takhe-i şetâh uyandım, fakat daha uyutmadan evvel o beyaz uykumun içinde verilen bir karar ile gözlerimi açamadım, kendi kendime: - Dikkat! dedim; geldi, sen derin ve muntazam nefeslerle uyu...

O zaman kapalı gözlerimle gördüğüm iki el tarafını tuttu ve yavaş yavaş çeke çeke açtı; yatağımın içinde hava dalgalandı, güyâ tâ yukarıda, tavanda, bir iri kuş, bir kartal geniş kanatlarını ağır ağır sallanarak üzerime rüzgarlar yığıyordu.

Etrafında en küçük ihtizârât sadâ ile titreyen bir kemân teli kadar hassas idim. Gözlerim açık dene bilirdi, o kadar vuzûh ile görüyordum. Yüzüme kadar eğildi, göz kapaklarıma, dudaklarıma bakamıyordu, uzun bir sakalı vardı, bu sakalın kılları ancak his edilen bir temas ile çeneme sürünüyor, bıyıklarına dolaşiyor zan etdim.

Bir hamlede fırlamak, ellerimi uzatmak, boğazına, tâ gırtlagina sarılmak, ve tırnaklarımla basmak, basmak, ve o morardıkca, ağzını açub dilini sarkıtdıkca, kollarıyla elleri gevşeyüb iki tarafına sallandıkca bu işkencenin inât-ü mütevâlliyesini, bir şerû bî cera' cera' içenlere mahsus bir zevk ile, seyr etmek, vukâtaki artık ellerimle arasında bir yığın paçavra haline gelmişti, onu bir defa' daha, son bir defa' sarsmakdan sonra silküb atmak!..

Hatırımdan bu geçiyordu, fakat kendi kendime: - yok, dedim; bunu ne zaman istersek yaparsak, bu gece, yarın gece, on gün sonra, bir ay sonra mademki o her gece geliyor, senin elinde demektir. İçimde yalnız bir şübhe vardı, o şübhenin sesi kulağıma: - yâ o daha evvel davranır, ya o seni böyle yatağının içinde, bu rahat uyku arasında boğarsa?..

O, yüzümü, nefesimi uzun muâyeneden sonra uyuduğuma kanaat hasıl etdi; o zaman son bir tecrübe olmak üzere iki elini iki omzumun üzerine koydu...öyle zan ediyordum ki şimdi yataga çıkmış, bacaklarımı ortaya alarak, bir dizi bir tarafda, diğeri öte tarafda, çömelmiş bir vaz'iyetde omuzlarıma basdı, basdı. Şimdi iki eli omuzlarımı bırakarak yavaşça boğazıma, gırtlamağa yaklaşıyordu. Basacak mıydı? Bogacak mıydı?

His etdimki bu dakikada gözler mi açık en büyük tehlikedir. Kalbimde müdhiş bir helecânla (1.Sütunun Sonu) bekleyordum. Diyordumki: - ne zaman olsa davranır, pençemin arasında bu iki eli kavrayarak...

O şimdi üzerime abanmış, o çirkin hendesiyle, onu isticvâb ederken, bütün çehresini bir tekallis iblisâne ile kaplayan müstekreh ende-i istihâzıyla tâ yakından, yüzü yüzüme sürünerek nefesi nefesimle karşılaşarak bakıyor, güya: - demek, söylemeyeceksin? Ama ben nasıl olsa söyletirim!.. Dibin gözleriyle kapalı gözleri midelerek içinde uyuyan hâfaya-ı efkârı görmek işeyordu.

His etdim ki saçlarımın dibinde soguk ter katreleri birikiyor. Bir şey boğazımdan süzülerek geldi, geldi, kalbimde güya düğümlendi. Ve onun elleri yavaşca güya vücûdumu okşayan bir temâs ile – oh, nasıl bir yılan dolana dolana vücûdumu sarıyor gibiydi! – indi indi, göğsüme tâ cigergâhımın üstünde kadar geldi ve zan etdim ki orada tevâfuk ederek; dizlerinin üzerinde yükseldi ve bütün vücûnun kuvvetiyle, böyle iki eli göğsümün üzerinde dayalı, basdı, nefes alamıyordum, bir dakika geldi ki artık tahammül edemeyerek çıkaracaktım. Sonra birden, bir kedi kadar hafif, hiçbir şey sarsılmayarak, odanın içinde ne camlar, ne tabağında su kadehi, ne karyolanın demirleri, hiçbir noktada bir küçük ses işidilmeyerek atladı.

Geniş bir nefes aldım. Hep öyle gayr-i mütehhâren, gözlerimi açmayarak, arka üstü yatıyordum, ve his ediyordum ki şimdi orada, yatagımın kenarında, tekrar çibinliğin eteklerini tutarak kapamağa mahya duruyordu; bir dakika tereddüd etdi, sonra birden çibinliğin eteklerini çekdi; artık gözlerimi açabilirdim. Nihayet aralıktan bakarak onu orada dolaşırken, öteye beriye karışdırırken görecektim; evet, nihayet, onu görmek mümkün olacaktı.

Odanın içinde bir nefes puf...! dedi. Gözlerimi açdım. Kandili söndürmüştü, dirseğime dayanarak yarı doğruldum. O da öyle derin bir samet-i mahsun içinde idi ki kendi kalbimin zırbânını his ediyordum, ve onun, hep karanlıklarda gören, yürüyen bir kedi gibi şimdi odada perdeleri sallayarak, kitaplarım sürünerek, kanepenin üzerinde defter-i ihtisasatımın yapraklarını çevirerek dolaşdığını işidiyorum zannında idim; o kadar müferret bir hasâsetiyle bütün harekâtını öyle ta' kib ediyordum ki güya onun kedi ayakları beynimin içinde dolaşıyordu. Bir aralık zân etdim ki o, heman oraya, defterimin yanına oturuyor. İşte elini uzatdı. Kendi kendime: - Ah! Dedim, ya okursa...

Biliyordumki okumak için ziyâyâ muhtac değildir, biliyordum ki o karanlıklarda görür, duvarlardan geçer, bir gölge kadar hafif, bir hava kadar seyyâldir; görmek için gözlerinin içinde fevk-al-tabî' bir fenâr, arayub bulmak için parmaklarının ucunda gözler, insanın kalbine aid sesleri işitmek için kulaklarında garib teller vardır. (2.Sütunun Sonu)

Evet, ya okuyorsa? O zaman mahv olacaktım. O zaman sükût etmek mümkün olmayacaktı. Bir hamlede yatağımdan kamilen doğruldum, çibinliğe yapışdım, kuvvetle çekdim, temâmiyle etmeğe mahyâ, ayaklarım yataklıktan sarkarak, öyle duruyordum; tekrar, vüzu ile, defterimin yapraklarının çevrildiğini

işitdim ve artık dayanamayarak, bütün hacân kalbinin bir har hare içinde kopan feryadlarıyla haykırdım: - bırak!..

Yavaşca, kendisinin orada olduğunu ihtimâl verdirdirmemek istemeyen bir ihtiyât ile, defteri yerine bıraktı; evet, his etdim ki bıraktı. Fakat göremiyordum. Benim de gözlerimin bir fenârı, karanlıklarda görmeğe hizmet edecek bir fenârı olsaydı..!

Titreyordum; ve şimdi iri iri katrelerle terler alınmadan, şakaklarımdan yuvarlanarak yüzümü ıslanıyor, gömlegimi nemlendiriyordu. Görmek, görmek istedim. O zaman atladım, iki adımda masamın yanına geldim, elimi sürerek kibriti buldum, çıktım elimde kibritle etrâfıma bakdım.

Yokdu. Silinmiş, gâîb olmuşdu; fakat artık bu gece onu bulmağa, nihâyet anlamağa; nereden girdiğine, nereden çıktığına vakıf olmaya muhtac idim.

Mumî bakdım. Bir ziyâ dalgası, zılnetleri dağıtmakta müşkülât çekiyormuşcasına, muhâttez dâîreler tersim ederek titredi, dağıldı; elimde şema'danla koşdu; yanığıma, dolabın yanına, perdelerin arkasına, kanapenin altına her tarafına bakıyordum; hayır hiçbir yerde yokdu, güyâ demin burada değildi, daha iki dakika evvel defterimin yapraklarını çeviren o değildi.

Nereden giriyordu. Yarabbi, sonra neredne böyle bir rüzgar ceryanıyla geçüb gâîb oluyordu? Kapıya koşdum. Annemin odasının kapısına odamın yegâne kapısı onun yatak odasına açılır: - Anne! Dedim, ve derhal onun sâdây-ı endişe nâki cevab verdi: - ne var oğlum?

-Uyanıkmısın anne?..

-Evet, oğlu, demin senin uyandığını his ederek ben de uyandım.

Ona irâd edilecek bir sûâl dudaklarımı yakıyordu: - senin odandan biri geçdi; o, anluyorsun değil mi, anne? Hânya o bana heman her gece gelen... onu gördüğümü?.. diyecektim, fakat bî-çâre kadın! Ben ondan bahs ederken bana öyle acı, öyle müdhiş, öyle birden yaşlanan gözlerle bakarki...

Anahtarın yavaşca kilidin içinde döndüğünü duydum, kapı açıldı ve elinde şama'danla, annemi beyaz saçlarının iki cılız örgüs arkasında sallanarak, gecelik gömleğiyle annemin bî-çâre za'yıf hey'etini gördüm: - ne oluyorsun, oğlum? Dedim.

Gülmeğe çalışarak: - hiç! Dedim.

Elini uzatdı, eliyle alnımı yokladı:- terlemişsin. (3.Sütunun Sonu)

Gözleriyle gözlerime bakıyor, merakının cevab halini arayordu. Susdum, o, hep anlamak isteyen sesiyle sordu: - ne için uyandım?

Yalan söyledim:- Su içmek için.

Sürahiye bakdı. Ben ilâve etdim: - daha içmedim.

O zaman geri döndü, kendi odasına gitdi, bir dakika sonra elinde ma'hûd küçük ilâc şişesiyle avdet etdi. Kadehime yarısına kadar su koydu, üstüne sayarak damla damla ilâcdan ilâve etdi. Bana uzatdı; ve ben içdikden sonra kanepenin üzerinde mendilimi aldı alnıma, yüzümü, boynumu sildi: - şimdi artık yatar, rahat rahat uyursun dedi.

-Evet, anne! Dedim, tekrar elinde şema'dânıyla odasına girdi, kapıyı kapadı. Anahtar tekrar kilidin içinde döndü.

O zaman ben masanın başına oturdum. Bilinemez nasıl doğuveren bir fikirle bu mektubu size yazdım. Ne için? Ne demek isteyorum? Bu sizce beklenmeyen mektub size ne söyleyecek? Hususıyla size kadar nasıl gelebilecek? Bilmeyorum, bilmeyorum, hiçbir şey bilmeyorum...

Aşiki Zâde Hâlid Ziya

İskenderiyeden Mektub

-1 Eylül 1324-

İki gündür İskenderiyedeyim, memleketimizde tahvilât-ı mes'ûde buradaki ecnebleri bile bir hürriyet-i takdir-kâranenin sevkiyle bizi alkışlamağa sevk ettiği ve her tarafda lehimizde mübhem bir ceryan-ı efkâr hasıl olduğu halde şimdiye kadar bir çok felâket ve tecelliyâtımıza karşı şâyân-ı nefret bir Afrika kayıdsızlığınınndan başka bir şey göstermemiş olan ba'zı Mısırlılar çalâ kalem aleyhimizde yazıyor ve meşrutiyet-i muazzezemizin, fikr-i kasrânelerince, muhâzir günâ gününü sâyub dökerek ötede beride teşvik-i izhâne sebebiyet veriyorlar. Hususıyla "El-Düstür" ceride-i cedidesinin ser muharriri "Mahmud Ferid Vecdi" Gazetesinin hemân her nüshasında Türk ahrârını adetâ İslâmiyetin düşmanı, memleketin mahribi ve saltanatın hâdimi gibi göstererek ötede beride tahaddüş eden mini mini vekâyi adiyeyi birer "Kıyam-ı Kıyamet İncâm" şekle sokuyor, her makalesinde Jön Türklere birer ders-i siyâset vermeğe ve tuttukları yolun akibeti güya pek ve himmet engiz olduğunu göstermeğe savaşıyor. Kendine bir Mısır cemiyetperver süsü vererek aleyhimizde arabların efkâr ve maneviyatını zehirlemeğe çabalayan bu fersude dâ muharrir yalnız değil; buralarda ona hempâ ve onunla hemfikir görünen daha bir çok

hayalperest vardır ki bugünkü vaz'iyet-i siyâsiyesimizde ağza alınması bile tehlikeden hali olmayan mevzû'ları okşayarak açıktan açığa meşrûtiyet-i Osmaniye aleyhinde sütunlar dolusu hürâfat ve terehhât yazılıyor.

Bunların fikrine göre biz Osmanlılar, otuz iki seneden beri memleketimizin her tarafına gömdüğümüz (6. Sayfanın Sonu)

Çehârşanba – 17 Eylül

Tânin

Sâhife 7

binlerce şühedây-ı hürriyetin kanı ve bugün maksâd-ı milliyenin te'mîni uğrunda geceli gündüzlü mesâi cansipârânede bulunan yüz binlerce ahrâr cemiyet-i şîârın alın teri behâsına kazandığımız hürriyeti elde eder etmez hemân silâha sarılarak İngiltere'ye ilân-ı hârb etmeğe ve onu Mısır'dan çıkararak Mısır'ı Mısırlılara teslim eylemeğe mecbûr imişiz; ve bunu böyle yapmadığımızdan dolayı hâîn, mühbin,, hamiyetsiz ve... sayılmaklığımız lazım geliyor imiş!.. sonra daha büyük cinâyetlerimiz varmış; niçün askerliği bütün Osmanlılara teşmil ediyormuşuz, nüçün bütün Avrupalılarla, hususıyla İngilizlerle dost geçinmeğe çalışıyormuşuz; daha neler, neler!...

Biz bugün medeniyetin nazar-ı hürriyet ve tenkidi önünde vatanımızın en buhran-ı engiz bir safha-i hayatiyesini mes'ûdâne geçirmeğe ve memleketimiz de din ve aklın, bütün kemâlât-i beşeriyenin nakdisi ve tecil edildiği meşveret-i amti te'sis ve te'bid etmeğe çalışırken daha düne kadar bizi istibdâd-perest, tenbel, mahrûm-u terki, fakir ve miskin bir kavim gibi göstermekle izhâr-ı fahir ve mesâr eyleyen ve Mısır'a İngiliz işgal muvakkatının verdiği şerrinden oraya sığınub çalışmak isteyen Genç Türklerin makasad ve maneviyat vatanperverleriyle açıktan açığa istihzâ edecek derecelerde his ve fikrimize yabancılık gösterdikleri halde hala yalnız evet yalnız rayet-i mefâhir pebramız altında yaşamakla siyâseten te'mîn-i mevcûdiyet ettiklerini unutan bu siyâset-i tefrika düşündüklerinin artık bugün bu dakika susmaları levâzım-ı hamiyet-i Osmaniyelerinden değil midir? Neye bunlar Osmanlı oldukları ve Osmanlılık sayesinde yaşayabildikleri halde ma'in-i istibdâd bir iki re'îs-i tefrika mu'tâda güvenerek vaktiyle Mısırdaki valilik eden muhterem Türk kahramanları hakkında ne geriye iftirâlarda bulundular, ne uydurma vaka'lar, tasavvuru hâileler yazmadılar; kendilerini evlad ve ihfâd-ı ferâînen add ederek Mısır'da Osmanlılık haricinde bir istiklâle imkân vermek tasavvuruyla daha dün sersem sersem serd efkâra cür'et eden ve içlerinden ba'zıları Hidiv Hâzrın riyâsetiyle

yeni bir hilâfet-i İslâmiye teşkili fikirini bile ortaya sürmekden çekinmeyen, Suriyey'e, El-Cezirey'e, Hicâz ve Yemene bu zehirli fikirleri yaldızlı hablar şeklinde yutdurmakla sâye-i tabi'yetde nâil-i merâm oldukları ve olabilecekleri hakimiyet-i Osmaniye'nin tahdid-i tesirâtına çalışdıkları her zaman kabil-i isbât olan bu fersude kalemlerin bir edib-i nezihmezin "bî-servin" ta'biriyle ne güzel ifâde eylediği makâlat-ı fesâd-ı cûyânelerini te'sirsiz bırakmak üzere neşriyât ve teşebbüsât-ı lâzimedede bulunmak her hamiyetli ve namuslu Osmanlı için mühim bir vecibe-i vataniyedir!

Mısırlılar bilmelidirler ki Mısır Osmanlı toprağının bir cüz'ü mütemmiddir; fakat, onların hatırı için siyâset-i alimde meş'ûm ve menhûs teziziler husulüne hizmet edecek hiçbir akıllı Osmanlı tasavvur edemeyiz. Biz Osmanlılar İngilizlere bütün cemiyât-ı insâniye arasında meşrûtiyet ve hürriyeti istihsâli ve te'sîs-i hususunda ilk (1.Sütunun Sonu) defa' olarak teşebbüsât-ı vatanpervârânedede bulunmuş bir milletin efrâdı sıfatıyla hürmet gösteriyoruz ve göstereceğiz. Biz Osmanlılar şimdi pek samimi ve pek medeniyet-perverâne bir his takdire tebâ bize ibrâz-ı teveccüh eden bütün Avrupa akvâm-ı medeniyesini pek tabii bir his minnet ve memnûniyetle alkışlarsak zân etmem ki kabahat etmiş oluruz.

Sonra "El-Düstür" muharririnin Memâlik-i Osmaniye dâhilinde usûl-u hükümet hazireden dolayı daha bir çok nâireh-i fesâd parlayacağına ve taraf taraf ihtilâller zühûr edeceğine dâir milli aşireti re'îsi ma'hûd İbrahim Paşa Hidivin sûret-i tenkilini behâne ederek – Gâhnâne hakimler vermesi ve memleketin ıslâh-ı idâre ve ahvâli için bütün cihânı hayretde bırakacak fedâkârlıklar, dirâyetler, ruyetler gösteren İttihâd ve Terakki Cemiyeti efrâdını bir "Hâzeb-i Mütetalib" diye yâd etmesi ve bizi Hıristiyan vatandaşlarımız aleyhine efsâne kabilinden fikirlerle teşvike kalkışması mahiyet-i idrâk ve mülâhazâtını kareleri nazarında iyiden iyiye isbât edeceğinden buna bir şey diyemezsem de bu gibi zehr-i engiz satırların Mısır matbûâtını okumak ve ta'kib etmek itidâdında bulunan evlâd-ı arabca ba'zı sû'i telkinât hasıl etmesinden korkarım. Garibi şu ki bu adamlar burada aleyhimizde ve idâre-i meşrûtiyetimiz aleyhinde bu hürâfât-ı müessereyi bir düziye neşr ettikleri halde hala hükümetimizce Mısır fevk-âl-âde komiserliği bir boşluğun vekâlet ve idâresinde bulunduruluyor. Zât-ı hassafetsemât sadr-ı azminin bu nokta üzerine nazar-ı dikkati celb ediniz.

Ma'denlere Dâir

“Tânin” 1 Eylül nüshâsında 28 Haziran sene 1309 tarihinden beri imtiyâz fermânı vermeyen seksân bir aded ma'denin tesri' muâmelâtıyla imtiyâzlarının itâsı nezâretten Bâb-ı Ali'ye yazıldığı hevâdisini derc etdikden sonra “eskiden ne kadar az imtiyâz verilmiş ise bizim için o kadar kardır. Fikrimizce yapılacak muâmele eskiden verilmek üzere bulunubda muâmelesi bitmeyen ma'denlerin imtiyâzından vaz geçmek, bir müzâyede icrâ ederek Devlet için en nafi' şerâit ile müracâat edecek kumpanyalara vermek lazımdır.” Mütalâasını dermeyân ediyor. Mücerred-i tenvir mes'eleye ve menâfi' memlekete hizmet fikriyle gerek salif-ül-zikir teşebbüsât-ı tesri'aye ve gerek Tani'nin mütalâa-i mebhûsesi hakkında ber vech-i zir beyan mülâhazaya cür'et ediyorum:

Bu ma'denlerin hepsini şunun bunun vakit vakit istihsâl ettikleri ruhsatnâmelere müsteniden ve bir çok meşakket ve mesârif-i ihtiyârıyla zâhire ihrâc edilmiş, nizâmâ müretteb vezâif ve mesârif-i ve hatta bir takımının fermân-ı ali harcları bile ifâ olunmuş, fakat kavânin ve nizâmât-ı munteşere ile yerli ecnebi umûme karşı vaki' olan taahhüdâta rağmen ve bir takım efkâr-ı sakime ve te'sîrât-ı elimeye binâen devr-ı sâbıkda ihâleri te'hîr olunmuş ma'denler derki bunların üzerinde devletin nizâmen ma'în olan (2.Sütunun Sonu) rusûmunu istifâden başka bir hakkı yokdur.

Öteden beri memleketimizde neşr ve ilân olunan ma'den nizâm-nâmelerinin mündericât-ı esâsiyesi Devlet tarafından efrâda karşı “arayınız bulunuz, şerâit ve rüsûm-u ma'ine ile size vereyim” tahhüdünü mütezemindir. Bu taahhüdü ifâen ma'den-i mezkûrenin ihâlelerinde nezâret-i vazifesini yapmış vâridât-ı müstâkbelesinde te'mîn istihsâlini tesri' etmiş oluyorki bundan dolayı şâyân-ı takdirdir. Yalnız bir cihet var: bu seksan bir kıta' ma'denin ihâlesi halinde ashâbı bunları kabul ve nüfûz edebileceklermidir? Doğrusu bir kaç müstesnâ olmak üzere bu hususda pek mütereddidim.

Zira o zamanlarda ki mesârif-i imâliye ve nakliye ile ma'den cevheri piyasaları büsbütün tebeddül ve mesârifin fazlalığına mukâbil ma'den fiyâtı nisbetsiz bir raddede tenzil eylemiştir. Binaen aliyye fermânlar bu gün tasdir olunacak olsa bile nezârete fâidesiz bir meşgûliyet, beyhûde bir keşmekeş tahmil etmekden başka semere hasıl etmeyeceğine emin olmalıdır. Esbâb-ı mesrûde ile beraber nizâm-ı hazıra nazaran ma'în olan her fırsattan bi-l-istifâde sûr-u muhtelif ile nezâyid edülüb duran rusûm ma'denine dünyanın hiçbir tarafında görülmeyen fahiş bir dereceye

vâsıl olmuştur. Zaten tark-ı nakliye ve vesâât-i imâliyenin fakdanından menbâaş-ı müşkülât-ı kâfi değilmiş gibi ma'den idâremizin kavâid-i iktisâdiye ve mukteziyât-ı ahvâl-i mahalliye ve ticâriye ile kabil-i tevfiğ olmayacak bir surette ta'kib ettiği meselik-i müşkülât-ı engizâne ma'den imâlatının memleketimizde ileri gitmesine hâil olacak esbâbmahmedendir. Fi-l-hakika rûsûm ve müşkülât-ı hâzire baki oldukça bizde ma'denciliğin bir eser terakki gösterebilmesi mahal ve bu seksan bir ma'denin fermânların ashâbı tarafından alınmayub terk edileceğinde ve nitecede adedi zaten yüzlere balig olan ve bütün ehemmiyeti defterlerde isimleri mukayyed olmakdan ibaret bulunan ma'den-i mekşûfe-i metrûkenin idâdını tezyidden başka bir şeye yaramayacağına emniyetim ber kemâldir. Bu hakikat çokdan beri ashâb-ı ma'den tarafından gerek nezâretin ve gerek alakâdar olan diğer makamât-ı aliyenin nazar-ı dikkat ve intibâhına arz olunmuş idiyse de ve elsâfaki ne bu ma'ruzât ne de ara sıra Bâb-ı Alice ittihaz olunan mukârrerât-ı devr-i sâbıkda vâridat mevcûdenin muhâfaası fikriyle veya cer menfâat kâd fasdı ile nazar-ı itibâre alınmamış ve dünyanın her tarafından pek çok fevâid te'mîn eden sanayi' tabiyenin biz de ta'tiline mahal verilmiştir. Yalnız krom ma'denleri yüzünden senevi memleketimize giren yüz yüz elli bin liradan memleketin ve bunun rûsûmundan hazine-i devletin mahrûm bırakıldığı, kromlarımızın istihlâkât-ı piyasalarını nuvel kale dünü, Afrikay-ı Cenûbi ve Hindistan'dan istihrâc edilen cevherler işğâl ettiği ve bu piyasaları tekrar ele geçirmek ne gibi mesâiye, büyük fedâkarlıklara mütevakıf olduğu muhtac teâmüldür. Burada yalnız krom ma'denlerini mevzû' bahs edişim memleketimizde sanayi' ma'deniyeinin krom,, zımpara, manganez, bir dereceye kadar da kömür ve demir gibi bir (3.Sütunun Sonu) kaç neva' münhâsır gibi bir şey olmasından nâşidir. Bu tecrübe-i elime göz önünde dururken nezârete terettüb eden vazife böyle bî-fâide-i teşebbüsât ve muhâberât ile vakit geçirmekden sarf-ı nazarla menâfi' iktisâdiye memlekete daha ciddi ve esaslı bir surette hizmet edebilmek üzere imâlat ve ihrâcât-ı ma'deniyeiy men' ve işgal eden usul ve rûsûm-u hâzireyi bâ husus onar kadar badi mesârif ve muzâr olan ve elyevm evvelkinen daha vasi' bir surette devam ettiği maa-l-teessüf görülen o bî lüzum fâide-i muâmelât ve işkâlatı – ki kâide-i mes'ûliyyete menâfidir – ber taraf ederek ve muâmelât-ı câriyeiy sadeleşdirerek işlere güzel ve muntazam bir ceryân vermektir. Hüsn-ü niyet, birazda vûkuf-u erbâbı için bu o kadar müşekkel bir şey değildir.

Bu bâbdaki mütalâatımı da söyleyeyim söyleyeceklerime bir kısmı nizâm-nâmenin ta'dilini müstelzim olacağı bu ise bir takım merâsim ve muâelâta tabi'

vûkuta muhtâc bulunduğu için o kısmı ileriye ta'lik ile nezâretce fi-l-hâl mevki' icrâyê konulabilecek mevâdi dermeyân ediyorum:

1 – Ma'den Nizâm-nâmesinde mûnderic olmadığı halde idâre-i sâbıkada verilen o emr ve ta'limâta müstenid olarak istifâ edilen bir çok harc ve rüsûmdan ma'denin tecridi; [Ki bu bâbda hey'et-i vükelânın neşr eylediği programa istinâd olunabilir.]

2 – Fermânlı ve ruhsatlı krom, zımpâr vesâire ma'denlerden harice gönderilecek cevher kıymetinin müstehlikât piyâsaları fiyâtlarına göre ta'yîn ve bundan ma'den-i mevki'nden Avrupa'ya kadar olan mesârif-i nakliye tenzil olunarak mütebâkısı üzerinden istifây-ı rüsûm olunması; [Bu suret ma'den nizâm-nâmesiyle Şubat sene 323 tarihinde Bâb-ı Ali'den teblig edilen Şûrây-ı Devlet ve Meclis-i Ali kararlarına muvaffaktır.]

3 – Fermanlı olsun ruhsatlı olsun ma'denden iskeleye nakl olunacak cevherin kabûl el-nakl-i ifây-ı rüsûm nisbiyesi gibi andı ve her vecihle mûcib muzerret vaz'iyet olan usulunu lağvıyla rüsûm-u mezkûrenin bir mûcib nizâm-ı iskeleden Avrupa'ya tahmil ve emrârında istihsâl olunması,

4 – Kıymet-i ma'den için nizâm-nâmede muharrir fiyât cedvelinin her altı veya her üç ayda bir tanzim ve ilan ve vilâyâtede irsâli ile rüsûmun o fiy'at üzerinden alınması ve bu fiyâta muvaffakat etmeyen mültezimin resmin depozito tarikiyle ifâsında muhtar bırakılması;

5 – Cevher emrârı me'zûniyetini itâya vilâyetlerin me'zûn kılınması ile beraber merkezde böyle müracâat vukû'nda istidâ-i takdim ve havalesine bile mahal verilmeksizin hemân muhasebece salif-ül-bahs fiyât cedveline nazaran lazım-ül-istifâ rûsmun ahzıyla elden bir telgrâfla mahaline me'zûniyet verilmesi; ve gerek buraca ve gerek mahallerince bu muâmelelerin hususât-ı sâîreye takdimen ikmâli usulunun te'sis ve ittihâz olunması;

[Çok defa' vaki' olmuşdur ki cevheri alacak vapur me'zûniyet emrinin tehirinden (7.Sayfanın Sonu)

Nâşi hulesiz gitmiş ve mültezimin bir çok zararlar ödemiştir.]

6 – Teshil-i imâlat ve nakliyât için ma'denlerde dekovil, hevâi ve erkle, elektirik ve telefon hatları ve her nev' küçük büyük fabrika tahmil iskelesi te'sisine

ashâb-ı mâ'denin me'zûn olacakları ve ale-l-umum bu tesisât-ı ma'deniye için getirilecek makine ve alet ve edevâtın bilâ resmi gümrükden idhâl kılınacağı hemân ilân ile beraber bu bâbdaki müracâatın uzun bir silsile-i merâsim ve muâmelâta tabi' kılınmaksızın icrâ kılınması, [bunların hepsini icrâ için nizâmen ve ol bâbdaki mukarrerât-ı aliye ve irâdât-ı seniyyeye nazaran nezâret-i hâiz salâhiyetdar.]

Sözümü ikmâl etmeden evvel şurasını da söylemeliyim ki gazetenizde münderic mülâhazât-ı mâ'den mekşûfe ve metrûke için nâfi' ve kabil ahrâ ise de bâladeki mesrûdâta nazaran mâ'den-i imtiyâzlarının imtiyâzât-ı sâîreye mukayyes olmadığı ve çünkü bu ma'denler ashâbının hukuk-u müktesibesi olduğundan bunlar hakkında o yolda muâmele icrâsı muvaffak kanun ve adalet olmamakla beraber müstelzim envâ' sadâ' ve mağduriyet olur. Bunların itây-ı imtiyâzından ferâgatla bi-l-müzâyede Devlet için en nafi' şerâitle müracâat edecek kumpanyalara vermek mümkün değildir. İyi işledilmek şartıyla ne kadar çok ma'den imtiyâzı verilecek olursa memleket ve hükümet o kadar müstefid olur.

Fî 11 Eylül Sene 324

Bir Ma'denci

SON

İntihâbata Dâîr Konferans

Eylülün on dokuzuncu Cum'a günü akşamı Menâkıyan Efendinin tiyatrosunda "Yeni Gazete" refikamız tarafından Meb'ûsân intihâbâtına dâîr mühim bir konferans tertib edildiği memnuniyetle haber alınmıştır. İntihâb mes'elelerine pek lakâyed davranan vatandaşlarımızın bu konferansdan cidden müstefid olacakları şübhesizdir. Refikamızı teşebbüs vâka'ndan dolayı tebrik eyleriz.

Râtıb Paşa Geliyor

Ratıb Paşayı hamil olan Ankara Vapuru Cidde'den hareket etmiştir.

Mülâkatlar

Rusya sefiri Mösyö Zinovyef hâzretleri dün Bâb-ı Aliye gelerek Sadr-ı Azâm paşâ Hâzretleri ile Hâriciye Nâzırını ziyâret eylemiştir.

Belçika Sefiri Baron Dozedel Hâzretleri dün Dâhiliye Nâzırını ziyâret etmiştir.

İngiltere, İtalya, İspanya sefirâsı dün dâîre-i hâriciyede Nazır Tevfik Paşa ile mülâkat etmişlerdir.

Şûrây-ı devlet tensikatınca müvehheren icrâ kılınan tedkikat neticesi Meclis-i Mâhsus Vükelaca tensib edilmiş ve bi-l-istizân mûcibince irâde-i seniyye sadır olmuştur.

İran Sefiri Hâzretleri isti'fasını telgrafla Şâh Hâzretlerine göndermiştir.(1.Sütunun Sonu)

Keşûf Avdet Ediyor

Sofya'daki Veçernâ Posta Gazetesi Devlet-i Aliye ile Bulgaristan arasındaki ihtilâfın fışlıpezir olmuş olduğunu ve Keşûf Efendinin Der-sâdete avdet edeceğini söylüyor. Fakat bu bu haber henüz te'yid etmemiştir.

İngiltere Sefiri Sir Lavter, İspanya Sefiri Mösyö Kamposagrado, Belçika Sefiri Dozedel Hâzreti dün Bâb-ı Aliye gelerek Sâdr-ı Azam Paşa Hâzretlerini ziyâret eylemiştir.

İntihâbât

Sirozde defâter-i esâsiye ikmâl ve ta'lik olunmuştur. Şehirde intihâba salâhiyetdâr 2555 İslâm, 2514 Rûm, 29 Bulgar, 193 Musevi bulunduğu tahakkuk etmiştir.

Şehrin umûmi nüfus zekuri 11320 dir.

Selanik şehrinde 20301 birinci derecede müntahib bulunduğu anlaşılmıştır.

Hamallar

Tahmil ve tenzil rıhtım kumpanyasına aîd olduğu halde emtiâ-i dâhiliye gümrüğü hamalları ücürâtı doğrudan doğruya tüccardan kendileri tahsil etmeğe cür'et etdiklerinden ve bu ise kumpanyanın hukukuna tecâvüz demek olacağından bunlardan ön ayak olanlar mukaddemâ Zabtiye Nezâretince tevkif edilmiş idi. dün kırk iki hamal daha nezârete celb edilerek icrây-ı tahkikâte başlanılmıştır.

Der-sâadet Keldânı Cemâati Meclis-i İdâresi ba'zı mukarrerât vaka'sını tebliğ ve ifhâm etmek üzere umûm-u efrâd cemâati önümüzdeki Pazar günü Taksim'deki belediye bağçesinde alaturka saat altıda ictimâ' da'vet eder.

Ta'til-i İşgâl

Şam ve Hâma temdidî şimendüfer müstehdimini ta'til-i işgâl etmişlerdir. Kumpanyanın vekili Mösyö Delone ve müstehdimin nâmına hareket eden murahhıslar Beyrut valisi Nâzım Paşa'nın nezdine celb olunarak uzun uzadıya müzâkerât-ı ceryan etmiş, trenlerin işlemeşi te'mîn olunmuştur.

Zonguldak'da Şirket-i Osmaniye ile amele beynindeki ihtilâfın sekiz gün zarfında haline karar verildiği ve şimendüferlerin işlemeğe başladığı telgrâfla bildiriyor.

Aydın Şimendüfer müstehdimini de üçüncü defa' olarak ta'til-i işgal etmişlerdir. Bir münasebetsizliğe meydan verilmemek üzere kuvve-i askeriyece de muâvenet-i lazimedede bulunulması kararlaştırılmıştır.

Balya – Kara Aydın Şirketi müstehdimini terk-i işgal eylemişlerdir. Ameleden bir kısmı mümanâat etmekde olduklarından serbesti amel-i te'mîn edilmek üzere kuvve-i zâbıta gönderilmiştir. Kumpanya tezyid-i ücürâte muvaffakat etmekde olduğundan hatlafın yakında tesviye edileceği me'mûldür.

Dünden itibaren döğmeci esnâfı terk-i işgal etmişlerdir. Bunlar ustalarından yüzde kırk zam istiyorlar. (2.Sütunun Sonu)

“Osmanlı Fotoğraf Cemiyeti”

Cemiyetin bedâyet-i te'sisinde isbât-ı vücûd eden zevât ile arzu eden mütehasının hey'et-i mevkute tarafından tertib edilen nizâmât-ı esâsiyenin kabulü ve ittihâzı ve hey'et-i idâre-i dâîmenin intihâbı için Eylül'ün (21) inci Pazar günü sbaahleyin saat beşde köprü üzerinde ve Boğaziçi Vapurlarının İstanbul cihetindeki gazinosunda bulunmaları rica olunur.

Halkalı zirâat mektebine merbût numûne çiftliği civârındaki Kaş Karyesinde vebâ-i bakri zühur etdiği Orman ve Ma'den Nezâretince istihbâr kılınan zikir olunan hastalığın mahv ve izâlesine âid tedâbirin heman ifâsı zımnında şehr-i emânet baytar müfettişi maiyyetindeki baytarlardan icâb edenlerin izâmı emânete yazılmıştır.

Ma'den ve Meyâh-ı Ma'deniye ve taş ocakları nizâmnâmelerinin ta'dil-i ıslâhına âid müzâkerât dünkü gün dahi nezâret-i âidesinde geç vakte kadar devam etmiştir.

Sisâm Merkezi Komisyotu Re'îsi Er-Reşid İste Fânides Efendi tarafından İstanbul refikamıza çekilen bir telgrâf-nâmede Sisâm'da ki bi-l-cümle nevâhinin Sisâm Beyi lehinde mukarrerât-ı ittihâd etmiş ve müşâr-ün-ileyha her hususda beyan-ı itimâd eylemiş oldukları beyan olunuyor.

Biga Sancağında Kaz Dağı ormanlarından Selim mülhâ zamanında ihâle edlien seksân yedi bir kûsür metru meka'b kerâstelik işçâr mukatâalarının teftiş ve muâyenesi zımında müfettiş izâmı kararlaştırılmışdır.

Üçüncü orduda bulunan hassa ikinci alayının ikinci taburu, binbaşı Remzi Bey kumandasında olduğu halde dün Selânik'den saat dört râddelerinde şehrimize muvâsalat eyleyerek lazım gelen mahallere yerleştirilmiştir. Harbiye Nezâretinden bir ay istikbal bir mukaddâr nişâncı taburu efrâdı ile bir bando ve musike gönderilmiştir.

Son tahrir nüfusa nazaran Der-sâadetde (143136) Rûm mevcûd bulunub bunun (83479) ı erkekdir şu hesabca parlamento Der-sâadet Rûm ahalisinden iki meb'ûs intihâbına bile meydan bulunamayacak demektir.

Cidde Ahvâli

Por Saiden 14 Eylül efrençi tarihiyle Tân Gazetesine işâr edildiğine göre mukaddârları pek kalil ba'zı Bedeviler tarafından vaki' olan pek Cerângârâne bir tecâvüz üzerine akvâm-ı muhtelifeye mensub bin kadar hacıdan mürekkeb bir kervan heman Cidde kapularında tevkif edilmişlerdir. Cidde'deki Fransa, İngiltere, Rusya Belçika, Avusturya ve Flemenk konsolosları Der-sâadet'de mensub oldukları sefâretlere müşterek bir telgrâf-nâme keşide ederek hâl ve mevki'nin nazar-ı dikkate alınması ricâ ve askeri pek gayr-i kâfi olan Cidde şehrinde şâyed tedâbir acele-i inzibâtperveri ittihâz edilmezse hemân bir harb-i sefinesinin Cidde pişgâhına irsâl edilmesini temenni eylemişlerdir.

Terakki ve İttihâd Cemiyeti'nin tensibi üzere Bulgar rüesâsından Sandanski salıverilmiştir.(3.Sütunun Sonu)

Merkez kumandanı Hüseyin Paşa dün Bâb-ı Aliye gelerek Sâdr-ı Azam müsteşârı Ziya Bey Efendi ile mülâkat etmiştir.

Fenikis İngiliz sigorta kumpanyasının idâre-hâneleri Eylül'ün yirmi ikinci gününden itibâren Galatada Bank-ı Osmani sırasında Vopovde Hanına ya'ni İngiliz posta hanesinin bulunduğu mahale nakl edilecektir.

İLANLAR

İşgüzâr İdârehânesi

İşgüzâr İdârehânesi

İşgüzâr İdârehânesi

İşgüzâr İdârehânesi

İşgüzâr İdârehânesi

Evlâdı vatanın tesviye ve rûiyetine muhtac olduğu kâffe-i umûru der-uhde, en ufakdan büyük siparişe kadar kabul eyler.

<p>Emniyet-i Umûmiye ve bi-l-hassa İslâm müşterilerinin itimâd ve teveccühünü kazanmış olan şehrimizin en kadim ve en meşhur İngiliz Mağazasının bir müddetden beri İngiltere’de bulunan sahibi bu defa’ oradan bir çok nefis, zarif ve ağır mallar iştirâ ederek avdet eylemiştir.</p>	<p>HAYRET</p>	<p>Beyoğlunda Cadde-i Kebirde Rusya Konsolosu karşusunda</p>
---	---------------	--

Galatada

Tirineg

Elbise Eşya Tuhafiye Kundura Mağazası

Şarkda müesses hazır elbise mağazalarının en eskisi ve en mükemmeli olan Tirineg Mağazası kemâl-i şecâatle istihsâl-i hürriyet eden bir çok Osmanlı müşterilerle bi-l-iştirâk hepsinden ikdâm-ı izhâr mahzûziyete şetâyân olmuş idi. ahbây-ı mes’ûdesi olan Osmanlıları, takarrüb eden aydisi’yed münâsebetiyle tebrige itdâr ederek kadın, erkek, çocuk için suret-i mahsûsa da celb eylediği hazır kışlık ve mevsimlik elbiseler ve her nev’ ayakkabıları, çamaşır, serpûş ve ziynet-i seyâhet eşyâlarının en iyi cinsinden olduğunu ve fiyatlarının hunluğu nisbetinde salâbis ve münâsebetleri bulunduğu ihbare mesârâat eder.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

2.11.62.Nüşânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüşhası 10 Para****Pençşenbe****Nüşhası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 62****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****5 Ramazan : 1326****18 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SIYÂSİYÂT****Dâhili****Alem-i İslâm ve Genç Türkler**

Nuye Feraye Perese Gazetesinde yukarıki unvân ile Hükümet-i Müşâviri muâllim doktor Teüv Balad Fişer şâyân-ı dikkat bir makale neşr ediyor. Memleketimizdeki asâr-ı intibâh ve teyakkuzun umûm-u alem-i İslâm üzerinde ne te'sir icrâ edeceği bundan dolayı düvel-i muazzama menfâatine ne suretle helal geleceği bu makalede izâh edilmek isteniyor.

Muâllim Fişer 1907 senesinde “Bahr-i Sefid Akvâmı ve Ehemmiyet-i Siyâsiyeleri” namıyla neşr ettiği bir makalede Bahr-i Sefid sevâhilindeki akvâmın günden güne terakki ettiklerini, Avrupalıların bu hale ehemmiyet vermediklerini ileride şâyân-ı hürriyet ve Avrupa menâfi için dâî muzırret-i vukûât-ı tahaddüş edeceğini söylemiş idi. Bu sözlerinin sıhhatine delil olmak üzere şimdi memleketimizde vukûâ gelen inkılabı gösteriyor ve Kral Edward Hâzretleriyle

Fransa Baş Vekili Mösyö Kalemanso arasında vukûâ gelen mülakatlarda Almanya Hükümetinin za'yıf bırakmak üzere tedâbir-i ittihaz etmekden yada alem-i İslâmın intibâh ve terakkisinden İngiltere Fransa Hükümetlerinin görecekları zararın müzakere edildiğinde kanâati olduğunu beyan ediyor.

Muâllim Fişerin ta' kib ettiği fikri anlamak için makalesini dikkatle mütalâa etmeli:

Genç Türkler, diyor, akvâm-ı İslâmiye arasına, "hürriyet ve istiklâl" gibi füsunkâr bir kelime atmışlardır. Şimdiye kadar akvâm-ı İslâmiye ya kendi devletlerinin bâr-ı zalimi yâhud Hıristiyanların rabkâ-i istilâsı altında feryâd etmekte idiler. Semâdan düşmüş denilebilecek olan bir kılıcım yalnız Türk kavminde değil İran, Suriye ve Mısır'da da ateşler peydâ etmiştir. Bundan ne netice vereceği şimdiden kesdirilemez. Alem-i İslâmın her tarafında senelerden beri fi'liyât mevcûddur. Telgrâf ve telefon telleriyle kaplanmamış, gazetelerle dolmamış memleketlerde tebdilât-ı ictimâiye ve siyâsiye yavaş yavaş vukûâ gelir. Fakat her halde İslâm memleketleri arasında mevcûd olan râbitaya fevk-âl-âde ehemmiyet vermek lazımdır. Bugün Osmanlı ülkesinde vukû bulan inkîlab yarın Tahran, İsfâhan, Buhara, Semerkand, Kaşgar, Lahur, dahili ile birbirinden Fas'a ve Sahra-i Kebire varıncaya kadar bütün İslâm memleketlerinin pazarlarında, kahvehânelerinde pek mübalaagakârâne, pek mutantan (1.Sütunun Sonu) ve müşâ'sa' bir suretle hikaye olunacaktır.

Umûm-u ehl-i İslâmi birleşdiren rabitanın ne kadar kuvvetli bulunduğu Hicâz Şimendüferinde pek aşikar görünür. Hali, susuz araziden, çöllerden geçen bir demir yolunun nasıl hürriyet-i bahş bir sür'atle ikmâl edilmiş olduğunu akıldan çıkarmamalıdır. Bu inşâat için lazım olan milyonlar yalnız Türk Hükümeti tarafından tedârik edilmedi. Câvâye kadar bütün alem-i İslâm iâneye iştirâk etdi. Şimendüferi ise her zaman din millet uğurunda fedây-ı cânâ hazır olan Türk Askeri inşâ etmiştir. Hâcek alem-i İslâmda fevk-âl-âde ehemmiyeti vardır. Hac sayesinde bütün akvâm-ı İslâm ittihâd ere; Mekke-i Mükerrreme efkâr-ı İslâmiyenin merkezi olur. Hacdan avdet edenler memleketlerinde kesb-i nüfuz ve ehemmiyet ederler. Hicâz hattının Devlet-i Aliye için büyük kıymeti vardır. Merkez İslâm olan Arabistan'ı Osmanlılığa daha ziyâde rabit eyler, binâen aliyye bedevilerin şimendüfer inşâatı aleyhinde hareket etmeleri bir eser-i tahrik ise bu parmağın Aden tarafından geldiği meydandadır.

Muâllim Fişer akvâm-ı İslâmiye arasındaki hüsn-ü teâvün ve artibâtı bu suretle şerh etdikden sonra memleketimizde te'mîn edilen hürriyetin netâyicine nakl-i kelam ile diyor ki:

“Devr-i istibdâdda o kadar ıztırâb ve felate çeken, mahv ve izmihlâle doğru yürüyen Türk kavmi Genç Türklerin fâaliyeti neticesi olarak yeni bir hayat bulacak, meydana çıkacaktır. Dahilen ıslâhat gören Osmanlı Hükümeti'nin haricdeki ehemmiyeti de artacaktır. Osmanlı inkılabı, elyevm Mısır'da görüldüğü üzere, her tarafda numûne-i imtisâl olacaktır. İslâmlar her tarafda davay-ı istiklâl kalkacaklarından zir-i idârelerinde akvâm-ı İslâmiye bulunan Avrupa Hükümetleri ve bi-l-hassa Fransa ile İngiltere devletleri büyük tehlikelere ma'rûz bulunacaklardır. İngiltere Mısırlılara, Fransa Tonsililere, velev ki menâfi' zâniyeleri için olsun, bir takım ilkler etmişler, buna mukâbil ancak nefret ve istikra, iktizâf edebilmişdir.”

Muâllim Fişer uzun uzadıya nakl ettiğimiz beyânatı ba'zı Avrupalılardaki garib bir halet-i ruhiyeyi İrane ettiği cihetle cidden câleb-i dikkatdir.

Fıtrat-ı beşerin havârak ve acâibe olan meftutiyetindenmidir. Her neden ise ara da sırada Avrupa matbûâtında bir velevle efkâr ve hissiyât uyandıracak yolda ra'd-ı amiz makaleler görülür, bütün cihan, bu gürütelere ma'kus olur, her tarafda ortaya atılan bahisle tarakasından (2.Sütunun Sonu) başka bir şey işidilmez. “Arak-ı İsfâr” tehlikesi işte bu kabil hâyalatdan idi: Çinliler ve Japonyalılar terakki ederek Avrupa ve Amerika hükümetleri derecesinde kesb-i kuvvet ve nüfûz edecek olurlarsa bunun dünyayı taht-ı tehdidlerinde bulunduracak, Aksây-ı Şârkdan ark-ı abiz evladını koğmakla kalmayarak kârün olanın istilâ-kâr sürüleri gibi memâlik-i mütemdine üzerine saldıracak dünyayı alet-i üst edecek...

Böyle bir hülyâ ortaya atılınca evhâm ve garâîb ile yaşayan mâhiley-i avâmda kök salıveriyor, bir kanâat haline geliyor, sonra bunun ne kadar yanlış ne kadar bî esas bir fikir olduğunu isbsât için ileriye sürülen delillerin hiç hükmü olmuyor. En münevver-ül-fikir zâtlar bile bu kabil-i te'sirata mağlub olmakdan kendilerini kurtaramıyorlar. Hatta arak-ı ısfâr tehlikesini maddi bir şekil timsâlide zihinlere, kalblere yerleştirecek suretde bir tablo yapan zât-ı Almnaya İmparatoru Hâzretleridir.

Bütün cihanın ölü zân ettikleri Türkiye'de şu akıllara hayret veren inkılab vukûâ gelince ortaya artık tavsâmga başlayan “Arak-ı İsfâr” tehlikesinden başka bir şey atmak icâb etdi. Kuvve-i hayaliyesi oldukça vâsi' olan muâllim Fişer işte şimdi “İslâm Tehlikesi” görmek, bu suretle Avrupalıların bi-l-hassa Fransızlarla İngilizlerin

hissiyâtını açıklamak istiyor. Yine şurası şâyân-ı dikkatdir ki inkîlab-ı ahir üzerine bütün Avrupa devletleri tarafından hakkımızda gösterilen muâmele-i hayr hevâ-hânedede en ileriye giden İngiltere Hükümetinin bir taraftan Araban-ı Osmanlılar aleyhinde tahrik ettiği söylenerek Osmanlıların İngiliz kavmine karşı bildikleri halisâne, kuvvetli dostluk hissi haleldâr edilmek istenildiği gibi diğer taraftan Osmanlıların terakkisi ile en çok İngiltere Hükümetinin mutzerir olacağı te'mîn olunarak İngilizlerin şu terakki ve teceddüde karşı barid davranmaları esbâbi hazırlamak arzu ediliyor.

Biz iki kavim arasındaki tevaffuk-u hissiyâtı, itilâf-ı menâfi' böyle sû-î tefhimlerle haleldâr olmakdan masun bir kuvvetde biliriz ve Fransızların memleketimizde terbiye-i fikriye üzerinde icrâ ettikleri te'sirden dolayı kalblerde samimi ve derin bir his mevdet uyandırdıklarına şübhe edilemeyeceğini temin eyleriz.

Bütün akvâm-ı İslâmiyenin birbirlerine pek kuvvetli bir rabita ile bağlı buldukları şübhesizdir. Osmanlıların Padişahı bütün müslümanlarda halife-i (3.Sütunun Sonu) muhteremidir. Bundan müslümanların her sene hac farizâsını ifâ için yüz sürdükleri Kabe-i Muâzzamanın hadimi Osmanlı Padişahıdır. Bütün bunlar Osmanlı Padişahlarının Alem-i İslâm üzerinde derin, esâslı bir te'sir icrâ edebilmesini te'mîn eder. Fakat bu te'sirden Avrupa devletleri için bir tehlike tasvirine kalkmak hayalperestlikde pek ileriye varmak demek olur.

Türkiye şübhesizki şu hürriyet ve adalet sayesinde canlanacak, kuvvetlenecek ve bütün akvâm-ı İslâmiyenin bir tarik-i terakki ve sâadet ta'kib etmesi uğrunda numûne-i imtisâl olacak; fakat hiçbir zaman muhâfaza-i sulh ve müsâlemetden, hukuka riâyetden ayrılmayacaktır. Sulh içinde geçen bir senenin nazar-ı insaniyetdeki şân ve şerefi hüner-pezâne çok parlaktır.

Birde, ittihâd-ı İslâm politikası ameli ve kabil-i tatbik ve istifâde bir halde ta'kib edilebilmek için hududlar arasında münâsib ve itsâl bulunmak lazımdır. Bugün Çindeki Müslümanlara bizim edeceğimiz muâvenet pek ma'nevi olur. Onların terbiye-i fikriyelerine tehzib-i ma'neviyetlerine çalışırız. Fakat kendilerini ayaklandırub da Çin'i zabt etmek ve Türkiye Hükümetine ilhâk etmek fikri sahih ve sâlim bir müfekkirede vücûd bulamaz. Osmanlılar böyle hâm hayâller arkasına düşmeyecek kadar akıllıdırlar. Şimdi biz uhdemizde terettüb eden vazifeyi, islâhât-ı dâhiliyeyi hakkıyla ifâ edebilirsek kendimizi mes'ûd ad ederiz.

Muâllim Fişer “Semâdan düşer bir kığılıcım” add edilmeğe sezâvar olan hürriyetin taraf taraf ateşler peydâ edeceğini söylüyor. Bunda hakkı var. Çünkü bu kelime bütün dünyayı alt üst etmiş, o kelimenin uyandırdığı ateş-i zilmet kahr-ı istibâdı yakmış, beşerriyete meşâle olmuştur. Fakat bugün hukuk-u siyâsiyeden mahrûm bulunan ba’zı akvâm-ı İslâmiyenin terbiye-i fikriye ve ictimâiyeleri bu hukuku istihsâl ve hüsn-ü istiâmâl edecek bir dereceye vâsıl olması neticesi olarak alem-i medeniyetde bir mevki’ ihrâz etmeğe hâk kazanmaları hiçbir zaman İngiltere ve Fransa devletleri için bir tehlike teşkil etmez. Zaten İngiltere iradesinin en câleb-i takdir ve tahsin olan kâidesi kendisini idâreye ehil olan akvâma, müstemlekelere muhtâriyet-i idâre te’min etmek değildir? Bugün koca birer İmparatorluk

Ecnebi Postaları

Muharriri: Salih Zeki

5 inci Sâhifede

(1.Sayfanın Sonu)

Sâhife 2

Tânin

Pençşenbe – 18 Eylül

teşkil eden İngiliz müstemlekeleri varki hepsi asûde ve mes’ûd, hürriyet ve adaletten müstefid oluyorlar vâsıl İngiltereye karşı fedâkârâne bir his ile merbût bulunuyorlar.

Muâllim Fişer şu makalesi bizim için mûcib-i intibâh olmalıdır. Hiç aklımızdan fikrimizden geçmediği halde ortada böyle bir tehlike ihtimâli bulunduğu söyleyerek Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesini aleyhimize ikâz etmeğe kalkarlarsa bizim siyâsiyatda sâlik olacağımız yanlış bir yol ve efkâr-ı umûmiyeyi bî-hâk aleyhimize hazırlayabilir. Binâen aliyye ma’kûl ve ciddi bir hatt-ı hareket ta’kib edelim; hayalane kapılmayalım ve bi-l-hassa kabil-i tatbik ve icrâ tasavvurlarından ayrılmayalım.

Hüseyin Cahid

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Bulgaristanın İstiklâli

Bulgaristan ilân-ı istiklâl edeceğine dâîr bir taraftan heyecan-ı engiz havadisleri işâ'a edilirken diğerk taraftan ricâl-ı siyâsiye teksin-i izhâna çalışıyorlar. Bu kabilden olarak, Berlinde neşr olunan Lokâl-i Ançayiger Gazetesinin Sofya muhâbirine Bulgaristan İmâreti Hâriciye Nâzırı Ceneral Paprikof tarafından vukûâ gelen beyânât-ı atıye İrane edilebilir. Bu mülakat neticesinde gazete muhabiri atideki telgrâfi keşide etmiştir.

Hâriciye Nâzırı Ceneral Paprikof ahvâl-i hâzire hakkında beyânât-ı atiyede bulunuyor:

“Hükümet Rumeli Şârki şimendüfer-i umûriyenin hâl ve faslıyla meşgûl olub ilân-ı istiklâlini asla düşünmemekdedir. Şârk Demiryolları hakkında şunu söylemek isterim: bu şimendüfer Devlet-i Aliye'nin malıdır. Fakat, bir kumpanyaya iltizâma verilmiştir.

Biz şimdi, memleketimizin menâfi'ni hakkıyla (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) müdafâa edeceğine emin olmadığımız bu mültezimin makamına geçmek arzusunda bulunuyor ve bunda ısrar ediyoruz. Ve bu suret-i hareketimizle menâfi' Osmaniye'yi asla hâleldâr etmiş olmuyoruz; çünkü Devlet-i Osmaniye 1898 senesinde Bulgar Şârk Şimendüferlerinin Bulgaristan'a terk edilmesini esasen kabul etmişti. Avrupa şu esbâb ve mütalâatı hüsnü kabul ederse bize karşı adilâne muâmele etmiş olacaktır. Bâ-husus başkalarının hukukunu muhâfaza etmeğe ve icâb eden tazminatı vermeğe hazırız.”

Ahvâl-i siyâsiyenin Hey'et-i Umûmiyesi hakkında ne fikirde bulunduğu sûâlîne karşı Cenerâl Paprikof kati suretde şu cevabı vermiştir: “Biz sulh asayiş istiyoruz; bizim kabahitimiz neticesi olarak bir de pobile ahrâk edilmeyecektir. Bir takım kimseler redif askerinden ba'zı sınıfların silah altına alındığını söylüyorlar. Bu tedbir mayıs tarafında taht-ı karara alınmışdı. O zaman Devlet-i Aliye'nin inkîlabı hakkında bi-l-tabi ma'lûmatımız olamazdı. Tedbir-i mezkûr iktisâd-ı maksadıyla terk etmeğe mecbûr olduğumuz son bahar askeri manevreleri yerine kâîm olacaktır.

Binaen aliye tekrar ediyorum: biz silah isteriz; Genç Türklere vatanlarını ıslâh etmek hususunda müşkülât çıkarmak arzusunda değiliz. Yeni Türkiye ile ihtiyacât-ı hayatımıza kendisinden riâyet-i mütekâbile görmek şartıyla kol kola yürümek fikrindeyiz.”

Yine mezkûr gazetenin Viyanadan ahz ettiği hususu telgraflarda Viyana muhâfil-i siyâsiyesinde gerek Prens Ferdinand gerek Bulgar Hükümeti tarafından Bulgaristan'ın ilân-ı istiklâlini tertib etmek maksadıyla resmi müracâat vukû' bulmadığı dermeyeran edildiği ifâde olunuyor ancak Bulgar Hükümetinin bu mes'ele hakkında hususi surette ba'zı Avrupa kabineleriyle müzâkere ettiği muhakkaktır. (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Yine Bulgaristan Mes'alesi

Artık inkar-ı kabul etmez bedihiyâtdandır ki Bulgaristan ile elyevm aramızda bir mes'ele, hatta bir değil birkaç mes'ele tahaddüş eylemiştir. Kezâlik aramızdaki münâsebâtda sulh-perver cemiyetlerin afrin hevân olabilecekleri bir merkezde değil. Min-el-kadîm tekrar edilüb duran bir istilâh mûcibince münasebât-ı samimi veya dostane veya nazikâne ve hatta – Türkçesini bulmakda müşkülât çektiğimiz – furekat olmak şöyle dursun az dostanedir, gergindir, dünkü Türkçe gazetelerinden birine Sofya'dan çekilen bir telgrâf-nâmeye bakarsak bu münâsebâtı ta'rif için gergin kelimesinide az bulmak icâb ediyor. Her halde muhakkak bir şey varsa o da mevki'mizin pek o kadar keyifli ve hoş olmamasıdır.

Esasen ne oluyor, ne bitiyor. Matbûât ve karein-i Osmaniye'nin haberleri yok. Bir kere mahiyet-i mes'eleden ibâret; ondan sonra mes'ele hakkında ne gibi muhâberât ceryan etmiş; şimdi biz ne istiyoruz, onlar ne cevâb veriyorlar, aradaki pamuk ipliği kopmak üzere midir, değil midir? Bunların hiç biri ma'lûm değil. Adeta karanlığa kurşun sıkıyoruz. Bu mes'eledede Hey'et-i Vükelâmızı Bulgaristan'a karşı tuttuğu meslekden ziyade matbûâtın ve milletin efkârını bi-l-vasıta veya bilâ vasıta tenvir etmek hususunda gösterdiği himmetsizlikden dolayı muahde etmek isteriz.

Fî-l-hâkika gerek Keşûf hadisesinde, gerek şimendüferleri işgal mes'elesinde matbûât Kâmil Paşa kabinesine fevk-âl-âde itimâd göstererek son gayretiyle kuvve-ül-zehir olmakdan hali olmamış ise de bu bâbdaki muâvenetin hakkıyla ve an alim-i ifâ edilebilmesi için bir derece ma'lûmâne, biraz rehberliğe ihtiyâc vardır. diyelim ki şimdi tam müzâkerât ve muhâberânın kermâ-kerim olduğunu bir sırada bulunduğumuz için (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) farza bir kırmızı kitab neşri tecviz olunamayacak fakat Hey'et-i Vükelamız tuttuğu mesleği hiç olmazsa az çok hassas da edemez mi? Bu bâbda ceryan eden muhâberâtın neşrinde bâis olmayanlarından olsun bahsdemi edemez? Fransa ile Almanya arasında bundan üç sene mukaddem zühûr eden buhran hengamında korkunç bir rüyâ geçiyormuş gibi

bir hale gelen ve asabiyeti galeyân efkârı derece-i kasviye vasıl olmuş olan Fransa'da bile gerek Mösyö Dorarolis ile Delkâse ve gerek daha sonra Mösyö Rovye ile Radolin veya Rovye ile Mösyö Rozen arasında vukûâ gelen konferanslarla müzâkerelerin, iki kabine arasında ceryan eden muhârebelerin mahzûrdan selim noktaları aynıyla değilsi bile müellen gazetelere tebliğ olunur idi. Gazetelerle doğrudan doğruya neşri tecviz edilen hususât için de ba'zı evrâk-ı matbûâtı güya kendileri istihbâr etmiş gibi ma'lûmât veriyor ve bu suretle vatanın en tehlikeli bir zamanında vatan ile alakadâr olan kâffe-i efrâd ahali olub biten şeylerden az çok ma'lûmat alarak bir dereceye kadar selim bir mütalâa ve muhâkeme yürütebiliyor idi. kabinemiz hala ketm-i ısrâr itiyâd-ı kadimini güderek neşr ve ilânı en lüzumlu olan şeyleri bile millete bildirmekte ihmâl ediyor ve milletin hakimiyetine tabi' olan hükümetlerde – pek nadir manşetlerden sarf-ı nazar – her şey'in alenen ceryan etdiğini unutuyor...çıkardığı Takvim-i Vekâyiden bu hizmeti bekleyemeyiz. Zira sarf-ı resmi olan bir gazetede efkâr-ı hükümete ma'kûs-u hakiki olabilecek terşehât yer bulamaz. Resmi gazete her yerde olduğu gibi kub kuru ve ancak ba'zı müzâkerât-ı mukarrerât-ı resmiyenin zabtında sağlam bir fotoğraf hizmetini ifâ etmeğe mahkûmdur. Almanya'da Avusturya'da hatta Fransa'da nim resmi gazetelere tevdi' ısrar (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

ŞARK MES'ELESİ

Şark Mes'elesinin Tekâmül-ü Ahiri

-Mâ-ba'd-

ile tehdid etmek derecesine gitmişti fakat bu def'a tehdid para etmedi? Çünkü Sebastiyânı Sultan Selime irâz-ı metânet etmesini tevsîye ederek topları Sarayburnu pişgâhına vaz' ile bi-l-zât emr-i müdafâayı tertib etdi:

İngiliz donanması hiçbir şey yapmağa muvaffak olmaksızın Osmanlı bataryalarının ateşi altında Çanakkale boğazından çıkdı geçdi.

Bu hal Şârk Mes'elesinde kati' bir merhâle teşkil eder: Birinci defa' olmak üzere İngiltere Hükümeti Rusya'ya karşı bekçiliğini ele aldığı boğazlardan Zât-ı Şâhânenin istiklal ve serbestisini muhâfaza vesilesiyle donanmasını geçirmekte

tereddüd etmemiş, İngiliz diplomasisi Amiral Dokovre'nin hareketi-i cesurânesini bu suretle tasdik etmişti.(2.Kısım 1. Sütunun Sonu) bi-lahire Zât-ı Şâhâne 1809 muâhedeşiyle boğazları mesdûd bulunduracağını beyan, İngiltere Hükümeti de 1807 hadisesini tekrâr etmeyeceğini, Bâb-ı Ali işbu mesdûdini bi-l-cümle devletlere teşmil etmek şartıyla boğazların mesdûdiyetine riâyet edeceğini taahhüd etdi. 1809 senesi Kanûn-i Sânisinin beşinde imzalanan bu muâhede İstanbul boğazlarının tarihinde pek şâyân-ı ehemmiyettir. Bi-l-ahire 1841'de akd ve 1856, 1871 tarihlerinde te'yîd olunan boğazlar mukâvele-nâmesinin esâsı bu muâhede teşkil etmiştir. İngiltere Hükümeti Amiral Dokovretin tarz-ı hareketini bir daha tekrar etmeyeceğini taahhüd etmiş ve fakat buna mukâbil Bâb-ı Alinin her hangi bir devlete karşı olursa olsun bu kâide-i kâdime-i mesdûdiyeti muhâfaza edeceğini şart-ı esâsı olarak der-meyan eylemiştir. Zât-ı Şâhâne zâhiren bir tecâvûze karşı istihsâl-i te'mînât etmiş gibi görünüyorsa da hakikat halde bu nokta-i esâsiyedeki hakk-ı hâkimiyetini tâhdid etmiş, boğazların mesdûdiyetine nezâret etmek ve buna riâyet ettirmek hakkını kati'ül-mekâd bir mukâvele ile İngiltere'ye terk (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) eylemiş bulunuyordu; ya'ni vaktiyle arzusuna tebâen serbestce tatbik ettiği şey şimdi bir taahhüdün neticesi olmuş ve bunun muhâfazasına nezâret vazifesini İngiltere der-uhde etmişti. İşte Napolyonun Fransa ve Rusya arasında te'sis-i ittifâk maksadıyla icrâ ettiği teşebbüsâtın neticesi bu olmuşdu.

Bâb-ı Ali bir taraftan mütemâdi buhranlar içinde sarsılmış, diğer taraftan Rus ve İngiliz tehlikeleri arasında kalmış olduğu için bundan sonra boğazların açık veya kapalı tutulmasını bu iki devletten gâh birinin gâh diğerinin himâyesini satın alabilmek için elinde bir vasıta-i mübadele olmak üzere kullandı, ancak boğazların kumandası maddesi gitdikce ecnebilerin eline geçiyor, Türkiyenin hukukuna gitdikce ağır kayud ve teklifât konuluyor. Avrupa bir çok muâhedât ile Türkiye'de Zât-ı Şâhânenin yerine kâim olmağa çalışıyordu.

1833 senesi kayısı mevsiminde İstanbul için cenûb tarafından bir tehlike arz oldu; Mısır Valisi Mehmed Ali Paşanın oğlu İbrahim (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) Paşa kuvvetli bir ordu ile İstanbula doğru yürüyordu. Saltanat-ı Seniye bunun üzerine Rusya İmparatorunun muâvenetini talep etmiş ve Şubatın yirmisinde bir Rus donanmasının Boğaziçine getirdiği elli bin Rus askeri İstanbulun kapılarında ordu kurmuşdu. Gerçi Bâb-ı Ali tehlikeyi atlatmış idiyse de Çâr askerini geri çağırmadan evvel itdiği muâvenetin bedelini istemişti. Bunun üzerine Rusya sefiri Aleksî Orlof Temmuzun onunda Hünkâr İskeleyi Muâhede-nâmesini imzalamaya muvaffak oldu.

Zâhiren tedâfi bir ittifak tarzında olan bir mûâhedenâme hakikatde Rusya'nın İstanbul ve boğazlar üzerinde himayesini te'sis ve Hükümet-i Osmaniye'ye taarruz vukû'nda Rusya'nın mûâvenet-i askeriyesini te'mîn eylemişdi.

Buna mukâbil “Haşmetlû Rusya İmparatoru Hâzretleri Bâb-ı Ali'yi işbu mûâhede mûcibince ifâsını mecbûr olduğu mûâvenet-i maddiyesi mezâhim ve müşkülâtından kurtarmak arzusunda bulunduğu cihetle ahvâl öyle bir muâvenet icrâsını icâb (2.Sayfanın Sonu)

Pençşembe – 18 Eylül

Tânin

Sâhife 3

idilir, bu gazeteler gayet dolamaçlı i'vicâclı perdeli bi lisan kullanarak kullandıkları kelimât ve elfâzı hemân dâima makâsad-ı hakikatiyi üretmeğe mahsus bir muhaffaza haline vaz' ederek umûr-u hâriciye hakkında serd-i mütâlâat ederler. O kâbil nîm resmi lisâna aşına olanlar bu çiğnenmiş, ezilmiş, muhtelif esânze-i siyâset tarafından adeta asağa ederek acayib acayib kalblere dökülmüş elfâz ve ibârât-ı nâzâr-ı imândan geçire geçire, hâzz-ı musâfâdi mâkadder, bir fâl istihrâc ve ona göre beyan-ı mütalâa eylerler, yine her halde meydanda temessük olunacak bir şey bulunur. Bu nîm resmiliğin de tabikâtı vardır. Kimi Nurdopçe Elkemâya Çaytonig gibi resmiyete daha ziyâde yaklaşır; kimi Gülünişe Çaytonig gibi üzerindeki resmiyet-i temgâsı o kadar fark olunmaz, kimi de Tân gibi nîm resmiyet-i gabari bile üzerinde pek şeffâf bir haldedir. Bizde ise kendilernie her dürlü mes'ûliyet-i maddiyesi ve ma'neviye-i tevciye edilmek istenilen zavallı ashâb-ı kalem-i beyan mütalâa ve muhâkeme için sarf-ı kendi fikir ve vicdanlarına itbâa mecbûr kalıyor. Halbûki mesâil-i rûzmerenin ta'kibi bu hususda yalnız ma'lûmat-ı sâbıkâ-i tarihiyenin kifâyet edemeyeceğini ve bazen yarım saat zarfında siyâsi bâr ve metrunun değışerek ona göre icâle-i kalem eylemek lazım geleceğini beyana hâcet göremeyiz.

Esasen ma'lûmat-ı sâbıkay-ı tarihiyeyi de çoğumuz bilemiyoruz. Bilmek de ma'zuruz. Zira son dürlü kan ile yazılan tarihini nesl-i ahir – ancak üzerine Avrupa ve ecnebi temgâsı – örüldükden sonra tedkik ve tetbi' edebilmişdir. Ne öğrendik ise Fransızcadan veya diğeri bir ecnebi lisanda yazılan kitablardan okuduk, öğrendik. Bu asârda ki nekât-ı nazarın ne kadar menâfi' esâsiye-i devlete mugâyir olduğunu beyâne hâcet göremeyiz. Hepimiz en haklı olduğumuz mesâil ve deârde bile (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) haksız olduğumuza dâir bin dürlü delâil ile zihnimizi işbâ' haline getirdik; aleyhimizdeki bu tufan-ı delâile karşı yine selâmet-i

mıntıkayesini muhâfaza eden demâğlar kaldıysa teşekkür ve tebrik olunur. Kendimizi hep yabancı bir lisânda okuduk, yek vücûd defâ'lar düşman bir göz ile gördük. Şimdi birden bire okuduklarımızın hilâfında olarak beyan-ı mütalâaya vicdanen bir mecbûriyet his ediyoruz. Demâğlarımız başka tarafından kendi aleyhimize düşünülen yanlış şeyleri o kadar mas etmişdir ki birden bire bu tebdil-i vaz'iyet rolünde fevk-âl-âde aserret çekiyor, aleyhimizdeki delâîlin istidalalat kısmını bir tarafa atarak yalnız ma'lûmat kısmını ayıklıyor. Ve işte bu ayıklayub temize çıkardığımız ma'lûmat ile yeniden bir binây-ı istidlâl kuruyoruz. Cenâb-ı Hâk yardımcımız olsun...

Maa-mâ-fih Cenâb-ı Hakkın pek sevgili kulları olan vükelâ-i efendilerimizde bize bir az yardım isteseler ne olur? Farzâ şimendüfer mes'lesinin bütün cihân-ı iktisâdi, hukuku ve siyâsiyesini bize - doğrudan doğruya buna tenezzül etmeseler bile – bi-l-vasita bildirseler kıyamet mi kopar? Bu günlerde, hele şu son üç dört gün ne nazik mevki'de bulunduğumuzu anlamalı, bu mes'elenin her dürlü mesâile mukaddema olduğunu – eğer öyle ise – bilerek ona göre çalışmalıyız.

Bulgaristan Prensi Re'îs-i Nazarı ile Ticâret Nâzırını Macaristan'a çağırđı; görüşdüler; ahiren avdet etdiler; evvelki gün Hükümet-i Osmaniye'ye verilecek cevâb tekarrür edecek idi. Bu cevab verildi mi ve bu cevab neden ibâretdir? Şimendüfer hakkındaki matlubemiz cef-ül-kalem red mi olundu? “Mütalâamız” diyoruz, bu matlube-i suret-i mühimmede his ediyoruz, birazda Tan'dan, Nuye Feraye Perese'den vesâîr ecnebi gazetelerden buna dâîr ma'lûmat alıyoruz. Bu matlubelerin neden ibaret olduğunu hakkıyla, temâmiyle bilinmez yok. Çünkü... çünkü bildiren yok! (1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Fakat bir muharrir için karaellerine karşı bilmemek hiçbir vakit ma'zeret teşkil edemeyeceğinden bizde çalışub çabaladık, geçen gün bu şimendüfer mes'elesinin gerek cihet-i ahdiye ve hukukiyesi ve gerek cihet-i siyâsiyesi hakkında eski kitabları, muâhezânı, evrak ve kayudu yoklayarak karaellerimizin öğrenmek ihtiyacını bir mürtebeye kadar tatmine muvaffak olduk. Yine bu vazifenin sevkiyle buna dâîr ma'lûmat mütemmime istihsâline devam eyledik. İşte bugün de onları enzâr-ı karine vaz' çalışıyoruz.

Son günlerde defâatle tekrar edildiği vecihle hatt-ı esasen Hükümet-i Osmaniye nekdar, demiryolları, vagonlar, sâbit, gayr-i sâbit malzeme ve alet ve edevât-ı kamilen hükümetimizin malıdır. Şârk Şimendüferleri Kumpanyası münhâsıran bir müste'cirden ibaretdir. Öyle bir müste'cir ki me'cûrun vâridatından

bir mukaddâr maine kadar olan kısmını bina mucura te'mîn etdiriyor. Fârza hatt-ı me'cûr müste'cire on bin frankdan dün vâridat getirir ise mûcur olan hükümet onun üstünü ekleyecek, fazla gelirse hükümetle mukâseme olunacaktır. Bu hattın elyevm (300) kilo metruye karib bir kısmı Şârk-i Rûmili'ye tesâdüf ediyor. Ve işte Bulgaristan buna vaz'ı yed ediyor. Gâh bilâ şart ve kayd "iâde etmeyeceğim" fakat şâyân-ı dikkatdir ki bu sözleri hiç birini sahib-i aslı olan Hükümet-i Osmaniye'ye söylemiyor. Bir malı satun alınacağı zaman evvela sahibi ya'ni bayi' arza edilmek icâb eder. Hiçbir müşteri tasavvur edemezsiniz ki bir dükkana girsin, gözüne kesdirdiği malı evvela cebine koysun, ondan onra sahibine, -daha doğrusu sahibi büsbütün onudarak görmezlikden gelerek o mal ile münâsebeti pek arzı olan fârza dükkanın bekçisini- şu cibimdeki malı bana istediğim fiyata satacaksın, desin, buna açıktan açığa gasblik denir. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Fakat bu gasb-ı muâmelesi yalnız Hükümet-i Osmaniye'yi müteessir etmiyor. Zira zabt olunan mala hakk-ı gayri, hakk-ı agyâr taalluk etmişdir. Zira isticârından pek ziyâde müstefid olan ve me'cûd üzerindeki hakk-ı aşikâr bulunan müte'cirde müttezırrred oluyor. Ve müte'cir ise Avusturyalıdır. Avusturya onun hukukunu muhâfazaya kendinde mecbûriyet görür ve ale-l-şeref ve haysiyet-i düveliyesini ayak altına almış olur. Diğer taraftan Almanya'da bu gasb-ı muâmelesinden müteessir ve müttezırrdır. Zirâ on bin frankdan fazla kalan vâridat Almanyada vaki' olan bir istikrâza karşılıktır. Dainler ve dainlerin hukukunu muhâfaza ile mükellef olan Almanya buna razı olabilir mi? İşet vaz'ı yed-i muâmelesini müteâkib Almanya ve Avusturya Cenerâl Konsolosların protesto etmeleri bu hükemete mübtenidir. Maa-mâ-fih böyle bir fi'l-i tecebbür Memâlik-i Osmaniye'de vukûa gelse idi kuru protesto ile iktifâ edilmeyecek, şimdiye kadar çokdan tehdidât-ı fi'liyeye bile teşebbüs edilmiş olacak idi...

Ajansların verdiği ma'lûmata nazaran Rusya ve daha şiddetli bir lisan ile İngiltere de hattın işgâli mes'elesine protesto etmişlerdir. Fransa ve İtalya'nın da iltihâk edeceklerine şübhe yokdur. Bu ihtârâtın imâret-i üzerinde hüsn-ü teessür hasıl edeceğine ümid var olalım. Vakâ son telgrâflar kabinenin olan meselik-i sâbıkda sâbit-kadem olduğunu müşârdır. Sebâtkârlık iyi bir şey ise de inâd derecesini bulmamalıdır. Bulgarlar vâki' olacağını tahmin etdikleri pazarlıkda daha ziyâde kâr etmek için istiklâl kelimesini de ortaya atdılarsa da hükümetimizin her şeyden evvel hattın iâdesini talebde ısrâr etmesi tabii en ziyâde muvaffak-ı hakkaniyet ve nefs-ül-

emirdir. İbtidâfın gabs edilir, ondan sonra pazarlığa girişilecek bir şey var ise girişilir.

İsmail Hakkı

istediği halde Rusya Hükümeti Bâb-ı Ali'den bu muâveneti talep etmeyecek ve Bâb-ı Ali mukâbele bi-l-misüllü kâidesine tevfiiken ledd-ül-hecâ ifâsına mecbûr olduğu muâvenete bedel Akdeniz boğazını sedd etmek, ya'ni her hangi bir sebep ve bahâne ile olursa olsun hiçbir harb-i sefinesinin duhûluna müsâade etmemek suretiyle Rusya lehinde hareket edecekti." Rus politikası bununla gaye-i makasidına vâsıl olmuş, 1809'daki hâl-i temâmiyle kendi lehine dönmüşdü; Türkiya Hükümeti yine Karadenizin kabcısı olarak kalıyor, fakat bu kapıcı şimdi bir efendinin yanına, kuvvetli bir hükümdârın hizmetine girmiştir. Onun nâmına Karadenizi muhâfaza edecektir. Kebzu bir eserinde diyorki: "Petersburg Kabinesi İstanbul'daki hükm-ü nüfuzunu hukuk-u mektube haline ifrâg ederek Türkiye'yi resmen kendine müşteri, Karadenizi de bir Rus Gölü haline getirmiştir. Aynı zamanda bu müşteri denezin müdahilini Rusya'nın melhûz olan düşmanlarına karşı muhâfaza ediyordu; halbûki Rusya için ledd-ül-hecâ buradan çıkmağa (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) ve donanması, askerini Akdeniz'e dökmeğe hiçbir mani' yokdu." Artık Rusya Karadeniz'deki sâtvet ve şevketinin hadd-ı gayesinde bulunuyor Karadenizin milel sâire gemilerine mesdüdiyeti istihâl etmekle Balkanlarda yalnız Rus nüfuzunun te'mîn-i ceryânı hususundaki azim ve maksadını te'yid ediyordu. İşte bu azim ve maksad onu 1856 vaka'sına ve Paris mûâhede-nâmesine sevk etmişti ki bu da Rusya'nın gaye-i zilletini teşkil eder.

İngiliz politikası Hünkâr İskelesi mûâhede-nâmesinden telaşa düşmüşdü: Türkiye'nin hangi bir kuvvetle karşı boğazları sedd etmeğe muktedir olamayacak derecede aciz ve za'yıf olduğu aşikârdı. Türkiye Rusları Karadeniz'de kapalı tutmak için İngiltere'nin kuvvet ve muâvenetine müracâat etdikce za'f ve aciz İngiliz ricâl-i siyâsiyesinin işine geliyor, fakat Türkiye Rusya'nın himâyesi altına girince bundan Avrupa için izâlesi elzem bulunan bir tehlike hasıl oluyordu. İkinci Türk-Mısır muhârebesi ile Mösyö Teyerek imalı beyanatı Lord Palmerestün ahz-ı intikam için münâsebet bir fırsat ad (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) itdi ve mahâret-i siyâsiyesi sayesinde Londra mukâbele-nâmesini (15 Temmuz 1840) imza etdirmeğe muvaffak olduku bunun dördüncü maddesi boğazların mesdüdiyeti Avrupa hukuk-u düveli

içün bir esas olmak üzere kabul ve tasdik ediyordu. Çâr Birinci Nikola Hüngâr İskelesi muvaffakiyetini hükümsüz bırakan bu mukâveleyi Lûî Filipe olan kin ve gayzinden dolayı imzalamışdı. Giz ve Fransa'nın dâhili bulunduğu bu mukâveleyi akd eden Avrupa Hey'et-i Düveliyesine ertesi sene Fransa'yı da idhâl etmiş ve Londra mukâvele-nâmesi boğazlar mukâvele-nâmesi ünvanı almışdı. (13 Temmuz 1841).

Zât-ı Şâhâne hâl-i sulhda boğazların mesdûdiyeti esâsını muhâfaza edeceğini taahhüd ve beyân, devletlerde Hükümet-i Osmaniye'nin bu eski kâidesine tevfiik hareket ve o mesdûdiyete riâyet edeceklerini mütehhiden der-meyân etmişlerdir. 1809 ve 1833 tarihinde yapılan mukâvelât yalnız bir devlete, ya'ni İngiltere veya Rusya'ya karşı akd edilmişdi. Hâlbûki 1841 mukâvelenâmesi Zât-ı Şâhâneyi bi-l-cümle düvel-i akdeye ve bu devletleri birbirlerine karşı (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) taahhüd altında bulduran bir mukâvele-i müşterike idi. Lord Parlemereston Türkiye'nin istiklâl ve temâmiyet-i mülkiyesi hakkında mukâvelenâmeye bir madde-i mahsûsa derecesinden imtinâ' etmişdi; yalnız mukâvele-nâmenin mukaddemâsından anlaşılıyordu ki devletler zât-ı Şâhânenin hukuk-u hükümrânisini muhâfaza arzusundan dürlü ve bu arzularının bir delil zâhiresini göstermek hususundaki itilâflarını isbat edeceklerdir. Ancak bu hukuk-u hükümrâni fi'len yine tahdid edilmiş bulunuyor. Ya'ni zâhiren boğazları kapamak Zât-ı Şâhânenin serbestce ittihaz edeceği kararın neticesine vabeste tutulduğu ve istediği zaman boğazları kapayabilen Zât-ı Şâhâne bunları açmakda serbest olmak icâb etdiği halde mukâvele-nâme mûcibince yalnız ma'in bi mukaddârda sefâin-i hafifeye açmak hakkını hâiz olub başka hârb-i hakimiyetlerini geçirmekden men' ediliyordu. Birde boğazları kapatmak hakkındaki taahhüd müştereken düvel-i mümizenin kâffesine karşı vukûâ gelmiş olmasına nazaran

-Mâ-ba'dı var-

Sâhife 4

Tânin

Pençşenbe – 18 Eylül

14 Eylül tarihinde Burgazdan matbûâmıza yazılıyor:

Şârk Şimendüferlerinin imâret-i dâhilinde bulunan kısımlarının Bulgar Hükümeti tarafından işgâl edilmesi münâsebetiyle Bulgaristanın her kasabasinda

mitingler tertib olunduğu gibi bugün boğazlarda dahi harareti bir miting yapılmıştır. Umûm-i siyâsi fırkaların teşebbüsü üzerine tertib edilen bu mitingde Hükümet-i hâzirede Şârk Şimendüferlerine vaz'iyet etmesi hususunda ittihâz ettiği hatt-ı hareket tasvib edildi. Bütün Bulgar partileri tarafından hükümet-i muâvenet edilmesine ve bir defa' ele geçirilen şu hattın katiyen elden kaçırılmamasına karar verilmiştir. Her tarafda bu bâbda pek şiddetli bir ceryân efkâr-ı mevcûddur. Mûteâddid kasabalarda, köylerde husûsi şenlikler yapmaktadır.

TELGRAFLAR

Dâhili

Sofya, 29 Eylül – Re'îs Nazar Mösyö Malinof'un avdetinin Şârk Şimendüferlerinin müsâderesi mes'elesine hiçbir te'sir olmamıştır. Bu avdet-i imâretin o hususdaki mesleğini asla ta'dil eylememiştir.

İmâret ile münâsebâtı olan gazeteler Bulgaristan Prensini gerek Şârk Şimendüferlerinin işgâli ve gerek Keşûf hâdisesi münâsebetiyle hey'et-i nazar tarafından ta'kid edilen mesleği temâmiyle tervic etmiş olduğunu yazıyorlar. Bu tervic ve muvafakat kabineyi mesleğinde daha ziyâde sâbit-kadem kılmıştır. Binâen aliye bugün inakâd edecek hey'et-i nazarda işgâl edilen hututun hiçbir suretle iâdesi lazım gelmeyeceği me'lûnde bir karar-ı ittihâz olunacaktır.

Sofya, 29 Eylül – Bulgaristan Londe Politika me'mûru Mösyö Minçeviç Bulgaristan istiklâlinin ilânı hakkında ruviter telgrâf şirketi muhâbirine vâki' olan ifâdâtından dolayı izâhat vermek maksadıyla bâ-telgrâf celb olunmuştur.

Deziv Mülâkatı:

Deziv, 29 Eylül – Mösyö Titoni ve Mösyö Dizovleski bu sabah saat dokuz buçukdan saat on biri kırk beş geceye kadar yekdiğeriyle mülâkat etmişlerdir. (1.Kısım 1.Sütunun Sonu) müşârün-ileyhâ ba'de belediye dâfresine azimet eylemişlerdir. Belediye Re'îsi belediye azâsını kendilerine takdim etmiştir. Mösyö Dizovleski vâki' olan hüsn-ü kabulden dolayı teşekkür etmiş ve ziyaretin iki memleket arasındaki münâsebât-ı hâseneyi bir kat daha tahakkime hadim olacağını söylemiştir. Bu sözleri Hâzâr tarafından pek ziyâde alkışlanmıştır. Saat yarımda Mösyö Titoni'nin kâşânesinde öğle taâmı tenâvül olunmuştur. Bad-el-zühûr – saat üçde müşâr-ün-ileyhama gazete muhâbirlerini kabul etmişlerdir. Mösyö Dizovleski Rusya ile İtalya arasındaki münâsebât-ı hâseneyi bir kat daha takviyeye sarf-ı mesâ-i edeceğini söylemiş, Mösyö Titoni'de sulh ve müsâlemet için vâki' olan bu

temennikârâne sözlere matbûât'ında iştirâk eylesini temenni etmiştir. Saat üç buçukda köşkün parkında bir bağçe eğlencesi tertib edilmiştir.

Deziv, 29 Eylül – Ajans Setefâni tarafından neşr edilen bir fıkrada deniliyorki:

“Mösyö Dizovleskinin Deziv’de Mösyö Titoni ile vâki’ olan mülâkatı gayet samimi bir şekil almıştır. Bu mülâkata zaten dostane bir teâti-i efkâr takdim etmiş olub müşâr-ün-ileyhema arasındaki münâsebât-ı husûsiye-i zatiye iki memleketin münâsebât-ı siyâsiyesine de intikâl etmiştir. Bu mülâkat Mösyö Dizovleski ile Mösyö Titoninin zevât-ı sâire-i siyâsiye ile ahiren Şârk Mes’elesinin şekl-i cedidi hakkında vâki’ olan mülâkat ve müzâkerâtını takviye eylemiştir. Maa-mâ-fih bu mülâkatlar yalnız Şârk Mes’elesine değil el-yevm mevzû’ bahs olan diğer mesâil-i siyâsiyeye de şâmidir.

İki nâzır arasındaki muhâvere neticesinde Rusya ve İtalya arasındaki münâsebât ikisine nazaran daha samimi olmuştur. İki memleketin makasadı hakkında zaten çokdan beri bir müşâreket tâme-i fikriye mevcûd bulunmakta idi. Bu makasad ahiren de mevzû’ bahs edilerek müşârün-ileyhmânın bu hususda temâmen hem ahenk oldukları tebin etmiştir. Her iki zât da sulh ve selâmet lehinde aynı hasebât ve niyâte mâlikdirler. İtalya ve Rusya bu temâyilât-ı mesâ-l-mütecûyâneyi ta’kiben hâl ve mevki’-i düveliyenin Rus ceryânı üzerinde imtizâc-perverâne bir hüsn-ü te’sîr icrâ edebileceklerdir.”

Hârici

Petersburg, 29 Eylül – Son yirmi dört saat zarfında bugün öğleye kadar yeniden 222 kişi kolerâya musâb olmuş ve 98 kişi vefât etmiştir. Hastahanelerde bulunan hastegânın adedi el-yevm bin sekiz yüz otuz üçe balig olmuştur.

Tebriz, 29 Eylül – [Petersburg Telgraf Şirketinin] – Hiçbir neticeye aktaran etmeksizin devam eden üç günlük bu mübârdeman gönderilen fırka-i sefirenin aciz (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) ve za’fını isbât eylemiştir. Bu fırka hep ta’limiz ve acmi adımlardan mürekkebdir. Tarafın mütehâsamin Rusya konsolosunun müdâhelesini talep ediyorlar. Şehir de ekmek ve erzâk kahtı hükm-ü fermâdır. Zirâ ayn-ül-düvele civardan her dürlü idhâlatı men’ eylemiştir.

Bombay, 29 Eylül – Haydar Abad ve Dekan’da 36 saatden beri devam eden sil gibi yağmurlar neticesinde vahim fizânlar vukûâ gelmiş ve kırları su basmıştır.

Muzi nehrinin suları birkaç metru yükselmişti. Ba'zı köprüleri ve binlerce haneleri su sürükleyüb götürmüştür. Pek çok telefât olduğu bildiriliyor.

Pekin, 29 Eylül – Tonkazode 500 kişi vebâdan musâb olarak vefat etmiştir.

Belgrad, 29 Eylül – İskopçina meclisi ictimâî da'vet olunmuştur. Meclis teşrîn-i evvel on dördünde toplanacaktır.

Ufak Mülâhaza

-Ramazan Keyfiyle-

Mutlaka şârkın te'sîrat-ı feyâzenesinden olsa gerek: bizde herkes her şey'e kabiliyetli, her şey'e vakıfır. Hatta diyebilirim ki memleketimizde alem-i ahvâl-i rûhun henüz vücûd bulamaması buna müsâid zemin icrâatın fakdânından ileri geliyor; bi-l-hassa İstanbulda halkın ahvâl-i rûhiyesi ahvâl-i hevâîye gibi methûl, bi karar, şimdi terletecek kadar sıcak iken beş dakika sonra zerât-ı nesimiye bir kesâfet-i râbte verecek kad ve sebâtsezdır. Hele vâzife ve salâhiyet, istiâdad ve kabiliyet öyle mâl-ı miri kadar mübâh bir maldır ki yolda, çarşıda, tiyatrodâ, kahve pikelerinde, Bâb-ı Ali sofalarında, hülâsa nerede tesâdüf olunur. Kim en evvel olursa alır, cebine atar, buna siz itirâz edemezsiniz itirâza kalkışsanız, hüviyet bombaları böyle mübâh mallarla gadâyâb olanlar hep birden ayağa kalkar. Ve – garib istihzây-ı rüzgâr! – sizi vazifesizliğe vazife naşenâslıkla ithâm ederler.

Vaktiyle bir resim salonunda teşhir edilmiş tabloları temâşâyâ gelenler meyânında hâl ve kiyâfeti sanayî' nefîse (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) ile me'lûf olduğuna delâlet edecek nezâketden arı bir zât Napolyon'un büyük mukâyâsede yapılmış bir resmini mudakkık bir nazarla temâşa ediyormuş. Tesâdüfen o resmi yapan adam da orada bulunmuş. Müşekkilpesend bir nazar tedkikin gayet ciddi bir tavır ile kendi eser-i sâ'î ve san'atını dikkatli dikkatli temâşâ etmesi bî-çâre sana'tkârın kalbinde helcânlar uyandırır. Kendini zabt edemez:

-Nasıl buldunuz efendim?

-Güzel, yalnız çizmelerin bu yukarı tarafı böyle olmayacaktır. Bu daha ziyade avcı çizmesine benziyor. Halbûki İmparator avcı kıyafetinden nefret ederdi:

Hakkınız var. Ressam hata etmiş...

Zavallı adam bu müdhiş tecrübe-gâh sana'tda bu kadar ibtidâî bir hata ile eserinin nakîsedâr olmasından acı bir teessür duyar: mümkün olsa yalvaracak, bu noksanın fâş edilmesini, kimsenin nazarına çarpmayan bu hatay-ı fâhişin muvaffakiyet-i sana'tına mühim bir zırbe olacağını düşünerek bundan artık bahs

etmemesini şimdi bir vaz' ciddiyet ve emniyetle duran bu isnâd-ı muhteremden ricâ edecek... fakat istâd-ı muhterem devam ediyor:

-Bu nev' çizmenin kulakları olmaz; o küçük üniformaya mahsusdur...

Artık bî-çâre sana't-kâr resminin solundan çıkarılacağını, bunun şöhretiyle beraber ekmek parasının da gâîb olacağını, Paris'in bu bir lokma ekmeği bin ıztırâbdan sonra veren ceddâl-ı mâîşetinde mağlub ve münkesir kalacağını, açlığı, sefâleti, Sen Nehrini intihârı düşünür. Elleri hafif bir ra'ş'e ile titremeğe başlar, boğazı kuru, gögsü seri' ihtilâclar içinde sıkışır... istâd-ı muhterem hala tenkid ediyor:

-Sonra bu câket pek o kadar düzgün değil, mesela koltuk altında görünen şu kıvrım biri arkaya düşecekdi, yaka yokdur yüksek olmasaydı... (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

12

[Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muharriri: Maksim Gorki

Birinci Kısım

Yüzündeki yara nişânesi parladı, kaşı eğildi; kolunu zabıta doğru uzatarak

-Bağırma öyle! dedi; siz daha gençsiniz,

Iztırâb nedir bilmezsiniz...

Pâvel sözünü kesdi:

-Telaş etmeyiniz anne!

Küçük – Rusyalı öteden:

-Kalbine hükm ederek susmak daha iyi, dedi.

Ana masaya doğru ileriyerek:

-Sen karışma Pâvel! Bu adamları niçün tevkif ediyorsunuz? (2.Kısım 1.

Sütunun Sonu)

Zâbit ayağa kalkarak:

-O sizin vazifesiniz değil... siz susunuz, dedi,

Sonra jandarmalara dönerek emr etdi:

-Vesofçikofu buraya getiriniz!

Eline bir kağıd aldı. Gözüne doğru kaldırarak okumağa başladı.

Delikanlıyı getirdiler.

Zâbıt okumayı bırakarak:

-Şapkayı çıkar! Dedi,

Ribin Pelage'nin yanına yaklaştı ve omuzlarından iterek hafif bir sesle kulağına fısıldadı

-Nafile ateşlemeyiniz!

Vesofçikof sordu.

-Ellerimi tutuyorlar, şapkamı nasıl çıkarayım?

Zâbıt zabt varakasını masanın üstüne atdı:

-İmzalayınız, dedi.

Pelage orada hazır bulunanların zabt varakasını imzalamaya başladıklarını görünce tehviri (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) zâîl oldu, cesâreti azalıyor, aczim zilletle ruhunu, ısırın acı göz yaşları gözlerine doğru çıkıyordu. Yirmi senelik hayat izdivâcında hep böyle yaşlarla ağlamışdı; fakat kocası öldü öleli? Bu yakıcı yaşları heman heman unutmuş gibiydi.

Zâbıt istihkârı gösteren bir işmizâz ile kadının yüzüne bakdı:

-Pek çabuk yaygaraya başladık, analık!

Dur; bakalım; şimdiden böyle yaparsak sonrası için dönecek gözyaşı bulamazsın.

Kadın hiddetli sesiyle cevap verdi:

-Anaların her vakit için dönecek gözyaşları bulunur... Her vakit için anladınız mı? Sizin de ananız var ise bunu elbette bilir.

Zâbıt kağıdını, üzerinde bir kilid parlayan yep yeni bir cüz'ü-dâne hiddetle yerleşdirdi, sonra polis komiserine dönerek:

-Bunlar, dedi, hep ihtilalci guruhi hepsi birbirine benzer...(2.Kısım 3. Sütunun Sonu)

Polis komiseri homurdandı:

-Ne küstahlık, ne terbiyesizlik!

Zâbıt emr verdi! "Arş!"

Pâvel arkadaşlarının elini sıkarak:

-Allah ısmarladık Andre, Allah ısmarladık Nikola... Yine görüşürüz, dedi.

Zâbıt müstehziyâne söze karışmışdı:

-Evet, öyle, yine görüşürsünüz.

Vesofçikof hiçbir şey söylemeyerek kısa parmaklarıyla ananın elini sıkıyor, pek büyük müşkülât ile nefes alıyordu; iri boynu kıp kırmızı kesilmişdi. Gözleri hiddetden parlayordu.

Küçük Rusyalı gülümseyerek başını sallayırdı; eğilerek Pelage'nin kulağına birkaç söz söyledi, kadın eliyle haç çıkararak cevap verdi:

-Doğruları Allah bilir...

Kül rengi kaputer ayaklarındaki mâhmezleri şıkırdanarak ön köşesinde gâîb olmuşlardı, Rilbin en geri kaldı. Siyah gözleriyle Pâvel'i (4.Sayfanın Sonu)

Pencşenbe – 18 Eylül

Tânin

Sâhife 5

sana'tkârın ruhunda ufak bir heyecân, hayretle karışık bir durgunluk... bu son sözleri istâd-ı muhteremin söylemiş olduğuna inanamayacağını gülüyor; çünkü vakfâne bir itirâz değil, bir dakika zihinden bir şey geçer; fakat bir bildirim sür'atle tefekkürâtını yazar bu mülâhazayı ortaya atmağa cesaret edemez; istâd-ı muhterem sonra kim bilir ne gasûb bir negâh ile ona bakacak, belki de çizmelerni hatasını fâş edecek.. ne olursa olsun cesaret eder:

-Sana'tınızı öğrenebilirmiyim, efendi?

İstâd-ı muhterem gayet mu'tedilâne cevap verdi:

-Kunduracı!

-Ya, öyle mi öyle ise çizmeden yukarı çıkmayın...

Napolyon'un tasvirini tekid etmek isteyin kunduracının karşısında sana'tkârın evzâ' garibânesi bâ-husus bu aralık hiç gözümün önünden gitmiyor... en mühim mesâil ictimâîyenin mübârezleri arasında hepsinden yüksek bir sesle beyân-ı re'y eden bir sodacı çırağı, ma'zim bir tebânın uslûb-u muâmârisini herkes hayretle seyir ederken nefâyiscûluğa kalkışan bir köylü kadın, meselik-i şemsi ile iştigâl ettiği için İngiltere'nin, meselik-i siyâsiyesinden bahs etmekde kendini haklı bulan bir muvakkat gördükçe zihnime hep o "İstâd-ı Muhterem"i aciz ve teslimiyet içinde dinleyen zavallı ressamın hali gelir...

Bizler şimdi hep bu haldeyiz; aklımın hâssa-i feyz ve birketi bizde bütün meselik-i hayata göre vâs' ve müncesir isti'dâdlar uyandırmışdır. Yolda yürürken bir dostunuza rast gelerseniz, bu eski bir mekteb arkadaşıdır. Cilve-i kaderle ikmâl-i tahsil edemedi çıkıdı; Maliye Nezâretine devama başladı idi. senelerce hesâbat-ı atike şu'besinni tozlu, rutubetli defterleri arasında bir asâr atike müteharis gibi karûn-u kadime ile (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) uğraşmaktan başka bir şey yapmadığı zân

ederdiniz. Siz ona tensikât-ı hâzire münâsebetiyle eski hesâbların tafiyesi için bir tedbir-i ittihâzı mütesavvur olub olmadığını sormağa hazırlanırken o size Keşûf mes'elesinden bahs açar. Siz arkadaşınızın bu mes'ele hakkında nasıl mütalâa dermeyân edeceğini anlamak istersiniz; kendi kendinize “olur” vukûât-ı siyâsiyeye meraklı, Avrupa ahvâline vakıf; dur bakalım!” dersiniz. O başlar, uzun bir mukaddema ile Keşûf'un nasıl gitdiğini anlatır. Ve siz hala münezırsınız: derken netice gelir:

-Canım bu o kadar mühim bir şey mi ki...Keşûf gitmiş, bin ali, gelmeyecekmiş ne yapalım? Keyfi bilir...biz muhâsebât-ı atikede eski bir kayd aradığımız zaman hiç değişmeyen bir meselik-i ittihâz etmişdik, aranılan şeyi bulamazsak, kaydına zafriyâb olunamadı. Der, işinin içinden çıkardık. Bunda da öyle yapılamaz mı? İstedik, istedik değilmi; varsın gelmesin...

Siz artık devam edemezsiniz, haftada iki defa' Bâb-ı Ali önünden geçtiği için kendini münâsebât-ı düveliye de beyân-ı rey edecek kadar kuvvetli bulan bu tozlu rutubetli demâg Bâyezîd yokuşunu tırmanarak yine hesâbât-ı atike odasına giderken siz beht ve hayret içinde adeta Keşûf mes'elesini hakkındaki kanâatinizi bir daha gözden geçirmek lüzûmunu his edersiniz...

Bu misaller gün geçtikçe tâaddüd eder: Devletin kendi namına izâfetle vücûda getirdiği bir Osmanlı Bankası dururken Mâliye Nezâretinin neden dolayı istikrâza müracâat etdiğini hayretler içinde birbirine soran gazete muzi'leri, küçük Zâbıtan kadrosunun ikmâli için basit bir çâre bulunduğundan bahisle serd-i mütalââyâ kalkışan eczâcî çırakları donanmamız hakkında cebine de bir lahiye taşıyan köy ağaları heman her adım başında, her gazete idare-hânesi kapısında görülür; ve siz (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) bunları, istikbâlin bu “İstâd-ı Muhterem” lerini gördükçe kalbinize – ufak bir his herâs ve tereddüdle beraber – biraz da azûr ve emniyet gelir; büyük zekâlara karşı his edilen meyil-i nekârible siz de bu büyük başların yanına yaklaşırınız: bir muhâvere:

Canım ne demek olsun! Banka kim oluyormuş Osmanlı Bankası değil mi bu? Pek âlâ, paramızı alır. Bankayı dağıdırız. Bu kadar müşkülât içinde devlet neye istikrâz etmek mecbûriyetinde kalsın! Yalnız bir cihetini bilemiyorum: Bankayı dağıtırsak binası devlete kalacak mı?

Ötede bir mahalle kahvesi önünde ufak kitabe-i kâdimesinde bir zât:

Şu Fas mes'elesini ne olacak? Bana kalırsa Fas emiri Kanun-u Esâsi'yi ilân edüb işin içinden çıkıvermeli.

Köşe başlarında nutuklar, gazinolarda mitingler...bir tramvay kondoktörü oradan geçerken nutkun işide bildiği fıkralarıyla zihnen o kadar meşgul ki işini unutuyor, akşam ahûre dönünce buna birer diye hazırlamağa karar veriyor... bu mütebbehâr istidâdlar sabahdan akşama kadar şehrin dört köşesini kan ter içinde, sırf vatana hizmet emeliyle dolaşır durur, bu halkın ilk ve kafegâhı Bâb-ı Alidir; bî-perva girer, Umûr-u Hâriciye hakkında demin aklına gelen bir şeyi beğlikçi beye anlatır, askerin yek-nesâk olarak teslihi hakkında hazırladığı lâhiyeyi hâriciye evrak müdürüne okur, Nâzır Beyin kapısını şöyle aralık ederek “Beş dakika vaktiniz var mı, Efendim?” mukaddemâsiyya bir koltuga geçer...

Siyâsat, ictimâiyât, felsefe, idâre-i hükümet, askerlik, ticâret, sanâyi’, zirâat umûr-u nâfia: bunları herkes biliyor, herkesin kendine mahsûs nazariyeleri var ki itirâz ede – (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) mezsınız: gülerler, hilâfını söyleyemezsiniz: dinlemezler; kaçamazsınız: arkanızdan gelirler; yüzünüzü buruşdurursanız hamiyetsiz, başınızı dönerseniz alçak, esnerseniz budâla derler! Bunlar birer istâd-ı muhterem, birer mütebbahirdir: o kadar ki, Napolyon’un tasviri karşısında beyân-ı mütalâa eden münkadik bir kunduracı olduğunu anlayan ressam “öyle ise çizmeden yukarı çıkmayınız” diyebilir; halbûki siz nutkunu bitirdikten sonra yâni başındaki dükkana girerek önlüğünü takan sütçü çırağının kim olduğunu soramazsınız. Hem ne hâcet maksad vatan hizmet oldukdan sonra...

Ben şu iki aylık feyz ve berekete bakıyorum da bizde kaht-ı ricâlden bahs edenlere içimden gülüyorum.

17 Eylül 324

Müştâk

Ecnebi Postahâneleri

Memleketimizin ba’zı şehirlerinde işlemekte olunan ecnebi postahâneleri hakkında şimdi söz söylemek – ihtimâlki – nâ-behengâm add edilir. Fakat makalelerimiz nihâyetine kadar okunacak olur ise görülürki maksadımız hâricine sekûn ve sükûta muhtâc olduğumuz böyle bir hengâmda bir mes’ele-i siyâsiye çıkarmak değildir; belki milletin, kesb-i hürriyet etdiği şu zamanda nazarına pek garib görünecek olan ecnebi posta-hânelerinin insidâdı neye mütevakkıf olduğunu göstermek, bunun için hükümet tarafından evvelce vukû’ bulan teşebbüsât ve icrâatı

ve bundan dolayı memleketce hâsıl olan menâfi' ve muzırrâtı İrane eylemek; hâsılı atı için bu mes'eleye dâir efkâr-ı umûmiye de bir zemin-i tehiye etmektedir. Maksudumuz şu suretle izâh edildikten sonra bir şey daha söylememek iktizâ eder: o da gerek bu ana kadar hükümet tarafından vukûâ gelen teşebbüsâtı, gerek bundan hâsıl olan menâfi' ve muzırrâtı bir takım devirlere tefrika lüzûm görme – (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Süzdükten sonra mütefekkir bir tavir ile:

-Ne, artık Allah ısmarladık...

Dedi ve istiâcâl etmeksizin, öksüre öksüre çıkdı gitdi.

Pâvel, ellerini arkasına kavuşdurmuş, yerde sürünen kitab ve çamaşır yığınları arasında ağır ağır geziniyordu; annesine dönerek boğuk bir sesle:

Gördüğü nasıl yapıyorlar? dedi.

Pelage hem darmadağın olan odayı şaşkın bir tavir ile gözden geçiriyor, hem endişe ve ızdırab içinde:

-Seni de götürecekler oğlum... diyordu, evet, seni de alacaklar! Vesofçikof niçün öyle kabalık etdi:

Pâvel alçak sesle cevap verdi:

-Galiba korkdu da ondan.. bu adamlarla bir şey yapılmazki...Anlamak kabiliyetleri yok.

Ana kolunu sallayarak mırıldandı:

-Geldiler, aldılar, götürdüler!

Oğlum kalmışdı...Pelage'nin kalbi daha (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) müsterihâne örmeğe başladı. Fikri mümkün değil anlayamadığı bir şeye saplanmışdı:

-Bu sarı adam bizimle eğleniyor, bizi tehdid ediyor.

Pâvel kararını vermiş gibi:

-Elverir anne, dedi, gel de şunları yerleşdirelim.

Pâvel validesine bu defa' da "anne" demiş, "sen" hitâbını kullanmamışdı.

Kadın oğlunun yanına yaklaştı, ve yüzüne bakarak hafî bir sesle sordu:

-Bu herifler sana hakaret etdiler, değil mi?

Pâvel cevap verdi:

-Evet, hakaret etdiler...Ağır şey...kâşki bende onlar gibi gitseydim...

Pelage oğlunun gözlerine yaş topluyor zân etdi, oğlunu şimdi mübhem bir surette his etdiği kedeh karşı müteselli etmek için içini çekerek:

-Sabır et oğlum dedi, seni de alırlar...(2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Pâvel cevap verdi:

-Biliyorum...

Bir saniye sükûtden sonra Pelage gamnâk bir sesle ilâve etdi:

-Sen bana hiç merhamet etmiyorsun; oğlum! Hiç olmazsa bana teselli vermeliydin...Hayır Hayır kabahat bende, ben sana korkunç şeyler söylüyorum, sende bana bi-l-tabî' daha korkunç cevablar veriyorsunuz.

Pâvel annesinin yüzüne bakdı ve yaklaşarak hafif bir sesle:

-Ben size cevap vermenin yolunu biliyorum, anne! Yalan söylemek elimden gelmez!...

Ne çâre böyle şeylere alışmalısınız...

Kadın içini çekerek susdu; sonra raşedâr sesiyle dedi ki:

-Kim bilir? Hem diyorlarki orada gidenlere işkenceler ederlermiş, derilerini parça parça koparırlarmış, kemiklerini kırarlarmış işte ben bunları düşündükçe korkuyorum, oğlum.

-Onlar insanın ruhunu ezerler, vücudunu (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) değil...

Melûs ellerler ruhunuza dokunulduğu his etmek işkence görmekten daha elim, daha zahmetlidir.

-11-

Ertesi sabah Bugin, Samoïlof ve Somof ile diğer beş kişinin daha tevkif olduğu anlaşıldı. Akşam Fedyâmazin koşub geldi. Onun evinin araştırmışlardı; o bundan memnun idi. kendini bir kahraman add ediyordu.

Ana sordu:

-Korkdun mu, Fedyâ?

Fedyâ sarardı, yüzü çukurlaşdı. Burun delikleri titredi:

-Zâbıta beni döğeri diye korkdum. Bu Kojgunu sakallı, iri yarı herifle parmakları tüylü idi. burununda birde gölük vardı. Bakılsa gözleri yok zan olunurdu. Ayakları tepinerek "Seni habishânelerde çürütereceğim." diyordu...Hâlbûki ben bu yaşa geldim

-Mâ-ba'dı var-

mezdir. Çünkü hükümetin bir devirde ta'kib ettiği maksad, diğer devirde ta'kib eylediği maksaddan büsbütün başkadır. Birde bu tedkikâta ekseriyâ düvel-i ecnebiye ile vukû' bulan muhâberât-ı esâs ittihâz edildiği cihetle tarihler bi-l-tabî' efrenci olarak gösterilmiştir.

-Berlin Muâhededesinden evvel-

Memâlik-i Osmaniye'nin ba'zı şehirlerinde mevcûd olan ecnebi postahânelerinin ref' ve ilgâsı hususunda Bâb-ı Ali, geçen kır dört sene zarfında, birkaç kereler, düvel-i ecnebiye nezdinde teşebbüsâtda bulundu. Bu teşebbüsâtın birincisi, Memâlik-i Şâhâne de “Posta ve Telgraf İdâre-i Merkeziyesi” teşkilini, ta'bir-i ahirle posta merâslât ve münâkalatının tahahhüş-ü te'mîne alınması için posta ve telgraf idârelerini tevhidini müteâkib vâki' oldu. Fî-l-hâkika Hâriciye Nezâreti tarafından 4 Şubat sene 1864 tarihiyle düvel-i muazzamaya yazılan bir umûmi notada Memâlik-i Şâhânenin ba'zı mahallerinde, nef' ve zarûri hazine-i devlete aîd olması lazım gelen bir sana'tın ecnebler tarafından hiçbir hak meşrûâ müstenid olmayarak “icrâsı” şiddetle müehheze edilmiş ve Osmanlı Posta ve Telgrâf İdaresince ahiren vukûâ gelen terkiyândan bahs ile, bu ecnebi mürâkezinin kapadılması talep olunmuşdu.

Maa-l-teessüf Bâb-ı Ali'nin bu ilk teşebbüsü semeresiz kalmış, notada dermeyân olunan delâilin katî'yetine ve Devlet-i Aliyenin hukuk-u sarihine rağmen Bâb-ı Ali, bir sene muhâbereden sonra, bu nev' teşebbüsât sayesinde sârf-ı nazar etmeğe mecbûr olmuşdur. Çünkü düvel-i ecnebiyeden “Ecnebi Postahânelerinin ref' veyaseddi böyle birden bire icrâ edilir şeylerden olmadığı ve Osmanlı Postahânelerinin intizâm ve mükemmeliyetini ecneblerin de tasdik etmeleri lazım geldiği” cevabı alınmıştır. Memâlik-i Osmaniye'de Posta muâmelâtının me'mûrin Devlet-i Aliyeye inhisârı hakkında Bâb-ı Ali tarafından vukûâ gelen bir teşebbüs-ü azimin yalnız bir fâidesi görüldü ki o da mes'elede, evvel zamanlar doğrudan doğruya alakadâr bulunan Rusya, Avusturya – Macaristan ve Fransa devletlerinin Memâlik-i Osmaniye'deki postahânelerini sedd etmemek hususunda gösterdikleri ısrârı izâh için der-meyân etdikleri esbâbın tezâhür etmesidir. İleride bir tafsil-i beyân edilecek olan bu esbâbın nev' mahiyeti hiçbir zaman değişmemiş ve düvel-i sanisenin bu bâbdaki nokta-i nazarı da asla tahavvül eylememiştir.

Bâb-1 Ali ile düvel-i ecnebiye miyânında vukûâ gelen bu müzâkerât, daha doğrusu münâkaşat yedi sene sükun ve sükût içinde geçtikden sonra Rusya devleti tarafından Bâb-1 Aliye verilen bir nota münâsebetiyle bâb-1 müzâkerât tekrar açıldı; Şöyleki: 1871 sene-i milâdiyesinde Rusya Devleti “Posta İdâresi” ile “Seyr-i Sefâîn Şirketi” gibi yeni iki müessese-i resmiyesi arasında akd olunan bir itilâf-nâme hükmüne tevfikeyen Memâlik-i Şâhânedede bulunan Rus Postahânelerinin kaffe-i hukuk ve imtiyazâtını şirket-i mezkûreye devir ve terk ettiğini bir nota ile Bâb-1 Aliye bildirmiş idi. Bu fırsattan bi-l-istifâde Bâb-1 Ali’de “Ecnebi Postahaneleri (1.Kısımın Sonu) Memâlik-i Osmaniyede gayr-i tabii ve gayri meşrû’ olan hal ve mevki’leri” üzerine düvel-i muâzzamanın nazar-ı dikkatlerini celb eyledi.

Maa-l-teessüf Bâb-1 Ali düvel-i muazzamaya karşı ikinci defa’ açmış olduğu bu mübâreze-i siyâsiyeden de hiçbir muvaffakiyyet istihsâl edemedi; ve hevâh, nâ-hevâh, daha muvaffak diğer bir fırsata intizâre mecbûr oldu.

Bu fırsatın zühûru ise pek çok te’hîr etmemişdir: 1874 sene-i milâdiyesi Eylülünde İsviçre’de Beren şehrinde beyn-el-milel posta muâmelâtını tensik ve tanzim etmek üzere bir kongre akdine devletlerce teşebbüs edilmiş ve bu miyânda Devlet-i Aliye’de kongreye da’vet olunmuş idi. Taraf-ı devletden bu kongreye me’mûr olan zât kongrenin ictimâi umûmiyesinde düvel-i mütemdine meyânındaki münâsebâtın yeğane vasıta-i tanzimi olması lazım gelen hiss-i hakkaniyete bi-l-mürâca-i Memâlik-i Osmaniyede bulunan ecnebi postahanelerinin ref’ ve ilgasını kongreden talep etdi. Fakat kongre hey’eti Memâlik-i Osmaniyede bulunan ecnebi postahanelerinin lüzûm veya akd-ı vücûdu hakkında söz söylemek kendi dâîre-i salâhiyeti dâhilinde olmadığına karar vermekle mes’eleyi tekrar alâkadar olan devletler beyninde vâki’ olacak müzâkerât-ı siyâsiyenin netice-i meşkûkesine terk etmiştir.

Maa-hazâ Devlet-i Ali’ye Beren şehrinde akd olunan posta ittihâdine dâhil olmakdan geri durmadığı gibi imzâ olunan ittihâd-i posta mukâvelenâmesinin on dokuzuncu maddesi mücibince Memâlik-i Şâhâne’den Memâlik-i Ecnebiyeye vukûâ gelecek Posta İrsâlatına Osmanlı pulları vaz’ ve tatbik etmek lazım geleceğini de suret-i şedide de talep etmiştir. Hatta bu talep ve ısrar üzerine Bâb-1 Ali gelecek 1870 senesi Temmuzundan itibaren Memâlik-i Şâhâne Postahanelerinde beyn-el-milel Posta Muâmelâtı keşâd edeceğini bu nota ile düvel-i ecnebiyeye bildirdi.

Fakat Bâb-1 Ali bu defâ’da sefârât-ı ecnebiyenin, izâhı gayr-i kabil olan muhâlefetlerine hedef oldu. Binaberin her nev’ tenkidât ve itirâzâta nihayet verilmek

üzere Hükümet-i Seniye Memâlik-i Şâhâne’de beyn-el-milel Posta Muâmelâtı te’sîs ve merâkezini teşkil etmek vazifesini İskâdmor [Bizde bu zâtın nâmı İskodamor suretinde Zibanezdedir.] nâmında mukaddemâ İngiltere posta nazırlığında bulunmuş olan bir zâtın yedd-i kifâyetine tevdi’ eyledi.

İşte bu zâtın akdâmatı ve Hükümet-i Seniyenin ihtimâmâtı sayesinde Der-sâadet’de Galata’da ilk defa’ olarak 1875 senesinde bir “İttihâd Posta Merkez Umûmiyesi” keşâd edildiği gibi Memâlik-i Şâhânenin diğer nekât-ı mühimmesinde de İttihâd-ı Posta Muâmelâtı te’sis olunmuşdur.

Hükümet-i Seniyenin beyn-el-milel posta muâmelâtının te’sisinde gösterdiği ciddiyet ve bu bâbda istihsâl eylediği muvaffakiyyete mebni olmalıdır ki Rusya Hükümeti 1876 senesi Memâlik-i Osmaniye’deki Rusya postahânelerinin muâmelâtını Osmanlı İttihâd Posta İdârelerine terk etmek üzere bir hususu mukâvele akdine (2.Sütunun Sonu) taleb olmuşdur. Vakâ’ bu mukâvele-i hususiye ba’zı nekât-ı za’yifeyi muhtevi bulunuyor ve kabulü devletce ba’zı mühim fedâkarlıkların ihtiyarını icâb eyliyor idiye de yine hâl-i sâbika nazaran – siyâseten olsun – hakiki bir hatve-i terakki add olunuyor idi. Ne fâide ki o zamanlar efkâr-ı umûmiyeye hâl-i heycânda bulunduğundan iki devlet postahânesi arasında tanzim olunan bu hususu mukâvelenâme Bâb-ı Ali tarafından karin sıvâb görülemememiş ve biraz sonra Rusya ile meyânemizde zühûr eden harb-i bab müzâkerâtı büsbütün sedd etdiğinden mes’ele tâ Berlin Muâhedenâmesinin akdine kadar, yüzü üstüne kalmışdır.

Salih Zeki

Bir Mütalâa:

Mekteb Programları

Cemiyet-i İlmiyenin teşkilinden beri sabırsızlıkla beklenen, milletin mes’ele-i hayatiye ve ruhiyesi hükmünde olan programlar nihâyet neşr edildi. O cemiyet-i muhteremenin kemâl-i fazl ve iktidârı ekâbir-i ricâl-i mâarifden müteşekkil olması hasebiyle cây-i şübhe ve tereddüd olmamak haklarındaki hürmetsiz bir kemal bulunmak üzere arz edebiliriz ki şu programlarca vukû’ bulan ıslahât ve tensikât bu hususda perverde etdiğimiz bediâ-i hayâliyyeye hiç de muvaffak düşmedi. Yalnız Dar-ül-fünûn erbâb-ı ihtisâsa muharrec bulunduğuş, derslerin ta’yininde dûçâr-ı müşkülât olmak mutasavvır bile olmadığı için oraca yapılan

ıslâhât nefis-ül-emire tevaffuk etmiştir. Fakat mekâtib-i idâdiye eskisinden ferkasızdır, daha doğrusu bir fark varki o da ihtiyâcât-ı cedide-i medineyimiz için en muvaffak, en lüzümlü derslerden olan usûl defterinin hazf olunmasından ibâretidir. Hala yeni mevki' ictimâiyemizi, zamanımızın ihtiyâcâtını takdir edemiyoruz. Ticâretin, ticârete aîd muâmelâtın bu gün ne kadar kesb-i vas'at etdiğini ve hükümât arasındaki münâsebâtı sıkışdıran gerginleşdiren ve hatta büsbütün koparan en nazik mes'ele rekabet-i ticâriye olduğu ve bugünkü muhârebânın öyle kanlı, gürültülü olmayub fakat sakin, saket birkaç demâg mütefekkirin yekdiğeriyle müsâbaka-i kesbinden ibâret bulunduğu ne vakte kadar halka tarafıyla izâh olunmayacak? Hep ta' kib edilen meselik yine devâîr-i devlete me'mûr çıkarmak, halkın gediminiyle geçinir bir sınıf, hatta mühim bir sınıf halk yetiştirmek Fransa müşâhir-i ictimâiyunundan demulenin “Anglosakson kavminin sâîr akvâma esbâb-ı ricahânı” nâmı altındaki tedkikâtından müstebân olduğu üzere Fransa'da mekâtib-i ale-l-husus me'mûr yetiştirmek için açılır; halbû ki İngiltere de me'mûriyete izhâr-ı hevâhiş eden pek azdır; her dürlü vesâit-i maîşete müracâat ederek hiçbir şey yapamayacağını anlayan acizeye – fakat fikren ve kalimen değil – muhettis gibidir. Bir de Fransa mekteplerinden programlar pek ziyâde yüklüdür, bir demâğın hepsini birden ihâta ve bâ-husûsu ta'mîk etmesine mani' olacak derecede (3.Sütunun Sonu) yüklüdür. Bunun ilk netice-i muzırresi öğrenilen derslerin yalnız imtihâlini verinceye kadar yarım yamalak hatırda tutmak terfi' sınıf eder etmez müktesibât ve mahfûzâtı bir müddet kaliyle zarfında hatırdan temâmiyle çıkarmaktır. Hâlbuki İngiltere'de bu usûl-u tatbik olunmaz. “Az zamanda çok şey bilinmekden ise çok zamanda az fakat ciddi metin, zihinde bir mevki' işgâl ederek insanda kuvve-i muhâkemeyi tevsi' edecek ma'lûmat-ı ciddiye itâ etmek” nazariyesi tatbik edilir.

Bu usulun muhâsenâtı şu ahd-ı fi'liyesiyle müsbetdir.

Mâdemki biz nasıl olsa taklidden kurtulamayacağız, bari Fransız programlarını – önünde erbâb-ı kaleminin bile begenmedikleri kuş programlarını – tatbik edeceğimize İngiliz mekâtibinin o ciddi ve sehl-ül-ımtisâs-ı cedavel tedrisâtından iktibâs usul etmeliyiz. Salim tekellümde mutlaka derece derece ve acı acı tecrübelerle geçtikleri dergâhlardan geçmek, “Min Harb-ül-mücerreb...” gerivesinde döne döne başımızı döndürmek, sersemlemek bizim için neden zaruri olsun!

Maa-mâ-fih bütün ümidler henüz münkati' sayılamaz: Mâarif Nezâretinin programlar hakkındaki tebligâtında “Postaya mahsûs olmak üzere” kaydı görülüyorki

mûcib-i teşekkürdür. Yalnız, bu halde eski programları tebdil edilmeyecek oluyor. Mademki öyledir, mekâtibin keşâdı niçün akde-i ta'vike uğradıldı...? Ramazan-ı Şerifin haylûli bir sebep teşkil edemezdi; zirâ şehri mübârekde pek az iş görüleceği Müslim olmakla beraber hiç olmazsa sınıflar, dersler, ve katlar tayin eder, bayram ertesi gayb edilecek bir zaman kıymetdâr heder olmakdan kurtulmuş olurdu.

Şimdi programlar hakkındaki itirâzâta gelelim:

Evvela, ibtidâî ve rüşdi sınıflarında ilm-i ahlâk dersinin bulunmasına itirâz edenler oldu. Bi-l-akis, ahlâk dersini mekâtib pogramlarından külliyyen ti etmelidir.

Felsefe ile şiddet isbâtı mevcûd ve bir takım muhtelif nazariyâtla malı olan kavâidin henüz hâl-i numûde bulunan zihinlere sokuşdurmağa çalışmak beyhûde külfetdir, sâniyen “Mekteplerde en ziyâde dikkat olunacak lisan-ı Osmani derslerinin rüşdiye üçüncü senede okutulmayub yalnız kırâat ile iktifâ olunması” şâyân-ı tekid görüldü.

Halbûki kırâat-ı imlâ, dersleri Lisan-ı Osmani derslerinden ma'dûd değil de nedir? Yoksa Lisan-ı Osmani dersi yalnız sırf ve nahûv derslerimizdir? Fikr-i kâsrâneme göre asıl Kırâat ve İmla Lisan dersidir. Sarf ve nahûv onun kavâninden ibâretidir. Kavâid-i Lisandan istihrâc edilir, lisan-ı kavâidinden değil, binaen aliyye programlar da aklen ve mantıken takdimi lazımı gelen tercih edilmiştir. Bunda şâyân-ı itirâz bir cihet yokdur. Muâteriz aliye ba'zı ufâk tefek noktaların tashih ve ıslâhı ise hevâcelerin dirâyetine havâle edilebilir. (6.Sayfanın Sonu)

Pençsenbe – 18 Eylül

Tânin

Sâhife 7

Mekteb-i Sultâni programlarının ihtiyâcâtımıza muvaffak bir surette; ıslâhane gelince zemânen müsâfd olmasına binâen bunu cemiyet-i ilmiye ile mekteb-i mezkûr müdirinin himmetinden bekleriz.

Hüseyin Şükri

Yemen Mes'alesi

Artık gazetelerde Yemen ihtilâllerine nihâyet verilmek vermek çarelerine dâir re'yleri, fikirler okuyoruz. Yemen umûrunu pek yakından gördüğüm ve çâre-i ıslâhını da komşularımızın harekâtından öğrendiğim için fâide verir ümidiyle ber vech-i ati beyanatda bulunmağı Osmanlılığım vazifesinden add ederim. Yemen'in

ıslâhı şu üç şeye mütevakıftır. Evvelen: merkezle Yemen arasında dâîmi hatta muvâsala yapılmalıdır. Sâniyen: bu iki nokta arasındaki mesâfe mümkün mertebe kısaltılmalıdır. Sâlisen: afif ve işgüzâr me'mûrlar gönderilerek ahali arasında adalet etdirilmeli ve velâyetin terkisi için lazım olan şeyler kemâl-i sür'atle yaptırılmalıdır.

Meselâ; Hicâz demiryolunun Akebe hizâsına düşen “Mâan”dan hemân “Akebe”ye bir demiryolu hattı temdid edilmeli vâsâre-i mahsûsadan üç dört vapur intihâbıyla Bahr-i Ahmer’e gönderilmeli ve bunlara gayet muntazam bir surette, Hadide, Muhâ, Cidde, Yenbog, ve Akabe” arasında postacılık vazifesi ifâ etdirilmelidir. Hicâz demiryolunun mübdâi bulunan “Hâyfa” ile Der-sâadet arasında dahi muntazam posta vapurları işletdirilmelidir. Bu hâl ile merkez ve Yemen vilâyeti biri birine bağlanmış olur ve mesâfe dahi mümkün mertebe kısalmış bulunur. Afif ve işgüzâr me'mûrlarımız bu itsâl ve ihtisârî görünce artık Yemen’e gitmekden imtinâ etmezler, hele me'mûruna sene de ikişer mâhda tebdil-i hava için izin verilirse, büsbütün Yemen me'mûriyetine ragıb çoğalır. O halde bu fâal ve namuslu me'mûrlarımız Yemen’de beyn-el-ahali icrây-ı adalet ederler hem de yollar, telefonlar ve muntazam posta ve en küçük bir köyde bile köy mektepleri yaparlar ve ahaliye baba olurlar.

Araban ve Kabaîl şeyhlerinin [kahyaları demektir] halkı Hükümet aleyhine kıyâma da'vetleri hep mezâlim-i hükümeti ilân iledir. Zeydi ve Şâfi' veya Hanefi mezheplerinin ihtilâfından dolayı halk isyan ediyor diye bir da'va, Hükümet-i Osmaniye'yi tağlit için bed-i hevâhân tarafından uydurulmuş şeylerdir. Zaten sahib-i vukûf ve namuslu bir me'murun akide-i nâs ile idâre-i hükümeti mizâc etmeyeceği meydandadır. Yemen'in karşusunda ve ahali daha muta'sıb, cahil ve şedid bulunan Sudan'da İngilizlerin tuttukları tarz-ı hükmet bize pek âlâ bir ders-i ibret olabilir.

İngilizlerin en uzak müsta'merelerine en afif me'mûrlar gönderirler ve Şârlıkların idâresi için bir me'mûrun adil, cebbâr ve kerim olmasını şart kılarlar. Yemen ihtilâlcî Şeyhi “Hamid-ül-din! Ve emsâli şeyhler dünyadan bî haber bir takım bedeviler buldukları için hükümetimizin bunları muhâtab-ı ittihâz etmesi hayırlı bir netice vermez, bu bâbda Gazi Ahmed Muhtar Paşa gerek İngilizlerin müsta'merelerdeki (1.Sütunun Sonu) tarz-ı idârelerini gerek Yemenlileri pek iyi beydikleri için Bâb-ı Ali bu zâtın meşveretini ircâh tutulmalıdır zân ederim.

Kanun-u Esâsimizin iâdesi ilânından itibaren Sırb, Bulgar, Rum vesâire çeteler teslim-i silah ile ihtilâle nihâyet verdikleri halde Müslüman bulunan Yemen Bedevilerimi isyâna hitâm vermeyeceklerdir? Devr-i Sâbıkda hâin ve hayırsız

me'mûrların Yemen'de ancak hırsızlık ve hıyânet için bulunuyorlarmış gibi ahaliye etmedik zülüm ve gaddarları kalmamışdı. Irz, can ve mal reâyeyi hıfz ve himâye için olan nüfûz-u kuvvet hükümeti devr-i sâbık me'mûrları hep hava ve heveslerine alt ettikleri için isyânların ardı, arkası kesilmiyordu. Namuslu ve işgüzâr me'mûrlarımız Yemen'de adilâne idâre-i hükümete, mansıfâne terkiyât-ı vilâyete ibtidâ eyleyecekleri günden itibaren umûm Yemen isyâncı şeyhlerinin, hele "Hamid-ül-din" in ellerindeki hacet batıl kalacak ve zalim me'mûrlara ve gaddar hükümete karşı kıyâm ve isyân ediniz nidâları beyn-el-ahali hükümden sakat olacaktır.

Şurasını da unutmayalım ki: Yemen'e gönderilecek me'mûrlarımızın az çok lisan-ı ahaliye aşına bulunmaları da şart ta'yünden bulunmalıdır. Mısır hükümeti, hizmetine kabul eylediği ecnebi me'mûrlarını Arabca öğrenmeğe kanunen mecbûre tutmuştur. İngiltere Harbiye Nezâreti ise Arabca öğrenen zâbitlarına ba'de-l-imtihân kırk lira mükâfât veriyor.

Asmi'

ŞİKAYETLER

Şehr-i Emânetine

Beşiktaş'dan Yıldız'a giden yol üzerinde Ortaköyü sarayları civarında, Üsküdar ve Kazı köyünde emlak-ı seniye itsâlinde bir çok ev, dükkan, tarla, dabağhâne vesâire var idi ki hafiyelerin jurnalleri üzerine bunların ashâbı uhdesinde bırakmaları münâsib görülmemiş, şehr-i emâneti tarafından binlerce ve binlerce liralara fedâ olunarak istimlâk edildikten sonra sendeleri hâzine-i hassa namına itâ olunmuşdu.

Zât-ı Hâzret-i Pâdişahı emlâk hümâyunlarından mühim kısmını hazine-i maliyeye terk ile umûm-u milletin hissiyât-ı şükrânını celb eylediler. Esâsen şehr-i emânetinin malı olan bu emlakın da tashih-i kayıdları için şu irâde-i seniyeden mütenbe olmak iktizâ edeceğini zân eyleriz. Elyevm yirmi dâîreye inkısâm eden Der-sâadet devâir belediyesi ile şehr-i emânetini için muntazam binâlara ihtiyac vardır. vaktiyle belediye parasıyla alınmış bu emlak şehr-i emânetine iâde edildiği takdirde lâ-akıl kırk elli bin lira hasıl olacağından iktizâ eden mesârifin bir kısmı kapadılmış olur.

Bizden küçük bir ihtâr, icrâsı kimden?

SON

Rum Misafirleri

Atina'dan şehrimizi ziyaret etmek ve Yunanlılarla (2.Sütunun Sonu) Osmanlılar arasında cârî olan münâsebât hissine ve dostaneyi takviye eylemek üzere şehrimize gelen zevâri istikbâl için muhtelif cemâatlere mensub zevât tarafından vapurlar tutulmuş, karşı gidilmişdi.

Dün saat dokuz raddelerinde vapurlar limanımıza muvâsalat etdiler istikbâle giden vapurlar arasında bahriye musiesine hâmil istimbot dahi bulunmakta idi.

Hava yağmurlu olmakla beraber rıhtım ve liman gayet galabalık idi. Misafirlerimiz suret-i mahsusada hazırlanan arabalara binerek Beyoğluna gitmişlerdir. En mu'teber otellerde kendileri için dâîreler tehiye edilmişdir.

Rum zevârını teşkil eden hey'etin bir kısmı akşama doğru ellerinde Osmanlı ve Yunan bayrakları olduğu halde Bâb-ı Ali'ye gelmişlerdir.

Geçtikleri yerde yaşayın Yunanistan, yaşayın Türkiye, yaşayın misafirlerimiz! Avâzelerdiyle alkışlanmışdır.

Yarın Rum Hey'eti Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretleri tarafından kabul olunacaktır.

Rum misafirleri şerefine İttihâd ve Terakki Cemiyeti tarafından dün gece Beyoğlunda Tokatlıyan Gazinosunda büyük bir ziyâfet keşide edilmişdir. Ziyafetde gazete muharrirleri de hazır bulunmuşdur. Yunanlılar ile Osmanlılar arasında cârî olan hissiyât mevdet-kârâne mevzû' bahs edilerek nutuklar irâd olunmuş ve tarafının sâadet ve terkiyâtı temenniyâtı tekrar edilmişdir.

Hakkı Bey'in İfâdesi

Dâhiliye Nâzırı Hakkı Bey ahiren Dâîli Telgrâf Gazetesi muhâbiri ile mülâkat ederek Bulgaristan mes'elesi hakkında beyânat-ı atıye'de bulunmuşdur.

“Keşûf Efendinin azimeti ve Şârk Şimendüferleri hâdisesi şâyân-ı hayret ve gayr-i kabil izâh iki vakâ' teşkil etmekteydir. Keşûf Efendinin ziyâfete da'vet edilmesinin ihmâl kılınması devletlere karşı bir eser nezâket teşkil etdiğini herkes takdir etmişdir. Ta'til-i işgâlin hitâmı üzerine Bulgaristan'ın hattı işgâl etmesinde hiçbir sebep olmadığını kezzâlik herkes teslim eder.”

Bulgaristan ilân-ı istiklâl eylemesi ihtimâli hakkında sorulan bir suâle cevâben müşâr-ün-ileyh imâretin elyevm istiklâlin tahmil edebilceği mes'ûliyetden

azâde olmak şartıyla kâffe-i mahsenât ve menâfi'ne malik olduğu ve binâen aliyye Bulgaristan'ın kendi menâfi' esâsiyesine muhâlif hareket edemeyeceğini söylemiştir.

Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye

Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye'nin dün vukûa gelen ictimâinde Mâarif Naziri Ekrem Bey Efendi, Ahmed Râsim Bey, Mahmud Bey, Koçoşân Misak Efendi ve Karinin Efendi azâlîğa intihâb edilmiştir.

Şehr-i Emânet Dâîresi

Şehr-i Emânet Dâîresinin – Memleketin her nokta – (3.Sütunun Sonu) sında nazar-ı dikkate çâryân – sefâlet ve harâbinin bir temâşâlı olduğunu söylemeğe lüzûm göremeyiz dünyanın hemân her noktasından şehr-i emânetine mükellef vali dâîrelerde oturur; hangi büyük pay-i tahtına gitmiş olsanız en mezin, en mâhikel binanı şehr-i emânetine tahsis olduğunu görürsünüz. Yakında Cemiyet-i Umûmiye Belediye tecemmi' edecek; Avrupa'dan şehrimize gelecek mu'teberân icâneb-i kabul olunacak ziyâfetler verilecek...İleride şehrimizin azimini ve şân ve şerefiyle mütenâsib bir dâîre yapıncaya kadar emânetin evvelce dar-ül-hayır ittihâz olunan Kâmil Paşa Konağına nakl etmek istediğini haber aldık. Diğer taraftan defter-i hakani nezâreti de aynı maksad için Bâb-ı Ali'ye müracâatda bulunmuş. Bakalım hangi tarafın müracâat-ı tercih olunacak.

Belediye İntihâbatı

Altıncı Dâîre-i Belediye İntihâbatı Şehr-i Emâneti Meclisi tarafından verilen karara binaen fesh olunmuştur. Bu intihâbat hakkında evvelki nüshâlarımızın birinde beyân-ı mütlalâa ile bugün fesh-i muâmeleyi intâc eden ahvâlin muhâlif-i kanun olarak ceryân eyleyen vukûâtdan ziyâde ilk defa' icrâ edilir. İntihâbatda vukûa zarûri olan hatalardan, tereddülden ileri gelidğini söylemiş, şu hakikate nazaran şimid geriye doğru bir hareket raci'yeye lüzûm olmadığını da ilâve mütalâa olarak beyân etmiş idik. İntihâbatın feshini üzerine dâîre-i belediye teşkilâtı da te'hîr edecek ve meb'ûsları intihâb vazifesiyle alâkadar olan müntahib-i sânilerin intihâb ve tefriki de bu fesh-i muâmeleden dolayı az çok geri kalacaktır. Bu ikinci intihâbatda me'mûrun belediyeden başka alâkadar olan kimselerde işi layık olduğu derecede cidiyetle tutmalarını tavsiye ederiz.

Mevcûd müessesât-ı sâhife vazife-i belediyenin ıslâhı; bundan sonra yeniden vücûda getirecek olanların da terkiyât-ı asriye ile mütênâsib bir suretde ahdâî için bu gibi müessesât hakkında tedkikâtta bulunmak ve proje ve planlarını elde etmek üzere Nisâ hastanesi ser-tabibi Ahmet Nur-el-din Bey ile Meclis-i Emânet azâsından Hakim Başızâde Doktor Muhiyiddin Beyin bir ay müddetle Avrupa'ya izâmları şehr-i emânetince karargir olmuştur.

Nur-el-din Bey ale-l-umûm hastanelere, Muhiyiddin Bey de teşkilât ve nizâmât-ı belediye ile fukarahâneler, bimârhânelerle müessesât-ı tabi-i hayriye ve tatbikat-ı sıhhiye belediye dâîre-i tedkikât ve tefhisâtta bulunacaktır.

Tekfûr Dağı İntihâbatı

“Tekfûr Dağı Osmanlı Rum milleti tarafından müntahıbler” imzâsıyla dün akşam bir telgrâf aldık. Deniliyorki:

“Tekfûr Dağı Rûm ahâlisi bir nümâyîş-i umûmi teşkil edüb incek ve Çorlu devâîrinin müntahib-i sâhi intihâbatının bilâ sebep vücûd-u be hûd feshinden ve re'îs-i rûhânımız hukukunun paymâli (7.Sayfanın Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Pençşenbe – 18 Eylül

edilmesinden lazım gelenlere sûret-i şedide de şikâyet eyledi.”

Bundan bir mana' çıkarmakdık anlaşılıyor ki intihâbat fesh edilmiş. Bunda haksız hareket edilmişse vukû' bulacak şikâyet elbette müşemmer olur. Telâşa ve “Nümâyîş-i Umûmi” tertibine mâna' ne? Diğer diğer taraftan “Re'îs-i Rûhâni Hukuku paymalı ediliyor.” Ne demek? İntihâbatdan şikâyet ederken bu bahisin ne münâsebeti var? Her halde tafsilâta minnettarız.

Birinci Dâîre-i Belediye tanzifât-ı me'mûrları dün ellerinde bayraklar olduğu halde Bâb-ı Ali'ye gelerek yüz kırk guruşdan ibâret olan mâaşlarının iki yüz guruşa iblâgını istihâm eylemişlerdir.

Şehr-i emânetince icâbına bakılacağı kendilerine tefhim edilmiştir. Bunu olmuş bitmiş zân ederek diğer müstehdimin de zamm-ı mâaş emeliyle Bâb-ı Aliye dolmasunlar. Nafile yorulmuş olurlar.

Tebdîl-i Hava

Ebu-l-hedi Zamboko Paşa gibi Mâhre-i İtbâdan aldığı vapura istinâden, fakat bu defa' Mısır'da değil Avrupa'nın hevâsı en mu'tedil bir yerinde ihtiyâr-ı ikâmet etmek üzere azimetine müsaede olunmasını Dâhiliye Nezâretinden ricâ etmiş; Nezâret de Makâm-ı Sadaretden istizân eylemiş ve eğer tahkikâtımızda aldatmayorsak kendisine evvelce Mısıra gitmek üzere müsâde edildiğinden bu defa' da azimetine mümânâat olunması tarzında cevap almışdır. Verilen raporda, tebdil-i havaya şiddetle ihtiyâcı olduğu ve şayed azimetine müsâade edilmeyecek olursa hayatının tehlikede kalacağı hikâyeye olunmuş imiş.

Valiler

Valilerin sınıf-ı taksimâtı eskisi gibi evçe inhisâr etmesi ve mâaşının muterred bir surette verilmesi Meclis-i Vükelâca kararlaştırılarak arz edilmiştir.

Van Valisi

Van Valiliğine Trablus Şâm Mutasarrıfı Ferid Paşa intihâb ve arz olunmuştur.

Mekteb-i Tıbbiye seririyât muâllimlerinden Ferik Zevros Paşa'nın Mekteb-i Nazar Sâniligine ta'yini hususuna irâde-i seniyye taalluk etmiştir.

Me'mûrun Mülkiye Komisyonu azasından Hüseyin Hamid Bey'in vukû' bulan istidâsı üzerine icrây-ı tekâidine dâir olan evrak Şurây-ı Devlet-i Maliye Dâiresine havale olunmuştur.

Reji Amelesi

Reji İdâresini tekrâr-ı ta'til-i işgâl edeceklerine dâir ba'zı gazetelerin yazdıkları havadisın asıl ve esas olmadığı, amelenin namus dâiresinde ifây-ı vazife ile ücretlerini hak etmekden başka bir düşüncesi olmadığı "Umûm Reji Amelesi Nâmına Yunus" imzasıyla aldığımız bir varakada beyan ve te'mîn ediliyor.

Osmanlı ve Bulgar Karağollarının Musâddemesi

Saat ala-franga sekiz raddelerinde hudud-u (1.Sütunun Sonu) hakkaniyede kapu karakolu Taş Tepe ve Karabayır nâm mevki'lerde yirmi dakika kadar silah

ateşine devam edilmiş ise de iki tarafda dahi telefât vukû' bulmayarak iş basdırılmışdır. – Balkan-

Hudud boylarında zühûr eden münâzaalara ba'de-mâ meydan verilmemek üzere Bulgar ve Türk me'mûrlarından mürekkeb bir komisyonun teşkiline karar verilmiştir.

Yemen'de

Yemen'deki İmâm Hamid-ül-din ile efkâr ve imâmetine muhâlefetle ma'rûf olan sahiyânının ufak tefek muhâsamâta ibtidâr etdikleri mahallinden varid olan haberlerden müstebân olmuşdur.

Ordu teressâd sefinesinin adem-i kifâyesine mebni mahfîzhâneye uğramayan yolcu ve eşyânın nezâret altında bulundurulmasına ve muğâyir kanun-u ahvâlin adem-i husûlune medâr olmak üzere karantina idâresince büyük terassad kayıtlarının istihdâmı Trabzon vilayetince makâm-i âdinden istizân olunmuşdur.

Hürriyet-i müdâliyelerinin tenekeden ma'mûl nakliyedlerinin fûrûhatına meydan verilmemesi, diğerlerinin tedâvülüne mümânaat olunması hakkında merci'nden lazım gelenlere emr verildiği müstehberdir.

Dersim eşkıyasının gasb etdikleri eşya ve hayvanatın peyderiye istirdâd ve ashâbına iâde olunduğu işârât-ı vakâdan müstebân olmaktadır.

Balye – Kara Aydın şirketinde ta'til-i işgâl eden amele ile kumpanya arasında bir itilâf efkâr-ı husule getirmek üzere Karesi Mutasarrıf Sâbıkı Mehmed Ali Bey mahalli mezkûre izâm olunmuşdur.

Dün inâkad eden Meclis-i Vükelâda Şeyh-ül-islâm Efendi Hâzretleri rahatsızlıkları hasebiyle hazır bulunamamışlardır.

Zabtiye Nezâretinde müteşekkil intihâb komisyonu dün ictimâ' ile Polis Salikine dâhil olmak üzere müracâat edenleri imtihân ile iştigâl etmiştir.

Konferans

Bugün Osmanlı gençler kulübü tarafından Beyoğlunda Varyete Tiyatrosunda tertib edilen konfrenas yarına ta'lik olunmuştur.

Konferansa Yunan Meclis-i Meb'ûsân azâsından olub misâfiren şehrimizde bulunan Mösyö Papapiyeremil ve Gazetemiz ser-muharriri Hüseyin Câhid Bey iştirâk edeceklerdir.

Konferansa saat sekizde başlanacaktır.

Beyoğlunda Sarıklı Durya'nın arka cihetinde kâin Hermis Silogos Dâfresi havalisinde Eylül'ün yirmi birinci Pazar günü jimnastik ve müsârâye dâîre hüneler irâz edilecektir.

Birinci sınıf biletler yirmi, ikinci sınıf biletler on guruştur. Biletler Beyoğlunda Sakız Ağacında Silogos dâfresinde ve Papa (2.Sütunun Sonu) ticârethânesinde, Borsa hanında 71 numarolu mağazada, Balık Pazarında Papatinodori Efendi nezdinde satılmaktadır.

Orozdubak ticarethânesinden varid olmuştur:

Elyevm terk-i işgâl etmiş olan ticârethânemiz müstehdimlerinin mutâlib vâka'ları kabul olunmadığını beyan ve şerâit-i sâbika ile çalışmak arzusunda bulunanların işlerinin başına kelimeleri ve ala-franga teşrîn-i evvelin altıncı Cum'a günü sabaha kadar vazifesi başına gelmelerinin müste'fi add edileceği ilân ve ihtâr olunur.

Borsa

Der-sâadet Borsası

Fî 17 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
10	101	Açıldı	Divân-1

39	100	En Aşağı	Müvehhede-i
11	101	En Yukarı	Osmaniye
39	100	Kapandı	Tahvilatı
Santim	Frank		
75	172	Açıldı	
00	172	En Aşağı	Şark Demiryolu
87	172	En Yukarı	Tahvilatı
00	172	Kapandı	
00	014	Frank Anadolu Demiryolu Tahvilâtı	
00	14	İngiliz Lirası Anadolu Demiryolu Hisse	
			Senedâtı
0	4		Osmanlı Sigortası
			Hisse Senedâtı
00	39		Şirket-i Hayriye
			Hisse Senedâtı
2	3		Şirket-i Hayriye-i
			Hamidiye Senedâtı
00	485	Frank	Der-sâadet
			Tramvay Tahvilâtı
75	3	Lira	Tramvay Jonisâns
80	7	Lira	Der-sâadet
			Tramvay Hisse
			Senedâtı
20	18	Lira	Tütün Rejisi
00	122	Frank	Selanik Bankası
00	122	Frank	Selanik Bankası
00	431	“	Der-sâadet Rıhtım
			Tahvilâtı
00	301	“	Der-sâadet Su
			Şirketi
00	444	“	Balya Kara Aydın
			Hisse Senedâtı
00	34	“	Karasu Adı

00	39	“	Karasu Mümtâz
00	112	“	Kesindire Adı Hisse Senedâtı
00	118	“	Kesindire Mümtâz Hisse Senedâtı
00	290	“	Erikli Ma'deni

Meskûkât

En Yukarı

En Aşağı

Para	Guruş	Para	Guruş			
		35	104	Altılık Nısf		
		20	104	Beşlik	Lirây-1	
		20	101	Metâlik	Osmani	
26	107	24	107	Sîm Mecidi		
		35	107	Sîm Çâr		
				Beyi		
		20	104	Sîm		
				Aksamı		
16	87	10	87	Fransuz		
				Altunu		
32	109	26	109	İngiliz		
				Altunu		
		00	91	Pul altunu		
		00	50	Karamis		
				Altunu		
30	107	10	107	Mark		
				Altunu		
72	8	70	8	Karbun		
				Kâîmesi		

Lirây-1 Osmani 100 Grduş Hesâbıyla

Kombiyo

	35		109		Guruş Londra üzerine 3 mâh va'deli (lirây-ı Osmani yüz guruşdan)	
	00		110		Guruş Londra üzerine bilâ va'de	
	81		22		Frank Paris üzerine 3 mâh va'deli (bir aded lirây-ı Osmaniye mukâbil)	
	86		22		Frank Paris üzerine bilâ va'de	
	65		18		Mark Berlin üzerine bilâ va'de	
	92		21		Karun Viyana üzerine bilâ va'de	
Viyana						
	00	Londra	92	17	93	Divân-i Mübdele-i Muvahhâde Osmaniye Tahvilâtı
	20			00	174	Frank Şark Temiryolu Tahvilâtı Osmaniye
	184					“ Tahvilât-ı Osmaniye
						“ Tahvilât-ı Mümtâze (Gümrük)

50	18	00	820	“	Bank-1 Osmani Hisse Senedâtı
397		00	420	“	Tütün Reji Hisse Senedâtı (3.Sütunun Sonu)

Fenikes İngiliz Sigorta Kumpanyasının İdârehâneleri Eylül’ün yirmi ikinci gününden itibaren Galata’da Bank-1 Osmani sırasında ve Vivoda Hânında ya’ni İngiliz Postahânesinin bulunduğu mahale nakl edilecektir.

Asâr-ı Müntesere:

Dikkat

Bu nâm ile hanımlara mahsûs haftalık bir gazete neşr edilmiştir. Mündericâtını pek güzel ve şâyân-ı tebrik bulduk. Muvaffakiyetini temenni eyleriz.

“Resimli Kitab” ünvanı altında ve Avrupa magazibetleri tarzında intişâra başlayan aylık mecmûâ’nın mündericâtı pek mütenevi’ olduğu cihetle her sınıf kârei içinde kendisine göre okuyacak bir bahs bulabilir. Bu yeni refikâkda muvaffakiyetini temenni eyleriz.

İLANLAR

Tiyatrolar

Beyoğlunda Tepe Başı Tiyatrosunda

Milli Osmanlı Tiyatrosu

Tarafından Bu Akşam: (Nasıl Oldu?)

Milli Oyun 3 Perde 1 Tablo

Kırmızı Zaros Kumpanası

Her Nev' Eşya

Veresiye

İstanbul Tarakçılar

8 den 24 aya kadar va'de ile satılır.

Mehpâre Mağazası

Hakkı Nizami ve Nâşer

Meydancık Caddesi – Numaro 15, 17

Her zaman iyi ve ahûn eşya satmayı kendisine bir meslek ittihâz eden Mehpeâre Mağazasında bu defa'da mevsime münâsib en son moda iplikli ve yünlü çarşaflik ve esvâblık kumâşlar, kışlık pâzen ve fânile basmaları beyaz ve düz renk pâzenler ile İngiliz ve Fransız fabrikaları ma'mûlatı olmak üzere her nev' fânile, çorab ve mendiller, atkılıklar, boyun atkıları erkek ve kadın için her çeşid ve ipekli çamaşır takımları ve daha pek çok tuhâfiye eşya mevki' fûrûhta vaz' olunmuştur. Mağazamızı bu defa' ziyâret edenen zevât-ı kirâmın her halde memnûn kalacakları şübhesizdir. Fiyatlar gayet ahûndur.

Mösyö Jöl Fork İdaresinde.

Beyoğlunda ve modada Fransız Lisesi Sene-i Cedide derslerine Eylülün 21 inci günü başlamıştır.

Hafız Sıhhât Asâb

Muhârriri Doktor Galib Ata

Hâritin verdiği serûr ile iki aydan beri unuttuğumuz sigirler şu rüzgarlı, rutubetli günlerde kendilerini ihtâr etmeğe başladılar pek de uzak olmayan kışın hulûlunda rahatsız olmamak için şimdiden (Hafız Sıhhat Asâb) ı okumayanlarını asabi karailerimize tavsiye ederiz.

Bâb-ı Ali caddesinde Osmanlı Kütübhânesi gibi mu'teber kitabcı dükkanlarında bulunuyor. Behâsı 5 taşra için 6 guruştur.

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

2.12.63. Nüshânın Transkripsiyonu :**TÂNİN****Nüshası 10 Para****Cum'a****Nüshası 10 Para****Tarihi Te'sîsi : 1324 – 1326 [Birinci Sene] Numara 63****Müessesleri : Hüseyin Kâzım – Tefvik Fikret – Hüseyin Câhid****Mahalli İdare :****Bâb-ı Âli Caddesinde – Daîre-i Mahsûsa :****Taşra İçün Bir Senelik Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber: 150 Guruş.****6 Ramazan : 1326****19 Eylül : 1324****Müdür : Hüseyin Kâzım – Ser Muharrir : Hüseyin Câhid****İhtâr-ı Mâhsus :****Neşr Edilmeyen Asâr ve Evrâk İade Olunmaz.****Taşra İçün Altı Aylık Abone Bedeli Posta Ücretiyle Beraber : 80 Guruş****SIYÂSİYÂT****Dâhili****Yunanlılar ve Osmanlılar**

Yunanistan mu'tebârân-ı siyâsiye ve ticâriyesinde mürekkeb büyük bir hey'etin eski nazırlarından ve Meclis-i Meb'ûsân azâsından Mösyö Papa Mihâpolo'nun taht-ı riyâsetinden olduğu halde şehrimize gelerek iktisâb-ı hürriyet eden Osmanlılara umûm Yunanlı komşularımızın hissiyât-ı mevdet ve tebrigâtını beyan etmeleri siyâsiyâtımız nokta-i nazarından şâyân-ı ehemmiye bir vakâ' add edilmekte sezâdır.

Her memleketlerde hükümet icrâatında efkâr ve hissiyât-ı umûmiyeyi dâîma nazar-ı ehemmiye önünde tutmağa mecbûrdur. Vakâ' avâm-ı ekseriyâ ledeniyât-ı siyâsiyeyi takdir edemeyeceği için hükümlerinde hata edebilirise de Hükümet-i efkâr ve hissiyât-ı umûmiyenin bütün bütün aksine icrâatda sebât ve devam edemez.

Devletler arasındaki dostluğu, ittifâkı ibtidâ-i melletler arasındaki teşârek-i hissiyât ve mevdet hazırlar.

Milletlerin birbirlerini tanıyub takdir etmeleri ise aralarındaki münâsebâtın tekserine vâbestedir. Onun için Yunanlılarla Osmanlıları birbirlerine iyi bir suretde tanıtmâğa hizmet edecek böyle seyâhetlerin, ziyâretlerin vukû'nu tekrarını dâîma nazar-ı memnûniyetle görürüz.

11 Temmuz tarihinden beri Şârk ahvâline gelen tebeddülü anlamak için böyle vekâyi' gözden kaçırılmamalıdır. 11 Temmuz'dan evvel Avrupa kıta'sında Osmanlıların vücûd-u alem-i medeniyye için bir şübhe add edilecek derecede bir takım gazez-gârlar aleyhimizde neşriyât ve aşâatda bulunuyorlardı. Rûmili kıta'sında çadır kurmuş bir ordu halinde bulunduğumuzu söylemeyerek gündün güne geri çekilmemizi te'mîn edecek tedâbire müracâat ediyorlardı. Her tarafımız düşman ile muhât idi. Böyle olduğu halde Rumeli'de pâyidâr kalışımız Balkan Şu'be Ceziresindeki menâfi' muhtelif ve müttezâde'nin içinde çıkamaz derece de karışık bulunmasından ileri geliyordu. Osmanlıları işin içinden çıkarmak sûretiyle her tarafı memnûn edebilecek bir suret-i tesviye bulunamıyordu. Bâ-husus Arnavûdluk ile sâîr taraflarda mühim bir İslâm anâsırı vardı. Avrupa devletleri Balkan kıta'sında parlayacak küçük bir kıyılıcı bütün alemin silahı ateşleye eylesinden ihtirâz ederek dâîma temenni ile hareket etmeği tercih (1.Sütunun Sonu) etmişler. Bizi sû-i idâremizle kendi kendimizi tahrib ederek yağdı bitin bir kandil gibi gürültüsüzce sönmek üzere halimize terk eylemişlerdi. Büyük bir zelzele ile Osmanlı nüfûzunu tahrib etmeğe kalkarak bu felâketden civardakileri de az çok hissedâr etmekden ise kendi mahv ve infirâzlarını kendi elleriyle hazırlayan Türkleri hallerine terk etmek elbette daha akılâne bir hareket idi ve biz de bütün kuvvetimizle Türklüğü mahv için uğraşıyorduk.

11 Temmuz inkılâbı bütün bu ahâl-i suret-i kati'ye de değışdirdi. Muvakkat ayıbların şâîbe-i siyahıyla örtülen terk-i nâsiyesi "Pâk ve Derhâşân" meydana çıkdı; mahv olmuş, donub kalmış, uyuşmuş zân olunan kaşrın altında insanîyetin en muhterem, en ulvi hislerine aşına bir milletin muhtefi bulunduğu görüldü. Bir gün evvel aleyhimizde en şedid hükümler veren bî-taraf efkâr-ı umûmiye-i medeniyet bize teşvik ve teşcî' tebessümleriyle tebrikler göndermeğe başladı.

Aynı zamanda Balkan mes'elesinde, ma'hûd Şârk Mes'elesinin de en iyi, en selim çâre hâli bulunmuş oluyordu, adaleti rehber hareket ittihâz etmiş hür ve kuvvetli bir Türkiye bütün o rekâbetleri, hasedleri, münâferetleri teşkin ve itfâya

kadir olabilirdi. Artık ne kanal, ne haksızlık şikâyetleri haklı haksız orta da dönemeyecekti. Çünkü Türkiye’de müddeni devletleri gibi kendi kendisine idâre olunacak idi.

Bu ihtimâl hâsıl olunca bi-l-tabî’ etrafımızda – İştirâk-ı menâfi’ esasına da müstenid olmak üzere – bir takım dostlar peydâ oldu. Ecnebi akvâm arasında Yunanlı komşularımız bize hissiyât-ı dostânelerini pek sarîh bir surette beyan etmeğe geldiler.

Fî-l-hâkika Yunanistan nâ-ezmine-i kâdime de hürriyet-i idâreyi tatbik etmiş, büyük bir medeniyete mâhd-ı zühûr olmuş irfân ve zekâ ocağıdır. Yunan filisofları, Yunan sanayi’ nefise-i müntesibleri Avrupa medeniyetinin isnâdlarıdır. Bugün bile o asâr-ı mahalde dest-i tevkir ve istifâde de tutuluyor; tehzib-ı ahlâk, tenvir-i efkâr, terbiye-i hissiyât gibi kavâid azimelerinden dolayı tahsil ve ta’limine lüzûm görülüyor.

Bugün aynı iklimde yaşayan, bu büyük medeniyete vâris olan kavmin iktisâb-ı hürriyet için yanları başında vukûâ gelen kahr-ı mânaya, fedâ-kârane mübârezelere bigâne kalması ve bir hiss-i teâvun ve dostu ile muvaffakiyet-i temenniyanında bulunması kabil olamazdı. (2.Sütunun Sonu) İşte Yunanlı misafirlerimiz bize bunun için gelmişlerdir.

Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti tarafından evvelki akşam Yunan zevârına verilen ziyâfetde teâtî edilen nutuklar hep bu fikri, bu hissi takviye ediyordu. Yan yana buldukları halde, asırlarca sürmüş bir sû-î tefhim neticesinde aralarında derin bir uçurum var gibi yaşayan iki kavim bugün o eski elim hatıraları unuturak, adalet ve hürriyet güneşi altında birbirlerine ellerini uzatıyorlar, tuttukları elin samimiyetine, merdliğine emin olarak sıkıyorlar, bunlar öyle güzel tahammüllerdir ki be-heme-hâl semere verir çünkü hüsn-ü niyetle, hulûs-u emel ile çalışıyorlar, beyn-el-akvâm bir hüsn-ü muhâvenet ve ihvetin te’mîne doğru yürüyoruz. Bu gibi emelin heman şimdi kabil-i hüsn-ü olamayacağını idda edenler bulunsalar bile her halde maksadın temizliği karşısında bir hiss-i takdire kapılmak kabil değildir.

Şâyân-ı dikkat tesâdüfdendir ki evvelki akşamki ziyâfetde bunda elli bu kadar sene evvel kalamatada harb eden bu Yunanlı re’is ile bir Arnavud Re’îsinin hâfidleri yan yana ahz-ı mevki’ etmiş idiler, biri bugün Yunan’ın mühim bir adamı, diğeri bugün Osmanlı ordusunun kahraman bir zâbıtı... bunlar bugün hürriyetin feyz-i ulvisiyle birbirinin ellerini sıkıyorlardı. İşte şu timsâl ve fâk ve ittihâd dâîma

gözümüzün önünde bulunmalıdır. Mazinin hatalarını, mücâdelerini, yanlış anlaşılmaıklarını unutmaları, maziyi ancak istikbâlde hataya düşmemek için bir ibret-i makâmında hatırlayarak bundan sonra dost olarak yaşamak esâslarını hatırlamaları, Osmanlılar bundan sonra hep bu politikayı ta'kib edeceklerdir.

Hüseyin Câhid

MESÂİL-İ MÜHİMME-İ DÂHİLİYE

Yemen Mes'alesi

Yemen mes'alesi hakkında evvelce yazdığım makalede Yemen'in te'mîn-i sâadet ve selâmeti, yıllardan beri Yemen çöllerini feci' bir mukatil haline getiren isyanların tekrar edememesi neye mütevakıf olduğunu tedkik ettiğim sırada sınıatın İstanbul ile te'mîn-i muvâsalası tedâbiri mümkünenin ikdâbı olduğunu söylemek istememişti. Hükümetin siyâsiyât-ı hâriciye ve dâhiliyelerinde şimendüferlerin nasıl mühim bir mevki' işgâl ettiği herkesin taht-ı tasdik ve itirâfında (3.Sütunun Sonu) olduğu için bi-l-hassa bu tedbire karşı ne suretle olursa olsun itiraz olunamayacağını ümid ediyorum; fakat birkaç gün geçmeden ümidimde aldanmış olduğumu anladım: birkaç zâtın şimendüfere siyâsi bir mahiyet isnâd edişime itiraz ettiğini, evvela bâvel Yemen azâsının adem-i tekrarına hâdim olmak üzere inşâsı arzu edilen bu şimendüferin Yemen ahâlisince bir tehdid-i sûretinde telakki olunacağını iddiâyaya kadar vardığını haber aldım.

İdâre-i hükümet ve hükümet-i siyâset ne demek olduğunu bilmedikleri anlaşılacak muâterizlere verilecek cevabı mes'elenin hâiz olduğu ehemmiyete nazaran amiyâne bir şekilde ifrâğ etmek zarûretinde bulunduğumu ve bu defa' Yemen'den hissiyât-ı mahâlliyeyi masûr olarak aldığım bu mektubda mündericâtının da tebin-i hakikate yardım edeceğini düşünerek şu satırları yazmağa lüzûm his etdim.

Evvelen: Şurası muhakkakki Yemen'de isyân-ı asârı hâla baki, halkın bir kısmında Zeydi Re'îsine meclûbiyet ve mütâveât hala mevcûd ve binaen aliyye usûlu idâre-i hazireye karşı bile ref'-i livây-ı isyan etmek olan muhtemeldir; biz bunu basdırmak, bu fenâlığı kökünden koparub atmak, vücud-u devlet za'yıf düşdükçe yeni bir tarz-ı tahribikâri ile icrây-ı te'sire kıyâm eden mikrobları temâmiyle mahv etmek mecbûriyetindeyiz.

Saniyen: Yemen Yedinci Ordu-u Hümâyun merkezidir. Devlet orada binlerce asker bulunduruyor.

Memâlik-i Osmaniye'nin en uzak köşelerinden bin zahmet ve meşâketle oraya gönderilen bu asker vatanın göz bebeğidir, bunlar Yemen ahâlisinin canlarını, mallarını, ırz ve namuslarını muhâfaza için tabiyatın taktefersâ şedâdına göğüs gererek ifây-ı vazife ediyorlar. Devlet bu askeri az zaman zarfında ordu merkezine göndermek, istibdâl olundukları vakit merfihen memleketlerine iâde etmek mecbûriyet-i kati'yesindedir.

Sâlisen: Yemen vaktiyle bir hazine-i servet iken siye't-i idâresiyle bütün vesâit refâh ve ma'mûriyetden mahrum kala kala nihâyet kasabalara mülâsak tarlalar bile zirâatden hali birer çûl haline gelmiş, halkın zaten me'lûf olduğu isrâf ve sefâhet üstüne çöküveren fakir ve ihtiyac-ı ahâlinin birinci kısmında bile çalışabilmek için ne kuvvet, ne hûs ve ragbet, hiç birşeyi bırakmamış, Yemen'in yegâne

Hikaye: Kadın İtirâfları

Muharriri: Halide Sâlih

4 üncü Sâhifede

Sâhife 2

Tânin

Cum'a – 19 Eylül

iskelesi Hâdide iken Hadide Gümrüğünün vâridatı insana kan ağlatacak dereceye tezil etmiş, halkda para kalmadığı için günden güne eksilen idhâlât; memleket bir şey yetişdiremediği için bir sükût sari' ile düşen ihrâcât o meşhur Yemen kıta'sının hayat-ı iktisâdiyesini bitirmişdi. Şimendüfer işte bu sonun hayatı ikâz edecek, halkı mahsûr bulunduğu sorguflunun öte tarafına götürerek haricle münâsebetde bulunduracak, mahsûllerinni anbârlarda kalmayacağına kanâat getiren halkda, bu fâal ve zeki Bâdiye ahâlisinde tarlalarına koşmak için büyük bir meyil ve hûs uyandıracakdı.

İşte şimendüferin inşâsına sâik olan sebebler bunlardır, bunlardan bir maksad-ı siyâsi, bir ma'nây-ı tehdid çıkarmak ne demek olduğunu anlayamadık. Elbette devlet bir şimendüfer yapacağı zaman bunun siyâsiyât-ı hâriciye ve dâhiliyesine derece-i te'sirini hattın güzergâhında maksad-ı siyâsiyesini kolayca te'mîn edecek noktalar bulunmasını nazar-ı dikkate alır, hele Yemen gibi her on beş senede bir defa' isyana alışmış, reîs asâtı Avrupa hükümdârıyla muhâbereye kadar tezyîd-i cür'et etmiş bir memleketde bu maksad-ı siyâsinin göz önünde kaçırılması

bir ihânetdir. Tehdid-i bahsine gelince hükümetin kuvve-i askeriyesine silahla, topla, tüfenkle karşı gleen, bir vilâyet merkezini zabt ederek ecnebi bir devlet serdarı gibi bir valiye musâlaha-i serâîti teklif eden asileri ve vesâît ya'ni ve fesâdı tehdid ve te'dib etmek müstâkil bir hükümetin en meşrû' hukuk, ve vezâîfindendir. Ahalisi ni'met-i hürriyet ve adaletinden mütesâviyen müstefid olan bir memleketde halkın tezyid-i sâadetine çalışan namuslu bir idâre-i pederâneye karşı niyât-ı hasmâne ile me'lûf bir kısım halk bulunması ya bu halkın istisnây-ı zalim dide olmasından yahûd hissi ve sû-î fikre karin bir istiâdâd-ı müfessidengârânedan ileri gelir. Birinci (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) şıkka göre o idâre-i pederânenin tedâbir-i hükmânesi, ikinci şıkka göre hükümetin sâtvet-i kahresi hâl mes'ele eder; bu, zarûridir.

Bu hâkâyık-ı ma'lûm olduktan sonra da itirazlarında ısrar edenler bulunursa biz onları Yemen isyanının devamından mennu ve müstefid olanlar meyânında idhâl etmekte tereddüd etmeyiz, bu da tabiidir.

İdâre-i meşrûtiyetinin te'sis ve ta'miminden; halkın hukuk ve vezâî-i Kanûn-u Esâsinin tekeffül-ü sarihi altında bulunduktan sonra bu gibi efkârın nasıl bir fikir ve maksada tebâen vücûd bulduğu anlamak endişesiyle meşgûl olduğum sırada idi ki yukarıda bahs etdiğim mektub geldi. Mektubun sahibi Zeydi gibi Yemen'in mekâr-ı alim ve fazıl olan bir memleketinde senelerden beri bulunmaktadır. Bu zât Kanûn-u Esâsi'nin Yemen'de sûret-i telâkkisini ma'nidâr birkaç sözle temâmen izâh ediyordu.

Evvela şurasını unutmamalı biz ki Zeydi Reîsi Yahya Hamid-ül-din son isyâna nihâyet veren vukûâtdan sonra terassadgâhına çekilmiş ise de vekâyi' ve hâdisâtı asla nazar-ı dikkatden devr tutmuyor, ötede beride ufak tefek musâdemelerle kuvve-i askeriyeyi za'yıf ve inkâsama düşürerek nihâyet vakt-i merhûn hûlul edince dört sene evvelki kıyâmı bu sefer daha umûmi ve hunin bir tarzda tekrâr etmegi fihrist-i icrâatından çıkaramıyordu. Yemen ahâlisinin Yahyaya karşı hâl ve vaz'ları itibâriyle üç sınıfa münkâsım olduğunu, bir sınıfı temâmen ve kalben Yahyâya emrini silâhla inkızâ-i hazır, diğeri kısmen revâbıt-ı mezhebiye ve kısmen menfâat-i şahsiye sevkiyle ve fakat berhen onun efkâr ve amâlına tevfiik hareketde muztar, üçüncü sınıfı asilere iltihâkdan ise ölümü tercih ederek bilâ-kayd ve şart o emr-i hükümete tâbi' ve münkâd bulunduğu nazar-ı dikkate alırsak sahib-i mektubun mütalâasındaki isâbet-i tezâhür etmiş olur. (1.Kısım 2. Sütunun sonu)

Mektubda Kanûn-u Esâsinin halka uyandırdığı te'sîrât üç noktada hülâsa ediliyor: evvelen: akıbet-i ahvâle me'yûsâne muntazır olanlar, sâniyen: tereddün

içinde neticeyi bekleyenler, sâlisen: artık devre-i sâadetin hulûl etdiğine kanâta getirenler. Bunlardan birincisi Yahya'ya doğrudan doğruya tarafdâr olanlar derki Kanûn-u Esâsinin bunlar üzerinde bi-l-vâsıta hâsıl edeceği te'sîrâtın derecesini biz buradan bile takdir edebiliriz; hükümet silah isyân-ı istiâmâl eden ve bunda kendini haklı bulan bir sınıf halk bu sayede şübhe yokki bir mevki' mahsûs sahibdir. Kanûn-u Esâsi'nin ta'mîm ve te'yîd etdiği hak ve adalet hem esbâb ve isyânı hem de o halkın imtiyâzât-ı mahsûsasını izâle edeceğinden bunların hâl-i hâzırdan hoşnutsuzlukları tabii ve bu yolunu şaşırmış halkı matbu' ve vazife-i şinâs bir tebâ haline getirmek için ne lazımsa hükümetce yapılması zâruridir. İkinci ve üçüncü sınıflara gelince bunlar hükümetin ilk icrâat-ı adilânesiyle tereddüd ve endişeden kurtulur. Tabiatıyla yekvücut olur.

Bizi şu satırları yazmağa sevk eden şey devletin Yemende bir devre-i sükûn ve silah te'sîsine teşebbüs etdiği, Zeydi Re'îsiyle ba'zı nekât hakkında müzâkere etmek üzere re'îsin mu'temedlerinden birkaç kişiyi alub Der-sâadate getirmeğe me'mûr edilenler henüz yolda bulunduğu sırada ahâliy-i Yemeniyenin ahvâl-i rûhiyesini böyle mübâyen ve münâkıs görmekten mütevellid teessür-ü kalbidir...Temenni ederizki Yemen ahâlisi gibi adaleti istihsâl maksadıyla kanı dökmüş bir halkın Kanûn-u Esâsiyi aynı hiss-i hürmet ve tecebbil ile telâkki etmiş olduğunu vekâyi' bize sebât etsin de bugünkü teessürümüzün nâ-mehâl oldu anlaşılın! Hükümet nâmuslu me'mûrlarla, vicdânlı hakimlerle, kuvvetli bir askerle ve-l-hâsıl hakimâne, bedİrane müteykezâne bir idâre ile umûm-u hatta (1.Kısım 3. Sütunun sonu) Yemeniyede te'sîs-i hükümet ve adalete çalışacaktır. Fakat şurası unutulmamalı ki bunda muvaffak olmak için halkın icrâat-ı hükümete kemâl-i safvet ve samimiyetle itimâd ve neticeye hulûs-u kalb ile intizâr etmesi şart-ı esâsidir.

-18 Eylül 1324-

Müştâk

Sadr-ı Azâm Kâmil Paşa

ve

Tân Gazetesi Muhâbiri

Tân gazetesinin Der-sâadetdeki muhâbiri Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretleriyle mülâkat ederek neticeye-i mülâkatını hâvi gazetesine atiy-ül-zikir telgrâfnâmeyi keşide etmiştir:

“Bu sabah Sadr-ı Azâm Paşayı gördüm. Şârk Şimendüferleri mes’elesinde henüz bir tebeddül hâsıl olmamıştır. Bulgar Re’îsi Nazırı bu sabah Sofya’ya muvasalat edeceğinden Bulgaristan’ın cevâbı kariben muntazırdır. Sadr-ı Azâm Paşa evvelce kumpanya ile müzâkereye girişmek isteyen Bulgar Hükümetini doğrudan doğruya ve yakın zamanda Hükümet-i Seniye ile akd-i itilâf edeceğine katiyen kani’dir. Sadr-ı Azâm Paşa Bulgaristanın kumpanya ile uzlaşmak istemesi hakkındaki arzusunu garib bulduğunu ve şimendüfer hattı Türkiye’ye aîd olduğu için müste’cirle müzâkere etmekden ise sahib-i malik ile görüşmek daha muvaffak mantik olacağını beyan etmiştir.

“Muhâlif-i siyâsiyece harb-i vukûa gayr-i muhtemel add olunuyor; çünkü Bulgaristan bundan bir şey kazanamayacağı gibi Türkiyâ’da şimdi harb edecek halde değildir.

“Gerçi devletler Bâb-ı Alinin talebi üzerine Bulgaristan nezdinde icrây-ı tevessût ediyorlarsa da teşebbüsât-ı vâkâ’ icrây-ı nasihatden ibâret kalmakta ve fi’liyât derecesine çıkmaktadır.(1.Kısım 4. Sütunu Sonu)

ŞARK MES’ELESİ

Şark Mes’elesinin Tekâmül-ü Ahiri

-Mâ-ba’d-

1809 veya 1833’de olduğu gibi bu devletlerden biri için istisnâ-i bir muâmele icrâ edemezdi; hülâsa Hükümet-i Osmaniye boğazı kapamağa mecbûrdu. Açmağa hakkı yokdu. Şu hal hakikatde Türkiye’nin hukuk-u hâkimiyetini helâldâr etmekde idi. Hukuk-u sânisânın kâffesi mes’eleyi bu yolda tefsir etmiş ve diplomasi buna asla itirâz edememiştir.

1841 mukâvelenâmesi boğazlar mes’elesinde kanuni bir hüküm kuvvetini hâiz olduğu halde rekâbet-i siyâsiyeyi teşkin ve ihtilâfât vukû’nu men’ etmeğe bir

dürlü muvaffak olamamışdı. Rusya Hükümeti bu işde büyük bir hâbite uğramışdır. Zirâ zâhir halde boğazlar bütün devletlerin donanmasına kapalı idiye de fi'liyâtda bunda yalnız Rus donanması zarardide oluyordu, bâ-husûs beş (2.Kısım 1. Sütunun Sonu) devletin bunlar meyânında en kuvvetlisi olan İngilterenin kuvve-i bahriyesine karşı boğazın açılması mümkün değildi. Nitekim Kırım Muhârebesi bunu sebât etdi: Türkiyâ'nın müttefiki olan Fransız ve İngiliz donanmaları Karadenize çekerek Sivastopola hücum etmişlerdi. Kırım Muhârebesini ta'kîb eden Paris Muâhenâmesine Boğazlar Mukâvelenâmesinin metni lâ-hakka olmak üzere temâmen derc edildi.

Bu mukâvelenâmede yalnız Rus Arab bayrağı Karadeniz'den çıkarılmakla iktifâ olunmuyor; Rusyayı Karadenizde gemi inşâ etmemeğe, askeri tersâne vücûda getirmeğe, 1841 mukâvelenâmesinin her devlet için kabul ettiği sefâin-i hakikiye mukaddâr-ı mâiyetinden fazla hârb gemisi bulundurmamağa mecbûr ediyordu: Karadeniz artık bî-teraf bir deniz olmak üzere ilân edilmişdi; İngiliz murahhısları daha ileri giderek bu tedbirin Azof Denizine de teşmil edilmesi ve Nikolaîf Tersane ve istihkâmlarının hidmete Çâr'ın mecbûr tutulması teklifinde bulunmuşlardı.

İşte bu suretle Rusya Hükümeti bir asır kadar geri gitmiş, 1833 tarihinden itibâren (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) münferiden icrây-ı hüküm ettiği Karadeniz'den çıkarılmış bulunuyordu. Artık Karadeniz ne Hünkâr İskelesinden sonra olduğu gibi bir Rus gölü, ne de ikinci Katerina ve Deli Petro'nun evvel olduğu vecihle bir Türk Gölü idi; devletlerin taht-ı zamanında, usul-u idâresi mukâvelât-ı mahsusâ ile kararlaştırmış bir Avrupa Denizi olmuşdu. Rusya hakkında bir şübheli devlet muâmelesi edilmiş; o, umûmi bir tehlike gibi yalnız bırakılmış; düşmanlarının bilâ-mâni dâhil olabilecekleri bir denizden, kendi evinin havalisinden çıkarılmışdı.

Rusya gibi bir devletin hukuk-u hakimiyeti bu derece tehdid olunamaz; onu intikâm fikrinden azâde bir hükümet gibi telakki etmek onun hissiyat ve menfâ'tine bir zırbe-i ma'neviye örmek demektir ki bu hâl öyle bir hükümet için zavallıdır. Paris Muâhedenâmesinin zillet-i avar mevâdı bir hâta idi.

Bunları muâhedenâmeye İngiltere derce ettirdi; fakat acısını Fransa çekti. Kırım Muhârebesinden sonra hissiyât-ı milliye cer-behedâr olan, (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) en meşrû hukukuna tecâvüz edilen Rusya Hükümeti politikasını değiştirmiş, terkiyât-ı dâhiliyeye, ıslâhata başlamışdı. Gorçakofun dediği gibi : “Rusya suret etmiyor, kendini topluyordu.” Aynı zamanda maziye de hatırdan çıkarmıyordu. Kont Neselerod 11 şubat 1856 tarihli takririnde diyordu ki: “Buhran

hazırda bize karşı niyât-ı hâsmânesi olmadığını sonuna kadar isbât eden yalnız Prusya Devleti olduğunu hatırdan çıkarmamalıdır.” 1870’de Tiyer Fransa ahvâline lâ-kayd kalan Avrupa’nın pay-i tahtlarında o elim seyâhete başlayub Petersburg’a geldiği zaman maglub Fransa’nın avukatı İkinci Aleksândır’ı Paris Muâhedenâmesini yırtmakla meşgul buldu: Fransa etdiğinin cezasını çekiyordu. Prens Gorçâkof o vakit Rusya’nın Fransa’daki me’ûr-u siyâsiyesi Mösyö Okonofa yazdığı tahrirâtda diyordu ki: “1854 muhârebesi ve 1856 muâhede-nâmesi bugün Avrupayı sarsan bunca netâyic-i mâhlukeyi tevlid eden igtîşâşât-ı siyâsiye mesleğinde ilk adım olmuştur. Fransa’da (2.Sayfanın Sonu)

Cum’a – 19 Eylül

Tânin

Sâhife 3

Beyânât-ı resmiyeye nazaran Bulgaristan hareketi katiyen gayri muhak bir gasb-ı suretinde telakki olunmaktadır. Bâb-ı Ali Bulgaristan’ın bu hareketinden rücû’ etmek menfâati iktizâsından bulunduğu ve Bulgarlar hattı iştirâ etmek arzusunda iseler bile evvela Bâvel bunu îade etmeleri lazım geleceğini anlayacakları ümidindedir. Bulgaristan hattı îade etdikden sonra bunun fûrûhatı muvaffak olub olmayacağı Bâb-ı Alinin bileceği işdir.”

•
••

Bulgaristan’ın Tarz-ı Telâkkisi

Bulgaristan ricâl-i mühimmesinden biri Tân Gazetesinin Sofyada ki muhâberine beyânat-ı atiyede bulunmuştur.

-İmâretin hareket-i vâka’sını Şârk Şimendüferlerinin işgali suretinde telakki etmek doğru değildir. İmâret-i ta’til-i işgal münâsebetiyle posta ve yolcu nakliyâtı sektedâr olmamak için kumpanyanın arzusu üzerine hattın işledilmesini der uhde etmiştir.

Şimdi imâret bu fırsattan bi-l-istifâde hattın Bulgaristan tarafından iştirâsına aîd bulunan Vestoilof Kabinesi zamanında neticeye aktaran etmek derecesine gelen muhâberâtı bu kere neticelendirmeğe çalışacaktır.

Bulgaristan İmâreti de kumpanyanın menâfi’ni nazar-ı dikkatden devir tutmamak arzusundadır; ancak kendi nokta-i nazarına göre Bulgaristan Hükümeti ile kumpanya arasında tahaddüş edecek mesâil yalnız imâretin hal ve tesviye etmesi lazım gelir.

Hattın iştirâsı eskiden beri mevcûd bir arzudur. Buna tarafdâr olan fark-ı siyâsiye işin netice-i pezir olması için hükümete mezâhret edilmesi fikrindedirler.

Şimdiye kadar kumpanyaya bu hattı Bulgaristan için pek ziyâde zararı mucib bir suretde idare etmekte ve adeta hükümet içinde hükümet (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) teşkil edilmekte idi. Şirketin bu hatları üzerindeki mevâd-ı mütehrikesi pek gayr-i kâfidir. 300 kilometruluk bir hat üzerinde topu topu on iki kadar eski püskü lokomotif var. Halbûki imâretin bin beş yüz kilometruluk hututunda yüz otuz lokomotif işlemektedir.

Bâb-ı Ali esbâb-ı askeriyeye binâen dâîma öyle bir suretde idâre-i musallat etmişdirki bugün hattın Bulgaristandan geçen kısmında mevâd-ı mütehhirki dâîma gayr-i kâfi bir mukâddarda kalmıştır.

Kumpanya dâîma vakti geçmiş, eski nizâmnâmeleri tatbik eder. Bunlar Bulgar kavanine temâmen sadırdır. Te'diyâda Bulgar parası kabul olunmuyor, halk para bozdurmak için keyfi kâvaide mahkum kalıyordu. Yolcularla tüccarın ma'rûz buldukları gayr-i kabil tahammül-ü müşkülât da ayrı:

Kumpanya me'mûruna kadar haber ve şiddet gösterildiği, imâretin bu me'mûrları kendi hizmetinde almak istediği hakkındaki şâyi'anın asıl ve esâsı yoktur. Şimdiki halde mezkûr şimendüferler Bulgar şimendüferlerinin ihtiyâcdan fazla bile olan me'murunu ma'rifetiyle işledilmektedir.

Mes'elenin Berlin Mûâhedenâmesine tevfiken tesviyesi hakkında Bâb-ı Alice serd olunan teklife karşı imâretin bir diyeceği yoktur. Ancak şurasını da nazarı dikkate almalıdır ki o halde fasıl ve tesviye olunacak mes'ele yalnız bundan ibâret değildir. bir çok mesâil daha vardır.

Bulgaristan Hükümeti en müsâlemet-cûyane amâl ve makasad beslemekte bu mes'eleye sarf-ı iktisâdi bir nokta-i nazardan bakmaktadır.

Bütün Avrupa tarafından bu derece samimiyet ve mevdetle istikbâl edilen Türkiye'ye karşı en ufak bir müşkülât bile çıkarmak Bulgaristan'ın tasavvurundan hâricdir.

•
••

(1.Kısım 2. Sütunun Sonu)

Bulgaristan ve İngiltere Matbûâtı

Bulgaristan nîm resmi “Vereme” Gazetesi İngiltere matbûâtının Bulgaristan hakkında tutdukları meslekden bahs ederek diyor ki:

Şârk Şimendüferlerini zabt ettiği için dolayı Bulgaristan Viyana ve Berlinde hücum beklerken bu hücum bir yıldırım gibi Londra’dan geldi. İngiltere matbûâtı ikinci defa’ olarak böyle neşriyât-ı şedide de bulunuyorlar. Birinci hücumun neticesinde Ayastefanos Muâhedenâmesinin hükmü ehemmiyetten düştü, o muâhede ile teşkil edilen büyük Bulgaristan parçalandı, Makedonya’yı ezmek üzere Türkiye pâyidâr bırakıldı. İngiltere bu işde ne kadar hata etmiş olduğunu yirmi sene sonra anladı. Çünkü artık Türkiye’de Almanya’nın nüfûzu hükmü sürüyordu. Bu ise İngiltere’nin hoşuna gitmediğinden Bulgaristana muâvenet etmeğe başladı. Kanûn-u Esâsi ilân olununcaya kadar İngiltere matbûâtı Türkiye aleyhinde ve Bulgaristan lehinde idiler.

İngiltere’nin Der-sâadet sefir-i cedidi Osmanlılar tarafından fevk-âl-ade parlak ve mükemmel bir suretde kabul edildiğinden İngiltere kralı bundan pek memnun oldu. Kânun-u Esâsi’nin ilânını zât-ı Şâhâneye pek samimi bir suretde tebrik etti. Türkiye’de Kanûn-u Esâsi ilânı te’min eden zevâtın kâffesi İngiliz muhabbi olduğundan İngiltere devleti Türkiye’ye karşı olan siyâsiyatını değiştirmiştir.

Rusya’nın İhtârı

Rusya Hükümeti Şârk Şimendüferleri ile Keşûf Efendi mes’elesinde itidâl-i dâîresinde hareket etmesini Bulgaristan’a tavsiye ederek Berlin Muâhedenâmesine mugâyir bir harekete müsâade etmeyeceğini beyan etmiş olduğunu Nuye Feraye Perese Gazetesi te’yîden yazıyor.(1.Kısım 3. Sütunun Sonu)

TELGRAFLAR

Dâhili

Bulgaristan Mes’elesine Mûteâlik:

Berlin, 30 Eylül – Sudrâyic Kurspondac Berlin’den aldığı nîm resmi bir mektubu neşr ediyor ve Avusturya ve Macaristan’ın Şârk Şimendüferlerinin Bulgaristan tarafından işgâli münasebetle vâki’ olan protestosundan bahs ediyor ki bu protestotaya Almanya’da iştirak etmiştir. Bu mektubda: “Sofya’daki zemâmdâran

umûr ile memâlik-i ecnebiye de mûkim Bulgar politika me'murlarının Bulgaristan tarafından hukuk-u düvel kavâîdine muhâlif olarak irtikâb edilen hareketden dolayı Avrupa'nın nazar-ı dikkati başka cihetlere atıf etdirmeğe çalışdıkları beyan ediliyor." Denildikten sonra protestonâmeden de ber-vech-i âtî bahs olunuyor:

"Bu protestonâme bi-l-hassa Bulgaristan aleyhinde bir meselik siyâsi ta' kib edilmesi eseri değildir. Prens Ferdinând ile müşâvirleri gerek Berlinde gerek Viyana'da Bulgaristan'a karşı bir tarafgirlik mevcûd olmadığını bilir; ancak Bulgaristan'ın tedricen terkisi için hâlisâne suretde his ve izhâr edilen bütün mevdetler, bütün muhabbetler hakka karşı vaki' olan pek sarîh bir taaruzun semeresi olan bu emr-i vaki' önünde bütün ekmek lazım geleceği tarafından telakki olunmamalıdır. Şimdiye kadar Şârk Şimendüferleri mes'elesinde Bulgaristan tarafından ta' kib edilen meselik Berlin Muâhedenâmesine vaz'-ı imzâ eden devletlerden hiç biri tarafından ne tasdik ne de tervic olunamayacak bir mahiyeti hâiz bulunmaktadır. Bulgaristan imâretinin bir an evvel tarik hak ve Kanuûna dühûluna her cihetce intizâr ediliyor. Zirâ ancak bu tarike girilirse mensâfâne ve her dürlü menâfi' te'lîfe hâdim bir suret-i tesviye akdi için müzâkerât-ı ceryân edebilir."

[Mezkûr Gazete Almanya'nın nîm resmi ve mühim tebligatına vasita ola geldiği için vâki' olan neşriyâtı Bulgar zemâmdârân umûrunun nazar-ı dikkati celbe sezâdır.]

Sofya, 30 Eylül – Bulgaristan Prensine zevcesi Prenses Elenora ile çocukları bugün öğleden sonra vasıl olmuşlardır.

Sofya, 30 Eylül – Meclis-i Nazar Devlet-i Aliye ve Bulgaristan arasında zühûr eden iki hadise hakkında bugün müzâkerâtına devam etmiştir. Şârk Şimendüferleri mes'elesi için mufassal bir muhtıra tanzim ve hatların müsâderemesi esbâbının tarihçesi tahrir olunmuşdur. Muhtırada işgal ve müsâderenin muhak olmasına göstermek için hükümet hükümet kâîdesine istinâd ediliyor. Binaen aliyye (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

te'sis edecek hükümet ne olursa olsun vazifesi bu derece meş'ûn netâyice sebep olan bir meselik siyâsinin tevliid ettiği fenâlıkları ta'mir olacaktır."

Nihâyet Prens Gorçâkof 1870 Teşrîn-i Evvelinde otuz biri tarihiyle gönderdiği umûmi bir telgrâfnâme ile "Rusya İmparatorunun Paris Muâhedenâmesinin Karadeniz'de Ruslar'ın hukuk-u hâkimiyetini tahdid eden taahhüdname daha ziyâde merbût kalamayacağını" Avrupa kabinelerine bildirmişdi.

Hak aleyhinde hak olamazdı, Rusya'nın bu kadar haksız böyle mizâc-ı muvannadan kurtulmak istemesi hakkı idi. Nitekim Londra Kongresi Rusya'nın teşebbüs-ü vaka'nı tasdik etmiş oldu. Vâkâ' boğazların tabi' olduğu usule dokunulmuyordu, ancak 1841 mukâvelenâmesini te'yid ile beraber ikinci maddesinde "Zât-ı Şâhânenin hâl-i salihde ve Bâb-ı Ali 1856 Paris muâhede-nâmesi ahkâmının temni için zarûri gördüğü halde boğazları düvel-i müttefike ve mütehâbe gemileriyle açmak salâhiyetini hâiz olduğu, mündericdi. (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

Bu maddenin dâire-i şûmûlu acaba ne idi? Hükümet-i Seniyenin o bâbdaki taahhüdâtının mahiyet-i hukukiyesini tagyir, yâhud evvelce Devlet-i Aliye'ye aîdini tasdik olunan hukuku tevsi' ediyormuydu? Zât-ı Şâhâne düvel-i mümeziyeye karşı müştereken vaki' olan taahhüdâtından kurtulmuş veya lüzûmu halinde boğazları bu devletlerden birine açabilmek için onunla ayrıca uyuşmakta serbest kalmış mı idi? Şurası muhakkak ki devletler 1841 ve 1856 muâhedenâmeleriyle ma'în olan esasları tasdik ve te'yid etdikleri zaman bu esasların hilâfında bir şey yapmak istememişlerdi. Maksud – zâhir hâle göre – lâyıtgır bir kâîdeye yeni bir istisnâ ilâvesinden, Türkiye'nin istiklâli taht-ı tehvide kalması ihmâline göre fazla bir tedbir ihtiyâti ittihâzından başka bir şey değildi. Her halde zikir olunan maddenin manâsı Londra da tevzih olundu; nihayet sekiz sene sonra Berlin'de mevki' münâkaşaya konu ise de orada da bir itilâf hâsıl edilemedi; tezâd-ı menâfi' husul-u itilâfa mâni' olmuşdu. (2.Kısım 2. Sütunun Sonu)

-3-

Berlin Kongresi 1841, 1856, 1871 mukâvelenâmelerinin boğazlar hakkında ta'yin ettiği usule dokunmamıştır. Berlin muâhede-nâmesinin altmışıncı maddesi Ayastefenos muâhedenâmesinin yirmi dördüncü maddesini zımnen ilga ve Londra Muâhedenâmesi ahkâmını teyid etmişse de bu mukâvelenâmelerin metinlerini ne suretle tefsir etmek lazım geleceği, zât-ı Şâhânenin devletlere ve devletlerin bi-l-mukâbele Zât-ı Şâhâneye karşı vaki' olan taahhüdlerinin mahiyeti neden ibâret olduğu maddesi İngiltere ve Rusya arasında büyük bir ihtilâf-ı nazara, muhtelif yolda tefsîrane sebep olmuşdur. 11 Haziran 1878 tarihli ictimâda Lord Salisbori hükümet kabudu nâmına ati-ül-zikir beyânnâmeyi okumuşdu:

"Berlin Muâhedenâmesi'nin Paris Muâhedenâmesi mukarrerâtının bir kısım mâhmini tagyir edeceği ve Londra Muâhedenâmesinin ikinci maddesi ba'zı itirâzâta hedef olabileceği mütalâasına binaen boğazların mesdûdiyeti hakkında İngiltere Hükümeti tarafından vaki' olan taahhüdâtın muâhedât-ı mevcûde-i mazmûnına (2.

Kısım 3.Sütunun Sonu) göre bu bâbda ta'yîn olunan tahdidâta riâyet etmek üzere münhâsıran Zât-ı Şâhâneye karşı vâki' olmuş bir taahhüd derecesini geçmediğini Hükümet-i metbûâm nâmına beyan ederim.”

Ferdâsı gün Kont Şuvalof protokole aynı madde hakkında ati-ül-zikir beyânatının dercini talep etmişti:

“Rusya murahhısları İngiltere İkinci murahhısı tarafından boğazların mesdûdiyeti hakkında vaki' olan teklife karşı kendi fikirlerine göre boğazların mesdûdiyeti kâidesi bir Avrupa kâidesi olduğunun ve bu bâbda 1841, 1856 tarihlerinde ittihâz ve bu defa' Berlin Muâhedenâmesiyle te'yid olunan mukarrerâtın muâhedât-ı mevcûde metnine göre yalnız Zât-ı Şâhâneye karşı değil belki muâhedât-ı mezkûreye vaz'-ı imza eden bi-l-cümle devletlere karşı mecbûri bulunduğu protokole dercini talep etmekle iktifâ ederler.”

Zâbitnâmelerde düvel-i sâire murahhıslarının hiçbir mütalâası görülüyor, yalnız bi-l-ade zikir

-Mâ-ba'dı var-

(3.Sayfanın Sonu)

Sâhife 4

Tânin

Cum'a – 19 Eylül

Bulgaristan imâreti hatları iâde etmemeğe karar vermiştir. Maliye Nâzırı mezkûr hatların işletme hakkının mübâyâsı için kumpanya ile müzâkerâta girişmeğe me'mûr edilmiştir. Hemân bugün Berlin Muâhedenâmesine vaz'-ı imza eden bi-l-cümle devletlere teblig edilecek olan bu muhtıra Devlet-i Aliyenin, Avusturya ve Macaristanın ve Almanyanın protestolarına karşı da bir cevap teşkil eyleyecektir.

Paris, 3 Eylül – Ajans Hâvâs tarafından neşr edilen bir fıkrada Fransanın da diğer devletlere imtisâlen Şârk Şimendüferlerinin işgâlinde dolayı protesto ettiği beyan ediliyor.

Londra, 30 Eylül – Deili Telgrâf diyorki:

“Eğer Bulgaristan milletinin arzusu muâhede-nâmelerin, en ibtidâi kanun-u hakkâniyetin, en basit bir fikr-i selimin tahmil ettiği kâffe-i vezâife fâikdir diye ısrarında devam ederse o vakit bi-l-zât kendi yolsuz hareketinden ve Avrupa'ya karşı vaki' olan tahdisinden dolayı dûçâr olduğu mevki'den çıkarılması için – bu mevki' ne kadar şâyân-ı teessüf bulunursa bulunsun – hiçbir taraftan kendisine müâvenet

vaki' olmayacağını Bulgaristan imâretine gayet sarih ve hiçbir yanlışlığa meydan vermeyecek surette teblig etmek bütün devletlerin en mühim vazifesi olacaktır.

Berlin Muâhedenâmesine vaz'-ı imza eden bütün devletler hattın işgalinden dolayı adem-i memnûniyet ve muvaffakiyetlerini bi-l-istisna Bulgaristan'a tebliğ etdiler. Prens Ferdinând'ın Peşte'yi ziyâreti şübhesiz muhtelif şübheler tevlid eyledi. Fakat bu ziyâret şârk-ı afâk-ı siyâsiyesinde bu bulutları ihdâs eden vukuâtın pek çok evveli tekrar etmiş idi. binaen aliyye Avusturya ve Macaristan İmparatorunun bu kadar kaba bir mahiyeti hâiz icrâata muâvenet etmiş olduğunu zân etmek bu ihtiyâr hükümdara karşı hakâretidir. Avusturya İmparatorunun ahlaki, salih v emüsâlemete şahsen olan inhâmaki böyle bir faraziyeyi katiyen mahal vermemekdedir. Maa-mâ-fih müşâr-ün-ileyhin nazarları metbûâlarının muvaffakiyeti olmaksızın böyle bir manevreyi teşvik etmiş olabilirler. Almanya'da Bulgaristanın bu bâbdaki tasavvurât-ı siyâsiyesinde az çok zim-dâhil olacağı şübhesini tevlid edecek hiçbir hâl ve hareketde bulunmamıştır.

Zâten Avusturya'nın ahz ettiği mevki' ve mesleğe nazaran böyle bir hareketin lüzûmı da yoktur. Her halde Almanya'nın şâyed böyle bir hareketde iştirâki olsa bu hareketi Türkiyenin kendisine karşı noksan-ı muhabbeti intâc eder. Alman diplomatları ise bu ihtimâli her dürlü vesâit ile ber taraf etmeğe sâidir.

Viyana, 30 Eylül – Bulgaristan Nâfia Nâzırının Viyana Rumeli Şârk Şimendüferi hututunu satun (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) almak için kumpanya ile müzâkerâta girişmiş olduğu imâret her ne kadar Almanya'nın Sofya Cenerâl Konsolosuna söylemiş diye bir haber devrân etmiş ise de mezkûr kumpanya buna dâir imâret ile kendi arasında hiçbir müzâkere ceryân etmemiş olduğunu ilân eyliyor. Umûr-u dâhiliyeye müteallik:

Viyana, 30 Eylül – Bosna ve Hersek salnâmelerini umûr-u mezhebiye ve mekâtibde husul-u muhtâriyet mes'elesinde kâffe-i nekât için bir sûret-i itilâfiye tekrar etmiş olduğu ma'lûmdur. Yalnız Bâb-ı meşihât tarafından en büyük me'mûr-u mezhebiye salâhiyet-nâme itâsını mützemin olan emirnâme mes'elesi hakkında henüz husûl-u itilâf mümkün olamamıştır. Bu müşekkili ber taraf etmek için Bâb-ı meşihâtten istizân olunmuştur. Bâb-ı meşihât tarafından verilen cevabda Bosna ve Hersekdeki kâffe-i ahâli İslâmiyenin iştirâkiyle intihâb olunacak hey'et-i nethâbiyeden müteşekkil ve umûr-u diniyeye ve mezhebiyede ma'rûfiyet kesb etmiş zevât-ı mu'tebere den mürekkebe meclis tarafından Bosna ve Hersek'in Re'îs-ül-almâlik mevki' için üç zât-ı intihâb edilmesi ve netice-i intihâbiyenin hükümete

teklifi bildirilmiştir. İmparator teklif olunan bu üç zâtdan birini Bosna ve Hersek Re'îs-ül-almâliğına ta'yîn edecek ve Şeyh-ül-islâm da ale-l-usul lazım gelen emir-nâme'yi gönderecektir. Hükümet Şeyh-ül-islâmın beyânatını temâmen kabul ettiğinden umûr-u mezhebiye'de kabul-u muhtâriyet mes'elesine fimâ-ba'd hiçbir mâni' kalmayacaktır.

Hârici

İrkoçak, 30 Eylül – (Petersburg Telgrâf Şirketinin) – Çerkeslerden mürekkebe bir çete Subolin Posta merkezine bomba ile hücum etmiş ve tethir-hâne müstehdimini tarafından tevdi' edilen yirmi üç bin ruble ile nakden mevdû' elli bin rublelik diğer bir meblâğı zabt etmiştir.

Tiriste, 30 Eylül – Bugün Handan İmparatoru erkânından ba'zı zevât hâzır bulunduğ halde “Arşidük Fransuva Ferdinând” sefine-i harbiyesinin deryaya resmi tenzili icrâ olunmuştur.

Torino, 30 Eylül – Mösyö Titoni, Mösyö ve Madam Dizovleski ve Rusya'nın Roma sefiri Mösyö Moraviyef akşam Dezivden hareket etmişlerdir. Esnây-ı azimetde Madam Titoni ve me'mûrin mahalliye kendilerini teşbi' eylemiştir. Müşâr-ün-ileyhim saat on biri çarık geçe Torino'ya vâsıl olmuşlar ve muvaffakda mutasarrıf ve me'mûrin tarafından istikbal edilmiştir. Yarın sabah Mösyö Dizovleski ve Mösyö Titoni Rakonci'ye bi-l-azime Kral Hâzretleri tarafından kabul edileceklerdir.

Rakonci, 30 Eylül – Mösyö Dizovleski, (2.Sütunun Sonu) Mösyö Titoni ve Mösyö Moraviyef sabahleyin buraya vâsıl olmuşlar, Saray-ı Kraliye gitmişlerdir. Yemekden sonra Mösyö Dizovleski Kral Hâzretleri tarafından kabul edilmiştir. Saat dörde doğru Mösyö Titoni Mösyö ve Madam Dizovleski ve Sefir Mösyö Moraviyef bağçede araba ile bir gezinti icrâ etmişler, orada kral ve kraliçe tarafından şereflerine bir ziyâfet çekilmiştir. Ba'de Mösyö Titoni ve Mösyö Dizovleski ve refikası otomobil ile Korinoya azimet etmişlerdir.

Paris 30 Eylül – Peti Pariziye'nin vâki' olan istihbâratına göre Fransa – İspanya hükümetleri tarafından Molla Hafız'a verilecek yeni nota da cihâdın resmen ve katiyen takbihi için evvelce der-meyân edilen talebde artık ısrar olunmayacaktır. Maa-mâ-fih Avrupalıların her dürlü furan taassuba karşı te'mîn-i mevki'leri için buna muâdel bir teşebbüs ve hareket icrâsı talep olunacaktır. (Şâvye) kabailine karşı

icrâ edilen hareket-i askeriyyeye mukâbel alınacak tazminât da mezkûr notada münderic bulunmayacaktır.

Petersburg, 30 Eylül – Son yirmi dört saat zarfında koleredan 223 kişi daha musâb 92 kişi vefat etmiştir. Hasta-hânelerde bulunan hastaların adedi bin sekiz yüz yirmi altıya balig olmuştur.

Sofya 30 Eylül – Ruscukda iki kişinin koleraya musâb olduğu ve bunlardan birisinin vefât ettiği gazetelerden biri tarafından işâr ediliyor. Musâbinin ikisi de Rus vapurlarından biriyle ve Tuna tarikiyle gelmişlerdir.

Paris 30 Eylül – Paris ve Madrid kabineleri El-cezire muâhede-nâmesine vaz' imza eden devletlere verilmek üzere bir nota tahrir etmek üzere bulunuyorlar. İşte bu nota Tunca'da ki seffranın en kıdemlisi vasıtasıyla Molla Hafıza tevdi' olunacaktır. Notada Molla Hafız'ın Fas hakimi olmak üzere tasdik olunmak için ne gibi te'mînât vereceği mezkûr bulunacaktır.

Bükreş 30 Eylül – Romanya Telgraf Şirketi Kral Şarl'ın ahvâl-i sıhhiyesi hakkında işâa edilen endişe-i amiz haberleri suret-i katiyede tekzib olunuyor. Bükreşte çıkan gazetelerin kâffesi Kral Hâzretlerinin ahvâl-i sıhhiyesi pek yerinde ve dûcâr olduğü ma'de ağrılarınin zaîl olduğuna dâîr haberler neşr ediyorlar. Fi'l tagdi daha ziyâde mûcib-i memnûniyet bir tarzda ceryân etmektedir. El-hâletheze hararet nevbetleri arasındaki fasıllar daha sürekli ve ocağın müdeni daha kısadır. Kral Hâzretleri ahvâl-i sıhhiyelerindeki bu silah-ı devam ettiği takdirde kariben umûr-u mu'tâdeye tekrar bedd-i ve mübâşeret edeceklerdir. (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) gece gelen ajans Kastantinopol telgrâfları:

Viyana 1 Teşrîn-i Evvel – Nuye Feraye Gazetesi Avusturya – Macarasitan'ın Şârk Şimendüferleri mes'elesinde Bulgaristan'ı teşvik ettiği hakkında İngiliz gazetelerinin ba'zıları tarafından der-meyân edilen müâhezeti şiddetle red ediyor. Mezkûr gazete isnâdat-ı sâlifinin abes ve gayr-i ma'kûl olduğunu beyan ile İngiliz Gazeteleri tarafından serd edilen tenkidât, müâhezâtın açıktan açığa Türkiye ile Avusturya ve Macaristan arasında bir uçurum açmak Rusya'da Avusturya ve Macaristan aleyhinde adem-i emniyet tevliid ve (Jön Türk) lerin emin ve itimâdını İngiltereye hasır etmek amâlından ileri geldiğini der-meyân etdikden sonra Avusturya ve Macaristan Hükümeti ile efkâr-ı umûmiyesinin Bulgaristan'ın keyfi hareketini bi-l-akis tasvib etmediklerini, ancak Türkiye ve Bulgaristan arasında yeniden nekarrüb-ü husûliyle, Balkan Şu'be Ceziresinde henüz başlayan sükûn ve

asâyişin devam ve temâdiyesini ihlâl edecek ihtilâfın teşkini arzusunda bulduklarını ilâve ediyor.

Nuye Feraye Perese Gazetesi makalesinin hâtimesinde Türkiyâ umûrunu idâre eden zeki ve muktedir zevâtın bir ihtilâf –ı hâriciyenin aks-ül-amel husule getirmege çalışanların kuvvetini tezyid ve sulh ve asâyiş-i dâhiliyenin tevsi' işgal edeceğini nazar-ı itibâre alarak bu gibi beyhûde kelimâne havâle-i sami' itibâr etmeyeceklerine ibrâz-ı itimâd ve kanâat ediyor.

Viyana 1 Teşrîn-i Evvel – (Nuye Feraye Perese) Gazetesi muhârrirlerinden biri Şârk Şimendüferleri işletme kumpanyası meclis idâre re'isi Mösyö (Şetek) ile mülâkat etmiştir. Mösyö (Şetek) Şârki Rumeli hututunun Bulgaristan tarafından gasb ve haczi kumpanyanın hukukunu tecâvüz ve ihlâl add ve tavsif ile kumpanya hukunu şiddetle muhâfaza ve vekâyeden asla geri durmayacağını, ve kumpanyanın iktisâb-ı hukuku hususunda bütün alâkadar devletlerin mezâheretine mazhâr olacağına ümidvâr beyân etmiştir. (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

---

17 [Tânin] in Tefrikâsı

ANA

Muhârriri: Mâksim Gorki

Birinci Kısım

Ne babamdan, ne anamdan dayak yemedim; Çünkü tek evlâdım, beni pek çok severlerdi. Herkesi dökerlerdi. Fakat bana el dokundurmazlardı.

Kıpkırmızı olmuş gözerini bir saniye kadar kapadı, dudaklarını bozdu, elinin seri' bir hareketiyle saçlarını arkaya doğru atdı ve Pâvel'e bakarak dediği:

-Eğer birisi bana öreceğ olursa bıçak gibi üstüne atılır, dişlerimle didik didik ederim...beni bir örüşde öldürmek daha iyidir...

Ana öteden atıldı: (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

-Öyle ama sen pek za'yıf pek cılızsın! Nasıl döğüşebilirsiniz?

Fedyâ hafif bir sesle cevap verdi:

-Evet, öyleyim, fakat yine döğüşürüm.

Fedyâ çıkub kendinden sonra ana oğluna:

-Bu da ötekiler gibi kırılır, dedi.

Pâvel susdu.

Birkaç dakika sonra mutbâhın kapısı ağır ağır açılarak Ribin girdi, gülerek:

-Bonsevâr, dedi, ben yine geldim. Dün akşam zorla getirmişlerdi. Bu akşam kendiliğinden geliyorum.

Pâvel'in elini şiddetli sıkdıktan sonra ananın omuzlarını tutarak:

-Bana bir çay ikrâm edecekmisin? dedi.

Pâvel hiçbir şey söylemeyerek misafirlerinin yanık simâsını, sık ve siyah sakalını, zeki nazarlarını tedkik ediyordu. Sakin nazarlarında bir ciddiyet vardı; bu canbaz yapılı adamın bütün mevcûdiyetinden intişâr eden mesânet ve emniyet onu (2.Kısım 2. Sütunun Sonu) sevdirdi.

Ana semâveri hazırlamak için mutbaha gitti. Ribin oturmuş bıyıklarını karışdırıyor, dizlerini masaya dayayarak gözleriyle Pâvel'i süzüyordu. Sanki yarım kalmış bir mahlureyi ikmâl ediyormuş gibi:

-İşte böyle dedi; sana açıkca söylemeliyim. Biz seninle hemân hemân komşu gibiyiz; dikkat etdim: sana her vakit bir çok adamlar geliyor. Fakat hiç biri ne serhoş oluyor, ne bir rezâlet çıkarıyor. İnsanlar iyi hareket edecek olurlarsa derhâl nazar-ı dikkati celb eder, ne oldukları hemân göze çarpar. Ben de nazar-ı dikkati celb ediyorum; çünkü ben de herkesden ayrı yaşıyorum.

O gayet sehvetle ve ağır ağır söylüyordu; ifadesinde öyle bir ahenk vardı ki sözlerinin samimiyetine mutlaka inandırdı.

-İşte böyle, herkes senden bahs ediyor. Hatta benim evin sahibi senin için "sapıtmışlardan" diyor; çünkü Kilisâyâ gitmiyormuşsun, sonra (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) o kağıdlarla ilânlarda ortaya çıkınca....Allah'ı seversen onu sen mi düşündün?

Pâvel gözünü Ribin'in yüzünden ayırmaksızın:

-Evet, dedi.

Ribin de ona dikkatle bakıyordu.

Ana endişenâk bir halelle mutbâhdan çıkarak:

-Niçün öyle söylüyorsun, dedi, sen yalnız değilsin ki...

Pâvel gülümsedi. Ribin de gülümserek:

-Yâ! Dedi.

Kadın sözüne ehemmiyet verilmediğinden kızarak hızlı hızlı odadan çıktı.

-O kağıdlar, doğrusu iyi düşünülmüş... halkın zihnini karma karışık etdi...Yalnız on dokuz zate çıktı, değil mi?

Pâvel cevap verdi:

-Evet.

-Ben onların hepsini okudum...içinde ba'zı şeyler varki anlaşılmaz, lüzûmsuz, insan çok söylerse ara da bir çok boş lakırdılar da kaçır. (4.Sayfanın Sonu)

Cum'a – 19 Eylül

Tânin

Sâhife 5

Berlin, 1 Teşrîn-i Evvel – (Fusişe Çaytonig) Şârk şimendüferler mes'elesinde Bulgaristan hatt-ı hareketini şiddetle takbih ve bu hareketi rezâletle tevsif ediyor. Mezkûr gazete Bulgaristan gibi küçük imâretin tecâvüz-ü hukuk ile Türkiyâda bütün mahbân salihin bu kadar samimâne hayat-ı izhâr etdikleri terakki ve asâyişin tevsî'ni tevkif ve umûr-u musâlahın rûş-u sâkinenesini kati' ve ihlâl etmesi bâdi ar ve hacâb olduğunu yazıyor ve ilân-ı meşrûriyetden beri Türkiyâ'nın tarik-i terkide atdığı hatvânın dûçâr-ı tevaffuk olmaması Avrupa menâfi iktizâsından olduğunu, binâen aliyye bir ihtilâfa meydan vermemek üzere Rumeli Şârk hututunun Bulgaristan tarafından gasb ve zabt edilen kısmının sâhibine iâdesi hususunu bütün düvel-i muâzzamanın ısrar edecekleri ümid edildiğini beyan ediyor.

Mezkûr gazete Bulgaristan, emsâli gayr-i mesbûk yer sâfiyet ve sâdıkı kalb ile Rumeli Şârk Hututunun hakk-ı tasarrufunun Türkiyâ'ya aîd olduğunu tanımak istemeyerek hutut-u mezkûre'nin işletme hakkının iştirâsı için münhâsıran kumpanya ile müzâkerâne girişmekte ısrâr ettiğini, kısm-i mezkûrun güyâ Bulgaristan arazisinden geçtiğinden böyle hakk-ı tasarruf mes'elesinin ber taraf edildiğini zân eder gibi göründüklerini yazdıktan sonra bu iddiânın kâtiyen doğru olamayacağını, çünkü hukuk-u umûmiye nokta-i nazarından Rûmili Şârkiyenin Türkiyâ hükümetinin bir kısmını teşkil ettiğini, burâtı Bulgaristan Prensi Ferdinând'ın da Hükümet-i Osmaniye nâmına vali saffetiyle idâre ettiğini ilâve ediyor.

İntihâb Mes'elesi

Bir milleti, bir cemiyeti terkiib eden efrâdın her biri teşekkülât-ı azûyelerine, ahvâl-i fizyolojiyelerine, kabiliyet-i demâgye ve asâbiyelerine, ve râses-i şâhsiye ve nesliyelerine, yaşadıkları mühitte, (1.Kısım 1. Sütunun Sonu) aldıkları terbiye ve tahsile göre başka başka istiâdâdlarla mütehâlık ve mutâssaf olurlar.

Ba'zılarında iyi bir çiftçi veya bir mâkinist, diğer ba'zılarında ise mükemmel bir asker veya mümtâz bir alim olmak için lâzım olan şerâit-i maddiye ve ma'neviye toplanır.

“Amuref” ya’ni “ma’dûm aleşkel” tabiyeti ve hilâfetler zân olduğu kadar çok değerlidir. Ba’zı tebâinin böyle add olunmasındaki sebebi onlarda mündec ve muhâf olan istiâdâdın keşf edilememesinde, yahud kendiliğinden inkişâf edebilmesine müsâid-i şerâit-i hayâtiyeye tesâdüf etmemesinde aramak daha doğru olur.

İnsan müsta’d olmadığı işi hevesle, arzu ile yapamaz. Halbûki hevesle, arzu ile, hattı aşk ve şevk ile, merak ile, yapılmayan işler dâima nâkıs, dâima avâre olduğu gibi onlarla iştigâl eden kimselerde işlerinin başına geçdikce mu’zib ve bedbaht olurlar. Binaen aliyye bütün kuvvây-ı maddiye ve mu’teviyelerini meşguliyetlerine hasır ve tahsis etmeyeceklerinden sana’larını terakki etdiremedikleri gibi ale-l-ade istihsâl olunabilecek fevâidide meydana getiremezler. Bundan ise hem şahısları hemde cemiyet-i mutzarır olurlar.

Fi-l-vâki’ çocukların istiâdâdlarını keşf ve ta’yin etmek pek güç bir mes’eledir. Bu hususda her çocuk bî vukûf nazarlar önünde bir muâmma, hem de hali pek müşekkil hattı mümteni’ bir muâmma ise de mes’elenin ehemmiyet-i fevk-âl-âdesine binâen bunun oyun ve mürebbi-i itfâl olan muâllimin nezdinde seh-ül-hâl bir mûadele-i basite haline ifrâgına sarf-ı mukâdderât edilmek lazımdır.

Bir çok ebeveyn çocukların ta’yin-i istiâdâdı lüzûmunu hatır ve hayallerinden bile geçirmezler. Onlar için şerâit-i mâîşetlerinin en muvaffak farz etirdiği veyâhud en sehl-ül-usul veya en karlı gösterdiği her hangi bir mesleği ihtiyâr id yormak (1.Kısım 2. Sütunun Sonu) en ma’kûl ve tabii bir kâide hükmündedir; o mesleğe, o sana’ta çocuğun derece-i meyl ve muhabbeti, kabiliyeti en sonra düşünülecek; hattı hiç düşünülmecek bir keyfiyettir. Bazen hafet-i perverâne bir hus, meselâ oğlunu parlak bir zâbit üniforması içinde görmek kabilinden bir kadın hus bile bütün bir ömrün tarz-ı güzârîşi üzerinde rûcû’ nâ-kabil bir tahas-ı te’sir hasıl eder.

Zılâm-ı câhilin afâfikir olduğu devirlerde çaresiz görülen bu ahvâlin nur-u feyyâz hakikatle aydınlanmağa başlayan devrimizde sükût ile geçişdirilmiş tabii câiz olamaz. Bunun için evvela ebeveynin ve evliyây-ı etfâlin sonra mekteb müdür ve muâllimlerinin nazar-ı dikkatlerini pek mühim olan zân ve tahmin olunacağından ziyâde mühim olan bu noktaya celb etmek isteriz.

Cemiyât-ı beşeriyenin bu yüzden pek çok kuvvetli zâyi ettiği, ya'ni herkesin en az kuvvet sarfıyla en güzel icrâ edebileceği işle, sana'tla iştigal etmemesinden dolayı istihsal-i kabil pek çok fâide ve servetin fevt-i hebâ olduğunu sosyoloji ile iştigâl edenlerin dâima nazar-ı dikkatini celb etmiş bir keyfiyettir. İstiâdad ve kabiliyete göre meselik ta'yin ve ihtiyârında eşhâs kadar, hattı eşhâsdan ziyâde cemi'yât-ı beşeriye, milletler alâkadardır. Bu hususa atıf-ı ehemmiyet etmeyen, yahud inkişâf etmiş, hakikat derecesinde tezâhür etmiş bir kabiliyeti asla nazar-ı dikkate almayarak, hareket eden evliyây-ı etfâl-i millet nazarında muâtab olur; ve her sâhib-i hamiyet onları umûm nâmına müâhezeye hak kazanır.

Fransa Hâriciye Nâzırı esbâkı Mösyö Hanotonun “bir meselik-i intihâbı” nâm-ı eserinde dediği gibi herkes: “hâl-i mâişetinde, tarz-ı hayatına, mensub olduğu sınıfa nazaran cemiyet-i beşeriye hizmet etmek vazifesiyle mükellefdir; gerek kendinin ve gerek cemiyetin menâfi'ni (1.Kısım 3. Sütunun Sonu) bu hizmetin en muvaffak ve en mukayyed suretde tertib edilmiş olmasını istilzâm eder. kuvvet-i zâyi' olmamalı bütün kuvva-i amâl mukayyede hasıl etmeli; bunun için de herkes mevki' münâsibinde bulunmalıdır. Her iş ehline tevdi' edilmeli, herkes en iyi görebileceği iş ile togul etmelidir.”

Bir vakitler mekteblerden maksûd olan “Adem” yetiştirmek idi? Şimdi “tahsil görmüş adem” yetiştirmek cihetine hasır-ı dikkat ediliyor. Kimse düşünmüyorki hem efâdın, hem hey'et-i ictimâiyenin menâfi' “kâideli adem” yetişmekte ta'bir-i ahirle insanları en ziyâde “mukayyed olabilecekleri” mesleğe sevk etmektedir.

Birçoğunun şekil ve istiâdâdı ne kadar erken keşf ve ta'yin olunursa zâyi' olan vakit ve nekad o teşebbüsde az olur. Vakâ bu hususda hâl-i müşekkile medâr olacak, rehberlik edecek usûl ve kavâif medvene mevcûd değilse de günün birinde erbâb-ı fen ve ihtisâs tarafından bu noksanın dahi ikmâlini görmemez terkiyât fevk-âl-âde-i asriyeden kavyen me'mûldur. Şimdilik yapabileceğimiz şey çocuğu en küçük yaşında başlayarak bütün safahat-i hayatiyesinde mukayyed bir nazar-ı tefehusla ta'kib ve tedkik etmekden ibâretdir ki zâhiri olan basitlige rağmen az çok mütekayyız bir nazar sahibi için bu usul ile aldatmak ihtimâli hemân hemân yüzde on derecesine tenezzül eder dense câizdir. Fi-l-vâki' ba'zı hilâkatları gizledikleri ser-eseri kolaylıkla keşf ve teslim etmezler. Buna misâl olarak Mösyö “Hânuton” un nakl ettiği bir hikayeyi zikir edebiliriz.

Müşârün-ileyh diyorki: “Bundan takriben yirmi sene evvel tanıdığım ailelerden birine mensub on beş yaşlarında bir genç delikanlı var idi ki hiçbir şey yapmamağa, hiçbir şeyle meşgûl olmamağa karar vermiş gibi davranır, ve şu tezdinden kendisini vaz geçirmek için sarf edilen (1.Kısım 4. Sütunun Sonu)

Ribin buraya gelince beyaz ve sağlam dişlerini göstererek gülümsedi:

-Birde şu evi araştırmak, yokmu? İşte beni senin lehinde bulunmaga o mecbûr etmişdi. Lakin bilmem ne lüzûmu vardı? Sen, Küçük Rusyalı, Vesofçikof hep birden o heriflere karşı öyle bir tavır aldınız ki...

Maksadını anlatacak kelimeyi bulamayınca susdu, pencereye doğru bakdı, parmağıyla masaya urmaga başladı.

-Halinizle onlara anlatmak istediğiniz ki siz kararı vermişsiniz, sanki “siz vazifenizi yapınız, Zâbit Efendi, bizde kendi vazifemizi yapacağız.” demek istiyordunuz. Küçük Rusyalıda cesur bir delikanlı, doğrusu! Ba’zen arkadaşlarıyla konuşurken gördüm de kendi kendime: “bunu ezemezler; bu yalnız ölüme karşı maglub olur. Bunda ki azlet-i yaman!” derdim.

Pâvel sözüme inanırmısın?

Delikanlı başını sallayarak: (2.Kısım 1. Sütunun Sonu)

-Evet, dedi.

-Peki, ben kırk yaşında bir adamım, ya’nin senin yaşının iki misli, senin gördüklerinden yirmi defa’ fazla gördüm, üç seneden ziyâde askerlik etdim; iki defa’ evlendim; birinci zevcem öldü; ikincisini bıraktım, Kafkasyaya, Dukoyore gitdim...nihayet şunu anladımki onlar hiç bir yerde hayat ve faaliyeti maglub edemediler, hayır hayır edemediler;

Ana bu sözleri bütün dikkatle dinliyoırdı; böyle yaşı iyi ilerilemiş bir adamın gelüb oğluna hayatını nakl ve itirâf etmesi kadının hoşuna gidiyor; fakat Pâvel’in bu misâfire karşı muâmelesini pek soguk buluyordu. Bunun te’sirâtını izâle için Ribin’e dönerek:

-Çayla beraber bir şey yemek istermisin? diye sordu.

-Hayır teşekkür ederim, analık! Evde yemek yedim de geldim...İşte böyle Pâvel, sen nedersin? Hayat lazım olduğu gibi gitmiyor fikrindemisin? (2.kısım 2. Sütunun Sonu)

Delikanlı ayağa kalkdı, ellerini arkasına kavuşudurarak odanın içinde dolaşmaga başladı:

-Hayır, o fikirde değilim dedi; hayat iyi gidiyor. O kadar iyi gidiyorki işte siz buraya kadar. Geldiğiniz, bana kalbinizi açdınız. Hayat bizim gibi mutassıl çalışan insanları yavaş yavaş yerleşdiriyor, bir zaman gelecek ki hep yerleşmiş, hep mütehâd olacağız! Şimdi bütün ahvâl bize karşı haksız ve elim biryolda tanzim edilmiştir; fakat hayat bizim gözümüzü açıyor, bize mürâret-i hayatı anlatıyor, hayatı nasıl kullanmak lazım geldiğini gösteriyor.

Ribin Pâvel'in sözünü kesdi:

-Hakkın var, fakat dur bir şeyi söyleyim! İnsanlar teceddüd etmeli, ben bu itikâdeyim. İnsan uyuz olunca ne yapar? Yıkandır, banyoya girer, çıkınca temiz elbise giyer, böylece hastalıktan kurtulur değil mi? hastalık vücuda değil de kalbde ise o vakit deriyi çıkarmalı; ama kanayacakmış, ziyân yok kanasın, çıkarmalı, güzelce yıkamalı; (2.Kısım 3. Sütunun Sonu) sonra temiz yine giymeli, burası da böyle değil mi? Peki, yâ insanın içini nasıl temizlemeli? Hâ?

Pâvel söze başladı; Allahdan, İmparatoradan, me'mûrlardan, fabrikadan, ecnebi aleminin haklarını temdid etmek isteyenlere gösterdikleri mukâvemetden ateşli ateşli bahs etdi. Riblin aralıkda gülümseyor, parmağıyla masanın üstüne urerak Pavel'in nutkuna ahenk tutuyordu.

Fakat bir defa' olsun: "Evet, orası öyle" dememişti. Nihayet nîm kahkaha salıvererek hafif bir sesle:

-Hey yavrum, sen daha gençsin, insanları tanımazsın, dedi.

Pâvel Ribin'in önüne gelerek ciddi bir vaz' ile cevap verdi:

-İhtiyarlıktan, gençlikden bahse lüzûm yok. Maksudımız hangi fikrin doğru olduğunu anlamaktır. Buna bakalım.

-Demek senin fikri ne göre bizi aldatmak için dini de vasita ittihâz ediyorlar, öylemi?

-Mâ-ba'dı var-

mesâî semeresiz kalır ne cezâ, ne tehdid, ne taltif hiçbir şey fâî etmezdi. Söylenen sözler sarf edilen emekler mücella bir mermer üzerine dökülen su gibi bilâ te'sîr akûb giderdi. Halbûki bu çocuk tabien halim ve sakin, ebeveynine mûti' ve pek sevimli idi. Hidmet-i askeriye zamanı yaklaştığı halde kendisine ta'yin etmiş olduğun bir şeyi yapmamak hatt-ı hak etinden bir dürlü ihrâf etmediği için okuyub

yazmağı bile pek nâkıs bir derecede bilirdi. Bir gün ebeveyni ziyârete gitmişdim. Bî-çâreler bir mu'tâd ye'îs dâîmlerinden, bu işe yaramaz, hâyilaz çocuklarından uzun uzadı bahs ederek derdlerini dökmeğe başladılar. Nihayet dedim ki: Pek alâ amâ hiçdemi bir şey yapmıyor?. Vaktini neye sarf ediyor? Saatlerini, günlerini ne ile işgâl ediyor, nasıl istiâmâl ediyor?

-Evet, dediler; hiç bir şey yapamaz, ma'kûl hiçbir şeyiyle iştigâl etmez, ya altı yaşında bir ufak çocuk gibi bir köşeye büzülüb sinek ovalamakla vakit geçirir; yahûd kedi ile, köpek ile, hayvanât ile oynar eğlenir, muktedir olduğu vakit kuş tutmak ve onları doldurmakla uğraşır. Vâkâ muvaffak da olur ama bütün muvaffakiyeti buna münhâsır, "Bu yolda bir hayli mübâheşe ve münâkaşadan sonra çocuğun kuş doldurmakdaki merak ve mahareti nazar-ı dikate alınarak hiç olmazsa bir sana'ta sahibi olması için hayvanat-ı muhtelif numûneleri imâl ve ihzârıyla togul eden bir "Naturalist" yanına çıraklığa gönderilmesine karar verilir. Bu yeni meşgulesine pek az devamdan sonra çocukda bir uyanıklık bir fâaliyettir başlar. Hem öyle başlarki o zamana kadar okumaga, tahsile pek bârid bir nazarla bakmış, bir dürlü ısınamamış iken Paris'in tarih tabii müzesi derslerine devama koyulur ve gitdikce tahsil-i merakı açılır. Vakitle ihmâl etmiş olduğu derslere yeniden pür şevk ve hus sarılıb idâdinin hem ulûm; hem edebiyât şu'belerinden parlak şehâdetnâmeler aldıktan sonra ulûm ve fûnun doktorarısına kadar irtikâ eder. bugün bu adam Fransa'nın medâr-ı şerefi olan zümre-i alimiye dahil, değerli ve muhterem bir muâllimdir."

Şu hikâye pek garibdir; fakat garib olduğu kadar da bâis-i intibâhdır. Vali ve mürebbilerin ne kadar mütekayyız nüfûz-u nazara malik olmaları iktizâ etdiğini göstermekle beraber hemân her hâlkatda bir ser-istiâdâd meknûz bulunduğu ve bu hususda bütün bütün bî-nasib tebâye nadiren tesâdüf edileceğini gösterir. Mes'ele yalnız iyi bakmakda, görmekte ve anlamakdadır. Sen dokuliyetden itibaren çocuk, evde ebeveyn ve akrabası, mektebde muâllimleri tarafından dâimi bir nazar ve tedkik ve mütalâa altında bulundurulacak olursa istihrâc edilecek hüküm hiç olmazsa yüzde seksan nisbetinde sahih ve musib olur. Maa-mâ-fih mektebde tahsil ettikleri ulûm ve fûnûn-u muhtelifeden ba'zılarına gösterdikleri meyil ve muhabbet mahsûsayı nazar-ı itibâra almak kâfi değildir. Oynadıkları oyunlar, oyuncaklarda mesâlik-i muhtelifeden hangisine daha (1.Sütunun Sonu) çok müsta'd olabileceklerini pek çok ahvalde izhâr ve irâneye hizmet eder.

Şehrimiz itbây-ı meşhûre-i ecnebiyesinden ismini zikir etmege me'zûn olmadığım saldide bir tabib Hâzkale bir gün musâhebe ederken çocuklarının hangi meslekte bulduklarını suâl etmişdim. Cevâben üç oğlundan en büyüğünün adem-i istiâdadına ve kendinin muhâlefetine rağmen tabâbete, ikincisinin ticarete selûk ettiklerini, yalnız üçünsünün istiâdadına vaktinde kesb-i vukuûf edebildiği için onu behâk yetiştirebildiğiniz ve bugün henüz genç birisinde büyük bir şimendüfer kumpânyasının elektrik ser-mühendisliğinde bulunduğunu söyledikten sonra bu keşfinin sûret-i vûkû'nu hikâye etdi: çocuk yedi sekiz yaşlarında iken bir gün valide ve pederinin evde bulunmasından bi-l-istifâde konsülün üstünde oturan ve öteden biri merakını da'vet eden bir saati alub dikiş makinesinin tornavidasıyla güzelce söküp parça parça eder. Akşam herkes eve avdet edüb de kabahat meydana çıkınca validesi böyle bir halin tekrar etmemesi için çocuğu güzel bir tak atmak ve bir hafta yemeklerde tatlıdan mahrûm bırakmak suretyile tertib-i cezâyâ kıyâm ederse de doktor buna mâni' olarak çocuğun sökûlmüş parçalar ile beraber bir odaya hasib edilmesi ve saati hâl-i asliyesine getirinceye odadan çıkarılmaması suretyile cezalandırılmasını daha muvaffak bulur. Ertesi gün mevki' icrâyâ konulan bu cezâ hilâf intizâr saatin kısa bir zaman zarfında bütün parçaları yerli yerine takılmış olduğu halde ebeveyne iâdesiyle hitâm bulunca hayretler içinde kalan peder oğlunda makine mühendisliğine büyük bir istiâdâd bulunduğunu anlayarak tahsilini hep ona göre tertib ve tanzim eder.

Bu kabilden bir çok vekâyi' taflâne vardırki nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınsa müstakilen çocukların ta'yin meslekleri için pek kıymetdâr birer vesika teşkil edebilir.

Meselâ: silah ve at merakının, asker oyunlarının, resim ve mûsiki ibtilâsının, sehûlet-i kelam ve cerize-i nutkiyenin; askerlik ve sanayi' nefise ve avukatlık gibi meslek için birer delil istiâdâd teşkil etmeleri pek ziyâde muhtemeldir. Toprak kazmak, bağçe işleriyle uğraşmak, hayvanat-ı ehliye beslemek gibi heveslerde zirâate ve zirâatin şâbat-ı muhtelifesine olan meyil ve istiâdâdları İrane edebilirse de bu mesleğe selûk için iktizâ eden şerâit etrâfiyla mütalâaya şâyân ve zaten maksudumuz olanları şerh ve ityân olduğundan bu ciheti makale-i atiyemize terk ediyoruz.

Hikaye:**Kadın İtirâfları**

Bir saattir başım ellerimin içinde vücudumu ruhumu sarsan bir cümlelerin sadmâtü-l tehimi karşısında inleyorum. Odadan vurulmuş gibi fırlarken zevcemle sigarasından savrulan dumanlara dalmış (1.Sütunun Sonu) lâkayd gözlerinin beni ta'kib etmemesinden ilk defa' olarak hiddet etmedim. Bir facia olmaya hazırlanırken sünen sekiz sene evvelki bir vukûânın yalnız hatıramı değil bütün hayatımı kanadıcı tırnaklarıyla didikleyeceğini, mezardan çıkmış bir kabusunu el şekliyle, gölgesiyle başıma ineceğini his ediyordum.

Bu sekiz sene balolar, tiyatrolar, eğlenceler gibi bir sürü lüzûmsuz, insanı şahsiyetinden, hüviyetinden tecrid ederek diğer giyimli kuklalara benzeten vekâyi' hayatım arasında, bugün hiçbir atâletin, hiçbir sefâhetin, çılgınlığının öldüremediği şiddet ruhumla karşı karşıya geldim.

Üzerinde asırlar geçerken te'sis etmiş bir meşrûtiyet bir refâh ve emniyet ve medeniyet-i ityâdiyle yemekden sonra açlıktan ölenlere aîd bir hikâyeyi dinleyenlerin adem-i itmâdi ile zavallı Türklerin esâretini, gizli sefâletlerini, zelil-i makhûriyetlerini dinlerken biraz peri hikayesi diye dinledik. Fakat benim damarlarımda, müteenni, hükm-ü hür milletin cûlân eden kanında ateşin, biraz da serseri ve asi bir magmûmiyetle felâket, yalnızlık korkusu vardı. Bunda haklı idi. fakat ben ?...Bilemem, hemân o gün acı bir katiyetle gördüğüm o muazzez çehrenin bütün mânay-ı elmeni ruhum inâkas ettirmiş, ve bütün etrâfımdaki şa'sâa ve iştihârdan ona doğru kaçmış, onun sevdasına sığınmak istememişdim.

Fikr-ül-din ötekilerin patırdısına benzemeyen siz fakat bütün benliğimi sarsıcı bir şiddetle beni sevmişti. Bunu bilmiyorum. Bana bir şey söylememiş olduğu halde o mutzârî' nazarları, başkasıyla konuşurken bana teveccühü ile beyhûde bir intilânın ye'îslerini gönderen ve kursuyla ruhuma hayatımın en ateşin dakikalarında his etmediğim, vahşi bir sarsıntı vererek bütün biliye sadık kalmak yemenleri mi tar-u mâr ederdi. Fakat ben vefâkâr ölümlere kadar vefâkar ve temiz olmak üzere dögmüş bir kızdım. Evlenmemize üç ay kalmışdı, bilinin meşrû', müşeffik nevâzeşlerinden beni kaçırın yeni sıtmaya hâtime çekmege karar verdim. Ve buna kanımdaki İngiliz milleti beni muvaffak etdi. Birgün Bili sefâretten çıkarken kendisiyle karşı karşıya geldim. Birden bire:

-Bili, dedim: her şey hazır, iki hafta sonra evlenelim.

Yevm-i izdivâcımız kararlaştı. Pazartesi günü sefâretde nikahalanacak, akibinde İtalya'ya gidecekdik. Elisi şerefimize Şişli'deki evinde bir balo veriyordu. Ben ruhum sani' bir kararla hareketden kalmış, biraz şaşkın, biraz serhoş, bu izdivâcı bekliyordum. Sözüm birine gelecek, işte o kadar, o gece penbe şeffâf bir buluta bürünmüş gibi gösteren muslin fistânın palsileri arasında yükselen başıma, gözlerimin etrâfını ihâta eden siyah halkalara, yanaklarımı solduran o ma'nevi burgunun hasta bir şiddetle sarsdığı gögsüme yanarken bütün bu gözlüğün ne kadar beyhûde (3.Sütunun Sonu) olduğunu düşünerek tebessüm etdim. Salonda o sâimi omuzlarımı ta'kib eden erkek gözlerinin her biri beni bir yabancı tecâvüzü gibi ayrı ayrı beyzâr ediyordu. Kollarımı kanadları solmuş bir kelebek gibi yanıma bıraktıran bir kesel ile kapının önünde elisiye kadiriyordum. Bir makine gibi:

-Fikr-ül-dini niçün da'vet etmedik dedim.

-Da'vetli idi. Fakat niçün gelmedi, bilemem.

Elisi'den misâfirlere bir ma'zeret bulmasını Vebiliyi beni aramağa gelmekden men' etmesini ricâ ettikten sonra yanan alnımı serinletmek için bağçeye fırladım. Hafif bir ay ışığı vardı.

Bu intizâmdan, bu medeni hayatdan gınâ getiren bir Hindli Kadının esrârlı hüviyeti dolaşır. Avrupa'nın hangi şehirlerinde sefâretlerinde dolaşırsa başkaları için bir az mâhlik olan hastamın ve bütün ayaklarım altında sürünen erkek anâsırını ibtilâ sefilânesinin anahtarı bu idi.

Fakat ninni düelloda parçalamış, bir poloneden şöhretinin en parlak gününden cemiyetden çekilivermiş bir Fransız'dan, hasıl hepsinden uzak, ve hiç bunlara sebebiyet vermemiş gibi onların budalalıklarına bir az açub bir az gülen bir lâkaydı içinde yaşadım.

Fakat bugün? Bugün ben bir genç Türk'ün kederli gözlerinin ölüme mütebessüm mânay-ı hâzini ve kim bilir ne mezâlîm, ne mübhem bir korku ile, bir titreyişle işkencelere, karanlık zindanlara doğru yürüyen bu çocuğun dirilen hayali karşısınada varlığımın en çok his eder mahrem köşelerinde birlerzeş elimle vicdanım ürperiyor.

İstanbul'a "Bili" ile evlenmek için halamla beraber gelmişdim. Sekiz sene oluyor. Engin Hind ormanlarının samet-i haşmeti, beni ta'kib ediyordu. Bütün varlığında yıldızlı yalancılıklardan kaçınan bir samimiyet, bir ihtiyâc-ı hayat vardı. Onun için pek edağlı cemiyetin maymunca denilecek medeniyet-i makledeğinde o bir sürü boş kafa arasında uyandırdığım hayret ve mefnuniyetden uzaklaşarak

köprünün öbür tarafındaki sefil, fakir fakat mahzûn, samimi çehrelerde annemin mensûb olduğu cinsin esrârlı haziniyle bir nokta-i bularak hayalim onlara koşardı.

İşte o zaman “Bili”nin yegeni “Elisi”nin evinde bir akşam, omuzları melitene ökmüş bir bikselin ile düşük, fütürlü gözlerle rüyamda beni ta’kib eden bir Türk’e tesâdüf etmişdim. Fikr-ül-din? Zavallı Fikr-ül-din! Nasıl hayatın melutâtıyla lekelenmemiş kalbim ona heman cevap vermişti. O akşam eve döndüğüm zaman annenin karşısında kirpiklerimin uzak bir gölge ile siyahlandığı siyah gözlerime, bu meşâk canlı bir altun gibi solgun alnımı okşayan dalgalara, hiç cevap alamadığı halde mânay-ı halkını sorar gibi kalkan ince kaşlarımda mütevazi halim hatları ile bir az çekinen kavimlere (6.Sayfanın sonu)

Cum’a – 19 Eylül

Tânin

Sâhife 7

mahsus za’fle bu gülen dudaklarımda Fikr-ül-din ile bir münâsib kavmiye ve ruhiye buldum. İkimizin de ruhunu gölgelendiren mübhem bir derd, bir istikbâle inanmayan bagcenin nihâyetinde düşmüş bir kütüğe oturdum. Ötüşen ağustos böceklerinin cavıltısı ile efkârım dağılıyor; düşünememekden memnun, gözlerim kapalı, çiçekleri çimenleri oynatan rüzgarın serin temâs ile alınması göğsümü yakan ateşin mahrûmiyetlerin soğduğunu tehil ile uğraşıyordum. Ayaklarımda insan sürünmesine benzer bir hışıltı his etdim. Fakat korkacak kadar bile ruhumda bir fâaliyet yoktu. Fikrim memleketimin büyük sürüncü bir ölüm bilânını çağırıyordu. Otların arasında yavaş yavaş sürünerek gelecek; zehirli bu meşâk soğuk vücuduyla belime sonra gögsüme sonra bütün vücûduma sarılarak beni ezecek; ezecek, hayatımla beraber zehirli mahrumiyetlerime, asi ümitsizliğime de netice verecekti.

Bir şey süründü süründü, dizlerimin dibine geldi. Ruhuma kadar bütün mevcûdiyetimi döndüren iki soğuk el dizlerimin üzerine düşen beliklerimi kavradı. Gözlerimi açdım. Mübhem ışıklar içinde gözlerinin üstünde sükûd bayraklarının gölgesi titreşen elimdide bir çehre gördüm. Bu beşeriyetin en feci’ bir yeîsiyle ihtilâcî arasında bir simây-ı mûnis idi. ani bir anlayışla ruhlarımız birbirinin ka’rine dalan gözlere kadar gülerken birbirine iltihâk etdi. Bir an, bir lâhze için ruhum bir başka ruhla birleşti. İnsanlığın idi yalnızlığı arkasında bıraktı, fakat o kadar.

Bilinin kuvvetli şen sesi beni çağırıyordu. O vakit hem bir uçurumdan kaçan hem de köhne adanın köhne bağlarına esir kalan zavallı beşeriyetimin isyâlini ile Fikr-ül-dini bir daha görmek için kendimde kâfi kudret his etmedim.

Vereceği cevabı beklemeden şu cümleyi bir emir gibi fırlatarak uzaklaştım:

-Pazarertesi günü mutlak seferâthâneye...bu son görüşümüz.

Fıkr-ül-din seferâthâneye gelmişti.

.....

Birkaç saat evvel Bili, Levânt Herâldı elinden fırlatarak: “Zavallı Türkler, Fıkr-ül-din’i hatırlar mısınız! Dün kardeşini gördüm. Biz düğünden sonra heman İtalya’ya gitmedik mi? Fıkr-ül-din de ve sefâretten çıkdıktan sonra heman Zabtiye Nezâretine gitmiş, gidiş o gidiş...annesi arıyor! Ba’zen meşrûtiyetin bile iâde edemeyeceği zâyî’ olmuş hayatlar var. Ah sefiller!” demişti.

Bilmem bu karanlık odada ne kadar oturdum. Sil gibi parlak bir ziyâ odanın karanlık köşelerini yıkadı. Bili; saat on bir; sefâret balosu için ne vakit giyeneceksin?” diyordu. Ne meş’ûm bir tesâfle bu akşamki penbe buluta benzeyen şifon fistan güzelliği katı’laşmış endamımda zarif bir yumaşaklıkla dökülürken bana kanlı! Adıye haykıracak zân etdiğim çehrem(1.Sütunun Sonu) parlamasına aynada bakdım. Ben sekiz sene evvel bir Türk’ün mukâvemetine gelmesi onu râbit bir zindânda, gaddar zincirler altında çürüteceğini veyahûd boynunda bir taş mermerinin mâî sularında ebediyen uyutacağını ne bilirdim. Fakat o biliyordu!...

Bu zırbe beni birden bire sekiz senedir daldığım tufan-ı sefâhetinden uzaklaştırmıştı. Artık ruhum mecûf bir feci’ bir hatıra müdafâni idi!

-Boğaz 18 Eylül 1324-

Hâlîde Edip

SON

Kanûn-u Esâsi’nin hâtıra-i fâhiresini te’yîd için taraf-ı Hâzret-i Pâdişahi’den te’sîs ve ihdâs buyurulan müdâliyeden hükümdârân-ı izâm hâzretlerine de altundan birer kıta’sı ihdâ buyurulacağından haşmetlü Almanya İmparatoru Hâzretlerinin ilk defa’ Der-Sâadete seyâhetlerinin hatırası olarak mukaddema yapılan madalya cesâmetinde olmak ve altundan imâl itdirilmek üzere ol emirde bakır yahûd nikelden seriân bir nûmune yapıldırılması emr edilmiştir.

Milli Re'îsi İbrahim'in Vefâtı

Milli Re'îs İbrahim'in Diyarbekir ile Zor arasında ecel-i mevûdiyle vefat ettiği oğlu ve haremi tarafımdan Bâb-ı Aliye çeklien telgrâf-nâmede bildiriliyor. Kendilerinin askeri tarafından muhâfaza altına alınlarında bu telgrâfnâmede ricâ edilmiştir.

Şu haberin derece-i sıhhatini bilemeyiz. Bir hayale olmak ihtimâli de vardır. Bu Re'îsi vukûât-ı atıye ile meydana çıkacaktır.

İzmir'de Kazay-ı Müdehhiş

İzmir 30 Eylül – Ruviter Telgrâf şirketinin Şirket-i Hayriye vapurlarından biri İstanbul vapurlarıyla müsâdeme etmiş ve İstanbul vapuru der-akib batmıştır. Yüz kırk kişi magrûf olmuştur.

İzmir, 30 Eylül – Bu Akşam ala-franga saat sekizde Kordelyoya giden küçük bir vapurla şirketin Selânikden gelen bir vapuru arasında müsâdeme vukûâ gelmiştir. Küçük vapur birkaç dakika zarfında gark olmuştur. Havanın bozuk olması hasebiyle yolcuların kısm-i izâmı vapurun kamaralarında bulunuyorlar idi. Bu sebeble tahlis mes'elesi pek güç olmuştur. Magrûkının adedi yüzü mütecâvizdir.

Şirket-i Hayriye'de

Şirket-i Hayriye idâresinden icrâ ettiğimiz tahkikât neticesinde aldığımız ma'lûmat şudur:

Şirket-i Hayriye-i Hâmidiye'nin Selânik ile İzmir arasında işleyen Kesendire vapuru İzmir Limanı dâhilinde işleyen Şirket-i Hamidiye'nin İstanbul vapurunun çarparak bunu batırmıştır.

Magrûfetinin mukaddârı yetmiş seksân kişiyi tecâvüz etmiyor.

Kazaya batan vapurun kapûdanı sebebiyet vermiş. Çünkü kendisi kapûdan yerinde bulunmuyormuş. Oraya tâîfeden birini çıkarmış imiş. (2.Sütunun Sonu)

İzmir'den Telgrâf

İzmir'den aldığımız telgrâfda kazaya dâîr şu ma'lûmât veriliyor:

Selânik'den geç vakit gelen Kesendire Vapuru şirketin karşı yakaya giden İstanbul vapurunu batırdı. Telefât iki yüz kadardır. Otuz yedi kişi kurtarıldı. Çıkarılan magrukların mikdarı kırka balig oluyor. Herkesde pek derin bir heyecân var. Teessür pek ziyâde karşıyaka iskeleleri yakıldı. İdâre yıkıldı. Diğer iskeleler kuvve-i zâbıta tarafından muhâfaza alınıyor. Şirketin diğer vapurlarını Osmanlı harb sefineleri himâye ve muhâfaza ediyor. Ramazan münâsebetiyle mağruk vapurda ancak beş Müslüman yolcu vardı.

Şirket-i Hayriyenin Nazar-ı Dikkatine:

Bugün şirket idâresince bir hayli vakitten beri tekrar etmiş, kabul edilmiş olduğu halde olan mevki' icrâya konulmayan bir karardan bahs edeceğiz. Beğlerbeyi halkının iskelesizlik yüzünden uğradıkları müşkülâtı herkes bilir. Fî-l-hâkika bu müşkülât-ı sahilde ikâmet eden birkaç yalı ashâbın esâsen kendilerine âid olmayan bir hakkı müdafaa için Şirket-i Hayriye ile itilâf hasıl edememelerinden ileri gelmektedir. Fakat son zamanlarda çokdan beri arzu edilen bu itilâf da hasıl olmuş ve şirket ile yalı sahipleri arasında bir mukâvelenâme bile tanzim olunmuş idi. artık kadın, erkek, çocuk bir çok halkın soğukdan, yağmurda, karda vapur beklemelerine mahâl kalmayacağı için Şirket-i Hayriye idâresini bu teşebbüs-ü vazife sinâsânesinden, yalı sahiplerini de komşularına karşı bir az daha merûtkârâne ve merhamet-şîârâne hareket etmek lüzûmunu his etdiklerinden dolayı şâyân-ı takdir görmüş idik!.. fakat bütün bir köy halkının mütehâlikâne icrâsını bekledikleri bu karar mevki' fiile konmayacak, istenen muvakkaf yapılmayacak, ve soğukları, yağmurları ile günden güne yaklaştığını ihbâr ve ihtâr eden kışın bütün tehditlerine karşı şirket birazda müşterilerinin rahatını, sıhhatini düşünmeyecek olursa kendisine karşı her gün bir suretle yükselen şikâyâte kim cevap verecek?.

Dâhiliye Nezâretinde

Dâhiliye Nezâretinde icrâ etmek istediğimiz tahkikâta “Bizce hiç bir haber yok!” cevabıyla mukâbele edilmiştir. Bu gibi vakâ'ların hakikatini saklamaya acaba hâla “Hükümet Hükümet” levâzımında mı add ediyorlar? İzmir'de böyle bir vapur batar; yüzü mütecâviz adem boğulur. Ahâli galyâne gelerek o pisi, merdâr, çürük vapurları parçalamaya kıyâm eder, iskeleleri yakarda Dâhiliye Nezâretinin haberi olmaz, vapurlar mı? Dâhiliye Nezâreti doğru ma'lûmâtı gazetelere teblig ederek halkın teskin izhânına çalışacak yerde (bizce ma'lûmât yokdur.) gibi gülünç ve

şâyân-ı esef bir cevap ile bütün bütün galeyâne (3.Sütunun Sonu) sebep oluşu doğrusu cidden teessüf edilecek bir harekettir.

Sene-i hâzire temmuzu zarfında telgrâf ve posta vâridât-ı umûmiyesi min-hays-ül-mecmû' 5,989,880 guruş 24 paraya ve sene-i sâbıka mâh-ı mezbûr vâridât-ı umûmiyesi 5,540,047 guruş 31 paraya balig olub ledd-ül-mukâyese sene-i hazire temmuzunda 449,833 guruş 33 para fazla vâridât vukû' bulduğu ve sene-i hazire telgrâf ve posta mâaş ve mesârefât-ı umûmiyesi 4,624,797 guruş 3 para ve sene-i sabıkanınki 4,663,278 guruş 4 para olub bu dahi and-ül-muvâzene sene/i hazire mesârefâtı 38,481 guruş 1 para noksan bulunduğu posta ve telgrâf Nezâret-i Aliyesinden teblig olunan cedvelden anlaşılmışdır.

Dikkat!

Şu aralık kalay ve kurşundan imâl olunmuş kulb-u mecidiye çarigi sürülmekte olduğu anlaşılmışdır. Me'mûrun zâbitaca amelleri hakkında tahkikât ve ta'kibât-ı şedide icrâ olunmaktadır. Ahz ve itâda dikkat ediniz.

Anadolu Şimendüfer Kumpanyası

İzmid civarında Armâş Manastırı her sene bir panayır tertib olunur. Panayır günü saat beş buçuğu bir geçe Ezin köyünden hareket edecek tren töbetini Armâşdan gelen trene vererek bir çarpın sonra muvâsalat eder. O yağmurlu havada rıhtıma çıkan iki tren müşterisini vapur-u istiâb edemediğinden bir kısmı açıkda, yağmur altında kalır. temâm bir buçuk saat bekler. Bir devây-ı ma'nevi talebiyle Armâş Manastırına giden bir çok kötürüm, menzûl, müteverrim bî-çâreler için doğrusu pek insaniyetkârâne bir muâmele:

Haliç İdâresinin Yolsuzluklarından

Evvelki akşam Yemiş iskelesinden köprüden gelecek vapuru bekleyen yolcular pek aldanmışlardır. Harab, nerede ise bütün bütün yığılmaga hazırlanan bu iskelede bir çok beklenir. Vapur gelir, zaten dolu, içerüye dolmak için hücum gösterirler. Son derece de kargaşalık. Herkes kapudan birine, karganların üstüne çıkar. Vapur kallkar ahali bakakalır. İskele me'mûru artık vapur yok cevabını verir yağmur yağıyor. Vakit geç, kadın, çocuk; herkes, söylenerek çamur içinde yagmur

altında dağılır. Araba yok, Hasköye, Halıcı oğluna gidecekler Balatdan kayığa binmek üzere oraya kadar yayan yürürler.

Eskiden bile tahmülfersâ add edilen şu hallere insan hele şimdi hiç kâil olamıyor. Şu hale yalnız rezâlet olduğu için, büyük bir tehlike teşkil ettiği için de ehemmiyet veriyoruz. Bu kumpanyaya karışan kimdir? Halic’de oturan bî-çârelerin hayatı yokdur değersiz bir şeymidir ki şu çürük çarık varuplara rast gele, o kadar galabalık dolduruluyor, kalanlar cemâdât-ı makulesi imiş gibi iskelede bırakılarak “Başınızın çaresine bakınız” deniyor! (7.Sayfanın Sonu)

Sâhife 8

Tânin

Cum’a – 19 Eylül

Hicâz Ahvâli

Tâif’den Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti Hicâz Şu’besi tarafından yazılıyor:

“Râtıb tarafından deve başına beş ay hac mevsiminde üç, evkât-ı sâirede bir mecidiye resm-i keyfiye tabi’ tutulan Cidde – Mekke Hâcâc ve tüccar nakliyâtı ve deve başına zaman-ı hacda yirmi dört mecidiye vergiye tabi’ olan Mekke – Medine Kovafli serbest bırakılmış, hülâsa Ahmed Râbit senevi 120, 130 bin lira şahsi irâd aldığı şu menbâ’ cism-i irtikâb bir santimine kadar kurutulmuştur.

Mekke’de, Tâife Ahmed Râbit tarafından şerif-i kâimmâkamlarına tevdi’ olunub erbâb-ı musâlih için mesdûd bulunan ebvâb-ı hükümet açdırılmışdır.

Şerif kâim-mekâmlarının andı hükümleriyle tevkîf oluna Tâif’de altmış ve Mekke’de yüz kişi tahliye etdirilmişdir.

Mekke’de şimdi ne kadar teşkil edilmeyen belediye hey’etinin intihâbı başlanmışdır.

Cidde’de Ahmed Râtıba senevi 20, 30 bin lira vâridât getiren vapur sendikasının mülgâ olduğu ilân edilmişdir.

Mekke’de halka resmi nâmıyla ihtiyâcât-ı müberremeden alınan ve senevi vâridâtı on bin lirayı tecâvüz eden şahsı vergi kaldırılmışdır.

Mahsusât askeriye’den alenen kati’ etdirilmekte olan yüzde yirmi beş jandarmanın senevi yedi sekiz ay tedâhülde bırakılan mahsusâtında yüzde doksan kırması ilgâ olunmuşdur.

Altı ay evvel şimendüfere mâni' olmak için kasden ayaklandırılan Araban dâire-i itâate gelerek kavâfil tüccar ve Hicâz salimen Mekke'ye gelmiştir. Bunların serbestisi fiyat-ı aşyanın derhal tenzilini mûcib olmuştur.

İdâre-i sâbıkadan me'yûs ve beyzar olan ba'zı kimseler alet-i zalim olan ba'zı me'murlara tecâvüz etmek kasdında bulunmuşlarsa da adiyelerin ahkâk-ı hâk için mahkemeye mürâcâatları icab edildiği lisan-ı münâsible kendilerine tefhim olunmuştur.

Yirmi sekiz seneden beri Tâîf zindanında mahbûs olan bî- günahların müsârif-i sefiriyesi için iâne derc edildiği gibi müdhet yaşayan hevâbegâh idisine mükemmel bir türbe inşâsı için de iâne dercine başlanmıştır.

-Ahenkden-

Sandaneski

Bulgar Merkeziyet Fırkası Re'îsi Sandaneski Efendinin tevkif ve sonra tahliye edildiği yazılmışdı. Rumeli müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa Yeni Asır Gazetesi muhârrirlerinden birine vâka'nın hakikatini ber vechi ati hikaye etmiştir: Menlik havalisinden ba'zı Bulgarların toplanup silah ve ayak ta'limleri etmek, intihâb icrâsına mümânaatle defterleri vermemek, komite nâmına yine Bulgar ahaliden tehdiden para doplamak gibi ahvâle tasdi edildikleri haber alınması üzerine bunların katiyen men'i, hilâf-ı kânun-u harekâtı görülenlerin hemân der-destiyle mahkemeye tevdi' için Siroz mutasarrıflığına o emr-i mukteziye verilmiş, ve hükümetin teşebbüsâtının ciddiyeti İrane-i ve inzâbâtı muhâfaza için mukâddâr kâfi askeri sevk olunmuştur. Hükümet vazifesini derhâl ve kemal-i ciddiyet ve adaletle icrâ edince bu kabil, hilâf kanun-u müsellih ictimâiler dağıldı. Köylerden intihâbât defterleri verildi. Muâmelat-ı mecrây-ı kanunuye ircâ' edildi. Sandaski Efendinin tevkif olduğunun katiyen asıl ve esası yokdur. İttihad ve Terakki Cemiyeti esasen muâmelât-ı hükümete müdâhele etmediği, ve zaten Sandaneski Efendi tevkif olunmamış bulunduğu için Sandaneskinin cemiyet tarafınadn vâki' olan müdahâle üzerine tahliye (1.Sütunun Sonu) edildiği hakkındaki zevâtı tekzib sadedinde söz söylemeğe mahal kalmaz.

Taşlıca mutasarrıf ve kumandanlığına ta'yin olunan Erkân-ı Hârbiye Mir-Alaylarından Carid Beyin ma'zeret serdiyle bu hizmeti kabul etmediğini, Selânik jandarma kumandanlığından da istiâfâ etdiğini yeni asır refikamız yazıyor.

Bahriye ve Zâbtiye Nâzırları dün Bâb-ı Ali'ye gelerek Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretlerini ziyâret etmişlerdir.

Hicâz Demiryolu İdâre-i Maliye Nâzırı Zihni Paşa dün Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretlerini ziyâret etmiştir.

Sırbistan Sefiri Hâzretleriyle Karadiliyone Bankası direktörü dün Sadr-ı Azâm Paşayı ziyaret etmiştir.

Hüdâvendigâr Valisi Tevfik Bey dün Dâhiliye Nâzırı Bey Efendiyi ziyâret etmiştir.

Hüdâvendigar Vilayeti ahalisi Vali Tevfik Beyi istemediklerine dâir yaptıkları mahzuru da'va vekili Şevket Bey ile hevâce Halil Efendi'ye tevdiyen İstanbul'a gönderilmişler, Sadr-ı Azâm Paşa'ya takdim etmişlerdir. Mahzur Hakkı Beye havale olunmuştur.

Rum misafirlerimiz ile birlikte bulunan gazeteciler ve ba'zı mu'teberân dün Bâb-ı Ali'de Sadr-ı Azâm Paşa Hâzretlerini ziyâret etmişlerdir.

Feyz Harit Gazetesinin yakında yine intişâr edeceği matbûâtımıza haber verilmiştir.

Asâr-ı Müntesere:

Kalem refikamızın dünkü nüshasını gayet zarif ve ma'nidâr resimlerle müzbin olduğu halde intişâr etmiştir.

İctimâiyât, felsefiyât ve tabiatdan ahs olarak gayet ciddi ve istifâde bahş bir surette intişâr etmekte olan "Envâr-ı Ulûm" mecmûasının dördüncü nashâsı da neşr edilmiştir.

"Ma'kûs-u Efkâr-ı Askeriye" nâmiyle ulûm ve fûnûn ve edebiyat-ı askeriyeden bahis olmak üzere intişâr eden risâlenin ikinci nüshâsı dün çıkmıştır.

Osmanlı Zirâat Cemiyeti'nin son defa'ki müzâkerâtını kararlaştırmak üzere bi-l-cümle müntesibin zirâatin Eylül'ün yirminci cum'a ertesi günü saat beşde Mülkiye Baytarı Mekteb-i Alisinde hâzır bulunmaları.

Fenikis İngiliz sigorta kumpanyasının idâre-hâneleri Eylül'ün yirmi ikinci gününden itibaren Galata'da Bank-ı Osmani sırasında Voyvoda Hanına ya'ni İngiliz Posta Hânesinin bulunduğu mahale nakl edilecektir.

BORSA

Der-sâadet Borsası

Fî 11 Eylül Sene 324

Para	Guruş		
35	100	Açıldı	Divân-ı
31	100	En Aşağı	Muvahhede-i
00	101	En Yukarı	Osmaniye
32	100	Kapandı	Tâhvilatı

(2.Sütunun Sonu)

Santim	Frank		
12	172	Açıldı	
50	171	En Aşağı	Şârk Demiryolu
12	172	En Yukarı	Tâhvilatı
50	171	Kapandı	
00	514	Frank	Anadolu Demiryolu Tâhvilatı
55	14	İngiliz Lirası	Anadolu Demiryolu Hisse Senedâtı
0	4		Osmanlı Sigortası Hisse Senedâtı
00	39		Şirket-i Hayriye Hisse Senedâtı
2	3		Şirket-i Hayriye-i Hâmidiye Senedâtı

Lirây-ı Osmani

00	485	Frank	Der-sâadet Tramvay Tahvilâtı
75	3	Lira	Tramvay Joisans
80	7	Lira	Der-sâadet Tramvay Hisse Senedâtı
20	18	Lira	Tütün Rejisi
00	122	Frank	Selanik Bankası
00	431	“	Der-sâadet Rıhtım Tâhvilatı
00	301	“	Der-sâadet Su Şirketi
00	440	“	Balya Kara Aydın Hisse Senedâtı
00	34	“	Karasu Adı
00	39	“	Karasu Mümtâz
00	112	“	Kendire Adı Hisse Senedâtı
00	118	“	Kendire Mümtâz Hisse Senedâtı
00	295	“	Erikli Ma'deni

Meskûkât

En Yukarı		En Aşağı			
Para	Guruş	Para	Guruş		
		35	104	Altılık Nısfı	
		20	103	Beşlik	Lirây-ı
		20	101	Metâlik	Osmani
28	107	26	108	Sim Mecidi	ir
		35	107	Sim Çarığı	L ir â

		20	104	Sim Aksanı
17	87	11	87	Fransız Altunu
32	109	26	109	İngiliz Altunu
		00	91	Pul Altunu
		00	50	Karamis Altunu
30	107	10	107	Mark Altunu
71	8	70	8	Karbun Kâîmesi

Kombiyo

35	109	Guruş Londra Üzerine 3 Mâh Va'deli (Lirây-1 Osmani Yüz Guruşdan)
00	110	Guruş Londra Üzeri Bilâ Va'de
81	22	Frank Paris Üzerine 3 Mâh Va'deli (Bir Aded Lirây-1 Osmaniye Mukâbil)
86	22	Frank Paris Üzerine Bilâ Va'de
64	18	Mark Berlin Üzerine Bilâ Va'de
91	21	Kuron Viyana Üzerine Bilâ Va'de

Viyana		Londra		Paris		Guruş	
	25	92		85	92		Divân-ı Mübdele-i Muvahhede-i Osmaniye Tahvilâtı
70	184			50	173	Frank	Şark Demiryolu
						“	Tâhvilat-ı Osmaniye
						“	Tâhvilat-ı Mümtâze (Gümrük)
	75	18		00	820	“	Bank-ı Osmani Hisse Senedâtı
497				00	422	“	Tütün Reji Hisse Senedâtı

Galata ve İstanbul'da Yeni İnşa Olunan

Aştâyen

Elbise Mağazası

Bi-l-hassa Ramazan-ı Şerife, bayramlara mahsûs olarak erkek, kadın ve çocuk elbiseleri, Amerikan ayakkabıları, ananas ma'mûlatdan tuhâfiyeler ve son modaya muvaffak her nev' eşya yeniden celb ve pek ahûn fiyatla mevki' fûrûhata vaz' olunmuşdur.

Mösyö Jöl Fork İdaresinde.

Beyoğlunda ve modada Fransız Lisesi Sene-i Cedide derslerine Eylül'ün 21 inci günü başlamıştır. (3.Sütunun Sonu)

Galata'da

Tirineğ

Elbise Eşya Tuhafiye Kundura Mağazası

Şarkda müesses hazır elbise mağazalarının en eskisi ve en mükemmeli olan Tirineğ Mağazası kemâl-i şecâatle istihsâl-i hürriyet eden bir çok Osmanlı müşterilerle bi-l-iştirâk hepsinden ikdâm-ı izhâr mahzûziyete şetâyân olmuş idi. ahbây-ı mes'ûdesi olan Osmanlıları, takarrüb eden aydisi'yed münâsebetiyle tebrige itdâr ederek kadın, erkek, çocuk için suret-i mahsûsa da celb eylediği hazır kışlık ve mevsimlik elbiseler ve her nev' ayakkabıları, çamaşır, serpûş ve ziynet-i seyâhet

eşyâlarının en iyi cinsinden olduğunu ve fiyatlarının hunluğu nisbetinde salâbis ve münâsebetleri bulunduğu ihbare mesârâat eder.

Bayramlık Elbise Keyfi
“Mayır” Mağazalarından Alınız

Zarif, Metin, Modaya Muvaffak
Galatada Kara Köyde ve İstanbul’da Köprübaşında

Eylül’ün yirminci akşamı Tepebaşı kışlık tiyatrosunda Nuri Bey’in 3 perdelik “Plevne” piyesi ilk defa’ olarak ve Fransızca lisanla oynayacaktır. Biletler şimdiden tiyatrodâ satılıyor.

<p>Emniyet-i Umûmiye ve bi-l-hassa İslâm müşterilerinin itimâd ve teveccühünü kazamış olan şehrimizin en kadim ve en meşhur İngiliz Mağazasının bir müddetden beri İngilterede bulunan sahibi bu defa'oradan bir çok nefis, zarif ve ağır mallar iştirâ ederek avdet eylemiştir.</p>	<p>HAYRET</p>	<p>Beyoğlunda Caddesi Kebirde Rusya Konsolosu karşusunda</p>
--	---------------	--

Kemal Ömer Tuhâfiye Mağazası

Sultan Hamamında Yeni Cami' caddesinde numara 18

Malları: metin, nefis – çeşidleri: mükemmel, zarif – fiyatları: ahûn.

Tuhâfiyeye âid her nev' levâzımın en son modaları bulunur. Pâ – Cehâ

Tevfik Fikret

Hanımlara mahsûs gazete matbûasında tertîb ve Sabah matbûasında tab' olunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

41. ve 63. NÜSHÂLARIN DEĞERLENDİRMESİ

3.1.41.Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanin Gazetesinin Hicri 14 Şa’ban 1326, Rûmi 28 Ağustos 1324 tarihli 41. Nüşhasını genel olarak değerlendirdiğimizde; İç siyasette “Rumların Programları” – “Amerikan Koleji” “Osmanlı Seyr-i Sefâin Şirketi” “Telgraflar” konularının ön plana çıkmıştır.

Yazar Hüseyin Câhid tarafından kaleme alınan “Rumların Programı” başlıklı makalede; Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Rumların²⁴, Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan diğer milletlerden (Bulgar, Musevi, Türk) daha fazla imtiyâz talep ettikleri, İstanbul Rûm Patrik’i Ovakim Efendi’nin Rûmların rûhani ve cihani meclislerindeki görüşmelere temel teşkil edecek gayri resmi imtiyâz talebinde nikâh, emlak işleri, Patrik bünyesinde çalışan rûhani sınıfın genel hukuk davalarının Patrikhane tarafından görülmesi, Fatih Sultan Mehmed Han İstanbul’u feth ettiği zaman bu hakkın kendilerine verildiği, kendi işlerinin devlet otoritesinden bağımsız Ortodoks mezhebine göre halletmek istediklerini, Rûmların daha fazla mezheb imtiyâzı talep ettikleri anlaşılmaktadır.

²⁴Rum: Bizans şehrini yeniden kurduktan sonra burada oturmaya başlayan Roma İmparatoru Konstantin, Bizans’a rağbeti arttırmak için bu şehirde yerleşenlere Romalı vatandaş hukukunu bahşetmişti. Zamanla, Doğu Roma’nın hudutları içinde oturanların hepsine Romalı denmeye başlandı. Bu kelime arapçaya Rumî şeklinde geçti. İmparatorluğun hâkim olduğu yerler ve bu arada bilhassa Anadolu Mülk-i Rum diye anıldı. Sonraları, aynı memleketlere sahip olan Osmanlı hükümdaranı Rûm padişahı demek âdet olduki Roma İmparatoru demektir. Osmanlı devrinde ise önceleri merkezi Amasya olan Sivas vilâyetine Rûm vilâyeti adı verilmiştir. Bundan başka bu İmparatorluğun hudutları içinde yaşayan ve Elen ırkından olanlara Rûm milleti dendi ki, hâla bu tabir kullanılır. Nitekim Ortodoks patriğine de Rûm patriği adı verilmiştir. Araplar ve İranlılar Osmanlıları Rûmi diye anmışlardır. Sertoğlu, Midhat, “Osmanlı Tarih Lügati”, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1986, s.284 - 285

Yazar İsmail Hakkı makalesinde İntihâb-ı Mebûsan Kanununun eleştirmekte, bu kanunun hem eskiye hem yeniye göre bir şekle sokulamadığı, çıkarılış amacının Mebûsan Meclisi'nin oluşmasının temel dayanağı olduğu, ama kanunun çıkarılış amacından uzaklaşmış, bir düzensizlik su-i istimalle, dışarıdan müdahalelere açık bir hâl aldığı, Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan milletlerin kendi mebûslarını kendi seçtiği, İstanbul dışındaki bölgeler meb'us seçerken daha çok İstanbul, Selanik, İzmir, Beyrut, Şam gibi fikir açısından gelişmiş yerlerde bulunmuş hemşerilerinden seçmeleri, seçilmiş bir Meb'ûsun sadece bir köyün, nahiyenin, sancağın değil bütün milletin vekili olduğu, bu sayede Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan milletlerin (Bulgar, Rûm, Ermeni, Musevi, Türk vb.) daha iyi temsil edileceğini beyan etmektedir.

Yazar Halide Salih “Açık Sözler” başlığı altında İstanbul'da bulunan Amerikan Kolejini kaleme almakta; Yazar eğitimini Amerikan Kolejinde yaptığı, II.Abdulhamid'in devrinde Türk kızlarının bu tip okullardan yararlanamadığı, “Hürriyet” ibâresiyle bu okulda tanıştığı, II.Meşrûtiyet'in ilanı ile (1908 – 1909) ülkedeki II.Abdulhâmid Han'ın idaresinin kalktığı, yeni bir rejimin geldiği, bu yeni rejimle birlikte Türk kızlarının bu tip okullardan yararlanmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Tanin gazetesinin 41. Nüşâsındaki “Temenniler” kısmında “Osmanlı Seyr-i Sefâin Şirketi”²⁵ kaleme alınmaktadır. Osmanlı Devletinin jeopolitik konumu nedeniyle en önemli sahillere sahip kıtada bulunduğu, Karadeniz, Akdeniz, Kızıl Deniz, Marmara Denizinde önemli sahillere sahip olduğu, bu sahillerde Osmanlı Devletinin ekonomisi açısından ticaretin yapıldığı önemli limanlar ve iskelelerin bulunduğu; ama bu sahillerden Osmanlı Devletinin yeteri kadar yararlanılmadığı, denizlerdeki ticaretin yabancı devletlerin elinde olduğu, bu durumun üzücü ve elem

²⁵Seyr-i Sefain : Deniz Üzerinde bir noktadan bir noktaya gitmek için takibolunması lâzım elverişli yolu tâyin etmek ve her hangi bir zamanda parakete iş'âriyle veya evadd-ı arziyyeden yapılan kerterizat ianesiyle bulunan noktayı tâyin etmek ve tehlikeli mintakalardan korunarak geçmek usullerinden bahseden fennin adıdır.

Gemi işletmek üzere kurulan teşekkülün adıdır. Resmî unvanı “Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi” olan bu idare “İdare-i Mahsusa”nın yerine kaaim olmak üzere 1326 (1910) da teşekkül etmiş ve Cumhuriyet Devrinde de adı “Deniz Yolları” na çevrilmiştir. Pakalın, Mehmet Zeki, “*Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*” İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 199 - 200

verici bir durum olduğu, söz konusu denizlerdeki ticarete özellikle önemli sahil noktalarında Osmanlı Devletinin bandırasının ve tüccar vapurlarında Osmanlı Devletinin üstünlüğü olması, Osmanlı Devleti himayesindeki denizlerde ticaret yapan yabancı devletlerin Osmanlı Devletinin ekonomisine zarar veremeyecek hatta yararlı olabilecek derecede ticaretlerine sürdürmeleri, bunun için özel teşebbüsü yeteri kadar desteklemek gerektiği, Osmanlı Devletinin himayesi altındaki denizlerde üstünlüğün ele geçirilmesi için bir Seyr-i Sefâin şirketinin kurulması gerektiği, böyle bir şirketin kurulması için gerekli sermayeyi sağlayabilecek sermâyedarlar olduğu, böyle bir şirket kurulduğunda denizlerdeki Osmanlı ticaretinin canlanacağı, ülke ekonomisine büyük bir katkı sağlayacağı belirtilmektedir.

Tânin gazetesinin diğer bölümlerinde Maliye Nezâretinin memurlar nezdinde maaş sistemine geçeceği; vekillerin uğraşması gereken konularla uğraşmadıkları, uğraşılan işlerin gizli tutulduğu; Dersim bölgesinde meydana gelen olayların güvenlik güçlerince bastırılmaması bunun neticesinde bölgeye Ferik Ali Paşa ile Şûray-ı Devlet Azâsından Mustafa Beyin teftiş için gönderildiği; Yıldız Sarayı²⁶ civarına daha önce atılan bomba ile ilgili olarak “Vahan” adındaki birinin II.Abdulhamit Han idaresine karşı eylemde bulunduğu gıyabında tutuklama kararı verildiği, Vahan adlı şahsın İstanbul’a giriş yaptığı zaman Zabtiye Nezareti²⁷ tarafından tutuklanması, Vahan’ın yapmış olduğu eylem II.Meşrutiyet’in ilanı ile hürriyet ortamına girilmesi, ülke genelinde genel bir af çıkarılması ile Vahan’a yönelik suçlamanın ortadan kalkması, Vahan’ın tahliye edilmesi gerektiği; Bulgar Kapu Kethüdalığı, Vahan’ın Bulgar olduğu, kendisinin anarşistlikle alakası bulunmadığı, bunun için genel aftan yararlanması gerektiği, bunun için Zabtiye Nezaretine müracaat bulunulduğu; Osmanlı Devleti bünyesinde faaliyet gösteren Şirket-i Hayriyenin yöneticilerin tutumu dolayısıyla iş yapamaz hale geldiği, bunun

²⁶Yıldız Sarayı: Beşiktaş’ın yukarı tarafında ve pek lâtif bir mevkide bulunan sarayın adıdır. Pakalın, Mehmet Zeki, *a.g.e.*, s.635

²⁷Zabtiye Nezareti: Polis umum müdürlüğü yerinde kullanılan bir tabirdir. 1908 Temmuz İnkılabına müteakıp İstanbul Polis Müdürü unvanını alan ve Tanzimat’tan sonra teşkil edilmiş bulunan bu teşekkül “Zabtiyye Nâzırı” unvanını taşıyan büyük bir memurun idaresi altında müstakil bir teşekküldü. Pakalın, Mehmet Zeki, *a.g.e.*,s.644

ıslahı için İdare Meclisi kurulduğu, İdare Meclisinin de Şirket-i Hayriye'nin ıslahı için yetersiz kalacağından; Ser-asker sâbık Rıza Paşa'nın Beşiktaş'da Yeni Mahalle semtinde konak inşa ettirdiği, konak inşası sırasında kullanılan mermerlerin parası olan 586 liralık borcunu vermediği bunun için davalık olduğu; Selanik cihetinde meydana gelen grevlerde trenlerin işleyemez duruma geldiği, bu yüzden ulaşması gereken postaların irsali geciktiği, postaların deniz yoluyla ilgili yerlere ulaştırılması gerektiği, bu durumdan tüccarların şikayetçi olduğu, zarara uğradığı, ibraz edilmesi lazım gelen poliçelerin kaldığı belirtiliyor; İzmir'e giden savaş gemilerinin durumu hakkında teftişte bulunmak üzere Deniz Kuvvetlerinden Mir-Alay Hafız Mehmed Beyin riyaseti altında bir heyetin gönderildiği; Bulgaristan'da yayın hayatına devam eden Veçerna Posta gazetesinin haberine göre, Bulgaristan Reisi Nezari Malinuf Efendi bazı önemli meseleleri görüşmek üzere Avrupa'da seyahatde bulunan Bulgaristan Prensini yanına gittiği, Bulgaristan Prensi ile yapılan görüşme neticesinde Avrupa'da bulunan bankaları ziyaret ederek ileride yapılması planlanan dış borçlar hakkında görüşmelerde bulunacağı; Tapu Katipleri maaşa bağlanmadan önce aidaatla gelirlerini sağladıkları zamanda Ziraat Bankasından para çeken çiftçilerin çektikleri kredi karşılığında ellerinde bulunan malları rehin gösterdikleri, malları rehinden kurtardıktan sonra bunun karşılığında tapu katiplerine birer guruş ücret verdikleri, tapu katipleri maaşa geçince daha önce alınan birer guruş ücretin bundan sonrada alınıp alınmayacağı hususunda taşralardan merkeze görüş sorulduğu, verilen cevapta daha önce yapılan işlem başına bir guruş veren çiftçi şimdi yapılan işin her bölümü için üçer beşer guruş harç parası vermeye mecbur tutulduğu belirtiliyor.

İttihad ve Terakki Cemiyetinin ²⁸siyasi nüfuzunda yayım hayatını sürdüren Tanin Gazetesinin bu nüshasında halktan Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyetinin

²⁸II.Abdulhamid devrinde devletin dağılıp parçalanmasını içlerine sindiremeyen kimi Askerî Tıbbiye öğrencileri, bir araya gelip gizlice buluşarak İttihad-i Osmanî adı altında örgütlendiler. Örgütün kurucuları İshak Sükûfî, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet ve Hüseyinzâde Ali idi. Örgüt, kısa sürede yüksek okullarda yaygınlaştı. “Devleti kurtarmak” isteyen kimi yüksek asker ve sivil bürokratlar da çok geçmeden örgüte katıldı. Fransa'da bulunan Ahmet Rıza'nın 1889'da katılmasıyla Paris'te de bir şubesi oldu. Bu arada adı da İttihat ve Terakki'ye çevrildi. “İttihât” adından da anlaşılacağı üzere bu aşamada Cemiyet'in amacı tüm Osmanlıların birliğiydi. Başka bir deyişle, bilâ tefrik-i cins ve mezhep ilkesine sahip çıkmış bulunuyordu. Cemiyet'in 1895 – 1896 Nizamnâmesi'nde amacın özgürlüklerin ve insan haklarının çiğnenmesini önlemek olarak gösterilmiştir. Yabancı devletlerin saldırılarından ve içişlere karışmalarından hükümet sorumlu tutulmuştu. Çetin, Yetkin, “*Siyasal Düşünceler Tarihi II*”, İstanbul, Güner Yayınları, Eylül 2012, 3. Baskı, s.775

İstanbul Merkezine yaptığı yardımları yayımlamıştır. Bu yardımlar Hicri 14 Şaban 1326, Rûmi 28 Ağustos 1324 tarihine kadar 232.757 guruştur.

İstanbul’u ziyaret eden Bulgaristanlı ve Romanyalı dostlara dostluk bağlarına daha da kuvvetlendirmek için Mekteb-i Aliye²⁹ ve Mekteb-i Sultani³⁰ mezunlarından mürekkep iki yüz kişilik bir heyetin Varna ve Köstenceye azimetleri kararlaştırılmış, bu seyahet için Marmara Vapuru tahsis kılınmış, vapur seyahat için Galata rıhtımından hareket edip, seyahat bir gün süreceği belirtiliyor.

Dünyada meydana gelen olaylar hakkında bilgi veren “Telgraflar” kısmında; 8 Eylül Tarihli Prag’dan alınan telgrafta, Uluslar arası Ticaret Odaları Kongresinin sona erdiği, gelecek kongrenin Londra’da 1919 tarihinde toplanacağı; 8 Eylül tarihli Kopenhag’dan alınan telgrafta, Eski Adliye Bakanı Mösyö Alberti’nin büyük sahtekarlıklar içinde bulunduğu, Maliye Nezaretine, Milli Bankaya ve Özel Bir Bankaya ait muamelatta toplan 30 milyon kuron civarında sahtekarlık yaptığı, zarar ve ziyanın tahsil edilmeye çalışıldığı; 8 Eylül Tarihli Roma’dan alınan telgrafta İttihad ve Terakki üyelerinin İtalya’da toplandığı, Kanûn-u Esâsinin 113 maddesinin ilgası için Meclis-i Mebusanda çalışılacağı mevzuları öne çıkan konulardır.

²⁹Mekteb-i Aliye: Yüksek Mektep, Yüksek Okul

³⁰Mekteb-i Sultani: Şimdiki Galatasaray lisesinin ilk adıdır. 1284 (1867) Değerli müdekkik Osman Ergin ilk liselerden bahsederken (Türkiye’de Maarif tarihi, C 2, S 400 ve müteakip): “1254 (1838) de ilk sivil mektepler açılmak istenildiği zaman sıbyan mektepleri ıslah edilemeyerek ondan üstün bir tahsil verecek olan rüşdiyelerin açılmasına baş vurulduğu gibi 1284 (1867) de de henüz orta mektep demek olan idadiler açılmadan ondan üstün bir tahsil müessesesi olan liselerin vücuda getirilmesine çalışılması oldukça garip görünür. Fakat bunun sebepleri izah edilirse meselede garabet kalmaz sanırım. Bu devrede açılmak istenilen ve açılan liseler: Mekteb-i Sultani ile Dar-üş-Şafaka’dır. Birisi: Müslim, gayr-ı müslim, zengin, ötekisi: fakir aynı zamanda anasız, babasız islâm çocuklarına tahsis edilmiş olan bu iki müessese Türk Maarif Tarihinde birer mühim varlıktır” dedikten sonra Mekteb-i Sultani için şu tafsilatı veriyor: Pakalın, Mehmet Zeki, *a.g.e.*, c II, s.455-456

3.2.42. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanin Gazetesinin Hicri 15 Şaban 1326, Rûmi 29 Ağustos 1324 tarihli 42. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; “Türk – Fransız Dostluğu” – “Yabancı Ülkelere Giden Sefirler”, “Yapılacak olan istikrazdan”, “İran ahvalinden”, “Tebriz ihtilalinden” ve dünyada meydana gelen olaylar hakkında bilgi veren telgraflardan bahsedilmektedir.

Yazar Hüseyin Cahid Tanin Gazetesi'nin bu nüshasında kaleme aldığı makalesinde Türk – Fransız dostluğuna temas etmekte, Osmanlı Devletinde bir dönem özellikle Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde ülkede Fransız hayranlığının hakim olduğu, bir çok nokta bakımında iki milletin birbirine benzediği, okullarda özellikle askeri okullarda Almanca ve İngilizce'den sonra 3. bir dil olarak Fransızca öğrenmeye ayrı bir önem verildiği, Fransız Edebiyatına ait eserler büyük bir coşkuyla şevkle okunduğu, özellikle Russo³¹, Didero gibi fikir babası yazarların eserleri okunduğu, onlardan “Vatan” ve “Hürriyet” kavramların bu yazarlardan öğrenildiği, bir dönem Türk Gençlerinin Fransız hayranlığı ile yetiştiği, Türk eserlerinin pek okunmadığı, hatta okunmaya değer görülmediği, zamanla Fransız yazarların aldıkları yanlış malumat neticesinde Fransız Edebiyatında Türkler aleyhinde Türkleri üzecek eserler basmayacaklarını, Türklerin Fransızların dostu olduğu, her ne kadar Türklerin İngilizleri sevdiği meziyetlerine hürmet ettiği, Almanların gayret ve faaliyetlerini takdir ettikleri, ama Fransızlara ayrı bir hayranlık duydukları, Osmanlı Devletinin karanlık günlerinde Türk Gençlerine fikirleriyle bir ışık olan Fransız yazarları unutmayacaklarını dile getiriyor.

Paris'e giden Naum Paşa hakkında yazılan makalede; Tan Gazetesinin Fransa'ya sefir olarak giden Naum Paşa hakkında yazdığı makaleyi eleştirmekte;

---

³¹1712 yılında Cenevre'de doğan Rousseau, saatçılık yapan bir babanın oğludur. Demek ki, bir küçük burjuva ailesinin çocuğu olarak dünyaya gözlerini açmış. Ne var ki, doğumu anında annesini yitiren Rousseau, babası da yaptığı bir kavga sonucunda Cenevre'den kaçmak zorunda kalınca, küçük yaşta bir papazın yanını bırakılmış, iki yıl süreyle bu papazla birlikte yaşamış, bunu izleyen iki yıl boyunca da bir oymacının yanında çıraklık yapmış, ancak gördüğü eziyete dayanamayarak buradan kaçmış. Onun için artık on üç yıl sürecek bir serserilik dönemi başlayacaktı. Her türlü işe girip çıkacak, yoksulluk çekecektir. Giderek eğitimlik, müzik öğretmenliği ve sekreterlik yapacak, sonunda da Paris'e yerleşecektir. Yetkin, Çetin, *Siyasal Düşünceler Tarihi II*, İstanbul, Güner Yayınları, 2012, s.569-570

Temmuz 1908 yılında ilan edilen II.Meşrutiyet ile ülkeye bir hürriyet havası geldiği, bu durumun hem içeride hem de dışarıda hissedildiği, yabancı ülkelere dışarıya giden Devlet Adamlarının yapacağı işleri de etkilediği, istibdad devrindeki gibi hafiyelik ve casusluk için yabancı memleketlere gitmedikleri politika ile meşgul olduklarını; Paris'e giden Naum Paşa'nın bu amaçla gittiği, sözüne güvenilir bir devlet adamı olduğu Tan gazetesinin makalesinde belirttiği işe yaramaz bir sefir olmadığı, Fransa'ya gittiği zaman Osmanlı Devletinin sefiri olarak gerekli hürmeti, saygıyı gördüğü anlaşılmaktadır.

Gazetenin “Şikayetler” kısmında Sadr-ı Azam Kâmil Paşa'nın³² Fransız gazetesi Puti Pariziye muhabirine fikir beyan eden Osmanlı memurunu Kanun-i Esâsiye aykırı olarak keyfi olarak ceza vermesi, Sadr-ı Azam Kâmil Paşa'nın bu hareketi Kanun-i Esasinin temin ettiği hak ve hürriyet aykırı olması tepkiyle karşılanmıştır. 1908 yılında II.Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle Osmanlı Devleti içinde Kanûn-u Esâsinin belirlediği sınırlar içinde hak ve hürriyet korunması çalışılmış, Devlet adamlarının keyfi uygulamalarına aks-ül-amel bir politika oluşmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Gazetenin “Neler Bilmeliyiz” bölümünde “Zaruri Olan Hürriyetler” başlığıyla; Hürriyeti, daha genel bir tabir ile kanuna aykırı olmayan her şeyi yapabilmek salâhiyeti olarak tanımlamıştır. 1893 tarihinde Fransızların yaptığı Kanûn-u Esâsi'ye atıfta bulunarak hürriyeti her şahısa ait olan bir salâhiyet olduğu belirtilmiş, Osmanlı Devletinde ilan edilen Kanun-u Esasinin 7. Maddesine atıfta bulunarak “Hürriyetin saldırıya uğrayamayacağı, hiç kimsenin kanunun tayin ettiği sebep ve suretten başka bir bahane ile suçlanamaz. Göz önünde işlenen suç istisna olmak şartıyla hiç kimsenin mahkemenin kararı olmaksızın tutuklanamayacağı, bununda 24 saat içinde bildirilmesi gerektiği; Kanunun belirttiği sebep ve suretde kimsenin meskenine girelemeyeceği” belirtilmektedir.

³² Mehmed Kâmil Paşa : 1832 yılında Kıbrıs adasında Lefkoşa şehrinde doğmuştur. Ailesi buraya Anamur'dan göçmüştür. Babası, topçu yüzbaşısı Salih Ağadır. Memleketinde bir müddet tahsil görüp Arabça, Farça, Fransızca ve Rumca okudu. 1845 yılında Mısır'a gitti. Mısır harb okuluna girip süvari mülâzimi olarak çıktı. Mısır Maarif müdürü Abdi Paşanın himayesiyle Mısır sarayına intisab etti. Ayrıca İngilizce'ye başladı. Abbas Paşa bu dili öğrenmesine mükâfat olarak yüzbaşılığa yükselmiş olan oğlu İlhami Beyin (paşa) İngilizce öğretmenliğine tayin etti. Sertoğlu, Mithat, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, VI.cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, s.3435

Değerlendirme; 24 Temmuz 1908 2. Meşrutiyetin ilanı ve Kanun-u Esasinin yürürlüğe girmesiyle hükümetin keyfi uygulamalarına son verilerek, hak ve hürriyetler kanunla güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Gazetenin “Açık Sözler” bölümünde “Bazı Endişeler” dile getirilmiş; Yazar Halide Salih Kanûn-u Esâsinin ilk ilan olduğu günlerde halkın ilan edilen hürriyeti tam benimseyememesi, bu hürriyet ortamından tam istifade edememe gibi endişelerinin olduğunu belirtmiş, hürriyet ilan edildiğinde belli kesimlerin hürriyeti kutladığı ancak halkın verimli toprakları, madenleri, ormanları işletemediği, ülkede sanayi ve ticaretin başlayamadığı, halkın tiyatro ve konserler ile oyalandığını, ülkede kalkınmayı sağlamak amacıyla projeler yapılması gerektiği, Üsküdar’da, İstanbul’un çeşitli noktalara ulaşımı sağlayacak Elektrikli Tramvay Şirketinin kurulabileceği, böyle bir hattın Şirket-i Hayriye ile rekabet edebileceği, yazıcı, katip, mühendis, kondoktör vesaire gerekli meslek elemanlarına ihtiyaç olacağından iş arayan işsiz kesime iş imkanı sağlayarak istihdamı artıracığı, bunun yanında Beşiktaş – İstanbul yönü elektrikli tramvaylar, İstanbul ile Adalar arasında ulaşımı sağlayacak Seyr-i Sefâin Şirketi, Anadolu ve Rumeli kıyılarında asma köprüler, Anadolu’nun çeşitli yerlerinde tarımı geliştirecek numûne çiftlikler kurulup mektepler açılması gerektiği belirtilmekte, İstibdad devrinin mekteplere ve tahsile karşı olduğunu, II.Meşrutiyet’in ilanı ile ihtiyaç duyulan mekteplerin açılabilceği, bu mekteplerde yetişenlerin kendi işlerini kurabileceği, Hendese-i Mülkiye ve Dar-ül Şafaka mekteplerinden mezun olanlarını devlet okuttuğu, bu okullardan mezun olanların devletin yüksek kademelerine getirildiği, kızların eğitimi için yeteri kadar okulun olmadığı, olan okullarında İngiliz ve Fransız usulünde açılan okullar olduğu, belirtilen bu teşebbüsler yerine getirildiği zaman ülkede işsizliğin azalacağı, okulların özellikle kız çocuklarına yönelik okulların arttığında halkın büyük bir memnuniyetle bu okullara çocuklarını gönderecekleri belirtilmektedir. Yazar ülkenin kalkınmasına öncülük edebilecek “Genel Selamet” programından söz etmektedir. Programın içinde halkın fikrine ışık tutacak gece derslerinden, ticaretin geliştirilmesinden bahsedilmektedir.

Değerlendirme; Osmanlı Devletinde II.Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle birlikte halkın Meşrutiyet kavramını tam anlayamadığı, bu sebeple Meşrutiyetin getirdiklerini tam idrak edilemediği anlaşılmaktadır. Meşrutiyet, sadece ülkeye hak

ve hürriyet getirmemiş, bu hak ve hürriyetin nasıl kullanılabilceği işaret edilmektedir. Meşrutiyet bir tenbelliği değil, ülkenin her alanda kalkınmasına öncülük edecek projelerin hayata geçirilmesi için bir basamak olduğu, bunun için özel teşebbüslerin kurulması, istihdamı sağlayacak halkın fikir ufkunu genişletecek mekteplerin kurulması gerektiği, bunun için yapılması gereken çalışmaların neler olması gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Gazetenin “Dahiliye Nezaretine Bir Müsteşârın Tayini Lüzumu” başlıklı yazısında; II.Meşrutiyet’ten önce memuriyetlerin liyakata göre verilmediği, kişiye göre ihdas edildiği, kişi işgal ettiği memuriyetten azl edilince ilgili memuriyetinde ilga edildiği, Dahiliye Müsteşarlığının birkaç seneden beri hâla münhâl bulunmasının nedeni bundan ileri geldiği, müsteşarlığın boş kalması ile Dahiliye Nezaretine bağlı posta ve telgraf, zabtiye, şehir-i emaneti ve diğer dairelerde aksamalar meydana geldiği belirtilmiştir.

İdare-i Mahsusanın vapurlarından şikayet edilmekte, düzensiz işletilmesinden ve vapurların bakımsızlığından dolayı vapurların iş yapamaz hale geldiği, bir keresinden İdare-i Mahsusaya ait bir vapurun denizin ortasında bozulması ile yolcuların vapurdan tasfiyesi ve yolcularla ile yaşanan sıkıntı anlatılmaktadır.

Osmanlı Devleti ilk dış borcu 1854 Kırım Savaşından sonra almıştır. 1854 yılından sonra alınan dış borçlar katlanarak büyümeye devam etmiştir. Osmanlı Devleti Maliye Nazırı ile Bank-ı Osmani arasında 1908 yılında bir istikraz anlaşması yapmış, bu anlaşma gereğince Bank-ı Osmani’nin hükümete yüzde dört faizle 3.600.000 lira vereceği, buna karşılık Divan-ı Umumiyenin 60.000 lira fazla geliri ile 120.000 liralık gümrük fazlası teminat gösterilmiştir. Bu istikrazın Bab-ı Alice yapılması planlanan ıslahatda kullanacağı, bu istikraz ile birlikte Maliye Nezareti için Avrupa’dan bir müşavir getirilmesinden şimdilik vazgeçildiği anlaşılmaktadır.

İslam ve Bulgar vatandaşlarının ziyaret edilmesi için 1908 Eylül’ün dördüncü günü İstanbul’dan Filibe ve Sofya’ya özel bir tren hareket ettirileceği beyan edilmektedir.

Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin halktan aldığı yardımların toplamına baktığımızda toplamın 1.482.270 lira 20 guruş olduğu anlaşılmaktadır.

Dıştaki olaylar hakkında “İran Ahvalinden” haber verilmekte; İngiltere ve Rusya’nın İran Şahına Tebriz’de meydana gelen karışıklıklara dikkat çekilmesi amacıyla nota verdikleri; notadaki amacın Tebriz’de yaşayan yabancıların can güvenliğinin tehlikede olması; Tebriz’de İngiltere ve Rusya sefirleri arasında Osmanlı sefirinde bulunduğu belirtilmektedir.

Gazetenin “Tebriz İhtilali” başlıklı yazısında; Tamis gazetesinin Tebriz’de bulunan yazarının verdiği muamelat doğrultusunda Şâh aleyhdarlarının talebi doğrultusunda İngiltere Başkonsolosu ile Milletperveran Fırkası rüesasından birkaç zât arasında bir görüşme yapıldığı, görüşme Tebriz şehrinde meydana gelmiş, Milletperveran Fırkasının talepleri görüşülmüş, bu mülakatın iyi bir neticeyle sonuçlanıp sonuçlanmayacağı söylemek güç olduğu, Tebriz sokaklarında olaylar meydana geldiği, Şâh aleyhdarları, Şâh taraftarı olan mahallede genç bir din aliminin evini yağma ettikleri, görüşmeler esnasında hiçbir düşmanca harekette bulunulmayacağını devlet tarafından verilen teminata rağmen din alimlerinin mahallesindeki bir kervansarayın yağma ettikleri, bu hareketin Şâh aleyhdarı olan fırkayı kızdırdığı ve öğleden akşama kadar olayların devam ettiği belirtilmektedir.

Gazetenin Telgraflar bölümünde; Van Vilayetinden Kastamonu valiliğine tayin olan Ali Rıza Efendi hakkında yapılan şikayet bunun sonucundan Van’dan ayrılıp Hakkari Mutasarrıflığına gitmesi ve bu durumun Dahiliye Nezaretine telgrafla bildirildiği;

9 Eylül tarihli Petersburg’dan alınan telgrafta, Petersburg Zaytunug gazetesinin Dar-ül-fünunların geleceği hakkında yazılan bir makale nedeniyle gazeteye 2000 ruble ceza kesildiği, Sereh gazetesi de bu makaleyi kendi gazetelerinden yayımladıklarında dolayı aynı cezaya maruz kaldıklarını, Rusya’daki Vekiller Meclisi liselerde coğrafya ve tarih derslerinin Rusca olarak Rus öğretmenler tarafından verilmesine karar verildiği, bu emre aykırı hareket edenlere yönelik şiddetli tedbir uygulanacağı, bu bağlamdaki emir nameyi de Rus Çar’ının tasdik ettiği belirtilmektedir.

9 Eylül tarihli Madrid'den alınan telgrafta; Sofya'da bulunan Vekiller Reisi Mösyö Maevra vekiller arasında meydana gelen buhranın önüne geçmek için Madrid'e döndüğü, Mösyö Şansezdehel Kastillo ise istifa için ısrar ettiği belirtiliyor,

9 Eylül tarihli Paris'ten alınan telgraflarda; Maten gazetesinin Beşir müfrezesinin ayın birinci günü meydana gelen savaşta Faslılardan 1500 kişinin ölü ve yaralı olduğunu bildiriyor; Paris civarından bir maden imalatı fabrikasında casusluk olduğu, birçok kimsenin tutuklandığı, Matin gazetesi Suever mevkinde bir Alman casunun ortaya çıkarıldığını, bu casus muhtelif top numunelerini elde etmeye çalıştığı belirtiliyor,

9 Eylül tarihli Roma'dan alınan telgrafta; Hariciye Nazırı Mösyö Titonu'nun dönüş yaptığını bildiriliyor,

9 Eylül tarihli Atina'dan alınan telgraflarda; Karaca Keyes yakınlarında Siröz sancağından bir Rum Çobanının katl edildiği, bu cinayeti Bulgar komiteleri mensuplarının yaptığı iddia ediliyor; Yunan ordusunun yapmış olduğu talimlerden bilgi verilmektedir. Veliabd ve diğer Yunan prenslerinin talim esnasında hazır bulunacakları bunların yanında Alman Erkanı Harbiye Zabitanından ve Devlet-i Osmaniye Ataşemiliteri ile Fransız Ataşemiliteri de askeri hareketleri takip edecekleri bildirilmektedir.

Mekteb-i Hukuk-u Şahane'ye imtihan için kayıt olanların Ağustosun 30 Cumartesi günü saat dörtde Mahmud Paşa kahvesinden bulunmaları gerektiği bildirilmektedir.

3.3.43. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanin Gazetesinin Hicri 16 Şaban 1326, Rûmi 30 Ağustos 1324 tarihli 43. Nüşhasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye”, “Şikayetler”, “Neler Bilmeliyiz – Basın Hürriyeti”, “Maarif Nezareti”, “Türk İnkılabının Sonuçları”, “Telgraflar” ve İstanbul’da verilen konserler, tiyatrolar ve balolar ön plana çıkmaktadır.

Yazar Hüseyin Cahid’in kaleme aldığı “Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye” başlıklı makalede; Dahiliye Nazırı Hakkı Bey ile II.Meşrutiyet’in ilk günlerinde Tan Gazetesi muhabiri ile yaptığı mülakat sırasında “Kendilerinin hürriyet üzerine kurulmuş bir idare istediklerini, özellikle basın hürriyeti istediklerini, hükümetin gerekli olan baskılarına katlanabileceklerine, amacın basına doğru yolu göstermek olduğunu” beyan etmiştir. II. Meşrutiyetin ilanı birlikte Cemiyet-i Matbuat kurulması için gerekli girişimlerin yapıldığı, Temmuzun on birinci günü gazeteler hürriyet zamanına layık bir surette neşriyat edebilmek, II.Meşrutiyet’in getirdiği hürriyet ortamını sui istimal etmemek için yazdıkları makalelerde şeffaf davranmak konusunda hareket edildiği, II.Meşrutiyetin ilk buhranlı günlerinde basının üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirdiği, halka yol gösterdiği, basının kontrol altına alınması için basınla ilgili bir kanunun olması gerektiği, böyle bir kanun olduğu zaman ahlak ve genel adaba aykırı hareket eden yayımlar hakkında gerekli tedbirlerin alınabileceği, böyle bir durumda ilgili yazarın ya da ilgili yayımın Basın Cemiyetinden çıkarabileceğini, Basın Cemiyetine mensup olmayan gazetelerde meydana gelebilecek aykırı neşriyat yine Basın Cemiyetinde konu olabileceği, böyle bir cemiyetin varlığı kanun dışında kalan dışında kalabilecek ufak tefek suçlar üzerinde gerekli kontrollerin ve yaptırımların sağlanmasında Devlete yardım olacağı anlaşılmaktadır.

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye, Osmanlı Toplumunda ahlak ve genel adaba verdiği önem kadar siyasi neşriyat ve toplumun genel yapısını göz önünde bulunduracağı, Osmanlı matbuatının hem hariçte hem de dahilde şeref ve haysiyetini muhafaza etmeyi düşünülerek bir fiil yapıldığı zaman bunu muhakeme etmek için o fiilin bir “suç” teşkil edip etmeyeceğine cemiyet tarafından bakıldıktan sonra eğer yapılmış olan fiil suç teşkil edildiğinde cemiyet tarafından karar verilip, sonra

hakimlerin o suça uygun bir ceza verilmesi gerektiği, basın yoluyla yapıldığı iddia edilen bir fiilin suç teşkil edip etmediğini en iyi işin içinde bulunanlar verebileceği belirtilmektedir.

Değerlendirme; II.Meşrutiyetin ilanı birlikte gelen hürriyet ortamında, özellikle basına bir hürriyet havası geldiği, basının bu hürriyet ortamını sui istimal etmemesi ve devamlı basının kontrol altına tutulması için basın kanunun yanında bir Osmanlı Basın Cemiyetinin bulunması, böyle bir cemiyetin varlığı basın üzerinde gerekli kontrolleri ve yaptırımları sağlayarak, devlet ve şahıs aleyhine aykırı küçük düşürücü yazıların yazılmasının önüne geçileceği, yazılan yazıların Osmanlı toplumunun genel ahlak yapısına uygun olmasının sağlanacağı, basında suç unsuru teşkil edeceği düşünülen yayımlar hakkında, ilgili yayımın suç olup olmadığına ilk önce Cemiyetin karar vermesi gerektiği, sonra mahkeme tarafından gerekli cezanın verilmesi gerektiği, böyle bir cemiyetin varlığı kanunda yeri olmayan ufak tefek suçlar üzerinde de yaptırım gücü olacağı savunulmaktadır.

Gazetenin “Şikayetler” kısmında kaldırılan Sefire Kaleminde çalışan iki kişinin kayırılarak Sadr-ı Azam Said Paşa vasıtasıyla birinin Rusumatda diğerinin Dahiliye Nezaretinde görevlendirilmesi için ilgili yerlere tezkere yazıldığı ve kayırılan iki kişinin münasib devlet kadrolarına yerleştirildiği belirtilmektedir.

Değerlendirme; Osmanlı Devleti bünyesindeki devlet kademelerin liyakata göre değil, adama göre memurluk ihdas edildiği, halen adam kayırmacılığının devam ettiği belirtilmektedir.

Gazetenin “Neler Bilmeliyiz” bölümünde “Hürriyet-i Matbuat” başlığı altında Basın Hürriyeti kaleme alınmaktadır. Basın Hürriyetinin meşruti idarenin tesisıyla millet üzerindeki hakimiyetini tamamlayan bir unsur olduğu, milletin olan biten her şeyden haberdar olması gerektiği, ancak bu sayede sağlıklı bir şekilde milletin görüş sahibi olacakları belirtilmektedir. Basın hürriyeti sayesinde meydana gelen sui istimler ortaya konulacağı, hükümetin ve memurun yapmış oldukları filleri gözden geçirme imkanı olacağı, basın hürriyeti olmayan memleketlerde olan biten sui istimler, irkitap, rüşvet gibi olaylar göz önüne getirilemeyeceği, hükümetin meydana gelen zulümden ve irtişadan haberi olamayacağı, basın

hürriyetinin meşruti idareyi tamamlayan bir zaruret olduğu, genel hürriyetin en birinci savunucu olduğu belirtilmektedir. Basının dördüncü bir kuvvet olduğu, basın hürriyetinden korkulacak bir şey olmadığı, bir gazete haksız yere şiddetli taarruza kalkarsa tesir ve nüfuzunu kayıp edeceği, gazeteler ne kadar çoğalırca her birinin kuvveti o oranda azalacağı, basının halkın genel görüşü üzerinde en az tesir eden ülke Amerika olduğu, Fransa’da ise imtiyazlı siyasi nüfuzlu gazetelerin halk üzerinde büyük bir tesiri olduğu, Fransa’da faaliyet gösteren Dehba adlı gazetenin bir makalesiyle iktidarı bile titrettiği, ama zaman içinde Fransa’daki gazetelerin çoğalmasıyla kuvvetleri azaldığı belirtilmektedir.

Değerlendirme; Ülkede II. Meşrutiyetin ilanı birlikte basın hürriyetinin olması gerektiği, meşruti idarenin halk üzerindeki egemenliğini tamamlayabilen önemli bir unsur olduğu, basın özgürlüğü sayesinde halkın devlet bünyesinde olan bitenden haberdar olabileceği, aynı şekilde hükümetin hem İstanbul’da ve hem taşrada halk üzerinde meydana gelen zulümden, irtikapdan vb. olaylardan haberdar olabileceği, bunun birkaç gazete ile sınırlı kalmaması, çünkü basının genel halk görüşü üzerinde etkili olduğu, ne kadar fazla gazete çıkarsa gazetelerin halkı bir tek nokta üzerinden etkileme güçleri zayıflayacağını değerlendirilmektedir.

Gazetenin “Açık Sözler” bölümünde “Maârif Nezareti” kaleme alınmaktadır; II.Abdulhamid devrindeki baskıcı idarenin eğitim üzerinde açtığı yaralara değinilmekte, halkın 32 sene boyunca süren baskıcı rejim nedeniyle mektepsiz ve cahil kaldığı ve halkın bu yüzden belli kesimin arasına girme hakkını kayıp ettiği belirtilmektedir. II. Meşrutiyetin ilanı birlikte gelen hürriyet ortamı ile halkın tüm kesimlerine yeni bir hayat vermek, sahip oldukları hak ve hukuku öğretmek eğitim sayesinde olacağı, istibdad rejimi döneminde maarif konusunda izlenen yanlış politikalar neticesinde eğitimin halk seviyesine inemediği, yüksek kesimlerin bu nimetlerden yararlandığı belirtilmektedir.

Mekteb-i Mülkiye, Dar-ül-muallim ve İdadi Mekteplerin Maarif Nezaretinde izlenen yanlış politika nedeniyle öğrencisiz kaldığı, bir keşmekeşliğin hakim olduğu, Maarif Nezaretinin en kısa zaman içinde çıkartacağı kanunlarla bir düzene koyulup, ülkede eğitimin ilerlemesini sağlamaya çalışması bunun için okullara yeteri kadar öğrencinin alınması gerektiği belirtiliyor.

Surre³³ alayının Saraydan ayrılışı Beşiktaş iskelesine gidişi, oradan vapurla Üsküdar'a çıkarılması ve uğurlanması belirtiliyor, Surre Alayının gittiği güzergah zarfından halkın hazır olduğu, güvenliği piyade süvari polis memurları ile belediye çavuşlarının sağladığı belirtilmektedir.

Hazine-i Hassa bünyesinde bulunan madenlerin maliye lehine terk edileceği, Maliyeye terk olunan emlak-ı hümayunun senelik geliri dört yüz bin lira civarında olacağı tahmin edilmekte, bunun yanında emlak-ı hümayun bünyesinden alınan aşâr ve ağnam³⁴ vergileri ile birlikte kırk elli bin lira daha ek getirisi olacağı belirtilmektedir.

³³Surre: Kelime manası para kesesi olan arapça bir kelimedir. Lâkin hediye anlamına da kullanılmıştır. Maliye ve muhasebe muamelelerinde ise elli bin akçe, yani yarım yük karşılığında istimal olunmuş bir tâbirdir. Bundan başka, her sene Mekke ve Medeni'de oturan ve o tarafta bulunan seyyidlere, şeriflere ve ileri gelenlere dağıtılmak üzere Osmanlı padişahları tarafından gönderilen paraya da bu isim verilmiştir ki bir adı da malûmiyedir. Surre alayı, Dâr'üs-saade ağası nezaretinde hazırlanır, Receb ayının on ikisinde merasimle yola çıkartılır. Bunun yerine kadar ulaşmasında surre emini tayin olunan zat mesuldü. Sertoğlu, Midhat, "*Osmanlı Tarih Lûgatı*", İstanbul, Enderun Kitapevi, 1986, s.318

³⁴Ağnam Resmi: Koyun ve keçilerden alınan ve rüsum-u örfiyenin tekâlif cinsinden olan çeşitli vergiler olup şunlardan ibaretti:

1 – Adet-i ağnam.

2 – Ağıl resmi.

3 – Ondalık: yalnız Rumelindeki hayvanlardan alınan onda bir nispetindeki vergi. Mal veya para olarak alınır.

4 – Toprak bastı parası, selâmet akçesi, geçit resmi. Taşrada geçit ve derbentlerde, İstanbulda iskelelerde sürülerden alınan vergi.

5 – Bâc-ı ağnam: Pazar yerlerinde satılan koyun ve keçiden alınan vergi.

6 – Otlak, yaylak ve kışlak resmi. Otlığa, yaylağa çıkan ve kışlağa inen sürülerden alınan vergi.

7 – Serçin, Derçin, Müdrebacı. Ve mezhabada kesilen hayvanlardan alınan zebhiye (kesim) resmi.

Bu vergilerden ondalık hariç olmak üzere, diğerleri belli bir tarifeye bağlı olmayıp mahalli geleneklere göre alınır.

Ağnam vergisi Tanzimat'tan, yani 1839 tarihinde sonra kaldırılmıştır. Sertoğlu, Midhat, *a.g.e.*, s.9

Gazetenin “Türk İnkılabının Sonucu” başlıklı makalesinde; Meşrûti idarenin tesis etmesiyle birlikte eskiden beri süregelen sui istimallerin son bulduğu, bunların en başında hem mülkiye memurların hem askerlerin maaşları devlet garantisine alınıp zamanında ve tam ödenmeye başladığı, eskiden zamanında verilmediği gibi eksik verildiği, bunun en büyük sebebi Sarayın devletin gelirlerini kendine çektiği; Meşrûti idare ile birlikte halkın özgürce yaşamaya başladığı, Saraya, Bab-ı Aliye³⁵, bağçelere, tiyatrolara rahatlıkla gidebildikleri, Subayların kışlalarını terk ederek rahatlıkla Selanik ve İstanbul’a gittikleri belirtilmektedir.

Gazetenin diğer bölümlerinde; Mekteb-i Bahriye Nezaretine Erikli Madeni Nazırı Mir Alay Mümtaz Bey’in tayin edildiği, Tersanede işe yaramayan zırhlı, zırhsız, büyük küçük kırk gemi ile yirmi torpidonun feshi tekrar gündeme geldiği, bunlardan gelecek para ile köprü tamir edilmesi bahriye bütçesindeki bazı masrafların karşılanması kararlaştırılmış, Asâr-ı Tevfik zırhlısına yirmi bir santimetrelik dört kıta top konulacağı bazı gazetelerde yazılmışsa da bu haberin yanlış olduğu, zamanında kalelerde kullanılmak üzere büyük dört top getirildiği, topların tersaneden tophaneye teslim olunacağı sırada ihbar edildiğinden teslim edilemediği, bu topların buldukları yerde çürümesine meydan verilmemesi, getirildikleri yerlere konulması için Bahriye Nezaretinden Tophaneye³⁶ yazı yazıldığı bildirilmektedir.

Gazetenin “İdare-i Mahsûsa” başlıklı yazısında; Büyük Ada ahalisinin bir cemiyet teşkil ederek Canik Vapurunun maliye işlettirilmesini karar verdikleri, bunun için bir romorkör tahsis edildiği, Ada ahalisi tarafından teşekkül eden cemiyet, İdare-i Mahsûsa’ya bir özel heyet gönderdiği, giden heyetin İdare Reisi Mümtâz Beyle görüştüğü bunun yanın sıra Anadolu Şimendüfer Kumpanyası Kapu

³⁵Bâb-ı Âli: Paşa kapısına I.Abdülhamid (1774 – 1789) devrinden itibaren verilen isim. Sertoğlu, Midhat, *a.g.e.*, s.27

³⁶Topçu Ocağı: Kapıkulu ocaklarının yaya kısmından olup top dökmek ve top kullanmak üzere iki kısımdan mürekkepti. Osmanlılarda muntazam bir topçu ocağını kurulması I.Murad Beğ zamanında ve Yeniçeri ocağının teşkilinden az sonra olup buraya Acemi ocağından efrad alınır. Topçu kışlaları ile top dökümhanesi Galata suru haricinde, Kılıçalipaşa camii civarında, şimdi Tophane denilen mevkiideydi. Buranın binasını ilk yaptıran Fatih olup II.Bayezid devrinde tevsi olunmuş ve Kanuni tarafından yıktırılarak yeniden inşa olunmuştur. Sertoğlu, Midhat, *a.g.e.*, s.341

Kahyası³⁷ Giryako Efendi görüşmek lüzumu his olunduğu, kapu kahyasından net bir cevap alınamayınca Mösyö Hukenen ile görüşülmüş, O da üç vapurdan biri tamirde olduğundan vapur tahsis edilemeyeceğini söylemiş, bunun üzerine Şirket-i Hayriye ile pazarlığa girişildiği, Şirket-i Hayriye’de topu topu bir vapur olduğunu ancak bunun cumartesi günü adalara tahsis edilebileceğini bildirmiş, bir çok görüşmelerden sonra Haydar Paşa’ya işleyen “Bağdad” vapurunu adalara tahsise rıza gösterildiği belirtiliyor.

Gazetenin diğer haberlerine bakıldığında; Levand Herald gazetesi Haliç vapurları imtiyazının satıldığına dair haberlerin yalan olduğunu, bu vapurların terkiyle yeni modern vapurların alınması, iskelelerin yenilenmesi gerektiği belirtiliyor.

Ermeni gazetelerinin verdiği habere göre Madmuazel Tuyuzan ve Serupeyan tarafından geliri Genç Ermeni Kızlar tarafından Osmanlı Ordusu için işlenecek ipek bayraklara mahsus bir gelir defteri açıldığı,

Edremid’den Bezci Hacı Edhem imzasıyla alınan mektupta istibdad döneminde devlet tarafından el koyulan barut ve emsali şeyler satışa çıkarıldığı takdirde mühim bir para elde edileceği, yalnız Edremid’de bulunan iki yüz okka barutun birer mecdiyeden dört bin gurusu para tutacağı,

“Mısır Çarşısında Salih” imzalı bir mektup aldıkları, Harbiye Nezareti meydanında verilecek konser ve tiyatro için yapılacak masraftan şikayet edildiği,

³⁷Kapı Kethüdası: (Kapı Kahyası) : Valilerle sancak beylerinin, dairelerin ve Patrikhanenin Bâb-ı Ali ve resmi dairelerdeki işlerini takib etmek üzere tâyin eyledikleri memura verilen addır. Eyalet kapı kethüdarları valilerin tam salâhiyetli vekilleri makamında olup onlar namına müstediyyat ve taahhüdatta bulunurlardı. Bunlar memur oldukları yere göre isim alırlardır...eyaleti kapı kethüdası...daire kapı kethüdası, Patrikhane kapı kethüdası gibi. Kapı kethüdarları ilkin vali ve sancak beyleri tarafından seçilir, vazifeleri onların memuriyetlerinin devamı müddetince sürerdi. Bu hizmetin şahsa bağlı kalması mahzurlu görülerek 1280 (1863) senesinde kapı kethüdarlarını tâyin ve azil şekilleri değiştirilmiş, devletçe tâyin ve azilleri esası kabul olunmuştur. Sertoğlu, Midhat, *a.g.e.*, s.172

İstanbul Polisi İkinci Merkez Bölüğünün elbise ölçülerinin yağcı hanından Koçu'ya verildiği, yapılan anlaşmaya göre haftada yüz elli kat elbise yapılması kararlaştırıldığı,

Pazar günü saat yedi buçukta “Hınçak” Kumpanyasının başkanlığında Beyoğlunda Balık Pazarında Ermeni Kilisesinde bir konferans verileceği İttihad ve Terakki Cemiyeti azasından bir zat tarafından “İttihad-i Vahut Osmanî” ve başka bir zat tarafından Hınçak Kumpanyasının programına dair Türkçe nutuklar okuyacağı, bütün vatan evlatlarının davet olunduğu belirtilmektedir.

Gazetenin bu nüshasında Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyetinin İstanbul Merkezine halkın yaptığı yardımlar belirtilmektedir.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde öne çıkan konular; Berlin’den 10 Eylül tarihli alınan telgrafta, Lokal Ançayker Gazetesi Alman İmparatoru tarafından Türkiye’nin Berlin sefiri sabıkı Ahmed Tevfik Paşa’ya “Merit Dolakuron Dobrus” **مریت دولاقورون دوبروس** nişanı verildiği,

Kahire 10 Eylül tarihli telgrafta; Mısır Fırka-i Maliyesi, Mısır Hidivin varacağı Pazartesi günü Kanun-u Esasinin lehinde büyük bir nümayiş icra edileceği,

Paris 10 Eylül tarihli telgrafta; Molla Hafız’ın imaretinin tasdiği için devletlerce kendisinden talep olunacak teminata ait Fransız – İspanyol notasının metni hakkında iki hükümet arasında itilaf meydana geldiği, söz konusu notanın akşamki posta ile Madrid ve Sin Sebastiyane gönderilip, bunun ardından devletlere tebliğ olunacağı belirtiliyor,

Gazetenin son bölümlerinde Amerikan Korusundan, tiyatro, balo ve konserlerden bahs edilmektedir. Amerikan Korusunda “Amerikan – Boyacı Köyü İttihad Kulübü” tarafından “Vatan” tiyatrosu oynattırılacağı;

Eylülün dördüncü Perşembe günü akşamı Fenerbahçe’de “Balo” oteliyle Mösyö Ralye’nin bahçesinde geliri cemiyet ile maliyeye verilmek üzere bir balo düzenleneceği, baloya Bahriye ve Tophane Nazırları Paşalarla bir çok Osmanlı elit kesimi ve yabancıların katılacağı,

Ağustosun 31 inci günü Kuş Dili çayırında İttihad ve Terakki Cemiyeti nezaretinde oynanacak oyunun tehir edildiği belirtilmektedir.

3.4.44. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 17 Şa’ban 1326, Rûmi 31 Ağustos 1324 tarihli 44. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Kanun Teklifi”, “Cebel-ü Lübnan Ahalisi ve İmtiyazatı”, “Memurların Mesuliyeti” ve “İngiltere, Rusya ve Şah İran” konuları öne çıkmaktadır.

Gazetenin dahili siyaset bölümünde yazar Hüseyin Cahid’in “Kanun Teklifi” başlıklı makalesinde Meşrutî idare de millet seçtiği vekiller sayesinde Mebusan Meclisinde kanun yapma hakkına sahip olması gerektiği, ancak bu şekilde meşrutî idare ile gelen hakimiyet hakkını milletin kullanmış olacağı, Kanûn-i Esâsinin 53.Maddesine atıfta bulunarak “Yeniden kanun tanzimi ve mevcut kanunlarından birinin düzeltilmesi teklifi Vekiller Heyetine aid olduğu gibi Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusanın kendi vazifeleri dahilinde bulunan işler için kanun tanzimi veyahut mevcut kanunlardan birinin düzeltilmesine yetkili” olduğu belirtilmek, bu sebeple Vekiller Heyetinin kanun tanzimi, mevcut kanunların düzeltilmesine Mebuslar Meclisine teklif etmeye hakları olduğu belirtilmektedir. Heyet-i Ayan ile Heyet-i Mebusan’ın Meclis-i Mebusan içindeki vazifelerinin neler olduğunu anlamak için Kanun-u Esasinin 45. Maddesinde “Meclis-i Umumi” faslından başlayan 53. Maddeye kadar olan bölüm Meclis-i Umumiye’de bulunan heyetler, bu heyetlerin nasıl oluştuğu, azaların ne suretle oy vereceğine dair tafsilata sahip olduğu, yalnız 53.maddede Heyet-i Ayan ile Heyet-i Mebusanın vazifeleri dairesinde bulunan bölümler için kanun tanzimi ve kanunların düzeltilmesine yetkili olduğu belirtiliyor.

Kanun-u Esasinin 54. Maddesi bir kanun lahiyesinin oluşması için; Şuray-ı Devlet’te müzakereler sonucunda oluşacak kanun lahiyelerin Heyet-i Mebusan içinde Heyet-i Ayan tarafından tetkik ve kabul olunduktan sonra Padişahın irade-i seniyyelerinden geçtikten sonra kabul olduğu, ama bu durumun asıl kanun teklifinde Meclis-i Mebusan’ın ne dereceye kadar yetkili olduğuna dair bir fikir vermediği belirtiliyor.

Heyet-i Ayan faslının 60.maddeden başladığı, bu fasılda Heyet-i Ayanın kontrol vazifesinin belirtilmediği, yalnız 64. Maddede “Heyet-i Mebusandan verilen muvazene lahiyelerin terfik ile” kabul ederek sadarete arz ettiklerini, kabul etmedikleri kanunları kaldırılması ya da düzeltilmek üzere Heyet-i Mebusan’a iade edeceği belirtilmektedir.

Kanûn-u Esâsi'de Heyet-i Ayan'a dar bir yetki verildiği, Heyet-i Ayanın ne gibi kanunların tanzimini, ne gibi kanunların düzeltilmesi gerektiğini talep edeceği belli olmamakla, hiçbir şeyin anlaşılmadığı belirtilmektedir.

Kanûn-u Esâsi'nin 65. maddesinde Heyet-i Mebusan ile ilgili olup bu maddede de Meclis-i Mebusanın vazifesine dair bir açıklama olmadığı, yalnız 80. Madde de "Heyet-i Mebusan kendisine havale olunacak kanun lahiyelerini müzakere ile bunlardan para ile ilgili işler ve Kanun-u Esasiyi ilgilendiren maddeleri red veya kabul veyahut düzeltir" denildiği, yani Meclis-i Mebusanın vazifesinin sırf başka taraftan kendisine havale edilen kanun lahiyelerini müzakere etmekten ibaret gibiymiş gösterildiği, Kanun-u Esasinin 53.maddesinde kanun teklif etmek ve mevcut kanunların düzeltilmesini talep etme hakkı olduğu gösterildiği, Kanûn-u Esâsinin 80. Maddesinde Heyet-i Mebusanın Heyet-i Ayana havale ettiği kanun lahiyelerini müzakereden sonra maliye işlerini ve Kanûn-u Esâsiyi ilgilendiren maddeleri red veya kabul yahut düzeltilmesini talep edeceği belirtilmekte ama adli, eğitim, evkafa ait işlere ait kanun lahiyeleri üzerinde ne gibi bir işlem yapabileceği belirtilmemiştir.

Kanûn-u Esâsinin bir çok noktada eksik olduğu, bu eksikliklerden en önemlisi kanun teklifinin Meclis-i Mebusan'a verilmemiş olması, bu durumun hükümette meydana gelmesi, bunun sonucunda Meclis-i Mebusan'ın beklenen faydayı sağlamakta yetersiz kalacağı, bir gösteriş tabakasına dönüşeceği mebusların boş boş laflarla vakit geçireceği belirtilmektedir.

Memleket içinde meşrutiyeti tesis etmek, Meclis-i Mebusandan memleket faydalı eserler beklemek için kanun teklifi yetkisini Meclise verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Avrupa Devletlerin de kanun teklif etme hakkına bakıldığı zaman;

İngiltere'de memleketin genel durumunu ilgilendiren kanunları mutlaka Avam veya Lordlar Kamarası azasından biri teklif ettiğini, esasen her iki meclis azasının kanun lahiyesi teklifine yetkileri olduğu, bu yetki mevcut olmakla beraber uygulamada teklifin Heyet-i Vükela tarafından meydana geldiği,

Belçika'da gerek Meclis-i Mebusana gerek Senato Meclisi azalarına yeniden kanun yapma yetkisi yahud mevcut kanunlardan birinin düzeltilmesine yönelik hak verildiği, Hatta İngiltere'de idarede istiare edilmiş bir hak olmak üzere parasal işlerin ve askeriye ait kanunları Meclis-i Mebusan'da görüşülmesi gerektiği şart koşulduğu,

İtalya’da Meclis-i Mebusan azalarının kanun teklifine yetkileri kabul olunmuş, Osmanlı Devletinde olduğu gibi kanun teklifinin önceden sadarete arzı gibi bir durumun olmadığı, bir kanun teklif eden mebus bu kanun teklifini doğrudan doğruya Meclis-i Mebusan tarafından hemen görüşülmesini istemeye talep etme yetkisi olduğu belirtilmektedir.

Değerlendirme : Hüseyin Cahid “Kanun Teklifi” başlıklı makalesinde meşrutî idarenin Osmanlı Devletinde tam tesis edilebilmesi için Kanun-u Esaside eksik olan hususların düzeltilmesi, kanun teklif etme yetkisinin direk Meclis-i Mebusan’a dolasıyla Heyet-i Ayan ile Heyet-i Mebusan’a verilmesi, bu şekilde Meclis-i Mebusanın memlekete faydalı işler yapabileceği, milletin hakimiyet hakkını tam anlamıyla kullanabileceğini vurgulamıştır.

İsmail Hakkı’nın “Cebel-ü³⁸ Lübnan Ahalisi ve İmtiyazatı” başlıklı makalesinde; Cebel-ü Lübnan mutasarrıflığının merkezi olan Beytü’l-dinde Culus-u Hümayun için icra edilen şenliklerde adet gereği cirid oyunu tertip edildiği, cirid oyunu sırasında Dürzilerden ve Marunilerden ikişer kişinin öldüğü, beş on kişinin yaralandığı, bunun üzerine orada bulunan hükümet temsilcileri bölgede gerekli güvenlik önlemlerini alarak sorumluları belirleyerek bölgede isyana sebebiyet verilmeden sükûnet sağlandığı belirtilmektedir.

Cebel-ü Lübnan ahalisi arasında meydana gelen bu mücadelenin ve kavganın asıl sebebinin Kanun-u Esasi’nin iadesinden beri Cebelüler arasında meydana gelen birbirine zıt düşüncelerin tesiri olduğu, Cebelü ahalisinin bir kısmı Kanûn-u Esâsinin kayıtsız şartsız kabulüyle umumi cebele teslimini, diğer kısmı ise cebelin mevcut olan imtiyazatının muhafazasıyla birlikte Kanun-u Esasi’nin temin ettiği hukuk ve menfaatden istifade edilmesini talep ettiği belirtilmektedir.

Kanûn-u Esâsi’nin bir livâ’i adl ve hakkaniyet altında toplanan ferd ve kavim için bir şeref ve özel imtiyaz tasavvur etmediği, kanun nazarında herkesin, her toplumun her cemaatin aynı statüde olduğu, birinin diğerine üstünlüğü adaleti

³⁸Cebelü: Bir Zeamet veya Tımar sahibinin dirliğinin miktarına göre harb zamanlarında maiyetinde götürmeye mecbur bulunduğu silahlı süvari. Zeamet sahipleri ilk beş bin akçeden sonra her bin akçe için, Tımar sahipleri iptidadan sonra her üç bir akçe için bir cebelü götürürlerdi. Cebelülerin yetiştirilmesi ve her türlü masrafları Zeamet veya Tımar sahibine aitti. Bunların bir araya gelmesi harbde Türk ordusunun mühim bir kuvvetini teşkil ederdi. Muharebeler sırasında yararlık gösteren cebelülere mühhal (boşaltılmış) tımarlar verilir. Sertoğlu, Midhat, *a.g.e.*, s.62

şiddetli sarsacağı, bu durumun istibdad döneminde göze çarptığı, kanun bir olmakla beraber padişah hizmetinde olan kulların kölelerin birer imtiyazı olduğu, tarihi bazı imtiyazların, istisnaların mevcut olduğu, bunlar arasında Fener Rum Patrikhanesine Fatih Sultan Mehmed Han tarafından verilen imtiyaz, Sisam Ceziresine, Girid Ceziresine Cebel-ü Lübnan ahalisine verilen imtiyazlar bu kapsam içinde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Kanun nazarında herkesin eşit olduğu, hükümet içinde hükümet bulunması uygun olmadığı gibi kanun içinde kanunun bulunamayacağını, Cebel-ü Lübnan ahalisine daha önce imtiyaz tanındığı, bu imtiyazın Kanun-u Esasi'de kabul edildiği, Kanun-u Esasi'de bulunmayan bir hukuk imtiyazının kabul edilmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.

Cebel-ü Lübnan 1278 senesinde teşkil edilerek 1281 tarihinde tanzim edilen nizamname ile hukuk ve vazifeleri tanımlanmıştır. Oraya tayin olunan mutasarrıfın Katolik olması, Büyük Devletlerin (İngiltere, Fransa, Rusya) sefirlerinin oylarıyla nasb olunması kabul edilmişti. Cebel-ü Lübnan ahalisinin Osmanlı Devletine asker göndermemeleri, birçok vergiden muaf bulunmak istemeleri Kanûn-u Esâsi'yi ihlal edeceği, böyle bir durumda sahip oldukları haklardan mahrum olacakları, talep ettikleri kanun imtiyazından vazgeçmeleri hem kendi menfaatlerine yarar olacağı hem memleket bütünlüğünün korunacağı belirtilmektedir.

Değerlendirme: 1278 senesinde teşkil edilen 1281 tarihinde tanzim edilen nizamname ile hukuk ve vazifeleri tanımlanan Cebel-ü Lübnan ahalisi 2. Meşrutiyetle birlikte yeniden ilan olunan Kanûn-u Esâsi kapsamında sahip oldukları imtiyazlara dışında ayrı bir hukuk imtiyazı istediği, bu imtiyaz isteğinin Kanûn-u Esâsiye aykırı olması, herkesin kanun önünde aynı haklara sahip olduğu, hiç kimsenin başka bir kimseye göre üstünlüğünün olmadığı belirtilmektedir.

Gazetenin “Neler Bilmeliyiz” bölümünde “Memurların Mesuliyetleri” başlıklı makalesinde; Memurların keyfi hareketten kaçınılması gerektiği, kanuna aykırı olarak yapmış olduğu bir hareketi amirlerinin sorumluluğuna atmaması gerektiği, kanuna aykırı hareket eden memurların gereken ceza verilmesi gerektiği, böyle bir durumda kendisine ceza verileceğini bildiği zaman kanuna aykırı bir hareket içine giremeyeceği, suçunu kapayacak alet ve vasıta bulamayacağı belirtilmektedir.

İngiltere hükümetinin İrlanda'da icra etmek istediği kanuna aykırı harekette bunları icra edecek memur bulamamak endişesinden dolayı bu hareketinden vazgeçtiği, çünkü memurların daha sonra yaptığı hareketten mesul tutulduğu mahkum edilebileceklerini bildikleri belirtiliyor.

Memurların mesul ve muattap tutulması gerektiği esaslar olması ve bunları tatbik edilmesi gerektiği, böyle kanuna karşı memurların aykırı hareketleri önlenmiş olacağı belirtilmektedir.

Belçika Ceza Kanununun 151 Maddesi: “Kanun-u Esasi ile temin edilen hürriyetlere ve haklara karşı meydana gelen her keyfi hareket memur veya mahiyetindeki bir zat tarafından icra ve emr olunursa on beş günden bir seneye kadar hapis olacağı” belirtilmektedir.

Değerlendirme: Osmanlı Devleti bünyesinde görev yapan memurların keyfi hareket ettiği, halka karşı yürüttükleri keyfi hareketlerin sebebini amirlerinin bu şekilde istedikleri şeklinde beyanda buldukları, hiçbir devlet memurunun kanuna aykırı bir şekilde keyfi harekette bulunamayacağını, böyle keyfi hareket eden memurların kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde cezalandırılması gerektiği, keyfi harekette bulunup ceza alacağını bilen memurun bu fevri hareketlerden kaçınmak zorunda kalacağı belirtilmektedir.

Süleyman Paşazâde 25 Ağustos 1324 tarihinde Rodos'tan yazdığı ve gazetenin bu nüshasında derc ettirdiği makalesinde; Keçeçizâde İzzet Paşa'nın yazarın babası aleyhinde 21 Temmuz 1324 tarihinde Servet-i Fünun dergisinde diğeri 18 Ağustos tarihli nüshasında koydurduğu makaleyi eleştirmektedir. Babasının Ahmet Eyüp Paşa'ya can düşmanlığı beslemediğini, bu iddiayı atanların iftira attığı, bunun için babasının Ceride-i Askeriye'de neşr olunmayan Divan-ı Harbteki son müdafaanamesini neşr etmek suretiyle tarihi bir cevap vermeye karar verdiğini belirtmektedir. 1877 – 1878 Osmanlı – Rus harbinin³⁹ açtığı yaralar verdiği sıkıntılar

³⁹Osmanlı Devleti Londra Protokolünü reddetmesiyle, haber Petersburg'a varır varmaz Çar derhal bir savaş meclisi topladı. Bu mecliste bütün Rusya'da seferberlik ilanına ve büyük çapta savaş tedbirleri alınmasına karar verildi. Çar 20 Nisanda Güney ordusu karargâhına hareket etti. Buraya varır varmaz Rus ordusuna ve milletine hitaben bir beyanname neşredip durumu bildirdi.

23 Nisan 1877 tarihinde Rusya'nın İstanbul Maslahatgüzarı, iki devlet arasında siyasi münasebetlerin kesildiğini bildirip yurduna dönüş müsadese istedi. Ertesi gün de Petersburg maslahatgüzarımız Tevfik Beye, Rusya Başvekili Gorçakof bir nota ile Rusya'nın Osmanlı Devletine savaş ilan etmiş olduğunu bildirdi. Aynı zamanda bundan Berlin, Viyana, Paris, Londra ve Roma elçilerine de haberdar etti. Savaş haberi 24 Nisan günü öğleden sonra İstanbul'a ulaşmıştı. Sertoğlu,

bütünüyle tarihe geçtiğini, bu harbin felaketi ve bu harbte bulunarak bu felakete iştirak etmiş ümera ve zabitan-ı askeriyede çok kişi olduğunu, Keçeçizâde İzzet Paşa iddia ettiği gibi babasının harbte bir hatasının olmadığını savunmaktadır.

Gazetenin nüshasının ilgili sayfalarında Harbiye Nezareti Meydanında sergilenen “Vatan” oyunu ve konserden bahs edilmektedir. Bu oyunu izlemek ve konseri dinlemek için Hanedan Saltanatının bir çok erkanı, Fransa ve İspanya sefirleri bütün seferat memurları, Heyet-i Vükela, Ümerây-ı Askeriye, hükümet memurları, halktan pek kişinin beklediğini, yazarın oyunu beklerken geçmişte yaşanılmış savaşlar, sıkıntılar göz önüne geldiği, bu karanlık ve sıkıntılı günlerden sonra aydınlık günlerin geleceği belirtiliyor.

“Divan-ı Muhasebât Riyaseti” başlıklı yazıda Divan-ı Muhasebât Riyâseti Abidin Paşa Zâde Râseh Bey’in Türkçe gazetelerinin birine göndermiş olduğu mektup ele alınmakta, mektupta Kanun-u Esasi gereğince azlolunamaz olduğundan sadaret makamının kendisini azile yetkili olmadığını, mali işlere olan vakıflığından ve tecrübesinden bahs ettiği belirtilmektedir. Râseh Bey azlini protesto etmemekle kalmamış makam-ı riyasete ait mühr-ü resmîyeyi iade etmek istemediği gazetelerde haber olarak geçtiği belirtilmektedir.

Divan-ı Muhasebât Riyasetinin azlolunamaz olmadığı, daha öncede bu görevi ifa eden Zühdi Bey’in de azolunmaması gerektiği, böyle bir durumunun Kanûn-u Esâsiye muhalif hareket edilmiş olacağı, Râseh Bey’in azlolunamaz olduğu farz edilse bile amir tarafından verilen emre karşı gelinmemesi, mühr-ü resmîyeyi zabt etme derecesinde ileriye gidilmemesi, haksızlığa uğranılmışsa mührün tesliminden sonra gereken yerlere başvurması ile hakkını arayabileceği, Râseh Beyin yapmış olduğu hareketin kanuna aykırı olduğu, mührü iade etmesi gerektiği belirtilmektedir.

Gazetenin bir diğer haberinde tayinlerden bahsedilmektedir. Osman Nizami Paşa’nın Berlin sefaretine tayini üzerine açılan Piyâde Dâîresi riyâsetine Birinci Fırka Kumandanı Ferik Ferid Paşa, Birinci Fırka Kumandânlığına İkinci Orduya

mensup Yirmi Birinci Nizâmiye Fırkası Kumandânı Ferik Yâver Paşa tayin olunduğu, tayinlerin onaylanması için Bab-ı Ali'den arz edildiği belirtilmektedir.

Osmanlı Devletinde yapılması planlanan ıslahat için danışılmak üzere İngiltere hükümetinden uygun birinin gönderilmesi için Londra Kabinesinden rica etmesi için Londra Sefirine emir olunduğu;

Gazetenin Polisin Vazifeleri başlıklı makalesinde; Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan polislerin vazifelerini 11 madde olarak sıralayıp, bunlar sırasıyla;

Birinci Madde: Polislerin cadde ve sokaklarda genel emniyetin muhafazası ve asayişin devamının ve istikrarın temini vazifesiyle görevli olduklarından düzenin teminin de halka sebepsiz zorlama ve şiddet göstermeyerek kanunlar ve mevzuat çerçevesinde hareket edilmesi,

İkinci Madde: Polisler gece gündüz görev başında olup, halkın canını, malını ve ırzını koruyup, bunlar aleyhine hiçbir taraftan saldırı meydana gelmesini önleyerek gerekli tedbirleri almaları gerektiği;

Üçüncü Madde: Polisin memlekette asayiş ve ahlak kaidelerine aykırı olacak hiçbir olaya meydan vermeyecek, cadde ve sokaklarda meydana gelebilecek uygunsuzluklardan ve bunlara örnek teşkil edecek davranışları önlemesi;

Dördüncü Madde: Kanûn-u Esâsi de herkesin hürriyet hukuku kayıt altına alınmış olmakla birlikte meşru olduğu, bu hürriyet hukukuna karşı yapılacak herhangi bir fiil ve hareket polisler tarafından men edilmesi,

Beşinci Madde: Rüşvet yiyen, gerektiğinde tedib edilen yakışsız iş yapanları polislerin kimlikleri belirlenip, ilgili mercilere gönderilerek, kanunun tarif ettiği şekilde evrakların tertip ve tanzim edilmesi,

Altıncı Madde: Kanunen cezası hafif olan suçlarda polislerin suçun faillerine uygun muamele yapması gerektiği,

Yedinci Madde: Cinayetle mahkum olupta memnu hakları iade olmayanların, yaralama, hırsızlık, dolandırıcılık, polis memurlarına hakaret, mukavemet gibi hareketler ile bir çok kez mahkum olanların elinde bulunan her türlü silah alıkonulması gerektiği,

Sekizinci Madde: Polislerin üstlerine itaatle mükellef oldukları, amirlerinden alacakları tamamen infaz ve icraya mecbur oldukları, vazifenin işin ehli olan kişilere tevdi edilmesi, aksi halde başarısızlık halinde emri veren amirin de sorumlu olacağı,

Dokuzuncu Madde: Polis memurlarının ve komiserlerin caddelerde veya devriye hizmetinde buldukları esnada devletin resmi işlerinde selam resmini yerine getirmekle mükellef oldukları,

Onuncu Madde: Polis memurların ve komiserlerin mesleğinin gerektirdiği şekilde davranması gerektiği, kahvehane, gazino ve benzeri yerlerde tavla ve iskambil gibi şeylerle meşgul olmamaları, memurluğun haysiyetini ihlal edecek şekilde fes takmamalı, eski, kirlı ve yırtık kundura ve elbise giymemeleri, göğüs bölümünün açık bulunmaması, kolluk hizmeti sırasında sigara içmemeli, herhangi bir yerde oturmamalı, geçerli bir mazeretinde amirlerinden izin aldıktan sonra vazifeleri başından ayrılmaları gerektiği, bu tip hareketleri tekrar edenlerin azl ve ihraç olunacağı belirtilmektedir.

Onbirinci Madde: Polis memuru ve komiserlerin özel işlerini görmek için 36 saati geçmemek üzere izin verilebileceği izinlerin sırasında amirleri tarafından kendilerine bir pusula verileceği belirtilmektedir.

Değerlendirme: Polis memurların ve komiserlerin 11 madde halinde kısaca vazifelerinden bahs edilmektedir. Polis memurların en başta vazifeleri asayiş ve düzeni sağlamak, asayiş ve düzeni bozacak hal ve hareketlerin, halkın canına, malına, ırzına tecavüz edecek hareketlerin önlenmesi, Devletin Resmi törenlerinde geçit resminin ifa edilmesinin sağlanması, polis memurlarının üstlerine karşı sorumlu olduğu, onlara karşı itaat edilmesi, amirlerinin vereceği emirleri yerine getirmeleri, memurluğa yakışacak hal ve hareket içinde bulunmaları, memurluğu gerektirdiği şekilde giyinmeleri, izinsiz görev yerlerini terk etmemeleri gerektiği belirtiliyor.

Gazetenin diğer haberlerinde;

10 günden beri grevde olan Kazlı Dabağhanesi amelesinin yevmiyelerine yüzde yirmibeş zam yapıldığından evvelki gün işe başladıkları;

Evvelki gece Beykoz'da Yalı Karyesinde Gazi Yunus Sokağında Bahriye Subaylarından Hacı Sadık Efendinin evine kundak yapıldığı, evde bulunanlar tarafından kundağın bastırıldığı,

Gazetenin “Hârici” başlıklı Tamis gazetesinden alınan “İngiltere, Rusya ve Şah İran” başlıklı yazısında İngiltere ve Rusya sefirlerinin Şah İran’a karşı bir nota verdikleri, bu notada Tebriz’de meydana gelen karışıklıklardan dolayı orada bulunan yabancıların mal ve canının tehlikede olduğu, İran’da Meclis-i Mebusa’nın toplanması için daha önce verilmiş olan sözün yerine getirilmesini istiyorlar. İngiltere ve Rusya’nın bu karışıklıklardan dolayı İran’a nota vermesinin asıl sebeplerinden biri bu ülke üzerinden yaptıkları ticaret ve sömürgeleri ile sınır bulunmasıdır. İran’daki karışıklıklar İngiltere ve Rusya’nın burada yapmış olduğu ticarete hem zarar vermekte, hem burada bulunan İngiliz ve Rus tebasının hayatı ve malları tehlike altında bulunmakta; sınır olmalarından dolayı İran’daki karışıklıkların kendi sömürgelerine sıçramasından korkmaktadırlar. Bu sebeplerden dolayı İngiltere ve Rusya, İran’a ortak bir nota vererek İran Şah’ına daha önce vermiş olduğu sözü tutmasını istemektedirler.

Gazetenin “Romanya ve Bulgaristan Seyahati” bölümünde daha önce Romanya ve Bulgaristan’ın çeşitli yerlerinden gelen misafirleri iade-i ziyaret amacıyla Mekatib-i Aliye mezunları tarafından teşkil olunan iki yüz kişiden müteşekkil bir heyetin Bulgaristan ve Romanya’ya gideceği belirtilmektedir.

3.5.45. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 18 Şa’ban 1326, Rûmi 01 Eylül 1324 tarihli 45. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde;

Gazetenin “Şikayetler” bölümünde Hazine-i Hassa müsteşarı bulunan Halas Efendinin yolsuzluk yaparak Çırağan Sarayının muhafazasında görevli jandarmaya birer maaş zam verildiği, bu verilen zam ve giderler hesaplandığından 400 bin liralık bir meblağ oluşturduğu, bu sırada Maliye Hazinesinin boş olduğu, bu paranın nasıl temin edildiğinin müsteşar Halas Efendiden başka bilenin olmadığı, bu paranın hesabının sorulması gerektiği üzerinde duruluyor.

Gazetenin Yazar Hüseyin Kazım’ın “Açık Sözler” bölümü başlıklı makalesinde Osmanlı Devletindeki zirâi faaliyetlerden söz edilmekte; ülkedeki zirai durumun pek vahim olduğu, ziraatın halk için para etmediği, halkın tarlasını, bahçesini bırakarak iş bulmak umuduyla şehirlere göç ettiğini, Romanya’dan Rusya’nın güney eyaletlerinden, Bulgaristan’dan ve Fransa’dan ülkeye hububat ve un gönderildiği, bunlar gönderilmediği takdirde halkın günlük hayatının temininde müşkül duruma düşeceklerini, ülkede ziraatın düzenli bir şekilde sağlanması için ıslaha gerek olduğu, bunun için eski devirlerden ziraat için verimli olarak kullanılan Seyhan, Ceyhan, Dicle ve Fırat nehirlerinden istifade edilmesi, bunun için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtiliyor. Zirâat konusunda zengin olan İran sınırından Akdeniz’e kadar uzanan ülkeyi zirâat konusunda üç büyük mıntıkaya ayrılabilceği, bu kısımların;

1 – Deniz seviyesinden az yüksekte olan ovalar; bu ovaların zirâi fâaliyetler için çok verimli olduğu, bağcılık ve ipekçilik gibi geliri yüksek olan ziraat sanayisine ham madde sağlayacak olan faaliyetlerin buralarda rahatça yapılabileceği, bazı senelerin kurak geçtiği, buradaki derelerden istifade edilerek sulanması gereken mecraların rahatlıkla sulanabileceği, dere kenarlarının ıslah edilerek taşkınlara sebebiyet verilmesinin önleneceği bu sayede sel taşkınlalarının mahsullere zarar verilmesinin önüne geçilmiş olacaktır.

2 – Deniz seviyesinden bin beş yüz ya da iki bin metre yükseklikte olan dağ sırtları; buralarda verimli topraklar, ormanlar, meralar, çayırlar olduğu, ama buralarda yazın geç kışı erken gelmesi yüzünden buralarda yapılacak ziraatı olumsuz

etkilediği, buna rağmen afyon, buğday, arpa, mısır, fasulye yetiştirildiği, şaraplık ve ispirotluk üzüm yetiştiren bağlar ve palamut, ceviz gibi faydalı ağaçların olduğu;

3 – Ziraate pek elverişli olmayan ama daha çok Yörükler tarafından hayvancılık faaliyetlerinde kullanılan 2000 metreden yüksek sırtlar olduğu belirtiliyor.

Hükümetin en büyük vazifesinin ziraatı kolaylaştıracak tedbirler alması gerektiği, Belçika'daki ziraat modelinin örnek alınması gerektiği, bu şekilde Osmanlı ülkesindeki zirâatin Avrupa ülkelerinde yapılan zirâat kadar ilerleyebileceği, senelik birkaç milyon lira olan zirâat gelirinin, yapılan ıslahatlarla senelik en az 40 milyon liraya kadar çıkarılabileceği, memleketin ticareti ve ekonomik hayatı ziraata bağlı olarak düzeleceği, dışarıya tahıl yönünden bağıllığın bir nevi azalacağı, kimsenin toprağını bırakıp İstanbul veya Osmanlı ülkesinin herhangi bir yerine iş bulmak için gitmesine gerek kalmayacağı belirtilmektedir.⁴⁰

⁴⁰ Hükümetin Ziraat ile İlgili Teşebbüsleri: Abdülhamit II.devrinde, toprak sahibi olmak ve toprağı işlemek üzere 1858 tarihinde çıkarılmış olan kanunnameye önemli sayılabilecek herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Fakat aynı devirde, Tanzimatı Hayriyenin ilanından sonra Padişahın ve hanedanın emlakı ve alâkalı olarak neşredilmiş olan bir ferman Abdülhamit II. Tarafından batta edilmiştir.

Şöyle ki: bu fermanla, önceden hanedanın sahip bulunduğu emlakın bütünü ve Padişaha ait olan emlakın da birkaç çiftlik müstesna olmak ve vergiye tabi bulunmak şartıyla gerisi devlet hazinesine devredilmiş, buna karşılık da şahane geçimlerini sağlamak için Padişaha ve haneden üyelerine yine devlet hazinesinden verilmek üzere maaş bağlanmıştır. Abdülhamit II. Hazineyi hassa müdüriyetine, “sonradan bu makam nezaret olmuştur” getirdiği Agop Paşa'nın teklifi üzerine, bu emlakı geri almaya kalkışmıştır. İlk, yukarıda sözkonusu ferman gereğince, hazineye geçmesi gerekirken, şunun bunun elinde kalmış olan emlaktan işe başlamış, sonra da hazineye intikal etmiş olan emlake de el koymuştur. Bu hususta rütbe ve ihsan bekleyen memurlar ile hafiyeler kendisine bu kabil elâki haber vermek suretiyle büyük yardımda bulunmuşlardır. Abdülhamit II. Bu suretle ele geçirdiği emlakı, geleneğe de aykırı olarak tapu ile adına tescil ettirmekte herhangi bir mahzur görmemiştir. Neticede kendisinden önce, hiçbir Osmanlı Padişahının sahip olmadığı büyük bir servete konmuştur. Kendi deyimine göre, ele geçirmiş olduğu emlakın sağladığı gelir yılda 500.000 liradır. Başka kaynaklardan da sağladığı gelire Abdülhamit II.'nin 1902'de şahsi serveti 8 milyon liraya yükselmiş bulunmaktadır.

Abdülhamit II.'nin bu suretle hazine topraklarından mühim bir kısmını şahsi hazinesine devretmesi, İmparatorluk ziraatinin gelişmesine bir tedbir olmaktan uzak kalmıştır. Aksine olarak bu topraklar üzerinden vergi de alınmadığı için ayrıca devlet hazinesi de büyük zararlara uğramıştır.

Abdülhamit II.devrinde, ziraat alanında müspet sayılabilecek bazı şeyler varsa da, bunlar sistemli bir ziraat programı çerçevesine girmiyen bir takım parça parça ve geçici teşebbüslerdir. 1889'da patates aşarının, beş yıl için kaldırılması, aynı yılda gül suyu istihsal eden bazı bölgelere 100.000 gül fidanı dağıtılması ve bazı ziraat maddeleri üzerinden alınmakta olan vergilerin indirilmesi, bu kabil tedbirlerdir. Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c.VIII, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011, s.449 – 450

Gazetenin “Ufak Mülâhazalar” başlıklı makalesinde; gazetenin bundan sonraki sayıları için bu başlığı yer verecekleri, bundaki amacın çevrede meydana gelen olayları görebilmek olduğu, hiçbir şahsı amacın olmadığı belirtilmektedir. Ufak mülâhazalar kısmında camilerde verilen “hutbe”lere değinilmekte, hutbenin topluma verilen bir din dersi, bir ahlak dersi olduğunu, halka verilen mesajı anlayacağı bir dille açık ve net olması gerektiği belirtilmektedir.

Gazetenin “Bulgaristan Kapu Kethüdalığı Meselesi” başlıklı makalesinde; II.Abdülhamit’in tahta çıkışının yıl dönümü olması münasebetiyle Sadr-ı Azam namına Hariciye Nazırı tarafından kendi konağında verilen ziyafete Yabancı Devletlerin sefirleri davet edilmiş, bunun üzerine Bulgaristan İmaretinin Kapu Kethüdası Keşûf Efendinin kendisinin de ziyafete davet edilmesi yönünde Sadriazam’a nezdine teşebbüsatta bulunmuş, Sadriazam Paşa Hazretleri, Keşûf Efendiye Bulgaristan imaretinin Osmanlı Devletine bağlı metbu bir devlet olduğu, kendisinin büyük devletler sefirası gibi telakki olunamayacağını bildirerek, Keşûf Efendinin yaptığı teklifi ret etmiştir. Keşûf Efendi bunun üzerine büyük devletlerin sefirleri nezdinde girişimde bulunmuş, büyük devletlerin sefirleri bunu Osmanlı Devletinin iç meselesi olduğunu bildirmişler, bunun üzerine Keşûf Efendi İstanbul’u terk ederek Sofya’ya gitmiştir.

Osmanlı Devletinin 19. Yüzyılda ve 20.yüzyılın başlarında izlemiş olduğu taviz veren politikası sonucunda kendisine metbu bir devletin yabancı devlet muamelesi görmek istemesi gibi neticeler çıkarmıştır.

Gazetenin “Evkâf Nezareti” bölümü yazısında; Evkâf Nezaretinin belli bir düzene giremediği, orada çalışan memurların maaşlarını zamanında alamadıkları, Nezaret bünyesinde bir çok keşmekeşlik olduğu, bunun önüne geçebilmek için askeri tekaid sandıklarının örnek alınabileceğini, askeri tekaid sandıkları hak sahiplerinin maaşlarının miktarı oranında birkaç sınıfa ayırarak en düşük maaş alan sınıftan başlayarak, bunların maaşlarını belirlenen günlerde ödendiği, hatta Fatih, Üsküdar, Kasımpaşa ve Sultan Ahmed’e kurulan şubelerle maaş sahiplerine izdiham olmadan belli bir düzen içinde maaşlarının verildiği belirtiliyor.

II.Meşrutiyetin ilanından önceki idarenin memlekette baskı rejimini kurmak adına telefonu yasak ettiği, yeni idare ile birlikte memlekette telefonların tesis

edileceği, bunun için yeni binalar kurulmasının yanında Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından Avrupa'ya bu hususta bazı siparişler verildiği belirtiliyor. İstibdad devrinde basına sansür uygulanmasının yanında haberleşmenin önüne de geçmek için telefonların ülkede yasak edildiği anlaşılıyor.

Gazetenin "Telgraflar" başlıklı bölümünde dış haberlerde öne çıkan konular; Paris 12 Eylül tarihli telgrafta, Molla Hafızın ecnebi sefirler ile yaptığı müzakere sonucunda ortaya çıkan emirnameyi Almanya'ya gönderdiği, Molla Hafızın El-Cezire ahidnamesini kabul ile polis teşkilatında bazı düzenlemeler yapılacağını belirtmekte;

Atina 12 Eylül tarihli telgrafta; Makedonya'daki Rum ahalinin silahlanmayı bıraktıkları, buna karşılık Moroye nahiyesinde silahlı Bulgar Komitecileri Rum ahaliyi tehdit ve Patrikhaneden yardım beklemekle, Bulgar köylerine tüfenk ve çeşitli cephane gönderildiği bildirilmektedir.

Berlin 12 Eylül tarihli telgrafta; Almanya İmparatoru yeni sarayda Osmanlı Eski Sefiri Ahmed Tevfik Paşayı kabul ettiği bildiriliyor.

Gazetenin diğer bölümlerinde İstanbul'un çeşitli yerlerinde yapılacak olan konserlerden ve tiyatrolardan bahs etmektedir.

3.6.46. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 19 Şaban 1326, Rûmi 02 Eylül 1324 tarihli 46. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Devlet-i Osmaniye ve Bulgaristan”, “Harbiye, Mühendishane ve Hendese-i Mülkiye”, “Anadolu Şimendüferi Kumpanyası” “Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye Nizamnamesi” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin Hüseyin Cahid’in “Devlet-i Osmaniye ve Bulgaristan” başlıklı makalesinde Bulgaristan Kapu Kethüdası Keşûf Efendi, Hariciye Nazırının konağında Yabancı Devletlerin sefirlerine verilen ziyafete davet edilmemiş olduğu için bunun kendisine ve Bulgaristan İmaretine karşı bir hakaret kabul ederek Der-saadeti terk ederek Sofya’ya gitmiştir.

Balkanların siyasi konumu 1878 Berlin Antlaşmasında belirtilmiş, bu antlaşmanın birinci maddesinin Bulgaristan ile alakadar olduğu; bu maddede Bulgaristan’ın Osmanlı Padişahının hâkimiyetin de olup, vergi vererek işlerinde özerklik tanınmıştır. Bu madde ile Bulgaristan Osmanlı Devletine matbu bir devlet sıfatında olup, yabancı devlet statüsünde olmamaktadır. Bulgaristan’ın siyasi konumu belirtilmişken beslenen emellerle kendini yabancı bir devlet olarak görmektedir.

Gazetenin İsmail Hakkı’nın “Açık Sözler” bölümünde “Harbiye, Mühendishane ve Hendese-i Mülkiye” ele alınmaktadır. İstanbul’daki Harbiye Mektebinin amacının dışında hareket ettiği, İstibdat idaresi döneminde idareye karşı olanların toplandığı bir yer olduğu, askeri öğrencilerin askeri bilgilerle yetiştirileceği yerde siyasetle uğraştırıldığı, askerlik bilgilerini çoğunlukla kağıt üzerinde öğrenildiği, bu durumun ülkenin çeşitli yerlerinde harbiye mekteplerinin açılmasıyla kırılmaya başlandığı, ülke genelinde açılan Mühendishanelerin ve Hendese-i Mülkiye’nin ilgili olan nezaretlere bağlanması gerektiği, ülkenin hem sanayi alanında hem bayındırlık alanında ihtiyacı olan mühendisleri, mimarları yetiştirmesi gerektiği, İstibdat döneminde bu açılan mekteplere yeteri kadar önem verilmediği anlaşılmaktadır.

Gazetenin “Ufak Mülâhazalar” başlıklı kısmında; Kadınlara verilmesi gereken değerden bahsedilmekte; Osmanlı Devletinde kadınlara gereken değer verilmediği, kadınların bir insan olarak telakki edilemediği, onların bir ziynet eşyası gibi, ev işlerini yapan bir köle olarak algılandığı, bu düşüncenin tam aksine kadının toplumda yerinin ayrı olduğu, değer verilmesi gereken bir varlık, medeniyetin mukayesesi olduklarını vurgulamaktadır.

Ticaret mesleğinde, ticaret yapanların ticaret ahlakına uygun olarak davranmadıkları, toplumdaki arz - talep ilişkisini gözetemediklerini, dükkânı gezipte bir şey almadan çıkan müşterilere ticaret ahlakına uygun davranmadıklarını, müşteri ile olması gerektiği gibi ilgilenmediklerini, bu durumun düzeltilmesi gerektiği belirtiliyor.

Sadrazam Kamil Paşa⁴¹ ile yapılan görüşmede matbuat için yeni nizamnamenin hazırlandığı, en kısa zaman içinde Meclis-i Mebusan’a sunulacağı, bu yeni nizamnamede matbuata sansür ve kısıtlama getirilmeyeceği belirtilmiştir. Yeni matbuat kanunuyla hürriyet hukukunun temin edilip, hukuka aykırı ve genel ahlaka aykırı hareket edenlerin gerekli cezaya çarptırılacak şekilde düzenlenmesi ümit edilmektedir.

Gazetenin Evkaf Tensikatı yazısında Evkaf Tensik Komisyonunda her kalemin bir müdürü, bir mümeyyizi ve oy hakkı suretiyle ilgili kalem efendileri tarafından tayin edilen bir mebus hazır bulundurulduğunu, Evkaf Nezaretinin ilgili bölümlerinde düzenlemelere gidildiği anlaşılmaktadır.

---

⁴¹Kâmil Paşa Kabinesi 06 Ağustos 1908’de kurulmuşdu. Şeyhülislam Cemalettin Efendi yerinde bırakılmıştı. Öteki hükümet üyeleri Sadrazam tarafından atanmıştı. Bu atanış sırasında Hariciye ve Bahriye nazırlarını II.Abdülhamit kendisi seçmek istemişti. Kamil Paşa anayasa’ya dayanarak direnmiş ve Padişah’ı bu fikrinden vazgeçirmişti. Bu suretle kurulan kabinede İçişleri’ne Reşit Akif Paşa, Dışişleri’ne de Tevfik Paşa, Harbiye Nazırlığına Recep Paşa, Bahriye’ye Arif Hikmet Paşa, Adliye’ye Hasan Fehmi Paşa, Maliye’ye Ziya Paşa, Ticaret ve Nafiaya’ya Gabriyel Noradonkyan Efendi, Maarif’e Mahmut Ekrem Bey, Orman Maden ve Ziraat’e Mavro Kordato, Evkaf Nezareti’ne Ekrem Bey getirilmişlerdi. Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi c.IX*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2011, s.46

Gazetenin Anadolu Şimendüferi başlıklı yazısında Anadolu Şimendüferi Kumpanyasında⁴² çalışanların bir takım haklarının düzenlenmesi için greve gittikleri, bu haklar içinde Kumpanya Nizamnamesinin içeriğinin düzenlenmesi, maaşların ve yevmiyelerin arttırılması, Tekaid Sandığı Nizamnamesinin ıslahı gibi taleplerin olduğu ama Anadolu Şimendüferi Kumpanyası yetkilileri yerli memurların bu isteklerini ret ettiği anlaşılmaktadır.

Gazetenin “Gülenişe Çaytunuğ” Gazetesinden aldığı yazısından İstanbul’dan 09 Eylül 1908 tarihli mektuba değinilmekte; Kuvvetli bir nüfuza sahip olan Jön Türklerin Almanya’nın Osmanlı Devletine karşı izlemiş olduğu politikadan hoşnut olmadıkları, Almanya’nın Osmanlı Devletine karşı beslemiş olduğu dostluğunun pek kıymeti olmadığı yönünde düşünceler oluşturulmakta, bu durum kuvvetli bir nüfuza sahip olan Jön Türklerin bu tutumu Devlet-i Aliyeyi müşkülata düşürdüğünü, Almanya’nın politikasının diğer Avrupa devletlerinin müdahalesine meydan bırakmadan Devlet-i Aliye içinde gerçekleşmesi gereken ıslahatların yapılmasına sağlamak olduğu belirtiliyor.

Gazetenin “Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye” başlıklı bölümünde Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye’nin 23 maddelik nizamnamesinden bahis edilmektedir. Nizamnâmenin önemli maddelerine bakıldığında;⁴³

⁴²Anadolu Demiryolları: Abdülaziz devrinde, İstanbul’dan başlamak, Anadolu’yu ve Arabistan yarımadasını, Basra körfezine kadar uzanmak üzere bir demiryolu inşa etmek fikri doğmuştu. Buna bir başlangıç olarak Haydarpaşa – İzmit hattı hükümet tarafından yapılmış ve fena şartlar ile idare edilmiş olduğu için hattın İzmit’ten öteye uzatılmasına teşebbüs edilmemişti. Hattâ bu sebeple hükümet hattı işletmek hakkını bile İngiliz Müteahhitlerine devretmiştir.

Abdülhamit II.devirinde 1888’de bu hattı İzmit’ten Ankara’ya uzatmak ve işletmek imtiyazı Alfred Kaula adında birisine verildi. Bu zat merkezi Berlin’de olan Deutsche Bank adına hareket etmekte idi. Bu banka diğer bir Alman bankası ile anlaşarak ve Alman sermayesi ile “Anadolu Demiryolu Şirketi”ni kurdular. 1889 da başlayan inşaat vaktinden önce ikmal edilerek 27 Aralık 1892 de Ankara hattı işletmeye açıldı. Bu başarısı üzerine sözü geçen kumpanya adına Ankara – Kayseri ve Eskişehir – Konya hatlarını inşa etmek imtiyazı verildi. Birinci hattın inşasına başlanamadı ise de Eskişehir – Konya ve Kütahya iltisak hattı (445 kilometre) inşa edilerek 189’da işletmeye açıldı. 2 yıl sonra da 9 kilometre uzunluğunda olan Arifiye – Adapazarı hattı inşa edilip işletmeye açıldı. Karal, Enver Ziya, *a.g.e.*, s.466 - 467

⁴³Kanun-u Esasinin 12 nci maddesinde üç kelime ile ve şu suretle basın hakkında bir hüküm sıkıştırılmıştı: “Matbuat kanun dairesinde serbesttir” Mebuslar Meclisinin ele aldığı ilk kanun tasarılarından biri de basın kanunu tasarısı olmuştur. Hükümet tarafından sevk edilmiş olan tasarı, matbaa açmak ve neşriyat yapmak olmak üzere, iki bölüme ayrılmıştır. Her iki bölümde de hürriyeti köstekleyici ve terakkiyi önleyici hükümler vardı. Karal, Enver Ziya, *a.g.e.*, s.408

Üçüncü madde de Cemiyete kişilerin nasıl kabul edileceği,

Dördüncü madde de Cemiyet azasının asıl ve fahri olmak üzere iki kısımdan teşekkül ettiğini, asıl azaların Osmanlı tabiiyetinde bulunmaları gerektiği, fahri azaların Osmanlı tabiiyetinden olmaları gerekmediği, fahri azaların cemiyetin işlerinde görüşmelere ve intibahlara katılmayacakları,

Altıncı madde de iştirak hakkında bahs edilmekte; cemiyetin giderlerine karşılık olmak üzere kabul edilen azanın bir defaya mahsus 500 guruş ve her ay 50 guruş aidat vermeleri gerektiği,

Yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu maddelerde Cemiyet Teşkilatından bahs edilmekte;

On birinci madde Cemiyetin teşkil sebebinden bahs edilmekte; bu maddede Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye'ye, hükümete resmen tanıtmak, Avrupa'daki matbuat cemiyetleri münasebatda bulunmak dostane ilişkileri geliştirmek, cemiyetin içte ve dışta şeref ve haysiyetini muhafaza etmek,

Onikinci, onüçüncü, ondördüncü, onbeşinci ve onaltıncı maddelerinde Cemiyetin vazifelerinden bahs edilmekte; Cemiyet reisinin hükümete ve dışa karşı cemiyetin vekili olduğu, idare meclisine başkanlık ettiğini, idare meclisinin haftada iki defa gerekirse daha fazla toplanabileceğini, idare meclisi Cemiyetin teşkil sebebinin teminine çalışmak, gerekirse Meclis-i Umumiye toplamak, Cemiyet azaların arasında ve gazeteler arasında meydana gelebilecek ihtilafın önüne geçmek, gazetelerin şantaj yapmayacaklarını, gazetelerden biri bir şahıs hakkında genel ahlaka aykırı bir şekilde neşriyatta bulunduğu, bunun sonucunda meydana gelen şikayet ve ihbar üzerine idare meclisi toplanarak durumu tetkik ve tahlil yaparak, genel ahlaka aykırı bir şekilde neşriyatta bulunulduğuna karar verildiğinde neşriyatı yapan muharrir Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye'ye mensup olduğu takdirde hakkında cemiyetçe verilen karara uyacaktır. Cemiyete mensup olmayan muharrirler tarafından yapılacak neşriyatta cemiyet ile ilgili gazeteye yazılı bildirim yapacaktır.

Nizamnamenin diğer maddelerinde Cemiyet azalarının Kanun-u Esasiye riayet edecekleri, Cemiyette kumar oynanmayacağını, senede birkaç defa genel gezintiler tertip edileceği, bir makalenin yazarın veya gazete sahibinin izni olmadan yayımlanamayacağı, bir gazete veya risalenin tercümeyle başlayacağını ilan ettiği bir eseri diğer bir gazete tercüme edemeyeceği, ancak ilgili gazete tercüme etmeyi bırakırsa ancak eserin kaldığı yerden tercüme edilebileceği, cemiyete kendilerini

kayd ve kabul ettirmeyen muhabirin Hükümet-i Osmaniye nezdinde muhabir sıfatıyla tanınması gerektiği belirtilmektedir.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde;

Viyana, 13 Eylül tarihli telgrafta; Rusya Hariciye Nazırı Mösyö Dizovleski ile Avusturya Hariciye Nazırı Baron Derental arasında meydana gelecek görüşmede Fas meselesinin görüşüleceği,

Tunca, 13 Eylül tarihli telgrafta; Fas lideri Molla Hafız tarafından gönderilen mektupta selefi tarafından kabul edilen taahhüt ve El-Cezire ahitnamesini tasdik edeceğini bildirmiş,

Berlin, 13 Eylül tarihli telgrafta; Berlin eski sefiri Tevfik Paşa'nın Almanya İmparatoru ve İmparatoriçesi tarafından verilen öğle yemeğine katıldığını,

Petersburg, 12 Eylül tarihli telgrafta; Tiflis'teki koleradan 7 kişinin, Petersburg'da 86 kişinin hastalandığını, 26 kişinin vefat ettiği, Petersburg'da toplam 166 kişinin koleradan hastalandığı, Rusya'da bir hafta önce 2294 kişinin koleradan hastalandığını, 26 kişinin vefat ettiği belirtiliyor.

Lumborg, 13 Eylül tarihli telgrafda; Tartopol mevkinde kolera hastalığı olduğu,

Washington, 13 Eylül tarihli telgrafda; Baloncu Rayet'in 74 dakika 24 saniye havada balonla seyahat ettiği belirtiliyor.

3.7.47. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 20 Şaban 1326, Rûmi 03 Eylül 1324 tarihli 47. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Yapılacak Kanunlar” “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye” “Hükümet-i Seniyye ve Karadağ” “Yemen Meselesi” “Fransa Politikası ve Almanlar” “Avrupa Devletlerinin Müessesat-ı Siyasiye”, “Ziraat”, “Şark Meselesi” konuları ön plana çıkmaktadır.

Yazar Hüseyin Cahid’in “Yapılacak Kanunlar” başlıklı makalesinde; Bir memleketin idaresinin kanunla olabileceği, eski kanunların yanında yeni kanunlarında çıkarılması gerektiği, yeni kanunlar çıkarılırken bunların Meclis-i Mebusan’da görüşüldükten sonra Meclis-i Ayandan geçerek Padişahın onayına sunulması gerektiği, Meclis-i Mebusan’a uğramayan kanunların, kanun hükmünde kararname şeklinde olabileceği, 1877 – 1878 Osmanlı – Rus Harbi sırasında Kanûn-u Esâsi süresiz olarak yürürlükten kaldırılıp Meclis-i Mebusan dağıtıldıktan sonra çıkan kanunlar “Meclis-i Mebusanın toplanmasında kanuniyeti teklif edilmek üzere...” gibi bir şerh koyulmuş, ama bu durumun daha sonraları kaldırıldığı, Meclis-i Mebusandan geçmiş olan kanunların pek az olduğu belirtiliyor.

Kanun-i Esâside olup çıkarılması beklenen kanunlar;

1-Kanun-u Esâsinin 12.Maddesinde matbuat “Kanun-u Dairesinde” serbestdir ibaresi bulunduğundan matbuat kanununun yapılması gerektiği, matbuat kanunu yapılmadığı takdirde Kanun-u Esasi’nin bu maddesi anlamsız bir cümleden ibaret kalacağı, Hükümetin Matbuat-ı Kanuni lahiyasını hazırlamakta olduğunu, bu layihada hürriyetin esasına aykırılık teşkil edecek bir cihet bulunmadığı temin edildiği belirtiliyor.

2-Kanun-u Esasinin 13. Maddesi Osmanlı Devleti’nin Osmaniye Nizam ve Kanun Dairesinde ticaret, sanat ve çiftçilik için her türlü şirketler teşkilini kurmakla yetkilidir, şirket teşkili için hürriyet ve meşrutiyet esaslarına uygun bir şekilde kanun tanzim etmek gerektiği, bu husustaki mevcut kanunların günün şartlarına uygun olmadığı, çağın şartlarına uygun bir kanun hazırlanması gerektiği,

3-Kanun-u Esasinin 15. Maddesi ile Osmanlı Devleti bünyesinde açılacak olan genel ve özel okullar için ayrı bir kanun tanzim edilmesi gerektiği,

4-Kanun-u Esasinin 23. Maddesi Usul-u Muhakeme Kanununun ileride yapılacağından bahs edilmekte, bu kanun yapılmasa da Meclis-i Mebusan’dan

geçtiği, yani Meclis-i Mebusan tarafından yapıldığı, kanundaki eksikliği gidermek için İstibdat döneminde Islah-ı Kavanin Komisyonu adı altında bir komisyon oluşturulduğu, kanunlar bu komisyonda düzenlenirken alanında uzman kişiler tarafından düzenlenmesi gerektiği,

5-Kanun-u Esasi'nin 32. Maddesinde vükeladan itham olunanların usul-u muhakemeleri kanun-u mahsus ile tayin edileceği belirtildiğinden, bu husus için usul muhakeme kanunu hazırlanması gerektiği,

6-Kanun-u Esasi'nin 39. Maddesinde memurların tayin ve yükselmeleri hakkındaki maddenin “bi-l-cümle me'murun reîs-i idârede bulunanlar tarafından iltimâs ve intisâb dâiresinde ehli ve müstehâk olub olmadıkları me'muriyetlere keyfe göre intihâb olunacaktır” şeklinde düzenlenerek memurların tayinleri ve yükselmeleri liyakata göre yapılması gerektiği,

7-Muhakemeye aid bazı kanunların tanzim edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

1876 Anayasası ilan edilen 1877 – 1878 Osmanlı – Rus Harbi nedeniyle kaldırılan ve 1908 yılında ilan edilen II.Meşrutiyet ile yeniden yürürlüğe konulan Kanûn-u Esâsi'de yer alan kanunların bir çoğunun Mebuslar Meclisinden geçmediği, Kanûn-u Esâsinin maddelerinde yer alan bir çok kanunun sadece ismen var olduğu, uygulamaya konulmadığı, bunların en kısa süre içerisinde Meclis-i Mebusan'da görüşülüp, yeniden tanzim edilerek yürürlüğe konulması gerektiği belirtilmiştir.

Gazetenin “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye” başlıklı yazısında “Bulgaristan Hadisesi” konu alınmakta; Osmanlı Devletinde meydana gelen Bulgaristan Kapu Kethüdası Keşûf Efendi olayında, Levaned Herald gazetesi Bulgarların Osmanlılar aleyhinde nümayişlere başladıklarını, Keşûf Efendi'nin İstanbul'dan ayrılmasından dolayı meydana gelen kargaşada Osmanlı sancağını yırttıklarını; Mesele büyüyünce Osmanlı Devleti tarafından soruşturma açıldığı, gazetelerde yazılan haberlerin doğru olması durumunda Bulgaristan imaretinin büyük bir sorumluluk altına gireceği belirtilmektedir. Bulgar Efkar-ı Umumiyesi'nin Keşûf Efendi meselesinden dolayı galeyana gelmesinin doğal olduğu, Osmanlı Devletinde İstibdat döneminde Osmanlı Devletinin hukukuna saldırmaya, bu saldırmaya karşılık verilmesine alışkın olmadıkları, meşrutiyet idaresi ile birlikte gelen hürriyet havası ile birlikte Osmanlı Devletinin hakkına saygı gösterilmesi istenilmektedir.

Gazetenin “Hükümet-i Seniyye ve Karadağ” başlıklı yazısında; Karadağ İmaretinin Der-saâdet maslahtagüzarı Mösyö Garegoviç Arnavudlar tarafından Yezeru tepesinde inşa olunan kalelerin yıkılması için geçen sene verilen taahhüdün yerine getirilmemiş olması ve Mevkure çayırıklarından dolayı her sene verilmesi gereken 600 liralık tazminatın bu sene itibari ile henüz verilmemiş olmasından ve Arnavudların Zareyeçe mevkii civarında yeniden bir kale inşası fikrinde olduklarından Bab-ı Ali nezdinden şiddetli bir teşebbüste buldukları, Mösyö Garegoviç hükümet nezdinde talebi dikkate alınmayacak olursa Der-saadet’i terk edeceği belirtilmiştir.

Gazetenin “Yemen Meselesi” başlıklı yazısında; Yemen’de son yıllarda isyanların arttığı, Osmanlı Devletinin Yemen’de asayiş ve güvenliği sağlamakta yetersiz kaldığı, ileride Yemen’i kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olunduğu, Osmanlı Devletinin ilk önce Yemen’in kuzey kesiminde bulunan Zeydiler yönetiminde özel bir tarz idare tesis ederek bazı imtiyazlar vermesi gerektiği, ama böyle bir idareye Yemen İsyânından menfaat sağlayanlar tarafından böyle bir idareye engel olmak için sorun çıkarılmaktadır. Osmanlı Devletinin Yemen meselesinde takip ettiği yol “Pamuk ipliğine bağlamak” gibi olduğu, bölgede büyük fedakarlıklarla, büyük kuvvetlerle elde edilen düzen her defasında önemli bir başarı gibi gösterilmiş, ama bu başarı Yemen’de mahv olanlara oranla pek cüzi olduğu düşünülmeyle aldatıcı bir netice olarak iktifa edilmektedir. Heyet-i Vükela bu gerçeği görerek Yemen meselesini esaslı bir şekilde ele almaya başlamış, Yemen’in yerli halkı olan Zeydilere idarenin dışında kalan Cebel-saade bölgesinde bazı hukuk ve imtiyazlar vermişlerdir. Osmanlı Devleti bu politika ile Yemen’de meydana gelen isyanların önüne geçebilecektir. Zeydi Reisinin bölgede maksadını ve takip ettiği politikayı yakından takip edebilmek için Zeydi Reisinin itimat ettiği adamlardan bir kaçının Der-saadetten getirilmesi zorunluğu olduğu, bu kişilerin başında Yahya Hamidüldin gelmektedir. Osmanlı Devleti’nin Yemen meselesinde istediği sonuçları alabilmesinde bölgeye hizmet edecek işinin ehli kişileri göndermesi gerektiği belirtiliyor.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde öne çıkan konular;

Viyana, 14 Eylül tarihli telgrafta; Politise Korsepondic gazetesinden alıntı yapılarak, Avusturya ve Macaristan Hariciye Nezareti Baron Derental ile Rusya

Hariciye Nazırı Mösyo İzolevski arasında meydana gelecek ve Avusturya Hariciye Nazırının Düvel-i Muazzama ricali ile yapacağı görüşmeler Avusturya – Macaristan nezdinden memnuniyetle karşılanmıştır. Baron Derental ile Mösyo İzolevski arasında geçen görüşme her şeyden önce Rusya ile Avusturya arasındaki eski itilafın sona ermeye başladığını göstermektedir.

Londra, 14 Eylül tarihli telgrafta; Setandard Gazetesinin muhabiri Almanya Başvekili Prens Bolov ile yaptığı görüşmede; Osmanlı Devletinin kuvvetli bir idare altında serbest ve hür olarak faaliyet göstermesi Almanya'nın temennisi olduğu, İstibdat dönemi idarenin Almanya'dan nasihat aldığı haberlerinin doğru olmadığı belirtilmektedir.

Paris, 14 Eylül tarihli telgrafta; Fransa ve İspanya'nın Fas'a verdikleri ortak notaları El-Cezire ahitnamesine imza atan devletlere tebliği olduğu, söz konusu notada Molla Hafızın Fas'daki hakimiyetinin tasdiki kabul olduğu, Fransa ve İspanya'nın Fas'taki menfaatleri korunacağı belirtiliyor.

Gazetenin haftalık hadiseler başlıklı kısmında;

Almanya'da silahlandırma meselesi üzerinde durulmuş, Berlin'de Mösyo Kalas başkanlığında Pan-Cermen kongresinin toplandığını, bu kongre ile İngiltere ile Fransa'nın Almanya'ya karşı bir muharebeye girişmek fikrinde olmadıklarını ama İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı bir muharebe emeli besleyecek olurlarsa bu duruma Almanya'nın bütün gücüyle karşı koyacağı belirtilmekte,

Almanya'da faaliyet gösteren Nuret Cermen Gazetesi Alman Maliyesi hakkında önemli bir makale neşrettiği, bu makalede Maliyenin tanzimi için mevcut Divan-ı Umumiyenin imhası ve maliyeye büyük yük getirecek istikraz akdinden vazgeçilmesi, yeni vergilerin koyulup zam yapılması teklif olunmaktadır.

Rusya'da matbuatın tazyik altında kaldığı, Rusya'da faaliyet gösteren Reç ve Sen Petersburg Çaytoneg gazeteleri Rusya Maarif Nazırını şiddetle tenkit ettikleri için üç yüz lira ceza verildiği, Rusya'daki istibdat taraftarları matbuatı baskı altında tutmaya çalıştıkları ortada matbuat olmazsa istedikleri gibi zulüm edebilecekleri belirtilmektedir.

“Fransa Politikası ve Almanlar” başlıklı yazıda; Berlin'de bulunan Fransa maslahatgüzarı Almanya Hariciye Nezaretine göndermiş olduğu tebligatta Fransa hükümetinin Molla Hafızı Fas hakimi olarak tanıyacıkları, Fransa ve İspanya hükümetleri Molla Hafızı hakim sıfatıyla kabul ettikleri zaman kendisinden ne gibi

teminat talep edilmesi hususunda görüşmelere başladıkları, verilecek teminat El-Cezire muahedenamesinin de imzası olan devletlere bildirileceği belirtilmiştir. Almanya buna karşılık Fransa ve İspanya tarafından ortak verilecek notaya karşı gelmeyeceği, Almanya'nın menfaatlerine zarar geldiği an bunun karşılanması gerektiği belirtilmiş, Almanya'nın Fransa'ya karşı düşmanca bir hareket içinde bulunmayacağı ümit olunmaktadır.

Gazetenin “Avrupa Devletlerinin Müessesat-ı Siyasiyesi” başlıklı yazısında İngiltere Devletinin siyasi müessesesi ele alınmaktadır. Meşrutî idarenin ilk çıktığı yer İngiltere'dir. İngiltere ve İrlanda'nın ne gibi kanun ve esaslara binaen idare edildiğini gösterecek bir metin kanunu olmadığı, İngilizlerin Normanların istilasından sonra kaybettikleri hukuk hürriyetlerini tekrar hayata geçirmek çok uğraştıkları, 1215 yılında çıkarmış oldukları fermanla hukuk hürriyeti yolunda ilk adımı attıkları, ilk başlarda kurulan mecliste ruhani sınıf ve asilzadeler bulunurken Kral 3.Hanri zamanında taşra ahalisi namına asilzade sınıfı dışında olan kişilerinde kabul edildiği, Kral 1.Edvard Lordlar Kamarasıyla Avam Kamarasının onayı olmaksızın herhangi bir vergi konulmamasına razı olduğu, Kral 3. Edward ise kanun yapabilmek için Avam Kamarasının onayı olmasını kabul ettiği, Kral Kilyevm Doranjen'in tahta geçmesinden sonra neşr edilen kanun hukukuyla İngiltere'nin sırf kendisine has olan Kanûn-u Esâsisini meydana getirmiştir.

İngilterenin hukuku iki esasa dayanmaktadır.

- 1- Hakk-ı Hakimiyetin birbirinden ayrı ve müstakil birkaç heyete verilmesi,
- 2- Bir kanunun meydana gelebilmesi için bu heyetlerden her birinin onayının olması gerektiği,

İngiltere idaresine Kraliyet, Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası olmak üzere 3 türlü kuvvetin iştirak etmektedir. Hükümetin başkanı kraldır. Harb ilan edilmesinde, barış antlaşmalarının onaylanmasında, sefirleri kabulünde kral yetkilidir. İsteddiği kimseleri, istediği miktarda “Ayan Azası” yapmaya hakkı olduğundan parlamentonun teşkiline iştirak etmektedir. Meclisleri toplayıp, dağıtır ve fes eder.

Lordlar Meclisi azaları ruhani ve cismani olmak üzere iki kısımdan meydana gelir. Ruhani azalar Anglikan Mezhebine mensup piskoposlar ile başpiskoposlardan ibarettir. Bu azaların bir kısmı irsi bir hakka istinaden mecliste aza oldukları, kimisi de İrlanda ve İskoçya asilzadeganı tarafından ya kayd-ı hayat

şartıyla, ya bir kanun döneminde nasp ve tayin olurlar. Lordlar Kamarasının en esaslı imtiyazı İngiltere'nin en büyük mahkemesi olmaktan ibarettir.

Avam Kamarası ise en ziyade haiz nüfuzdur. Bu nüfuzun önemi başlıca iki sebepten meydana gelmektedir.

- 1- Avam Kamarası vergi olayına onay vermezse hiçbir vergi toplanamayacağından bu hakkı sonuna kadar kullanmışlar,
- 2- İntihabat kanununu aşama aşama ıslah ederek, İngiltere siyasi hayat gittikçe önem kazandıkça Avam Kamarasının da nüfuzu arttığı,

Nazırlar kralın müşavirleri olmak sıfatıyla parlamento huzurunda mesul tutulmuşlardır. Avam Kamarası yalnız bütçeyi tetkik ve kabul etmek, bir taraftan da Lordlar Kamarası ile birlikte kanun yapmak gibi bir göreve malik olmadığı, ülkeyi idare eden kuvvetin Meclis-i Mebusan olduğu belirtilmektedir.

19. asrın başlangıcına kadar Avam Kamarası azaları üç türlü heyet-i mahalliye tarafından seçilirdi. Bunların biri vilayet meclisleri olup 186 mebus seçilirdi. Diğerleri şehirlerde ki esnaf heyetleri olup 467 mebus seçilirdi. Üçüncüsü de Dar-ül-fünun heyeti idi. Buradan 5 mebus seçilirdi.

Mebuslar seçilmek için dairelere ayrılmış, bu hak memleket nüfusu üzerinde vasat araziler ile hiçbir münasebeti olmayan bir takım imtiyazlı heyetlere verilmiştir. Pirmenigam, Liverpool, Mançester gibi önemli ticaret merkezi olan büyük şehirlerden hiçbir mebus seçilmediği halde 20-30 müntahibe malik olan bazı küçük kasabalar parlamentoya bir iki aza gönderirlerdi.

Avam Kamarası asıl milletin vekili sıfatına haiz olamadığı, yalnız zenginlerin vekili halinde bulunduğu, eskiden beri devam eden bu usulün düzeltilmesi gerektiği, 1832, 1867, 1884 tarihlerinde seçilme usulünün düzeltilmeye çalışıldığı, diğer taraftan yeni yeni önem kazanmaya başlayan şehirlerin mebus göndermeleri esas alındığı, 1884 kanununu uygulanması ile seçilme hakkına malik olanların miktarının 3 milyondan 5 milyona çıkartıldığı anlaşılmaktadır.

İngiltere'de matbuatın hür olduğu, gazetelerin ucuz satıldığı, halkı dünyada olup biten bütün olaylardan haberdar ettikleri, bu sebeple halk üzerinde nüfuzlarının büyük olduğu, hakimiyet hakkının kraliyet ailesinde değil, halk tarafından seçilmiş meclistedir. İngiltere'de halkın seçme ve seçilme hakkına sahip olması siyasi hayatı değiştirerek taşralara ait olan bazı kurumlarda bazı mertebe değişikliklerine gidilmiştir.

19. asıra kadar İngilizlerin “Kendini Kendini İdare” adını verdikleri usul hakikatte memleketi asilzadelerin idare etmesiydi. Bazı imtiyazlı şehirler, kasabalar ırsen kendilerine intikal eden bir hakka istinat ederek seçilmiş kimselerin katıldıkları belediye heyetleri tarafından idare olunurdu. Köklü bir geçmişe sahip olan kasabalar, şehirler kendilerini idare hakkına sahip değillerdir. Bu durum zaman içinde değişmiştir.

İngiltere’deki idare usulünde sessizce derin bir inkılap meydana gelmiştir. İngiltere’de kraliyete karşı son derece hürmet gösterilip, derin hisler beslenirdi. Bununla beraber Kraliyet kanunların tanziminde hükümete adeta hiç karışmazdı. Asırlardan beri İngiltere hürriyet memleketidir. Lord Çeşem bu hususta “Bir İngiliz amelesinin kulübesine yağmur ve fırtına girebilir. Kral giremez” demekle, bu hususu desteklemektedir. Fakat buna karşılık amele hükümete giremezdi. 19. asırda bu durum değişmiştir.

Gazete bu nüshasında ünlü Rus Yazar Maksim GORKİ’nin⁴⁴ “Ana” romanı bölümler halinde yayınlamaya başladığı görülmektedir. Maksim GORKİ’nin en büyük eseri olan ANA romanında 1905 Çarlık Rusyasın da başlayan sosyal uyanışın mücadelesini anlatmaktadır. Eser, yeni doğmakta olan bir toplumun düşüncesini görüş ve anlayışını yansıtır. Tânin gazetesi 1908 yılında II.Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle birlikte iktidarda olan İttihat ve Terakki Gazetesinin siyasi yayın organıdır. II.Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte 1878 – 1908 yılları arasında Osmanlı Devletinin başında olan II.Abdülhamit’in ülkede kurmuş olduğu baskıcı rejimin sona ermesiyle ülkede bir özgürlük havası yaratmış, Osmanlı toplumunun düşünceleri, görüş ve anlayışlar daha özgür bir ortamda yayılmaya başlamıştır. Tanin Gazetesi Maksim GORKİ’nin “Ana” romanını yayımlamakla, kitaptaki konu ile II.Meşrutiyet dönemi Osmanlı Devletinin siyasi, sosyal, kültürel yapısı ile bağlantı kurulduğu düşünülmekte, dolaylı olarak toplumu ışık tutulmaya çalışılmakta olduğu düşünülmektedir.

Gazetenin “Ziraat ve Zirai Sanayi” başlıklı yazısında; “En az masrafla en çok hasılat almak” usulüne değinilmiş, önceleri çiftçinin aldığı borçların faizlerini

⁴⁴Dünya ölçüsünde büyük bir yazar olan Maksim GORKİ, 28 Mart 1868 tarihinde, bugün “Gorki” adını taşıyan Nijnij – Novgorod şehrinde doğdu. Asıl adı Aleksye Maksimoviç Pekşov’dur. Gorki, Maksim, *Ana*, İstanbul, May Yayınları, Aralık 1971 s.5

ödemekten kâra geçemedikleri, bu durumun önüne geçmek için Ziraat Bankasının kurulduğu, buna rağmen istenilen verimin sağlanamadığı, çeşitli yollardan para istikrazı sağlayan köylerin borçlarını ödeyemedikleri için ellerindeki bağlar, bahçeler, dutluklar elinden çıktığı anlaşılmaktadır. Ziraatte istenilen verimi sağlanabilmesi için ülkede asayiş ve güvenliğin sağlanması, ovaların, dağların, yolların hırsızlardan, eşkıyalardan korunması gerektiği, evvela bu sağlandığı takdirde istenilen sermayenin ortaya çıkabileceği, böylece çiftçinin istikraz ettiği parayı ödeyebileceği anlaşılmaktadır. Ziraatin genişletilmesi ve yaygınlaştırılması, istenilen verimin elde edilebilmesi için çiftçiye gerekli desteğin sağlanması, ziraat mekteplerinin ve numune çiftliklerin yaygınlaştırılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Gazetenin “Şark Meselesi”⁴⁵ başlıklı yazısında; Şark Meselesinin doğuşunu, gelişimini kısımlara ayırmakta; Şark meselesinin ana temasını asırlardan beri Türklerin hakimiyeti altında olup, zaman içerisinde bağımsızlıklarını kazanmış, ya da bağımsızlıklarını kazanmak için mücadele veren milletlerin, Türklerle olan geçmiş münasebetleri teşkil eder. Osmanlı Devletinden ayrılan Balkan hükümetleri, Osmanlı Devleti’nin hakimiyeti altında kalan milletlerde bağımsızlık fikri uyandırmakta bu süreçte tarihten silinmiş sadece topluluk halinde yaşamakta olan milletlerde siyaset sahnesinde kendilerini göstermeye başlamaktadırlar. Balkanlarda bir Makedonya meselesi, Adalar Denizinde bir Girit meselesi, Asya’da bir Ermeni meselesi mevcut olduğu gibi, bağımsızlık fikri İslam kavimlerinde de meydana çıkmakta, bir nevi Batı Asya meselesi baş göstermektedir. Şark Meselesinde en önemli unsurlardan biri Avrupa Devletlerinin müdahalesidir.

Osmanlı Devleti asırlardan beri Süveyş, Çanakkale, Karadeniz Boğazları gibi dünyanın en stratejik deniz yollarının kilit noktasına sahiptir. Hindistan’a giden yollar neredeyse tamamı Osmanlı Devletinin topraklarından geçmektedir. Bu yüzden bir asırdan beri Avrupa’da meydana gelen en önemli itilaflar ve ittifakların merkezi

⁴⁵Nihayet, Osmanlı Devleti’nin korktuğu gibi, Ruslar, Viyana Kongresi’nde, Kongre üyelerinin dikkatini Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde yaşamakta olan Hıristiyan halkın durumu üzerine çekmeye çalıştılar. Şimdi Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu’ndan “Doğu Sorunu” (Şark Meselesi – Qestion d’Orient) diye söz etmekteydiler. Bu deyim, Avrupa diplomasisinde, bundan sonra çok kullanılmaya başlandı. Şark meselesi, genel olarak, Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğünün korunması, 19. Yüzyılın ikinci yarısında ise, Türklerin Avrupa’daki topraklarının paylaşılması, 20. Yüzyılda da, İmparatorluğunun bütün topraklarının bölüşülmesi anlamında kullanıldı. Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789 – 1914)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999, s.97 - 98

Şark Meselesi olmuştur. Her ittifak yine bu meseleden dolayı akd veya fesh edilmiştir. Bunlardaki amaç ve emelleri hakkıyla anlatmak için bu devletlerin yaptığı anlaşmaları, ittifakları Şark Meselesine göre mütalaa etmek lazımdır. Osmanlı Devletine karşı Avrupa Devletlerinin yürüttüğü politikayı ikiye ayırabiliriz; Bunlardan birincisi müdahale politikası, ikincisi ise Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün korunması politikasıdır.

Gazetenin bir diğer sayfasında İstibdat döneminde olan bir menfi olaydan söz etmektedir. Hayfa Limanı Reisi Bahriye Zabıtlarından Sami Efendi Avrupa’da ve Mısır’da Ahraran Osmaniye tarafından neşr edilen evrakları Hayfa’da faaliyet gösteren ecnebi postasına “Ali Baba” adı altında getirterek Suriye havalisinde neşr ettirirken bu durum İstanbul Hükümeti tarafından haber alınarak Sami Efendi tutuklanarak İstanbul’a getirilir, iki sene Taş Kışla’da tutulduktan sonra Fizan’a⁴⁶ sürgün edilmek üzere zabtiyeye teslim edilir. Zabtiye’de iki ay kadar kaldıktan sonra diğer tutuklular ile birlikte ayaklarına birer zincir örülüp yan yana bağlanırlar. Bu kişiler Sirkeci’de Bahr-i Cedid vapurunun anbarında 36 gün tutulurlar. Bu bekleyişten sonra Sami Efendi Fizan’a gönderilir. Sami Efendi Fizan’dayken buradaki kabilelerle işbirliği yaparak küçük oğlu Yadigar ile birlikte bulunduğu yerden on kişi ile birlikte firar eder. O zamanlar Fizan’dan firar olayı mezardan geri gelmek kadar zor bir olaydı. Bunun için Afrika’nın çöllerinden geçmek lazımdı. Firar esnasında eşkıya ile çarpışarak içlerinden iki kişi eşkıya kurşunu ile vefat etmiştir. Yol boyunca çıyan, deve, atları yemeye mecbur olmuşlar, bin bir türlü zorluklardan sonra Neşer Nehri yakınında Bervtu kasabasına ulaşmışlar. Burada bir İngiliz’in yardımıyla Avrupa’ya ulaşırlar. Avrupa’ya ulaştıklarında Osmanlı Devletinde II.Meşrutiyet’in ilan edildiğini öğrenirler. Bir müddet Londra’da kaldıktan sonra İstanbul’a geri dönerler.

Gazetenin diğer bölümlerinde Osmanlı Devletinde meydana gelen tayinlerden, olaylardan, balolardan ve seyahatlerden haber bahsedilmektedir.

⁴⁶Fizan (Arapça: فزان , Latince: Phasania), Libya’yı oluşturan üç eski bölgeden biridir. Diğer ikisi Trablusgarp ve Sirenyka’dır. Merkezi Sebha’dır. Bugünkü Libya’nın güneybatısında bulunur. Bölgenin adı bazı kaynaklarda Fezzan geçmektedir. Fizan’da kurulan ilk devlet Fizan Sultanlığı’dır. Bu devlet daha sonra Mısırlıların egemenliğine girmiştir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Fizan>

3.8.48. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 21 Şa’ban 1326, Rûmi 04 Eylül 1324 tarihli 48. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Mâarif Tensikâtı”, “Bulgaristan Kapu Kethüdası Keşûf Efendi Meselesi”, “Milli Aşiret Meselesi”, “Dahili ve Harici Telgraflar”, “Ziyafet-i Seniyye”, “Mesail-i Mühimme-i Siyasiye – Fransa – İspanya Notası”, “Avrupa Müessesat-ı Siyasiye – İngiltere Hükümeti”, “Şark Meselesinin Tekamülü Ahiri”, “Aşıyan”, “Zabtiye Nezaretinden Polis Komiser ve Efradına İhtarname” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin Yazar Hüseyin Cahid’in “Mâarif Tensikâtı” başlıklı makalesinde Osmanlı eğitim sistemindeki düzenleme çalışmaları ele alınmakta, eğitim sisteminde düzenlemelere gidilirken Avrupa’dan örnek alınması gerektiği, bunun yanısıra eğitim alanında danışman olarak faydalanılabilecek uzmanların getirilmesi, nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiği, Dar’ül Muallim⁴⁷ ve Dar’ül Fünun⁴⁸’da yetişmiş olan öğretmenler arasında müsabaka açarak okul müdürlüğü etmek şartıyla Avrupa’ya göndermek, Avrupa’ya gönderilen bu kişilerin öğretmenlik ve okul müdürlüğü için gerekli olan vasıf ve donanımlara sahip olması sağlamak, bu gençler ülkeye geri döndüklerinde çeşitli vilayetlerde tesis edilen muallim okullarında gerekli donanımlara sahip muallimler yetiştirilmesini sağlarlar. Bununla beraber her sene Avrupa’ya öğrenci gönderilmesi devam edilmekle beraber beş on sene içinde zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir talim heyeti vücuda geleceği belirtilmektedir.

⁴⁷Dâr-ül-Muallim : Rüştîye mekteplerine muallim yetiştirmek üzere Sultan Mecit devrinde Fatih civarında açılan mektebe verilen addır. Erkek muallim mektebi demektir. Kuruluşu sırasında medrese talebesi alınmış ve kendilerine 30 kuruş maaş bağlanmıştır. Mektebin nizamnamesinin Cevdet Efendi (Paşa) yaptığı gibi bir müddet de müdürlüğünde bulunmuştur. Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1933, s. 400

⁴⁸Dâr-ül-Fünun: Yüksek ilimlerin öğretildiği yer hakkında kullanılan bir tâbirdir. Bugünkü üniversite mukabilidir. Osmanlı İmparatorluğunda 22 recep 1262 (1846) da rüştîye üstünde “kâffe-i ulûm ve fûnunu iktisap için leylî ve nehari” olmak bir dâr-ül-fünun inşası kararlaştırılmış ve Divanyolunda türbenin karşısında şimdiki bir kısım Belediye dairelerinin bulunduğu o bina yapıncaya kadar tedrisata başka yerlerde devam edilmiştir. 16 zilkade 1282 (1865) de inşası tamamlanan dâr-ül-fünuna srasıyla ilk okulu, rüştîyeyi ve mülki idadisi ile sultaniyi bitirenler alınmaya başlanmıştır. O tarihlerde birer müstakil mektep halinde açılmış olan “mekteb-i hukuk” ile “mekteb-i tıbbiyye-i mülkiyye” de dâhil olmak üzere 1 Ağustos 1316 (1898) da “ulûm-ı âliye-i diniyye”, “ulûm-ı riyaziyye ve tabiiyye” e, edebiyat şubelerinden mürekkep bir “dâr-ül-fünun-ı şahane” açılmıştır. Pakalın, Mehmet Zeki, *a.g.e.*, s.397-398

Meşrutiyetin ilk zamanları alel acele bir lise programı yapılarak bunun mekteplere bildirildiği, mektep müdürlerinin bu programının ihtiyaca karşılık vermediğini görünce kendi aralarında programın düzenlenmesi için meşgul oldukları sırada daire-i ilmiyenin bu durumun farkında olmadığı, sene içinde takip edilecek programları kararlaştırmakla meşgul olduklarını belirtilmektedir.

İdadi mekteplerinin 3. ve 4. sınıflarında “Kavanin” adıyla bir ders okutulduğunu, bu dersin kaldırıldığının, onun yerine hukuk-u esasiye gibi bir dersin konulması gerektiği, böylece meşruti idare hakkında öğrencilere fikir vermeye başlayacağı, son sınıfa tarih dersinin de konulması gerektiği, ama tarih derslerinin verebilecek nitelikte muallim bulunmadığı, muallim bulunsa bile idadi mekteplerinde kitaba ihtiyaç olduğu, notların yetersiz olacağı, yeterli sayıda kitap basacak matbuaların olmadığı belirtilmektedir.

Gazetenin “Mesâil-i Mühimme Dâhiliye” başlıklı yazısında Bulgaristan Kapu Kethüdası Keşûf Efendi hadisesiyle ilgili telgraflara değinmektedir. Telgraflarda Osmanlı Devletinin Bulgaristan’ı ecnebi devlet olarak tanımalarının mümkün olmadığı, Bulgaristan’ın Osmanlı Devletine bağlı bir imaret olduğunu beyan etmektedirler.

Gazetenin “Milli Aşireti Meselesi” başlıklı yazısında, Milli Aşiret Reisi İbrahim Paşanın isyanına değinilmektedir. Bu isyanın ortaya çıkmasında İstibdat Devri’nin büyük hatası olduğu, İbrahim Paşa, Dördüncü Ordu Müşiri Zeki Paşa himayesinde bulunmuş, bununla beraber saray ricalinde gördüğü himaye ile nüfuzunu etkin hale getirmiş zaman içerisinde devleti tehdit eden bir güç haline gelmiş bir Osmanlı Paşasıdır. İbrahim Paşa’nın nüfuzu Viranşehirle sınırlı iken zaman içerisinde Urfa, Zor Sancaklarıyla Musul vilayetinin bir kısmına, Diyarbakır ve Halep vilayetlerini tehdit edecek noktaya gelmiş hatta Diyarbakır muhasara ve yağma etme cüretini göstermiştir. Osmanlı Devleti, İbrahim Paşa’nın bu tehditkâr tutumu karşısında çaresiz kalmış, İbrahim Paşa hükümet içinde hükümet gibi olmuştu. Kendi bölgesinde bulunan Kürt köylerinden her türlü vergiyi almakla beraber, Osmanlı Devletine verilmesi gereken vergiyi verdirmeyerek kuvveti gittikçe artmıştı. Osmanlı Devleti, bunun üzerine İbrahim Paşa’yı maiyetiyle beraber Hicaz hattını muhafazaya orada bulunan Araplar ile çarpışmaya memur kılmıştı. Sonuçta İbrahim Paşa’ya böyle bir görev verilmesine rağmen ne Araban tedib olundu, ne

Kürdistan temizlenip asayiş sağlandı, aksine İbrahim Paşa eskisinden daha çok kuvvetli hale gelerek daha çok taraftar toplayarak dönüş yaptı. İstibdat devri hükümetinin en büyük hatası böyle hassas bir görevi İbrahim Paşa'ya vererek kendisini büsbütün şımartması olmuştur.

Gazetenin “Telgraflar” başlıklı bölümünde, dahili haberlerden;

Berlin 15 Eylül tarihli telgrafta; Ataşe Militer Nazif Bey'in geri alındığı haberi İmparator Wilhelm Hazretlerine bildirildiği,

Paris 10 Eylül tarihli telgrafta; Fransa Cumhurbaşkanı, özellikle Naum Paşa'yı kabul için Paris'e geldiği, Naum Paşa'nın Alize sarayında kabul olunarak Mösyö Falyer'e itimad namesini takdim ettiği, bu sırada bir nutuk irad ettiği, nutukta Fransa Hükümetinin şan ve şerefi ve Mösyö Falyer'in saadetlerinin devamı dileklerinde bulunduğu, Mösyö Falyer, Naum Paşa'nın bu iyi dileklerine teşekkür ederek, Osmanlı Devleti için aynı dileklerde bulunmuştur.

Harici haberlerden öne çıkanlar;

Sen Sebastiyen 15 Eylül tarihli telgrafta; İspanya'nın Fas'daki sefiri Molla Hafızın imareti tasdiki hakkında talimat alarak Tance'ye gittiği,

Paris 15 Eylül tarihli telgrafta; Avrupa basınının İspanya ve Fransa tarafından Fas hakkında gönderilen notayı uygun bir dille yayınladıkları,

Viyana 15 Eylül tarihli telgrafta; Mösyö Milovanoviç Baron Derentali'yi ziyaret ederek aralarında görüşme olduğu, bu görüşmede Mösyö Milovanoviç, Avusturya ile Macaristan hükümeti ile daima iyi yönde münasebette bulunulacağını, Sırlara yönelik ortak bir harekatta bulunulmayacağını beyan etmiştir.

Sen Sebastiyen 15 Eylül tarihli telgrafta; İspanya Hariciye Nezaretine Fransa – İspanya'nın Fas için verdiği notaya diğer devletlerden cevaplar geldiği, devletlerden bir kaç notayı kabul ettiklerini, Almanya'nın notayı tetkik edeceği belirtiliyor.

Petersburg 15 Eylül tarihli telgrafta; Rusya'nın Baron Derental ile Mösyö İzolevski arasında meydana gelen görüşmeden dolayı memnun oldukları, bunun neticesinde Avusturya ve Rusya arasındaki daha samimi münasebat meydana geleceği belirtiliyor.

Petersburg 15 Eylül tarihli telgrafta; Kolera hastalığından 240 kişinin daha hastalandığı, bunlardan 60 kişinin vefat ettiği, hastanelerde bulunan hasta sayısının 515 kişiye yaklaştığı bildiriliyor.

Tiflis 15 Eylül tarihli telgrafta; Burhum ve Aşalezini mevkilerini üzerinde bir eşkıya çetesinin nakit para taşıyan posta arabasına saldırdıkları, arabayı ele geçiremedikleri belirtiliyor.

Gazetenin “Ziyafet-i Seniyye” başlıklı yazısında; İngiltere’nin İstanbul sefirliğine tayin olunan Sir Jerardlavzer şerefine verilen ziyafetten bahsedilmekte, ziyafette Sadr-ı Azam’ın, Heyet-i Vükela, Müşir Ahmet Muhtar, Edhem Rüşdi Paşa, Mabeyn-i Hümayun Erkanının hazır bulunduğu, ziyafetin iki saat sürdüğü, ziyafetten sonra Sadr-ı Azam ve Hariciye Nazırı Paşaların görüşmeleri uzun sürdüğü, bu görüşmede Sefaret Baş Tercümanı Mösyö Feyç Moris’in de hazır bulunduğu, daha sonra Padişah II.Abdülhamit’in görüşme alanına geldiği, Padişah II.Abdülhamit’in Sefir Sir Jerardlavzer’in huzuruna kabul ederek, bu kabul esnasında Kamil ve Tevfik Paşalarında hazır bulunduğu, görüşmenin bir buçuk saat kadar sürdüğü belirtiliyor.

Gazetenin Hüseyin Kazım’ın “Çiftliğe Doğru” yazısında; yazarın İstanbul’un gürültü stresli hayatından usanıp, dinlenmek için gittiği çiftlik zahmetli yolculuktan bahsetmektedir.

Gazetenin İsmail Hakkı’nın kaleme aldığı “Mesail-i Mühimme-i Siyasiye – Fransa – İspanya Notası” başlıklı yazısında; Fas meselesinin yeni bir safhaya girdiği, Molla Hafızın Fas Hakimliğini kabul etmek istemeyen Fransa’nın en sonunda İspanya’nın oyunu aldıktan sonra Molla Hafız’ın Fas Hakimliğini kabulü hususunda rıza gösterdiği, bu onayın ağır şartlar altında gerçekleştiği, Fransa’nın Molla Hafız’ın biraderi olan Molla Abd-ül-aziz ile imzaladığı El-Cezire ahid-namesi gereğince “Molla Abd-ül-aziz sağ oldukça Fransa’nın başka hükümdar tanımayacağını” belirtmiş, bu nedenle Molla Hafız ile hiçbir münasebette bulunmamıştır. Molla Hafız’ın Avrupa’ya gönderdiği delegeleri Fransa kendisi kabul etmediği gibi Almanya’ya da manevi tasdik icra ederek kabul ettirmemiştir.

Fakat El-cay olayında Molla Abd-ül-aziz tamamen mağlup ve perişan olunca, Tunca’da Molla Hafız hakimiyetini ilan edince, o güne kadar seyirci pozisyonun da kalan Almanya Fas’da yüzünü göstermeye başladı. Alman İmparatoru Wilhem,

Almanya'nın Fas Konsolosu Mösyö Vassel kanalı ile Molla Hafız'ın hakimiyetinin diğer devletler tarafından tasdikine intizar edilmeksizin Molla Hafız ile hakimliği tanındı. Bu durum Fransa'nın manevi şahsında büyük bir teessür yarattı. Sonunda Fransa Molla Hafız'ın Fas Hakimliğini kabul edeceği bunun için bazı şartlarının olacağını bildirdi. Bir çok görüşmeden sonra Fransa ve İspanya müşterek bir nota tanzim ettiler. Fransa, Fas'da attığı güllerin ve mermilerin parasını bile Fas'a yüklemişti.

Gazetenin “Avrupa Müessesat-ı Siyasiye – İngiltere Hükümeti” başlıklı 2. Makelesinde İngiltere'de kanunların uygulanması yetkisi hükümdara aittir. Hükümdar bu hakkını bakanları vasıtasıyla yerine getirir. İngiltere'de krallık büyük evlada intikal etmek üzere ırsidir. İki varisten biri erkek diğeri kız olursa erkek kıza tercih olunur. İngiltere kralının Anglikan mezhebine mensup olması lazımdır. İngiltere kralı tahta geçeceği zaman baş piskopos tarafından kutsanır.

İngiltere krallarına 1876 tarihinden beri Hindistan İmparatoru ünvanı da ilaveten verilmektedir. İngiltere'de hem siyasi kuvvet hem ruhani liderlik kralın bünyesinde toplanırdı. Fakat kraliyet ailesinin bu imtiyazını sınırlayan bir kuvvet vardı. Krallar hem siyasi hem dini nüfuzunu kullanırken nazırların oyunu ve görüşünü almak zorundaydı. İngiltere'de kralın özel hazinesi için tahsisat alan (bu miktar senede 481.250 Fransız Lirasıdır) bir sarayı idare etmekten başka vazifesi kalmamış gibidir. Hatta nazırları kralın tayin ettiğini iddia etmek bile doğru değildir. Çünkü Vükelanın başkanlığını parlamentoda çoğunluğu elde etmiş partinin başkanına bırakmak zorundaydı. Parlamentodaki diğer nazırları bu Vükela başkanı seçerdi. Nazırları çoğu memurdur.

Kral halkına karşı neşr edeceği beyannameleri, harp ilanı, antlaşma onamalarını bu gibi şeyleri kendi özel meclisinde kararlaştırırdı. Bu Meclis-i Hususi Kral hanedanına mensup prenslerden, büyük din adamlarından, sayıları 89'u bulan Ayan azalarından, nazırlardan, eski nazırlardan, Avam Kamarası reisinden, adli ve askeri yüksek rütbeli devlet adamlarından meydana gelirdi. Görünüşte Meclis-i Hususi Kraliyetin yegâne meşru ve mesul meclisidir. Fakat uygulamada çok önemli durumlar dışında heyet-i vükela kaimdir.

Kraliyetin bütün kanunları yapma ve uygulama yetkisi heyet-i vükelada toplanmıştır. Heyet-i Vükela sınırlı miktarda nazırlardan meydana gelmezdi. İngiltere'de nazır vazifesini yerine getirenlerin tümü nazır adıyla anılmazlardı.

Bunların ünvanları çok çeşitlidir. Vükela Başkanlığına geçecek olan kişi Heyet-i Vükelanın kaç nazırdan meydana geleceğini kral ile görüşerek tayin ederdi. Bunlar Hazine Birinci Lordu, Maliye Nazırı, Adliye Nazırı, Bahriye Nazırı, Meclis-i Hususiye başkanlık eden Lord, Dahiliye Nazırı, Hariciye Nazırı, Müstemlekat ve Hindistan Nazırlarından meydana gelirdi. İngiltere’de kanunları yapma ve uygulama yetkisi Başvekilin başkanlığında bu kişilerin elindedir. Heyet-i Vükelayı toplayan ve ona başkanlık eden Başvekilidir. Başvekil parlamento huzurunda hükümetin vekilidir. İngiltere’de Başvekilin önemli bir yeri vardır. Öncelikle Meclis-i Mebusanda çoğunluğu sağlayan partinin reisi olmak itibariyle milletin vekilidir, parlamento başkanı olmak itibariyle kanun kuvvetinin vekilidir, Kraliyetin birinci danışmanı olmak itibariyle hükümdarın vekilidir.

Nezaretler içinde ön mühimi maliyedir. Zamanında bu nezaretin başkanlığında Baş Hazinedar namıyla büyük bir memur bulunurdu. Kral Birinci Jorj zamanında beri bu nazırların vazifesi beş kişiden mürekkep bir meclise, Hazine Lordları meclisine verilmiştir. Genellikle Başvekil bu meclisin Birinci Lordu vazifesini görürdü.

Parlamento huzurunda mali işlerden İkinci Hazine Lordu sorumludur. Bütçeyi o hazırlar, bütün Kraliyetin mali işlerini o idare ederdi. Bu lord her zaman Avam Kamarası azaları arasından seçilmesi lazımdı.

Maliye idaresinde üç müsteşar vardır. Bunların ikisi Avam Kamarası azasından olup Heyet-i Vükela ile birlikte çekilirler. Biri sırf siyaset ile diğeri sırf mali işler ile meşgul olurdu. Üçüncüsü daimi müsteşardır. İdare işlere bakardı.

Adliye işleri Haut Chancelier denilen lordun elindedir. Hakimleri o tayin eder. Bu lordun vazifesi çok önemlidir. Bir kere hükümet mührü bu kişinin elindedir. Diğer taraftan Londra Büyük Mahkemesinin Başkanı olmak saffetıyla İngiltere Kralının en büyük adliye memurudur. Lordlar Kamarasına Başkanlık etmek hakkına da sahiptir.

Bu zatın mevki biraz gariptir. Bu zat Heyet-i Vükelaya dahil olduğu için heyet çekildiği zaman istifa etmek zorundadır. Lordlar Kamarası Başkanı olmak sebebiyle bu kamara tarafından seçilmesi ve hiçbir partiye mensup olmaması gerekirdi. Halbuki Heyet-i Vükelaya dahil olduğundan kendisini kral tayin ediyordu. Bununla beraber bir partiye mensup bulunuyor demektir.

Adliye nazırının maiyyetinde bir hakim bir de hakim yardımcısı vardı. Bunlar Avam Kamarasının en meşhur hukuk erbabları arasından seçilirdi. Kraliyete aid

olmayan hususatta kendi hesaplarına dava vekaleti edebilmek hakkını da muhafaza ederlerdi.

İngiltere bahriye işleri zamanında Haut Amiral adı altında bir lorda verilmişti. Bu vazife sonraları Maliye Nazırı gibi bir meclise terk olunmuştur. Bahriye Meclisi bir tane Birinci Lord ile diğer beş Lord'dan meydana gelirdi. Bu beş Lord'dan dördü bahriyeye mensuptur, askerdir, biri sivil olup parlamento azaları arasından seçilirdi.

Bahriye Meclisinin Birinci Lordu daima Heyet-i Vükelaya dahildir. Bahriye Ümerası arasından değil, Avam veya Lordlar Kamarası azaları meyanında seçilirdi. Bahriyede görev yapan memurlar kendisinin idaresi altındadır. Fakat kendisi de Harbiye Nezaretine bağlıdır. Bahriye Birinci Lorduna Bahriye Nezareti vazifesinde iki müsteşar yardımcı olurdu. Bunların biri daimdir, diğeri parlamento azalarındandır.

Dahiliye, hariciye, harbiye, müstemlekeler, Hindistan işleri nazırlar vasıtasıyla idare olunur. Bunlara Secretaires d'Etat derler. İngiltere Dahiliye Nezaretinin, Fransa'nın Dahiliye Nazırı kadar yetkisi yoktur. Taşra işleri "Hükümet Maliye Meclisi" namıyla başka bir idareye bırakılmıştır. İnzibat ve asayiş vazifesi de ayrı bir idareye verilmiştir.

İngiltere Hariciye Nezaretini Lordlar Kamarası azasından en ileri gelenine verilmemektedir. Devletler arası münasebetlere bakar, antlaşmaları, konsolosları idare eylerdi.

Harbiye Nezaretine teşkilatına pek önem verilmiyordu. Fakat Teranseval Muharebesi bu teşkilatın noksanlarını meydana çıkardığından ıslahına çalışılmıştır.

Müstemlekelerin işleri ikiye ayrılmıştır. Biri bütün müstemlekeler, diğeri Hindistan Müstemlekat Nazırı, İngiltere müstemlekatının bütünüyle teftiş ederdi. Valilerin atanmasına bakardı. Müstemlekat parlamentoları tarafından kabul edilen kanunların kabul veya reddine karışır.

İngilizler her müstemlekeyi oraya en uygun olan usul ve kanun dairesinde idareye etmeye çalışmışlardır. İngiltere sömürgelerinde tam kırk türlü idare usulü uygulamıştır.

Hindistan Nazırı, Hindistan'daki işlerle uğraşır. Hindistan'a bir gelen vali gönderilir. Valinin yanında beş azadan mürekkep bir meclis vardır. Hindistan'da parlamento yoktur. Hükümet Hintlilere kendi kendilerine yönetme yetkisi vermeyi tehlikeli görmüştür.

İngiltere’de ziraat, ticaret, maarif işleri Meclis-i Hususi’nin komitelerine verilmiştir. 1870 tarihine kadar İngiltere ilköğretim kişilerin şahsi teşebbüslerine terk edilmişti. 1870 yılında devletin resmi ilkokulu açılmıştır. Beş yaşından on üç yaşına kadar çocukların mektebe devamları mecburi kılınmıştır.

Yükseköğretim Dar’ül-fünunlar da verilirdi. Bunlar kendi kendilerine idare olunurdu.

İngiltere Kralı İngiliz Milli Angilikan Kilisesinin başkanı olmakla beraber İngiltere’de bir Mezahib Nezareti yoktur. Kilise işlerine mülkiye memurları bakardı. Angilikan Kilisenin teşkilatı hükümet içinde hükümet tarzındadır. Gayet çok geliri olmakla beraber iki türlü vergi alırdı.

İskoçya’ya ve İrlanda’ya aid işler kısmen özel nezaretlerde görürlerdi. 1885 tarihinden beri İskoçya işleri için bir nazır tayin olunmuştu.

İngiltere her siyasi parti parlamentoda çoğunluğu sağlayınca memuriyetlere kendi adamlarını getiriyorlardı. Siyasi alanda memurlar sık sık değişmekle beraber idari işlerde aksaklık meydana gelmiyordu.

Nazırlar kendi nezaretlerine aid işlerle pek uğraşmazlar, onlar bütün işlerini müsteşarlara terk etmişlerdir. Her nazır maiyetine parlamento azasından siyasi bir müsteşar alır. İngilizler nezaretlere işinin ehli olan kimseler getirmeye önem vermezler. Örneğin Harbiye Nezaretine bir asker, Bahriyeye bir amiral gelmez, Hariciye Nazırlarının çekirdekten yetmişmiş bir diplomat olması bile nadirdir.

Gazetenin “Şark Meselesi” başlıklı devam yazısında; Avrupa Devletlerinin 1856 Paris Antlaşması ile Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü koruma politikası güderken, 1877 yılında Osmanlı Devletine yapılan saldırıda sessiz kaldıkları, Osmanlı Devletinin bağlı bulunan Hristiyanların himayesi ve korunması Şark Meselesinin aslının teşkil etmiştir. Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün korunması, Osmanlı Padişahının nüfuzunun ve iktidarının korunması Avrupa’da sulh ve asayişin muhafazası için gerekli olduğu telakki olunmuştur.

Rusya İmparatoru Birinci Nikola ile İngiltere’nin Petersburg Sefiri Hamilton Seymor arasında meydana gelen görüşmeleri Kırım Muhaberesinin öncüsüydü. Bu konuşmalar Şark Meselesini hazırlayan sebepleri tetkik etmek için önem arz etmektedir.

1853 senesi kanûn-u sânisinin dokuzunda Grandüş Eline tarafından tertib olunan bir müsâmerede İmparator Nikola İngiliz sefiri bir tarafa çekilerek:

“Bakınız, diyor; bu gün bizim kullarımız arasında hasta, amâ pek hasta bir adam var; fikrimi açık söyleyeyim, eğer günün birinde bu hasta adam elimizden kaçarsa, ba-husûs bizim tarafımızdan lazım gelen tertibât-ı ittihâz olunamadan evvel bu hastayı elimizden alırlarsa büyük bir felâket olur.”

Birkaç gün sonra, kanûn-u sâninin yirmi birinde ikinci bir mülâkat fakat bu sefer İmparatorun ifadesi daha katiydi:

“Meselâ ba’zı ahvâl varki bunlara asla razı olamam! Evvelen bize aîd olan kısımda, bi-l-farz İstanbul’un suret-i mede bizim tarafımızdan işgalini arzu etmem; fakat ne İngiliz, ne Fransız, ne de diğer düvel-i muâzzamadan birinin işgalini kaîl değilim, fazla olarak ne yeniden bir Bizans İmparatorluğu te’sisine, ne Yunanistan arazisini tevsi’ ile kuvvetli bir hükümet haline gelmeine müsâade edemem. Türkiyenin ufak ufak bir takım cumhuriyetlere ayrılarak Türkiye içinde ufak ufak merâkez ihtilâl teşekkülünü de istemem. Bu halleri görmekten ise harb etmeği ve son neferle son tufenge kadar harbi bırakmamağı tercih ederim. Haksız yere bir kimseyi ithâm etmekden Allaha sığınırım. Fakat bu gün İstanbul’da, Karadağda öyle bir takım vekâyi’ ceryân ediyor ki bi-l-zarûre celb-i şübhe oluyor. Bunlara bakılınca Fransa hükümetinin daha kolayca nâil-i maksad olmak ve meselâ Tunus taht-ı temlikine almak için şark mesâilini karışdırmak istediğine zâhib olmak lazım geliyor...”

Sonra sefirin bir suâline cevâben İmparator şu beyanda bulunuyor:

“Şunu iyi biliniz; ben Rusya deyince Avusturyayı birlikte kasd ediyorum, bu iki hükümetden birinin işine gelen ötekinin de işine gelir. Türkiye bahsinde menâfımız son derece mütehâddir...

“Mısır gelince, bunun İngiltere için ne derece mühim bir kati’ olduğunu ben de takdim ederim. Bu bâbda fikrim şu ki hükümet-i Osmaniyenin inkîrâz ve mukâsemesi sırasında sizin Mısır zir-i tasrifinize almanıza hiç itirâz etmem. Girid hakkında da fikrim bu merkezdedir. Yuvata mevki’ icâbınca sizin işinize pek muvaffak gelir, hem bunun neden dolayı İngiliz memâliki meyânında idhâl olunamayacağı anlayamıyorum...”

Bunun üzerine Sir Hamilton şu cevâbı vermişti:

“İngiltere’nin Mısır’da aradığı şey İngiltere ile Hindistan arasındaki münâsebâtı en kısa ve serbest suretde te’min edebilmektir.”

Avrupa hükümetlerinin menfaatleri ve bunların devamı bu görüşmelerde vücut buluyor.

Rus Çarı Birinci Nikola şarkta İngiltere ve Rusya arasında bir itilaf ve taksime imkan olduğu zan etmekle yanılıyordu. Bu hata Rusya'yı 1854 yılında Kırım Muharebesine, 1876 yılında Paris antlaşmasına sevk etti ve bunların neticesinde Rusya İstanbul'dan, Akdeniz'den uzaklaştırılarak Karadeniz'de İngiltere'nin kontrolü altına girmiş oldu. İngiltere Şark Meselesinde Hindistan'a giden yolların kontrolü altında bulunması için çaba harcıyordu. Hindistan İngiltere'nin serveti, denizlerdeki nüfuzu ve iktisadi şartıydı. Yani Hindistan İngiltere İmparatorluğu demekti.

Süveyş Kanalının açılmasından evvel ya da sonra İstanbul ve Akdeniz boğazlarına hakim olacak ya da Kafkasya yollarını ele geçirerek oradan İran üstünden Arabistan kıtasına ve Basra Körfezine inebilecek olan kuvvetli bir devlet Hindistan'a ve Doğu Ticaret Merkezlerine giden deniz yolları için ayrı bir tehlike oluşturacaktır. Basra'nın etrafındaki çöller Süveyş Kanalını yeteri kadar müdafaa etmeye yetmezdi. Çöl bir istila ordusuna karşı bir unsur değildi. Diğer taraftan Suriye içinden geçen şimendüferler (tren), diğer taraftan Ermeni ve Arap halkından görülecek yardım sayesinde bir istila ordusunun Mısır'a inmesi çok kolaydı.

İstanbul'da, Suriye'de, yahut İran'da kuvvetli bir devletin meydana gelmemesi İngiltere için Hindistan'a giden yolların güvenliği için önemli bir mesele idi. Bu önem zamanla daha da arttı. Osmanlı Devleti bile gerek kendi kuvvetiyle, gerek Avrupalı bir devletin yardımıyla ortaya hatırı sayılır bir ordu çıkaracak olursa Mısır için, Süveyş Kanalı için, Hindistan yolları için İngiltere'nin korktuğu tehlike vücut bulmuş olur. Şark Meselesinin ortaya çıkış safhaları bu coğrafya ve tarihsel gerçek içindedir.

Maliye Nazırı Ziya Paşa'nın Ajans Enformasyon muhabirine verdiği ifadeden bahsetmektedir. Yeni idarenin tesisinden sonra Osmanlı senetlerinde bir gerileme olduğu, bunun Bank-ı Osmani ile şimendüfer ve diğer kumpanyaların itimatlarında noksanlık bulunup bulunmadığı sorusuna üzerine, Osmanlı Devletinin borçları konusunda göstermiş olduğu taahhütleri yerine getireceği, Osmanlı Devletinin maliyesinin ıslahı için çalışılacağını söylemektedir.

“Aşiyân” isminde 32 sayfalık edebi, ilmi, ahlaki değerlere sahip bir mecmuanın çıkarılacağı bildirilmektedir.

Gazetenin “Zabtiye Nezaretinden Polis Komiser ve Efradına İhtarname” başlıklı yazısında Polislerin asıl vazifesinin asayişin ve emniyetin muhafazası olduğu, bu asıl görevlerini unutup görev mahallerinden para toplayıp haraçgüzarlık yapan polislerin olduğu, para toplayan polislerin dolandırıcılık suçu işledikleri, bu tip faaliyetlerde bulunan polislerin, amirleri tarafından Zabtiye Nezaretine bildirilmesi gerektiği, bunu yapmayan komiserlerin suça ortak olmuş gözüyle bakılacağı bildirilmektedir.

3.9.49. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 22 Şa’ban 1326, Rûmi 05 Eylül 1324 tarihli 49. Nüşasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Polis”, “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye – Keşûf Efendi”, “Dahili ve Harici Telgraflar”, “Ufak Mülâhazalar”, “Siyasat-ı Hariciye Almanya Başvekili Pernis Bulovek’in Beyanatı” “Yapılan Büyük İstikraz”, “Şark Meselesinin Temakül-ü Ahiri” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin “Polis” başlıklı yazısında; Ortaköy’de bir harem ağasının sarhoş olduğu, çevrede yaptığı taşkınlıktan, taşkınlık yaparken Osmanlı tebaasından olan Ermenilere sözle sataştığı, orada bulunan bir iki polis, bir komiser, dört beş askerin olayı izlediği, bir şey yapmadıklarını söz edilmektedir. Bu durumun nedeni üzerinde durulmakta, eskiden polislerin büyük önemi olduğu, olaylara anında müdahale de buldukları, halk üstünde bir saygınlıkları bir nüfuzları olduğu zamanla bu durumun azaldığı polislerin meydana gelen olaylar karşısında görevini yapması gerekirken bu durumlara kayıtsız kaldıkları, en ufak olaylara bile halkın müdahale etmek zorunda kaldığı, asayişin iyiden iyiye bozulmadan bu tip noksanlıkların düzeltilmesi gerekli ıslahatların yapılması yönünde talepte bulunuluyor.

Gazetenin “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye” başlıklı “Keşûf Efendi” yazısında, Sofya’dan 14 Eylül 1908 tarihinde Nuye Feraye Perese Gazetesine keşide edilen telgrafta; Bulgaristan Kapu Kethüdası Keşûf Efendi Nuye Feraye Perese Gazetesinin muhabiri ile uzun bir mülakat yaptıkları, mülakatta Osmanlı Devletinin, Bulgaristan İmaretine karşı tutumunun yanlış olduğu, Bulgaristan’ın 1878 Berlin antlaşması ile Osmanlı Devletinden ayrıldığı andan itibaren dahilin de ayrıldığı, Bulgaristan’ın Osmanlı Devleti’nin taht-ı hakimiyeti altında bulunmasının sebebi dış güçler nedeni ile olduğu, ikili ilişkilerin selameti için Osmanlı Devleti’nin, Bulgaristan’a olan hakaret içerikli tavrından vazgeçmesi gerektiğini, bu durumun Osmanlı Devletinin iç politikasını da zarar vereceği, Makedonya Bulgarları arasında huzursuzluk çıkacağını belirtiyor.

Nuye Feraye Perese gazetesinin iddia ettiği gibi Bulgaristan’a bir hakaretin olmadığı, aksi halde Osmanlı Devleti, Bulgaristan Kapu Kethüdası Keşûf Efendiyi ziyafete davet etmiş olsaydı, ziyafette bulunan Yabancı Devletlerin sefirasının

hukukuna saldırılmış olacak, Düvel-i Muazzama için bir hakaret rengini almış olurdu.

Keşûf Efendi Sofya'ya azimet edeceğine dair taktirini Dahiliye Nezaretine göndereceği yerde Hariciye Nazırına göndermiştir. Bu durumda bile Bulgaristan'ın kendisini yabancı bir devlet olarak gördüğünü göstermektedir. Osmanlı Devleti Bulgaristan'ın bu tutumundan vazgeçmesi gerektiği bildirilmektedir.

Gazetenin “Dahili ve Harici Telgraflar” bölümünde öne çıkan konular;

Roma 16 Eylül tarihli telgrafta; Osmanlı Devletinin Roma Sefiri Reşid Paşa gazete muhabirlerinin biriyle yapmış olduğu mülakatta Bulgaristan'ın Kanun-u Esasiyi kabul ettikten sonra Keşûf Efendi olayına gereğinden fazla önem verdiğini, ama aradaki barış ve sükuneti ihlal etmeyeceğini belirtmiştir.

Peşte 16 Eylül tarihli telgrafta; Yenipazar Sancağında Paluliye'deki Osmanlı Askerleri Kumandanı Süleyman Paşa'ya karşı maiyetindeki askerleri hücum ettiği, Süleyman Paşa'nın bunun üzerine Avusturya – Macaristan askeri kumandanına ilticaya mecbur olduğu belirtilmiştir.

Berlin 16 Eylül tarihli telgrafta; Alman basımının Fransa - İspanya'nın Fas için vermiş olduğu notayı tenkit ettikleri,

Londra 16 Eylül tarihli telgrafta; Süveyş Kanalı'nın bazı noktalarında tamirat ve düzenleme çalışması yapılacağı, yapılacak çalışmalara Meclis İdare azasından iki Fransız zat ile alanında uzman iki fen işleri danışmanın katılacağı,

Resirim 16 Eylül tarihli telgrafta; Hafif surette öksüren İmparator Kral Fransuva Josef'in durumunun iyi olduğu, Askeri talimlerden sonra verilen ziyafette neşesinin yerinde olduğu, daha sonra yapılması planlanan askeri talimlerde hazır bulunmak niyetinde olduğu,

Petersburg 16 Eylül tarihli telgrafta; Rusya'daki Zabıta-i Hafiye, Sosyalist İhtilalci Fırkasına yönelik tahkikat düzenlediği, yaklaşık 100 kişinin tutuklandığı belirtiliyor.

Paris 16 Eylül tarihli telgrafta; Londra, Paris ve Amerika borsasındaki piyasalardan bahsedilmekte, piyasaların faal olmadığı, hisse senetlerinde düşüş yaşandığı belirtilmektedir.

Paris 16 Eylül tarihli telgrafta; Rus Çar'ının İngiltere kralı ve Fransa Cumhurbaşkanı ziyaret ederek, Napoli'de İtalyan Kralı ile görüşme yapacağını bildiriyor.

Petersburg 16 Eylül tarihli telgrafta; Kolera hastalığının gün geçtikçe yayıldığı, Roroneç, Kiyef, Ural, Perletâva, Kersun vilayetleri Nikoloyef şehri, Teveresek Kazası, Rolfa ve Tever arazisi, Ladoga Katalları kolerânın tehdidinde maruz kaldığı bildiriliyor.

Gazetenin “Ufak Mülâhazalar” başlıklı yazısında; Osmanlı Devleti bünyesinde meydana gelen grevlerden bahsedilmektedir. Bu grevlerin başında Anadolu Şimendüferi Grevi geldiği, çalışanlar ile şirket idaresi arasında ihtilaf meydana geldiği, bunun başlıca nedeni maaşları yapılması istenilen zam olduğu, sorun tatlıya bağlanarak, çalışanların maaşlarının Ağustos ayından itibaren zamlanacağı bildirilmiştir. Yapılan zammın bazı bölgelerde greve gidenlerin istediğinden bile fazla olduğu belirtiliyor.

İdare-i Mahsusa şirketinde de grev olacağı, ama greve gidilmediği, greve gidilseydi idare vapurlarının duracağı buna bağlı olarak İstanbul’da hayat sekteye uğrayacağı belirtiliyor.

Muhtelif hatlarda tramvayların işleyemediği, bu durumun arabacılara fırsat doğurduğu, fiyatlarını kat kat artırdıkları, bir süre sonra greve giden Tramvay arabacılarıyla kondüktörlerin işlerinin başına döndüğü,

Şirket-i Hayriye memur ve müdürü, şirket içinde ıslah çalışması yapılması için Meclis İdaresine başvurdukları, başvurunun incelenerek gereken projenin hazırlandığı, aksi taktir de Şirket-i Hayriye’de grev olunacağı belirtilmektedir.

Gazetenin “Siyasat-ı Hariciye Almanya Başvekili Pernis Bulovek’in Beyanatı” başlıklı yazısında; Setendard Gazatesi yazarlarından Mösyö Sidney Wilman’ın Almanya Başvekili olan görüşmesinden bahsetmektedir. İngiltere ile Almanya arasında yaşanan gerilim Almanya Başvekili meşgul eden önemli bir mesele olduğu, Almanya’nın İngiltere’yi istila etmek gibi bir niyetinin olmadığı, İngiltere’nin Almanya’nın istila niyetinde olduğu hissine kapılmalarını hayretle karşıladığını, Almanya’nın 37 seneden beri hiçbir muharebeye girmediğini, bu süre zarfında İtalya, Habeşistan ile, Amerika, İspanya ile Rusya, Japonya ile çarpışmış ve Fransa Tunus, Tongen Madâgaskarda muhârebeler etmiştir. İngiltere’ye gelince onun girişmiş olduğu muharebeler hakkında tafsilât vermeğe gerek olmadığı, Almanya’nın donanmasının iddia edildiği gibi birkaç seneye kadar İngiltere donanması ile yarışacak seviyede olamayacağını, Almanya’nın donanma gücünün

miktarını İngiltere, Fransa ve Amerika donanmalarına nazaran daha düşük kaldığını istatistiklerle gösterdiği, yeni inşa edilen gemilerin, eski gemilerinin yerine kullanmak üzere yapıldığını belirtmiştir.

Gazetenin “Açık Sözler” bölümünde “Otada Hisar”ından söz edilmekte; Osmanlı Devletinin maliyesi, yapılan istikrazlardan ve maliyede meydana gelen yolsuzluklara değinilmektedir. Maliyedeki israf, yağmakarlık ve çapulculuk yüzünden Osmanlı Devletinin Maliyesi doğru düzgün bir hesap gösteremediği gibi bütçe de tanzim edilememiştir. Osmanlı Maliyesini bu kötü durumdan yapılan istikraz kurtarmaktadır. Yüksek faizlerle yapılan bu istikrazlar sadece günü kurtarmaktan ibarettir. Maliyenin bütçesine girmesi gereken gelirler, yapılan istikrazların faizlerine gitmektedir.

İstibdad döneminde bir çok istikrazın yapıldığı ama en çok istikraz Sadr-ı Azam Ferid Paşa zamanında yapılmıştır. Ferid Paşanın 5 sene 6 ay 10 gün süren sadreti zamanında 20 milyon lira civarında istikraz yapılmış, çekilen paranın faizinin %4 olduğu, bu da hazineye senelik yıllık 1 milyon liradan fazla bir yük teşkil etmiştir.

1904 senesinde Bulgaristan İmareti, Fransa’ya birkaç top bataryası ısmarlamıştır. Bu sırada Yemen’de meydana gelen ihtilal devam etmektedir. Osmanlı Devleti ricali bu sırada herhangi bir sıkıntıya düşülmemesi için yeni bir istikraz akdi lüzümü görmüşlerdir. İstikrazdan hoşlanmayan padişah II.Abdülhamit’i büyük bir istikraz akdine ikna için çareler düşünölmeye başlandı. Bu çarelerin başında Karub fabrikasına Bulgaristan İmareti kadar top sipariş edilmesi, bunun için Karup Fabrikasına para verilmesi lazımdı, zaten Osmanlı Devletine Karub fabrikasına toplam 2 milyon liraya yakın bir eski borcu vardı. Karub Fabrikası, Osmanlı Devletine eski borç kapanmadıkça bu yeni siparişi kabul edemeyeceğini bildiriyordu. Bu sırada Maliye Nazırı bu toplara lazım olan parayı, ne de Yemen ve Rumeli’ye gönderilecek askeri sevkiyat için gerekli olan meblağı, ne de o sırada verilmesi gereken maaşları tedarik edip veremeyeceğini kesin bir dille bildirince Padişah II.Abdülhamit istikraza istemeye istemeye razı oldu.

Bunun üzerine derhal Ferid Paşa 3 milyonu Deviçe Bank’dan ve üç milyonu Osmanlı Bankasından olmak üzere toplam 6 milyon liralık istikraz görüşmelerine başladı. Heyet-i Vükeladan 2 kişinin muhalefetine rağmen 6 milyon liralık istikraz akd olundu.

Deviçe Bank ile Osmanlı Bankası Osmanlı Devletine çeşitli şartlar altında borç para vermişlerdir. Bu şartlar içinde Şam – Hama – Riyak Tar tren hattının kilo metresi başına 16 bin Frank teminat akçesi verilmesi şartıyla geniş hat olarak Halep’e kadar uzatılmasına müsaade edilmesi istenilmektedir.

Sözü edilen Hama – Riyâk hattından devlet ve memleketçe istifade edinilememiştir. Beyrut’tan Riyâk’a kadar giden vagonlar dar olarak inşa edilen yoldan dolayı Riyak’ta kalmaktadırlar. Ticaret eşyası bu dar yolun vagonlarından geniş hattın vagonlarına aktarma edilmekte, bu aktarma esnasında tüccar sıkıntıya düşmekte, bir yerine beş vererek zarar etmekle beraber vakit kaybetmektedir. Diğer taraftan devlet Riyâk’tan Halebe kadar uzanan kısım için senevi 75 bin lira teminat vermeye mecbur bulunuyordu. Devlet bu durumda 99 seneden ibaret olan imtiyaz müddetince 7,5 milyon liraya yakın bir para verecekti. Bu teminat akçesine Suriye devletinin en zengin ve en önemli iki vilayetinin aşarından önemli bir kısmı gösterildiği için Suriye’de bulunan 5. Ordu oldukça müşkül duruma düşecekti. Bu suretle ikmali karşılanamayan Osmanlı askeri yalın ayak, üstü başı perişan, kışın şiddetine, yazın sıcağına ister istemez tahammül etmek zorunda kalacaktı.

Osmanlı Devleti bu ağır istikrazı yaparken Fransız Karup Fabrikasından yapılacak olan sipariş ile ilgili olarak Heyet-i Vükela’dan biri “Bu sekizyüz bin lira ile acaba Fransa’ya ne sipariş etsek?” demiştir. Bunun üzerine içlerinden bir kişi de istikrazın ne kadar lüzumsuz ve gereksiz olduğunu kinayeli bir şekilde olduğunu belirtmek için “Ne yapacağız, Fransa’ya çikolata ısmarlarız” cevabını vermiştir.

Riyâk’dan Haleb’e kadar yapılan şimendüferin kilometresi 80 bin Franga mal olduğu halde Şimendüfer Rejisi direktörüne inşaat 120 bin franga ihale olunmuş ve bu suretle Otad Hisardan biri de özel suretle hissedarın kesesine kaydırılmıştır.

Bu istikrazın olmasını sağlayanlar 3 şekilde gayr-i meşru kazanç elde etmişlerdir.

Birincisi; İstikrazdan alacaklılara bırakılan her milyon lira da yaklaşık 90 bin lira, 3 milyon lira da iki yüz yetmiş bin liralık bir komisyon;

İkincisi; Karub Fabrikasına verilen sipariştan çıkarılan komisyonlar;

Üçüncüsü; Kilometresi 4 bin Fransız lirasına mal olduğu halde inşası 6 bin Fransız lirasına ihale olduğundan, her kilometreden kazanılan 2’şer bin liradan oluşan birkaç yüz bin lira ve bu meblağdan çıkarılan komisyonlar.

Böyle bir istikraz Osmanlı Devletine büyük bir külfet olacağı gibi, en önemli gelir kaynaklarından da mahrum kalacaktır.

Osmanlı Devleti bu istikrazdan ne kadar para almıştır. Devçe Banktan 3 milyon liraya mukabil tahvilatın %81 hesabıyla tedavüle çıkarılmasından dolayı ancak 2.430.000 lira alınmış ve bunun 2 milyon lirası Karub Fabrikasına aid olan eski borca verilmiş, bu sebeple Osmanlı Devletinin hazinesine 3 milyon liradan yalnız 430.000 lira kalmıştır. Yine Osmanlı Bankasından 3 milyona liraya karşılık aynı suretle 2.430.000 lira alınabilmiş, bunun 150.000 lirası Şam – Mezireb Kumpanyasına, 50.000 lirası Rıhtım Şirketine tazminat ödenmiş sonra 800.000 lirası Karuzu fabrikasına verilmiş ve 1.430.000 lirası elde kalmıştır.

Bu istikraz Osmanlı Devletinin büyük zararlara uğradığı istikrazlardan yalnız bir tanesi olduğu belirtilmektedir.

Gazetenin “Şark Meselesi” başlıklı devam yazısında; Rusya büyük devlet sıfatını korudukça sıcak denizlere ulaşmak için büyük fedakarlıklarda bulunacağı buna mukabil İngiltere, Rusya’nın bu emellerinin İstanbul’da, Acemistan’da, Afganistan’da yerleşmiş Hindistan yolları için tehlike olarak görmekteydi. İngiltere, Hindistan İmparatorluğundan feragat etmedikçe Hindistan yollarından vazgeçemez, Rusya Hükümeti, Rusya olarak baki kaldıkça sıcak denizlere ulaşmak için boğazların hakimiyetini elde etmek için büyük bir kuvvetle çalışacaktır. İngiltere’nin 1878 Berlin Kongresinde devletleri İngiliz Politikası etrafına toplamak için bir bayrak olarak kullandığı Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü koruma politikası yeni bir şey değildi. Bu politika İngiliz siyasi hayatında eskiden beri mevcuttu. İngiltere 1833 tarihinde Rusya’ya, 1840 tarihinde Kavalalı Mehmed Ali ve Fransa Kralı Lûi Filipe karşı bu politikayı kullanmıştır. Sivastopol önünde toplanan Fransız Ordusu bu politikanın muvaffakiyyetini temin etmiş, Paris antlaşmasının önünü, Avrupa düzeninin başlıca esaslarından biri haline gelmiştir.

Fransa 1854 Kırım Savaşına girdiği zaman Fransız milletinin öteden beri bağlı olduğu politikayı takip ediyordu, bu politika Osmanlı Devletinin hakimiyeti altında bulunan Hristiyan halkının haklarını savunmaktı.

İngiltere’nin nazarında Türkiye’yi kuvvetli bir devlet haline getirmek, Avrupa Devletler Hukukunun himayesi altında bulundurmak, bu suretle Rusya’nın Adalar Denizine inmesini engellemek ve Rusların bütün girişimlerini kabul edilmemesinin tek çaresi idi. Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün korunması ve Osmanlı Padişahının hakimiyet hukukunun devam ettirilmesi İngiltere Politikasının devamıdır.

Hiristiyanlığın eskiden beri takip ettiği bağımsızlık fikrine Fransız İhtilalinden sonra yeni bir safha eklendi. “Hukuk-u Akvam” ve “Hukuk-u İnsaniyet”; Müdahale politikasının gayesi Türkleri çoğunluk teşkil etmedikleri memleketlerden çıkarmak, zülüm ve baskı altında bulunan ırkları Türk Hakimiyetinden kurtarmaktı. Şark meselesinde zamana ve duruma göre hareket etmek ilk önce Fransa Krallarından I.Fransuva zamanında başlamıştı. Zamanında Avrupa'nın dahili siyaseti haline gelen Şark Meselesinde, Avrupa Devletleri şarkda özel bir menfaat temin edemediğinde savaşmayı bile göze almaya başlamışlardı. Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında bulunan milletleri muhafaza altına almaya başlamaları ile Şark Meselesi uluslararası bir mesele haline gelmeye başlamıştı.

Osmanlı Hakimiyeti altında bulunan milletlerin her baş kaldırmasında Avrupa Kabineleri Osmanlı Hükümetinin toprak bütünlüğünün muhafazasını sağlamakla beraber, ortalık sakinleşince Osmanlı Devletinden ya bir parça arazi, ya da birkaç yeni imtiyaz alıyorlar, ortalıkta yeniden bir takım hükümet kurulmaya çalışırken Osmanlı ülkesi azar azar, parça parça işgale uğruyordu. Osmanlı nüfuzundan kurtularak istihlal-i hukuk etmiş bir Hiristiyan memleketin daha sonra tekrar Osmanlı Hükümetinin hakimiyetine döndüğü zaman gayr-i mesbuk olarak görülüyordu. Bu gibi durumda Avrupa Kabineleri hep “Efkâr-ı Umumiye'nin buna müsaade edemeyeceğini” görüşünü öne sürerler. İşte bu suretle Osmanlı Devleti Avrupa Hükümeti olduğu halde gerçekte bir Avrupa Hükümeti değildir.

Avrupa Devletler Hukukuna dahil olan Osmanlı Devleti, İngiltere'nin teşvikiyle ıslahatlara yöneliyordu. Hiristiyan halkların gittikçe artan taleplerini yerine getirmek için müsamalı bir politika takip etmeye çalışıyordu. Tanzimat-ı Hatt-ı Hümayunun neşr tarihi ve ilanı buna tesadüf eder.

Gazetenin “Son Cevap” başlıklı yazısında; eski Sadr-ı Azamlardan Said Paşa'nın Sabah Gazetesindeki yayınlanan mektubuna atıfta bulunarak, Said Paşa'nın sadaret mührünü yazarın babasından devr alırken, iddia ettiğinin tam tersine, Said Paşa Cülus-u Hümayun günü Damad Mahmud Paşa merhumunun delaletiyle başkitabet makamına gelince, yazarın babası Sadaret Makamından istifasını verip, kılıç alayında da bulunmadığı, yazarın babasının Said Paşa'yı görmek istemediğinden sadaret mührünü oğlu vasıtası iade ettiği belirtilmektedir.

Hazine-i Maliye tarafından yapılması planlanan istikraz hakkında alınan son haberden bahsedilmektedir. Yapılacak olan istikrazın 4.711.000 küsür Osmanlı lirası civarında olduğu, 270.000 lira karşılık gösterilerek senelik %4 faiz ve yarım ana para verilmek şartıyla istikraz yapılacağı, tahvilatın %85 güruşa bankaya satılacağı, bunun yanında 1904 senesi istikraz tahvilatından hazine-i celilenin cari hesabından rehin verilen miktar ile Bank-ı Osmaniye’de emanet bulunan elli bin kıtası yüz liralığı 83,5 lira hesabıyla bankaya satılan bu iki maliye muamelesinin gelirinden bankadan daha önce alınan avanslar daha sonraya kalacak şekilde 2.850.000 liralık bir meblağ bankadan taksitle alınacağı ve bundan 1.000.000 liralık tahvilatın toplam geliri Hazine-i Hassa’ya teslim olunacağı, şimdilik buna mahsuben %7 faizli 250.000 lira alınacağı belirtilmektedir. Maliye Nezareti ile Bank-ı Osmani arasında meydana gelen onay üzerine kaleme alınan mukavelaneme Meclis-i Vükelaca tasdik olunmak üzere arz edilmiştir.

Hariciye Nazırı Tevfik Paşa’nın gazete muhabirlerinden biriyle yaptığı görüşmeden bahsedilmektedir. Bu görüşme esnasında Osmanlı Devletinin, devletlere karşı dostane bir politika takip edeceğini belirtmiş, Osmanlı Devletinin genelde yapacağı ıslahatların Makedonya’yı da kapsayacağı, en önce yapılacak olan ıslahatın adliye bünyesinde gerçekleşeceği, Makedonya’nın bütçesinin hafifletileceği, Gümrük vergisinden %3 zam icrasından alınan hasılatın Makedonya bütçesine aktarılacağı, bu gibi tedbirlerle Makedonya bütçesinin iyileştirilmesine çalışılacağını belirtmektedir.

Peşte’de yapılacak olan Uluslararası Telgraf ve Telefon Fen Konferasında hazır bulunmak üzere Telgraf Fabrikası Müdürü Ferid Beyin ve Nezaret Fen Müşaviri Lodon ve Mühendis Kalemi Müdürü Ma’luni Mehmed Emin Efendilerin tayin oldukları, yakın bir zamana kadar Peşte’ye gidecekleri belirtilmektedir.

Gazetenin “Milli Re’îsin Kararı” başlıklı yazısında; Milli Re’is İbrahim Paşa’nın Hicaz Şimendüfer Hattına memur kılınmasından sonra bölgede bulunan kasaba halkları üzerinde fenalıklar baş göstermeye başlamıştır. Milli Re’is İbrahim Paşa Hicaz Şimendüfer Hattı memurluğuna Halep’te bulunduğu zaman Padişah iradesiyle atanmış, bu memuriyet ile Milli Reis İbrahim Paşa’nın başkaldırmalarının önüne geçilmek istenilmiştir. İbrahim Paşa Şam’a ulaştığında 5. Ordu-yu Hümayun

mevcudundan İbrahim Paşa'nın maiyetindeki adamlara 1.000 adet mavzer tüfeği, her tüfek başına 200 adet fişenk verilmiştir.

İbrahim Paşa memur olduğu Hicaz Hattına hareket etmek üzere iken Kanun-u Esasinin ilanı haberi geldi. Hükümet, İbrahim Paşa'yı emre itiraz etmeden İstanbul'a gelmesini istemekteydi. İbrahim Paşa bu haberden hoşnut olmayarak emri dinlemedi. Kanun-u Esasinin ilanı ile birlikte bahs edilen genel aftan kendisinin de yararlanacağını düşünmekte idi. İbrahim Paşa, maiyetindeki silahlı birlikleri alarak 5. Ordunun gözü önünde firar etmişti. Bunun üzerine Suriye vilayeti durumu Halep vilayetine bildirmiş, İbrahim Paşa her ne kadar takip edilmiş ise de ele geçirilmeyerek Halep sınırına varmıştır. Vilayetin gelen tebligatına cevaben kendisinin firari olmadığını, askerlerinin memleketlerine döneceğini, kendisinin bunlara refekat etmek üzere Halep'e gelmiş olduğunu ve bir gün sonra Halep'e gelerek oradan Beyrut üzerinden İstanbul'a gideceğini bildirmişti.

Halep Vilayeti, İbrahim Paşa'nın bu hilesine ilk önce anlayamamıştı. İbrahim Paşa o gece askeri ile birlikte hareket etmiş, güzergahına sed çeken askere telefata verdirek kaçmıştı. İbrahim Paşa'nın takibine Halep vilayetinde sayısı 200 geçmeyen asker görevlendirildi. İbrahim Paşa'nın maiyetindeki askerler, bu 200 kişilik askeri gruptan daha çok silahlı hem de çöllere daha çok alışık idi. Osmanlı Devletinde Milli Aşiret İbrahim Paşa meselesi gün geçtikçe büyüyen bir sorun olmaya devam etmiş, Osmanlı Devleti bu sorunun önüne geçmek için hal çareleri düşünmeye başladıkları belirtilmektedir.

Gazetenin "Haydar Paşa Osmanlı İttihâd Kulübü" başlıklı yazısında, Haydar Paşa'da Yel Değirmeninde Osmanlı İttihâd Kulübü adı altında bir cemiyetin kurulduğu, cemiyet gece dersleri vererek iktisat fikrini genişletmek, Musevi vatandaşlar arasında Osmanlı Dilinin geliştirilmesine çalışmak, halkın ilmi seviyesinin yükseltmek gibi amaçları vardı.

3.10.50. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 23 Şa’ban 1326, Rûmi 06 Eylül 1324 tarihli 50. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Adem-i Merkeziyet”, “Avrupa’nın Müessesatı Siyaseti (Lordlar Kamarası), “Telgraflar”, “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye – Keşûf Efendi Hadisesi”, “Açık Sözler – Paris’den Mektup”, “Neler Bilmeliyiz – Fena İdare Devletleri Mahv Eder”, “Şark Meselesi” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin dahili siyasette Hüseyin Cahid’in “Adem-i Merkeziyet” başlıklı yazısında; Sebahattin Bey’in verdiği bir konferans sırasında “Adem-i Merkeziyet” tabirini kullanması, Osmanlı Siyasi yaşamında bugüne kadar hiç duyulmamış bir kelimenin ilk defa kullanılması, bu kelimenin ne anlama geldiği, mevcut rejime ve siyasi iktidara karşı ne gibi bir tehdit oluşturacağı üzerine Osmanlı basınında çeşitli yazılar yazılmıştır. Sebahaddin Bey Adem-i Merkeziyet kavramının yetki genişliğinden başka bir şey olmadığını söylemiştir. Yetki genişliğinin Kanun-u Esasinin 108. Maddesinde “Velâyanın usûl-u idâresi tevsi’ me’zûniyyet ve tefrik-i vezaîf kâîdesi üzerine müesses” ibaresiyle yer aldığı bu suretle Sebahaddin Bey’in programındaki “Adem-i Merkeziyet” tabirinin Kanun-u Esasi’de yer alan mevcut tabirin diğer bir şekli manasına gelmektedir. Sebahaddin Bey dönemin atmosferinde Adem-i Merkeziyet ile halkın verdiği verginin nereye gittiğini bilmeye hakkı olduğunu belirtmektedir. Bu hakkın dolaylı olarak Vilayet Nizamnamesinin⁴⁹ 62. Maddesinde Meclis-i Umuminin Vazifesi bölümünde belirtildiği şimdilik taşralar için mevcut olan durumdan daha fazla bir hakka gerek olmadığı belirtilmektedir.

⁴⁹1860 Ocak ayında Tanzimat’ın eyalet reformlarını çabuklaştırma çabaları başlatıldı. Önemli eyaletlere daha yetenekli Tanzimat yöneticilerin atanmalarına sağlayacak, daha yüksek ücret ödenebilmesi için valilikler mutasarrıflıklara yükseltildi.

Yeni düzen bir işlerliğe kavuşmuşsa da eyalet düzeni konusunda yakınmalar yok değildi; hükümetin durumdan menün olmasına karşın halk Kırım Savaşı öncesinin boşa çabaları ve idari zorbalığıyla karşı karşıyaydı. Önceki reformun yapıcısı olan Fuat Paşa güçlükleri soruşturma işinde yine başa geçti, bir dizi araştırma komitesi gönderdi. Mithat Paşa’nın Niş’te (1861 – 1864) Tanzimat düzeninin uygulamada başarılı olduğunu öğrenince kendisini danışmak için İstanbul’a çağırdı. Bunun sonucunda 1864 Eyalet Reform Yasası ilan edildi. Böylece Osmanlı eyalet yaşamında yeni bir dönem başlamış ve imparatorluğun sonuna kadar İstanbul dışındaki idare temeli atılmıştı. Shaw, Stanford J. – Shaw, Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.2, İstanbul 2000, s.122 - 123

Gazetenin “Avrupa’nın Müessesat-ı Siyasiyesi” başlıklı devam yazısında İngiltere Lordlar Kamarasını konu almaktadır. Lordlar Kamarası ruhani ve cismani olmak iki türlü azadan meydana gelmektedir.

Ruhani azalar Kanterbori ve Borak olup baş piskopaslarıyla hepside Angilikan mezhebine mensup 24 piskoposdan meydana gelmektedir. Kanterbori ve Borak baş piskoposlarıyla Londra, Dûrhâm ve Winçester piskoposlarının Lordlar Kamarasına üye olmaya hakları vardır. İngiltere kralı Angilikan Kilisesinin başkanı olmakla beraber piskoposları ve baş piskoposları İngiltere Kralı seçer.

Cismani azaları azalık salahiyetine sahip hanedan çevresiyle Balorane’de bu hakka sahip olan kişilerden Kral tarafından lordluk payesine yükselmiş kimselerden, İskoçya ve İrlanda memleketlerinin vekilleri olan lordlardan ve hukuk meselelerinde ihtisas yapmış lordlardan meydana gelir.

Balorane üyelik hakkına malik olan lordlar birkaç kısımdır. İngiltere lordları denilen bu kişiler İngiltere’nin fethinden İngiltere ile İskoçya’nın birleşmesi tarihine kadar geçen zaman zarfında Lordlar Kamarası azalığına tayin edilmiş olan kişilerin evladları ve torunlarıdır.

Büyük Biritinya Lordları İngiltere ve İskoçya’nın birleşmesinden İzlanda ile birleşene kadar geçen zaman zarfında azalığa tayin edilmiş lordların evlat ve torunlarıdır.

Kraliyet Lordları 19. Asır başlangıcından beri verilmiş azalıkların veresesinden meydana gelir. İrsi azalıkları kral ihdas eder. Verilen beratlarda azalık hakkının evlad ve torunlarına dahi intikal edeceği onaylanır. Genellikle bu hak erkek evlada intikal eder. Azalık hakkına kadınlar varis oldukları zaman bunlar Lordlar Kamarasına rey vermek hakkına malik olurlarsa da bizzat katılmayarak yerlerine vekil gönderirler. Vekilleri Lord olmayabilir. Bu taktirde görüşmelere katılamazlar yalnız oy verirler. Balorane azalık hakkına sahip olan Lordlar 21 yaşında mecliste göreve başlarlar.

İrsi lordların yanında İskoçya ve İrlanda’nın vekilleri olan Lordlar da vardır. Bunlar Lordlar Kamarası azalığına Balorane olarak katılmazlar, memleketlerinin asilzadeleri tarafından seçilerek buraya gelirler. İngiltere ile birleşmeden evvel İskoçya’nın parlamentosu vardı. Lordlar Kamarasının azası 145’i buluyordu. İskoçya gibi İrlanda’da parlamento vardı. İrlanda parlamentosunun Lordlar Kamarası azalarının da hepsi ünvanlarını ve imtiyazlarını muhafaza ettiler. İçlerinden 28’nin

seçilerek İngiltere Paramentosuna gönderilmesi kararlaştırıldı. İrlandanın vekilleri olan Lorlar kayd-ı hayat şartıyla seçilirler.

Cismani azaların sınırlı bir kısmı da hukuk işlerinde ihtisası olan Lordlardır. 1876 senesi Ağustosunda yapılmış bir kanun gereğince İngiltere Kralına Adli işlerde görevli yüksek dereceli memurlar arasında dört zatı Lordlar Kamarasına aza yapabilmek yetkisi verildi. Bunlar Lordlar Kamarasında Baron ünvanıyla bulunurdu. Bu ünvan kişilerin memuriyetleri sürecince devam ederdi.

Lordlar Kamarası azaları bizzat ya da bir vekil vasıtasıyla oy verirlerdi. Azalar, ister erkek, ister kadın olsunlar Lordlar Kamarasında muhakeme olurlardı. Ünvanlarını ancak bu muhakemede çıkacak karar üzerine kayıp edebilirlerdi. İngiltere’de Lordlar Kamarası azalarına hiç tahsisat verilmezdi. Adliye Nezareti vazifesini ifâ eden zat Lordlar Kamarasında başkanlık eder. Başkanın meclise dahil olması icab etmezdi. Hatta “Pir” tabir olunan azalık payesine çıkarılmışsa oy verme yetkisinden bile mahrum bulunur. Başkan Mecliste söz söylemek ihtiyacını his ederse ayağa kalkarak Düklerin ilk sırasına kadar ilerlemek zorundaydı.

Lordlar Kamarası bir takım komitelere ayrılırdı. Lordlar bu komitelere her dönem bir başkan seçerlerdi.

Lordlar Kamarasının başlıca memurları şunlardır:

- 1) Parlamento Katibi; bunu kral tayin eder,
- 2) Katib Muâvini; bunu başkan tayin eder,

Bunlardan başka zabıtları yazan, görüşme tutanaklarını muhafaza eden, önemli evrakları bastırmak vazifesiyle görevli katipler vardı. Bu memurlara gayet yüksek maaş verilirdi. Parlamento katibine ev kirasından başka senelik 100.000 frank, muâvine 62.500 frank verilirdi.

Lordlar Kamarası hürriyet olgunluğu içinde hareket ederdi. Çünkü bu meclisi dağıtacak hiçbir kuvvet olmadığı gibi “Pir”lerini yani Lordlar Kamarası azalarını parlamentoya gelmeden men edecek hiçbir kuvvet yoktur. Bu halde Lordlar Kamarası gayet despotca hareket ederdi. Avam Kamarasının ortaya çıkardığı istekleri engellediği zan olunabilir. Fakat Kral, Lordlar Kamarasına istediği kadar aza tayin edebilmek hakkına hayatı boyunca sahip olduğu Lordlar Kamarasının bu durumu sınırlandırılmıştır. Gerçekten böyle bir tedbire ihtiyaç vardır. Çünkü Avam Kamarası milletin isteklerine, fikirlerine tercüman olup bir ıslahat istediği zaman Lordlar Kamarası buna muhalefet edecek olursa istenilen kanunu kabul ettirmek için buna oy verecek kimseleri Meclise aza tayin etmekten başka çare bulunmazdı.

İngiltere Heyet-i Vükela Avam Kamarasını dağıtmak suretiyle icra edebileceği nüfuzu Lordlar Kamarasına da istediği kadar aza tayin ettirmek suretiyle icra edebilirdi.

Terbiye ve Maarif kanununun Lordlar Kamarası tarafından reddinden sonra İngiltere de Avam Kamarasıyla Lordlar Kamarası arasındaki münasebet pek gerginleşmişti. Avam Kamarası “Lordlar Kamarasını ya ıslah etmeli ya da kaldırmalı” demekteydi.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde “Dahili” olaylarda öne çıkanlar;

Berlin 17 Eylül tarihli telgrafta; Almanya Başvekili Prens Bolov’un Devlet-i Osmaniye’nin Berlin Sefiri Tevfik Paşa’yı kabul ettiği,

Viyana 17 Eylül tarihli telgrafta; Mösyö Dizvoleski ile Baron Derental arasında bir saat görüşmenin meydana geldiği,

Berlin 17 Eylül tarihli telgrafta; Uluslararası parlamentosu sulh konferansı Almanya’da Recihşatag salonunda toplanacağı, toplantıda Almanya Başvekili Prens Bolov bir konuşma yaparak, konuşmasında Almanya’nın hakimiyetine büyük bir önem vermekte olduğunu, bunun için güçlü olmak gerektiğini, ama gücünü su-i istimal etmeyecek şekilde kullanması gerektiğini beyan etmiştir.

Londra 17 Eylül tarihli telgrafta; İngiltere Hükümeti, Fransa ve İspanya tarafından Fas için ortak verilen notayı kabul ettiğini devletlere tebliğ etmiştir.

Petersburg 17 Eylül tarihli telgrafta; Petersburgta bir gün içinde 305 kişi kolera hastalığına yakalandığı, 115 kişinin öldüğü bildirilmektedir.

Petersburg 17 Eylül tarihli telgrafta; Ufe vilayeti dahilinde Tamak mevkiinde büyük bir yangın meydana geldiği, yangının şehrin mühim bir kısmını harap ettiği bildirilmektedir.

Viyana 17 Eylül tarihli telgrafta; Avusturya ve Macaristan Hükümetinin Keşuf hadisesinden meydana gelen durumu düzeltmek için uğraştığı,

Roma 17 Eylül tarihli telgrafta; Viyana basını Mösyö Levizvoleski ile Baron Derental arasında meydana gelen mülakatta Avrupa’nın genel durumundan ve Osmanlı Devletinde meydana gelen olaydan bahs ettikleri yazılmakta olduğu,

Paris 17 Eylül tarihli telgrafta; Mısır Hidivin İskenderiye’ye gittiği,

Paris 17 Eylül tarihli telgrafta; Japon donanmasının Sazehü Limanı ile Kore Boğazında yapacağı tatbikattan bahsedilmektedir. Japon Donanmasının tatbikattan

sonra Küba'ya giderek Japonya İmparatorunun hazır bulunduğu bir geçit resmi yapılacağı bildirilmektedir.

Gazetenin “Mesail-i Mühimmey-i Dahiliye” başlıklı yazısında “Keşûf Efendi Hadisesi”nden bahsedilmektedir. Tan Gazetesinin Sofya muhabiri tarafından verilen bilgiye göre Keşûf Efendi Sofya'ya varır varmaz Hariciye Nazırı Ceneral Paperikof ile görüşme yapmış, Keşûf Efendi bildirilecek en son habere kadar Sofya'da kalmak için emir aldığı, Bulgaristan Hükümetinin bu hususta ciddi bir görüşme yapılmasına karar verilmiştir.

Keşuf Efendi olayıyla birlikte Osmanlı Devletinden meydana gelen durum endişe verici idi. Çünkü Doğu Rumelinin Bulgaristan'a iltihakı gününe denk gelen 6 – 19 Eylül tarihinde Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan edeceği düşüncesi uyanıyordu.

Tanin Gazetesi Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan edeceğine dair iddialara yönelik yaptığı değerlendirmede; Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan edeceğine yönelik haberlere gerçek gözüyle bakmak istemediklerini, Bulgaristan'ın teşrifat meselesi büyümekle birinci hatayı yaptığını, bağımsızlığını ilan etmesi daha büyük hata olacağını, Bulgaristan bağımsızlık ilanına kalkıştığı vakit sadece Osmanlı Devletinin metbuluğuna değil 1878 Berlin antlaşmasına gerçek surette taarruz etmiş olacağı, bunun için Bulgaristan'ın tamiri olmayacak bir siyasi hataya kalkışmaları belirtilmektedir.

Gazetenin “Açık Sözler” bölümünde “Paris'den Mektup” başlıklı yazısında; Osmanlı Devletinin 1876-1908 yılları arasında II.Abdülhamit'in uyguladığı rejim ve bu rejim sonunda ilan edilen II.Meşrutiyet, bunun devamında Osmanlı Devletinin uyanmasından bahsedilmektedir. Fransa'nın siyasi ricalinin gözünde genel bir savaşın önüne geçmek için en iyi çare Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğü olduğu, Almanya ve Avusturya için Osmanlı Devleti bir ham madde kaynağı olduğu, yeni düzenle birlikte Osmanlı Devletinin düşünmeye mecbur olduğu ilk iş ıslahatlar ve maliyenin ıslahatıdır. Mali konuda daha önceki devlet adamlarının yanlış politikaları sonucu maliyenin zarara uğratıldığı, para tedariki konusunda tek çarenin esham satışı ya da istikraz yoluna gidildiği, yararlanabilecek maliye para aktarılabilecek başka kaynakların olduğu belirtiliyor.

Gazetenin “Neler Bilmeliyiz” bölümünde “Fena İdare Devletleri Mahv Eder” başlıklı yazısında; İspanya 2. ve 3.Filib zamanlarında dünyanın en büyük

devletlerinden biri olduğu, medeniyetinin Fransa ve İngiltere medeniyetlerinden daha büyük olduğu, sanayisinin geliştiği, halkın refah içinde yaşadığı, adaletin tam işlediği, Endülüs Müslümanları zamanında Endülüs kıtasının ilim, fen ve felsefe merkezi olduğu, bu durumun İspanya İmparatoru Şarl Kent'in vefatına kadar sürdüğü, İmparator Şarl Kent'in vefatından bir asır sonra İspanya İmparatorluğunun ve medeniyetinin kötü, baskıcı yönetim yüzünden gerilediği, özellikle İmparator İkinci Şarlen zamanında ikinci derecede devletler sırasına düştüğü, dünyayı titreten İspanya'nın herkesten korkar hale geldiği, sanayinin kötüleştiği, tarlaların işlenemez duruma geldiği, nüfusun yarı yarıya azaldığı, devletin hazinesinin boşaldığı ülkede şekavetin arttığı, evlerinin önünde biriken çöplükleri süpürüp atmayacak kadar tenbelleştikleri belirtilmektedir.

İspanya'da tenbellik o kadar artmışki yağmur yağdığında köylülerin fazla fiyatla müşteri bulacaklarını bilseler bile ekmeklerini pazara getirmediikleri, köylünün tarlasını sadece kendine yetecek kadar ektiği, tarlanın diğer yerlerinin boş kaldığı, topraklarının bereketli olmasına rağmen İspanya halkının tenbelliklerinden toprağı yeterince işlemedikleri belirtilmektedir.

İspanya'da en çok ezilen kesim çiftçilerdir. Çiftçiler üzerinde ağır vergiler vardı. Halk iş görmeden yaşamak arzundaydı. Kiliselerin ihtişam içinde yaşadıkları, şehirlerde yaşayanların senevi birkaç yüz duka gelir getiren bir mülk satın aldıkları, bu mülkte yalnız büyük evladın hakkı olduğu, öteki kardeşler ya Kiliseye ya askerliğe girdikleri ya da Amerika kıtasına göç ettikleri, Kibarların ya mücevherat alarak, ya kocaman saraylar yaptırarak ya da Kiliselere büyük paralar vererek servetlerini bitirdikleri, köylülerin ise çamurdan yapılan penceresiz kulübelerde veya yer altlarında oturdukları belirtilmektedir.

İspanya'nın gerilemesi iki sebepten ileri gelir; biri istibdat diğeri ilimden fenden uzaklaşmaktı. İmparator Şarl Kent, Meclis-i Umumiye'yi dağıttıktan sonra, başa geçen krallar ülkeyi istediği gibi idare ederdi. Kral yalnız orduya, maliyeye, idareye değil, mali işlere, din işlerine de karışırdı. Kardinallik rütbesine Kral teveccüh ederdi. Piskoposları nasp ve azl ederdi. Kralın onayı olmaksızın papanın hiçbir emri yerine getirilmezdi. Devlet vergilerden hazinesine yıllık yedi buçuk milyon duka girerdi. İspanya Krallığın sınırlarının yanında vilayet hudutlarında da gümrük resmi alınırdı. Endülüs'de mümkün olduğu kadar çok gümrük vergisinden istifade edebilmek için Arapların eski taksimat idaresi muhafaza olunmuştu. Deniz yoluyla gelen eşya limana girince kıymetinin onda birini gümrük vergisi olarak

verirdi. Gümrük vergisi iyi bir gelir kaynağı olduğu için ülke içinde “Kuru Limanlar” namıyla bir takım gümrük merkezi oluşturulmuş, ithal edilen eşya orada da gümrük vergisi gelirin mecbur edilmişti. Hindistan’dan gelen eşya da ayrı bir vergiye tabi idi.

İspanya’nın ihracatında da vergi büyük bir yer teşkil ediyordu. Hazine sanayi ihracında evvela onda bir, sonra yedide iki nisbetinde ayrı ayrı iki vergiden yararlanmaktaydı. Şarap, zeytin yağı, kösele, ipek ihracatı da ayrı ayrı ağır vergilere tabi idi. Ancak bu vergilerin en ağırı “Alkavala” adındaki vergi idi. Her alım satımda, her değişimde ayrı vergiler verilirdi.

Gazetenin “Şark Meselesi” başlıklı devam yazısında; Şark Meselesinde yeniden düzen verilmiş, ıslah edilmiş bir Türkiye’de yaşayan Hristiyan halklara muhtariyet verilmesine dayanan bir idare usulunun benimsenmesi fikri vardı. Bir taraftan İngiltere’nin istekleri, diğer taraftan Avrupa Hükümetlerinin Osmanlı Devletinin içişlerine müdahalesi daha ötede Yunanistan ve Karadağ’ın bir özerk idare ihtimalini göz getirmeleri Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan Hristiyan halklarda ayaklanma arzusu uyandırmaktaydı. 1874 yılında meydana gelen Bosna Hersek ihtilali, Sırbistan ve Karadağ olayları Slav kavimlerinin kendi düzenlerini kurma konusundaki teşebbüsleri şark buhranının yakın zamanda patlak vereceğini gösterdiği sırada İngiltere’nin büyük bir titizlikle korumaya çalıştığı Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü koruma politikası sekteye uğramaya başlamıştı.

1875 ve 1876 senelerinin sonlarına doğru, Avrupa “Üç İmparatorlar İttifakı” ile idare olunuyordu. Petersburg, Berlin ve Viyana kabinelerinden oluşan bu ittifak 30 Teşrin-i Evvel 1875 tarihli nota ile şarkta sulh ve barışı muhafaza etmeye çalışmaktadırlar. “Andraşi Notası” ile anılan bu notada İngilizler söylediği genel ıslahatlar ve usul-u merkeziyyet fikirleri öne çıkıyor, Osmanlı Hükümeti bünyesindeki kavimlerin ihtiyacına göre yapılacak ıslahat fikirleri belirtiliyor.

Selanik’te Alman ve Fransız konsoloslarının fitili ile iyice genişleyen Bulgar ihtilaline karşı Üç İmparatorlar İttifakı 13 Mayıs 1876 tarihinde Berlin’de kaleme alınan muhtıradaki üç hükümet (Petersburg, Berlin ve Viyana) ıslahat maddesinin uygulanmasını daha şiddetle tavsiye etmeye başlamışlardır. Osmanlı Hükümetini baskı altında tutarak siyasi teşebbüste “Tedabiri- Fi’liye” ile teyid etmek meselesini ilk defa olmak üzere ortaya sürdüler. Fransa ve İngiltere hükümetleri bu muhtırayı kabul etti; fakat İngiltere kendi siyasi politikası nedeniyle muhtıradaki bazı fikirlere

onay vermedi, devletlerin silahla tazyik çarelerine müracaat edememeleri için Çanakkale yakınlarındaki Kain Beşiğe limanına bir donanma gönderdi. Aynı zamanda İstanbul'da meydana gelen bir ihtilal Sultan Abdülaziz'i tahtan indirip, Sultan II.Abdülhamit'i tahta geçiriyordu. Bu durum üzerine Üç İmparator İttifakının müdahale hakkındaki fikirleri sekteye uğradı, İngiltere için meydan açılmıştı.

Rus Çarı 2.Aleksandır ile Avusturya ve Macaristan İmparatoru Fransuva Jozef meselenin halli mümkün olmayacağını anlayınca 8 Temmuz 1876 senesinde Rayışad'da görüşme yaptılar. 15 Kanun-u Sani 1877 tarihli itilafnamenin esasları bu görüşmede konuşulmuştur. Rusya, Bosna ve Hersek kıtasının Avusturya tarafından işgaline mukabil Viyana kabinesinin tarafsızlığını temin ederek harbe girişmek için onay almıştır.

Diğer taraftan İngiliz Lordu Lord Derebi tek başına çalışarak tanzim ettiği ıslahat programını Bab-ı Ali'ye teklif ediyordu. Fakat ne isyan halinde bulunan hiristiyanlar ne de Bab-ı Ali bu İngiliz programına uymuştur. Çünkü Hiristiyanlar Londra kabinesinin mahalli her yeni idari özerklik aleyhinde bulunduğu, Bab-ı Ali'de İngiltere Hükümetinin haber ve tazyik fikrini katiyyen onaylamadığına kani idi.

Rusyalı Çernayif'in kumandasında silahlı Sırp ahalisiyle başlayan Panislavizm hareketinden meydana gelen korkular Londra'da müdahale arzularını akim bırakıyordu. İngiltere son bir hamle ile İstanbul'da bir Avrupa Kongresi yapılmasını teklif etti. Tam bu sırada Osmanlı Devleti 23 Kanun-u Evvel 1876 tarihinde Kanun-u Esasiyi uygulamaya koymaya Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayanı toplamayı bir kez daha vaad ediyordu.

Lord Derebi tarafından 4 Teşrin-i Sani 1876'da keşide edilen telgrafname ile Prens Gorçakof'un bu telgrafnameye 14 gün sonra verdiği cevap iki hükümet arasında ihtilafı göstermektedir. Lord Derebi Osmanlı Hükümetinin toprak bütünlüğünü teyit ettiği halde Gorçakof cevabında "Türkiye'nin istiklâl ve temâmiyyet-i mülkiyesi maddesinin insaniyyet, sulh umûmi, Avrupa hissiyat-ı hiristiyâniyesi nâmına talep olunan te'mînâtın sonra düşünülmesi lazımdır. Mademki Bâb-ı Ali teba'i hiristiyâniyesine karşı 1856 muâhedenâmesiyle vaki' olan taahhüdâtını ifâdan izhâr-ı aciz ediyor, bu taahhüdâtın icrâsını te'mîn için iktizâ ettiği müddetce Türkiye'ye düşen işi kendi ahdesine almak Avrupa için hem hak, hem vazifedir." demektedir.

1877 – 1878 harbi başlayınca Londra kabinesi ne gibi şartlarda tarafsızlığını muhafaza edeceğini Petersburg kabinesine 5 Mayıs 1877 tarihli bir beyanname ile bildirmiştir. Bu beyanname her şeyden evvel İngiltere'nin Asya'daki menfaatlerinden bahs ediyordu: Süveyş kanalı serbest kalacak, Mısır savaştan uzak tutulacak, İstanbul Osmanlı Devletinin elinden alınmayacak, boğazlara dokunulmayacaktı. Beyannamenin sonunda İngiltere Hükümetinin Basra Körfezinde himayesinde bulunan menfaatlerinden bahs edilmiştir. Prens Gorkakof'da 20 Mayıs 1877 tarihinde Lord Derebi'nin beyannamesine gönderdiği cevapta aynı teminatı tekrar ederek; İngiltere'nin ne Mısır'da ne Boğazlarda, ne Hindistan yollarında ne de Basra Körfezindeki menfaatlerine dokunmak Rusya'nın fikrinden geçmediğini, Rusya'nın İstanbul'u işgal etmek fikrinde olmadığını bildirmiştir.

Gazetenin “Şirket-i Hayriye” başlıklı yazısında; Şirket-i Hayriyedeki düzensizlikten bakımsızlıktan ve Boğaziçi halkının ulaşımında çektiği sıkıntıdan bahsedilmektedir. Şirket gündüz seferlerine iyi vapurları, akşam seferlerine en bakımsız vapurlarını tahsis ettiği, yolcuları üst üste doldurduğu, bu durumun halk için sıkıntı oluşturduğu, şikayetlere Şirket-i Hayriyenin kulak asmadığından bahsedilmektedir.

Gazetenin “Şark Demiryolları” başlıklı yazısında Şark Demiryollarında meydana gelen grevden bahsedilmektedir. Şark Demiryolları Kumpanyasında maaşlarının iyileştirilmesi yönelik taleplerinin yerine getirilmesi için çalışanlar greve giderek tren seferlerinin durmasına neden olmuştur.

Gazetenin “Kadınlara Hürmet” başlıklı yazısında Kadınlara hürmet edilmesi saygısızca davranılmaması gerektiği, bir bayana edepsizce muamele etmek millete karşı isyan demek olduğu, sokağa çıkan bir kadının ister Müslüman ister Hristiyan olsun hiçbir taarruza hedef olmayacağından emin olması gerektiği, her ferdin namusu, şerefi ve haysiyeti taht-ı temin altına alındığı belirtilmektedir.

“El-Muazzam” gazetesinden alınan haber yazısında; Ratıb Paşa'nın Kanun-u Esasi'nin ilan edildiğini haber alır almaz Taif'de bulunan Mekke Emirine haber göndermiştir. Ratıb Paşa Arapların Kanun-u Esasiyi kabul etmemeleri için elinden geleni yapmasını Mekke Emirinden rica etmiş bunun için Kanun-u Esasi'nin, İslam

Hukukuna aykırı olduğunu ilan eylemesini tavsiye etmiştir. Rabit Paşa, Mekke Emirinin kendisiyle aynı fikirde olmadığını haber alır almaz Şerif Muhammed Sadık Paşa ile iki kardeş ve Taif’de bulunan Bedirhan Paşazadeleri tahliye ettirdi.

Bu sırada Kanun-u Esasinin ilan edildiğine dair İstanbul’dan haberler alınmakta ve oradan ilanın gecikme sebebi sorulmakta idi. İşte bu haberler üzerine oradaki Zabitan ve İttihad ve Terakki Cemiyyeti Erkanı Kanun-u Esasiyi ilan etmişlerdi. Daha sonra merhum Mithat Paşa’nın kabrini ziyaret gitmişler, hemen para toplanarak Mithat Paşa için bir türbe inşasına karar vermişlerdi. Toplanan para 160 lirayı bulmuştu. Ertesi gün Kanun-u Esasi Mekke’de ilan olunmuştu. Mekke’de duhuliye rüsümü kaldırılarak, her deve başına Ratıb Paşa tarafından alınmakta olan 160 guruş resim 6 guruşa indirildiği belirtilmektedir.

Gazetenin “İntihabat Meselesi” başlıklı yazısında, 6. Dairede intihabat meselesinden dolayı bir takım karışıklıkların devam ettiği haber alınmaktadır. Vergi veren ve intihab yetkisine sahip olan kimselerin defteri zamanında tanzim olunmadığından dolayı birçokları oy vermek hakkından mahrum kaldıklarını iddia etmektedirler. Diğer bir takım kimseler de dairece yapılan defterlerin uygun yerlere asılmadığını söyleyerek intihabatın yeniden yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Bu halden en çok şikayet edenler ise Ermeni vatandaşlarıydı.

Belediye Dairesinin oluşması hakkındaki nizamnamenin ahkamı zamanında herkese ilan edildiği gibi seçme hakkına sahip olan zevatın defterleri de zamanında yapılmamış veya vergi veren ve intihab hakkına sahip bulunan bir çok kimsenin isimleri bu defterlere yazılmadığı belirtilmektedir.

Gazetenin “Zabita Vukuatından” başlıklı yazısında İstanbul’un çeşitli yerlerinde meydana gelen olaylardan bahsedilmektedir.

Rusya’da kolera hastalığının gittikçe yayıldığı, Rus hükümeti gerekli tedbirleri almasına rağmen halkın hastalık hakkındaki bilgisizliği, cehaleti alınan önlemlerin önüne geçmektedir. Petersburg civarında bulunan bazı köylerde köylüler kolera barakalarının inşasına muhalefet etmekteydiler. Rusya’da sirayet eden ölü alınamayan kolera hastalığının Osmanlı Devletine sıçramasında korkuluyordu. Bu hastalığın kara yoluyla gelmesi daha kuvvetli bir ihtimal olduğu gerekli tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmektedir.

3.11.51. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 24 Şa'ban 1326, Rûmi 07 Eylül 1324 tarihli 51. Nüşasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Umur-u Maliye İçin Müşavir”, “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye – Keşûf Efendi”, “Dahili ve Harici Telgraflar”, “Açık Sözler”, “Çiftliğe Doğru”, “Ziraat Bankası”, “Avrupa'nın Müessesat-ı Siyasiyesi – İngiltere Avam Kamarası”, “Siyasat-ı Hariciye, Rusya ve Avusturya Boşlav'daki Mülakat”, “Şark Meselesinin Tekamül-ü Ahiri”, “İran Ahvalı”, “Sırbistan Ordusu” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin “Umur-u Maliye İçin Müşavir” başlıklı yazısında; 30 senelik istibdat döneminde işinin ehli liyakat sahibi devlet adamı yetiştirilmediği gibi yetişebilecek kişilerde iş başından uzaklaştırılmıştır. Bu durum ileriki dönemlerde Osmanlı Devletinin yönetim sisteminde ciddi sıkıntılar oluşturmuştur. Bu sıkıntıların giderilmesine yönelik Heyet-i Vükela tarafından işinin ehli yabancı müşavir celbine teşebbüs edilmiştir. Avrupa'da Harbiye ve Bahriye Nezaretlerine çoğunlukla mülkiyeden yetişmiş nazırlar gelmektedir. Bunlar haliyle o işin ehli kişiler değildir. Fakat nezaretlerde birer müsteşar vardır. Bu müsteşarlar çekirdekten yetişmiş kişilerdir. Bütün nezaretlerin işleri onların çabalarıyla dönerdi. Avrupa'dan Osmanlı Devletine gelecek olan müşavirler orada bulunan işinin ehli müsteşarların vazifesini görecekti. Nazırlar parlamentonun durumuna göre değişecek, fakat nezaretlerde, dairelerdeki iş, gayret ve amaç değişmeyecek, idare ile politika ayrılacaktır.

Mali işler için yabancı müşavir getirtilmesi yararsız olacaktır. Çünkü daha önce getirtilen müşavirlerin hiç faydası olmadığı belirtilmektedir.

Gazetenin “Telgraflar” kısmında; Dahili olaylarda;

Londra 17 Eylül tarihli telgrafta; Tamis gazetesinin Balkanlardaki çeşitli hükümetlerin askeri kuvvetleri hakkında bazı makaleler yayınlandığı, bir makelesinde Bulgarların mali işleri, fikirlerin ana kaynağı, sanayi işleri ve ticaret noktası nazarında vardıkları nokta belirtilmiştir. Bu nokta Sırlara nazaran Bulgarlara bir mertebe önde oldukları belirtilmekle beraber makalenin son bölümünde Bulgaristan'ın 1885 tarihinde bazı Rumeli Şirketlerini bünyesine kattığından beri askeri kuvvetlerinde önemli ilerlemeler olduğu belirtiliyor.

Münih 17 Eylül tarihli telgrafta; Rusya Hariciye Nazırı Mösyö İzovleski'nin sabah saatlerinde Münih'e geldiği,

Sofya 18 Eylül tarihli telgrafta; İstanbul – Sarım Bey hattı ve hat üzerindeki şubelerde grev olması üzerine Bulgaristan İmaretî Bulgar hatları üzerindeki olması muhtemel olumsuz durumların önüne geçmek için gerekli tedbirleri aldığı, hat üzerinde grev olduğu vakit bu grevin önüne geçmek için şimendüfer taburu istihdam olunacağı,

Atina 18 Eylül tarihli telgrafta; Halafkırın Fırkası Başkanı Mösyö Ralis'in Manastıra vardığı, mahalli memurlar ile İttihad ve Terakki Cemiyeti Erkanı bu resmi kabulde hazır buldukları, Mösyö Ralis'in bu kabulden dolayı teşekkür ettiği, Osmanlı Memleketinde en ileri gelen Rum ve Türk anasını arasında bir samimi itilaf ve dostluklar meydana gelmesini tavsiye etmiştir.

Harici Telgraflar bölümünde;

Londra 18 Eylül tarihli telgrafta; Uluslararası Parlamentolar Sulh Konferansında Başvekil Mösyö Bolor tarafından irad olunan basının olgunlaşmasındaki memnuniyetten bahs edilmiş,

Berlin 18 Eylül tarihli telgrafta; İmparator Kilyevm Hazretlerinin Uluslararası Parlamentolar Sulh Konferansı Başkanına bir telgrafname göndererek hakkında beyan olunan hissiyattan dolayı teşekkür etmiş ve genel barışın muhafazası konusunda çaba göstereceğini belirtmiştir.

Konferansın 18 Eylül tarihli toplantısında Lahey Konferansı Birinci Komisyonu tarafından kaleme alınan lahiyesinin devletlerce icra olunacak görüşmelere esas olmuş, kabul edilmiştir.

Madrid 18 Eylül tarihli telgrafta; Epuka Gazetesi, Vikalevoru Vesan ile Fernando mevkileri arasında yapılan top atışlarında bir top mermisinin on beş kişiyi yaraladığı,

Washington 8 Eylül tarihli telgrafta; Mösyö Orvil Rayet'in Dördüncü Edward Balonu yaptığı uçuştan bahs edilmektedir. Uçuş esnasında balonun sol pervanesinin kırıldığı, sağ pervanesinin çalışmasına rağmen balon dengesini kaybederek yüksek bir irtifadan yere düşmüştür. Bu kazada Mösyö Rayet'in kolunda ve kalçasında ciddi yaralanmalar meydana gelmiş, beraberinde bulunan Mülazım Salfereyed ise vefat etmiştir.

Petersburg 18 Eylül tarihli telgrafta; Son 24 saat içinde koleradan 392 hastalandığı, hastalanan 392 kişinin, 125 kişisi vefat ettiği, kolera hastalığının ortaya çıkmasından beri 1669 kişinin hastalandığı, 488 kişinin ise vefat ettiği belirtilmektedir. Belediye ise okulları uzun bir süre tatil etmiştir. Birçok kişi şehri terk etmiş, okullar hastane vazifesi görmeye başlamıştır.

Gazetenin “Açık Sözler” başlıklı yazısında; Halide Salih, Sultan Abdülmecid’i gençliğinden beri tanıdığını, Sultan Abdülmecid’in gençliğinden beri nasıl bir insan olduğundan bahs edilmektedir. Abdülmecid büyük bir ressam olduğu kadar, musiki ve armoniye merakı olduğu, beşeri hayata dair kitaplar okuduğu büyük fikirleri benimsediği belirtilmektedir.

Gazetenin Hüseyin Kazım’ın “Çiftliğe Doğru” adlı yazısında çiftlikteki ilk gün anlatılmaktadır. Yazarın gittiği köyün bir zaman mamur ve zengin olduğu, köyün zamanla harabeye döndüğü bunun sebepleri arasında vergilerin artırılması, köylünün elinde ne varsa vergiye tabi olması, eskiden vergiler yüzde on aşar hesabıyla alındığı, bu verginin zamanla artıp yüzde on iki aşar olduğu, bunun yanında yol parası, pul parası, tezkere parası, arazi parası gibi vergiler alınmaya başladığı, tahsildarların üç dört günde bir köye geldikleri, istenilen parayı vermedikleri takdirde köylüleri sürükleyip kasabaya götürdükleri, burada yetkililer tarafından fenalıklara maruz kaldıkları, köylülerin gideceği bir yolu, mallarını koruyacak emniyetli bir ortamın olmadığı belirtilmektedir.

Gazetenin “Ziraat Bankası” başlıklı yazısında; Ziraat Bankasının kuruluşundan beri muhafaza ettiği sermaye ve bankanın görevlerini yerine getirirken karşılaşılan zorluklardan bahs edilmektedir. Ziraat Bankasının esas sermayesi ziraattir. Banka istibdat döneminin idaresi yüzünden gelirlerinden mahrum kalarak çiftçiye gereken parayı yetiştiremeyerek Osmanlı Bankasından faizle akça istikrazına mecbur olmuştur. Bu duruma bazı mülkiye memurları ile maliye işlerinden sorumlu kişiler sebep olmuştur. Bu kişiler noksan ziraatle memleketin ne kadar zor duruma düşeceklerini düşünmeyerek zirai tohumluk zahire ya da çiftlik hayvanı temin etmek maksadıyla Ziraat Bankasından istikraz ettikleri meblağı temin edemedikleri vergilerine mahsuben mal sandığına teslim etmişlerdir. Bu memurlar her zaman bir bahane ile Ziraat Bankasından para çekmek gayretinde bulunmuşlardır.

Gazetenin “Avrupa’nın Müessesat-ı Siyasiyesi” başlıklı devam yazısında “İngiltere’de Avam Kamarası” na değinilmektedir. İngiltere’de Avam Kamarası 670 azadan meydana gelmektedir. Azalar 7 sene müddetle seçilirlerdi. Kral Mebusan Meclisini fesh etmek hakkına sahiptir. Meclisin son toplantısından evvel fesh edilmesi usul haline gelmiştir. Mebusan Meclisi azaları istifa edemezlerdi. İster nazırlık olsun, ister müsteşarlık olsun devlet memuriyetine tayin olunurlarsa azalıkları düşerdi. Azalar suçüstü hariç olmak üzere başka durumlarda meclisin inakad zamanlarında meclisinin müsaadesi olmaksızın tutuklanamazlardı. 21 yaşına gelmiş ve seçilme hakkına sahip olan İngilizlerin tümü Avam Kamarasına aza olabiliyordu. Mebusluğa seçilmeleri uygun olmayan kişiler arasında Angilikan Rahipleri ya da Katolik Rahipleri de dahildir.

Meclis-i Mebusan’a aza olmak zengin olmayan kişiler için kolay bir iş değildi. Londra’da yaşam çok pahalıdır. Mebusanlara hiç para verilmez. Bunun için servetleri müsaide olmayanlar mebusluğu kabul edemezler. Birkaç defa Radikal Fırkası Mebusları bir şey tahsis edilmesini talep etti. 1906 senesinde yapılan teklif Başvekil Sir Kampem Banreman tarafından teyid edildi. Avam Kamarasında 203 oy çoğunlukla kabul olundu. Fakat Lordlar Kamarası bu duruma muhalefet ettiğinden neticelenemedi.

Avam Kamarası azasının uygunsuz hareketleri görülürse meclisten ihraç edilirdi.

İngiltere’de elli bin nüfusa bir mebus seçilirdi. Yalnız 24 kasaba ve üç yüksek okul ikişer mebus seçerlerdi.

Seçilme hakkına sahip olmak için bazı vasıflara sahip olmak gerekirdi;

1-Yirmibir yaşında ve İngiliz tebası olmak,

2-Bir ev sahibi olmak veya 250 Frank kira gelirli bir hane veya dairenin bir seneden beri kiracısı bulunmak veya kira vermekle beraber bir vazife münasebetiyle bir hanede iskan edilmiş olmak şarttı.

Senelik 250 Frank gelirli bir mülkün bir seneden beri sahibi veya kira ile tutulan bir yere sahip olmak ve Londra şehri efradından veya şirket siteleri ve esnaf heyetleri azasından olup şehir dahilinde veya 25 mil mesafede altı ay oturmak da seçilme vasfından sayılmaktadır.

İngiltere’de kadınların taşralarda komisyona seçilmek ve aza seçmek hakkına sahiptirler. İngiltere’de doğrudan doğruya herkesin seçilme hakkına sahip

olduğu ilan edilmemişti. İngiltere’de seçilme hakkı “vergi” ile meydana gelmez, seçilme hakkının esasını ikametgah teşkil eder. İngiltere’de hükümet yersiz yurtsuz kimseleri Meclis-i Mebusandan uzak bulundurmamak mesleğini memleket yararına uygun bulmuştur.

İngiltere’de Oxford, Gemiric, Dublin Darülfünunları Avam Kamarasına ikişer mebus göndermek hakkına maliktirler. Londra Darülfünunu yalnız bir mebus seçebilirdi. Galasko ve Aberdin Darülfünunları ise müştereken bir mebus gönderirlerdi. Edimyorg ve Sent Andro Darülfünunları aynı imtiyaza sahiptirler. İngiltere’de seçim listelerini “Fikirler Müfettişi” tabir olunan memurlar hazırlardı. Seçilme hakkına sahip olan zatlar 31 Temmuzdan 25 Ağustosa kadar bu zatlara müracaat ederek isimlerini kayıt ettirirlerdi. İhtilaf halinde bir heyete müracaat olunurdu. Bu heyet en eski hakimler yani “Baro” tabir edilen dava vekilleri içinden seçilirlerdi.

Genel seçim kralın emriyle başlardı. Seçim her yerde aynı tarihte icra edilmezdi. Her isteyen adaylığını koyamazdı. Aday olacak kişileri mutlaka seçilme hakkına sahip on kişi tavsiye etmesi lazımdı. 1872 tarihine gelinceye kadar İngiltere’de seçimler pek emin surette ceryan etmezdi. Seçim günü bir meydana yüksek bir kürsü yapılırdı. Adaylarla onu destekleyenler bu kürsünün üzerine çıkarlardı. Herkes toplanırdı. Adaylar takdim olunduktan sonra ileriye geçerler, programını anlatmaya başlardı. O sırada bağırarak çağıran alkışlar hepsi birbirine karışırdı.

Seçim işleri intizam dairesinde ceryan ederdi. Adayların miktarı seçilecek mebusların miktarını geçmezse adaylar hemen mebus ilan olunurdu. Şayet adayların miktarı mebusların miktarını geçerse oy çoğunluğunu toplamak için başka bir gün tayin olunurdu. Adayların isminin bulunduğu sayfalar hazırlanırdı. Adayların ismi bir sütuna yazılır, her ismin yanında boş bir alan bırakılırdı.

Seçim günü bir müntahıb geldiği zaman Encümen Başkanı o kişinin gerçekten müntahıb olup olmadığını araştırdıktan sonra ona vereceği evrağa bir pul yapıştırır, evrağın kenarına müntahıbın numarasını kayıt ederdi. Numarayı listeye yazar, evrağı müntahibe verirdi. Müntahıb hazırlanan gizli bir yere çekilir, orada bulduğu bir kurşun kalemle istediği ismin kenarına bir işaret yapar. Sonra evrağını sandığa atar.

Bir zatin mebus olabilmesi için Şu kadar oy kazanmasına veya çoğunluğu mutlaka sağlamasına yönelik bir kayd yoktur. En çok oy kazanan adaylar mebus olurlar.

Eski bir adet gereğince seçimin icra edileceği günden bir gün evvel orada bulunan askerler Şehirden iki mil mesafeye sevk edilirler. Seçim bitince geri çağırılırdı.

Adaylar konferanslar vererek, beyannameler yayımlayarak kendilerine oy kazandırmaya çalışılırdı. Herkes seğimle meğgul olurdu. Hatta kadınlar bile çabadan geri kalmazlardı. Seçimin icrası için özel Şirketler teşekkül etmiştir. Her fırkanın ayrı ayrı cemiyetleri vardır. Bunlar çoğunluğu kendilerine çekmek için gerekli girişimlerden bir an geri durmazlardı.

Avam Kamarası kendi başkanını içinden seçerdi. Başkana “Sepiçer” ismi verilirken, bu “Hatip” demektir.

Parlementonun toplandığı gün Başkan seçilirdi. Azadan iki zat kendilerini Başkanlığa teklif ederlerdi. İtiraz meydana gelirse oylama yapılırdı. Kral bu seçimi onaylardı. Fakat esasen kral adına Lordlar Kamarası Başkanı bu onayı icra ederdi. Avam Kamarası Başkanı Meclisin sonunda üstü kapalı bir koltuk üzerinde oturur uzun ve siyah bir giysi giyer, başına yüksek bir yapma saç takardı. Azayı sessizliğe davet için önünde çan ve saire gibi bir Şey bulunmazdı. Ayağa kalkınca meclisteki bütün gürültü patırdı biterdi. Başkanın sözünü bu kadar hürmetle dinlemeleri İngiltere Mebusan Meclisi azaları için iftiharlık bir harekettir.

Avam Kamarası Başkanı İngiltere Krallığının en büyük adamıdır. Senelik 125 bin Frank tahsisatı vardır. Mebusan Meclisinin sarayında mükellef bir dairede otururdu. Vazifesi son bulduğu zaman çoğunlukla Lordlar Kamarası azalığına terfi olunurdu. Ve senelik 100 bin Frank tahsisat alırdı.

Gazetenin İsmail Hakkı'nın “Siyasiyat-ı Hariciye” başlıklı yazısında Rusya ve Avusturya arasındaki Boşlavdaki görüşmeden bahsedilmektedir. Şark Meselesi ile yakından alakadar olan Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı Devleti bünyesinde Makedonya'da meydana gelen ihtilallerin etkilerinin kendi memleketlerine sıçramaması için gerekli tedbirlerin alınması lüzumunu görmüşlerdir. Rusya ve Avusturya Yunan Muhaberesine denk gelen 1897 senesinden beri mevcut olan durumu muhafaza eylemek esasına dayalı bir itilaf akd etmişlerdir. İtilaflarının en kolay tarafı isyan ve tahriklere uzaktan seyirci kalmak idi. Bulgaristan'a kırgın olan

Rusya, büyük devletlerin iştihanı bozmak, kendisine fayda sağlamayan ziyafetlere katılmamak, pay sahibi olamayacağı taksimata mani olmayı tercih eylemiş ve bunun için ezeli rakibi olan Avusturya ile bir dostluk kurmaya başlamıştır. Rusya'nın Avusturya ile kurduğu dostluk 10 sene kadar yaşamıştır. Pamuk ipliğine bağlanmış olan bu dostluk Balkanlardan ardı arkasına kopup gelen şiddetli ceryanların etkisine mukavemet edecek kadar dayanıklı çıktı. Birçok müşterek programlar düzenlendi, ajanlar, jandarma subayları gönderildi. Osmanlı Devletine karşı yürütülen nüfuz ve tesir şiddetli oldu. Rusya'nın bir taraftan gözü Aksay-ı Şarkta olmasına karşılık Japon muharebesi Aksay-ı Şarkın Rusya'nın eline geçmesine engel oldu. Avusturya'nın Osmanlı toprağından Metroviçe'den Bosna'ya kadar uzanan şimendüfer hattı yapması üzerine, Rusya bunun üzerine şeref ve haysiyetini kurtarmak için Metroviçe şimendüfer hattını ileri sürmeye başlayarak Balkanlarda şimendüfer hattı istedi. İstemekle kalmadı Balkanlardaki hükümetleri Osmanlı Devletinden yeni imtiyazlar koparması için kışkırtmaya başladı. Bunun üzerine kimi Adriyatike; kimi Teselya'dan Selanik'e kadar uzanan şimendüfer hattı istedi. Böyle bir ortamda Osmanlı Hükümeti tarafından Metroviçe hattının belirlenmesi için bir heyet gönderilmiş, hat için ön görüşmelere başlanılmıştı. Bu zaman zarfında Rus Çarı ile Avusturya Kralı Edvard arasında Reval'de görüşme yapılmıştır. Tam bu sırada şarkda II.Meşrutiyet ilan edilmiş, Osmanlı Devleti üzerinde yapılması düşünülen bütün planları alt üst olmuştu. Şark Şimendüfer meselesi, Makedonya müdahaleleri tümüyle unutulmuştu. Devletler arasında görüşmeler meydana gelmeye başlamıştı. Bunların en önemlisi Rus Hariciye Nazırı Mösyo Dizoveleski ile Avusturya Hariciye Nazırı Baron Derental arasında Boşlav'da meydana gelen görüşmeydi.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekamül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; Rusya için Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan Hıristiyan halkların hakları taht-ı temine alınması gerekliydi. Rusya için hayati önem taşıyan bu durum Şark ahvalinde zaten müteessir olan Avrupa devletlerinin menfaatine aykırı değildi.

Şark Meselesi İngiltere ve Rusya arasında açılmış bir düello gibi görünür. Rusya ve İngiltere kendi menfaatlerinin esası için uğraşıyordu. İngiltere Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün muhafazası vesilesiyle Hindistan yollarını muhafazaya çalışıyor, Rusya, Slav kavimlerini korumak bahanesiyle boğazlardan serbest geçiş hakkı elde etmeye çalışıyordu.

Rusya, Ayastefenos antlaşması ile İstanbul kapılarına dayandığında İngiltere'yi en çok düşündüren Rusya'nın Asya içlerini tehdit edeceği, İngiltere'nin sömürgelerinin bulunduğu noktadan önemli bir toprak koparacağı, İngiliz emtia ticariyesinin geçtiği Erzurum, Alaşkird, Bayezid üzerinden İran ahvaline intikal eden yolun Ruslar tarafından işgal edilmesinden korkuyordu.

Lord Bikonsfil'din büyük bir Bulgaristan hükümeti teşekkülüne muhalefet etmesinin sebebi Rusların bu suretle Adalar Denizinde bir yer, birkaç liman elde ederek bu sayede Süveyş Kanalını tehdit etmek isteyecekleri kanaatinden ileri geliyordu.

Lord Derebi 1878 yılında istifa ederek yerine Lord Salisbori geçti. Lord Salisbori daha aktif, Bikonsfildin emperyalist politikasına daha vakıf bir diplomattı. Bu sırada Rusya'nın Londra Sefiri Kont Şevâlof, Londra'dan hareket ederek Berlin'de Prens Bismark'ı gördükten sonra Petersburg'a geldi. Petersburg'da tanzim olunan iki muhtırayı alarak Londra'ya dönüş yaptı. 1878 yılının Mayıs ortasında Londra'da imzalanan bu muhtıralar ile iki Devletin kabinesi gelen barışı temin etmekle birlikte Rusya'nın gerek Asya'da gerek Avrupa'da ne gibi imtiyazlara sahip olduğunu izah ediyordu. Rusya büyük bir Bulgaristan teşkili fikrini, Fırat Nehrinin kaynaklarını, Alaşgird'i, Bayezid'ı yani Trabzon'dan Acemistan'a giden yolu terk ediyordu. Bu suretle İngiltere doğudaki ticari menfaatlerini korumayı başarabilmişti.

İngiltere bir taraftan Rusya ile müzakere etmekle beraber bir tarafta şarkta alınması gereken tedbirlerini alıyordu. İngiltere'ye göre Ruslar Batum'u, Kars'ı ve Ardahan'ı elde etmekle Basra Körfezine veya İskenderun ve Suriye'ye inmek isteyeceklerdir. Bunun akabinde Rusya, Suriye'de, Anadolu'da, Irak'da hükümet değişikliği fikri uyandırabileceklerdi. Lord Salisbori 31 Mayıs 1878 tarihi itibarıyla yazdığı bir notada bu yönlere dikkat çekiyordu. Bu nota 4 Haziran 1878 günü İstanbul'da Mösyö Laya ile Safvet Paşa arasında imzalanan ittifak muahedesinin yapılma sebebini izah amacıyla yazılmıştır. İmzalanan muahedede "Zât-ı Hâzret-i Pâdişahı İngiltere tarafından taahhüd olunan tedâbirin mevki' tatbîke vaz'ını te'mîn için Kıbrıs Adasının İngiltere Hükümeti tarafından işgal ve idâre olunmasına muvaffakat buyurulur" yani İngiltere tarafından Osmanlı Devletine verilen taahhüdlerin yerine getirilmesi için Kıbrıs'ın İngiltere tarafından işgal ve idaresine Osmanlı Devleti tarafından onay veriliyordu. Kıbrıs Adası, İngiltere'nin Hindistan'a giden yolların hakim noktasıydı. Bu yüzden Kıbrıs Adası, menfaatleri için İngiltere'ye lazımdı.

Gazetenin “İran Ahvalı” başlıklı yazısında; Büyük devletler hürriyet uğrunda çalışan İran ahrarına bir ultiaton göndererek silah bırakmalarını teklif ettiği, aksi taktirde buldukları bölgeler ve mahaller topa tutulacağı bildirilmektedir. Hürriyet Pervaran ise büyük devletlere karşı mukavemet etmeye ve Avrupalıların İran ahvalini terk etmesine karar vermişlerdi.

Gazetenin diğer haberlerinde;

Kanun-u Esasi'nin getirdiği yenilikler, bahş ettiği hürriyetin aşiretlere, Araplara ve çevre ahaliye uygun bir dilde anlatılması için vilayetlere yazı yazılmıştır. Bunun için Van'daki aşiret reisleri merkez vilayete davet olunmuştur. Bu davet üzerine Haydaranlı ve Sekan aşiret reisleri Hüseyin ve Emin Paşalar ile Mahmut ve Ali ve Muhammed Sadık Beyler başta olmak üzere birçok aşiret ağası Van'a gelmiştir. Aşiret ağaları getirilen hürriyete ve adalete teşekkür ederek bölgelerinde Kanun-u Esasiyi kanun dairesinde uygulayacaklarını temin ve beyan etmişlerdir.

Greve gitmiş olan Şark Demiryolları memurları ve müstehdimine hükümet tarafından Edirne'ye silah ve cephaneye ile 15 zabıt sevk olunacağı beyan edilmesi üzerine orada bulunan memurlar ve müstehdimin kendilerinin greve gitme sebeplerinin Kumpanyanın kendilerine uygulamış olduğu ağır koşullara karşı olduğunu, hükümete her zaman hizmet ve yardım edeceklerini, istenildiği vakit askeri sevkiyat ve diğer hizmetler için hazır olduklarını ifade etmişlerdir.

Anadolu Demiryolları memurlarının ve müstehdiminin grev sorunu çözülerek 3 günden beri bekleyen nakliyata başlanılmıştır.

Gazetenin “Balkan Şub'e Ceziresinde Muvazene-i Kuvva” başlıklı yazısında; Tamis Gazetesinin askeri muhabiri Balkan Şube Ceziresini dolaşarak Balkan Hükümetlerinin askeri kuvvetleri hakkında tetkikat yaparak bu tetkikatını gazetesine yazmıştır.

Belgrad 13 Ağustos tarihli yazısında; Belgrad şehri askeri nokta bakımından çok önemli bir noktadır. Belgrad yalnız Tuna ile Sava nehirlerinin birleştiği noktada değildir. Niça Sobile, Sava nehrine yakın bir mevkidedir. Diğer taraftan Derava Suyu'da Tirol kıtasını geçerek 100 mil mesafede Tuna'ya yakın oluyor. Eskiden içeri

taftaki arazinin mahsulatı bu nehir vasıtasıyla Tuna Vadisinden aşağıya inerdi. Bu sayede Belgrad şehri önemli bir ziraat ve ticaret merkezi olmuştu. Belgrad'ın önemini gerek Türkler gerek Hristiyanlar pek çabuk takdir etmişlerdir. Bu nedenle Belgrad'ı ele geçirmek çok şiddetli savaşlar meydana gelmiştir. 1817 yılında Belgrad Kalesinin Prens Ojene tarafından teslim edilmesinden itibaren Türklerin Macaristan'a hücumları kesilmiş, Türkler Avrupa Kıtasında savunma durumunda kalmışlardır. Tuna Vadisinden geçerek Belgrad'a ulaşan şimendüferler Belgrad'ın askeri önemini daha da artırdı.

Muhabirin Bulgaristan'a yaptığı seyahat esnasında Sırb zabıtalardan Sırb ordusu hakkında pek çok bilgi almıştır. Sırb Harbiye Nazırının müsaadesi sayesinde Belgrad kıtasının bazı bölümlerini ziyaret etmiştir. Sırbistan'da 21 yaşından 40 yaşına kadar askerlik hizmeti mecburidir. Her sene katılan kişi sayısı 25.000 bulur. Sağlık durumu gibi nedenlerle istisna edilenler çıkartılırsa esas katılan sayısı 18.000 e tekabül eder. Bunların yaklaşık yarısı askerlik hizmetini ifâ ederler. Diğer kısmı az bir müddetle mükellef tutulur. Piyade askerinin nizamiye hizmeti 18 aydan ibarettir. Süvâri ve topçular 2 sene hizmet ederler.

Sırbistan askeri 3 sınıfa ayrılır. Toplamı 220.000 askere tekabül eder. Sırbistan 5 askeri daireyeye ayrılmıştır. Bu dairelerin merkezi Niş'tedir. Bu daireler ayrıca dörder şubeye taksim olunmuştur. Her dairede bir topçu alayı bulunur. Toplarının toplamı 54'tür. Hazırda süvari askeri bulunmamaktadır. Harp zamanında her dairede 4 bölük süvari daha önce tayin edilmiş bir düzen içinde teşkil olunur. Her ordu dairesinin toplam kuvveti yirmi üçer binden ibaret olduğundan toplam kuvvet 115.000 nefere, 2.000 süvariye ve 270 topa tekabül eder.

Bundan başka Sırbistan'ın başka bir askeri taksimatı vardır. Bu taksimatın merkezi Belgrad'dır. Bunlarda diğerine inzimâm ederse Sırbistan hükümeti askeri toplamağa başladığı tarihten sonra on gün içinde hudûd haricine yüz yirmi beş bin zâbıta ve nefer ile beş bin iki yüz süvâri ve üç yüz otuz top sevk edebilir.

Sırp zabıtları şık, zarif, iyi terbiye görmüş kişilerdir. Yabancı memleketlerde tahsillerini tamamlamış olanlar pek mükemmeldir. Sırp zabıtları Belgrad'taki mekteb-i harbiyede tahsil görürler. Bir miktarı orduda yetişir. Ancak alaylı zabıtlardan pek azı yüksek rütbelere ulaşır. Sırp neferlerinin tümü köylüdür. Gerek beden kuvveti gerek akıl kuvveti yönünden Sırp acemi askeri Alman acemi askerinden daha aşağıdadır. Ancak Sırp askeri sabırlıdır, kanaatkardır, cefakardır. Kolayca emir altına alınabilir. Zabıtlarına karşı saygılıdır. Sırbistan ordusunun zayıf

noktası askeri terbiye değildir, maneviyatıdır. Sırp zabıtlarını Avusturya'nın olası bir müdahalesi onları korkutuyordu.

1885 tarihinde Bulgarların Silvinca'de Sırp ordusunu mağlub etmeleri Sırp ordusunun şan ve şerefi için büyük bir yara açmıştır. Belgrad'da askeri ittifâk neticesi olarak kral ve kraliçenin zâbitlar tarafından katl edilmesi de Sırb Ordusunun şeref ve haysiyetine leke sürmüştür. Sırblılar alem-i medeniyyete karşı kendilerini bu lekeden temizlemeğe mecbûrdurlar.

3.12.52. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 25 Şa’ban 1326, Rûmi 08 Eylül 1324 tarihli 52. Nüşhasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular dahili siyasette “Keşûf Efendi Hadisesi”, “Harici Telgraflar”, “Şark Meselesinin Tekamül-ü Ahiri”, “Avrupa’nın Müessesat-ı Siyasiye”, “Siyasiyat-ı Hariciye”, “Diğer Haberler” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin Hüseyin Cahid’in “Keşûf Efendi Hadisesi ve Vereme Gazetesi” başlıklı yazısında; Bulgaristan İmaretı Kapu Kethüdası Keşûf Efendi yabancı sefirlerı verılen ziyafete çağırılmaması üzerine Keşûf Efendi Sofya’dan aldığı emir üzerine İstanbul’u terk etmiştir. Keşûf Efendi Bulgaristan’a dönünce durumu Bulgaristan basınına şikayet etmiştir. Bulgaristan basını bu olayı ele alarak gazetelerinde Bulgaristan’ın hakaret gördüğü, Türklerin bir siyasi mesele çıkardıklarını yazıyorlardı.

Osmanlı Devleti hükümeti hiçbir zaman Bulgaristan ile bir mesele çıkarmak istememiştir. Osmanlı Devleti Hükümetinin yabancı sefirlerine ziyafet çekmesi en doğal hakkı idi. Keşûf Efendi ziyafeti haber alınca kendisinin de Bulgaristan İmaretı adına çağırılmasını talepte bulundu, bu talebi Osmanlı Devleti Hükümeti tarafından reddedildi.

Bulgaristan İmaretı, Osmanlı Devletinin taht-ı tabiyetindedir. Bunun en açık delili 1878 Berlin Antlaşmasıdır. Antlaşmaya imza atan devletlerde aynı fikirde oldukları belirtilmektedir.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde Harici Telgraflar’da;

Kopenhag 19 Eylül tarihli telgrafta; Eski Nazırlardan Albertinin 1891 yılından 1907 senesine kadar devam eden nezareti müddetince Londra borsasında icra ettiği muamelat yüzünden 6 milyon kuron gaib ettiği ortaya çıkmıştır.

Petersburg 19 Eylül tarihli telgrafta; Son 24 saat zarfında koleradan 395 kişi daha hastalandığı, bunlardan 125 kişinin vefat ettiği, hastanelerde bulunan hasta sayısının 1257’ye ulaştığı,

Petersburg 19 Eylül tarihli telgrafta; Başvekil Mösyö Sitopilipin refakatinde zabıta reisi bulunduğu halde kolera hastalarının buldukları hastahaneleri ziyaret

ederek, hastalığın ortadan kaldırılması için gerekli olan tedbirlerin yapılmasını emrettiği, bunun için 500 bin ruble tahsis olunmuştur.

Berlin 19 Eylül tarihli telgrafta; Beynelmîlel Parlemtosu konferans azası Prens Bolovin'in verdiği davete katılmıştır. İngiliz Deleğelerinden Lord Verval bu münasebetle Prens Bolove hitaben bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında İngiliz kavminin yüzde doksan dokuzu Almanya ile iyi ilişkiler kurmak arzusunda bulduklarını beyan etmiştir. Prens Bolov murahhıslardan Rusya'da Oktoperist Fırkası reisi Mösyö Goçkof ile görüşme yaparak Almanya ve Rusya arasında ber taraf edilemeyecek bir sorunun bulunmadığını beyan etmiştir.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekamül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; İngiltere otuz sene önce bir romancının ortaya attığı Kıbrıs adasının lüzumunu fikrini hakikate çıkarıyordu. 1877 – 1878 buhranı neticesinde Rusya, Osmanlı Devletini ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Bu yenilgiden sonra imzalanan Berlin Kongresi ile daha önceki yıllarda ikinci planda kalmış ama ön plana çıkmaya çalışan Balkanlarda emellerini büyötmeye çalışan Romanya, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ortaya çıkıyordu. Rusya, Slavları tazyik altından kurtarmakla bunlardan bir fayda ve menfaat tasavvur ediyordu. Bu yardımın asıl amacı Adalar Denize ulaşarak Akdenizlere açılmaktı.

Müslümanların istilasında bulunan Hıristiyanlara Büyük Petro zamanından beri kurtarıma ümidleri veren Rusya bu defa onlara mahsus hakiki bir serbesti veriyordu. Kavimlerin kurtarılması için kanını döken hükümetler Rusya ve Fransadır.

Berlin Kongresinin başkanlığı Prusya Zabıtı olan 20 seneden beri Avrupa Politikasını idare eden Prens Bismark'a verilmişti. İngiltere'nin Şark Meselesine soktuğu Prens Bismark, Osmanlı Hükümeti ve Balkanlardaki kavimler üzerinde geleceklerini etkileyecek tesire başlamıştı. 1815 Viyana Kongresinde Kaleran, 1878 Berlin Kongresinde Bismark'ın oynadığı rol geleceğın diplomasi zeminini oluşturmuştur. Bismark “Hatırat ve Tefekkürâtım” adlı kitabında politikasının sebeplerini, amaçlarını pek güzel yazmıştır. Bismark, Şark Meselesinde yalnız bir şey görmek isterdi. Bismark, şarkda meydana gelecek karışıklıkları daha 1875 tarihinde keşf etmiş ve kendini ona göre hazırlamıştı. Bismark bir Prusya Başvekili değildi, kendi çabalarıyla vücuda getirdiğı bir Almanya İmparatorluğu vardı. Almanya'nın menfaatlerine bu yeni imparatorluğa göre tesis etmek istiyordu. Üç İmparatorun dostluğu, Rusya ve Avusturya hükümetleri Balkan politikasında itilaf

edebilirdi. Zaten Avusturya İmparatoru Fransuva Josef ile Rusya İmparatoru 2.Aleksandır'ın 1876 Temmuzunda Rabeştağ'da meydana gelen görüşmelerinde ayrı bir ittifak akdıyla Almanya'yı hariç tutmaya çalışmışlardır. Almanya'nın Rusya'yı hor görmesi, Rusya'nın menfaatlerine karşı gelmesi bir Rus – Fransız ittifakına kapı açmak demektir. Avusturya ve Fransa'nın birleşmesi Almanya'ya karşı bir intikam harbi açılmasına sebebiyet verebilecek bir tehlike idi. Bismark bu durumu 19 Şubat 1878 yılında Rayeşteyağ meclisinde irad ettiği nutukta belirtmiştir. Bir yandan da Almanya, Şark Meselesine esaslı bir şekilde girmek istemiyordu. Çünkü kazanabileceklerin yanında kaybedeceği dostluklarda bulunmaktadır. Bismark Almanya'nın kuvvet ve satvetini göstermek yerine suskun durmayı tercih ediyordu. Napolyon'a mahsus hal ve hareketlerde bulunmaktan kaçınıyordu.

Gazetenin “Avrupa'nın Müessesat-ı Siyasiye” başlıklı devam yazısında “İngiltere'de Parlemtentunun Vazifesi”ne değinmektedir. İngiltere parlemtentosu Vestminster sarayında toplanmaktadır. Sarayın muazzam bir koridoru vardır. Sağ tarafa Lordlar Kamarası, sol tarafa Avam Kamarası açılır. Lordlar Kamarasında kralın tahtı vardır. Bunun önünde başkana mahsus makam hazırlanmıştır. Tahtın karşısında icabında Avam Kamarasından gönderilecek zatlara mahsus mevki vardır. Azalara mahsus mevkilerin üstünde oturma alanları tertib olunmuştur. Buralar kadın azalara, heyet-i sefiraya, gazetecilere ve ahaliye tahsis edilmiştir. Avam Kamarası geniş olmaktan ziyade uzundur. Darlığı sarayın azimet ve haşmetiyle zıtlık teşkil etmektedir. Ortada 675 mebus olacak yer yoktur. Bunlar sırayla otururlar ya da yan taraflarda kendileri için tahsis edilen yerlere çekilirler. Dibde başkanın üstü kapalı geniş koltuğu, biraz önünde katiplerin masası, iki tarafta meşin döşeli, arkasız, önü yazıhanesiz pikeler görülür. Birinci katta salonu dip tarafı kafesle ayrılarak kadınlara tahsis edilmiştir. Karşısında umume mahsus dar bir yer vardır.

İngiltere'de parlemtento görüşmeleri usulen aleni değildir, ancak aleni olmasına müsamaha edilmek şart olmuştur. Esasen görüşmeleri dinlemek için ecnebi bile kabul olunmazken yavaş yavaş bundan vazgeçilmiş ve kadınlar da kafes arkasından ayrı yerlere oturmak şartıyla kabul olunmuştur.

Lordlar Kamarası haftanın pazartesi, Salı, Perşembe, Cuma günleri toplanırdı. Görüşmeler az sürer, azalarda çoğu devam etmezdi. Avam Kamarası ise haftada dört kere gece, bir kere gündüz toplanırdı.

Lordlar Kamarası azaları meclise mahsus elbise ile gelerek teşrifat sırasına göre oturlardı. Bu kaideye daha ziyade kralın hazır bulunduğu zamanlarda riayet olunurdu. Ruhani Lordlar, Krala mahsus olan tahtın sağ tarafında ilk pikenin üzerinde oturlardı. Cismani Lordlar siyasi konumlarına göre oturlardı. Heyet-i Vükelanın yeri piskoposların yanında sağdaki ilk sıralardır. Kendi fırkalarına mensub olan azalar aynı tarafta bulunurlardı. Muhalifin Fırkası son tarafı tercih ederdi. Her iki fırkaya mensub olmayan azalar da ortada bulunan sıralarda oturlardı.

Avam Kamarasının başkanının sağ tarafındaki ilk sıra nazırlara mahsusdur. Sol tarafındaki sıra ise Muhalifin Fırkası başkanı ile aynı fırkaya mensup eksi nazırlar tarafından işgal olunurdu. Diğer mebusların belli bir oturma yerleri yoktu.

Avam Kamarası azalarının resmi kıyafetleri yoktu, başlarında şapka ile yerlerinde bulunurlar. Hatta içlerinden bazıları ayaklarını alttaki sıranın arkasına dayar, bir kısmı da rahatça uyku çekmek için sıraların üzerine uzanırdı.

Her iki meclisde de nutukların yapılacağı özel bir kürsü yoktu. Azalar oldukları yerden söz söylerler, nutuk irad edilirken meclise değil, başkana doğru hitap ederlerdi. Her meclis açılacağı zaman dualar okunur, bu arada kraliyet ailesine ve parlamentoya da dua edilirdi. Duadan sonra Lordlar Kamarasından toplam üç; Avam Kamarasında yalnız kırk aza mevcut ise müzakereye başlanırdı.

Parlamentonun ilk oturumu oldukça karışık bir takım merasim ile yapılırdı. Avam Kamarasından Lordlar Kamarasına gidilir. Burada and içme merasimi yapılır, Avam Kamarası kendi başkanını seçer, başkan kabul olunurdu. Daha sonra mesainin başladığını belirtilen bir nutuk yapılır bu nutukta Kralın ismi zikiretilirdi. Nutukta da Kral ve İngiltere'nin genel durumu belirtilir, parlamentodan istenilen şeyler anlatılırdı. Bu nutuk ya bizzat kral veya vekaleten Lordlar Kamarası Başkanı ya da diğer bir zat tarafından okunurdu. Nutuk bittikten sonra her iki meclis ayrı ayrı toplanır, parlamentonun sırf kral tarafından gösterilen sebep için toplanmış olmayıp kendilerinin de kanun görüşmelerine yetkilerinin bulunduğunu ispat için hemen başka kanun lahiyesi görüşmelerine girişilirdi. Sonra her iki mecliste de başkanlar kral'a hürmeten bir nutuk irad buyurdıklarını ve yanlışığa mahal kalmamak için bir nüshasını tedarik ettiklerini beyan ederek evvelce okunan nutku bir kere daha okurlardı. Derhal, Başvekil tarafından seçilen iki aza Kral'a verilecek cevabı teklif etmek üzere meydana çıkardı. Avam Kamarasında bu vazife yeni seçilmiş, siyasi hayata yeni girmiş iki genç azaya verilirdi. Meclisler Kral'ın nutkuna fıkra fıkra cevap verirler, bu cevaplar ayrı ayrı görüşülür, oy çokluğu ile kabul edilirdi.

Her devre toplanmalarını iki komite tayin eder. Bunun biri Usul ve Nizam Komitesi diğeri İntihap Komitesidir.

Usul ve Nizam Komitesi 11 azadan meydana gelip meydana gelen görüşmelerin usul ve kaideye uygun olup olmadığını belirlerdi. İntihap Komitesi, birinci komite başkanı ile yedi azadan meydana gelip Şimendüferler ve Kanallar Lahiyeleri Komitesini teşkil edecek dokuz aza ile hususi kanun lahiyelerini tetkike memur diğer komisyonların azalarını intihap ederdi.

İngiltere Paramentosunun iki çeşit vazifesi vardır. Biri Umur-u Umumiye, diğeri bazı kimselerin hukuk-u şahsiye veya toplanmalarına aid olan hususattır. Umur-u Umumiye aid olan şeylerde Avam Kamarası hiçbir tarafın müdahalesi olmaksızın kanun yapardır. Fakat ikinci çeşitli işlerde meclis hem kanun yapıcı, hem hakim, hem idare memuru saffetine haizdir.

Kanun teklifi hakkı İngiltere’de Parlamento azalarına verilmiştir. Bir kanun her bir azadan biri tarafından teklif edilmesi gerekliydi. Umur-u Maliyeye aid kanunların teklifi hakkı Kraliyete verilmiştir. Maliye kanunları öncelikle Avam Kamarasına teklif edilmesi lazımdı. Lordlar Kamarası bu kanunları onaylardı. Meclislerden geçen kanun lahiyeleri Kralın onayı olmadıkça kanun hükmünde olmazdı.

Umur-u Maliyeye aid kanunların teklifi hakkını İngilizlerin Kraliyete terk etmeleri fazla bir imtiyaz vermek fikrinden ileri gelmemiştir. Bilakis bu işin daha karlı olacağını tahmin etmelerinden ileri gelmiştir.

İngiltere’nin Mesarif-i Umumiyesi dört kısma ayrılabilir:

- 1-Divan-ı Umumiye Kanunları,
- 2-Mesarefat-ı Katiye,
- 3-Umur-u Mülkiye Mesarefatı,
- 4-Umur-u Askeriye Mesarefatı,

Birinci ve ikinci yeni mesarefat bir kere genel surette tekrar etmiş olduğu için her zaman görüşülmezdi. Diğerleri her sene parlamentoya arz olunurdu.

Umur-u Mülkiyeye ait masraflar sekiz kesime ayrılır.

- 1 – Ebniye,
- 2 – Nezâretlerin Me’ûrin ve levâzımı,
- 3 – Mahkemeler ve habishaneler,
- 4 – Maarif ve Sanayi’ Nefise,
- 5 – Konsoloslar ve müstemlekeler,

- 6 – Nekâid, Muavenet-i Hayriye,
- 7 – Mesârif-i müteferrika,
- 8 – Virgü tahsil mesârifi,

Umur-u Askeriye'nin masrafı da iki fasıladan oluşur.

- 1 – Bahriye,
- 2 – Berriye,

Gelir kaynakları ise şunlardır:

- 1 – Gümrükler,
- 2 – Postalar,
- 3 – Orman vesâire gibi emlak,
- 4 – Dâhili vâridat,

Bunlarda evvela ispiro ve şeker gibi bazı mallar dahilinde alınan resimlerle av tezkereleri vesâireden alınan harçlardan, ikinci pul vergisinden, üçüncü arazi vergisinden, dördüncü bir ok kıymetine, hizmetçilerin adedine göre belirtilen vergiden, beşinci olarak irâd vergisinden mürekkebdir.

Gelir vergisi 1798 tarihinde ihdas olunmuştur. İlk zamanlar herkesin toplam geliri üzerinden alınıyordu. Sonra 1803 tarihinde her gelir kaynağından alınmasına karar verilmiştir. Kaç türlü gelir varsa bu vergide o kadar çeşide ayrılırdı. Bir İngiliz bir gelire sahip olurken hazine de kendi hissesini alırdı.

Gelir vergisinin ne oranda alınacağı kesin surette belirlenmemiştir. Bu vergi bütçenin dengesini temin etmek için icabına göre hafifçe artırılır, her lira başına birkaç peni ilavesiyle açık kapanırdı.

Maliye me'mûrları vergileri tahsîl ettiikce hemen bankaya teslim edilir. Banka maliyeye tahsilatın miktarını bildirir. Ödemeler, banka vasıtasıyla meydana gelir.

Parlamento dahili ve harici politikada Heyet-i Vükelayı sürekli teftiş altında bulundurur. Parlamento Heyet-i Vükeladan memnun olmazsa bunların iktidardan çekilmelerini üç surette bildirir. Bunlar Heyet-i Vükela'ya itimad etmediğini beyan etmek veya Heyet-i Vükelanın itimad meselesini ortaya atarak teklif ettiği bir kanunu kabul etmemek. Heyet-i Vükela tarafından red edilen bir kanunu kabul eylemek suretiyle izhar eder. Bu taktirde Heyet-i Vükelanın istifa etmesi gereklidir.

Parlamentoda nazırlara sorular sorularak ne yolda işlerle uğraştıkları teftiş ediliyor. En küçük bir su-i istimal, en küçük bir kanunsuzluk soruşturma sebebidir.

Muhalifin Fırkası nazırların iş görmelerine mani olmaz, yalnız onları ikaz ederek korkutur, nazırlar bunun üzerine fena bir şey yapacakları zaman düşünürler. Çünkü eleştiriler çok şiddetli olur.

Gazetenin İsmail Hakkı'nın "Siyasiyat-ı Hariciye" başlıklı yazısında "Sulh ve Müsâlemet Hadimleri" yazısında; Berlin'de toplanan Beynelmilel Parlamentolar Sulh Kongresinde zenginlerin iş alanlarında değil, siyasi alanda da aktif bir rol oynadıkları, bunların başında Mösyö Karıncı adlı bir Alman milyarderin kongreye çektiği bir telgrafta harb işlerinde ve özel okullarda kullanılmak üzere büyük bir miktarda para hibe ettiği, bunun yanında kongreye çektiği telgrafnamede Almanya İmparatoru ön ayak olarak uyuşmaya davet etmektedir. Buradaki amaç Almanya karşı oluşabilecek bir kuvveti önlemektir.

Almanya İmparatoru zamanın en kuvvetli deniz gücünün kumandanıdır. Fakat Aksay-ı Şark Muharebesinden evvel Rusya'da hemen o oranda bir kuvvete hakim idi. Ya da tüm alem öyle sanırdı. Almanya coğrafi konumu sebebiyle ister istemez milyonlarca süngüye dayanmaktadır.

İngiltere ile Almanya arasında ister istemez bir düşmanlık vardı. İki devlet arasındaki ilişkilerin iyileşmesi için barış konferanslarına, barış kongrelerine ihtiyaç vardır. Farza Berlin'deki bu son barış kongresi azâsından İngiliz Lord Verval "İngilizlerin yüzde doksan dokuzu Almanlarla hoş geçinmek fikrindedir." diyor. Buna karşılık Prens Bolov'de Almanların aynı duygu ve düşüncede olduklarını belirtiyor.

Yine Berlin'de toplanan Beynelmilel Parlamentolar Sulh Kongresinde Prens Bolov'un Rusyalı Gorçâkofe Almanya ile Rusya arasında ber taraf edilemeyecek hiçbir sorunun mevcut olamayacağını söylemiştir. Gerçekten bu iki devlet yani Almanya ile Rusya öteden beri dostturlar. Bir aralık Berlin antlaşması imzalanırken o esnada Gorçâkof, Bismark'ı pek nankör farz ederek bozacak oldukları belirtilmektedir.

Gazetenin diğer haberlerine bakıldığında; "Nifaka Kimler Sebep Oluyor?" başlıklı yazıda toplumda huzursuzluk oluşturmak, nifak tohumları atılması adına bazı gazetelerde bir takım iddiaların atıldığı, bunların toplumun meselesi haline

dönüştürülmeye çalışıldığı belirtilmektedir. Bu meselelerden biri de “Kadınların Tesettürü Meselesi” dir. Yazar bunların boş uğraş olduğu, toplumu huzursuzluğa karışıklığa götürmekten başka bir şey olmadığını belirtmektedir.

“Dahiliye Nezaretinin Dikkatine” başlıklı yazıda; Trablusgarb vilayetinin işgal ettiği mevki nedeniyle uzun bir süre valisiz bırakılmasının kabul olunamayacağı, her ne kadar vekaleten Trablusgarb vilayetinin idari ve askeri mülkiyesine bakan zevat bulunmasına rağmen, oraya asaleten idari ve askeri mülkiyeyi eline alacak zevatın derhal tayin olunması gerektiği, Trablusgarb vilayetinin işgal ettiği mevkinin diğer vilayetler ile kıyaslanamayacağını belirtmektedirler.

“Taşralarda Terkiyyat-ı Ziraiyyeyi Temin” başlıklı yazıda; Her vilayetde, her sancakta ve her kazada birer baytar memûru ile birer numûne çiftliği, merkezlerde birer yağhanâne, merkezlerde ve livâlarda birer zirâat alet ve edevât depoları teşkil etmek ve bu depolarda bulundurulacak alet ve edevâtın zirâi malzemeler ile beraber istiamellerini önlemek için memûr bulundurulmasını tezkere eylemek üzere Orman ve Maden Nâzırı Bey efendinin başkanlığında bir komisyon teşekkül ederek vazifeye başladığı belirtilmektedir.

Ormanların haritaları hazır bulunduğundan lüzum görülürse Avrupa’dan bir Orman Mühendisi getirilmesi Orman ve Maden Nezaretince karar verildiği belirtilmektedir.

Baytar Mektebine daha fazla öğrenci almak ve mektebin ıslahı için büyük bir meblağa ihtiyaç görüldüğünden Bütçeye aktırılacak zamların tezkere edilmek üzere Şûray-ı Devlete havale olduğu belirtilmektedir.

Bayezid’te Tramvay merkezi arkasında Hadika-i Meşveret adı altında ibtida-i, rüşdi ve idadi kısımları bulunan bir mektep tesis edilmiştir. Mektebin müdürlüğüne numune-i Terakki müdüriyetinde bulunan Abdi Bey ve ders nazırı Dar-ül-fünun muallimlerinden Asım Efendi ve Muallimini Mekteb-i Mülkiye ile Mekatib-i Sairey-i Aliye’den Neşet Bey görevlendirilmiştir.

3.13.53. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 26 Şa’ban 1326, Rûmi 09 Eylül 1324 tarihli 53. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular “Siyasiyat”, “Şikayetler”, “İstikraz”, “Keşuf Efendi ve Korsopondâs Politik Gazetesi”, “Telgraflar”, “Avrupa’nın Müessesât-ı Siyâsiye”, “Şark Meselesi”, “Keşûf Efendi Hâdisesi ve Vereme Gazetesi” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazar Hüseyin Cahit’e ait olan “Siyasiyat” başlıklı yazısında zabıtaya atıfta bulunmaktadır. İstibdat döneminde gazeteler her istediği yazamazdı, yazsalar bile yazdıklarında bir mana çıkartılmaya çalışılırdı. Hafiyeye korkusu ağır basmakla birlikte, ağızlar kolay kolay açılmazdı.

Matbuatın hürriyet ortamı ile serbesti kazanmasından sonra toplumun huzurunu kaçıran kişiler ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu kişiler yazdıkları yazılar, uğraştıkları konular toplumun hassas noktalarına dokunmaktadır. Bu konuların başında din duygular gelmektedir. Toplumun huzurunu ve düzenini bozacak dedikodulara söylentilere son verecek tek unsur kuvvetli bir zabıta. Zabitanın asayişini muhafaza edeceğinden emin olan bir Osmanlı vatandaşı “yapacakları varsa görecekları vardır” diyerek müsterih olur.

II.Meşrutiyetle birlikte haklar kanun güvencesi altına alınmıştı. Kanunların uygulanması devlet memurları vasıtasıyla olur. Toplum üzerinde kanunların tam ve düzenli uygulanabilmesi için zabıte teşkilatına bir düzen verilmesi gerekliydi. Polislerin eski ünvanları değiştirilerek, İstanbul içinde becayişleri icra edilmeli, kendilerine kanunların uygulanması için yetki verilmeli, kanunların muhafazası yolunda hareket ederken hiç kimseden korkuları olmaması gerektiği, vazifeleri iyi bir şekilde anlatılmalıdır.

Osmanlının hukukuna saldıran olursa, kanunun kendilerini ezeceğini, suç ve saldırıya karşı merhamet edilmeyeceğini bilmelidirler. İstibdat zamanında bir kişinin arkası sağlam ise yaptığı suçun yanına kâr kalacağına emin olabilirdi. Kanun-u Esasi ile birlikte herkes kanun nezdinde işlediği suçun cezasını çekeceğini çok iyi bilmelidir. Bu korkuyu kanunları uygulayan kuvvetli bir zabıta verecektir.

Gazetenin “Şikayetler” başlıklı yazısında Maliye Nezaretine hitaben yapılan istikraza yönelik bir şikayet vardır. Hükümetin bankadan 3 milyon liralık bir istikraz

akd ettiği, yapılan istikrazlardan Maliye Nazırları komisyon adı altında %2 bir para aldıkları, bu istikrazdan %2 adı altında alınacak komisyonun 60 bin lirayı bulduğu anlaşılmaktadır. Maliye Nazırının bu komisyonu alıp almayacağı ve komisyon usulunun devam edip etmeyeceği sorulmaktadır.

Ebu-hüdaye kazaskerlik maaşı olarak 20 bin guruş verildiği, açığa çıkarılan biraderi Abd-ul-rezzak ise kazaskerlik namına 12 bin guruş maaş aldığı, kazaskerlik maaşının 5 bin guruş olduğu belirtilmektedir.

Gazetenin “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye” başlıklı yazısında “İstikraz”dan bahsedilmektedir. Tanin’in daha önceki nüshalarında yayınlanan “Otağ Hisarı” adlı makale dikkatleri üzerine çekerek, bazı kısımları tekid ve itiraza uğramıştır. “Otağ Hisarı” makalesinde yazılanlar milletin geleceğe karşı dikkatini çekmek üzere yazılmış bir dersti. Bu makalenin yayınlanmasının asıl sebeplerinden biri istikrazların amaçlarının, bu istikrazları yapanların niyetlerinden hem devleti hem milleti haberdar etmektir.

Gazetelerde Hazine-i Maliye ile Bank-ı Osmani arasında yeni bir istikraz akdi meydana geldiği yazıyordu. Yapılan istikraz 4.711.000 küsür lira civarındaydı. Bu istikraza karşılık Hazine-i Maliyeye ait emlak ve gelirlerden 50.000 vergi hasılatından toplam 180.000; senelik %4 faiz ve yarım reis-ül-mal verilecek, tahvilatın vezi 85 guruşa bankaya satılacak, bunun yanında 1904 senesi istikraz yüklemesinde Hazine-i Maliyenin cari hesabına rehin ve Bank-ı Osmaniye emanet verilmiş bulunan 50.000 kıtası 100 liralığı 83,5 lira hesabıyla bankaya satılacak, geriye kalan 2.850.000 bin lira kadar meblağ bankadan taksitle alınacak idi.

İmzalanan mukavelenamenin metni harfîyen malum değil ise de esas şartları bunlardan ibaret olduğu, bu mukavelename Meclis-i Mebusan ve Meclisi Ayanda kabul ve tasdik olunduktan 20 gün sonra bankanın keyfiyeti kabul veya red etmekte yetkili olacağı yolunda bir madde de bulunmaktadır.

İstikrazlar ile Devletin hazinesi ile Bank-ı Osmaniye arasında öteden beri mevcut olan cari hesapları rehin olarak bankada bulunmakta, 1904 istikraz tahvilatından 50.000 adedini (100 liralığı 83,5 guruş hesabıyla) bankaya satıyordu. Zamanın şartlarında tahvilatın piyasa fiyatı 93 – 94 hatta 95 guruş olmasına nazaran aradaki fiyat farkı 17, cari fiyata göre 11 puan raddesine çıkmış yani Hazine-i Maliye birinci şıkka göre 170.000, ikinci şıkka göre 110.000 lira sarf etmiş oluyordu.

Meclis-i Mebusan bu istikraz mukavelenamesini kabul etmeyeceği muhakkak ise de 1904 istikrazında elli bin tahvilin satış muamelesi kesinlik kazanıp, bunun feshi imkanlar dahilinin dışına çıkacağından hazinenin uğrayacağı zararı alınacak hiçbir tedbir izale edemezdi.

Mukavelenamenin bir maddesinde Bank-ı Osmanin istikrazın Mecliste kabulünden itibaren yirmi gün zarfında yapılan istikrazı kabul veya red edebilme hakkına sahipti. Bu durum Bank-ı Osmaniye, Meclisin iradesinin üstünde kuvvet ve salahiyet veriyordu. Böyle bir durumda Bank-ı Osmani piyasanın durumuna bakarak karar verebilecekti.

Eski idare döneminde Bank-ı Osmani, devleti tabir-i caizse tekeline alarak Osmanlı Devletine kendisinden başka bir yol bırakmamıştı.

Gazetenin “Keşûf Efendi ve Korsepondânes Politik” başlıklı yazısında; Kamil Paşa hükümeti tarafından Korsepondânes Politik Gazetesine çekilen bir telgrafnamede; Keşûf Efendi hakkında isnat edilen mesleğin sefirler tarafından tasvib ve tasdik edilmediği, bunun yanında sefirlerinin çoğunluğu tarafından Osmanlı Devleti tarafından takip edilen siyaseti tasvib edilmediğine dair haberin asılsız olduğu, çünkü büyük devletlerin, başka bir devletin tabiiyeti altında bulunan bir hükümeti kendilerine denk kabul etmeleri menfaatlerine ve haysiyetlerine aykırı bir durum oluşturur.

Gazetenin “Süleyman Paşa Hadisesi” başlıklı yazısında; Süleyman Paşa askerinin isyan edeceğini ve kendi aleyhinde ayaklanacağını his etmesi üzerine kendi bulunduğu mevkiyi tahkim ettirmiş, bunu da yeterli görmeyerek Avusturya askeri kumandanı General Rehmene’den yardım talebinde bulunmuştur. General Rehmene askeri müfrezesini göndererek Süleyman Paşa’yı muhasaradan kurtarmıştır. Muhasaradan kurtulan Süleyman Paşa, Saray Bosna’ya oradan Tiristeye giderek burada gazete muhabirlerinden biriyle yaptığı görüşmesinde “Sırların teşvikiyle aleyhinde bu tertibatın icra edilmiş olduğunu, İstanbul’a dönmeyeceğini ve memleketin bu haline üzüldüğünü” belirtmiştir.

Süleyman Paşa aleyhinde meydana gelen bu hareket Avusturya ve Macaristan Hariciye Nezaretince bilinmesi üzerine durum hemen Selanik’deki General Konselose bildirilmiş, General Konselos’de müfettiş Hilmi Paşa’ya tebligatla bildirmiştir.

Müfettiş Hilmi Paşa bunun üzerine meseleyi İttihad ve Terakki Cemiyetine bildirmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Taşlıca'ya Hayri Efendi adında bir zat görevlendirmiştir.

Dey Hayat Gazetesi bu olaya dair; bir müddetten beri Arnavudlar ile Genç Türkler tarafından Taşlıca'da Süleyman Paşa aleyhinde bir hakeret tertip edilmekte olduğu, Süleyman Paşa'yı Avusturya yanlısı olarak telakki ettikleri, Avusturya Hariciye Nazırı bu isyan hareketını haber alınca Selanik'te İttihad ve Terakki Cemiyeti nezdine müracaat etmiştir. İttihad ve Terakki Cemiyeti isyana ön ayak olanları cezalandırmak üzere Taşlıca'ya özel bir heyet göndermiştir. Ancak Süleyman Paşa yine de kendini emniyette görmeyerek makamını ve şehri terk etmeye karar vermiştir.

Bolovarda bulunan 16. Avusturya Piyade Askerinin Süleyman Paşa tarafından yapılan çağrı üzerine Taşlıca'ya doğru hareket ettiği belirtilmişse de bu haberin asılsız olduğu anlaşılmıştır. Çünkü 16. Piyade Alayı, 3. Orduya mensup olup o sırada Macaristan'da yapılan manevralara iştirak etmekteydi.

Birisinden Tan Gazetesine bildirildiğine göre Süleyman Paşa Selanik'e dönerek sakin bir hayat geçirmek niyetindeymiş. Diğer taraftan Süleyman Paşa İstanbul'a döneceği ve Ayan azalığına tayin edileceği belirtilmekteydi.

Yine bu mesele hakkında Viyana'daki Tan Gazetesine yazılan bir habere göre; Taşlıca olayının o kadar korkulacak bir olay olmadığı, gerçekte Süleyman Paşa'nın azimeti ajansların iddiasına rağmen Avusturya'nın müdahalesine meydan vermediği belirtilmektedir.

Gazetenin "Telgraflar" bölümünde öne çıkanlar;

Dahili Telgraflar;

Atina 20 Eylül tarihli telgrafta; Manastır'dan gelen habere göre, Rûm Cemâati tarafından Yunanistan Hilâfkıran Fırkası Re'isi Mösyö Jorej Ralis şerefine verilen ziyafette Rûm Metropolitidi ve müteâddid Zâbitanı Osmaniye ile Genç Osmanlılardan mürekkep bir heyet ile, Yunan Konsolosu, Konsoloshâne memûrunu, Arnavud rüeâsasından biri ve Rum Cemâatine mensûb bir çok kişinin hazır bulunduğu, Rum Metropolitidi bulunan topluluğa konuşma yaptıktan sonra Mösyö Ralis memlekette refah ve huzurun devamı ile Türklerle Rumların samimi bir surette birlikte hareket etmeleri gerektiğinden bahs etmiştir. Mösyö Ralis Selanik'e dönüşünden evvel Manastır'da bulunan Rusya Konsolosu kendisini ziyaret etmiştir.

Belgrad, 20 Eylül tarihli telgrafta; Noye Ferâye Perese yazdığı bir makalede Yeni Pazar'da Vilerle hâdisesinden bahs ederek Süleyman Paşa'nın firârı Sırb ittihâd-ı erkânı tarafından ifâ' edilen karışıklık sebebiyle meydana geldiğini beyan ediyor.

Yarı resmi Sampodova Gazetesi Sırbistanı Balkan Şube-i Ceziresinde bir karışıklığın ana sebebi gibi tasvir eden böyle bir iftiraya karşı Sırbistanı müdafaa etmek gerekli olduğunu beyan ediyor.

Roma 20 Eylül tarihli telgrafta; Baron Derental Mösyö Dizoveleski ve Mösyö Tinoni arasında meydana gelen görüşmelerin Avusturya, İtalya ve Rusya arasında şark meselesinin hal ve tesviyesi zımında birlikte hareket etmekten imtinâ gibi bir neticeye müncer olduğu muhâfil-i resmiyede beyan olunuyor.

Harici Telgraflarda;

Paris 20 Eylül tarihli telgrafta; Hariciye Nâzırı Mösyö Pişon Motevalıstların tertip ettikleri şenlikte bir konuşma yaparak dış politikada sulh ve selametın devamı istediklerini, bu konuda gerekli girişimlerin olması gerektiği, aksi taktirde bu isteğın esasız ve zayıf olacağını vurgulamıştır. Sözlerinin devamında Avrupa'nın sulh ve genel barışında tehdit unsuru bir durumun olmadığını belirtmiştir. Mösyö Pişon ise Fransa'nın takip ettiği politikada Fas'ta hiçbir kayba uğramadığını ve bu politika sonucunda durumlarından hoşnut olmayan hiçbir halk bulunmadığını belirtmiştir.

Viyana 20 Eylül tarihli telgrafta; Avusturya ve Macaristan'ın muhtelit delegasyon meclisleri teşrin-i evvelin sekizinde Peşte de toplanacakları belirtilmektedir.

Paris 20 Eylül tarihli telgrafta; Lover sokağında bulunan telefon daire merkezinde elektirik aksamında kaynaklanan bir yangının meydana geldiği,

Helnigfor 20 Eylül tarihli telgrafta; Fillandiya Ticaret Şirketleri sahipleri Fillandiya'daki Musevi meselesinin tetkiki için meseleye vakıf bir heyet oluşturulması için senatoyu toplamaya karar vermiştir. Musevilerin Fillandiya'da ticaret yapmaları sebebiyle bir teşebbüsün Fillandiya'nın ticari hayatına olumsuz etki edeceği belirtilmektedir.

Kopenhag 20 Eylül tarihli telgrafta; Rusya ve Fillandiya'da hakim olan koleranın Danimarka'ya sirayet etmesine engel olmak için bir dizi tedbirler alınmıştır.

Petersburg 20 Eylül tarihli telgrafta; Petersburg ve civar mahallelerinde 1406 kişinin koleraya tutulduğu, bunlardan 539 kişinin vefat ettiği, koleranın yayıldığı diğer yerlerde 3392 kişi hastalanmış, 1377 kişi telef olmuştur. Bütün Rusya’da koleradan toplam hastalanan kişi sayısı 13.359, vefat eden ise 4.633 kişiye ulaşmıştır.

Layeh 20 Eylül tarihli telgrafta; Slovenlerin Almanlara karşı saldırılar icra ettikleri, bu saldırılar sonucunda Almanların mektepleri ve mağazaları hasara uğramıştır. Bunun üzerine jandarma ve zabıta olaylara müdahale etmek durumunda kalmıştır. Göstericilerin askere taşla saldırımları neticesinde yapılan yaylım ateşinde halktan 2 kişi telef, 4 kişi ölmüş, 2 kişi kılıçla cezalandırılmıştır.

Paris 20 Eylül tarihli telgrafta; Fransa hükümeti Dar-ül-beyzâ’da bulunan askerinin bir miktarının terhisine karar vermiştir. Teşrin-i evvel sonunda Fas’ta sekiz bin Fransız askeri kalacağı belirtilmektedir.

Roma 19 Eylül tarihli telgrafta; Figaro Gazetesi İspanya Kralı ve Kraliçesinin Viyana’ya seyahatleri tekrar etmiş olduğunu belirtmektedir.

Roma, 19 Eylül tarihli telgrafta; Teribona Gazetesinin Habeşistan’da bulunan muhâbiri İtalya – Habeşistan münâsebâtı hakkında Necâşi ile görüşmüş olduğunu ve Necâşinin diğerlerinin hukukuna uyacağını ve sınırda bulunan kabilelerin asayiş ve düzene taraftar bulunduğunu belirtmektedir.

Paris 19 Eylül tarihli telgrafta; Berlin’den alınan telgrâfnâmelere göre İtalyan hükümeti Fransa – İspanya notasında tekliflerin yalnız bir kısmını kabul edecek ve fakat tazminât meselesi için Lâhey hükmü muhakemesine müracaat edilmesini teklif edeceği belirtilmektedir.

Londra 20 Eylül tarihli telgrafta; İngiliz manevralarının son bulduğu belirtilmektedir.

Gazetenin “Avrupa’nın Müessesât-ı Siyâsiye” başlıklı yazısında “İngiltere’de İdare-i Velayet” konusuna değinilmektedir. Büyük Britanya ve İrlanda kraliyyeti meydana getiren halk, Eski İngilizlerin idaresinde bulunmuş İskoçya ve İrlanda kavimlerinden oluşmaktadır. Bu kavimlerin toplumsal yapıları ile dinleri ayrıdır. İngiltere’de bulunan kavmin mezhebi Angilikan, İskoçyalılar Perziberebiyen, İrlandalılar Kânuliyendirler. Bu sebeple İngiltere’de tek bir idare tatbik etmeye kalkışmak hata olurdu.

İngiltere özellikle Büyük Britanya “Konte”leklere ayrılmıştı. Bunların içinde “Pârovas” yani nahiyeler vardır. Kontelekler içinde hiçbir tarafa bağlı olmayan Norig denilen kasabalar bulunurdu. Bunlar bir çeşit muhtariyetler şeklinde yönetilirdi. Konteliklerde kral nâmına resmi memurlar vardı, bu memurlar; Şerif ve Lord Lebonna ile sulh-u hâkimlerinden ibarettir. Bu memurlar arazi sahibleri arasında seçilirler ve fahri olarak hizmet ederlerdi. Sulh hakimleri memleketindeki bütün emlak sahipleri ve arazilerin bir listesini yaparak krala takdim ederler, kral bunların içinden birini şerifi seçerdi. Bu keyfi seçimin garip bir merasimi vardır.

Adayların esasını teşkil eden liste krala takdim olunur. Kral bunun münderecâtının üzerine asar. İlkine hangi ismi dilerse o kişi şerif olur. Şerifler bir sene müddetle tayin olunurlar ve hükümdarın hukukunun vekili ve müdafisi vazifesini görürler, asayişî sağlarlar, gerek görürse asayişin muhafazası için 15 yaşından büyük kişilerin hepsini silah altına alabilirdi. Adalet işlerini de yürütürdü. Nişan ve nüfuz sahibi olduğunu göstermek için kılıç taşırdı. Maiyyetinde memurlar vardı. Şerifden bir derece aşağıda “Lord Lebotenan” vardır. Bu hükümdâr tarafından kayd-ı hayat şartıyla tayin edilir. Çoğunlukla Lordlar Kamarası azâsı arasından seçilirdi. Milis askeriye ile heyet-i hakkâmanın reysidir. Bu heyetlerle asayişin devamından vazifelidir. Adliye memuriyetleri için Adliye Nezaretine adayları teklif eder. Konteliğın evrakı Lord Lebonetân tarafından muhafaza olunur. Milis askeri zabıtlığı vazifesini ifâ eden zâtlar kendisine muâvinlik de ederler. Şeriflik ve Lord Lebonetânlık memurunu özellikle medâr-ı iftihâr olmak üzere ileriye sürülen vazifelerdir. Konteliğın asıl idâre memûrları son senelere gelinceye kadar sulh hakimleri idi.

1888 ve 1894 tarihlerinde yapılan kanunlarla bu teşkilât değiştirildi. Sulh hâkimleri yalnız adliye işleri meşgul olmaya başladılar. İdâreye aîd salâhiyetleri kontelik meclisleri, kaza meclisleri, nâhiye meclisleri gibi intihâb ile teşkil olunan meclise tevdi edilmiştir. Bu meclisler vergi almak istikrâz akd etmek hakkına sahiptirler. İngilizler eskiden beri taşralarda yerli asilzâdeler idari işleri takip ederlerdi. Şimdi ahalinin intihâb etdikleri zâtlar vasıtasıyla kendi mahalli işlerine yapmayı tercih etmiştir.

Kontelik meclislerinde 60 – 80 azâ vardır. Her dâireden bir azâ itibâriyle üç sene için seçim icrâ olunur. Bu seçimde kadınlar da oy verebilirler, yalnız azâ olamazlar.

Kontelik meclisine girebilmek için velâyete mahsûs olan vergilerden vermeli, hem de o velâyet dahilinde emlâk sahibi olmalıdır. Kontelik meclisi bir re'is ile güzide azâlardan ve ale-l-âde azâlardan meydana gelir. Reis başkanlığa seçilmekle beraber sulh hakimi vazifesini yapmış olur. Güzide azâlar meclis tarafından altı sene müddetle seçilirler. Sayıları toplam meclis azalarının dörtte yirmi oranındadır.

Kontelik meclis her sene dört kere toplanırlar. 7 Teşrîn-i Sani'de meydana gelen ilk toplantıda reis ile güzide azâlar seçilir. Toplanma aralarında meclisin iktidârı teşkil olunan komitelere bırakılır. Bu komiteler içinde en mühimi maliye komitesidir. Onun tarafından takribi bir rapor verilmekdikçe hiçbir masraf, din, taahhüd altına girilmez.

Velâyat-ı umûrunu idâre için kontelik meclislerinin önemli imtiyâzları vardır. Konteliğin emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlesi üzerinde tasarruf ederler. Hükümet-i mahaliye meclisinin tasvibine arz edilmek şartıyla furuhât ve iştirâ hakkına malikdirler. Harf-i sanâyi' mektepleri, bimâr hâneler, ıslâh ahlâk-ı fikriyle yapılmış habishâneler tesîs ve idâmesine salâhiyetdârdırlar. Bu mesâife tekâbül etmek üzere velâyet dahiline münhâsır olarak virgüler tarh, ihdâs ve cibâyet ederler.

Diğer taraftan kontelik dâhilindeki memurları nasb ve tayin ve bazı nizâmât vaz etmeye de salâhiyetleri vardır. Hâsılı velâyetinin tekmîl-i umûr-u mülkiyesini tanzim ve idâre onlara aîddir.

Kontelik meclisinin altında kaza meclisi vardır. Bu, Nahiyе Meclisi ile Kontelik Meclisi arasında bir sınır teşkil eder ve özellikle hayır işlerine ile tenzifât meselelerine bakardı. Nâhiye meclisleri vaktiyle sırf dini işler için teşkil edilmiş iken 1894 tarihinden beri bir mülki vaziflere ve idare işlerine bakmıştır. Her nâhiyenin bir meclis-i umûmiyesi ve eğer nâhiye dâhilinde üç yüz nüfusdan fazla halk varsa bir de meclis vardır.

Meclis-i umûmi senede bir kere toplanır. Nâhiye işlerini müzâkere eder. Nâhiye de üç yüz kişiden fazla kişi varsa meclis-i umûmi bir re'is ile en çok on beş azâdan mürekkebe bir meclis intihâb eder. Nâhiye işlerini bu meclis görürdü.

İngiltere'de idâre-i velâyet bu şekilde işlemektedir. Vilayet de iki türlü kuvvet vardır. Birinci tür kuvvet şerife, Lord Lebotanâne, sulh hakimlerine aîddir. Bunları kral nâmına vazife yaparlardı. İkinci tür kuvvet meclislere aiddir. Bunlar idare vazifeleri ile sırf mahalli olan işlere bakarlardı. Daha önceden bu vazife muhtelif ve birbirinden müstakil heyetlere verilmişti. Hükümet-i mahalliye

meclisinin kontrol altında ile birbirine bağı muntehab meclisler teşkili bunu göstermeğe kâfidir.

İdari muhtariyete malik kasabalar şehir meclisi denilen seçilmiş bir meclis tarafından idare olunur. Bu meclise bir “mâyur” başkanlık eder. Bu meclislerin asıl vazifesi şehre aid emlak işlerinin idaresidir. Zabıta işleri de bu meclise görevleri arasındadır.

Gazetenin “Şark Demiryolları” başlıklı yazısında; Şark Demiryolları Kumpanyasında çalışan memur ve amelenin yevmiye ve maaşlarının artırılması için yaptıkları müracaatlar kumpanya tarafından bu yöndeki talepleri kabul edilmediğinden memur ve ameleler greve giderek tren seferleri durmuştur. Bunun üzerine Nafia Nezareti Demiryolları İdaresi Müdürü Margosıyan Efendi ile Memurlar tarafından tayin edilen vekil ve kumpanyanın direktörleri arasında meydana gelen görüşmelerde bir hakim tayiniyle meydana gelen ihtilaf neticelendirilmeye çalışılmıştır.

Gazetenin “Şark Meselesi – Şark Mes’elesinin Tekâmül-ü Ahîri” başlıklı devam yazısında;

Alman İmparatorunun doğuda kendine mahsus menfaatleri vardı. Almanya’nın nüfusu, ticareti gittikçe arttığından fabrikalarının mahsulatı, nüfusunun artan kısmı için günün birinde Akdeniz’e doğru bir anbar oluşturması muhmeteldi. Bismark Avusturya’yı Selanik’e doğru sevk etmekle onu hoşnut edecek, onun sadakatını temin eyleyecek, aynı zamanda kendi menfaatine çalışmış olacaktı. Bismark kongre toplandığı müddetçe Rusya ve İngiltere’nin rekabetini düşünmek mecburiyetinde idi. Çünkü günün birinde bu iki devlet Almanya’nın genişlemesi için bir alan bırakabilirlerdi. Bismark, Rusya’yı toplanmaya, Almanya’nın Rusya’ya hakiki bir müttefik olduğu fikrini aşılamağa çalışıyordu. Fakat aynı zamanda Alman menfaatlerini de koruyordu. 1875’de Fransa ve Almanya hadisesi esnasında Rusya’nın müdâhelesinden Berlin’e haber vermeksizin Avusturya ile Rayişnâd Mukavelâmesini imzalamış olmasından dolayı Gorçakofu afv etmeyecekti. Bismark sınırlarına hakim olmakla beraber kinini devam ettirir. İntikam alırken bir tehlike çıkmayacağına kanaat getirirse intikamında devam ve ısrar ederdi. Bismark Berlin Kongresi’nin başından sonuna kadar kongreye hakim bir konumda bulundu. Beyku Nesfiled bile çok defâlar Bismark’ın nüfuzuna müracaata mecbur oldu. İlk rolü hep

Bismark'a bıraktı. Balkan Şube Ceziresinde ikinci dereceyi işgal eden devletlerde ona teveccüh etmişlerdi. Ruslardan hiçbir iyi bir muamele görmeyen, Dobruca'ya mukabil Ruslara Besârabya'yı terk etmek zarûretinde bulunan, Bulgaristan'daki Rus ordularına kendi arazisinden serbest geçmek için yol vermeğe onay vermesi için Ruslar tarafından tehdit edilen, kendilerini Türklere alan haraç vermeğe zorlayan İngiltere'den hoşnut olmayan Romanya Almanya'ya yönelmişti. Rusya'nın müttefiki sıfatıyla muhârebeye giren Romanya, Berlin Kongresinde Almanya'nın dostu olarak çıkıyordu.

Coğrafi mevkisi açısından Ruslara İstanbul yolunu kapayan Romanya, Rusya'nın tesirinden kurtulup, Almanya'nın tesiri altına girmekle Rusya'ya büyük bir darbe vurmuş oluyordu.

Rusya, Almanya'nın Berlin Kongresindeki nüfuzundan ve tesirinden memnun olmamıştı. Bunun tesiri o kadar şiddetli oldu ki efkâr-ı umûmiyeyi Almanya aleyhine çevirmek için yalnız basına serbestlik tanınmasının yanında İmparator Aleksandır bile amcası İmparator Kilyevm'e yazdığı mektubun devletler hukukuna uygun bir lisanla Almanya'yı harp ile tehdit etmişti. Bunun sonucunda Rusya – Fransa ittifakı vücuda gelmişti.

İmparator İkinci Kilyevm'in Osmanlı Hükümetine karşı takip ettiği politika esası itibâriyle Prens Bismark'ın Berlin Kongresinde takip ettiği politikanın aynısı idi. İngiltere Türkiye'ye karşı olan işlerinde karşısında rekabet olarak yalnız Rusya'yı görürken daha sonra da Almanya'yı da onların arasına dahil etti; fakat çok geçmeden Almanya şarkta İngiltere'nin nüfûz ve ticâretine karşı en meşhûr bir rakip olmuştu.

Şark meselesi artık ikiye ayrılmış bulunuyor. Selanik'te İstanbul gibi Şark Meselesine dahil oluyordu. Bosna ve Hersek kıtasında hakim Yeni Pazar Sancağı dahilinde askeri bölge inşasına, asker ikâmesine mezûn olan Avusturya ve Macaristan'a karşı Ayestefanos muâhedenâmesinde kurulan Büyük Bulgaristan bir engel teşkil edebilirdi. Lord Bikonsefild ile Lord Sâlibori bunu arzu etmiyorlardı. Çünkü böyle bir Bulgaristan'ın Rus politikasına bağlı kalmasından korkuyorlardı. Bu korku onları kendi elleriyle Selanik yolunu Avusturya nüfûzuna Adalar Denizi limanlarını Alman rekâbetine açmağa sevk etti. Böylece İngiltere Hükümeti bu sâyede Rusya Hükümetini Hint yollarından ve Süveyş kanalından uzak tutabilmişti.

Berlin Kongresi İngiltere'nin tervec ettiği "Temâmiyet-i Mülkiye" politikasıyla Rusya'nın arzu eylediği "İstihsâl-i Hukuk ve Hürriyet" politikası

arasında bir zemin itilaf olmuşdu. Ancak - yine bu saffetle kongre gerek Avrupa’da, gerek doğu kavimleri arasında hoşnutsuzluk tohumları ekmiş, yakın gelecekte yeniden karışıklıklara kapı açmıştı. İlk buhran 1885 tarihinde Bulgarlar tarafından meydana getirilmişti. Rumelinin doğusunun Bulgaristan’a ilhaki Sırp – Bulgar hadisesi, Yunanistan olayı bu buhranın başlıca olaylarındandır. Büyük devletlerden bazılarının özellikle İngiltere ve Rusya hükümetlerinin bu yeni şark buhranı karşısında göstermiş olduğu tavır ve izledikleri politika 1877 – 1878 hadisesinde ki politikaların niçin ve nasıl çeşitli olduğunu göstermektedir.

Berlin Kongresi, Balkan kavimlerinin menfaat ve arzularına göre değil, düvel-i muazzamanın istek ve arzularına göre hareket etmiştir.

Gazetenin “Boşlav Mülakatı ve Türkiye” başlıklı yazısında; Tan Gazetesinin Viyana’daki muhabirinden aldığı telgrafnamede, Viyana Gazeteleri Baron Derental, Mösyö Dizvoleski arasında meydana gelen görüşme hakkında aldıkları haberi yorumluyorlar. Burada önemli olan şey Rusya ve Avusturya’nın Osmanlı Devletinde zamanın şartlarına göre birlikte hareket edilmesi hususunda Baron Derental ile Mösyö Dizvoleski’nin hem fikir olmasıdır. Osmanlı Devletinde meydana gelen ıslahat hareketlerinin sonucunda düvel-i muazzamanın helaldar olmuş bir çok menfaati vardı.

Gazetenin Hüseyin Cahid’e ait “Keşûf Efendi Hâdisesi ve Vereme Gazetesi” başlıklı yazısında; Keşûf Efendi, yabancı devlet elçileri ile birlikte ziyafete çağrılmaması, bunun üzerine Keşûf Efendi’nin Sofya’dan aldığı emir üzerine İstanbul’u terk etmesi ile Bulgaristan Basını bu olayı şikayet konusu yapmaya başlamıştı. Bulgar gazetelerinin tümü meseleyi ele alarak Bulgaristan’ın hakaret gördüğü, Türklerin siyasi bir mesele çıkardıklarından şikayet ediyorlardı.

Osmanlı Basını belli bir dönem baskı ve sansür altında kaldığından Osmanlı Devletine yöneltilen iddialara cevap vermekte sıkıntı yaşıyordu.

Osmanlı Devleti hiçbir zaman Bulgaristan ile bir mesele çıkarmak istememiştir. Osmanlı Devletinin ecnebi sefirlerine ziyafet çekmek hakkı idi. Keşûf Efendi ziyafeti haber alınca kendisinin de çağrılması için teşebbüsatta bulundu ve doğal olarak red cevabı almıştır. Çünkü Keşûf Efendinin bu talebi haksız bir talepti. Meseleyi çıkaran Bulgaristan Kapu Kethüdâsıdır. Osmanlı Devleti yalnız hukukunu muhâfaza ile iktifâ etmiştir.

Bulgaristan, Meşrutiyetin ilanı ile Osmanlı Devleti idaresinden meydana gelen değişiklikleri hala takdir edememiş oluyordu. Bulgaristan'ın yarı resmi gazetesi olan Vereme Gazetesi ise Bulgaristan'ın Avrupa Devletleri ailesinin içinde sayıldığını iddia ediyordu. Bulgaristan, Kapu Kethüdalığını bir sefir olarak yorumluyorlar.

Eğer Avrupa hükümetleri Bulgaristan imâretini kendi aîle-i düveliyeleri arasına kabul etmiş olsalar idi meşrutiyetin ilanı münasebetiyle yabancı devletlerin sefirleri huzur-u şâhâneye kabul edildiği zaman teşrifatçının hatası eseri olarak Keşûf Efendiyi kendi aralarında gören Avusturya Macaristan hükümetinin Der-Sâadet sefiri Marki Pallaviçini Hâzretleri Sadr-ı Azâm Kamil Paşa Hâzretlerine, Bulgaristan Kapû Kethüdâsını da orada görmüş olduğundan dolayı hayretlerini dile getirmezdi. Sadr-ı Azâm Paşa Kamil Paşa Hazretleri bunun bir teşrifatçı hatası olduğunu beyan ederek: “Ziyâfetde de aranızda görse idiniz bütün bütün hayret ederdiniz.” yolunda mukâbelede bulunmuşlardır.

Bulgaristan İmareti, İstibdat dönemi idaresinden oluşan boşluktan yararlanmak istemiş, Berlin Antlaşmasının hükümlerini ihlal ederek bir takım tatlı hülyalara dalmıştı.

Osmanlı Devletinde, II.Meşrutiyet ilan edilir edilmez gözler Bulgaristan'a çevrilmişti. Bulgaristan'ın bu hürriyet ve adalet havasından memnun olmayacaklarını belirtiliyordu.

3.14.54. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 27 Şa’ban 1326, Rûmi 10 Eylül 1324 tarihli 54. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular “Siyasiyat”, “Umuru Mühimme-i Siyasiye” “Keşûf Efendi”, “Süleyman Paşa Hadisesi”, “Açık Sözler”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Bulgar Merkez Komitesinin Hafî Programı” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin Hüseyin Cahid’in “Nifaka Kimler Sebep Oluyor” yazısında Mizancı Murad⁵⁰’ın Avrupa’ya kaçmasından bahs ediliyor. Mizancı Murad, II.Abdülhamit’in Osmanlı Devletinde uyguladığı istibdat idaresini ortadan kaldırarak, meşrutiyetin ilan edilmesini sağlamaya çalışan aydın grubunun öncülerindedir. Mizancı Murad’ın Avrupa’ya gitmesiyle o zamanlar genç olan yazar Hüseyin Cahid ve arkadaşları üzerinde büyük bir üzüntü oluşturmuştur. Yazar ve arkadaşları gençliklerinde, Mizancı Murad’ın yaymaya çalıştığı hürriyet havasına güvenerek, yakında istibdat idaresinin kalkacağını anne ve babaları başta olmak üzere yakınlarına belirtmişler, anne babaları ümitsiz bir şekilde bu durumun mümkün olamayacağını en iyisinin susmak olduğunu ifade etmişler. Mizancı Murad’ın Avrupa’ya gitmesi, hürriyet davasından vazgeçmesi, hürriyet davasına inananlar üzerinde büyük bir hayal kırıklığı oluşturmuştur.

Mizancı Murad’ın Avrupa’dan dönmesi ile Osmanlı Devleti bünyesinde istibdat rejimine karşı gelen gruplar da Mizancı Murad’a olan öfke, kin daha da artmıştır. Mizancı Murad’ın davaya, vatana, zamanında inanılmış olan değerlere ihanet etmekle suçlamaktadırlar. Zamanı gençlerinde istibdat rejimini yıkma arzusunu kıran Mizancı Murad olduğu belirtilmektedir.

⁵⁰1853 Dağıstan doğumlu olan Mizancı Murat, Sivastopol’da liseyi bitirdikten sonra 1873’te İstanbul’a gelmiş, önce kamu görevine girmiş, sonra da Mükiye’de hocalık yapmış. 1886’dan başlayarak 1890’da kapatılıncaya değin haftalık *Mizan*’ı çıkarmış. ‘*Mizancı*’ adı da buradan geliyor. Düyun-u Umumiye’de bir göreve atanan Mizancı Murat, bu arada ülkenin içine sürüklendiği durum karşısında padişaha bir lahiya sunmuş, İttihatçılar’la de ilişki kumaya çalışmış. Fakat bunlardan bir sonuç alamayınca 1895’te Rusya’ya kaçmış. Arkasından 1896’da Paris’e geçmiş, bu kentte bulunan Ahmet Rıza ile de anlaşamamış, Mısır’a giderek *Mizan*’ı orada çıkarmak istemiş ama İngiliz yönetimi Bab-ı âli’nin direktmesiyle Mısır’dan çıkarılmış. Yeniden Paris’e 4 Temmuz 1896’da dönen Mizancı Murat, İttihatçı çizgiye yaklaşınca Paris şubesi başkanı olmuş. İttihat Ve Terakki, merkezini 1897’nin Nisan ayında Cenevre’ye taşınınca da *Mizan*’ı orada çıkarmayı sürdürmüş. Ancak, 2 Ocak 1897’de İttihat Ve Terakki’den ayrıldığını açıklamış. Çetin, Yetkin, *a.g.e.*, s.793-794

Mizancı Murad Avrupa'dan geldikten sonra hükümetten yüz bulamayınca tekrar İttihat ve Terakki Cemiyetine üye olmak istedi. Mazisi pek iyi olmadığı için İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından kendisine yüz verilmedi.

Mizancı Murad daha her iki taraftan da yüz bulamayınca asıl mesleği olan gazeteciliğe başladı. Osmanlı Devleti içinde ülkede nifaka sebep olan bir çete oluşmuştur. Bir taraftan İkdâm Gazetesinde Nazif Sururi'nin "Ale-l-Molay" adı altında dini meseleler hakkında makale yayınlamakta, diğer taraftan Millet gazetesinde "Haydar" imzasıyla bir cevap yayınlıyor.

Dini ve milli duyguları müteessir edecek yayımlar tertiplenmeye başlıyor. Bu durumdan habersiz olan kişilerde ister istemez bu meselelere giriyor. Amaç bu işlerden habersiz olan kişilerinden dini ve milli meselelere girip ortalığı karıştırmak.

İkdâm⁵¹ Gazetesinde "Ta'sib – Adem-i ta'sib" ünvanlı makteleler çıkmaya başlıyor, bunun ardından Mizan Gazetesinde "Uslu Oturalım" adı altında yazılar çıkmaya başlıyor.

Mizancı Murad yazdığı yazılar ile İslam Hukukunun hamisi gibi kendini göstermeye çalışmıştır. Yapılan her teşebbüsü dine aykırı gibi göstermeye başlamıştır.

Mizancı Murad ve Cemil Molla gibi kişilerin amaçlarının dini ve milli meseleleri öne sürerek ülkeyi karıştırmak, toplumda huzursuzluk oluşturmak olduğu belirtilmektedir.

Gazetenin "Keşûf Efendi" başlıklı yazısında Osmanlı Devletinde II.Meşrutiyet'ten önce Padişah onayı olmadıkça nazırlar tarafından ziyafet

⁵¹İkdâm: İstanbul'da Ahmet Cevdet tarafından yayımlanan günlük siyasi gazete (1894). İlk sayısı 5 Temmuz 1894'te çıkan gazetede dil ve tarih alanlarında Türkçülük akımı savunuldu. II.Abdülhamid döneminde A.Cevdet padişahın politikasıyla çelişmeyen bir yayım yolu ve üslubu izledi. II.Meşrutiyet'in ardından İttihat Terakki'ye muhalefete geçti. A.C. bu nedenle uzun süre yurt dışında kalıp yazılarını da yurt dışından yolladı. Gazetenin tirajı 40 bini aştı. Gazeteciliğin ilk ve en önemli malzemesi "haber"dir ilkesini ön plana alan gazete, haber toplama işine önem vererek sadece İstanbul içinde on beş muhabir çalıştırarak döneminin bu konudaki rekorunu kırdı. Yurt dışından da önemli ve özel haberleri sütunlarına yansıttı. Türkiye'de "rotatif sistemini ilk gerçekleştiren gazete" oldu. Gazete sahip, yönetici ve muhabirlerinin, her istenildiğinde polis tarafından sorguya çekilebilmelerine şiddetle karşı çıkarak bu konuda sürekli yayım yaptı. Mütareke döneminde, Kurtuluş Savaşı yıllarında Kuvayı Milliye'yi (özellikle Yakup Kadri'nin yazılarıyla) destek verdi. 1922'de Mecdi Sardettin, 1926'da Ali Naci (Karacan) tarafından devralınan gazete 1928'de kapandı. Başlıca yazarları: Ahmet Rasim, Hüeyin Rahmi (Gürpınar), Teodor Kasap, Necip Asım, Hüseyin Cahit, (Cavit Bey, Maliye Nazırı), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Falih Rıfkı (Atay) idi. Tokmakçioğlu, Erdoğan, *a.g.e.*, s.128-129

verilemezdi. II.Meşrutiyetle birlikte bu usul ortadan kalkmıştır. Osmanlı Devleti Hariciye Nazırı tarafından verilen ziyafete Rus Çarının vekilinden Karadağ Prensinin vekiline kadar herkes davet edilmiş, yalnız bir kişi hazır değildi, o da Bulgaristan Prensi Ferdinand'ın vekili idi. Bulgaristan İmaratinin böyle bir ziyafete katılmaya hakkı yoktu. Kendisi Bulgaristan Kapu Kethüdası yani Osmanlı Devletinin müsadeseyle İstanbul'da ikamet eden küçük bir memur olup, Sisam, Cebel-ü Lübnan, Mısır eyaletleri gibi Osmanlı Devletinin emir ve iradelerini uygulamaya mecburdu.

Bulgaristan Kapu Kethüdası, Osmanlı Padişahı nezdinde ecnebi sefirler meyânında bulunup bulunmadığı anlamak için Salnameyi Umumiye müracaat ettiği, kendisinin ecnebi sefirler meyânında bulunmadığı gayet nazik bir şekilde belirtilmiştir. Salname-i Umumi Türkler tarafından tanzim edilmiştir.

Bulgaristan basınına göre Bulgaristan'ın ziyafete davet edilmemesi kabul edilemez olduğu, Bulgaristan'ın özerkliğini ilan ettiği 29 sene zarfında büyük başarılar gösterdiği, Bulgaristan'ın Büyük Devletlerin yanı sıra diğer devletler ile de antlaşmalar yapıp, harp ilanı ve sulh görüşmeleri gibi faaliyetlerde bulunduğu, barış konferanslarına katıldığını, başka memleketlere elçi gönderdiği gibi büyük devletlerin vekillerini kabul edip, nişanlar verdiğini buna rağmen Osmanlı Devletinin Bulgaristan'ı ziyafete davet etmemekle yaptığı davranışta bir noksanlık bulunduğunu belirtmektedirler.

Osmanlı Devleti Bulgaristan ile Hariciye Nazırı ile münasebatta bulunmaktan devamlı imtina etmiştir. Bulgaristan'ın Dahiliye Nezaretine bağlı bulunduğunu beyan ederek 1881 senesinde Bulgaristan'ı hiçbir zaman bir yabancı devlet gibi telakki etmeyeceğini ve Dahiliye Nezaretine bağlı bulunduğu resmi olarak tekrar etmiştir. Bir sene sonra 1882 Eylül'ün 27'sinde Hariciye Nazırı Rusya'nın araya girmesiyle Bulgaristan'ın Hariciye Nezareti aracılığıyla görüşmelerde bulunabileceğini ifade etmiştir. Bulgarlar ise cevaben her meseleyi siyasi açıdan telakki ettiklerini beyan etmişlerdir.

Gazetenin "Süleyman Paşa Hadisesi" başlıklı yazısında; Noyes Viz Jurnal gazetesinde alınan habere göre resmi kaynaklardan alınan habere göre Taşlıca Sancağı eski mutasarrıfı ve kumandanı iken heyet-i ayana tayin olunan Süleyman Paşa'nın azimeti hakkında ceryan eden rivayetin tamamen esassız olduğu, Süleyman Paşa'nın azimeti sırasında hiçbir karışıklık meydana gelmemiş, Süleyman Paşa

Avusturya Kumandanı Baron Fön Remin tarafından Mutalaka mevkine kadar getirilmiştir.

Gülişe Çaytonağ Gazetesi de geleceğe dair açıklamada bulunmaktadır. Gazeteye göre Taşlıca sâbık mutasarrıf kumandanı Süleyman Paşa Tiriste’de “Çâyet” gazetesi muharrirlerinden biriyle meydana gelen görüşmesinde hükümet-i seniyyenin müsâadesiyle Selanik ve Der-sâadete azimet edeceğini bu son günlerde meydana gelen neşriyânın kâmilan yanlış olduğunu ifâde etmiştir.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde;

Peşte 21 Eylül tarihli telgrafta; Sosibayest Fırkası Aray-ı Umûmiye lehinde itâsı rey etmek üzere bütün belediye dairelerinde cemiyetler meydana getirmişler. Otel Rovayalde on beş bin sosyalist gösteriş yapmıştır.

Paris 21 Eylül tarihli telgrafta; Cenerâl Damat Dar-ül-beyzâdan Beer-reşide kadar olan trenlerin resmi açılışını icrâ ettiğini telgrafla bildirmiştir. Fas işçileri “Yaşasın Fransa!” diye bağırılmışlardır.

Paris 21 Eylül tarihli telgrafta; Roma’dan alınan telgrâfnâmeler İtalya hükümetinin Fransa – İspanya notasına ilgili cevabı he’yet-i umûmiyesi itibâriyle Fransa ve İspanya’nın tekliflerine muvaffak olacağını belirtmektedir. Bu teklifler Mollay-ı Hafızın tasdik şartları ile ilgilidir.

Lizbon 21 Eylül tarihli telgrafta; Portekiz hükümeti Fransa – İspanya notasını kabule karar vermiştir.

Roma, 21 Eylül tarihli telgrafta; Galasnik adındaki Sırp Gazetesi, Kral Petro’nun teşrin-i evvelde Viyana ve Petersburg Sarayı İmparatorluğunu ziyaret edeceğini haber etmektedir.

Petersbog, 21 Eylül tarihli telgrafta; Son yirmi dört saat zarfında koleradan 397 kişi hastalanmış, 121 kişi vefat etmiştir. Hastanelerde ki koleradan hastalananların sayısı 1427 kişiyi bulmuştur.

Botesdâm, 21 Eylül tarihli telgrafta; Beyn-el-milel Parlemontalar Sulh kongresi azâsından kırk kırk kişilik bir he’yet-i meb’ûsane İmparator Hâzretlerinin emri üzerine yeni sarayda veliahd tarafından kabul edilmiştir. Prens İmparator Hâzretleri nâmına bir nâzır irâd ederek konferansın amaç ve mesaiyesine İmparator Hâzretlerinin merak ile takip etmekte olduğu belirtilerek “Muhafaza-i sulh ve sekun-u efkâr necibe ashâbının hedef-i mesâisi olmağa layıktır.” demiştir.

Londra 21 Eylül tarihli telgrafta; İngiltere hükümeti Ganâim-i Bahriye Kanununun tanzimini görüşmek için beyn-el-milel bir konferans yapılması hususunda murahhıs göndermelerini dünyanın sekiz büyük devletine tebliğ etmiştir.

Londra 21 Eylül tarihli telgrafta; Tamis Gazetesinin ifadesine göre İran Şâhı, İngiliz – Rus notasına cumartesi akşamı cevap vermiştir. Tamis Gazetesi, İran Şahından gelen cevabın memnuniyetle karşılanmadığını belirtmektedir.

Roma 21 Eylül – Cenerâl Kont Dorobilân, Yunanistan’da neşr edilen Akropolis gazetesinin kendisine isnâden neşr ettiği mülâkatı resmi bir beyannâme ile tekzîb etmiştir.

Petersburg 21 Eylül – Nuye Veremeyâ Gazetesi Boşlav Mülakatından bahs ettiği sırada buna pek büyük bir ehemmiyet atf ederek ve bu mülâkatın Balkan meselesi hakkında Rusya ve Avusturya devletleri arasında bir itilâf meydana getirerek, efkâr-ı umûmiyeyi teskin edeceği belirtiyor.

Gazetenin Açık Sözler bölümünde; Süleyman Paşa’nın maiyyetinde bulunmuş bir zabıtın Keçeci Zâde Birinci Ferik İzzet Paşa Hâzretleri tarafından Süleyman Paşa merhûmun askeri hareketına dâir yazılan itiraznâme cevap verilmektedir. Merhûm Süleyman Paşa Şipke’de iken Balkan Dağlarının düşman tarafından işgal olunmayan geçitlerinden geçerek karşısındaki hasmın arkasını çevirmek üzere tertibata başlamış idi. Süleyman Paşa, Şipke için “Şipke İstanbul’un kapısıdır, kapıyı açık bırakmak câiz değildir.” diyerek Şipke’nin önemine atıfta bulunmaktadır. Süleyman Paşa, Plevne düştükten sonra Ruslardan geri alınan Fuâd Paşa kolordusunu Kamarlı’daki Şakir Paşa ordusuna takviye için tatar Pazarcığı civarına nakl etti. Osmanlı kuvvetlerini Edirne şehri civarından toplayarak o bölgede bir ikinci Plevne müdafaası hazırlamak teşebbüsünde bulundu. Bu duruma İstanbul’dan itirazlar olunarak Süleyman Paşa’nın Edirne’de bulunmasına bile müsaade olunmadı. Süleyman Paşa, Pazarcığın ilerisindeki Otluk Köyü ve Maçka Cihetlerine kadar gönderildi. Kamarlı yönünden dönmekte olan Şakir Paşa kol ordusuna ve Recep Paşa fırkasına tesâdüf etti. Kendisi o bölgede iken maiyyetiyle beraber Veysel Paşa’nın Şipke’de esir düştüğü haberi alınmış idi. Süleyman Paşa öncelikle Fuâd Paşa ve Şakir Paşa kol orduları ve Recep Paşa fırkası ile Kapucuk derbendinde bulunan Sâbit Paşa fırkasının bir an önce Edirne’nin muhâfazasına yetişmesi için topluca ricat etmeleri emrini vermiş ve süratle ricât-ı harekât başlanmış idi. Bu esnada İstanbul’dan bir telgrâf daha geldi: “Ruslarla musâlaha

etmek tekrar etmiştir. Bulduğunuz yerden hareket etmeyiniz, karşınızdaki Rus kumandanına emir göndererek keyfiyeti bildiriniz. Aranızda hattı faslı tayini için onlarla müzâkere ediniz” meâlinde idi.

Bu durum üzerine ricat ertelendi. O esnada Şipke’den geçmiş olan Ruslar, Tatar Pazarcığı etrafında toplanan Osmanlı askerinin hatt-ı ricâtına doğru inmeğe zaman kazandı. Süleyman Paşa’nın kararı ile Plevne düşer düşmez Osmanlı Kuvvetleri Edirne havalisine toplanmış olsaydı, Şipke’de Veysel Paşa’nın esir düşmesine meydan kalmazdı, kendisi Tatar Pazarcığında iken vermiş olduğu ricat emrinin icrası İstanbul’dan gelen telgraf ile ertelenmeseydi istenmeyen sonuçlar meydana gelmezdi. Şumnu ve Ruscuk taraflarında kalmış olan Osmanlı Askeri, Tatar Pazarcığındaki asker ile Edirne civarında birleşerek o havalide yapılacak muhaberelede destek kuvvet olurdu. Bütün bunları merhûm Süleyman Paşa görmüştür. Ve teklif etmiştir. Ama yapacağı icrâatlere müsaade edilmemiştir.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; Karadağ, Ruslar’dan ve İstanbul tarafından kuvvetli komşusu olan Avusturya’nın bir gün kendisini yutuvermesi tehlikesi altında bulunduğu zan etmekte haklı olduğundan Rusya’nın Balkanlarda “Yegane Dostu” olmak üzere kalmıştı. Sırbistan’da Balkanlarda Avusturya’nın Hegelonya’yı elde etmesinden korkmakla beraber iktisadi hayatında yalnız Avusturya bulunduğundan mecburen Avusturya’ya bağlı kalıyor, Sırp politikası iki tesir altında sallanıp duruyordu. Bulgaristan’a gelince; en elim mevkide oyalanıyordu: Bulgaristan’ın kurtarılması maksadıyla ilân edilen harb bir taraftan Arnavudluk hududuna ve Selânik’in kapılarına, diğer taraftan Adalar Denizine uzanan büyük bir Bulgaristan, tasvirini ortaya sürmüş iken Berlin Antlaşması Bulgar kavmini üç parçaya ayırıyordu; Bulgaristan prensliği, bir Rumeli Eyalet-i Mümtâzesi vücûde getiriyor; en nihâyet bütün Makedonya memleketlerini zât-ı şâhânenin idâre-i hükümrânesi altında kalıyordu.

Bazı milletleri çeşitli parçalar halinde ayrı bulundurmak isteyen Avrupa bu hatanın cezasını 19. asırda pek ağır olarak çekmiştir. Kavimlerin arzusuna karşı hiçbir antlaşma dayanamazdı. Rumeli Şarkiyenin ittihâdı Berlin Kongresinden sonra bütün Bulgarların yegane düşüncesi olmuştu; Kongrenin ortaya koyduğu hiddet o kadar şiddetli olduk ki adeta Rusya’ya karşı Balkan Kavimleri parladı. Rus Çârının yeğeni Prens Aleksandır, Doyanenber bile Milli Fırkanın fikir ve hareketini takibe kendini mecbur görmüş, 1883’de Rusya Bulgaristan münasebeti tamamen kesilmişti.

Nihayet 1885 senesi Eylülünün on sekizinci gecesi Şerânki isminde birinin başkanlığı altında bir komite Filibe'de Prens Aleksandırın idâresinde olarak Rumeli Şarki ve Bulgaristan'ın ittihâdını ilân ediyor. O gün Prens Aleksândır'da Filibe'ye gelerek iki Bulgaristan Prensi ünvanını alıyordu.

İngiltere Hükümeti tehlikeye düşen Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü korunmasına müdahale edecekti. Fakat 1878 den beri Avrupa düzeninin tabi olduğu siyasi yapı değişikliğe uğramıştı. Berlin Antlaşmasından devletler yeni yeni komite jönler çıkarmıştı. Rusya, Almanya'ya karşı beslediği kinle barış ve sükûnet içinde kendini topluyordu. Prens Bismark 1879 senesi Ağustosunda Kont Anderâşi ile meydana gelen görüşmesinde ittifak meselesinin esaslarını belirliyordu, bundan son derece nefret eden İmparatoru da söz konusu ittifakı onaylamaya mecbûr eyliyordu. Almanya ve Avusturya ittifâkı Frankfort özellikle Berlin Antlaşmasının temin-i hürmet ve meriyyeti için akd olunmuştu; Avusturya ancak Balkanlara ait politikasında ve Selanik'e doğru ilerlemesi Rusya tarafından engellenmeye çalışıldığı halde Almanya İmparatorluğunun mezhûr-u ma'luneti olmak maksadıyla ittifâkı kabul ediyordu. İngiltere'nin siyasi ricalinde Rusya'nın emri altında oluşabilecek Büyük Bulgaristan tehlikesini anlamakta gecikmediler. Almanya'nın Şarka Doğru politikası Deli Petro'nun vasiyetnamesinden daha çok düşündürmeye başlamıştı. Rumeli meselesinde o vakit İngiltere diplomasisinin yeniden ortaya çıkardığı mesele bu gün Osmanlı Devletinde, İngiliz ve Alman nüfûzunu çarpıştıran rekabetin ilk hareketi idi. Bulgaristan'ın Rumeli Şarkı ile ittihâdı ve Prens Robatenbergin derhâl kabul edilmesi Avrupa'yı bir oldu bitti karşısında bulunduruyordu; Avrupa Heyet-i Düveliyesi gibi işletilmesi ağır bir makinaya göre bu kazanılan faydalı bir hareket idi.

Rumeli Şarkı bundan başka bir de Avrupa'nın eski Hristiyanlık hissinden ve kavimlerin kendi kendilerini idare etmeleri hakkında yüzyıl sonunda ortaya sürülen haktan istifâde etmekte idi.

Rus Çarı 3.Aleksandır, Berlin Antlaşmasından zarar görmüş olduğu için antlaşmanın muhafazası ve eski duruma dönülmesi fikrinde son derece ısrar etti. Bulgar ordusunda bulunmakta olan Rus Zabitanını geri aldırdı ve bu suretle hoşnutsuzluğunu açıkça göstertirmiştir. 3.Aleksandır'ın bu yolda hareketinden maksadı Bulgaristan'ı ettiği nankörlükten müteessif etmek, Rusya tarafından vücûda getirilmiş olduğu halde rakiplerinin kucağına atılan bir devleti zayıf düşürmekti.

Daha ötesi 3. Aleksandır bu sayede Devlet-i Aliye ile samimi münasebetlerin tesisine de fırsat bulmuş oluyordu.

1875'den 1885 tarihine kadar İngiliz diplomasisinin esasını teşkil eden Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün muhafazasını Rusya ele almış oluyordu. Buna karşılık İngiltere'de meselenin yönünü değiştirmeye başlamıştı. Hatta İngiliz sefiri Sîr Vayt İstanbul'da sefiranın akd ettiği konferansı da Berlin Antlaşmasından artık mümkün merteye az bahş olunmasını teklif bile etmişti. Rumeli'de statükonun tesisi hususunda devletlerin uyuşamadıkları şayi olunca ilk önce Sırbistan sonra Yunanistan ayaklanarak zararlarının telâfisini talep etmeye başladılar. İngiltere'nin ısrarı üzerine Muhâsıra-i Maslâhâne usulü tatbik edildi. Avrupa Balkan İhtilâlini iyi kötü bir daha söndürmek için bin zahmet ve meşekkat çekti. Bulgaristan ve Rumeli Şarkiye gelince Rusya İmparatorunun şiddetli muhalefetine rağmen bu iki memleket Prens Dobatenberg'in idaresinde birleşmiştir. İngiltere ve Fransa'nın Bulgarlar için istihşâl ettikleri bu neticeden asıl Alman ve Avusturya nüfuzu istifade etmiş bulunuyordu. 3.Aleksandır'ın hiddeti Prens Dobantenbergi Bulgaristan Prenslüğünden feragata mecbûr edince Sobraneye Meclisi 1887 Temmuzunun on yedinci günü Avusturya ordusu zâbitânından Prens Ferdinând Dosaksı Koborg Goteyi Bulgar Prenslüğüne, Almanya ve Avusturya'nın etkisiyle seçmiştir. Ruslar aleyhinde ki fırkanın başkanı bulunan İstanbulof 1895 tarihinde değin Bulgaristan'ı idare etmeğe kadar gitmişti. Şark Meselesini genel siyasi hayat üzerine tesiri oldukça büyüktür ki ittifak meselesi Osmanlı Devletinde günden güne nüfuzu artarken, Çar 3.Aleksandır Fransa ile ittifak akd ederek Rusya'nın icraat alanı ve faaliyeti Acemistâna ve Bahri Mahite tebdil ediyordu.

Gazetenin "Bulgar Merkez Komitesinin Hafî Programı" başlıklı yazısında; Bulgar dairelerine Selanik'te bulunan Bulgar Merkez Komitesinin gizli bir programı gönderilmiştir. Gizli programın başlıca maddeleri şunlardır; Makedonya'nın müstakilen idare edilmek üzere meydana gelen isteklere Jön Türkler tarafından itiraz edilmesinden dolayı Bulgar Merkez Komitesinde bir hoşnutsuzluk hasıl olduğundan mücadeleye devam etmek üzere iki komite teşkil edilmiştir. Komitelerden biri gizli diğeri açıktır. Açık olan komite azası görünüşte Osmanlılar ile birlikte hareket edecek ama arkadan gizli komiteye yardımcı olacaktır. Gizli komite azâsı hareketini Türklerden gizli tutacaktır. Silahlar büyük bir gizlilikle saklanacaktır. Reisler buldukları dairelerde kalacaklardır. Bulgar komitesi azası Jön Türklere sadakat ve

add etmekten men edilecek; her yerde ahali Bulgar kilise ve mekteplerinin tekrar açılmasını talep edecektir. Jön Türk komitesi Bulgarlar tarafından gösterilen bu hıyanette karşılık gerekli tedbirleri alacaktır.

Gazetenin “İttifak Meselesi ve İtalya” başlıklı yazısında; Milan’da basılan Korpere Vellâsera Gazetesi İtalya’nın siyasi mevkinde ve ittifak meselesinin sekteye uğrayacağı 1913 tarihinden sonra politikasını vereceği istikametten bahs eden iki önemli makale yayınlamıştır.

Makaleye göre İtalya ittifak meselesini yenilemek veya Fransa ve İngiltere tarafına geçmek şıklarından hangisini ihtiyar etmesi lazım geleceğini güzelce tetkik edip, etraflıca düşünmelidir.

Avusturya hükümeti İtalya ile Bahr-i Sefidden dolayı bir itilâf akd ederek bu sayede Almanya’nın tahkiminden kurtulmak ve İtalya yönünden içi rahat olmak için bundan hayli zaman evvel bir teşebbüste bulunmuştu. Bu teşebbüs o zaman verimli olmadı. Avusturya bazı dahili sebepler ve dış olaylardan dolayı Almanya bağlı kalması lazım geleceğini zan etti. İşte bu bağlılığı diğer devletlere karşı olan politikasının esasını teşkil ediyordu.

Kuryere Dellâsera Gazetesi 1913 tarihinde veya daha yakın bir zamanda İtalya’nın yeni bir mecmûâ-i düveliyeye dahil olması gerek kendisi ve gerek genel barış için faydalı olup olmayacağını sualine ise verdiği cevapta; İngiliz politikasının suret-i ceryanına vakıf olanlar İngiltere’nin bugün ittifak meselesinde maddeten hasıl olan teminattan daha büyük; daha sağlam teminat veremeyeceğini takdir ederler. Fransa’ya gelince o da İngiltere’nin kabul edeceği şartlara muhalif şartlar teklif edemez. Bunlar tatlı hülyalardır; fakat semereleri zayıftır? İtalya ittifak meselesinden çıkıp İngiltere ve Fransa tarafına teveccüh eder ise hali bu olacaktır.

Avrupa ihtilâfı ber taraf etmek için İtalya’ya düşen vazife ve bütünüyle hareket edip ittifak meselesine sadık kalmalıdır.

3.15.55. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tânin Gazetesinin Hicri 28 Şaban 1326, Rûmi 11 Eylül 1324 tarihli 55. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; “Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyetinin Siyasi Programı”, “Önemli Dahili Olaylar – Son İstikraz ve İkdâm’a Cevap”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Şark Şimendüferleri Meselesi – Keşûf Hadisesi”, “Dahili ve Harici Telgraflar”, “Resmi İstatistikler ve İstatistik İdareleri” öne çıkan konular konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin Hüseyin Cahid’in “Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyetinin Siyasi Programı” başlıklı yazısında; Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti memleketin dahili ve harici siyasetinde takip edeceği harekete esas olmak üzere 21 maddeden mürekkep bir program yayınlamıştır. Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti istibdat idaresini yıpratmak ile uğraşmıştır. Bu yöndeki başarısı dünyayı kendisine hayran bıraktığı gibi, dost ve düşmanlarının takdirini kazanmıştır. İttihad ve Terakki Cemiyetinin bu yıpratma politikası memleketin geleceğinde hak ve adalet üzerine kurulmuş iyi bir idare ve medeniyet tesis etmek amacından başka bir şey taşııyordu.

Programın ana hedefi meşruti idaredir. 1876 yılında ilan edilen Kanûn-u Esâsi, memlekette meşruti idarenin kurulması için yeterli değildi. Meşruti idarede Heyet-i Vükela, Meclis-i Mebusan’a karşı sorumludur. Heyet-i Vükelanın başkanı, Meclis-i Mebusan’da en çok vekile sahip fırkanın içinden seçilmesi lazım gelir. Meclis-i Mebusan’da vekillerin çoğunluğuna sahip fırka, halkın arzularına, fikirlerine, duygularına tercüman olması demektir. Meşruti idarede çoğunlukla halkın iradesi hakimdir. Halkın idaresinin tam olarak uygulanabilmesi için idari vekaleti çoğunluğu elinde bulunan fırkaya vermek icap eder, bu duruma işaret eden bir husus Kanun-u Esasi’de bulunmamaktadır. İttihad ve Terakki Cemiyeti’nin programındaki birinci fıkra memlekette bu hukuku temin etmeye yöneliktir.

Heyet-i Ayan azaları kayd-ı hayat şartıyla padişah tarafından atanırdı. Heyet-i Ayan azasının miktarı Meclis-i Mebusan’ın miktarının üçte birini geçemezdi. Azalar kayd-ı hayat şartıyla tayin olduğundan bunları görevlerinden almak imkansızdı. Bu yanlış kaidenin değiştirilmesi gerekiyordu. Meclis-i Ayan azaları ya Fransa’da olduğu gibi kâmilan seçim suretiyle yâhud diğer bazı memleketlerde olduğu gibi kısmen seçim kısmen tayin yoluyla toplanmalıdır.

Programın sekizinci maddesinde Meclis-i Mebusan'a en azından kayıtsız ve şartsız kanun teklifi hakkı veriliyordu. Heyet-i Mebusan'ın en birinci vazifesi kanun yapmaktır. Kanun-u Esasi, Heyet-i Vükelaya kanun yapma hakkını sınırlı bir şekilde veriyor ya da veremiyor gibiydi. Kanun-u Esaside yapılacak tekliflerin müzakereye konulmuş için padişah onayı gerekiyordu. Bu şart ve mecburiyet kaldırılmalı, İtalya'da olduğu gibi kanun teklif hakkı tamamiyle Heyet-i Vükelaya verilmelidir.

Cemiyet, seçim kanunundaki eksiklikleri de memleketin ihtiyacına göre tashih etmeyi programa katmıştır. Seçim kanununa göre herkes bulunduğu vilayet ahalisinde içinde mebus seçmeye mecburdur. Bu durumu bu şekilde sınırlamanın hiçbir mantığı yoktur. Her Osmanlı vatandaşı memleketin her yerinden mebus seçebilmelidir. Osmanlı vatandaşları basının özgür olması sayesinde birbirlerini çok iyi tanıyabilirler. Bu sebeple kanun bu hususta düzeltilmelidir. İngiltere'de olduğu gibi Darül-fünunlara da ayrı birer mebus seçebilme hakkı verilmelidir. Belçika'da örnek dikkate alınarak Mekatib-i Aliye mezunlarının oyları iki, üç olarak kabul edilmesi memleketin menfaatine olacağı düşünülmektedir.

Gazetenin “Önemli Dahili Olaylar – Son İstikraz ve İkdam'a Cevap” başlıklı yazısında; İkdam gazetesinin “İstikraza Aid” makalesine verilen cevap ele alınmaktadır. Makalede Osmanlı Devleti tarafından 1904 yılında Bank-ı Osmani'den yapılan istikrazın yerinde olduğu belirtilmiştir. Makalenin aksine Tanin Gazetesi yazarları 1904 istikrazının devleti zarar ve ziyana uğrattığı rakamlarla ispat edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu istikrazda 125.000 tahvilin yalnız 75.000 adedi Paris Borsasına kayıt ettirilmiş, geriye kalan ve kayıt ettirilmeyen 50.000 tahvilin niye kayıt altına sokulmadığı sorulmaktadır. Buradaki amaç Bank-ı Osmaninin kar etmek arzudur. Yüzünü seksen guruşa aldığı bu istikrazın devlet tarafından borsaya konulduğu zaman 92 – 97 guruşa kadar çıkacağı ve 50.000 tahvili satmak isterse borsa fiyatının pazarlıkta tesiri olacağını bildiği için 50.000 tahvili kayıt dışı bırakmıştır. Maliye Nazırı bu tahvillerin satışı münasebetiyle borsa fiyatından bahse kalkışacak olursa banka bunların borsada kayıtlı olmadığını bu sebeple borsa fiyatının pazarlığa esas teşkil etmeyeceğini belirterek davayı kendi lehinde sonuçlandıracaktır. Bank-ı Osmani bu durumu iyi değerlendirerek 50.000 tahvili 83,5'a yani emisyon fiyatının 3,5 guruş fazlasına aldı. Maliye Nezareti 50.000 tahvili Paris Borsasına kayıt ettirme işinden aciz kaldığı için Osmanlı Devleti 1904 istikrazından başlangıçta 80.000 liraya yakın bir zarara uğramıştır.

İkdam gazetesindeki makale: “1904 tahvîlatının veresedeki fiyatı yüzde 89 dır” demektedir. Tanin Gazetesi beş yüz Frank fiyat civarında olan bu tahvîlatın o zamanki fiyat cariyesi 46 Frank yani yüzü doksan iki guruş ettiğini anlamak için dört işlem bilmenin yeterli olacağını belirtmektedir.

Bank-ı Osmani 1904 istikrazından tahvilatın %83,5 üzerinden %5 dolaylarında faizle senelik 30.000 liralık kâr etmiş olacaktır. Bank-ı Osmani zaman içinde Osmanlı Devletinin zayıf durumundan yararlanarak devleti tekeline alarak, devlete çıkış yolu bırakmayarak istediği şartlar altında istikraz antlaşmaları yapmıştır.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; “Revude Doland” nâm risâle-i mevkûtesinin 1895 senesi teşrin olunan biri tarihli nüshasında Mösyö Pervesânese şu suretle fikir beyan ediyordu: “Hayır o Ermeni mes’alesi yoktur, büyük ve müdhiş bir şârk mes’alesi vardır ki Ermeni mes’alesi şârk mes’alesinin safâhât-ı adidesinde birini teşkil eder. Hatta daha doğrusu bugün Avrupa’nın üstüne çöken mugallik mecmûâ-i müşkülât içinde ayrı ve yaşlı yanına bir şark mes’alesi de yoktur.” Diplomatça daha doğrusu tarihi açısından söylemek lazım gelirse 1895 senesinden 1897 senesine kadar Avrupa’nın huzur ve asayışı o derece ihlâl eden buhrana Ermeni meselesi demek daha doğru olur. Ermeni olayları, Girid olayından ayrı tutulamaz. Bunları ayrı ayrı mütalaa ve tetkik etmek mümkün değildir. Rus ve Türk muharebesinde verilen konferanstan sonra Ermeni buhranı, diplomasiyi birbirine düşüren burhanların en mühimi idi.

Ermeni meselesi Berlin muâhedenâmesinin altmış birinci maddesinde belirtilmiştir. Şarka ait antlaşmaların hemen hepsinde buna yönelik maddelere tesadüf olunur. Ancak bunlar hep kağıt üzerinde kalmıştır. Avrupa Devletleri kendi menfaatlerine göre hareket etmişlerdir. Bu durum Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Hıristiyan halklar üzerinde hoşnutsuzluk oluşturarak isyana ve şiddete sevk ediyordu. 1895 yılında Mösyö Peresânese bu husustan bahs ederken diyordu ki: “Avrupa diplomasisi artık öldü bitdi kâîdesini kabulde muztar bulunuyor. Ve bu suretle zâhiren fırsatdan takrite düşüyordu. Ya’ni bir taraftan Türk’ler hâîz oldukları hakimiyeti gaîb ederlerse bir daha elde edemeyeceklerinden bi-l-cümle vesâîte müracaat ederek hakimiyet-i milliyelerini muhâfaza etmeleri için Türkleri hey’et-i mecmûâsıyla teşci’ ediyorlar, diğer taraftan bir defa’ istihsâl-i hukuk edecek olurlarsa bir daha Türklerin zir-i nâ-ba’itine düşmeyeceklerinden bi-l-cümle vesâîti

kullanarak boyundurukdan kurtulmağa çalışmaları için tebâ-i Hristiyanıyı teşvik ediyorlardı. Vakâ bu, ahlaka muvaffak bir hareket değildi; fakat ne çare ki zaruri idi.”

Ermeniler, Osmanlı Devleti diplomasisinde önemli mevkileri işgal etmekteydiler. Özellikle 1896 olayından sonra İstanbul'daki Ermenilerin bazıları şahsi servetleri ile ya da toplumsal nüfuzları ile önemli yer işgal etmekteydiler. Ayastefanos antlaşması ve özellikle 1878 Haziranın dördüncü günü akd olunan İngiliz – Türk İttifakı bunu takip eden Berlin Antlaşması, Kıbrıs'ın İngilizler tarafından işgali Ermeni ahalinin ileri gelen sınıfını ümitlere düşürmüştü. Gerek İstanbul'da ve Avrupa'da gerek Ermeni ikamet ettiği mahallerde Ermeni milletinin yararına çalışmak üzere bir fırka teşekkül etti; Ermeni İhtilâl Komiteleri vücûda getirildi, bu komiteler özellikle Ankara'da kendilerine bir kabul ve teşvik bulunurlardı. Maksatları İstanbul'da Ermenilerin ikamet ettiği mahallerde ve bütün Memâlik-i Osmaniye'de bir taraftan ihtilâller çıkararak, diğer taraftan efkâr-ı umumiyeyi kendi lehlerine çevirerek devletleri müdahaleye mecbur etmek idi. Ama bundan en çok zarar görecekti yine Ermenilerin kendisiydi.

Rusya'nın güney bölgesine ve Hindistan yollarına doğru mukavemet eden Ermeni yerleşkesi arazide İngiliz politikasının tesisi ve İngiltere'nin bölgede emellerine çoktan beri çalışıyordu. Kırım Muharebesinden sonra müteselsilen yayınlanan eden mâi kitaplar Ermenilerin bulunduğu mıntıkayı İngilizlerin hakimiyetleri altına almak için Londra kabinesinin sarf ettiği mesaiyi gösterir. Fransa ne vakit Suriye ve Filistin Katolikleri ahrardaki hakk-ı himâyesini tatbik veya teyîd edecek neşriyât ve icrâatta bulduysa İngiltere buna Ermeniler lehinde bir teşebbüs ile cevap vermiştir. Oraya memleketin ahvâli hakkında tahkikâti icrâ etmek için seyyahlar, zâbitlar gönderirdiler. Bâb-ı Ali Ayâstefanos Antlaşmasında “Ermeni sakin olan vilâyetlerde ihtiyâcât-ı mahalliye göre talep edilen ta'dilat ve ıslâhâtı bilâ fâne vakit icrâ etmeği ve bunları Kürd ve Çerkeslerin tecâvüzünden muhâfaza belki” taahhüd ediyordu. Ermenilerin ikamet ettiği mahallerde bir Rus müdahalesi tevlid edebilmesi melhûz olan bu madde Londra kabinesinin ziyadesi ile telaşa düşüren maddelerin biri idi. 1878 Berlin Antlaşması durumu İngiltere'nin lehine olacak şekilde değiştirmişti. Osmanlı Devleti, Ermenilerin bulunduğu mahallelerde gerekli olan ıslahatları İngiltere'nin lehine olacak şekilde yapılmasını taahhüt ediyordu. Berlin Antlaşması ile Ayastefanos Antlaşmasını iptal etmiş fakat 1878 Antlaşmasının

hükümü bâki kalmıştı. Nitekim Kıbrıs'ın İngiltere tarafından işgali bunun alameti idi. Ermeni meselesi yavaş yavaş İngiltere'nin meselesi haline gelmeye başlamıştı.

Ermeni buhranına tesadüf eden 1895 – 1906 senelerinde, Fransız ve Rus ittifakı henüz yeni akd olunarak Avrupa düzeninde bazı düzenlemeler yapıldı. Rusya kendini toplamış, Fransa içinde bulunduğu buhranda çıkmıştı. Berlin Antlaşmasıyla Balkanlarda sınırlı bir alana sıkışan Rus politikası Aksay-ı Şarka dönüyordu. Sibirya Şimendüferlerinin yanına icra olunacak keşad İngiltere'nin zihnini işgal ediyor, Avrupa'daki hududundan bir endişesi kalmadığı için Madagaskârın istilasına hazırlanıyordu. Afrikada'ki sömürgelerini birleştirmeye çalışarak, hiçbir mukâvemet ve muhalefet görmeksizin Afrika ve Asya'da İngiltere ile olan ihtilafı yine kendi menfaatine uygun olarak hal ve tesviye eyliyordu; Kongo meselesi Siyâm meselesi, Afrika sahil gerisi işi Tunus antlaşmalarının tekrar gözden geçirilmesi maddesi büyük bir itina ile tetkik ediliyordu.

Gazetenin “Şark Şimendüferleri Meselesi – Keşûf Hadisesi” başlıklı yazısında;

Sofya 22 Eylül tarihli haberde; Şark şimendüferleri müstehdiminin grevi son bulmuş olmasına rağmen Bulgar arazisi üzerinde bulunup Bulgar askeri tarafından işgal edilen ve işletilen hutût şimendüfer idâresine iâde olunmamıştır. Bulgaristan İmâreti taleplerinin kabul edilmemesi halinde hattı kumpanyaya iade etmeyeceğini belirtmiştir.

Sofya, 22 Eylül tarihli haberde; Konvansiyonel katarı Bulgaristan imâretini emriyle Bulgaristan şimendüfer memurları tarafından hatt-ı imtiyâzdan itibaren Sofya'ya sevk ve isâl olunmuştur. Şark Şimendüferleri Kumpanyası Bulgaristan İmâretinin talepleri uygulanıncaya kadar aynı usulde devam edilecektir.

Sofya, 22 Eylül tarihli haberde; Şark şimendüferleri kumpanyasının Sofya'daki muhabiri şark şimendüferleri müstehdimini tarafından icra edilen grevin son bulduğu, kumpanyanın Bulgar arazisinde bulunan hattı işletmekte olan memur ve müstehdimin çekilmesi lazım geldiği, grev esnasında Osmanlı askeri katarlarını nakil eden bir müstehdim heyetine bu hatların iadesinin mümkün olamayacağını bildirmiştir.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde dahili telgraflarda;

Viyana 22 Eylül tarihli telgrafta; sene sonunda fes fabrikalarının toplam gelirinin 662932 kuruşa yaklaştığı,

Roma 22 Eylül tarihli telgrafta; Bulgaristan politika memuru Mösyö Rizof Hülâsası Cornale Vitâle gazetesinde yayınlanan olan ifadesini yalanmıştır.

Roma 22 Eylül tarihli telgrafta; Osmanlı Hükümetinin eski Roma Sefiri Reşid Paşa Viyana'ya gittiği, oradan İstanbul'a geleceği, daha sonra vedanamesini İtalya Kralına takdim etmek üzere Roma'ya dönüş yapacağı belirtiliyor.

Harici Telgraflarda Öne Çıkanlar;

Karlofça 22 Eylül tarihli telgrafta; Sırp Kilisesi Kongresi, Piskopos Bogdazviçi patrikliğe seçtiği,

Berlin 22 Eylül tarihli telgrafta– Hariciye Nâzırı Mösyö Şuien Fransa İspanya notasına olan cevabını Fransa ve İspanya sefirlerine verdiği,

Peşte 22 Eylül tarihli telgrafta – Macaristan Meclis-i Mebûsânî müzakerelere başladığı, Baş vekil Mösyö Vekerle (1555777) kuron vâridât ve (1555729) kuron masraftan ibaret olan bütçeyi parlamentoya tevdi' eylemiştir.

Berlin 22 Eylül tarihli telgrafta –Berlin'de Beyn-el-milel Matbûât Kongresi yapıldığı belirtilmektedir.

Paris 22 Eylül tarihli telgrafta – İtalya ve Flemenk devletlerinde Fas hakkındaki Fransa – İtalya notasına onay verecekleri beyan ediliyor.

Gazetenin “Resmi İstatistikler ve İstatistik İdareleri” başlıklı yazısında; Bir memleketin, bir devletin içtimai tarihini ve iktisadi olaylarını tetkik için istatistiklere ihtiyacı vardır. Çünkü bir memleketin zirai durumu, sanayisi, nüfusu, evlilik oranları, yapılan işler hakkında malumat verebilecek resmi istatistikler tanzim edilmedikçe o memleketin iktisadi hayatı ve ictimaiyesi hakkında sağlıklı bir fikir elde etmek mümkün değildir. İktisadi olayların ve toplumsal olayların bir döneme ait olanların kapsadığı kanun “Aded-i İzâm” kanunudur. Bu kanun gereğince istatistiklerden hariç olunan oranların bir amaca yakın olduklarını kabul etmek gerekir. Sigorta Kumpanyalarının “Ma'murin” cetvelleri bu amaca yönelik tertip edilmişlerdir. Bu istatistiklerin kumpanyaların işleyişine rehber olması bunların yeterli derecede gerçeğe yakın bulduklarının bir delilidir.

Avrupa devletleri içinde en önce Genel İstatistik İdaresi teşkil eden Fransa'dır. Fakat en mükemmel bir istatistik idaresi teşkil eden devlet Belçika'dır.

Hatta görüş bildirmek için Avrupa istatistik müntesipleri tarafından teşkil olunan ilk fenni kongre de Bürüksel’de toplanmıştır.

Osmanlı Devleti bünyesinde 1296 senesinde Ticaret Nezaretinde bir istatistik idaresi teşkil edilmişti. Bir sene sonra bu istatistik idaresinin tüm teşkilatına dair bir nizamname yayınlanmıştı. Bu nizamnameye göre kaza, liva, vilayet merkezlerinde birer istatistik komisyonu oluşturulacak, Başkent İstanbul’da belediye daireleri heyetleri, Kazaların istatistik komisyonu vazifelerine üstlenmiş bulunacaktı. Bundan başka her nezarete de birer istatistik kalması tesis edilecekti.

Her sene mayıs başlangıcında kaza komisyonları işe başlayacaklardı. Kaza komisyonları nahiyelerden, karyelerden bilgi toplayacaklar; bunun üzerine istatistik cetvelleri düzenlenip üç aya kadar liva merkezlerine gönderecekler, liva mutasarrıfları bu cetvelleri bir ay zarfında valilere, onlarda yine bir ay zarfında Ticâret Nezâretine göndereceklerdi. Bu cetvelleri vaktiyle mahallerine göndermeyenler, ağır cezalar görecektirdi. Maalesef bunların hiç biri, hemen hiç biri faaliyete konulmadı. Güyâ nizâmname hükmü tamamiyle faaliyete konuluyormuş gibi 1309 senesinde Fransa’da “İstatistik Merkez Komisyonu” namındaki heyeti takliden Bâb-1 Ali’de bir de “İstatistik Encümeni” teşkil edildi.

Bu Bâb-1 Ali Encümeni Şurây-ı Devlet azâsından üç zât ile dâhiliye ve hâriciye nezâretleri erkânından birer memurdan mürekkeb olarak haftada bir gün ve ihtiyaç olduğu zaman toplanacak ve toplanan cetveller üzerinden her sene genel bir istatistik yayınlacaklardı. 24 Sefer 1309 tarihli Encümen Nizâmnamesi tetkik edildiğinde encümenin vazifesi yalnız vilayetten gelen bir çok işi toplamak ve yayınlamaktan ibaret değildir; Aksine encümen bu toplanan malûmâtdan memleket ve devlet için faydalı sonuçları çıkarmakla yükümlüdür.

Gazetenin “Abd-ul-hâk Hâmdi Bey Efendi” Belçika atanan yeni sefir Abd-ul-hâk Hâmdi Bey, Belçika Kralı tarafından kabul edilmiş ve yeni sefir Abd-ul-hâk Hâmdi Bey itimâdnâmesini takdim eylemiştir. Yeni sefir atanana kadar bir süreden beri Osmanlı Devleti ile Belçika arasındaki ilişkiler kesilme noktasına gelmişti. Yine de Belçika’nın bir sefiri İstanbul’da ikamet etmekteydi. Fakat Belçika Kralı, Kara Teodori Efendinin ayrılışından beri yerine tayin olunan Münir Paşa’yı resmi surette henüz kabul etmemiş ve ilişkiler maslahâtgüzârlık seviyesinde yapılmaktaydı.

Kara Teodori Efendi 1875’den 1901 senesine kadar Belçika’da sefaret görevini yürütmüş, Münir Paşa Paris sefâretinden sonra Bürüksel sefirliği uhdesinde

cem ettiği zaman bir türlü Belçika Kralı Lui Pold'a itimâd-nâmesini verememiş idii.
Bu durum uzun bir süre srmŐti.

3.16.56. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 29 Şaban 1326, Rûmi 12 Eylül 1324 tarihli 56. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; “Osmanlı Terakki ve İttihad Cemiyetinin Programı”, “Mesaili Mühimme-i Dahiliye – Bulgaristan Ahvâli ve Keşûf Efendi Hadisesi”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Dar-ül-muallimat”, “Açık Sözcükler” öne çıkan konular konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazar Hüseyin Cahid’in “Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyetinin Programı” başlıklı yazısında; Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyetinin takip edeceği siyasi program gerek Osmanlı Devleti içinde gerekse dışarda sıkı bir tenkitten geçebileceğini, çünkü Osmanlı Devleti bünyesinde çeşitli siyasi fırkalar olmadığı, sadece Osmanlı Devleti bünyesinde Hürriyet Perverân Fırkasının mevcut olduğunu belirtmektedir. Bazı Osmanlı vatandaşları için Osmanlı Terakki ve İttihâd Cemiyetinin programı demek belirlenen ana politikadan vaz geçmek olacağı düşünülmektedir. Terakki ve İttihâd Cemiyetinin asıl unsurunu Türkler oluşturmaktadır. Gayr-i Müslim teba tarafından cemiyetin programı Türklerin programı olarak algılanmaktadır.

Cemiyet programının 10.maddesinde mezhep imtiyazların konusunda gayet açık ve adilane bir amaç güdülyordu. Osmanlılar zaten öteden beri kimsenin din ve mezhebine taarruz etmemek mesleğini takip etmişlerdir. Rum Patrikhanesi genel hukuka temas eden bazı yönleri de mezhep imtiyazından olduğunu belirtmiştir. Örneğin cinayete karışan bir ruhani reisin muhakemesi 12 piskopostan mürekkep bir heyet huzurunda yapılabileceğini ve verilecek hükmün Osmanlı Hükümeti tarafından kabul ve uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

Cemiyet programının 9.maddesinde gayr-i müslim tebanın da zorunlu askerlik hizmetine alınması gerektiği kabul edilmişti. Ermeni vatandaşları bu hususta hiçbir müşkülât çıkarmamışlardır.

Diğer bir unsur mektep meselesi idi. Eskiden Osmanlı milliyetinde gayr-i müslim unsurlar Osmanlı Devletinden ümide kesince ya istiklallerini temin etmeye çalışmışlar ya da kendi cinslerinden başka bir hükümete katılmak maksadıyla çalışırken bütün ağırlığı mekteplere vermişlerdir. Hıristiyan mektepleri, Türk mekteplerine göre daha düzenli ve disiplinliydi. İttihad ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı düzenini oturtan, Osmanlı anasına göre terbiye veren resmi mektepler

açtırılmasına ve ilk tahsilde Türkçe'nin zorunlu dil olmasını programının 18. maddesine eklemiştir. Mekteplerde Türkçe'nin zorunlu dil olarak konulmasındaki temel amaç Osmanlı Devletine düşman bireyler yetiştirmemektir.

Cemiyetin 5. ve 6. maddelerinde vilayetlerin idaresinde takip edilmesi gereken usullere yer verilmiştir. Taşralarda küçük icraatlar için uzun uzadıya merkezin müsaadesini alınmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bulgarlar idari taksimatın değiştirilerek komite ve milliyet esasına üzerine bir idare kurulmasını istiyorlardı.

Terakki ve İttihâd Cemiyetinin 12. Maddesiyle hürriyet-i şahsiyeye menâfi olan bir kaydın Kanûnu Esâsi'den ihrâcını talep ediyordu. Bu kayıt 113. Maddenin fıkrasının sonucudur. Osmanlı Hükümeti memlekete zararlı olarak gördüğü kişileri sürgün etmeye yetkiliydi.

Gazetenin “Mesail-i Mühimme-i Dahiliye – Bulgaristan Ahvâli ve Keşûf Efendi Hadisesi” başlıklı yazısında; Berlin Kongresi, Bulgaristan'ı Osmanlı Devletine tabi bir imaret olarak belirtmiştir. Resmen sefir bulundurmamak hakkı yalnız hakimiyete malik olan devletlere aid bulunduğundan Bulgar memurunun siyasi konumu gereği Osmanlı Hariciye Nazırı ile direk irtibata geçme yetkisi yok idi. Bu göz önünde bulunduran Bâb-ı Ali 1881 senesinde Dâhiliye Nezâretine tabi vilayet-i mümtâz (imtiyazlı vilayet) namıyla bir kalem teşkil etmiş ve o sıralar Kapu Kethüdası olarak bulunan Jatof Efendi'yi yalnız bu kalem ile irtibata geçmeye mecbur etmişti. Bunun üzerine Sofya kabinesi 9 Mart 1882 tarihiyle Osmanlı Devletine gönderdiği notada bu duruma katılmadığını, Bulgaristan'ın imtiyazlı bir vilayet değil ayrı bir özerkliğe sahip bir imaret olduğunu beyan etmiştir. Osmanlı Devleti Hariciye Nazırı vasıtasıyla Avrupa'ya müracaat ettikten sonra 27 Eylül 1882 tarihli bir notada “menfâat-i müşterikiyi te'minen Prens'in ahentesinin Bâb-ı Ali ile münâsebâtını teshîl arzusuyla fimâ-ba'd Hâriciye Nezâretiyle muhâbireyi kabul edeceğini” belirtmişti. Bulgaristan İmaretini, Berlin antlaşmasından sonra özellikle Rusya ilişkilerini düzelttiği tarih olan 1896 senesinden itibaren yavaş yavaş siyasi konumunu ihlal etmeye başlamıştı. 1882 yılından beri Bulgaristan, Osmanlı Devleti ile Posta ve Ticaret Mukâvele-nâmesi, Tecâvüzü ve Tedâfini bir İttifâk-ı muâhede-nâmesi ve 1904 de tahdîd-i teslihâta müteâllik bir sûret itilâfiye akd etmiştir. Gerek bu durum ve gerekse Bulgaristan'ın iktisadi durumu Bulgaristan'ın tabiyetini boşa çıkarmıştır. 1907 Lahey Konferansında Bulgaristan'ın harf sırasına göre işgal ettiği

mevkiye dair zabıtnamedeki kaydı bunu ispat eder. Ancak bütün bunlar Bulgaristan'ın bağımsız bir devlet statüsünde sayılmasına işaret etmez.

Rumeli Şarkının, Bulgaristan'a ilhakı tarihine rastlayan 16 Eylül günü Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan edeceği yönünde şayialar ceryan etmeye başladı. Bu iddiaların gerçek olup olmadığı araştırıldığında Bulgaristan'da yayın hayatını sürdüren Feremdenebelât adlı gazetenin ortaya attığı anlaşılmıştır.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; İngiltere her türlü fedakarlığı göstererek Kıbrıs'ın işgalini uzatmaya çalışıyordu. Fransa – Rus ittifakına karşı yapılacak en sağlam şey Napolyon ile Çâr 1.Aleksandır'ın arasını zamanında açmış olan Şark Meselesini uyandırmaktı. Bunun yanında Fransa'da Fransız – Rus ittifakına muhalif bir fırka da vardı. Ermenilerin ikamet ettiği mahallerde önemli olaylar çıkınca herkes İngiliz parmağından şüphe etti. 1894 senesi yaz mevsiminde Sasun havalisinde ikamet eden Kürtlerle Ermeniler arasında sorunlar baş göstermeye başlamıştı. Bu sorunlar Hınçak Komitesinin etkisiyle Bitlis vilayeti ile Muş havalisine sirayet etti. Osmanlı Devleti bu ayaklanmaları bastırmak için sert tedbirler almıştı. İngiltere Hükümeti Berlin Antlaşmasınının 61. maddesine dayanarak bölgeye müfettiş gönderilmesi teklifinde bulundu. Rusya ve Fransa'da işin içine karışarak kendi komiserlerini İngiliz komiserinin yanında bölgeye göndermek istediler.

1895 yılının Ağustos ayının sonunda Lord Salisbori, Lord Kemberlenin yerine Hariciye Nezaretine geçmişti. Lord Salisbori yaptığı bir konuşmada Türk İmparatorluğunun tarihin adaletinin içinde yargılanıp ortadan kalkacağını belirterek konuşmasına “Bu mes'elede benim cerrâhlık vazifesini ifâ edeceğim zannına düşmeyiniz...fakat şurası muhakkakki tehlike onu icâb etdirecek dereceden dün geldir ve devam edecektir. Ortada bir merkez müttefilh vardır ki hastalık buradan Avrupa'nın aksâm-ı sâlmesine sirâyet edebilir.” diyerek devam etmiş, “sâ'i ehemmiyet zamanı daha geçmedi, hazırlık devresi de henüz zâîl olmamıştır.” sözleriyle konuşmasına son vermiştir. Bu sözler kırk sene önce Kırım Muharebesinin başlangıcında 1. Nikola'nın İngiliz Sefiri Sir Hamilton Simora söylediği sözlerin hemen hemen aynısı idi. Lord Salisbori gibi muhâfazakâr bir baş vekilin öyle bir lisan kullanması pek endişe vericiydi. Aradan bir ay geçmemişti İngiltere, Fransa, Rusya sefirlerinin Bâb-ı Ali'ye verdikleri ıslâhât lâhiyesi sonuçlanmak üzere idi ki, Fransa sefiri Mösyö Kambote, İstanbul Hınçak Komitesine 28 Eylül 1895 tarihinde

bir ultiaton göndermişti. Komite bu ultiatomda “Ermenilerin bir nümâyiş-i maslahata icrâ etmek niyetinde bulduklarını, bunu men’ etmek için hükümetce kuvve-i zâbıta ve askeriye müracaat olunudğu halde tevellüdü mehûz olan netâc müessefenin mes’ûliyetini komitenin asla kabul etmeyeceğini” bildiriyordu. 30 Eylül 1895 tarihinde bir gösteri meydana geldi. Gösteri amacından dışarı çıkarak Ermenilerden birçok kimsenin ölmesine sebep oldu. Meydana gelen isyan bütün Osmanlı memleketlerine sıçradı. Mösyö Kambon tarafından 31 Teşrin-i Evvel tarihinde Paris’e durumun vehametini belirten bir telgraf çekildi. Bu derece tehlikeli bir hâl ve vaziyet karşısında Berlin, Paris, Viyana kabineleri ihtiyatlı davranılması ve ıslâhâta başlanması lüzûmunu İstanbul’a bildiriyorlardı. İngiltere’de ise işi daha ziyâde kızıştıracak nutuklar irad olunuyordu.

Teşrin-i evvelin onuncu günü Londra şehir-i emini tarafından verilen ziyafette Lord Salisbori meseleyi teşrih ederek tarih-i mukaddese aîd hatırât ile meşhûn bir uslûb ifâde ile “Adaletsizliğin yeryüzünde en büyük akvâmı bile mahv ve perişan edeceğini” söylüyor; tazyîk altında inleyen halkı teşvîk ve teşci’ ediyordu. Lord Salisbori bu meyânda Avrupa’nın itilâf etmesi lüzûmundan bahs ediyor; fakat Osmanlı Devletinin kariben uğrayacağı felâketi sık sık imâ etmesi, kendi sözlerinin diğer pay-i tahtlarından işitilen beyanata sarihen mübâyen olması bu sözleri nakz ediyor ve 1877 de Çâr’ın yaptığı gibi şimdi de İngiltere’nin yalnız başına harekete hazırlandığını gösteriyordu. İngiltere, Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü koruma politikasında Avrupa devletlerinden destek almaya başlamıştı.

Gazetenin Halide Salih’in “Dar-ül-muallimat” başlıklı yazısında; Osmanlı Döneminde faaliyet gösteren Dar-ül-muallimat okulları eleştirilmektedir. Yazıya göre Osmanlı Devletinde kız çocukları için ibtidadi ve rüşdiye okulları yok denecek bir haldeydi. Dar-ül-muâllimât İstanbul’da ve taşralardaki kız rüşdiyelerine muâllime yetiştirmek esasına dayalı bir mektebdir. Dar-ül-muallimat okulları ilmen hocalık vasfına haiz kadınlarda yetiştirmezdi. Çünkü Dar-ül-muallimaz idadi derecesinde bir mektep olarak açıldığı halde muntazam bir rüşdiye kadar aranılan özelliklere vakıf değildi. Tarih, hikmet, fizyoloji, edebiyat hatta tarz-ı tederisi öğrenmek için pedâgoji bile okumuyorlardı. Bütün program biraz kavâid, zararsızca bir Türkçe, biraz Farsi, hesap ve coğrafyadan ibaret idi. Bu okullarda yetişen kız çocuklarının ahlaki seviyeleri bayağı düşerek, edepten ahlaktan yoksun hale gelmişlerdi.

Meşrutiyetin ilanından sonra Amerikanın muhtelif kolej ve rüşdiyelerin programları araştırılmış, bu programlar günün şartlarına göre Osmanlı Devletindeki okulların bünyesine yüksek bulunmuştur. Yazar Amerika Mektep programlarıyla Osmanlı Devleti bünyesinde faaliyet gösteren Üsküdar Amerikan Koleji programını karşılaştırarak Osmanlı Devletinin gelenek ve göreneklerine, erkek, kız, mezhep ayrımı yapılmadan oluşturabilecek bir mektep projesi üzerinde çalışmıştır. Yazarın projesine göre;

İbtidai mektep binası dikkate alınarak, İstanbul'da bulunan bütün talebelerin gidip gelmesi yönünden kolay olacak bir merkezde olması gerektiği, odalardan ziyade dershanelerin geniş olması, kütüphaneye elverişli bir salon, kimya, hikmet için küçük veya büyük bir laboratuvar, müdüre ve muallimlerin istiharati için yazıhane ve salon, muntazam bir yemekhane, kız öğrencilerin sağlıklı bir yapıya sahip olmaları için oluşturulabilecek bir bahçe ve sade bir jimnastik salonu, Mektebin Müdürelîği için alanında uzman bir Amerikalı kadın getirtilmesi, Mektepteki derslik sayısının 4'ü rüşdiye, 4'ü idadi olmak üzere toplam 8 sınıftan ibaret olması gerektiği, lisan Türkçe olmakla beraber İngilizce mecburi olmalı, Osmanlı Devleti bünyesindeki diğer milletleri de dikkate alarak Bulgar, Rum, Ermeni lisanlarını bilen muallimlerin bulundurulması gerektiği, İdadi sınıflarına aday olanların lisanı Türkçe, gayr-i müslim olanlar ise kendi lisanlarını okuyup yazabilmesi gerektiği, Türklerin İngilizce ve Türkçe'den başka Fransızca yahud mektepte bulunan diğer lisanlardan birini 3 sene tahsile mecbur edilmesi gerektiği, Derslerin haftada 15 saati mecburi olması, fakat talebenin 17 saatten fazla çalıştırılmaması, Rüşdiyenin 3. ve 4. Senelerinde haftada bir saat diplomalı bir terzi tarafından biçki ve dikiş dersi verilmesi gerektiği, Rüşdiyenin 3. ve 4. senelerinde işinin ehli bir kadın tarafından haftada bir buçuk saat ufak ve temiz bir numune mutfağında yemek dersleri verilecek ve her talebe yemek veyahud beyciği derslerinden birini seçebilecek ve mutlaka ikisinden birini öğrenecek, İlk üç sene Rüşdiye sınıflarında, Türkçe ve İngilizce lisanları, Hesâb, Coğrafya, Kıraat-ı Fenniye, Muhtasır-ı Osmanlı Tarihi, Türkler için Fransızca Diğerlerinin Milletine göre Bulgarca, Ermenice, Rumca, Müslüman Talebeye Ulûm-u Diniye, Muâllimât-ı Medeniye, İktisâd-ı Aile, Tarih-i İslâm dersleri görecekti. İdâdiye sınıflarına geçtikten sonra esaslı bazı şeyler okumak mecbûri olmakla beraber fenni ve edebi diye şâkirdleri iki tarık-ı tahsilden birini ihtiyarda hür bırakmalı.

Cebir, Hendese-i Müstaha, Hikmet veyahûd Fiz-biyoloji, Tarih-i Umûm-i, Edebiyat, İlm-i Ahlâk, Piskoloji, Pedagoji mecbûri add edilmeli. Fakat fenni veya edebi kısımda tahsil etmek isteyen talebenin hendese-i mücesme, mislisât, heyet, Sosyoloji, Tarih-i Tabii, Hıfz-ul-saha, Kimya, Sanayi' Nefise, Tarih-i Felsefe arasında seçme hakları olmalı.

Mektebin bir mevsıkı kısmı almalı ve muktedir bir müdür bir iki muâvin tarafından talebeye ihtiyâri olarak mükemmel bir tahsîl verilebilmeli, haftada bir defa olmak üzere kara kalem, isteyenlere sulu boya resim göstermeli.

Mektebde okutturulacak bazı kıratlar tercüme edilmek, malumât-ı medeniye, ilm-i ahlak, piskoloji vesâire mekteb kitabı tarzında yazılmak veyahûd tercüme edilmek üzere erbâbına tevdi etmek iktizâ edilmelidir.

3.17.57. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 30 Şaban 1326, Rûmi 13 Eylül 1324 tarihli 57. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; “Siyasiyat”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Mesâil-i Mühimme-i Dahiliye – Şimendüfere Vaz’yed Mes’alesi” , “Dahili ve Harici Telgraflar”, “Siyasiyat-ı Mühimme-i Hariciye – Fas Ahvali”, “İntibahata Müdahale”, “Sefâret Memurluğu ve Şehbenderliği” öne çıkan konular konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazar Hüseyin Cahid’in dahili siyasetde “Bir Fikir” başlıklı makalesinde Heyet-i Vükelanın seçimi hususuna değinmektedir. Meşruti hükümette vekillerin reisi Meclis-i Mebusanda çoğunluğu elinde bulunduran fırkanın içinden seçilir, seçilen kişi fırkasının kendisine verdiği görev ile diğer fırkalar ile anlaşma yoluna gider, sonuçta ortaya çıkan heyet ile milletin iradesini resmen kullanmaya başlar. Kanun-u Esaside Sadr-ı Azamın Meclis-i Mebusanın azasından olacağına dair açık bir hüküm olmadığı için Kanun-u Esasinin bu doğrultuda düzenlenmesi gerekmektedir.

Meclis-i Mebusan azaları arasında Nezaret işlerini layıkıyla yapabilecek zatlar bulunmamaktadır. Bunun için Avrupa’dan işinin uzmanı kişiler getirtip Nezaretlerin asıl işleriyle bu kişilerin meşgul olması gerekmektedir. Bu suretle Osmanlı Nazırları ihtisas erbabı olmasalar bile başarıyla idari işleri yapabileceklerdi.

Dışarıya karşı Osmanlı Devletinin siyasi, mali itibarını temin etmek için Memalik-i Osmaniye’de sağlam ve özellikle istikrarlı bir hükümet oluşturmayı herkes istemelidir. Osmanlı Devleti bünyesinde günün şartlarını göre yapılan son istikrazda Bank-ı Osmaniye’nin memleket için son derece ağır ve kabul edilemeyecek şartlara zorlanması, yabancı sermayedarların Osmanlı içişlerini küçümsemeleri meşrutiyet idaresinde sağlam istikrarlı bir hükümetin tesis edilmesini gerekli kılıyordu.

Bunun için Avrupa kabinelerinin de Osmanlı Devletine güvenmeleri, yakın davranmaları için Sadr-ı Azam Kamil Paşa başkanlığında bir hükümet kurulması fikri belirtilmiştir. Kamil Paşa, Avrupa Devletleri tarafından tanınan tecrübeli bir devlet adamıdır. Kamil Paşa’nın Meclis-i Mebusan azalığı oluşan tereddüdüleri ber taraf edeceği, Kamil Paşa başkanlığında kurulabilecek Heyet-i Vükela Osmanlı Devletine yarar sağlayacağı belirtilmektedir.

Genç nazırların tecrübeli yaşı kemale ermiş bir devlet adamının başkanlığı altında toplandığında Osmanlı Devletinin ıslahı, selameti için çalışıldığında dışarıya karşı ciddi bir teminat oluşacaktır. Bunun için yazar Sadr-ı Azam Kamil Paşa'nın Meclis-i Mebusanda aza olmasını temenni etmektedir.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; Avrupalılar vicdân-ı medeniyyeti teheyhüc eden i'tisâfâta nihayet vermesi, Ermenileri de istifade ettirecek ıslahât programının uygulamaya konulması için müdahaleye karar vermişti. Osmanlı Devleti üzerinde böyle bir baskı yapılmakla birlikte Şark Meselesinde bir buhran meydana getirmemek için tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Selânik Limanında Lenkerândâz bulunan on sekiz İngiliz Savaş gemisi birkaç saat zarfında Kal'a-i Sultaniye boğazına girebilirdi. Buna mukâbil Sivastopal'daki Rus Donanması da harekete hazır bir halde duruyor. Odessada 80 bin Rus askeri toplanmıştı. Durum ikinci bir Kırım Muharebesinin başlangıcında bulunduğu zannını vermekteydi. Fransa, İstanbul'a karşı olabilecek silahlı müdahalede İngiltere'ye iştirak etmekle harbin içine girmiş olacaktı. Tam bu sırada Biriston – Beretlü Kabinesi Bahr-i Sefid Donanmasını İzmir'e gönderdi. Der-saadette bulunan sefirlerinin maiyyetinde bir ikinci vapur bulundurulmasına müsaade edilmesine Osmanlı Devletinde talep edilmekle işin içinden çıkılmıştı. İşte bu suretle müştereken hareket edilerek boğazlar meselesinin konu olması ber taraf edilmiş bulunuyordu.

Avrupa kabineleri arasında olan anlaşmazlık, Ermenilerin tehditkar tutumları özellikle 26 Ağustos 1896 günü Bank-ı Osmanide meydana gelen saldırı, Avrupa devletlerini harekette aciz bırakıyordu.

1879 senesi sonbaharı başlangıcında Lord Salisbori'nin ortaya koyduğu tavır ve hareket Fransa ve Rusya'nın politikasının ne kadar doğru olduğunu gösterdi. 25 Eylül 1879 yılında İngiltere Hariciye Nazırı ile Avusturya Hariciye Nazırı Kont Gelohfski arasında bir itilaf meydana geliyor. İngiltere Başvekili Lord Salisbori devletlere gönderdiği muhtıradaki Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün korunması ve buna yönelik yapılacak ıslahatlardan bahs ettikten sonra “Avrupa'nın alucenâbı kendi fenâlıkları yüzünden harab olmak üzere bulunan bir hükümetin mevcûdiyetini idâmeye kâil olacak dereceye varmayacağı aşikârdır. Meger ki bu fenâlıklar büsbütün ortadan kaldırılabilirsin” demiştir. Bunun üzerine Fransa Hariciye Nazırı Mösyö Hanutu irad ettiği nutukta Fransa'nın menfaatlerini ve vazifelerini belirterek

hedefsiz bir politikanın Fransa'nın işine gelmeyeceğini söylemiştir. Mösyö Hanutu 12 Kanun-u Evvel tarihli bir notada Fransız – Rus politikasının takip ettiği programı ve bu yöndeki müzakereleri hem esas hem sınır olmak üzere kabul edilecek üç noktayı işaret ediyordu; Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü muhafaza etmek, Avrupa'nın müşterek müdahalesine müsaade etmemek, münferid hareketlerde bulunmamak aynı zamanda Bab-ı Aliye bir nota göndererek savaflara bir son verilmediği ve Avrupa'nın talepleri yerine getirilmediği taktirde Osmanlı Devletinin içine düştüğü durumdan kurtarmanın mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Mösyö Hânuto Teşrin-i Evvelin on altıncı günü Paris Sefiri Münir Beyi davet ederek Rahib Sâlvatori katl eden Mazhâr Bey derhal tevkif olunmadığı, Ermenilerin muhakemesi için teşkil olunan olağanüstü mahkeme hemen kaldırılmadığı, Girid Valisinin arzusuna göre hareket etmesi için mahalli memurlara askeriyesine emir verilmediği halde Mösyö Kambonun İstanbul'u terk edeceğini ifade etti. İngiltere'nin bu hareketinden endişeye düşen devletlerde Fransa'nın programını kabul eyledi. Avrupa Devletlerinin bu isteklerini dikkate almak zorunda kalan Osmanlı Devleti genel af, Urmaniyân Efendinin Ermeni Patrikliğine seçimine müsaade ve Ermeniler için oluşturulan olağanüstü mahkemeyi kaldırıyordu. Bunun akabinde karışıklıklar yavaş yavaş azalmaya, cinayetlerin arkası kesilmeye başlamıştı. Ama Ermeni Meselesi hala devam ediyordu. Hatta Mösyö Kambon Hâriciye Nezâretine yazdığı bir tahrirâtda “Ermeni Mes’elesinin fasl ve tesviye edilmesi mümkün değildir.” diyordu. Ancak Fransız politikası Avrupa'yı tehdit eden tehlikenin önünü alarak, devletler arası oluşacak karışıklıkları men etmeye muvaffak olmuş, diğer taraftan Hânuton'un, Bulgar veliahdı Boris'in Paris'te 1896 senesi kışında Ortodoks ayininde vaftiz etme merasiminin gerçekleşmesi şartıyla Rus İmparatoru ve Bulgar Prensi arasında hasıl olan anlaşmazlığın Makedonya'ya sirayetini ve Bulgaristan'ın ayaklanmasını engellemiştir. Fransa, içte ve dışta meydana gelen karışıklıklara rağmen elde ettiği bu sonuç Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün korunması politikası ortaya atılmak üzere elde edilmişti.

1895 – 1896 buhranından Fransız ve Rus politikasına sâik olan son sebebi Mısır'da aramalıdır. İngiltere Hükümeti. Fransa ve Rusya arasındaki itilâfi kırmak için her şeyi yapmıştı fakat her defasında muvaffakiyetsizliğe uğramıştır. Ancak İngiltere'nin haricen meydana gelen tesiri ile elde edemediği sonucu oluşturmuştur. Fransa'da muhalif fırka ile Mehlin – Hânuto kabinesi arasında şiddetli bir münakaşa ve mücadele oluşturmakla meydana getirmiştir.

Başkaları tarafından alevlendirilen Ermeni Meselesini Fransa – Rus politikası durdurmuş, Fransa elden geldiği kadar engellemeye çalışmış ve bunu yaparken de hem kendi selametini tehlikeye hem de Avrupa’yı bir şark buhranının içine atmamayı özen göstermiş iken muhalif fırka, ortak güdülen bu politikayı Ermeni meselesinden mesul tutmak istiyordu. Bu münakaşa Ermenilerin amacına hizmet etmedi. Ancak siyaset dünyasında, Fransa’nın kuvvetini teşkil eden, İngiltere’nin hareket serbestisi sağlayan bu politika aleyhine Fransız efkâr-ı umûmîyesini ayaklandıрмаğa muvaffak oldu. İşte İngiliz politikası bu suretle kısmen muvaffak olmuş, Fransa’da siyasi bir ayaklanma ve Radikal Fırkasının iktidara geçmesine yardım ederek Fransız – Rus ittifakının beraber hareket etmesini kısmen engellemiş oluyordu.

Almanya’ya gelince: bu defaki buhranda kârlı çıkmıştı, daha doğrusu bundan asıl o kâr etmişti.

Gazetenin “Mesâil-i Mühimme-i Dahiliye – Şimendüfere Vaz’iyyed Mes’elesî” başlıklı yazısında; Osmanlı Devletinin, Bulgaristan İmaretî olan münasebetinde Bulgaristan arazinden geçen Şimendüfer hattının, Bulgaristan İmaretî tarafından grev bahanesiyle askeri işgal alındıktan sonra greve son verildiği ve bu yöndeki müşkülât ber taraf edilmiş bulunduğu halde askeri işgalin devam etmiştir.

Şimendüfer hattı meselesi 1878 Berlin Antlaşması imzalandığı zaman ortaya çıkmış ve antlaşmada bu hatta yönelik bazı önlemler alınmıştı. Berlin Antlaşmasınının 10 uncu, 20 inci ve 38 inci maddeleri mütalaa edildiğinde Bulgaristan İmaretî, Doğu Rumeli Vilayeti ve Sırbistan memleketi vazife ve hukuk bakımından Osmanlı Devletine bağlıydılar. Yine Berlin Antlaşması gereğince şimendüferlerin geçtiği noktalarda gümrük işlemlerinin teftişatı gibi hususları tezkere eylemek üzere ilgili devletlerin bir mukavele yapmaları lüzumu gerekli görülmüştü. 1881 ve 1882 senelerinde müzakerâtı devam eden bu mukavele-nâme Convention a Qautre yani Dörtler Mukâvelenâmesi ismiyle anılmış olup, 21 Mart 1882 tarihinde Osmanlı Hükümeti murahhası olup o sırada Viyana Sefiri bulunan Sadah Paşa’nın ortaya koyduğu bir beyannameden ibarettir. Mukavelenameye Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Doğru Rumeli ve Sırbistan haricinde Avusturya’da imza atmıştır. Avusturya Selmin cihetinde daha kestirme bir hat inşasını taahhüd ettiğinden ve birde Şark Şimendüferleri meselesinden dolayı bu mukavelenâmenin tezkere ve

tanzimine az çok alâkadar bulunmakta idi. Zaten Berlin Mûâhede-nâmesi de bu ciheti tamamen tasrih etmiş idi.

Dörtler Mukavelenamesinde hattın uzatılması ve tamamlanması için 1886 senesine kadar süre veriyordu. Ancak Şark Şimendüferleri'nin Bulgaristan yönünden Avrupa hududuna ulaşması ancak iki sene sonra yani 1888 yılında son bulabildi. İşte bu mukavelenâmenin ikinci fıkrasının “Sâniyen...” diye başlayan mündericâtı Bulgaristan'ın hutut-u mezkûre sebebiyle gerek Osmanlı Hükümeti ve gerek Avusturya ve Sırbistan'a karşı hattın işlemeden vesaîresinden dolayı sahip olduğu taahhüdatı tazmin eder. Hattın bütünlüğünü temin için bu dört hükümet kumpanyaya karşı bir taahhüd altında bulunmaktadırlar. Buna rağmen Bulgaristan, hattı askeri işgal altında tutarak bu taahhüdü çiğnemiş oldu.

Mukavelenâmenin 13.maddesi gereğince anlaşma yapılan devletlerin arazileri üzerinden geçen hattın her türlü karışıklıklara rağmen işlenmesi hükümetler tarafından teminat altına alınmıştı.

19.madde ise “Hükümât-ı muâkdeden her biri işbu mukâvelenâmeye esâs olan hutut-u hadidiye işletme umûrunu kendi arazisi üzerinde kontrol etmek salâhiyetini muhâfaza eder tâ ki işletme umûru muâmelât beyn-el-milel ihtiyâcâtına ve hükümât-ı aidesi tarafından tekrar eden ahkâmın her zaman tevaffuk etsin.” diye belirtilmektedir.

Bulgaristan yapılan antlaşmaya rağmen, antlaşma şartlarını ve taahhüdlere çiğneyerek Şark Şimendüferleri Kumpanyasının kendi arazisi üzerinden geçen hattı işgal etmeye devam etmiştir.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde Dahili Telgraflara bakıldığında;

Sofya 24 Eylül tarihli telgrafta; Yarı resmi bir gazete Şark Şimendüferleri meselesinden dolayı Bâb-ı Alinin yazdığı nota ile Bulgaristan'ın buna verdiği cevabı yayınlamaktadır. Bulgaristan İmaretı verilen notaya cevabında Şark Şimendüferleri şubelerinin kumpanyaya teslimi ile kumpanya ile imaret arasında hal olunacağını bildirmiştir. Bulgaristan hükümeti henüz talebini belirtmemiş bu nedenle kumpanyanın vekili ile imâret arasında görüşmeler başlamamıştır.

Peşte 24 Eylül tarihli telgrafta; Avusturya Prensi Ferdinand, Avusturya Hariciye Nazırı Baron Derental'i huzuruna kabul ederek, yarım saat kadar görüşmüşlerdir. Görüşmenin ardından Baron Derental Viyana'ya dönüş yapmıştır.

“Harici Telgraflar”da öne çıkan konular;

Londra 23 Eylül tarihli telgrafta; Ajans Royterin haberine göre İran Şâhının, İngiliz – Rus notasına verdiği cevaptan bahsetmiştir. Şâh İran yeniden seçim yapılmasını emir etmekle ve parlamentoyu toplanmaya davet etmeyi kabul ediyor; ancak seçimlerin yapılması ile meclislerin toplanmaya davet edilme tarihinin kendi tarafından belirleneceğini bildiriyor. Resmi haberlere göre İran Kazak askeri İngiltere Sefârethânesinin yerli muhâfızlarına taarruz etmişlerse de Kazakların Kumandanı tarafından icrâ olunan teşebbüsât üzerine hâdise kapanmış olduğu bildirilmektedir.

Paris 24 Eylül tarihli telgrafta; Fransa’da Meclis-i Vükela, Meclis-i Mebusan ile Meclis-i Ayan’ın toplanmasına karar vermiştir. Fransa Hariciye Nazırı Mösyö Pişo, Almanya’nın Fransız – İspanyol notasına verdiği cevabı Meclise tebliğ ettiği bildiriliyor.

Paris 24 Eylül tarihli telgrafta; “Gazet Dofrânkafuret” tarafından yayınlanan makalede Sen Sebâstiyandaki haberin İspanya Meclis-i Meb’ûsânı azâsından ve Nazar-ı Sâbıkadan Mösyö Villânosevâ tarafından Fransa ve İspanya’nın Fas meselesindeki vazifesi hakkında bazı gizli bilgilerin bulunduğu bildirmektedir.

Londra 24 Eylül tarihli telgrafta; Devili Kamrenikal gazetesine göre Almanya’nın Fas notasına karşı verdiği cevap, kullandığı üslup ihtiyatlı davrandığını gösterdiğini, Almanya’nın El-cezire ahidnamesini değiştirmek arzusunda olmadığını gösterdiği belirtilmektedir.

Gazetenin “Siyasiyat-ı Mühimme-i Hariciye – Fas Ahvali” başlıklı yazısında; Fas’da Molla Hafız’ın tasdik-i imareti ne gibi kayıt ve şart ile mümkün olacağı hakkında Fransa ve İspanya Hükümetleri arasında kararlaştırılan nota El – Cezire ahidnamesine imza atan devletlere tebliğ olmuştur. Bu tebliğe devletlerin çoğunluğu cevap verdiği halde Almanya Hükümeti cevabını geciktirmişti. Bu durum Fransa’daki siyasi ortamı telaş ve endişeye düşürmeye başlamıştı.

Molla Hafız, Tunca’da imaretini ilan ettiği zaman Almanya Hükümeti, Fas’da sulh ve sükunetin bir an evvel gelmesi için yeni emirin imaretinin onayının bir önce onaylanması gerektiğini resmen beyan etmiş ve bu suretle diğer devletlere öncülük etmişti. Fransa Hükümeti kendisine karşı barışı kullanmış, Fas’da Avrupalılar aleyhine cihad ilan etmiş bir zatın imaretinin tasdikinin doğru bir hareket olmayacağı görüşünü ileri sürmüştür.

Almanya Hariciye Nazırının Berlin’de bulunan Fransa ve İspanya sefirlerine gönderdiği cevapta; “Fas’da ahvâlin kesb ettiği şekl-i cedide sebebiyle mevki’ hükümete geçen Molla Hafızın tasdik-i imâreti için ancak bi-l-cümle devletlerin menâfi’ müşterekeleri esas olabileceği hakkında Fransa ve İspanya Hükümetleri ile Almanya arasında itilâf mevcûd olduğunu” ve “Binaen Aliyye işbu menâfi’n icâb etirdiği ba’zı te’mînâtın Molla Hafız’dan talep edilmesi hakkında Almanya Hükümetinin bir güne itirâz olamayacağını” söylemiştir.

Molla Hafız, Tunca’daki heyet-i sefiraya bir resmi mektup göndererek Fas’taki imaretinin tasdik edilmesini aynı zamanda El-Cezire Ahidnâmesinin bütün hükümlerini ile bu hükümlerin tatbiki için gerekli bütün tedbirleri kabul edeceğini beyan etmiştir.

Gazetenin “İntibahata Müdahale” başlıklı yazısında; Mebusların seçiminde hükümetin müdahalesinden bahsedilmektedir. Böyle bir müdahalenin tehlike sonuçlar çıkarabileceği, meşrutiyet gereğince milletin desteklediği fırkaların Meclis-i Mebusanda vekilleri bulunması gerekmektedir. Şayet milletin duygularına arzularına isteklerine tercüman olacak vekillerin bulunmaması durumunda devlet ciddi bir sorunla karşı karşıya kalabilir. Tarihte buna örnek verilecek olursa Fransa’da Lûî Filip ile 3. Napolyon işte bu yüzden başarısız olmuştur.

Hükümetler bir takım vaadlerle veya tehditlerle seçim işine karışmamalıdır. İngiltere 18. asırda münthabileri kandırmak için bir takım lütuflar ihsan eder, nakden yardım da bulunurdu. Daha sonraları ise müntheplerin ağzına bir parmak bal çalınarak, yollar, limanlar, rıhtımlar, şimendüfer hatları yaptırılacağı, tüccarlara nakdi yardımda bulunacağından bahs edilerek vaad edilen parlak programlar ile fikir celbi yapılıyordu.

Mezheb Nezaretindeki seçimlere müdahale edilemezdi, çünkü Katolikler üzerinde büyük bir nüfuzu olan rahibin istediği adaya oy vermeyecek, adaya muhalefet edecek bir Katolik düşünülemezdi. Bu yüzden rahibin seçimlere müdahalesi kesinlikle uygun değildi.

Gazetenin “Vatan” Mütercimi Serâkim Rizos Efendi başlıklı yazısında; Mekteb-i Sultani mezunu Serâkim Rizos Efendi Vatan gazetesini Rumcaya tercüme ederek Selanik’te yayınlamıştır.

Gazetenin “Sefâret Memurluğu ve Şehbenderliği” başlıklı yazısında; Osmanlı Devletinde sefaret memurluğu ile şehbenderliğin ayrı ayrı meslekler olarak belirtildiği, şehbenderlikler Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Sultâni mezunlarına hasır edilmiş ise de nizâmname ahkâmına katiyen riâyet edilmeyerek seçim emri keyfi bir surette icrâ edile gelmiş, bu memûriyetlere tayin olunanlarda şartlar ve gerekli vasıflar kesinlikle dikkate alınmamıştır. Biraz Fransızca bilmek sefâret ve şehbenderlik hizmetlerine alınması için yeterli görülür, bazı kimselerde de bu ufak meziyet de aranmıyordu.

Bu durum belirtilen şekilde devam ettiğinde Osmanlı Devletinin dış siyasetinde ve ticari ilişkilerinde aksamalar meydana gelmesi kaçınılmazdı. Çünkü bir memur vazifesini ve vazifesinin gereklerini bilmezse işini gerektiği şekilde yapamaz.

Şurây-ı Devlet Tanzimât-ı Dâîresince bu durum dikkate alınmış, Hâriciye Nezâretinden gönderilen lâhiye üzerine sefâret kitâbetleriyle şehbenderliklere Mekteb-i Hukuk ve Mülkiye mezûnlarının imtihansız ve Mekteb-i Sultâni ve sâir Mekteb-i İdâdi me’zûnlarının Ulûm-u Hukûkiyeden imtihan edilmek kaydıyla tayinlerine ve bir mektebten mezun olmayanların hiçbir suretle bu memûriyete atanmayacaklarına karar verilmiş idi.

Gazetenin diğer haberlerinde öne çıkan konular; Nuye Ferâye Perese Gazetesinin 13 Eylül 1908 tarihli nüshasında, İttihâd ve Terakki Cemiyetinin Paris Merkezi Reisi Ahmed Rıza Bey⁵², Avusturya ve Macaristan Hâriciye Nâzırı Baron Derentâl tarafından kabul edildiği, yarım saat süren görüşmede Hâriciye Nâzırı Baron Derentâl, Osmanlı Devletinde meydana gelen inkılap hareketinin kan dökülmeden gerçekleşmesinden dolayı memnuniyetini dile getirerek, bu değişimin devam etmesini arzu ettiğini, Osmanlı Devletinde oluşan yeni idarenin kanundan ayrılmamak barış esaslarını yerine getirdiği sürece devletlerin yardımını esirgemeyeceğini beyan etmiştir.

⁵²Ahmet RIZA: İstanbul 1857 doğumlu. Ölümü, 26 Şubat 1930. Babası Ali Bey, Hariciye Nezareti’nde görev yapmış, Şura-yı Devlet ve Ayan Meclisi üyeliklerinde bulunmuş, ancak 1879’da Konya’ya sürgün edilmiş. Annesi Avusturyalı. Annesi aracılığıyla Batı kültürü ile tanışmış. Babasının sürgün yaşamında Anadolu köylüsünün sıkıntılarını yakından izlemiş ve tarımın önemini kavramış, bu nedenle de Sultani’den sonra Fransa’ya tarım eğitim için girmiş, ama babasının ölümü üzerine dönmüş. Bursa’da önce Mülkî İdare İdadî’sinde öğretmen ve müdür, sonra Bursa Maarif Müdürü. Yetkin, Çetin, *a.g.e.*, s.776

Ahmed Rıza Bey, Avusturya ve Macaristan Hariciye Nazırına verdiği cevapta; İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihtilal taraftarı olmadığı, Osmanlı Devletinde yapılacak olan ıslahatlar için şiddetli tedbirler alınmayacağını, İttihat ve Terakki Cemiyetinin yeğane arzusunun Avrupa Devletlerinin teveccühünü kazanmak olduğunu, dış siyasette Jön Türkler tarafından mevcut olan durumu muhafaza etmek ve Osmanlı memleketlerinde asayişin teminine çalışacaklarını beyan etmiştir.

3.18.58. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 1 Ramazan 1326, Rûmi 14 Eylül 1324 tarihli 58. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; Dahili Siyasette “İntihabat Meleseleleri”, “Mesele-i Mühimme-i Dahiliye – Şark Şimendüferleri ve Bulgaristan”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, Mesâil-i Mühimme-i Hâriciye “Matbûât Kongresi – Prens Bolov’un Nutku”, “Mesârif-i Devlette İktisâd Kanunları” öne çıkan konular konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazar Hüseyin Cahid’in “İntihâbât Meselesi” başlıklı yazısında; Osmanlı Devletinde 1908 yılının Teşrin-i Sânisinde Meclisi Mebusan’ın açılması bunun için mebus adaylarının seçilip İstanbul’a gelmesi gerektiği belirtilmektedir. İstanbul’da seçime yönelik bir faaliyetin olmadığı, Meclis-i Mebusan’ın seçiminin yapılabilmesi için İstanbul’da bir belediye teşkilatına gerek olduğu, dairelerin çoğunda seçimlere yönelik vazifelerin yapılmadığı belirtilmektedir. Seçimlere başlayabilmek için öncelikle bir teftiş heyetine gerek olduğu, bu teftiş heyetinin üyelerinin 10’u dışardan, 10’u ise belediye daireleri azalığından en çok oy alanlar arasından tayin olunması gerektiği belirtilmektedir. Seçilecek olan mebusların da vilayetlerdeki çoğunluğu teşkil eden unsurları temsil edecek nitelikte olması gerekmektedir.

Gazetenin “Mesele-i Mühimme-i Dahiliye – Şark Şimendüferleri ve Bulgaristan” başlıklı yazısında,

Londra 25 Eylül tarihli haberde; Moriteng Posta Gazetesine göre; Şark Şimendüferleri meselesinde Bulgaristan İmaretı tarafından takip edilen politika Osmanlı Devletine karşı bir tahrik ve hakaret olduğu, Bulgaristan İmaretinin bu hareketini üstlenmelidir.

Deili Grafik Gazetesi ise; Bulgaristan İmaretinin bağımsızlığını ilan etmesi Osmanlı Devletine karşı gelmesinden öte Berlin Antlaşması maddelerine hiçe saymak olduğunu, böyle bir hareketin uluslararası bir buhrana sebebiyet verebileceğini belirtmektedir.

Sofya 25 Eylül tarihli haberde; Bölgede Şark Şimendüferlerine aid el koyulan hattın Şark Şimendüferleri Kumpanyasına verilmemesine karar verildiği belirtilmektedir.

Şark Şimendüferleri meselesinde imâretin ciddi ve kesin bir surette hareket etmesi için Sofya ahalisi tarafından bir gösteriler yapılmıştır.

Bulgaristan Prensesinin Viyana da Baron Derentâl ile Şark Şimendüferleri meselesine ve Devlet-i Aliye ile Bulgaristan imareti arasındaki ihtilâfa dair mülâkat edeceği Veçernâ Posta Gazetesinde yazılmıştır.

Bulgaristan İmâretinin Nafiâ Nezâreti müfettiş Kara Kaşef Efendi, Şark Şimendüferlerinin istasyonlarında çeşitli mahalde bulunan depoları teslim etmek üzere Sofya'dan Yanbolu ya azimet etmiştir.

Şark Şimendüferleri meselesinde gününde çıkan gazetelere toplu olarak bakıldığında Bulgaristan'ın hattın işgalinden vazgeçmediği, bu durumu da Keşûf Efendi hadisesi ile bağlantı kurarak bağımsızlığını ilan etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekamül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında, Bu buhrandan asıl kârlı çıkan Almanya olmuştur. Berlin Antlaşmasından beri İstanbul'da oluşturduğu etki ve nüfuz Osmanlı Devletinde gittikçe artıyordu. Ermeni meselesinde İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı Osmanlı Devletinin yanında olmuştu. “Avrupa Hey'et-i Düveliyesinin serbest bir rengi” saffetiyle hareketten ferâgat etmedi. Almanya buna karşılık Osmanlı Devletinden şimendüferler imtiyazı, Almanya fabrikalarına hammadde, Almanya ticaretine serbestlik istiyordu.

Girid ve Yunan olayları Almanya'nın Osmanlı Devletindeki itibarını daha da yükseltmişti. Bu durum İngiltere, Fransa ve Rusya'nın hoşuna gitmemişti. Fransa Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü koruma politikasını sürdürmek istemekle beraber Yunanlılara karşı beslediği his ikilem arasında kalmasına sebep olmuştur. Fransa Girid buhranının başında Girid Ceziresine, Osmanlı Devletinin tabiyetinde kalmak şartıyla Prens Jorjin'e muhtariyet teklif etmişti. Osmanlı Devletinin Girid üzerindeki hakimiyetini ortadan kaldırmak, Girid'i denizlerde nüfuzu galip ve Mısır'da hakim olan İngiltere'nin keyfi idaresine bırakmak demek olurdu. Bu duruma Rusya ve Fransa razı göstermezdi.

İstanbul'daki nüfuzu bu buhran üzerine daha da artan Almanya İmparator 2. Kilyevm önderliğinde Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün taraftarı değil, aynı zamanda Alman sanayi ve ticaretinin menfaatine olarak zat-ı şahanenin dost ve müttefiki olmuştu. İmparator 2. Kilyevm'in 1898 yılında İstanbul'a ve Filistin'e olan

seyahati bu samimiyetinin göstergesi olarak telakki edilmişti. Bu suretle Osmanlı memleketi üzerinde Almanya'nın hükmü ve nüfuzu başlamıştı.

Son senelerde Almanya'nın İstanbul'daki siyasi nüfuzu ve iktisadi faaliyeti gittikçe artmıştır. Osmanlı Devleti, memleketinde meydana gelen bu Alman nüfuzundan zaman zaman kurtulmak istediye de muvaffak olamamıştır. Osmanlı Devleti istese de bu durumdan kurtulamazdı. Çünkü Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya'ya göre Adalar Denizine ve Basra Körfezine ilerlemeye bir engel, İngiltere'ye göre de Hindistan yolları ile Moskova arasına çekilmiş bir setti. Almanya'ya göre Osmanlı Devleti kendisiyle sınır olmamasına rağmen muhtaç olduğu bir müttefik idi. Osmanlı Devleti olmadan Asya yollarında ve doğuda ticareti için gerekli mahreçleri ne tedarik edebilir ne de bu mahreçleri muhafazaya muktedir olurdu. İngiltere ve Rusya'ya göre Osmanlı Devleti "Vasıta", Almanya için "Maksad"tır. Almanya, Osmanlı Devleti'nde ticareti faaliyetlerini yürütebilecek sahayı bulmuştu. İslam memleketlerinde Osmanlı Devletinin halifelik nüfuzunu kullanmak Almanya'nın menfaatlerinin daimini ve esasını teşkil etmektedir. Bu durum İngiltere'yi telaşa düşürmeye başlamıştı. 1878 yılında İngiltere'nin takip ettiği politikayı şimdi Almanya takip etmeye başlamıştı. Almanya'nın Balkanlar'da ve Asya'daki nüfuzu Hindistan yollarını korumaya mecbur olan Mısır'a hakim olan İngiltere'yi telaşa düşürmüştü. Almanya'nın Osmanlı Devleti üzerinde olan nüfuzuna karşı durabilmek için İngiltere, Rusya'ya yanaşmaya başlamıştı. Hatta İtalyan'ın Osmanlı Devletine karşı olan tasavvuratını bildiği için İtalya'dan da istifade edebileceğini düşünmekteydi.

Gazetenin "Siyasiyat-ı Mühimme-i Dahiliye – İngiltere – Rusya ve İran" başlıklı yazısında; İran Şahı Vadi'nin baskıcı yönetimi sonucunda hak ve hürriyet uğurunda ayaklananlara yönelik zulüm ve işkence başlamıştı. İran Şahı ile parlamento arasında meydana gelen ihtilafta Tahran iki ordu arasında taksim olunmuş, bu karışıklık 3 günden fazla devam ederek ancak önü alınabilmişti.

İngiltere ve Rusya meşrutiyetin ilanından sonra İran hakkında bir itilaf akd etmişlerdir. Bu itilafa parlamento itiraz etmeleri üzerine İngiltere ve Rusya kendi menfaatleri ihlal edilmemek şartıyla teminat verdiler. Bu teminat ihtilal hareketına karşı tarafsız olacaktı.

Gazetenin Mesâil-i Mühimme-i Hâriciye başlıklı yazısında “Matbûât Kongresi – Prens Bolov’un Nutku”nu ele almıştır. Berlin’de toplanan Matbûât Kongresinde Fransa sefiri Mösyö Jol Kanbon 150 kişiden ibaret olan ilgililerin şerefine bir hoş geldin ziyafeti vererek, Fransa matbûâtının bir barışçıl, hürriyetperver ve adaletli olduğunu beyan etmiştir.

Başvekil Prens Bolov tarafından matbûât kongresi azâsı şerefine bir bahçe eğlencesi düzenlemiştir. Bu eğlence esnasında kongre başkanı Mösyö Sinker Prens Bolov’a nâil oldukları kabulden dolayı teşekkür etmiş bunun üzerine Prens Bolov şu cevabı vermiştir: “Matbûâtın ilk zararına Frankfurt’da validem ve hemşirelerimle beraber oturur iken uğradım. O vakit on yaşında idim. Önümde ki gazeteyi hars ve tehâlikle okuduğum için elimi bilmeyerek dalgınlıkla lamba şişesine uzatmışım. Ağır suretde cericedâr oldum. İşte ateş matbûât bu suretle ilk defa’ olarak parmaklarımı yakdı. Fakat bu yakış sonuncu olmadı. On iki sene sonra Atina sefâretinde genç bir atâşe idim. Avusturya’da çıkan büyük bir gazeteyi okuyor idim bu gazete diyor idi ki “kendi kendilerine pek çok ehemmiyet veren ve hakikatde arabanın beşinci tekerleğinden başka bir şey olmayan genç ateşelerin acemiliklerini düzeltmek için Bismârk pek çok fetânet ve dirâyete muhtâcdır. Bu genç atâşeler arasında en çekilmez biri varsa o da şübhe yok ki Mösyö Du Bolovdur.” Bu gazete nakl etdiğim fikrayı yazdıktan sonra işgal ve ahvâl-ı hariciyem hakkında ba’zı tenkidâta bulunuyor idi. Anlaşılan gazetecinin hoşuna gitmemiş. “Bir müddet sonra yine atâşe sıfatıyla Paris’de bulunuyor idim. Kendimi o kadar çabuk terakki etmiyor faz edeyor idim. Ordular da çavuşlar nasıl mülâza olmağa hevâ-heşker ta’bir-i câiz ise mülâzımlık dâine mübtelâ iseler ben de bir mevki’ sahibi olmak istiyor idim. Tâmsin muhâbir-i meşhûru Mösyö Do Boloviçi gidüb buldum. Matbûâtta bana bir yer bulup bulamayacağını sordum.

-Ciddi mi söylüyorsunuz, dedi. Eğer öyle ise sene de yirmi bin Mark irâd getirir bir iş bulmağa çalışacağım.

“İtirâf ederim ki bu teklif pek ziyâde hiss-i gurur mu okumamış idi. Fakat matbûât bu son zamanlar da pek büyüdü, şimdi telgrâf cihânın dört köşesine – müteykez bulunmağa vakit bulmadan - hakikat ve hayali neşr ediyor. Tekzibe sıra geldiği zamanlar hayal-i ale-l-ekter kökleşmiş kalmış oluyor. Vaka’ bu hayali şeylerin ba’zısı ma’sûmânedir, farza nutuklarımı tezyin için bir şâkird gibi eski inşâ kitablarını karıştırdığımdan baht eden tasvirler bu cümledendir doğrusunu söyleyeyim mi? Mekâtibin dördüncü sınıfında iken ma’lum pek fazla iktisâbdan da

bulduğumu söyler idi. Hakikat halde o vakit ki iktibâsât ve nakliyâtım hafızamdan idi. İşte bunun içündür ki beni öyle kitab karışdırır bir şâkird halinde tasvir eden mizâc gazetelerine gocunmam.

Fakat diğér ba'zı mahil şeyler vardır ki onların muzarreti daha vasa'tdır ve işte bundan dolayıdır ki, efendiler, matbûâtın da vatanperverlik hissi gibi tecâvüz kelimesinin merâdefi olmadığını ihtâra lüzûm görürdüm.” demiştir. Prens bu nutku Matbûât Kongresinde bulunanlar tarafından şiddetli bir şekilde alkışlanmıştır.

Gazetenin “Mesârif-i Devlette İktisâd Kanunları” başlıklı yazısında; Devlet kaynaklarının verimli kullanılması gerektiği anlatılmaktadır. Devlet kaynakları verimli şekilde kullanılmadığı boşuna israf edildiği vakit devlet bünyesinde ekonomik açık meydana gelerek, giderek ülkenin mahv olmasına, kaos ortamı oluşmasına, dışa bağımlı hale gelmesine neden olacaktır. Fransa Kralı 14. Lûi, fıkraya fazlasıyla nakdi yardımda bulunmasını ricâ eden Madâm Domentenone: “Bir hükümdârın çok masraf etmesi tasdik yerine geçer.” cevabını vermiştir. Devleti yönetenlerin siyasetin yanında ekonominin kuvvetlenmesi için çalışmalı, milli kaynakları, milli servetleri boşuna harcamamalıdır.

Gazetenin diğér haberlerinde;

“İlm-i Aşîya – Ma'lûmât-ı Fenniye” İlmî Aşîya gibi önemli bir dersin tekrar maarif programına alınmasından bahsedilmektedir. İlm-i Aşîya dersinin daha önce kaldırıldığı, daha sonra müfredata tekrar konulduğu belirtilmektedir.

Zonguldak'da bulunan maden kömürü işçisi greve gitmiş, asayişin aksamasına meydan vermemek için bir miktar asker gönderilmişti. Alınan tedbirler sayesinde grevin önü alınarak işçiler tekrar işe başlamıştı.

Devlet-i Osmaniye ve Avrupa başlıklı yazıda; Deili Telgraf Gazetesi “Türkiye İnkılâbı” adı altında yazdığı makalede Osmanlı Devleti ile Avrupa Devletlerinin gelecekteki münasebetleri hakkında görüş bildirmektedir. Makaleye göre Türkiye'nin ilk yapması gereken şey dış münasebetlerini sağlam bir esas üzerine bindirmesi gerekmektedir. Türkiye'de meydana gelen bütün karışıklıklar dış müdahalelerinin eseridir. Osmanlı Devleti tabiyetindeki Hiristiyanları muhafaza bahanesiyle ileriye atılan devletlerin tümü kendi mütteliklerini düşünmekten başka

bir Şey yapmamaktadırlar. Bu nedenle Osmanlı Devleti ufak bir hatanın bedeli ağır öderdi. Osmanlı Devleti II.Meşrutiyet'in ilanı birlikte adımlarını daha sağlam atmalı, dış politikasını daha sağlam esaslar üzerine kurmalıdır.

3.19.59. Nüshânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 2 Ramazan 1326, Rûmi 15 Eylül 1324 tarihli 59. Nüshasını genel olarak değerlendirdiğimizde; “Efkâr-ı Umûmiye ve Harp”, “Mesâil-i Mühimme-i Dâhiliye – Türk – Bulgar İhtilâfi”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Dahili ve Harici Telgraflar”, Osmanlı Anonim Buz Şirketi”, “Bulgaristan Ordusu”, “Sâid Paşa ile Mülakat ve Tunus – Mısır Meselesi” öne çıkan konular konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazar Hüseyin Cahid’in “Efkâr-ı Umûmiye ve Hârb” başlıklı yazısında; Bulgaristan İmareti ile olan Kapû Kethüdalığı meselesinde Osmanlı Devlet adamları büyük bir ciddiyet ile konu hakkında taviz vermeyen tutum sergilemişlerdir. Bu durum Osmanlı Devleti bünyesinde Bulgaristan İmareti ile harbemi giriliyor sorusunu akıllara getirmiştir. Meşrutî idare ile Osmanlı Devletinin daha önceki dönemlerde takip ettiği harp politikası yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştı. Sorunlar barışçıl bir şekilde diplomatik yollardan halletmeye çalışılıyordu. Bulgaristan İmareti ile harp etmek Osmanlı Devleti için zaruri olan bir durum değildi.

Gazetenin “Mesâil-i Mühimme-i Dâhiliye – Türk – Bulgar İhtilâfi” başlıklı yazısında; Nuye Ferâye Perese Gazetesine Sofya’dan yazılan bir mektupta, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yaşanan Kapû Kethüdalığı sorunu “Türk – Bulgar İhtilafı” olarak belirtilmekte, Bulgaristan Prensi Ferdinand için “Kral” tacı imal olduğu iddia edilmektedir. Bulgaristan’ın bağımsızlık arzusuyla hareket edip harp etmesi Berlin Antlaşması hükümlerini çiğnemekle beraber, Bulgaristan’ın mahvına sebep olacaktır. Bulgaristan’ın İstanbul Maslahatgüzarı Gospodin Nâcuviç, Bulgaristan İmaretinin tavrının gereksiz yere olduğu belirterek, bu durumda Osmanlı Devletinin haklı olduğunu beyan etmiştir.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında, Rusya’nın Aksây-ı Şerife doğru ilerlediği sırada Şark Meselesine yönelik ihtiyatkar bir hareket telakki ediliyordu. Rusya, Balkanlarda mevcut olan durumu korumak için 1897 yılında Avusturya ile bir mukavele imzaladı. Rusya ile Avusturya arasında mevcut olan bu itilaf 1903 yılında Makedonya’nın ıslahatının icrasına yönelik asayiş

ve sükuneti temin için Vuruştuğ'da tanzim olunan program ile bir kez daha yenilendi. Ancak ne Avusturya ne de Rusya, Almanya'nın İstanbul'daki nüfuzlarından çekinmiyorlardı. Çünkü Avusturya, Almanya'nın "Şark'a Doğru" politikasını yarı yarıya kendi politikası olarak görüyordu. Rusya ise diğer devletlerin Boğazlara sahip olmasını engellemek için Almanya'nın takip ettiği Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü muhafazası politikasını destekliyordu. Çünkü İstanbul Türklerin elinde kaldıkça Rusya asırlardan beri beslediği emelin bir gün gerçekleşeceğini hayal ediyordu. Almanya'da Rusya'nın ve Avusturya'nın menfaatlerinden beslenerek İstanbul'daki nüfuzunu koruyordu. Böylece Bismark'ın öteden beri takip ettiği üç imparatorluk itilafını teyit etmiş oluyordu.

Karadeniz ve Boğazlar Meselesinde; Şark Meselesi ile Boğazlar Meselesi daha karışık hale gelmiştir. Boğazlar Meselesi İstanbul'un Karadeniz'e açılan kısmındaki vaziyetinden ortaya çıkmaktadır. İstanbul, Karadeniz'den Adalar Denizine geçecek harp gemilerinin doğrudan doğruya ateşine maruz bulunuyordu. İstanbul'un coğrafi konumu hakkında "emsâlsiz fevâidi cami" diye kullanılan tabir bu cümlelerin içinde saklıdır. İstanbul bu konumundan dolayı kuvvetli bir devlet için önemli bir mevki, zayıf bir devlet için tehlikedir. Milli rekabet politikası ile emperyalist politikasıyla birleşince ticaret hususunda boğazlar ile denizlerin serbestisi meselesi olmuştur. "Ginaz Potmeğin" deniz savaşında Karadeniz ve Akdeniz konuya dahil olması mümkün değildi. Bir Rus gemisinin 1905 senesi Haziranında mevcut protokolleri asla dikkate almayarak konumu birçok anlaşma ve mukavele ile belirlenmiş olan Karadeniz'de kırmızı ihtilal bayrağını gezdirmiştir. Odessa limanında kanlı bir katliama sebep oldu. Daha sonra Romanya sahillerine giderek Köstence önünde kendini gösterdi. Osmanlı Devleti boğaziçine birkaç top yerleştirmeye başlamıştı. Saray-ı Hümayunda endişeye düşen Osmanlı Padişahı İstanbul civarını müdafaa eden birkaç sahil bataryasını silahlandırıyor.

Gazetenin "Telgraflar" bölümünde;

Sofya 26 Eylül tarihli telgrafta; Bulgaristan İmaretinin kendi arazisinde geçen Şark Demiryolları hattının işletildiğini, buradan gelecek olan menfaatleri zayi etmemek niyetinde oldukları belirtiliyor.

Sofya 26 Eylül tarihli telgrafta; Şark Şimendüferleri Kumpanyasının vekili bu şimendüferlerin Bulgaristan'daki aksamının imâreti şimendüferleri idâresi

marifetiyle işgâl ve idâre olunmasını Kumpanyanın talep etmiş olduğuna dâir bazı Bulgar basını tarafından yayınlanan bilgileri resmi olarak doğru olmadığı bildirilmiştir.

Viyana 26 Eylül tarihli telgrafta; “Politik Korsipondenc” gazetesinin yayınladığı bir beyannamede Bulgaristan’ın Londra memuru Mösyö Minçeviç’in ajans Ruyter muhâbiriyle yaptığı görüşmede Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesi gibi bir düşüncenin olup olmadığını belirtmeye yetkisinin olmadığı beyan etmektedir.

Kolonya 26 Eylül tarihli telgrafta; Berlin’de “Gazet Do Kolonya”ya çekilen telgrâfnâmede Bulgar imâreti efkâr-ı umûmiyeyi Şark Şimendüferlerinin kumpanyaya iâdesi aleyhine teşvik etdikten sonra şimdi arzu etse bile buna karşı durması pek güçtür, ancak bu hâli şüphesiz kendisi de istemez. Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesiyle meydana gelebilecek sonuçlar kestirilemez denilmektedir.

Viyana 26 Eylül tarihli telgrafta; Feremdenbelât Gazetesi Jön Türklerin hâfi programı diye iddiâ edilen ve Selânik’ten bildirilen şeyin gerçek olmadığını birkaç azâsının arzu ve hâvasından ibâret olduğunu ve çünkü Jön Türklerin yeni bir siyasi yol tuttuğunu ve bir maharet eseri göstermiş olduklarını belirtmektedir. Balkanlarda Jön Türkler bütün gayretleriyle ıslahat için Avrupa siyasi hayatından öğrendikleri tecrübeleriyle çalışmışlardır.

Harici Telgraflarda;

Berhâsgâdan 26 Eylül tarihli telgrafta; Rolef Boro gazetesinden alınan habere göre Mösyö Dizvoleski’nin Mösyö Şuini ziyaret etmesi eskiden beri mevcûd olan şahsi münasebetleri ve siyasi dostluğu takviye etmek arzusunu göstermektedir. Görüşmede Almanya ve Rusya hükümetleri arasında devam eden dostluğun önünde hiçbir mesele olmadığını göstermiştir.

Petersburg 26 Eylül tarihli telgrafta; Şehirde koleradan 309 kişinin hastalandığı ve 153 kişinin vefat ettiği, hastanelerdeki hastaların sayısı 1831 kişiyi bulduğu belirtilmektedir.

Viyana 26 Eylül tarihli telgrafta; Koleranın Avusturya içlerine sirayet etmemesi için sınır boyunda icra olunan sağlık teftişinde Rusya’dan gelecek olan yolcuların beş günlük tıbbi müşahadeye tutulması kararlaştırılmıştır.

Gazetenin “Osmanlı Anonim Buz Şirketi” başlıklı yazısında; Osmanlı Devletinde 1870’li yılların sonunda saray mensublarından birisine İstanbul’da ve Kale-i Sultaniye sancağı dahilinde buz üretimi ve satışı imtiyazı verilmiş, bu imtiyazı alan kişi de hakkını bir anonim şirkete devr etmişti. Şirket İstanbul’da İstinye’de bir fabrikada buz üretimi yaparak ürettiği buzları halka satmıştır. İmtiyazın süresinin bitiminde Osmanlı Hükümetinde kalması gereken alet, edevat ve makineleri başka bir yere taşımak istememiş, bu duruma belediye tarafından engel olunmuş ise de, gece vakti makineler istimbob ve mavneler ile İstinye’den Un Kapanı köprüsü civarındaki bir bira fabrikasına nakl edilmiştir. Makinaların Un Kapanı köprüsü civarı nakl edilmesinin iki türlü sakıncası vardı. Buz için kullanılacak suyun kaynakları olan Haliç’in suyu ile Terkos suyu sağlık yönünden uygun değildi.

Buna rağmen şirket burada sekiz, on seneden beri buz üretmek istediği fiyata halk satmıştı. Şirket istediği yerden suyu tedarik ediyordu. Bu durum akıllara şirketin hükümet dairelerinde korunup korunmadığı sorusunu getiriyordu. Şirketin elindeki imtiyaz fermanında fabrika, alet ve edevatının emlak vergisinden muaf olduğuna dair bir ibare olmadığı halde vergi verilmemişti. Devlet şirketin hisse karlarından hibe almamakla birlikte talepte de bulunmuyordu.

İstinye’deki buz fabrikası kötü bir binada bulunmaktaydı. Senelerce halka istediği fiyattan buz satan, devlete vergi vermeyen bu şirkette devletin alacağını bırakmaması temenni edilmektedir.

Gazetenin “Bulgaristan Ordusu” başlıklı yazısında; Bulgaristan ordusu hakkında bilgi verilmektedir. Bulgaristan ordusu 1904 yılında Sobraneye Meclisi kararıyla askeri kanun gereğince toplam 436.726 kişiden oluşuyordu. Ordunun sayısı artırılırken mevcut nüfusa ve ülkenin iktisadi yapısı da göz önünde bulundurulması lazımdır. Askerlik fenninde dikkate alınması gereken en önemli unsurlardan birisi de haberleşme araçlarının, levazım maddelerinin, mühimmatların hangi vasıta, hangi yol ve şimendüferle aktarılacağını belirlemek lazımdır. Bulgaristan bu hususları daha muntazam hale getirememişti.

Bulgaristan’da 1894 senesinde redif alayları kaldırılmıştır. 1900 senesinde alay teşkilatı yeniden icra edildi. 1899 senesinde 24 alay mıntıkasından oluşan ordu 12 liva mıntikasına ayrıldı. 1901 yılında yeniden bir düzenleme ile 36 alay mıntıkası teşkil olunmuştur. Bu durumda yeterli görülmeyerek ordu 44 mıntıkaya taksim edilmiştir. Bu mıntıklar kumandanlığına tayin edilen zabıtlar işsizlikten şikayet

ettikleri halde daha sonra maiyetlerine 144 redif zabıtı verildi. Zabitanın senelik maaşları 172.800 Frank'dı.

Askeri idarede uygulanan her türlü teamül yeni gelen Harbiye Nazırı tarafından selefinin yaptığı icraatları kaldırır. Örneğin; Cenerâl Paprikof tarafından ordunun hâl-i sefiriye ircâ'i için vaz' edilen nizâm mûcibince alayları dört nizâmiye ve üç redif taburundan mürekkebe olacakdı. Alay kumandanları bu bâbda bir takım nizâmnâmeler tertibiyle mükellef tutulmuş idi. Vatkâ ki Cenerâl "Sâvuf" mevki' iktidâra geldi, ilk yaptığı şey selefenin icrâatını fesh etmek oldu. Alaylar dört nizâmiye ve üç redif taburundan müteşekkil olacağına beş nizâmiye taburuyla iktifâ eyledi. Bu karar henüz mevki' tatbiki konulmuş idi ki yeniden bir nizâmnâme kaleme alındı. Bunda piyâde alayları livâyâya tebdil edilerek her livâyâya dört taburdan mürekkebe iki alay tevdi' edildi. Ve o sırada akd edilen istikrâz bu bî lüzûm icrâata hasır olundu.

Daha sonra yeni uygulama ile Bulgar ordusu 9 kol ordudan oluşmuştur. Almanya'nın nüfusu Bulgaristan'ın nüfusundan 15 kat fazla olmasına rağmen Almanya'nın ordusu 25 Kolordudan oluşmaktadır.

Bulgaristan 10.000 nüfusundan 128, geride ise 1092'sini geri planda bulundurmak üzere silah altına alıyordu.

Devletlerin nüfusları ile asker sayılarına bakıldığında;

Memâlik	Nüfus	Hâl-i Hazırı	Hâl-i Sefer	On Bin Nüfusdan Dâhil-i Feri'	
				Hâli Hazırı	Hâli Sefiri
Almanya	55,000,00	600,000	2,422,000	109	440
Avusturya	45,000,000	372,000	1,138,000	83	291
Fransa	43,000,000	630,000	2,589,000	146	602
Devlet-i Aliye	24,000,000	612,000	1,548,000	109	660
Belçika	7,000,000	48,000	137,000	69	196
Romanya	6,000,000	55,000	210,000	92	333
Bulgaristan	4,000,00	51,143	436,000	128	1096

Bu tablodan anlaşıldığı üzere hali hazırda en fazla asker bulunduran devlet Bulgaristan'dır. Bulgaristan ordusunun sıkıntıya düştüğü en önemli konular elbise ve su ihtiyacıdır. Bunların tavsiyesi için öne çıkan projelerde harp halinde genel yardımlara müracaat edilecekti. Ordu 100 gün sürebilecek bir harp için 6 milyon gram ihtiyaç duyulacaktır.

Son 26 sene içinde Bulgaristan'da 440.000 kişi askeri eğitim görmüştür. 26 sene için bu miktarın %26 sı vefat etmiş, %35 i de malulen askerlik hizmetinden ayrılmış, askerlik hizmetine elverişli ortalama 286.000 kişi kalmıştır. Bulgaristan ordusunda muharebe esnasında oluşacak zayıfların yerini alacak yeni taburlar yetiştirilmemiştir.

Bulgar ordusunun top ve tüfekleri son sistem olmasına rağmen topları çekecek yeteri kadar güçlü beygirler bulunmaktadır. Bulgaristan'ın müstehkem mevkiileri yoktur. Bulgaristan güneye karşı askeri harekete giriştiği takdirde mühimmât, askeri levazımı ve hastalarını nakli için ordusunun arkasında bir şimendüfere ihtiyacı vardır. Kuvvetli bir orduya karşı Köstendil ve Vubiniçe Bulgar ordusunun cephesi olsa bile Plevne-Sofya-Radomir hattı yeterli olabilirdi; fakat Edirne'den Meriç Nehri vadisine hücum edecek bir orduya müdafâa edecek olan Bulgar askeri kuvvetinin Sofya - Filibe hattının hiçbir faydası olmazdı. Çünkü söz konusu hat imtiyazlı olduğundan hatta bazı yerlerinde imtiyazdan dolayı 20 kilometreye kadar yaklaştığından düşman ordusunun süvarisine hedef teşkil edecektir.

Bulgar ordusunun hazır miktarı olan 51.143 kişiden 2.111'i zabıt, 4.122'si çavuş rütbesindedir. Halbuki bu asker bütün sene silah altında bulundurulamazdı. Çünkü buna sebep maliye idi. Yeniler mart sonlarında silah altına alınmaktaydılar. Buna göre 51.143 kişi senenin ancak altı ayı kışlalarda bulunurdu.

Bir orduda askeri eğitim görmüş kişilerin, eğitim görmemiş kişilere oranla %40'ından aşağı olursa bu ordu muntazam ordu olarak kabul edilemez. Bulgar ordusu 8000 redif zâbitana muhtaç olduğu halde ancak 2000 nizâmiye zabitanına sahiptir. Bir Bulgar Fırkası sekiz, livâsı dört, alayı iki taburdan müteşekkildir. Fransa hükümeti bile fırkalarını on altı ve livâlarını sekiz taburdan, süvâri bölük kumândanları 150'den 160 kişiye kadar kumanda ettikleri halde Bulgaristan'da süvâri bölük kumandanları ancak 50 eli 60 kişiye kumanda ediyor. Bunun yanında Bulgaristan ordusu sefahate düşkünlüğü de fazlaydı.

Gazetenin "Sâid Paşa ile Mülakat ve Tunus – Mısır Meselesi" başlıklı yazısında; Ebu-l-Ziyâ Tefvik Bey'in İkdâm Gazetesine, eski Sadrazamlardan Sâid Paşa'ya karşı yazmış olduğu mektubta Midhat Paşa'nın İzmir'deki Fransız konsoloshânesinden iltimâsına mukâbil Fransa'ya Tunus'un terk edildiği ve Mısır'da asker gönderilmediği ve bunları hep Sa'id Paşa'nın hatası olduğu yolundaki

neşriyâtına karşılık Sâid Paşa'nın ise verdiği cevapta; "Midhât Paşa'nın teslimi ve buna mukâbil Tunus'da Fransa'nın ihtiyâr edeceği mesleğe karşı müsâmaha edilmesi yolunda Bâb-ı Ali ve Hâriciye Nezâreti ile Fransa Hükümeti beyinde hiçbir muhâbere ceryân etmemiştir. Bâb-ı Ali kayûdâtı bu iddiâyâ şahid olduğu gibi Fransa Hâriciye Nezâreti evrâkında da icrây-ı tarhiyât ve tedkikât olunursa ifâdemizin sıhhati tebeyyün eder.

Mısır mes'elesine gelince, Mısır'a asker sevki için hayli teşebbüsâtta bulunduğu gibi Mısır'ın 1888 tarihinde tahliyesine dâir İngiltere Hükümetiyle itilâf da husule getirdim ise de bu teşebbüsât bir takım esbâbdan dolayı ta'kid olunamadı. Hatıralarımı neşr edince bu mes'eleler de menâfî' hakikati vatana ne derece de hizmet etdiğim tahakkuk edecektir. Hatıralarımı şimdiden gazetenize vermek isterdim. Fakat memleketin sükûn ve itidâle muhtâc olduğu böyle bir zamanda bir takım kayı ve kâl tahaddüşüne meydan vermemek için bir müddet intizâr etmeği münâsib görüyordum. Her halde vakt-i menâsebi hulul edince bunları. Neşr edeceğim. O zaman hakikat anlaşılacaktır." demiştir.

3.20.60. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 3 Ramazan 1326, Rûmi 16 Eylül 1324 tarihli 60. Nüşasını genel olarak değerlendirdiğimizde; “İntihabat”, “Mesâl-i Mühimme-i Dâhiliye – Devlet-i Aliye ve Bulgaristan”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” “Telgraflar”, “Meclis-i Vükelâ Mukarreratı”, “Belediye Reisleri” öne çıkan konular konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazarı Hüseyin Cahid’in “İntihabat” başlıklı yazısında; Proderomos Gazetesinin yanlış tercümeden yapılmış iddiasına cevap verilmiş, Osmanlı Devleti tabiiyetinden bulunan Rumların seçim işlerine hile karıştırılmadığı, seçimlerin adil ve dürüst bir şekilde yapıldığı belirtmektedir. Seçim işi her memleketin en önemli meselelerinden biridir. Seçim zamanları memleketin en buhranlı en sıkıntı olduğu zamanlardır. Seçim zamanları her fıkra seçimi kazanmaya yönelik yayınlarda buldukları gibi, komiteler teşkil edilerek, seçimi kazanmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Gazetenin “Mesâl-i Mühimme-i Dâhiliye – Devlet-i Aliye ve Bulgaristan” başlıklı makalesinde Tâmis Gazetesinin yazdığı makale üzerinde durulmaktadır. Makalede Osmanlı Devleti ile Bulgaristan İmaretini arasındaki Şârk Şimendüferleri meselesi önemli bir mesele olarak gördükleri, Osmanlı Hükümetinin Zabtiye Nâzırı Şârk Şimendüferleri müstehdimlerine kararlaştırılan tesviye hareketi gereğince işe başlamaları gerektiğini ihtar etmiştir. Gelen ihtara müstehdimin uymaya başlaması üzerine Bulgaristan İmaretini şimendüfer hattına müdahale ederek askerleri vasıtasıyla hattı işletmeğe başladığı haberi İstanbul’a ulaşmıştı. Grev son bulduğu halde Bulgar askeri hattı iade etmiyordu. Osmanlı Devleti, Bulgaristan İmaretine Şark Şimendüferleri konusunda bir nota verdi. Bu notada Bulgaristan’ın hareketi Osmanlı Devletinin hukukuna tecavüz demek olduğu ve bu hukukun Berlin Antlaşmasıyla temin edildiği beyan olunduktan sonra hattın terki için verilen emrin yerine getirilmesi isteniyordu. Bulgaristan, Osmanlı Devletinin bu notasına verdiği cevapta hattın işgal edilmesi grev nedeniyle olduğu, kumpanya memurlarının onayıyla gerçekleştiğini ifade etmekle, hattın iadesi meselesinin kumpanya ile Bulgaristan İmaretini arasında hal edilecek bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum Osmanlı Devletinin hukukunu inkar etmek demektir. Osmanlı Devleti böyle bir iddiaya karşı

sessiz kalamazdı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ikinci bir nota vererek hattın iadesini talepte ısrar etmişti. Bulgaristan İmaretî'nin, Şark Şimendüferleri hattı üzerinde hiçbir hakkı yoktu.

Grev iddia olunduğu gibi İstanbul'da değil, Filibe'de başlamıştır. Şark Kumpanyası esasen Avusturyalıdır. Merkezi Viyana'dır. Bu kumpanya'da Alman sermayedarlarının hissesi de çoktur. Bu nedenle Sofya'da bulunan Avusturya ve Almanya politika memurları Bulgaristan İmaretî nezdinde teşebbüste bulunmuşlardır.

Gazetenin “Keşûf Efendi ve Detonik Gazetesi” başlıklı yazısında; Keşûf Efendi meselesinde Osmanlı Devletinin takip ettiği politika Osmanlı Devletinin sorun çıkarmak olmadığı, sorunun barışçıl yollardan halledilip, 1878 Berlin Antlaşması hükümleri gereğince hukuk bütünlüğü ve üstünlüğünü korumak olduğu belirtilmektedir.

Roma 26 Eylül tarihli haberde; Sekolo Gazetesi Viyana sefir Lâ-Hakkı Reşid Paşa ile yapılan görüşmeye yayınlamaktadır. Yapılan görüşmede ne Keşûf Efendi, ne de Şark şimendüferleri meselelerinden Türk hukuka razı olmayacağını Berlin Antlaşmasının Bulgaristan'ın hukuki şartlarının tayin edilmiş olduğunu, Bulgaristan İmaretinin, Osmanlı Devletine bağlı bir imaret olduğu belirterek “Bulgaristan'ın evvelce muhârebeye inanmamak lazım gelir. Fakat Bulgar zemâmdârân umûrunun hükümet ve basireti Avrupa'nın Balkanlara nazar-ı dikkati celb etmekden başka bir şey'e yaramayacak olan bir meselik-i siyâsi tahaddiye ihtimâl verdirmiyor.” Yapılan görüşmenin devamında Bulgaristan İmaretinin bağımsızlığını ilan etmeye kalkışmasına, Berlin Antlaşmasının hükümlerine hiçe saymasına Osmanlı Devletinin muhalefet edeceğini beyan etmiştir.

Viyana 27 Eylül tarihli haberde; Avusturya Kumpanyasının Bulgaristan'da olan şubesinin ve bu yöndeki şartlar kabul olduğu taktirde şimendüfer meselesinin hal olunabileceği, Osmanlı Devletinin Şimendüfer geliri üzerindeki hakkının muhafaza edileceği belirtilerek, Şark Şimendüferleri Kumpanyasının 180 milyon frank istediği anlaşılmıştır.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; Rumların geçmişte Karadeniz Boğazının tahkimine karşı gelirken, şimdiki zamanda boğazın asilere karşı seddini talep ediyordu. Geminin Rusya'da kargaşa ortamında

faydalanan Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı olan intikamını almakta gecikmedi. Geminin boğazları geçip İstanbul'u tehdit etmemesine rağmen Karadeniz'de serbetçe dolaşması Osmanlı Devleti'ni telaşa düşürmeye yetmişti. Romanya ve Bulgaristan gibi ikinci derece de olan devletler bundan istifade ederek Köstence ve Burgaz limanlarını silahlandırmışlardı.

Rus-Japon savaşı dikkatleri boğazlar meselesine çekmişti. Baltık Donanması, 1888 İstanbul mukâvelenâmesi gereğince hiçbir engele uğramaksızın Süveyş Kanalından geçtiği halde anlaşma ile Karadeniz'de kurulan Bahr-i Siyah donanması Akdeniz'e geçemiyordu. Durucak'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Almanya İmparatorunun Kopenhag'ı ziyareti, Alman matbûatının açtığı münakaşa kapsamında Baltık Denizinin "İç Denizlerden" olduğunu ilân için ceryan eden görüşmeler üzerine ortaya bir takım kıyaslar atıldı; Karadeniz'in, Boğazların, Baltık ve Danimarka Boğazlarının idarelerindeki usulde mevcûd olan anlaşmazlığın önüne geçildi. Romanya ve Bulgaristan gibi ikinci derecede devletler o vakte kadar düvel-i muâzzamanın ortaya koyduğu kurallara uyarken, şimdi onlarda söz söylemek, onlar da bir donanma sahibi olmak iddiâsına kalkıştılar. Boğaziçi, Çanakkale Boğazı gibi önemli boğazların iki sahiline sahip bulunan kuvvetli bir devlete göre boğazları açık veya kapalı tutmak zordur. Boğazları dostlarına açık tutup, düşmanlarına kaparsa bu durumdan bir çok ihtilaf ortaya çıkar. Boğazların açık veya kapalı tutulması kâidesi hiçbir devlet hukukunda kitabında yoktur. Bu kâideyi tayin eden şey kuvvetli tarafın menfaatleridir.

Rusya, İstanbul'da nüfuzlu olduğu zamanlarda Boğazların kapalı tutulması kendi menfaatineydi. Rusya, kendi sahillerini, tersanelerini bir düşman donanmasının saldırısından muhafaza edebilecek, kendi gemilerinin Karadeniz'den Akdeniz'e çıkmalarına karşı bir engel teşkil olunmayacaktı.

İngiltere ise boğazların, Rusya'ya karşı kapatılmasını talep etmiştir. Anlaşmalar boğazlar için bir hak vücuda getirmişti. "Bizim nazarımızda hukuk-u düvel düşmanlarımızın harekâtını takyid etmek suretiyle selâmetimize hadim olacak müesserâtın biridir." 1905 tarihinde İngiliz parlamentosu azâsına dağıtılan mavi kitapta bu manidâr cümle vardır. Devletler hukukunun İngiliz menfaatlerine uyması lüzûmu bundan daha mahîrane bir surette talep edilemezdi.

Gazetenin "Telgraflar" bölümünde dahili telgraflarda;

İskenderiye 27 Eylül tarihli telgrafta; Kanun-u Esâsinin iadesi için gösteriler yapıldığı, gösteri yapanların saraya doğru gitmesi üzerine zabitanın göstericileri dağıttığı belirtilmektedir.

Atina 27 Eylül tarihli telgrafta; Matbuât Kongresinin toplantısında Osmanlı basının yetkilisi gelecek kongrenin İstanbul'da yapılmasını teklif etmiştir. Bunun üzerine Yunan Matbuatı Heyeti yetkilisi Mösyö Kaklomanos gelecek toplantının özellikle Atina yapılmasını gerektiğini tavsiye etmiştir.

İngiliz, Romanya, Flemenk yetkilileri gelecek kongrenin özellikle Londra, Bükreş ve Lahey'de toplanmasını teklif etmişlerdir. Kongrenin hangi şehirde toplanacağı Meclis-i Mahsûsa tarafından belirlenecektir. Kongre başkanı Mösyö Sineger kongrenin Atina ve İstanbul'da toplanması teklifinin kabul olması muhtemel olduğunu Yunan yetkililerine beyan etmiştir.

Harici telgraflarda öne çıkanlar;

Paris 27 Eylül tarihli telgrafta; Kral Alfons ile Cumhurbaşkanı Mösyö Fâlyeri'nin karşılıklı ziyaretlerinden bahsedilmektedir.

Filedelfiya 27 Eylül tarihli telgrafta; Rum kongresi Çin Süt istiâmâline dolaylı sirâyet etmesi ihtimal olan vereme karşı ne gibi tedbirler alınacağını tetkik etmek üzere Profösör Köhn başkanlığında bir komisyon teşkiline karar vermiştir.

Paris 26 Eylül tarihli telgrafta, Cenerâl Damat tarafından çekilen bir telgrâf-nâmeğe göre Lejyon Enrânjer askerinden beş firari Dar-ül-beyzâ'dan vapura binip kaçacakları sırada tutuklanmışlardır. Bunların refâketinde Alman Konsolos-hânesine mensup bir yerli memur bulunmakta idi. Tutuklanan firariler jandarmalar eşliğinde ordu hapishanesine nakil olunmuşlardır. Altıncı bir firari de kısa bir süre sonra tutuklanarak ordugâha sevk olunmuştur.

Dar-ül-beyzâ 26 Eylül tarihli telgrafta; Almanya'nın şehirde bulunan konsolos Tunca'da ki "Lejyoner" askeri hadisesinden dolayı Fransa konsolosuna tahriren bir protestoname göndermiştir.

Berlin 27 Eylül tarihli telgrafta; Dar-ül-beyzâ'da meydana gelen hadise hakkında gelecekle ilgili rapor hazırlanmıştır. Lezyon Enrânjer askerlerinden üç Alman firarisin vapura binmesi münasebetiyle Alman konsolos-hânesinin katibi ile bir neferi Fransa mecriye neferâtı tarafından saldırıya uğramışlardır. Alman konsoloshânesine mensup olan nefer bağlanmış ve Alman konsoloshânesi tercümânı müdâhele etmeden salıverilmemişti.

Kolonya 27 Eylül tarihli telgrafta; Berlin'den Gülünişe Çaytonig Gazetesine çekilen telgrâf-nâmede Dar-ül-beyzâ hadisesinin üzücü bir olay olduğunu belirtilmektedir. Almanya diplomatik yoldan gerekli girişimlerde bulunmuştur.

Lejyon Enrânjer askeri Fransa'nın Cezayir ve Amerika kuzeyinde ve sömürgelerden sağlanan bir askerlerden oluşmaktadır. Bunların çoğunluğu serserilerden ve hatta çeşitli suçlara karışmış hiçbir yerde dikiş tutturamayan kimselerden oluşmaktadır. Sözde bunlar artık her şeyden ve hatta hayatlarından bezip askerlik mesleğine girmekle adeta yeniden doğuyorlardı. İşte Alman konsoloshânesi tarafından vapura bindirilirken Fransızların saldırısına uğrayan Almanlar bu tür askere mensupturlar.

Gazetenin "Meclis-i Vükelâ Mukarreratı" başlıklı yazısında; Cezayir-i Bâhr-i Sefid vilayetinin Şube ve nahiyelerden seçileceklerin, seçim bölgelerinde kendi şube ve nahiyelerinden mi yoksa mensup oldukları kaza ve liva dahilinde mi seçileceklerdir sorusuna verilen cevapta;

Mebusan seçim kanunu gereğince adayların seçim yapılacak kaza merkezindeki teftiş heyetine müracaat edecekleri, bunların görevleri yalnız ilgili şube ve nahije merkezlerinden değil kazanın her yerinde seçim olunabileceği hakkında cevap verilmesi üzerine Dahiliye Nezareti; Kosova Vilâyeti dâhilinde devam eden kuraklıktan dolayı tohumluk ve yemekliğe muhtaç kalanlara verilmek üzere hazine-i celileden alınmış bin liranın ödenmesi ve Ziraat Bankasından para istikrâz etmek isteyen Kari Ahâlisine kefâlet-i müteselsile ve ashâb-ı alaka ve ziraatten ilişkileri olanlara da merkûm bulunan emlâk ve arazilerinden başka olarak teminat gösterdikleri halde mezkûr bankadan para alınması lüzumu söz konusu vilayetten Dâhiliye Nezaretine sorulması gerektiği, Ahali-i merkûmeden tohumluk ve yemekliğe muhtaç olanların ihtiyaçları karşılanacak olup, ancak hazineden alınacak bin liranın ödenmesi mümkün olmadığından Osmanlı memurları vasıtasıyla en ziyâde tohumluk ve yemekliğe muhtaç olanların ihtiyaçları kayıt altına alınarak sebt-vilayetteki Ziraat Bankası şubelerinden istenilen miktar kadar nakit bulunamadığı takdirde mahalledeki şube sandıklarından kendilerine kefalet yoluyla borç para verileceği lazım geleceğinden Ticâret-i Nâfia Nezâretine tebliğ olunması belirtilmektedir.

Meclis-i Mebusan Müntahıblarının seçim bölgesi olan vilayet dairesi ahalisinden seçime mecburiyetleri Kanun-u Esâsi ahkamından ise de mahallerince

Meclis-i Mezkûrda görevleri yapabilecek derecede Türkçe bilir zevatın bulunmaması ihtimaline karşılık İstanbul veya civar vilayet ahalisinden de seçilmeleri imkan dahilinde bulunduğu halde mebusun mensup olduğu vilayet dairesi ahalisinden seçilmesi Kanun-u Esasi hükmünde olmasına nazaran bunların İstanbul veya civar vilayet ahalisinden seçilmeleri uygun olmayacağı mensup oldukları vilayet dairesi ahali içinde Türkçe'ye aşina zattan seçilmesi hakkında Rum Patrikliğine bildirilmesi gerektiği, Mebus Seçim Kanununun 11. maddesindeki birinci derecede seçilecekler mahsus olan vergi ile mükellefiyet kaydına nazaran Hristiyan ve Musevi ahalinin askerlik bedeli için ödedikleri vergiden sayılıp sayılmadığı hususunda Kudüs Sancağı Mutasarrıflığına verilen cevapta; 11 Şaban 326 tarihli zabıtnâmede muharrir olduğu üzere askerlik bedeli ile tarik-i bedâlât-ı mükellefiyet bedeniyyeye mukabil olup vergiden sayılmadığı bu nedenle mükellefin mebus seçilme hakkına hâiz olamayacağından ona göre muâmele olunmasını ilgili mutasarrıflığa bildirilmesi gerektiği Dahiliye Nezareti tarafından bildirilmiştir.

Memurlardan mebus seçilenlerin istifa etmiş nazarıyla bakılacağı ve zabıta amirlerinin de seçilme hakkına sahip oldukları bu nedenle mebus seçilmeleri üzerine istifa etmiş nazarıyla bakılacağı belirtilmiş, Dahiliye Nezareti Kanûn-u Esâsinin 27 nci ve mebus seçim kanununun 17 nci maddelerinde Mebusan Heyeti azalığı ile Hükümet memurluğunun bir kişinin uhdesinde toplanamayacağı bu nedenle mebus seçilen kişinin işgal ettiği memurluk ve askerlik görevinden istifa etmiş sayılacağını belirtmiştir.

Gazetenin “Belediye Reisleri” başlıklı yazısında; Der-sâadet Belediye Kanununda her belediye dairesi heyeti iki sene için ahali tarafından seçilmiş sekizden on ikiye kadar bir meclis ve daire hasılatından asıl ve seçilmiş azadan devletçe mensup bir başkan ve meclis tarafından belirlenmiş memur, muhasebeci vesaire görevlilerden teşkil olunacağı belirtiliyor.

Yalnız başkanın nasıl seçileceği, başkana ne kadar maaş verileceği belli değildir. Kanunda bir açık hüküm bulunmamasına rağmen şehr-i emanetinin başkanının seçiminde seçilme yetkisi bulunması, şehr-i emaneti başkanlığına en çok oyu almış kişinin gelmesi gereklidir. Şehr-i Emaneti Başkanının maaşı belediye meclisinin takdirine bırakılması icap eder. Çünkü şehr-i emanetindeki bütün harcamaları belediye meclisi karar vermektedir.

3.21.61. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 4 Ramazan 1326, Rûmi 17 Eylül 1324 tarihli 61. Nüşasını genel olarak değerlendirdiğimizde; “Bulgarların Programı”, “Mesâil-i Mühimme-i Dahiliye – Patent Vergisi”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Şark Şimendüfer Kumpanyası”, “Dahili ve Harici Telgraflar”, “İskenderiyeden Mektub” öne çıkan konular konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazarı Hüseyin Cahid’e ait olan Dahili Siyasette “Bulgarların Programı” başlıklı yazısında; Selanik’te yayınlanan Yeni Asır gazetesinde 60 azadan oluşan ve Selanik’te toplanan Bulgar Kongresinin Meclis-i Mebusan’da Bulgar cemaati tarafından takip edilecek harekete dair programı yayınlamaktadır.

Bulgarlar programlarının birinci maddesine devletin taksim edilmesi ve idârenin memleketin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiğini belirtiyorlar. Programın ikinci maddesinde Kânun-u Esâsi’nin hakimiyet-i milliyeye esas üzerine düzenlenmesi talep edilmektedir. Üçüncü maddede ise seçimlerin genel ve gizli olması, 20 yaşını tamamlamış her Osmanlının seçilme hakkına sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Bulgar programında nâhiyeler ve lisan meselelerine değinilmiştir. Bulgarlar nâhiyelere adeta bir idari muhtariyet verilmesini istemektedirler.

Nâhiyenin zabıtası, belediyesi, mâarifi kendi tekelinde bulunması programının yedinci maddesinde belirtilmiştir. Nahiye Müdürü, kazadan aldığı emri ve nasihatleri uygulayarak, ilgili emirleri ahaliye bildirecek, ahalinin isteklerini kazaya bildirip, cürüm ve cinayetlerde yapılacak tahkikatları ve kovuşturmaları kazaya bildirilecekti. Nâhiye meclisleri küçük çaptaki hukuk davalarına bakarak, asayiş temin ve vergileri tahsil edecekti.

İdâre-i umûmiye vilâyât-ı nizâm-nâmesinde ise nâhiye meclislerinin vazifelerinin şunlar olacağı belirtilmiştir:

Köylüler tarafından yapılan yardımlar ile vücuda getirilmesi arzu edilen yararlı tesisler hakkında görüşmelerde bulunacak, köyler arasında yol yapılacak, zirâatin geliştirilmesi için çalışacaktı.

Nâhiye Meclislerinde meclisler aynı cins ve mezhebe mensup bireyler tarafından oluşuyorsa görüşmeler onların lisanlarıyla yapılacaktır. Fakat nâhiyelerin kazalarla olan işlerinde devletin resmi dili olan Türkçe ile yapılması zaruriydi. Her nahiyyeye, kaza ile istediği lisan ile haberleşme yetkisi verilemez.

Bulgarlar lise tahsillerinin mecburi ve parasız olmasını programlarına koyarken lise ve orta mekteplerinin hep “Tahsil-i İbtidâî” demek olduğunu düşünmemişlerdir.

Bulgarlar ayrıca programlarında gelir vergisine ve ziraat yaptıkları araziye sahip olmayı talep etmektedirler.

Gazetenin “Mesâil-i Mühimme-i Dahiliye – Patent Vergisi” başlıklı yazısında; Devlete yeni bir gelir kaynağı bulmak için koyulan patent vergisi dünyada esnaf vergisi olarak bilinmektedir. Bu vergi Osmanlı Devletinde ilk defa 10 Haziran 1878 tarihinde düşünülmüştü. 1880 senesinden 1883 senesine kadar olan kargaşalıktan sonra sefira böyle bir vergi koyulmasına gerek olduğunu beyan etmiştir. Bunun üzerine bir başkan, dört devlet memuru, dört yabancı tüccarların ileri gelenleri olmak üzere toplam 8 kişiden oluşan bir meclis oluşturuldu.

Sefira bu husustaki nizamnameyi kabul etmeyerek, çeşitli meclisler tarafından yapılan görüşmeler neticesinde esnaf ve gedik usulleri az bir müddet zarfında fesh ve ilga olarak bu husustaki kanunname ile nizamnamenin üç sene sonunda yeniden tetkik olunması, gerekli görüldüğü zaman konsolosların müdahalesine müsaade olunması gibi teklifler kabul edilmişti. Bununla beraber Fransa sefiri tarafından önerilen bir teklif hükümetçe kabul edilmemişti. Bu teklif patent vergisinden dolayı yapılacak tebligatın konsolos vasıtasıyla icra edilmesini ve bir ecnebinin dükkan ve mağazasından bu vergiden başka herhangi bir tedbir lazım gelir ise kırk sekiz saat içinde konsoloshaneye haber verilmesi arzu ediyordu. Bu teklif yalnız Fransız tebasını kapsasaydı Osmanlı Hükümeti tarafından kabul edilebilirdi. Fakat geride yüzbinlerce Yunan ve İran tebası vardı. Bu nedenle 1891 yılında sefira ile yapılan görüşmeler yarıda kesildi.

. Divan-ı Umûmiye Nizâm-nâmesinin sekizinci maddesi gereğince patent nizâm-nâmesinin genel uygulanmasında kazanç vergisinin gelirin e hasıl olacak fazla Divan-ı Umumiyeye bırakılmıştı. Bu suretle patent vergisi oluşturulsa bile bunun kazancı hazineye değil yabancı tahvillere aid olacaktı. Patent vergisinin ihdası esnaf tezkeresinin kaldırılmasına neden olacağından devlet bir taraftan hiçbir yeni gelir almış olmayacak, diğer taraftan mevcut olan belediye gelirini de elden kaçırmış olacaktı.

Yeni ahkâm-ı nizâmiye mûcibince Divân-ı Umumiyenin geliri iki milyon yüz kûsür bin lira olmak üzere tayin edilmiş olduğundan fazla kalan gelirin yüzde yetmiş beşi hükümete, yüzde yirmi beşi Divân-ı Umûmiyeye kalacaktır.

1905 senesinde diğerk bir kazanç nizamnamesi yapılmış ise de genel nüfusu iki binden aşığı olan mahallerde sanatkarların vergiden istisna edilmiş olması bazı sebeplerden dolayı kazanç vergisinin bir önceki seneye oranla yüzde otuz oranında noksan olacağı tahmin edilmektedir. Kazanç vergisinin kaldırılıp yerine patent vergisinin konulması görünürde sakıncalı görünüyorsa da gerçekte faydalıdır. Çünkü ticaret ve sanattaki rekabet adil bir şekilde yapılarak tebanın hukuku korunmuş olacak, diğerk taraftan patent vergisi verenlerin sayısı fazla olacağından elde edilecek gelir de fazla olacaktır.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; Boğazdan hemen her gün geçen toplarla donatılmış harp gemilerinin, herhangi bir siyasi gerginlik anında İstanbul’u tehdit etmesi kaçınılmazdı. O zaman Osmanlı Devletinin selametini ve istiklalini korumak bir hayal olacaktı. Kuvvetli bir donanmanın boğazlardan geçip İstanbul’a gelmesi Osmanlı Hükümetine her şartı kabul ettirmeye de yeterliydi. İstanbul, “Şark Meselesi” ve “Boğazlar Meselesi” kapsamında Avrupa diplomatları için eskiden beri iyi mektepti. Devletler arası siyasi alandaki diplomasiyi burada buldukları sürece çok iyi tecrübe ederlerdi.

Karadeniz 17. asrın sonuna kadar Osmanlı Devletinin kapalı havzasıydı. Osmanlı Devleti, Karadeniz’in bütün sahillerine sahip olduğu için Osmanlı Bayrağından başka bir bayrağın dolaşmasına müsaade etmemişlerdir. Rus Çarı Deli Petro’nun İstanbul’daki sefiri Albeçin şöyle diyordu: “Zât-ı Şahâne Bahr-i Siyah’a ecnebilerin giremeyeceği bir eve kendi evi nazarıyla bakıyor: bu bir genç kızdır ki bakir ve ismet-i haram içinde, nazar-ı gabârdan saklanıyor, ecnebilerin bu denizde seyr ü sefere etmelerine müsâade edilmiyor.”

Rus Çarı Deli Petro Azof Kalesini zapt etmekle Karadeniz’in bir iç deniz olma özelliği ortadan kalkıyordu. 1700 yılında İstanbul antlaşması imzalanırken Bâb-ı Alinin memûru şu sözleri yazmıştı: “Sefâin-i Harbiye-i Ecnebiye bu denizde serbestce dolaşmak hakkı ihrâz ettikleri gün Hükümet-i Osmaniye’nin kös rahleti çalınmağa başlar.” Karadeniz serbest bir deniz olduğu günden itibaren Hükümet-i Osmaniye’nin nüfuz ve şevketi azalmış, azimet ve satveti sukût etmiş, icrâatı yabancı kontrolü altına girmişti. Bir taraftan Rusların Karadeniz sahillerine yerleşerek

gezinmek maksadıyla ileriye doğru gitmeleri, diğer taraftan Osmanlı Devletinin bunları buradan çıkarmak için sarf ettiği çaba, 18. asırda Türk-Rus münasebetlerinin özeti bundan ibarettir. En sonunda İkinci Katerinin muvaffakiyeti son noktayı koymuştu. Meşhur 1774 Küçük Kaynarca antlaşması Rus tüccar gemilerine Karadeniz’de serbestçe dolaşma hakkı ve Rusların, Karadeniz sahillerinde birleşme hakkı veriyordu. Prens Potmegin Kırım yarımadasını feth ederek, 1792 Yaş antlaşmasıyla Kırım’ı Ruslara veriyordu.

Karadeniz artık bir iç deniz değildi. Sahilleri iki devletin tasavvuru altındaydı. Ancak coğrafi vaziyeti gereği siyasi duruma kapalıydı. Çünkü Boğazlar Osmanlı Devletinin elindeydi. Bu durum 2. Katerina’nın siyasi ihtiraslarına uymuyordu. İçinden dışarıya çıkılamayan bir deniz nasıl serbest olabilirdi.

İkinci Katerina için Azof Kalesi, Kırım Kıtası, Bizans yolu demekti. İşte boğazlar meselesi ilk defa olarak Rus politikasının emel ve amaçlarına ve Rusların takip edeceği siyasi yolu belirlemiş bulunuyordu. Karadeniz o vakte kadar Osmanlı Devletinin iç denizi iken Rusya yavaş yavaş buna dışardan kimsenin gelip Rus Limanlarına taarruz edemeyeceği fakat Rus gemilerinin çıkıp Akdeniz’e girebileceği bir Rus denizi nazarıyla bakmağa başlamıştır. Rus Yazar Danileveski Panslavizm hakkında yazdığı eserde; Rus sefâin harbiyesinin Karadenizden Akdenize serbestce geçmesi hakkı bir adamın evinin avlusundan sokağa çıkması demektir. Halbûki düvel-i sâire harb gemilerinin serbestce Karadenize girmeleri bizim avlumuzu ve evimizi basarak yağma etmelerinden başka bir şey değildir; işte Rusya’nın nazariyesi: o vakte kadar Türkiye’nin iç denizlerinden olan Karadeniz bir Rus iç denizi haline girmelidir.

Fransa, Osmanlı Devletini telaşa düşürünce, Osmanlı Padişahı Rus Çarı ile barışmak ihtiyacını his eder. Çar, Fransızlara karşı Osmanlı Devletini müdafâa için donanmasını gönderir ve bu suretle bir defaya mahsus olmak üzere Karadeniz ve Akdeniz boğazları Rus harp bayrağına açılmış olur. Bu Ruslar tarafından unutulmayacak ve her defasında ileri sürülerek istifâde edilecek bir misâl teşkil etmiştir;

1807 Tilsit mülakatı ile Fransa ile Rusya, Osmanlı Devletini aralarında paylaşmaya başlarlar. Napolyon, Çar Aleksandır’ın İstanbul ve Boğazları istemesine karşılık ilk önce tereddüde düşerek “İstanbul, asla olamaz; çünkü İstanbul’u almak demek cihâna hakim olmak demektir” diyerek karşı gelir. Napolyon boğazlar

gitmemek şartıyla Rusya'nın dostluğuna talip olduğunu, Aleksândır'da İstanbul'u almak şartıyla Fransız ittifâkını kabul edeceğini söyler.

İngiliz Sefiri Sir Aryonot, Sultan III.Selim'i Fransız sefirini kovması için Çanakkale içlerinde Amiral Dokovret kumandasında bulunan İngiliz Donanmasını bizzat Marmara Denizine sokarak Osmanlı Sarayının önünde demirleyerek Osmanlı Sarayını topa tutacağını söyleyerek Osmanlı Devletini tehdit etmeye başladı.

Gazetenin “Şark Şimendüfer Kumpanyası” başlıklı yazısında; Bulgaristan tarafından Şark Şimendüferleri hattının işgali bizzat kumpanya tarafından talep edilmiş olduğu iddia edilmektedir. Şark Şimendüferleri Kumpanyası red etmekle beraber, Şark Şimendüfer Hattındaki grev esnasında Sofya'da bulunan şimendüfer memuru tarafından Sofya Dahiliye Nezaretine yazılan tezkereye karşı gazetelerde yayınlarda bulunmuşlardır.

Tezkerede grev esnasında gerekli güvenlik önlemlerinin alınması, çalışmak isteyen memurların himaye edilmesi talep edilmektedir. Şark Şimendüferleri Genel Müdürü ile Bulgaristan imareti arasında grev süresince yapılan mukavelenamede;

“Evvela Bulgaristan'ın resmi şimendüfer hatları posta umûrunun intizâmını te'mîn arzusuyla ta'til-i işgal esnâsında Şark Şimendüferleri hututu üzerinde Belve ile Filibe arasında bir dağdan mevtûr işletmek niyetinde bulunuyorlar. İcâbında Beleve ile Yambolu arasında katar işledeceklerdir. Maa-mâ-fih katar işletmek keyfiyeti de evvela Bavel şark şimendüferleri me'mûru ile itilâf husule getirilmesine vabeste olacaktır.

“Sâniyen hükümetin şimendüferleri bu hizmetlerinden dolayı tazminât talep edebileceklerdir. Bunun mukaddârı bi-l-ahire bi-l-tilâf ta'yin olunacaktır. Bu noktada ihtilâf zühûru takdirinde tazminât hükümler ma'rifetiyle ta'yin olunacaktır.

“Sâlisen resmi şimendüferler bu hizmetleri esnâsında gerek me'mûrun ve müstehdiminin ve gerek yolcularla emtiâ-i tüccâriyenin selâmeti için kâffe-i mes'sûliyeti der-uhde ederler. Şâyed şark şimendüfer kumpanyası bu yüzden ba'zı hasara uğrar ise onun için de tazminât vereceklerdir.

“Rabiân hükümet şimendüferleri tarafından bu münâsebâtla tahsil edilecek vâridât Şark Şimendüferlerine âid bulunacaktır” denilmektedir.

Sofya'dan Tan Gazetesine çekilen telgrafda; Şark Şimendüferleri hattında durumun değişmediği orada bulunan heyetin istifa etmeye karar verdiği belirtilmiştir. Heyet Başkanı Cenerâl Paprikof “Şimendüfer bir çok Hey'et-i Nazârın isti'fasını

intâc etse bile biz yine salıvermeyeceğiz. Bütün cenubi Bulgaristan ahalişi hattın iâdesine imâl cebir ve şiddet ederek mümânaat edecektir.” demiştir.

Hattın iadesi için Osmanlı Hükümeti tarafından Berlin Antlaşmasında imzası bulunan devletlere hitaben gönderilen genel yazıya cevaben Bulgaristan şu cevabı vermiştir: “Hükümet-i Osmaniye vaktiyle müştereken vücûda getirüb neşr ve ilân eylediği bir nizâmname mûcibince şimendüfer üzerindeki teftiş hakkını Rumeli şârk-ı vilâyeti me’mûrlarına terk etmiş idi. (Rumeli şarkı daha iltihâk etmemiş iken) şimdi bu me’mûrun vilâyet kamilen Bulgaristan imâreti ile Bulgaristan Prensine tabi’ olmuşlardır.”

Bulgaristan, Şark Şimendüferleri meselesindeki iddiasında kendi hukukuna ve maddi menfaatlerine saldırıldığını iddia etmekle, Osmanlı Devleti ise Bulgaristan İmaretinin kendisine bağlı bir devlet olduğunu, hem Keşuf Efendi hadisesi, hem hattın işgalindeki tutumundan dolayı Bulgaristan, Berlin Antlaşması hükümlerine aykırı davrandığını iddia etmektedir.

Gazetenin Telgraflar bölümünde dahili olaylarda öne çıkanlar;

Roma 28 Eylül tarihli telgrafta; Bingazi’den Teribonâ Gazetesine verilen habere göre Bingazi’deki askeri ve mülki memurların Kanun-u Esasi münasebetiyle bir gösteri yaptıkları, Genç Türklerin İtalya Konsolosluğu önünde nutuklar gerçekleştirdikleri, bunun üzerine İtalya Konsolosu, Osmanlı Devletinde meydana gelen yeni yönetimin selameti hakkında konuşma yaptığı belirtilmektedir.

Peşte 28 Eylül tarihli telgrafta; Ağramda çıkan (Usta ve Nost) Gazetesinin verdiği gelecekteki olayları gazeteler yayınlamaktadırlar: Hilâfkİrane’ye mensup bir çok Müslüman ve Sırb Osmanlı parlamentosunun toplanması esnasında Der-sâadette hazır bulunacakları, bunların Osmanlı parlamentosunun Bosna ve Hersek kıtası Osmanlılar idâresine geçmek üzere bazı girişimlerde bulunması talebini havi bir muhtırayı hasıl bulunmaktadırlar.

Harici Telgraflarda öne çıkanlar;

Viyana 28 Eylül tarihli telgrafta; Politşe Korspondiç Gazetesi, Avusturya ve Macaristan Hükümetinin, Fransa ve İspanya sefirlerine Fas hakkındaki notanın cevabını vermiş olduğunu haber etmektedir. Avusturya ve Macaristan Hükümeti verdiği cevapta Fransa – İspanya notasının tamamına onay vermekte olduğunu beyan ve Avrupa’nın bu meselede müştereken hareket etmesi gerektiğini belirtiyor.

Gazetenin “İskenderiyeden Mektub” başlıklı yazısında; Mısır’da bulunan bazı yazarların Osmanlı Devletinde oluşan hürriyet ortamına karşı yabancı kaldıkları, hürriyetin ilan edilmesinde önemli rol oynayan İttihat ve Terakki Cemiyetine ve Jön Türklere karşı bir politika oluşturmaya çalıştığı bunların başında Mısır’da faaliyet gösteren “El-düstür” dergisinin yazarı Mahmud Ferid Vecdi’nin geldiği belirtilmektedir. Mahmud Ferid Vecdi kendisine Mısır cemiyetperver süsü vererek İttihat ve Terakki Cemiyetine ve Jön Türklere karşı Arapların fikir ve maneviyatını zehirlenmeye çabalamaktadır. Mahmud Ferid Vecdi II.Meşrutiyet ilan edilir edilmez, Osmanlı Devletinin Mısır’ı işgal eden İngiltere’ye karşı harp ilan ederek İngiltere’yi Mısır’dan çıkarmak ve Mısır’ı Mısırlılara teslim etmek mecburiyetinde oldukları, askerliğin tüm Osmanlı vatandaşları için zorunlu olmaması gerektiğini yazılarında belirtmektedir.

Gazetenin diğer haberlerinde;

Şam ve Hâma şimendüfer hattı müstehdiminin greve gittiği, Kumpanyanın vekili Mösyö Delone ile müstehdimin adına hareket eden murahhıslar Beyrut Valisi Nazım Paşa nezdinde uzun görüşmeler yapılarak trenlerin işlenmesi sağlanmıştır.

Zonguldak’da Şirket-i Osmaniye ile amele arasındaki ihtilâfin sekiz gün zarfında haline karar verildiği ve şimendüferlerin işlemeğe başladığı telgrafla bildirilmiştir.

Aydın Şimendüfer müstehdimini de üçüncü defa olarak greve gitmişlerdir. Bir münasebetsizliğe meydan verilmemek üzere askeri kuvvetler hazırda bekletilmiştir.

Balya – Kara Aydın Şirketi müstehdimini terk-i işgal eylemişlerdir. Ameleden bir kısmı direniş gösterdiklerinden, direnişlerinden vazgeçirmek için zabıta kuvvetleri gönderilmiştir.

Ustalarına yüzde kırk zam isteyen Döğmeci esnafı iş terki yapmıştır.

3.22.62. Nüşânın Değerlendirmesi :

Tanın Gazetesinin Hicri 5 Ramazan 1326, Rûmi 18 Eylül 1324 tarihli 62. Nüşasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular “Alem-i İslâm ve Genç Türkler”, “Mesâil-i Mühimme-i Dâhiliye – Bulgaristanın İstiklali”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Dahili ve Harici Telgraflar”, “Yemen Meselesi” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazarı Hüseyin Cahid’in “Alem-i İslâm ve Genç Türkler” isimli makalesinde, Nuye Feraye Perese Gazetesinde hükümet müşaviri muâllim doktor Teüv Bi-l-defşir makalesinden bahsediliyor. Makalede asırlık uyanma ve harekete geçmenin İslam Alemi üzerinde ne gibi etki edeceği ve bundan dolayı büyük devletlerin menfaatlerine ne suretle helal geleceği makalede izah edilmek istenmektedir. Muâllim Fişer, 1907 senesinde “Bahr-i Sefid Akvâmı ve Ehemmiyet-i Siyâsiyeleri” namıyla yayınladığı bir makalede Akdeniz sahillerindeki halkların gündün güne ilerlediklerini, Avrupalıların bu durumuna önem vermedikleri, bu durumun ileride halkların bağımsızlıklarını ilan edip, Avrupalıların menfaatlerine dokunacağını belirtmiştir. Bu sözlerinin doğruluğunu göstermek için Osmanlı Devletinde meydana gelen hürriyet hareketini göstermekte, İngiliz Kralı Edward ile Fransa Başvekili Mösyö Kalemanso arasında meydana gelen görüşmelerde Almanya’yı zayıf bırakarak gerekli tedbirlerin alınması, bunun yanı sıra İslam Aleminin ilerlemesinden İngiltere ve Fransa’nın görecekleri zararın görüşülmesi gerektiği beyan etmektedir.

Fişer makalesinde Genç Türklerin İslam Kavimleri arasında “hürriyet ve istiklal” gibi bir kelime attıkları, İslam kavimlerinin o güne kadar ya kendi devletlerinin zulmü altında ya da Hristiyanların istilası altında bulunarak feryad etmişlerdir. “hürriyet ve istiklal” gibi kavramların yalnız Türk kavminde değil, İran, Suriye ve Mısır’da da etkili olduğu, bu etkinin ileride ne sonuçlar vereceği kestirilemeyeceği belirtilmektedir.

İslam aleminin her tarafından senelerden beri bir meşguliyet mevcuttur. Telgraf ve telefon telleriyle kaplanmamış, gazetelerle dolmamış memleketlerde siyasi ve toplumsal değişim yavaş yavaş meydana gelir. Osmanlı ülkesinde meydana gelen değişim hareketi yarın Tahran, İsfâhan, Buhara, Semerkand, Kaşgar, Lahur, dahili ile birbirinden Fas’a ve Sahra-i Kebire varıncaya kadar bütün İslâm

memleketlerinin pazarlarında, kahvehanelerinde abartılı bir surette hikaye olunacaktır.

İslam Alemini birleştiren unsurun en kadar kuvvetli olduğu hac yolu olan Hicaz Şimendüferinde pek açık görünür. Bu hattın yapılması için gerekli olan nakdi yardım tüm İslam Alemi arasında sağlandı. Hicâz hattının Osmanlı Devleti için büyük bir önemi vardır. Arabistan yarımadasını Osmanlı Devletine bağlar. Bedevilerin, Hicaz Şimendüfer hattının inşaatı aleyhinde hareket etmeleri bir tahrik sonucudur.

Fişer makalesinde ayrıca Osmanlı Devletinde ilan edilen hürriyetin sonuçları hakkında şunları söylemiştir: “Devr-i istibdâdda o kadar ıztırâb ve felate çeken, mahv ve izmihlâle doğru yürüyen Türk kavmi Genç Türklerin fâaliyeti neticesi olarak yeni bir hayat bulacak, meydana çıkacaktır. Dahilen ıslâhat gören Osmanlı Hükümetinin haricdeki ehemmiyeti de artacaktır. Osmanlı inkılabı, elyevm Mısır’da görüldüğü üzere, her tarafda numûne-i imtisâl olacaktır. İslâmlar her tarafda davay-ı istiklâle kalkacaklarından zir-i idârelerinde akvâm-ı İslâmiye bulunan Avrupa Hükümetleri ve bi-l-hassa Fransa ile İngiltere devletleri büyük tehlikelere ma’rûz bulunacaklardır. İngiltere Mısırlılara, Fransa Tonsililere, velev ki menâfi’ zâniyeleri için olsun, bir takım ilkler etmişler, buna mukâbil ancak nefret ve istikra, iktizâf edebilmişler.”

Muallim Fişer’in yapmış olduğu beyanat bazı Avrupalılarda meydana gelen ruh haline dikkat çekmektedir. Çin ve Japonya ilerlemeleri sonucunda Avrupa ve Amerika hükümetleri derecesinde kuvvet ve nüfuz sahibi olduklarında tüm dünyayı tehdit altında bulunduracaklar, sömürgece devletler üzerine saldırarak tüm dünyayı sarsabileceklerdi.

Tüm dünyanın ölü zannettiği Osmanlı Devletinde akıllara hayret veren inkılap hareketi meydana gelince Muallim Fişer meydana gelebilecek “İslam Tehlikesine” dikkat çekerek Avrupalıların özellikle Fransa ile İngiltere’nin hissiyatını açıklamak istiyordu. İslam kavimleri pek kuvvetli bir bağ ile birbirlerine bağlıdır. Osmanlı Padişahı, bütün Müslümanların halifesi, Kabe-i Muazzamanın hizmetçisidir. Bütün bu unsurlar Osmanlı Padişahlarının İslam Alemi üzerinde derin ve esaslı bir tesir icra eder. Fakat bu tesirden Avrupa Devletleri için bir tehlike tasvirine kalkmak büyük bir hayalperestlik olur.

“Hürriyet ve İstiklal” bütün dünyayı alt üst etmiş, bu kelimelerin uyandırdığı coşku istibdatı yıkarak, insanlığa meşale olmuştur.

Gazetenin yazarı İsmail Hakkı'nın "Mesâil-i Mühimme-i Dâhiliye – Bulgaristanın İstiklali" başlıklı yazısında; Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan edeceğine dair Berlin'de yayınlanan Lokâli Ançayiger Gazetesinin Sofya muhabiri ile Bulgaristan İmâreti Hâriciye Nâzırı Ceneral Paprikof arasında meydana gelen görüşmede Hariciye Nazırı geleceği yönelik şu beyanatta bulunmuştur: "Hükümet Rûmili Şârki şimendüfer-i umûriyenin hâl ve faslıyla meşgûl olub ilân-ı istiklâlini asla düşünmemekdedir. Şârk Demiryolları hakkında şunu söylemek isterim: bu şimendüfer Devlet-i Aliyenin malıdır. Fakat, bir kumpanyaya iltizâma verilmiştir.

Biz şimdi, memleketimizin menâfi'ni hakkıyla müdafâa edeceğine emin olmadığımız bu mültezimin makamına geçmek arzusunda bulunuyor ve bunda ısrar ediyoruz. Ve bu suret-i hareketimizle menâfi' Osmaniyeyi asla hâleldâr etmiş olmuyoruz; çünkü Devlet-i Osmaniye 1898 senesinde Bulgar Şârk Şimendüferlerinin Bulgaristana terk edilmesini esasen kabul etmişti. Avrupa şu esbâb ve mütalâatı hüsnü kabul ederse bize karşı adilâne muâmele etmiş olacaktır. Bâ-husus başkalarının hukukunu muhâfaza etmeğe ve icâb eden tazminâtı vermeğe hazırız."

Siyasi durumun Genel Heyet hakkında ne fikirde bulunduğu sorusuna karşılık Cenerâl Paprikof şu cevabı vermiştir: "Biz sulh asayiş istiyoruz; bizim kabahitimiz neticesi olarak bir de pobile ahrâk edilmeyecektir. Bir takım kimseler redif askerinden ba'zı sınıfların silah altına alındığını söylüyorlar. Bu tedbir mayıs tarafında taht-ı karara alınmışdı. O zaman Devlet-i Aliyenin inkîlabı hakkında bi-l-tabii ma'lûmatımız olamazdı. Tedbir-i mezkûr iktisâd-ı maksadıyla terk etmeğe mecbûr olduğumuz son bahar askeri manevreleri yerine kâim olacaktır.

Binaen aliye tekrar ediyorum: biz silah isteriz; Genç Türklere vatanlarını ıslâh etmek hususunda müşkülât çıkarmak arzusunda değiliz. Yeni Türkiye ile ihtiyacât-ı hayatımıza kendisinden riâyet-i mütekâbile görmek şartıyla kol kola yürümek fikrindeyiz."

Bulgaristan bağımsızlık için hususi surette bazı Avrupa Devletleri ile görüşmeler yapmıştır.

Keşûf Efendi hadisesiyle başlayan, şimendüfer hattının işgali ile genişleyen siyasi mesele gittikçe Bulgaristan'ın bağımsızlığı yolunda ilerlemişti. Osmanlı Devletinin dışında ve içinde olayları aktarabilecek bir yayın bulunmamaktadır. Osmanlı Devletinin resmi gazetesi olan Takvim-i Vekâyi'de resmi lisanla yayın yapmakta, devletin politikası doğrultusunda yayınlarda bulunmaktadır. Osmanlı

Devleti bünyesinde faaliyet gösteren gazeteler bu haberleri yabancı gazetelerden öğrenebilmektedirler.

Bulgaristan'ın bağımsızlık yolunda en büyük destekçisi Avusturya Devletiydi. Avusturya, Bulgaristan'ın hukukunu muhafazaya kendini mecbur görüyordu. Diğer taraftan Almanya bu durumdan rahatsızdı. Rusya ve İngiltere, Şark-i Rumeli Şimendüfer hattının Bulgaristan tarafından işgal etmesini protesto etmişlerdi.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; ama bu tehdit etki etmedi. İngiliz donanması hiçbir şey yapmağa muvaffak olmaksızın Osmanlı bataryalarının ateşi altında Çanakkale boğazından çıkmıştı. Bu durum Şark Meselesinde önemli bir merhale teşkil eder; Birincisi İngiltere Hükümeti, Rusya'ya karşı bekçiliğini ele aldığı boğazlardan Osmanlı Padişahının istiklal ve serbestisini muhâfaza vesilesiyle donanmasını geçirmekte tereddüd etmemiş, İngiliz diplomasisi Amiral Dokovren'in bu cesur hareketini tasdik etmişti. Daha sonra Osmanlı Padişahı 1809 muâhedeyle boğazları kapalı bulunduracağını beyan ederek, İngiltere Hükümeti de 1807 hadisesini tekrar etmeyeceğini, Bâb-ı Ali boğazların kapalılığı meselesini devletlere bildirmek şartıyla boğazların kapalılığına riâyet edeceğini taahhüd etmişti. 1809 senesi Kanûn-i Sânisinin beşinde imzalanan bu muâhede İstanbul boğazlarının tarihinde pek önemlidir. Daha sonra 1841 yılında akd ve 1856, 1871 tarihlerinde teyid olunan boğazlar mukâvelenâmesinin esasını bu muâhede teşkil etmiştir. İngiltere Hükümeti Amiral Dokovret'in hareketini bir daha tekrar etmeyeceğini taahhüd etmiş ve fakat buna karşılık Bâb-ı Alinin her hangi bir devlete karşı boğazların kapalılığını muhâfaza edeceğini esas şart olarak kabul etmiştir. Osmanlı Padişahı zahiren bir saldırıya karşı istihsâl-i teminât etmiş gibi görünüyorsa da hakikatte hakimiyet hakkını sınırlamış oluyordu. Boğazların kapalılığına nezâret etmek ve buna riâyet ettirmek hakkını bir mukâvele ile İngiltere'ye terk etmiş oluyordu; yani zamanında istediği gibi serbestçe tatbik ettiği şey şimdi bir taahhüdün neticesi olmuş ve bunun muhâfazasına nezâret vazifesini İngiltere üstlenmişti. İşte Napolyon'un Fransa ve Rusya arasında ittifak tesisi maksadıyla icrâ ettiği teşebbüsün neticesi bu olmuştu.

Bâb-ı Ali bir taraftan çeşitli buhranlar içinde sarsılmış, diğer taraftan Rus ve İngiliz tehlikeleri arasında kalmış olduğu için bundan sonra boğazların açık veya kapalı tutulmasını bu iki devletten gâh birinin gâh diğerinin himâyesini satın

alabilmek için elinde bir değişim vasıtası olarak kullandı; ancak boğazların kumandası maddesi gittikçe yabancıların eline geçiyor, Türkiye'nin hukukuna gittikçe ağır kayıt ve teklif konuluyordu. Avrupa bir çok muâhedât ile Türkiye'de Osmanlı Padişahının yerine olmaya çalışıyordu.

1833 senesi yaz mevsiminde İstanbul için güney tarafından bir tehlike arz oldu; Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa kuvvetli bir ordu ile İstanbul'a doğru yürüyordu. Saltanat-ı Seniye bunun üzerine Rusya İmparatorunun yardımını talep etmiş ve Şubat'ın yirmisinde bir Rus donanmasının Boğaziçine getirdiği elli bin Rus askeri İstanbul'un kapılarında ordu kurmuştu. Gerçi Bâb-ı Ali tehlikeyi atlatmış idiyse de Çâr askerini geri çağırmadan evvel yaptığı yardımın bedelini istemişti. Bunun üzerine Rusya sefiri Aleksî Orlof Temmuz'un onunda Hünkâr İskeleyi Muâhede-nâmesini imzalamağa muvaffak oldu. Zâhiren bir ittifak tarzında olan bir mûâhedenâme hakikatte Rusya'nın İstanbul ve boğazlar üzerinde himayesini tesis ve Osmanlı Hükümetine saldırıldığında Rusya'nın askeri yardımını temin eylemişti.

Buna mukâbil "Haşmetlû Rusya İmparatoru Hâzretleri Bâb-ı Ali'yi işbu mûâhede mûcibince ifâsını mecbûr olduğu muâvenet-i maddiyesi mezâhim ve müşkülâtından kurtarmak arzusunda bulunduğu cihetle ahvâl öyle bir muâvenet icrâsını icâb istediği halde Rusya Hükümeti Bâb-ı Ali'den bu muâveneti talep etmeyecek ve Bâb-ı Ali mukâbele bi-l-misüllü kâidesine tevfiken ledd-ül-hecâ ifâsına mecbûr olduğu muâvenete bedel Akdeniz boğazını sedd etmek, ya'ni her hangi bir sebep ve bahâne ile olursa olsun hiçbir harb-i sefinesinin duhûluna müsâade etmemek suretiyle Rusya lehinde hareket edecekti."

Rus politikası bununla amacına ulaşmış oldu, 1809 yılında durum kendi lehine dönmüştü; Osmanlı Devleti yine Karadeniz'in kapıcısı olarak kalıyor, fakat bu kapıcı şimdi bir efendinin yanına, kuvvetli bir hükümdârın hizmetine girmiştir. Onun nâmına Karadenizi muhâfaza edecektir. Kebzu bir eserinde diyorki: "Petersburg Kabinesi İstanbul'daki hükm-ü nüfuzunu hukuk-u mektube haline ifrâğ ederek Türkiye'yi resmen kendine müşteri, Karadenizi de bir Rus Gölü haline getirmiştir. Aynı zamanda bu müşteri denezin müdahilini Rusya'nın melhûz olan düşmanlarına karşı muhâfaza ediyordu; halbûki Rusya için ledd-ül-hecâ buradan çıkmağa ve donanması, askerini Akdeniz'e dökmeğe hiçbir mani' yokdu." Artık Rusya Karadeniz'deki ezici gücün ve büyüklüğünün en yüksek amacında bulunuyor Karadeniz'in diğer ulusların gemilerine muhafazasını sağlamakla Balkanlarda yalnız

Rus nüfuzunun temini hususundaki azim ve maksadını teyit ediyordu. İşte bu azim ve maksat onu 1856 olayına ve Paris mûâhede-nâmesine sevk etmişti ki bu da Rusya'nın amacını teşkil eder.

İngiliz politikası Hünkâr İskeleyi mûâhedenâmesiyle telaşa düşmüştü: Osmanlı Devletinin hangi bir kuvvetle boğazları korumaya muktedir olamayacak derecede aciz ve zayıf olduğu aşikârdı. Osmanlı Devleti, Rusları Karadeniz'de kapalı tutmak için İngiltere'nin kuvvet ve yardımına müracâat ettikçe İngiliz siyasi ricalinin işine geliyor, fakat Osmanlı Devleti Rusya'nın himayesi altına girince bundan Avrupa için izâlesi elzem bulunan bir tehlike hasıl oluyordu. İkinci Türk-Mısır muhârebesi ile Mösyö Teyerek imalı beyanatı Lord Palmerest'ün intikam için bir fırsat oluşturdu ve siyasi tecrübe sayesinde Londra mukâvelenâmesini (15 Temmuz 1840) imza ettirmeğe muvaffak olduğu bunun dördüncü maddesi boğazların kapalılığını Avrupa devletler hukuku için bir esas olmak üzere kabul ve tasdik ediyordu. Çâr Birinci Nikola, Hünkâr İskeleyi muvaffakiyetini hükümsüz bırakan bu mukâveleyi Lûî Filip'e olan kin ve nefretinden dolayı imzalamıştı. Giz ve Fransa'nın dâhili bulunduğu bu mukâveleyi akd eden Avrupa Devletler Heyeti ertesi sene Fransa'yı da içlerine alarak, Londra mukâvelenâmesi, Boğazlar mukâvelenâmesi ünvanı almıştı. (13 Temmuz 1841)

Osmanlı Padişahı barış zamanında boğazların kapalılığı esasını muhâfaza edeceğini taahhüdü ve beyân, devletlerde Osmanlı Hükümetinin bu eski kâîdesine uygun hareket ve boğazların kapalılığına riâyet edeceklerini kabul etmişlerdir. 1809 ve 1833 tarihinde yapılan mukâvelât yalnız bir devlete, yani İngiltere veya Rusya'ya karşı akd edilmişti. Hâlbûki 1841 mukâvelenâmesi Zât-ı Şâhâneyi bi-l-cümle düvel-i akdeye ve bu devletleri birbirlerine karşı taahhüd altında bulunduran bir müşterek mukâvele idi. Lord Parlemereston Türkiye'nin istiklâl ve toprak bütünlüğü hakkında mukâvele-nâmeye özel bir madde koydurmuştur; yalnız mukâvele-nâmenin mukaddemâsından anlaşılıyordu ki devletler zât-ı Şâhânenin hükümranlık hakkını muhâfaza arzusundaydılar. Ancak bu hükümranlık hakkı fiilen sınırlanmış oluyordu. Yani zâhiren boğazları kapamak Zât-ı Şâhânenin serbestçe ittihâz edeceği kararın neticesine vabeste tutulduğu ve istediği zaman boğazları kapayabilen Zât-ı Şâhâne bunları açmakta serbest olmak icâb ettiği halde mukâvele-nâme mûcibince yalnız belli bir miktarda hafif gemilere açmak hakkını hâiz olup başka harp gemilerini geçirmekten men ediliyordu.

Gazetenin 14 Eylül tarihinde Burgaz'dan yazılan haberinde; Şârk Şimendüferlerinin imâret dâhilinde bulunan kısımlarının Bulgar Hükümeti tarafından işgâl edilmesi münâsebetiyle Bulgaristan'ın her kasabasında mitingler tertip olduğu gibi boğazlarda dahi hararetle bir miting yapılmıştır. Siyasi fırkaların teşebbüsü üzerine tertip edilen mitingde Osmanlı Hükümetinin Şârk Şimendüferlerine müdahale etmesi hususunda görüş bildirmiştir. Bütün Bulgar partileri tarafından engel olunması ve bir defa ele geçirilen hattın katiyen elden kaçırılmamasına karar verilmiştir. Bulgar kasabalarında, köylerinde husûsi şenlikler yapılmaktadır.

Gazetenin "Telgraflar" bölümünde;

"Dahili" telgraflarda;

Sofya 29 Eylül tarihli telgrafta; Bulgaristan Prensi'nin gerek Şârk Şimendüferlerinin işgali ve gerek Keşûf hâdisesi münâsebetiyle heyet-i nazar tarafından takip edilen mesleği tamamiyle tervic etmiş olduğunu, Heyet-i Nazarda işgal edilen hututun hiçbir suretle iâdesi lazım gelmeyeceği dair karar çıkacağı belirtilmektedir.

Deziv Mülâkatı:

Deziv 29 Eylül tarihli telgrafta Deziv Mülâkatına değinilmektedir – Mösyö Titoni ve Mösyö Dizovleski sabah saat dokuz buçuktan, saat on biri kırk beş geçeye kadar görüşme yaptıkları, görüşmeden sonra belediye dairesine yapılan ziyarette Mösyö Dizovleski yapılan kabulden dolayı teşekkür etmiş ve ziyaretin iki memleket arasındaki ilişkileri bir kat daha artırmaya hizmet edeceğini söylemiştir. Daha sonra Mösyö Titoni tarafından öğle yemeği verilmiştir. Öğleden sonra saat üçte gazete muhâbirlerini kabul edilerek, Mösyö Dizovleski, Rusya ile İtalya arasındaki ilişkileri bir kat daha artırmak için çaba sarfedeceğini söylemiştir. Mösyö Titoni de barış için sarfettiği sözlere matbûâtında katılmasını temenni etmiştir. Saat üç buçukta köşkün parkında bir bahçe eğlencesi tertip edilmiştir.

Ajans Setefâni tarafından neşr edilen bir fıkra da deniliyor ki:

"Mösyö Dizovleski'nin Deziv'de Mösyö Titoni ile vâki' olan mülâkatı gayet samimi bir şekil almıştır. Bu mülâkata zaten dostane bir teâti-i efkâr takdim etmiş olub müşâr-ün-ileyhema arasındaki münâsebât-ı husûsiye-i zatiye iki memleketin münâsebât-ı siyâsiyesine de intikâl etmiştir. Bu mülâkat Mösyö Dizovleski ile Mösyö Titoni'nin zevât-ı sâire-i siyâsiye ile ahiren Şârk Mes'elesinin

şekl-i cedidi hakkında vâki' olan mülâkat ve müzâkerâtını takviye eylemiştir. Maa-mâ-fih bu mülâkatlar yalnız Şârk Mes'elesine değil el-yevm mevzû' bahs olan diğer mesâil-i siyâsiyeye de şâmindir.

İki nâzır arasındaki muhâvere neticesinde Rusya ve İtalya arasındaki münâsebât ikisine nazaran daha samimi olmuştur. İki memleketin makasadı hakkında zaten çokdan beri bir müşâreket tâme-i fikriye mevcûd bulunmakta idi. bu makasad ahiren de mevzû' bahs edilerek müşâr-ün-ileyhemânın bu hususda temâmen hem ahenk oldukları tebin etmiştir. Her iki zât da sulh ve selâmet lehinde aynı hasebât ve niyâte mâlikdirler. İtalya ve Rusya bu temâyilât-ı mesâ-l-mütecûyâneyi ta'kiben hâl ve mevki'-i düveliyenin Rus ceryânı üzerinde imtizâc-perverâne bir hüsn-ü te'sîr icrâ edebileceklerdir.”

Harici Telgraflarda;

Petersburg 29 Eylül tarihli telgrafta – Son yirmi dört saat zarfında 222 kişi kolerâya hastalığına yakalanmış, 98 kişi vefât etmiştir. Hastahanelerde bulunan hastaların sayısı bin sekiz yüz otuz üçe olmuştur.

Bombay 29 Eylül tarihli telgrafta – Haydar Abad ve Dekanda 36 saatten beri devam eden yağmurlar neticesinde vahim olaylar meydana gelmiş, kırları su basmıştır. Muzi nehrinin suları birkaç metre yükselerek, bazı köprüleri ve binlerce haneleri su sürükleyip götürmüştür. Pek çok zayıat olduğu belirtilmektedir.

Gazetenin yazarı Salih Zeki'nin “Ecnebi Postahaneleri” başlıklı yazısında; Osmanlı Devleti bünyesinde kurulan ecnebi postanelerine değinilmektedir. Berlin Antlaşmasından önce Osmanlı Devleti bazı şehirlerinde mevcut olan ecnebi postahanelerinin kaldırılması hususunda son 44 sene zarfında birkaç kereler yabancı devletler nezdinde girişimde bulunmuştu. Bu girişimin ilki, Memâlik-i Şâhâne de “Posta ve Telgraf İdâre-i Merkeziyesi” teşkilidir. Hariciye Nezareti tarafından 14 Şubat 1864 senesinde Düvel-i Muazzamaya yazılan bir genel notada Memâlik-i Şâhânenin bazı mahallerinde devlete ait olması lazım gelen bir sanatın yabancılar tarafından icra edilmesine karşı çıkılmış ve bu yabancı yerlerin kapatılması talep olunmuştu. Bâb-ı Ali'nin bu ilk teşebbüsü semeresiz kalmış Devlet-i Aliye'nin hukuku sarihine rağmen Bâb-ı Ali, bir sene muhâbereden sonra, bu çeşitli teşebbüsât sayesinde sârf-ı nazar etmeğe mecbûr olmuştur. Çünkü düvel-i ecnebiyeden “Ecnebi Postahânelerinin ref” veyaseddi böyle birden bire icrâ edilir

şeylerden olmadığı ve Osmanlı Postahanelerinin intizâm ve mükemmeliyetini ecnebinin de tasdik etmeleri lazım geldiği” cevabı alınmıştır. Memâlik-i Osmaniye’de Posta işlerinin Osmanlı Devleti bünyesine verilmesi hakkında Bâb-ı Ali tarafından yapılan girişimin yalnız bir faydası oldu o da meselede, evvel zamanlar doğrudan doğruya alakadâr bulunan Rusya, Avusturya – Macaristan ve Fransa devletlerinin Memâlik-i Osmaniye’deki postahanelerini sedd etmemek hususunda gösterdikleri ısrarı izâh için belirttikleri sebebin ortaya çıkmasıdır.

Bâb-ı Ali ile büyük devletler arasında meydana gelen görüşmeler yedi sene sükunet içinde geçtikten sonra Rusya devleti tarafından Bâb-ı Aliye verilen bir nota münasebetiyle görüşme kapısı tekrar açıldı. Şöyleki: 1871 yılında Rusya Devleti “Posta İdaresi” ile “Seyr-i Sefâin Şirketi” gibi yeni iki resmi müessese arasında akd olunan bir itilâf-nâme hükmüne dayanarak Memâlik-i Şâhâne’de bulunan Rus Postahânelerinin hukukunu ve imtiyazını şirket-i mezkûreye devir ve terk ettiğini bir nota ile Bâb-ı Aliye bildirmiş idi. Bu fırsattan istifâde Bâb-ı Ali’de “Ecnebi Postahaneleri Memâlik-i Osmaniye’de gayr-i tabii ve gayri meşrû’ olan hal ve mevki’leri” üzerine büyük devletlerin dikkatlerini çekmeyi başardı. Ama Bab-ı Ali, büyük devletlere karşı ikinci defa açmış olduğu siyasi savaştan hiçbir muvaffakiyet elde edemedi.

1874 yılı Eylülünde İsviçre’de Beren şehrinde beynelmilel posta muâmelâtını tensik ve tanzim etmek üzere bir kongre akdine devletlerce teşebbüs edilmiş ve bu arada Osmanlı Devleti’de kongreye davet olunmuş idi. Kongrede Osmanlı Devleti temsilcisi Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan ecnebi postahanelerinin kaldırılmasını teklif etti. Fakat kongre heyeti Osmanlı Devletindeki ecnebi postahanelerinin lüzûmu veya akd-ı vücûdu hakkında söz söylemek kendi yetkilerinde olmadığına karar vermekle meseleyi tekrar alâkadâr olan devletler arasında meydana gelecek siyasi görüşmelere bırakmıştır.

Bununla beraber Osmanlı Devleti, Beren şehrinde akd olunan posta ittihadine dâhil olmaktan geri durmadığı gibi imza olunan ittihad-i posta mukâvelenâmesinin on dokuzuncu maddesi gereğince Memâlik-i Şâhânenin, Memâlik-i Ecnebiyeye meydana gelecek Posta İrsâlatına Osmanlı pulları vaz’ ve tatbik etmek lazım geleceğini de şiddetli bir şekilde talep etmiştir. Hatta bu talep ve ısrar üzerine Bâb-ı Ali gelecek 1870 senesi Temmuzundan itibaren Memâlik-i Şâhâne Postahanelerinde beynelmilel Posta Muâmelâtı keşâd edeceğini bu nota ile düvel-i ecnebiyeye bildirdi.

Fakat Bâb-ı Ali bu defada yabancı sefirlerin, izahı kabul edilemez muhalefetlerine hedef oldu. Hür türlü tenkit ve itiraza nihayet verilmek üzere Hükümet-i Seniye, Memâlik-i Şâhânedede Beynelmîl Posta Muâmelâtı tesisine teşkil etmek vazifesini İskâdmor [Bizde bu zâtın nâmı İskodamor suretinde Zibanezdedir.] nâmında daha öncesinde İngiltere posta nazırlığında bulunmuş olan bir zatın yönetimine verdi. İşte bu zâtın önderliğinde ve Hükümet-i Seniye'nin desteği sayesinde İstanbul Galata'da ilk defa olarak 1875 senesinde bir "İttihâd Posta Merkez Umûmiyesi" keşâd edildiği gibi Memâlik-i Şâhânenin diğer önemli noktalarında İttihâd-ı Posta Muâmelâtı tesis olunmuştur.

Hükümet-i Seniyenin, Beynelmîl Posta Muâmelâtının tesisinde gösterdiği ciddiyet ve bu bâbda istihsâl eylediği muvaffakiyete mebni olmalıdır ki Rusya Hükümeti 1876 senesinde Memâlik-i Osmaniye'deki Rusya postahanelerinin muâmelâtını Osmanlı İttihâd Posta İdârelerine terk etmek üzere bir hususu mukâvele akdine talep olmuştur.

Bu özel mukavede bazı önemli noktalar bulunuyor ve devletçe kabul edilmesi halinde önemli fedakarlıklar yapılmasını gerektiriyorsa da Osmanlı Devleti nezdinde önemli bir adım olarak görülüyordu. Ama bir müddet sonra Rusya ile harp aşamasına gelinmesi, bu görüşmeleri engellediğinden mesele Berlin Antlaşmasının imzalanmasına kadar yüz üstünde kalmıştır.

Gazetenin "Yemen Meselesi" başlıklı yazısında Yemen'i kontrol altına almak için yapılabilecek ıslahatlardan söz ediliyor. Gazeteye göre Yemen işlerinin ıslahı üç şeye bağlıdır. Birincisi merkezle Yemen arasında dâîmi hatta bağlantı kurulmalı, ikincisi bu iki nokta arasındaki mesâfe mümkün mertebe kısaltılmalı, üçüncüsü iş yapmayan memurlar derhal gönderilerek, Yemen'in ıslahı için lazım olan şeyler hızlı bir şekilde yaptırılmalıdır. Örneğin; Hicâz demiryolunun Akebe hizâsına düşen "Mâan" dan hemen "Akebe"ye bir demiryolu hattı uzatılmalı üç dört vapur alınarak Kızıldeniz'e gönderilmeli ve bunlara gayet muntazam bir surette, Hadide, Muhâ, Cidde, Yenbog, ve Akabe arasında postacılık vazifesi yaptırılmalıdır. Hicâz demiryolunun mübdâi bulunan "Hâyfa" ile Der-sâadet arasında dahi muntazam posta vapurları işlettilmelidir. Bu hâl ile merkez ve Yemen vilâyeti biri birine bağlanmış olur ve mesafe dahi mümkün mertebe kısalmış bulunur. Memurlar bu yapılan çalışmaları görünce Yemen'e gitmekten çekinmezler. Yemen'de çalışan memurlara sene de ikişer ayda bir hava değişimi izin verilirse, büsbütün Yemen'de

memuriyete raġbet çoğalı. Yemen’de görev yapacak memurlar yollar, telefon hatları, muntazam işleyen posta ve en küçük bir köyde bile köy mektepleri yaptıkları takdirde halkın sevgisini kazanacaklardır.

İngilizlerin en uzak sömürgelerine en namuslu memûrlarını gönderirler ve Şarklıların idâresi için bir memurun adil ve kerim olmasını şart kılarlardı. Yemen ihtilâlcî Şeyhi Hamid-ül-din! ve emsâli şeyhler dünyadan habersiz bir takım bedeviler buldukları için Osmanlı Hükümetinin bunları muhatap kabul etmesi hayırlı bir netice vermezdi.

Kanun-u Esâsinin ilanından itibaren Sırp, Bulgar, Rum vesâire çeteler silah bırakarak ihtilâle son verdikleri halde Müslüman bulunan Yemen Bedevileri isyana son verme niyetinde değillerdi.

Yemen’e gönderilecek olan Osmanlı memurlarının az çok ahalinin lisanına aşına bulunmaları gerekir. Mısır hükümeti, hizmetine kabul eylediği ecnebi memûrlarını Arabça öğrenmeğe kanunen mecbur kılmıştır. İngiltere Harbiye Nezâreti ise Arabça öğrenen zâbitlarına sınavdan sonra kırk lira mükâfât vermektedir.

3.23.63. Nüşânın Değerlendirmesi:

Tanın Gazetesinin Hicri 6 Ramazan 1326, Rûmi 19 Eylül 1324 tarihli 63. Nüşasını genel olarak değerlendirdiğimizde; öne çıkan konular “Yunanlılar ve Osmanlılar”, “Yemen Meselesi”, “Sadr-ı Azâm Kâmil Paşa ve Tân Gazetesi Muhâbiri”, “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri”, “Dahili ve Harici Telgraflar” konuları ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin yazarı Hüseyin Cahid’in “Yunanlılar ve Osmanlılar” başlıklı yazısında; Yunanlılar ile Osmanlılar arasındaki dostluk ilişkilerinden bahsetmektedir. İki devletin tarihinin çok eskilere dayandığı, Yunanistan ve Osmanlı Devletinin geçmişi bir tarafa bırakıp geleceğe sağlam adımlar ile bakmaları ve bu doğrultuda dostluk ilişkilerini kuvvetlendirmeleri gerektiği belirtilmektedir.

Gazetenin “Yemen Meselesi” başlıklı yazısında; Yemen’de süregelen isyandan bahsedilmektedir. İsyanın bastırılması için bir takım öneriler ileri sürülmektedir. Bu öneriler;

- a) Osmanlı Devletinin isyana sebep olan fitne ve fesat çıkarıcıları belirleyip gerekli tedbirlerin alınması,
- b) Yemen Yedinci Ordunun merkezidir. Bu sebeple Osmanlı Devleti, Yemen’de binlerce asker bulundurmaktadır. Osmanlı Devletinin en uzak köşelerinden bin zahmet ve meşâketle oraya gönderilen Osmanlı askeri Yemen ahâlisinin canlarını, mallarını, ırz ve namuslarını muhafaza için görev yapmaktadırlar. Devlet bu askeri kısa bir zaman zarfında ordu merkezine göndererek, yerleri zaman içinde yeni askerler ile değiştirilmesi gerekmektedir.
- c) Yemen zamanında çok zengin ve mamur iken kötü yönetim yüzünden gittikçe fakirleşmiş, ihracat, ithalat ve ziraat yapılamaz duruma gelerek Yemen’in iktisadi hayatı çöküntüye uğramıştı. Yemen’e kadar yapılabilecek bir şimendüfer hattı iktisadi hayatı canlandırabilecekti.

Yemen vilayetine kurulması düşünülen şimendüfer hattının esas amacı Yemen’de çökmüş olan iktisadi ve ticari hayatı tekrar canlandırmaktır.

Kanûn-u Esâsinin halkta uyandırdığı tesir üç noktada ele alınmaktadır.

- 1) Mevcut durumdan ümitsizliğe düşenler,

- 2) Tereddüt içinde sonucu bekleyenler,
- 3) Mutlu ve huzurlu dönemin sona erdiğini düşünenler,

Kanûn-u Esâsi ile verilen hak ve adalet hem Yemen'deki isyanı hem de Yemen halkının sahip olduğu imtiyâzât-ı mahsûsasını izâle edeceğinden bunların hâl-i hâzırdan hoşnutsuzlukları olup ve bu yolunu şaşırılmış halkı matbu ve vazife-i şinâs bir teba haline getirmek için ne lazımsa Osmanlı Devletince yapılması zaruri olacaktır. İkinci ve üçüncü sınıflara gelince bunlar hükümetin ilk adil bir şekilde yaptığı icraatlarla tereddüt ve endişeden kurtulur. Tabiatıyla yekvücut olurlar. Osmanlı Devleti yaptığı icraatlarla Yemen'de devlet otoritesini kurup, bölgede adalete çalışacaktır.

Gazetenin “Sadr-ı Azâm Kâmil Paşa ve Tan Gazetesi Muhâbiri” başlıklı yazısında; Tân Gazetesinin İstanbul'daki muhâbirinin Sadr-ı Azâm Kâmil Paşa ile olan görüşmesini aktarmaktadır. Yapılan görüşmede Şark Şimendüferleri meselesinde bir değişiklik olmadığı, Bulgaristan Nazırı Sofya'ya gideceğinden Bulgaristan'ın cevabının olumsuz olacağı, Kâmil Paşa evvelce kumpanya ile müzâkereye girişmek isteyen Bulgar Hükümetini doğrudan doğruya ve yakın zamanda Hükümet-i Seniye ile itilâf akdi edeceğine katıyen kani olduğu, Bulgaristan'ın kumpanya ile uzlaşmak istemesi hakkındaki arzusunu garip bulduğunu ve şimendüfer hattı Türkiye'ye ait olduğu için hattı kiralayan ile müzâkere etmekten ise hattın gerçek sahibi ile görüşmek daha mantıklı olacağı belirtilmiştir.

Bulgaristan, Osmanlı Devleti ile harp edecek gücü yoktu. Yabancı Devletler, Bulgaristan nezdinde girişimde bulunuyorlarsa da yapılan girişim nasihatten ileri gitmiyordu. Resmi beyana göre Bulgaristan'ın Şark Şimendüferleri konusunda yapmış olduğu hareket haksız bir girişim olarak görülmektedir.

Bulgaristan'ın bu konudaki tutumu, yapılan girişimin Şark Şimendüferlerinin işgali olarak değerlendirilmemesi gerektiği, şimendüfer hattındaki grev nedeniyle yapılması gereken posta ve yolcu sevkiyatı sekteye uğramaması için kumpanyanın arzusu üzerine hattın işletilmesini üstlendiği belirtilmektedir.

Bulgaristan imaretinin sınırlarından geçen 300 kilometrelik hat üzerinde on iki tane eski lokomotif vardır. Kumpanya dâima vakti geçmiş, eski nizamnâmeleri uygulardı. Uygulamada Bulgar parası kabul olunmuyor, halk para bozdurmak için

keyfi kanunlara mahkum kalıyordu. Yolcularla, tüccarın marûz buldukları kabul olunmaz müşkülatta ayrı telakki edilmelidir.

Kumpanya memûruna şiddet gösterildiği, Bulgaristan imaretinin bu memûrları kendi hizmetine almak istediği hakkındaki iddianın aslı ve esası yoktu. Şimdiki halde söz konusu şimendüferler, Bulgar şimendüferlerinin ihtiyaçtan fazla bile olan memurun marifetiyle işletilmektedir.

Bulgaristan ve İngiltere Matbûâtına bakıldığında; İngiltere basını, Bulgaristan'ın, Şark Şimendüfer hattının işgalini sert bir dille eleştirmişti. Bulgaristan İmaretini tarafından eleştiri oklarının Viyana ve Berlin'den gelmesi beklenirken İngiltere tarafından gelmiş olması şaşırtmıştı. Ayastefanos Antlaşmasının hükmü ehemmiyetten düştüğünde, o muâhede ile kurulan büyük Bulgaristan parçalandı, Makedonya'yı ezmek üzere Türkiye pâydâr bırakıldı. İngiltere bu işte ne kadar hata etmiş olduğunu yirmi sene sonra anladı. Çünkü artık Türkiye'de Almanya'nın nüfûzu hükmü sürüyordu. Bu ise İngiltere'nin hoşuna gitmediğinden Bulgaristan'a muâvenet etmeğe başladı. Kanûn-u Esâsi ilân olununcaya kadar İngiltere matbûâtı Türkiye aleyhinde ve Bulgaristan lehinde idiler. İngiltere'nin İstanbul sefiri, Osmanlı Devleti tarafından parlak ve mükemmel bir surette kabul edilmesinden dolayı İngiltere Kralı bundan pek memnun olmuştu. Kânun-u Esâsinin ilânından dolayı Osmanlı Padişahını pek samimi bir surette tebrik etmişti.

Rusya Hükümeti Şark Şimendüferleri ile Keşûf Efendi meselesinde orta yolda hareket etmesini Bulgaristan'a tavsiye ederek Berlin Antlaşmasına aykırı bir harekete müsâade etmeyeceğini belirtmişti.

Gazetenin “Şark Meselesinin Tekâmül-ü Ahiri” başlıklı devam yazısında; 1809 veya 1833 yıllarında olduğu gibi bu devletlerden biri için istisnâi bir muâmele icrâ edemezdi; hülâsa Osmanlı Hükümeti boğazı kapamağa mecbûrdu. Açmağa hakkı yoktu. Bu durum hakikatte Osmanlı Devletinin hükümlerlik haklarını hâleldâr etmekte idi.

1841 mukâvelenâmesi boğazlar meselesinde kanuni bir hüküm kuvvetini hâiz olduğu halde siyasi rekabette ihtilâfi men etmeye bir türlü muvaffak olamamıştı. Rusya Hükümeti bu işte büyük bir hüsrana uğramıştı. Zira görünürde boğazlar bütün devletlerin donanmasına kapalı idiyse de gerçekte yalnız Rus donanmasına kapalıydı, en büyük zararı Rusya çekiyordu. Beş büyük devletin arasında en kuvvetlisi olan

İngiltere'nin donanma kuvvetine karşı boğazın açılması mümkün değildi. Bu durumu Kırım Muharebesi bozdu. Osmanlı Devletini müttefiki olan Fransız ve İngiliz donanmaları Karadeniz'e geçerek Sivastopol'a hücum etmişlerdi. Kırım Muhârebesinin ardından imzalanan Paris Antlaşmasıyla boğazlar mukâvelenâmesinin metni üzere tamamen içine alındı.

Bu mukâvelenâmede yalnız Rus-Arap bayrağı Karadeniz'den çıkarılmakla iktifâ olunmuyor; Rusya'yı Karadeniz'de gemi inşâ etmemeğe, askeri tersâne vücûda getirmemeğe, 1841 mukâvelenâmesinin her devlet için kabul ettiği donanmasından fazla harp gemisi bulundurmamaya mecbûr ediyordu. Karadeniz artık tarafsız bir deniz olmak üzere ilân edilmişti; İngiliz murahhısları daha ileri giderek bu tedbirin Azof Denizini de kapsamı ve Rusya'nın buradaki tersane ve iskelelerini sınırlı bir şekilde kullanması teklifinde bulunmuşlardı.

İşte bu suretle Rusya Hükümeti bir asır kadar geri gitmiş, 1833 tarihinden itibaren hüküm sürdüğü Karadeniz'den çıkarılmış bulunuyordu. Artık Karadeniz ne Hünkâr İskelesinden sonra olduğu gibi bir Rus gölü, ne de İkinci Katerina ve Deli Petro'nun evvel olduğu vecihle bir Türk Gölü idi; devletlerin idaresi altında kararlaştırılmış bir Avrupa Denizi olmuştu. Rusya hakkında bir şüpheli devlet muâmelesi edilmiş; o, umûmi bir tehlike gibi yalnız bırakılmış, kendi evinin havalisinden çıkarılmıştı.

Rusya, Kırım Muharebesinden sonra politikasını değiştirerek ıslahata başlamıştı. Gorçakofun dediği gibi : “Rusya suret etmiyor, kendini topluyordu.” Aynı zamanda maziye de hatırdan çıkarmıyordu. Kont Neselerod 11 Şubat 1856 tarihli takririnde diyordu ki: “Buhran hazırda bize karşı niyât-ı hâsmânesi olmadığını sonuna kadar isbât eden yalnız Prusya Devleti olduğunu hatırdan çıkarmamalıdır.” 1870 yılında Tiyer, Fransa ahvâline kayıtsız kalan Avrupa başkentlerinde seyahete başlayıp Petersburg'a geldiği zaman mağlup Fransa'nın avukatı İkinci Aleksândır'ı Paris Antlaşmasını yırtmakla meşgul buldu. Fransa ettiğinin cezasını çekiyordu. Prens Gorçakof o vakit Rusya'nın Fransa'daki siyasi memuru Mösyö Okonof'a yazdığı tahrirâtda diyordu ki: “1854 muhârebesi ve 1856 muâhede-nâmesi bugün Avrupa'yı sarsan bunca netâyic-i mâhlukeyi tevlid eden igtışaşât-ı siyâsiye mesleğinde ilk adım olmuştur. Fransa'da te'sis edecek hükümet ne olursa olsun vazifesi bu derece meş'ûn netâyice sebep olan bir meselik siyâsinin tevlid ettiği fenâlıkları ta'mir olacaktır.”

Nihâyet Prens Gorçâkof 31 Teşrîn-i Evveli 1870 tarihiyle gönderdiği umûmi bir telgrâfnâme ile “Rusya İmparatorunun Paris Muâhede-nâmesinin Karadenizde Ruslar’ın hukuk-u hâkiyetini tahdid eden taahhüd-nâme daha ziyâde merbût kalamayacağını” Avrupa kabinelerine bildirmişti. Nitekim Londra Kongresi Rusya’nın teşebbüsünü tasdik etmiş oldu. Boğazların statüsüne dokunulmuyor ancak 1841 mukâvelenâmesini teyid ile beraber ikinci maddesinde “Zât-ı Şâhânenin hâl-i salihde ve Bâb-ı Ali 1856 Paris muâhede-nâmesi ahkâmının temni için zarûri gördüğü halde boğazları düvel-i müttefike ve mütehâbe gemileriyle açmak salâhiyetini hâiz olduğu, mündericdi.” Böylece devletler 1841 ve 1856 antlaşmalarıyla belirlenmiş olan esasları tasdik ve teyit ettikleri zaman bu esasların hilâfında bir şey yapmak istememişlerdi.

Berlin Kongresi, 1841, 1856, 1871 mukâvelenâmelerinin boğazlar hakkında tayin ettiği usule dokunmamıştır. Berlin muâhedenâmesinin altmışıncı maddesi Ayastefenos muâhede-nâmesinin yirmi dördüncü maddesini zımnen ilga ve Londra Muâhedenâmesi ahkâmını teyid etmişse de bu mukâvelenâmelerin metinlerini ne suretle tefsir etmek lazım geleceği, Osmanlı Devletinin, devletlere ve devletlerin Osmanlı Devletine karşı olan taahhütlerinin mahiyeti neden ibâret olduğu maddesi İngiltere ve Rusya arasında büyük bir ihtilâfa, muhtelif yolda tefsîrane sebep olmuştur. 11 Haziran 1878 tarihli toplantıda Lord Salisbori hükümeti adına şu beyannâmeyi okumuştur:

“Berlin Muâhedenâmesinin Paris Muâhedenâmesi mukarrerâtının bir kısım mâhmîni tagyir edeceği ve Londra Muâhedenâmesinin ikinci maddesi ba’zı itirâzâta hedef olabileceği mütalâasına binaen boğazların mesdûdiyeti hakkında İngiltere Hükümeti tarafından vaki’ olan taahhüdâtın muâhedât-ı mevcûde-i mazmûnına göre bu bâbda ta’yin olunan tahdidâta riâyet etmek üzere münhâsiran Zât-ı Şâhâneye karşı vâki’ olmuş bir taahhüd derecesini geçmediğini Hükümet-i metbûâm nâmına beyan ederim.”

Ertesi gün Kont Şuvalof protokole aynı madde hakkında ati-ül-zikir beyânâtının dahil edilmesini talep etmişti:

“Rusya murahhısları İngiltere İkinci murahhısı tarafından boğazların mesdûdiyeti hakkında vaki’ olan teklife karşı kendi fikirlerine göre boğazların mesdûdiyeti kâidesi bir Avrupa kâidesi olduğunun ve bu bâbda 1841, 1856 tarihlerinde ittihaz ve bu defa’ Berlin Muâhedenâmesiyle te’yid olunan mukarrerâtın muâhedât-ı mevcûde metnine göre yalnız Zât-ı Şâhâneye karşı değil belki muâhedât-

ı mezkûreye vaz'-ı imza eden bi-l-cümle devletlere karşı mecbûri bulunduğunun protokole dercini talep etmekle iktifâ ederler.”

Zâbitnâmelerde diğer devletlerin murahhıslarının hiçbir mütalâası görülmüyordu.

Gazetenin “Telgraflar” bölümünde Dahili Telgraflarda öne çıkanlar;

Berlin, 30 Eylül tarihli telgrafta; Sudrâyic Kurspondac Berlin'den aldığı yarı resmi bir mektubu yayınlarak, Avusturya ve Macaristan'ın Şârk Şimendüferleri'nin Bulgaristan tarafından işgâli münasebetiyle yaptıkları protestosundan bahs etmektedir. Bu protestotaya Almanya'da iştirak etmiştir. Bu mektupta: “Sofya'daki zemâmdâran umûr ile memâlik-i ecnebiye de mûkim Bulgar politika me'murlarının Bulgaristan tarafından hukuk-u düvel kavâidine muhâlif olarak irtikâb edilen hareketden dolayı Avrupa'nın nazar-ı dikkati başka cihetlere atıf ettirmeğe çalışdıkları beyan ediliyor.” denildikten sonra protestonâmeden de bahs olunuyor:

“Bu protestonâme bi-l-hassa Bulgaristan aleyhinde bir meselik siyâsi ta' kib edilmesi eseri değildir. Prens Ferdinând ile müşâvirleri gerek Berlinde gerek Viyana'da Bulgaristan'a karşı bir tarafgirlik mevcûd olmadığını bilir; ancak Bulgaristan'ın tedricen terkisi için hâlisâne suretde his ve izhâr edilen bütün mevdetler, bütün muhabbetler hakka karşı vaki' olan pek sarîh bir taaruzun semeresi olan bu emr-i vaki' önünde bütün ekmek lazım geleceği tarafından telakki olunmamalıdır. Şimdiye kadar Şârk Şimendüferleri mes'elesinde Bulgaristan tarafından ta' kib edilen meselik Berlin Muâhedenâmesine vaz'-ı imzâ eden devletlerden hiç biri tarafından ne tasdik ne de tervic olunamayacak bir mahiyeti hâiz bulunmaktadır. Bulgaristan imâretinin bir an evvel tarik hak ve Kanuûna dühûluna her cihetce intizâr ediliyor. Zirâ ancak bu tarike girilirse mensâfâne ve her dürlü menâfi' te'lîfe hâdim bir suret-i tesviye akdi için müzâkerât-ı ceryân edebilir.”

Sofya 30 Eylül tarihli telgrafta; Bulgaristan Meclisi, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan İmâreti arasında devam eden iki hadise hakkında görüşmelerine devam ederek, Şârk Şimendüferleri meselesi için mufassal bir muhtıra tanzim ve hatların müsâderemesi esbâbının tarihçesi tahrir olunmuştur. Muhtırada işgal ve müsâderenin haklı olduğunu göstermek için Bulgaristan hükümeti, hükümet kâidesine istinâd edilmekteydi. Binaen aliyye Bulgaristan İmâreti hatları iâde etmemeğe karar vermiştir. Maliye Nâzırı söz konusu hatların işletme hakkının mübâyâsı için

kumpanya ile görüşmelere memûr edilmişti. Bu durum Berlin Antlaşmasını imza eden devletlere tebliğ edilecek olan bu muhtıra Osmanlı Devletinin, Avusturya ve Macaristan'ın ve Almanya'nın protestolarına karşı da bir cevap teşkil eylecekti.

Paris 3 Eylül tarihli telgrafta; Ajans Hâvâs tarafından yayınlanan bir fıkrada Fransa'nın da diğer devletlere gibi Şârk Şimendüferlerinin işgalinden dolayı protesto ettiği beyan ediliyor.

Viyana 30 Eylül tarihli telgrafta; Bulgaristan Nâfia Nâzırı'nın Viyana Rumeli Şârk Şimendüferi hudutunu satın almak için kumpanya ile müzâkerâta girişmiş olduğunu, Bulgaristan imâreti her ne kadar Almanya'nın Sofya Cenerâl Konsolosuna söylemiş diye bir haber çıkmışsa da söz konusu kumpanya buna dair Bulgaristan İmâreti ile kendi arasında hiçbir müzâkere yapılmadığını belirtiliyor.

Harici Telgraflarda Öne Çıkan Konular:

İrkoçak 30 Eylül tarihli telgrafta; Petersburg Telgraf Şirketinden alınan habere göre, Çerkeslerden mürekkeb bir çete Subolin Posta merkezine bomba ile hücum etmiş ve tethir-hâne müstehdimini tarafından tevdi edilen yirmi üç bin ruble ile nakden bulunan elli bin rublelik diğer bir meblağı zapt ettikleri,

Petersburg 30 Eylül tarihli telgrafta; Son yirmi dört saat zarfında koleradan 223 kişi daha hastalanarak 92 kişi vefat etmiştir. Hastahanelerde bulunan hastaların adedi bin sekiz yüz yirmi altıya yaklaştığı,

Paris 30 Eylül – Paris ve Madrid kabineleri El-cezire muâhede-nâmesine imza eden devletlere verilmek üzere bir nota tahrir ettikleri. Bu nota Tunca'da ki sefîranın en kıdemlisi vasıtasıyla Molla Hafıza tevdi olunmuştur. Notada, Molla Hafızın Fas hakimi olmak üzere tasdik olunmak için ne gibi teminât vereceği belirtilmektedir.

Viyana 1 Teşrîn-i Evvel tarihli telgrafta Nuye Feraye Gazetesi Avusturya – Macaristan'ın Şârk Şimendüferleri meselesinde Bulgaristan'ı teşvik ettiği hakkında İngiliz gazetelerinin bazıları tarafından ortaya atılan iddiayı şiddetle ret etmekteydi. İngiliz gazeteleri tarafından yapılan tenkitin amacının Osmanlı Devleti ile Avusturya ve Macaristan İmparatorluğunun arasında bir uçurum oluşturmak olduğu, Avusturya ve Macaristan Hükümeti ile efkâr-ı umûmiyesinin Bulgaristan'ın keyfi hareketini aksine tasvip etmediklerini, ancak Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yeniden ilişkilerin geliştirilip, Balkan Şu'be Ceziresinde henüz başlayan barış ve asayişin

devam ve bütünlüğü ihlâl edecek ihtilâfın önüne geçilmesi arzusunda bulduklarını ilâve ediyordu.

Viyana 1 Teşrîn-i Evvel tarihli telgrafta; Nuye Feraye Perese Gazetesi muhârrirlerinden biri Şârk Şimendüferleri işletme kumpanyası meclis idâre reisi Mösyö Şetek ile mülâkat etmiştir. Mösyö Şetek, Şârki Rûmeli hududunun Bulgaristan tarafından gasb ve haczi, kumpanyanın hukukuna saldırıyı onaylamadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

SÖZLÜKLER VE LUGATLAR

- 1) Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca ve Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara, Aydın Kitabevi, 1999
- 2) Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1993
- 3) Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1999
- 4) Sertoğlu, Mithat, *Osmanlı Tarih Lûgati*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1986

KİTAPLAR

- 1) Armaoğlu, Fahir, *19.Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789 – 1914)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi,1999
- 2) Baykal, Hülya, *Türk Basın Tarihi: 1831 – 1923*, İstanbul, Afa Matbaacılık 1990
- 3) İnuğur, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul, Der Yayınları, 1999
- 4) Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul 2013
- 5) Lewis, Bernand, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2004
- 6) Mardin, Şerif, *Yeni Osmanlıların Doğuşu*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- 7) Oral, Süreyya, *Türk Basın Tarihi 1728–1922*, Ankara, Yeni Adım Matbaası, 1968.
- 8) Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.
- 9) Shaw, Standford J. – Shaw, Ezel Kural, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul 2000
- 10) Tokmakçioğlu, Erdoğan, *Türk Basın Tarihi*, Ankara 2011
- 11) Topuz, Hıfzı, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1973
- 12) Topuz, Hıfzı, *II.Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul 2012
- 13) Gerçek, Selim Nüzhet, *Türk Gazeteciliği*, İstanbul, İstanbul Matbuat Cemiyeti Yayınları, 1931
- 14) Yetkin, Çetin, *Siyasal Düşünceler Tarihi II*, İstanbul, Gürer Yayınları, 2012

ANSİKLOPEDİLER

- 1) Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011
- 2) Sertoğlu, Mithat, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011

ARAŞTIRMA – İNCELEME

- 1) Komisyon, “*Tanzimat I-II*”, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1999

ÖZGEÇMİŞ

İsmail KARAKUZU 1979 yılında İzmir’de doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini İzmir-Karşıyaka’da tamamlayan İsmail KARAKUZU, 1999 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Dökümantasyon ve Sekreterlik Bölümünden, 2003 yılında Kırıkkale Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden, 2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Tarih Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans programından mezun oldu. 2006 yılında Kahramanmaraş Adliyesinde Zabıt Katibi, 2008 yılında Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Cezaevi Öğretmeni olarak görev yapmaya başladı. 2013 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Orta düzeyde İngilizce bilen KARAKUZU, halen Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Cezaevi Öğretmeni olarak görevini sürdürmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

VITAE

İsmail KARAKUZU was born in Izmir in 1979. Primary, secondary and high school education in Izmir-Karsiyaka completed Ismail KARAKUZU in 1999, Eskişehir Osmangazi University Health Services Vocational School Medical Documentation and the Secretariat Division in 2003, Kirikkale University Faculty of Science - Faculty of History of the department in 2005 Dokuz Eylül University Institute of Education Sciences Secondary History Teacher Education Graduated From the Master's Degree program. Memorandum of Kahramanmaras courthouse clerk in 2006, in 2008 the Ministry of Justice Prisons began to work as teachers in the General Prison Directorate. Kilis 7 Aralık University in 2013 began a Masters Degree in Social Sciences. Moderate KARAKUZU speaks English, currently the Ministry of Justice Prisons has been working as a teacher in the General Prison Directorate. He is married and has two children.